Ἐπίκαιρες σκέψεις

Η ΔΕΥΤΕΡΟΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΙΚΗ ΜΑΣ ΔΙΑΘΕΣΗ

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Γιὰ νὰ εἴμαστε ἴσως πιὸ ἀκριβεῖς θὰ ἐπρεπε νὰ τιτλοφορήσουμε τὸ σημερινό μας ἄρθρο «Η δεύτερη πρωτοχρονιὰ κι' ἡ ψυχική μας διάθεση». Γιατὶ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας μέρα τοῦ νέου χρόνου, ὁ ψυχολογικός μας κόσμος ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ σὲ κλίμακες καθαρὰ ἐλάσσονες. Γιατὶ ἁπλούστατα, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἑορταστικῶν προσδοκιῶν μας ἔχει φτάσει τὰ μεγάλα ζενίθ του τὴν παραμονή. Ἀπ' τὰ μεσάνυχτα κι' ὕστερα ἀρχίζει ὁ κατήφορος. Τὴ μέρα ὅμως καθ' αὐτὸ τῆς πρωτοχρονιᾶς κρατοῦνε ἀκόμα σὲ κάποια ἀνάταση τὶς γιορτάσιμες διαθέσεις μας, τὸ ἄργὸν τῆς ἡμέρας, ἡ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα, οἱ εὐχές, τὰ δῶρα, οἱ ἐπισκέψεις. Γι' αὐτὸ ἡ μεγάλη ἀντίθεση, ἡ προσγείωση στὸν κόσμο τῆς καθημερινότητας συνήθως γίνεται πιὸ αἰσθητὴ τὴ δεύτερη μέρα τοῦ χρόνου.

Εἶναι πίσω μας μιὰ ὁλόκληρη ἀλυσίδα ἀπὸ συγκινήσεις. Ἄλλοι ξενύχτησαν χερεύοντας, πίνοντας, γλεντώντας, σὲ κέντρα κοσμικά. Ἄλλοι, γεμάτοι ἔνταση κι' ἐλπίδες δοκίμασαν τὴ τύχη τους στὰ χαρτιά. Ἄλλοι περάσανε «οἰκογενειακά», σὲ φιλικοὺς στενοὺς κύκλους, μὲ κατάνυξη ποὺ κάποτε δημιουργεῖται τεχνητά, ἔτσι, γιατὶ παραμένες πρωτοχρονιᾶς, πρέπει νὰ περιχαρήσεις, ἂς ποῦμε, καὶ κάποτε ἴσως πιὸ ἀραιά, μὲ μιὰ κατάνυξη ποὺ ξεπηδᾶ ἀπὸ μιὰ πραγματικὰ χαρούμενη ἐσωτερικὴ διάθεση ποὺ ἐπιμένει νὰ δδηγήσει τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἐκδηλώσεις ἀσυνήθιστα γιορταστικές, τὴ νύχτα αὐτὴ ποὺ διασταυρώνονται δυὸ κύκλοι χρονικοί. Εἶναι κι' ἄλλοι τέλος, ἴσως ἀπείρως λιγότεροι οἱ ὁποῖοι περνοῦν τὴν παραμονή τους μὲ τὴν ἀνασκόπηση, τὴν αὐτοεξέταση, τὸν ἀπολογισμὸ καὶ τὸν προγραμματισμό. Δὲν ἀναφέρωμαι σ' ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γιορτάσουν, λόγῳ τοῦ οἰκονομικοῦ, τῆς κακῆς ὑγείας, τῶν οἰκογενειακῶν ἢ πρόσωπικῶν δυσάρεστων συνθηκῶν, καὶ γιὰ μιὰ ἀπειρη ποικιλία παραγόντων καὶ αἰτιῶν.

Ὅλοι κι' ὅλες ὅμως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔχουν περάσει τὴν πρωτοχρονιάτικη παραμονή, μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ Νέου Χρόνου, βρίσκονται πάντα σὲ μιὰ κατάσταση ψυχικῆς ὕφεσης ποὺ ἴσως νὰ δικαιολογεῖται ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀνάταση ποὺ καρυφώθηκε προηγουμένως. Δὲν δικαιολογεῖται ὅμως ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἡ πραγματικὴ ἀξία τοῦ νέου κύκλου ποὺ προσφέρεται στὸν ἄνθρωπο, γιὰ μιὰ ἀκόμη καινούργια ἀξιοπίστη. Μ' ἄλλα λόγια τὴν πρώτη μέρα τοῦ χρόνου ποὺ μποροῦσε νὰ σκεφτοῦμε καθαρά, ξεζαλισμένοι ἀπὸ τὸ μεθύσι τῆς χαρᾶς, ἀλαφιὴς ἢ ψεύτικης, οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς κυριεύονται ἀπὸ μιὰ κάποια ψυχικὴ κατάπτωση, γιατὶ ἄλλοι πιὸ ἐνσυνείδητα κι' ἄλλοι πιὸ ἐνστικτώδικα ἀμφιταλαντεύονται ἀνάμεσα στὴ φθορὰ καὶ στὴν ὡριμότητα, ἀνάμεσα στὴν ὑπόσχεση καὶ στὴν πραγματοποίηση, ἀνάμεσα στὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίκρα. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι ποὺ χώρισαν τὸν χρόνο σὲ τεχνητὰ ὁρόσημα γιὰ νὰ μετροῦν τὴν ὕπαρξή τους, ὁ κύκλος τοῦ χρόνου, σὲ κάθε τέλος καὶ κάθε ἀρχὴ του ἀποκτᾶ κάποια σημασία καυστική, λίγο ἢ πολύ, σὲ ἄπειρες προσωπικὲς διαθαθμίσεις. Κάθε ποὺ κλείνει ὁ γύρος τῶν 365 ἡμερῶν ἡ ἀνθρώπινη ἀγωνία κορυφώνεται. Γιατὶ μέσα στὸ κύλημά τους, ἔχει μπλέξει ὁ ἄνθρωπος τὶς πράξεις καὶ τὰ ὄνειρα του ἀνάμικτα, ἀξεδιάλυτα, σκορπισμένα στὴν λαχανιασμένη ἰσόβια πορεία τῆς πρόσωπικότητάς του. Στέκουν πίσω του τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ ποὺ φτιαξιδεύανε αὐτὸ τὸ χρόνο τῆς ζωῆς του. Τὸ 1950 πάντρεύτηκα. Τὸ 1984 πέθανε ὁ γυιός του. Τὸ 1963 ἤμουν εὐτυχισμένος. Τὸ 1955 ταξίδεψα στὸ ἐξωτερικό. Τὸ 1959 δολοφονήθηκε ὁ αὐτὰρχης της.

Κι' ὕστερα εἶναι ἐκεῖνα τὰ πολλὰ πυκνὰ σχέδια ποὺ δὲν γίναμε πραγματικότητα. Ἄλλες χιλιάδες σὰν ὑφέρη ἀδιαφιλότα καὶ στοιχειωμένα μέσα στὴν τριβὴ τῆς ρουτίνας. Ἄλλα τὰ πνίξανε οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν σκληρότητα, τὴν ἀδιαφορία, τὴν κακία. Ἄλλα πελαλιώσανε μισότρατα ἀναιμικά, κι' ἀνίκανα νὰ πάρουν κόκκαλα καὶ σάρκα. Κι' ἄλλα περάσανε στὸ περιθώριο τῆς ἀναθολῆς, προσμένοντας ὥρα καλύτερη καὶ τυχερώτερες κι' εὐνοϊκώτερες συνθῆκες. Κι' ὅμως ὅτὸ τέλος τοῦ χρόνου οἱ ἄνθρωποι γιορτάζουν, ξεφαντώνουν, ὄχι τόσο γι' αὐτὰ ποὺ καταφέρανε, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζουν νὰ καταφέρουν μέσα στὴν νέα παράταση ποὺ τοὺς δίνεται. Γιατὶ ἂν κάποιος τοὺς ἁρπαζε τὴ νέα παράταση μέσ' ἀπ' τὰ χέρια, ἂν σήμαινε ἡ ὥρα μηδὲν γιὰ τὸν ἕνα ἢ γιὰ τοὺς πολλούς, οἱ γιορτὲς θὰ ἐκμηδενίζονταν, οἱ διαθέσεις θὰ σκοτείνιαζαν, θὰ μαύριζε ὁ ὁρίζοντας. Χαίρονται οἱ ἄνθρωποι ὄχι ποὺ πέθανε ὁ χρόνος, ἀλλὰ γιατὶ μπαίνει στὴ ζωὴ ἕνας ἄλλος. Κι' ὅμως μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ κατώφλι τῆς ζωῆς τους, καταλαμβάνονται ἀπὸ νέα ἀγωνία, νέες ἐπιφυλάξεις, νέες ψυχικὲς συγκρούσεις γιὰ τὸ τί ζητοῦν, τί πρέπει νὰ διαλέξουν καὶ πῶς πρέπει νὰ τὸ ἐφαρμόσουν.

Πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ μαῦρο δὲ στὸ ἄνοιγμα τοῦ νέου χρόνου φαντάζει πάντα τὸ φάσμα τῆς φθορᾶς, τῆς ἀπώλειας. Μέσα στὶς ἑκατοντάδες ἡμέρες ποὺ πέρασαν, μέσα στὶς λιγοστὲς ἑκατοντάδες ποὺ μόλις κύλησαν μέσ' ἀπ' τὰ χέρια μας εἶναι θαμμένη ἀκόμα μιὰ δόση φρεσκάδας, ἐνέργειας, δράσης, ζωτικότητας πνευματικῆς, καὶ σωματικῆς. Ὅσο κι' ἂν προσπαθήσει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀντισταθμίσει τὴ φθορὰ ποὺ ἔχει ὑποστεῖ ὁ ψυχοπνευματικὸς καὶ φυσικὸς του κόσμος, μὲ τὴν πεῖρα ποὺ κέρδισε, μὲ τὰ ἐπιτεύγματα ποὺ πραγματοποίησε, πάντα νοιώθει νὰ φτερουγίζει μέσα του τὸ μαῦρο κοράκι, κι' ἀντηχοῦν μέσα του τὰ προφητικὰ λόγια τοῦ ἀναπόφευκτου τέλους καὶ τῆς ἀνεπανάληπτης πορείας. Ποτὲ πιὰ σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲ θἄχει τὶς ἴδιες ἀκριβῶς εὐκαιρίες, ποὺ τοῦδωσε ὁ χρόνος ποὺσθυσε, ποτὲ πιὰ δὲ θὰ ξαναζήσει τὶς ἴδιες ἀκριβῶς στιγμές, μὲ τὰ ἴδια ἀκριβῶς πρόσωπα κάτω ἀπ' τὶς ἴδιες ἀκριβῶς ἐξωτερικὲς κι' ἐσωτερικὲς συνθῆκες. Γιατὶ μπορεῖ ὁ χρόνος σὰν μονάδα οὐδέτερη ποὺ εἶναι, νὰ ὁλέπει τὴν ἐπανάληψη ἐξωτερικῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποτὲ δὲν εἶναι πανομοιότυπα οἱ ἴδιοι. Ἡ ροὴ τοῦ χρόνου τοὺς ἀναμορφώνει, τοὺς ἀναπλάθει, τοὺς ἐμπλουτίζει ἢ τοὺς ἀποστερεῖ, τοὺς ὡριμάζει, τοὺς νερᾶ, τοὺς καταστρέφει καὶ τοὺς δημιουργεῖ.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ διπλὴ πρόσεχτση τοῦ χρόνου μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωή, ἡ καταστροφὴ κι' ἡ δημιουργία εἶναι τὸ πρόβλημα ποὺ βασανίζει τὸν ἄνθρωπο, κάθε χρονιὰ ποὺ ἀρχίζει. Κι' οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ ἐγοῦν ἀπ' τὴν κατάπτωση τῆς ἀγωνίας μὲ τὸν πιὸ πρακτικὸ τρόπο. Σχεδιάζουν, προγραμματίζονται, κάνουν ὄνειρα καὶ πλάνα. Ἄλλοι πιὸ συγκεκριμένα κι' ὀργανωμένα. Ἄλλοι πιὸ ἀκαθόριστα καὶ θολά. Ὅλοι ὅμως ἀφήνουν νὰ κυλήσει μέσα τους ἀπαλὴ ἡ στεγόνα τῆς ἐλπίδας. Γιατρεύει τὴν πίκρα γιὰ ὅλα τὰ χθὲς ποὺ φύγανε τραυματισμένα κι' ἀνεκπλήρωτα. Ἐξαγνίζει τὸ φόβο γιὰ ὅλα τὰ αὔριο ποὺ κοιμοῦνται μέσα μας σκοτεινὰ κι' ἀξεδιάλυτα, καὶ καρτεροῦνε τὸ φιλὶ τοῦ χρόνου - Πρίγκηπα γιὰ νὰ σαλέψουν, γιὰ νὰ ζήσουν. Ὡς νὰ περάσῃ ἄλλος ἕνας χρόνος, καὶ νὰ ξαναπεράσουμε τὴ δοκιμασία τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δδύνης ποὺ σημαδεύουν πάντα κάθε μιὰ ἀρχὴ καὶ κάθε ἕνα τέλος.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ

ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Π. ΙΩΑΝΝΙΔΗ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, Ε. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΠΕΤΡΩΝΔΑ, ΤΖΩΡΤΖΙΑΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ καὶ ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ

Τῆς δος ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Πρὶν μποῦμε γιὰ καλὰ στὸ νέο χρόνο, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ εὐχόμαστε ὅλα τὰ καλὰ στοὺς ἀναγνῶστες τῆς στήλης μας, εἶναι μερικὲς ἐκόσεις τοῦ '65 ποὺ θὰ προσπαθήσουμε νὰ καλύψουμε μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σημερινοῦ μας ἄρθρου.

Ἡ ὀδύνη κι' ὁ θρῆνος τῆς Χιροσίμα δώσανε πολλὲς φορες ἀφορμὴ γιὰ ποιητικὴ δημιουργία. Ἡ πιὸ φρικτὴ ὅμως πτυχὴ τοῦ δράματος δὲν εἶναι μόνο ὁ ὄλεθρος ποὺ χτύπησε μὲ μιᾶς ἑκατομμύρια ἀνθρώπους ὅταν τὸ κράτος τους βρισκότανε σὲ ὥρα μάχης, ἀλλὰ κι' ὁ ὑποχθόνιος καταστρεπτικὴ ἐπίδραση τῆς ραδιενέργειας ἡ ὁποία συνεχίζει τὴν ἀπαίσια δράση της, χρονιὰ μετὰ ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῆς πρώτης ἀτομικῆς. Ἕνα τέτοιο ὕβρμα τῆς ὑστεροφημίας τῆς ἀτομικῆς, ὁ τυφλὸς δωδεκάχρονος Σιγκέρου Οὐκικάδα, ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Πάνου Ἰωαννίδη «Τρανσὺδια γιὰ τὸν Σιγκέρου», μὲ τὸ γλυπτὸ του «Θέλω τὰ μάτια μου», τὸ ὁποῖο συγκίνησε τὸν ποιητὴ τόσο βαθειὰ ὥστε ὁ ἴδιος γιὰ νὰ μᾶς δώσει σ' ἕνα δίστυχο μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ εὐτυχισμένες ποιητικές του στιγμές. Τὴ μεταστοιχείωση τῆς προσωπικῆς συγκίνησης σὲ γενικώτερη ἀντανάκλαση τὴν βρίσκουμε σὲ ὅλα τὴ σύγχρονη τέχνη· ἐξ ἄλλου αὐτὸς εἶναι κι' ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικώτερους στόχους τῆς τέχνης. Λέμε ὅμως ὅτι τὴν βρίσκουμε εἰδικώτερα στὴ σύγχρονη τέχνη, γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὑποφέρει πολὺ πολὺ σὰν ὁμαδικὴ ὕπαρξη στὴν ἐποχή μας παρὰ ποτὲ ἄλλοτε. Ἔτσι εἶναι φυσικὸ ἀφοῦ μοιράζονται τόσα ἀγαθὰ καὶ τόση ἀγωνία μαζὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, νὰ ἐγοῦν ἀπ' τὴν κατάπτωση τῆς ἀγωνίας μὲ τὸν πιὸ πρακτικὸ τρόπο. Σχεδιάζουν, προγραμματίζονται, κάνουν ὄνειρα καὶ πλάνα. Ἄλλοι πιὸ συγκεκριμένα κι' ὀργανωμένα. Ἄλλοι πιὸ ἀκαθόριστα καὶ θολά. Ὅλοι ὅμως ἀφήνουν νὰ κυλήσει μέσα τους ἀπαλὴ ἡ στεγόνα τῆς ἐλπίδας. Γιατρεύει τὴν πίκρα γιὰ ὅλα τὰ χθὲς ποὺ φύγανε τραυματισμένα κι' ἀνεκπλήρωτα. Ἐξαγνίζει τὸ φόβο γιὰ ὅλα τὰ αὔριο ποὺ κοιμοῦνται μέσα μας σκοτεινὰ κι' ἀξεδιάλυτα, καὶ καρτεροῦνε τὸ φιλὶ τοῦ χρόνου - Πρίγκηπα γιὰ νὰ σαλέψουν, γιὰ νὰ ζήσουν. Ὡς νὰ περάσῃ ἄλλος ἕνας χρόνος, καὶ νὰ ξαναπεράσουμε τὴ δοκιμασία τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δδύνης ποὺ σημαδεύουν πάντα κάθε μιὰ ἀρχὴ καὶ κάθε ἕνα τέλος.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ὑπόστρωμα κι' ἀφετηρία εἶναι ὁ πόνος ὁ ὁποῖος μόνος θὰ ὁδηγήσει στὴ κάθαρση καὶ στὴν καινούργια ἀνατολή:

«Δάκρυ μὲ δάκρυ χτίζουμε τὸν κόσμο
ὥσπου νὰ λησμονήσουμε τὴ γλῶσσα μας...
ὥσπου ν' ἀγγίξουμε σιγὰ-σιγά,
ἄκρη τὴν ἄκρη,
τὰ χείλεια τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόνου μας».

Ἁπλὴ ἡ γραμμὴ τῆς σύνθεσης εἶναι γεματη ἀπὸ εἰκόνες δυνατὲς, ζωγραφισμένες μὲ λέξεις ἁπλες, θαρειονοητες κι' εὔστοχες.

Ἄλλη μιὰ προσφορὰ στὸ κόσμο τῆς ποίησης ἦταν τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ περασμένου χρόνου καὶ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τῆς Εὐγενίας Παλαιολόγου - Πετρωνδα «Ὁρατόριο τῆς Κύπρου». Ἐδῶ ἡ διάθεση εἶναι πιὸ πολὺ λυρικὴ παρὰ δραματική. Οἱ ὁμορφιὲς τοῦ νησιοῦ κυλοῦν μέσα ἀπὸ τὸ καλοδουλεμένο στίχο, ἀνάλαφρες καὶ ποικιλόχρωμες.

«Κι' εἶπε ἡ Θεά: Καλὴ 'ναι ἡ γῆ,
ἡ γῆ μου ἐτούτη ἡ πάγκαλη.
Περιστέρι ὁ ἔρωτας
στ' ἀπόσκια νὰ φωλιάσει.
Στὰ χώματά της νὰ σμίξουν
πόθοι - γίγαντες, παρθένες - Ἰ
καὶ νὰ γεννοβολήσουν».

Μόνο ποὺ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸ κύλημα τοῦ στίχου, τὸ ἐνοχλεῖ κάποτε ἡ συχνὴ χρήση σύνθετων λέξεων, ὅπως εἶναι ἡ «καλόπαιδη μήτρα» οἱ «ἀνεμόσυρτοι σκοποὶ» «Κατάγναντα στὸν "Ηλιο», τὸ «Ὄχι τὸ μυριόστομο», ἐπίθετα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κοινότυπα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ λυρικὸ στοιχεῖο ὑπάρχει παράλληλα καὶ ὁ προβληματισμὸς στὴν σύνθεση τῆς κυρίας Πετρώνδα. Ὁ προβληματισμὸς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πολιτικὴ συμφεροντολογία:

«Κι' ὅταν σὲ κλειστὲς αἴθουσες
στὰ στρογγυλὰ τραπέζια ἀρ
τῶν πατρίδων τὰ ξεπουλήματα».

Ὁ πόθος γιὰ τὴν ἁπλὴ, εἰρηνικὴ ζωὴ εἶναι ἐπίσης δυνατὸ στοιχεῖο:

«Χαιρετῶ μὲ τιμὴ τὴ γῆ τὴν
τοῦ βασιληᾶ Εὐαγόρα.
Μόχτησε, μοχτεῖ καὶ θὰ μοχτεῖ
γιὰ τὸ δίκιο, τὸ νερό, τὸ ψωμὶ
ἐνάντια στὴν ἀκρίδα καὶ στὴν
(ἀρπαγή».

τους, εἶναι ἄλλο ἕνα στοιχεῖο τῆς σύνθεσης:

«Χάραξαν σύνορα κι' ὀρθώσαν
(τεῖχη
τοίχους παραπετάσματα
τὸν κόσμο μοίρασαν: Βόρειο—
(Νοτιο,
Ἀνατολικὸ — Δυτικό,
Δεξί — Ἀριστερό...».

Μὲ λυρικὸ πάντα ὕφος ἡ ποιήτρια ἰχνηλατεῖ τὸ ἔργο της ὅπως ὅλοι οἱ γνῆσιοι ἐκπρόσωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης πάνω στ' ἀχνάρια τῆς ἐλευθεριας, τῆς ἀδερφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης. Μόνο ποὺ στὸ μεγάλο τους μέρος οἱ στίχοι ἔχουν ἕνα ρητορικὸ μᾶλλον ὕφος, ἔτσι ποὺ νὰ χάνουν ἀπὸ τὴν ἁπλότητα γιὰ τὴν ὁποια ἡ ποιητρια εἶναι φανερὸ πὼς σημαδεύει.

Ὁ γνωστὸς καὶ δόκιμος Κύπριος λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης, τὸν ὁποῖον ἂς σημειωθεῖ παραλείψαμε ἀπὸ ἀβλεψία νὰ ἀναφέρουμε σὲ προηγούμενο ἄρθρο μας, γιὰ τὸ «Συμποσιον Κριτικῆς» ποὺ ἔλαθε χώραν στὴν Πνευματικὴ Στέγη, σὰν ὁμιλητὴ μὲ θέμα «Ἡ κριτικὴ στὶς θετικὲς ἐπιστῆμες», ἔχει ἐκδόσει δυὸ σύντομα ποιητικὰ ἔργα πρόσφατα, στὶς μικρὲς ἐκδόσεις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». Τὸ ἕνα εἶναι μιὰ μετάφρασή του ἀπὸ τὰ Ἀγγλικὰ πενῆντα Κινέζικων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι πομένα ἀπὸ τὴν Κινεζικὴ ποίηση τοῦ 2ου μέχρι τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Δύσκολο νὰ κρίνῃς μετάφραση ἄλλης μετάφρασης, ἰδιαίτερα ὅταν δὲν γνωρίζεις τὸ πρωτότυπο κιόλας. Πάντως ὁ στίχος κυλᾶ κι' οἱ εἰκόνες ἀποδίδουνε πιστὰ τὸ χρῶμα τῆς Κινεζικῆς παράδοσης καὶ νοοτροπίας, χωρὶς νὰ παραγνωρίζεται ἡ πατροπαράδοτη σοφία τοῦ πανάρχαιου ἀνατολίτικου πολιτισμοῦ.

«Κατάκοπος ἀπ' τὸ καθῆσι στὸ
(ταρταρικὸν ἀνάκλιντρο
σηκώνουμαι καὶ σκύβω ἀπὸ τὰ
(κάγκελα'
ἐνῶ δουλεύει ὁ ἄλλος κόσμος,
(τώρα ἐγὼ ἀποσκτῶ.
Ἀκόμα καὶ στὴν ἀπραξία μπο
(ρεις ν' ἀσχαλιῆς'
ἀφοῦ ἡ μελέτη τὸν βιβλίων τε
(λείωσε, τοὺς λόφους μελετῶ.

Ἡ δεύτερη ἔκδοση εἶναι τοῦ ἔργου «Ἱπποκράτης», ποὺ εἶναι γραμμένο σὲ στὺλ ἀρχαίας τραγωδίας καὶ περιστρέφεται γύρω ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ἕλληνα Ἰατροσοφοῦ. Τὸ ἔργο μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ ΡΙΚ στὶς 8 Ἀπριλίου 1965. Καλόδεχτη ἡ σειρὰ τῶν μικρῶν αὐτῶν ἐκδόσεων τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», ἴσως θἄπρεπε νὰ πλατύνει πιὸ πολὺ τὰ πλαίσιά της, γιὰ νὰ συμπεριλάβει περισσότερα ονόματα καὶ ποικιλώτερα λογοτεχνικὰ ἔργα.

Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τέλος ἔχουμε δυὸ ἐκδόσεις τοῦ '66 ποὺ δὲν κοιτάξαμε. Ἡ πρώτη εἶναι ἕνας μικρὸς τόμος μὲ ἐπιγραφὴ «Ἡ ποίηση τοῦ Φώτου Γιοφύλλη», ποὺ συμπεριλαμβάνει μελέτες, δημοσιεύματα καὶ γράμματα ποὺ δημοσιευθήκανε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐκδοσης, τὸ 1964, τοῦ βιβλίου τοῦ Γιοφύλλη «Ποίηση Μισοῦ Αἰῶνα». Στὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου συγκαταλέγεται μιὰ κριτικὴ τοῦ Ἄγγελου Φουρλίτη, ὁ ὁποῖος λέει ἀνάμεσα σὲ ἄλλα:

«Υπάρχει λογική μέσα στην ποίηση τοῦ Φ. Γιοφύλλη. Γι' αὐτὸ καὶ στέκεται αὐτὴ «μισὸ αἰῶνα». Αὐτὴ ὅμως ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἀμοιρη συναισθηματικοῦ παλμοῦ. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸν συγκερασμὸν ὁ ποιητὴς ζητάει μέσα τὸ κάθε τι τὸν ἑαυτό του. Δένοντας τὸ ἔξω καὶ τὸ ἔσω βρίσκει τὸ δρόμο του καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ξεχωρίσει τὸ πραγματικὸ ἀπὸ τὸ ψεύτικο». Ἡ σταχυολόγηση συμπεριλαμβάνει ἄρθρον τοῦ Ἀδαμαντίου Παπαδήμα, δημοσίευμα τοῦ Δημήτρα Πουρνάρα, ἐπιστολὲς τοῦ Ἄγγελου Δόξα, τοῦ Ἡλία Βενέζη, τοῦ Ἄγγελου Τερζάκη καὶ ἄλλων διακεκριμένων ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καὶ της τέχνης.

Ἡ δεύτερη Ἑλληνικὴ ἔκδοση εἶναι μιὰ συλλογὴ ποιημάτων της Τζώρτζιας Ἀργυροπούλου μὲ τίτλο «Ἀνακοινώσεις». Μέσα ἀπὸ τοὺς σύντομους λιτοὺς στίχους τῆς Ἀργυροπούλου ξεπηδᾶ ἡ ἀγωνία τῆς γενιᾶς της, τῆς ἀνασφάλειας, τῆς ἀναζήτησης, τῆς ἐπιμονῆς.

«Βρίσκομαι σ' ἕνα μακρὺ κι' ἀ-
(τέλειωτο μονοπάτι
ἀπὸ κεῖ ποὺ ξεκίνησα ὑπῆρχε
(τὸ μηδὲν
κι' ἐκεῖ ποὺ θὰ πάω εἶναι τὸ
(μηδὲν
δεξιὰ κι' ἀριστερὰ γκρεμὸς
καὶ ξέρω ὅτι πρέπει νὰ προχω-
(ρήσω ἴσα μπροστά».

Τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς ἀγωνίες ὅμως αὐτές, τόσο κοινὲς σ' ὅλους τοὺς σύγχρονους, ἡ ποιήτρια κάποτε δὲν καταφέρνει νὰ ντύσει μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς πλατειᾶς καθολικότητας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τουρτουροῦν οἱ παρορμήσεις της ντυμένες στὴν διάφανη ὑποκειμενικότητα.

«δὲ φυσάει
δὲ βρέχει
δὲ χιονίζει
κάνω παρέα μὲ τὸν ἑαυτό μου».

Ἁπλὸ πολὺ τὸ λεξιλόγιο τῆς ποιήτριας πείθει μὲν ἀλλὰ δὲν ἔχει οὔτε τὸ νεῦρο ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ προβληματίσει, οὔτε τὸ χρῶμα γιὰ νὰ συγκινήσει. Παρ' ὅλα τοῦτα εἶναι τὸ γράψιμό της μιὰ σίγουρη ὑπόσχεση. Τὰ ποιήματα, ποὺ εἶναι ἄτονα διαιροῦνται σὲ τέσσερεις πτυχές. «Ἀνάπηροι», «Ὀρδὲς μοναχικῶν», «Φόνοι μὲ μέλισσες» καὶ «Οἱ ἄλλοι».

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ

Τῆς δος ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Συνεχίζει καὶ φέτος μὲ αὔξοντα ρυθμὸ τὶς δραστηριότητές της στὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ τομέα ἡ ἐν Λευκωσίᾳ «Πνευματικὴ Στέγη». Καὶ εἶναι πραγματικὰ καλοδεχτη καὶ ἐνθαρρυντικὴ ἡ ὕπαρξη ἑνὸς τέτοιου Ἱδρύματος στὴν καρδιὰ τῆς Πρωτεύουσας, ὅπου μὲ μόχθους καὶ κόπους δημιουργεῖται μιὰ βάση μέσα στὸ κενὸ καὶ τὶς ἐπιφάνειες τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. Εἶναι βέβαια λυπηρὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τόσοι καὶ τόσοι ποὺ θέλουν νὰ ἀποκαλοῦνται «πνευματικοὶ» ἄνθρωποι σπάνια ἢ ποτὲ δὲν βίνουν τὸ παρόν τους σὲ τέτοιες συγκεντρώσεις. Ἐπάσσου ὅμως ἡ παρεία αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων συνεχίζεται ὁμαλὰ καὶ ἀπρόσκοπτα μὲ ἀρκετὴ ποικιλία στὴν κλίμακα τῆς προσφορᾶς καὶ φέτος. Θὰ σταθοῦμε σήμερα σὲ δυὸ - τρεις ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις μὲ λίγα λόγια γιὰ τὴν καθε μιὰ, καὶ γιὰ τον τομέα ποὺ ἀντιπροσωπεύει.

Ἀνάμεσα στὶς πρῶτες ἐκδηλώσεις ποὺ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε εἶναι ἀναμφισβήτητα ἡ προσπάθεια τῆς Στέγης νὰ δημιουργήσει ἕνα θεατρικο ὅμιλο ὁ ὁποιος νὰ στεγάζεται καὶ νὰ λειτουργεῖ στὸ οἰκημά της. Σ' ἕνα τόπο ὅπως εἶναι ὁ δικός μας, χωρὶς σοβαρὴ καὶ συνεχὴ θεατρικὴ παράδοση, ἡ προσπάθεια αὐτὴ, ἡ ὁποία μάλιστα προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὸ θέατρο καὶ θέλουν εἰλικρινὰ τὴν προκοπή του, ἀποτελεῖ μιὰν ὑπόθεση ποὺ ἀξίζει πραγματικὰ τὴν ὑποστήριξη ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν κύκλων ἢ ἀτόμων. Σὰν πρώτη ἐκδήλωσή του ὁ Θεατρικὸς Ὅμιλος τῆς Στέγης ποὺ διευθύνεται ἀπὸ τὸν γνωστὸν Κύπριον ἠθοποιὸ καὶ σκηνοθέτη Νίκον Σιαφκάλη, ἐπαρουσίασε τὸ Σάββατο, 10ην τρέχ. στὶς 8 μ.μ. τὸ ἔργο τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέα Ἔντουαρντ Ἄλμπη «Ἱστορία Ζωολογικοῦ Κήπου». Ἡ προσέλευση τοῦ κοινοῦ ἦταν μᾶλλον πενιχρὴ ἀλλὰ ἡ παράσταση κατὰ τὰ ἄλλα ἀπετέλεσε ἀδιαμφισβήτητη ἐπιτυχία τόσο ἀπὸ ἀπόψεως ἑρμηνείας, ὅσο καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μέθεξης καὶ ἐπικοινωνίας ἠθοποιῶν καὶ θεατῶν.

Τὸ ἔργο ἦταν διπρόσωπο καὶ τοὺς δυὸ ρόλους ὁρμηνεύσανε ὁ Νῖκος Σιαφκάλης καὶ ὁ Νεόφυτος Νεοφύτου. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν λιτότητα στὴ θεατρικὴ ἐξωτερικότητα τοῦ ἔργου ποὺ διαδραματίζεται ὑπὸ μορφὴν διαλόγου μεταξὺ δυὸ τυχαίως συναντηθέντων ἀνθρώπων μέσα σ' ἕνα δημόσιο πάρκο, τὸ ὅλον δρᾶμα σφύζει ἀπὸ μιὰ πυκνὴ ἐσωτερικὴ δραματικότητα, ἡ ὁποία δημιουργεῖ πολλὲς μεταπτώσεις, ὑποτρωμένες ἀπὸ τὴν ἀκατάπαυστη ροὴ τῶν προβλημάτων τοῦ σύγχρονου χαμένου ἀνθρώπου ποὺ πασκίζει, μοχθεῖ νὰ φτάσει, ν' ἀγγίσει τὸν πραγματικὸ ἑαυτό του μέσα ἀπὸ τὶς συμβατικὲς ἐπιφάνειες τῆς ζωῆς ποὺ πολλὲς φορὲς τοῦ στεροῦνε τὴν χαρὰ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὴ ζωή, εἴτε λέγεται ζῶον, εἴτε ἄνθρωπος εἴτε κι' ἀνόργανος ὕλη, εἴτε θεός.

Τοὺς δυὸ ρόλους τοῦ Τζέρρυ καὶ τοῦ Πῆτερ ἀποδώσανε μὲ νεῦρο καὶ ἰσορροπία καὶ οἱ δυὸ καλλιτέχνες. Ἰδιαίτερα αἰσθητὴ σὲ μερικὰ σημεῖα ἦταν ἡ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα τῆς βαθύτερης ἐναρμόνισης ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πρωταγωνιστές, ποὺ κρατήσανε ἐπάξια τὴ δύσκολη ἀποστολὴ τῆς δημιουργίας μιᾶς ἄρτιας θεατρικῆς παράστασης, ποὺ συγκίνησε κι' ἱκανοποίησε καλλιτεχνικὰ καὶ προβλημάτισε πνευματικὰ τὸ κοινὸ ποὺ τὴν παρακολούθησε. Μιᾶς παράστασης ποὺ δόθηκε μὲ δυὸ ἠθοποιοὺς μὲ μόνα σκηνικά, δυὸ παγκάκια. Ἀπόδειξη πὼς δὲν χρειάζονται καὶ πολλὰ ἐξωτερικὰ βοηθήματα γιὰ νὰ γίνῃ θέατρο. Ἡ παράσταση πιστεύουμε ὅτι θὰ ἐπαναληφθεῖ.

* * *

Ἀνάμεσα στὶς τρεῖς καὶ στὶς δεκατέσσερεις Δεκεμβρίου ἡ αἴθουσα τῆς Στέγης ἐφιλοξένησε ζωγραφικὴν ἔκθεση τοῦ Θεμιστοκλῆ Θ. Φωτιάδη. Ἡ ἔκθεση ποὺ εἶναι ἡ πρώτη τοῦ καλλιτέχνη ἀπετελεῖτο ἀπὸ 39 πίνακες ποὺ ἦσαν ὅλοι βασισμένοι σὲ σκηνὲς τῆς Κυπριακῆς πραγματικότητας: «Τὸ πότισμα τοῦ κοπαδιοῦ», «Ὁ διψασμένος θεσκός», «Τὸ μέτρημα τοῦ σιταριοῦ», «Καλαθοπλέκτρες», «Ὁ Χαρτσιλαμᾶς», κ.ο.κ. Ἡ ἀπεικόνιση ἔγινε πιστή, χωρὶς παραποιήσεις καὶ χωρὶς καμιὰ ἀπολύτως προσαρμογὴ στὴ σύγχρονη ὑποκειμενικὴ τέχνη τῆς ζωγραφικῆς. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μιὰ μαρτυρία, ἕνα ντοκυμανταὶρ ἑνὸς τρόπου ζωῆς, ποὺ τώρα πάει πιὰ νὰ λείψει ἀκόμη καὶ στὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες ἀπ' ὅπου ἀντλεῖ ὅλες τὶς ἐμπνεύσεις του ὁ καλλιτέχνης. Σὰν ἕνας ἀποκλειστικὸς κύκλος ἐργασίας, ἡ προσφορὰ εἶναι βέβαια ἐνδιαφέρουσα. Εἶναι συζητήσιμον ὅμως πόσην αἰσθητικὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ὅπως πρωταγωνιστεῖ παντοῦ καὶ πάντα, ἔχει ἀποδοθεῖ αὐτούσιος, ὅπως εἶναι κι' ὅπως τὸν βλέπουμε στὶς φωτογραφικὲς μαρτυρίες τῆς ἐποχῆς του. Σίγουρα εἶναι ἀπαραίτητον ὁ δημιουργικὸς καλλιτέχνης καὶ νὰ προσθέτει, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφαιρεῖ κυρίως, ὅπως ἄλλωστε ἐξυπακούει τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, γιὰ νὰ πείθει καὶ νὰ συγκινεῖ ταυτοχρόνως. Ἡ ἔκθεση τοῦ κ. Φωτιάδη μπορεῖ νὰ πείθει καὶ μπορεῖ νὰ συγκινεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἀσφαλῶς τὰ πραγματοποιεῖ μέσα στὰ στεγανὰ πλαίσια τῆς τοπικιστικῆς ἀποκλειστικότητας. Σίγουρα ὁ Κύπριος εἶναι σήμερα λίγο - πολὺ καὶ πολίτης τοῦ κόσμου.

* * *

Στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα ἐπραγματοποιήθηκε στὶς 28 τοῦ Νιόβρη διάλεξη τοῦ Τμηματάρχου Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως Δρος Ἀνδρέα Κούρου, μὲ θέμα «Ἀγωγὴ διὰ τὴν ἐποχή μας». Ὁ Δρ Κούρος ἐπραγματοποίησε περιεχτικὴν περιγραφὴ τῶν πολυεδρικῶν προβλημάτων καὶ ἐπιτευξέων τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Στάθηκε συνοπτικὰ στὶς τεχνολογικές του ἐπιτεύξεις καὶ στὸν αὐτοδημιούργητο κίνδυνο τῆς αὐτοκαταστροφῆς, στὴν σύγχρονη φιλοσοφία καὶ στὶς ἀναμορφούμενες ἀξίες τῆς ζωῆς, καὶ στὰ καθήκοντα τέλος τοῦ σχολείου ἀπέναντι στὸν σημερινὸ μαθητὴ καὶ αὔριανὸ πολίτη.

* * *

Τὴν Παρασκευή, στὶς 9 τοῦ Δεκέμβρη τὸ περιοδικὸν «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐδιοργάνωσε στὴν αἴθουσα τῆς Στέγης «Σύμποσιον Κριτικῆς» ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἕλληνος πρέσβεως ἐν Κύπρῳ κ. Μενελάου Ἀλεξανδράκη. Σύντομες εἰσηγήσεις γιὰ τὴν κριτικὴ στὸ θέατρο, στὴ λογοτεχνία, στὴ μουσική, στὴν φιλολογία, στὴν δημοσιογραφία καὶ γιὰ τὴν τεχνοκριτικὴ ἔκαναν οἱ κ.κ. Ι. Κουτσάκος, Α. Χριστοφίδης, Ρ. Λοϊζίδης, Τ. Σπανός, Α. Περνάρης καὶ Α. Χρυσοχός. Προσεκλήθησαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται εἰδικῶς μὲ τοὺς ἀναφερθέντες τομεῖς. Ἡ συγκέντρωση ὅμως δὲν ὁλοκληρώθηκε μὲ συζήτηση ἀνάμεσα στοὺς ἀκροατὲς καὶ στοὺς ὁμιλητές, ὅπως θἄπρεπε νὰ εἶχε γίνει γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι ἀπεχώρησαν μὲ τὴ συναίσθηση τοῦ κενοῦ τὸ ὁποῖον ἐπήγαζε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ «θεση» ποὺ πήρανε οἱ ὁμιλητές, δὲν ἐσυμπληρώθηκε μὲ τὸν «διάλογο», ὁ ὁποῖος θἄδινε σὲ ὅλους τὴν εὐκαιρία ν' ἀνταλλάξουν σκέψεις καὶ γνῶμες ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ὁδηγούσανε σὲ πολὺ πλατύτερη ἀντιμετώπιση τῶν συζητουμένων θεμάτων.

* * *

Δὲ θἄπρεπε νὰ κλείσουμε αὐτὸ τὸ σημείωμα μας γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Στέγης χωρὶς νὰ ἀναφέρουμε τὴν προσπάθεια ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸν κ. Λ. Σίτταρο γιὰ τὴν προώθηση τῆς Χορωδίας τῆς Στέγης. Ἡ χορωδία σχηματίσθηκε ἀπὸ πέρυσι καὶ φέτος συνεχίζει τακτικὲς πρόβες μὲ αὔξοντα τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν της, ποὺ τώρα ἀνέρχονται στοὺς 30 περίπου. Ἡ χορωδία ἑτοιμάζει πρόγραμμα γιὰ τὰ Χριστούγεννα ἀποτελούμενον ἀπὸ πέντε τραγούδια.

* * *

Μὲ τὰ πιὸ πάνω ποὺ εἴπαμε δὲν σημαίνει πὼς ἐξαντλήσαμε ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τῆς δραστηριότητες τῆς Πνευματικῆς Στέγης. Σταθήκαμε μόνο σὲ μερικές, στὴν προσπάθειά μας νὰ τονίσουμε τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν λειτουργία αὐτῆς τῆς ὁμάδας ἀνθρώπων ποὺ ἀπαρτίζουν αὐτὸν τὸν ὀργανισμό, ποὺ ἀποτελεῖ ὅπως τονίσαμε καὶ πιὸ πάνω ἕνα χῶρο ὁ ὁποῖος θἄπρεπε νὰ γίνει ἐντευκτήριο ὅλων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Λευκωσίας.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ἡ φρίκη τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας πέρσυ

Τῆς δος ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εἶναι παρατηρημένο μὲ στατιστικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τοὺς κοινωνιολόγους τῆς ἐποχῆς μας ὅτι τὴν τελευταία δεκαετία τὸ ποσοστὸν τῆς ἐγκληματικότητας ἀνῆλθε σὲ πολὺ ἀνησυχητικὰ ὑψη. Φτάνει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὸ 1964, οἱ παραβάσεις τοῦ ποινικοῦ κώδικος στὴν Ἀγγλία ἀνῆλθαν στὸν ἀστρονομικὸ ἀριθμὸ τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Οἱ παραβάσεις αὐτὲς δέβαια συμπεριλαμβάνουν μικροαδικήματα ὅπως εἶναι οἱ παραβάσεις τῶν κανονισμῶν τῆς τροχαίας, οἱ μικροκλοπές, οἱ μεγαλύτερες διαρρήξεις, ἡ τὰ σοβαρότερα καὶ ἀνεπανόρθωτα παραπτώματα τῆς ἀνθρωποκτονίας ἢ τῆς πρωτοβαθμίας δολοφονίας. Ὅλα αὐτὰ τὰ παραπτώματα ἄλλοτε μὲ ἀθῶα καὶ κατανοητὰ, ἂν ὄχι συγχωρητέα, ἢ ἄλλοτε φρικτιστικὰ κι' ἀπαράδεκτα, κατατάσσονται κάτω ἀπὸ τὸν γενικὸ τίτλο τῆς «ἐγκληματικότητας», ἡ ὁποία στὶς μεγάλες χῶρες, στὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ, ἀρχίζει νὰ ἐμπνέει σοβαρὲς ἀνησυχίες γιὰ τὴν ψυχοπνευματικὴν ὑγεία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου.

Στὴν προσπάθειά τους νὰ μελετήσουν, νὰ κατατάξουν καὶ νὰ ἐλέγξουν ἴσως ἂν μποροῦν τὴν ἐγκληματικότητα, οἱ διάφοροι ἁρμόδιοι ὀργανισμοί, φτάνουν πάντοτε σὲ ὁρισμένα συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ἕνα ἀπ' αὐτά, γιὰ παράδειγμα, ἀποδίδει τὶς περισσότερες ἀσέβειες πρὸς τὸν νόμο στοὺς ἀήλικους νέους τῆς ἡλικίας τῶν 16—21, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα στοὺς νέους παρὰ στὶς νέες. Μ' ἄλλα λόγια ἀποκαλύπτουν μπρὸς στὰ φοβισμένα μάτια τῆς ἀνθρωπότητας ἕνα ὀδυνηρὸ μνημεῖο ἀπελπισίας. Μιὰ ἐποχὴ στὴν ὁποία γίνεται λόγος γιὰ ἠλεκτρονικοὺς συζύγους κι' ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, μιὰ ἐποχὴ στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος πετᾶ σὲ διαστημόπλοια, ποὺ ὅταν θέλει τὰ ἐγκαταλείψει γιὰ νὰ σεριανίσει στὶς λεωφόρους τοῦ ἀπείρου, μιὰ τέτοια ἐποχὴ δλέπει παράλληλα τὸ μεγάλωμα μιᾶς γενεᾶς ἀπελπισμένης, κατασπαραγμένης ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ σύγκρουση ποὺ δδηγεῖ ἀκόμη καὶ στὰ θολὰ σκοτάδια τῆς παράκρουσης.

Καὶ μιλᾶνε οἱ ψυχολόγοι. Καὶ λένε γιὰ κλονισμένες ἀξίες, καὶ γιὰ τὸν ὑλικὸ πολιτισμὸ μας ποὺ ἐκτρέφει μηχανικὰ τέρατα χωρὶς πνευματικὸ προσανατολισμό, καὶ γιὰ μιὰ νεολαία ποὺ πισαμένη στὰ βρόγχια τῆς ἀπειλῆς νιὰ μιὰ ἀκαριαία καταστροφὴ ψάχνει ἄδικα νὰ βρεῖ τὸν προορισμό της, καὶ σ' ὅλες τὶς ἐρευνές της χάνει πρώτα ἀπ' ὅλα τὴν αἴσθηση τοῦ αὐτοσεβασμοῦ. Σ' ὅλα δσα λένε ἔχουνε κάποιο μεγάλο δίκαιο παράλληλα ἔχουνε κι' οἱ ἱστορικοί. Μπορεῖ λένε νὰ αὐξήθηκε ἐκπληκτικὰ ἡ ἐγκληματικότητα στὰ χρόνια μας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε τὴν σχετικότητα ἡ ὁποία διέπει ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις. Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ ὁμιλία τοῦ BBC ἐπὶ σχετικοῦ θέματος, ὑπὸ τῆς Βαρώνης Wooton, γνωστῆς συγγραφέως ἐπὶ κοινωνικῶν καὶ ἐγκληματολογικῶν θεμάτων: «Ὁ κατάλογος τῶν ἐγκλημάτων (παραβάσεων τοῦ ποινικοῦ κώδικος) ποικίλλει κατὰ καιροὺς καὶ ἀπὸ χώραν εἰς χώραν. Σήμερα στὴν Εὐρωπαϊκὴν ἤπειρο, ἡ ὁμοφυλοφυλία ποὺ λαμβάνει χώραν κατ' ἰδίαν, ὑπὸ ἐνηλίκων κατόπιν κοινῆς συναινέσεως, δὲν θεωρεῖται ἐν γένει, πρᾶξη ἐγκληματική.

Πολλοὶ γιὰ παράδειγμα ἴσως νὰ μὴ θυμοῦνται ὅτι ἡ αἰμομιξία δὲν ἦτο ἔγκλημα εἰς τὴν Ἀγγλία πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας. Καὶ στὶς πολύπλοκες σύγχρονες κοινωνίες, ἄλλαγες στὸν ποινικὸ κώδικα δὲν ὀφείλονται μόνο σὲ ἀλλαγὲς τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Σήμερα ὁ νόμος περὶ ἐγκλημάτων ὀφείλει νὰ καλύπτει τὰ ἀποτελέσματα τῆς καινούργιας τεχνικῆς ἀνάπτυξης ἐπάνω στὴν κοινωνία, ὅπως κάνουν οἱ ἀπαγορεύσεις τῆς τροχαίας, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν αὐτοκινήτων. Τὰ ἐγκλήματα στὴν πραγματικότητα πηγαινοέρχονται, κι' ἀλλάζουν ἀνάλογα μὲ τὸ ἐπικρατοῦν κλίμα τῶν ἀντιλήψεων».

Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσει τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν λογικὴ τῶν προαναφερθέντων. Ἂν ὅμως κοιτάξουμε τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ ἑνὸς ἐγκλήματος θὰ παρατηρήσουμε πάντα μιὰ ἀπαραίτητη ἐξήγηση. Ὁ παραβάτης διαπράττει τὴν ἀσέβεια κατὰ τοῦ νόμου γιατὶ οἱ περιορισμοὶ ποὺ ὠφείλει νὰ σεβασθεῖ ἔρχονται σὲ ἄμεσην ἀντίθεση μὲ τὶς προσωπικές του ἐπιθυμίες ἢ ἀνάγκες. Ἡ ὀρθόδοξη ἂν μποροῦμε ἔτσι νὰ τὴν ἀποκαλέσουμε, ὅμως αὐτὴ δομή, ἔχει τὰ τελευταῖα χρόνια ἐκφυλισθεῖ. Ἡ κλασσικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ θῦμα καὶ στὸν δράστη ἔχει διαβρωθεῖ,

Μαρτυρία τραγικὴ πάνω στὸ θέμα ἔχουμε μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ ἐγκλήματα ποὺ διαπράχτηκαν τὸν περασμένο χρόνο. Στὴν Ἀλαδάμα — ἀντιγράφουμε ἀπὸ τὸν «Ταχυδρόμο» τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1965 — ὁ Μίκαελ Μονέβους, 19 χρόνων, πυροβόλησε μὲ κυνηγετικὸ ὅπλο καὶ σκότωσε τὴν γυναίκα του Σταυρούλα 68 χρόνων καὶ ὕστερα αὐτοκτόνησε κι' ὁ ἴδιος. Αἰτία οἱ 100.000 δραχμὲς ποὺ εἶχε δανείσει ὁ Μονέδας σ' ἕναν «φερέγγυο ὀφειλέτη». Αὐτὰ τὸν περασμένο Ἰούνιο. Καὶ πιὸ πρόσφατα, τὸν περασμένο Νοέμβριο, μιὰ γυναίκα στὴν Πάτρα σκότωσε τὸ παιδὶ τοῦ ἐραστῆ της ποὺ τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει, ἕνα κοριτσάκι πεντέμισυ χρονῶν, νιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθεῖ. Στὴν Ἀμερικὴ δέ, τὸν περασμένο Αὔγουστο συνετελέσθει τὸ πιὸ ἀπαίσιο ἔγκλημα τῆς χρονιᾶς, καὶ τοῦ αἰῶνος. Στὸ Σικάγο ὁ Ρίτσαρντ Σπέκ, ἕνας εἰκοσιπεντάχρονος ἀλκοολικὸς δολοφόνησε τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη ὀκτὼ κοπέλλες, τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν ἐγνώριζε κἀν θόλου προηγουμένως, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀντίκρυζε τὴν ὥρα τοῦ φόνου. Παρόμοια δὲ ἐγκλήματα μὲ δράστες ψυχικὰ ἀνώμαλους ἀκολούθησαν στὴν Ἀμερικὴ καὶ τοὺς ἑπόμενους μῆνες μέχρι τὸ τέλος τοῦ χρόνου. Εἶναι παραδεδεγμένον ὅτι τὴν ὥρα τῆς δολοφονίας, ὁ δράστης θεωρεῖται πάντα ὡς ψυχολογικὰ ἀνώμαλος, ὡς πάσχων ἀπὸ προσωρινὴ τρέλα. Ἄραγε νὰ μπορεῖ ἔτσι νὰ ἐξηγηθεῖ τότε τὸ κῦμα τῶν ἄστοχων φόνων ποὺ ἐκδηλώθηκε πέρυσι;

Οἱ ἄνθρωποι δὲν πᾶνε καλὰ διανοητικῶς, οἱ ἀσταθεῖς στιγμές τους αὐξάνονται. Καὶ σὰν ἀποτέλεσμα καὶ οἱ ἐνέργειές τους γίνονται κλιμακωτὰ πιὸ μοιραῖες κι' ἀνεύθυνες; Ἀλλὰ τότε οἱ ὀργανωμένες δολοφονίες. Γιατὶ πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν φόνοι ἐκ προμελέτης. Πῶς μποροῦνε οἱ ἄνθρωποι νὰ ὀργανώνουν μιὰ δολοφονία, μιὰ πρᾶξη ὁστάτης φύσις, ἐν ψυχρῷ, ὥρες καὶ μέρες πρίν, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐπιδίδονται στὶς τακτικές τους σχέδων συνήθειες. Μήπως ὁ φόβος τῆς καταστροφῆς ἀρχίζει νὰ κυριεύει τοὺς ἀνθρώπους τόσο, ποὺ οἱ ἴδιοι νὰ αὐτομεταβάλλονται σὲ τραγικοὺς προδρόμους τῆς μαζικῆς καταστροφῆς ποὺ θὰ ὁποστεῖ ἡ ἀνθρωπότητα τὴν πληρώνοντας σφάλματα νια τὰ ὁποῖα ἕνας ἕκαστος δὲν ἔφταιξε;

Ἡ μόνη ἀφαίρεση τῆς ζωῆς γιὰ τὴν ὁποία ἡ ἀνθρωπότητα δίνει συγχωροχάρτι, εἶναι ἐκείνη ποὺ διαπράττεται ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀνήκουν σὲ ἀρχέτυπα πολεμικὰ στρατόπεδα. Καὶ ἡ μόνη ἀφαίρεση ζωῆς τὴν ὁποία ἐπικυρώνει ἡ πολιτεία, εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποία διενεργεῖ ὁ δήμιος ὅταν τιμωρεῖ τὸν δολοφόνο.

Γιὰ τὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἀντιπολεμικὴ κραυγὴ διαρκῶς μεγαλώνει, κι' ἡ καταδίκη τῆς μαζικῆς πολεμικῆς δολοφονίας ἀκούεται ἀπὸ πανιοῦ διαρκῶς ἐντονώτερη. Γιὰ τὴν δεύτερη περίπτωση ἔχουμε ἤδη ἐνέργειες πολλῶν χωρῶν ποὺ καταργώντας τὴν θανατικὴ ποινὴ προσπαθοῦν νὰ ὑποβάλουν στὸν ἄνθρωπο τὸν ἀσχημότερο σεβασμὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωή. Ἀπόδειξη ἀδιάσειστη ὅτι ὅσοι νόμοι κι' ἂν ἀλλάξουνε, κι' ὅση σχετικότητα κι' ἂν γνωρίζουνε οἱ ἐγκληματικὲς παραδόσεις καὶ οἱ τιμωρίες τους, ἕνα πρᾶγμα ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀκόμα μέσα του, τὰ ἀμυδρότερα ἴχνη τῆς ἀνώτερης πνευματικῆς καταγωγῆς καὶ ἀποστολῆς του: ἡ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Εἶναι τὰ προζύμι τοῦ πολιτισμοῦ. Σήμερα, πέρσυ, κάποτε μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νὰ χάνουν τὴν αἴχμὴ αὐτῆς τῆς πραγματικότητας. Γι' αὐτὸ καὶ συχνισμένοι, σκληροί, ἀσελγοῦν μπροστὰ στὸ δῶρο τῆς ὕπαρξης, μπερδεύοντας ἀκομη καὶ τὴν προσωπικὴ μοῖρα, ἢ τὰ προσωπικά τους αἴτια κι' ἀποτελέσματα ὅπως διέπουν τὶς σχέσεις τους, καὶ ἀφαιρώντας ζωὲς μέσα σὲ μιὰ δίνη φοίκης καὶ παραλογισμοῦ. Μιὰ δίνη στὴν ὁποία ἡ δυχασμένη προσωπικότητα ζητᾶ νὰ ἐπουλώσει τὰ κενά της, χρησιμοποιώντας ἀποδιοπομπαίους τράγους καὶ ἐξιλαστήρια θύματα.

Κι' ἡ ἰσορροπία διαταράσσεται, χωρὶς κάποτε λογικὴ ἐξήγηση κἀν. Ὁ ἄνθρωπος στέκει μπροστὰ σὲ ἐγκλήματα σὰν τὰ περσινὰ μὲ δέος κι' ὀδύνη. Προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσει. Τὸ μόνα θετικὸ ὅμως ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ἴσως, νὰ εἶναι τὸ πνευματικὸ ἀναδίπλωμα σὲ ἐποχὲς πιὸ ὑνιεῖς ποὺ μπορεῖ νὰ οἰκοδομήσει, ὅταν ἡ ψυχολογικὴ κρίση τῆς φυνῆς του θάχει παρέλθει καὶ ἡ ἀξία τῆς ζωῆς θάχει ξανανρεῖ τὴν πραγματική της θέση μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ὑνιέστερη.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΣΥΝΕΠΕΙΑ

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς ἠθικῆς ἀκεραιότητας

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Στὶς μέρες μας, ποὺ ἄτομα καὶ κυβερνήσεις διέρχονται μιὰ σοβαρὴ ἠθικὴ δοκιμασία, μπροστὰ στὰ νέα ἀξιώματα τῆς ζωῆς ποὺ ἡ ἐποχὴ δημιουργεῖ, ὑπάρχει μιὰ χαρακτηριστικὴ πλευρὰ τῆς ἠθικῆς ποὺ ταλαιπωρεῖται καὶ κακοπαθαίνει πολύ. Κι' αὐτὴ ἡ πλευρά, ποὺ πολλοὶ μπορεῖ θεωρητικὰ νὰ γνωρίζουν, εἶναι ἡ συνέπεια. Ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλίδα τῆς προσωπικότητας εἶναι νωρὶς ἀμοιβολία ἡ ἁρμονία. Ἂν σπάσει κάπου ἡ ἐσωτερικὴ συμφωνία τοῦ ἀτόμου, ἂν ραγίσει ἔστω καὶ λίγο ἡ ἑνότητα ἀνάμεσα στὸν κόσμο τῆς πράξης καὶ τῆς σκέψης, τοῦ πιστεύω καὶ τοῦ ἐνεργῶ, τότε δημιουργοῦνται κενὰ μέσα στὸν ἄνθρωπο. Ἄλλοτε μικρά, ἄλλοτε μεγάλα, σημαδεύουν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νοητικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ κόσμου, ἀνοίγοντας πληγὲς ποὺ ζημιώνουν τὸ σύνολο, τὸ ἀκέραιο. Καὶ τότε γεννιέται ἡ ἀντίφαση, ἡ δυσαρμονία, ἡ διαφωνία κι' ἡ διάσπαση. Σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ καταχωρήσουμε τὴν συνέπεια σὲ δυὸ τομεῖς ἢ πιὸ καλὰ σὲ δυὸ φάσεις. Εἶναι κατὰ κύριον λόγον ἡ ἐσωτερικὴ συνέπεια, ἡ ὁποία διέπει πολὺ ἀθόρυβα καὶ μυστικὰ τὴν λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης διανοιας, ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρά της κυβερνᾶ τὶς ἀνθρώπινες πράξεις. Ἡ μόρφωση, τὰ πιστεύω, τὸ ὑποσυνείδητο τοῦ ἀνθρώπου χαράζουν τὶς γραμμὲς πάνω στὶς ὁποῖες ἡ συνείδηση λειτουργεῖ καὶ διατάζει. Ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁρόσημα τῆς ἐσωτερικῆς συνέπειας μπορεῖ νὰ φτάνουν ἀπὸ τὰ βάθη στὴν ἐπιφάνεια τῆς αὐτοσυνειδησίας. Καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει γιατὶ πιστεύει ἢ γιατὶ ἐνεργεῖ μὲ ἕνα ὁρισμένο τρόπο.

Πολλὲς φορὲς ὅμως οἱ αἰτίες καὶ οἱ ἀξιώσεις τῆς συνέπειας αὐτῆς μένουν γιὰ τοὺς πολλοὺς μέσους ἀνθρώπους θυθισμένους στὸ σκοτάδι τοῦ ἀνεξερεύνητου ψυχισμοῦ. Πρόβλημα ἐξ ἄλλου μὲ τὸ ὁποῖο ξεκαπιάστηκε ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους καὶ ἡ ψυχαναλυση τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὴν τὴν βαθύτερη συνέπεια, ἔχουμε καὶ τὴν πιὸ εὐθραυστη ἀν καὶ πιὸ ἀπτὴ ἀντανάκλασή της, τὴν συνέπεια τῆς ἀνθρώπινης ἐκδήλωσης. Γιατὶ μπορεῖ ἡ πρᾶξη νὰ εἶναι ἡ ἀδιαμφισβήτητη προέκταση τῆς ἐνσυνείδητης, ἡ ὑποσυνείδητης σκέψης.

Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος κινεῖται καὶ ἐκδηλώνεται μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐξωτερίκευσης τῶν σκέψεών του, χωρὶς νὰ πολυνοιάζεται γιὰ τὴν ἀνάλυση τῆς προέλευσής τους, οἱ πράξεις του αὐτὲς σχηματίζουν μὲ τὰ χρόνια ἕνα ἐξωτερικὸ σύνολο τὸ ὁποῖο καὶ προσδίδει στὸ ἄτομο τὸ χρῶμα, τὴν ποιότητα καὶ τὸν χαρακτήρα του. Μὲ ἄλλα λόγια καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ τῆς αὐτογνωσίας καὶ τῆς αὐτοσυνειδητότητας τοῦ ἀτόμου, ὑπάρχει ἡ συνέπεια τοῦ συνειδητοῦ ἑαυτοῦ του, πρὸς τὴν ἐσωτερικήν του παράδοση, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ὑπάρχει ἡ συνεπὴς σχέση τῶν πράξεών του μὲ τὰ συνειδητὰ του πιστεύω καὶ τὶς ὁμολογημένες ἀρχές του. Σ' αὐτὴ τὴν τελευταία κατηγορία ὑπάγονται καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι τομεῖς συνεπῶν σχέσεων ὅπως εἶναι ἡ συνέπεια στὶς κοινωνικές, στὶς ἐπαγγελματικές, στὶς αἰσθηματικὲς ὑποχρεώσεις, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλωστε παρὰ ἡ προέχταση τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ σύνολο.

Στὴν ἐποχή μας λοιπόν, ἡ ἀσυνέπεια, τῆς δεύτερης δέβαια μορφῆς εἶναι πιὰ μαστίγα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἀκεραιότητα. Ἀκοῦς ἄνθρωπους νὰ δηλώνουν ἀπόψεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀντιφάσκουν οἱ ἴδιοι ὁλοκληρωτικὰ μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ διαστήματος. Βλέπεις ἔθνη νὰ προδαίνουν σὲ θεαματικὲς χειρονομίες προκειμένου νὰ προδάλουν τὶς ἐθνικὲς γραμμές τους, καὶ τὰ ἴδια ἔθνη νὰ ἀνατρέπουν τὶς κατευθύνσεις τους μὲ ἐντελῶς ἀντίθετες ἐνέργειες που μπορεῖ νὰ γίνωνται καὶ ταυτοχρόνως ἀκόμη. Ἡ Ἀμερικανικὴ κυβέρνηση ὑψώνει φωνὴ νιὰ τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ διεξάγει ἕνα πόλεμο ἀνελεύθερο κι' ἀπάνθρωπο στὸ Βιετνὰμ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνηση εἰσπράττει ἑκατομμύρια δολλάρια γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τοὺς ὑπηκόους της, τὰ ἑκατομμύρια ἐξαφανίζονται, καὶ στὴν χώρα ἐπικρατεῖ ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀνέχεια, ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ ἀθλιότης. Ἡ Ρωσσικὴ κυβέρνηση ὑψωσε τὴν φωνή της πρὶν δυὸ - μιὰ χρόνια στὸν ΟΗΕ γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὰ δικαιώματα ἑνὸς ἑνωμένου ἀσκημένου Κυπριακοῦ λαοῦ, ἐνῶ τώρα δηλώνει ἤρεμα κι' ἀπροκάλυπτα ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξη δυὸ κοινοτήτων στὴ χώρα, τοσπιλλίζοντας ἔτσι τὸν ἱερὸ μας ἀγώνα γιὰ τὴν ἑδαφικὴ ἀκεραιότητά μας, τὴν ὁποίαν ὑπερασπισεν πράσφατα ἡ ἴδια στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας. Ἕλληνες πολιτικοὶ ἡγέτες ἐκόπτοντο γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου, καὶ γιὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος της, ἐνῶ παράλληλα συγκατανεύανε σὲ ξένες σκευωρίες ποὺ ἀπειλούσανε τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.

Ἴσως πρὶν καιρὸ κάποιος γνωστός σας νὰ ἦταν στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὴν ἀλφα οἰκογένεια, μὲ τὴν ἄλφα πολιτικὴν τοποθέτηση, ἰδεολογία, ἐφημερίδα, καλλιτεχνικὴν ἢ ἐπαγγελματικὴν ἢ κοινωνικὴν ἀντίληψιν. Καὶ τώρα νὰ ἔρχεται νὰ ἀνατρέπει ἀναφανδὸν τὰ προτρέξαντα, καὶ κάποτε χωρὶς ἐξήγηση. Ἡ αἰτία θὰ ὑπάρχει δέβαια πάντα. Παράγοντες συμφέροντος, ἐπίδραση ἐξωτερικὴ, ποικίλων μορφῶν καὶ προσανατολισμῶν καὶ πολλὲς μεταμορφούμενες συνθῆκες. Ὅλα αὐτὰ σὰν διαθρωτικὰ στοιχεῖα ὑπεισέρχονται στὶς ἀντιλήψεις, ἀραιώνουν τὴν πυκνότητα καὶ τὴν σταθερότητα τῆς συνέπειας, καὶ ραγίζουν τὴν προσωπικότητα, ἀτομική, συλλογι-

κή, έθνική. Και το χειροτερο απ' όλα δεν θάζουν στά χέρια τού θύματος ένα όπλο δυνατό, ένα δικαιολογητικό άδιάσειστο καί άξιοσέβαστο. Γιατί άν τό κάνανε αύτό, τότε άσφαλώς δέ θά μιλούσαμε γιά άσυνέπεια, άλλά γιά άλλαγή. Καί ή άλλαγή, ό ύγιής άναπροσανατολισμός πού προκύπτει ύστερα άπό ώριμη άναθεώρηση καί άναπροσαρμογή, είναι άσφαλώς ή λυδία λίθος τής ξέξέλιξης. Άλλά τότε ποΰ είναι πού πρέπει νά τραβᾶ κανείς τήν διαχωριστική γραμμή; Στά σύνορα τής λογικής.

Ό άναπροσανατολισμός επιβάλλεται έκεί όπου ή λογική πείθει γιά τήν ύπεροχή τού νέου έπάνω στό παλαιόν. Έκεί όμως όπου ή άλλαγή, ή μεταστροφή γίνεται όχι άπό ένα νέο πιστεύω, ή τήν έπιτανή μιᾶς ήθικᾶ λογικῆς άνάγκης, άλλά γιά λόγους ιδιαίτερου συμφέροντος, ή σάν άποτέλεσμα προσωπικῆς άστάθειας καί έπιπολαιότητας, τότε ή άσυνέπεια πού προκύπτει είναι άρνηση επικίνδυνη. Προέρχεται άπό σχίσμα έντός τού άνθρώπου, καί σάν άποτέλεσμα έχει τήν δημιουργία άλλου σχίσματος, άλλης σύγκρουσης καί διάσπασης καί διαφωνίας στό περιβάλλον.

"Ισως στήν έποχή μας νά είναι πολλά τά καινούργια πού πρέπει νά άφομοιώσουμε καί πολλά τά παληά πού πρέπει νά ξεγράψουμε. Γι' αύτό κι' ό άνθρωπος πεσνό στιγμές νευρικής κι' ή προσωπικότητά του κλονισμένη άπ' τήν άστάθεια κινδυνεύει νά χάσει τήν ισορροπία της. Ένα άπό τά μεγαλύτερα ένδεικτικά τής όδυνηρής άπώλειας τής ισορροπίας αύτής είναι καί ή άσυνέπεια. Κρούει τόν κώδωνα καί στό άτομο καί στό σύνολο.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Έπικαιρότητες

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΚΙ ΕΝΑ ΤΡΙΠΛΟ ΚΑΙΡΙΟ

ΧΤΥΠΗΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τό Έλληνικόν Ύπουργεΐον Παιδείας δέν θεωρεί τά Έλληνικά Ώδεία Άνώτατα Έκπαιδευτικά Ίδρύματα.

Τής δος ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σάλος καί άνησυχία έπικρατοΰν στίς τάξεις τών μουσικών τής Κύπρου τίς μέρες αύτές. Αίτία: Μιά έρώτηση τού Κυπριακού Ύπουργείου Παιδείας, καί μιά άπάντηση τού Έλληνικοΰ. Καί γιά νά πάρουμε τά πράγματα άπό τήν άρχή: Οί νέοι μας στρατεύονται. Σύμφωνα δέ μέ τόν Κυπριακό νόμο, μόνο όσοι φοιτοΰν σέ Άνώτατα έκπαιδευτικά ίδρύματα τού έξωτερικοΰ δικαιοΰνται προσωρινής άπαλλαγής. Φοιτητές λοιπόν της μουσικής είς τήν Έλλάδα, οί όποιοι ήταν θητεύσιμοι, έξέφρασαν τήν έπιθυμία των νά άπαλλαγοΰν έκ τής θητείας, πρός συνέχισιν τών σπουδών των. Τό Κυπριακόν Ύπουργεΐον Παιδείας, δέν γνωρίζομεν ύπό ποίας άλλα παράλληλα βεβαίως έλατήρια όρμώμενον, ύπέβαλε τήν έρώτησιν είς τήν Έλληνικήν Παιδείαν, κατά πόσον τά Έλληνικά ώδεία θεωροΰνται άνώτατα σχολαί. Καί ή άπάντησις ήτο άρνητική.

Συνεχίζον τήν έρευνάν του, τό Κυπριακόν Ύπουργεΐον, ύπέβαλε τήν ίδιαν έρώτησιν καί είς τήν Άγγλικήν Παιδεία. Καί έδώ ή άπάντησις ήτο καταφατική. Καί προκύπτει τώρα τό έξής ερώτημα καί τό έξής δίλημμα διά τό Κυπριακόν Ύπουργεΐον Παιδείας: Ή Έκπαιδευτική Ένωσις Κύπρου —Έλλάδος έχει ήδη πραγματοποιηθή καί έφαρμόζεται σέ μεγάλο βαθμό: είς τά σχολεία τών δύο χωρών άκολουθοΰνται τά ίδια άναλυτικά προγράμματα, χρησιμοποιοΰνται τά ίδια σχολικά βιβλία, έφαρμόζονται οί ίδιες σχολικές άργίες. Παραμένουν όμως άκόμη άρκετές καί έντονες διαφορές, κυριώτερες τών όποίων είναι ή συνταξιοδότησις, ό τρόπος διορισμοΰ, ή έν γένει έπαγγελματική τακτοποίησις τών Καθηγητών, ώς έπίσης καί ή έκπαιδευτική νομοθεσία. Μήπως πρέπει τό Ύπουργεΐον σάν μίαν άκόμη περαιτέρω έπισφράγιση τής έκπαιδευτικής αύτής ένώσεως νά καταρρίψη τήν ύφισταμένην νομοθεσίαν του, καί νά τήν άναπροσαρμόση βάσει τής άπαντήσεως ταΰ Έλληνικοΰ Ύπουργείου; Διότι συμφώνως ύφισταμένης νομοθεσίας περί τών Κοινωτικών Σχολείων Μέσης Έκπαιδεύσεως, ύπαγομένης είς τό άρθρον 104 τοΰ Συντάγματος, άρ. 10, τοΰ 63, οί καθηγηταί τής μουσικής είς τήν Κύπρον, κατατάσσονται είς δύο τάξεις:

Είς τήν Β' Τάξη κατατάσσονται:

1ον. «Καθηγηταί γυμναστικής, τέχνης, ξένων γλωσσών ή μουσικής κεκτημένοι πτυχίου Άνωτάτης Σχολής Φυσικής Άγωγής, Καλών Τεχνών ή Ξένων Γλωσσών ή Ώδείου, διά τό όποΐον άπαιτεΐται 3ετής τουλάχιστον μεταγυμνασιακή πραγματική φοίτησης είς τό έξωτερικόν καί έχοντες διδαχθή παιδαγωγικά μαθήματα καί 2ον. Πτυχιοΰχοι Διδασκαλείου ή Παιδαγωγικής Άκαδημίας άποκτήσαντες πτυχίον ώδικής, γυμναστικής ή τέχνης ή Diploma in Handicraft ή Diploma in the Teaching of English as a foreign language κατόπιν διετοΰς τουλάχιστον φοιτήσεως είς τό έξωτερικόν».

Είς τήν Α' Τάξη τών καθηγητών κατατάσσουνται:

«Οί καθηγηταί καλών τεχνών οί κατέχοντες πτυχίον ή δίπλωμα έλληνικοΰ ή ξένου πανεπιστημίου ή ισοδυνάμου τούτου άνωτάτης κρατικής σχολής, διά τήν άπόκτησιν τοΰ όποίου άπαιτεΐται ύπό τοΰ τοιούτου ίδρύματος 3ετής τουλάχιστον μεταγυμνασιακή πραγματική φοίτησις καί έχοντες διδαχθή έν τώ ίδρύματι, είς ό έφοίτησαν, ή άλλω άναλόγω έκπαιδευτικώ ίδρύματι, παιδαγωγικά μαθήματα. Όμοίως οί καθηγηταί καλών τεχνών καί μουσικής οί κατέχοντες πτυχίον ή δίπλωμα Έλληνικοΰ ή ξένου πανεπιστημίου ή ισοδυνάμου τούτου άνωτάτης κρατικής σχολής, διά τήν άπόκτησιν τοΰ όποίου άπαιτεΐται ύπό τοΰ τοιούτου ίδρύματος 4ετής τουλάχιστον μεταγυμνασιακή φοίτησις καί δντες κάτοχοι πτυχίου Διδασκαλείου ή Παιδαγωγικής Άκαδημίας».

Οί Έλλαδίτες καθηγητές τής μουσικής κατατάσσονται είς τούς κάπλοΰς καθηγητάς», καί όχι είς τούς «πρωτοβάθμιους», έξισώνονται δέ μέ τούς πρωτοβάθμιους καθηγητές μόνον κατόπιν δεκαπενταετοΰς εύδοκίμου ύπηρεσίας, καί όχι λόγω άποκτήσεως οίονδήποτε έπιπροσθέντων προσόντων. (τέταρτον) ή εξασφάλιση τών όποίων, σύμφωνα μέ τήν Κυπριακήν νομοθεσίαν, καθιστά τόν Κύπριον καθηγητήν τής μουσικής Α' τάξεως. Ή συντριπτική πλειοψηφία τών Κυπρίων καθηγητών τής μουσικής οί όποΐοι είναι δευτέρας τάξεως, είναι άπόφοιτοι Έλληνικών Ώδείων. Μερικοί άπό αύτούς, οί όποΐοι άνταποκρίνοντο είς τήν άπαίτησιν περί τετραετοΰς φοιτήσεως έπροσβιβάσθησαν είς τήν πρώτην τάξιν. Πολλοί όμως άλλοι, οί όποΐοι είτε έχουν αύτή τήν τετραετή μόρφωση, είτε προσπαθοΰν νά τήν άποκτήσουν — συμπληρώνοντας πιό λιγόχρονες προηγούμενες μελέτες είς τήν Έλλάδα — δεχτήκανε μέ τήν άπάντησιν αύτή τής Έλλαδικής παιδείας ένα τριπλό καίριο πλήγμα. "Ενα πλήγμα πού θά πάρη σάρκα καί όστά άν τό Ύπουργείο τής Κυπριακής Παιδείας συγκατανεύσει όλως άδιαμαρτύρητα είς τήν κατάταξιν τών Έλλαδικών Ώδείων είς τήν τάξιν τών «μή Άνωτάτων Σχολών», καί ώς έκ τούτου άρνηθεί τήν άναγνώρισιν τής τετραετοΰς φοιτήσεως είς τήν Έλλάδα, σάν ίκανοποιητικόν προσόν διά τήν έξασφάλισιν διορισμοΰ είς τήν θέσιν καθηγητοΰ πρώτης τάξεως. "Η καί περαιτέρω άκόμη άν υίοθετώντας τήν νομοθεσίαν τής Έλληνικής Παιδείας, άπαξιώσει όριστικώς τούς Κυπρίους μουσικούς προβιβασμοΰ είς τήν πρώτην τάξιν τών καθηγητών. Καί τό πλήγμα τότε θά πάρη τρεΐς αίχμηρές όδυνηρές προεκτάσεις: έπαγγελματικήν, πολιτιστικήν καί έθνικήν. Γιά τό πλήγμα τής έπαγγελματικής ίδιότητας τοΰ Κύπριου καθηγητή έχομεν ήδη μιλήσει. Ή πολιτιστική καί ή έθνική προέκτασις είναι άδιάστατα συνυφασμένες.

Κοπτόμεθα διά τό ύπερήφανον, τό άνώτερον καί τό πνευματικόν τοΰ πολιτισμοΰ τής φυλής μας. Κι' όμως οί άπόγονοι πατριαρχών τής Έλληνικής σοφίας, ώς ό Πλάτων καί ό Πυθαγόρας, τών όποίων οί ιδέες γιά τήν μουσικήν άγγίζανε τίς κορφές τής άνθρώπινης κοσμογονίας, περιφρονοΰν, παραγνωρίζουν καί παραγκωνίζουν είς τά σύγχρονα έκπαιδευτήρια τους καί τήν τέχνη τών ήχων καί τούς ιερουργούς της. Παραθέτω άπόσπασμα άπό άρθρον τοΰ κ. Γιώργου Λεωτσάκου, μέ τίτλο «Μουσική παιδεία στήν Έλλάδα», δημοσιευθέν είς τόν «Ταχυδρόμο» τής 17ης Σεπτεμβρίου, τοΰ 1966.

«... Συνοπτικά λοιπόν διαπιστώθηκαν τά έξής: Ή Έλλάδα διοργανώνει λαμπρά Φεστιβάλ, ένώ ή ύποδομή τής μουσικής της ζωής είναι άνύπαρκτη. Ή μουσική λειτουργεί έλαττωματικώτατα, καί στίς συζητήσεις ήταν φανερή ή διάθεση νά συζητηθοΰν όλα τά τρωτά. Τελικά δμως τό θέμα περιωρίστηκε στή μουσική στά σχολεία. Άπεριγραπτη χαρακτήρισε τήν κατάσταση στήν είσήγησή του ό κ. Μάντακας. Ή μουσική άγωγή στά δημοτικά σχολεία είναι άνύπαρκτη, ένώ στά γυμνάσια τά παιδιά μόλις μαθαίνουν νά τσιρίζουν τόν έθνικό ύμνο. Άπό μέρους τών διευθυντών τών σχολείων ύπάρχει άδιαφορία καί άγνοια τοΰ μαθήματος της μουσικής. Στά 56 γυμνάσια τοΰ νομοΰ Θεσσαλονίκης ύπάρχουν μόνον δύο καθηγητές καί σ' όλόκληρη τήν Έλληνική έπικράτεια 154. Θέση έπιθεωρητοΰ μουσικής δέν ύπάρχει».

Ή δραματική κι' άφόρητη αύτή παραγνώριση της τέχνης σάν παράγοντος μορφωτικοΰ έκπολιτιστικοΰ, έγινε θέμα έπανορθώσεως στήν Έκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, μέ τίς διατάξεις τοΰ Νομοθετικοΰ Διατάγματος 4379, πού ψηφίσθηκε στά 1964 καί θεωρήθηκε ένα άπό τά πιό μεγάλα έπιτεύγματα της "Ενωσης Κέντρου, έπίτευγμα στό όποΐο πρωταγωνίστησε καί ό άείμνηστος συμπατριώτης μας Λουκής Άκρίτας.

Άνάμεσα στίς ριζοσπαστικές μεταβολές της μεταρρύθμισης, ήταν καί ό άκόλουθος σκοπός: Νά έφαρμοσθοΰν άναλυτικά προγράμματα τά όποία, άνάμεσα σέ πολλά άλλα νά προσφέρουν πλουσιότερη καί αρτιότερη μόρφωση στούς νέους καί νά έκτιμήσουν τήν άξία τής άρχαίας Έλληνικής καί Χριστιανικής γραμματείας καί Τέχνης. Ή Μεταρρύθμιση δέν υιοθετήθηκε πλήρως άκόμη στήν Έλλάδα, παρεμποδιζόμενη άπό δυνάμεις σκοτεινές καί άντιδραστικές. Ώς έκ τούτου, άνάμεσα στά πελώρια κενά τά όποία άκόμα ύφίστανται, είναι καί τά άκόλουθα — άντιγράφω άπό άρθρον τοΰ κ. Κ. Β. Σακελλαρίου μέ τίτλον «Μεταρρύθμιση καί Άντίδραση», είς τόν «Ταχυδρόμον» της 17ης Σεπτεμβρίου, 1966:

«Στόν κλάδο 5 (καθηγητές ξένων γλωσσών, οίκιακών, τεχνικών, ώδικής), σέ σύνολο 1089 όργανικών θέσεων, τά ύπάρχοντα κενά είναι 143». Ή διαπίστωση λοιπόν είναι όδυνηρή, δραματική άλλά άδιαμφισβήτητη. Ή μουσική στήν σημερινή Έλλάδα, δέν άποτελεί «άκρόπολη τής πολιτείας». Πώς είναι λοιπόν δυνατόν έφ' όσον στά σχολεία τό κράτος παραγνωρίζει τήν μουσική, νά ένθαρρύνη τήν άνύψωση των διδασκάλων της; Καί πώς είναι δυνατόν έπι πλέον νά ένθαρρύνη, νά συμπαραστέκεται καί νά προστατεύη τά Έλληνικά ώδεία, τά όποία είναι όλα, πλην τοΰ ώδείου Θεσσαλονίκης πού είναι κρατικόν, ίδρύματα ιδιωτικά; Έτσι οί Έλληνικές μουσικές σχολές όρθώνουν τό άνάστημά τους έπίμονα κι' άκούραστα. παρά τό κλίμα τής άδιαφορίας, καί λειτουργοΰν μέ τίς άκάματες προσπάθειες άτόμων ή όμάδων πού διέπουν τήν λειτουργίαν τοΰ Ώδείου Άθηνών, τοΰ Έλληνικοΰ καί τοΰ Έθνικοΰ Ώδείου.

Κι' όμως άπό αύτά τά Ώδεία άπό τό Έθνικόν, άς ποΰμε, δγήκαν καλλιτέχνες όπως ή Μαρία Κάλλας, ή Έλένη Νικολαΐδου, ό Κώστας Πασχάλης, ό Γεώργιος Βώκος, ό Μιλτιάδης Καούδης. Γιατί τό Ύπουργεΐον τής Έλλαδικής Παιδείας δέν άξιολόγησε τά ώς άνω ίδρύματα σάν «άνώτατες σχολές» δέν μποροΰμε νά γνωρίζουμε. Έρχόμαστε όμως στήν Κύπρο. Μπορεί νά μήν έχουμε μακράν ίστορία σάν έλεύθερο κράτος. Μπορεί σάν Έλληνισμός άποκομμένος άπό τό Κέντρον νά άποβλέπουμε διακαώς είς την μελλοντικήν έθνικήν μας άποκατάστασιν. Μπορεί νά πολεμήσαμε όργισμένα καί δίκαια ν' άποτινάξουμε τόν Βρεττανικό άποικιακό ζυγό. Άλλά τά σΰκα, σΰκα, κι' ή σκάφη, σκάφη. "Ενα άπό τά πλεονεκτήματα πού μάς έκληροδότησε αύτή ή περίοδος τής Άγγλικής κατοχής, είναι τό συμπαγές κι' όργανωμένο, τό ήθοπλαστικό έκπαιδευτικό μας σύστημα. Στά πλαίσια αύτοΰ τοΰ συστήματος ή μουσική στήν Άγγλία θεωρείται μάθημα ύψηλής στάθμης καί άδιαβλήτου πολιτιστικής σκοπιμότητας. Γι' αύτό δέν μποροΰσε ή Άγγλική Κυβέρνηση παρά νά άναγνωρίσει τά Ώδεία της, παρ' όλον ότι ιδιωτικά, σάν «άνώτατες έκπαιδευτικές σχολές». "Ετσι παρά τό γεγονός ότι τά άναλυτικά προγράμματα τών Έλλαδικών Ώδείων είναι σέ μεγάλο μέρος πολύ λεπτομερέστερα καί πολύ πιό θεσρυμένα άπό τά προγράμματα τοΰ Royal Academy of Music, τοΰ Royal College, τοΰ Trinity College κ.ά., παρά τό γεγονός ότι ούδεμία διεθνής έπιτροπή λειτουργεί πού νά συγκρίνει ώδεία διαφόρων χωρών καί νά τά άξιολογή ιεραρχικώς, άτυχώς, πολύ άτυχώς, πολλούς ύποψηφίους σπουδαστές τής μουσικής θά χάσουν τά Έλληνικά Ώδεία καί θά κερδίσουν τά Άγγλικά.

Στά πλαίσια αύτοΰ τοΰ Άγγλικοΰ έκπαιδευτικοΰ κλίματος πάντως ό Κύπριος έμαθε νά άγαπά τήν μουσική. Είναι χρόνια τώρα, πού ή μουσική έπιστέλει θέμα διδασκαλίας σέ όλες τίς τάξεις τής Δημοτικής έκπαίδευσης. Στά γυμνάσια μας δέ ύπάρχουν κάπατε καί δύο άκόμη καθηγητές τής μουσικής νά συν-διδάσκουν στό ένα καί τό αύτό γυμνάσιο, έναντι τών 56 της Έλλάδας. Γι' αύτό καί οί χορωδίες, δημοτικών καί γυμνασίων. Καί οί φιλαρμονικές καί οί μανταλινάτες καί τά φεστιβάλ κι' οί γενικές σχολικές μουσικές έκδηλώσεις. Γι' αύτό έξ όλου καί ό πληθωρισμός στίς τάξεις τών έπαγγελματιών μουσικών καί της πυκνής φοίτησης στά έν Κύπρω παραρτήματα τών Έλλαδικών Ώδείων.

Συμπέρασμα λοιπόν καί πάλιν: Ύπάρχει διαφορά άνάμεσα στήν στάθμη τής μουσικής σάν έκπαιδευτικοΰ θέματος, άλλά καί τών έκπαιδευτών - μουσικών άπό τήν Έλαδικήν καί τήν Κυπριακήν παιδείαν. Κι' όμως ή μουσική στά Κυπριακά σχολεία γνωρίζει μιάν άνθηση ένθαρρυντικώτατη. Κι' οί διδάσκοντες προέρχονται όπως άναφέρσμε, σχεδόν έξ όλοκλήρου άπό τά Έλληνικά Ώδεία. Κι' τό Κυπριακόν έπίπεδον τονίζω είναι πολύ ύψηλότερον τοΰ Έλληνικοΰ. Γιατί τό Ύπουργεΐον Έλληνικής Παιδείας, δέν 'ναγνωρίζει αύτά τά ίδρύματα άνώτατα; άφοΰ δέν δίνεται ύς άποφοίτους - καθηγητάς τ ή εύκαιρία ν' άποδείξουν κάτω άπό όμοιες συνθήκες στά έκπαιδευτήρια τής χώρας των. τήν ίσοτιμίαν των μέ τούς άλλους πρωτοβάθμιους συναδέλφους των; Καί τό Κυπριακόν Ύπουργεΐον θά ύπογράψη άγογγύστως τήν καταδίκην τών μουσικών, ώς έκπαιδευτικών. δευτεροβάθμιων καί συνοχικά, τήν καταδίκην τής μουσικής σάν έπουσιώδους μαθήματος; Ποΰ λοιπόν ή τέχνη καί ποΰ ό πολιτισμός; Θά παλινδρομήσωμεν λοιγμών σ' έκείνους άκριβώς τούς λίγους τομείς πού καταφέραμε νά κερδίσουμε ένα προβάδισμα; Ή άπολαγίαν θά προσφέρωμεν στίς έπερχόμενες γενεές; Ό μουσικός έκπαιδευτικός κόσμος άγωνιά καί άναμένει.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἐπικαιρότητες

Η ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΜΑΟ
Κ' Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΑΛΩΤΟΥ ΣΙΝΙΚΟΥ ΕΦΗΒΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Πρὸς σχηματισμὸν στρατοπέδων;

Τῆς δος ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Οἱ τρέλλες τῶν Ἐρυθρῶν Φρουρῶν οἱ ὁποῖες κατέπληξαν, ἀναστάτωσαν καὶ ἐξώργισαν τὴν παγκόσμιαν κοινὴ γνώμη, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τους τὴν περασμένη ἄνοιξη, φτάσανε τὶς μέρες αὐτὲς ἕνα ἐπικίνδυνο κατακόρυφο: στὸ Πεκῖνο, Κινέζοι «ὀργισμένοι» νέοι ὀργανώνουν μιὰ ἀνοιχτὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Ρωσσικῶν Πρεσβειῶν, ἐνῶ στὴν Σιγκάη, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μάο Τσὲ Τούγκ ἰσοριζονται ὅτι θέσανε τὴν πόλη κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό των. Ἡ ἀταξία δηλαδὴ ἡ ὁποία εἶχε παρατηρηθεῖ ἀπὸ ἕνα τμῆμα τῶν κομμουνιστικῶν τάξεων, πῆρε τώρα μιὰ ἄλλη μορφὴ σοβαρωτερη καὶ ἀπειλητικώτερη: τὴ μορφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ σχίσματος στὸ Κομμουνιστικὸ στρατόπεδο. Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσουμε μὲ περισσότερη λεπτομέρεια. Ὅταν τὸν Αὔγουστο τοῦ '66, ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ ὑστερία μιᾶς τάξης ἀλλόφρονων ἐξτρεμιστικῶν στοιχείων, ποὺ αὐτοαποκαλέσθηκαν «Ἐρυθροὶ Φρουροί», τὸ Σοβιετικὸν πρακτορεῖον «Τὰς» τηλεγραφοῦσε ἀπὸ τὴ Μόσχα: «Παράξενα πράγματα γίνονται τὶς μέρες αὐτὲς στὸ Πεκῖνο, ὕστερα ἀπὸ τὴν τελευταία ὁλομέλεια τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κινεζικοῦ Γομμουνιστικοῦ Κόμματος. Στοὺς δρόμους ἐμφανίστηκαν νεαροὶ καὶ παιδάρια, ντυμένοι στρατιωτικά, μὲ κόκκινα περιβραχιόνια. Εἶναι τὰ μέλη τῆς κόκκινης φρουρᾶς ποὺ ἀλλάζουν τὰ ὀνόματα τῶν καταστημάτων, κλείνουν βιβλιοπωλεῖα, παίρνουν τὰ βιβλία γιὰ νὰ τ' ἀντικαταστήσουν μὲ ἕνα τοῦ Μάο Τσὲ Τούγκ. Οἱ Ἐρυθροὶ Φρουροὶ ἀπαιτοῦν ἐπίσης τὴν ἀπαγόρευση τῶν δίσκων κλασσικῆς μουσικῆς, κινέζικης καὶ ξένης, ἀκόμα καὶ τῶν Μπάχ, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σοπέν, Τσαικόφσκι καὶ ἄλλων. Ζητοῦν ὡς καὶ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σκακιοῦ τῶν Κινέζων, γιατὶ τὸ σκάκι ἐξυπηρετεῖ τὸν φεουδαρχισμὸ καὶ τὴν μπουρζουαζία. Ἡ νέα αὐτὴ ἐξόρμηση τῆς πολιτιστικῆς ἐπανάστασης συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ἐθνικιστικὴ ἀποχαλίνωση κι' ἀπὸ ἀντισοβιετικὰ αἰσθήματα».

Ἡ πρώτη αὐτὴ σινικὴ ριπὴ κατὰ τοῦ ὑπόλοιπου παγκόσμιου πολιτισμοῦ, διέγραψε μιὰ δωδεκάμηνην πορεία εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν ὁρίζοντα. Μιὰν πορεία γεμάτη ἀπὸ ἀκρότητες, ἀνασυστάσεις καὶ ἄφρονες ἐκδηλώσεις.

Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς πορείας κατέθλιψε ὅλον τὸν πολιτισμένο κόσμο, Κομμουνιστικὸ καὶ κεφαλαιοκρατικό. Ἐπροκάλεσε σχόλια ἄλλοτε καυστικά, ἄλλοτε νουθετικά, ἄλλοτε συγκαταβατικὰ καὶ εἰρωνικά, δὲν ἐκατάφερε ὅμως νὰ συγκλονίση τὴν ἀνθρωπότητα, οὔτε καὶ νὰ ἐμπνεύση σοβαρὲς ἀνησυχίες γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς εἰρήνης καὶ τῆς συνύπαρξης. Γι' αὐτὸ καὶ νοιώθοντας νὰ ἐξασθενῆ ὁ σάλος γύρω ἀπὸ τὸ τυφλὸ καὶ πεισματάρικο ξεσήκωμά τους, οἱ ἐπαναστάτες σημαδέψαν πιὸ ἔμεσα καὶ πιὸ ἀκαοιαῖα. Ἀνοιχτὰ κι' ἀπροκάλυπτα ἀρχίσανε τὴν ἀποσκίρτηση ἀπὸ τὸ σινοσοβιετικὸ πλέγμα καὶ ἀποβήκανε σὲ ὀργανωμένη κι' ἄπρακτη ἐχθρικότητα ἐναντίον τοῦ Σοβιετικοῦ Κομμουνισμοῦ. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ κατάφεραν πιὸ πολλά. Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσσία ἀνοιχτὰ πιὰ προσδιορίσει τὴν Κίνα ὅτι «ἔχουν ὅρια» κι ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ ὑπομονὴ τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ», καὶ ὅτι «εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ προστατεύσῃ στρατιωτικούς της, καὶ τὰ νόμιμα συμφέροντά των» — δηλαδὴ σπεύδει μὲ ἀντίποινα.

Ἔτσι στὸ παγκόσμιο πολιτικὸ πλατὼ, ἀρχίζουν νὰ διαγράφωνται τώρα τρία κύρια συμπλέγματα, μὲ τὶς ἀντίστοιχες ἐλάσσονες διακυμάνσεις τους: τὸ κεφάλαιο στὴν Δύση, μὲ ἡγέτρια τὴν Ἀμερικὴ, τὸν Ρωσσοσοβιετικὸν κομμουνισμὸ, καὶ τὸν Κινεζικὸ Κομμουνισμὸ, Ἀλλὰ ἡ πρώτη ἀπορία ποὺ δημιουργεῖται ἀσφαλῶς εἶναι καὶ ἡ προφανέστερη ὅλων: εἰς ὁποιο καθεστῶτα μὲ ὁμοιες πολιτικὲς κατευθύνσεις ὅπως εἶναι τῆς Κίνας καὶ τῆς Ρωσσίας, τὶ μπορεῖ νὰ παραβάλλεται μὲ τόσην ὀξύτητα, ἔτσι ποὺ νὰ δημιουργεῖ χασμα καὶ διαίρεση; Οἱ Κινέζοι κατηγοροῦν τοὺς Ρώσσους γιὰ ρεβιζιονισμὸ, καὶ γιὰ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς γραμμὲς τῆς Κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας. Ἀφήνουμε τὴν ἀπασχόληση μὲ τὴν πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ σινοσοβιετικοῦ χάσματος στοὺς εἰδικώτερους. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἱστορικο-κοινωνικὴ πλευρά. Εἶναι ἀδιαβλήτου ἀληθείας τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ λαοὶ ἐπαναστατοῦν ὅταν εἶναι δυσανασχετημένοι μὲ τὴ μοῖρα τους. Οἱ ἀγῶνες, ταξικοί, ἐθνικοί, φυλετικοί, ἐνσαρκώνονται ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει πίκρα, δυσαρέσκεια, ἀνισοκανονοποίηση, καταπίεση, ἄνιση μεταχείριση. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση, στὰ 1789, ἡ Ἀμερικανικὴ στὰ 1776, ἡ Ρωσσικὴ στὰ 1917. Ἔτσι σαλεύει τώρα καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἡ «μαύρη δύναμη», τῶν ἀδικημένων, καταπιεσμένων νέγρων. Ὅσο ὅμως εἶναι ἀληθινὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπανάσταση γίνεται ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ ὑπάρξει ἀλλαγή, ἄλλο τόσο ἀληθινὸ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι κάθε βίαιη ἀλλαγὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ περίοδο ἀκρότητας, παλίρροιας, ἀνησυχίας καὶ ἀσφαλειότητας. Κι' ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρνητικὲς καταστάσεις δημιουργοῦν ἀπαραίτητα καὶ συστηματικὰ περισπασμοὺς οἱ ὁποῖοι κλονίζουν μιὰ χώρα ἢ ἕνα σύστημα ὅπως κλόνισαν τὴν μεταεπαναστατικὴ Γαλλία οἱ φατρίες τοῦ Ροβεσπιέρου τοῦ Μαρά, τοῦ Δαντών, ὅπως κλόνισαν τὴν Σοβιετικὴ Ρωσσία οἱ ἐξορίες στὴ Σιβηρία κι' οἱ ἐκτελέσεις, κι' ἡ καταπίεση τοῦ Σταλινισμοῦ, κι' ὅπως κλονίζουν τώρα τὴν Κίνα οἱ ἐξωφρενισμοὶ τῆς «πολιτιστικῆς» ἐπανάστασης.

Ὅταν οἱ ἄνθρωποι πεινοῦν, ἀγωνίζονται γιὰ νὰ χορτάσουν τὴ πεῖνα τους. Σκοτώνουν καὶ σκοτώνονται. Ὅταν χορτάσουν, ἢ ὅταν τουλάχιστον ἱκανοποιηθοῦν σὲ μεγάλο μέρος, συνθηκολογοῦν, συμφιλιώνονται, μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν συνάνθρωπο. Ἠν πιὸ κρίσιμη ὅμως καμπὴ τους τὴν διέρχονται ὅταν δὲν μάχουν ἁπλῶς τὰ βαλὰ τῆς εὐημερίας, χωρὶς νὰ ὁλοκληρώσουν τὴν «ἀποκαθήλωσή» τους μέσα σ' ἕνα κόσμο ἀφθονίας ὅπως εἶναι ὁ σημερινὸς γιὰ πολλὲς χῶρες. Κι' αὐτὸ σβήνει σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς, στὸν ὑλικό, στὸν πνευματικό. Παραστατικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ἐφηβικὴ ἐποχὴ τῆς ἀνθρώπινης χρονολογικῆς ἡλικίας. Ὁ ἔφηβος γνωρίζει ἀρκετά, ἔχει ζήσει ἀρκετά, δὲν τὰ γνώρισε ὅμως ὅλα. Δὲν τὰ χόρτασε ὅλα. Δὲν τὰ κατάλαβε καὶ δὲν τὰ ἀφομοίωσε ὅλα. Δὲν ὁλοκληρώθηκε. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα του κοχλάζει, ἡ δίψα πάντα, ἡ τόλμη πάντα, ἡ ἄρνηση, κι' ἡ πρόκληση. Σὲ τεράστια λοιπὸν ἀντιστοιχία αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Κινεζικὸ λαό, ἡ τὴ μερίδα ἐκείνη τουλάχιστον ποὺ ἡγεῖται τοῦ πολιτιστικοῦ ξεσηκώματος.

Ἡ Ρωσσία, στὰ πενῆντα χρόνια ποὺ ἐργάστηκε κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς καινούργιου ἰδεολογικοῦ καὶ πολιτικο-κοινωνικοῦ συστήματος, ἐπραγματοποίησε καταπληκτικὴ πρόοδο. Δὲν ἐξετάζουμε ἂν τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ νὰ καταφέρει ὅτι κατάφερε ἀξίζανε τὸ ἀποτέλεσμα ἢ ὄχι, παρ' ὅλον ποὺ τὸ θέμα εἶναι συναφέστατο. Ἁπλούστατα, γιατὶ αὐτὸ εἶναι ζήτημα ποὺ χρειάζεται βαθύτερη καὶ πολὺ πιὸ μακρόπνοη καὶ λεπτομερῆ ἀνάλυση. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως στὴ σημερινὴ Ρωσσικὴ κοινωνία, μιλοῦν εὐγλωττα γιὰ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων: πιὸ φιλελεύθερη, πιὸ ἀνεκτή, πιὸ προσαρμοσμένη στὴ Δυτικὴ πολιτιστικὴ νοοτροπία. Γιατὶ τὸ πειραματικὸ στάδιο ξεπεράστηκε. Τὸ πείραμα πέτυχε. Ἡ χώρα ὀρθοπόδησε καὶ τώρα μπορεῖ ἀντρόπιαστα καὶ πιὸ ἄφοβα ν' ἀντικρύσει τὸν ὑπόλοιπο κόσμο.

Στὴν Κίνα τὰ πράγματα ἀλλάζουν. Οἱ ἡγεσίες εἶναι ἀκόμα νεοφώτιστες. Τὸ πείραμα ἄρχισε μὲν ν' ἀποδίδη καρποὺς σὲ καλύτερες βιοτικὲς συνθῆκες, ἀλλὰ δὲν ὁλοκληρώθηκε. Κι' ἡ σύγκριση μὲ τὴ Ρωσσία, κι' ἀκόμα περαιτέρω μὲ τὴ Δύση, ἀφήνει τὴν Κίνα μὲ τὴν πικρία τῆς μειονεκτικότητας. Κι' ἡ μειονεκτικότητα γίνεται ζῆλος ἀδιαλλαξίας κι' ἐπιθετικότητας, κι' «ἀντιρεβιζιονισμοῦ».

Ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μπορεῖ νὰ μείνη ἀδιάφορη μπροστὰ στὰ σαλέματα τῆς σχηματιζόμενης αὐτῆς ἐθνικῆς προσωπικότητας. Πῶς θ' ἀντιδράση εἶναι πολὺ πρώϊμο νὰ προβλέψουμε. Δὲν εἶναι ὅμως πρώϊμο νὰ διερωτηθοῦμε. Ἡ Ρωσσία ποῦ θὰ κλίνει; Ὁ Φρίτζροῦ Μακλήν, εἰδικὸς μελετητὴς τῶν Σοβιετικῶν ἐξελίξεων γράφει σὲ ἄρθρον του ἀναδημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ «Βήματος» τῆς Κυριακῆς 5ης Φεβρουαρίου: «Μάλιστα, ὁ μέσος Ρῶσσος πιστεύει εἰς τὴν δυνατότητα κινεζικῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Διὰ τοὺς Ρώσσους ἡ παρουσία, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰν τῶν συνόρων, 750.000.000 κακῶς διατεθειμένων Κινέζων, ἀποτελεῖ ἀναπόφευκτον πραγματικότητα τῆς ζωῆς.

Διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἡ Κίνα κατέστη πλέον ὁ ὑπ' ἀριθμ. 1 ἐχθρός». Καὶ ἀλλοῦ πάλιν: «Ὁ Σοβιετικὸς λαὸς ἀρχίζει νὰ κατανοῆ ὅτι ἔχει πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τοὺς Ἀμερικανούς». Προφανῶς λοιπὸν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ περίοδον ἀνασχηματισμοῦ τῶν διεθνῶν πολιτικῶν στρατοπέδων. Ποιὰ μορφὴ θὰ πάρουν τὰ νέα συμπλέγματα; Αὐτὸ ἴσως νὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὸ πόσην πραγματικὴν σοφίαν κατέχει ὁ ὑπ' ἀρ. 1, προσωπολατρευόμενος ἡγέτης τῆς Κίνας Μάο Τσὲ Τούγκ (λατρεύουν τὴ σκέψη του κι' ὄχι τὸ πρόσωπό του — ὅπερ τὸ ἴδιο καὶ τὸ αὐτὸ — πόση δύναμη ἔχει ἡ «σκέψη τοῦ Μάο» καὶ πόσον εὐάλωτοι εἶναι οἱ Κινέζοι ἐπαναστάτες ποὺ γυρεύουν νὰ ἀνεγείρουν νέο σινικὸ φράγμα στὸ δρόμο τῆς ἀνθρωπότητας πρὸς τὴν κατανόηση, τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἑνότητα.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΩΟΝ

Ἡ εὐοπλαχνία κ' ἡ συγκεκριμένη καὶ μεταφορικὴ μας προέχταση

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εἶναι γνωστὲς οἱ θεωρίες οἱ ὁποῖες ἀποδίδουν μὲ ἐπιστημονικὰ συγκροτημένες ἀρχές, τὴν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου στὴ σημερινὴ του μορφή, σὲ μιὰ μακρύτατη σειρὰ ἀπὸ μεταβολὲς τὶς ὁποῖες ὑπέστη μιὰ πρωταρχικὴ ἐνόργανος ὕλη. Ἡ ἐπιστήμη ἐξ ἄλλου ἐσυγκρούστηκε ἐπανειλημμένα πάνω στὸ ζήτημα μὲ τὴν θρησκεία κι' οἱ διαφορὲς τους ἀκόμα παραμένουν ἀσυμβίβαστες. Ἡ μὲν ἐπιστήμη θλέπει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐξελίσσεται μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ἀπὸ τὴν ἁπλούστερη μορφὴ ὀργανικῆς ὕπαρξης στὴ σημερινή του τελειότητα, ἡ δὲ θρησκεία ὑψώνοντας ὑπερογκο καὶ παντοδύναμο τὸ θεϊκο παράστημα, θλέπει τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό, τελειωμένο ἀπὸ τὴν πρώτη αὐγὴ τῆς ἀνθρωπότητος, παραδομένο κυριάρχο πάνω στὴ φύση μ' ὅλα τ' ἄλλα ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα της. Δὲν ἔχουμε θέβαια σκοπὸ νὰ ἀντιπαραθέσουμε τὸν διαλεκτικὸν ὑλισμὸν ἢ τὴν θεωρία τοῦ Δαρβίνου περὶ «Καταγωγῆς τῶν εἰδῶν», μὲ τὴν κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, δημιουργία τοῦ κόσμου. Τέτοιες τεράστιες καὶ βαρυσήμαντες συγκρίσεις ὑπάγονται στὸν ἀτελείωτον ὄγκο τῆς κοσμολογικῆς δεοντολογίας. Ὑπάρχει ὅμως μιὰ μικρὴ σημαντικὴ πτυχὴ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴν ἀνθρώπινη δικαιοδοσία ποὺ σταυρώνει ὁλονῶν τὸ μονοπάτι, κάθε μέρα κι' ὥρα τῆς ζωῆς μας ὅλης. Κι' ἡ πτυχὴ αὐτὴ ἔτσι ὅπως ἀναδιπλώνεται στὶς καθημερινὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει διπλὴ προέχταση: κυριολεκτικὴ καὶ μεταφορική.

Ὁ ἄνθρωπος, τὸ τέλειο αὐτὸ δημιούργημα ποὺ μπορεῖ νὰ λειτουργήσει πάνω στὶς πιὸ ψηλὲς κορφὲς τῆς διανοητικῆς ἐπιτεύξης, ἔχει παράλληλα μέσα του, σκοτεινοὺς τοὺς σπόρους τῆς ἀτέλειας καὶ τῆς ἀδυναμίας. Κι' αὐτὴ ἡ ἀτέλεια ἄπειρες φορὲς ἐκδηλώνεται μὲ τὸν πιὸ χαμηλό, τὸν πιὸ χοντροκομμένο, τὸν πιὸ ἀναστατικὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐξέλιξη τρόπο. Καὶ τότε λέμε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὸ ἔνστικτο, ὅτι ἐκδηλώνουν τὸν χαμηλὸ ἑαυτό τους, ὅτι, στὰ ἄκρα ἀκόμη, ἀφήνουν τὸ κτῆνος νὰ μιλήσει, καὶ νὰ ἐκδηλωθεῖ στὶς πράξεις τους. Καὶ πραγματικά, κάποτε μερικὲς ἀνθρώπινες ἐνέργειες, ὅπως εἶναι τὸ ἔγκλημα κι' ἡ ἀνηθικότητα εἶναι τόσο ἀποσπασμένες ἀπὸ τὴν ἀνώτερη διανοητικὴ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ἀσύνδετες ἀκόμα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν συναισθηματικὸ κόσμο του, ποὺ εἶναι αὐταποδειτον ὅτι πηγάζουν ἀπὸ τὶς πιὸ σκοτεινὲς πλευρὲς τῆς καταγωγῆς του. Καὶ τότε στὸ μυαλὸ τῆς λοιπῆς ἀνθρωπότητας σχηματίζεται ἡ ἀρχετυπικὴ μνήμη τοῦ «ζώου». Καὶ κατὰ τὴν μὲν ἐπιστήμην ἡ παλινδρόμηση αὐτὴ στὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀνθρώπινης κατάστασης, ἐξηγεῖται μὲ τὸν ἀνίσον καὶ ἀσύμμετρον ρυθμὸν ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου τριαδικοῦ κόσμου, φυσικοῦ, συναισθηματικοῦ, διανοητικοῦ. Κατὰ τὴν θρησκεία δέ, ἡ παλινδρόμηση αὐτὴ ἐξηγεῖται μὲ τὴν θεωρία τῆς «πτώσεως», ἡ ὁποία τόσες ἀδυναμίες, ἀτέλειες καὶ ὀδύνες ἐπεσώρευσε στὰ κεφάλια τοῦ ταλαίπωρου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὅσο ψηλὰ κι' ἂν προσπαθεῖ νὰ ξανανέβει στὴν κλίμακα τῆς πρώτης θείας του τελειότητας, πέντε τὸν τραβᾶ χαμηλὰ στὴ γῆ, ἡ βαρειὰ κατάρα τῆς πρώτης προγονικῆς ἁμαρτίας.

Τὸ «ζῶον» ὅμως δὲν ὑπάρχει μόνο μέσα στὸν ἄνθρωπο σὰν συμβολική, μεταφορικὴ του προέχταση, σὰν τμῆμα ὑποδεέστερο τῆς ὑψηλῆς ὑπόστασής του, μειονεκτικὸ καὶ ἰσχαριώτικο, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἔξω καὶ τριγύρω ἀπ' αὐτόν, σὰν μιὰ χειροπιαστὴ ὀργανικὴ τάξη καὶ μιὰ ἀπτὴ μορφικὴ πραγματικότητα. Καὶ κατὰ τὴν μὲν ἐπιστήμη καὶ πάλιν, τὸ «ζῶον» ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἢ τὰ ζῶα, δὲν εἶναι παρὰ ὑπάρξεις συνοδοιπόρες μὲ τὸν ἀνθρώπινον λόγο στὴν μακραίωνη πορεία τῆς τελείωσης. Καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν τὰ ζῶα δὲν εἶναι παρὰ ὑποτελεῖς ἀδελφοί, πάνω στοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος ἐκληροδοτήθηκε ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν μὲ τὴν ἐξουσίαν, καὶ κατ' ἐπέχταση τὴν προστασίαν — ὅ,τι ἐξουσιάζεις ὠφέλειες καὶ νὰ τὸ περιφρουρεῖς καὶ νὰ τὸ προστατεύεις.

Ἔτσι λοιπὸν εἴτε μέσα μας εἶναι τὸ «ζῶον», εἴτε ἔξω ἀπὸ μᾶς, τριγύρω μας σκορπισμένο σὲ τετράποδους, δίποδους, ἱπτάμενους καὶ σερνόμενους μικροὺς ἀδερφούς, μιὰ εἶναι ἡ πραγματικότητα: ὅτι στὸν κόσμο δὲν εἴμαστε μόνοι περήφανοι καὶ τέλειοι ὑπεράνθρωποι. Μέσα μας καὶ τριγύρω μας εἶναι στάδια ποὺ ἄλλοι ξεπεράσαμε, κι' ἄλλοι πολεμοῦμε. Στάδια ποὺ ἄλλοι ἀντικρύζουμε ἀδιάφορα, ἄλλοι ὀργισμένα, ἄλλοι πικραμένα, ἄλλοι πεισματάρικα. Πόσοι ὅμως ἀντικρύζουμε αὐτὰ τὰ στάδια σπλαχνικά; Καὶ μὲ ποιὰ ἀληθινὴ συνέπεια; Ἀσφαλῶς ὅλοι χωλαίνουμε κάπου, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο. Ἂν ἴσως ἔχουμε τὴ μεγαλοψυχία ν' ἀντικρύζουμε κατανόησι τὶς ἀνθρώπινες ἐλ-

ψεις, τις παρεκβάσεις από τον δρόμο της εξέλιξης και της προκοπής, της άνοδου, πνευματικής και ήθικής, δικαιώνουμε όλες τις απόψεις γύρω από την καταγωγή, την πτώση και τον απώτερο προορισμό του ανθρώπου. Κι' αν πάλι έχουμε την ψυχική ευγένεια που πρέπει θα μπορούμε να βλέπουμε πιο χαμηλά απ' εκεί που βρίσκεται ολόκληρο το ανθρώπινο γένος και ν' αγκαλιάζουμε με στοργή κι' αγάπη και φροντίδα ολόκληρο το ζωϊκό βασίλειο, γιατί θα γνωρίζουμε ότι η εξουσία κι' η δύναμη συνεπάγονται ευθύνες, κι' οι ευθύνες δεν σταματούνε στην κυριαρχία, άλλα απλώνονται και στην βοήθεια, την συμπαράσταση, την εύσπλαχνία.

Η θέση κι' η φύση λοιπόν του ανθρώπου σαν μείζονος ύπαρξης, και της ανθρωπότητας σαν μείζονος πλανητικής μορφής, είναι αναμφίβολα και συγκλονιστικά προνομιούχα απέναντι στο «ζώον» έντος του ανθρώπου και στα ζώα τριγύρω του. Τί κάνει μ' αυτό το προνόμιον; Τί κάνει μ' αυτή την δύναμη του συναισθήματος και του μυαλού όταν σταυρώνει το μονοπάτι του καθημερινά ο άλλος εαυτός του: Ο αδύνατος, ο παρατσαρατημένος; Η ο υπανάπτυκτος, ο έλλειπής σε φυσιολογικήν δύναμη, ο ατελείωτος, ο ακαθοδήγητος από την διάνοια και την αντίληψη και την φωτεινή διαύγεια του πνεύματος;

Τεράστιες εξελίξεις παντού, σ' όλους τους τομείς, μαρτυρούν πολλά γιά την στάση του ανθρώπου πάνω στα δυό θέματα. Όσο συχνά κι' αν έμφανίζεται στο φώς η χαμηλή πλευρά του ανθρώπου, κι' όσο μαύρες και σκοτεινές κι' αν προβάλλουν οι πτυχές αυτής της πλευράς, η φωτεινή επιφάνεια είναι πιό μεγάλη, πιό δυνατή, πιό ελπιδοφόρα. Η στάση δε του ανθρώπου απέναντι στους αδύνατους συνοδοιπόρους του, απέναντι στους ζωντανούς οργανισμούς που γεμίζουν τη ζωή του έχει πάρει τα τελευταία χρόνια μιά κατεύθυνση σωστή και υγιή. Τα ζώα προσέχονται πιό πολύ από τον άνθρωπο. Τα παρακολουθεί, έρευνά τη ζωή και τις συνήθειές τους, μελετά τις δυνατότητες και την πρόοδό τους, την επιδεκτικότητά τους πρός περαιτέρω ανάπτυξη, συγκρατίζει τις γνώσεις του γι' αυτά σε βιβλία και μελέτες, τα προστατεύει και τα φροντίζει. Ο άνθρωπος πλησιάζει τα ζώα όχι μόνο με περισσότερη εύσπλαχνία στις μέρες μας, άλλα και με πιό ανεπτυγμένο το αίσθημα του καθήκοντος απέναντι τους. Γιατί πραγματικά έχουμε καθήκον απέναντι στα ζωντανά πλάσματα που μάς περιβάλλουν. Καθήκον ν' αναπτύξουμε και να καλλιεργήσουμε την αντίληψή τους, την εμπιστοσύνη τους στον άνθρωπο, τις δυνατότητές τους να εξελιχθούν όσο τους επιτρέπουν τα ένστικτα και ο θυμικός και νοητικός τους κόσμος. Καθήκον που μάς εκλιπαρδότησε η υπεροχή μας απέναντί τους, η ή άνοδος μας από τις τάξεις τους. Καθήκον όμως αδιαμφισβήτητον του δυνατού έναντι του αδύνατου. Καθήκον επίσης του εξελιγμένου έναντι του πιό καθυστερημένου. Το ίδιον καθήκον που φαίνεται όπως είπαμε και πάλιν να εκτελείται σε μεγάλο μέρος από τον καλύτερο πρός τον χειρότερο εαυτό μας. Κι' όχι καθήκον που εκδηλώνεται μέ την άπάθεια απλώς ή την ανεκτικότητα άλλά μέ την έμπρακτη προσπάθεια που οδηγεί στην ανύψωση και στην βελτίωση.

Αυτά για μερικες γενικές διαπιστώσεις. Γιά τα υπόλοιπα η εύθύνη του καθήκοντος της εύσπλαχνίας πρός την ζωώδη προέκταση μας — συγκεκριμένη και μεταφορική — βαραίνει τον κάθε ένα από μάς ξεχωριστά και ιδιαίτερα. Πώς αντιμετωπίζουμε όμως αύτη την εύθύνη;

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ, 27 Φεβρουαρίου 1967

Παγκόσμια όρόσημα

ΚΟΠΕΡΝΙΚΟΣ

Της δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Έτος σωτήριον 1473. Στην Ευρώπη και στην Ασία πολεμικές φύλες σαρώνουν έθνη και λαούς, ορπίζοντας τον θάνατο και την τα σοφή και ύψώνοντας πάνω εξαθλίωση την σκλαβω-
ρχή του Καίσαρα Βοργία, του Σουλτάνου Μοχάμμετ τοϋ Β', τοϋ Καρόλου τοϋ Γενναίου, τοϋ Σουλεϊμάν τοϋ Υπέροχου. Μέσα όμως από τό χαλασμό και την άντάρα τοϋ πολέμου, άγαθες οί δυνάμεις της προόδου σκορπίζουν τούς Χρηστούς τους άνάμεσα στά έθνη και χαράζουν στην πορεία τοϋ κόσμου ένα καινούργιο κύκλο άναγέννησης. Η άνθρώπινη σκέψη άναδιπλώνεται κι' ο Λούθηρος δημιουργεί μιά καινούργια θρησκεία. Η άνθρώπινη δίψα τολμά, κι' ο Χριστόφορος Κολόμβος άνακαλύπτει μιά νέα ήπειρο, και τό άνθρώπινο δίλεμμα άνυψώνεται πρός τό άπειρο, κι' ένα καινούργιο άστρονομικό σύστημα δημιουργείται.

Ο Νικόλαος Κοπέρνικος γεννήθηκε στό Τόρν της Πολωνίας, στίς 12 Φεβρουαρίου τοϋ 1473. Άγνωρι άκόμα, ο μικρός Νικόλαος έψαχνε ώρες όλοκλήρες τό στερέωμα όταν ο ήλιος ρόδιζε κάθε και έσπερινό, κι' όταν τ' άστέρια σπινθηρίζανε την παρουσία τους ψηλά καρφωμένα στούς άγνωστους όλους. Γιά την θέση και την λειτουργία αύτοϋ τοϋ πλανήτη, οί άνθρωποι τότε είχανε άντιλήψεις πολύ διαφορετικές άπό τίς σημερινές. Η Πτολεμαϊκή θεωρία γιά την άστρονομία τοϋ σύμπαντος που έπικρατοϋσε τότε βασιζόταν άποκλειστικά πάνω στίς αίσθήσεις. Ο άνθρωπος ένιωθε τη γήινη σφαίρα σάν τό κέντρο τοϋ σύμπαντος και όλα τα άστέρια τα κατέτασσε άνάμεσα στούς δορυφόρους της γης. Όλα δέ τα ούράνια σώματα δέν άποτελούσανε παρά σειρές κι' άλυσίδες άπό συνεχόμενες σφαίρες. Όλοι οί γειτονικοί πλανήτες, ή Άφροδίτη, ο Έρμής, ή Σελήνη, άκολουθούσανε άνεξάρτητες κινήσεις και ο άνθρωπος και τό κέλυφός του, ή γη, ήταν τό κέντρο τών πάντων.

Παρά τό πρώϊμο ένδιαφέρον του γιά την άστρονομία, ο Κοπέρνικος είχε επίσης παράλληλα καλλιεργήσει άπό μικρήν ήλικίαν μιάν καθολικήν άγάπην γιά την τέχνη και την επιστήμη. Σπούδασε στό πανεπιστήμιο της Πάδουας ιατρική και φιλοσοφία, και έπεδόθη γιά χρόνια στην ζωγραφική και στά 1499 διορίσθηκε διδάκτωρ της άστρονομίας στό πανεπιστήμιο της Ρώμης. Γιά τέσσερα χρόνια ο Κοπέρνικος έδινε διαλέξεις, άποκτοϋσε φήμη και δόξα, ένώ μέσα του όλο και πλήθαινε ή άνησυχία κι' ή άντίσταση. Η ψευδοεπιστημονική θεωρία τοϋ σύμπαντος δέν άπαντοϋσε τά έρωτήματα της τολμηρής κι' έρευνητικής του διάνοιας. Γι' αύτό ύστερα άπό τρία χρόνια διδασκαλίας έπανεστάτησε. Σύμφωνα μέ την Πυθαγόρεια θεωρία τό κέντρον τοϋ σύμπαντος δέν είναι ή γη άλλά ο ήλιος, γύρω άπό τόν όποίο ή γη μ' όλα τ' άλλα άστέρια περιφέρεται.

Ο Κοπέρνικος, μελετώντας αύτη τη θεωρία ένοιωσε ότι κρατοϋσε στά χέρια του τό κλειδί της άλήθειας. Βρίσκονταν γραμμένο καθαρά και συνοπτικά μέσα στά συγγράμματα τών άρχαίων Ελλήνων. Γιά νά τά μελετήση όμως και γιά νά μπορέση νά άναπτύξει τίς γραμμές της θεωρίας τους, έπρεπε ν' άφοσιώσει όλον του τό χρόνο κι' όλη του την ένέργεια. Γι' αύτό παραιτείται άπό την έδρα της Ρώμης και γρήζεται κληρικός στό Πολωνικό χωριό τοϋ Φραουενμπουργκ. Η ζωή του άπό τώρα και στό έξης θά είναι μιά συνεχής καλλιέργεια της συμπόνοιας, της σοφίας και της άνάπης. Εκτελεί τά θρησκευτικά καθήκοντα και ύπηρετεί τούς συνανθρώπους του όπως μπορεί. Μέ καλωσύνη άπειρη ύπηρετεί τούς άσθενείς, έγώ δέν παραλείπει νά προσφέρει όση περισσότερη άνεση μπορεί σέ όλους τους κατοίκους. Η ζωή τους γίνεται πολύ πιό εύκολη χωρίς στόν μύλο και στόν δδατοφράχτη πού κατεσκεύασε, ένώ παράλληλα καθιέρωσε καινούργιο νομισματικό σύστημα. Παρά τίς πολλες του φιλάνθρωπες και καλλιτεχνικές του άσχολίες έν τούτοις ο Κοπέρνικος έξακολουθεί νά βρίσκη καιρό γιά την ύψηλότερη φιλοδοξία της ζωής του.

«Στό ιερο τοϋ Κοπέρνικου», τό άστεροσκοπείο πού ο ίδιος ίδρυσε μελετά άδιάκοπα τό ύπέροχο θέαμα τών ούρανών. Βυθίζεται σέ μαθηματικούς ύπολογισμούς γιά τίς κινήσεις τών ούρανίων σωμάτων έπί τριάντα όλόκληρα χρόνια. Χωρίς τηλεσκόπιο άφού άκόμη δέν είχε έφευρεθεί, μέ μέσα πραγτόγονα, όπλισμένος όμως μέ μιά πίστη φλογερή και μιά έπιμονή άδάμαστη, συνεχίζει τό έργο της ζωής του. Τά πορίσματα τών συμπερασμάτων του τά γράφει σέ προσωπικήν του άλληλογραφίαν μέ τους πιό διακεκριμένους έπιστήμονες της Εύρώπης. «Προτιμώ», γράφει στόν Πάπα, «νά μιμηθώ τούς Πυθαγόρειους, οί όποίοι δέν άφήκανε τίποτα γραφτό. Μετέδιδαν τίς παρατηρήσεις τους προφορικώς και μονάχα σ' έκείνους πού ήταν άφκετά έξυπνοι γιά νά τίς καταλάβουν».

Πολλοί έξ άλλου κατηγόησαν τόν Κοπέρνικο, γιά τό γεγονός ότι τίς βάσεις της θεωρίας του τίς πήρε άπό τόν Πυθαγόρα κι' άλλους άρχαίους "Ελληνες. Παραγνωρίζουν όμως τό γεγονός ότι τίς βάσεις αύτές τίς έπεξεργάστηκε και τίς άνηγε σέ έπιστημονική θεωρία. Όχι σάν άστρονόμος - παρατηρητής άλλά σάν θεωρητικός έρευνητής. Στά 1543 πού τό βιβλίο του «Περί τών κινήσεων τών Ούρανίων Σωμάτων» πρόκειται νά έκδοθή, ο Κοπέρνικος είναι πιά πολύ γέρος γιά νά παρακολουθήση τίς λεπτομέρειες της έκδόσεως του. Και κλείνει τά μάτια του, ένώ θέλλα και σάλος έξοπά γύρω άπό τίς νέες θεωρίες γιά τους φυσικούς νόμους, πού έπέτρωτο νά θεμελιώσουν την σύγχρονη ούρανία μηχανική τοϋ Κεπλέρου και τοϋ Νεύτωνος.

Στίς λεωφορους τών ούρανών βασιλεύει μεγαλόπρεπος κι' άσάλευτος, πηγή της ζωής και πυρήνας της άγάπης, ο ήλιος. Και γύρω του δορυφόροι εύλογημένοι άπό την καφτή του ζωντάνεια, στρίβουρίζουν ή γη και οί πλανήτες μέ μιά άκρίβεια άδιασάλευτη. Και γύρω άπό τη γη γυρνοφέρνει ένα άτερόφωτο σώμα τοϋ ούρανοϋ, το φεγγάρι. Κι' άπ' αύτές τίς κινήσεις πηγάζουν σύμφωνα μέ προβλέψεις και προκαθορισμούς η νύχτα κι' η ήμέρα, οί έποχές και οί έκλείψεις κι' όλες οί ούράνιες διαπλανητικές σχέσεις. Ο άνθρωπος έσπασε τά δεσμά τοϋ Μεσαίωνα, πέτάξε ή φαντασία του ψηλά, νικηφόρα, και υστέ φτερά της χχόρταγη πάντα μαζί η άνθρώπινη διάνοια. Ο Κοπέρνικος ήταν ο πρώτος θεμελιωτής της σύγχρονης έποχής. Ο μακρυνός πρόδρομος πού ξεκαθάρισε τους δρόμους τ' ούρανοϋ άπό τά σκοτεινά κατάλοιπα της άμάθειας και της πρόληψης, γιά νά μπορέσουν νά πετάξουν άνενόχλητοι οί σύγχρονοι άστροναύτες, έρευνητές του σύμπαντος.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΕΦΗΒΟΣ ΟΙ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΡΕΙΑ

Άντίφαση ἡ συνοχή τὸ ἔξαλλο «πόπ» καὶ ὁ νεανικὸς προβληματισμός;

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Τὸ μοναδικὸ μουσικὸ πρόγραμμα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Ἱδρύματος τὸ ὁποῖο προκαλεῖ τὴν ἄμεση καὶ συγκεκριμένη ἐκσήλωση τῶν προτιμήσεων τῶν ἀκροατῶν εἶναι τὸ «Ἀπὸ τὶς ψῆφους δὲ ποὺ φτάνουν στὸ Ἵδρυμα, σχετικὰ μὲ τὶς προτιμήσεις τῶν ἀκροατῶν βγαίνουν τὰ ἑξῆς δυὸ συμπεράσματα: Πρῶτον: Τὰ ἐνενήντα καὶ πλέον τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀκροατῶν ποὺ γράφουν γιὰ νὰ ψηφίσουν τὰ τραγούδια τῆς ἐκλογῆς των, εἶναι ἄγρια καὶ κορίτσια τῆς μαθητικῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον, τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Καὶ δεύτερον, οἱ προτιμήσεις αὐτὲς τῶν ἐφήβων μοιράζονται ἰσομερῶς σχεδὸν ἀνάμεσα στὰ ἑλληνικὰ καὶ στὰ ξένα τραγούδια. Γιὰ τὰ μὲν ἑλληνικὰ τραγούδια θὰ ἐχρειάζετο ἐκτεταμένη ἀνάλυση καὶ παρουσίαση τῶν τάσεων τοῦ ἐπικρατοῦν σὲ σύγχρονο Ἑλληνικὸ μουσικὸ χῶρο — τὸ κλασσικὸ λαϊκό, τὸ σύγχρονο ἐλαφρὸ λαϊκό, τὸ «νέο κύμα», τὸ σύγχρονο δυτικότροπο ἔξαλλο. — Γιὰ τὰ ξένα ὅμως τραγούδια τὸ φαινόμενο εἶναι κατὰ πολὺ ἁπλούστερο. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πάντα ὑπάρχει ἀδιαμφισβήτητο ρεῦμα νεότητος, στὴ ξένη ἐλαφρὰ μουσικὴ — τὸ στὺλ καὶ τὸ κλίμα τῆς προσωπικότητος τοῦ Φρὴνκ Σινάτρα, τοῦ Μπὶγκ Κρόσμπυ, τῆς Κατερίνα Βαλέντε — στὸ μεγάλο της ἐν πολλοῖς μέρος ἡ σύγχρονη ξένη ἐλαφρὰ μουσικὴ — τὸ «πὸπ μιούσικ» — καὶ τῶν Ἀγγλόφωνων καὶ τῶν Λατίνων γνωρίζει μιὰ μεγάλη ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ κρίση. Ἡ ἐξωτερικὴ κρίση εἶναι προφανὴς καὶ ὁμολογεῖται ἀπὸ πολλοὺς μουσικοκριτικοὺς τῆς ἐλαφρᾶς μουσικῆς: Ἀφορᾶ τὰ ὀρχηστρικὰ ἔσα καὶ τὴν ἐκφραστικὴ γραμμὴ ἕως ἐκρι καὶ στὶς Ἰνδίες μετέβησαν ἐλη τῶν ξένων ἐλαφρῶν συγκροτημάτων, γιὰ νὰ μάθουν τὴ χρήση ἀτολίτικων ὀργάνων, ὅπως εἶναι ὁ σίταρ, καὶ νὰ μπορέσουν ἔτσι ν' ποικίλλουν καὶ νὰ καταστήσουν ὁ ἐνδιαφέρουσες τὶς ἐκτελέσεις τους. Ὅσον ἀφορᾶ δὲ τὴν ἐκφραστικὴ γραμμή, τὸ ξένο ἐλαφρὸ τραγούδι κατεστάλαξε σὲ δυὸ κύριες γραμμὲς ποὺ ἤδη ἐξαντλήσανε τὴν ὁρμή τους καὶ ἀναζητοῦν νὰ διέξοδο, καὶ νέους τρόπους: Τὸ ἐπικρατεῖ ὁ ρυθμὸς — ἄγριος, ἔντονος, πρωτόγονος — καὶ τὸ ξεφρούγλισμα — μὲ λόγια μασημένα ἀκατανόητα — εἴτε ἐπικρατεῖ ὁ ἀκρόσυρτος ἦχος ποὺ παρασύρει τὴν ἀκροατὴ σὲ μιὰ ἄγονη μουσικὴ περιπέτεια ποὺ μηδαμινὴ ἡ ἀπαρχὴ αἰσθητικὴ συγκίνηση μπορεῖ νὰ προσφέρει καὶ τὸ μόνο ποὺ πετυχαίνει εἶναι ἴσως ἡ πλήρης ἢ μερικὴ διέγερση τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Καὶ τὰ δυὸ ἐξ ἄλλου τελευταῖα σημεῖα, ἡ καλύτερα ὁλόκληρη ἡ ἐξωτερικὴ αὐτὴ κρίση εἶναι ἀδιάσπαστα συνδεδεμένη, ἢ πιὸ καλὰ θὰ λέγαμε εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς κρίσης ποὺ μαστίζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται αὐτὴ ἡ μουσική.

Διάσπαση, ἀγωνία, ἄγχος δυσκολίες καὶ προβλήματα, φόβος κι' ἀνασφάλεια μαστίζουν τοὺς νέους τοῦ κόσμου. Ἀποτέλεσμα: ἡ μουσική τους ἀποτελεῖ τὸν πιὸ πρόχειρο, τὸν πιὸ εὔκολο φορέα ὅλης αὐτῆς τῆς ψυχολογικῆς ἀστάθειας, ὅλης αὐτῆς τῆς κρίσης ποὺ διέρχονται. Σὰν καλλιτεχνικὴ μοοφὴ ἡ μουσικὴ αὐτὴ δὲν ἔχει ἀντίκρυσμα. Θὰ παραμείνει μόνο στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας σὰν μουσειακὴ μαρτυρία γιὰ τὰ δύσκολα χρόνια ποὺ περνᾶ τὸ γένος.

Ἡ ἀπόδειξη εἶναι διαφανὴς καὶ κρυστάλλινη: γιὰ τὴ δημιουργία ὅλου αὐτοῦ τοῦ «σάλου» ποὺ οἱ σύγχρονοι νέοι ὀνομάζουνε «πόπ» μιούζικ, οἱ ἐκτελεστὲς ἀπὸ καιροῦ τώρα καταφεύγανε γιὰ τόνωση καὶ διέγερση στὰ ναρκωτικά, στὸ ντοπάρισμα. Ἠχογραφοῦνε τὰ τραγούδια τους πολλὲς φορὲς κατω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν ναρκωτικῶν, ἢ καὶ μιλώντας ἀπ' εὐθείας γιὰ τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὴν φευτικὴ παρωδικὴ φυγὴ ποὺ τοὺς προσφέρουν.

Τὸ «L.S.D.», τίτλος τραγουδιοῦ, καὶ ὄνομα ναρκωτικοῦ ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς νέους τῆς Ἀγγλίας, κυκλοφόρησε μὲ τοὺς Pretty Things, καμουφλαρισμένο μὲ τὰ παραπλανητικὰ στοιχεῖα £.s.d. (Λίρες, Σελίνια, Πέννες). Γιὰ τὸ πρόσφατο δὲ τραγούδι ποὺ βρισκόταν στὶς πρῶτες εἴκοσι Ἀγγλικὲς ἐπιτυχίες, «Night of Fear» ποὺ τραγουδοῦνε οἱ Move, ἡ ἐφημερίδα «News of the World», τῆς 29ης Ἰανουαρίου, γράφει τὰ ἀκόλουθα: «...ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπίκαιρους δίσκους «πόπ» στὶς Ἀγγλικὲς ἐπιτυχίες, ἡ «Νύχτα Τρόμου», εἶναι ἡ πιὸ θρασεῖα δικαιολογία γιὰ τὶς ἐμπειρίες ποὺ προσφέρει τὸ L.S.D.».

Κι' ἄλλη δὲ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ κρίση ποὺ περνᾶ ἡ ξένη ἐλαφρὰ μουσική, εἶναι ἡ ἔνδοια, ἡ πασιφανὴς φτώχεια τῶν θεμάτων γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ νέοι μας τραγουδοῦν, μὲ λίγες, σπάνιες ἐξαιρέσεις ἴσως, τὸ ξένο τραγούδι ἀσχολεῖται μὲ μία μονομαχία ἀνησυχητική, μὲ τὸ «σέξ». Ὄχι μὲ τὸ συναίσθημα, ὅπως ἔκανε τὸ παλαιότερο τραγούδι, ἀλλὰ μὲ τὴ φυσικὴ λειτουργία τῶν φύλων. Εἶναι γνωστὴ ἡ αἴγλη καὶ ἡ τεράστια σημασία ποὺ κέρδισε αὐτὸ τὸ θέμα στὴν ἐποχή μας. Τὸ τραγούδι λοιπὸν γιὰ νὰ μὴν ὑστερήσει ἀσχολεῖται μὲ τὸ σέξ, τολμηρά, ἀπροκάλυπτα, κάποτε ξεδιάντροπα. Τὸ τελευταῖο τραγούδι «Let's Spend The Night Together» (Ἂς περάσουμε τὴ νύχτα μαζί), ἀπαγορεύθηκε ἀπὸ μερικοὺς ραδιοσταθμοὺς τῆς Ἀμερικῆς. Ἄλλα τραγούδια ὅπως τὸ «My Name Is Christine» (Τ' ὄνομά μου εἶναι Κριστίν), μὲ τὴν «Miss X»! καὶ τὸ «Do Not Disturb» (Μὴν ἐνοχλεῖτε) μὲ τὸν Ἔλβις Πρίσλεϋ, ἀπηγορεύθηκαν, καὶ δὲν μετεδόθηκαν καθόλου ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἵδρυμα Κύπρου. Τέλος, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σὲ λίγα παραδείγματα, τὸ τραγούδι «(I Can't Get No) Satisfaction» (Δὲν βρίσκω ἱκανοποίηση) μὲ τοὺς Rolling Stones καὶ τὸ «I Can't Control Myself» μὲ τοὺς Troggs, μιλοῦν καθαρὰ γιὰ τὸ σὲξ καὶ μὲ λόγια ποὺ μονάχα οἱ ἀφελεῖς ἢ οἱ ἐθελοτυφλοῦντες θὰ μποροῦσαν νὰ ἑρμηνεύσουν, καὶ μὲ τὴν καλυτέρα τῶν πίστεων, ὡς ὁτιδήποτε ἄλλο.

Καὶ ἐπανσυνδέουμε τώρα μὲ τὴν εἰσαγωγή μας. Ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ τραγούδια — τὰ δυὸ τελευταῖα σὰν πρόσφατο παράδειγμα — κερδίσανε μιὰ θέση στὸν κατάλογο τῶν προτιμήσεων τοῦ Κυπρίου ἐφήβου. Κι' οἱ ὡριμώτεροι ἀναρωτιοῦνται μὲ δραματικὴ ἀγωνία: «Ποῦ πάνε;» Αὐτὰ τὰ παιδιά, αὐτὰ τὰ νειάτα ποὺ γεμίζουν τὰ σχολεῖα καὶ τὴν πολιτεία μὲ ἔφεση καὶ δουλειὰ καὶ μὲ ὄνειρα, καταλαβαίνουν τί κάνουμε τὴν ὥρα τῆς σχόλης τους;

Καταλαβαίνουν τὰ λόγια τὰ μασημένα, τὰ σφιγμένα, τὰ ἀκάθαρτα ὑπονοούμενα κάποτε, ποὺ γεμίζουν τὸ χρόνο καὶ τὴ σκέψη τους; Καταλαβαίνουν τὸ κουρέλιασμα ποὺ παθαίνει τὸ ψυχονευρωτικό τους σύστημα, ἐκτιθέμενο συστηματικὰ στοὺς πρωτόγονους ρυθμοὺς τοῦ τουίστ, τοῦ σέϊκ, τοῦ ρὸκ ἔν ρόλλ, τοῦ μονκίς; Κι' ἂν ἔχουν, ἂς ποῦμε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη τὴν αὐτοσυνείδησία καὶ τὶς λοιπὲς ἐξωτερικὲς γνώσεις, νὰ τὸ καταλάβουν, πῶς τὸ ἀντιμετωπίζουν; Σὰν μιὰ ἀνάγκη γιὰ διέξοδο στὸ φάσμα ποὺ τυραννᾶ τὴν ἐποχή τους; Σὰν μιὰ συνοχικὴ προέχτα τῆς ἀδυσώπητης σκληρῆς μετάβασης ποὺ τυραννᾶ σύγχρονα πρόσωπα καὶ πράγματα; Τέλος, ἂν δὲν τὸ καταλαβαίνουν, ἢ ἁπλῶς τὸ μισο-αἰσθάνωνται χωρὶς νὰ τὸ συνειδητοποιοῦν, περιέρχονται ἔτσι στὴν τραγικὴ ἀντίφαση ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὶς λοιπὲς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τους;

Κι' αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις δὲν εἶναι λεψὲς στὴν Κύπρο. Πολλὰ — δὲν ξέρουμε πόσα ἀκριβῶς — σχολικὰ περιοδικά, ἐκδίλονται σ' ὅλο τὸ νησί. Περιοδικὰ μὲ συνεργασίες, λογοτεχνικές, μὲ ποίηση, μὲ μελέτες, μὲ ἔρευνες, μὲ περιεχόμενο ποὺ προβληματίζει, ποὺ ἐκπλήττει εὐχάριστα, ποὺ προκαλεῖ μιὰ ψυχικὴ εὐφορία καὶ ἕνα καμάρι, καὶ μιὰ περηφάνεια καὶ μιὰ συγκίνηση σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πονοῦν τὰ νειάτα κι' ὀνειρεύονται τὴν προκοπή τους.

«Νερό, δίχτυα. τσακάλια ἡ γῆς Ἔλα. θάλασσα. (μας. σκέπασε μας ὅλους.
Ἄφησε μας νὰ νοιώσουμε
τὴν ἔλλειψη τῆς ἔχθρας σου.
Μετά, τί πεισάζει:
Ἂς μετανοιώσουμε
ζητώντας μιὰ στάλα ΑΓΑΠΗ Σ
μέσα ἀπὸ τὴν ἁλμύρα τῆς γῆς».

Κι' ἄλλοῦ σκέψεις μεστές, μελετημένες, βαθειές:

«Εἶναι γεγονὸς ὅτι αὐτὰ τὰ νειάτα ἔχουν νὰ παλαίψουν μὲ πολλὲς δυσκολίες, σὲ πολλὰ μέτωπα. Καὶ παρ' ὅλα τὰ ἀναπάντεχα ξεστρατίσματα καὶ τὶς παραδοξες ἐκδηλώσεις κυνισμοῦ ποὺ ξαφνιάζουν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, ἡ γενικὴ ἐντύπωση ποὺ δίνουν εἶναι ὅτι μὲ τὶς γνώσεις ποὺ ἀποκτοῦν, τὸ ρεαλισμό τους, τὸ φωτεινὸ μυαλό, θὰ βροῦν τὸ δρόμο τους καὶ θὰ οἰκοδομήσουν ἕνα κόσμο καλύτερο ἀπὸ τὸν σημερινό».

Καὶ τὸ ποιητικό, καὶ τὸ πεζὸ πιὸ πάνω ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Φεβρουαρίου, τοῦ περιοδικοῦ «ΙΡΙΣ», ποὺ ἐκδίδει ὁ Ἑλληνικὸς Ὅμιλος τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς Λευκωσίας.

Ἡ ἀγάπη λοιπὸν αὐτῶν τῶν παιδιῶν ποὺ κάνουν καὶ γράφουν αὐτὲς τὶς σκέψεις, γιὰ τὸ σωστό, τὶς ἀνυψιὲς ξένο τραγούδι, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ξεστράτισμα, μιὰ κραυνὴ ἀπελπισίας, τοῦ ὀδοιπόρου ποὺ χάνει τὸ φάρο στὰ σκοτάδια τῆς μακρᾶς πορείας; Καὶ ἡ Πολιτεία καὶ τὸ Σχολεῖο, τί ρόλο διαδραματίζουν; Κανένας φραγμός, καμιὰ λογοκρισία ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχῶν, πάνω στὴ μουσικὴ ποὺ εἰσάγουμε. Καὶ σὰν ἀποτέλεσμα οἱ νέοι ἀγοράζουν τὰ τραγούδια ὁποιουδήποτε στὴν ἀγορά κι' ὕστερα, ὅταν τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἵδρυμα ἀρνηθεῖ νὰ τὰ παίξει, κατηγορεῖται γιὰ μωμπίσ, στενοκεφαλιά, ἀναχρονισμό, καὶ ἀπομακρύνει τοὺς νέους ἀκροατές του κι' ἀπὸ ἄλλα ὠφελιμότερα κι ἐπικοδομητικότερα ραδιοφωνικὰ προγράμματα.

Καὶ τὸ σχολεῖο; Σταγὼν ἐν ὠκεανῷ, ἡ μουσικὴ διαπαιδαγώγηση ποὺ προσφέρει, περιορίζεται στὰ στεγανὰ καλούπια τῆς κλασσικῆς ἀγωγῆς, χωρὶς προσπάθεια νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ νὰ προσαρμοστεῖ, στὶς σύγχρονες μουσικὲς ἀνάγκες τοῦ νέου, καὶ νὰ τοῦ δώσει στὶς πρέπουσες κατευθύνσεις καὶ στὸν ξένο ἐλαφρό, καὶ στὸν ἑλληνικὸ ἐλαφρὸ μουσικὸ τομέα.

Εἶναι ἄραγε δημοκρατικὸ ν' ἀφήνουμε τὰ νειάτα μας, ἔρμαιο στὰ ξένα κακόηχα συνονθυλεύματα ποὺ δόηγοῦν στὴν ψυχολογικὴ ὑστερία, στὴν ἠθικὴ καταρράκωση, στὴν ἀναισχυντία καὶ στὸν ἐκτροχιασμό; Ἔχουμε μιὰ γενεὰ ποὺ δίψᾶ γιὰ ἰδανικά. Θ' ἀφήσουμε τὴ δίψα νὰ κορεσθῆ στὶς φαρμακερὲς πηγὲς τῆς εὔκολης καὶ κακῆς ποιότητας καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς; Τεράστιο ἐρώτημα, γιὰ ὅλα τὰ μέρη. Φλέγον ὅμως. Καὶ κατεπείγον.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΜΟΔΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗ

Μιὰ καθολικὴ ἀνάγκη ποὺ μετατρέπεται σὲ γυναικεῖο μεταβατικὸ νόσημα

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὅλα τὰ πράγματα μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἀκολουθοῦνε παντα τὴν ἴδια ἀπαράβατη πορεία, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἐπανάκτησης, τῆς ὑλοποιήσεως καὶ τῆς καταστροφῆς. Τὰ κύτταρα του ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ φθείρονται, χάνονται καὶ τὸ ἄτομο γερνᾶ. Γιὰ ν' ἀντισταθμίσει τὴ σωματικὴ αὐτὴ ἀλλαγή, τὴ φυσιολογικὴ ἀδυναμία, ὁ ἀνθρωπος, ἀντιπαραθέτει, στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν κοινωνία, τὶς ἐπιτεύξεις του — ὑλικὲς καὶ πνευματικές. —

Αὐτὸ ὅμως γίνεται πάνω στὸ γκρὸ πλὰν τῆς πιὸ μακρόχρονης θεώρησης τοῦ ἀνθρώπινου βίου καὶ τῆς πολιτείας. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ἐποχὴ μὲ ἐποχή, χρόνο μὲ χρόνο, ἔχει νὰ ἀντικρύσει τὶς ἀμέτρητες γοργὲς ἀλλαγὲς ποὺ τον περικυκλώνουν ἀπ' ὅλους τοὺς στίβους, τότε ἀντιλαμβάνεται καὶ συνειδητοποιεῖ καὶ μίαν ἄλλη ἀνάγκη γιὰ ἀλλαγή, ποὺ τὴν μεταφράζει στὴν καθημερινὴ του ζωὴ μὲ τοὺς ὅρους τῆς ἀνανέωσης στὴν ἐξωτερικη του ἐμφανιση. Καὶ οἱ μαῖτρ τῆς ὥτ κουτύρ, πρῶτοι καὶ καλύτερα ἀξιοποιοῦν τὴν δίψα αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ καθρεφτίσει τὴν ἐσωτερική του ἀνάγκη γιὰ ἀνανέωση στὴν ἀλλαγὴ τῆς ἐξωτερικῆς του ἐμφάνισης, μὲ τὸν πιὸ ἐπικερδῆ τρόπο.

Οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ τῆς σύγχρονης μόδας ἀρκετὲς θέβαια φορὲς λανθάνονται, παρουσιάζοντας κάτι τὸ ὁποῖο δὲν βρίσκει ἀπήχηση κατὰ τὸν πλέον ἐμπορικὸ τρόπο. Στὶς πλεῖστες ὅμως ἐριπτώσεις κατωφέρνουν νὰ σφυγμομετρήσουν ἀρκετὰ διεισδυτικὰ τὴν ψυχολογικὴ ἑτοιμότητα καὶ τὸν κοινωνικὸ προσανατολισμὸ τῆς γενεᾶς τους, κι ἔτσι τὰ δημιουργήματά τους υἱοθετοῦνται σὰν τὰ παραδεδεγμένα ἀπαντήματα στὶς ἐνδυματολογικὲς ἀνάγκες μιᾶς ἐποχῆς.

Στὸν γῦρο αὐτὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἀλλαγῆς συμμετέχουν καὶ συμμετέιχαν ἀνέκαθεν καὶ τὰ δύο φύλα. Τόσον οἱ ἄντρες ὅσον καὶ οἱ γυναῖκες ἀναπροσαρμόζουν ἀκατάπαυστα τὴν ἐκλογὴ τῆς ἐμφάνισης τους στὴν ἐνδυματολογικὴ προσφορὰ ποὺ διαθέτει ἡ προσιτὴ ἀγορά. Ἀπὸ ἀνέκαθεν ὅμως καὶ πάλιν, τὸ φῦλο τὸ ὁποῖο ἐπρωταλοῦσε πιὸ πυκνὴ ἀλλαγὴ στὴ μόδα καὶ ἐσυμμορφώνετο σ' αὐτὴ τὴν ἀλλαγή, ἦταν τὸ γυναικεῖο. Ὁ βασικώτερος λόγος, βέβαια. ἀπὸ τὸν ὁποῖο πηγάζουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μικρότερα δικαιολογητικά, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γυναῖκα ἐθεωρήθηκε ἀπὸ ἀρχῆς κοσμογονίας, σὰν τὸ ἀδύνατο ἐκ τῶν δύο φύλων. Κι' ἔτσι στὸ ἀρχέτυπο τῆς γυναικείας μνήμης καὶ τῆς γυναικείας ψυχολογίας ἔχει χαραχθεῖ μὲ ἀνεξίτηλη σφραγίδα ἡ ἀγωνία τῆς μειονεχτικότητας. Καὶ μιὰ φάση θέβαια αὐτῆς τῆς μειονεχτικότητας εἶναι κι' ὁ φόβος τῆς ἡλικίας. Ὁ φόβος ποὺ κρύβουν οἱ ρυτίδες στὸ πρόσωπο, οἱ πλαδαροὶ μῦς, ἡ ἀλλοίωση ποὺ ὁ χρόνος μοιραῖα καταφέρει σὰν πλήγμα ἐναντίον ὅλων τῶν δημιουργημάτων. Καὶ ἡ γυναῖκα μὲ τὴν λεπταίσθητη ψυχοσύσταση ποὺ τὴν διακρίνει βρῆκε στὰ μέσα τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης ἕνα εὔχρηστο τρόπο νιὰ νὰ ἀντιπαρατάξει στὸ χρόνο ἕνα μέτωπο πάντα καινούργιο.

Στὶς πιὸ πρόσφατες μέρες μας τὸ ντύσιμο καὶ τῶν ἀντρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἔχει πάρει ἕνα ρυθμὸ πιὸ γρήγορης καὶ πιὸ πυκνῆς ἀλλαγῆς. Στὸν τρόπο τοῦ ἀντρικοῦ ντυσίματος ὅμως πολὺ λίγες οὐσιαστικὲς ἀλλαγὲς ἔχουν ἐπέλθει: στενεύουν τὰ παντελόνια, κονταίνουν οἱ σάκκοι, ἀλλάζουν οἱ ποιότητες καὶ τὰ χρώματα. Ἀντίθετα ὅμως, στὸν τρόπο τοῦ γυναικείου ντυσίματος, οἱ ἀλλαγὲς δὲν εἶναι μόνο ἀλλεπάλληλες, ἀλλὰ καὶ ἐξωφρενικές. Ἔτσι ἡ μοντέρνα γυναῖκα πότε κυκλοφορεῖ στὴν πλάζ δίκην πρωτόγονης Ἀφρικανίδας, μὲ μονοκίνι, καὶ μὲ στῆθη κατάγυμνα, πότε φορᾶ φορέματα τὰ ὁποῖα ἀφήνουν ἀκάλυπτη τὴν πλάση ὁλόκληρη, μέχρι τὴ μέση, πότε φορτώνει τὸ κεφάλι της μ' ἕνα σωρὸ ψεύτικα βοηθήματα, περροῦκες καὶ κοσμήματα, γιὰ τὶς ἐπίσημες ἐξορμήσεις της, καὶ πότε τέλος ἀνεβάζει τὶς φοῦστες της σὲ ἀστρονομικὰ ὕψη, μὲ μίνι φοῦστες καὶ διαστημικὲς μπότες. Κι' ὅλη αὐτὴ ἡ ἀστάθεια, ἡ ἀντίφαση, ἡ πρόκληση δημιουργοῦν μιὰ συμπτωματικὴ ἴσως ἀλλὰ ἀρκετὰ σταθερὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸν μεταβατικὸ προβληματισμὸ τῆς γυναίκας.

Τὸ γυναικεῖο φῦλο κέρδισε, μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, πολλὰ δικαιώματα καὶ πολλὲς ἐλευθερίες. Κι' οἱ νέες ἀξίες ποὺ καθιέρωσε καὶ ποὺ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ καθιερώσει γιὰ τὴν τάξη της ἡ γυναίκα, τὴν ὠθοῦν σὲ ἕνα παράξενο διχασμένο ἀγώνα. Ἀπὸ τὴ μιὰ πρέπει νὰ ἐπιβληθεῖ σὰν ἄτομο ἴσο καὶ πανόμοιο — ἐκτὸς

Παγκόσμια όρόσημα

ΦΡΑΝΤΣΙΣΚΟ ΓΚΟΓΙΑ

'Ο ζωγράφος τῆς «Γυμνῆς Μάγιας» καὶ τῆς γυμνῆς πραγματικότητας

Τῆς Δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Στὶς 31 τοῦ Μάρτη τοῦ 1746, σ' ἕνα χωριὸ τῆς Ἀραγωνίας, γεννήθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἱσπανοὺς καὶ παγκόσμιους ζωγράφους, ὁ Λουτσιέντιος Φρανσίσκο Χοθὲ ντὲ Γκόγια. Τὸ πρῶτο ξεκίνημα τοῦ Γκόγια ἀνήκει στὰ πλαίσια τῆς πιὸ δημοφιλοῦς παράδοσης τῆς πορείας τοῦ καλλιτέχνη. Γεννημένος ἀπὸ γονεῖς χωρικούς, μεγαλωμένος μέσα στὶς σκληρὲς ἀσπλαχνες συνθῆκες τῆς ἀγροτικῆς φτώχειας, ἀπὸ μικρὸς ἀξίωσε τὴν προσοχὴ τοῦ περιβάλλοντός του στὴν καλλιτεχνικὴ φλόγα ποὺ ἀρνιοῦσε νὰ σιγοκαίει μέσα του. Ἔφηβος ἀκόμη δείχνει τέτοια ἐπίδοση στὴν ζωγραφική, ποὺ ἀνοίγεται κιόλας μιὰ πετυχημένη σταδιοδρομία μπροστά του, μέσα στὰ πλαίσια τῆς Σαραγόσας, πρωτεύουσας τῆς Ἀραγωνίας. Ἡ τολμηρὴ καὶ παθιάρικη ὅμως ἰδιοσυγκρασία του τὸν ἐμπλέκει σὲ ἐπεισόδια ποὺ τὸν ἀναγκάζουν νὰ καταφύγει στὴ Μαδρίτη Παρὰ δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐπίδοξος θριαμβευτὴς ἔχει πολλὲς περιπέτειες καὶ πολλὲς δοκιμασίες μπροστά του, μέχρι νὰ ἐπιβάλει τὸ ἀγέρωχο, τὸ καλλιτεχνικό του ἀνάστημα, ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐν τούτοις βήματα, στὴν πρωτεύουσα, καθιερωμένοι ζωγράφοι ὅπως ὁ Γερμανὸς Μέγς — ποὺ ἦτο καὶ ὁ ζωγράφος τῆς αὐλῆς — ἀναγνωρίζουν τὴ μεγαλοφυΐα του καὶ τοῦ προσφέρουν ἐνθάρρυνση καὶ προώθηση. Στὴ φεουδαρχική, σκοτεινὴ ὅμως πατρίδα τοῦ ταύρου καὶ τοῦ πάθους, στὴν μοναστική, ἀσκητική Ἱσπανία τῆς ἱερᾶς ἐξέτασης, τὸ ταλέντο τοῦ Γκόγια θὰ διαγράψη μιὰ ἀστραφτερή, ἀλλὰ περίεργη κι' ἀντιφατική πορεία.

Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ Ἀναγέννηση, τὴν ὁποία ὁ Γκόγια γνώρισε ἀπὸ κοντὰ μένοντας στὴν Ἰταλία τὰ πρῶτα χρόνια τῆς νεότητάς του, δὲν ἀπομονώνει ἀπὸ τὶς τάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀναγέννησης, οὔτε τὴ φόρμα, οὔτε τὰ μέσα. Βαφτίζεται μέσα στὸ νέο πνεῦμα ἀντίθετα, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωή, ὅπως εἶναι, χωρὶς ἐξωραϊσμοὺς καὶ χωρὶς παρωπίδες. Κι' αὐτὴ τὴν ἄτεγκτη, ἀδέκαστη ἀγάπη γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ γιὰ τὴν πραγματικότητα θὰ τὴν ἐκφράσει στὸ μετέπειτα ἔργο του μὲ μιὰ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια, τόσο καυτὴ στὸ ρεαλισμό της, ποὺ ἡ τέχνη του θ' ἀκουμπήσει τὰ ὅρια τῆς ὠμότητας, τῆς τραχύτητας, τῆς σκληρῆς, δοκιμαστικῆς ἀποκάλυψης.

Τὴν πιστή του ἀπεικόνιση τῆς ζωῆς καὶ τῶν πραγμάτων της, ἐξ ἄλλου, ὁ ζωγράφος δὲν τὴν ἀντλησε ἀπὸ ἀπομονωμένες θεωρητικὲς μελέτες γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ πεπρωμένα του. Ἔζησε ὅσο μποροῦσε πιὸ ἔντονα, καὶ τὸν κόσμο τῶν προσωπικῶν του συναισθημάτων, καὶ τὸν κόσμο τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν περιβάλλανε. Πολλὰ τετράδια γέμισε μὲ σκίτσα ἀπὸ χωρικούς, μίμους, ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ταυρομάχους, ἀλλὰ καὶ πρίγκηπες καὶ μεγιστάνες. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σφοδρή, δρμητική του ἔκφραση φέρει σ' ὅλα τὰ ἔργα του τὸ κύρος τῆς πείρας μετουσιωμένης στὴν ὁλοκληρωμένη καλλιτεχνικὴ μαρτυρία μιᾶς ἐποχῆς.

Στὰ τριάντα του χρόνια, ὁ Γκόγια, γιὰ νὰ προωθηθεῖ ἐπαγγελματικὰ καὶ κοινωνικά, παντρεύεται τὴν ἀδελφὴ τοῦ πρώην δασκάλου του, τὴν Ἰωσηφίνα Μπαγιέ. Καὶ στὰ 34 του μὲ τὴ βοήθεια τοῦ κουνιάδου του, γίνεται μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Φερνάνδου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτή, μέχρι τὰ 46 του χρόνια, ὁ ζωγράφος διαγράφει μιὰ πορεία γεμάτη ἐξωτερικὴ ἐπιτυχία καὶ δόξα. Ἐπιτυχία ποὺ τοῦ χαρίζει ἡ προστασία κι' ἡ ἐργοδοσία τῶν πριγκήπων, τῶν μεγιστάνων, κι' αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ βασιλιᾶ Καρόλου Γ'. Στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς δημιουργίας μέσα στὰ πλαίσια τῆς σύγχρονης συμβατικῆς καλλιτεχνικῆς ἐργοδότησης, ὁ Γκόγια ἐδημιούργησε μὲν καθ' ὑπόταξη καὶ ὑπόδειξη, ἀφοῦ ἔργο δικό του δὲν μποροῦσε νὰ κάνει, ἀλλὰ καὶ πάλιν, ἡ προσωπικὴ σφραγίδα δὲν ἔλειψε κι αὐτὴ ἡ σφραγίδα ἦταν ἡ ἀκαταμάχητή του εἰλικρίνεια. Μὲ τὴν πιὸ ἀπόλυτη τιμιότητα, ὁ ζωγράφος ζυγίζει τὶς καταλυμένες ἀξίες τῆς Ἱσπανικῆς βασιλικῆς φεουδαρχίας. Ὅλη ἡ παρακμὴ τῆς διαφθορᾶς ἀποτυπώνεται στὰ ὑψηλὰ πρόσωπα ποὺ γεμίζουν τὰ ἔργα τοῦ πιὸ ἀκριβοπληρωμένου καὶ πιὸ περιζήτητου ζωγράφου τῆς Ἰσπανίας. Ὁ ἐκφυλισμὸς τῆς δύσης μιᾶς πολιτικῆς ἡγεσίας ἀναγράφεται στὶς ἀρρωστημένες μορφὲς τῶν βασιλικῶν θυγατέρων, τῶν διαδόχων, τῶν βαντελλοφορεμένων εὐγενῶν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πίνακες στοὺς ὁποίους ἡ σαρκαστικὴ διάθεση κι' ὁ ἀνελέητος οἶστρος τοῦ δημιουργοῦ ἀπογύμνωσε τὰ κατάλοιπα μιᾶς κοινωνίας εἶναι «Ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια» (1800), ἡ «Δόννα Μαρία Τζοζέφα» (ἀδελφὴ τοῦ Καρόλου Δ'), ἡ «Προσωπογραφία τοῦ Καρόλου Γ'» κ.ἄ.

Αὐτὴ τὴν ἐποχή, ὁ Γκόγια κέρδισε ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ τεράστια περιουσία καὶ τὸν τίτλο τοῦ ζωγράφου τῆς Αὐλῆς, καθὼς καὶ τὴ θέση τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

Στὰ 46 του ὅμως χρόνια, ὁ Γκόγια, περιορισμένος ἀπὸ τοὺς φραγμοὺς μιᾶς συμβατικῆς στα-διοδρομίας, ποὺ τοῦ ἀκρωτηρίασε τὴν προσωπική του ἔκφραση χρόνια ὁλόκληρα, δημιουργώντας ἕνα βαθὺ ἀντιφατικὸ ρῆγμα ἀνάμεσα στὴ φύση καὶ στὴ ζωή του, μὲ τὸ νευρικό του σύστημα καταπιεσμένο, ἀνακαλύπτει μέσα ἀπὸ τὴ δοκιμασία μιᾶς πρώϊμης κωφότητας κι' ἑνὸς μυαλοῦ διαταραγμένου, τὴ χρυσῆ ἀρτηρία τῆς λαμπρῆς προσωπικῆς δημιουργίας, ἐκείνης τῆς φλέβας ποὺ θὰ τοῦ χαρίσει ὅλη τὴν μελλοντική του ἀθανασία. Ἂν ὡς τώρα ὁ ζωγράφος κατεπισταται μὲ τὴν μετουσίωση πιὸ πολὺ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπνεύσης, τόσο στὴν προσωπογραφία, ὅσο καὶ στὴν τοιχογραφία καὶ τὴν διακόσμηση ταπήτων, ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἑξῆς, θὰ μιλήσει ἡ φαντασία. Χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ Σαρλ Μαλρώ: «Ὁ Γκόγια ἀνακάλυψε τὴ μεγαλοφυΐα του τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν προσπαθοῦσε πιὰ νὰ εὐχαριστήσει τοὺς ἄλλους». Τὰ σύνορα τῆς τέχνης μετατοπίσθηκαν, καὶ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνη, πῆραν χρώματα καὶ φῶς καὶ ζωντανέψαν σὲ μορφὲς βασανιστικά, σαρκαστικὰ ληδινές. Ἕνα πικρὸ κατηγορῶ ὑγαίνει μέσα ἀπὸ τὶς ἀκίνητες μορφὲς τῆς ἀλήθειας: γιὰ τὴν «Καταστροφὴ τοῦ πολέμου», γιὰ τὴν δεσποτικὴ τυραννία τοῦ κλήρου: «Τὸ ράσο κάνει τὸν καλόγηρο», γιὰ τὴν ματαιότητα καὶ τὴν ματαιοδοξία τοῦ σύγχρονου του ἔρωτα, ὅπως γέμιζε τὴ ζωὴ τῶν ἀρχόντισσων. «Ἡ Μάγια» (ἔνδεδυμένη καὶ «Ἡ Γυμνὴ Μάγια».

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του ποὺ ἠμιουργήθηκαν τὴν περίοδο τῆς μεγάλης δοκιμασίας του, ἀνήκαν στὴν τέχνη τῆς χαρακτικῆς, ἤτως γιὰ παράδειγμα τὰ 92 ἔργα του ποὺ ἀποτελοῦν τὸν κύκλο τῶν «Καπρίτσιος». Πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστικὰ τῆς τέχνης αὐτῆς, ὁ Γκόγια τὰ ἔμαθε ἀπὸ τὸν Βελάσκουεθ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργο μελέτησε πλατειὰ στὰ χρόνια τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας του. Πολλὰ γράφτηκαν καὶ εἰπώθηκαν γιὰ τὶς σφοδρὲς αἰσθηματικὲς περιπέτειες τοῦ Γκόγια ἰδιαίτερα δὲ γιὰ τὸν θυελλῶδη μακρόχρονο δεσμό του μὲ τὴν Δούκισσα τοῦ Ἄλμπα — τὸ φερόμενο μοντέλλο τῆς «Μάγιας», γυμνῆς καὶ ἐνδεδυμένης. — Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ ζωγράφος ἀγάπησε καὶ θαύμασε πολὺ τὸ ὡραῖο φῦλο, καὶ ἡ ἀπόδειξη στὴν τέχνη του, βρίσκεται στὶς ὡραῖες, καλοσχεδιασμένες γυναικεῖες μορφὲς ποὺ γεμίζουν τὸ ἔργο του, ποὺ ἴσως εἶναι καὶ τὸ μόνο τρῆμα, στὸ ὁποῖο ξεχάνει τὴν ἀμείλιχτη κριτικὴ του διάθεση καὶ τὸ τσουχτερὸ προσγειωμένο του πνεῦμα.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του — πέθανε στὸ 1828 αὐτοεξόριστος στὴ Γαλλία, πληγωμένος ἀπὸ τὴν Γαλλικὴ κατάκτηση τῆς Ἱσπανίας, καὶ τὴν γενικὴν κατάπιεση στὴ χώρα — ὁ ζωγράφος, ἔχοντας πιὰ ξεπεράσει καὶ τὴ δίψα τῆς ζωῆς καὶ τὴ δίψα τῆς ἀπίσημης κενῆς δόξας, δημιούργησε τὰ πιὸ ἀληθινά ἀπ' ὅλα τὰ ἀληθινὰ του ἔργα. Εἰκόνες στὶς ὁποῖες ἡ τραγικὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπινων περιορισμῶν — ἡ μοναξιά, ὁ φόβος τοῦ θανάτου — γίνονται ἀφορμὴ γιὰ πολλὴ σκέψη, πολλὴ φιλοσοφία καὶ πολὺ ἀνθρωπισμό. Στὰ τεχνικὰ του μέσα, ὁ Γκόγια, ὑπῆρξε τολμηρὰ ἀνανεωτικὸς — ἐπανειλημμένα χρησιμοποίησε σπόγγους ἀντὶ γιὰ πινέλλα. — Αὐστηρὸς στὴν τεχνοτροπία του, λιτὸς στὰ ἐκφραστικά του μέσα, ἀπὸ πολλοὺς περιεγράφει σὰν ὁ πρόδρομος τῶν ἰμπρεσιονιστῶν, ποὺ θὰ κυριαρχοῦσαν στὸ ζωγραφικὸ προσκήνιο, πρὸς τὰ τέλη τοῦ αἰῶνα. Λαμπροὶ οἱ χρωματισμοί του, σὲ σφοδρὴν ἀντίθεση πάντα μὲ τὸ γκριζοπράσινο ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μορφή, ἀποτελοῦν μὲ τὴν ἀντίθεσή τους, μιὰ ἀκόμα θετικὴ παρακαταθήκη πλάϊ στὴν μεγάλη κληρονομιὰ ποὺ μᾶς ἄφησε: τὴν ὀξυδερκῆ, δραματικὴ διείσδυση κι' ἀπόδωση τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων μιᾶς ἐποχῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν καταστάσεων ἐν μέρει ἐπροσαρμόζετο, χωρὶς αὐτὸ ἐν τούτοις νὰ ἀμβλύνει τὰ κριτήρια του. Αὐτὰ πηγάζανε πάντα ἀπὸ τὴ δίψα γιὰ τὴν ἀλήθεια, γι' αὐτὸ καὶ τελικὰ ἀπέθαιναν μιὰ ἄψογη αἰσθηματικὴ ἀπολογία τῆς πραγματικότητας.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

...ις δια-ψυχολογικὲς διαφο-... — μὲ τὸν ἄντρα, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ὅμως τρέμει μήπως χάσει τὴν θηλυκότητά της, τὴν ἐλξη καὶ ἂν μαγνητισμὸ ποὺ τραβᾶ τὸ ἀρσενικὸ στὸ θηλυκό. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴ μιὰ ἰσχυρίζεται ὅτι γυμνάνονται τοὺς μηροὺς της, δὲν ἐπιδιώκει νὰ τραβήξει τὸν ἄντρα ἀλλὰ νὰ τοῦ ἐπιβάλει τὴν ἀξίωση της νὰ τὴν ἀντικρύζει σὰν ἄνθρωπο, σὰν ἄτομο ἰσότιμο, χωρὶς διάκριση, χωρὶς πονηριά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, οἱ δημιουργοὶ τῆς γυναικείας μόδας δὲν διστάζουν νὰ χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο γιὰ νὰ τονίσουν τὴ γυναικεία θηλυκότητα, ἀποκαλύπτοντας ἐν μέρει, τονίζοντας ὅπου μποροῦν. Ἂν στὴν οὐσία, πρόκειται γιὰ ἀντίφαση ἢ γιὰ σχήματα εὐπρέπειας, θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο τώρα νὰ διευκρινισθεῖ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει σημασία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἔξω-τερικὰ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς σύγχρονης γυναικείας μόδας μαρτυροῦν ἕνα πρόβλημα, ποὺ πάει νὰ γίνει νόσημα, τὸ νόσημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑποφέρει ἡ γυναῖκα στὸ μεταβατικὸ αὐτὸ στάδιο τῆς Ἱστορίας της. Καὶ ἄλλοτε οἱ μοῖτρ τῆς μόδας ἐπεβαλλαν ἐξωφρενισμούς. Τώρα ὅμως οἱ ἀκρότητες ἔχουν πάρει τὶς αἰχμηρὲς διαστάσεις τῆς ἀγωνίας ἡ ὁποία ἀπλώνει παντοῦ σὰν ἕνα σύννεφο ἀπὸ μιὰ ψυχὴ ποὺ ἀσκιζόταν νὰ βρεῖ ἀπάντηση στὸ καυτὸ ἐρώτημα ποὺ τὴν βασανίζει: «Ποιὰ ἡ ταυτότητα τῆς σύγχρονης γυναίκας;» Ποιὰν ἰδιοσυγκρασία, ποιὲς προεκτάσεις ψυχολογικὲς καὶ κοινωνικὲς ἔχει ἡ γυναίκα στὴν ἐποχή μας; Ποιὲς ἀπὸ τὶς νεοαποκτηθεῖσες ἐλευθερίες της πρέπει νὰ κατακτήσει, καὶ ποιὲς ν' ἀποβάλει; Ποιὰ ἀναλογία θὰ πρέπει νὰ βάλει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τώρα τελειώνει μέσα της, καὶ ποιὰν ἀπὸ τὴν παροδοσιακὴ μητέρα - σύζυγο, γιὰ νὰ φτειάξει τὴν ζυμη τῆς αὐτάρκης διαδόχου της; Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ζεματίζουν τὴν παγκόσμια γυναικεία συνείδηση τὰ χρόνια τώρα, καὶ κάθε φτίζονται στὶς πλεῖστες ἐκδηλώσεις της. Γι' αὐτὸ κι' ἡ κορύφωση τῆς ἐξωτερικῆς της ἐμφάνισης δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἔξω. Ὅλα ποὺ τὰ προβλήματα τοῦ ἀντρικοῦ φύλου παραμένουν ἔξω ἀπ' τὴ μόδα, ἔχουν κι' οἱ ἄντρες ἀρίστες. Στὴ σελίδα ἐπανειλημμένα ἀποδηκτερὴ σάτιρα, στὰ μακρυὰ μαλλιά, στὸ μανικιούρ, καὶ στὰ πενιντούρ, στὰ μακριά.

Στὶς γυναῖκες ὅμως ἐπειδὴ δὲπως ξαναντύθηκε ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξωτερικῆς ἀλλαγῆς ἀποτελεῖ προέκταση τῆς ἐσωτερικῆς ψυχολογικῆς ἀσφάλειας ὅπου πηγάζει ἀπὸ παράδοση ἡ ἀμεσότητα, καὶ ταυτόχρονα ἀποτελεῖ ἕνα τρόπο ἀναζήτησης ἀπὸ μέρους τῆς ἀντρικῆς ἀνικανοποίησης μὲ τὶ πολλὰ τυχερεῖα σὲ στιβαρὰ ταρσία σημεῖα, ἡ μόδα ἀρχίζει νὰ παίρνει φαντασμαγορικὰ μιὰ ρομαντικὲς ἐκμεταλλευτικὲς διαστάσεις, ἡ περιφρόνια ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ρωμαϊκῆς ἀφράτας στὸν πλανήτη μας, ἀφιερωμένων χαρακτηριστικῶν ἐκκρεμοφοτοχεμικῶν ποὺ ἀσκηθοῦμε. Νὰ δὲ δημιουργοὶ ἀπρομόβαστες ἐμφορίας ἀναγωνικὰ ἢ —στὸ ὑφρομνάται ὁλοκληρωτικὰ καὶ κατέρχονται στὸ στὲ ἀναμέσου τῆς ἰδίας ἀλλόκοτες, ἐφαπτόμενες ἀπρομαντικές.

Τὴν ἀπάντηση τώρα στὸ μεγάλο ἐρώτημα ἀναμένουν ὅλοι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γυναίκα, ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά της βέβαια ὑπόκειται σὲ ὅλους τοὺς διαμορφωτικοὺς παράγοντες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴ νέα προσωπικότητα ποὺ ἡ γυναῖκα θὰ σχηματίσει, ἀργά, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ ἡ κατεύθυνση ποὺ θὰ πάρει ὁ τρόπος τῆς ἐξωτερικῆς της ἐμφάνισης. Στὸ ἀναμεταξύ, οἱ ἀκρότητες καὶ οἱ ἐξωφρενισμοὶ ἔρχονται, καταπλήττουν ἢ ἐξοργίζουν καὶ παρέρχονται.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΛΕΥΚΗ:

Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΥ:

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΑΜΑΝΤΟΥ

Γ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗ:

ΑΣΑΛΕΥΤΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Κάποτε, μέσα στούς σύγχρονους δαιδάλους τῆς ὑποκειμενικῆς ποιητικῆς προβληματισης, ἀνακουφίζει μιά ποιητική φωνή καθαρά ὑποκειμενική μέ ἀντρόπιαστη κι' ἀμετουσίωτη τήν προβολή τῶν πιό προσωπικῶν συναισθημάτων. "Οχι πώς δέν ἀποταλεί σημάδι ἀνέλιξης ἡ ἀνοδος τοῦ ὑποκειμενικοῦ συναισθηματισμοῦ σέ καθολικώτερα καλλιτεχνικά ἐπίπεδα, ἀλλα κάποτε στις μέρες μας καταντᾶ ἡ ἐρευνα γιά μηνύματα καί γιά κρυμμένα σύμβολα καί γιά περιεχόμενο, τόσο ἐπίμονη, πού ξεπερνᾶ τά σύνορα τῆς ἀγνῆς ἀναζήτησης. κι' ἀποβαίνει σχηματικό ἐντελεκτουαλιστικό χόμπυ.

Γι' αὐτό καί οἱ πιό ἄμεσα ὑποκειμενικές ποιητικές μαρτυρίες ἀποτελοῦν συχνά μιά φλέβα ἀνθρώπινου οξυγόνου, μέσα στό ἄσθμα τῆς ἀφηρημένης πνευματικῆς ἀναζήτησης. Μιά τέτοια ἄμεση μαρτυρία εἶναι καί ἡ σύνθεση τοῦ ποιητῆ Γιάννη Λεύκη «Ἡ τριλογία τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό βασικώτερο μέρος τῆς πρόσφατης συλλογῆς του, πού κυκλοφόρησε μέ τόν ἴδιο τίτλο. Ἡ σύνθεση αὐτή εἶναι μιά ὁμολογία τῆς προσωπικῆς δοκιμασίας πού πέρασε ὁ ποιητής, χάνοντας τή σύντροφο του ἀπό θανάσιμη ἀρρώστεια. Ἡ σύνθεση ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς λόγους στούς ὁποίους περιγράφονται τά στάδια τῆς ἀγωνίας πού περνᾶ ἕνας ἄνθρωπος διπλᾶ εὐαίσθητος καί δοκιμαζόμενος καί σάν σύζυγος καί σάν καλλιτέχνης, παρακολουθώντας τήν ἀνέλπιδη πορεία τῆς δυστυχίας πού γεμίζει τή ζωή τῆς συντρόφου του καί τή δική του. Ὡμή κι' ἀπροσποίητη ἡ ἀπολογία τοῦ πόνου γεμίζει τούς στίχους, μέ μιά ἀδιάκοπη πίκρα:

«Ἐσύ πού ζητοῦσες
νά ἐγάζεις ἀπ' τό δρόμο μου
κάθε πέτρα
πού θά μποροῦσε
νά σκουντουφλήσω,
κάθε χαντάκι
πού θά μποροῦσε νά πέσω,
γιατί τώρα
μ' ἀφηνεις
νά λιώνω ἔτσι...

—Σῶσε με.
Βοήθησέ με.
Λύτρωσέ με
ἀπ' τόν ἀδάσταγο
πόνο».

Παρά τόν μελοδραματικό τόνο ὅμως στόν ὁποῖο ὁ ποιητής, ἄθελα του ἴσως, καταλήγει στό πιό καυτό ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς του, ὑπάρχουν ἀλλοῦ, στήν περιγραφή τῆς πιό γλυκειᾶς ἀνάμνησης, στίχοι λυρικοί, καλοδουλεμένοι, πιό ἀπομακρυσμένοι ἀπό τή γενική πεζολογία, πιό στέρεοι μέσα στό κλίμα τοῦ ἐλεύθερου στίχου, στόν ὁποῖο γράφει πάντα ὁ κ. Λεύκης:

«Καί θ' ἀκούσουμε,
ὅπως τόσες φορές
θεῖο λίκνισμα!
τοῦ νερσοῦ τό κελάρισμα
τοῦ χωριάτικου κάρου τό τρίξιμο
τοῦ βοσκοῦ τό σουραύλι
τοῦ ζευγᾶ τό πικρό ἐρωτοτράγουδο
τῶν ψαράδων τό βούκινο
τῶν ἡλιοψημένων τρατάρηδων
τό ἀργό
ρυθμικό
«ἐγια μόλα».

Ἡ τραγική ἐμπειρία τοῦ ποιητῆ κορυφώνεται μέ τήν ἀπώλεια τοῦ ἀγαπημένου του προσώπου.

«Σάν ἕνα γέρικο δέντρο
καψαλισμένο
ἀπό τούς κεραυνούς...
Ἔτσι κι' ἐγώ!
Κουρασμένος ἀπ' τά χρόνια μου
τσακισμένος ἀπ' τά δεινά μου
φορτωμένος τίς μερόνυχτες
ἀγρύπνιες μου
πνιγμένος στά δάκρυά μου
μέ πυραχτωμένο
ἀπ' τη σκέψη
τό μέτωπο

Στέκουμαι στήν ὄχτη
τοῦ 'Αχέροντα».

Κι' ἀπό τίς πιό πικρές στιγμές, ἡ πιό πικρή ἴσως, ἀκούεται ἡ ὁμολογία τοῦ κενοῦ...

«Στέκουμαι στήν ὄχτη
τοῦ 'Αχέροντα

που ξεμακραίνει ὁλοένα
σερνοντάς σε
πρός τήν ἄλλη χεη,
πρός τό ἀκοτεινό ἀκρογιάλι
τοῦ ΠΟΤΑ».

Ὁ ποιητής ὅμως, χωρίς νά μποροῦμε νά ἀποφανθοῦμε ἄν δικαιώνεται ἡ ὄχι, προσφέρει ἕνα θετικό ἀντιστάθμισμα γιά τήν ἔλλειψη τῆς μεταφυσικῆς του πιστης:

«Καί, πρίος ζέρει
ἄν ἡ ζωή
ἀγάπησε ἐρωμένη
γι' αὐτούς πού τήν
ἀγαποῦνε περισσότερο
δέ θέλει
νά μέ βασανίσει ἀκόμα
κι' ἄν δέν φυλάει γιά μένα
κι' ἄλλα χτυπήματα...

..."Ομως
ἄκουσε με πού σοῦ τό λέω
ὅ,τι καί νά κάνει
δέ θά τή μισήσω!
ὅπως δέν τή μίσησες
κι' ἐσύ!
Κι' ἄς ὑπόφερες τόσο
κι' ἄς ἐπόνεσες τόσο».

Πιό φιλοσοφημένη διάθεση ἀρατηρεῖται στή δεύτερη εἰκόνα τοῦ βιβλίου, πού ἐπιγράφεται «Πένθιμη καί ἡρωϊκή συμφωνία». Οἱ σκέψεις τοῦ θανατου, ἀντιγράφω καί πάλιν ἐδῶ, ἀλλά μέ ἕνα πιό ἀπρόσωπο. Τό ὕφος ὅμως κι ἡ πρόθεση παραμένουν πικρά καί ἀνέλπιδα καί πάλιν;

«Ἄ! πόσο ἀνήμπορος
πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος
μπροστά στό θάνατο»,

ὅσο νά ὑποθώσει μέσα ἀπό τούς στίχους ἀνάστημα, ἡ ἀνθρωποκεντρική φιλοσοφία τοῦ ποιητῆ:

«Κι' ὅλο ὀνειρεύεται (ὁ ἄνθρωσφυρίζει (πος
τραγουδᾶ
καί χτίζει
ἀδιάκοπα
κι' ὅλο μέ πιό στέρεα
ὑλικά
τίς γαλάζιες μέρες
πού ἔρχουνται».

Στά ὑπόλοιπα ποιήματά του ὁ ποιητής πραγματεύεται μέ τή σειρά του θέμα τῆς εἰρήνης καί τοῦ ἔρωτα, «Λυσιστράτη», στέκει γιά λίγο στήν «Κυπριακή Ἐποποιία 1955—59» καί κλείνει μ' ἕνα ποίημα γιά τόν «Γρηγόρη Λαμπράκη» τόν ἀντρειωμένο τῆς εἰρήνης».

★

Στό τέλος τοῦ περσυνοῦ χρόνου, ὁ εἰς Μαλμό τῆς Σουηδίας Ἕλληνας ποιητής 'Αντ. Μυστακίδης (Μεσεβρινός), ἐξέδωσε στήν Ἀθήνα, μιά σύντομη παρουσίαση καί ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Ἕλληνα ἱστορικοῦ Κωνσταντίνου Ἀμαντου, πού πέθανε τό 1959. Τό βιβλίο του ἐπιγράφεται «Τό μήνυμα τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμαντου», ἀποτελεῖται, ὅπως λέει ὁ συγγραφέας, ἀπό ἕνα «σχέδιο» σέ 13 εἰκόνες, στίς ὁποῖες προσπαθεῖ νά δώσει τήν οὐσία τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἀμαντου, στήν ὁραματική πορεία τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὁ συγγραφέας βλέπει στόν Ἀμαντο, ἕνα συνεχιστή τοῦ ἱστορικοῦ καί ἐθνικοῦ ἔργου τοῦ Κοραῆ. Σάν καί τόν Κοραή, ὁ Ἀμαντος συγκέντρωσε τόν ἀγῶνα του σέ δυό κύριες κατευθύνσεις:

Πρῶτο: Νά μελετήσει τά μεγάλα προβλήματα τοῦ ἔθνους καί νά συνειδητοποιήσει τήν ἔκταση καί τή φύση τους.

Δεύτερο: Νά βοηθήσει τό ἔθνος του, νά τά συνειδητοποιήσει κι' αὐτό μέ τή σειρά του, ὥστε νά τ' ἀντικρύσει καί νά τά λύσει σωστά.

Γιά τόν ἱστορικό ἐξ ἄλλου, ὅπως λέει ὁ Μεσεβρινός «ὁ ἑλληνισμός καί ἡ ἱστορική μοῖρα του στέκουν στό κέντρο τῆς ἱστορικῆς σκέψης του». Στήν προσπάθειά του δέ νά ρίξη φῶς στά προβλήματα τοῦ ἔθνους, ὁ Ἀμαντος, ὑπερτιμώντας ἴσως τόν γεωγραφικό παράγοντα, ξεκινᾶ πάντως ἀπό τίς δυνατότητες πού παρέχει ἡ φύση κι' ἡ θέση μιᾶς χώρας: «Γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τήν παλιά, τήν μεσαιωνική, τήν νεώτερη καί τήν τωρινή ἑλληνική ἱστορία, πρέπει νά προσέξουμε τή γεωγραφική πραγματικότητα τῆς χώρας μας».

Στήν προσπάθειά του ὁ ἱστορικός νά ἐπισημάνει τούς κινδύνους πού ἀπειλοῦσαν καί καθυστεροῦσαν τήν ἀνάπτυξη καί τήν ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, στέκεται σέ διάφορες φάσεις τοῦ ἔργου του στήν ἀστυφυλία πού γυμνώνει τήν ἐπαρχία ἀπό ἀνθρώπινη δύναμη συντελεστική στήν πρόοδο τῆς χώρας, στήν προγονοπληξία πού καθηλώνει τόν νεοέλληνα στήν παθητική ἐπανάπαυση σέ κεκτημένες δάφνες, στήν ἀνάγκη τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῶν κατώτερων κοινωνικῶν στρωμάτων κάτι πού ἔχει καί «τεραστια ἠθική σημασία», διότι, ὅπως διαπιστώνει ὀρθά καί ρεαλιστικά ὁ ἱστορικός «οἱ μή ἔχοντες ἀσφαλή τρόπον ζωῆς δέν δύνανται νά ἔχουν καί σταθερόν χαρακτῆρα».

Στήν ἀντικειμενική του παρουσίαση τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἱστορικοῦ Ἀμαντου, ὁ Μεσεβρινός ἀπαριθμεῖ καί τά προβλήματα τά ὁποῖα παρέκαμψε τό ὑποκείμενο τῆς μελέτης του.

«Θά μποροῦσε κανείς νά παρατηρήσει, ὅτι ἀπό τό ἔργο τοῦ Ἀμαντου λείπει μιά βαθύτερη τομή στό πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἡ στό ἐσωτερικό πολιτικό πρόβλημα, ζητήματα πού, θεληματικά ἤ ἄθελα, τά ἔθιξε περιφερειακά». Το ἔργο ὅμως τοῦ Ἀμαντου, σάν κήρυγμα, σκοπιά πού ἐνδιαφέρει κυρίως τόν μελετητή του ἐξ ἄλλου, ὅπως διαγράφεται μέσα στά πλαίσια ἔργων του ὅπως «Οἱ Βόρειοι Γείτονες τῆς Ἑλλάδος», τά «Μικρά μελετήματα» καί τήν Ἱστορία τοῦ Νεωτέρου κράτους», εἶναι ἕνα κήρυγμα πίστης στήν καλύτερη φύση τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κι' αὐτό τό κήρυγμα ὁ ποιητής Μεσεβρινός τό παρουσιάζει μέ γλωσσική διαύγεια, μέ διαλογική συνέπεια καί ἀντικειμενικό προσανατολισμό.

★

Οἱ «Ἀσάλευτοι Καιροί» (Διηγήματα ἀπό τήν ἄλλη Κύπρο) τοῦ Γ. Φιλίππου Πιερίδη, εἶναι μιά νέα συλλογή διηγημάτων πού κυκλοφορεῖ σέ ἕνα φροντισμένο τόμο τῆς σειρᾶς ἐκδόσεων «ΚΕΔΡΟΣ».

Ἡ συλλογή ἀπαρτίζεται ἀπό ὀκτώ διηγήματα τά ὁποῖα κινοῦνται μέσα στά πλαίσια τῆς ἀστικῆς καί τῆς χειρωνακτικῆς Κυπριακῆς κοινωνικης πραγματικότητας. Ὁ συγγραφέας, πλούσιος σέ πεῖρα καί βιώματα, ἄμεσα, βαθειά καί καταξιωμένα σέ προσωπική κοινωνική ἰσοδυναμία, ὁ ὁποῖος προβληματίζει τόν ἀναγνώστη μέ μετέωρες μορφές πού κουνοῦνται κάποτε ἀπροσδιόριστες κι' ἀφεβαίες μέσα στό πλάνο τῆς σύγχρονης διηγηματογραφίας, μ' ἀλη τήν ἀφαίρεση καί τόν ἀντι-μυθιστορηματισμό της. Δημιουργεῖ τέσσα σέ δομές παρωχημένες ἴσως, ἀλλά πάντα καλόξεχτες ἀπο τόν ἀναγνώστη, μορφές στέρεες, ἀνθρώπινες, γεμάτος προβλήματα, ἄλλοτε ταπεινά, κι' ἄλλοτε πιό ὑψιπετῆ. Προβλήματα ὅμως πού ἐρχόμενα ἀπό τήν «ἄλλη Κύπρο», τήν εἰρηνική, τήν ἐργαζόμενη πολιτεία μέ τούς μικροπροβλήματους ὑπαλλήλους της, τούς φιλοδοξοῦντες διανοούμενούς της, τήν φτώχεια καί τήν ἀθλιότητά της, πάντα καταφέρνουν νά δημιουργήσουν στόν ἀναγνώστη τήν αἰσθητική συγκίνηση, τῆς καλοδουλεμένης ἐμπνευσης, τῆς μετουσιωμένης στιγμῆς. Ἔτσι ἡ αὐτοκανοποίηση τοῦ κυρίου Γρίκκου κι' ἡ καταπιεσμένη ἀδικαίωτη προσωπικότητα τοῦ Βασίλη, ἡ συμπόνοια τοῦ Ἠπιρκλη, καταχωνιασμένη πίσω ἀπό παραπετασματα δειλοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, ὁ ἐπίμονος μόχθος τοῦ Κωνσταντῆ, πού γυρεύει νά ἐπιβληθεῖ τῶν φόβων του γιά τήν φθορά τῶν δυνάμεων πού ἡ ἡλικία πάντα καταφθάνει καί τῆς οἰκονομικῆς ἀνασφάλειας πού δέρνει πάντα τίς τάξεις τῶν ἐργαζομένων, ὁ πόθος τῆς γυναικας τῆς Κύπρου γιά χειραφετηση ὅπως συμβολίζεται στό κόσμημα - σκυτάλη πού ἡ Λίζα χαρίζει στήν Μυριέττα, ὅλα αὐτά τά προσωπικά στιγμιότυπα στηριώνουν ζωντανές μορφές τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας. Κι' οἱ μορφές αὐτές παρουσιάζονται ἀναγλυφες καί πειστικές μέσα ἀπό τό πλαίσιο τοῦ Κυπριακοῦ τοπίου, πού ποτέ μάς πάρνει στή μικρή παραλιακή πόλη ποτέ στήν ταπεινή αὐλή κάποιου χαλόσπιτου, ποτέ στό συνοικιακό μαγαζί, ποτέ στό μεγαλοαστικό περιβάλλον τῆς χοροεσπερίδας κάποιας ἐυνηγετικῆς Λέσχης καί ποτέ στό ταπίο μέ τούς ἁπλούς μεροκαματιάρηδες, ἀπάνω στήν δύσκολη ὥρα τῆς δουλειᾶς τους.

Ὁ διηγηματογράφος χρησιμοποιεῖ γλώσσα ἁπλή, ζωντανή διανθισμένη μέ ὑπομνήσεις τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου:

«Ἡ Χαρικλοῦ κρατοῦσε λογαριασμό γιά τά ροῦχα καί τήνε πλήρωνε κάθε Σάββατο, δίχως παζαρματα γιατί εἶχε θεσπίσει πώς δέν τοῦ λογάριαζε ποτέ τίς παραπάνω ἀπό κεῖνο πού ἤτανε λογικό γιά τήν δουλειά τῆς. Ἦταν ἀκατάδεχτη σ' αὐτό τό ζήτημα».

Κοίταξε τό παιδί, κι' ἄς ἦτανε τεῦδωσε τά γοβάκια.

«Στά χαρίζω», εἶπε.

Ἡ Ἀνθούλλα πῆρε τά γοβάκια καί τάφιξε πά στό στηθάκι της σά νάτανε θησαυρός. "Ἐκαμε νά μιλήσει, μά ὁ Πηρικλῆς δέν τῆς κάμπε καιρό, μόνο σήκε ὄξω διαστικός.

"Ἐριξε τή σακούλα στόν ὦμο καί τράβηξε τόν κατήφορο.

«Κουταμάρες», μουρμούρισε καί σφουγγισε μέ τ' ἀνάστεφο τῆς πολύμης του τήν κόχη τοῦ ματιοῦ του πού εἶχε ὑγραθεῖ.

('Από «Τά γαλάζια γοβάκια»).

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Β΄ ΜΕΡΟΣ

«ΣΥΝΕΧΕΙΑ - ΧΩΡΙΣΜΟΣ - ΥΠΕΡΒΑΣΙΣ»

Ι. Γ. Κουτσάκου.

«ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΣΕΞ»

Γ. Μαυραντώνη, Π. Περσιάνη, Μ. Μαραθεύτη.

Της δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Β΄

Κι' οι δυο έκδόσεις με τις οποίες θά καταπιαστούμε στη σημερινή μας στήλη και που κυκλοφόρησαν τους τελευταίους μήνες, αποτελούν μιά πολύτιμη προσφορά στά σημερά του Κυπριακού γραπτού λόγου. Πρώτον γιατί πραγματεύονται θέματα καυτού ενδιαφέροντος τόσο γιά την Κυπριακή όσο και γιά την ανθρώπινη κοινωνία και δεύτερον, γιατί η πραγμάτευση αυτή γίνεται με τρόπο επιστημονικό, που είναι αποτέλεσμα συγκροτημένης, εξειδικευμένης και τεκμηριωμένης λογικής διαδικασίας.

Στό βιβλίο του «Συνέχεια, Χωρισμός, Υπέρβασις», που τελεί μιά εισαγωγή σε μιά φιλοσοφική ανθρωπολογία που θ' ακολουθήσει, ό κ. Ι. Κουτσάκος παραθέτει αναλυτικά, τά στοιχεία έκείνα που κάνουν σήμερα δραματική την ανθρώπινη υπόσταση: τη κλίμα άφ' ενός της χωριστικότητας στην οποία ώδηγήθηκε ό σημερινός άνθρωπος στην άνοδική του πορεία πρός την τελειοποίησιν της ένσυνείδητης ατομικότητάς του, και ή μετέωρη πρόκλιση που άπαγει μπροστά του ή νέα εποχή, τώρα που κέρδισε, έστω και αποξενωμένος περισσότερη αύτοσυνειδησία, πώς θά ξαναβρεί τό χαμένο παράδεισο; Άπό ποιό δρόμο θά επιστρέψει ξανά στην Έλένη, πώς θά ξαναβρεί τον χαμένο είρμό, την ξεχασμένη ένότητα με την ψυχή του, πώς θά ξεπεράσει τους ίστους που έμπλεξε γύρω στην χρυσαλλίδα συνείδηση μέχρι νά την τελειώσει, γιά νά μπορέσει νά ξαναβρεί την πρώτη άρμονία, την πρώτη συνέχεια, τώρα όμως σάν μονάδα αύτοσυνείδητη, ένυπάρχουσα άλλα μή άφομοιούμενη με τό σύμπαν.

Ή μελέτη βέβαια τοῦ κ. Κουτσάκου δέν δίνει άπάντηση σ' αύτά τά προβλήματα άφού άλλωστε πρόκειται γιά εισαγωγή σέ έκτενέστερο φιλοσοφικό σύγγραμμα. Άναλύει όμως, γιά τον σκεπτόμενο άναγνώστη, τις πτυχές έκείνες που συνθέτουν τό άνθρώπινο δράμα τής αύτοανάπτυξης, με μεθολογία κι' άκρίβεια σκέψεως που όδηγεί τον λογισμό άπό τά πιό παλιά μέχρι τά πιό σύγχρονα χρόνια. Στό τέλος έτσι τής φιλοσοφικής αύτής μελέτης, ό σύγχρονος άναγνώστης που νοιώθει νά βαραίνει μέσα του ή άπορία γιά την αύριανή διαμόρφωση τών άνθρωπίνων πεπρωμένων, δέν έχει μέν άπάντηση, ή φόρμουλα προγνωστική, έχει όμως πίσω του, γιά όδηγό, ένα πίνακα τής άναδίπλωσης τής άνθρώπινης μονάδας, τόσο μέσα στον πεπερασμένο όσο καί μέσα στον άόριστο καί νεκρό χώρο - χρόνο.

Τό βιβλίο διαιρείται σέ δύο μέρη. Στό πρώτο άναλύονται στις διάφορες φάσεις τους οί κατηγορίες τής συνέχειας καί τοῦ χωρισμοῦ. Τό δεύτερο μέρος είναι άφιερωμένο στην τρίτη κατηγορία, τής ύπερβάσεως, ή τής έπαναφοράς τής συνεχείας, κατόπιν τής αύτοσυνειδητότητας τοῦ ύποκειμένου. Κατάσταση άπόσπα στην πρωταρχική συνέχεια. Ή έπιστροφή αύτή μέσω τής ταύτισης, έξετάζεται μέσα άπό διάφορους τρόπους, ήτοι, τής συμπάθειας, τής έκστάσεως, τής αύτοσπάλιψης καί τής μεταφυσικής.

Είς τό πρώτο μέρος τοῦ συγγράμματος ό μελετητής παρουσιάζει τά τμήματα έκείνα τής άνθρώπινης βιοκοσμο - ιστορίας, στά όποία παρατηρείται ή προοντολογική συνέχεια, δηλ. ή κατάσταση έκείνη στην οποία «Δέν ύπάρχει οὔτε άνθρωπος, οὔτε ὄντα, δίοτι, δέν ύπάρχει έκείνο διά τό όποῖον αὐτά ύπάρχουν, δηλ. δέν ύπάρχει τό ύποκείμενον διά νά θέση αὐτά έναντί του, διά νά τά κάμη άντικείμενα». Μερικές φάσεις δέ άπό έκείνες που άπηχοῦν αὐτή την προοντολογική συνέχεια, είναι ό μῦθος, ή Έλληνική άρχαϊκή φιλοσοφία καί ή νεώτερη φιλοσοφία — κατά την διολεκτικήν τοῦ Έγελου.

Ή κατηγορία τοῦ χωρισμοῦ παρουσιάζεται με την σαφή διεξοδικήν ώς γίνεται άνάμεσα τό Α - λογο ζῶο καί στόν Έλλογο άνθρωπο. Έτσι λόγῳ τής άδυναμίας του νά χωρίσει τό ύποκείμενο άπό τά άντικείμενο στις διάφορες κατηγοριακές του καταστάσεις, τό ζῶο, παραμένει στό ζόφος τής άδιαχώριστης συνείδησης. Ή άνθρώπινη συνείδηση, άντίθετα, κατορθώνει νά έπιφέσει ρῆγμα, σχετικό μέσα στό χῶρο καί στό χρόνο, άνάμεσα στό έγώ καί στό περιβάλλον, καί έτσί, σπάζει τή συνέχεια καί αὐτοσυνειδητοποιείται σέ μιά δραματικήν άντιπαράθεση τοῦ ύποκειμένου - άντικειμένου.

Έν άντιπαραθέσει μέ την προοντολογική συνέχεια, ό συγγραφέας άφιερώνει ένα κεφάλαιο ξεχωριστό στην «όντολογική συνέχεια» όπως άναφαίνεται είς την ταύτιση τῶν πρωτόγονων μέ τά ζῶα καί τά φυτά, μέ την όμάδα καί τό είδος, μέ τους νεκρούς, τους προγόνους, τά πνεύματα καί τον Θεόν. Ή όντολογική συνέχεια άκόμη, διαφαίνεται μέσα στην Πλατωνική καί Άριστοτελική φιλοσοφία, ώς καί άργότερα στην Μεσαιωνική κοινωνία στην οποία ή έκκλησία έξασφαλίζει την συνέχεια με τή μορφή τής ιεραρχίας, αὐστηρής καί στεγανά διαχωρισμένης καί προκαθορισμένης σέ κάθε έκδήλωση τής ζωής.

Είς τό κεφάλαιον περί τοῦ δεύτερου όμοῦ, οί άπαρχές τής δευτέρας αὐτής κατηγορίας προεικάζονται άπό την άρχαία Έλληνική κοινωνία, ή οποία έγνώρισε πολέμους μέ κοινωνικές - οἰκονομικές άλλαγές, οί όποῖες έπέφεραν την άναμόχλευση τῶν τάξεων καί σάν άποτέλεσμα, τη διάσπαση τής άνθρώπινης συνείδησης. Άλλοι δέ παράγοντες που δέχνουν τον «χωρισμό» στό παρόν του στάδιον, ύπῆρξαν ό κεφαλαιοκρατισμός, ό προτεσταντισμός καί ή έπιστήμη καί φιλοσοφία (Κάντ).

Πιό «κοντά» ἴσως στόν μέσο άναγνώστη είναι τό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου. Πρῶτα γιατί άσχολείται μέ καταστάσεις που ζοῦνε — άφοῦ δίαφορες κλίμακες, άγωνίες καί γιά την έπιστροφή καί την έναρμόνιση — φιλία, ἔρωτας, μητρικότητα, θρησκευτική ή άθρωπιστική άδερφοσύνη — καί ὕστερα γιατί τό πρόβλημα τής άποκατάστασης μιᾶς νέας ταυτότητας - ὑπερβάσεως — είναι πρόβλημα πολύ αἰχμηρό γιά την άφυπνισμένη συνείδηση τής έποχῆς μας. Αἰτία βέβαια δέν είναι άλλη άπό την άνεπτυγμένη διάνοια πρός την οποία οί σύγχρονες τεχνικές καί έπιστημονικές τελειοποιήσεις άντιπαρατίθενται, σάν έπιθετική, άπειλητική καί έπαναστατημένη Γαλάτεια.

Μέ τό σύγχρονο αὐτό πρόβλημα έξ άλλου καταλήγει την πολύτιμη αὐτή μελέτη του ό κ. Κουτσάκος.

«Ή σύγχρονος δέσμευσις τοῦ γνησιοῦ είναι μία άνάμνησις τοῦ άνθρωπισμοῦ συγχρόνως ὅμως ή σημερινός χωρισμός, έπιδιώκει νά δημιουργεί εἰς την κοσμολογικήν, κοινωνικήν καί ἱστορικήν άποκόψιν τοῦ άνθρώπου, γίνεται καί άρχή άπανθρωπίας. Μέσα εἰς την σύγχρονον έποχήν άναφαίνεται ὁ άνθρωπος, ἴσως ὀξύτερα καί δραματικότερα παρά εἰς ὁλας τας έποχάς, ὡς ὁριακό ὄν, καί ὡς μία περι - πέτεια μεταξύ συνεχείας καί χωρισμοῦ».

Στην σύντομη έκδοση τής σειρᾶς ἐκδόσεων τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Νεολαίας «Βιβλιοθήκη τοῦ νέου», «Μπροστά στό σέξ», τό έπίμαχο αὐτό θέμα γίνεται άντικείμενο μελέτης άπό τρεῖς διαφορετικές πλευρές, τριῶν διαφορετικῶν μελετητῶν. Ὁ Δρ Μαυραντώνης, ψυχίατρος - νευρολόγος - ψυχαναλυτής, έξετάζει τό θέμα μέ ὕφος άπλό καί προσηνές, άπό σκοπιά ψυχολογικῆς ὠφελιμότητος καί ἰσορροπίας. Μέ κύριο έπιχείρημα την ὑφρυδικήν παρατήρηση ὅτι τό σεξουαλικό ένστικτο έπιδέχεται χαλιναγώγησιν, ὁ δρ Μαυραντώνης έπισημαίνει τους τεράστιους κινδύνους μέ τους οποίους έπαπειλεῖται ἡ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ νέου, ὅταν πιστέψει ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστίχτου δέν μπορεῖ νά μετουσιωθεῖ, καί κατά συνέπειαν ἐπιδίδεται εἰς διαρκῆ καί άσύδοτη ἱκανοποίηση. Σάν συμπέρασμα δέ ὁ μελετητής ὑποστηρίζει ὅτι ὁ «ἔλεγχος τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστίχτου δέν εἶναι νοσηρός. ἀλλά τούναντίον αὐξάνει τόν δυναμισμό τοῦ ἀτόμου καί ὠθεῖ πρός ἀνώτερες πνευματικές ἐπιτεύξεις».

Ὁ Βοηθός Διευθυντής τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Παναγιώτης Κ. Περσιάνης πραγματεύεται τό θέμα άπό την κοινωνική του πλευρά. Ἀφοῦ ἐπισημαίνει τά σπουδαιότερα αἴτια που ὡδηγήσανε τή σημερινή ὑπερβολική ὑπογράμμιση τοῦ σὲξ — ἀντισυλληπτικά καί άντιαφροδισιακά φάρμακα, άνεύθυνα ἔντυπα, κινηματογράφος, τηλεόραση, πολιτική σκοπιμότητα, κοινωνικές μεταβολές, χειραφέτηση τῆς γυναίκας, εὔκολα μέσα συγκοινωνίας, ὁ μελετητής καταλήγει στις δραματικές καί ἐπώδυνες ἐπιπτώσεις τῆς σεξουαλικῆς αὐτῆς ἀσυδοσίας: παντοῦ ὅπου παρατηρεῖται ἀποχαλίνωσις, ἀνατρέπεται ἡ ψυχονευρωτική ἰσορροπία τοῦ ἀτόμου καί δημιουργοῦνται ἀνθρώπινα ναυάγια, τά ὁποῖα πολύ λίγο δύνανται νά συντελέσουν εἰς την δημιουργία τῆς νέας γενεᾶς. Τόσον ἡ πολιτεία, ὅσο καί οἱ γονεῖς καθήκον εἰδικόν καί ἐπιβεβλημένο, ἔχουν σ' αὐτή την κρίσιμη κοινωνική καμπή, νά ἐπαγρυπνοῦν νά νά προστατεύσουν τή νέα γενεά ἀπό τους κινδύνους που ὁ ἄκρατος ἐρωτισμός καί αἰσθησιασμός ἐπισύει πάνω ἀπό τις εὐαίσθητες καί εὐάλωτες ψυχές τους. «Οὐσιαστικά οἱ νέοι μας εἶναι σήμερα ἀπροστάτευτοι καί ἀνυπεράσπιστοι μπροστά στούς κινδύνους αὐτούς, γιατί δέν ἔχουν ἐνημερωθῆ καί διαφωτισθῆ γύρω ἀπό τό ἐξουσιαστικό ζήτημα. Ἡ διαφώτιση αὐτή πρέπει νά προέλθει κυρίως ἀπό τους γονεῖς». Καί ἡ τελευταία παρότρυνση ἀπευθύνεται στους ἰδιους τούς νέους: «Ἀκόμα καί ὅταν οἱ γονεῖς σας εἶναι ἀμόρφωτοι ἔχουν κάτι νά σάς προσφέρουν. Ἐμπιστευθῆτε τά μυστικά σας σ' αὐτούς, ὅπως τά ἐμπιστεύεσθε στούς καλύτερους σας φίλους, κάνετε τους κοινωνούς τῶν προβλημάτων σας καί προσπαθῆστε νά βρῆτε μαζί τους τή λύση τους».

Ὁ κ. Μιχαλῆ Ι. Μαραθεύτης ἀπό τῆς θέσεώς του σάν καθηγητής εἰς την Παιδαγωγικήν Ἀκαδημία, γωρίζει την νεολαία, σέ μιά ἀπό τις πιό κρίσιμες, ἄν ὄχι την πιο κρίσιμη φάσης της: την ἐποχή ἐκείνη που χωρίζει την ἐφηβικήν περίοδο ἀπό την μενάλη ὥρα που ὁ νέος κι' ἡ νέα παίνουν την θέση τους ὑπόσταση στην κοινωνία σάν ἐπαγγελματικά ἐξοπλισμένοι ἄντρες καί γυναίκες. Στή μελέτη του, που εἶναι γραμμένη σέ μορφή Πλατωνικοῦ διαλόγου, λαμβάνουν μέρος ἀγόρια καί κορίτσια ἡλικίας 16—17 χρόνων, τά ὁποῖα ἀναζητοῦν λύσεις στά προβλήματά τους καί ἀπαντήσεις στις ἀπορίες τους ἀπό τον ωρισμένο — βάσκαλο - δάσκαλο καί συνομιλητή τους. Τά διάφορα προβλήματα ἐγαίνουν μέσα ἀπό τό διάλογο μέ ζωντάνεια καί πειστικότητα, ἔτσι ποὺ τό κείμενο κυλᾶ εὐχάριστα καί ἐποικοδομητικά, χωρίς νά κουράζει ἡ νά ἀβασκαλεύει».

Τά θέματα που συζητοῦνται εἶναι ἡ σεξουαλική περιεργεια, τό φλέρτ, ἡ μειχτή ἐκπαίδευση, τά μειχτά πάρτυ καί οἱ μειχτές κοινωνικές συγκεντρώσεις, τά χορευτικά πάρτυ, καί ἡ ἀγωγή τῶν νέων σέ τέτοιες συγκεντρώσεις, καί ἡ φιλία μέ τά πρόσωπα τοῦ ἄλλου φύλου. Ὁ κ. Μαραθεύτης ἀντιμετωπίζει τά προβλήματα αὐτά μέ πνεῦμα πλατύ, ρεαλιστικό καί προσαρμοσμένο στή σύγχρονη πραγματικότητα, καί παράλληλα νά δίνει συντανγές, δημιουργεῖ στούς νέους, πρός τους οποίους καί ἀπευθύνεται ἡ ἔκδοση, την παρόρμηση νά πράξουν ὀσθά, ὄχι γιατί ἔτσι λένε οἱ ἐντολές, ἀλλά γιατί ἔτσι εἶναι καί ἡ δική τους λογικώτερη ὑπαγόρευση. Στην λογικώτερη ὑπαγόρευση, ἀπό την ὁποία ἐξ ἄλλου αὐτή τῆς νέας γενεᾶς, ὁ μελετητής πιστεύει, καί τό ὁμολογεῖ:

«Βλέποντας τους ν' ἀπομακρύνωνται σκεφτόμουν πόσος δυναμισμός κρύβεται μέσα στις νεανικές καρδιές που ἀνήσυχες ἀτενίζουν τό μέλλον «μέ λογισμό καί μ' ὄνειρο». Γιατί καί τά ἐρωτήματά τους γιά τά μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, ἡ προσπάθειά τους νά τά ἀντιμετωπίσουν ὅσο βαθειά τους εἶναι μπορετό, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά μιά καταφατική στάση ἀπέναντι στή ζωή, μιά καρποφόρα προετοιμασία γιά την κατάκτηση τῆς εὐτυχίας τους».

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΟΜΑΔΑΣ» ΥΠΟ ΔΙΑΣΤΡΟΦΗΝ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κλίκες κι' εξαρθρωση

Τής δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἄν θέλετε, τό σημερινό μας ἄρθρο μπορεί νά θεωρηθεί σάν προέχταση ἑνός συλλογισμοῦ που διατυπώσαμε ἀπό τή στήλη μας την περασμένη Δευτέρα. Τό τομο ὕστερα ἀπό την ἀποξένωση που τοῦ ἐπέβαλε ἡ ἀτομική ἐξέλιξη, ἔστρεψε τώρα τό βλέμμα του πρός την ὑπέρβαση τῆς μόνωσης, ἀποζητώντας ταύτιση, ἐπανασύνδεση μέ ἰδέες, ἀρχές, προσανατολισμούς. Ἕνας τρόπος πού νά πραγματοποιήσει αὐτή την προσπάθεια, εἶναι τό πλαίσιο τῆς ὁμάδας. Εἶναι φυσική νομοτέλεια ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνασυγκρότηση νά πραγματοποιεῖται πιό γρήγορα μέσα σέ συλλογικά πλαίσια, παρά μέσα σέ ἀτομικές, ξεκομμένες προσπάθειες. Στην Κύπρο, ὕστερα ἀπό την ἐθνική περιπέτεια που μᾶς ἐταλαιπώρησε τήν περασμένη δεκαετία καί που ἀκόμη συνεχίζεται, ὁ πνευματικός ἄνθρωπος εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει διπλῆ ἀξίωση στό ὡρίμασμά του.

Τό ἀξίωμα τῆς ἀνασυγκρότησης ὅπως τό ἐπιβάλλει ἡ σημερινή παγκόσμια πνευματική πραγματικότητα, καί τό ἀξίωμα τῆς Κυπριακῆς ἐθνικῆς ἀνασυγκρότησης, μετά την ἀνολοκλήρωτη πολιτική μας πειοιτέτειτα. Στό μέν παγκόσμιο πλάνο, οἱ ἀναλημπές, ἀδύνατες καί σποραδικές, δίνουν θετική ὑπόσχεση: νύξη γιά ἕνωση ἐκκλησιῶν, προσπάθεια συναργασίας ἀνάμεσα στά πολιτικά στρατόπεδα, πολιτιστικές συναλλαγές, ὀργασμός στον χῶρο της τέχνης καί της σκέψης. Στην Κύπρο, μετά τό πρῶτο τέλος τῆς ἐθνικῆς δοκιμασίας ἡ προσπάθεια γιά ἀνασυγκρότηση παρουσιάσθηκε σέ μικρή, ἐπαοχικήν κλίμακα, πνεδματικές ὁμάδες, καλλιτεχνικοί σύνδεσμοι, προσπάθειες γιά τή δημιουργία νέων πνευματικῶν καί καλλιτεχνικῶν ρευμάτων στή χώρα τοῦ τόπου. Ὡς ἐδῶ καλά.

Καί τό ἄτομο, παίρνει καί δίνει ὅτι μπορεῖ, ἀνάλογα μέ την ὡριμότητά του νά διακρίνει την ἐπίφαση ἀπό την οὐσία, καί τό σύνολο ἀποκτᾶ νέες ἀφετηρίες. Ἐκεῖ ὅμως που ἀμβλύθηκε ἡ προσφορά τοῦ ἀτόμου πρός την συλλογικήν ἄνοδο, ἦταν τό μέσον, ὁ τρόπος μέ τον ὁποῖο πραγματοποιεῖται ἡ προσφορά. Ἡ προσπάθεια σωστά περιῆλθε σέ ὁμαδικά πλαίσια. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν καί πνευματικές ἐκτός ἀπό βιολογικές συγγένειες. Καί ὅπου ἡ ἐργασία συντελεῖται μέσα σέ πλαίσιο ἐσωτερικῆς ἁρμονίας, τά ἀποτελέσματα ἀσφαλῶς θά εἶναι πιό ικανοποιητικά. Ἡ πραγματική ὅμως ζημιά ξεκινᾶ ἀπό δύο παράγοντες. Πρῶτα εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ διάθρωση τῶν Κυπριακῶν ὁμάδων δέν εἶναι πάντα ἀποτέλεσμα κοινῶν πευματικῶν ἐνδιαφερόντων ἡ προσανατολισμῶν. Πολλοί ἄλλοι παράγοντες συντελοῦν — προώθηση ἐπαγγελματικῶν καί κοινωνικῶν συμφερόντων, φυγή ἀπό την ἀνία καί την καθημερινότητα, σνομπισμός.

Καί σάν δεύτερος παράγων, ἔρχεται ἡ ἐκμετάλλευση τῶν νόθων αὐτῶν συνόλων ἀπό τους ἐπιτήδειους, ὅσον ἀφορᾶ τις διαδικασίες πιά σχέσεις. Καλλιεργεῖται ἡ προκατάληψη. Ὑποβάλλεται ἡ ὑποψία καί ἡ κακεντρέχεια. Δημιουργεῖται τό κασκίνωμα τῆς κακοήθειας καί τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Καί οἱ προθέσεις δηλητηριάζονται ἀπό την ἀτομική ψυχική φθορά, καί ἡ ἀτμόσφαιρα γεμίζει σπινθῆρες κακόβουλους που πλείστες φορές ἐξουδετερώνουν κι' ἐξαρθρώνουν μέ την ἄρνησή τους, τό ὁποιοδήποτε θετικό ἀποτέλεσμα που ἡ πνευματική καί καλλιτεχνική προσφορά μπορεί νά πετύχει. Καί ἡ ὁμάδα, τό συλλογικό αὐτό κανάλι που πρέπει νά εἶναι φορέας πολιτισμοῦ, μεταμορφώνεται σέ κακό σύμβουλο καί τυφλό ὄργανο τῆς διχόνοιας, τῆς ἀντιζηλίας, τῆς παραγκώνισης καί τῆς καταπίεσης.

Κανένας πνευματικός ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος κινεῖται στούς Κυπριακούς πνευματικούς καί καλλιτεχνικούς κύκλους, δέν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ την ὀδυνηρήν αὐτήν πραγματικότητα. Ἀπό τους πιό ἐρασιτεχνικούς μέχρι τους πιό ἐπαγγελματικούς καλλιτεχνικούς ὀργανισμούς, ἀπό τά πιό ἀρμόδια ἐπίσημα ἱδρύματα ἐκπαιδευτήριο κι' ὁμίλους, μέχρι τις πιό ἀνεπίσημες κι ὀλιγομελεῖς ὁμάδες, ἐπικοτεί λίγο - πολύ τό πνεῦμα τῆς ἐπικρισης γιά τον Α ὁμιλο, γιά τό Β σωματειο, γιά τους Γ ἀνθρώπους, τοῦ τάδε συνδέσμου ἡ τῆς δεινοσχολῆς. Κι' ἡ κρίση θολώνεται. Τά κριτηρια παραμορφώνονται κι' ἐκτρέπονται τοῦ προορισμοῦ τους. Κι' ἡ ἀποτίμηση ξεφεύγει ἀπό τή σταθερά βάση, τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξιολογησης. Καί παίρνει τον κακόσπαρτο δρομο τῆς κολακείας, τῆς συμφεροτολογικῆς προσκολλησης, τῆς νόθας κι' ἐπιμεμπτικῆς συνεργασίας. Καί ἀξίες παραμένουν στό περιθώριο, καί μετριότητες προωθοῦνται καί προβάλλονται. Καί ὁ λαός ἐξαπατεῖται. Βομβαρδίζεται ἀσταμάτητα μέ την καλλιτεχνική καί πνευματική προχειρότητα, καί σχηματίζει ἐσφαλμένα κριτήρια γιά τό πνεῦμα καί γιά την τέχνη, καί διασπᾶται μέσα στό μένος τῶν διϊσταμένων ἀπόψεων καί τῶν ἀντι - διαστελλομένων ἐξαρθρωμένων πνευματικῶν προσανατολισμῶν του.

Κι' όλα βέβαια γιατί τα άτομα σαν μονάδες δεν έχουν ακόμη ξεπεράσει το στάδιο της διάσπασης και της χωριστικότητας. Αντιμετωπίζουν την πρόκληση της εποχής όμως με τον πιο πρόχειρο και πιο πρωτόγονο τρόπο. Συνδέονται με μιά όμαδα, τηρώντας έτσι τα προσχήματα, κι' αυτοπειθόμενοι ότι λειτουργούν και αποδίδουν μέσα στα πλαίσια που επιβάλλουν οι ανάγκες της εποχής, ενώ στην πραγματικότητα είναι κατά βάση ανέτοιμοι να έπωμισθούν το ρόλο της ομαδικής προσπάθειας. Γι' αυτό κι' όταν οι συνθήκες και οι επιτήδειοι, καλλιεργήσουν μέσα στο ομαδικό πλαίσιο την ανζηλία και την χωριστικότητα από άλλες ομάδες, αντί από άλλα άτομα, η κατάσταση βρίσκει πρόσφορο έδαφος την ατομική ανωριμότητα. Και η ανωριμότης αύτη έχει σαν αποτέλεσμα την αντανάκλαση της και πάνω στο γενικό πνευματικό και καλλιτεχνικό μας επίπεδο, και πάνω στο ύψος και την ένταση της ίδιας της προσφοράς απ' οπουδήποτε κι' αν προέρχεται.

Είναι άληθεια ότι τα ρεύματα τα δυνατά παρασύρουν, δεν υποτάσσονται, αλλά στην γένεσή τους, οι εξωτερικοί αρνητικοί παράγοντες χρησιμεύουν σαν ανασταλτικά, έστω και προσωρινά. Και το Κυπριακό πνευματικό τοπίο μαστιγώνεται από τη σύγκρουση από τη μιά η συνταγή της εποχής για πνευματική ορθοπόδηση μέσα στα πλαίσια της ομαδικής προσφοράς. Κι' από την άλλη η ανικανότητα της ομάδας να άρθη στο ύψος της αποστολής, να προσφέρει, χρησιμοποιώντας ό,τι καλύτερο μπορεί, απ' οπουδήποτε κι' αν προέρχεται και να αξιολογεί όσο υπάρχει ανάλογα με την δυναμικότητα του πομπού και την έτοιμότητα του παραλήπτη, χωρίς πάθος, χωρίς φανατισμό, μεροληψία, προκατάληψη και υπολογισμένους κακόδουλους αντιπερισπασμούς. Κι' άγωνίζεται ανσυνείδητα ή όχι η όμαδα και το άτομα να ξεπεράσει το στάδιο της κατοίας στο οποίο οδηγεί η σημερινή έσωτερική εξάρθρωση — παρ' όλην την επιφατικήν ωραιοφάνεια — και να συμβάλει με γνήσια προσφορά στην πνευματική άνοδο του λαού, που είναι και ο πραγματικός προορισμός κάθε προσπάθειας που πηγάζει από άγνές προθέσεις άγνών πνευματικών ανθρώπων. Πότε και άν θα πραγματοποιηθεί αυτός ο σκοπός, και σε πιό μέτρο, ίσως να εξαρτάται άπ' όλους κι' απ' τον καθένα.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φόρος τιμής σέ φιλοξενούμενο

DR. W. W. WEIR

"Ενας Διδάσκαλος-Πρόδρομος της «Νέας» Παιδείας

Της δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η αποτίμηση μιάς προσφοράς μπορεί να πάρει πολλές μορφές και πολλούς τόνους. Αναμεσα όμως στην σχηματική απαρίθμηση και στον μεγαλόσχημο, άλλα συχνά κενό ρητορισμό, στέκει η πραγματική αξιολόγηση που αντλεί από τη διπλή πηγή της εμπειρίας και του στοχασμού και που προεχτείνει τα χτες και το σήμερα μέσα στις απαιτήσεις για το αύριο. Στα πλαίσια εξ άλλου ενός τέτοιου άρθρου δεν φιλοδοξούμε να εξαντλήσουμε άλλα να ακροθίξουμε τις πιο αίχμηρές φάσεις της εκπαιδευτικής προσφοράς ενός Αμερικανού εκπαιδευτή που υπήρξε για την Κύπρο ένας πρέσβυς - προάγγελος της σύγχρονης παιδείας, όπως παρουσιάζεται με τα ιδιόρρυθμα προβλήματα της και τις νέες λύσεις της. Το εκπαιδευτικόν εργον του Δρ Γουήαρ άκόμα συνεχίζεται στην γενέτειρά του, την Αμερική, ο φόρος όμως αποδίδεται με την ευκαιρεία της επανόδου του στην Κύπρο μετά την αφυπηρέτηση κι' αναχώρηση του πρίν έξη χρόνια, αντιποκρινόμενος με τη γυναίκα του σε μιά πρόσκληση των αποφοίτων της Αμερικανικής Ακαδημίας Λαρνακος στην οποία υπηρέτησε σαν διευθυντής και καθηγητής για 45 χρόνια.

Για τις χιλιάδες των Κυπρίων μαθητών που ζήσανε προσωπικά την πνευματική ακτινοβολία του διδάσκαλου αύτου, η παρακαταθήκη του δε χρειάζεται λογοτεχνική αξιολόγηση. Για τις άλλες χιλιάδες των Κυπρίων, παλαιότερων και νέων που ίσως και να βλέπουν τη λειτουργία ενός ξένου σχολείου και μάλιστα αποστολικού, ξένης θρησκείας, με δυσπιστία κι' επιφύλαξη, αν όχι προκατάληψη, οι γραπτοί λόγοι του άνθρώπου που δόθηγησε το σχολείο αυτό από την νηπιακή του ηλικία — ιδρύθηκε στα 1908 και στα 1916 ο Γουίλλιαμ Γουίλμπερ Γουήαρ ανέλαβε υπηρεσία — μαρτυρούν αδιάψευστα τα σημαντικόν των στόχων εκπαιδευτού κι' εκπαιδευτηρίου, μέσα σ' ένα κόσμο που οι αξίες μετατρέπονται άστραπιαία και κάποτε αποκαρδιωτικά.

Στο βιβλίο του «Η παιδεία στην Κύπρο», με το οποίο και υπέβαλε το αίτημά του για τον τίτλο του δόκτωρος, ο Δρ Γουήαρ, γράφει: «Η δυτική κουλτούρα κέρδιζε έδαφος στις αρχές του εικοστού αιώνος: το κυριώτερον ελατήριον ήτο ο κοινός πόθος για την ανύψωση του βιωτικού επιπέδου». Έτσι οι Ακαδημίες (Λάρνακος και Λευκωσίας) που ιδρύθηκαν στην Κύπρο αύτη την περίοδο, που οι Αγγλοι αρχίζανε τη δική τους κυριαρχία, έκαλουντο να αντιμετωπίσουν συνθήκες καινωνικής ανισότητος — λίγοι οι πλούσιοι μορφωμένοι, πολλοί οι αμόρφωτοι φτωχοί. Προβλέποντας όμως την σύγκρουση ανάμεσα στη θρησκεία και στην επιστήμη, στην οποία η οικονομικο - κοινωνική αναστύλωση θα δδηγούσε, προσφέρανε στον Κύπριο σπουδαστή μιά νέα αξία· την προσωπική θρησκευτική εμπειρία, εν αντιπαραθέσει με την παράδοση μέσα στους τύπους της οποίας, αλληλένδετες όπως είναι με την πολιτικήν, οι θρησκευτικές αξίες δεσμεύαν πιο πολύ παρά να λυτρώσουν.

Με την πάροδο του χρόνου η καλλιέργεια της άτομικής αναζήτησης του Θεού είχε κάθε θετική επίδραση στο ενεργητικό της και ούδεμία αρνητική, αφού δεν επιδιώκετο η απόσπαση από την μητρική θρησκεία, άλλα εκαλλιεργείτο η αναγώρηση της θείας παρουσίας μέσα και έξω από το άτομο, πράγματα που στά χρόνια μας η πιό φωτισμένη μερίδα του δικού μας κλήρου και της δικής μας θρησκευτικής ηγεσίας, αρχίζει να διαβλέπει και να ένθαρρύνει με διάφορους τρόπους.

Με την πάροδο του χρόνου, εξ άλλου, οι στόχοι της σχολής αύτης εγίνοντο πιό σαφείς και πολύπλευροι διαγραφόμενοι μέσα από την λειτουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της, των συνειδήσεων των χιλιάδων μαθητών της, και των λόγων του διευθυντού της. Ελεγε στο 1951, ο Δρ Γουήαρ, στους αποφοίτους της χρονιάς:

«Θά υπάρξουν εκείνοι που θά ποϋνε ότι στην Ακαδημία χάσατε την εθνικότητα σας, ότι παρατήσατε τις ώραίες παραδόσεις των προγόνων σας, ότι δέν μπορείτε πιά να σκέφτεστε σύμφωνα με τον εθνικό πολιτισμό σας. Η απάντηση σας πρέπει να είναι ότι είστε έτοιμοι να πάρετε τη θέση σας στο νέο κόσμο που αναδύεται, πέρα από τα εθνικά όρόσημα, τον κοινούργιο μικρό κόσμο που αποβαίνει μιά συνοικία και που χρειάζεται άνθρώπους με διεθνείς αντιλήψεις, άν πρόκειται να αποβεί με οποιοδήποτε εϋϋπόληπτο τρόπο, μιά πραγματική άδερφότητα. Ας λέγεται γιά σάς ότι διατηρήσατε την εθνική σας άφοσίωση, όπως διατηρήσατε την οικογενειακή σας άφοσίωση, άλλά καταλάβατε την πραγματική της θέση στην μεγαλύτερη εικόνα της διεθνούς συνεργασίας».

Μ' αυτό τον άπλό τρόπο οι εύαίσθητες ψυχές δέχνονταν το μήνυμα της νέας εποχής που υπερέβαινε χρώμα και γλώσσα και θρήσκευμα και ένωνε σ' ένα άδερφωμένο σύνολο, που αποτελεί στις μέρες μας το όραμα της αύριανής κοινωνίας. Και μέσα σ' αυτό το σύνολο, μιά άλλη υπαγορά: μιά επανειλημμένα ήχούσε τον κώδωνα της αληθινής ολοκλήρωσης του άτόμου, και διέγραφε την πραγματική αξίωση της ομάδας άπο την μονάδα, αξίωση που ήταν αξίωμα ζωής, την υπηρεσία: «Ας σάς δώσει ο Θεός τη δύναμη να βλέπετε πώς το επάγγελμα σας εξυπηρετεί τις ανάγκες των ανθρώπων, την ταπεινοφροσύνη να τίθεστε στην υπηρεσία των ανθρώπων· και την σοφία να αναγνωρίζετε και να αποφεύγετε οποιαδήποτε εργασία που δεν υπηρετεί τους ανθρώπους». Κι' άλλου πάλιν: «Στην Αμερική, στην Ευρώπη, στην Κύπρο και στον πιό ταπεινό τρόπο ζωής, υπάρχουν πάντα οι εύκαιρίες για υπηρεσία» ή «ο άνθρωπος στην κορυφή του, δέν είναι παρά υπηρέτης».

Το 1920, έξ άλλου 27 χρόνων νέος, έκρουε την ήχώ που θά αντηχούσε στο έργο μιάς ολόκληρης ζωής, στην καθημερινή, ισόβια έφαρμογή και στην θεωρητική διδασκαλία: «Οσο κι' άν μελετήσετε την αυτο - άνάπτυξη, το έργο σας δέν είναι ολοκληρωμένο, άν δέν οδηγήσετε την συσσωρευμένη δύναμη σέ κανάλια που θά την προσφέρουν γιά το καλό των άλλων».

Η καλλιέργεια του δραματισμού, της ένόρασης του μέλλοντος έξ άλλου, υπήρξε πάντα μιά γραμμή κατευθυντήρια: «Η ουσία της ήθικής προόδου είναι η ικανότητα να βλέπεις καθαρά τους απώτερους στόχους, άν και οι άμεσοι στόχοι παρεμβάλλονται με την άξίωση τους γιά προσοχή».

"Ενα μήνυμα ελπίδας και πρακτικής αίσιοδοξίας χαρακτήριζε πάντα τους λόγους του σοφού αύτου εκπαιδευτή:

«Το μήνυμα της ελπίδας που σάς άφήνω είναι το εξής: Σ' ένα κόσμο καταστροφής σηκωθήτε και οικοδομήσατε. Αύτο σημαίνει να ζής. Μη ζητάτε να διατηρηθούν τα έργα σας. Ζητάτε εύκαιρίες να δημιουργήσετε. Μη ζητάτε ν' αποκτήσετε· ζητάτε να όπάρχετε και να εργάζεστε».

Το μήνυμα γιά την ένόραση, γιά την αναγνώριση ενός σχεδίου, στά πλαίσια του οποίου ο μαθητής πρέπει να μάθει να ενεργεί σαν μελλοντικός ανεξάρτητος πολίτης, διατρέχει όλες σχεδόν τις όμιλίες του Δρος Γουήαρ: «Προεχτείνετε το όραμά σας. Κοιτάχτε πέρα από το παρόν. Προσπαθήστε έστω και μπροστά στην απόγνωση να συνειδητοποιήσετε όχι το παρόν, άλλα το επερχόμενον». Και γιά την αντιμετώπιση του επερχόμενου αύτου, η δημιουργία του χαρακτήρος ήταν το πρώτο απαραίτητο συστατικό των εκπαιδευτικών μεθόδων του σχολείου: «Γίνεται μιά θετική πράσπάθεια στην Ακαδημία να διδαχθεί ο αύριανός πολίτης, με τον πιό πρακτικό τρόπο. Οι μαθητές έχουν εύθύνες σε όμαδικές δραστηριότητες, εύθύνες που οδηγούν σε προβλήματα, μερικά από τα όποία είναι πολύ δύσκολα γιά τον μαθητή της μέσης παιδείας γιά να λύσει, άλλά έδώ άκριβώς ο σοφός διδάσκαλος βλέπει την διά του εύκαιρίαν». Γιά την όρθή εξ άλλου αύτη διαπαιδαγώγηση ο πρώτο γνήσιο συστατικό αποτελούσαν οι φιλικές δημοκρατικές σχέσεις άνάμεσα στο μαθητή και στο δάσκαλο.

Θά μπορούσαμε να γράψουμε κι' άλλα τόσα, κι' άλλα άκόμη, και δέ θά μπορούσαμε ίσως να όλοκληρώσουμε την εικόνα του άνθρώπου που με άγάπη και συνέπεια χάραξε μαζί με την γυναίκα του — πιστό συμπαραστάτη, συνεργάτη και σύντροφο — τις γραμμές της νέας παιδείας στις Κυπριακές γενεές.

Τις γραμμές της νέας ψυχολογικής προσέγγισης και της οικοδόμησης του νέους υπεύθυνου ανθρώπου που θά πρέπει να άντιμετωπίσει το αύριανό πανανθρώπινο σύνολο, με ισχυρή την αίσθηση της υπηρεσίας, της προσφοράς και της σκληρής έργασίας, γιά τη δημιουργία των νέων αξιών, μέσα από τον λαίλαπα της σύγχρονης σύγχισης. Καί γιά την όρθη επιλογή των αξιών αύτών, θέλουμε να κλείσουμε μ' ένα άκόμη άποφθεγμα του Δρος Γουήαρ, στον οποίο η Κυπριακή σκέψη όφείλει πολλά· «Η ελευθερία έξυπακούει την εύθύνη να ζυγίζεις αξίες και να διαλέγεις εύθύνη να δημιουργείς τάξη μέσα από τη σύγχιση συγκρουομένων αξιώσεων».

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

'Επικαιρότητες

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Α'

Ὁ ἄνθρωπος τῆς σημερινῆς κοινωνίας ἀντιμετωπίζει ἕνα πρόβλημα ζωτικό, ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ σύγχρονες μεταβατικὲς καταστάσεις τοῦ πολιτισμοῦ μας. Τὸ **πρόβλημα** τῆς ριζικῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς προσωπικότητος του. Ὑπῆρξε ἀνέκαθεν βέβαια μιὰ αἰχμηρὴ φάση ἀναπροσανατολισμοῦ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος διήνυσε κάθε φορὰ ποὺ ἀνατοποθετοῦσε τὶς ἰδέες του, γιὰ νὰ συμβαδίσῃ μὲ τὶς ἐξωτερικὲς **μεταβαλλόμενες συνθῆκες. Στὸ** σημερινὸ πολιτισμό μας ὅμως αὐτὲς οἱ ἐξωτερικὲς συνθῆκες μεταβάλλονται τόσο ραγδαῖα, ποὺ ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση ὑπόκειται σὲ ἕνα ἐντατικὸ καὶ ἀκατάπαυστο ἀγώνα ταυτίσεως καὶ συμβάδισης τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ἐξωτερικὸ περιβάλλον. Ἕνα ἀπὸ τὰ βασικώτερα, ἂν ὄχι τὸ πιὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπινου ἀγώνα γιὰ ψυχο—πνευματικὴ ἀνάπλαση εἶναι ἀναμφισβήτητα ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία τὴν ὁποίαν ἔχει καταξιώσει ὁ ἄνθρωπος τόσο μέσα του, ὅσο καὶ στὴν κοινωνία του, σὰν ἀξίωμα ζωτικὸ κι' ἀναντικατάστατο γιὰ τὴν ἄνοδο του. Τὸ πρόβλημα δὲ τῆς ἀναπροσαρμογῆς πρὸς τὴ νέα κοινωνικὴ πραγματικότητα ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν ηὐξημένη ἀποδέσμευση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ χωρὶς ἀντανάκλαση στὴ σύγχρονη οἰκογένεια.

Στὴν οἰκογένεια ἡ γυναῖκα ὑπῆρξε πάντοτε τὸ διπλὰ βεβαρυμένο ἐκ τῶν δύο μελῶν, ἔχουσα νὰ διαδραματίσῃ ρόλον καὶ σὰ σύζυγου καὶ μητέρας. Γι' αὐτὸ στὴ σημερινὴ μου εἰσήγηση θὰ σταθῶ κυρίως σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ἐκεῖνα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴ νέα ἰδιότητα τῆς σημερινῆς γυναίκας. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀποφασιστικοὺς λόγους ποὺ ὁδήγησανε στὴ σημερινὴ γυναικεία χειραφέτηση ὑπῆρξεν ἡ ἐκβιομηχανοποίηση τοῦ πολιτισμοῦ μας, ποὺ κάλεσε τὶς τάξεις τῶν γυναικῶν στὴν ἐργασία, πλάϊ στὶς ἀντρικὲς φάλαγγες τῶν ἐργαζομένων. Ἡ οἰκονομικὴ λοιπὸν ἀνεξαρτησία τῆς γυναίκας ἦταν ἡ πρώτη ὤθηση ποὺ τὴν ὡδήγησε νὰ ὀρθώσῃ ἀνάστημα καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀναμετρηθῇ μὲ τὸν ἄντρα, διεκδικοῦσα ἴσα δικαιώματα στὸν κοινωνικό, στὸν ἐπαγγελματικό, στὸν πολιτικὸ χῶρο. Ἔτσι, τ ὡ ρ α ἡ ἐλευθερία τοῦ μείζονος ἀδυνάτου φύλου εἶναι ἕνα μέρος ἐντυπωσιακό, ἀλλὰ ἀπόλυτα συνεπὲς μὲ τὶς καθολικὲς κατευθύνσεις τοῦ σημερινοῦ ἀποδεσμευόμενου ἀνθρώπου. Σήμερα ὅμως ποὺ οἱ καταστάσεις ἐπεβλαν στὴ γυναῖκα μητέρα καὶ σύζυγο—νέες θέσεις καὶ νέα κριτήρια, νέες ἀρτήσεις, ἀνοίγονται μπροστὰ στὴν πάλαι ποτὲ ἱέρεια τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας. Ἀστηρίες ποὺ ἄλλοτε μὲν ἀποβαίνουν χρυσωρυχεῖα πολιτισμοῦ, κι' ἄλλοτε σκόπελοι πάνω στοὺς ὁποίους σκοντάφτει καὶ κάποτε κινδυνεύει νὰ θυθισθῇ τὸ σκάφος **τῆς σύγχρονης** οἰκογένειας.

Ἡ σημερινὴ οἰκογένεια ἄλλαξε πολὺ ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ μορφὴ τὴν ὁποία ἐγνώριζε τὰ χρόνια τῆς δικῆς μας Ἑλληνικῆς ὑποδουλώσεως. Στὶς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ, στὰ ἀστικὰ κυρίως κέντρα, ἡ οἰκογένεια τείνει νὰ ἐνταχθῇ ὁλοκληρωτικὰ πιὰ στὸν δημοκρατικὸ τύπο. Γυναῖκα καὶ ἄντρας προσέρχονται εἰς γάμον μὲ ἰσχυρὴ τὴν συνείδηση τῆς προσωπικῆς των ἀτομικότητας. Στὶς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ, στὰ ἀστικὰ κυρίως κέντρα, ἡ οἰκογένεια τείνει νὰ ἐνταχθῇ ὁλοκληρωτικὰ πιὰ στὸν δημοκρατικὸ τύπο. Γυναῖκα καὶ ἄντρας προσέρχονται εἰς γάμον μὲ ἰσχυρὴ τὴν συνείδηση τῆς προσωπικῆς των ἀτομικότητας, καὶ ἀνατρέφουν τὰ παιδιά τους μέσα σ' ἕνα κλίμα ὅπου ὑπολογίζεται τὸ ἄ τ ο μ ο, καὶ ἐκτιμοῦνται οἱ κλίσεις του, καὶ ὅπου οἱ ἀποφάσεις" λαμβάνονται ἀπὸ κοινοῦ, παρὰ' νὰ ἐπιβάλλωνται στὸ οἰκογενειακὸ σύνολο σὰν ἀπόψεις ἀμετάκλητες, ἑνὸς ex-cathedral πάτερ-φαμίλια. Ἀνάμεσα στὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ τῆς Κύπρου, ὁ νέος αὐτὸς τύπος τῆς δημοκρατικῆς οἰκογένειας, κέρδισε πολὺ ἔδαφος στὴν τελευταία δεκαπενταετία περίπου. Ἀλλοστε, καὶ στὴν Εὐρώπη ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐπῆρε διαστάσεις μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ὅταν λόγω ἐλλείψεως τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, ἡ γυναῖκα διεδραμάτιζε παντοῦ πιὸ πρωτεύοντα ρόλο. Στὴ σημερινὴ Κυπριακὴ ἀστικὴ οἰκογένεια, ἡ γυναῖκα σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἔχει διαμορφώσει μιὰ νέα προσωπικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν διάφορα προβλήματα. Κι' ἕνα ἀπὸ τὰ πρώτιστα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐξωσπιτικὴ ἐργασία τῆς γυναίκας, εἶναι ἡ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ. Στὴν Ἀμερική, ἀπὸ στατιστικὲς ποὺ ἔγιναν τὸ 1960 ὁ τ ρ ί α στὰ π έ ν τ ε παιδιὰ ἐργαζομένων μητέρων ἐφροντίζοντο ἀπὸ συγγενεῖς. Τώρα ἴσως ἡ ἀναλογία νὰ εἶναι μεγαλύτερη, ἴσως ὅμως καὶ μικρότερη, μὲ τὶς διάφορες εὐκολίες ποὺ παρέχει ἡ κοινωνικὴ μέριμνα σὲ βρεφοκομικοὺς καὶ νηπιαγωγικοὺς σταθμούς. Στὴν Κύπρο δὲν ὑπάρχουν στατιστικές. Ἀλλὰ εἶναι ἀναμφισβήτητο γεγονὸς ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς προ-νηπιακῆς ἡλικίας τῶν ἐργαζομένων μητέρων φροντίζονται ἀπὸ ἐμμισθες γυναῖκες, λιγώτερο, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ γιαγιάδες, θεῖες καὶ ἄλλα συγγενικὰ πρόσωπα. Ἕνα μικρὸ πάσσο ἀφήνεται τελευταῖα σὲ σχετικὰ νεοϊδρυθέντες βρεφοκομικοὺς σταθμούς. Ὅταν δὲ τὸ παιδὶ φτάσει στὴ νηπιακὴ ἡλικία, λίγες πιὰ εἶναι οἱ μητέρες, κάποτε καὶ οἱ μὴ ἐργαζόμενες, ποὺ δὲν ἐπωφελοῦνται τῶν νηπιαγωγείων, καὶ ποὺ λειτουργοῦν στὶς ἀστικὲς περιφέρειες σὲ διαρκῶς αὐξανόμενη κλίμακα. Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ προσφορὰ ἐν μέρει διευκολύνει καὶ συμπληρώνει τὸ ἔργο τῆς οἰκογένειας. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ φυσικὴ ἀπομάκρυνση μητέρας καὶ παιδιοῦ ἔχει συνέπειες ψυχολογικὲς στὴν ἀνάπτυξη καὶ στὴν κοινωνικοποίηση τοῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδὶ παραδίδεται, στὴν πιὸ τρυφερὴ κι' εὐπλαστη περίοδο τῆς ζωῆς του, ἢ στὴ φροντίδα μιᾶς γενεᾶς κουρασμένης κι' ἀπομακρυσμένης ἀπὸ τὴν σύγχρονη πραγματικότητα, ἢ σὲ ξένη ἐπιστημονικὴ ἴσως φροντίδα, ἀλλὰ μακρυὰ πάντως ἀπὸ τὴ συνεχὴ μητρικὴ στοργὴ καὶ τρυφερότητα. Τὸ παιδὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ ὡριμάζῃ διανοητικὰ πιὸ γρήγορα —σ' αὐτὸ ἐξ ἄλλου συντείνουν καὶ τὰ σύγχρονα μέσα διαδιώσεως καὶ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας. Ἀλλὰ δὲν παίρνει πάντοτε τὶς κοινωνικὲς κατευθύνσεις ποὺ πρέπει, κι' οὔτε ἀποκαθιστᾶ τὴν ἐσωτερικὴ συναισθηματικὴ ἁρμονία, ἢ τὴν ψυχολογικὴ ἰσορροπία ποὺ ἡ ἄμεση καὶ συνεχὴς μητρικὴ διαπαιδαγώγηση θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ προσφέρῃ. Γι' αὐτὸ παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν μιὰ πρωΐμη διανοητικότητα στὴ νέα γενεά, ἡ ὁποία ὅμως δὲ συμβαδίζει ἀπαραίτητα μὲ σταθεροὺς πνευματικοὺς προσανατολισμούς.

Γενικὰ ὅμως ἡ ἀπασχόληση τῆς γυναίκας ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἱκανοποιεῖ ἀφ' ἑνὸς τὶς ψυχοπνευ**ματικὲς ἀνάγκες τῆς** ἰδίας, ὁλοκληρώνει τὴν ἀτομικότητα, καὶ ἀνατρέφουν τὰ παιδιά τους μέσα σ' ἕνα κλίμα ὅπου ὑπολογίζεται τὸ ἄ τ ο μ ο, καὶ ἐκτιμοῦνται οἱ κλίσεις του, καὶ ὅπου οἱ ἀποφάσεις" λαμβάνονται ἀπὸ κοινοῦ, παρὰ' νὰ ἐπιβάλλωνται στὸ οἰκογενειακὸ σύνολο σὰν ἀπόψεις ἀμετάκλητες, ἑνὸς ex-cathedral πάτερ-φαμίλια. Ἀνάμεσα στὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ τῆς Κύπρου, ὁ νέος αὐτὸς τύπος τῆς δημοκρατικῆς οἰκογένειας, κέρδισε πολὺ ἔδαφος στὴν τελευταία δεκαπενταετία περίπου. Ἀλλοστε, καὶ στὴν Εὐρώπη ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐπῆρε διαστάσεις μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ὅταν λόγω ἐλλείψεως τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, ἡ γυναῖκα διεδραμάτιζε παντοῦ πιὸ πρωτεύοντα ρόλο. Στὴ σημερινὴ Κυπριακὴ ἀστικὴ οἰκογένεια, ἡ γυναῖκα σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἔχει διαμορφώσει μιὰ νέα προσωπικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν διάφορα προβλήματα. Κι' ἕνα ἀπὸ τὰ πρώτιστα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐξωσπιτικὴ ἐργασία τῆς γυναίκας, εἶναι ἡ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ. Στὴν Ἀμερική, ἀπὸ στατιστικὲς ποὺ ἔγιναν τὸ 1960 ὁ τ ρ ί α στὰ π έ ν τ ε παιδιὰ ἐργαζομένων μητέρων ἐφροντίζοντο ἀπὸ συγγενεῖς. Τώρα ἴσως ἡ ἀναλογία νὰ εἶναι μεγαλύτερη, ἴσως ὅμως καὶ μικρότερη, μὲ τὶς διάφορες εὐκολίες ποὺ παρέχει ἡ κοινωνικὴ μέριμνα σὲ βρεφοκομικοὺς καὶ νηπιαγωγικοὺς σταθμούς. Στὴν Κύπρο δὲν ὑπάρχουν στατιστικές. Ἀλλὰ εἶναι ἀναμφισβήτητο γεγονὸς ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς προ-νηπιακῆς ἡλικίας τῶν ἐργαζομένων μητέρων φροντίζονται ἀπὸ ἐμμισθες γυναῖκες, λιγώτερο, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ γιαγιάδες, θεῖες καὶ ἄλλα συγγενικὰ πρόσωπα. Ἕνα μικρὸ πάσσο ἀφήνεται τελευταῖα σὲ σχετικὰ νεοϊδρυθέντες βρεφοκομικοὺς σταθμούς. Ὅταν δὲ τὸ παιδὶ φτάσει στὴ νηπιακὴ ἡλικία, λίγες πιὰ εἶναι οἱ μητέρες, κάποτε καὶ οἱ μὴ ἐργαζόμενες, ποὺ δὲν ἐπωφελοῦνται τῶν νηπιαγωγείων, καὶ ποὺ λειτουργοῦν στὶς ἀστικὲς περιφέρειες σὲ διαρκῶς αὐξανόμενη κλίμακα. Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ προσφορὰ ἐν μέρει διευκολύνει καὶ συμπληρώνει τὸ ἔργο τῆς οἰκογένειας. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ φυσικὴ ἀπομάκρυνση μητέρας καὶ παιδιοῦ ἔχει συνέπειες ψυχολογικὲς στὴν ἀνάπτυξη καὶ στὴν κοινωνικοποίηση τοῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδὶ παραδίδεται, στὴν πιὸ τρυφερὴ κι' εὐπλαστη περίοδο τῆς ζωῆς του, ἢ στὴ φροντίδα μιᾶς γενεᾶς κουρασμένης κι' ἀπομακρυσμένης ἀπὸ τὴν σύγχρονη πραγματικότητα, ἢ σὲ ξένη ἐπιστημονικὴ ἴσως φροντίδα, ἀλλὰ μακρυὰ πάντως ἀπὸ τὴ συνεχὴ μητρικὴ στοργὴ καὶ τρυφερότητα. Τὸ παιδὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ ὡριμάζῃ διανοητικὰ πιὸ γρήγορα —σ' αὐτὸ ἐξ ἄλλου συντείνουν καὶ τὰ σύγχρονα μέσα διαδιώσεως καὶ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας. Ἀλλὰ δὲν παίρνει πάντοτε τὶς κοινωνικὲς κατευθύνσεις ποὺ πρέπει, κι' οὔτε ἀποκαθιστᾶ τὴν ἐσωτερικὴ συναισθηματικὴ ἁρμονία, ἢ τὴν ψυχολογικὴ ἰσορροπία ποὺ ἡ ἄμεση καὶ συνεχὴς μητρικὴ διαπαιδαγώγηση θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ προσφέρῃ. Γι' αὐτὸ παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν μιὰ πρωΐμη διανοητικότητα στὴ νέα γενεά, ἡ ὁποία ὅμως δὲ συμβαδίζει ἀπαραίτητα μὲ σταθεροὺς πνευματικοὺς προσανατολισμούς.

Γενικὰ ὅμως ἡ ἀπασχόληση τῆς γυναίκας ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἱκανοποιεῖ ἀφ' ἑνὸς τὶς ψυχοπνευ**ματικὲς ἀνάγκες τῆς** ἰδίας, ὁλοκληρώνει τὴν ἀτομικότητα, καὶ ἀνατρέφουν τὰ παιδιά τους μέσα σ' ἕνα κλίμα ὅπου ὑπολογίζεται τὸ ἄ τ ο μ ο, καὶ ἐκτιμοῦνται οἱ κλίσεις του, καὶ ὅπου οἱ ἀποφάσεις" λαμβάνονται ἀπὸ κοινοῦ, παρὰ' νὰ ἐπιβάλλωνται στὸ οἰκογενειακὸ σύνολο σὰν ἀπόψεις ἀμετάκλητες, ἑνὸς ex-cathedral πάτερ-φαμίλια. Ἀνάμεσα στὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ τῆς Κύπρου, ὁ νέος αὐτὸς τύπος τῆς δημοκρατικῆς οἰκογένειας, κέρδισε πολὺ ἔδαφος στὴν τελευταία δεκαπενταετία περίπου. Ἀλλοστε, καὶ στὴν Εὐρώπη ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐπῆρε διαστάσεις μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ὅταν λόγω ἐλλείψεως τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, ἡ γυναῖκα διεδραμάτιζε παντοῦ πιὸ πρωτεύοντα ρόλο. Στὴ σημερινὴ Κυπριακὴ ἀστικὴ οἰκογένεια, ἡ γυναῖκα σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἔχει διαμορφώσει μιὰ νέα προσωπικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν διάφορα προβλήματα. Κι' ἕνα ἀπὸ τὰ πρώτιστα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐξωσπιτικὴ ἐργασία τῆς γυναίκας, εἶναι ἡ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ. Στὴν Ἀμερική, ἀπὸ στατιστικὲς ποὺ ἔγιναν τὸ 1960 ὁ τ ρ ί α στὰ π έ ν τ ε

Ὁ προβληματισμὸς κι' ἡ ἀνησυχία αὐτὴ τοῦ ἀνδρὸς ἄλλωστε ποὺ πολλὲς φορὲς διασαλεύει τὴν οἰκογενειακὴ ἁρμονία, εἶναι ἀνυπόστατοι φόβοι. Γιαίτερα ὅταν ἡ γυναίκα, χάνοντας τὴν προσοπικὴ τῆς νέας κατάστασης προβαίνει σὲ ἀβασίες, εἰς βάρος τοῦ οἰκογενειακοῦ ρόλου της, καὶ γιὰ χάρη τῆς ἐπαγγελματικῆς ἢ κοινωνικῆς της ἰδιότητας. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς παράγοντες ἐξ ἄλλου, ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλους, ποὺ βρίσκονται κάπως ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας, συμβάλλουν κατὰ πολὺ στὴν αὔξηση τῶν διαζυγίων πού παρατηρεῖται ἀνὰ τὸ παγκόσμιο: στὴν Ἀγγλία τὸ 1950, τὰ διαζύγια ἦταν 14 φορὲς πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸ 1914, στὴν Ἀμερικὴ 2½ φορές, στὴ Σουηδία 11 φορές, στὴν Αὐστραλία 8 φορές.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι ἡ γυναίκα ἀκόμα δὲν ἔχει βρῆ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ συμβιβάσῃ τὸν ἄμεσο ρόλο της στὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη σὰν χειραφετημένη μονάδα, μὲ τὸν ἄμεσο ρόλο της σὰν σύζυγος καὶ μητέρα-παιδαγωγός. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀναζήτησή της πηγάζουν προβλήματα ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ποὺ ἐπηρεάζουν πότε κατακάθετα καὶ πότε ἐγκάρσια τὴν πορεία τῆς νέας γενεᾶς.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Τὴν προσεχῆ Δευτέραν: Τὸ Β' (τελευταῖον) μέρος.

'Επικαιρότητες

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Β' (Τελευταῖον)

Οἱ ἀναζητήσεις ὅμως τῆς γυναίκας δὲν περιορίζονται ἀποκλειστικὰ στὰ ἀστικὰ στρώματα ἢ τὰ γενικώτερα στρώματα τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν. Γιατὶ καὶ ἡ μὴ ἐργαζόμενη γυναίκα νοιώθει ἔντονα τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀφυπνισμένης γυναικείας συνείδησης. ἀφοῦ ψάχνει, μὲ ὅλες τὶς ὁμόφυλές της νὰ βρεῖ τὴν ἀνθρώπινη ταυτότητά της, ποὺ ἀκρωτηριάσε ἡ μακραίωνη ὑποταγὴ πρὸς τὸ ἰσχυρὸ φῦλο.

Κι' ὀρθώνει παντοῦ ἀνάστημα. Καλλιεργεῖ τὰ ἐνδιαφέροντά της, ἀξιοποιεῖ τὶς νέες ἐλευθερίες της, ἀφιερώνοντας χρόνο ἀπὸ τὸν οἰκογενειακὸ προϋπολογισμό. Μόνο ποὺ αὐτὲς τὶς ἐλευθερίες δὲν τὶς ἀξιοποιεῖ πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ, οὔτε καὶ τὶς ἰδίας ἀκόμη. Ἔτσι μιὰ μορφὴ ἐλευθερίας της, ἡ ἀνεμπόδιστη ἐνοικοινωνία μὲ τοὺς ἄντρες τὴν ὁδηγεῖ συχνὰ στὴν ἠθικὴ παρεκτροπή. Σ' αὐτὸ βρίσκει ἔδαφος ποὺ καθιστοῦν πρόσφορο οἱ γενικώτερες κοινωνικὲς συνθῆκες, τὴν ἐπίδραση τῶν ὁποίων ὅλοι ἄντρες - γυναῖκες ὑφίστανται, χρησιμοποιώντας τὴν ἐλευθερία μὲ τρόπο ποὺ διασαλεύει τὴν παγκόσμια ἠθικὴ τάξη. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἡγεσία τῆς παλαιότερης γενεᾶς στὰ πλαίσια τῆς οἰκογενειακῆς ὁμάδας, ἀκόμη πειραματίζεται μὲ τὶς ἐλευθερίες της, ἐπακόλουθον εἶναι καὶ ἡ νέα γενεὰ νὰ ἐφαντάζεται μὲ τὴν ἐπαναστατικότητα της ποὺ κάποτε τὴν κάνει νὰ φαίνεται ἀλλοπρόσαλλη, παράτολμη καὶ συγχισμένη. Στὴν διάβρωση ἐξ ἄλλου τῆς νέας γενεᾶς, δὲν συντείνει μόνο ἡ ἐξίσωση τῆς γυναίκας μὲ τὸν ἄντρα ποὺ κάποτε τὸν ὁδηγεῖ σὲ δρόμους ἐγωϊστικούς. Συντείνουν καὶ πολλὰ μέσα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ ποὺ κάποτε, μέσα στὸ ἄλλο κλίμα τῆς ἐλευθερίας στὴν ὁποία οἱ ἀρχὲς τοῦ κράτους αὐτὴ τὴ φορὰ κινοῦνται, φέρνουν τὴ διάβρωση μέσα στὸ σπίτι. Ἡ ἐμπορικὴ ἐφημερίδα τὸ φτηνὸ περιοδικό, ὁ κακὸς κινηματογράφος. Ἡ Πολιτεία ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀνασχετικὸ ρόλο ποὺ μπορεῖ νὰ διαδραματίσει στὴν ἐνημέρωση καὶ στὴν ψυχαγώγηση τῆς οἰκογένειας, μπορεῖ ἐπίσης νὰ διαδραματίσει καὶ ἄλλον θετικὸ ρόλο. Σὲ μιὰ κοινωνία ὅπως ἡ δική μας, μὲ τὶς πολλὲς οἰκονομικὲς ἀνάγκες ποὺ δημιουργεῖ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς μὲ τὶς ἀνέσεις του, τὸ κράτος σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις παρέχει οἰκονομικὴν χορήγηση στὴ μητέρα, ἐπιτυγχάνοντας ἔτσι τριπλὸ ἀποτέλεσμα: ἐνισχύει τὸ οἰκογενειακὸ ταμεῖο, ἀνυψώνει τὸν γυναικεῖο αὐτοσεβασμό, καὶ παρέχει στὴ γυναῖκα τὴν εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθεῖ πιὸ ἀπόλυτα στὴν διατήρηση τοῦ σπιτιοῦ της καὶ στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν της. Αὐτὸ γίνεται σὲ ὡρισμένες πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καὶ στὴ Ρωσσία.

Πρὶν ὅμως ἀφήσουμε τὸν γενικώτερο χῶρο τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν μὴ ἐργαζομένων γυναικῶν, καλὸ εἶναι νὰ θίξουμε καὶ ὡρισμένα ἄλλα προβλήματα ποὺ ὁ βιομηχανικὸς καὶ τεχνοκρατικὸς πολιτισμὸς τῆς ἐποχῆς μας ἐδημιούργησε. Ἕνα ἀπ' αὐτά, πηγάζει ἀπὸ τὸν ἀποδεσμευμένο χρόνο ποὺ οἱ σύγχρονες μηχανικὲς τελειοποιήσεις προσφέρουν στὴν οἰκουρά. **Τὸ πρόβλημα αὐτὸ τοῦ ἀπο**δεσμευμένου χρόνου **ποὺ ἡ ἀνθρω**πότητα **θ' ἀντιμετωπίσῃ σ'** ὅλη τὴν ἔκτασή του ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἡ σύγχρονη μὴ ἐργαζόμενη γυναίκα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν στρωμάτων, ἤδη ἀρχίζει νὰ τὸ ἀντιμετωπίζει. Ἀξιοποιεῖ λοιπὸν τὸν ἐλεύθερο αὐτὸ χρόνο ἡ γυναίκα, ἄλλοτε μὲν ἐπωφελῶς, ἄλλοτε ὅμως ἐγωϊστικὰ καὶ ἴσως ἀφητικὰ γιὰ τὴν οἰκογένειαν. Ἡ διομηχανοποίηση ἐξ ἄλλου τοῦ πολιτισμοῦ, μὲ τὴν μαζικὴ ἀστικοποίηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἐπέφερε μιὰν ἀνακατάταξη στὶς κοινωνικὲς βαθμίδες. Τὰ ἀπότελέσματα καθρεφτίζονται στὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ τάξη τῆς πατρικῆς οἰκογένειας. Καὶ παιδιὰ ἀπὸ γονεῖς ἀγρότες, ἢ χειρωνάκτες διαπρέπουν σὲ κλάδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, δημιουργώντας ἀπόσταση ψυχολογικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταξὺ τῶν γενεῶν. Ἡ τεχνολογικὴ ὅμως ἐξέλιξη μὲ τὴν μεγάλη ἀστικοποίηση τῆς εἶχε καὶ ἄλλες εὐεργετικὲς ἐπιδράσεις στὴν οἰκογένεια. Οἱ διαστάσεις, τὰ σύνορά της συνεπτύχθησαν, ξέφυγαν ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς συγγένειας ἐξ αἵματος στὰ ὁποῖα ὅλοι, θεῖος, θεῖες, ξάδερφα, διεδραμάτιζαν ρόλο, καὶ περιορίσθηκαν πιὸ πολὺ στὴν ἄμεση βιολογικὴ σχέση γονέων καὶ παιδιῶν. Ἔτσι παρ' ὅλον ὅτι δημιουργεῖται **πρόβλημα** καὶ **στὴν Κύπρο** ἀκόμη στὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ στὴν δημοκρατικὴ μορφὴ τῆς οἰκογένειας, ὁ νέος τύπος ὅμως εἶναι πολὺ πιὸ στενὰ δεμένος καὶ συντροφιασμένος ἀπὸ ἄλλοτε.

Ἡ μετάβαση αὐτὴ ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν στὸν πιὸ δημοκρατικὸ τύπο, παρατηρεῖται ὡς ἕνα σημεῖο καὶ στὴν ἀγροτικὴ ὑπαιθρο ἀκόμη. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου, μὲ τὶς εὐκαιρίες ποὺ προσφέρει ἡ πόλη, παράλληλα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀστυφυλίας, δημιουργεῖ καὶ καταστάσεις στὶς ὁποῖες οἱ οἰκογενειακοὶ ρόλοι ἀνετρέπονται, καὶ πολλὲς φορές, τὰ μορφωμένα παιδιὰ παίζουν ἡγετικὸ ρόλο στὴν οἰκογένεια, ἀντὶ τοῦ παραδοσιακοῦ ὑποταχτικοῦ. Ἡ γυναῖκα ἐξ ἄλλου τῆς ὑπαίθρου, παρὰ τὴν ἐργασία της εἰς διαφόρους ἀγροτικοὺς κλάδους, καὶ παρὰ τὴν σταδιακὴ διείσδυση τῶν ἐπιμορφωτικῶν μέ-

σων στὴν ὑπαιθρο, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει χειραφετηθεῖ στὸν ἴδιο βαθμὸ μὲ τὴν γυναίκα τῆς πόλης. Ἀργὰ ὅμως ἡ γρήγορα κι' αὐτὸ θὰ γίνῃ, καὶ τότε ἡ ἰσορροπία τῆς ἀγροτικῆς πατριαρχικῆς ἀκόμη οἰκογένειας, θὰ γνωρίσει πιὸ ἄμεσα τὶς ἐπιπτώσεις τῆς νέας γυναίκας τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

Σὰν ἕνα σύντομο ἐπίλογο, στὸ μεγάλο θέμα μας, θὰ μπορούσαμε νὰ συνοψίσουμε τὰ ἀκόλουθα: Τόσο ἡ γυναίκα, ὅσο καὶ τὸ ἄτομο γενικώτερα, καὶ εἰδικώτερα ἀκόμη τὸ παιδί καὶ ὁ ἔφηβος ἀποδεσμεύονται ἀπὸ παλαιοὺς δεσμούς, ὁλοκληρώνονται πιὸ γρήγορα, προδιαγράφοντας ἔτσι νέες προσωπικότητες καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς νέες οἰκογενειακὲς καταστάσεις. Τώρα οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν οἰκογένεια, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ὄχι τόσο ὑλικὲς ἀνάγκες, ὅπως πρίν, ὅσο συναισθηματικὲς καὶ κοινωνικές. Ἡ ὑποταγὴ μὲ ἄλλα λόγια στὴν παράδοση καὶ στὸν ἐτσιπρεπισμὸ ἀρχίζει νὰ χαλαρώνει. Τὸ ἄτομο εἶναι πιὸ ἐλεύθερο καὶ πιὸ ὁλοκληρωμένο. Γι' αὐτὸ κι' ἡ οἰκογένεια στὴν καλύτερη μορφὴ της, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄτομα πιὸ συνδεδεμένα μεταξύ τους σ' ἕνα δημοκρατικὸ σύνολο ὅπου πρώτιστο ρόλο πρέπει νὰ παίζει ἡ συναισθηματικὴ προσέγγιση, ἡ κατανόηση καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐνδιαφέροντα. Στὴν ὑγιᾶ, ἐξ ἄλλου, οἰκογένεια ποὺ εἶναι καὶ προσανατολισμένη στοὺς νέους ὁρίζοντες ποὺ ἡ κοινωνία ἀνοίγει μπροστά της, ἡ δημοκρατικότητά της, ἐπιμαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν κοινὴ ψυχαγώγηση, ἐπιμόρφωση καὶ κοινωνικὴ προσέγγιση — γονεῖς καὶ παιδιὰ σήμερα μοιράζονται πολλοὺς τύπους ψυχαγωγίας καὶ κοινωνικῆς συνδιαλλαγῆς.

"Οσον ἀφορᾶ τὸ εἰδικώτερο θέμα τῆς ἐξίσωσης τῆς γυναίκας μὲ τὸν ἄντρα, μὲ τὸ ὁποῖο καταπιαστήκαμε πιὸ ἐκτεταμένα μέσα στὸ οἰκογενειακὸ πλαίσιο, παραμένει ἡ ἀπορία: Ποῦ θὰ ὁδηγήσει αὐτὴ ἡ ἐξίσωση τὸ οἰκογενειακὸ σύμπλεγμα; Σ' ἕνα νέο τύπο οἰκογένειας, ἀκόμα πιὸ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σύγχρονο πρότυπο τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατικῆς μορφῆς; Ποῦ θὰ βγάλει ἡ νέα τάξη τῶν πραγμάτων στὴν πορεία τῆς ἐξέλιξης: Σὲ ἀνήφορο ἢ κατήφορο; Ὁ χρόνος βέβαια θὰ μιλήσει. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει σημασία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἡ οἰκογένεια παραμένει βάση ἀπαραίτητη γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴν διαιώνιση τῶν κοινωνικῶν ἀρχῶν καὶ πολιτιστικῶν ἰδεωδῶν.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θῦμα ὁμαδικῆς ὑποβολῆς

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Στὶς στιγμὲς τῆς ψυχαγωγίας μας, στὶς στιγμὲς τῆς ἐπιμορφώσης μας, στὶς στιγμὲς τῆς ἐνημέρωσης μας γύρω ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρητικὴ, παντοῦ σχεδόν, μὰς κυνηγᾶ στὶς μέρες μας ἐπίμονο καὶ πολυμορφο τὸ σύγχρονο φαινόμενο τῆς διαφήμισης. Κι' ἐτσι τὸ μυαλὸ τοῦ ἀγγρώπου ὑπόκειται σὲ μιὰ συνεχῆ κι' ἐντατικὴ ἁλωση στὴν ὁποία τοῦ ὑποβαλλονται ἀσταμάτητα, προτυπα κι' ὑποδείγματα πρὸς ἀπομίμηση. Κι' οἱ ἐμπορικοὶ οἶκοι χρηματίζουν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν συγχρονὴν εὐάλωτη ψυχολογικὴ κατάσταση τοῦ ἀτόμου.

Πρὶν ὅμως δοῦμε τὶς ἐπιπτώσεις τῆς διαφήμισης πάνω στὴν ὁμαδικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἴσως ἦταν καλὸ νὰ κοιταξουμε, πάντοτε μὲ συντομία τοὺς παράγοντες ποὺ ὡρθῆγησαν σήμερα τὴν ἐμπορικὴ ἀγορὰ στὴν τοσο πυκνὴ χρήση τοῦ διαφημιστικοῦ μεσου γιὰ νὰ προσελκυσουν τὸν ἀγοραστὴ καὶ τὸν ἐν γένει καταναλωτή. Ἡ ἐποχὴ μὰς εἶναι, γενικά, ἐποχὴ πλούτου καὶ ἀφθονίας στὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Ἡ βιομηχανοποίηση τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν πιὸ πρόσφατη ὑπερθετική της ἀνάπτυξη, ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῶν συνθετικῶν προϊόντων, ἐδημιούργησε κλίμα εὐφορίας, ἀλλὰ παράλληλα ἄρχισε νὰ μαστίζεται στοὺς ἐσωτερικούς της κόλπους ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ συναγωνισμοῦ. Γιὰ νὰ ξεπεράσει τὶς ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις τοῦ συναγωνισμοῦ λοιπόν, ἐχρειάζετο ἕνα μέσο, κάποιο τρόπο εὔκολο καὶ γρήγορο, γιὰ νὰ φτάνει τὸν καταναλωτή, καὶ νὰ τὸν ἐπηρεάζει πρὸς τὴν πιὸ συμφέρουσα κατεύθυνση. Κι' ἡ παράλληλη ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας ἐπρόσφερε εὔκολη τὴν ἀπάντηση. Ἡ ἐφημερίδα, λοιπόν, τὸ περιοδικό, καὶ τὸ παντὸς εἴδους τυπογραφικὸν ἔντυπον, ὁ κινηματογράφος κι' ἡ τηλεόραση, τὸ ραδιόφωνο, οἱ μεγάλες ἠλεκτροφωτισμένες καὶ μὴ ἀφίσες τοῦ δρόμου ἐπεστρατεύθησαν. Καὶ μιὰ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας δὲν ἐδημιούργησε μόνο ποσοτικὸ συναγωνισμὸ ἀλλὰ καὶ ποιοτικό, ἀφοῦ τώρα ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ διαλέξει ἀπὸ μιὰ πλειάδα προϊόντων τοῦ ἰδίου τύπου, ἡ διαφήμιση ἄρχισε πιὰ νὰ δραματίζει ρόλο πρωταγωνιστικὸ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ σύγχρονες, ἐξ ἄλλου, συνθῆκες διαβιώσεως στὴν τεχνοκρατούμενη κοινωνία μας, ἀπέχουν κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν παληὰ ἡσυχη καὶ ἄνετη ζωή, στὴν ὁποία, οἱ ἄνθρωποι ἀπολάμβαναν τὴν ὀντότητά τους, ἀνενόχλητοι ἀπὸ τὴν μαζικοποίηση. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀστικοποίηση τῶν πληθυσμῶν οἱ ἄνθρωποι ἐφτειαχναν τὰ δικά τους προϊόντα οἰκιακῆς κατανάλωσης, καὶ δὲν περιμένανε νὰ τὰ βροῦνε ὅλα ἑτοιμα στὴν βιομηχανικὴ ἀγορά.

Σήμερα ὁ χρόνος δὲν τοὺς παίρνει γιὰ τέτοιες πολυτέλειες, μιὰ καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν καταναλισκομένων προϊόντων, ἡ προμήθεια τῶν οἰκιακῶν ἀνέσεων, καὶ ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἀρτιώτερη ἱκανοποίηση τῶν γαστρικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ποικίλων ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, περιῆλθε στὴν ὁμαδικὴ ὑπευθυνότητα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Ἔτσι, μιὰ ἡ μαζικὴ παραγωγὴ νὰ ἐδημιούργησε τὸν φυσικό της ἀντίποδα, τὴν μαζικὴ κατανάλωση, ὄχι μόνο σὰν ἀποτέλεσμα καὶ συνέπεια τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους ψυχολογικοὺς καὶ κοινωνικούς.

Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀστυκοποιήθηκε, φυσικὸ ἦταν νὰ γίνει καὶ ὁμαδικὸς καταναλωτής. Ἡ κοινὴ ὅμως χρήση τῶν ποικίλων ὑλικῶν, προϊόντων καὶ οἰκιακῶν ἀνέσεων στὴν ἀστικὴ ἀγορά, ἐδημιούργησε τὸν σύγχρονο μαζικοποιημένον ἄνθρωπο, στὶς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις του. Δηλαδὴ ἡ πλειοψηφία τῶν κατοίκων μιᾶς ὁρισμένης ἀρκετὰ προηγμένης βιομηχανικῆς κοινωνίας ἐφοδιάζονται κατὰ τὸν αὐτὸν μὲ τὰ ἴδια περίπου προϊόντα, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν στὴν καθημερινὴ τοὺς ζωή. Χρησιμοποιοῦν δηλαδὴ τὰ ἴδια περίπου οἰκιακὰ σκεύη, ἐπενδύονται μὲ τὰ ἴδια περίπου κομφόρ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Πάνω σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν κοινὸ ψυχολογικὸ παράγοντα σημαδεύτηκε καὶ ἡ τέχνη της διαφήμισης ποὺ τόσο ἀναπτύχθηκε στὸν αἰῶνα μας. Καὶ δὲν ἀστόχησε, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος σήμερα ζεῖ κατω ἀπὸ τόσο γενικές, ὁμαδικὲς συνθῆκες. Καὶ ἡ διαφήμιση ζεῖ σήμερα, τὴν χρυσὴ ἐποχή της, μιὰ καὶ ἐβρῆκε πλῆμα ἰδανικὸ γιὰ νὰ δράσει. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κουρασμένος ἀπὸ τὸ ρυθμὸ καὶ τὶς εὐθύτες τῆς ζωῆς. Τὸν χαρακτηρίζει ἡ ὑπερέντασή καὶ σὰν ἀποτέλεσμα ὁ πόθος τῆς φυγῆς. Ἀπὸ δὲ πρό πάντων, εὔκολες λύσεις στὰ μικρά, καθημερινά του προβλήματα — τὰ μεγάλα ἐξ ἄλλου δὲν πολυασχολοῦν τὴν μεγάλη μερίδα τῆς μηχανοκίνητης ἀνθρώπινης πολιτείας. Κι' ἡ διαφήμιση, σὰν μαγικὴ νεράϊδα τοῦ λύει ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα, μ' ἕνα ξύπνο, τεχνικὸ συνδυασμό.

Τοῦ προσφέρει ὡραιοποιημένες στιγμὲς φυγῆς, διάσπαρτες μέσα στὴν καθημερινή του ἡμερήσια πορεία. Καὶ τοῦ χαράζει διαρκῶς τὸ δρόμο τῆς ἐκλογῆς στὶς ἀπείρες λεπτομέρειες τῶν πιὸ μικρῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πιὸ μεγάλων του ἀναγκῶν. Κι' ὅλοι ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους μέχρι τοὺς πιὸ μικρούς, ὅλων τῶν τάξεων, γινόμαστε λίγο - πολύ, εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, θύματα τῆς διαμήσης. Ἡ κοπέλα ποὺ διαλέγει τὰ καλλυντικά της, ὁ ἄντρας ποὺ ἀγοράζει τὰ ἐμπριστικά του, ἡ μητέρα ποὺ μεριμνᾶ γιὰ τὸ βρέφος της καὶ τὸ παιδὶ ποὺ προμηθεύεται τὶς καραμέλλες του, ὅλοι φέρνουν στὸ ὑποσυνείδητό τους, τὴν διαφημιστικὴ ἐπιφραση. Μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὸν κινηματογράφο, ἡ τὴν τηλεόραση, μιὰ μουσικὴ εἰσαγωγὴ συνδεδεμένη μὲ μιὰ ρεκλάμα τοῦ ραδιοφώνου, φράσεις ἀπὸ τὴν διαφημιστικὴ ἀφίσα, ὅλα αὐτὰ καταστα-λάζουν κι' αὐτὰ μέσα στὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο, γιὰ νὰ κάμουν τὴν ἐνέργειά τους, πρὸς ὄφελος παραγωγῶν καὶ διαφημιστῶν.

Κάποτε ὅμως, δυστυχῶς, ἡ διαφήμιση, ποὺ ὅλα τὰ μέσα τὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ φτάσει τὸν ἀγοραστὴ — τοῦ σεξουαλικοῦ πρὸ πάντων μὴ ἀκαιρουμένου — ἀποτυχαίνει νὰ φτάσει στὸ στόχο της, λόγω κακῆς τεχνικῆς. Κι αὐτὸ συμβαίνει κυρίως σὲ κοινωνίες ὅπου ἡ διαφήμιση δὲν ἐκτιμᾶται σὰν ἕνας εἰδικὸς κλάδος, στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἀπασχολοῦνται ἄνθρωποι ἐξειδικευμένοι σὲ διάφορους τομεῖς τῆς τέχνης — μουσική, διακοσμητική, ζωγραφική. — Καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο ψυχολογικὰ θῦμα τῆς διαφήμισης, ἀλλὰ καὶ θῦμα ταλαιπωρούμενο ὀπτικῶς κι' ἀκουστικῶς, ὅπως πλεῖστες φορὲς συμβαίνει στὴν Κύπρο. Δὲν εἶναι βέβαια ἀφύσικο τὸ γεγονὸς σὲ μιὰ χώρα σὰν τὴ δική μας, ὅπου χώρα ἀναπτύσσονται πολλὰ πράγματα κι' ἡ διαφήμιση νὰ διανύει περίοδο ἀνατύξεως. Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἀποφασίσαμε νὰ ἐντάξουμε τὴ χώρα μας σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς διαφημιστικῆς προπαγάνδας, πλάϊ στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ μάθουμε νὰ ἀποφεύγουμε τὴν πρόσβολη τῶν ἀκουστικῶν καὶ ὀπτικῶν αἰσθήσεων τοῦ κοινοῦ, ἀφοῦ ἀρκετὰ θύματα πρίεται. Ὑποβαλλόμενοι σὲ ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς εἰσηγήσεις γιὰ τὴν καθημερινή του ζωή, ὑποκείμενο ἔτσι σὲ μιὰ ἰσοπέδωση φαντακτερὴ ἀπὸ τὴν ἄποψη δὲν γνωρίζουμε πότε καὶ ἂν θὰ θελήσει ποτὲ νὰ ξεφύγει.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΑΝΑΜΟΝΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Μὲ ποιὸ τρόπο περιμένετε;

Τῆς δ. ΝΑΓΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὁ ἀνυπόμονος ἄντρας ποὺ ἀναβοσβύνει τσιγάρο, σμίγει τὰ φρύδια του, κοιτᾶ τὸ ρολόϊ του, καὶ στὸ τέλος ἐγκαταλείπει τὸ τραπεζάκι τοῦ ζαχαροπλαστείου, μισο - ἀγανακτισμένος γιὰ τὴν καθυστέρηση στὸ ραντεβοῦ του, ἡ μητέρα ποὺ χρόνια μαζεύει τὰ ὀνειρα καὶ τὰ φτειάχνει στεφάνι γιὰ τὸ ἀγαπημένο κορίτσι της, ὁ μαθητὴς ποὺ τοῦ σφίγγει τὸ στῆθος ἡ ἀγωνία τῶν ἐπικειμένων ἐξετάσεων, ὁ ἐμπορευόμενος ποὺ καρτερεῖ τὴν ἔκβαση τῆς νέας οἰκονομικῆς του ἐξόρμησης, ὁ καλλιτέχνης ποὺ λαχταρᾶ ν' ἀκούσει τὰ πρῶτα λόγια μετὰ ἀπὸ τὴν προσφορὰ τῶν πνευματικῶν του καρπῶν, τὸ τρυφερὸ παιδὶ ποὺ ρωτᾶ τὴ μάνα του πότε ξημερώνουν μιὰ τὰ Χριστούγεννα γιὰ νὰ πάρη τὰ δῶρα του, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴ στερνή τους ἀνάσα περιμένουν — κι' ὅταν ἀκόμα δὲν περιμένουν παρὰ τὸ θάνατο. —

Ἀνάμεσα στὰ δυὸ ὁρόσημα τῆς ἀνθρώπινης ἀναμονῆς, στὴ δίψα τῆς μάνας νὰ πρωτακούσει τὸν πρῶτον ἦχο ἀπὸ τὸ νιόγεννο παιδί της, καὶ στὴν πένθιμη σιωπὴ ποὺ σκεπάζει τὸ κρεββάτι τοῦ ἐτοιμοθάνατου, πρὶν ξεπασάει ὁ πρῶτος λυμὸς καὶ πρὶν κυλίσει τὸ πρῶτο δάκρυ, ἀνάμεσα στὶς χιλιάδες τὰ χαμόγελα, στὴν πυκνὴ ἀγωνία, ξετυλίγεται ἀδιάκοπο καὶ τυραννικὸ τὸ νῆμα τῆς ἀνθρώπινης προσμονῆς. Πότε μπλεγμένο μὲ τὴν ἐλπίδα, πότε ἀνάκατο μὲ τὴν πίκρα, καὶ τὴν προ - γνωριμιὰ τῆς ἦττας, πότε συγχισμένο κι' ἐξεδιάλυτο, ἀλλὰ πάντα καφτὸ καὶ ζωντανὸ τὸ καρτέρι γιὰ τὶς καλὲς καὶ τὶς κακὲς στιγμὲς τῆς αὔριο, γεμίζει πότε ἀνεπαίσθητα καὶ πότε πολὺ αἰσθητὰ τὴν καθημερινή μας ζωή. Κι' ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀφομοιώσει τόσο μέσα στὸ ὑποσυνείδητο του τὴν πραγματικότητα αὐτὴ τῆς ἰσόβιας προσμονῆς, ποὺ περιμένει χωρὶς νὰ ἐξετάζει κάποτε, χωρὶς νὰ ἀναλύει, χωρὶς νὰ ἀναλογίζεται. Σ' αὐτὸ τὸν ἀστάμάτητο ἀγῶνα μὲ τὸ χρόνο, στὰ ρεύματα τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ναυπηγεῖ ὅλα τὰ βαρυφορτωμένα καράβια του, καρτερεῖ στὴν ὄχτη μὲ τόσους πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους ὅσο πολλὲς εἶναι οἱ ἀποχρώσεις τῆς ψυχοσύνθεσης καὶ τοῦ χαρακτήρα του.

Θὰ ἦταν λοιπὸν μάταιο νὰ προσπαθήσουμε νὰ δοῦμε ὅλους τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος περιμένει. Ν' ἀγγίξουμε μόνο σημεῖα μποροῦμε, νὰ ἀκροθίξουμε τάσεις, μὲ ἐπώτερο στόχο τὸν τόνισμο τῆς ἀνάγκης γιὰ τὴν αὐτοεξέταση.

Εἶναι ὁ ἀγώνας μὲ τὸ χρόνο χαμένη ὑπόθεση; Εἶναι τὰ «πατήματα» ποὺ ἀφήνουμε τόσο ἀμυδρὰ πρὶν νὰ μὴ δικαιώνουν τὸν καλπασμὸ τῆς μάχης, ἀφοῦ διατρέχουν τὸν κίνδυνο — ἰδιαίτερα στὴν ἐποχή μας — νὰ σβύνουν μέσα στὴν πρώτη πελίρροια ποὺ θὰ κτυπήσει τὴν ἀνθρωπότητα; Ἀπὸ τὴν στάση μας ἀπέναντι στὴν ἀντιπάθεια τοῦ ἀδάμαστου κι' ἀπόλυτου χρόνου, μὲ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα; Ἴσως νὰ ἱκανοποιεῖται καὶ νὰ χαμαγελᾶται κι' ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο περιμένουμε. Ἂν θεωροῦμε τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐποχῆς μας, θυησιγενεῖς περιπέτειες χωρὶς μεγάλες ἐπιπτώσεις, περιπέτειες ποὺ ἐπιβάλλει ἡ πορεία μας στὴν γῆ τὸν ἀσφαλῶς ἡ προσμονή μας δὲ βρίσκει παρὰ μιὰ παθητικὴ ἀποδοχὴ νέων καταστάσεων ὅπως ἐρχονται, προσμονὴ ἄδειας ἀπὸ προοπτικὴ καὶ ἐπικοδομητικότητα. Ἂν ἀντίθετα βλέπουμε ἰδεαλιστικὰ τὴ σύνθεση χρόνος - πράξη κάτι ἀσφαλῶς θὰ πιστεύουμε στὴν ἀκόλουθη δικαίωση τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς, θὰ διαβλέπουμε τὴν ἀλληλουχία καὶ τὸν συνειρμὸ τους, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ προσμονή μας θὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἡρεμία ποὺ ἐπιβάλλει ἡ αἰσιόδοξη πίστη στὴν χρησιμότητα τῶν στιγμῶν καὶ τῶν γεγονότων. Ἀνάμεσα σέβαια σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ ἄκρως ἀντίθετους κι' ἀνομοιογενεῖς ἤρεμους τρόπους προσμονῆς, ἐκτιλίσσονται ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀνθρώπινοι τρόποι ἀναμονῆς. Κάποτε ὁ ἄνθρωπος καρτερώντας, γιὰ πράγματα ἀσήμαντα καὶ παροδικά, ὅπως εἶναι μιὰ καθημερινὴ συνάντηση, ἢ μιὰ ἐπίσημη τελετὴ στὴ ζωή του, χάνει τὴ ψυχραιμία του, χάνει τὴν ψυχικὴ σιγουριά του, καὶ ἀφήνει τὸ ἄγχος γιὰ τὴν προσεγγίζουσα ἄγνωστη νέα στιγμὴ — εἴτε ἐπανάληψη εἶναι εἴτε ἐντελῶς καινούργια κατάσταση — νὰ σκοτεινιάσει τὶς στιγμὲς ποὺ καρτερεῖ μὲ τὴν ὑπερέντασή της ἀμφιβολίας, τῆς ἀγωνίας, τῆς ἀμφιταλάντευσης καὶ τοῦ κλονισμοῦ. Καταστάσεις ποὺ ἐπιτείνονται μὲ τὴν παραμικρὴ καθυστέρηση, τὴν παραμικρὴ ἀναμονή, τὴν παραμικρὴ ἀπροσδόκητη παρέκβαση καὶ παρέμβαση.

Κι' αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὰ ζεστὴ στάση ἀπέναντι στὰ ἀναμενόμενα, δημιουργεῖ τὸν ψηλὸν ψυχικὸν πυρετὸ ποὺ εἶναι πρόξενος τῶν μεγάλων κακῶν τῆς νευρικῆς ὑπερέντασης ποὺ μαστίζει σήμερα τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ μέσα στὸ θόρυβο τοῦ ἀσταμάτητου σημερινοῦ ρυθμοῦ, ἡ θερμοκρασία τῶν σχεδίων καὶ τῶν προσδοκιῶν ἀνεβαίνει σὲ τέτοια ὕψη ποὺ ἡ ψυχολογικὴ συγκρότηση ὑπόκειται σὲ σφοδρὲς καθιζήσεις. Κι' ἡ ἰσορροπία παρόντος καὶ μέλλοντος ἀναστατώνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τώρα γιὰ κάτι ποὺ ἀκόμα δὲν ἔγινε.

Ἀσφαλῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει κάθε δικαίωμα στὴν ἀγωνία του γιὰ τὰ ἀναμενόμενα, ἢ καὶ στὴ σύγχιση του ἀκόμη, ὅταν κάτι δὲν πάει καλά. Ἀλλὰ μόνο μέχρι ἑνὸς πολὺ μικροῦ σημείου, ὡς ἐκεῖ ποὺ κρατᾶ τὸ φυσιολογικὸ τράκ θὰ λέγαμε τοῦ ἠθοποιοῦ ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ κοινο του, καὶ ποὺ σιγουρεύεται μετὰ τὴν πρώτη ἐπαφή, γιατὶ ξέρει τὸ ρόλο του καὶ γιατὶ πιστεύει στὶς δυνάμεις του καὶ στὰ ἀποτελέσματα τῆς

προσεργασίας που έχει κάμει. Τό τράκ τό δικαιοῦται λοιπόν ὁ ἀναμένων - ἄνθρωπος μόνο σάν παρδική συναισθηματική λειτουργία. Η λογική μετά θά πρέπει νά ἐπεμβαίνει καί νά ἀποκαθιστᾶ τήν τάξη. Γιά νά τοῦ ὑπενθυμίσει ὅτι ὅλη μας ἡ ζωή εἶναι προσδοκία. Ὅτι σ' αὐτήν τήν προσδοκία πάντα πρέπει νά περιμένουμε καί τό θε[illegible] καί τό φρικτό. Διότι ὅπου καί νάνται τό ἀποτέλεσμα κι' ἡ ἐπίπτωση ἀνάμεσα στό πρῶτο βρεφικό χαμόγελο καί στό στερνό ψυχορράγημα, ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ἡ ἤρεμη ἀντιμετώπιση τοῦ καθήκοντος καί τῆς ὑποχρέωσης ὅπως προβάλλει σ' ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς. Τότε ἡ ἀναμονή γιά μικρά ἤ μεγάλα θέματα δέ θά ἐκνευρίζει, δέ θά ἀναστατώνει, θά παίρνει τήν φυσική της θέση στά θέματα καί στήν ἐμπειρία μας. Μιά θέση δικαιωμένη ἀπό πλευρᾶς ψυχολογικῆς, ἀξιοποιημένη ἀπό ἄποψης χρονικῆς, κι' ἀπαλλαγμένης ἀπό τήν ἄρνηση καί τήν στειρότητα. Μιά θέση πού καταξιώνει μέσα μας ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν, κι' ὅσα πρόκειται νά μᾶς συμβοῦν, πρῶτα γιατί πρέπει νά ὑπάρχει αἰτία γιά τήν ὕπαρξή τους, κι' ὕστερα γιατί κατόπιν μπορούμε νά βελτιώσουμε τό τελικό ἄθροισμα — ὅταν ὅλη ἡ προσμονή θά ἔχει περάσει, κι' ὅλα θά στέκουν πίσω μας πιά, στερεές μορφές μέσα στούς ἴσκιους τοῦ χρόνου.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ
5. 6. 67

Σύγχρονες σκέψεις

ΝΕΙΟΤΗ, ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΚΙ' ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς «Ἑβδομάδας τοῦ Νέου» ποὺ ἔληξε

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σήμερα πιὸ πολὺ παρὰ ποτὲ ἄλλοτε ἴσως, ἡ κοινωνία προσέχει τά νειάτα, καί τ' ἀγκαλιάζει μέ περισσότερη στοργή κι' ἀναγνώριση. Ἴσως γιατί βαθειά στό ὑποσυνείδητο, νά νοιώθει καφτό σίδερο, τήν ἐνοχή γιά τήν ἀνασφάλεια καί τήν ὀδύνη τῆς ἀγωνίας πού δημιούργησε γιά τήν σημερινή γενεά, μέ τούς δυό μεγάλους πολέμους, καί μέ τούς ἐντατικούς πολιτικούς ἀνταγωνισμούς πού διεξάγονται ἀσταμάτητα σέ πλανο διεθνές. Ἴσως καί πάλι ὅμως ἡ καθοῦσα πνευματική ὡριμότητα τῆς παλαιότερης ὅσο καί τῆς νεώτερης γενεᾶς, νά ἐδημιούργησε πρόσφορο ἔδαφος γιά ρεῦμα ψυχικῆς συνδιαλλαγῆς ἀνάμεσα στίς ἡλικίες, ἡ τουλάχιστον νά ἐδημιούργησε τήν παρόρμηση γιά τήν πιό στενή προσέγγιση, καί γιά τήν γεφύρωση τῶν ἀπαραίτητων πάντα διαφοῶν. Ὁπουδήποτε κι' ἄν ἀνάγονται τά αἴτια, μέγεθος εἶναι μιά ἐκδήλωση ὑγιοῦς κι' ἐποικοδομητική, ἡ προσοχή αὐτή ποὺ δίνεται σήμερα στά νειάτα.

Στήν πορεία αὐτῆς τῆς ἐκδήλωσης γράφονται καί λέγονται ἀπειρα τόσα γιά τούς αὐριανούς πολίτες, γιά τήν αὐριανή γενεά ποὺ θά πάρη στά νέρια της τή μοῖρα τῆς γῆς καί τῶν ἀνθρώπων. Καί ἄλλα λενήμενα καί νραφόμενα φέγουν, ἄλλα ἐξυμνοῦν, ἄλλα παροτρύνουν καί συμβουλεύουν κι' ἄλλα διαπιστώνουν καί συμπερασματολογοῦν, ἄλλα δέ τέλος, τά πιό σκαιά κι' αὐταρεσκόμενα, κηρύττουν. Καί μέσα σ' ὅλη αὐτήν τήν -πλυλονία ἡ σημερινή νεολαία πεοιπλανᾶται ποσπαθῶντας νά ἀναπλάση τό ὁμοίωμα πού ἀπό τήν ἀντανάκλαση ποὺ συλλαμβάνουν οἱ μεγαλύτεροι. Κι' ἀπειδή νήποτε ἡ πολυλογία αὐτή εἶχε δνει μόνο νοάμμα κενό καί ἀναμασόμενο. ἀλλά, καί ἀντιφατικό, τά νειάτα δυστροποῦν, ἐξανίστανται καί κεσυνάνουν τήν κοινωνία μέ τό δικό τους κατηγορῶ καί τή δική τους ἰδιόμορφη νοστροπία. Σέ ὅλον ὅμως αὐτόν τόν διάλογον, ἄλλοτε εὐχάριστον, κι' ἄλλοτε δνι, ἀνάμεσα στίς γενεές καί στίς ἡλικίες. ὑπάρχει πάντα ἕνας παοάνων ποὺ ἀποτελεῖ τόν ἀκρονωνιαῖον λίθον τῆς δλης, ψυχοσύνθεσης τῶν νέων ἀνθρώπων, ἀπό τήν ὁποία πηγάζει ἡ νοστροπία καί οἱ παντὸς εἴδους ἐξωτερίκευσή τους.

Κι' αὐτός εἶναι ὁ παράγων ὁ ὁποῖος ὑπερβαίνει καί καταργεῖ γέν[illegible] πενήντα χρόνων καί γέρους [illegible]κοσι. Λόγῳ ὅμως τῶν πλάσ[illegible] ποὺ σημερινοῦ μας ὅρ[illegible]ρου δέ θά ἐπεκταθοῦμε στήν διαπραγμάτευσή των χρονολογικῶν ἡλικιῶν, ἀλλά θά ἐντοπίσουμε τό θέμα μας στήν τρυφερή ἡλικία στήν ὁποία παίζει τελειστιο ρόλο ὁ πα[illegible]

Μὲ τά νειάτα, οἱ ἐντυπώσεις βρίσκουν εὔκολο δρόμο. Ἄλλωστε εἶναι πρόδηλον καί στίς πιό συγκεκριμένες περιπτώσεις: ὁ χρόνος ἀμβλύνει τίς αἰσθήσεις. Νέος χαίρεσαι τόν ψίθυρο τῶν λουλουδιῶν, τά χρώματα τοῦ δειλινοῦ, τήν τέρψη καί τήν ἡδονή καί μποροῦν νά νοιώσουν ὅλες οἱ ἀνθρώπινες αἰσθήσεις. Κι οἱ ἐντυπώσεις καταστα[illegible]ζουν πάνω σέ μιά εὐαίσθητη ἐπιφάνεια. Εἰσδύουν σέ μιά εὔπλαστη κι' εὐλύγιστη ψυχική πυκνότητα, ἀπό τήν ὁποία καί ἐπισύρουν τήν ἐπίδραση, τόσο ποικιλόμορφη ὅσοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι κι' οἱ τρόποι τους.

Περασμένος στά χρόνια, ψυχικά καί χρονικά, ἔχεις πιά ἀποκρυσταλλωμένη νοστροπία καί ψυχισμό. Κι' ἡ εὐαισθησία σου, σχηματική πιά συνήθεια, δέχεται ἴσως — στίς πιό εὐτυχισμένες περιπτώσεις — ἀλλά ἡ ἀντίδραση μειώνεται, ἤ καί ἐξαφανίζεται. Τό πάν εἶναι δεδομένον. Ἡ ἔκπληξη, ἡ δίψα, ἡ ἐνέργεια λείπουνε. Ὅλα μέσα σου ἔχουνε πιά κατασταλάξει, κι' ἡ εὐαισθησία κι ἡ ἀντίδραση δέν ἀποτελοῦν παρά μόνο παρωχημένες Καλομοῖρες ποὺ κάποτε σοῦ διαμόρφωσαν τά πεπρωμένα.

Ἀπό τήν εὐαισθησία λοιπόν αὐτή ποὺ εἶναι χαρακτηριστικό ἀναπόσπαστο τῆς νειότης πηγάζουν ὅμως, ὄχι μόνον οἱ καλές κι' ὑγιεῖς ἀντιδράσεις - ἐκδηλώσεις τοῦ νέου, ἀλλά καί οἱ κακές, κι' οἱ ἀνησυχητικές. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐξοργίζονται ἐναντίον τοῦ πολέμου, ἐναντίον τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἐναντίον τοῦ φασισμοῦ καί τῆς δικτατορίας, καί στηλώνουν τό παράστημα τους, εὐαίσθητοι κι' ἀδάμαστοι ὑπερασπιστές τῆς δημοκρατίας, τῆς εἰρήνης, τῆς ἰσότητας καί τοῦ φιλελευθερισμοῦ, εἶναι οἱ εὐαίσθητοι νέοι τους. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ δονοῦνται ἀπό τά μεγάλα ἰδανικά, δονοῦνται καί δέν φοβοῦνται νά τό μείξουν, νά τό φροντυφωνάξουν. Γιατί τόσο ἡ εὐαισθησία ὅσο καί ἡ δύναμη τῆς ἀντίδρασής τους, δέν ἔχουν ἀκόμη σκουριάσει οὔτε ἀπό τό χρόνο, οὔτε ἀπό τά συνεπόμενά του, τήν ἠθική διάβρωση, τήν σκοπιμότητα, τήν ψεύτικη συνηθολόγηση, τούς κατά τύπον καί κατ' ἀνάγκην συμβιβασμούς. Οἱ ἴδιοι ὅμως ἀλλοίμονο ἄνθρωποι εἶναι οἱ εὐαίσθητοι, κι' εὐπρόσδεκτοι φορεῖς καί τῶν ἐλαθερῶν, τῶν καταστρεπτικῶν τάσεων τοῦ πολιτισμοῦ μας. Εἶναι οἱ εὐαίσθητοι νέοι ποὺ γυρεύοντας τή μέθη τῆς περιπέτειας παραμερίζουν τόν αὐτοσεβασμό, κι' ἀποχαλινώνονται στά μεγάλα κέντρα, ἀπολαμβάνοντας τήν ψεύτικη αἴγλη τῆς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας, τῆς τέρψης τῶν αἰσθήσεων μέσα ἀπό τά ναρκωτικά καί μέσα ἀπό τήν ἐξαλλη ἐκτόνωση ἐνὸς συστήματος κλυδωνιζόμενου ἀπό τούς ὑδούπους μιᾶς ἐποχῆς ποὺ καταρρέει καί μιᾶς ἄλλης ποὺ προβάλλει θολά ἀλλά ἀλάθητα.

Στήν Κύπρο οἱ νέοι μας, οἱ εὐαίσθητοι αὐτοί δέκτες τοῦ αὐριανοῦ κόσμου, εἶναι τώρα κάπου ἀνάμεσα στά μεγάλα ρεύματα τοῦ πολιτισμοῦ. Δέχονται κι' ἀντιδροῦν, ἀλλά ἀκόμη εὐτυχῶς ἐπιλεκτικά, πρός τό θετικό, πρός τό ὑγιές — πάντοτε ἀναλογικά, κι' ὄχι ὁλοκληρωτικά. Οἱ ταγοί τῆς μοίρας τους, οἱ δάσκαλοι, οἱ γονεῖς, τά σωματεῖα, στέκουν καί παρακολουθοῦν, κι' ἀποτιμοῦν, καί προγραμματίζουν. Σέ ποιό δρόμο θά ὁδηγήσει τό νεανικό σύμπλεγμα τῆς αὐαισθησίας καί τῆς ἀντίδρασης; Τά νειάτα δέχονται τόσες ἐπιδράσεις. Ποιές θά ἐπικρατήσουν; Ἴσως τήν ἀφρύνουσα ὤθηση νά τήν δώσουν ὄχι οἱ λαμπροί ἑορτασμοί κι' οἱ ἀφρυσημάντες διαλέξεις, ἀλλά τό ζωντανό παράδειγμα κι' ἡ ζωντανή συμπαράσταση τοῦ μεγαλύτερου πρός τόν νεώτερο. Σέ μιά κοινωνία ποὺ οἱ μεγαλύτεροι ἁλληλοφαγώνονται γιά τά πολιτικά, γιά τά «πνευματικά», γιά τά οἰκονομικά, γιά τά «καλλιτεχνικά», ἡ νεανική εὐαισθησία δέν μπορεῖ νά μή δεχτεῖ καί νά μήν ἀντιδράσει. Καί ἄλλοτε μέν μπορεῖ ν' ἀντιδράσει συμμορφώνουσα τούς ἑκτραπέντες πρεσβύτερους, μέ τό σπινθήρισμα τῆς ἀδιάβρωτης πνευματικότητάς της, ἄλλοτε ὅμως μπορεῖ ν' ἀντιδράσει ἀρνητικά, καί θλαβερά καί γιά τή μερίδα της, καί γιά τό σύνολο. Καί σ' ἕνα κόσμο ὅπου οἱ μεγαλύτεροι ἀδιαφοροῦν, ἡ κατα[illegible]δικάζουν σταθερά κι' ἀδιάλλακτα, οἱ νέοι καί πάλιν θ' ἀντιδράσουν, δημιουργώντας κενὲ πρώτα μέσα τούς — ἀναπότρεπτη συνέπεια ψυχικῶν τραυμάτων — κι' ὕστερα στίς σχέσεις τους μέ τούς κάλους», τούς πιό μεγάλους ποὺ δέν τούς νοιώθουν, καί δέν τους καταλαβαίνουν.

Τό κλειδί λοιπόν τῆς ἁρμονίας ἀνάμεσα στίς ἡλικίες καί τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας τοῦ νέου, βρίσκεται στά χέρια τῆς πιό ὥριμης γενεᾶς. Εἶναι τό κλειδί τῆς εὐαισθησίας ποὺ χαρακτηρίζει τούς ἀνθρώπους ποὺ καρτέρουν νά πάρουν στά χέρια τους τή ψυχή τους καί τή τύχη τῆς ἱστορίας. Αὐτή τήν αὐαισθησία, αὐτό τό «κρασί τοῦ ὀνείρου», ἄς μή τό νερώνουν, ἄς μή τό θολώνουν ποτέ οἱ πιό μεγάλοι, γιατί τότε τά δημιουργήματα δέ θάναι ἔργα ἄξια καί δυνατά, συλλήψεις γερές μυαλών ὑγιειῶν, ἀλλά ἀξιολύπητα συντρίμμια ἐκτροχιασμένων ὁδοιπόρων καί ἀναζητούντων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΜΕΣΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ

Χρέη καὶ εὐθῦνες

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἴκοσι χρόνια στήν Ἱστορία τοῦ κόσμου δέν εἶναι παρά στιγόνα. Στιγμή χρονική, κιλίδα ἀσήμαντη στόν ροῦν τῆς αἰωνιότητας. Καί σ' αὐτήν ακόμη τήν ἀτομική μας ζωή, τά γεγονότα τῶν εἴκοσι χρόνων, δέν φαντάζουν στό μυαλό μας παρά σάν χτεσινή πραγματικότητα. Καί μόλις πού κλείσανε τά εἴκοσι χρόνια ἀπό τίς στερνές πολεμικές κραυγές πού δονήσανε τήν ἀνθρώπινη μοῖρα. Καί νεπό ἀκόμα τό αἷμα στή μνήμη μας. Ξαναζωντανεύει τά σκέλεθρα τοῦ ὀλέθρου. Ἀκολουθεί ἡ ἀνθρωπότητα κυκλική πορεία ἀναπότρεπτη ἀνασυγκρότησης καί καταστροφῆς. Στόν κατήφορο ὅμως αὐτῆς τῆς πορείας, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀσθμαίνη μέ ἀγωνία γιά τήν τύχη του, σέ στιγμές περισυλλογῆς, ἡ σκιά ποὺ ἁπλώνεται στά πεπρωμένα του, μέ ὅλες τίς συνέπειες τοῦ αἱματοκυλίσματος, δέν πρέπει παρά νά τόν συνετίζη καί νά τοῦ γεμίζη τή συνείδηση μέ τή συναίσθηση τῶν καθηκόντων καί τῶν εὐθυνῶν του.

Ἀπό τό σπινθήρα ξεκινήσανε οἱ δυό μεγαλοπόλεμοι. Κι' ὁ σπινθήρας στή Μέση Ἀνατολή κρυφοκαίει χρόνια.

Δέ θά μποῦμε στίς λεπτομέρειες τῆς διαμάχης ἀνάμεσα στόν Ἰσραήλ καί στίς Ἀραβικές χῶρες. Στήν ἐξέλιξη ὅμως τῶν κακῶν σχέσεων ἀνάμεσα σ' αὐτά τά ἔθνη, βεβαιωτικά κι' ἀλάθητα φάνηκε ὁ παράγων τῶν ξένων συμφερόντων τά ὁποῖα, ὑπεισερχόμενα στή διένεξη, ἐταυτίστηκαν μέ μέτωπα καί πήρανε ἀντιμέτωπες θέσεις.

Κι' ὅταν τήν περασμένη Δευτέρα ὁ σπινθήρας ἐξεροάγη σέ φλόγες, οἱ μεγάλες δυνάμεις, ὅσο κι' ἄν προσπαθήσανε νά κρυφυλαρισθοῦν πίσω ἀπό τήν οὐδετερότητα, πήραν θέση. Καί ἡ μέν Σοβιετική Ἕνωση προειδοποίησε, οἱ δέ Ἀγγλοαμερικανοί φέρονται ὡς ἐμπράκτως συμπαρασταμένοι πρός τόν Ἰσραήλ. Ἐφ' ὅσον οἱ ἐκδηλώσεις τῶν δυό στρατοπέδων περιορίζονται στούς λόγους ἤ στήν καμουφλαρισμένη βοήθεια, ἡ ἀνησυχία αὐξάνεται, ἀλλά οἱ συνέπειες περιορίζονται στό ἄμεσον. Κι' αὐτό τό ἄμεσον δέν εἶναι χαριτοβόλημα. Ἄνθρωποι πεθαίνουν. Περιουσίες καταστρέφονται. Βιομηχανίες κι' ἐγκαταστάσεις κατεδαφίζονται. Κράτη παλινδρομοῦν κι' ἡ πρόοδος δέχεται τό μαχαίρι κατάστηθα καί γελᾶ ὑστερικά ξεσπώντας σέ πολεμικές ἰαχές καί διθυράμβους. Καί τό τρισχειρότερο. Ὅσοι ἐπιζήσουν τῆς καταστροφῆς ἔξερουν πώς ἡ νίκη εἶναι Δούρειος Ἵππος, γεμάτος μίση καί πάθη καί τίποτα ἀπό τά πολεμικά κέρδη δέν καταξιώνει. Μᾶλλον τά διαβρώνει καί τά καλύπτει μέ τό φάσμα τῆς ἑνθρας, ἀπό τό ὁποῖο θά γεννηθοῦν κι' ἄλλες μάχες, κι' ἄλλοι ἀνθρωποκτόνοι. Αὐτές εἶναι οἱ ἄμεσες συνέπειες ποὺ ζοῦν οἱ μαχόμενοι, καί πού ὅλοι οἱ ἐχέφρονες βλέπουν μέ λύπη κι' ἀγανάκτηση. Ἀγανάκτηση γιατί δέ φτάνει τό ματοκύλισμα τῶν λίγων, πάνω στά κεφάλια τῆς ἀνθρωπότητας αἰσχρούν οἱ μεγάλοι καί τήν ἀπειλή γιά τή γενικώτερη σύρραξη. Τή σύρραξη τῆς ὁποίας οἱ συνέπειες θά εἶναι ἀνυπολόγιστες καί τῆς ὁποίας τά σημάδια πάνω στόν ἀνθρώπινο πολιτισμό θά εἶναι δέκα φορές πιό ἀνεξίτηλα ἀπ' ὅ,τι στό παρελθόν. Ἀνάμεσα στούς διαπληκτιζόμενους εἶναι ἡ μιά μερίδα πού θάχη ἀσφαλῶς περισσότερο δίκαιο ἀπό τήν ἄλλη —καί οἱ μέχρι τώρα ἐνδείξεις εἶναι μέ τό μέρος τῶν Ἀράβων καί ὄχι τῶν Ἰσραηλιτῶν. Στή διεκδίκηση ὅμως δικαιωμάτων οἱ μεγάλες δυνάμεις δέν ἔχουν καθήκον νά συντρέχουν τήν καταστροφή. Μέ τήν καταστροφή δέν ἐπιβάλλεται ἡ δικαιοσύνη. Ἀνοίγονται μόνο νέες πληγές, ἀπό τίς ὁποῖες κάποτε θά ξεπηδήση νέο αἷμα.

Καθῆκον τῶν μεγάλων εἶναι νά ἐπιβάλουν τήν δικαιοσύνη μέ μέσα εἰρηνικά. Τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καί ὁλόκληρος ὁ ΟΗΕ περνοῦν κρίση κάθε φορά ποὺ σημειώνεται κάπου στή γῆ μιά πολεμική σύρραξη. Καί περνοῦν κρίση ὄχι γιατί ἡ σύσταση κι' οἱ στόχοι τους εἶναι ἐλλιπεῖς ἤ ἀτελεῖς, ἀλλά γιατί τό ἔργον τους διαβρώνεται καί ὑποσκάπτεται ἀπό τά ἔθνη ποὺ ἔχουν τή δύναμη νά βοηθήσουν πολεμικά — καί δυστυχῶς τό κάνουν — γιατί, καί πάλιν δυστυχῶς, δέν ἔχουν φαίνεται τή δύναμη νά βοηθήσουν ἠθικά. Γιατί δέν μποροῦν νά ἀφοῦν πάνω ἀπό τά συμφέροντα καί τούς ἀνταγωνισμούς, καί νά λύσουν τά προβλήματα, δικά τους ἤ ξένα, μεγαλύτερα ἤ μικρότερα, μέσα στά εἰρηνικά πλαίσια τοῦ Ὀργανισμοῦ στόν ὁποῖον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι προσβλέπουν σάν τό τελευταῖο ὀχυρό εἰρήνης. Καί σ' αὐτά τά συμφέροντα θυσιάζονται ἄνθρωποι καί ἔθνη κι' ἴσως κάποτε νά θυσιαστῆ κι' ἡ ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη.

Μια λοιπόν, συμπερασματικά, είναι ή πικρή αλήθεια. Έφ' όσον οί ήγετικές δυνάμεις τοῦ κόσμου έξακολουθοῦν νά θεωροῦν άλλους πολέμους «περιττούς», κι' άλλους άπαραίτητους, ό κορμός τοῦ πλανήτη θά αίμάσση. Είναι πολύ σχετικά τά μέτρα καί σταθμά τά όποία άποφασίζουν έκάστοτε άν τό αίματοκύλισμα είναι «περιττόν» ή' όχι. Άπόλυτη όμως πάντοτε είναι ή άξία τῆς άνθρώπινης ζωῆς. Κι' άπόλυτο πάντοτε άξίωμα άποτελεί ή πραγματικότητα ὅτι ό πόλεμος δέ θεραπεύει, μετατοπίζει τό καρκίνωμα. Γι' αὐτό, άφοῦ κατάλαβαν οί άνθρωποι ὅτι ὅλοι οί πόλεμοι εἶναι περιττοί καί ἵδρυσαν τό σῶμα γιά τήν παρεμπόδισή τους, ἄς τό χρησιμοποιοῦν. Καί πρό πάντων, ἄς ἡγοῦνται τῆς χρήσεως του κι' ἄς προπορεύωνται αὐτῆς τά ἔθνη μέ τή μεγαλύτερη ὑλική δύναμη. Γιά νά μήν ἀποβῆ αὐτή ἡ δύναμη γράμμα κενό καί ἀλλοπρόσαλλο, κοιτίς καταστροφῆς καί ὀλέθρου.

Άκόμα μιά φορά μέ τόν πόλεμο αὐτό πού μαίνεται τόσο κοντά μας καί πού συνδέεται άρκετά στενά μέ τή δική μας έθνική μοίρα, ἡ δύναμη τῶν μεγάλων κρατῶν μπαίνει στήν πλάστιγγα. Όχι δύναμη ἁρμάτων καί πολεμικῶν μέσων. Δύναμη ἠθική, δύναμη δικαιοσύνης.

Θά άρθοῦν στό ὕψος τῆς ἀπαιτήσεως;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 19 Ἰουνίου 1967

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α΄ ΜΕΡΟΣ
ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ Σ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ:
«Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ»

«ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΥΠΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΟΥ ΤΗΣ ΣΤ΄ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ»

ΧΡ. ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ:
«ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΥΡΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ»

ΚΥΡΙΑΚΟΥ Χ΄΄ ΙΩΑΝΝΟΥ:
«ΑΛΑΣΙΣ ΝΟΤ ΤΑΜΑΣΙΣ ΟR ΤΕΜΕΣΗ IN THE ODYSSEY»

Τῆς Καν ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τό πρῶτο ἐκ τῶν δύο βιβλίων τοῦ κ. Κυπριανοῦ τά ὁποῖα ἐξέδωσε κατά τήν τελευταία τριετηρίδα, ἀποτελεῖται ἀπό δύο ραδιοφωνικές ὁμιλίες πού μεταδοθήκανε ἀπό τό ΡΙΚ. Τήν ἔκδοση προλογίζει ὁ κ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος πολύ εὔστοχα, ἀντί ὁποιασδήποτε ἄλλης σύστασης, προβαίνει εἰς τήν εἰσήγηση διά τήν συναρμολόγηση συναφῶν κειμένων πρός τόν σκοπό τῆς καταγραφῆς μιᾶς Κυπριακῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας. Αἱ «νύξεις» γιά τήν μεθοδολογία ἑνός τέτοιου ἔργου, σαφεῖς καί ἀπαραίτητες, ἀντανακλῶνται σέ ἀρκετήν ἔκταση στίς δυό ὁμιλίες τῆς προλογιζομένης ἐκδόσεως.

Στήν πρώτη ὁμιλία ὁ κ. Κυπριανοῦ ἀναφέρεται εἰς δύο πεζογραφικές πηγές, στό Χρονικό τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ, καί στάς 'Ασσίζας, τό φραγκικό δίκαιο, τό ὁποῖο εἰσήχθη στήν Κύπρο ἀπό τόν Γουΐδωνα Λουζινιάν, καί μετεφράσθη εἰς τό Κυπριακόν ἰδίωμα πρός τά τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος. Ὁ ὁμιλητής παραθέτει ἀποσπασματικά ἄρθρα τῶν 'Ασσιζῶν εἰς τό πρωτότυπον, καί ἀκολούθως προβαίνει εἰς διάφορα σχόλια γλωσσολογικῆς κυρίως φύσεως, ἀφοῦ ἱστορικά εἶναι ἤδη τοποθετημένα τά κείμενα, καί ἐθνολογικά ἤ μᾶλλον λαογραφικά στοιχεῖα παρέχονται ἀπό τά αὐτούσια ἀποσπάσματα.

Τό Χρονικόν τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ, πού ἔζησε κι' ἔγραψε τό πρῶτον ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος, περιγράφει ὄχι μόνον γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, ἀλλά ἀνατρέχει ἐπίσης εἰς διάφορες παλαιότερες φάσεις τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας, ὅπως ἦτο ἡ ἀγορά τῆς νήσου ὑπό τῶν σταυροφόρων, καί διάφορες βασιλεῖες ὡς τοῦ Πέτρου τοῦ Β΄ καί τοῦ 'Ιάνου. Τό δεύτερο μέρος τῆς ὁμιλίας εἶναι πιό πλούσιο τόσο σέ ἱστορικές ἀναδρομές καί σέ χρονική συνάρτηση, ὅσο καί σέ κριτική ἀξιολόγηση τοῦ πεζογραφικοῦ ἔργου τοῦ Μαχαιρᾶ.

Στήν δεύτερη ὁμιλία ἐξετάζεται τό ἔργον ὁρισμένων ἄλλων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων πού ἔζησαν ἀνάμεσα στό 1192 καί τό 1571, ὅπως ἦτο ὁ Γρηγόριος ὁ Κύπριος, ὁ Γεώργιος Λαπίθης, ὁ Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος καί ὁ Γεώργιος Βουστρώνιος. Πλάϊ στήν παρουσίαση, κι' ὅσο τό ἐπιτρέπουν πάντα τά πλαίσια τῆς ἐρχικῆς φύσεως τῶν συγγραμμάτων, συμβαδίζει ἡ κριτική ἀξιολόγηση. Τά κείμενα αὐτά ἀνάγονται εἰς τό Α΄ μέρος τοῦ τόμου πού καλύπτει τήν ἐποχή τῶν Λουζινιάν. Τό Β΄ μέρος, στό ὁποῖο ὁ συγγραφεύς ἀναφέρεται σύντομα εἰς τήν πεζογραφία τῆς 'Ενετοκρατίας (1485—1571), ξεχωρίζει ὀνόματα ὅπως τοῦ Φλώριου Βουστρώνιου καί τοῦ Στέφανου Λουζινιάν. Τήν ἔκδοση συνοδεύει ὑποσημειωματική ἑρμηνεία ὁρισμένων Κυπριακῶν ἰδιωματικῶν λέξεων.

'Ενδιαφέρουσα κι' ἐμψυχωτική γιά τόν μαθητικό κόσμο εἶναι ἡ δεύτερη ἔκδοση τοῦ κ. Κυπριανοῦ, στήν ὁποία παρουσιάζει μιάν ἀνθολόγηση κειμένων τῶν μαθητῶν του τῆς Στ΄ Κλασσικοῦ, τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Στήν ἔκδοση αὐτή συνεργάζονται οἱ 35 περίπου μαθητές τοῦ τμήματος ἕκαστος μέ μία ἀναλυτική παρουσίαση βιβλίου. Ἄξιον λόγου εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ ἐργασία καλύπτει ἀοκετοὺς ἀπό τούς σταθμούς τῆς 'Ελληνικῆς λογοτεχνίας, ὡς εἶναι «Ὁ ζητιάνος» τοῦ Καρκαβίτσα, «Ἡ θυσία τοῦ 'Αβραάμ» τοῦ Κορνάρου, «Ὁ Χριστός ξαναστανρώνεται» τοῦ Καζαντζάκη, ἡ «Γαλήνη» τοῦ Βενέζη, ἀλλά ἀγκαλιάζει ἐπίσης καί ἀριστουργήματα τῆς ξένης λογοτεχνίας ὅπως ὁ «Ἅμλετ» τοῦ Σαίξπηρ «Τό ὑπόγειο» τοῦ Ντοστογιέφσκι ἡ «Ἀνάσταση» τοῦ Τολστόϊ κ.ἀ.

Δέν πρόκειται νά σταθοῦμε σέ ὀνόματα, παρ' ὅλον πού ὁρισμένοι μαθητές διακρίνονται τόσο γιά τόν ἰδιαίτερο χειρισμό τοῦ λόγου, ὅσο καί γιά τήν κριτική διείσδυση. Πιστεύουμεν ὅμως ὅτι ἄν πρόκειται νά ἐπαναληφθῆ ἡ κυκλοφορία ἑνός τέτοιου πολυγραφημένου βιβλίου ἀνάμεσα στούς μαθητές, ἴσως ἡ κρίση νά ἀκουισθῆ ἀκόμη περισσότερο, ἄν πλάϊ στά καλειρωμένα κλασσικά ἔργα τόσο τῆς 'Ελληνικῆς ὅσο καί τῆς ξένης λογοτεχνίας, ἀνατεθῆ στούς μαθητές καί ἡ παρουσίαση ἔργων πιό πρόσφατων πού κερδίζουν ἤδη τήν ἀναγνώριση κι' ἐπικρότηση τῶν συγχρόνων τους.

Βιβλία ὅπως ὁ «Ξένος» τοῦ Καμύ, ὁ Χέμινγκουεη, ὁ Στάϊνμπεκ, ὁ Σολόχωφ, ὁ Πάστερνακ (Νόμπελ), ὁ Πρίστλεϋ, ὁ δικός μας Βασιλικός, μποροῦν, παράλληλα μέ τήν στέρεα κλασσική θεμελίωση τῆς λογοτεχνικῆς παράδοσης τοῦ μαθητοῦ, νά τοῦ προσφέρουν καί μιά ὁρισμένη ἀπαραίτητη δόση τρέχοντος πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ, καί μάλιστα πιό ὑγιῆ, ἀφοῦ θά τελεῖται ὑπό τήν ὡριμότερη καθοδήγηση τοῦ καθηγητοῦ.

...τομ. ἔκδοση τοῦ '64 τοῦ ...ικοῦ Πνευματικοῦ 'Ομίλου ...υ, τῶν Χρύσανθου καί Πα...ας Κυπριακοῦ, πού φέρει ...«Οἱ 'Αρχαῖοι Ἕλληνες Λυ...Ποιηταί» ἀποτελεῖται ἀπό ...ντομη, πάντα ἐπίκαιρη καί ...κή μελέτη τῶν λογοτεχνι...ικείων πού διακρίνουν καί ...μάτων πού ἀπασχολοῦν με... ἀπό τούς πιό γνωστούς λυ...ποιητάς τῆς ἀρχαιότητας τόν Πίνδαρο τόν Θηβαῖο, Ἀρχίλοχο τόν Πάριο, τήν ...ρώ, τόν 'Αλκαῖο, τόν Ἴβυκο ... Τό σύγγραμμα βέβαια δέν ...ελεῖ ἐξαντλητική ἡ λεπτομερῆ ἀνάλυση τῆς λυρικῆς λογοτεχνίας τῆς ἀρχαιότητας, ἀλλά ἕνα εὐχάριστο καί καλογραμμένο ἀνάγνωσμα μέ εὔστοχες νύξεις γύρω ἀπό τό ἔργο τῶν λυρικῶν. Πλούσια διανθισμένο μέ ἀποσπάσματα ἀπό τό ἔργο τους.

Σύντομη ἐπίσης μελέτη - πρόταση εἶναι μιά περσυνή ἔκδοση γραμμένη 'Αγγλιστί, τοῦ γνωστοῦ λογίου Δρος Κυριάκου Χ΄΄ Ἰωάννου, στήν ὁποία καταπιάνεται μέ τό ἑβδόμο α΄ 184 τῆς 'Οδύσσειας. Διά σειρᾶς λογικῶν ἐπιχειρημάτων, ἱστορικῶν, γεωγραφικῶν καί ὀρθογραφικῶν, ὁ Δρ Χ΄΄ 'Ιωάννου προτείνει ὅτι ἡ χαλκοπαραγωγική πόλις ἡ ἀναφερομένη εἰς τό ρηθέν ἑδάφιον τῆς 'Οδυσσείας ὡς λιμενικός σταθμός ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων εἶναι ἡ ἀρχαία 'Αλάσια παρά τήν "Εγκωμη «"Αλασις Not Tamasis Or Τεμέση In The Odyssey», κι' ὄχι ἡ Ταμασός (πλησίον 'Ιδαλίου) ἤ ἡ Τέμεση εἰς Κύπρον ἤ 'Ιταλίαν. Τό σύντομο δοκίμιο εἶναι γραμμένο σέ γλῶσσα καί ὕφος ἐπιστημονικό, τεκμηριωμένο μέ ἄφθονες βιβλιογραφικές παραπομπές καί ὑποσημειώσεις.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτ[illegible] 3 Ἰουλίου 1967

ΕΚΔΟ[illegible]ΕΙΣ

Β΄ Μ[illegible]Ε

ΚΛΕΙΤΟΥ [illegible]ΝΙΔΗ:
«ΓΕΝΕΑ ΕΚΤΗ[illegible]ΠΙΚΛΗΣΗ»

ΓΙΩΡΓΟΥ [illegible]ΛΕΣΚΗ:
«ΟΜΟΡΦΗ [illegible]ΧΩΡΑ»

ΓΙΑΝΝΗ ΛΕΥΚΗ:
«ΞΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΦΩΝΗ»

ΝΙΤΣΑΣ ΠΕΠΠΟΥ:
«ΜΑΚΡΥΝΟ [illegible]ΩΤΙ»

Τῆς Καν ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ πρώτη ἐντύπωση πού σοῦ ἀφήνει ἡ ποίηση τοῦ Κλείτου 'Ιωαννίδη εἶναι ὁ ἀσθματικός πληθωρισμός. Σπρώχνονται τά κομμάτια τοῦ ἑαυτοῦ του μέσα στό στίχο, γυρεύοντας φωνή. Κι' ἡ φωνή εἶναι ἐκεῖ, σίγουρη, ποιητική, ὅμως ἀσθμαίνουσα, σπαραχτική, ἀγωνιζόμενη ν' ἀποτινάξει τόν πυκνό ἰσκιο τοῦ ἐγκεφάλου. Κι' ἡ τελική ἐντύπωση εἶναι ἡ γεύση τοῦ δράματος. Τοῦ πολυαίμακτου δράματος στό ὁποῖο ὁ ἐλλειπτικός στίχος, τό ψυχικό κενό τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στούς δαιδάλους τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς — τό βιβλίο διατρέχουν θεσσοφικά καί ἐσωτερικά σύμβολα καί σκέψεις — κι' ἡ ἀσταμάτητη εὐαισθησία, αἰχμηρή καί διεισδύουσα τοῦ ποιητῆ, συνθέτουν τό ταμπλώ - βιβάν. Εἶναι βέβαιο περαν πάσης ἀμφιβολίας ὅτι μέ τήν πρώτη του αὐτή συγκροτημένη ποιητική προσφορά, ὁ Κλείτος 'Ιωαννίδης δέν διαγράφει ἁπλῶς ὑποσχέσεις, ἐπιβάλλεται σάν θετικό κεφάλαιο. Δέν ἔχει σημασία τό γεγονός ὅτι διαφαίνεται πολλή ἐγκεφαλικότητα στό στίχο του, ἄν καί τίς πιό πολλές φορές μετουσιωμένη — κι' ὁ 'Ελύτης ἀντιμετώπισε τό ἴδιο πρόβλημα. Οὔτε ἔχει σημασία ἡ κάπως ἀτελείωτη ἀκόμη μορφολογική δομή τοῦ στίχου — ὁ Σαραντάρης πέθανε ἀφήνοντας πίσω του μιά ὑπολογίσιμη παραγωγή γιά τά ἑλληνικά γράμματα, χωρίς ὅμως νά τελειώσει τή στιχουργική του. Σημασία ἔχει πιό πολύ τό γεγονός ὅτι μέσα στούς στίχους τοῦ νέου αὐτοῦ ποιητῆ κλείνεται ὁ ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἄνθρωπο καί μέ τόν ἑαυτό του.

«Πολεμοῦμε τὸν πόλεμο,
ἀγαποῦμε τὴν ἀγάπη
κι' εἴμαστε αὐτοὶ ποὺ εἴμαστε.
Νὰ ὁ τίτλος τοῦ πολιτισμοῦ μας.
Ἡ ἡσυχία τῶν καφφιῶν,
οἱ ἀκαφτοι πυρσοὶ
τοῦ μεσημεριανοῦ ἥλιου,
μὲ συντομία,
ἡ συνταγὴ τοῦ αἵματος».
(ἀπὸ τὸ «Δωρικό»).

Ἐκεῖνο ὅμως πού βλέπουμε σάν μειονέκτημα κι' ὅταν ἀκόμη θἄχει γεφυρωθεῖ τό σχίσμα ἀνάμεσα στήν αἰσθηματική δόνηση καί τήν διανοητική ἀφορισματικότητα τοῦ ποιητῆ, εἶναι ἡ πυκνή χρήση ἀμετουσίωτων στοιχείων ἀπό τήν φιλοσοφία τοῦ ἐσωτερισμοῦ. Ἀπομακρύνει τούς μή γνωρίζοντας, πού ἀλλοιώτικα θά εἶχαν πολλά νά κερδίσουν μέσα ἀπό τόν πιό πλουσιευμένο προβληματισμό τοῦ δημιουργοῦ.

Ὁ Γιῶργος Μολέσκης γράφει σέ στίχο ἐλεύθερο, ἀκολουθώντας λίγο - πολύ τίς σημερινές τάσεις τῆς πίκρας καί τῆς ἀναζήτησης. Εὔστοχοι, ἁπλοί καί καλοσυνταγμένοι μερικοί στίχοι του ἀποπνέουν αἰσιοδοξία:

ΗΡΩΕΣ

Σήμερα ξημέρωσε τόσο δμορ- (φα,
σήμερα μᾶς περιμένει μιά μεγά- (λη πράξη.
Σήμερα θά νικήσουμε τὸν ἄν- (θρωπο
γιατί δταν σηκώνεσαι τόσο φρέ- (σκος ἀπ' τὸν ὕπνο
ἀπ' τὸ πλάϊ τῆς γυναίκας ποὺ (σ' ἀνκαλιάζει,
γιὰ νὰ σταθεῖς ἀντιμέτωπος στὸ (θάνατο,
τότε νικᾶς τὸν ἄνθρωπο...

Κάποτε ὅμως, καί μάλιστα στά πλαίσια τοῦ ἰδίου ποιήματος, ὁ ποιητής περνᾶ στό πεζό καί στό κοινότυπο:

«...τὸν ἄνθρωπο
ποὺ πλάστηκε ἀχαμνὸς καὶ (δειλὸς
νὰ κυνηγᾶ τὴν εὔκολη ἡδονή,
καὶ τὶς ὁμορφιὲς τῆς στιγμῆς»

Ἴσως μεγαλύτερη ἀφαίρεση νά ἔσωζε πολλές στιγμές, ἰδιαίτερα ἐκεῖνες στίς ὁποῖες ὁ στοχασμός διαφαίνεται πιό ἀπαιτητικός, ἄν καί στό μεγαλύτερο τμῆμα της ἡ συλλογή διαπνέεται ἀπό τήν λυρική διάθεση. Μεγαλύτερη ἐπίσης προσοχή θά μποροῦσε νά δοθεῖ στή συντακτική ροή τοῦ στίχου.

Ἀπό τόν γνωστό ποιητή Γιάννη Λεύκη, ἔχουμε μιά νέα ἀνθολόγηση μέ τίτλο «Ξένα τραγούδια μέ τή δική μου φωνή».

Πρόκειται γιά τήν μετάφραση ἀπό τόν κ. Λεύκη γνωστῶν ξένων ποιητῶν. Οἱ μεταφράσεις αὐτές, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος στόν πρόλογό του, ἔγιναν πρίν χρόνια. Προσφέρονται ὅμως σάν μιά ὑπόμνηση τῆς ρωμαντικῆς ἐποχῆς πού στό κλείσιμο τοῦ περασμένου αἰῶνα εἶδε τή δόξα ὀνομάτων ἕως τοῦ Μπωντελέρ, τοῦ Χάϊνε, τοῦ Λόνγκφελλου, τοῦ Π. Μπ. Σέλλεϋ. Οἱ ποιητές αὐτοί εἶναι ἀνάμεσα στούς ἀνθολογούμενους. Ὁ Γάλλος ποιητής ἀντιπροσωπεύεται μέ μιά ἐπιλογή ἀπό τή συλλογή «Λουλούδια τοῦ κακοῦ», ὁ Χάϊνε μέ τό «Ἕνα τραγούδι», ὁ Σέλλεϋ μέ τήν «Ἀρέθουσα» καί τό «Στή βασίλισσα τῆς καρδιᾶς μου», κι' ἀνάμεσα στά ἄλλα ποιήματα βρίσκουμε τραγούδια τῆς 'Ανατολῆς». Κινέζων καί Ἰαπώνων ποι-

ητῶν, τὸ «Ἐρωτικὸ τραγούδι» τοῦ Pascale d' Angelo καὶ «4 τραγούδια» τοῦ Ἀμερικανοῦ ποιητὴ Ἄλλαν Σήγκερ — ποὺ ἴσως νὰ εἶναι καὶ πιὸ κοντὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους — στὴ σύγχρονη ποιητικὴ ψυχοσύνθεση. Οἱ μεταφράσεις εἶναι στὴν δημοτική, σὲ ὕφος λυρικὸ καὶ μὲ καλοδιαλεγμένες ἁπλὲς λέξεις. Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ τέταρτο τραγούδι τοῦ Σήγκερ:

«Ἔχω ἕνα ραντεβοῦ μὲ τὸ θάνατο ὅταν θὰ 'ρθεῖ τὸ καλοκαίρι μὲ τὶς γαλάζιες ὄμορφες του μέρες.

Μπορεῖ ἀπὸ τὸ χέρι νὰ μὲ πάρει καὶ νὰ μὲ πάει στὴν σκοτεινιά. Τὰ μάτια μου νὰ κλείσει καὶ νὰ μοῦ σβέσει τὴν ἀναπνοή. Μὰ μπορεῖ καὶ νὰ περάσω δίχως νὰ μὲ δεῖ».

«Τὸ μακρυνὸ ξεφάτι» εἶναι ἡ δεύτερη ποιητικὴ ἔκδοση τῆς Νίτσας Πέππου. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς στίχους ἀκολουθοῦν τὴν παράδοση, ἄλλοι εἶναι ἐλεύθεροι. Ἡ οὐσία ὅμως εἶναι ὅτι παρὰ τὴν εὐαισθησία της ἡ νεαρὴ μας ποιήτρια βρίσκεται ἀκόμη στὸ στάδιο τῶν ἀναζητήσεων — ὄχι τῆς μορφῆς, δὲν ἔχει σημασία — ἀλλὰ τῶν ἰδεῶν. Οἱ 'ἀνησυχίες της δὲν ξεπερνοῦν τὸν κύκλο τῆς ἐφηβικῆς ἐμπειρίας. Κι' ὅταν καταπιάνεται μὲ θέματα εὐρύτερα, ὅπως εἶναι τὸ τετριμμένο πατριωτικό, καταφεύγει στὸν κενὸ ρητορισμὸ γιὰ νὰ τονώσει τὴν αἴσθηση. Στὶς πιὸ προσωπικές της στιγμὲς ἴσως νὰ γίνεται πιὸ ἀληθινή, ἀλλὰ σχήματα λόγου ὅπως εἶναι τὸ «τρελὰ πουλιὰ τοῦ φθινοπώρου», τὸ «μακρυνὸ πέλαγο», «ἡ πονεμένη νύχτα», εἶναι χιλοειπωμένα καὶ πολὺ λίγο προσθέτουν στὴν ποιητικὴ ὑπόθεση. Ὑπάρχουν ὅμως στὸ βιβλίο καὶ οἱ εὐτυχισμένες στροφὲς ποὺ προδιαγράφουν τὸ μέστωμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ ποιήτρια πρέπει νὰ ἐργαστεῖ, νὰ ζήσει καὶ νὰ πειμένει. Ἀνατυπώνουμε τὴ «Δύναμη»:

«Μέσα στὴν ἀβυθομέτρητη καρ-
(διά μου,
ΟΛΑ ΤΑ ΔΕΧΟΜΑΙ...
Κι' ἐκεῖνο ποὺ μὲ μέθυσε.
Κι' ἐκεῖνο ποὺ μὲ μάτωσε,
ἀρχίζοντας ὁλοένα ἀπ' τὴν ἀρ-
(χή...
Μὲ τὸν πόνο μετρῶ
τ' ἀνθρώπινα μέτρα μου.
Μὲ τὰ πικρά μου δάκρυα
τὴ γλύκα τῆς δύναμής μου.
Μὲ τὰ μαχαίρια ποὺ μὲ σκοτώ-
(νουν
μετρῶ τὴ ψυχή μου».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ, 10 Ἰουλίου 1967

Ἐπικαιρότητες

ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΚΙ ΑΠΡΑΞΙΑ

Ἔχει καὶ τὸ καλοκαῖρι τὴν ἄρνησή του

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παντοῦ σ' ὅλο τὸν κόσμο, τὸ καλοκαιρι, οἱ θερινὲς διακοπὲς γίνονται δεκτὲς σὰν εὐλογία. Εἶναι ἡ ἀνάπαυλα, ἡ ἀναπνοὴ στὸν ἀσθματικὸ ρυθμὸ τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι οἱ μεγάλες φωτεινες ἡμέρες ποὺ γεμίζουν τη μνήμη μας μὲ ξεστὴ ἐλπίδα, μὲ γλυκὰ ὄνειρα, εἶναι ἡ χρυσὴ ἀφετηρία ποὺ ἀνοίγεται καινεχρονικὰ μεσα στὸν κύκλο τῆς ζωῆς μας, γιὰ νὰ μᾶς προσφέρει ἄλλη μιὰ ὑπόσχεση ἀνανέωσης, ἄλλη μιὰ ἀπόδειξη συμπαράστασης τῆς φύσης στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἄνθρωποι ἀνεξάρτητα πάντα ἀπὸ τὶς καιρικὲς προτιμήσεις τους, ἀλέπουνε τὶς θερινες διακοπὲς σὰ μιὰ δοση φυγῆς ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, ἀπὸ τὴ σκουριὰ τῆς τριβῆς καὶ τὴ φθορὰ τῶν ρουτινιέρικων μικροχαρῶν. Κι' ὅλοι κάτι πάντα προγραμματίζουν γι' αὐτὴ τὴν ἐποχή. Ἀπὸ τὴν πιὸ μικρὴ ὡς τὴν πιὸ μεγάλη ἐξόρμηση. Ἄλλοι γιὰ ταξίδια στὸ ἐξωτερικό, ἄλλοι γιὰ ἐκδρομὲς στὸ Κυπριακὸ τοπίο, ἄλλοι γιὰ θάλασσα, ἄλλοι γιὰ βουνό, ἄλλοι γιὰ ξεκούραση καὶ ψυχαγωγία — καὶ τὰ δυὸ τονισμένα στὸν ὑπερθετικὸ — ἔστω καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς καθημερινότητας. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία πάντως εἶναι οἱ διακοπὲς νὰ ἐξυπακοῦνε τὴν ἀλλαγή.

Προϋπόθεση ἀπαραίτητη ἐξ ἄλλου γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ καλοκαιριοῦ, γιὰ τὴν ἐκποίηση τῶν διακοπῶν σὲ ἐνέργεια, ζωντάνεια, κουράγιο καὶ διάθεση γιὰ τὴν ἐπόμενη φάση τοῦ ἀγῶνα. Καὶ κοιτάζουμε πάντα τὸ καλοκαίρι ἢ τὶς διακοπές μας, πρὶν ξεκινήσουμε μὲ τὴ σπίθα τῆς ἀναμονῆς μέσα μας, μὲ τὴ δίψα τοῦ κουρασμένου ποὺ ἀρχίζει νὰ νοιώθει δίπλα του κρύσταλλο τὸ νερό, μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι κρατοῦμε ξανὰ στὰ χέρια μας ἄλλο ἕνα μπόνο χαρᾶς, ἄλλη μιὰ γεύστα ἐλευθερίας. Καὶ μᾶς θαμπώνει αὐτὸ τὸ δοαμα τῆς ἐλευθερίας τόσο, ποὺ βλέπουμε μόνο τὴ διάρκεια. Κι' ὁ προνοιαμπατισμός μας κρατᾶ τόσο μόνο ὅσο θὰ κοατήσουν οἱ μέσες τῆς ἀποδημίας. Σπάνια προνοοῦμε πιὸ πέρα, πέρα ἀπὸ τὸν ἥλιο, πέρα ἀπὸ τὴν καστὴ ἀπουσιά, πέρα ἀπὸ τὰ ἀποτηλὰ ὄστρακα τῆς τέρψης, πέρα ὡς τὴν ὥρα τοῦ ἀπολογισμοῦ. Γιατὶ ἂν τὸ κάναμε, θὰ σκιοτούσαμε μὲ τόμιο. Θὰ τοαβούσαμε πασόπεσα τὲς διαθέσεις μας καὶ θὰ τὲς ὑποβάλλαμε σὲ μιὰ προειδοποιητικὴ διάλεξη, σ' ἕνα συνήσιασμα προοτατευτικό, ποὺν ἀφεθοῦν στὴν ἀπολύτωση τῆς ξεγνοιασιᾶς.

Πολλοὶ ἀσφαλῶς ἐδῶ θὰ παρεμβάλλουν κάπως ἀνανακτισμένοι ἴσως, ὅτι ἡ ξεγνοιασιὰ αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητη, ὅτι γιὰ λίγες ἑβδομάδες μόνες πρέπει νὰ ἀβύγουν ἀπὸ τὸ μυαλό μας οἱ ἔγνοιες, γιὰ νὰ μποροῦσε ἡ ἄνθρωπος νὰ ξεντεῖ τὶς γραμμὲς τοῦ ὑφάσματος, καθὼς καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνεμελιὰ αὐτὴ θὰ ἀναβλύσει καὶ νέα ἀνάκουση καὶ νέα ἔμπνευση. Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ πολλοὶ, σὰν πρέπει τὰ ἀνειβένω ἐντελοῦδιο, καὶ σὰν ἔχει ἡ ὥρα τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ τῆς ἀνάλυσης τῶν ἐμπνεύσεων, βλέπουν τὴν πεδιάδα τοῦ διασπάσουνε μὲ τὰ ἴδια λημπεδὰ πόδι τῆς συνέχισης τῆς ἐπιτυχίας; Μερικοί, ἴσως νανί. Κι' ἴσως κι' αὐτοὶ οἱ περισσοὶ νὰ ἐπαναβάλλουν λιγοψύχιες, ἂν ἐβραδύνουν πιὰ κοντὰ στὴν ἔδαφός τους. Ἂν παρατηροῦσουνε νὰ ἀφήνουν λίγη ἄβεια στὸ γαμένο κοσμὸ ποὺ κυνηγήσανε μέσ' τὰ ἡλιοσβῶτα σὰν πεταλοῦδες. Ὑπάρχουν ὅμως ἀνάγκες ἐπιβεβαίωσης καὶ οἱ ἄλλοι, ἀσκεπεῖς, ποὺ τὴν ὥρα τοῦ ἀπολογισμοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνακτίσουν τὶς ἀνησυχίες τους νὰ λιμὲς στὸ σῶμα τῆς πανανιατινότητας ποὺ ἐξανατοποθέτησε. Καὶ βλέπουν νὰ κάποια πίκρα καὶ κάποια μετανιάνειες ἴσως τὸ κουβάλισμα τοῦ γοιμένου γρόνου, ποὺ τοὺς ἔβαψε χωρὶς σπουδαῖα, χωρὶς οὔτε ἕνα ἴσως σημάδι.

Ἂν λοιπὸν φτάσουμε στὴν ὥρα ἐκείνη τοῦ ἀπολογισμοῦ, τὴν οὐνηρη ὥρα τῶν μεθεορτίων, τωρα ποὺ μολις μπαίνουμε στὸ προσκήνιο μὲ τὸ χιτῶνα τῆς γιορτης, ἴσως δὲν θαταν ἄστοχες λίγες σκέψεις καὶ λίγη ἔστω ὅραση, ποὺ νὰ δώσουν ἕνα κάτι στο κενό, ἔτσι ποὺ ὅταν τὸ διανυσουμε πιά, νὰ μποροῦμε ἀντρόπιαστα νὰ γυρνοῦμε πίσω καὶ νὰ δείχνουμε κατάτοτηθά του, τὸν μιλιοδείχτη τῶν ὡρῶν ποὺ καταφέραμε νὰ τοῦ φυτεψουμε.

Ἕνα ἴσως καλοκαιριάτικο σύνθημα θὰ μποροῦσε ν' ἀποβεῖ λυτρωτικό: καὶ κάτι χρήσιμο γιὰ τὶς διακοπές. Μέσα στὴν ἔξαρση τῆς προσδοκίας, μέσα στὸ θόρυβο τῶν καλοκαιριάτικων προσανατολισμῶν, μπορεῖ νὰ ἀνοιχτεῖ μιὰ μικρὴ ἥσυχη παρένθεση. Μιὰ στιγμὴ σοβαρότητας, ὅσο κι' ἂν αὐτὸ εἶναι δύσκολο. Καὶ μέσα στὸν παρδαλὸ μποξὰ τῶν διακοπῶν, νὰ χώσουμε καὶ κάτι πιὸ στερεό, πιὸ μακρόπνοο, πιὸ ἐπικοδομητικό. Γιὰ τὰ παιδιὰ ἴσως νὰ εἶναι μιὰ προέχταση, μὲ ψυχαγωγικὴ μορφή, τῆς ἐκπαίδευσής τους — ἂς μὴ ξεχνοῦμε τὶς καλοκαιρινὲς διαλέξεις (courses) ποὺ συνηθίζονται καὶ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ σὲ μικρότερη κλιμακα στὴν Κύπρο.

Γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους μὲ μὴ πνευματικὴν ἐργασία, μπορεῖ νὰναι ἡ ἀπασχόληση μὲ μιὰ ξένη γλῶσσα, ἡ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀναγνώσματα. Γιὰ τοὺς ἀπασχολουμένους μὲ πνευματικὴ δουλειά, μπορεῖ νὰναι ἡ ἐπίδοση σὲ μιὰ τέχνη χειρονακτική, ἢ ἡ ἀπόκτηση γνώσεων ποὺ μποροῦν ν' ἀποβοῦν βοηθητικὲς στὴν τακτικὴ ἀπασχόληση.

Γιὰ τὶς νοικοκυρὲς μπορεῖ αὐτὴ νὰναι ἡ εὐκαιρία νὰ φοεσκάσουν τὶς γενικὲς γνώσεις τους, γιὰ νὰ μὴ παίζουν ρόλο στιωπποοῦ μάτρωρα στὶς ἔβω - κοσμικὲς ἐπιλεκτικώτερες συγκεντρώσεις. Γιὰ τὶς ἐργαζόμενες μποσεῖ αὐτὴ νὰναι ἡ εὐκαιρία ν' ἀνανεώσουν τὴν γκαντασόπια τους ἀπειλήνοντας οἱ ἴδιες κάτι ἀνέβοδο. Οἱ μέλλουσες μητέρες μποροῦν νὰ μάθουν κάτι γιὰ τὸ παιδί τους, οἱ προνοσπιένοι στὴν ἁλικία μποροῦν νὰ ψάξουν γιὰ ἕνα νέο ἐνδιαφέρον ποὺ νὰ πλουτίσει τὴ ζωή τους, οἱ πολὺ κουρασμένοι τέλος μποροῦν νὰ κάτσουν νὰ παρανοσπιαστίσουν πάνω σὲ συγκεκριμένες γοαμιὲς καὶ βάσει βασίμως κάτι γιὰ τὸ φθινόπωρο, γιὰ τὸν γειμώνα.

Φτάνει κάτι νὰ νίνι. Κάτι βασικὰ, κάτι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ μετράει πάνω βαθμίνια, μικρὰ ἢ μεγάλα, μέσα στὴν ἀπαραίτητα ἀπὸ γαλανοπράσινα θαύματα. Γιατὶ κάποτε, ἔτσι κι' ἂν δὲ βάλουμε νὰ τὰ πιάσουμε οἱ μεγάλες μέσες τῶν ἀναγκάσεων τελειώνουνε φάβοντας πάνω στὶς πιὸ μὲ τὶς γαλάζιες, στὴν ἄγκυρα ποὺ νοιώθει ἡ ἀνθρώπινη ποὺ εἶναι σταθερὴ κουρασμένος ἀ πολὺ ἀναβάλλοντας καὶ ἀπὸ τὰ καλοκαίρια, μέσ' ἀπὸ τὰ ἀπλόνουνε τοῦ ἀβύσσου, ἀπὸ τὰ ἀπλόνουνε τὰ ἀπλόνουνε τὰ ἀπλόνουνε

Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ἡ ὅλη ἀνηρὴ ἀφαίρεση περιτέμνει τὸ ἔλεος. Ἀσφαλῶς ποὺ ἡ κοινωνία μας, στὶς ἐξωτερικὲς της γραμμὲς διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν κοινωνία τοῦ Χριστοῦ. Ἐξυπακούει περισάρεση ὀργάνωση σὲ βάσεις πιὸ πλατεῖες ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ἐνόνοια σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Ἀλλὰ μήπως καὶ μ' αὐτὴ τὴν ποσοθέτηση δὲν μποροῦ νὰ ὑπάρξει περισσότερη λεπτότης καὶ διακριτικότης, κι' ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἡ προσωπικὴ συνδιαλλαγὴ εἶναι ἀδύνατη; Γιατὶ καὶ περαιτέρω ἀκόμη, κι' ἐκεῖ ὅπου ἐλλείπει ἡ πίστη ἢ ἡ παραδοσὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐντολῆς, δὲν μποροῦ νὰ ὑπάρχει μιὰ ἄλλη αὐθύπαρκτη ἀναγνώριση, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐσωτερικῆς νύμνιας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς νύμνιας ἐκείνης ποὺ γεννᾶς περιβλήματα, φαντάζει παντοῦ ὅμοια; "Ομοια πὸ πάντων στὴ δίψα της νὰ μιλήσει μὲ τὴν ἐξωτερική της ἀντανάκλαση, τὸν συνάνθρωπο, καὶ τὸν ἐσωτερικό της ξένο, τὸ τελειότερο.

Τὸ νοημμάσιο ὅμως αὐτὸ τῆς ἀναγνώρισης ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλους ἴσως, στὴν ἐποχή μας ἰδιαίτερα, φαίνεται πὼς δὲν μετρᾶ. Εἶναι μιὰ ἐποχὴ κοσυγαλέα, φτειασιδωμένη καὶ θοασύβειλη, θέλει νὰ βοεῖ τὸν ξένο της, ἀλλὰ δυσκολεύεται νὰ παρατήσει τὰ μασκαράτα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ, 24 Ἰουλίου 1967

Ἐπίκαιρα φλέγοντα θέματα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Καθήκοντα καὶ εὐθῦνες

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ μοῖρα φτερουγίζει σκληρή, ἀπειλητικὴ πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν μας, πάνω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἱστορίας μας. Μόνο ποὺ τὴν ἱστορία θὰ τὴν γράψουν οἱ λίγοι ἴσως ὡραιοποιημένη ἴσως καιροσκοπική. Τὶς γενηὲς ὅμως θὰ τὶς πλάσουν οἱ πολλοί. Οἱ πολλοὶ τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πνεύματος, τῆς παιδείας. Ἀπ' αὐτὰ ὄχι ἁπλῶς βασικὸ ἀλλὰ ληξιαρχικὸ ρόλο στὴν διάπλαση τοῦ χαρακτῆρος, διαδραματίζει ἡ παιδεία.

"Οταν πρωτοφτερούγισε ἄγρια, πρὶν ἔντεκα χρόνια πάνω ἀπ' τὸ νησί, τὸ ἐθνικὸ πεπρωμένο, τὰ πράγματα ἦταν πολὺ πιὸ ἁπλᾶ — ἁπλᾶ ὅσο εἶναι ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος, ποὺ πολεμοῦσε γιὰ τὴν ἐπιβίωση του, πολεμοῦσε τὴ φωτιὰ καὶ πολεμοῦσε τὸ συνάνθρωπο.

Ἔτσι ἁπλᾶ καὶ σίγουρα ξεκίνησε κι' ὁ Κυπριακὸς ἀγώνας γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση. Μέσα ὅμως ἀπὸ δέκα χρόνων ἱστορίας, ἐξέλιξης καὶ διπλωματίας, ὡρίμασε — ὅπως ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐπιτηδευμένος, ὁ πολιτισμένος. Κι' ἀφοῦ ὡρίμασε, κι' ὅλα ἐπὶ τέλους ἀπέβλεπαν σὲ μιὰ ὁριστικὴ λύση τοῦ Κυπριακοῦ, ὁ Κυπριακὸς ἀγώνας ἀρχίζει νὰ μπαίνει σὲ στάδια πολύπλοκα, παρακινδυνευμένα. Γιατὶ τώρα ποὺ βρισκόμαστε ὅσο δὲν βρισκόμαστε ποτὲ ἄλλοτε κοντὰ στὴν πραγματοποίηση τοῦ ἐθνικοῦ μας στόχου, τὰ πράγματα ἀποβάλλουν τὸν ἰδανισμό τους καὶ προβάλλουν ὅπως εἶναι γυμνά, ὠμὰ καὶ κάποτε δυσάρεστα. Τότε ὁ σκεπτόμενος Κύπριος ἀναλογίζεται μὲ θαρειὰ τὴν συναίσθηση τῆς εὐθύνης τὸ διπλὸ μέρισμα ποὺ ἐπωμίζονται ἄνθρωποι καὶ λαοὶ σὲ στιγμὲς ἐκλογῆς, σὲ στιγμὲς δράσης: τὰ καθήκοντα καὶ τὰ προνόμια.

Στὸν τομέα λοιπὸν τῆς Κυπριακῆς ἐκπαίδευσης τὸ δισυπόστατο αὐτὸ σύμπλεγμα ἀλληλοτέμνεται τὶς μέρες μας σ' ἕνα παράξενο συνδυασμό, ὀδυνηρὰ ἀντιφατικό.

Ἡ ὕπαρξη ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων εἰς τὴν Κύπρον, γνωστὴ κατάσταση, ἀποτελεῖ γιὰ χρόνια τώρα θέμα ἀγόνων, προσπαθειῶν καὶ διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ στὶς ἀρχές. Πρὸς τοῦτο ὑπενθυμίζομεν διὰ τὴν μὲν στοιχειώδη ἐκπαίδευση πρόσφατη σειρὰν ἄρθρων τοῦ κ. Ν. Λεοντίου, Γ. Γραμματέως τῆς ΠΟΕΔ, εἰς τὰς ἐκδόσεις τῆς 13ης, 14ης καὶ 15ης τρέχ. τοῦ «Φιλελευθέρου», μὲ τίτλο: «Τὰ προβλήματα τῶν διδασκάλων». Εἰς αὐτὰ ἀναφέρονται τόσον οἰκονομικὰ προβλήματα — συνταξιοδότηση καὶ ὑπερωρίες — ὅσον καὶ θέματα τοῦπου ἐργασίας «7. Φόρτος ἐργασίας . καὶ τρόπος διορισμοῦ. «5. Ἀναθεωρητικὴ». Διὰ τὴν μέσην παιδείαν παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Φο. Πετρίδη, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους:

1ον. «Πληθώρα ἐγκυκλίων τοῦ Κυπριακοῦ Ὑπουργείου Παιδείας στεροῦν πάσης πρωτοβουλίας τὸν ἐκπαιδευτικόν. Καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ μία ἐγκύκλιος συγκρούεται μὲ τὴν ἄλλην». 2ον. Πολυάνυμοι ἐξωσχολικοὶ παράγοντες ἐπεμβαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ προκαλοῦν ἀναστάτωσιν καὶ ἀνωμαλίαν», καὶ 3ον. Γενικώτερον καὶ δραματικώτερον. ὁ κ. Πετρίδης ἐτόνισε: «Δὲν ἔχομεν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικήν», καὶ «οὔτε ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἐκπαιδευτικὴν πολιτικήν».

Σκοτεινὲς λοιπὸν οἱ διαπιστώσεις. Στὴν Κύπρο, ἡ ἐκπαίδευση ἀντιμετωπίζει, ὄχι μόνο τεχνικὴς καὶ ὀργανωτικῆς ἢ οἰκονομικῆς φύσεως προβλήματα, ἀλλὰ καὶ προβλήματα ἀρχῶν καὶ γραμμῶν ἰδεατικῆς. Ἀλλὰ δὲν φτάνει μονο αὐτο. Ἡ ἀντιμετωπιση αὐτὴ διογκώνεται κι' ἐπαυξάνεται ἐπώδυνα ἀπὸ τὴν Ἑλλαδικὴ κρίση. Γιατὶ ἐκεῖ πια ἡ μορφωση του μαθητοῦ ἔχει καταντήσει ὑποθεση της κομματικῆς πολιτικῆς της ἐκαστοτε κυβερνησεως. Και ἡ νεα Κυβερνηση ἐχει καταργήσει την Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρυθμιση, την ευεργετικὴ επιρροὴ της ὁποίας και ἡ Κυπρος εἰχε ἀρχισει να γνωριζει ἐσω και τεσσερα χρονια. Ἐχει καταργήσει το «Ἀναλημματικὸ Δημοτικὸ». Ἔχει καταργήσει τὴ δημοτικὴ, που εἶναι ὁ γνήσιανος φορεὰς του συγχρονου Ἑλληνικου πολιτισμου κι' ἐχει εἰσαχει την κα. αρεσσουσα σὰν επισημη γλωσσα στὰ ἐκπαιδευτικὰ της ἱδρυματα. Παλινορθωση δηλαδὴ κι' ἀναχρονισμος. Μὲ ἀγωνια λοιπὸν ἀναμενει ὁ ἐνημερος Κυπριακὸς κυκλος τὴν ἀντιδραση τῶν δικῶν μας ἀρχῶν.

Τὰ καθήκοντα τους ἀπέναντι στὴν Κυπριακὴ νεολαία ὑπόκεινται εἰς σφοδρώτατη σύγκρουση. Εἶναι ἀπὸ τὴ μια τὸ κάλεσμα τοῦ ἐθνικοῦ χρέους στὴν κρίσιμη αὐτὴ ἐθνικὴ ὥρα. Ἡ πίστη τῶν νέων Κυπρίων στὸν ἐθνικὸ κορμὸ δὲν πρέπει νὰ κολοβωθεῖ. Αὐτὸ εἶναι καὶ καθῆκον καὶ προνόμιον. Οἱ δικοί μας ταγοὶ ἔχουν τὴν τιμὴ νὰ ἡγοῦνται τοῦ λαοῦ καὶ τῆς νέας γενεᾶς σὲ μιὰ ὥρα κρίσιμη. Κι' ἔχουν τὸ καθῆκον καὶ τὸ προνόμιο νὰ γαλουχήσουν τοὺς νέους ἀνθρώπους, τοὺς αὐριανοὺς πολίτες καὶ θεμελιωτὲς τοῦ πολιτισμοῦ μας, μὲ ἰδανικὰ ἐθνικὰ μὲ πίστη στὸ ἔθνος τὸ ὁποῖο καταύγασε τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὸ φῶς τοῦ ἀθάνατου πνεύματος. Αὐτὰ στὸ πρῶτο κεφάλαιο. Ὑπάρχει ὅμως καὶ τὸ δεύτερο, ποὺ ἀντικαλεῖ. ποὺ ἀντιποδίζει. Δὲν εἶναι ἐπίσης παράλληλο καθῆκον ἀλλὰ καὶ προνόμιο τῶν Κυπριακῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν, νὰ κρατήσουν συνεπῆ τὴν ἀνοδικὴ πορεία τῆς Κυπριακῆς παιδείας, ὁ,τιδήποτε κι' ἂν συμβαίνει, παρασδικὰ στὸ κέντρο; Δὲν εἶναι καθῆκον καὶ προνόμιο νὰ διδάξουμε στὰ νειάτα μας τὴν ὑγιῆ διάκριση σ' ὅλα ἀνεξάρτητα τὰ θέματα, καὶ ποὸ πάντων οτὸ θέμα τὸ ἐθνικο - πολιτικό; Δὲν εἶναι ἄραγε καθῆκον καὶ προνόμιο νὰ στειλώσουμε μιὰ παιδεία ἀκέραια, ἐκσυγχρονισμένη κι' ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὶς μεταπτώσεις τῆς πολιτικῆς. στὸ ἐθνικὸ κέντρο, στὴν ἀνεξάρτητη Κύπρο ἢ στ'ν αὐριανὴ Κύπρο - τιμὴν τῆς Ἑλλαδικῆς ἐπικράτειας; Δὲν εἶναι ἄραγε καθῆκον ἀλλὰ καὶ προνόμιο νὰ κρατήσουμε ψηλὰ ὅσα λάβαμε ὑποχρέωμε σ' αὐτὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, νιὰ νὰ τὰ κληροδοτήσουμε ἀνόθευτα οἱ ἐπερνόμενοι;

Καὶ τὸ λάβαμε τὶς παιδείας εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ λαμπρὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πολύτιμα. Παρακολουθοῦν τὴν πορεία του στὴν Κύπρο μαθητὸς κοσμος κι' ἐκπαιδευτικοί. διαμορφώνεται καὶ ἀνυποψίαστος γονεῖς μὲ κριτὰ τὸ ἐρώτημα: Θὰ ὑποταγθεῖ στὴν στρατολόγηση τῆς περαστικῆς σκοπιμότητας, ἢ θὰ συγκρίνει τὸν ἴσο ἄνθρωπο τοῦ πνεύματος καθαρὸ κι' ἀσαλάκωτο ἀπὸ συμβιβασμοὺς καὶ συμβατικὲς προσαρμογὲς ποὺ μπορεῖ νὰ δώσουν καὶ ἄλλα σκοτεινὰ ἐπενδύματα; Ἐκεῖνοι παὶ ὁ κλῆρος τοὺς ἔτοξε φύλακες καὶ τοῦτο τοῦ ἄφησε πολλὲς τόσα σὲ φόση πολλὲς. ἐκεῖνος ποὺ ἡ μοῖρα τοὺς νέους τὸ θρονιασε καὶ τὸ καθῆκαν νὰ καθολίζουν τὴ διάπλαση τῶν Κυπριακῶν μαθητώσης νεολαίας ἔχουν στὸν λόγο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ, 31 Ἰουλίου 1967

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Μ. Δ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ:
«Γιὰ Ἐλευθερία καὶ Δικαιοσύνη».

Σ. ΖΥΜΠΟΥΛΑΚΗ:
«Λευκὲς Ἀϋπνίες».

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ:
«Λυρικὸν Ἡμερολόγιον στὴν Κυπριακὴ Χρονιὰ 1966».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ ἔπος τῆς ἐθνέγερσης ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ δὲν ἔδωσε μόνο ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ ἀπείρων κειμένων πάντων τῶν τύπων τοῦ λόγου, στὰ ὁποῖα νὰ ἀποθανατίζεται ἡ Ἑλληνικὴ ἀντρεία. Ὑπῆρξε ἐπίσης μιὰ ἱστορικὴ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς πίστης στὴν ἑλληνικὴ ἀρετὴ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἀναπροσανατολισμὸ τῶν νεοελλήνων στὶς ἀσίγαστες κι' ἀστείρευτες πηγὲς τῆς φυλῆς. Μιὰ ἀνανέωση ποὺ μὲ τὴν ἐπέκταση τῆς πρόσφατης δραματικῆς φασιστικῆς κατοχῆς τροφοδοτεῖ ἀκατάπαυστα τὴν σύγχρονη πανελλήνια συνείδηση.

Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὁ μέχρι προ τινος "Ελληνας Πρεσβευτὴς εἰς Κύπρον ἐξοχωτατος Μ. Δ. Ἀλεξανδράκης ἠντλησε τὴν ἐμπνευση γιὰ πολλὲς ἐπετείους. Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς "Ομιλος Κυπρου σὲ μιὰ εὐπαρουσίαστη ἔκδοση του ποὺ ἐξεδόθη τον περασμένο Μάϊο, σταχυολογεῖ τρεῖς τέτοιες διαλέξεις μὲ ἐθνικὰ θέματα. Τὴν πρώτη διάλεξη, «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση», προσεγγίζεται ἀπὸ τὸν κ. Ἀλεξανδράκη ἀπὸ μιὰ συνθετικὴ - ἱστορικὴ - ἐθνικὴ γωνία. Οἱ γνωστοὶ ρόλοι τῶν διαφόρων δυνάμεων μὲ τὶς πυκνὲς διπλωματικὲς διασταυρώσεις παρουσιάζονται ξανὰ στὸν ἀναγνώστη μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ σαφήνεια, καὶ πάντοτε ἐξ ἀντιδιαστολῆς μὲ τὴν πικρὴ ἀλλὰ ἡρωϊκὴ ἐσωτερικὴ πραγματικότητα τῆς μαχόμενης Ἑλλάδος. Στὴν δεύτερη διάλεξη, «Ὁ Μακρυγιάννης καὶ τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα», ἡ θεμελιακὴ μορφὴ τοῦ Στρατηγοῦ, ἰδωμένη πότε μέσα ἀπὸ τὰ μάτια μεταγενεστέρων λογοτεχνῶν ὅπως ὁ Ἐλύτης καὶ ὁ Σικελιανός, καὶ πότε μέσα στα πλαίσια τῆς ἐπικῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀγνοῦ ἀγωνιστῆ, πείθει ἀκόμα μιὰ φορὰ μὲ τὴν ζωντάνεια καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά της. Τέλος τὸ «Κρητικὸ ζήτημα», «στα ὸς ποὺ τάραξε ὁλόκληρο τὸ ἔθνος», ὅπως λέει ὁ ὁμιλητής, διαγραφεται στὴν τελευταία διάλεξη «Τὸ Ἀρκάδι καὶ ἡ Κρήτη». Κι' ὅπως σ' ὅλες τὶς διαλέξεις μιλοῦν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. μιλάει ἡ Ρωμέϊκη ψυχή. ἀσάλευτη ἀπ' τὴν κατα πίεση, κι' ἐπίμονη στὴ αἵτημά της «Γιὰ Ἐλευθερία καὶ Δικαιοσύνη». Τὸ βιβλίο προλογίζει ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Κωνσταντῖνος Σπυριδάκις σὰν Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου.

Παραγωγικὸς ὁ κ. Στέφανος Ζυμπουλάκης προσπαθεῖ σὲ ἀνοδικὴ πορεία νὰ βρεῖ τὸ ὁριστικὸ σχῆμα του. Θετικὴ προσφορὰ ἡ νέ του συλλογὴ «Λευκὲς Ἀϋπνίες», περιέχει εἴκοσι - ὀχτὼ ποιήματα μὲ ποικίλη πραγμάτευση. Σὲ πρῶτο πλάνο, μιλᾶ ἡ ὑποκειμενικότητα, ποὺ κάποτε μεταστοιχειώνεται, κάποτε ὅμως μένει προσωπικὴ μαρτυρία:

«Πρώτη ἀναζήτησις ὁ ἑαυτός (μου.
Δεύτερη Ἀναζήτησις ὁ κόσμος (ὅλος.
Τρίτη ἀναζήτησις ἡ προσφο- (ρά μου».

(Ἀπὸ τὸ «Κύκλωμα Ἀναζητήσεων»).

Ἡ ἔλλειψη καθολικώτερης πυκνότητας παρατηρεῖται πιὸ ἰδιαίτερα στὰ λυρικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, ποὺ εὐχαριστοῦν μὲν τὴν ἀκοὴ μὲ μιὰ εὔηχη διάταξη τοῦ λόγου, ἀλλὰ δὲν πραγματώνουν ἀρκούντως ἐπαρκῆ μὲ τὸν ἀναγνώστη:

«Εἶναι νὰ κλαίμε γιὰ τὴν καυ- (τὴ ἄμμο
ποὺ τὴν πῆραν τὰ σύννεφα τῆς (ἀπέραντης θάλασσας
νὰ δροσίσουνε τὰ χείλη τῶν (χρυσόψαρων;».

Μέσα ὅμως στὸν λεκτικὸ πληθωρισμό, ποὺ ὅσο πηγαίος κι' ἂν φαίνεται, ἀποσπᾶ ἐν τούτοις τὸν ἀναγνώστη μὲ τὴν αἰσθητικὴ ἐνκατάλειψη εἰς βάσος τῆς νοητικῆς μέθεξης, ξεχωρίζουν κάποτε στίχοι ποὺ κοστοῦνε τὸ βάρος τῆς σκέψης τοῦ ποιητῆ:

«Ὁ ἥλιος
ποὺ γεννιέται στὸ ἐρημοκλήσι (πράσινα
πρὸς ἀπ' τὴ δύναμη τοῦ νοῦ
νὰ ἀπολογηθῆ μὲ τὸ Ἀθῆνο
στὸν παντοδύναμο Θεό».

(Ἀπὸ τὸ «Χαράγματα - Γεννιέται ὁ "Ηλιος»).

Ἡ ποιητικὴ πάστα εἶναι μ' ὅλα λόγια καλὴ κι' ἐμφανής. Ἐκεῖνο ποὺ ἀπαιτεῖται εἶναι ἡ ἐπεξεργασία — ὄχι τῶν ἐκφραστικῶν μέσων — ὅσο τῆς ποιητικῆς διαλεκτικῆς. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐπεξεργασία ἐπιβάλλεται χειρουργικὴ ἀφαίρεση. Σήμερα ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι μόνο τὸ ἐξωτερικὸ ἀντίδοτο τῆς πολυθόρυβης μηνανοκίνητης ἐποχῆς μας. Εἶναι κιόλας τὸ νέο μέτρο τῆς νέας ποιητικῆς, τὸ καθαρτήριο κλῖμα γιὰ τὴν σύγχρονη ars poetica.

Στὶς ἐκδόσεις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης κυκλοφορεῖ τοὺς νέους στίχους του ποὺ κάτησε τὴν περασμένη χρονιά. κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Λυρικὸν Ἡμερολόγιον στὴν Κυπριακὴ χρονιὰ 1966». Ἀφαιρετικὲς συντανές, κάποτε οἱ στίχοι μένουν μετέωροι στὸ τοπίο τοῦ κοινοῦ, ἢ τοῦ ἀνιστόρητου τετελεσμένου, ποὺ δὲν γνωσᾶ οὔτε προέχταση οὔτε ἀνακάλυψη:

«Τυφλοί! τὴ νύχτα ἐκλιπαρεῖτε
(μὲ λίνο φῶς,
τὴ μέρα λίγη σκιά, μιὰ σπι-
(θαμὴ σκοτάδι.
Δὲν ἔχει σύνορα τὸ φῶς. δὲν
(ἔχει τὸ σκοτάδι..»
Ἐμεῖς χαράξαμε τὰ σύνορα».

('Ἀπὸ τὸν «Ἰούνη»).

Ἀνάμεσα ὅμως στὶς πολλὲς προσωπικὲς νύφεις ξεπροβάλλει πάντα κι' ὁ στίνος ὁ πολιοῦχος, ποὺ ἀπαιτεῖ σταθμό:

«Γιατὶ μοῦ καμπυλώσανε τὴν
(πλάτη
ἀφοῦ τὸ φορτίο μου ἀνθῆ στὸ
(γύρο τοῦ καπέλλου μου;».

Σ' ἕνα τέτοιο ποιητικὸ κείμενο, ἀσφαλῶς ἡ διαπίστωση, λιτὴ καὶ σύντομη πρέπει νὰ δεσπόζει, ἀλλὰ νιὰ νὰ βγαίνει πιότερο στὴν ποιητικὴ πλάστιγγα ἡ ἀπουσία τῆς ἐξωτερικῆς συνοχῆς, πρέπει ν' ἀνασταθμίζεται μὲ τὴν ὁλοκληρωμένη ποιητικὴ αὐτοτέλεια. Ὁ ἀντίλογος κι' ἡ νωπὴ ἐνδοσκόπηση δὲν ἀρκοῦν. κολοβώνουν τὸ σίφηπτιο κι' ὁλισθαίνει σὲ ἔδαφος ποὺ ἡ ἴδια πέννα κινεῖται χρόνια τώρα πιὸ καποφόρα φυτεύοντας πυκνότερη καὶ γονιμώτερη βλάστηση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΙΧ. Ι. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗ:

«Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ προσωπισμοῦ».

1966: ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΑΜΜ/ΣΤΟΥ

Α. Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ:

«Περὶ ἁμαρτίας».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀκαριαίου ἐνδιαφέροντος τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Μ. Μαραθεύτη, πραγματεύεται ἕνα θέμα ἄκρως οὐσιώδες σὲ δυὸ προεκτάσεις του — τὴν καθολικὴ καὶ τὴν ἐθνική. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου σὰν ψυχοπνευματικὴ δύναμη σὲ παράλληλη ἀντιπαράθεση μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐξωτερικῶν τεχνολογικῶν δημιουργημάτων του ἔχει δημιουργήσει τὴν προβληματικὴ διάσταση ἀνάμεσα στὶς δυὸ φύσεις του: τὴν πρακτικὴ καὶ τὴν πνευματική. Αὐτὴ τὴν διάσταση ποὺ ὁ ὡριμος κοινωνικὸς ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ γεφυρώσει θεραπευτικά, ἡ παιδεία τῆς ἐποχῆς προσπαθεῖ νὰ τὸ κάνει προληπτικά. Ὅπως συνοπτικὰ τὸ παραθέτει ὁ κ. Μαραθεύτης: «Εἶναι δὲ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ συνεργασία τὸ μέσον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ γεφυρώσῃ τελικῶς τὸ χάσμα τοῦ «πρακτικοῦ ἀνθρώπου» καὶ τοῦ «δημιουργικοῦ ἀνθρώπου» καὶ θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ «προβλήματος τοῦ πολιτισμοῦ», τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Maritain, «εἶναι τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει σήμερον τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα». Ἀντανάκλαση δὲ τοῦ προβλήματος ἐθορύβησε καὶ θορυβεῖ ἀκόμα τὴν Κυπριακὴν ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότητα, μετὰ τὴν ἀπολυταρχικὴν παλινδρόμηση εἰς τὸ Ἑλληνικὸ κέντρο, εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον παραγνωρίζει τὴν σύγχρονη κοινωνικὴ ἐξέλιξη καὶ τὶς τρέχουσες πολιτιστικὲς ἀνάγκες κι' ἀξίες.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Μαραθεύτη διαιρεῖται εἰς δύο φάσεις. Στὴν πρώτη φάση ἐξετάζει τεκμηριωμένο μὲ ἀναφορὲς σὲ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, τὸν φιλοσοφικὸν ὅρο τοῦ προσωπισμοῦ, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ «χρησιμοποιηθῇ δι' ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τὰ ὁποῖα ἀποδίδουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ εἰς ὡρισμένας Ἰδιότητας τῆς προσωπικότητος, κεντρικὴν σημασίαν». Ἡ πιὸ πρόσφατη καὶ πιὸ καίρια προέκταση τοῦ «νεοπροσωπισμοῦ», μὲ τὴ βαρύτητα ποὺ ἀποδίδει στὶς διαπροσωπικὲς σχέσεις, καὶ τὴν δημιουργία τοῦ νέου ἀτομικο-κοινωνικοῦ συμπλέγματος τοῦ «ἐγὼ» καὶ τοῦ «Ἐσύ», ἐξετάζεται πιὸ ἐκτεταμένα ἀπὸ τὸν συγγραφέα, γιὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ σὰν ἀνατομικὸς χάρακας τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητας.

Στὸ δεύτερο μέρος, ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἄρτος τοῦ βιβλίου, τὸ φιλοσοφικὸ πλέγμα τοῦ προσωπισμοῦ φωτίζει τὶς μεθόδους τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ἐκπαιδευτῶν. Μὲ ὁλομέρεια καὶ πλατειὰ τοποθέτηση ὁ κ. Μαραθεύτης πραγματοποιεῖ μιὰν ἐνδιαφέρουσα τομὴ στὶς ἐλλείψεις, στὶς ἀνάγκες καὶ στὶς προοπτικὲς τῶν μεθόδων προετοιμασίας τῶν διδασκάλων γιὰ τὸ βαρὺ ἐποπτικό τους ἔργο. Αἱ διάφοροι προσεγγίσεις εἰς τὴν κατάρτησι διὰ τὴν σύγχρονη παιδεία, ὡς ἡ «ἐπαγγελματική», ἡ ἡ «ἀνθρωπιστική», συναιρεῖται τελικὰ ἀπὸ τὸν συγγραφέα εἰς τὸ κλίμα ἐκεῖνο ὅπου ὁ σπουδαστὴς κρίνεται σὰν «πλήρες πρόσωπο», τὸ ὁποῖο καλύτερα θὰ ἑτοιμαστῇ γιὰ δράση ἂν ἡ «συνεργασία» ὑπερισχύσει στὶς σχέσεις «διδασκαλείου—κοινωνίας». Πολύτιμο ἔργο θὰ ἀποτελοῦσε ἡ προέκταση τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν τὶς ὁποῖες προτείνει καὶ ἐπεξεργάζεται εἰς τὸ βιβλίο του ὁ συγγραφέας, πιὸ ἰδιαίτερα στὴν Κυπριακὴ ἢ καὶ στὴν Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση.

Ὁ Ἐπιστημονικὸς καὶ Φιλολογικὸς Σύλλογος Ἀμμοχώστου κάτω ἀπὸ τὴν προεδρία τοῦ Δρος Κυρ. Χατζηϊωάννου, συνέχισε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὸ λαμπρὸ πνευματικό του ἔργο. Ἡ γραπτὴ μαρτυρία γιὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα ἐκυκλοφόρησε σὲ πολυσέλιδη ἔκδοση ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει τὶς διαλέξεις ποὺ ὠργανώθηκαν ἀπὸ τὸν σύλλογο τὸν περασμένο χρόνο. Ὁ τόμος περιλαμβάνει συγχαρητήριον ἐπιστολὴ τοῦ Μακαριωτάτου, λογοδοσία τοῦ Προέδρου καὶ παράθεση τῆς ταμειακῆς κατάστασης.

Σημαντικὴ ἐξέλιξη παρατηρεῖται εἰς τὴν ποικιλία τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα χειριστήκανε οἱ διάφοροι ὁμιλητές. Ἡ Λογοτεχνία: Θ. Νικολάου: «Μπέκετ. Ἡ Ἀνατομία ἑνὸς Ἀγίου», ἡ φιλοσοφία Κ. Πλήση: «Ἡ ἐποχὴ μας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Ἐλευθερίας», ἡ ψυχολογία: Κ. Κυριακίδη: «Ψυχὴ καὶ νοσηρὲς ψυχικὲς ἀντιδράσεις», οἱ ἐπικοινωνίες: Τ. Γεωργίου: «Ἡ Τηλεόραση καὶ ὁ Θεατής», εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τομεῖς οἱ ὁποῖοι προβάλλουνε μέσα ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ἄρτιου αὐτοῦ πνευματικοῦ ὁμίλου. Ἐποικοδομητικώτατη θὰ ἦταν ἡ ἀξιολόγηση ὁρισμένων παραστάσεων μέσα στὸ καθαρὸ Κυπριακὸ πλαίσιο, ὡς κ[illegible] Ἀχ. Ξύδης γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ πλαίσιο μὲ τὴ διάλεξή του «Ἡ Ἑλληνικὴ Γλυπτικὴ στὸν 20ὸν αἰῶνα». Ἡ ἔνταξη τῆς ἐθνικῆς μας αὐτοσυνειδητότητας σὲ ὁποιοδήποτε τομέα στὸ διεθνὲς πλάνο, εἶναι πάντα ἕνα βῆμα στὴν ἀρτιώτερη ἀξιολόγηση τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐλλείψεών μας.

Ἕνας δὲ πεοαιτέρω τρόπος μετρήσεως τῆς ἐθνικῆς μας δημιουργίας εἶναι καὶ τὸ σεμινάριον, στὸ ὁποῖο θὰ μποροῦν γιὰ ἡμέρες ἀντιπροσωπευτικοὶ παράγοντες τοῦ τόπου νὰ παρακαθήσουν εἰς συγκεντρώσεις καὶ συζητήσεις γύρω ἀπὸ φλέγοντα θέματα τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας. Ὁ ΕΦΣΑ, μὲ τὴν παράδοση ποὺ ἄρχισε νὰ ἑδραιώνει, ἐμπνέει ἐλπίδες καὶ περαιτέρω ἀξιώσεις ταυτόχρονα στὸν πνευματικὸ κόσμο τοῦ τόπου.

Ὁ κ. Ἀνδρέας Ν. Παπαβασιλείου κυκλοφόρησε σὲ λιγοσέλιδο ἐγχειρίδιο δοκίμιο του «Περὶ Ἁμαρτίας», τὸ ὁποῖο εἶχε δημοσιεύσει ἐνωρίτερα εἰς τὸ Ἐπιστημονικὸ Δελτίο τῆς ΟΕΛΜΕΚ. Ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ στηρίζει τὴν ἀπόδειξη γιὰ ὕπαρξη τῆς ἁμαρτίας πάνω σὲ ὁρισμένα καθαρὰ θοησκευτικὰ δεδομένα, προβαίνει εἰς παρουσίαση τῶν εἰδῶν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐν κατακλείδι τὰ μέσα γιὰ τὸν ἐξαγνισμό της. Ἡ ὅλη τοποθέτηση τοῦ συγγραφέα κινεῖται μέσα στὰ πολὺ στενὰ κι' ἀσφυκτικὰ πλαίσια τῆς θεολογίας καὶ μάλιστα τῆς ἐκπροσώπου ἢ τῆς ἐξωτερικῆς δογματικῆς: «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζημιώνει τὸν πλησίον καὶ στενοχωρεῖ τὸν Θεὸν χαρακτηρίζεται ὡς ἁμαρτία». Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι, ἔξω ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ θεολογικὰ πλαίσια, ὅτι ὁ Θεὸς σὰν πνεῦμα τέλειο, καὶ πανάγαθο, δὲ μπορεῖ νὰ νοιώσει στενοχώρια. Τὰ κομμάτι τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐνυπάρχει ὅμως ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπινου δημιουργήματος ἔχοντας τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμά του —κατὰ πολὺ ἀνώτερα ἀπ' ἐκεῖνα τῆς ἐπιφατικῆς μας προσωπικότητας— ἀσφαλῶς θὰ παράζεται ὅταν ὁλισθαίνουμε στὸ δρόμο τοῦ κακοῦ. Ὁ Θεὸς μ' ἄλλα λόγια στὶς μέρες μας ἔχει γίνει πολὺ προσωπικός. Ἄρα ἡ ἀπιστία πρὸς τὶς ἰδιότητές του θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἐξετάζεται πάντα σὲ συνάρτηση μὲ τοὺς ἄλλους τομεῖς ποὺ ἐξετάζουν τὴν ἀνθρώπινη σκέψη, καὶ τὸ ἀνθρώπινο βίωμα. Τὸ Ἀσυνείδητο βοίθει σκοτεινῶν παορομήσεων καὶ τὸ Ὑπερεγὼ προβάλλει πάντα τὸ ὑψηλότερο τῶν ἀξιώσεων του πάνω στὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορά. Οἱ παραβάσεις καὶ τὰ ἀδικήματα τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον πρέπει νὰ προσεγγίζονται ἀπὸ διάφορες ἀπτικὲς γωνίες, μιὰ καὶ ἀποτελοῦν τὴν οἰεικυσσίνδα τῆς ἀνθρώπινης προόδου. Ἔτσι, ἀφοῦ ἡ ἐξέλιξη βασίζεται πάνω στὴν κατάτκηση τῆς ἁμαρτίας, ἡ τῆς σκοτεινῆς πλευρᾶς τῆς προσωπικότητας, ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κακοῦ αὐτοῦ προπλάσματος ποὺ φέρουμε μέσα μας δὲν πρέπει νὰ γίνεται τελολογικά, ἀλλὰ πάντα συγκριτικὰ καὶ διαλεκτικά.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σημείωσις: Ἐκ παραδρομῆς εἰς τὸ ἄρθρον τῆς παρ. Δευτέρας ὁ κ. Μ. Ἀλεξανδράκης ἀνεφέρετο ὡς «ὁ μέχρι πρό τινος Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Κύπρον», ἐνῶ, ὡς γνωστόν, ὁ κ. Ἀλεξανδράκης ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντα Πρεσβευτοῦ εἰς τὴν Κύπρον.

Σύγχρονες σκέψεις

ΣΕΞ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ

Ἡ καθαίρεση τῆς λογικῆς κ' ἡ καθιέρωση τοῦ ἐνστίκτου

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μικρὸς ὁ τόπος. Μεγάλα τὰ στόματα. Λιγοστὰ τὰ ἐνδιαφέροντα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὅσα γενόμενα ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἀπαραβύστω γνωρίζουν στὸ μικρὸ νησί μας τὴν αἰγλη τοῦ κοσμικοῦ κούς-κούς, ἢ τὸ κοινὸ μνημόνιο τοῦ συνοικιακοῦ κουτσομπολιοῦ. Κι' αὐτὰ τὰ ἀπόρρητα, ποὺ στὶς μέρες μας δὲν εἶναι πιὰ ἀπόρρητα ἀλλὰ κοινὴ γνώση, ὅλο κι' αὐξάνουν τὸ σχῆμα τῆς διαφθορᾶς κι' ἐξαρθρώνουνε τὴν κοινωνία μας. Δὲν εἶναι κύκλοι καὶ κοινωνικὰ στρώματα στὰ ὁποῖα νὰ μὴ διαδίδωνται λίγο-πολὺ ὑποθέσεις παράνομης ἢ διεστραμμένης σεξουαλικῆς συνδιαλλαγῆς. Καὶ ἡ ἐκπληξη ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν παραδοχή, ἄλλοτε παθητική, ἄλλοτε ἐπικριτική, πάντοτε ὅμως συνοδευόμενη ἀπὸ τὴν ἀπορία: Τί νὰ κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀκράτητο ξέσπασμα τοῦ ἀνθρώπινου ἐνστίκτου; Γιατί τὰ πιόγια οἱ ἄνθρωποι ἀφήνουν τὴν ἡδονὴ νὰ βασιλεύῃ στὴ σάρκα τους, καὶ σύζυγοι ἀλληλοαπατοῦνται κι ἀλληλοαηδιάζονται, καὶ νέες ἀνύπαντρες κυκλοφοροῦν στὰ γραφεῖα τους μὲ στομαχικὲς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ κατανάλωση τῶν ἀντισυλληπτικῶν, καὶ ἄντρες μεταβάλλονται σὲ ἐξανδραποδισθὲν εἶδος κι' προϊστάμενοι ἐκδίδουν διορισμοὺς ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα;

Δὲν φιλοδοξοῦμε νὰ δώσουμε ἀπάντηση σ' ἐρωτήματα ποὺ βασανίζουν τὶς ἐπιστῆμες καὶ ἐξετάζουν τὶς κοινωνικὲς καὶ νευροψυχικὲς λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπου, σὲ δυὸ στήλες. Μερικὲς ὅμως σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα δὲ θὰ ἦταν ἄστοχες, μιὰ καὶ παραμένει καφτὸ καὶ ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὴν καθημερινότητα στὴ μικρὴ μας κοινωνία.

Ἡ πρώτη ἀπορία ποὺ ἔρχεται στὸ μυαλὸ τοῦ σκεπτόμενου ἀνθρώπου εἶναι ἡ διάσταση ποὺ παρατηρεῖται ἀνάμεσα στὰ τόσα πνευματικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ στὴν ἀσύδοτη ἐπίδοσή του στὴν ἱκανοποίηση τοῦ σεξουαλικοῦ του ἐνστίκτου. Ἡ ἴδια ἀνθρωπότητα ποὺ ἔχει δημιουργήσει τὰ ἐπιτεύγματα τῆς διαστημικῆς ἐποχῆς, ἀδυνατεῖ ἢ δὲν θέλει νὰ ἐξασκήσῃ ἔλεγχο πάνω στὶς χαμηλότερες ὁρμές της. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἀδυνατεῖ, δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ ἀναλογίζεται μὲ δέος τὴν τεράστια δυναμικότητα ποὺ ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου ἀποθέσμευσε μέσα στὸν ἄνθρωπο. Μιὰ δυναμικότητα ποὺ ὑπνωσε ὄχι μόνο τὶς ἀνώτερες πνευματικὲς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὅλες τὶς ἀκατέργαστες, ζωώδεις ὁρμές του. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ δὲν θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξευγενίσῃ τὴν φύση του, τὸ δέος μεταβάλλεται σὲ αἶτο, γιὰ τὴ σίψα ποὺ παίονει δρόμους ἐπιζήμιους ζητώντας νὰ κορεστῇ σὲ φαρμακωμένα βαλτονέρια.

Πιὸ τραγικὴ βέβαια εἶναι καὶ ἡ τρίτη θέση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντικρύζεται τὸ ὅλο ζήτημα. Ἴσως ὁ ἄνθρωπος νὰ βλέπῃ τὸν ἀκανθώδη κατήφορο στὸν ὁποῖο ἡ περιπέτεια τῶν αἰσθήσεων τὸν ὁδηγεῖ. Κι ἴσως νὰ θελῃ νὰ βάλῃ τὸν σωτήριο φραγμό, τὴν ἀναχαίτιση τῆς μετουσίωσης, ἀλλὰ ἴσως καὶ νὰ μὴ μπορῇ. Ὅλες οἱ ἐξωτερικὲς συνθῆκες τὸν βοηθοῦν στὴ δικαιολογία ἢ στὴν ἐξήγηση αὐτή. Ὁ σαρκικὸς ἔρωτας ποτὲ ἄλλοτε ἴσως νὰ μὴν ἐγνώρισε τὴν αἴγλη καὶ τὴν ὁμαδικὴ αὐτὴ λατρεία ποὺ γνωρίζει στὴν ἐποχή μας. Τὸ κάθε βῆμα μας συνδέεται μὲ τὶς σχέσεις τῶν φύλων. Ἡ γυναίκα προβάλλεται παντοῦ ὄχι σὰν ὑποστασιακὴ μονάδα, ἀλλὰ σὰν προκλητικὸς σεξουαλικὸς ἀντίλογος. Αὐτὸν ἐξ ἄλλου τὸν ρόλο δὲν φαίνεται νὰ θέλῃ καὶ ἡ ἴδια ἀπὸ τὴν ἀνατρεψη. Ἔχοντας κερδίσει κοινωνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐξίσωση, μὲ τὸν ἄντρα, ὁ τωρινὸς στοχος της φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ πλήρης σεξουαλικὴ χειραφέτηση, στὴν ὁποία θάχει πιὰ παίξει καὶ τὸ τελευταῖο της χαρτί. Κι' ἀφοῦ ἀποδείξει πιὰ ὅτι σὲ καμιὰ ἀπολύτως ἐλευθερία δὲν ὑστερεῖ ἀπὸ τὸ δυνατὸ φύλο — κατάσταση ποὺ δὲν μπορεῖ ἴσως νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀτιμωρητί— τότε ἡ ἀρχίση, ἴσως ἕνας νέος κύκλος καὶ γιὰ τὸ φύλο της καὶ γιὰ τὶς σχέσεις της μὲ τοὺς ἄντρες.

Ὅπως ὅμως ἔχουν τὰ πράγματα, καὶ τὰ δυὸ φύλα ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ δράσουν ὅσο πιὸ ἐλεύθερα θέλουν, καὶ ἔτσι τὸ ἔνστικτο στὶς μέρες μας γνωρίζει μιὰ κυριολεκτικὴ ἀποθέωση. Ἔχει διεισδύσει σὲ ποικίλες μορφὲς στὴ μουσική μας, στὴ λογοτεχνία καὶ τὴ ζωγραφική μας, καὶ στὴν κοινωνικὴ καὶ στὴν προσωπική μας ζωή, τυραννᾶ τὸν ἄνθρωπο πότε μεταμφιεσμένο σὲ ὑποσυνείδητο ὑπερένστικτο, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἡ φυσιολογικὴ διέξοδος ἐπιβάλλεται γιὰ τὸν ἐξαγνισμὸ τοῦ σκοτεινοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ πότε —στοὺς πιὸ εἰλικρινεῖς ἢ στοὺς λιγότερο λεπτολόγους— ἐπιβάλλεται σὰν μιὰ εὐχάριστη κι ἀπαραίτητη παρέκβαση ἀπὸ τὴν σκοτεινὴ καὶ καταπιεστικὴ καθημερινότητα. Κι ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείπεται ἀμπεράσπιστος σ' ἕνα διαρκὴ ἐρεθισμὸ τῶν αἰσθήσεων. Μπορεῖ ὅμως οἱ αἰσθήσεις νὰ ἀποτελοῦν, μαζὶ μὲ τὴ λογική, τμῆμα παράλληλο μέσα στὴν μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ἀνθρώπινη μονάδα. Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἀνατρέπεται ἡ ἰσορροπία στὴν ἀξιοποίηση τους, μιὰ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν θὰ περάσῃ ἀσφαλῶς στὸ περιθώριο. Καὶ σήμερα λοιπόν, σὲ μιὰ μεγάλη μερίδα τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ λογική, ἡ λειτουργία τῆς διάνοιας, ὄνι μόνο ἔνει στριμωχθῆ στὸ περιθώριο, ἀλλὰ κινδυνεύει κι ἀπὸ τὴν καθαίρεση. Τὰ σκήπτρα τῆς ἀνθρώπινης δράσης ὁρμᾶ νὰ ἁρπάξῃ τὸ κα-

Συμπερασματικά λοιπόν θά νώρες όπως τίς Σκανδιναυϊκές, όπου ή κατάκτηση των συνόρων άπό τίς αίσθήσεις έγινε, μέ όλη τήν παράδοση καί τήν μεγαλοπρέπεια, ή ύποτροπή άκολούθησε μέ όλη την άνάλογη καί πάλιν ένταση. Κι' ή άπόκλιση άπό τόν πρόσφατο θρόνο, τείνει νά πάρη τίς διαστάσεις παταγώδους πτώσεως.

Συμπερασματικά λοιπόν θά πρέπει ίσως νά πιστέψουμε ότι ή έναλλαγή αύτή των ήγετικών τάσεων στή ζωή τού άνθρώπου γίνεται μόνον όταν ό ένας παράγων φτάσει στήν άποθέωση τής δύναμης του. Ένα λοιπόν άπό τά άρνητικά άποτελέσματα τής έξέλιξης τού πολιτισμού μας ύπήρξεν ή καθιέρωση τού έναντίκτου. Δέ μένει τότε παρά νά δούμε σέ ποιά βάθη άσυδοσίας μπορεί νά φτάση ό σύγχρονος άνθρωπος, πρίν καταλάβει τή μοιραία φθορά —ήθική καί φυσιολογική— στήν οποία ύπόκειται. Καί τότε ίσως νά άποφασίση, άφού θά θέλη καί θά μπορή, νά έξυγιάνη καί πάλι τήν φύση του καί νά άποκαταστήση ξανά τόν καθημερινό «λόγο». Τώρα δέν τόν νοιρίζει καν άπό τό ξύλο. Κι' αύτό τό ένδιάμεσο στάδιο τού συναισθήματος έχει κι' έκείνο ύποταχθή στήν σκοτεινιά τών ναμπλών παρορμήσεων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 21 Αύγούστου, 1967

'Επίκαιρα θέματα

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΘΕΡΕΤΡΟ

'Ανάγκη δημιουργίας ύγιοῦς έσωτερικοῦ τουρισμοῦ

Τής Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Φέτος τά θέρετρα μας παρουσίασαν πρόβλημα. Οίκονομικό καί πληθυσμικό. Οί μέν, έπισκέπτες άπό τό έξωτερικό ίσως καί νά άναχαιτίστηκαν άπό τόν Μεσανατολικό πόλεμο, οί Αίγύπτιοι καί οί 'Ισραηλίτες άμεσα, οί ύπόλοιποι έμμεσα. Οί δέ έσωτερικοί έπισκέπτες, έπηρεασμένοι ίσως άπό τήν πολιτική άστάθεια καί τήν σχετική άνασφάλεια πού τήν συνοδεύει, δέν έδωσαν έντονη τήν παρουσία τους, όπως άλλοτε. Ίσως καί νά μήν ύστέρησαν σέ μονομερείς ή ολιγομερείς έξορμήσεις στό βουνό. 'Υστέρησαν όμως έμφανώς σέ παραμονή διαρκείας. Τό προσηλώνουν οί διάφορες έπίσημες προσπάθειες γιά τήν ένθάρρυνση τών θερινών διακοπών στά όρεινά κέντρα άναπαύσεως. 'Η άπουσία θέσεως αύτή, μπορεί νά έχει ύπογραμμισθή όλως ιδιαίτερα φέτος άπό δυό κυρίως λόγους: ή άραιή προσέλευση τών ξένων μπορεί νά πρόβαλε πιό έντονη τή λειψή έσωτερική παραμονή, ένώ παράλληλα οί Κύπριοι παραθεριστές μπορεί καί νά σημείωσαν πραγματική άποχή γιά λόγους οίκονομικούς, παράλληλα μέ τους πολιτικούς πού προαναφέραμε.

Όπου λοιπόν κι' άν άποδώσουμε τήν άποχή, ή κρίση πού περνά τό Κυπριακό έξοχικό θέρετρο ίσως θά πρέπει ν' άποτελέση άφετηρία γιά μιά άναθεώρηση καί μιά άναδιοργάνωση τού έσωτερικού τουρισμού. Οί κατευθύνσεις πάνω στίς οποίες ήταν μέχρι τώρα τοποθετημένος ό τουρισμός τών ορεινών μας θερέτρων, δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι έπρονοούσαν κυρίως γιά τήν άξιοπρόσωπη τού ξένου κεφαλαίου. Τσουν οί τιμές τών ξενοδοχείων όσο καί οί τιμές τών ιδιωτικών οικιών είναι άρκετά ύψηλές γιά τό κυπριακό βαλάντιο τής κατώτερης μεσαίας καί τής κατώτερης κοινωνικής τάξης. Γι' αύτό τόν λόγο τά δυό αύτά στρώματα συνήθως περιορίζονται σέ σύντομες, συντομώτατες μάλιστα άπολαύσεις τών δροσερών καταφυγίων.

Τό άποτέλεσμα δέ είναι ή δημιουργία ένός ρεύματος πιό πολύ άρνητικού παρά θετικού. Χιλιάδες άνθρωποι έξορμούν τά Σαββατοκύριακα στό βουνό καί έξαποδύονται σέ μιά κραιπάλη γαστριμαργίας. Καί τό Ρωμαϊκό γλέντι όχι μόνο άπλώνει τόν παρδαλό ύλοζωϊσμό του κάτω άπό τά πεύκα καί μέσα στά φαράγγια, άλλά άποβαίνει τελικά κι' ό μοναδικός αύτοσκοπός τής μετάβασης τής μάζας στό έξοχικό θέρετρο. Κι' ή εύεργετική έπίδραση της φύσης στόν άνθρώπινο όργανισμό έκτοπίζεται μέ τήν κατάκτηση τού τοπίου άπό τό φωνακλίδικο ραδιοπικάπ, άπό τήν τσίκνα τής σουγλας, κι' άπό τίς ίαχές τής ύπαρξιακής άποδέσμευσης. Έτσι κι' έκείνοι οί λίγοι πού γυρεύουν στήν έξοχή τήν ήσυχία καί τήν άπόσπαση άπό τήν πληθωρική άστική άνθρωποσυλλογή, πάνε θύμα τών μοιραίων καταστάσεων. Οί επιπτώσεις αύτής τής μαζικής προσέγγισης γίγνονται έντονες δέ καί στά χωριά τού βουνού.

Τό άσταμάτητο όλιγόωρο πέρασμα τού συρφετού άπό τά θέρετρα, όχι μόνο δημιουργεί ένα ρεύμα θορύβου ενοχλητικώτατο γιά τούς μονίμους παραθεριστές, άλλά καί χαράζει τίς δικες του άξιώσεις στά κέντρα άναψυχής: τά τζούκ-μπόξ κατακεραυνώνουν άσταμάτητα τούς πάντες καί τά πάντα μέ τή μερακλωμένη άγριοβραχυάδα τους, έκτοπίζοντας τ' «άηδόνια» τού στίχου στή συνοδεία της άγριπνίας.

Πήραμε δυό άπό τά σκέλη τού προβλήματος μόνο. Έπεκτεινόμενα άσφαλώς δημιουργούν άπειρες προεκτάσεις οί οποίες συμβάλλουν έμμεσα ή άμεσα σ' αύτό πού ιδιαίτερα φέτος παρατηρήθηκε σάν «κρίση στά θέρετρα».

Είναι λοιπόν φανερό άπό τά πιό πάνω, ότι ή όργάνωση τού έσωτερικού τουρισμού πρέπει νά πάρει νέο προσανατολισμό, μέ πρόθεση νά κάνει τό Κυπριακό θέρετρο πιό προσιτό στόν Κύπριο, όχι πιά σάν μακρυνό σημείο κομητικής διέλευσης, άλλά σάν τμήμα της χώρας του καί της ζωής του, σέ οποιαδήποτε οίκονομική καί κοινωνική τάξη κι' άν άνήκει. Γι' αύτό τό σκοπό έπιβάλλονται όρισμένα άποφασιστικά μέτρα, τών οποίων ή εύεργετική έπίδραση θά φανή έν παρόδω.

Κάποια όρμόδια έπέμβαση πρέπει νά γίγει πάνω άπ' όλα στίς τιμές τών ένοικίων, ξενοδοχειακών καί ιδιωτικών. Νά διοργανωθούν θερινές λαϊκές κατασκηνώσεις καί νά έπιστρατευθούν λαϊκά μέσα μεταφοράς. Οί διάφορες κατασκηνώσεις σωματείων, όργανισμών καί Ίδρυμάτων, παρ όλον ότι χρήσιμες, δέν άνταποκρίνονται σέ γενικώτερες άνάγκες. Ίσως δέ ή δημιουργία τέτοιων όμαδικών κατασκηνώσεων οί οποίες νά είναι προσιτές στόν μέσο Κύπριο, νά μπορούν νά συνοδεύονται καί άπό κάποια πολιτιστική προσπάθεια. Οί διοργανώσεις καλλιστείων δέν έξυπηρετούν παρά τούς κοσμικούς κύκλους καί τήν προώθηση τών κοινωνικών σχέσεων σέ δρασεις παρενθέσεις. Τό ένα καί μοναδικό θερινό Φεστιβάλ τών Πλατρών δέν έπαρκεί. Οί σκοποί καί οί κατευθύνσεις του πρέπει νά πάρουν πιό γενικά πνευματικό χαρακτήρα. 'Η παρουσίαση τού καλού θεάτρου, της καλής μουσικής καί της λαογραφικής τέχνης τού τόπου, όχι μόνο θά έξισορροπήσουν τή «νεκρή» περιοδο της καλοκαιριάτικης πολιτείας, άλλά θά δώσουν καί ένα νέο ψηλό καί ένωτικό παλμό στή ζωή τού παραθεριστή. Παράλληλα δέ ή καλλιτεχνική κίνηση θά δραστηριοποιήσει καί θά διεγείρει τό καλλιτεχνικό δυναμικό της χώρας. 'Αρνητικά μέτρα, όπως είναι ό έλεγχος τού θορύβου στά ορεινά θέρετρα, άναστέλλουν, άλλά δέν θεραπεύουν. Καί προσωρινά μέτρα, όπως ή δημιουργία εύκολιών για τούς έκδρομείς, τύπου Δασικών πάρκων, παρ' όλον ότι άξιέπαινη προσφορά καί καλόδεκτη, δέν δίνει τή νότα της καθολικής άντιμετώπισης τού προβλήματος.

Τό Κυπριακό θέρετρο μέ τήν πλούσια φυσική του όμορφιά πρέπει νάναι πρώτα κι' άπαραίτητα γιά τόν Κύπριο παραθεριστή, κι' όχι γιά τόν ξένο, κι' ούτε γιά τόν Κύπριο έκδρομέα. Όποιαδήποτε δέ προώθηση τού έσωτερικού τουρισμού δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι θά έχει τίς εύεργετικές της έπιδράσεις καί έπί τού έξωτερικού τουρισμού. 'Η οίκονομία μας μπορεί νά εύεργετηθή κι' άπό τά έσωτερικά κεφάλαια, φτάνει μονο νά τά άξιοποιήσουμε μέ εύρύτερες προοπτικές.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 28 Αύγούστου 1967

«Θερέτρων» συνέχεια

ΤΑΞΙΔΙΑ

'Η άνάγκη γιά άνανέωση καί τά σκορπισμένα κεφάλαια

Τής Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τό σημερινό μας άρθρο ίσως καί νά μπορούσε νά χαρακτηρισθεί σάν προέκταση τού προηγούμενου. Γιατί άν καί ό άνθρωπος, πάντα καί σ' όλες τις έποχές, μπορεί νά κατακλαμβάνεται άπό τήν δίψα της περιπέτειας καί τήν προσδοκία της άλλαγής πού πάντα συνδέεται μ' ένα ταξίδι, τό καλοκαίρι έν τούτοις πάντα τονώνει αύτή τή δίψα μεγαλώνοντας έτσι τό ταξιδιωτικό ρεύμα, πού άφήνει τόν τόπο μας, γιά νά διοχετεύσει τήν ελπίδα καί τό κεφάλαιο σέ ξένα τουριστικά κέντρα καί χρηματιστήρια. Ίσως ή ζέστη, πού διαστέλλει τή συνείδηση γιά νά είσάγει τό έμβόλιο γιά τήν πλατύτερη γνωριμία τού άνθρώπου καί τού τοπίου του. Ίσως οί διακοπές πού έρχονται πάντα φορτωμένες υπόσχεση γιά το ψυχο-σωματικό άναβάπτισμα καί φεύγουν γεμάτες σκιές καί πίκρα γιά τήν μοιραία επάνοδο στό πλατύ της ρουτίνας. Ίσως οί φυσικές άλλαγές στά κλιματικά σ' νορα: Ό ήλιος κατεβαίνει πιό κοντά μας, καί τό φως του μάς κρατά συντροφιά περισσότερες ώρες, τονώνοντας έτσι τήν έφεση γιά έλευθερία — στήν κίνηση, στήν επικοινωνία. άκόμα καί στό ντύσιμο -- έξωτερική φάση.

'Αφού λοιπόν τό καλοκαίρι χαλαρώνουν τά όρόσημα, κι' ή ζωή κινείται γιά λίγο μέσα σ' ένα βραχύβιο λεκανοπέδιο άναζήτησης, τό ταξίδι έρχεται σάν φυσική άνάγκη στή ζωή μας. Τά τελευταία δέ χρόνια οί άνθρωποι τού τόπου μας τό έχουν πιά καθιερώσει, σέ μεγάλη ή μικρή κλίμακα. 'Αρχίζοντας άπό τά άνώτερα κοινωνικά στρώματα καί φτάνοντας ώς τόν Κύπριο της μέσης τάξης, ή έξοδος άπό τήν Κύπρο κι' ή γνωριμία μέ τις ξένες χώρες έχει πιά άρχίσει νά παίρνει άρκετές διαστάσεις. Δέν είναι δέβαια χωρίς σημασία τό γεγονός ότι οί χώρες στίς οποίες στρέφεται τό μείζον Κυπριακό ταξιδιωτικό ρεύμα είναι κυρίως ή Ελλάδα, ή Αγγλία καί οί γειτονικές Μεσογειακές, όπως είναι ή Παλαιστίνη καί ή Αίγυπτος. Συμπερασματική δηλαδή εθνικοί, γεωγραφικοί καί ιστορικοί λόγοι μάς ωθούν στούς στόχους των ταξιδιών μας. Όποια όμως τά αίτια διπλό το πόρισμα πού άντιμετωπίζουμε. Θετικά ό Κύπριος θέλει νά γνωρίσει άλλους άνθρώπους κι' άλλες χώρες, νά βγεί δηλαδή άπό τό δικό του πλαίσιο. 'Αρνητικά όμως, έκτός άπό τό γεγονός ότι περιορίζει τήν κατεύθυνση του έπηρεασμένος άπό τούς παράγοντες πού άναφέραμε, διοργανωνει συνήθως τά ταξίδια του μέ τόν πιό προσιτό καί τόν πιό προχειρο τρόπο, προκαλώντας έτσι τριπλή ζημιά: στό κεφάλαιο της ένεργητικότητάς του, τού χρόνου του, της οικονομίας του. Έξαιρούμε δέβαια έδώ τά σχολεία καί τούς διάφορους όργανισμούς πού ταξιδεύουν πάντα με πρόγραμμα καί προκαθορισμένους σκοπούς.

Στήν περίπτωση όμως τού άπλού ιδιώτη, πού θέλει νά περάσει τίς διακοπές του, κάπου έξω άπό τόν τόπο του, νά γνωρίσει κάτι άλλο, καί νά ζήσει άλλους άνθρώπους, σέ μιά άλλοιώτικη άτμόσφαιρα, προκύπτει διπλό πλήγμα. Άπό τή μιά ή Κυπριακή οίκονομία στερείται ένα κεφάλαιο ψυχαγωγίας τό οποίο θά μπορούσε νά είχε διοχετευθεί στα ντόπια άποθέματα. Κι' άπό τήν άλλη, ό ιδιώτης διασκορπίζει τά χρήματα του, κάποτε μέ τον πιό πρόχειρο κι' άδιοργάνωτο τρόπο, μη άξιοποιώντας έτσι την χρηματική του επένδυση σέ άνάλογη πολιτιστική ή καί ψυχαγωγική ώφελιμότητα. Έπανερχόμενοι λοιπόν στό βασικό επιχείρημά μας της περασμένης Δευτέρας, άντιμετωπίζουμε καί άλλη μιά κατάσταση. Καί οί άνθρωποι άκόμη πού μπορούν νά διαθέσουν τά οίκονομικά μέσα γιά νά παραθερίσουν στό Κυπριακό θέρετρο, δέν τό κάμνουν, προτιμώντας νά επενδύσουν τό ίδιο, ή επηυξημένο τό προσριζόμενο κεφάλαιο σέ ταξίδια στο έξωτερικό.

Διπλό λοιπόν είναι τώρα το δίλημμα πού άντιμετωπίζει ό Κυπριακός έσωτερικός τουρισμός. Στή μιά του όψη στερείται της παρουσίας καί της ύλικής ύποστήριξης τού ντόπιου κατοίκου, μέσα στό ίδιο το τοπίο του. Στήν άλλη του όψη βλέπει την άναπότρεπτη έξαγωγή αύτού τού έσωτερικού τουρισμού — είς χρήμα καί είς παρουσία σέ ξένες χώρες — καί το χειρότερο, όπως είπαμε διόλου άξιοποιημένη πλείστες φορές έξαγωγή. Έτσι καί οί προσπάθειες πρέπει νά πάρουν διπλή κατεύθυνση. Πρώτα έπιβάλλεται ή άναδιοργάνωση των θερέτρων μας — άπό οίκονομικής καί άπό ψυχαγωγικής καί πολιτιστικής πλευράς. — Κι' ύστερα έπιβάλλεται ή διοργάνωση έξαγωγής τού έσωτερικού τουρισμού. Χιλιάδες άνθρωποι φεύγουνε γιά μιά ξένη χώρα κάθε χρόνο, άπρογραμμάτιστοι, άπροσανατόλιστοι. Τό γραφείο τουρισμού μπορεί νά διοργανώσει άνταλλαγές τουριστικών έκδρομών μέ άλλες χώρες. Οί άνταλλαγές αύτές μπορούν νά περιοριστούν ή νά άρχίσουν μέ όργανισμούς — ραδιοφωνία, τηλεπικοινωνίαι, έξηλεκτρισμός — γιά νά άναφέρουμε λίγα μόνο παραδείγματα, γιά νά έπεκταθούν σέ διαφορετικές τάξεις άνθρώπων άργότερα, καί πιό ιδιαίτερα στού νέους άνθρώπους. Ή όργάνωση τέτοιων τουριστικών άνταλλαγών άσφαλώς θά συνεπάγεται καί κολώτερους οίκονομικούς όρους καί άρτιώτερη άξιοποίηση χρόνου καί χρήματος. Μιά τέτοια δέ κατεύθυνση, πού μπορεί νά προέλθει άπό μεμονωμένα τουριστικά γραφεία άκόμη. Καί μπορούν μάλιστα νά κατευθύνονται καί σέ άρκετές άλλες χώρες πλήν τών γειτονικών — Ελλάδος καί Αγγλίας — Αιθιόπιας - Παλαιστίνης - Αιγύπτου.

Η δίψα για τη γνωριμία με άλλους τόπους κι' άλλους άνθρώπους χαρακτηρίζει τον καθολικό σημειονό άνθρωπο. Μπορεί λοιπόν να άξιοποιηθεί σε κλίμακα όμαδική, τόσο άπό πνευματικής όσο καί άπό υλικής πλευράς. Ό μόνος τρόπος γιά νά μή φοβάται καί νά μή δυσπιστεί ό άνθρωπος πρός τό συνάνθρωπο, είναι ή γνωριμία, μέσα στό σπίτι του, στό φυσικό του περιβάλλον. Υπάρχουν μεγάλες έταιρείες κι' έδώ στήν Κύπρο άκόμη, πού κάθε καλοκαίρι, προσφέρουν δωρεάν στούς υπαλλήλους τους μιά δίμερη ή τρίμερη έκδρομή στό Κυπριακό τοπίο. Ψυχολογία πού έξευμενίζει την όλόχρονη πικρία της κούρασης καί της βιοπάλης. Σέ πολύ πιό μεγάλη άναλογία, ή διευκόλυνση μεγαλύτερου άριθμού έκδρομέων, σέ έπισκέψεις ξένων χωρών θά θά έξευμένιση άπλώς την όλόχρονη ρουτίνα άλλά θά καλλιεργήσει τό διανθρώπινο ήθος καί θά συντείνει στήν κατάρριψη τεχνητών φραγμών καί διαφορών πού ή άπόσταση πάντα δημιουργεί.

Καί όλ' αύτά χωρίς νά παραμελούνται άλλά νά ένισχύονται μάλλον τά οίκονομικά κεφάλαια μιάς χώρας. Οί άνταλλαγές μεσονωμένων έπισκεπτών άς διπλωματικό ή καί πολιτιστικό έπίπεδο, άν καί εύπρόσδεκτες, δέν μεταγγίζουν στή χώρα καί στή γενική διοθεωρία της, άρκετή δόση άνοιχτογνωμοσύνης καί πλατείας τοποθέτησης. Χρειάζονται όμαδικώτερες άνταλλαγές, πού θά άποβούν έπικοδομητικές άπό πάσης άπόψεως γιά όλους τούς ένδιαφερόμενους. Οί άρμόδιες άρχές καί οργανισμοί άς ένεργήσουν κατάλληλα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Νέοι όρίζοντες

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ "ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΤΗΤΟΣ"

Μιά νέα δραστηριότητα τοῦ Τμήματος Εὐημερίας πού πρέπει νά ὑποστηριχθεῖ θερμά.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μέσα στήν άσθματική διάλυση της έποχής μας, οί πιό εύαίσθητοι ύπόκεινται πάντα είς την περισσότερη πίεση. Καί προκειμένου γιά ήλικίες, δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι ό τρυφερός έφηβος, τό νέο παιδί πού διασταυρώνει τόν Ρουβικώνα γιά την κατάκτηση της ώριμότητας, είναι άπό τά σύγχρονα πλάσματα μέ τά πολλά προβλήματα, μέ την πολλή ένταση, μέ τις πολλές άνησυχίες. Γι' αύτό καί δικαιώνει περισσότερη στοργή, περισσότερη προσοχή καί μέριμνα, όχι μόνο θεωρητικώ άλλά καί έμπρακτη. Αύτή τή μέριμνα, τό Κυπριακό Τμήμα Εύημερίας ήρθε φέτος τό καλοκαίρι νά την καταξιώσει μέ τόν πιό χειροπιαστό, τόν πιό άξιέπαινο τρόπο.

Έκατοντάδες νεαροί έργαζόμενοι άπό τ.ην έπαρχία κι άπό τις πόλεις, κατακλύζουν την άγορά, πρίν γνωρίσουν καλά καλά τόν έαυτό τους γιά νά κερδίσουν τά πρός τό ζείν, ή τουλάχιστον γιά νά άνακουφίσουν τις οίκονομικές δυσχέρειες της οίκογένειάς τους.

Αύτοί οί νεαροί έργαζόμενοι πού στεροῦνταν την παιδαγωγική μόρφωση στ.ην πιό κρίσιμη καμπή της ζωής τους, ρίχνονται στ' άγκάθια της βιοπάλης, χωρίς ψυχικά έφόδια, χωρίς πνευματικό προσανατολισμό, καί, έξ ίσου σημαντικό, χωρίς μιά έξωτερική χειροπιαστή μορφή συλλογικής όμαδικότητας, πού μπορεί νά καλλιεργήσει τις κοινωνικές καί άνθρωποτικές τάσεις τους. Μέ άλλα λόγια στεροῦνται μιάς συνισταμένης, ύλικής, πνευματικής. Καί κάτι άλλο παράλληλο μέ την μαθητιώσα νεολαια. Οί παιδαγωγοί της διεξάγουν άγώνα νά της δημιουργήσουν ήθος πού νά μείνει άδιάβρωτο άπό τά ρεύματα της έποχής. Είναι όμως φυσικό, ό άγώνας αύτός νά διεξάγεται πάντα μέσα στά κλειστά πλαίσια της προστατευμένης σχολικής ζωής. Έτσι πολλές φορές ή λαμια τοῦ έπικίνδυνου πολιτισμοῦ μας τούς προσκαλεῖ σέ μιά άντιδραστική γνωριμία τῶν θελγήτρων της μακρυά άπό την άσφάλεια τῶν σχολικῶν τοίχων μέ συνέπειες όλέθριες. Ή καί άλλοτε, παραμένουν χαρακωμένοι πίσω άπό αύτούς τούς τοίχους. μέ άποτέλεσμα, σάν έρθη ή ώρα της νόμιμης πιά γνωριμίας, της έπαφής μέ όλα τά στρώματα, κι' όλους τούς τύπους. κι' όλες τις τάσεις, ή ψυχολογική τους άνετοιμότητα, νά τούς άφήνει έκτεθειμένους σέ άνυποληψίαστους κινδύνους.

Ήταν λοιπόν καιρός, καί στήν Κύπρο, ὅπως καί σέ πολλές άναπτυγμένες χώρες, οί διαπιστώσεις αύτές νά όδηγήσουν σέ άποφασιστικές ένέργειες.

Τό Τμῆμα Ὑπηρεσιῶν Κοινωνικῆς Εὐημερίας διοργάνωσε την πρώτη του έξόρμηση γιά την Δημιουργία τοῦ πρώτου «Κέντρου Νεότητος» στή Λευκωσία, τόν περασμένο Ἰούλιο, στεγάζοντας τά πρῶτα μέλη του, στό πρῶτο προσωτό πρός όλους οἶκημα, στήν ὁδό Ἱπποκράτους. Τήν πρώτη ἑβδομάδα, προσήρχοντο 35 παιδιά καθημερινῶς, καί τό Κέντρο ἐλειτουργοῦσε ἀπό τίς 7.30 π.μ. μέχρι τίς 4 μ.μ. Πρῶτα βέ μέλη ἦσαν τά ἐργαζόμενα παιδιά τά ὁποῖα ζοῦσανε τό δρᾶμα τῆς μεσημβρινῆς ἀργίας σκορπισμένοι στούς δρόμους, καί στά πιό προσιτά καί πρόχειρα καταφύγια, καρτερώντας νά ἐπαναρχίσουν ἐργασία.

Σήμερα — μέσα σέ δυό δηλαδή μῆνες — ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν ἀνέρχεται στούς 150, συμπεριλαμβάνει δέ τό μικτό καί ἀλληλοενεργετικό κρᾶμα τῶν ἐργαζομένων καί τῶν μαθητῶν. Τό Κέντρο δέ λειτουργεῖ μέχρι τίς 9 μ.μ. Κατά τό διάστημα δέ αὐτό, οἱ δραστηριότητες τοῦ Κέντρου, εἶχαν ὡς ἀκολούθως: Ἐγκατάσταση διαφόρων παιγνιδιῶν ἐντός τοῦ κέντρου, ὡς εἶναι τό ἐπιτραπέζιο τέννις, κ.ἄ. Χρησιμοποίηση τῶν γηπέδων τῶν προσκόπων, διά πετόσφαιραν καί καλαθόσφαιραν, καί τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου διά ποδόσφαιρο. Προβολή τριῶν ταινιῶν μορφωτικοῦ καί ψυχολωγικοῦ περιεχομένου, διεξαγωγή τριῶν συζητήσεων ἐπί μορφωτικῶν, ἀθλητικῶν καί ἄλλων θεμάτων, ὑποδειγματικό μάθημα καλαθοπλεκτικῆς καί ἄλλης χειροτεχνίας εἰς την Σχολήν Τυφλῶν, ὑπό τοῦ κ. Ἀνδρέα Σαμμούτη, καί διοργάνωση κατασκήνωσης εἰς τό Δημοτικό Σχολειο Ἁγίου Μέμνονος Ἀμμοχώστου ἀπό τίς 12 μέχρι τίς 19 Αὐγούστου.

"Οσον δέ ἀφορᾶ τίς ἐκδηλώσεις ὑπό προγραμματισμό, ἀπώτεροι στόχοι παραμένουν πάντοτε ἡ ψυχο-πνευματική ὠφελιμότητα, ἡ καλλιέργεια ὑγιειῶν κοινωνικῶν καί ὁμαδικῶν ἀρχῶν, καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν καλλιτεχνικῶν καί ἀθλητικῶν ἱκανοτήτων τῶν μελῶν.

Παρ' ὅλα ὅμως ὅσα ἔχουν πραγματοποιηθεῖ καί παρά τά προγραμματιζόμενα, πάντα κάτω ἀπό την ὀργάνωση τοῦ κ. Σταύρου Ρουσουνίδη τοῦ Γραφείου Εὐημερίας καί τοῦ βοηθοῦ του κ. Λουκά Γιατροῦ, ὑπάρχουν ἐν τούτοις σοβαρά προβλήματα παρεμποδίζοντα την περαιτέρω ἀνάπτυξη τοῦ ἔργου. Τό βασικώτερο δέ ἀν ὄχι καί τό ἀποκλειστικώτερο, ἴσως νά εἶναι ὁ οἰκονομικός παράγων. Διότι παρά τίς ἐπιχορηγήσεις τοῦ Γραφείου Εὐημερίας, τό οἴκημα στεγάσεως παραμένει ἀκατάλληλο — μικρό καί σκοτεινό, ἡ ἐπίπλωση εἶναι ἀνεπαρκής, τό προσωπικόν ἐλλειπές, ἡ ἀπουσία μιᾶς βιβλιοθήκης ἀπαράδεκτη διά την φύση καί τούς σκοπούς τοῦ Ἱδρύματος καί ἡ ἔλλειψη συσσιτίου, ἀπό τίς ζωτικές προσφορές γιά τά ἐργαζόμενα παιδιά — ἀνασχετικός παράγων γιά την λειτουργία τοῦ κέντρου.

Τόν λόγον λοιπόν μέχρι τώρα εἶχανε ἐνεργητικῶς τό Τμῆμα Κοινωνικῆς Εὐημερίας καί ἀποδεκτικῶς τά μέλη σάν ἄμεσα ἐνδιαφερόμενοι, καί σάν ἔμμεσα ἐνδιαφερόμενοι, οἱ γονεῖς καί οἱ ἐργοδότες, οἱ ὁποῖοι καί ἀνταποκριθήκανε σ' αὐτή την προσπάθεια μέ την μεγαλύτερη προθυμία. Ἡ προσπάθεια ὅμως αὐτή, ἡ ὁποία ἤδη ἔχει ἀρχίσει νά δίνει τούς πρώτους καρπούς δέν μπορεῖ καί δέν πρέπει νά περιορισθεῖ σέ τάξεις ἤ ὁμάδες ἤ ὁρισμένα σώματα ἀνθρώπων. Πρέπει ἀπαραίτητα νά ἀγκαλιασθεῖ ἀπ' ὅλους τούς δυναμικούς παράγοντες τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας καί συμπληρώνει τό ἱερώτερον τῶν καθηκόντων: τό καθῆκον τῆς συμπαράστασης πρός τήν νέα γενεά, τό καθῆκον τῆς καθοδήγησης καί τῆς συμπλήρωσης τῆς ἀγωγῆς, τοῦ αὐριανοῦ πολίτη, τοῦ αὐριανοῦ πατέρα, τοῦ αὐριανοῦ ἡγέτη τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἔργον θεμελιακό, τό ὁποῖο ὅλοι πρέπει νά προστρέξουν. Τό Ὑπουργεῖον Παιδείας καί τό Ὑπουργεῖον Ἐργασίας, οἱ διάφοροι Φιλανθρωπικοί καί Θρησκευτικοί σύλλογοι, ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα καί σωματεῖα ἔχουν καθῆκον νά συνδράμουν την προσπάθεια, ὑλικάς, ἠθικάς, ὅπως μποροῦν. Καί ἡ πηγή τοῦ καθήκοντος διπλή.

Πρός την ἐθνική παράδοση, στήν ὁποία ὠφείλουμε ἀρτιώτερα μέλη, καί πρός τά ἴδια τά μέλη, στά ὁποία ὠφείλουμε περισσότερο σεβασμό στήν προπαρασκευή του ἡ δύσκολη ἐποχή ἀπαιτεῖ. Τά ἐπίσημα ἐγκαίνια τοῦ πρώτου αὐτοῦ Κυπριακοῦ «Κέντρου Νεότητος» δέν ἔχουν ἀκόμη γίνει. Κι' ὅμως ἤδη γίνοντα αἰσιόδοξες σκέψεις γιά την ἵδρυση κι' ἄλλων τέτοιων κέντρων καί στή Λευκωσία καί σέ ἄλλες πόλεις, καί γιά κορίτσια ἐπίσης, ὄχι μόνο γιά ἀγόρια. Οἱ εὐχές καί ἡ συναισθηματική συμπαράσταση ὅμως δέν ἀρκοῦν. Ἡ νέα αὐτή ἐνεργεια τοῦ Τμήματος Εὐημερίας ἀνοίγει νέους ὁρίζοντες γιά τούς νέους τοῦ τόπου μας. Ὁρίζοντες πού θά τούς προσφέρουν νέες εὐκαιρίες γιά την ὁλοκλήρωση τῆς προσωπικότητάς τους, καί γιά την διάπλαση τοῦ κόσμου τους. Δέν πρέπει αὐτή ἡ ἐνέργεια νά παρέλθει ἀπαρατήρητη, ὅσο ἀθόρυβα κι' ἄν ἄρχισε. Καί δέν πρέπει ὅλος ὁ φόρτος τῆς διοργάνωσης — ὑλικός καί ἠθικός — νά περιορισθεῖ στούς πρώτους ἐμπνευστές καί προωθητές της. Τότε ἡ ἀδιαφορία ἀπό μέρους ἰσχυρῶν καί ἰθυνόντων παραγόντων θά ἦτο ἀχαρακτήριστη. Ὁλόψυχη ἡ συνδρομή πρέπει νά προσφερθεῖ ἄμεση, ἔγκαιση, σωτήρια. Κοντύλια παραχωροῦνται γιά λιγώτερα συγκεκριμένους ἴσως καί λιγώτερο ἐπικοδομητικούς σοπους. "Αν δέν προσφέρουμε στά ἄγουρα νειάτα μας την ὅσο τό δυνατώτερον πολύπλευρην εὐκαιρία νά ὡριμάσουν κάτω ἀπό ἔμπειρη καθοδήγηση κι' ἐπίβλεψη, τότε εἴμαστε ἔξω ἄξιο τῆς μοίρας του. Δέν εἶναι σήμερα ἐποχή νά φάψουμε τούς νεαρούς τῶν 15 καί τῶν 17 χρόνων νά τριγυρνᾶνε ἀδέσποτοι κι' ἀνερμάτιστοι, μεσημέρια καί βράδυα τούς δρόμους καί τά κάθε λογῆς εὔκολα κι' ἐπικίνδυνα καταφύγια. Τώρα θάχουν κάπου νά πάνε. Εἶναι καθῆκον μας νά καταστήσουμε αὐτά τά νέα θερμοκήπια εὐγοϊκές ἀφετηρίες γιά νέους βλαστούς καί νέες γενιές. Δέν πρέπει νά ἀστοχήσουμε, γιατί θά εἴμαστε ἀσυγχώρητοι.

Ἐπίκαιρα προβλήματα

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Τὸ ἀμφίστομο μαχαῖρι καὶ ἡ χρήση του

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Χαλεπές οί μέρες πού περάσαμε καί περνοῦμε σάν ἔθνος, σάν τμῆμα ἔθνους, σάν ἀνθρωπότητα. Πιό ἀφαιρεῖς σέ προσδοκία, ἀγωνία κι' ἐπιφύλαξη εἶναι ἀκόμη οἱ ἄμεσες μέρες πού διερχόμαστε σάν Κύπριοι πού ἐλέπουν ἐπί τέλους την ἀμυδρά αἴχμη τῆς λύσης — μιᾶς λύσης — νά διαγράφεται στόν ἐθνικό ὁρίζοντα. Ἡ ἐποχή μας ὅμως εἶναι ἐποχή ἐπικοινωνίας. Ἐξωτερικά τουλάχιστον, ὁ ἄνθρωπος ἔχει βρεῖ τόσους τρόπους νά μεταδίδει καί νά δέχεται ὅσες εἶναι οἱ γενικές κοινωνικές ἤ πνευματικές τάξεις, ἤ καί ἀκόμη ὅσες εἶναι οἱ κλίμακες τοῦ ἀνθρωπινου ἐνδιαφέροντος. "Ἴσως — παρενθετικά — ἡ πολλή καί πυκνή αὐτή ἐξωτερική ἐπικοινωνία νά εἶναι ἕνας παράγων που ὠθησε τόν ἄνθρωπο στήν ἐνδότερη σιγή, στήν ψυχική ἀπομόνωση, στην πνευματική ἀποξένωση, στήν φυγή ἀπό τν κατακλυσμό τῶν ἐφεστωμένων, στό τραγικό κακοτράχαλο τῆς ὑπαρξιακῆς ὀδύνης. Ἄλλο ὅμως αὐτό τό κεφάλαιο. Στην πρώτη, ἐξωτερική του ὄψη, τό ζήτημα ὀξύνεται, ὅταν ὅπως τονίσαμε ἀνχικά, ἕνας λαός διέρχεται ν Χαρυβδι τῶν ἐθνικῶν του π ωμένων.

Ὁ κυριώτερος τρόπος διαφώτισης τοῦ κοινοῦ — πλήν τοῦ ραδιοφώνου — ἐντοπίζεται στή χώρα μας, στην καθημερινή ἐκδοση της ἐφημερίδας. Στην ἐφημερίδα καταφεύγει ὁ διανοούμενος, ὁ ἀστός, ὁ ἐργάτης, ἡ νοικοκυρά. Ἀπό την ἐφημερίδα ζητοῦν νά πληροφορηθοῦν τίς τελευταῖες ἐξελίξεις γύρω ἀπό την πολιτική — ἀθεράπευτη ἀρρώστεια τοῦ Ρωμηοῦ. —

Στην ἐφημερίδα βασίζονται προκειμένου νά διαμορφώσουν γνώμη, γύρω ἀπό ζυμώσεις, ἀντιγνωμίες, ὀξύμορα. Στην ἐφημερίδα χρωστοῦν την ἐνημέρωσή τους καί την ἑτοιμότητά τους στό νά συμμετέχουν στίς ἐξελίξεις καί στίς ἀναδιπλώσεις τοῦ «ζητήματος». Ἄν κάποιος ἀόρατος ὑπερκείμενος τυπογραφικκὸς ἐγκέφαλος μποροῦσε νά θυθομετρήσει τά ἔγκατα της κοινῆς γνώμης, νά βασίσει πορίσματα πάνω στην ποικίλη κοινή γνώμη καί νά μορφώσει ἄποψη γύρω ἀπό την ἐπίδραση πού ἀσκεῖ ὁ καθημερινός τύπος πάνω στόν πολίτη, ἴσως καί νά ἀπεσύρετο ἐντυπωσιασμένος καί ἀποφασισμένος ὅμως γιά ἀναθεώρηση ρόλων καί ἐπαναξιολόγηση εὐθυνῶν. Γιατί μπορεῖ νάναι ἀλήθεια ὅτι γιά τόν σκεπτόμενο, πού μπορεῖ νά διακρίνει ἀνάμεσα στην ἀχρωματίστη εἴδηση, στην ὑποβολή καί στην δημοκοπία, ἡ ἐπίδραση τοῦ τύπου περιορίζεται τό δυνατώτερον στίς ὀρθές διαστάσεις.

Γιά τόν μέσον ἄνθρωπο ὅμως, πού ἡ ἐφημερίδα ἴσως καί νά ἀποτελεῖ την μοναδική ἡμερήσια πνευματική τροφή, τά πράγματα ἀλλάζουν. Διαβάζει τή μιά ἐφημερίδα καί νομίζει ὅτι ἀκούει κιόλας δίπλα του τις ἐκρήξεις τοῦ τρίτου παγκοσμίου. Διαβάζει την ἄλλη καί νοιώθει ὅτι διερχόμαστε τό ἠφαίστειο μαινομένου φιλυλίου. Διαβάζει την τρίτη κι' ἀπορεῖ γιά τά γραφόμενα τῶν ἄλλων — ὅλα εἶναι ἤρεμα, βαίνουν καλῶς καί ἐπικεδομητικῶς — κι' ὁ ταλαίπωρος του ἐγκέφαλος περιπλέκεται σέ δαιδάλους συγκρίσεων, παραλληλισμῶν καί συμπερασματολογιῶν. Τό ἀποτέλεσμα, στην πρακτική του ὄψη, εἶναι ἡ ἀτέλειωτη συγχισμένη πολιτικολογία τοῦ καφενείου, της καλοκαιριάτικης βεράντας, ἡ τοῦ χειμερινοῦ σαλονιοῦ, τοῦ δρόμου καί τοῦ μαγαζιοῦ, της χάσης καί της φέξης. ὅπου δεῖ κι' ὅπου τύχει — καί τό ἀσχημώτερο — μονομάχοι σάν εἴμαστε, ριζώνουμε βαθειά στην διαμορφωθεῖσαν ἄποψή μας, χωρίς ἐλαστικότητα, χωρίς πιθανολογία, χωρίς την εὐλυγισία της προσμονῆς καί της ἐπιφύλαξης.

Δέν εἶναι ν' ἀπορεῖς. "Οταν ἀκοῦς γιά δημοσιογράφους πού δημιουργοῦν εἰδήσεις πρωτοσέλιδες ἐκ τοῦ μή ὑπάρχοντος, γιά νά σοκάρουν, γιά νά πουλήσουν. Μεταχινοῦν στρατεύματα ἐχθρικά σέ πολεμικοὺς σφυγμούς. Περιγράφουν ἐπεισόδια φανταστικά πού ἐνσπείρουν την ἀνησυχία καί την ἀγωνία. Ὑπερμεγεθύνουν μικροσυμβάντα, καί τά χρωματίζουν καί τά ἀλατοπιπερώνουν κατά τό «δοκοῦν» καί κατά τό «κινοῦν» την πολιτική γραμμή της ἐφημερίδος. Τά ἀποτελέσματα δέν ἐνδιαφέρουν. Ἡ ψυχική ἠρεμία, τό αἴσθημα ἀσφαλείας τοῦ πολίτη, εἶναι καταστάσεις ἐξωπλανητικές. Κι' αὐτό βέβαια εἶναι τό ἕνα σκέλος.

Στό ἄλλο. Ἡ «ἀλήθεια, χωρίς φόβο καί πάθος», μεταμφιέζεται σέ πολυπλόκαμο χταπόδι, πού ξερνά μελάνι ἀπό φλέβες ποτισμένες μέ ἀργύρια καί «ὀφίτσια». Οἱ πληροφορίες δέν εἶναι πηγές ἀπό τίς ὁποῖες ὁ ὑγιής δημοσιογράφος δημιουργεῖ την ὑγιῆ εἴδηση, γιά νά ἐνημερώσει, νά προειδοποιήσει, νά προλάβει, καί νά ἀφυπνίσει. Εἶναι μᾶλλον πηγές ἀνοίκειας ἰδιοτέλειας καί χυδαίου προσπορισμοῦ. Λείπει τό θάρρος, λείπει ἡ ἀμεροληψία, λείπει ὁ σεβασμός πρός την δημοσιογραφικήν ἀποστολή καί πρός τό ἀναγνωστικό κοινό. Λείπει ἡ συνέπεια. Καί τό θάρρος μεταβάλλεται σε αὐτοκολακία, ὁ σεβασμός καί ἡ συνέπεια σέ ἀναίσχυντο καιροσκοπισμό.

Ποτέ βέ θά θέλαμε νά ὑποσημείρουμε τόν ἔλεγχο τοῦ τύπου, ἤ την στέρηση της ἐλευθερογνωμίας. Αὐτά γίνονται σέ καθεστῶτα ἀπολυταρχικά — σ' ὁποιδήποτε γεωγραφικό σημεῖο — καί προκαταδικασμένα ἀπό την δημοκρατικότητα της ἐποχῆς. Ἐκεῖνο πού ἡ Κυβέρνηση ἔχει καθῆκον νά πράξει — ἀπέναντι στόν λαό της καί στήν ὑπόστασή της — εἶναι ἡ περιφρούρηση τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος. Σ' ὅλα σχεδόν τά ἐ-

παγγέλματα ὑπάρχουν προκαθορισμένοι ὅροι ποὺ προσδιορίζουν τὴν καταλληλότητα. Στὴν δημοσιογραφία, δὲν ἀρκεῖ παρὰ νὰ κατεβάζει ὁ πρῶτος πέντε ἀράδες καὶ νὰ θεωρεῖται δημοσιογράφος. Δὲν ἀρκεῖ παρ' νὰ δεχτεῖ τὴν γενναία χρηματοδότηση ὀργανισμοῦ ἢ καὶ Κυβερνήσεως -- ἀκόμη καὶ ξένων — καὶ νὰ τὴν ἡ ἐφημερίδα στὸ πὶ καὶ πί. Τὸ κακὸ πρέπει νὰ χτυπηθεῖ στὸν αἴτιο, κι ὄχι στὸ ἀποτέλεσμα.

Γιατὶ ἱδρύεται μιὰ ἐφημερίδα; Πῶς χρηματοδοτεῖται; Πῶς ἐπανδρώνεται; Ποιὰ κριτήρια διαμορφώνουν τὴν πολιτικὴ γραμμή της; Εἶναι ἡ πεῖρα, κι' ὅταν ἀκόμη ἀποκτηθεῖ στὴν τοιθὴ τῆς ἐφαρμογῆς, ἀρκετὸ ἐφόδιο γιὰ ἕνα λειτουργὸ τοῦ τύπου; Δὲν ὑπάρχουν κατευθυντήριες γραμμὲς γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση, γιὰ τὴν ἐξέλιξη στὸ ἐπάγγελμα; Δὲν ὑπάρχουν κριτήρια ἤθους καὶ χαρακτῆρος; Καπηλεύεται ὁ δημοσιογράφος τὴ γραφίδα του, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τοὺς διαχειριστὲς καὶ νὰ ἀνάλει τὸν ἐπιούσιο; Παοὰ τὴν ἀλήθεια, παρὰ τὴν συνείδηση; "Η μένει συνείδηση, ἐκεῖ ὅπου ὑπεισέρχεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιβίωσης. Ἢ ἐπέρχεται ἡ πνευματικὴ ἀρτηριοσκλήρωση καὶ ἡ ζοφερὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸ κοινό; 'Αλλ' αὐτὸ τὸ κοινό, εἶναι ποὺ συντηρεῖ καὶ τὴν ἐφημερίδα καὶ τὸν δημοσιογράφο. "Εγουν τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ξεγελοῦν, ἔστω κι' ὅταν **τὸ** μποροῦν; Κι' ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κρατοῦν στὸ σκοτάδι καὶ νὰ παρασιωποῦν πληροφορίες γιὰ λόγους ἀνωτέρας σκοπιμότητος;

'Ο Νόμος κινήθηκε τελευταῖα νιὰ νὰ ἐπιφέρει ἐξισορρόπηση καὶ ἐξυγίανση στὸν τύπο. Καλὲς οἱ ἐνδείξεις. "Ομως πέραν τούτου, πρέπει νὰ εἶναι ὅπως ξανατονίσαμε καὶ ὑγιὴς ἡ κατεύθυνση. Σημασία γιὰ τὸν τύπο, δὲν ἔχει ἡ ἐξυπηρέτηση παραδικῶν συμφερόντων, στόχων καὶ καταστάσεων. Σημασία ἔχει ἡ ὑγιὴς ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ. 'Η διατήρηση τῆς ἑνότητάς του καὶ ἡ ὀρθὴ κι' ἀντικειμενικὴ κι' ἀμεοόληπτη διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης. 'Η Κύπρος ἔζησε σὲ κλίμα φιλελεύθερο Πρέπει νὰ τὸ διατηρήσει. Πρὸς τοῦτο, ὁ τύπος φέρει τεράστιαν τὴν εὐθύνη. Κι' ὁ Κυβερνητικὸς μηχανισμὸς ὀφείλει νὰ ἐπέμβει, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ἐπιβάλλεται. Νὰ μὴ συγχωρεῖται ἡ ἀσυδοσία, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ παρεμποδίζεται ἡ δημοκρατικότητα, καὶ ἡ ὀρθὴ τοποθέτηση πάνω σὲ προβλήματα ἐθνικὰ ἢ διεθνῆ. 'Η διπλὴ εὐθύνη τοῦ τύπου, τώρα, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε προβάλλει ἀνάγλυφη.

Καὶ τώρα ὅσον ποτὲ ἄλλοτε ἐπιβάλλεται ὑγιὴς ἀντιμετώπιση τῆς λειτουργίας τοῦ τύπου, τόσον ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς λειτουργούς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 18 Σεπτεμβρίου 1967

Μετὰ τὸ «Φεστιβὰλ»

ΜΑΘΗΤΟΚΟΣΜΟΣ ΚΙ ΕΛΑΦΡΑ ΜΟΥΣΙΚΗ

'Ανάγκη ἀναπροσαρμογῆς τῆς σχολικῆς μουσικῆς διδασκαλίας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Φέτος, γιὰ πρώτη φορὰ στὰ Κυπριακὰ Χρονικὰ ὠργανώθηκε ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα «Αγὼν» «Φεστιβαλ 'Ελαφρῶν Συγκροτημάτων». Δὲ θὰ σχολιάσουμε τὴν σκοπιμότητα ἢ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὀργανώσεως μιᾶς τέτοιας ἐκδήλωσης. Βλέποντάς την μᾶλλον σὰν μιὰ κατάσταση τετελεσμένη, θὰ προσοῦμε σὲ συμπεράσματα καὶ εἰσηγήσεις ποὺ ἐφάπτονται τῆς πτυχῆς ἐκείνης ποὺ ἐτράβηξε περισσότερο τὴν προσοχή μας στὴν ρηθεῖσα ἐκδήλωση. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ σύγχρονη ἐλαφρὰ, ἡ μοντέονα, κυρίως ἔξαλλη μουσικὴ γνωρίζει σήμερα τὸν χρυσὸν αἰῶνα της. Τοῦτο ἐπιμαοτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιστράτευσιν ὅλων τῶν μέσων ἐπικοινωνίας γιὰ τὴν προσβολὴ καὶ τὴν διάδοσή της: Ραδιόφωνα, τζοὺκ - μπόξες καθημερινὸς καὶ περιοδικὸς Τύπος. "Ετσι δὲν εἶναι ν' ἀπορῆ κανεὶς ποὺ ἡ νέα γενεά, τῆς ἐφηβικῆς κυρίως ἡλικίας ἀνταποκρίνεται στὶς σειρῆνες τοῦ ἔξαλλου «πὸπ» μὲ ὅλη τὴν θέρμη καὶ τὴ δίψα τῆς νειότης.

Καὶ στὴν περίπτωση τῶν ἐργαζομένων ἐφήβων, τὸ πρόβλημα τῆς συγχώνευσης μ ἐ τὸ ρυθμό, παραμένει καφτό, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐπίσημοι παράγοντες ποὺ μποροῦν νὰ τὸ ἐξετάσουν καὶ νὰ τὸ ἐντοπίσουν. 'Αφήνονται λοιπὸν τὰ ἐργαζόμενα παιδιὰ στὸ ἔλεος τῆς σύγχρονης τρελλῆς μουσικῆς, ἀκαοδιήγητα, ἔρμαια τῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς. Κι' ἴσως ἐδῶ, ὅλοι οἱ ὀργανισμοὶ ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν εὐημερία καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ νέου νὰ μποροῦν νὰ ἀναπτύξουν κατάλληλη δραστηριότητα. Τὸ ἄλλο ὅμως σκέλος τῆς νεολαίας μας, ἡ μαθητιῶσα ἐφηβεία βρίσκεται σὲ πολὺ πλεονεκτικώτερη θέση. 'Η μουσικὴ, ὅπως ξανατονίσαμε ἀπὸ τὴν ἴδια στήλη διαδραματίζει ἀρκετὰ σημαντικὸ ρολο, στὴν παιδεία μας. Αὐτὸ ἐπιμαοτυρεῖται ἀπὸ τὰ δυὸ τελευταῖα φεστιβὰλ χοροδιῶν Μέσης Παιδείας κι' ἀπὸ τὴν φετεινὴ ἔνταξη τῆς ὥρας τῆς χοροδίας σὰν ἑβδόμης περιόδου, στὸ ὡρολόγιο πρόγραμμα τῶν μουσικοδιδασκάλων τῆς μέσης ἐκπαίδευσης. "Ετσι τὸ παιδὶ ποὺ διαμορφώνει χαρακτῆρα καὶ ἤθος στὰ ἐπιστημονικὰ πλαίσια τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς θὰπρεπε νὰ ἐμπνέει καὶ περισσότερες προσδοκίες, καὶ στὸν τομέα τῆς μουσικῆς ἐκτίμησης. Δυστυχῶς τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι. 'Η μεῖζον παρουσία στὸ φετεινὸ φεστιβὰλ τῆς ἐλαφρᾶς μουσικῆς, ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸν μαθητόκοσμο τῆς μέσης ἐκπαίδευσης. Παντελόνια «καμπάνα», λουλουδάτα πουκάμισα, μακρυὰ μαλλιὰ, μίνι - φουστὲς τσιγαράκια — ἦταν βλέπετε ἀκόμα καὶ διακοπὲς — κούνημα, πυρετὸς, ξελαρύγγισμα, ξεθέωμα, παραζάλη. Γιὰ τὴν ἀθρόα προτίμηση τῆς νεολαίας στὴν εὔκολη ρυθμικὴ μουσικὴ καὶ γιὰ τὴν πρόγειρη κι' ἀνυπόληπτη καλλιτεγνικὴ κατασκευὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ ξαναμιλήσαμε σὲ ἄρθρο μας τῆς ἰδίας στήλης τὴν δην Μαρτίου κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο: «'Ο Κύπριος ἔφηβος, οἱ μουσικὲς του προτιμήσεις καὶ ἡ πνευματικὴ του πορεία».

Τώρα ὅμως δὲ μιλοῦμε ἀπὸ ἁπλὲς θεωρητικὲς στατιστικές. Αὐτὴ τὴν νεολαία τὴν εἴδαμε νὰ ἐκδηλώνει ζωντανὴ αὐτὲς τὶς προτιμήσεις κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση παραγόντων τῆς πολιτείας. καὶ ἀδικηθήκαμε, σὲ συμπεράσματα συγκεκριμένα, ποὺ μόνο μέτρα ρεαλιστικὰ μποροῦν νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ νὰ τὰ ἐξυγιάνουν ἢ νὰ τὰ ἐξισορροπήσουν. Καὶ γιὰ νὰ εἴμαστε σαφεῖς: 'Η σχολικὴ μουσικὴ διδασκαλία χρειάζεται ἀναθεώρηση. Οἱ ἁρμόδιοι πρέπει ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ θέμα μὲ κατανόηση καὶ προσγείωση. 'Η διδασκαλία τῆς κλασσικῆς μουσικῆς ἀπὸ μόνον τὴν βασικὴ θεωρία στὸ πλεῖστο. ἀλλὰ ἔστω καὶ μὲ τὶς λιγοστὲς σποραδικὲς ἀκροάσεις δὲν ἀποτελεῖ ἀρκετὸ ἐξοπλισμὸ γιὰ τὴν ἀτρομάκρυνση τῆς φτηνῆς παραζάλης ποὺ μεθᾶ τὸ παιδὶ τῶν 16 κατὶ τῶν 18 χρόνων. Οὔτε καὶ τὰ χορωδιακὰ τραγούδια, τὰ χιλιομασημένα, πατριωτικὰ, θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα στερεότυπα.

"Ισως νὰ πληρώνουν ἕνα κενὸ στὸν πιὸ συγτηρητικὸ, τὸν πιὸ ἀδιάβρωτο μαθητή, ἀλλὰ ἀφήνουν ἀδιάφορο ἄλλο, τὸν ἐπιρρεπῆ στὶς μοντέρνες μουσικὲς κατευθύνσεις. Καὶ ὅπως εἴπαμε, κι' εἴδαμε ἡ τελευταία μερίδα δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη.

Στὴν 'Αγγλία μέχρι καὶ στὶς ἐκκλησίες ἀκόμη καταντήσανε νὰ εἰσαγάγουν τὸ ἔξαλλο «πὸπ μιούζικ», γιὰ νὰ τραβήσουν τοὺς νέους κοντὰ **στὴ θρησκεία.** 'Υπερβολὲς ἴσως. Τουλάχιστον ὅμως ἂς γίνει κάποια ἀναθεώρηση τοῦ τρόπου διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς μουσικῆς. Νὰ γίνεται ἡ κατάλληλη διαφώτιση γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ξένα ἐλαφρὰ συγκροτήματα, πλεῖστα μέλη τῶν ὁποίων. ὅπως οἱ ἴδιοι αὐτομολογοῦν εἶναι ναρκωτικομανεῖς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ἡ διαφώτιση νὰ γίνει κήρυγμα. Μποροῦν ἀκόμα νὰ παρατεθοῦν καὶ τὰ χειρότερα δείγματα, μὲ ἀνάλυση τῶν στόχων τῆς μουσικῆς, καθὼς καὶ τῆς κοινότητος της. Καὶ γιὰ νὰ μὴ προκληθῆ, ἡ ἀργηση τοῦ μαθητῆ, νὰ γίνει καὶ ἡ ἀπαιτούμενη ἀντιστάθμιση μὲ παρουσίαση τοῦ πιὸ ὑγιοῦς ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ ποὺ μὲ διάκριση καὶ διασκευὴ, καὶ στὸ σχολικὸ ἀκόμη ρεπερτόριο μπορεῖ καὶ νὰ εἰσαχθῆ. Καὶ μιὰ καλὴ ἀρχὴ ἐδῶ μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τὴν καταυγὴ στὸ σύγχρονο 'Ελληνικὸ τραγούδι, — ὄχι τὸ λαϊκὸ βέβαια — ποὺ προσφέρει πολλὲς φορὲς ποιότητα κι' αἰσθητικὴ ἀπόλαυση. ποὺ θὰ μποροῦσαν ν' ἀποτελέσουν ἕνα πρόσφορο μεταβατικὸ στάδιο γιὰ τὸν σύγχρονο ἔφηβο μαθητὴ τῆς μουσικῆς. 'Η σοβαρὰ μουσικὴ μπορεῖ πάντοτε νὰ παραμένει καὶ σὰν ὁ κύριος στόχος τῆς μουσικῆς παιδαγώγησης. Κι' ἔτσι πάντα νὰ προβάλλεται. "Οχι ὅμως μὲ τρόπο ποὺ νὰ προκαλεῖ τὴν ἀντίδραση. ἢ τὴν ἀνία. Εἶναι μὲ λίγα λόγια φανερὸ πιὰ ὅτι οἱ μουσικὲς προτιμήσεις τῶν μοντέρνων νέων μας δὲν μποροῦν νὰ παραγνωρίζωνται. Γιατὶ ἂν τὶς παραγνωρίζει ἡ ἐπίσημη παιδεία βρίσκουν διέξοδο ἀλλου. καὶ ἐκτὸ θεγται ἀκάλυπτοι κι' ἀπροπαρασκεύαστοι στοὺς δαιδαλους τῆς Βακχικῆς ρυθμικῆς μέθης. τῆς ἔξαλλης ἔπαρσης, ποὺ ὑπονομεύει σήμερα τὸ παγκόσμιο ψυχονοητικὸ κλίμα μας. Κι' εἶναι νόμος ἀπαράβατος, ὅτι ἀγνοεῖται, καταφρονεῖται, ἢ καὶ καταδιώκεται, νὰ μπαίνει σὲ κρυφὴ λειτουργία— στὴν πρωτεύουσα μας λειτουργεῖ βραδυνὸ κέντρο στὸ ὁποῖο συγνάζουν ἐφηβοι κάτω τῶν 18 χρόνων γιὰ νὰ χαροῦν τὸν πυρετὸ καὶ τὴν ἔξαρση τοῦ ρυθμοῦ κάτω ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῆς ἀστυνομίας.

Δὲν εἰσηγούμεθα τὴν ρύπανση τῆς παιδείας μας μὲ τὴν προσωρινὴ. ἐξευτελιστικὴ «δόξα» τοῦ χορευτικοῦ διονυσιασμοῦ. Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι κάθε ἀνάγκη πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὅσον ἐπιτρέπεται μὲ τὰ πιὸ σύγχρονα ὅπλα, ἔστω πειραματικά, ἔστω ἐπιφυλακτικά. "Υστερα ἀπὸ τὸν Κυπριακὸ ἀγῶνα, ὅταν τὰ νειάτα μας ἔβωσαν ὅ,τι εἶχαν στὸ ἰδανικό της Ἱστορικῆς ἐπιταγῆς τὰ ἐθνικὰ πεπρωμένα ἐθαλασσοπόρησαν. Καὶ βρίσκοντας κενὸ πεδίο, εἰσέβαλε ἡ κραυγὴ τοῦ παγκόσμιου νεανικοῦ ἄγνους. Καὶ βρῆκε κι' ἐδῶ ἠχώ. Μποροῦμε νὰ τὴν παραγνωρίσουμε;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 25 Σεπτεμβρίου 1967

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Θεόδωρου Π. Στυλιανοῦ.

«ΑΝΗΣΥΧΑ ΝΕΡΑ»

Ἔλλης Παιονίδου.

«ΩΡΕΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ»

Α΄

«ΑΝΗΣΥΧΑ ΝΕΡΑ»

Σήμερα ποὺ ὁ ἀνέντιμος συμβατισμὸς ἔχει κατασπαραξει τὰ πρόσωπα πίσω ἀπὸ τὴ μάσκα, μιὰ φωνὴ τόσο βαρραλέα, τόσο τιμια καὶ ἀληθινὴ ὅπως εἶναι αὐτὴ τοῦ κ. Στυλιανοῦ, ἔρχεται σὰν καφτὸ ἀνέμισμα ν' ἀναταράξει τὴ βούρκα καμουφλαρισμένη σκέψη τῆς κοινωνίας μας. 'Η ἔκδοση τοῦ κ. Στυλιανοῦ «'Ανήσυχα Νερὰ» ἔχει σὰ δεδηλωμένο στόχο της «νὰ ρίξη τὴ δημιουργικὴ ἀνησυχία σ' ὅσους «φύσει καὶ θέσει» στέκουν δίπλα στὰ νιάτα». "Ας μᾶς ἐπιτραπεῖ ὅμως μιὰ διαφωνία. Πολὺ μετριόφρονα περιγράφει τὴν «φιλοδοξία» του ὁ συγγραφέας. Στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνο ποὺ πραγματοποιεῖ εἶναι μιὰ κάθετη τομὴ στὶς σύγχρονες κοινωνικὲς πληγὲς ποὺ μαστίζουν **τὴν ἐποχή** μας. Καὶ τέμνοντας αὐτὲς τὶς πληγές, δὲν διαπιστώνει ἁπλῶς **τὴν** ἐπιφάνεια τοῦ ἀποτελέσματος. Διεισδύει στὸ αἴτιο μὲ μιὰ ἠθικὴ ρωμαλαιότητα ποὺ ἐλλείπει ἀπὸ πολλοὺς σύγχρονους ταγούς τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ βιβλίο διαιρεῖται σὲ δυὸ μέρη μὲ τίτλους «'Η Νεολαία μας» καὶ «'Απὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη». Εἶναι γραμμένο μὲ **τὴν** πιὸ ἁρτια ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση, ἀλλὰ σὲ ὕφος καὶ γλῶσσα ποὺ νὰ κρατᾶ ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία σελίδα. Σαφὴς καὶ πυκνὸς ὁ στοχασμὸς καταπιάνεται μὲ τὰ κύρια σκέλη ποὺ διαμορφώνουν τὴν ἐκκολαπτόμενη ἀνθρώπινη προσωπικότητα — τὸ σχολεῖο, τὴν οἰκογένεια, **τὴν** ἐκκλησία, τὴν πολιτεία, τὴν κοινωνία. Καὶ παντοῦ ἡ πεπατημένη γνωρίζει τὰ ἠχηρὰ βήματα τῆς εἰλικρίνειας. 'Η συμπαράσταση στὸν μαχόμενο ἐκπαιδευτικὸ: «"Αν δὲν καταβληθῆ προσπάθεια γιὰ ἐξύψωση τῆς θέσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἂν δὲν προσαρμόσουμε τὶς ἀπαιτήσεις μας, ἀπὸ αὐτὸν στὰ περιθώρια τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ, ἡ παιδεία μας **θὰ χωλαίνει ὁλοένα** καὶ περισσότερο. **Καὶ μὲ χωλὴ παιδεία** δὲ φτειάχνουμε **ἀνθρώπους** οὔτε καὶ **πρόοδο** νὰ **περιμένουμε».**

'Η βαρειὰ ἐπιταγὴ τῆς οἰκογενειακῆς ἀποστολῆς: «"Ο,τι δώσουμε **στὰ** παιδιὰ μας στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, θὰ τὸ ἀνταποδώσουν. 'Αγάπη τοὺς δώσατε; ἀγάπη θὰ σκορπίσουν γύρω τους. 'Υποκρισία προσφέρατε; ὑποκρισία θὰ εἰσπράξετε. 'Εμπάθεια σκορπίσατε; μὲ ἐμπάθεια θὰ πληρωθῆτε». 'Η βαρειὰ κακομεταχειρισμένη κληρονομιὰ **τῆς** 'Εκκλησίας. «'Η 'Εκκλησία ἀπὸ δική της ὑπαιτιότητα ἔχασε τὴν αἴγλη καὶ τὴν ἐπιρροή της ποὺ εἶχε πάνω στοὺς πιστούς. Δὲν ἀγκαλιάζει μὲ ἀνάπη τοὺς νέους μας καὶ δὲν μελε**τᾶ τὰ τόσα προβλήματα ποὺ ἀντι**μετωπίζουν».

'Η δραματικὴ γύμνεια τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας: «Το τη τὴ τάξη (ἡ ἀριστοκρατία τῆς ἐξουσίας) δημιούργησε τὴν ἐντύπωση — ἀσχετα ἂν τοῦτο δὲν ἰσχύη πάντοτε — πῶς οἱ νέοι γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν στὴ ζωή, εἶναι ἀνάγκη νὰ κολακεύσουν. Αὐτόματα προσκολλᾶται στὴν προηγούμενη τάξη καὶ μία ἄλλη **ἡ τάξη** τῶν κολάκων». **Καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα** κοινωνικὰ κατηγορῶ ποὺ σήμερα διαβρώνουν **ὀργανισμούς**, ἱδρύματα καὶ ἐπαγγελιατικὰ σύνολα, διαφθείσσουν **τὰ ἔσωτερικά** κομματίζουν τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὸν αὐτοσεβασμό. «Γιὰ νὰ πετύχης, λοιπὸν — νὰ **τὸ ὁλέριο** συμσα - ἴσα. Χρειάζεται **νὰ μὴ τὴ** θέτης ἐσωτερικὴ συγκρότηση. "Ισα - ἴσα. Χρειάζεται **νὰ μὴ τὴ** διατέτης. Σ' ἐμποδίζει. Γιὰ νὰ πετύχης χρειάζεται νὰ εἶσαι ἐπιτήδειος, ἐλαφροσυνείδητος, ἀβίσταχτος, «καιροσκόπος» (Τσοζάκης). Καὶ προσθέτει ὁ συγγραφέας: «Δὲν εἶναι ἡ ποοσωπικὴ ἀξία ποὺ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο στὴν κοινωνία. διαπιστώνουν οἱ νέοι μας, ἀλλὰ «τὰ μέσα» καὶ ἡ κολακεία».

"Ετσι ρινμένοι οἱ νέοι μας στὴ ζούγκλα ὅπου βασιλεύει ὁ νόμος τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τοῦ ἀνθίκου, ἀποδύονται σ' ἕνα «ξεπούλημα τῆς προσωπικότητας». ξεφτιλίζουν τὴν ἀκεραιότητά τους καὶ λαβώνουν ἀπανωτὰ κι' ἀνεπανόρθωτα τὸν ψυχικό τους κόσμο.

Αὐτὴ εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν αἰτίων. **Καὶ τὰ ἀποτέλεσμα ὅμως.** τὰ προβληματισμένα, ἐξαλλα νειάτα δὲν ἀντικρύζονται ἀπὸ τὸ συγγραφέα στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου σὰ μιὰ κατάσταση τετελεσμένη.

Πραγματοποιεῖ ὁ κ. Στυλιανοῦ μιὰ ψυχολογικὴ ταύτιση μὲ τὴ θέση τοῦ νέου. Κι' ἡ διαμαρτυρία τοῦ τελευταίου βγαίνει ὁλοζώντανη ἀπὸ μιὰ γραφίδα παλλόμενη μὲ στοργὴ καὶ κατανόηση: «Τὸ παραπονό μας, τὸ μεγάλο παράπονο τῆς νέας γενιᾶς ἔχει βάση **τὴν ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ** μας ἀπὸ ὅλους. Μιὰ ἐγκατάλειψη ἐνεργητικὴ καὶ παθητική. 'Εγκατάλειψη ἀπὸ ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους, ἀπὸ ὀργανισμοὺς καὶ ἄτομα».

Καλωσορίζουμε τὴν πολύτιμη αὐτὴ μαρτυρία στὰ χρονικὰ τῆς νεολαίας καὶ τῆς κοινωνίας μας. "Αμποτε νὰ τολμοῦσαν περισσότεροι. "Ισως τὰ «ἀνήσυχα νερὰ» νὰ φούσκωναν σὲ μιὰ καθαρκτικὴ παλίρροια.

«ΩΡΕΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ»

Οἱ «"Ωρες Λευκωσίας» εἶναι ἡ δεύτερη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς 'Ελλης Παιονίδου. "Ησυχος τίτλος, ἤσυχοι κι' οἱ τόνοι τῆς ποίησης. Μιὰ διάθεση στοχαστικὴ ἀγκαλιάζει τὰ θέματα, ποὺ ποτὲ δὲν ξεπερνᾶ τὸ παράπονο ἢ τὴν πίκρα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β΄

Κυριάκου Χαραλαμπίδη:
«Ἡ ἄγνοια τοῦ νεροῦ».

Νάσου Φλόγα:
«Ἀϋπνίες τῶν ἥλιων καὶ πικρὴ πορεία».

Μώμου Ἄμωμου:
«Ἡ Μαργαρίτα».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Η ΑΓΝΟΙΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ»

Εἶναι μεγάλο προτέρημα γιὰ τὸν λόγο στὴν ἐποχή μας, ἐποχὴ χρονικῆς καὶ ψυχικῆς ὑπερένκαρσης, νὰ μπορεῖ νὰ φτάνει τὸ στόχο του ἀφόρτωτος ἀπὸ περιττὰ ψιμμίθια. Αὐτὸ τὸ προτέρημα εἶναι πρόδηλο στὴν ποίηση τοῦ κ. Χαραλαμπίδη. Μιὰ ἁπλότητα, μιὰ λιτότητα ἀκαρίκευτη κι' ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε τὸ ἔντεχνο σφραγίζει τὴν συλλογὴ τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ ἄλλη ἐργασία του Κυπρίου λογοτέχνη. Μὲ τὰ πιὸ ἀνεπιτήδευτα λεκτικὰ μέσα καὶ μὲ τὸ πιὸ εἰλικρινὲς ὕφος πραγματοποιεῖ μιὰν ἀνατομία ὀριζόντων, αἰσθηματικῶν καὶ πνευματικῶν, σ' ἕνα πλάνο ὅπου ἐφάπτονται τὸ προσωπικὸ καὶ τὸ καθολικό. Ἡ ποίηση βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴ διανόηση. Ὁ καλλιτέχνης παρατηρεῖ, στοχάζεται, κοινωνεῖ καὶ παραδίνει «Σ ἔσυλο», «Ὁ κοῦρος τῆς Μήλου», «Τὸ παράθυρο τῆς βασίλισσας».

Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ οἱ ὧρες στὶς ὁποῖες τὰ πράγματα ἀποκτοῦνε ὑπόσταση πρὶν περάσουν ἐνσυνείδητα στὸ ἱερὸ τῆς ἐνδοσκόπησης — τὸ ὑποσυνείδητο τὰ ἐσυνάντησε στὸν πυρετὸ τῆς καλλιτεχνικῆς σύλληψης «Τοῦ ἀνθρώπου», «Οἱ χορηγοί».

Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη ὅμως περίπτωση, εἴτε ἡ οὐσία βγεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ταύτιση, εἴτε ἀπορρεύσει μέσα ἀπὸ τὴν ὑποσυνείδητη συμπάθεια, ἡ τέχνη πείθει. Καὶ πείθοντας διεγείρει τὴ φαντασία, σπρώχνει τὴ σκέψη, καὶ — προορισμὸς ἀπαραίτητος τῆς ποιητικῆς τέχνης — ἱκανοποιεῖ αἰσθητικά. Στιγμὲς φιλοσοφικῆς τοποθέτησης διανθίζουν τὸν στίχο μὲ τὸ προσωπικὸ πιστεύω τοῦ ποιητῆ:

«Κάθε φορὰ ποὺ γίνεται ἀδικία στὴ Γῆς,
στοὺς Οὐρανοὺς ὁ θόρυβος εἶναι μεγάλος.
Ἐκεῖ χαμογελώντας ἐρωτᾶ ὁ Ἀρχάγγελος
πρὸς τί τὸ ἐφνιασμα. Τοῦ ἀπαντοῦν ἀπ' τὸ τάγμα·

«Τὰ τύμπανά μας ὑποφέρουν, δὲ μποροῦν
τὸ θόρυβο ν' ἀντέξουν...». «Ὦ παιδιά»,
ἡ φωνὴ τοὺς λέει τοῦ Ἀρχαγγέλου
«θὰ ἦταν ἄδικο νὰ φράζαμε τὸ δρόμο
σ' αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν· ἔτσι πρέπει, ἀλίμονο».

Παρ' ὅλο ὅμως ποὺ βλέπει ὁ ποιητὴς μὲ σπαραγμὸ τὸ κενὸ τῆς ἀνημποριᾶς μέσ' τὴν ἀνθρώπινη ψυχή, ὅσο ἀφυπνισμένη καὶ νάναι (Ὁ πιθηκος μπροστὰ στὸ ναό), ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύει στὴν ἀναδίπλωση τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους:

«Ἕνας ἄνθρωπος, ὅσο σπουδαῖος καὶ νάναι
εἶναι χτῆνος, εἶναι γιὰ νὰ τὸν πετᾶς».
...Καὶ στὸ πέταγμα βγάζει καλὲς φτεροῦγες,
κι' ἔρχεται μπροστά σου γιὰ νὰ τὸν θωρῆς».

Ἐπιγραμματικὸς ὁ στίχος πολλὲς φορὲς καταφέρνει ν' ἀγκαλιάσει τὴν ἐποποιΐα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ἀξιοποίησης ὁλόκληρων πολιτισμῶν:

«Ξαφνικὰ εἶδα τὸν Παρθενώνα
καὶ πολλὰ περίπλοκα φαινόμενα».

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ νέα αὐτὴ ποιητικὴ συλλογὴ ἀποτελεῖ μιὰ ζωντανὴ πνευματικὴ προσφορά. Εἰδικώτερα δέ, ἀπὸ πλευρᾶς αἰσθητικῆς, γιὰ ὅσους μποροῦν νὰ γευθοῦν τὶς μεγάλες διαπιστώσεις μέσα στὴν ἁπλή, στὴν ἀπέριττη, στὴ χαμηλόφωνη σύνθεση.

«Α·Υ·ΠΝΙΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΙΚΡΗ ΠΟΡΕΙΑ»

Σὲ διαφορετικὸ κλῖμα κινεῖται ὁ γνωστὸς ποιητὴς Νάσος Φλόγας, στὴ νέα του συλλογὴ «Ἀϋπνίες τῶν ἡλιων». Μιὰ πληθωρικὴ παράθεση τοῦ λόγου γεμίζει τὸν ἀναγνώστη μὲ λεκτικὴ ἢ λυρικὴ εὐφορία, ἀλλὰ τὰ πραγματικὰ ὁρόσημα πρέπει νὰ τὰ κυνηγήσει ὁ στοχαστικὸς ἀναγνώστης μέσα ἀπὸ τὸν λεκτικὸ κατακλυσμὸ καθὼς σπρώχνονται προσπαθώντας ν' ἀναδυθοῦν καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν μέσα ἀπὸ τὴν πλημμύρα. Ἐκεῖ ὅπου ἡ οἰκονομία ἀποσυμφορίζει συναντοῦμε ἀξιόλογες παρενθέσεις: «καὶ στὸν καθρέφτη μας ἡ σκόνη, πένθος φυγῆς» (ἀπὸ τὴ «Φυγή»). Κάποτε οἱ εἰκόνες παραστατικὲς ὑποθάλλουν σταθμὸ καὶ ἀξιολόγηση:

«Κι' ὁ ἥλιος
ποὺ μεστὸς ἀπὸ δύναμη
καλωσύνης
λούζεται πέρα μακρυὰ
στὴ θάλασσα μου
νάγαι ἕνα κεφάλι
ἀπὸ ξανθιὲς προσδοκίες
νὰ τὸ χαϊδεύει
ἕνα χέρι».
(Ἀπὸ τὸ ποίημα «Πόθος»).

Ἂν καὶ ὁ ποιητὴς ὅμως γράφει στὸν ἐλεύθερο στίχο, ὑποτροπιάζει κάποτε στὴν παράδοση, μέσα στὸ ἴδιο καὶ στὸ αὐτὸ ποίημα, δημιουργώντας ἕνα στιχουργικὸ συνονθύλευμα ἀπροσδιορίστου αἰσθητικῆς καταγωγῆς, ὅπως συμβαίνει στὸ **«Δέντρο μὲ τὰ δεκανίκια»**. **Ἡ γνησιότης ὡστόσο τῆς πνευματικῆς ἀγωνίας τοῦ ποιητῆ δὲν μπορεῖ νὰ παραπέσει, δσες ἐπικίνδυνες πεπατημένες κι' ἂν τὸν παρασύρουν κάποτε.** Καὶ τότε γράφει στίχους μὲ παλμὸ σύγκαιρο καὶ δόϋνη ὑπαρξιακή:

«Ὅτι σπλαχνίστηκε ἡ θύελλα
μᾶς τὸ ρήμαξαν
τὰ μαχαίρια τῆς ἀγωνίας.
Τὸ γέλιο χάθηκε
στὸ βάθος τῆς πληγῆς μας.
Σιωποῦμε
γιατὶ ξεχάσαμε
πὼς ἔχουμε φωνή.
σιωποῦμε
γιατὶ ξεχάσαμε πὼς ζοῦμε.
Μὲ τὴν πίστη
τ' ἀκρωτηριασμένου δέντρου
καρτεροῦμε
νὰ μᾶς φυτρώσουν τὰ χέρια
γιὰ νὰ ντύσωμε τὴ γύμνια μας,
νὰ μᾶς φυτρώσουν μάτια
νὰ στολίσωμε τὴ σιωπή μας».
(Ἀπὸ τὸ ποίημα «Καρτεροῦμε»)

Στὴν δεύτερη, πολυγραφημένη συλλογή του, ὁ ἴδιος ποιητὴς γράφει πιὸ πολὺ μὲ μέτρο, πραγματοποιώντας μερικὲς λυρικώτατες συνθέσεις ποὺ θυμίζουν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καλύτερους ρωμαντικοὺς παραδοσιακούς μας στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος.

«Τὸ φῶς σου τὸ φῶς σου
ὢ πῶς μὲ τυλίγει!
Θηλιὰ ποὺ στενεύει.
Πλοκάμι ποὺ πνίγει.
Τὸ φῶς σου τὸ φῶς σου
ὢ πῶς μὲ τρομάζει!
Καρφὶ στὴν καρδιά μου.
Δὲς αἷμα ποὺ στάζει».
(Ἀπὸ τὸ «Φῶς καὶ πόνος») μυαλό της.

Ἡ ἀναγκαιότητα ὅμως τῆς ἐποχῆς μας ἔχει ἀπὸ πολλοῦ σημάνει τὸ ξεπέρασμα τοῦ μόνο «τέχνη γιὰ τὴν τέχνη». Κι' ὅταν ἡ τέχνη μπαίνει στὰ καλούπια, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ παραστρατήσει συχνὰ στὰ ὁλισθηρὰ μονοπάτια τῆς ρυθμικῆς αἰσθητικῆς ἀπόλαυσης, ξεχνώντας κι' ἀδικώντας τὴν οὐσία καὶ τὸ πνευματικὸ περιεχόμενο. Καὶ τὰ τέτοια ὁλισθήματα πυκνώνουν περισσότερο ἐκεῖ ὅπου ἡ τέχνη γίνεται φορεὺς ἀβασάνιστου ὑποκειμενισμοῦ.

«Η ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ»

Σατυρικὸς εἶναι ὁ ποιητικὸς κύκλος τοῦ Μώμου Ἄμωμου, «Ἡ Μαργαρίτα». Πανάρχαιο τὸ θέμα τῆς ἀνδρικῆς ἐπίκρισης τῶν γυναικείων ἐλαττωμάτων, **ἀνέκαθεν βρῆκε ὑπερβολικοὺς ὑποστηριχτές, ἕτοιμους νὰ κακολογήσουν τὸ ὡραῖο φῦλο:** Εὐριπίδης: Ὦ Δία, τὶς γυναῖκες δολερὸ κακὸ τοῦ κόσμου, τί τὶς ἔφερες στὸ φῶς τοῦ ἡλιου;». Σαίξπηρ: «Ἀδυναμία τ' ὄνομά σου εἶναι γυναίκα». Νίτσε: «Ἡ γυναῖκα ἦταν τὸ δεύτερο λάθος τοῦ Θεοῦ». **Στὴν ἴδια λοιπὸν ἀφετηρία περπάτησε κι' ὁ σημερινός μας ποιητής, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι παραπῆρε πολὺ τὰ δόλια θηλυκὰ καὶ τοὺς τά... παραείπε, πολὺ σφοδρὰ κι' ἁλύπητα:**

«Εἶν' ἡ γυναίκα τρομερὸ θεριὸ
κι' ἀκόμα ἀπὸ τὰ θερία πιὸ μεγάλο!
Ὁμολογῶ θεριό, πιὸ μισερὸ καὶ φοβερό
σὲ τοῦτο τὸν Πλανήτη δὲν εἶδ' ἄλλο».

Ἀκράτητος, ὁ ποιητής, φαίνεται νὰ ἐξωτερικεύει τόσο ἀπροκάλυπτα τὰ αἰσθήματά του, γιὰ λόγους προσωπικοὺς κιόλας εὐαισθησίας, δὲν σταματᾶ μπροστὰ **σὲ καμμιὰ καφτερὴ κατηγορία προκειμένου νὰ συντρίψει τὸν ἐχθρό:**

«Χῶμα καὶ λάσπη εἶναι τὸ κορμί της
Χῶμα καὶ λάσπη τ' ἀγαμνὸ μυαλό της
Σταῦλος τοῦ Αὐγείου εἶν' ἡ ψυχή της
κι' ὅλο βλακεῖες τὸ λογικό της».

Καὶ γιὰ νὰ ἐπιστεγάσει τὴν ἐπίθεσή του, ὁ ποιητής μας, καταλήγει μὲ τὰ στερνὰ σφοδρώτατα λακτίσματα τοῦ ἠττημένου:

«Ἀδέλφια μου ἀνθρῶποι ἀρσενικοί,
σταθῆτε πάντα λεύτεροι καὶ ντούροι.
Κρατεῖστε τὰ κεφάλια σας ψηλά.
Ζυγὸς ταιριάζει μόνο στὰ γαϊδούρια,
στὰ βώδια, στὰ μουλάρια, στὰ σκυλιά!».

Τὸ βιβλίο διανθίζεται μὲ σχέδια εὐθυμογραφικὰ ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη Μίκη Φιλιππίδη, ὁ ὁποῖος σχεδίασε καὶ τὸ ἐξώφυλλο

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«—Ξέρω ἕνα δέντρο ριζωμένο
χρόνια καὶ χρόνια τώρα σ' ἀκρογιάλι.
Ὄνειρο ἀπελπισμένο του καὶ πόθος
ἕνα ζευγάρι ὁλόλευκες φτεροῦγες γλάρου».

Κι' ἐκεῖ ἀκόμη ποὺ ὁ σύγχρονος σπαραγμὸς τραγικοποιεῖ τὴ διάθεση, οἱ πιὸ δραματικὲς στιγμὲς εἶναι πολὺ τυποποιημένες γιὰ νὰ ὑποθάλουν:

«Ὦ, Μήδειας σπαραγμέ, ὦ Ἑκάβης θρῆνε δρυκολακιάστε».

Εἶναι οἱ κοινὲς ρίμες ποὺ σωστὰ συναρτημένες ἀπὸ τὴν ποιήτρια πραγματοποιοῦν τὸ στόχο τους:

«Ἰσκιοι, πνοὲς τ' ἀγέρα καὶ νεροσυρμὲς
καὶ διψασμένα μεσημέρια τοῦ καλοκαιριοῦ,
ἀποτυπώματα πουλιῶν σὲ νοτισμένο χῶμα,
ἀνθρώπων μίση
καὶ πεινασμένων ἀγριμιῶν ἐπιθυμίες
κλειστῆτε μέσ' τὸ κτύπο τῆς
καρδιᾶς ἑνὸς παιδιοῦ».
«Σ' ἀγαπῶ τὴν ὥρα —στὶς τέσσερεις—
ποὺ σχολᾶν οἱ ἐργάτες μὲ τὴν κούραση στὴν ἁμασχάλη
καὶ καρτεροῦν στὴ στάση τὸ λεωφορεῖο.
Ἡ ματιά τους εἶναι γεμάτη
γαληνεμένο τραπέζι
μὲ καρῶ πράσινο τραπεζομάντηλο».

Στὶς «Ὧρες Λευκωσίας» ἡ ποιήτρια βλέπει τὴν πόλη μ' ἕνα ποιητικὸ ὑποκειμενισμὸ — «Ὁ Πενταδάκτυλος σοῦγνεφε καλημέρα πρὶν πιάσει τὴν πρωϊνή του δάφλα», μὲ ἀραιὲς πινελιὲς μεταποιημένου ρεαλισμοῦ:

Μερικὲς ἀπὸ τὶς καλύτερες στιγμὲς τῆς συλλογῆς βρίσκουμε στὸν κύκλο «Βρέξε βροχή»:

«Δὲν ἤσουν Διγενής, δὲν ἦταν Χάρος,
Ἦσασταν μόνο δυὸ παιδιὰ
μὲ μαυρομάλλικα κεφάλια.
Μάνα μὲ τὴ μαύρη μαντήλα,
Μάνα μὲ τὴν ἄδεια ματιά.
Ὁ Χάρος δὲ σὲ ρώτησε
Τουρκάλλα ἂν εἶσαι ἢ Ρωμιά».

Λυρικὲς οἱ νότες τῆς ὅλης συλλογῆς παρὰ δραματικὲς ἡ ἀγχώδεις, θὰ κερδίζανε σὲ αἰσθητικὴ ἀκεραιότητα ἀπὸ ἕνα πιὸ ἄρτια ἐπεξεργασμένο στίχο, ποὺ θὰ ἀπομακρυνόταν περισσότερο ἀπὸ μιὰ κάποια πεζολογικὴ τάση. Κι' οἱ πιὸ καλὰ ἐπεξεργασμένοι στίχοι θὰ ἐπιβάλλονταν περισσότερο μ' ἕνα τονωτικὸ καθολικώτερης ἀναζήτησης καὶ συνοπτικώτερου προσανατολισμοῦ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού την 6ην Οκτωβρίου

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Της Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Άφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ».

Το παιδί. Χαμόγελο στην φτωχά. Αστραπή της άφθαρσίας. Ευλογία του καλύτερου κι' ανώτερου είναι μας. Κονταριά άπρόσμετρη μέσα στο Χρονικό άπειρο. Μεγαλύτερη επισφράγιση για το ευλογητό του παιδικού κόσμου από τα λόγια του Κυρίου, θάταν δύσκολο να γυρέψουμε. Άλλωστε το καθαγιασμένο της παιδιάστικης αγνοτητας μνημονεύεται κι' από άλλες θρησκείες, πολύ πριν της Χριστιανικής. Θρησκείες όπως της Εβραϊκής, στα Ταλμούδ (θρησκευτικά βιβλία), της οποίας βρίσκουμε τους εξής προσδιορισμούς του παιδιού: «Η άγκυρα μιας μητέρας» και «Σύνδεσμος μεταξύ αγγέλων και ανθρώπων». Η ακόμα και σε άρχαια φιλοσοφικά συστήματα, ή και στο τελειότερον όλων το Ελληνικόν βρίσκουμε επανειλημμένο το παιδί ανηρτημένο σε ύψος αμέριστης προσοχής από την Οικογένεια, από την Πολιτεία. Ευθουλίδης: «Δεί τοις νέοις, πάντα έχειν ξένα τα φαύλα, μάλιστα δε αυτών, όσα έχει η μοχθηρίαν ή δυσμένειαν».

Σήμερα, που θρησκεία, φιλοσοφία κι' αξίες γνωρίζουν το δραματικό πέρασμα στην άλλη όχτη, το παιδί πιο πολύ παρά ποτέ άλλοτε γίνεται επίκεντρο της προσοχής της κοινωνίας. Είναι ό φορεύς του αύριανού πολιτισμού. Το μόνο ίσως ζωντανό κεφάλαιο για την επένδυση της άνθρωπιάς και της δύναμής μας. Και στην έκάστοτε κοινωνία μιά τάξη πού σάν τέτοια ποτέ δέν κωφεύει στις κραυγές του αίώνα είναι ή τάξη των καλλιτεχνών.

Η ποίηση λοιπόν, και πιό συγκεκριμένα γιά τον σημερινό σκοπό μας, ή Νεοελληνική ποίηση δίνει το ταρόν της στά γνωματίσματα γιά το παιδί. Πότε τρυφερά, πότε περήφανα, πότε υποκειμενικά, πότε καθολικά, ό Ελληνικός στίχος πλέκει το στεφάνι γύρω άπό την άσχημάτιστη προσωπικότητα πού κρατά στην θαμπή αύρα της όλα τα σπέρματα της αύριανής βλάστησης.

Κανένας ίσως δέ μπορεί ν' άποφύγει την πρώτη συσχέτιση του παιδιού στην Νεοελληνική ποίηση μέ τη σπαραχτική σύνθεση του Κωστή Παλαμά «Ο Τάφος», στην οποία τον έσπρωξε, βαθειά μαχαιριά, ό θάνατος του άγαπημένου παιδιού του. Μαργαριτάρια οί στίχοι, φορτωμένοι τον πηγαίο λυρισμό του ποιητή, και το βαθύ πόνο του πατέρα άποτελούν μιά συνταραχτική μαρτυρία πάνω στο μνήμα της άνεκπλήρωτης ζωής, πού διέγκωσε την 'Αχερούσια μ' ένα ρεύμα άμόλευτο, δροσάτο:

«Τα μαλλιά σου όλόχυτα
στο πρόσωπο σου γύρω
ξάπλωσαν στην δψη σου
μιας άγιωσύνης μύρο.

Και στο μετωπάκι σου,
μόλις ή θέρμη έφάνη,
γίνηκαν άκάνθινο
μαρτυρικό στεφάνι».

Θρήνο ποιητικό γιά την πρόωρη τσεκουριά της μοίρας μάς άφηκε και ό ποιητής του "Υμνου, ό Σολωμός στην «Τρελλή Μάνα». Περιγραφικό, παρά υποκειμενικό, το ποίημα δέν πραγματοποιεί το τραγικό Παλαμικό ξεχείλισμα. Απλώνει όμως μελοδραματικές πινελιές, σ' ένα πίνακα σκοτεινού ρεαλισμού:

«Δυό άδέλφια δύστυχα
κοιμούνται κάτου
τον άνεξύπνητον
ύπνον θανάτου,
κι' έχασε ή μάνα τους
τα λογικά.
Τα μαΰρα! έπαίζανε
έκεί όπου στέκει
ό πύργος κι' έπεσε
τ' άστροπελέκι,
κι' άψυχα τ' άφησε,
τα θλιβερά.
Ροδοστεφάνωτα
άσπροντυμένα
τα κατεβάσανε
άγκαλιασμένα
μέσα είς την ύστερη
άλησμονιά».

Μιά άποψη όμως πού συγκινεί ίσως περισσότερο τον ποιητή, είναι ή παιδιάστικη άνυποψία της κακίας, της άμαρτίας που το περιβάλλουν, και ή ταυτόχρονη δύναμη, πού πηγάζει μέσα άπ' αύτη την άγια άγνοια. Το άποδίδει λιτά και δυνατά ό Λουκάς Θεοδωρακόπουλος στό «Μωρό»:

«Κοίταζα το μωρό καθώς κοι-
(μόταν,
μέ τις μικρές γροθιές χαλαρω-
(μένες,
και μέ το στόμα του μισάνοιχτο,
σα στρείωι ζωντανό. Τα μετα-
(ξενα
βλέφαρα, κλεισμένα έρμητικα,
δειχναν μιάν ασυλλόγιστη εμπι-
(στοσύνη.
Σκεφτόμουνα, έπίμονα τά φι-
(λια.
Όμως, στο βάθος, δέν άνησυ-
(χούσα.
Είτανε βέβαιο, πώς στη δυσκολη
(στιγμη,
άκόμα κι' άν το ζώναν κοιμι-
(σμενο,
θάβρισκε μέσα του τη δύναμη
νά τα συντριψει».

Χωρίς το μυθικό φωτοστέφανο του Ηρακλή, πιό άμεσα και πιο προσωπικά, βλέπει το παιδί του, το άγγιχτο άκόμα παιδί του, ό Κύπριος ποιητής, Γιαννης Παπαδόπουλος, που πλέκει «Στο άγνωστο παιδί μου», τον ύμνο της ύποδοχής, στην άσπιλη ύπαρξη πού προσμένει:

«Πρίν άπό σένα και γιά σέ ξυ-
(πνοΰν τα διστιχά μου
και σέ προσμένουν, άγγελε νά
(κατεβής σ' αύτο χαμου.
Σού δίνω εύκη όχι συμβουλή τ'
(αύτιά σου νά βαραίνη.
Κάνε δ,τι ό νούς σου κι' ή καρ-
(διά γεμάτη άγάπη κλαίνει.
Πρίν άπό έσέ, χωρις έσέ, τρά-
(γούδι σού χαρίζω
άλλο δέν έχω άληθινά στον κό-
σμο αύτο νά όρίζω».

Πιό άπόλυτα μέσα στο πνεύμα της άπήχησης του ώραίου και του καθαρού μέσα στην ποίηση, στην παιδική ψυχή, κινείται ό Κύπριος και πάλιν ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης, στο ποίημά του «Γράμμα στον κύριο Τάκη Παπατσώνη, ποιητή»:

«Τ' αύτί μου έβαλα στην κλει-
(δαρότρυπα.
Μιλούσατε γιά όραματισμούς
(καλλιτεχνών.
Σ' αύτούς άθέλητα έριχνε ίσκιο
(μιά γυναίκα δουλεύοντας
(τη ραπτομηχανή,
γάζωνε και τα λόγια σας.
Δέ θά ξεχνοΰσα, βέβαια, ν' ά-
(ποτραθηχτώ πρίν άπό το
(διάλειμμά της,
τα βήματά μου νά μήν άκου-
(στοΰν.
Έφυγα πρός τα κάτω, στη γω-
(νιά, κι' έμεινα έκεί,
ότι άκουσα χειροκροτήματα, ση-
(μάδι τέλους.
Από την πόρτα βγήκανε παιδιά·
(ήταν όλο παιδιά.
Σ' αύτά μιλούσατε;»

Ο παιδικός παράδεισος της άμεριμνησίας είναι όμως πάντα χλοερό καταφύγιο όχι μόνο γιά τους έργάτες του πνεύματος, άλλά και γιά το κάθε ένα ταπεινό πλάσμα πού άναπολεί μέ νοσταλγία σέ όποιοδήποτε κατοπινό στάδιο τη χαμένη σιγουριά, την όλόφωτη άστραφτερή άπλα. Μάς το λέει ό Δροσίνης στο «Παιδί μέ παραμύθια», μιλώντας γιά τη δύση μιάς ζωής:

«Παιδί μέ παραμύθια μ' έναγού-
(ριζες,
μητέρα μου καλή, στά γόνατά
(σου,
Κι' δταν τα παραμύθι έτελείωνε,
μέ πλάγιαζες, νά κοιμηθώ κον-
(τά σου.
Έκεί, πού τώρα έσύ κοιμάσαι
(άξύπνητη,
τα γόνατά μου σέρνω άποστα-
(μένα
νά κοιμηθώ κοντά σου. Έτελεί-
(ωσε
το παραμύθι της ζωής γιά
(μένα».

Ένας άπό τούς στενούς παρακολουθητές του ξεδιπλώματος της παιδικής ψυχής είναι κι' ό δάσκαλος. Γι' αύτό και το συναπάντημα του προστάγματος και της εύθύνης μέσα στην «Παιδαγωγική» του Σαράντου Παυλέα:

«Θεέ μου, δίνε μου, τη χάρη
νά πλενομαι μέσα στά παιδικά
(τά μάτια,
μέ καθαρή καρδιά την έδρα ν'
(άνεβαίνω,
την άλήθεια νά μαρτυρώ, νάχω
(της εύτυχίας το θάρρος,
γιά νά 'ναι ό κόσμος, πού έρχε-
(ται, γελαστός κι' άμέριμνος
καθώς ένα διάλειμμα σχολείου
κι' άξίωνε με νά κάθωμαι μέσ'
(την άγάπη του παιδιού
(την ψηλότερη αύτη εύτυχία)
σά νυχτοπεταλούδισμα στού γε-
(ωργού το λύχνο.

Δίπλα όμως στά ποιήματα του γονιού γιά το παιδί, του δασκάλου γιά το παιδί, του μεστωμένου άνθρώπου γιά το παιδί — πού κάποτε ήταν — έχουμε πάντα την κορυφωματική επισφράγιση μιάς άλλης έμπνευσης. Είναι ή έμπνευση πού γεννά ή άθώα δύναμη της παιδικής ψυχής μέσα στην καρδιά του καλλιτέχνη πού πάλαι μέ άνησυχία, μέ φόβο, μέ όδύνη γιά την άνθρωπότητα. Από την τραγική έποποΐα της Χιροσίμα γεννήθηκαν πολλοί στίχοι πού σκόρπισαν την κάθαρση του έλέους μέσ' την άνθρώπινη ψυχή. Βασισμένη σ' αύτο το δράμα της άνθρώπινης καταρράκωσης, είναι και ή σύνθεση του δικού μας Πάνου Ιωαννίδη, μέ τίτλο «Τραγωδία γιά τον Σιγκέρου», και μέ θέμα ένα δεκάχρονο τυφλό Γιαπωνεζόπουλο:

«Όχι δέν ήταν άνεμος
δέν ήταν νέα καρδιά·
Ήταν το κλάμα σου Σιγκέρου
στον κάμπο πού ξεράθηκε
άπ' το θυμό του ήλιου.
Ήταν το σφύριγμα της σκιάς
στο άδειανό τσουκάλι σου
μικρό παιδί μέ μάτια πικραμύ-
(γδαλο.
Το λαβωμένο φως στά τσίνουρα
της Παναγιάς και του Χριστού
στην προσφυγιά τους».

Και μέ μιά άπέραντη προέκταση στούς κόσμους της παγκόσμιας συσκότισης, ό κορυφαίος Νικηφόρος Βρεττάκος, πραγματοποιεί μέ τον πιό άπλο τρόπο, μιά δραματική άντιπαράθεση της παιδικής άγνότητας και της θολής ταραγμένης μορφής του σύγχρονου άνθρώπου μέσα σ' ένα πλούσιο κοινωνικών άξιών: «Το παιδί μέ τα σπίρτα»:

«Το παιδί της μεγάλωσε. Έκλει-
(σε σήμερα
τα έξη του χρόνια. Το χτένισε
(δμορφα.
Δέν θάχει πιά άνάγκη. Περνά
(και το βλέπει.
Στη γωνιά της πλατείας στέκει
(σάν άντρας.
Άπ' τα πέντε κουτιά τα σπίρτα
(έχει κιόλας
πουλήσει τα τέσσερα. Παίζει ό
(χειμώνας
στα δέκα του δάχτυλα. Έγινε
(νύχτα.
Κοιτάζει ή μητέρα του δεξιά της,
(ζερβά της,
άπάνω και κάτω. Σκοτάδι.
«Άς μπορούσε άνάδοντας το
(παιδί μου ένα σπίρτο
νά φωτίσει τον κόσμο».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τώρα μὲ τὴ νέα σαιζὸν

ΑΝΤΙΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Της Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ύλη και άντι-ύλη δίνουν στην εποχή μας μάχη θανάσιμη. Όμως άν τα κονταροχτυπήματα κάνουν αίσθητή τη δραματική παρουσία τους σε πολλές άλλες χώρες, στην Κύπρο οί άντίμαχες δυνάμεις βρίσκονται άκόμη στο στάδιο φιλοφρονηματικής σχεδόν περίπτυξης. Ίσως νά φταίει γι' αύτο ή νησιώτικη άπομόνωση. Ίσως ή ναρκισσευόμενη πολιτιστική παράδοση. Ίσως κι' ή άνάπαυλα ύστερα άπό τον μακραίωνο άσφυκτικόν έναγκαλισμόν ξένων δυνάμεων. Η πραγματικότητα πάντως γιά το έπιφατικό της πνευματικής ούσίας του τόπου μας δσά άσίγητα. Και πιό ίδιαίτερη πάντα ή δοή κατακλύζει μέ την οίχτρη φωνασκία της, κάθε χειμωνιάτικη σαιζόν πού άρχίζει ή λεγόμενη πνευματικήκαλλιτεχνική κίνηση του τόπου μας. Δέν λείπουν άσφαλώς οί έκδηλώσεις. Διαλέξεις, συναυλίες, συζητήσεις, κινηματογραφικές προβολές. Όργανώνονται κυρίως άπό ξένες Πρεσβείες στη χώρα —της Γερμανίας, της Αγγλίας, της Αμερικής, της Ρωσσίας. Αραιή, σπάνια ή γνήσια Κυπριακή προσφορά, είτε προσφέρεται σπασμωδικά, είτε πρόχειρα, είτε έκεί όπου κρατά —σπάνια κατάσταση— κάποια ξένα χέρια την κρατούν, ή μάλλον χρηματοδοτούν τα ταμεία. Τραγική δηλαδή ή μαρτυρία. Έκεί πού θά πρέπει το κοινό νά πληρώσει, νά βαστήξει οίκονομικά μιά πνευματική προστάθεια. όχείται άπιόν πρός την εύκολη, την πνευματικώς άνέξοδη ψυχαγωγία. Κι' έτσι οί λιγοστοί πνευματικοί άνθρωποι του τόπου πού θέλουν νά δώσουν και νά πάρουν μέσα σέ μιά άτμόσφαιρα έποικοδομητικής συναλλαγής, δένουν τα άκρωτηριασμένα χέρια τους και μεταβάλλονται σέ παγοποιημένα δέντρα, ή μεταβάλλονται σέ σύγχρονους Ίάσονες πού προεύονται στις Κολχίδες τους μόνοι και άσυντρόφιαστοι. Και γιά νά μή θεωρηθή ότι ίσως ύπερβάλλουμε, προχωρούμε σέ θετικότερα στοιχεία.

Από τα τρία μηνιαία φιλολογικά περιοδικά πού κυκλοφορούσανε στά μεταπαναστατικά χρόνια —«Νέα Έποχή», «Κυπριακά Χρονικά» και «Πνευματική Κύπρος»— τα δύο πρώτα περικόψανε, άραιώσανε τις έκδόσεις τους, ένώ το μόνο πού συνεχίζει σταθερά την πορεία του, είναι ή «Πνευματική Κύπρος». Άσφαλώς ένας πληθυσμός μισού έκατομμυρίου, μέ τα τέσσερα πέμπτα σχεδόν Ελληνόφωνα, θά μπορούσε να κρατήσει τρία μηνιαία πνευματικά έντυπα. Περιττόν δέβαια νά προσθέσουμε ότι ή συνεργασία μέ τα περιοδικά αύτά γίνεται κυρίως έπι καθαρά ερασιτεχνικής βάσεως— οί συνεργάτες προσφέρουν άλλωστε άμισθι πνευματική τροφή σ' ένα κοινό πού δέν ένδιαφέρεται νά την άγοράσει. Δέν σταθήκαμε ίδιαίτερα πάνω σ' ένα άλλο περιοδικό, έκδιδόμενο άπό νέους άνθρώπους, τον «Κρίκο» γιατί είναι πολύ σύντομο το ιστορικό του γιά νά μάς παράσχη δεδομένα.

Η ίδια οίκτρά κατάσταση προεκτείνεται και μέ σοβαρώτερες ίσως συνέπειες στον τομέα των άτομικών έκδόσεων. Είναι ζήτημα άν ό Κύπριος συγγραφέας βγάζει τα έξοδα πού καταβάλλει γιά μιά έκδοση του. Γι' αύτο και συνήθως τα άπούλητα άντίτυπα κοσμούν τα συρτάρια του — και δέν πρόκειται πάντα γιά άναξιόλογη ή κοινότυπη προσφορά.

Κι' άπό το γραπτό στο θέαμα ή στο άκρόαμα. Γιά χρόνια τώρα το θέατρο στον τόπο μας γνωρίζει κατρακύλα δραματική. Και κανένα χέρι άνυψωτικό δέν άπλώνεται. Η θεατρική προσφορά του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος άν και άξιόλογη και θετική δέν θεραπεύει τα κακώς έχοντα. Άν δέν συντονισθή μέ την καλλιέργεια του κοινού διά του ζωντανού μέσου της σκηνικής παρουσίας, θά άπευθύνεται πάντα στους λίγους, στους ξεχωριστούς. Όσο δέ γιά άκροάματα, όπως τονίσαμε στην άρχή, περιορίζόμαστε είτε σέ προχειρότητες, είτε σέ χαμηλά έπίπεδα καλλιτεχνικής άρτιότητας, τα όποία δεχόμαστε πάντα στά συγκριτικά πλαίσια μιάς κοινότητος πού δέ μπορεί νά προσφέρει τίποτα άπαιτητικώτερο: Δαχτυλομετρημένες οί χορωδίες και τα μουσικά συγκροτήματά μας πασκίζουν δι' επιβολήν και έπικράτηση και ή άλλη, ή σχολική προσφορά, πολλές φορές παίρνει το βάρος μιάς όρασιακής παρουσίας μέσα στο χρόνιο κενό πού μαστίζει το πνεύμα και την τέχνη του τόπου.

Και έν άντιπαραβέσει δέβαια παρατηρείται ό θρίαμβος της ύλης. Στεοημένος ό κόσμος άπό το καλό θέατρο, την καλή μουσική, γιατί δέν ξέρει πώς νά τα ζητήσει, και δέν ξέρουν πώς νά του τα δώσουν, έγκαταλείπει και το καλό βιβλίο και σκοτώνει τις ώρες του στην τηλεόραση —στην Κύπρο άναλογεί μιά συσκευή στα 14 άτομα. Και ψηλότερο νά ήταν το έπίπεδο των προγραμμάτων στη δική μας περίπτωση, άς μή ξεχνούμε την ψυχολογημένη διάγνωση του γνωστού Έλληνα συγγραφέα Βασίλη Βασιλικού γιά τους τηλεοπτικόπληκτους, ώς όδηγούμενους άπό «ήλεκτρονική μαλάκυνσιν του έγκεφάλου». Οί ώρες οί σκοτωμένες μπροστά στη συσκευή, άμβλύνουν την κρίση, ψυχαγωγούν με τον πιό πρόχειρο,

κι' χι τον πιό έποικοδομητικο ίσως τρόπο, καὶ ἀπονεκρώνουν τὸ πνευματικὸ ἔμβολο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς νὰ τοῦ δίνουν τὴν εὐκαιρία ν' ἀναπτυχθῆ. ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ὀρθοποδήσει κἂν ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πλήγματα τῆς κονσερβοποιημένης ὑποβολῆς.

Ἐξ ἄλλου στερημένος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς καταβολὲς τῆς πνευματικῆς καταγωγῆς του ξεδιψᾶ καὶ χορταίνει ἀποκλειστικὰ πολλὲς φορὲς στὶς μολυσμένες πηγὲς τῆς νυχτερινῆς κοσμικῆς ψυχαγωγίας ἢ τῆς κοινωνικῆς συγκέντρωσης, ἀνατρέποντας τὴν ἰσορροπία τῶν ψυχοσυστατικῶν ἀναγκῶν του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναπτύσσει τόσο πολὺ τὴν ἐπιφανειακὴ κοινωνικότητα του (ἡ ἐσωτερικὴ κοινωνία μὲ τοὺς ἀνθρώπους πάει νὰ ἐκλείψει) — πῶς νὰ μὴν τὴν μεταφέρει καὶ στὶς ἄλλες. τὶς πιὸ καλλιτεχνικὲς ἂς ποῦμε, ἐκδηλώσεις; Ἔτσι πᾶμε γιὰ νὰ μᾶς δοῦν, νὰ δοῦμε, νὰ σχολιάσουμε καὶ νὰ μᾶς σχολιάσουν. Κι' ἡ ψυχικὴ ὠφέλεια ποὺ συναποκομίζεται ἀσήμαντη ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη, κι' ἡ πνευματικὴ ἀφύπνιση τυποποιημένη καὶ ἀρθοιτικὴ φρασεολογία.

Θὰ ποῦμε τώρα τί ὠφελεῖ νὰ ξύνουμε πληγές, ποὺ ὁρισμένοι νοιώθουμε πάντα τὸ βάρος τους; Θὰ ἦταν χειρότερη ἡ ναρκισσευόμενη αὐτάπατη καὶ αὐτοϊκανοποίηση. Τώρα ποὺ ξαναρχίζει ὁ νέος χειμωνιάτικος κύκλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ἂς μπαίνουμε μέσα σ' αὐτὴ τὴ νέα σαιζόν, γνωρίζοντες τὴ νόσο. Καὶ ἐκλέγοντες καὶ θεραπεύοντες ὅπου μποροῦμε. Γιατὶ καὶ ὁ ἕνας ἑκατοστὸς βέβαια νὰ τὸ ἔκανε δὲ θὰ ἐπέφερε βέβαια θαύματα. Γι' αὐτὰ χρειάζεται συντονισμένη προσπάθεια. Καὶ ἐκ τῶν κάτω, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω. Ἡ Κυβέρνησι ἔχει καθῆκο νὰ κοιτάξει τὴν πνευματικὴ ὑγεία τῶν πολιτῶν της.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια ὁρόσημα

ΑΛΦΡΕΝΤ ΝΟΜΠΕΛ

Πόλεμος καὶ εἰρήνη.—Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ διπλὴ προέκταση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Λὲς ὅτι εἶμαι αἴνιγμα — μπορεῖ·
ὅλοι μας ἄλυτα αἰνίγματα εἴμαστε.
Ἡ λάσπη αὐτὴ ποὺ ἀναπνέει, τί
κάνει κάτω ἐδῶ;
Ἀνάγκες ταπεινὲς μᾶς δένουν
μὲ τὴ γῆ
Καὶ σκέψεις ὑψηλὲς μᾶς ἀνεβάζουνε στὶς σφαῖρες.
ἐνῶ μᾶς ξεγελοῦν μ' ἕνα ὁμοίωμα ψυχῆς
κάνοντας μας νὰ ὀνειρευόμαστε
τὴν ἀθανασία».

Τοὺς στίχους αὐτοὺς ὁ Νόμπελ τοὺς ἔγραψε μετὰ ἀπὸ ἕνα τραγικὸ εἰδύλλιο —ἴσως καὶ τὸ μοναδικό του— στὸ ὁποῖο τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἔρωτά του πέθανε λίγους μῆνες μετὰ ἀπὸ τὴν γνωριμιά τους. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος εἶχε γιὰ ἐπάγγελμα τὴν κυνικὴ ἀπασχόληση μὲ τὶς ἐκρηκτικὲς ὕλες, μποροῦσε σὲ μιὰ στιγμὴ ψυχικῆς εὐφορίας νὰ ξεχειλίσει ἀπὸ καλλιτεχνικὴ εὐαισθησία, μαρτυρεῖ καὶ προδιαγράφει τὴ διπλὴ κατεύθυνση ποὺ σφράγισε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του.

Ὁ Ἀλφρέδος **Νόμπελ γεννήθηκε** τὴν εἰκοστὴν πρώτην τοῦ Ὀκτώβρη, τὸ 1833, στὴ Σουηδία. Ὅταν ἦτο ἐννιὰ χρόνων, ἡ οἰκογένειά του μετοίκησε στὴ Ρωσσία, ποὺ ὁ πατέρας του ὑπέβαλε στὸν Τσάρο ἕνα καινούργιο εἶδος θαλασσινῆς νάρκης, μὲ τὴ βιομηχανία τῆς ὁποίας ἡ οἰκογένεια κατάφερε πολὺ γρήγορα νὰ ἀποκτήσει μιὰ ὑψηλὴ κοινωνικὴ θέση καὶ μιὰ σταθερὴ οἰκονομικὴ εὐμάρεια. Ἔτσι, ὁ Ἄλφρεντ μεγάλωσε μέσα στὴν ἄνεση, ἀπὸ οἰκονομικοὺς πόρους ποὺ εἶχαν πηγὴ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν πόλεμο — οἱ Νόμπελ προμήθευαν τὴ Ρωσσία μὲ νάρκες καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὅπλα, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Μὲ τὴ λήξη ὅμως τῆς σύρραξης, ὁ Ἄλφρεντ Νόμπελ, ἐπιχειρηματίας καὶ ἀνικανοποίητος, μὲ τὴν πατρότρυνση τοῦ πατέρα του ἐπεδόθη σὲ μιὰ ἄλλη πειραματική: ἀξιοποιοῦσε τὶς ἐκρηκτικὲς δυνατότητες τῆς νιτρογλυκερίνης. Χαρακτηριστικὸ βέβαια τῶν διπλῶν τάσεων τοῦ νέου ἐφευρέτη ἦταν καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἀξιοποιήσει τὶς ἐκρηκτικὲς ἰδιότητες τῆς νέας ὕλης σὲ μεταλλεῖα καὶ ὀρυχεῖα. Τὰ νέα πειράματα του τώρα ὁ Ἄλφρεντ τὰ ἔκανε στὴ Στοκχόλμη, ἀπὸ ὅπου σύντομα ἀναγκάστηκε ὅμως νὰ φύγει, ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀτύχημα μιᾶς ἔκρηξης στὴν ὁποία χαθήκανε τέσσερεις ζωές.

Ἀπὸ τὸ Ἀμβούργο τώρα, ὅπου ἵδρυσε τὴ νέα βιομηχανία του, ὁ ἀδάμαστος Σουηδὸς κατέβαλλε ἀκούραστες προσπάθειες νὰ βελτιώσει τὰ προϊόντα του. Γιατὶ μποροῦσε νὰ μὴ χωροῦσε ἀμφισβήτηση ἡ ἐκρηκτικὴ δύναμη τῆς νιτρογλυκερίνης, ἀλλὰ τὰ δυστυχήματα μὲ τὴ χρήση της διαρκῶς πυκνώνανε. Κι' ὁ ἀγώνας πρόβαλλε σκληρότερος καὶ προκλητικώτερος, ἀφοῦ πάντα ἐπικρέμμετο τὸ φάσμα **καὶ τῆς ἠθικῆς ἧττας καὶ τῆς** οἰκονομικῆς καταστροφῆς.

Μὲ τόσα θύματα λοιπὸν πίσω του —ἀνάμεσά τους **κι' ὁ** νεαρὸς ἀδερφός του Ὄσκαρ— ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀκαταπόνητη διάθεση τοῦ ἐρευνητῆ, ὁ Νόμπελ ἐγκατέλειψε τὴν κατασκευὴ τῆς νιτρογλυκερίνης καὶ κατόρθωσε νὰ κατασκευάσει ἕνα πολὺ πιὸ ἀσφαλὲς παρασκεύασμα, καὶ πολὺ περισσότερο ἀποτελεσματικὸ —τὴν δυναμίτιδα. Παρ' ὅλο δὲ ποὺ χρειάστηκε ὁλόκληρος νέος ἀγώνας γιὰ νὰ ἐπιβάλει **τὸ** νέο αὐτὸ βιομηχανικὸ προϊόν **του**, τελικὰ κατόρθωσε νὰ τὸ καθιερώσει σὰν ἀπαραίτητο παράγοντα στὸν πόλεμο καὶ **στὴν εἰρήνη**. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, **ἡ πορεία** τοῦ Νόμπελ ἀκολούθησε **τὴν ἀνοδικὴ** πορεία τῆς ἐπιτυχίας **—** οἰκονομικῆς, βιομηχανικῆς **κοινωνικῆς κι' ἐμπορικῆς. Ἵδρυσε ἐργαστήρια στὸ** Παρίσι, **στὴν Ἰταλία**. Ἐξακολούθησε τὰ πειράματά του μέχρι **τὸ** θάνατό του κι' ἀνάμεσα στὶς ἐφευρέσεις του, πρώτη καὶ καλύτερη συγκαταλέγεται **ἡ** ἀκαπνη πυρίτιδα.

Στὸ ἀπόγειο ὅμως τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς δύναμης του, μιᾶς δύναμης ποὺ ἀπέκτησε κι' ἀπὸ τὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, μὲ μιὰ κολοσσιαία περιουσία καὶ μ' ἕνα ὄνομα - φίρμα στὸ ἐνεργητικό του, ὁ Ἄλφρεντ Νόμπελ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσει τὴν γυναίκα ποὺ θὰ τὸν ἔκανε νὰ συνειδητοποιήσει στὸ ἀκέραιο τὴ δεύτερη ὄψη τοῦ κόσμου — τὴ δίψα του γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὸν πόθο του γιὰ τὴν προσφορὰ στὴν ἀνθρωπότητα. τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἐποικοδομητικοῦ, τοῦ θεραπευτικοῦ. Ἡ Αὐστριακὴ Μπέρθα φὸν Σάτνερ ποὺ ἐπέτρεψε νὰ μείνη μιὰ ἁπλὴ φίλη γιὰ τὸν Νόμπελ, ἀφοῦ ἦταν ἡ γυναίκα κάποιου ἄλλου, μὲ τὶς εἰρηνιστικές της ἀντιλήψεις ἔπεισε τὸν μεγαλοβιομήχανο νὰ κληροδοτήσει στὴν ἀνθρωπότητα μιὰ δεύτερη διαφορετικὴ προσφορά. πλάϊ στὰ μεγάλα βιομηχανικὰ καὶ ἐφευρετικά του κατορθώματα. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1893, ἔγραφε ὁ Νόμπελ στὴν Μπέρθα:

«Θὰ ἤθελα νὰ παραχωρησω μέρος τῆς περιουσίας μου στὴν ἵδρυση ἑνὸς κεφαλαίου διὰ βραβεῖα. Τὰ βραβεῖα αὐτὰ θὰ ἐπιδίδωνται στὸν ἄντρα ἢ στὴ γυναίκα ποὺ θὰ ἔχει ἐργασθῆ περισσότερο διὰ τὴν προώθηση τῆς ἰδέας τῆς γενικῆς εἰρήνης στὴν Εὐρώπη. Δὲν ἀναφέρομαι στὸν ἀφοπλισμό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ μόνο μὲ πολὺ ἀργὸ καὶ βαθμιαῖο τρόπο. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχω ὑπ' ὄψιν, εἶναι ὅτι ἐκεῖνα τὰ κράτη θὰ πρέπει νὰ δεσμεύωνται ἀπόλυτα, νὰ δροῦν ἐναντίον τοῦ πρώτου ἐπιδρομέως..».

Ὅταν ὅμως τὸν Νοέμβριο τοῦ 1805 ὑπέγραφε τὴν τελικὴ διαθήκη του, ἕνα τεράστιο μέρος τῆς περιουσίας του — κάπου £1,750,000 — ἐνεπιστεύετο σὲ Σουηδοὺς καὶ Νορβηγοὺς διαχειριστὲς μὲ τοὺς ἀκόλουθους ὅρους: «Ὁ ἐτήσιος τόκος νὰ ἐπιδίδεται ὡς βραβεῖο σ' ἐκεῖνα τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα, τὸν προηγούμενο χρόνο θὰ εἶχαν προσφέρει τὶς μεγαλύτερες ὑπηρεσίες στὴν ἀνθρωποτήτα». Οἱ τόκοι θὰ ἐπιδίδοντο σὲ πέντε ἴσα μερίδια σὲ ἄτομα ποὺ θὰ εἶχαν πραγματοποιήσει τὴν μεγαλύτερη χημικὴ ἀνακάλυψη ἢ βελτίωση, τὴν σημαντικώτερη ἰατρικὴ ἀνακάλυψη, καὶ τὴν πιὸ σημαντικὴ ἐφεύρεση στὸν τομέα τῆς φυσικῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ πρόσωπο ποὺ εἶχε δημιουργήσει τὴν πιὸ διακεκριμένη μορφὴ λογοτεχνίας μὲ χαρακτῆρα ἰδεολογικό, καὶ στὸ ἄτομο ἐκεῖνο ποὺ θὰ εἶχε ἐργασθῆ περισσότερο γιὰ τὴν ἀδερφωσύνη τῶν ἐθνῶν, τὴν κατάργηση ἢ τὸν περιορισμὸ τῶν στρατευμάτων, καὶ τὴν συγκρότηση ἢ διάδοση τῶν εἰρηνιστικῶν συμβουλίων». Καὶ τὰ βραβεῖα αὐτὰ θὰ ἐπεδίδοντο χωρὶς διάκριση ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα. τὸ χρῶμα, ἢ τὸ θρήσκευμα, «στὸν πιὸ ἄξιο, Σκανδιναυὸ ἢ μή».

Ἔτσι ὁ Ἄλφρεντ Νόμπελ πέρασε στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωποτήτας μὲ τὴν διπλὴ του προέκταση τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης. Μιὰ διπλὴ προέκταση ποὺ ἐνυπάρχει σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἀφοῦ εἶναι σφραγίδα καὶ κληροδότημα τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Μόνο ποὺ ἄλλοι ἄνθρωποι, λόγω ψυχοσύστασης καὶ λόγω ἐθνικῶν ἢ ἄλλων συνθηκῶν νοιώθουν κι' ἐκδηλώνουν αὐτὴ τὴν προέκταση πότε μὲ λιγώτερ καὶ πότε μὲ περισσότερο ἔντονο τρόπο.

Κάθε χρόνο τέτοια ἐποχή, ἡ Στοκχόλμη γίνεται τὸ σταυροδρόμι τοῦ πνεύματος ὅπου ἡ ἀνθρωπότητα στέφει τοὺς πιὸ ἄξιους ἐκπρόσωπους της. Εἶναι φόρος τιμῆς νὰ θυμόμαστε τὴ μοναχικὴ μορφὴ τοῦ μαγητικοῦ ἀγωνιστῆ — πέθανε μόνος ὅπως ἔζησε ἀνάμεσα στὰ χειρόγραφα τῶν ἐφευρέσεών του, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1896. Κατόρθωσε νὰ ὑψώσει πλάϊ στοὺς καταστρεπτικοὺς ἢ στοὺς ἀμυντικοὺς ὅρμους τῆς ἀνθρωποτήτος, τὸ φεγγοβόλημα τοῦ προσανατολισμοῦ πρὸς τὴν ἀλήθεια. τὴν ἀδερφωσύνη καὶ τὴν πρόοδο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο «ΠΡΟΒΑΤΙΣΜΟΣ» ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ἡ πάλη ἀνάμεσα στὸ ἄτομο καὶ στὴν ἀγέλη.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Οἱ ὄχλοι συσσωρεύουν ὄχι τὴ διάνοιά τους ἀλλὰ τὴ μετριότητά τους» — Γκυσταῦος Λὲ Μπόν.

Πίσω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ κρύβονται κάτω ἀναρίθμητοι ψυχολογικοί, φιλολογικοὶ καὶ κοινωνιολογικοὶ παράγοντες. Καὶ μιὰ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς ποὺ ἀνέκαθεν ἀπασχόλησε ὅλα τὰ ὑφὰ κεφάλαια τοῦ κόσμου ὑπῆρξε ἡ ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου μέσα σὲ ὁμαδικὸ πλαίσιο, κατὰ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὁμαδικῶν ρυσμίσεων. Κι' ὑσὸ πιὸ διαφοροποιημένο εἶναι τὸ ἄτομο **τόσο πιὸ** εὔτυχα καὶ πιὸ ἀνωφελὴ εἶναι καὶ ἡ ἀγελικὴ συμπεριφορά του. Γι' αὐτὸ στὴν ἐποχή μας, ἐποχὴ σχιζοφρενικῆς σχεύσεων διαφοροποιήσεως τοῦ ἀτόμου, μέσα στὴν πολιτιστικὴ ἀντίφαση ποὺ τὸ περικυκλώνει, εἶναι φανερὴ καὶ ἡ συγκρουση ἀνάμεσα στὸ ἄτομο καὶ στὴν ἀγελή.

Σὲ προηγούμενα στάδια τῆς ἱστορίας του, ὁ ἄνθρωπος ἔζησε περιοδους κατὰ τὶς ὁποῖες ἔσωσε μαρτυρίες γιὰ τὶς ὀχλοκρατικὲς τάσεις του. Δοξασίες καὶ πολιτιστικὲς ἀντιλήψεις, δίνανε κατ' ἐπανάληψη κοινὴ κατεύθυνση σὲ ὁμαδικὲς ἐκδηλωσεις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ καταγράψανε ἐθνικὰ ἐκτροπα, ὅπως στὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἢ θρησκευτικὰ ὅπως τὴ Νύχτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Καὶ οἱ ὄχλοι αὐτοὶ περασαν στὴν ἱστορία γιὰ τὴν διαιοτητα, τὴν ἀγριότητα, τὴν σφοδρότητά τους. Ἴσως δὲ τὸ πιὸ τελευταιο κρύσμα τῆς «ἐθνικῆς» ὀχλοκρατίας στὸ πιὸ βάρβαρο μεγαλεῖο της νὰ ὑπῆρξε πιὸ κοντὰ στὶς μερες μας τὸ φαινόμενο τοῦ Γερμανικοῦ ναζισμοῦ. Ὁ φανατικος ὅμως ἐθνισμός, καὶ ἡ ἄκρατη ὑρησκευτικότητα στὴν ἐποχὴ μας παρέρχονται. Καὶ ἐνῶ τὸ ἄτομο, μὲ τὴν διάνοιά του ἐκτεθιμένη σὲ ὀξύτερη ἀνάπτυξη ἀπὸ τὶς ἐπικοινωνίες καὶ τὶς γενικὲς ἐπιστημονικὲς καὶ τεχνολογικὲς ἐπιτύξεις, μπορεῖ νὰ μὴν ὑπόκειται πιὰ στὴν ροπὴ πρὸς τὸν ὄχλο, ἐκδηλώνει ἐν τούτοις τὰ κατάλοιπα τῆς ἀγελικῆς του συμπεριφορᾶς μὲ μιὰ ἄλλη ἐκδήλωση — τὴν ἐκδήλωση τοῦ «προβατισμοῦ». Ὁ ὅρος μπορεῖ νὰ εἶναι νεοσύστατος γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς θεματικῆς ἀναπτύξεώς μας. Εἶναι, ὅμως, πιστεύουμε κι' ὁ πιὸ κατάλληλος.

Γιατι μπορεῖ ἡ ψυχολογικὴ διαιότητα — φυλετική, ἐθνικὴ — ποὺ χαρακτηρίζει μιὰ συνάθροιση νὰ μὴν ἔχει ἐκλείψει στὴν ἐποχὴ μας — διαφυλετικὲς συγκρούσεις στὴν Ἀμερική, ἐθνικὲς ἐξεγέρσεις καὶ συρράξεις στὴν Ἀφρική, στὸ Βιετνάμ, στὴν Μέση Ἀνατολή. Ὅμως παράλληλα καὶ σὲ βαθμὸ ἐντονώτερο ἴσως — μιὰ καὶ διαδίδεται εἰρηνικώτερα παγκοσμίως — παρατηρεῖται μιὰ ἄλλη ὁμαδικὴ παθητικότητα: τὸ φαινόμενο τοῦ μιμητισμοῦ, στὸ ὁποῖο ἀπουσιάζει ἡ ἀτομικὴ διανοητικότητα, πιὸ καλά, ὑποσκελίζεται ἀπὸ τὴν ἀναίμακτη συμμόρφωση μὲ καταστάσεις ἕτοιμες καὶ διαδεδομένες. Κι' ἐνῶ **σ' αὐτὲς τὶς** ἐκδηλώσεις ἡ «ὁμαδικὴ ψυχὴ» ποὺ σχηματίζεται δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν σύγκρουση ἐσωτερικῶν μὲ ἐξωτερικὰς πιεσορμήσεις ἐν τούτοις μιὰ τουλάχιστον χαρακτηριστικὴ πλευρὰ τοῦ ὄχλου. συγκρατεῖται. Εἶναι ἐκεῖνο τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ὁ Γκυσταῦος Λὲ Μπόν, περιγράφει ὡς ἀκολούθως στὴν «Ψυχολογία τῶν ὄχλων» (βιβλίο πεῶτο, κεφ. α'): «Σὲ ὡρισμένες δεδομένες περιστάσεις, καὶ μόνον σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις, μιὰ συνάθροιση ἀνθρώπων **πρσσφέρει** χαρακτῆρες καινούργιους. τὸ διαφορετικὸς ἀπ' τὸν χαρακτῆρα τῶν **ἀτόμων** ποὺ τὸν συγκρατοῦν. Ἡ συνείδηση κι' **ἡ** προσωπικότητα ἐξαφανίζεται, **τὰ** συναισθήματα καὶ οἱ ἰδέες ὅλων τῶν μονάδων προσανατολίζονται πρὸς τὴν. ἴδια κατεύθυνση». Συγκεκριμένα λοιπόν, σὲ ποιὲς ἐκδηλώσεις του ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος παρουσιάζει αὐτὸ τὸ φαινόμενο τοῦ «προβατισμοῦ»: Οἱ τομεῖς εἶναι ἀρκετοὶ καὶ θὰ ἐχρειάζετο ἀναλυτικὴ ἴσως μελέτη τοῦ καθενός. Ἐμεις μὲ ἀδρὲς γραμμὲς — ἰδιομορφία τῶν πλαισίων μας — θὰ δοῦμε τοὺς κυριώτερους.

Οἱ ἄνθρωποι, σήμερα ψυχαγωγοῦνται μὲ τρόπους παντοῦ τὸ ἴδιο τυποποιημένους καὶ καθιερωμένους. Παλαιότερα, ἡ ψυχαγωγία ἐνεῖχε διαφορετικὸ ἐθνικὸ καὶ παραδοσιακὸ χρῶμα στοὺς λαους. Σήμερα ἡ μαζικοποίηση ἐπέβαλε

παντού τα ίδια μέσα και τις ίδιες μορφές ψυχαγωγίας — ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, το θραδυνό κέντρο, η φτηνή έκδοση. — Αποτέλεσμα: τα κλισέ που βομβαρδίζουν την ανθρώπινη συνείδηση, τείνουν να την εξαρθρώσουν σαν ατομική λειτουργία και να την ισοπεδώσουν στο όμαδικό (προθατικό) υποσυνείδητο. Έτσι τις πιο πολλές φορές βρίσκουμε την κρίση να εξομοιώνεται ανάμεσα σ' όλους τους άνθρώπους, και γίνεται ολόενα σπανιώτερη η ρωμαλέα φωνή που διακρίνει, κατατάσσει, αποκλείει και δημιουργεί με ενέργεια και ιδιομορφία τη νεα παράδοση και τα νέα μέτρα.

Την ίδια όδοστρωτική κατάσταση αντιμετωπίζει και η σύγχρονη τέχνη. Και παλαιότερα θέβαια την αντιμετώπισε: Ρωμαντισμός, Εμπρεσσιονισμός, ρεαλισμός, όλες οι σχολές δημιουργήσανε ρεύματα που επέταξαν την όμαδα και υπέβαλαν στο όμαδικό υποσύνειδο τα πρότυπά τους. Σήμερα όμως η τέχνη, πολεμώντας ανάμεσα στά καθιερωμένα και στούς νέους δρόμους, βρίσκει σ' ένα μεγάλο μέρος της εύκολη διέξοδο με την ανοησία με το παραλογικό και το ανεξήγητο. Κι' αύτη η πρόχειρη λύση βρίσκει και πάλιν τους «προθατικούς» έτοιμους ν' ανταποκριθούν στον όμαδικό βομβαρδισμό και να αφήκουν το ανυγιές έμβολο να διεισδύσει την άσθενεια στις όμαδικές άφετηρίες. Έτσι, στο θέατρο, η πλοκή κι' η ουσία εξαφανίζονται — σε πειραματικές παραστάσεις οι ήθοποιοί αύτοσχεδιάζουν στη σκηνή μα συμμετοχή των θεατών. Στη ζωγραφική η μορφή εξανδραποδίζεται γιά χάριν της πιό γυμνής, αόριστης και μακρυνής υπόμνησης. Ζωγράφοι χρησιμοποιούν και τα πόδια τους άκόμη γιά να ζωντανέψουν στον καμβά τις ιδέες τους. **Στη μουσική η άτομικότητα στη σύνθεση είναι ήδη παπερασμένη: συνθέτες - εκτελεστές αύτοσχεδιάζουν έργα τους παίζοντας σε όμαδική έκτέλεση ότι τους καπνίσει χωρίς σεβασμό στους νόμους της άρμονίας της ισορροπίας, της συνοχής.** Στη λογοτεχνία τα ένστικτώδες γράψιμο μεταβάλλει τον λόγο σε αράδα ήχων χωρίς νόημα κι' ουσία — ο αύτοματισμός βρίσκει άρκετούς μιμητές.

"Αν δε πάρουμε μιά ειδική μορφή της τέχνης - ψυχαγωγίας, τον τομέα της έλαφρας μουσικής, θα συναντήσουμε ίσως το άποκαρύφωμα του «προθατισμού» στην όμαδική, έξαλλη έξωτερίκευση του άπωθημένου, στην γιεγιέδικη μουσική και στους άπαδούς της, ένεργητικά και παθητικά όλοι συνήθως ένεργούν κάτω άπό το μαγητο-έλκυστικό φαινόμενο του μιμητισμού. Το τελευταίο άλλωστε αύτό φαινόμενο είναι και στενά συνδεδεμένο με παράλληλα κοινωνικά φαινόμενα όπως είναι οι όμάδες (πρότερον) των όργισμένων νέων, και τώρα των Χίππις, και. της έξαλλης νεολαίας των Σκανδιναυϊκών χωρών.

Σε πολλούς και αύσιώδεις λοιπόν τομείς της σημερινής άνθρώπινης συμπεριφοράς έχει πραγματοποιηθεί η προσαρμογή του νόμου του όχλου, στο σημερινό είρηνικό «προθατισμό». Τόσο που κάποτε είμαστε άνίκανοι να τον ελέγξουμε ή και να τον διαπιστώσουμε άκόμη έστω και όταν συμβαίνει σε μάς, ή στους διπλανούς μας.

Άτομα στο άμεσο κοινωνικό μας περιβάλλον άπεκδύονται την εύθύνη της ίδιαίτερης διανόησης, άποβάλλουν την άτομικότητά τους και πρόθυμα συμπράττουν ή συμπαρασύρονται σε όμαδικές πράξεις που ντροπιάζουν την άνθρώπινη άξιοπρέπεια. Όσο δε ισχυρός είναι ο συναισθηματικός παράγων τόσο έντονώτερη παρουσιάζεται η άδυναμία· στο γυναίκο φύλο παρουσιάζεται με την τυφλή προσαρμογή στη μεταθατική μόδα, και με την γενική έλλειψη άτομικής εύθυκρισίας και ωριμότητας.

Πιο πρόχειρο ίσως και πιο συγκεκριμμένο άναλογικό παράδειγμα δε θα μπορούσαμε να παραθέσουμε άπό την σχολική ταξική παρεκτροπή. Κάτω άπό την έπιρροή ένός ή δυό έπιτήδειων μαθητών, όλόκληρη τάξη μπορεί να παρεκκλίνει της ευπρέπειας και της πειθαρχίας. Σάν άτομα, ο δάσκαλος μπορεί πρό ή μετά να τους έπιβληθεί, να τους συνετήσει. Άλλα σάν όμάδα, έχει να άντιμετωπίσει ένα κροῦσμα παθητικής παρανόησης που δημιούργησε ή «κοινή μετριότητα».

Η δυσκολία λοιπόν έγκειται στην ισορρόπηση άνάμεσα στην άτομική «διάνοια» και στην όμαδική κοινόκτητη «μετριότητα». Κι' ή σύγκρουση άνάμεσα σ' αύτούς τους δυό παράγοντες στην έποχή μας γνωρίζει τεράχτιους κλυδωνισμούς. Τέτοιους που δημιουργούν φαινόμενα έπώδυνα όπως αύτό που σχηματικά είδαμε σήμερα. Τέτοια φαινόμενα έξ άλλου που δημιουργούνται πάντα όταν κλονίζεται ή ισορροπία άνάμεσα στα δεδομένα και στα έπερχόμενα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Κοινωνικά ταμπού και ψυχολογική σύγκρουση. — Οι έπιδράσεις στο ώραίο φύλο των προηγμένων χωρών.

Της Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Άνάμεσα στη μικρή μας χώρα και σ' έκείνα τα κράτη που όνομάζουμε «πιο έξελιγμένα» στα πράγματα του σημερινού πολιτισμού, ύπάρχουν άσφαλώς άκόμη άρκετές διαφορές. Βιομηχανικές, κοινωνικές, πολιτικές. Τα χάσματα όμως στην έποχή μας τείνουν να γεφυρωθούν, σε πάρα πολλούς τομείς. Κι' ένας άπό αύτους τους τομείς στον όποίο έμείς στην Κύπρο έχουμε νοιώσει έντονη την παρουσία της άλλαγής, είναι και ή έλευθερία του γυναικείου φύλου, στις σχέσεις του με το άντρικό. Κλειστή η κοινωνία μας, περιφρουρημένη άπό παραδόσεις κι' άρχές βαθειά ριζωμένες στη συνείδηση του λαού μας παρτυρά τα τελευταία χρόνια την μεταμόρφωση των καταστάσεων και τους άναπροσανατολισμούς σε νέες κατευθύνσεις.

Στην Εύρώπη και στο Νέο Κόσμο, άφού ή βιομηχανική Έπανάσταση άφύπνισε την γυναίκα ώς προς τα ίσα δικαιώματα της με τον άντρα, ή τελευταία τεσσαρακονταετία ύπήρξε ή πιό άνηφορική περίοδος για την άξιοποίηση αύτών των δικαιωμάτων. Και, κερδίζοντας ισοτιμία με τον άντρα σε τόσους τομείς —κοινωνικό, έπαγγελματικό— ή γυναίκα έπεχείρησε και το μεγάλο τόλμημα: άξίωσε άνάλογες έλευθερίες και στο σεξουαλικό. Τις έλευθερίες αύτες τις πήρε, και τις άξιοποίησε και τις άξιοποιεί με την μανία του έπι αίώνας καταπατημένου κι' άδικημένου και στερημένου. Γι' αύτο κι' ή κατάχρηση κι' ό έκτραχηλισμός και τα μοιραία δυσμενή άποτελέσματα στην ήθική βάση του άτόμου. Μιλώντας όμως πάντα για τις πιό έλευθεριάζουσες κοινωνίες, ποιά άκριβώς είναι τα δυσμενή αύτά άποτελέσματα; Η άπάντηση νομίζω έχει ήδη δοθή άπό τους μεγαλύτερους κοινωνιολόγους της έποχής μας: Η σεξουαλική έλευθεριότης. Η συνεχής άναζήτηση της συναισθηματικής συναλλαγής δέν κατορθώνει στο τέλος παρά να τραυματίση τον ψυχικό κόσμο του άτόμου —της γυναίκας ίδιαίτερα στην περίπτωσή μας— και να ύποσκάψη άνεπανόρθωτα τον αύτοσεβασμό της. Διαπίστωση άλλωστε που βρίσκεται σ' άπόλυτη συνάρτηση με τις παρατηρήσεις της συγχρόνου ψυχολόγου Κάρεν Χόρνεϋ, στο βιβλίο της «Νέοι Τρόποι Στην Ψυχανάλυση», κεφάλαιον έπι «Γυναικείας Ψυχολογίας»:

«Παραμένει τελικά, ή συναισθηματική βάση της αύτοπεποιθήσεως. Έάν όμως ή αύτοπεποίθηση του άτόμου βασίζεται εις το δούναι και λαβείν στον τομέα του έρωτα, τότε το άτομο οικοδομεί έπι θεμελίων άσθενών και άσταθών — άσθενών διότι άποκλείουν πολλές άξίες της προσωπικότητος, και άσταθών διότι βασίζεται έπι πολλών έξωτερικών παραγόντων. Ως είναι ή άνεύρεση ικανοποιητικών συντρόφων. Έπιπλέον εύκολα όδηγεί στην συναισθηματική έξάρτηση άπό την άγάπη και την έκτίμηση άλλων προσώπων, με άποτέλεσμα το αίσθημα της άναξιότητος. όταν έ-νας δέν άγαπάται ή δέν έκτιμάται».

Με την διογκωμένη λοιπόν σημασία που ή χειραφετημένη γυναίκα του πολιτισμού μας έδωσε στο έλεύθερος των σχέσεών της με το άλλο φύλο, ήταν φυσικό τα θεμέλια της αύτοσιγουριάς της να ύποστούν τον βαθύ κλονισμό που σήμερα άποτελεί πιά ψυχολογικό πρόβλημα σε πολλές χώρες —περισσότερο ίσως τις Σκανδιναβικές. Όταν ό ψυχισμός όμως του άτόμου μωλωπίζεται βαθειά έσωτερικά, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις που είδαμε, τότε ή φάση της έξυγίανσης δέν μπορεί παρά να βρίσκεται έπι θύραις. Γιατί το άτομο συγκλονίζεται έκ των έσω τότε μόνον, όταν νοιώση τον ίδιο τον έαυτό του διχασμένο — όταν δηλαδή οί πράξεις του τού δημιουργήσουν ρήγμα έσωτερικό, που γιά την έπούλωσή του έπιβάλλεται ή άναθεώρηση των εύθυνών και των στόχων του.

Στην Κύπρο ή κατάσταση διαφέρει. Δεχτήκαμε το έμβόλιο της σεξουαλικής ίσότητος, άλλά βρισκόμαστε ένα όλόκληρο στάδιο πιό πίσω άπό τις άλλες χώρες που το υίοθέτησαν: ή γυναίκα της Κύπρου, μη έχοντας άκόμα χειραφετηθή σάν κοινωνική μονάδα, μη έχοντας καταξιώσει την προσωπικότητά της σάν άντάξια της άντρικής μέσα στά πλαίσια της κοινωνίας της, έχει κατά πρώτον και κύριον λόγο ν' άντιμετωπίση πυρά έξωτερικά γιά το τόλμημά της, τα πυρά της κοινωνίας. Η παράλληλη έσωτερική διαμάχη, ό συναισθηματικός διχασμός, ή ψυχολογική αύτοέρευνα μπορεί σε μεμονωμένες περιπτώσεις να διεξάγεται παράλληλα. Στις πλείστες όμως ή σύγκρουση διεξάγεται σφοδρή άνάμεσα στην γυναικεία τόλμη που προκαλεί, και στις κοινωνικές άρχες που καταδικάζουν. Κι' αύτες οί άρχές γιά αίώνες θέλαν τη γυναίκα να βαδίζη στο γάμο άσπιλη, γιά αίώνες θεωρούσαν την άγνότητα της γυναίκας σάν το πιό μεγάλο της προτέρημα πρό του γάμου, και την πίστη και την άφοσίωση της στον άντρα της τα πιό ιερά καθήκοντά της μετά τον γάμο. Σήμερα, ή είσαχθείσα νοοτροπία άνατρέπει τα πράγματα. Κι' έστω και όταν ή γυναίκα στραφή στον άντρα, όχι άπό άπλο μιμητικό μοντερνισμό —φαινόμενο συνηθισμένο— άλλά άπό σύγχρονη άσθματική συναισθηματική άνάγκη, ό πόλεμος που άκολουθεί δέν έχει τα γνωρίσματα που άναφέραμε στο πρώτο μέρος. Γιατί πρίν προλάβη ή γυναίκα να συνειδητοποίηση τη συναισθηματική σύγκρουση που δημιουργεί μέσα της το άνικανοποίητο της διαρκούς έρωτικής άλλαγής, έχει να άντιμετωπίση την έξωτερική έπίθεση, την έπίκριση, την καταδίκη, την κατηγορία, τη δυσμένεια και την περιφρόνηση. Και τα άποτελέσματα, άν και έξ ίσου όδυνηρά με το πρώτο φαινόμενο, δέν ένέχουν ίσως τον ίδιο λυτρωτικό χαρακτήρα. Ένώ στην πρώτη περίπτωση ή διάσταση που δημιουργεί το πρόβλημα που χρήζει κάθαρσης είναι: διάσταση άνάμεσα στις δυό όψεις ένός και μόνου άτόμου — την δίψα γιά συναισθηματική καταξίωση και την έπιθυμία γιά την αύτοεχτίμηση — ή διάσταση στη δεύτερη περίπτωση σημειώνεται σε πρώτο πλάνο άνάμεσα στη δίψα της γυναίκας γιά έξίσωση ή και τη δίψα γιά συναισθηματική άποκατάσταση, και στις άντιλήψεις του κοινωνικού, του έξωτερικού περιβάλλοντος. Η «ήθική συνείδηση» με άλλα λόγια δέν έχει άντιμέτωπο κατήγορο του έσωτερικό κόσμο με τους δικούς του νόμους, άλλά τον έξωτερικό, με τα δικά του ταμπού. Κι' έτσι διαμορφώνεται μιά κάπως διαφορετική κατάσταση. Η μοντέρνα γυναίκα, στην Κύπρο περιβάλλεται άλλες κίβδηλες ιδιότητες προκειμένου ν' άντιμετωπίση τον έχθρό. Καταφεύγει στο ψέμα: Θυγατέρες, σύζυγοι, μητέρες, θα ψευσθούν προκειμένου να καμουφλάρουν, να κρύψουν τις σχέσεις τους, τους δεσμούς, τη ζωή τους. Και το καμουφλάρισμα αύτο μπορεί νάχει δυό άμεσα άποτελέσματα: είτε θα δημιουργήση στην έλευθεριάζουσα γυναίκα ένα σύμπλεγμα ντροπής που θα της ύπονομεύση την σιγουριά της και πάλιν, είτε —πιό συνηθισμένο— θα την όδηγήση στην άντίδραση και θα βλέπη με έμπάθεια φθόνο, προκλητικότητα και νοσηρή άπαξίωση τις «προσαρμοσμένες» ή τις «συμβατικές» όμόφυλες της. Όπως όμως και νάχη, τα αίσθήματά της θα είναι άνταγωνιστικά, άντιδραστικά και άξιολύπητα. Γιατί άπό τα σημεία που θ' άρχίση ν' άντιδρά στην περιφρόνηση της κοινωνίας, δυό τινά μπορούν να προκύψουν. Είτε θα έξακολουθήση προκλητικά το δρόμο της γιά να καταλήξη σε μιά αύθάδη, πωρωμένη προσωπικότητα, είτε θα «προσαρμοσθή» στις «τίμιες» έπιταγές της κοινωνίας, φέροντας όμως μέσα της άνεξίτηλο το στίγμα της «ντροπής» που την μεταβάλλει σε άνθρωπο νευρωτικό και δολοφθόνο. είτε, στις πιό εύτυχισμένες περιπτώσεις —έκεί που δοκιμάζεται ό χαρακτήρας κι' ή ψυχική έτοιμότητα— θα μεταφέρη τη σύγκρουση στο χώρο της ένδοσκόπησης, γιά να άνασύρη άπ' έκεί την τραυματισμένη προσωπικότητα της, και να προσπαθήσει να θεραπεύση και να άναμορφώση το δοκιμασμένο «έγώ» της.

Έτσι οί κοινωνικές συνθήκες της Κυπριακής κοινωνίας μας, κοντά στις τόσες άλλες ιδιομορφίες που δημιουργούν γιά τη σημερινή γυναίκα, προσθέτουν και το ιδιαίτερο κοινωνικό κλίμα, στο όποίο ή σύγχρονη «μοντέρνα» γυναίκα πρέπει να δώση τη μάχη του έλεύθερου έρωτα. Κι' αύτο το τελευταίο είναι μιά κατάσταση που μπορεί να πραγματοποιηθή άπό «έλεύθερες προσωπικότητες». Η Κυπρία γυναίκα μόλις τώρα άκόμη δημιουργεί κάν «προσωπικότητα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια όρόσημα

ΦΕΟΝΤΟΡ ΜΙΧΑΗΛΟΒΙΤΣ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ

Μιὰ λογοτεχνικὴ κοσμογονία στὰ Ρωσσικὰ ἱστορικὰ καὶ ταξικὰ χρονικά.

Τῆς Καϊ ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἄλλες πηγὲς λένε πὼς γεννήθηκε στὶς 11 τοῦ Νιόβρη τὸ 1821, ἄλλες στὶς 30 τοῦ Ὀκτώβρη. Καμμιὰ πηγὴ ὅμως δὲν συγκρούεται σὲ τοῦτο: ὅτι ὁ Ντοστογιέφσκη ἔγινε καθολικός, ὄχι μόνο γιατὶ τὰ πρότυπά του ψυχολογήσανε πτυχὲς τῆς πανανθρώπινης προσωπικότητας ἔξω ἀπὸ χρόνο καὶ τόπο, ἀλλὰ γιατὶ αὐτὰ τὰ πρότυπα ὑπῆρξαν κιόλας οἱ φορεῖς τῆς σύγκρουσης καὶ τοῦ δράματος ποὺ γέννησε μιὰ ἐποχὴ σὲ μιὰ ἱστορικὴ κρίση. Ἡ ἐποχὴ ἦταν ἡ τελευταία τριακονταετία τοῦ περασμένου αἰώνα, κι' ἡ κρίση ἐσημειοῦτο ἀπὸ τοὺς ἠφαιστειώδεις κλυδωνισμοὺς ποὺ τράβηξαν τὰ Ρωσσικὰ πεπρωμένα λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση. Ἡ παγκοσμιότητα ὅμως τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ συγγραφέα πηγάζει ἀπὸ μιὰν ἄλλη καθολικότητα: τὸ δράμα ποὺ ἔζησε ἡ προσωπικότητα βλέποντας τὴν ἐποχὴ της νὰ ξετυλίνεται καὶ νὰ περιπλέκεται μέσα στὴ δίνη τῶν φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, τῆς τάξεως τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος.

Ὁ Ντοστογιέφσκη νέος, θερμὸς ἰδανιστὴς τῶν βαθύτερων πνοῶν τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, ἔζησε τὸ προ-επαναστατικὸ κλίμα τῆς Ρωσσικῆς ἐντελλιτζέντσια. Ρίζωσε μέσα του βαθειὰ ὁ σπόρος τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς ἀποστροφῆς ἐναντία στὴν ἀνισότητα καὶ στὴν καταπίεση τῆς καθεστηκυίας τάξης. Γι' αὐτό, ὅσο κι' ἂν ἀνέπλευσε ἀργότερα ποτὲ δὲν ἀπαρνήθηκε στὸ βάθος τὶς δημοκρατικές του ἰδέες καὶ πάντα ἐκτιμοῦσε τοὺς φιλελεύθερους κύκλους τῆς ἐποχῆς του. Καὶ σήμερα ἀκόμη, ἐνάμισυ αἰῶνα σχεδὸν μετὰ τὴ γέννησή του, οἱ ἑρμηνεῖες τοῦ βαθύτερου περιεχομένου τοῦ ἔργου του, ποὺ ἀντικρύζονται μὲ ποικίλους φακούς, δὲν παύουν ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίζουν καὶ τὴν ἑρμηνεία ἐκείνη ποὺ συγκλίνει μὲ τὶς ἐπαναστατικὲς τάσεις του σὰν ἀνθρώπου καὶ σὰν διανοητή. Διαβάζουμε σὲ κριτικὴ ἀνάλυση τῆς Ρωσσικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν γιὰ τὸ ἀριστούργημα «Ἔγκλημα καὶ τιμωρία»: «Παρὰ τὶς ἐπικλήσεις τοῦ Ντοστογιέφσκη γιὰ ταπεινωσύνη, τὰ ἔργα του ξυπνούσανε στοὺς ἀναγνῶστες τὸ πνεῦμα τῆς ἀντίθεσης πρὸς τὴν ὑπάρχουσα τάξη πραγμάτων. Πίκρα, ὀργή, ἀθυμία παρατηρεῖται στὰ λόγια τῆς Κατερίνας Ἰβάνοβνας ποὺ πεθαίνει χωρὶς μετάληψη· «Ὁ Θεὸς πρέπει νὰ μὲ συγχωρέσει καὶ χωρὶς τὴ μετάληψη. Ἐκεῖνος ξέρει πόσο ἔχω ὑποφέρει. Κι' ἂν δὲ μὲ συγχωρέσει, δὲ μοῦ χρειάζεται».

Ἡ ἀντίφαση αὐτὴ ἀνάμεσα στὰ κηρύγματα τοῦ Ντοστογιέφσκη περὶ χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ ἀνάμεσα στὴν ὀργισμένη καὶ δίαιη ἐνέργειά γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, εἶδε τὰ πρῶτα φῶτα στὴ συνείδησή του, στὰ 4 χρόνια τῆς ἐξορίας του, στὴ Σιβηρία. Καταδικάσθηκε πρῶτα σὲ θάνατο, ποὺ μετετράπη σὲ ποινὴ ἐξορίας, γιατὶ ἀνῆκε σὲ κάποια κρυφὴ ἑταιρεία ποὺ εἶχε σκοπὸ τὴν δημιουργία «ἀνατροπῆς» στὴ Ρωσσία».

Στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς ἐξορίας συντροφιὰ ἀνθρώπων ἀξεστων, γραμμάτων καὶ ἀκαλλιέργητων ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους θὰ παλεύουσε νὰ ἀποκαταστήσει κοινωνικά, ἡ ἀνθρώπων ποὺ παίζανε κι ἡγετικὸ ἀκόμα ρόλο στὴν προσπάθεια τῆς «ἀνατροπῆς» ἐνέπνευσε στὸν εὐαίσθητο καλλιτέχνη τὴν ἀποστροφὴ ἐκείνη ποὺ τὸν ὡδήγησε στοὺς ὀπισθοδρομικοὺς κύκλους ὅπου θὰ ἀρνιόταν τὰ νεανικά του φτειάχνοντας ἔτσι ἕνα ὀδυνηρὸ χάσμα στὴν προσωπικότητά του καὶ στὰ πιστεύω του. Ἴσως κιόλας νὰ μὴν εἶναι συμπτωματικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πρώτη κρίση ἐπιληψίας πιθανὸ νὰ τοῦ εἶχε συμβεῖ τότε στὰ κάτεργα. Ἴσως κιόλας ἀπὸ ψυχολογικὴ πλευρὰς ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ νὰ τοῦ ἦταν ἡ μόνη φυγὴ ποὺ τὸν γαλήνευε σ' ἕνα κόσμο ἁρμονικὸ κι ἀδιάσπαστο, μακρυὰ ἀπὸ τὴν σκληρὴ σχισματικὴ πραγματικότητα τῆς καθημερινῆς του συνείδησης. Ἡ ζοφερὴ αὐτὴ μαρτυρία γιὰ τὴν δοκιμασία τῆς ἐξορίας βρίσκεται συγκεντρωμένη στὸ βιβλίο του «Σημειώσεις ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν νεκρῶν». Γιὰ τὴν πρώτη ἀνοιχτὴ του προκήρυξη σχετικὰ μὲ τὸ ἀνάκρουσμα στὶς ἰδέες του, στὸ βιβλίο αὐτὸ βρίσκουμε σύμφωνη καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ σύγχρονου τιτανικοῦ συναδέλφου του Λέοντος Τολστόϊ· «Δὲν εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀφηγήσεως, ἀλλὰ ἡ θέση ποὺ παίρνει ὁ συγγραφέας ποὺ εἶναι ὑπέροχη, εἰλικρινὴς αὐθόρμητη, Χριστιανική. Ἕνα καλό, διδακτικὸ βιβλίο. Δὲν ἔχω εὐχαριστηθεῖ τόσο πολὺ γιὰ πολὺ καιρό».

Ὁ ἴδιος δὲ ὁ συγγραφέας ἀγγίζει ἄθελα ἴσως, μιὰν ἄλλη πτυχὴ τῆς συγγραφῆς του, σχολιάζοντας τὸ βιβλίο αὐτὸ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: «Οἱ «Σημειώσεις ἀπὸ τὰ σπίτι τῶν νεκρῶν» ἔχουν πιὰ πάρει ὁριστικὸ σχῆμα στὸ μυαλό μου. Ἡ προσωπικότητά μου θὰ ἐξαλειφθῆ. Οἱ «Σημειώσεις» εἶναι γραμμένες ἀπὸ ἕνα ἄγνωστο· ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον θὰ εἶναι ἀμείωτον, κι' αὐτὸ τὸ ἐγγυοῦμαι». Ἴσως νὰ βάζαινε ἀπὸ τότε κιόλας ἡ συγγραφικὴ συνείδηση τοῦ Ντοστογιέφσκη τὸ γεγονὸς τῆς ἀναπόφευκτης παρουσίας τῆς δικῆς του προσωπικότητας σὲ ὅλα τὰ ἔργα του, καὶ γι' αὐτὸ προέβη ἐδῶ στὴν σχετικὴ ἀπολογία.

Πάντως ὑπάρχουν κριτικοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν βλέπουν σὲ ὅλους τοὺς ἥρωες, τὶς ἡρωΐδες, σὲ ὅλους τοὺς χαρακτῆρες τοῦ συγγραφέα παρὰ τὶς διάφορες πλευρὲς τῆς δικῆς του προσωπικότητας. Πολλὰ δέβαια ἐπεισόδια - εἶναι προσωπικές του αὐτούσιες ἐμπειρίες μεταφερμένες στὸ ἀνάλογο μυθιστορηματικὸ κλίμα. Παράλληλα μὲ τὴν ψυχολογικὴ παρουσίαση ἐκπλεύσεως του, μὲ ὅλη τὴν φρίκη, τὴν ἀγωνία καὶ τὴν διαλωμωμένη της, μεταφερμένη στὸν «Ἠλίθιο». Ἡ, ἡ δραματικὴ ἀναμονὴ του τοκετοῦ τῆς δεύτερης γυναίκας του, τῆς Ἄννας Γριγορίεβνας, μεταφερμένης στοὺς «Δαιμονισμένους».

Πέραν ὅμως τῶν ἐξωτερικῶν ἐπεισοδίων τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφέας μεταφέρει σχεδὸν αὐτούσια ὅπως τὴν πεῖρα του στὸ μυθιστόρημά του, σ' ὅλες τὶς ἠθικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἀναζητήσεις τῶν ἡρώων του βρίσκεται καὶ μιὰ προσωπικὴ του ἀναζήτηση· μιὰ προσωπικὴ του παραλλαγή: Ἡ κορτερικότητα τῆς ἀγάπης, καὶ ἡ βασικὴ της πίστη, ὅτι μοναχὰ μὲ τὸν πόνο ὁ ἄνθρωπος ἐξαγνίζεται («Ἔγκλημα καὶ τιμωρία»). Ἡ στροφὴ στὴν θρησκεία καὶ ἡ ἀναζήτηση τῆς λύτρωσης μέσα στὴν ἀφοσίωση, στὴν εὐσέβεια. (Καραμαζώφ), ἡ ἀμφιταλάντευσης τοῦ Ρασκόλνικωφ («Ἔγκλημα καὶ τιμωρία»), ἀνάμεσα στὸ λογικὸ καὶ στὴν καρδιά, ἐκφράσεις σὲ μιὰ εὐτυχία καὶ μιὰ δυστυχία βασισμένη στὸ ἔγκλημα καὶ σὲ μιὰ ψυχικὴ ἠρεμία βασισμένη στὶς ἀρχὲς τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, εἶναι ὅλα βιώματα τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα.

Ἡ ἐμμονὴ ἀπασχόληση ἐξ ἄλλου τοῦ Ντοστογιέφσκη μὲ τὸ ἔγκλημα — «Ἠλίθιος», «Δαιμονισμένοι», «Ἔγκλημα καὶ τιμωρία», «Ἀδερφοὶ Καραμαζώφ», εἴτε πολιτικό, εἴτε ψυχολογικό, εἴτε μεταφυσικό, πάρα τὴν πλατειὰ διαδεδομένη ἐγκληματικότητα τῆς ἐποχῆς, ἴσως καὶ νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη μὲ κάποιο ἰσχυρὸ παιδικό του βίωμα: ὁ πατέρας του βρέθηκε δολοφονημένος ἀπὸ τοὺς δουλοπάροικούς του. Μερικοὶ μάλιστα ἀνάγουν τὴν πρώτη ἐπιληπτική του κρίση σ' αὐτὴ τὴν περίοδο. Μπορεῖ ἐξ ἄλλου κανεὶς νὰ ἀπορρίψει τὸ διχασμὸ στὰ προσωπικὰ του πιστεύω σὰν ἀποτέλεσμα τοῦ πρώτου αὐτοῦ τραύματος; Ἕνὸς τραύματος ποὺ διάνοιξε τὸ δρόμο τῆς πάλης ἀνάμεσα στὴν δίψα νὰ ἀπελευθερώσει τοὺς ἀδικημένους καὶ στὴν ἀπέχθεια γιὰ τὴν σκαιότητα καὶ τὴ βιαιότητά τους. Μιὰ πάλη, ποὺ στὴ συγκεκριμένη συνείδησή του πῆρε, τὴ βασανιστικὴ μορφὴ τῆς ἔμμονης ἀπασχόλησης μὲ τὴν πατροχτονία, θέμα ποὺ ἐπεξεργάσθηκε ἀπαράμιλλα στοὺς «Ἀδερφοὺς Καραμαζώφ», ποὺ ἦταν τὸ τελευταῖο καὶ μεγαλύτερο ἴσως βιβλίο του.

Γιατὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὶς ἐξωτερικὲς βάσεις τοῦ μύθου τὶς πῆρε ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ περίπτωση ποὺ γνώρισε τὸν ἥρωά της ἀπὸ κοντὰ στὴν ἐξορία ἐν τοῖς δὲ μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε τὸν — ψυχαναλυτικὰ τουλάχιστον — ὑποσυνείδητο συλλογισμό· οἱ δουλοπάροικοι σκοτώσαν τὸν πατέρα μου, νοιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπανορθώσω τὴν ἀδικία ποὺ ὑφίστανται σὰν κοινωνικὴ τάξη οἱ δουλοπάροικοι, ἄρα νοιώθω συνένοχος στὸ ἔγκλημα τοῦ πατέρα μου.

Παρὰ τὴν προσωπικὴ ὅμως ταύτιση καὶ παρὰ τὰ ἀτομικὰ στοιχεῖα ποὺ ἔδωσαν μορφὴ καὶ σ' αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλα μυθιστορήματά του, ὁ Ντοστογιέφσκη πραγματοποιεῖ στοὺς «Καραμαζώφ», ὅπως πάντα, μιὰ κάθετη τομὴ στὴν Ρωσσικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς. Παρελαύνει στὶς σελίδες τοῦ μυθιστορήματος ἡ καθολικὴ ἀταξία σὲ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς κοινωνίας, στὶς ἀνύπαρκτες ἰδέες της, στὶς ἀνύπαρκτες πεποιθήσεις της, στὴν διάλυση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς.

Οἱ μόνες ἠθικὲς πεποιθήσεις ποὺ ἀπεμείναν (οἱ σοσιαλιστικὲς) εἶναι καταστρεπτικές· οἱ ἠθικὲς ἰδέες ὄχι μόνον ἐξέλειπαν, ἀλλὰ φαίνεται σὰν νὰ μὴ ὑπῆρχαν ποτέ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ντοστογιέφσκη βλέπει τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία σὰν τὴν μόνη ὑπερασπίση γιὰ τὶς ἀπειρες πληγὲς τῆς κοινωνίας, δὲν μεταβάλλει τὸ βιβλίο του ὥστε, ἡ ὁποιοδήποτε ἄλλο του μεταγενέστερο ἔργο νὰ γίνεται ὑπηρεσία, σὰν κηρύγματα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι οἱ ἀνθρῶποι του, ὅσο κι' ἂν πασκίζουν νὰ ὑπομείνουν παντοτινὰ καὶ ταπεινὰ τὴν ἀλλοτρίωση τῆς φτώχειας καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης, δὲν μεταβάλλονται ποτὲ σὲ ἀνήμπορα, ὑπηρεσιόμενα πιόνια. Διατηροῦν πάντοτε καὶ παντοῦ τὶς ἀνθρώπινες ἀρετές τους: τῆς μεγαλοψυχία, τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀνθρωπιᾶς, μὲ λιγα λόγια τῆς ὑγιοῦς ἀνθρώπινης προσωπικότητας ποὺ βροντοζητᾶ διπλωσιὰ πίσω ἀπ' τὰ κουρέλια τῆς Ρωσσικῆς ταξικῆς ἀναρχίας ἡ ὁποιασδήποτε ἄλλης παρωδικῆς ἀθλιότητος.

Διαβάζουμε σὲ κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ «Φτωχόκορμου» ἀπὸ τὴν Ρωσσικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν: «Ὁ Μακὰρ Ἀλεξέγιεβιτς κι' ἡ Βάρινκα κι' ὁ φοιτητὴς Ποκρόφκιν κι' οἱ ἄλλοι φτωχοὶ ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ μυθιστορήματος, οἱ περισσότεροι τους, εἶναι εὐγενικοί, λεπτοὶ εὐαίσθητοι, πονετικοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ κάνουν πράξεις αὐταπάρνησης. Κατορθώνουν νὰ διατηροῦν, κι' ἂς εἶναι ἡ ζωή τους δύσκολη, τὴν περηφάνεια τους, τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀνεξαρτησίας τους καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ψυχῆς τους». Ὁποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι ἡ χρονολογικὴ τοποθέτηση τοῦ ἔργου, γράφτηκε πρὶν ὁ Ντοστογιέφσκη παλινδρομήσει στὶς μοναρχικὲς του ἰδέες, ἕνα εἶναι τὸ γεγονός· οἱ ἥρωες τοῦ συγγραφέα ποτὲ δὲ χάνουν τὴν ἀνθρωπιά τους. Ὄχι γιατὶ «πιστεύουν» ἢ «θρησκεύονται», ἀλλὰ γιατὶ βαθὺ κι' ἄπιαστο τὸ μετερίζι τοῦ ἀνθρώπου, πάντα τὸν σπρώχνει πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν προσωρινὴ ἀπανθρωπιά, τὴν ἠθικὴ ἀθλιότητα τὴν πνευματικὴ καταρράκωση.

Μπορεῖ ἡ ἀπόλυτη ἐπαναστατικὴ κριτικὴ (Ἀνατόλ Λουνατσάρσκη, κριτικὴ ἀνάλυση «Δαιμονισμένων»), νὰ συνεψίζει ἔτσι τὸν Ντοστογιέφσκη. «Γιὰ τὸν καινούργιο ἄνθρωπο ποὺ τὸν γέννησε ἡ ἐπανάσταση, γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ συνετέλεσε στὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης, εἶναι ἴσως σχεδὸν ντροπὴ νὰ μὴ ἐξάρει ἕνα γίγαντα σὰν τὸν Ντοστογιέφσκη, μὰ θὰ ἦταν αἶσχος του, καί, ἂν ἐπιτρέπεται, κοινωνικὰ ἀνθυγιεινὸ ἂν ἄφινε τὸν Ντοστογιέφσκη νὰ τὸν ἐπηρεάσει».

Ἡ παγκόσμια ὅμως ἐπισφράγιση τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔργου του μιλᾶ ἀλλοιώτικα: Μιὰ ψυχὴ συγκλονίστηκε, ἔσπασε μέσα στὰ τεράστια ρεύματα τῆς Ρωσσικῆς κοινωνικῆς ἀναπροσαρμογῆς. Ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἦταν εὐαίσθητη, ἀλλὰ καὶ μεγάλη. Δὲ μποροῦσε νὰ δώσει ποτὲ τὸ ἐργαλεῖο μονάχο κι' ἀπρόσιτο, τὸ ἔνωσε μὲ ὅλη τὴν ἀπόγνωση, ὅλη τὴν ἀγωνία, ὅλη τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ σύσπαση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μαρτυρᾶ τὴν ὀδύνη μιᾶς νέας κοινωνικῆς γέννας. Καὶ στὸ λογοτεχνιὸ του ἔνδυμα διαγράφεται ἔντονη ἡ πρωτοτυπία, ἡ κριτικὴ δύναμη κι' ἡ ψυχολογικὴ διείσδυση καὶ ὁ τεράστιος καλλιτεχνικὸς ἆθλος τῆς ἐνσάρκωσης ὅλων τῶν σύγχρονων πολύμορφων ἰδεῶν σὲ πρόσωπα ζωντανά, πειστικά, μνημειώδη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χρύσανθου Σ. Κυπριανοῦ.
«Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία»

Θεοδόση Νικολάου.
«Πῶς ἀναλύουμε αἰσθητικὰ ἕνα ποίημα»

Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου
«Ἡ Δέσποινα τῶν θηματισμῶν»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ «ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΚΑΙ Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» Τόμος Α'.

Πολύτιμη πραγματικὰ ἡ νέα αὐτὴ λαογραφικὴ προσφορὰ ἀποτελεῖ μιὰ θετικὴ μαρτυρία στὰ Κυπριακὰ ἱστορικὰ χρονικά. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διάσωση τῆς δημοτικῆς μας παράδοσης ἀποτελεῖ καθήκον ἐθνικὸν ἀπαράβατον μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκαν ἄρκετοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι τοῦ τόπου κατὰ καιροὺς ὅταν αὐτὴ ἡ διάσωση παίρνει τὴν συγκροτημένη μορφὴ τῆς βιβλιακῆς ἐκδοσης· κερδίζει ἀσφαλῶς σὲ μονιμότητα καὶ ἐπιστημονικὴ προέχταση. Ὅταν δέ, ὅπως συμβαίνει στὴν προκειμένη περίπτωση, ἡ προσφορὰ τῶν κειμένων προέρχεται ἀπὸ τὴν μαθητιῶσα νεολαία τοῦ τόπου, τὸ ζήτημα δίκαια πιὰ ἀποτελεῖ θέμα γιὰ ἐκτίμηση ἐπηυξημένη. Ὅλα δὲ τὰ κείμενα ποὺ σταχυολογοῦνται στὴν ἔκδοση αὐτὴ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Μαθητικὴ Ἑστία», μαθητικὸ περιοδικὸ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1950—1967. Ὅλην τὴν ἀπαιτητικὴν ἐργασίαν τῆς ὀργανώσεως καὶ κατατάξεως τοῦ ὑλικοῦ ἐπραγματοποίησε ὁ κ. Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τὰ τελευταῖα ἐννιὰ χρόνια. Ἀνάμεσα στὰ εἰκοσιτέσσερα κεφάλαια στὰ ὁποῖα ὁ κ. Κυπριανοῦ κατέταξε τὴν ὕλη του, περιλαμβάνονται οἱ Παραλογές, τὰ Ἱστορικά, Σατιρικὰ καὶ Θρησκευτικὰ ποιήματα, Μοιρολόγια, Τραγούδια τοῦ Γάμου κ.ἀ. Ὅλα τὰ κείμενα παρεδόθησαν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς διὰ τὴν ἑκάστοτε δημοσίευση, ὅπως τοὺς τὰ μετέδωσαν διὰ ζώσης ἐκπρόσωποι παλαιοτέρων γενεῶν.

Ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ κεφάλαιο ποὺ τιτλοφορεῖται «Μελέται», στὸ ὁποῖο σημειώνεται ἔντονη ἡ δημιουργικὴ πνοὴ τοῦ μαθητόκοσμου δίπλα στὴν στοργή του γιὰ τὸν λαϊκὸ θησαυρὸ ποὺ περισυνέλεγε. Σημειώνουμε ἰδιαίτερα τὴν μελέτη τοῦ Ἀνδρέα Ἰακωβίδη μὲ τίτλο «Δημοτικὰ Τραγούδια», τόσο γιὰ τὴν γλαφυρότητα τῆς ἐκφρασης, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πολύπρισμον προσέγγισιν στὸ ἐκτεταμένο θέμα τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ — Ἱστορικοῦ, ἀκριτικοῦ, κλέφτικου, τῆς ξενητιᾶς, τοῦ χάρου, τοῦ θανάτου, τῆς δουλειᾶς, τῆς ἀγάπης, τοῦ γάμου. — Πιὸ ἰδιαίτερο Κυπριακὸ ἐνδιαφέρο παρουσιάζει ἐπίσης ἡ μελέτη τοῦ Θεοφάνη Καραβία ποὺ ἔχει σὰ θέμα τὴν «Σύγκριση τῶν Παραλογῶν «Τοῦ νεκροῦ Ἀδερφοῦ», «Τοῦ Κωνσταντᾶ», καὶ τοῦ «Ἄσματος τῆς χήρας τῆς Λενοῦς». Πολλὰ ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ παρατίθενται εἶναι κοινὴ κληρονομιὰ μὲ τὴν Ἑλλαδικὴ παράδοση, ἰδιαίτερα τὰ ἀκριτικά: «Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου», «Τοῦ Κωνσταντῆ», «Τοῦ Διγενῆ» καὶ τοῦ «Χάροντα», ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ τὰ τραγούδια ποὺ ἔχουν ἀποκλειστικὴ Κυπριακὴ καὶ γεωγραφικὴ τοποθέτηση, ὅπως εἶναι «Ὁ Ἀλῆ Πασιάς»:

«Καράβιν ἔρθε στὸ γιαλὸν στὴ (Σκάλαν ξεσκαλώνει
Χαπάρκα τζιαὶ μηνύματα εἰς (τοῦ παπᾶ τζιαὶ πᾶσιν.
—Καλῶς ἤρτεν ὁ Κὺρ-Πασιᾶς (νὰ φᾶμεν τζιαὶ νὰ πιοῦμεν.
—Δὲν ἤρθα 'γιὼ γιὰ ξένος σου (νὰ φᾶμεν τζιαὶ νὰ πιοῦμεν.
Παπᾶ μου ἐγιώνι ἔμαθα ὅμορφην (κόρην ἔσιεις.
—Μὰ τᾶστρη, μὰ τὸν οὐρανόν. (μὰ τὸ χρυσὸν φεγγάριν
ἐγιώνι κόρην δὲν ἔγω μὸν ἕναν (παλληκάριν
στὸ καημένο Λάρνακα τζιαὶ (κάμνει τὸ ζευκάριν».

Τὴν συνέχεια τῆς ζωτικῆς αὐτῆς ἐργασίας ἀναμένει τὸ Κυπριακὸ κοινὸ μὲ ἐνδιαφέρο καὶ ἀπόλυτη πίστη στὸν προορισμὸ αὐτό, ἡ ἐκπλήρωση τοῦ ὁποίου καλύπτει ἕνα τομέα ἀπαραίτητο γιὰ τὴν πολιτιστικὴ διάσωση τοῦ τόπου.

ΠΩΣ ΑΝΑΛΥΟΥΜΕ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ

Ἰδιόμορφη ὅσο καὶ πρωτότυπη — γιὰ τὴν Κύπρο ἐργασία ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἑπόμενη ἔκδοση ποὺ πήραμε. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἀπευθύνεται μᾶλλον στὰ σχολεῖα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀποκλείεται ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ὡριμότερου θεωρητοῦ τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Τὸ βιβλίο εἶναι γραμμένο σὲ γλῶσσα ἁπλὴ ἀλλὰ παραστατικὴ καὶ εὔστοχη, τὰ διάφορα δὲ κεφάλαια τοῦ βιβλίου συνοδεύονται μὲ ἐρωτήσεις - ἀσκήσεις ποὺ σκοπὸ ἔχουν τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀναλυτικῶν παρατηρήσεων μὲ τὶς ὁποῖες ὁ συγγραφέας διέρχεται τὶς διάφορες φάσεις τῆς ποιητικῆς δημιουργίας — αἰσθητικὴ - τεχνική. — Ἄφθονα τὰ παραδείγματα ἀντλοῦνται ἀπὸ διάφορα στάδια τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας — Κόρνάρος, Σολωμός, Ἐγγονόπουλος — γιὰ νὰ τονίσουν, νὰ πείσουν. Δυὸ ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, τὸ 4ον «Μέτρο καὶ Ρυθμός» καὶ τὸ 5ον «Ὁμοιοκαταληξία καὶ Ποιήματα μὲ Σταθερὴ Μορφή», ἀφιερώνονται στὴν ἀναλυτικὴ παρουσίαση τῆς «παραδοσιακῆς» ποίησης. Δὲν παρατηρεῖται ὅμως ἐξεχωριστὴ ἀπασχόληση μὲ τὴν αἰσθητικὴ καὶ τεχνικὴ πλευρὰ τῆς «ἐλεύθερης ποίησης», ποὺ ὁλοένα καὶ περισσότερο κατακτᾶ τὴ σημερινὴ ποιητικὴ πραγματικότητα. Κι' ἴσως αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ μιὰ ἔλλειψη τοῦ βιβλίου, ἔλλειψη ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐπανορθωθῆ μὲ σχετικὸ συμπληρωματικὸ δοκίμιο. Εἶναι φανερὴ βέβαια ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ περιορισθεῖ στὴν «κλασσικὴ» νεοελληνικὴ ποίηση, στὸ χῶρο τῆς ὁποίας ἐντάσσει μὲν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς νεώτερους — Σεφέρη, Ἐλύτη — ἀλλὰ δὲ μποροῦμε νὰ παραγνωρίσουμε καὶ τὴν ἔντονη σύγχρονη ἐπίδραση στὴν ἐλεύθερη ποιητικὴ δημιουργία, ἡ ὁποία εἶναι ριζοσπαστικὰ ἀποδεσμευμένη ἀπὸ ἀνάπαιστους, δάχτυλους, ἴαμβους καὶ ἄλλα περιορισιτικὰ στοιχεῖα. Διαφωτιστικὴ μὲν ἡ παράγραφος (9) γιὰ τὸν ἐλεύθερο στίχο, ἀλλ' ὄχι ἱκανοποιητικὴ εἰς ἔκτασι. Συμπεραστικὰ πάντως, καλωσορίζουμε τὴν πρωτότυπη αὐτὴ ἐργασία καὶ ἐλπίζουμε ν' ἀκολουθήσει ἄλλη παρομοίου τύπου.

«Η ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΘΗΜΑΤΙΣΜΩΝ»

«Ἡ Δέσποινα τῶν θηματισμῶν», εἶναι ἡ τέταρτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς κ. Νίκης Φιλίππου - Λαδάκη. Ἡ σύνθεση ξεδιπλώνεται σὲ τρία μέρη, ποὺ προλογίζονται ἀπὸ λίγους στίχους «περισυλλογῆς» θὰ λέγαμε, ἡ ὁποία προδιαθέτει γιὰ τὸν ἐνδοσκοπικὸ χαρακτήρα τῆς ὅλης σύλληψης. Ὁ στίχος κυλᾶ μουσικὸς καὶ καλοσχηματισμένος. Πολλὲς δὲ εἰκόνες, λυρικὲς καὶ εὐαίσθητα ζωγραφισμένες ἐξεχωρίζουν μὲ τὴν ὁλοκληρωμένη μορφή τους:

—Φούχτα σιτάρι γιὰ τὰ περι- (στέρια
τὰ μάτια σου.
—Τὰ χέρια σου
δειλινὰ πουλιὰ
στὶς πρασινογειτονιές.

Τρυφεροὶ παλμοί, κρυστάλλινα συναισθήματα διαλύονται καὶ ξαναδένονται γιὰ νὰ φτιάξουν σύμβολα ποὺ φτερουγίζουν μέσα στὸ ὑποσυνείδητο τῆς ποιήτριας, ὑπαγορεύοντας τὴν ψυχικὴ ἀνάταση, τὴ μυστικὴ προσδοκία. Καὶ τὸ ξεχείλισμα, συγκρατημένο κι ἤμερο ἀπαλύνει τὴν ἀκοή, κολακεύει τὴν αἴσθηση τοῦ ὡραίου, ἐξευμενίζει τὸ ἄγχος καὶ τὴν διάσπαση:

«Καὶ μοῦ ἀνοίγεις
καὶ μοῦ ἀνοίγεις μιὰ πόρτα
μέσα στὸν ἄνεμο
καὶ μοῦ ἀνοίγεις
ἕνα παράθυρο
μέσα στὸν ἥλιο
καὶ μιὰ μικρὴ τρυπίτσα
πάνω στ' ὄνειρο
ὅσο νὰ χωράει
τὸ θρόϊσμα τῶν βλεφάρων».

Δὲν μπορεῖ βέβαια, ἡ ποιήτρια νὰ ἀποφύγει ὁλοκληρωτικὰ τὴ Δαμόκλειο τῆς ἀγωνίας:

«Ἕνα σπαθὶ νὰ σὲ κόβει στὰ (δυό,
ἕνας θεὸς ποὺ δὲ σὲ καταλα- (βαίνει
—οὔτε κι' ὅταν σὲ κοιμᾶται».

Ὅμως ἀπὸ φύση καὶ θέση περιορίζεται στὸ πικρὸ παράπονο, στὴ διαμαρτυρία τῆς ἀνημπορίας καὶ τῆς ἐλπίδας:

«Δὲν ἔχω τὴ δύναμη
νὰ σκλαβώσω τὰ χέρια.
δὲν ἔχω τὴ δύναμη
νὰ βάζω τὸ κορμί μου
στὸ δρόμο σου
—καὶ μένω μὲ τὶς παλάμες
ἀνοιχτὲς στὸν ἥλιο
μὲ τ' ὄνειρο
σταλωμένο στὴν καρδιά!»

Ἡ ἀναπόληση καὶ τὸ ἀτέλειωτο κυνηγητὸ τῆς λευκῆς στιγμῆς, τῆς ζωντανῆς πνοῆς ἐναλάσσονται διαδοχικὰ μέσα ἀπὸ τοὺς στίχους τῆς ποιήτριας, ποὺ γυρεύει παντοῦ τὴ λύση, τὴν ἀπάντηση, τὸ γαλήνεμα τῆς συνάντησης μέσα στὸ χρόνο, κι' ἔξω ἀπ' τὸ χρόνο, τοῦ ὁμοιώματος ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀνασύρει πάνω ἀπ' τὴν ταπεινότητα τῶν πραγμάτων. Ἡ τελικὴ ὅμως μαρτυρία παραμένει — ὅπως ἄλλωστε ὅλο τὸ ποίημα προδιαγράφει — ἡ σπαραχτικὴ προσαρμογὴ στὴν ἀνημποριά, στὴν ἀδειωσύνη, μὲ μόνη παρουσία ἀναλαμπῆς τὴν καθαρτήρια γεύση τῆς ἀναζήτησης:

«...μὰ δὲν ἔχω τὴ δύναμη
νὰ σὲ καθηλώσω στὰ χώματα (μου.
νὰ σὲ κλείσω μέσα στὶς χοῦ- (φτες μου
σφιχτὰ ἀξεδιάλυτα.
Στὰ μεσημβρινὰ ἀναδιπλώματα
τ' ἀνέμου
μένουν τὰ χέρια ἀδειανά...
...Σὰν τὰ δικά σου».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Ὁ ποιητὴς τῆς «Λήθης» καὶ τῆς «Ἐλπᾶς».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Ἕνα ὡραῖον φῶς ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν ὕπαρξίν του καὶ ἐφώτιζε καὶ ἐξηυγένιζε πάντα ὅστις τὸν ἐπλησίαζε. Ἐσκόρπιζε παντοῦ ἀνθρωπισμὸν καὶ ὡραιότητα».
ΗΛ. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

«Τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε σ' ὅλο τὸ δρομο ἀπο τις πληγες τῶν παρειῶν του ἐπάγωνε ὑγο λαιμο του καὶ ὑσκολευε τὴν ἀναπνοη. Δε μπορουσε να μιλησει. Ἰους κάνει νοηματα νὰ τοῦ ωσουν χαρτι να γρωψει. Τά αιματα σταζουν ωπ' ὅλες τις μεριες καὶ οι ὡλες του πυροβολικου ἀκουγονται τώρα κοντινοτερες. Ἀλλά οὲν προφταίνει οὐτε νὰ γραψει. Ὁ παπα - Φωτης του κλεινει τα ματια. Ὁ Γιπινος Ἰαριωαλδης, ὁ μονος εκεινη τὴ υτιγμη στρατιωτικος, υτεκεται προσοχη καὶ τὸν χαιρεται. Οἱ ἀλλοι υταυροκοπιοὖνται».

Ἦταν εικοσιοχτὼ τοὺ Νιόβρη, ὅταν ὁ Μαβίλης, διαλεχτὸ παιδι της ἱστοριας καὶ τῆς πατριδας του, ἐκπρόσφερε τὴ ζωὴ του φόρο ἀφοσιωσης στοὺς Βαλκανικους πολεμους στὴν Ἤπειρο. Ζωντας ἴσως κάτω ἀπὸ τὴ βαρεια κληρονομιὰ τοῦ Σολωμοῦ, ὁ Μαβίλης καὶ σὰν Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πιὸ πολύ, σὰν ἐφιανησωτης, πισανὲν γιὰ τοὺς πολλοὺς νὰ μ.ν ἀποτελεῖ πρωτοβάθμιο σταθμο στὰ Ἑλληνικὰ ποιητικὰ χρονικά.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ποιητική του προσφορά, διόλου εὐκαταφρόνητη, τον Λορέντζο Μαβίλη ὀφείλει νὰ τὸν πλησιαζει ὁ μελετητὴς ἀπὸ διαφορετικὴ τοποθέτηση, ποὺ δὰ ἑξορμὰ ἀπὸ τὴν συνετικὴ σκοπιὰ τῆς καθολικῆς ἀνθρώπινης προσωπικοτητας. Καὶ σὰν τέτοια προσωπικότητα ὁ Μαβίλης ἀποτελοῦσε ἕνα γλαφυρό, ὁλοκληρωμένο δεῖγμα τῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς του. Τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνα ποὺ γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε ἦταν ἡ ἐποχὴ τοῦ ὡραίου ρωμαντισμοῦ, τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ἠγετικὴ θέση κρατοῦσαν τὸ ἰδανικὸ τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ φύση, ἡ ἐξιδανίκευση τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς γυναίκας, καὶ ἡ πιὸ ἄμεση ἀφοσίωση στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα. Τὰ ἴδια αὐτὰ συστατικὰ συναντοῦμε καὶ στὸν ἐθνικὸ ποιητή. Μόνο ποὺ στὴ δική του περίπτωση ὅλα τὰ σύγχρονα ρεύματα συγχωνεύονται καὶ μετουσιώνονται στὴν ποιητική του τέχνη. Στὸν Μαβίλη ἀντίθετα ἔχουμε ἕνα διαφορετικὸ συνδυασμό· ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα ἐναλάσσεται μὲ μιὰ ὑγιὴ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴν πράξη καὶ στὸν διαλογισμό. Τὸ ἴδιο κι' ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ φύση καὶ γιὰ τὸν ρωμαντικὸ ἔρωτα.

Τὴν παράδοση ἐξ ἄλλου τοῦ ρωμαντισμοῦ ὁ Μαβίλης τὴν ἔζησε ἀμεσα καὶ τὴν ἀφομοίωσε στὰ 11 χρόνια τῆς φοιτητικῆς του ζωῆς στὴ Γερμανία, χρόνια στὰ ὁποῖα ὁ εὐγενικὸς Ἰθάκιος ζοῦσε σ' ὅλη της τὴν ἔνταση τὴ φοιτητικὴ ζωὴ μὲ τὶς ἐθαλλοσυνες της, τὶς ἀκρότητές της, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδανισμούς της: «Πρέπει νὰ δείξουμε στοὺς Γερμανούς», ἔλεγε στοὺς Ἕλληνες συμφοιτητές του, «ὅτι ἔχουμε καὶ μεῖς ἀνατροφὴ καὶ πολιτισμό». Τὰ Σαββατοκυριακὰ του γεμίζουν οἱ ἐκδρομὲς κοντὰ στὴ φύση, στὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν, στὶς κοιλάδες, πάντα μὲ τ.ν παρέα ὁμορφων κοριτσιῶν. Παρ' ὅλον ὅμως ποὺ βρίσκουμε στὰ φοιτητικὰ του χρονικὰ ἀρκετὲς ἐνδείξεις γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὸ ὡραῖο φῦλο, φίλοι του ὅπως ὁ Πανταζόπουλος διατείνονται ὅτι «δὲν γνωρίζουν ἄλλον νέον σπουδαστὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἔχη ὀλιγωτέρας ἐρωτικὰς περιπετίας ἀπὸ τὸν Μαβίλην ἢ νὰ φέρεται μετὰ μεγαλυτέρας λεπτότητος καὶ εὐσεβείας πρὸς τὰς γυναίκας».

Ἡ ἐξιδανίκευση αὐτὴ τῆς γυναίκας καὶ τοῦ ἔρωτα παίρνει πιὸ στέρεα κι' ἀμετάκλητη μορφὴ στὴ ζωὴ τοῦ ποιητή, ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἄτυχο ἔρωτα που παρέμεινε κι' ὁ μοναδικὸς στὴ ζωή του. Αὐτὸς ὁ ἔρωτας τοῦ ἄφησε στὴ ψυχὴ ἀνεξίτηλες τὶς χαρακιὲς τῆς μελαγχολίας, τῆς ἀπαισιοδοξίας. Ἀπὸ δῶ κιόλας ξεκινᾶ ἡ στροφὴ του στὴν πεσσιμιστικὴ φιλοσοφία τοῦ Σοπενάουερ. Γι' αὐτὸ καὶ ποτὲ του δὲν ἐδεσμεύθη μὲ γάμο καὶ οἰκογένεια, προτιμήσας νὰ περάσει τὴ ζωὴ του μὲ τὴν ἐπίσης ἐλεύθερη ἀδερφή του Ἐσθήρ. Γι' αὐτόν, ὕστερα ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἐρωτικὴ του ἀποτυχία, ἡ μόνη παραμένουσα διέξοδος εἶναι ἡ ὑποταγὴ στὸ καθῆκον.

«Τὸ ἄδειο καὶ τὸ ἀνώφελο τῆς ζωῆς πρέπει νὰ γεμίζουν μὲ τὸ καθῆκον, μὲ τὴν ὑπαγωγὴ τοῦ ἀτόμου στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνικῆς σκοπιμότητος». Τὸ σπέρμα τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐνέβρυε στὴ ψυχοσύνθεσή του, ἡ πίστη στὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, τὸν ἀνεφοδιάζουν, στὴν ἐπιστροφὴ στὴν πάτρια γῆ, μὲ νέα σχέδια γιὰ νέα δράση.

Εἶναι τώρα μιὰ δοκιμασμένη, ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα. Μιὰ ὕπαρξη ποὺ οαμάστηκε μέσα στὴν ὀδύνη τῆς μάταιης συναισθηματικῆς καὶ διανοητικῆς ἀπογοήτευσης. Γραφει συμπερασματικὰ ὁ ἴδιος γιὰ τὶς φιλοσοφικές του ἀναζητήσεις: «Ὅλα τα φιλοσοφικὰ συστήματα εἶναι πνευματικὲς ἀσκήσεις, σὰ μιὰ καλὴ παρτίδα σκάκι. Δεν ἔχουν καμιὰ σχεση μὲ τὴν ἀλήθεια. Σοῦ μπαίνει στο κεφαλι μια ἀρχή, γίνεσαι σκλάβος της, μαζεύεις ὅλη σου τὴ ζωὴ ὅ,τι τῆς πηγαίνει καὶ πετᾶς ὅ,τι ἐναντιώνεται κι' ἅμα φτιάσεις κάτι ποὺ χτυπάει αἰσθητικὰ στὸ πνεῦμα, ἐχεις ἕνα σύστημα ποὺ ζεῖ λίγα χρονια, ἕως ὅτου φτιάσει ἄλλος κατι ὡραιότερο».

Ἔτσι ἀπογοητευμένος ὁ καλλιτέχνης καὶ μ.ι μπορώντας νὰ ὑρει τὴν τελικὴ ἰσορροπιση οὔτε στὴν Ἰνδικὴ φιλοσοφία — μελέτησε καὶ τὰ Σανσκριτικὰ κοντὰ στις ἄλλες γλῶσσες ποὺ κατειχε — οὔτε στὸν Κάντ καὶ στὸν Σοπενάουερ, ἀφο-

σιωσε τη ζωη του στους ειρηνικούς και στους πολεμικούς άγωνες της πατρίδας του. Για είκοσι χρόνια μετα από την έπιστροφή του στην Ελλάδα, ως το 1909, ζει στη σκιά, στην άνία και στη μονοτονία. Συμβάλλει θέβαια όσο του επιτρέπει η μελαγχολική και μονήρης ιδιοσυγκρασία του, στην πνευματική και φιλολογική ζωη του τόπου. Πιο ένεργά συμβάλλει στον άγωνα γιά την επικράτηση της δημοτικής. «Δεν υπάρχουν χυδαίες γλώσσες, αλλά μόνο χυδαίοι άνθρωποι», γράφει χαρακτηριστικά. Γράφει επίσης λυρικούς στίχους σε μορφή σονέτου, γιά τη Δημοτική:

«Είσ' όμορφη, σεμνή χωριατο-
(πούλα
και στον άνθό της νειότης λου-
(λουδίζεις,
δροσερή και γελούμενη ροδίζεις,
όπως στον ούρανό ροδίζ' η αύ-
(γούλα».

Δυό φορές, το 1896 και το '97, διακόπτει την πληκτική νησιώτικη ζωη γιά να έκτελέσει τα πατριωτικά του καθήκοντα στη Κρήτη και στην "Ηπειρο, πριν θυσιάσει τελικά τη ζωή του, το 1912, στους Βαλκανικούς πολέμους.

Η λογοτεχνική έργασία που μας άφησε ο Λορέντσος Μαβίλης είναι περισσότερο γνωστή από τα μουσικολυρικά του σονέτα. Εκτός όμως απ' αυτη την ιδιότυπη ποιητική μορφη που ο Μαβίλης επεξεργάσθη και έτελειοποίησε αξιοπρόσεχτα, έγραψε επίσης κι' άλλη άπλη, παραδοσιακη ποίηση, στην οποία διακρίνομαι πάντα τις τάσεις της έποχης, την άγάπη στην πατρίδα:

«ΜΟΝΗ' ΟΙ ΜΑΡΑΘΩΝΟΜΑΧΟΙ»

«Εβαστάξαν τα παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεμένα.
πάντα σαν τα ίδρυά του δάσου,
σαν τους βράχους. ένα κι' ένα».

ή στο σονέτο

«ΠΑΤΡΙΔΑ»

«Πατρίδα μου, σηκώσου. Ας
(λάμψει πάλι
στον αίθέρα ψηλά το μέτωπό
(σου
και της Ελευτεριάς θε νά προ-
(βάλει
ή μέρα και το θείο πρόσωπό σου
θα λάμπει σαν τον ήλιο της.
(Μεγάλη
θα γίνεις κι' άλλοιά τότε στο
(έχτρό σου.
Πληθωρική ή πίστη του στην
ελληνική έλευθερία διαλέγει άπειρους τρόπους νά έκδηλωθεί, νά διατρανωθεί:

«ΠΛΗΡΩΜΑ ΧΡΟΝΟΥ»

«Κι' ά σε κρατούν πισθάγκωνα
(δεμένη,
κι' ά χίλια μύρια βάσανα πα-
(θαίνεις.
μα στο τέλος θε νάβγεις κερδε-
(μένη, —
είσ' αίμα 'Ελληνικό και δεν πε-
(θαίνεις.
"Αν είναι ένας Θεός δικαιοκρί-
(της,
σύ θα το δείξεις, Λευτεριά της
(Κρήτης».

Η άλλη κατεύθυνση, πλατεια διαδεδομένη και στους Ευρωπαίους ποιητές — Σέλλεϋ, Κητς — ή άγάπη γιά τη φύση, είναι έπίσης έπανειλημμένα παρούσα στη ποίηση του Μαβίλη. Κάποτε μάλιστα είναι στίχοι που φανερώνουν άμεσα το θαυμασμό του λογοτέχνη γιά τη Σολωμική έργασία και την έπίδραση που ο Ζακυνθινός βάρδος έξήσκησε στη δική του τέχνη. Οι στίχοι από την «Πατρίδα»:

«Πεταλούδες πετούν ταίρι μέ
(ταίρι,
έδω δουΐζει μέλισσα, έκει σφή-
(κα·
τη φύση στην καλή της ώρα
(έβρηκα,
λαχταρίζει ή ζωή σ' όλα τα
(μέρη».

μας θυμίζουν έντονα τις άλησμόνητες γραμμές από τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους»:

«"Εστησε ο "Ερωτας χορό μέ
(τον ξανθό Απρίλη
κι' ηδρεν ή φύση την καλή της
(τη γλυκειά της ώρα».

Στο «Ειδύλλιο», βρίσκουμε το συνδυασμό του τρυφερού ρωμαντισμού με τη λατρεία της φύσης:

«Μέ φωτίσματ' ουρανίου λαμ-
(πυρίζουν
οι ελιές όξω στη λιακάδα.
Μόνο έδώ νερά δροσάτα μουρ-
(μουρίζουν
εις τ' απόσκια μέσ' την πλού-
(σια πρασινάδα.
Μιά σκεπη μας πλέκουν άνθη
(έδω και, φύλλα
όπου ή κάψα δεν περνάει.
Μόνο απάνουθε το φως την
(πρασινίζει
στα τετράξανθα μαλλιά σου άν-
(τιφωτάει».

Διαφορετικό συνδυασμό φύσης—πατρίδας βρίσκουμε στο ποίημα «Εις την Πατρίδα»:

«Πατρίδα, σαν τον ήλιο σου
(ήλιος άλλού δεν λάμπει.

Πώς εις το φως του λαχταρούν
(ή θάλασσα κι' οι κάμποι,
πώς λουλουδίζουν τα βουνά, τα
(δάση, οι λαγκαδιές.
στέλνοντάς σου θυμίαμα χιλιά-
(δες μυρωδιές».

Ιδιοσυγκρασία κλειστή, ο Μαβίλης άν και ύμνησε άπλόχερα τον ίδεαλιστικό έρωτα, σπάνια έν τούτοις, ή σχεδόν ποτέ, δεν άναφέρεται στο προσωπικό του δράμα που τού έσπασε ούσιαστικά την καρδιά, κάνοντας τον άνίκανο πιά νά ξαναγαπήσει άληθινά. Η λυρική όμως, όπως είπαμε, άναφορά στην άγάπη άφθονεί στην ποίησή του.

"SANSARA".

«Δε λαχταρώ κι' άναστενάζω
(γι' άλλη
καλοτυχία, παρά γιά τά φιλιά
(σου·
μα έσύ πετάς νά στήσεις τη
(φωλιά σου
μ' άλλο ταίρι σε ξένο περι-
(γιάλι».

Στην «Αλκαϊκή Ωδή», συναντούμε και πάλι τη Σολωμική υπόμνηση:

«Ποιά είν' έκείνη που κατε-
(βαίνει,
στ' άσπρα ντυμένη άπ' το
(βουνό
και ο Μαβίλης λέει:

«Ασπροντυμένη κόρη άργοπάταε
χαράς τραγούδι ως άγγελος
(ψάλλοντας
και με μάτι άγάπη γεμάτο
τον γαλανόν ούρανό κυττούσε».

Εκτός άπό την προσωπική του ποίηση, ο Μαβίλης άσχολήθηκε έπισταμένα και με τη μετάφραση ξένων κλασσικών άριστουργημάτων. Ας μη ξεχνούμε έξ άλλου ότι οι Εφτανησιώτες λόγιοι ήταν πνευματικά μορφωμένοι με καλλιέργεια βαθειά και πολύπλευρη γνώση, και προτιμούσαν νά διαβάζουν περισσότερο παρά νά γράφουν. Η μετριοφροσύνη δε που χαρακτήριζε τον ποιητη τον έμπόδιζε, σ' όλη του τη ζωή άπό την έπιθυμία ή την προσπάθεια της προβολής και της δημοσιότητος — τα λίγα ποιήματα που δημοσίευσε ζών — έμφανίσθηκαν με ψευδώνυμα. Ανάμεσα στις μεταφράσεις του βρίσκομε τον «Σαούλ» του Μπράουνιγκ, άποσπάσματα άπό τον «Φάουστ» του Γκαίτε, «Το παράπονο της Δήμητρας» του Σίλλερ κ.ά. Λιγοστές οι μελέτες και τ' άρθρα του έπιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του ότι δεν ήτο, και δεν ήθελε νά θεωρείται σάν «μελετητής».

Ο Λορέντσος Μαβίλης υπήρξε μιά εξέχουσα Ελληνική φυσιογνωμία. Στην ιστορία όμως των Νεοελληνικών γραμμάτων κατέχει θέση άξιοζήλευτη, παρά τις κάποιες τεχνικές στιχουργικές του έλλείψεις, χάρη στά σονέττα του, άνάμεσα στά όποία ξεχωρίζουν γιά το τέλειο αίσθητικής μορφής και περιεχομένου «Η ελπιά», «Η λήθη», «Καλλιπάτειρα» κ.ά. Γιά τα σονέτα του ποιητη, γράφει ο Κ. Παπαγιάννης:

«Τα σονέτα του, πολύτιμα πετράδια του νεοελληνικού Παρνασσού, μας μεταδίνουν μουσικοποιημένα, λαμπερόχρωμα, τα εύγενικά βαθειά του συναισθήματα που άντιφεγγίζουν, τρικυμισμένα ή γαλήνια, τα βάθη της ώραίας του ψυχης, ξεχωριστης άνθρώπινης ψυχής».

Ποιός θα μπορούσε νά το άμφισβητήσει φέρνοντας στη μνήμη τους στίχους της «Λήθης;»

«Καλότυχοι οι νεκροί που λη-
(σμονάνε
την πίκρια της ζωής. "Οντας
(βυθίσει
ο ήλιος και το σούρουπο άκλου-
(θήσει,
μην τους κλαΐς ο καημός σου
(όσος και γάνναι.
Τέτοιαν ώρα οι ψυχές δίψούν
(και πάνε
στης λησμονιάς την κρουσταλ-
(λένια βρύση·
μα βούρκος το νεράκι θα μαυ-
(ρίσει
ά στάξει γι' αύτες δάκρυ όθε
(άγαπάγε.
Κι' άν πιούν θολό νερό ξαναθυ-
(μούνται
διαβαίνοντας λιβάδια άπό άσφο-
(δίλι,
πόνους παλιούς που μέσα τους
(κοιμούνται.
"Α δε μπορείς παρά νά κλαΐς
(το δείλι,
τους ζωντανούς τα μάτια σου
(άς θρηνήσουν·
θέλουν:- μα δε βολεί νά λησμο-
(νήσουν».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Έπικαιρότητες

ΟΙ ΦΙΛΟΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Πενία, άμάθεια και πολιτικός έκβιασμός

Της Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τις έβδομάδες που πέρασαν η Κύπρος ξανάγινε το άμφιθέατρο παγκοσμίου σημασίας πολιτικών έξελίξεων. Εκινητοποιήθησαν στόλοι, αεροπορικά σμήνη, διεθνείς διπλωματες και συντονιστές, συνηλθαν συμμαχίες και παγκόσμιοι όργανισμοί. Αυτά ξανάγιναν στο παρελθόν. Ελπίζουμε νά μη ξαναγίνουν στο μέλλον — γιατί ο Κυπριακός λαός κουράστηκε πιά άπό το σάλο της δημοσιότητας, ώρίμασε πιά μέσα στη σύρραξη και στην άπειλη της σύρραξης και έχει άναπτύξει άρκετά ισχυρό πολιτικό κριτήριο για νά γνωρίζει πώς πρέπει νά έπιδιωχθεί η δίκαια και ήθική λύση του προβλήματός του.

Όμως μέσα σ' αυτές τις μέρες που πέρασαν, που λίγο - πολύ οι καρδιές σφιχτήκαν στη θέα της πολεμικής προετοιμασίας, κι' η φαντασία ράγισε, τσακίστηκε πάνω στη φρίκη της πιθανολογίας ένός πραγματοποιούμενου 'Αρμαγεδώνος, γεννήθηκαν γιά πολλοστη φορά έρωτήματα. Και δεν πρόκειται γιά έρωτήματα πολιτικολογικά. Ξανάπαμε πολλές φορές ότι στην 'Αριθμητική ένα κι' ένα ποτε δεν κάνουν τρία. Ήταν η 'Αγγλία με την διαιρετική πολιτική της, που ένεθάρρυνε, έσημαντικοποίησε και έξήγειρε τον Τουρκικό Κυπριακό παράγοντα. Κι' ήταν η Τουρκία με την έτοιμορροπη πολιτεία της που γύρευε έξωτερικές περιπέτειες, δακτηριακές παρελκυστίνδες γοήτρου. Κι' ύστερα ήταν η ιστορική έπιδίωξη της 'Ελλαδο - Κυπριακής 'Ενώσεως. Και τρύπωσε μέσ' τις κουίντες η γεωγραφική στρατηγική θέση της Τουρκίας, και τα μεγάλα ξένα συμφέροντα. Και το ζητημα πελάγωσε στους πολιτικούς δαιδάλους. 'Εκφυλίσηκε. Κι' η γνώμη του Κυπριακού λαού έτέθη έκποδών, κι' ένα κι' ένα πότε κάνουν πέντε, πότε δέκα και πότε άπαιτούνται λογάριθμοι γιά την έκτέλεση της πιό άπλης άριθμητικής πράξης, γιά την λύση του πιό άπλού πολιτικού προβλήματος.

Αυτά τα ξανάπαμε. Όμως έκείνο που δε ξανάπαμε, που δε μας άπησχόλησε έπιστάμενα στο παρελθόν είναι η στάση της Τουρκίας κάθε φορά που η κατάσταση γύρω άπό το «Κυπριακό» φτάνει μιά άποκορύφωση — φυσική η τεχνητή.

Ο διακατεχόμενος άπό την μανία της αυτοκτονίας, διατυμπανίζει πάντα την πρόθεσή του, άλλ' ούδέποτε σχέδον την πραγματοποιεί. Η και έν τό κάνει, προνοεί πάντα γιά ένα μεΐζον περιθώριο γιά τη διάσωσή του. Στους σημερινούς δε πολέμους λίγο διαφέρουν οι συμβαλλόμενοι άπό τον αύτοκτονοῦντα. Όχι μόνο στην γενική έφαρμογή — γιατί οι λαοί σήμερα έξοπλίζονται όσο πιό καλά μπορούν άλλά και γιατί στην προκειμένη περίπτωση η Τουρκία δεν θάχει ν' άντιμετωπίσει έχθρό ούτε λιγόψυχο, ούτε άπειρο του πολέμου. Γι' αυτό και δεν πρόκειται νά γλυτώσει άπό μιά έκτεταμένη πολεμική σύγκρουση άκέραια και άκολώβητη.

Θά δδηγήσει τό λαό της και τον πάτριο και τον Κυπριακό στην έθνική αυτοκτονία. Ποία λοιπον τα συστατικά της Τουρκικής πολεμοκαπηλίας όταν έθνη και λαοί άποστρέφουν το πρόσωπο άπό την αίματοχυσία και μόχονται νά κατοχυρώσουν το οικοδόμημα της είρήνης και της ευημερίας; Μήπως η έξοργισμένη συνείδηση της ήθικης άδικίας; Αλλά η πανδομολογουμένη πολιτική άντικειμενικότητα δεν βλέπει στην Τουρκική τοποθέτηση παρά τον εύκολο καιροσκοπισμό — μειονότητες υπάρχουν παντού, και μέχρι τού '63 η Τουρκο - Κυπριακή μειονότητα έτύγχανε καλής μεταχειρίσεως, και συμβιούσε άρμονικά μέ τό 'Ελληνο - Κυπριακό στοιχείο. Αφού τότε η πολεμική όρνη της Τουρκίας δεν προκύπτει άπό το έξοργισμένο δίκαιο, θά ποέπει νά προκύπτει άπό άλλους πασάγοντες. πολύ πιό ευτελείς, η άπό ένα συνδυασμό παραγόντων πολύ πιό εύτελέστατο.

Είναι γνωστό τό χαμηλό βιοτικό έπίπεδο του Τουρκικού λαού. Είναι γνωστά τα τεράστια χρέη που όλοένα έπισωρεύονται στο παθητικό της Τουσικής Κυβερνήσεως. Κι' είναι γνωστή έκ παραλλήλου η φιλάθεια που ύποστίζει τη νώρα. Κάπου 70—80% του πληθυσμού είναι άνσήμωτοι. Κάτω άπό συνθήκες λοιπόν άλιότητας, άγραμματοσύνης και στέρησης, οι λαοί είναι πάντα έτοιμοι νά σηκώσουν τα όπλα. Είναι πάντα έτοιμοι νά καταφύγουν στη βία. Κι' άλλοτε τα όπλα στρέφονται — όταν είναι άρκετά άφυπνισμένοι ενάντια στο ίδιο το πολιτικό καθεστως της χωρας, και δημιουργούνται νεα πολιτικά συστήματα και νέα πολιτικά καθεστώτα. Άλλοτε όμως, όπως στην προκειμένη περίπτωση, παθητικά έρμαια στείρα όντα μιάς έπιτήδειας ήγεσίας, άπροβλέπτως την παρόρμηση πρός την αύτοκαταστροφή, άποβλέποντας στα λάφυρα της σφαγής, του ολέθρου του κλαυθμού και των έρειπίων. Βλέπετε, δεν διακυβεύουν την εύημερίαν των οι Τούρκοι. Δεν διακυβεύουν την πρόοδόν των. Δεν ριψοκινδυνεύουν νά χαλάσουν μέσα σε λίγες ώρες, ό,τι οικοδόμησαν έπίπονα κι' έπιμοχθα μέσα σε χρόνια και δεκαετηρίδες. Ζούσε τη δραματική παραφρασύνη του άπελπισμένου. Κι' ο άπελπισμένος βλέπει τα τρισάθλια ματοβαμμένα άχυρα του πολέμου σάν στέρεες βάρκες, σάν σωσίβια. Αυτά όμως, όσαν άφορά το λαό, το πρόβατο το άξιοθρήνητο που δεν ξέρει που νά στρέψει τα πυρά του, προκειμένου νά άναβλέψει και νά ορθοποδήσει. Η πολιτική όμως ήγεσία; Μέ ποιά άραγε συνδυασμό νά κατέρχεται στο στίβο ορυομένη και έκβαλλουσα φαρμακερά τόξα άπειλής; Θάταν άσφαλώς κουτή μιά ήγεσία τόσο έπιδέξια στην κατανάλωση των δανειζόμενων έκατομμυρίων, άν δεν ήξερε νά έκμεταλλευθεί, την άμάθεια και την τρισαθλιότητα των υπηκόων της. Κι' αυτό κάνει. Στήνει το σκηνικό. Και το στήνει με τα πολύτιμα λεφτά που μπορούσαν ν' άνοίξουν σχολεία, νά ήλεκτροφωτίσουν χωρία, ν' άγοράσουν φάρμακα και νά έκπαιδεύσουν ιατρούς, στήνει το σκηνικό με τους πληρωμένους παληάτσους της που ζώνονται και ξεζώνονται τα πολεμικά όπλα κι' άνεβοκατεβαίνουν τα πολεμικά σκάφη, κι' υπακούουν στά θεατρικά παραγγέλματα μιάς θεατρινοτικης ήγεσίας που πάει νά χάσει κάθε αίσθηση του σοβαρού και του ιερού άλλά και του τραγικού του πολέμου. Και στήνει το σκηνικό με τα ξενοκίνητα ιπτάμενά της — πετρέλαιο άπό δω, σκάφη άπό κεί, έκπαιδευμένο έμψυχο ύλικό άπό άλλου, και όργώνει τους Κυπριακούς ούρανούς με τα «τζέτ» της, και διαταράττει με τον βόμβο της τη παγκόσμια είρήνη και την διεθνή τάξη κι' άσφάλεια.

Το θέατρο τώρα βέβαια δε γίνεται μόνο γιά έσωτερική κατανάλωση. Διπλός ο στόχος, πρώτα έξακοντίζεται κατά των παθητικών έκατομμυρίων που γυρεύουν στόχο γιά νά έξαχσουν την μιζέρια τους και νά άποσχολήσουν την άπογνωσή τους. Η άλλη βέβαια προσπάθεια στρέφεται στον στίβο της έξωτερικης πολιτικής.

Έκεί όπου δε λάμπει το δίκαιο, λάμπει το σπαθί, και στην περίπτωση της Τουρκίας η άντανάκλαση του σπαθιού. Κι' άφού οι μεγάλες δυνάμεις στα άρματα των οποίων σέρνονται άλλες μικρότερες σάν την Τουρκία, δεν βλέπουν, άπό σκοπιμότητα τη λάμψη της δικαιοσύνης, η Τουρκία έκβιάζει με τη λάμψη της πολεμικής άστραπής. Κι' άνοιγει νά χρησιμοποιεί τα ώραία λεφτά που της δανείζουν γιά νά δεί πρόσβο και

προκοπή, τὰ χρησιμοποιεῖ ἐξυβριστικά, προκλητικὰ κι' ἀναίσχυντα γιὰ νὰ τὶς ἐκδιάσει νὰ δεχτοῦν τὰ καμώματά της, ν' ἀνεχτοῦν τοὺς παραλογισμοὺς καὶ τὰ παιδιαρίσματά της. Κι' ὁ φαῦλος κύκλος τῆς πολιτικῆς ἀνηθικότητας ὁλοκληρώνεται. Κι' ἡ δύναμη ποὺ θάπρεπε νὰ ἐπενδύεται σὲ πράξεις εἰρήνης, ἐπενδύεται σὲ ἐκμανεῖς ἀπειλὲς ὁλέθρου καὶ καταστροφῆς, ποὺ γιὰ περισσότερη θεατρικὴ «πειστικότητα», ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, μπορεῖ καὶ στὸ μέλλον, νὰ ξεσπάσουν καὶ σὲ καμμιὰ σύντομη ἀστραπιαία πραγματοποίηση.

Ἐλπίζουμε τὸ πρόσφατο δραματικὸ ζενὶθ τῆς Τουρκικῆς ἀλλοφροσύνης νὰ ὁδηγήσει σὲ μιὰ μόνιμη πιὰ ὅπως εἴπαμε ἐπίλυση τοῦ προβλήματός μας. Τότε ὅμως ἄραγε ἡ Τουρκία, τί θὰ κάνει, γιὰ ν' ἀποσπάσει τὸν πληθυσμό της ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς εἰρήνης; Πῶς θὰ ἐκδιάζει πιὰ τοὺς συμμάχους της; Καὶ ποῦ θὰ ἐπανεύρει τὰ ἑκατομμύρια ποὺ δαπάνησε στὶς πολεμικὲς κινητοποιήσεις της ἐναντίον τῆς Κύπρου; Κι' ὁ ἀποτραμένος λαός της θ' ἀνανήψει ἄραγε ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν ὑστερικὴ μυωπία του;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ

Οἱ ἐπιπόλαιοι νέοι μας θύματα πολιτικῶν καταστάσεων. Ἀνάγκη ὑγειοῦς πολιτικῆς διαφώτισης στὰ σχολεῖα μας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Γνωρίζουμε καὶ σπεύδουμε πρὸς Ικανοποίηση τῶν ἐξηρτημένων ἐθνικῶν αἰσθημάτων ὅτι ἡ Κυπριακὴ μαθητιῶσα νεολαία διεδραμάτισε ρόλο ἀποφασιστικὸ καὶ τελεσφόρο στὴ διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Ποιός ὅμως ὀρθοφρονῶν καὶ ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς θὰ μποροῦσε νὰ ἀρνηθῆ τὸ γεγονὸς τῆς ἔξωθεν, τῆς ἐκ τῶν ὡρίμων ἡλικιῶν προερχομένης ὑποκίνησης, ἀφύπνισης καὶ ὀργάνωσης τοῦ μαθητοκοσμου γιὰ νὰ δώσει ὅ,τι ἔδωσε κι' ὅπως τόδωσε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ δραματικὲς φάσεις τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας; Κανένας, πιστεύουμε. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια ντροπὴ ἢ ὑποτίμηση γιὰ τὰ Κυπριακὰ νειάτα. Εἶναι ἁπλούστατα ἡ ἐπιμαρτυρία γιὰ τὴν ψυχοσύσταση τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐποχὴ καὶ χῶρο. Εἶναι οἱ ἔφηβοι οἱ εὐαίσθητοι δέκτες, ἐκεῖνοι ποὺ παραλαμβάνουν τὰ μηνύματα τῆς κοινωνίας, τὰ δαμάζουν μέσ' τὸ καμίνι τῶν ἀναζητήσεών τους καὶ φτειάχνουν τὸν ἀγῶνα τους γιὰ τὰ ἰδανικά. Καὶ σὲ καιροὺς εἰρηνικοὺς τὰ ἰδανικὰ μπορεῖ νὰ περιορίζονται στὸν τομέα τοῦ πνεύματος, σὲ περιόδους ὅμως πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς φουρτούνας, τὰ ἰδανικὰ παίρνουν μορφὴ πιὸ σκληρή, πιὸ μάχιμη καὶ χαλκεύονται μέσα στὴ μάχη, μέσα στὴ σύραξη, μέσα στὴ βία. Καὶ ἡ Κυπριακὴ νεολαία πρόσφερε πρὶν μιὰ δεκαετία, ἕνα γνήσιο δεῖγμα τῆς νεανικῆς θέρμης καὶ τοῦ ἐφηβικοῦ παλμοῦ μπροστὰ στὴν ἐπιταγὴ τῶν ἐθνικῶν πεπρωμένων. Τὰ νειάτα ὅμως ἔχουν καὶ τὴν ἀρνητική τους ὄψη — σὰν κατάσταση ἀνολοκλήρωτη ποὺ εἶναι. Τὴ σκιὴ πλευρά. Τὴν ἀσπούδαστη ἑτοιμότητα γιὰ ἀνταπόκριση στὰ εὔκολα δολερὰ καλέσματα — ἠθικά, κοινωνικά, ἐθνικά, πολιτικά. Κι' αὐτὴ τὴν ἀρνητικὴ ὄψη τὴν παρακολουθεῖ ὁ γοήμων Κύπριος τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες νὰ ἐκδηλώνεται καὶ γεμίζει ἡ ψυχή του μὲ ὀδύνη καὶ ἀγανάκτηση. Ὀδύνη γιατὶ βλέπει τὰ παιδιά του νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν τάξη καὶ νὰ ξεχύγωνται στοὺς δρόμους κραυγαλέα καὶ ἐπιθετικά, ὑπακούοντας σὲ ὑποδείξεις πολιτικολογικὲς καὶ πιθανὸν ἐσφαλμένες, καὶ ἀγανάκτηση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι προκειμένου νὰ διαδώσουν τὶς δικές τους πολιτικὲς ἀντιλήψεις, δὲν διστάζουν νὰ βάλουν προμετωπίδα τὸν μαθητόκοσμο. Παραβλέπουν τὸ γεγονὸς ὅτι κανένα δὲν πείθουν περὶ τοῦ «αὐθορμήτου» τῶν μαθητικῶν αὐτῶν διαδηλώσεων. Κανένα δὲ περαιτέρω δὲν ἐντυπωσιάζουν τὰ ξεσπάσματα αὐτὰ ἀνὰ τὰς ρύμας καὶ τὰς ἀγυιάς. Γιατὶ ἂν φρονοῦν ὅτι τὰ συνθήματα ποὺ ρίχνουν οἱ μαθητὲς στὶς διαδηλώσεις τους εἶναι ἀντιπροσωπευτικὰ μιᾶς ὁποιασδήποτε μερίδας τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, τότε σ' αὐτὸν ἂς στραφοῦν. Ἂς ἠγηθοῦν ἂν ἔχουν τὴ δύναμη καὶ τὸ παράστημα τέτοιων λαϊκῶν ἐκδηλώσεων ἀφοῦ σφυγμομετρήσουν τὴν ὕπαρξη τῆς ἀντιφρόνησης μὲ τὴν ἔκφραση τῆς ὁποίας φορτώνουν τὸ παιδὶ ποὺ θάπρεπε νὰναι σκυφτὸ πάνω ἀπὸ τὸ βιβλίο του. Ἀλλὰ ἀντιθέτως. Ἀποσποῦν βίαια αὐτὸ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴν περισυλλογὴ τῆς μάθησης καὶ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ ποντάροντας πάνω στὴν εὐαίσθητη του δεκτικότητα, ποὺ ἀστραπιαία μεταβάλλεται σὲ ἐπιπολαιότητα μιὰ καὶ δὲν ἔχει τὴν ὡριμότητα τῆς ἀντικειμενικότητας καὶ τῆς εὐθυκρισίας, καὶ τὸ σπρώχνουν στὴ φωνασκία καὶ στὴν ἀγευθυνότητα τῆς πολιτικῆς διαδήλωσης. Κι' αὐτὰ ἐνῶ μιὰ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση μᾶς ἐγκατέλειψε, κι' ἐνῶ ἡ δική μας Κυβέρνηση πάσχει κι' ἀγωνίζεται μὲ μόνον ὅπλο τὸ ἠθικὸ δίκαιο, νὰ ἐπιφέρει τὴν ὀρθή, τὴν μόνην ὀρθὴ γιὰ τώρα λύση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος. Κι' ἐνῶ κινητοποιοῦνται κράτη καὶ πρόεδροι γιὰ τὸ πρόβλημα μας, ξεφουρνίζουμε τὰ παιδιά μας στοὺς δρόμους γιὰ νὰ ἀμολυθοῦν σὲ πολιτικὲς ἐριδες ἀναμεταξύ τους καὶ γιὰ νὰ περιέρχονται τὰ διάφορα σχολεῖα, ὑποκινώντας τοὺς νομιμόφρονες μαθητὲς νὰ τοὺς συγοδεύσουν καὶ ἐνισχύσουν στὶς ἀγόητες ἐξορμήσεις τους. Ξεχνοῦμε φαίνεται πὼς οἱ φόρτοι τοῦ ἀγῶνος ἐπάνω στὴν παιδεία μας ἀκόμα δὲν ἔχουν καλοξοφληθῆ. Ξεχνοῦμε πὼς πρόσφατα δεκαεφτὰ ὁλόκληρες μέρες τὰ σχολεῖα ἀργήσανε μὲ τὴν ἀπεργία τῶν καθηγητῶν. Καὶ μᾶς διαφεύγει κιόλας ἴσως τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὲς τὶς ἡμέρες ποὺ ὁ καθηγητικὸς κόσμος διεξῆγε ἀγῶνα ἠθικῶς δίκαιον, τὴ ἐλλείψει ὑποκινήσεως —μπράβο στοὺς ἐκπαιδευτικούς— καμμιὰ παρουσία μαθητικὴ καμμιὰ φωνὴ εἰρηνικὴ ἢ ἔντονη δὲν διεγράφη καὶ δὲν ἀνυψώθη πλαϊ στοὺς ἀγωνιζόμενους πνευματικοὺς πατέρες τους.

Θλιβερὸ λοιπὸν τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὴν συντομη αὐτὴ ἐξέταση τῆς ἀρνητικῆς πλευρᾶς τῆς ἐφηβικῆς ψυχοσύνθεσης. Ἐξαρση πολλή, ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονη παθητικότητα, ὅπου ἀναμένεται καὶ χρειάζεται πρωτοβουλία. Δυναμικότητα ἐπιθλητική, ἀλλὰ καὶ ἀταξία ἐπώδυνη, ἄσκηση ἀπερίσκεπτη, καὶ ἐθνικῶς ἐπιζήμια.

Καὶ διερωτᾶται κανεὶς μὲ ποιό μέσο μπορεῖ νὰ σωφρονίση τὴ θερμοκέφαλη Κυπριακὴ νεολαία. Ἀσφαλῶς τώρα, ἢ ὁποτεδήποτε ἄλλοτε ξεφύγουν οἱ μαθητές μας ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἢ τὴν ἐθνικὰ ἐποικοδομητικὴν των ἀποστολήν, τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἔχει καθῆκον νὰ βάλη πειθαρχία καὶ νὰ τοὺς ἀγακαλέση στὴν τάξη. Ἀλλὰ τὰ αἴτια δὲν θάχουν θεραπευθῆ. Κι' αὐτὰ τὰ αἴτια πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν στὴν ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση ποὺ προγοεῖ τὸ ἐκπαιδευτικό μας σύστημα. Πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν ἔλλειψη τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας τοῦ χαρακτῆρα, ἑνὸς χαρακτῆρα ποὺ θὰ ξέρει νὰ διακρίνει, νὰ σταθμίζει, νὰ παίρνει ἀποφάσεις καὶ νὰ τὶς ἐφαρμόζει μὲ δύναμη καὶ παρρησία ὅπου ἡ περίσταση τὸ καλέσει. Οἱ νέοι τῶν 17 καὶ τῶν 18 χρόνων ἂν ἔχουν ζήσει σὰν ὑπολογίσιμες ὀντότητες μέσα σὲ μιὰ πραγματικὴ σχολικὴ κοινωνία καὶ δὲν ἔχουν ἁπλῶς διέλθη τὰ διάφορα στάδια τῆς σχολικῆς τους ζωῆς σὰν αὐτόματοι συσσωρευτὲς γνώσεων, θὰ ἔχουν συγείδηση τῆς εὐθύγης τους καὶ ἀπέναντι στὴν πλατύτερη, τὴν ἐξωτερικὴ κοινωνία. Καὶ δὲ θὰ σπεύδουν μὲ τὴν πρώτη ὑπόδειξη, χωρὶς δική τους στάθμη ἢ κριτήριο νὰ γίνονται πιόνια μιᾶς οἱασδήποτε πρόθεσης.

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἀκόμα ἐξ ἴσου σημαντικό. Ἡ Κύπρος διῆλθε καὶ διέρχεται ἡμέρες πολιτικῆς τρικυμίας. Εἶναι ὀρθὸ μέσα σ' αὐτὴ τὴν τρικυμία νὰ μὴν ὑπάρχει μιὰ σωστὴ πυξίδα ποὺ νὰ καθοδηγεῖ τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τοῦ ἔθνους γύρω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα; Ἴσως ναναι τολμηρό. ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου διδάσκεται τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου, εἶναι ἀπαραίτητο ἕνα γενναῖο βῆμα προσαρμογῆς στὴ σύγχρονη πολιτικὴ πραγματικότητα. Ἡ νέα μας γενεὰ ζεῖ μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴ τρομαχτικὰ σημαντικῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων, χωρὶς νὰ καθοδηγεῖται περὶ αὐτῶν μὲ τρόπο ἐπιστημονικό, ἀντικειμενικὸ καὶ ψύχραιμο. Μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀποκλείει τὸ φανατισμό, τὸ σωβινισμό, τὴν μισαλλοδοξία καὶ τὴν προκατάληψη. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ὑγιοῦς πολιτικῆς διαφώτισης γύρω ἀπὸ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα στοὺς ὁδυνηροὺς τροχοὺς τῆς ὁποίας ἡ Κύπρος ἔχει ἐμπλακῆ, ὀφείλει ἡ παιδεία μας νὰ σχηματίσει τὰ πολιτικὰ κριτήρια τοῦ αὐριανοῦ πολίτου. Ἔχει καθῆκον νὰ τὸ κάνει. Ἀπέναντι στὸν αὐριανὸ κόσμο, ἀπέναντι στὴ σημερινὴ πολιτεία, ἀπέναντι στοὺς γονεῖς ποὺ ἐμπιστεύονται τὰ παιδιά τους στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ μορφωθοῦν καὶ τελειογνουν —εὐκολη λεία— μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν ὑποβολιμαία ἔξαρση στοὺς δρόμους διαδραματίζοντας ἕνα ρόλο ποὺ δὲν τοὺς ζητήθηκε παρὰ ἀπὸ τοὺς ἐπιτήδειους, καὶ παραμελώντας τὴν πνευματική τους ὁλοκλήρωση. Γιὰ τὴν εὔκολη καὶ πρόχειρη φυγὴ ἀπὸ τὴν «δυναστεία» —ἔτσι κατάτγησαν καὶ τοὺς κατήντησε τὸ σύστημα μας νὰ τὴ βλέπουν. δυστυχῶς— τῶν μαθημάτων. Τέλος ἔχει καθήκον ἡ παιδεία μας νὰ σχηματίζει τὸ πολιτικὸν κριτήριον τοῦ μαθητῆ, ἀπέναντι στὸν ἴδιο γιατὶ μιὰ μέρα θὰ γίνει κριτὴς κι' ἐπικριτής της, ὅταν βγαίνοντας στὸν στίβο τοῦ ἐπαγγελματικοῦ συναγωνισμοῦ, συγειδητοποιήσει τὶς ἐλλείψεις του καὶ τὰ κενά του. Καιρὸς λοιπὸν νὰ πάψουμε ν' ἀφήνουμε τοὺς μαθητές μας εὔκολη λεία κι' εὐχρηστο ὑλικὸ στὴν ὁποιαδήποτε πολιτικὴ θύελλα ποὺ πλακώνει τὸν τόπο — κι' οἱ τέτοιες θύελλες μᾶς συγκλονίζουν πέραν πιὰ τῆς μιᾶς δεκαετίας.

Ἐπικαιρότητες

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΑ ΠΡΩΤΟΥΓΕΝΝΑ

Γιορτές, βιτρίνες, δῶρα καὶ... παρωδία...

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἦταν κάποτε οἱ χρονιάρες μέρες ἥσυχες. Ἄναφτε τὸ τζάκι στὴ γωνιά, κι ας μὴ ἔπεφταν τούφες χιόνια στὸ παραθυράκι. Ἐπεφταν ὅμως ὄνειρα ἀπ' τὰ ματόκλαδα τοῦ Χριστιανοῦ. Ὄνειρα γεμάτα ζωὴ καὶ χαρὰ καὶ φρεσκάδα. Κι' ἄλλα διαλύονταν στὴ μεθεόρτια παρακμή, κι' ἄλλα γοτίζαν μὲ τὴ δροσιὰ καὶ τὴ ζωντάνια τους τὶς γιορτάσιμες σκέψεις. Κι' ἄλλα γίνονταν μικρά, μικρούτσικα, τόσα δὰ φωτοστέφανα ποὺ ἀκουμποῦσαν σὲ κάποια μικρούτσικη τόσηδα γωνιὰ τῆς καρδιᾶς καὶ τὴ χάιδευαν μὲ τὸ φῶς τους γιὰ καιρό. Γιὰ ἀρκετὸ ἴσως καιρό. Τότε μπορεῖ νὰ εἶχε σημασία μιὰ χειραψία, ἕνα μπαλλόνι, ἕνα τόπι πολύχρωμο, μιὰ εὐχή. Τότε μποροῦσε νὰ εἶχε σημασία μιὰ κούκλα, ἕνα Χριστόψωμο.

Σήμερα πυροτέχνημα ἡ καρδιὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἔσπασε πάνω στὰ τείχη τῆς πολιτείας καὶ γέμισε τὸν οὐρανό της μὲ χίλιες λάμψεις πολύχρωμες, φευγαλέες. Πηγέτας τ' ἄστρο τῶν μάγων μέσ' τὴν κραυγαλέα φωταψία τῆς παραμονῆς Μπαλλόνια θές, σιδηροδρόμους, ἀστροναῦτες, κοῦκλες σ' ὅλα τὰ μεγέθη καὶ τὶς ποικιλίες, ἀστέρια ἀσημένια, χρυσά, δέντρα χιονισμένα κι' Ἅγιους Βασίληδες, τραγούδια θές, χειραψίες, λόγους, σιδερένιους, μολυβένιους στρατιῶτες θές; Ἄλλο τίποτε. Πρὸ πάντων οἱ στρατιῶτες. Ὅπλα θές, τάγκς αὐτόματα, μπρένς, στένς περίστροφα, παντοῦ ἄφθονα στὴν ἡμερήσια διάταξη. Πότε φεύγουν ἀπὸ τοὺς δρόμους κι' ἀπ' τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ καθηλώνονται στὴν ἀκινησία τῆς βιτρίνας. Καὶ παραδίδονται ἀμαχητὶ στὰ χάδια τοῦ πρώτου ἀθώου αἰμοδιψῆ ἀνήλικου. Κι' ἄλλοτε σπάζουν μανιασμένα τὶς βιτρίνες καὶ σαρκώνονται σὲ πήλινα, σὲ σάρκινα δοχεῖα τοῦ πολέμου, τοῦ πάθους, τῆς καταστροφῆς. Μπερδεύεται ὁ νοῦς. Ποῦ ἡ ἀλήθεια, ποῦ ὁ μῦθος; Κι' οἱ κοῦκλες, ἄλλος γρίφος. Ἄλλες γνέφουν «ναί» στὸ κεκκαλέψιο περίβλημα τῆς προθήκης κι' ἄλλες κατακεραυνώνουν μὲ τὸ «ὄχι» ἀπὸ τὴν ἀπόρθητη σκοπιὰ τοῦ δρόμου, τοῦ σαλονιοῦ, τοῦ γραφείου, τοῦ σπιτιοῦ, τῆς κοινωνικῆς ἐπαλξης. Καὶ σκοντάφτουνε τὸ ὄχι χιλιάδες χείλια ἀπὸ κοῦκλες ἀρσενικές, θηλυκές μαῦρες, ἄσπρες ποὺ μιλοῦν, γελοῦν, τρῶνε, καὶ ποτὲ δὲν ἀπουσιάζονται λίγο πιὸ μέσα ἀπὸ τὸ γυαλὶ τῆς βιτρίνας.

Ὄχι. Λοιπόν, δὲν εἶναι τρελλοὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴ βιτρίνα. Τὴν προτιμοῦν, γιατὶ τοὺς προτιμᾶ, εἶναι ἁπλό. Ἐκεῖ βλέπουν καὶ τοὺς βλέπουν. Ἂν σπάσουν τὸ γυάλινο φράγμα ποὺ τοὺς χωρίζει ἀπ' τὴν ἀλήθεια, θ' ἀκολουθήσει σπαραγμός. Κανένα ὄργανο τῆς τάξης δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ συνετίσει τοὺς παραβάτες. Θἄχουν ἰσόβιο κατήγορο πιὰ τὴ συνείδησή τους. Τί τὰ θέλεις λοιπόν, καλύτερη εἶναι ἡ καθήλωση στὸ χεῖλος τοῦ πεζοδρομίου. Ὁ θόρυβος φυσικός, τὰ πράγματα φυσικά, ἡ ἀπονέκρωση φυσικότατη καὶ τὸ παιγνίδι, εὔκολο, ἁπλὸ σὰν τὴν καθημερινὴ ἀπαράβατη πραγματικότητα.

Καὶ σ' αὐτὸ τὸ παιγνίδι, ἕνα γῦρο ὅλοι πιασμένοι σφιχτὰ στριφογυρίζουν, στριφογυρίζουν, στριφογυρίζουν. Καὶ μεσ' τὸν ἴλιγγο χάνουν τὰ χέρια τους, χάνουν τὰ μάτια τους, χάνουν τὴ σάρκα τους, χαγουν τὰ ὀνειρά τους. Ἀγεπανόρθωτα. Ἀγκαλιάζονται καὶ ξεχνοῦν τὰ ὀνόματά τους. Ἀσπάζονται καὶ παγώνουν τὰ χείλη τους. Ἀγάλματα σάελτα, καλογυτυμένα, εὐγλωττα καὶ διαχυτικὰ ἀνταγακλοῦν, χωρὶς φωσφόρο, κάτω ἀπ' τὴν ἰρίδα τῶν οὐραγῶν τὴ μοῖρα τους. Καὶ παντοῦ κυριαρχεῖ κι' ἐπιβάλλεται ἡ κοινοπραξία. Χάθηκε ὁ προσωπικὸς σφραγὸς. Ἡ προσωπικὴ φωνή, ἡ μιὰ κραυγή, ἡ μιὰ δίψα, τὸ ἕνα ἔλεος. Χάθηκε ἡ φάτνη. χάθηκε τὸ σπήλαιο, γίνανε ἔργα περίτεχνα, κατασκευάσματα ὑπέροχα, ζέγα, μακρυνά. Ὅλα κι' ὅλοι ξένοι. Ἀνάμεσα σὲ ξένους. Ξένους ποὺ δίγουν καὶ παίρνουν, ἁπλόχερα, ἀδιάφορα. Δίγουν καὶ παίρνουν μὲ τὰ χέρια τους μόνο, μὲ τὰ χείλια τους μόνο. Τὸ δέντρο τῆς καρδιᾶς τους ἔχει ὑποστῇ ἀντικατάσταση. Δὲν ἀνθοβολεῖ, δὲν πρασινίζει, δὲν φωταίνεται, δὲν ἀναπτύσσεται πιὰ καὶ δὲ συστέλλεται σὰν ζωντανὸς ὀργανισμός. Ἔχει γίνει πλαστικὸ παιγνίδι, σὰν τὰ ἑκατομμύρια ποὺ μᾶς κατακλύζουν ἀπὸ παντοῦ. Τὸ πολὺ πολὺ στὸν ἀπότομο χειρισμὸ νὰ ραγίσει, νὰ σπάσει. Ὅμως τώρα τὰ Χριστούγεννα εἶναι κατάφορτα αὐτὰ τὰ δέντρα ἀπὸ φανταχτερὰ στολίδια. Στολίδια πάνω σὲ δέντρα μικρά, στολίδια σὲ δέντρα μεγάλα. Γιὰ τὰ μικρὰ τὰ δέντρα. Ἐκεῖνα τὰ παιδιαστικὰ μονοβλάσταρα ποὺ ἀκόμα δὲν παγώσανε στὴ συγήθεια τῆς ριζοβολιᾶς. Μάθανε ὅμως τὸ λυπητερὸ παιγνίδι νωρὶς πολύ. Μαζεύουνε κάτω ἀπ' τὰ κλωνάρια τους ὅ,τι μπορέσουν νὰ πάρουν. Καὶ μάθανε νὰ παίργουνε πολλά. Τὰ περιμένουν, τὰ θέλουν αὐτὰ τὰ πολλά. Ξέρουν ὅτι ὑπάρχουν. Κι' ἀφοῦ ὑπάρχουν. κατὰ συνέπεια θὰ τοὺς δοθοῦν. Κι' ἀντικρούζουν χωρὶς προσδοκία τὰ δωρήματα. Τὰ παίρνουν χωρὶς εὐγνωμοσύνη. Καὶ τὰ παρετοῦν μὲ ἀστάθεια κι' ἀδιαφορία σὰν πάρουν κάτι καλύτερο. Κι' οἱ ρίζες τους ἀρχίζουν ἔτσι τρυφερὲς ποῦναι νὰ σκληραίνονται χωρὶς τὸ πότισμα τῆς χαρᾶς, τῆς εὐχαριστίας, τῆς προσδοκίας.

Κι' ὅσο γιὰ κεῖνα τὰ δεντράκια τὰ μικρὰ τὰ ταπεινά, ποὺ ζοῦνε πάντα στὴν προσδοκία, χωρὶς ποτὲ νὰ τὴ βλέπουν νὰ γίνεται ἕνας κατακόκκινος Ἁηβασίλης ἢ μιὰ ξαγβογάλανη κουκλίτσα, σκληραίνονται καὶ πάλι. Γιατὶ καταλαβαίνουν πὼς δὲν ὑπάρχουν Ἁηβασίληδες παρὰ μόγο στὴ βιτρίνα. Κι' οἱ κουκλίτσες δὲ βγαίνουν ἀπὸ τὰ κουτιά τους καὶ δὲ λένε «ναί» γιὰ ὁποιονδήποτε. Μόνο γιὰ ὁρισμένα «φυτὰ» καλοζωισμένα. βαλαντισμένα. Κι' ἔτσι ἀδυσώπητος ὁ κύκλος τῶν παγετώνων κάθε Χριστούγεννα ἀπομονωμένοι παίζουν κάθε χρόνο τὸν ἴδιο ρόλο μὲ σιγουριά, μ' αὐτοπεποίθηση, μὲ πρόκληση καὶ μὲ θρασύτητα ποὺ μεταβάλλει τὸ μυστήριο σὲ παρωδία. Μιὰ παρωδία στὴν ὁποία οἱ ἴδιοι χάσαν τὸ μέτρα τους καὶ γυρνοφέρνουν μὲ κοστούμια δανεικά, ξένα, γελοῖα κι' ἀξιοθρήνητα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ κείμενο ἑρμηνεύθηκε κατὰ τὴν Χριστουγεννιάτικη ἑορτὴ τῆς Πνευματικῆς Στέγης, τὸ Σάββατο, 23ην τρέχ., ὑπὸ τῶν ἀκολούθων καλλιτεχνῶν: Ἀντρέα Ζεμπύλα, Ξένιας Ἀρτεμίου, Ἄκη Μελετίου, Νίκου Χαραλάμπους.

ΖΕΜΠΥΛΑΣ: «Καὶ θαρθοῦν χρονιάρες μέρες: τὰ Χριστούγεννα μὲ τ' ἀφρόπλαστα Χριστόψωμά τους πρῶτα καὶ τ' Ἁϊ-Βασιλιοῦ μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἁγίασμα τὰ φῶτα».

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: —Καὶ σὰν ἔρθουν τὰ Χριστούγεννα, σπάει ἡ σκέψη τὸ Χρυσὸ κλουβὶ τοῦ Χρόνου. Φτερουγίζει πάνω ἀπ' τοὺς αἰῶνες, πάνω ἀπ' τὰ γεφύρια καὶ τὰ χάσματα, πάνω ἀπ' τοὺς ναούς, κι' ἀπ' τὰ χαλάσματα. Φτερουγίζει ἡ σκέψη πίσω σὲ καιροὺς ἀλλοτινούς, κι' ἀπαλογέρνει πλάϊ στὰ παραμύθια τῆς ψυχῆς. Κι' ἀπ' τὰ παραμύθια φτειάχνει τὴν κλωστὴ μὲ τὰ τραγούδια, φτειάχνει τὰ ὄνειρα, φτειάχνει τὶς φλέβες καὶ τὰ κανάλια γιὰ τὰ ὄνειρα, φτειάχνει τὴν ἐλπίδα. Καὶ μέσα στὴ γλυκειὰ ἀναπόληση τῆς πίστης καὶ τῆς χαρᾶς, ὑφαίνει τὰ τραγούδια, ὑφαίνει σμίγοντας τὶς χίλιες φωνὲς ποὺ τραγουδήσανε, ποὺ τραγουδοῦνε τὸ γέννημα τῆς Βηθλεέμ. Κι' ἡ σκέψη φτερουγίζοντας ξαναφδυγκράζεται τὸ πρῶτο σεμνὸ προσκύνημα.

ΜΕΛΕΤΙΟΥ: «Σὲ μᾶς, μαζὶ μὲ μᾶς, Χριστέ, γεννήθηκες, στῆς ἀγροτιᾶς τὴ φτωχικὴ σπηλιά μας... Φτωχοὶ ἐμεῖς, τὴν πόρτα μας Σ' ἀνοίξαμε, καὶ διάπλατη, ἐμεῖς τὴν ἀγκαλιά μας.
Ἐμεῖς φτωχοὶ τσοπάνηδες, Σοῦ ἐδώσαμε τῶν ζῶν μας τὸ σανὸ γι' ἀπαλὸ στρῶμα, τὰ χνῶτα τους, γιὰ ζεστασιὰ Σοῦ θέρμαναν τὸ θεϊκὸ καὶ βρεφικό σου σῶμα...
Τὰ μάτια μας, ἡ λάμψη Σου τὰ ἐγέμισε, τ' αὐτιά μας τῶν Ἀγγέλων τὸ τραγούδι. Καὶ τὴν καρδιά μας, μονομιᾶς Σ' ἀνοίξαμε νὰ σὲ δεχθοῦμε, Ἐσένα, θεῖο λουλούδι.
μαστε, νὰ φέρουμε χρυσό, λιβάνι, σμέρνα.
προσφέρωμε σὲ Σένα; Πλούσιοι, ὅπως οἱ μάγοι ἐμεῖς δὲν εἴμαστε, νὰ φέρουμε Χρυσό, λιβάνι, σμέρνα.
Τὴν πίστη τὴν ἀγνή, Χριστέ μου, ἐδώσαμε κι' ἡ πίστη μας μεγάλωσε κι' ἐστάθη... Κι' ἐπλήθυνε, κι' ἀπλώθηκε, κι' ἐσκόρπισε, ὅλες τὶς παλιὲς πλάνες καὶ τὰ λάθη... Σὰν σήμερα, Χριστέ μου Ἐσὺ γεννήθηκες, κι' ἐμεῖς φτωχὴ ἀγροτιά, Σὲ προσκυνᾶμε... Δός μας Χριστέ, καὶ πάλι ἐμᾶς τὴ φώτιση τὴν Ἁγια Σου Ζωὴ ν' ἀκολουθοῦμε!...

ΞΕΝΙΑ: Ἀκλουθᾶμε ἕνα κάλεσμα, μιὰ φωνὴ καὶ μιὰ μοῖρα. Καὶ πλάϊ στὴ μοῖρα, ὁ θάνατος. Καὶ πλάϊ στὸ θάνατο, ἡ πρώτη γέννα. Κι' ἡ πρώτη γέννα μέσα μας, ὡχρὴ ἀκολουθία τῆς πρώτης γέννας τοῦ Χριστοῦ.

ΧΑΡ.: Στὴ θάλασσα καὶ στὴ στεριά, τοῦτες τὶς μέρες ἡ καρδιὰ πολλαπλασιάζεται. Καὶ τὰ καράβια ἀποσταμένα ρίχνουν ἄγκυρα πλάϊ στ' ἀστέρι ποὺ λαμπυρίζει βαθειὰ μέσ' τὴ καρδιὰ τῆς γαλανῆς γοργόνας. Καὶ τὰ ταξίδια σταματοῦν γιὰ λίγο. Γιὰ λίγο ἡ θύελλα ποὺ δέρνει τὴ ψυχή, γαληνεύει. Καὶ τὰ κύματα ὅλο φεύγουνε, καὶ δὲ ξαναγυρνοῦνε. Κι' ὅλο παίρνουνε μαζί τους τὰ μηνύματα, καὶ τὰ τραγούδια καὶ τὶς προσευχές. Κι' οἱ ἀγωνιστές, ταξιδευτὲς παρακαλοῦν τὰ σύμβολα, πάνω στὰ κρῦα καράβια τους, παρακαλοῦνε γιὰ τὴν ἄχραντη στιγμὴ τοῦ γυρισμοῦ...

ΖΕΜ.: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ναύτης ὁ φτωχὸς ποὺ χρόνια ταξιδεύω,
ἀνάμεσα στὴ θάλασσα καὶ τὸν πλατὺ οὐρανό,
μακρυὰ ἀπὸ τὸ νησάκι μου, ποὺ λαχταρῶ κι' ἐλπίζω
κι' ἀπ' τὸ γλυκὸ σπιτάκι μου, ποὺ τόσο τὸ πονῶ...
Μὰ τώρα εἶναι Χριστούγεννα κι' ἐγὼ στὴν πλώρη ἐπάνω
μὲ τραγουδάκια προσπαθῶ τὴν πίκρα νὰ γλυκάνω.
Αὔριο στὸν ὄρθρο γιορτερὰ θὰ κράξουν οἱ καμπάνες
καὶ στὴ φωνή τους πρόθυμες οἱ πόρτες θ' ἀνοιχτοῦν,
καὶ στὴν κατάφωτη ἐκκλησιὰ οἱ κυματοδαρμένοι
θὰ πᾶνε ἀπ' τὸν λευκόμαλλο παπᾶ νὰ εὐλογηθοῦν.
Κι' ἐγὼ στὴ μαύρη θάλασσα καὶ μέσ' τὴν ἐρημιά μου
θὰ νιώσω ἀπόψε πιὸ ἀδειανὴ τὴν ἔρημη καρδιά μου.
Φτωχιὰ μανούλα! Μάταια θὰ καρτερῇς ἀπόψε
μὲ καρδιοχτύπι ἀκράτητο στὴν ἄχαρη ἀμμουδιά.

στὸ πέλαο γύρω θὰ πλανᾶς τὰ γέρικα σου μάτια,
μὰ δὲ θὰ ἰδῆς τὰ κάτασπρα τοῦ καραβιοῦ πανιά.
Κι' ὅταν νυχτώση, ἀμίλητη, μονάχη καὶ σκυμμένη
θὰ πάρης, μάνα, τὸ στενὸ τὸ δρόμο ἀπελπισμένη.
'Αλλὰ δὲ θέλω τὸ λευκὸ σπιτάκι μας νὰ μείνη,
χωρὶς τὴν κοσμολόγητή καὶ γιορτερὴ χαρά.
Τριγύρω στὰ εἰκονίσματα νὰ βάλης, μάνα ὡς πρῶτα
σμυρνιὲς καὶ δεντρολίβανα καὶ λούλουδα ἀνθηρά.
Καὶ τὸ καντήλι τὸ ἀργυρό, σὰν πάντοτε ἀναμμένο,
νὰ φέγγη μέσα στοὺς καπνοὺς τοῦ λιβανιοῦ κρυμμένο.
Μόνο μπροστὰ στὴν Παναγιὰ νὰ γονατίσης θέλω
καὶ σὰν τὸ νυχτολούλουδο ν' ἀνοίξης τὴν ψυχή.
Νὰ εἰπῆς ἀπόψε, ποὺ ὁ Χριστός, στὴ γῆ μας κατεβαίνει,
γι' αὐτούς, ποὺ ταξιδεύουνε, νὰ εἰπῆς μιὰ Προσευχή!
—Μέσ' στῆς γαλέρας τ' ἄρμενα νὰ πνέη ἡ ἀγέρι πρίμα
καὶ νὰ φιλῆ τὴν πρύμνη μας καλόβουλο τὸ κύμα.
Νὰ εἰπῆς νὰ γίνη σπλαχνικὸ πάντα γιὰ μὲ τὸ 'Αστέρι.
Κι' ὅπως τοὺς μάγους ἄλλοτε πιστὰ νὰ μὲ ὁδηγῆ,
καὶ μιὰ αὐγή, ποὺ χαρμόσυνες θὰ ἠχολογοῦν καμπάνες
καὶ τὰ οὐράνια ὁλάνοιχτα θὰ χαιρετοῦν τὴ γῆς
τὸ ὡραῖο καράβι μπαίνοντας στὸ γελαστὸ ἀκρογιάλι,
νὰ μὲ φέρη στὸ νησάκι μας καὶ στὴ γλυκειά σου ἀγκάλη.

ΞΕΝ.: Πάντα κοιμᾶται μέσα μας μιὰ νοσταλγία, ἡ νοσταλγία τοῦ γυρισμοῦ. Κι' ἀπὸ τὴ σύγχρονη βοή, ἀπ' τὰ πολλὰ πυροτεχνήματα τῆς ἐποχῆς μας, πάντα ὁ ἄνθρωπος διψᾶ γιὰ τὰ παληά.

ΧΑΡ.: —Πρῶτα οἱ ἄνθρωποι γονάτιζαν, κι' ὅμως ὁλόρθοι μένανε, χωρὶς τὸ ταπεινὸ τὸ σκύψιμο τῆς ἥττας. Σήμερα ἀτίθασσοι ἀντικρύζουνε ζωὴ καὶ θάνατο, κι' ὅμως τοὺς ταπεινώνει ἀλύπητα ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία, ἡ ἀμφιβολία. Πίσω στὰ χρόνια τὰ παληά, δὲν ἦταν τὰ Χριστούγεννα ἔρημη ἔκταση γεμάτη φῶς, εὐχές, παιγνίδια καὶ ψεύτικες χαρές. Ἦτανε μιὰ στιγμὴ ζωῆς. Ἕνα μελίσσι ἥμερο, γεμᾶτο δύναμη καὶ γλύκα καὶ ξανάνοιωμα μέσ' τὴν καρδιὰ τοῦ χρόνου...

ΜΕΛ.: «Φτωχὴ νησιώτικη ἐκκλησιά, ποὺ τὸ καμπαναριό σου σὰν τὸν μαγνήτη ἔσερνε τὸν κόσμο τοῦ χωριοῦ,
τέτοιες ἡμέρες γιορτινὲς τὸ πρόσχαρο ὄνειρό σου
ξανάρχεται πανέμορφο στὸ νοσταλγό μου νοῦ...
ὅλα σου ἁπλᾶ καὶ φτωχικά, τέμπλος, σταυροὶ καὶ θόλος,
μονάχα ἡ πίστη ἀπέραντη κι' ἀμόλυντη παντοῦ,
ἀπ' τοῦ παπᾶ τὴ λειτουργία — προσήλωση καὶ φόβος —
ὡς τῶν πιστῶν τὸ σκύψιμο — προσκύνημα κορμιοῦ. —
Κι' ὅταν ἐφεύγαμε ὅλοι μας ἀπὸ τὴν ἐκκλησούλα
κι' οἱ χωριανοὶ γυρίζανε χαρούμενοι στὰ σπίτια,
σὰν μοῦλεγε μιὰ ντροπαλὴ μικρὴ νησιωτοπούλα
«Χριστὸς γεννᾶται σήμερα» τὸ πίστευα στ' ἀλήθεια!

ΞΕΝ.: Πίστη κι' ἀλήθεια, σκορπᾶ ἡ καμπάνα τὴν αὐγή. 'Αναγαλιάζει ὁ ταπεινὸς μ' ἐλπίδα. Ξυπνοῦν φτερὰ μέσ' τὴν καρδιά. Γεννιοῦνται πεταλοῦδες μέσ' τὰ μάτια. Ὅμως!...

ΧΑΡ.: «Ὅμως κάποιο μαυριδερὸ ἀστροπελέκι ὁρμᾶ πάσ' τὴ μεσούρανη καρδιά, καὶ τὴν πλακώνει. Καὶ κυλᾶ μὲ πίκρα καὶ μὲ βογγητὸ στὰ σκαλοπάτια τῆς ἀνημποριᾶς. Κι' ἀπολησμονημένη ἀπ' τὴ χαρά, ἀπολησμονημένη ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, χάνει τὸ νόημα καὶ τὸ τραγούδι σβύνεται κι' ὑφώνεται ὁ σπαραγμός, τὸ κλάμα, τὸ παράπονο, ἡ πικρία».

ΞΕΝ.: «Χριστούγεννα! Περίχαρα ἡ καμπάνα κράζει κι' ἡ μάνα στὸ παιδί.
Καὶ τὸ παιδὶ «Χριστούγεννα» στὴ μάνα,
κι ὁ κόσμος ὅλος τραγουδεῖ.
Κι' ἡ νύχτα λάμπει ἀπὸ τὸ μόνο ἀστέρι,
ὅπου τοὺς μάγους ὁδηγεῖ,
τὸ ἑπουράνιο μυστικὸ τὸ ξέρει
καὶ χαίρεται οὐρανὸς καὶ γῆ.
'Αλλ' ἕνα βογγητὸ ἀγαίνει ἀπ' τὴ θύρα
φτωχοῦ σπιτιοῦ. Μέσ' τὴν καρδιὰ
μὲ τρώει... Ὁ βόγγος ἔρχεται ἀπ' τὴ χήρα,
τὴ χήρα μὲ τὰ ὀχτὼ παιδιά.
Εἶναι γυμνή, παντέρημη κι' ἐκεῖναι
πεινοῦν καὶ τρέμουν τὰ φτωχά.
Δὲ νοιώθει ἡ μάνα τὴ δική της πεῖνα,
ἡ πεῖνα τους τὴν ξεψυχᾶ.
Ὁ πόνος τὴν καρδιά μου σκάφτει, ἡ λύπη
μὲ δάκρυα τὴν πλημμυρεῖ,
καὶ ποιὰ δὲν φτάνουν ὡς τ' αὐτιά μου οἱ κτύποι
τῶν Χριστουγέννων γιορτεροί.
Ἐξαφνικὲς λαχτάρες μὲ σπαράζουν,
ἄλλη καμπάνα ἐδῶ ἀντηχεῖ.
Ἄχ, ἄλλοι, κτύποι τῆς καρδιᾶς μου κράζουν
κλαῖνε καὶ δέρνονται οἱ φτωχοί!
'Αρρώστια, γύμνια, ὀρφάνια, πεῖνα, φτώχεια...,
Ὦ! σεῖς ποὺ σφίγγει ἡ συμφορὰ
σὲ σιδερένια ἁρπάγια καὶ σὲ βρόχια
μοῦ παίρνετε κάθε χαρά.
Θέλω νὰ φύγω πέρα, σ' ἄλλους τόπους.
Στὴ νύκτα τὴ μοναδική.
Μακρυὰ ἀπὸ τὴ βοὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους,
γιατὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι κακοί.
Γιατὶ στὴν ὥρα τὴν εὐλογημένη,
ὅπου γεννιέται ὁ Θεός,
ποιὸς ξέρει;... Καταριέται καὶ πεθαίνει
γύρω μου ὁλόκληρος λαός!
Γιατὶ ὁ Χριστός, νὰ καίγωνται γυρεύει
γι' αὐτὸν καρδιές, ὄχι κεριά.
Καὶ μὲ σταυροὺς κανεὶς δὲν τὸν λατρεύει
καὶ γονατίσματα βαρειά.
Γιατὶ λατρεύει τὸν Χριστό, ὅποιος δίνει
γιὰ τὸν πλησίον τὴ ζωή.
Ὅποιος τὸν γυμνωμένο κρυφοντύνει
καὶ τὸν φτωχὸ τὸν ἐλεεῖ.
Ὅποιος τὴν ἀδικία κεραυνώνει
κι' ἀγνὸ τὸ μέτωπο κρατεῖ,
κι' ἔχει ὁδηγὸ τὴν καλωσύνη μόνη,
κι' ἔχει Θεὸ τὴν ἀρετή.
Θέλω νὰ φύγω πέρα, σ' ἄλλους τόπους,
σὲ μιὰ ἄλλη γῆ πονετική...
Μακρυὰ ἀπ' τὸν κόσμο αὐτὸ κι' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους,
γιατὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι κακοί!

ΜΕΛ.: «Νάμουν τοῦ στάβλου ἕνα ἄχυρο.
ἕνα φτωχὸ κομμάτι,
τὴν ὥρα π' ἄνοιξε ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!
Νὰ ἰδῶ τὴν πρώτη του ματιὰ καὶ τὸ χαμόγελό του,
τὸ στέμμα τῶν ἀκτίνων του γύρω στὸ μέτωπό του.

ΧΑΡ.: Παθὲ φεγγοβολᾶ τόσο γλυκὸ κι' ἀνέσπερο τὸ φῶς; Σὲ ποιὰ γωνιὰ κρυμμένη, ταπεινὴ συντελεῖται τὸ θαῦμα τῆς ἐνσάρκωσης. Γύρω ἀπ' τὴ φάτνη μπλέχτηκαν οἱ πιὸ ὄμορφοι θρῦλοι, κι' ἡ πιὸ μεγάλη, ἡ πιὸ τρανὴ ἀλήθεια. Καὶ τὸ τραγούδι τὸ χαρμόσυνο ποὺ ξημερώθηκε κάποιο πρωῒ μέσα στὸ σπήλαιο τῆς χαρᾶς κάτω ἀπ' τοὺς ἤχους τῆς φλογέρας, γίνεται φῶς, γίνεται δεῖπνος μυστικός, γίνεται κρυφὴ φάτνη μέσα μας κάθε φορὰ ποὺ ἕνας Χριστὸς γεννιέται μέσ' τὸν Ἄνθρωπο.

ΞΕΝ.: «Τὴν ἁγια Νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἄβολα βόδια.
Κι' ὁ ζευγολάτης ἄγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα
Χριστὸς γεννιέται!
Τὴν ἁγια νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὕμνων μεσούρανες
στὴ γῆ σταλμένες.
Κι' ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ λιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.
Τὴν ἁγια νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
— ποιὸς δὲ τὸ ξέρει; —
τῶν μάγων, κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.
Κι' ὅποιος τὸ ὁρῆ μέσ' στ' ἄλλα ἀστέρια ἀνάμεσα
καὶ δὲν τὸ χάση,
σὲ μιὰ ἄλλη Βηθλεὲμ ἀκολουθώντας το
μπορεῖ νὰ φτάσει.

ΞΕΝ.: —Χίλια τραγούδια εἶπανε ἡ γῆ κι' ὁ οὐρανὸς τὴν ἁγια νύχτα τῆς Βηθλεέμ. Χίλια τραγούδια εἶπαν καὶ λένε οἱ πιστοὶ γιὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια. Ὅμως στὰ χείλια ποὺ ἀνθοῦν οἱ ὕμνοι, ἔχει παγώσει σήμερα ἡ ζωὴ τοὺς ὅρκους τῆς ἀγάπης. Καὶ δίχως ὅρκους σπάσαν οἱ δεσμοί. Σπάσανε τὰ γεφύρια ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆς. Κι' ἀποκομμένη ἡ φάτνη μέσ' τὴν ἀνθρώπινη ψυχή, φτωχὴ ἀπὸ τραγούδια, φτωχὴ ἀπὸ φῶς κι' ἀπὸ χαρὰ κι' ἀπὸ ἔλεος, ξαναδιψᾶ, ξαναζητᾶ τὴν μαγεμένη πρώτη ἐκείνη αὐγή. Καὶ κουρασμένη ξαναγυρνᾶ κι' ἀπαλογέρνει πλάϊ στοὺς μύθους τῆς ψυχῆς. Κι' ἀποζητᾶ τὴ θύμηση νὰ τὴν κάνει ζωή, νὰ τὴν κάνει ξανὰ τραγούδι.

ΧΑΡ.: «Τὰ δέντρα, ποὺ στῆς Βηθλεέμ ἐφύτρωναν τὴ πόλη,
μέσ' τοῦ χειμώνα τὴν καρδιὰ
ἀνθίσαν ὅλα μιὰν αὐγὴ σὲ κάθε περιβόλι
κι' ἁπλώθη γύρω μιὰ εὐωδιὰ
πρώϊμης ἄνοιξης. Κι' ἐκεῖ ποὺ ἦταν λευκὰ στρωμένα
οἱ πάγοι καὶ τὰ χιόνια,
ἀκούστηκαν νὰ κελαηδοῦν μέσ' στὰ κλαδιὰ κρυμμένα
— θαῦμα χαρᾶς — τ' ἀηδόνια!
Κι' ἕνας διαμαντογάλαζος πλανήτης ξάφνου ἐστάθη
σὲ μιὰ σπηλιὰ κορώνα
κι' οἱ πέντε ἀκτίνες του, χυτὰς μέσ' τῆς σπηλιᾶς τὰ βάθη,
σὲ μαλακὸ ἀχυρώνα,
φιλοῦν ἕνα νιογέννητο βρέφος κι' ἀποθαμπώνουν
μάγους, βοσκοὺς κι' ἀγγέλους,
καὶ μὲ τ' ἀηδόνια ὅλοι μαζὶ τοὺς ἤχους ξεδιπλώνουν
τοῦ ὑπερκόσμιου μέλους.
Καὶ τὸ τραγούδι ἁπλώνεται στὴ γῆ, στὴν οἰκουμένη,
στοὺς ἥλιους καὶ στ' ἀστέρια,
καὶ δὲν τ' ἀκοῦν παρὰ οἱ φτωχοὶ κι' ὅσ' εἶναι σκλαβωμένοι
μ' ἁλυσωμένα χέρια.
Καὶ τότε — ὦ θαῦμα θείου φωτός! ὅσοι ἦσαν πιὰ σκοτάδια
ξανοίγουν κάποια ξαστεριά,
ποὺ δίνει σ' ὅλα τῆς ζωῆς τὰ θλιβερὰ ρημάδια
κάποια γλυκειὰ παρηγοριά.
Μὰ δὲν τ' ἀκοῦν οἱ ἄρχοντες κι' οἱ πλούσιοι δὲν τ' ἀκοῦνε,
ὥσπου ἐφθασαν τὰ χρόνια,
καὶ δὲν τ' ἀκοῦνε οὔτε οἱ φτωχοί! — ὦ Θεῖο βρέφος ποθναι
τοῦ Εὐαγγελίου τ' ἀηδόνια,
ποὺ κελαηδοῦσαν σ' ἐκκλησιὲς καὶ σ' ἅγια μοναστήρια
τοῦ Λόγου Σου τὰ Κάλλη
κι' ἐδέναν οὐρανὸ καὶ Γῆ μ' ἀσάλευτα γεφύρια.
Δὲν θὰ μᾶς ἔρθουν πάλι;

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ἀνθολόγηση συμπεριέλαβε τὰ ἀκόλουθα ποιήματα:

«Χρονιάρες Μέρες»	Γ. Δροσίνη.
«Χριστούγεννα»	Γ. Ἄννινου.
«Τὰ Χριστούγεννα τοῦ ναύτη»	Στ. Δάφνη.
«Παληὰ Χριστούγεννα»	Νεοπτολέμου.
«Ἡ νύχτα τῶν Χριστουγέννων»	Κ. Παλαμᾶ.
«Χριστούγεννα» ('Απόσπασμα)	Κ. Παλαμᾶ.
«Νύχτα Χριστουγεννιάτικη»	Γ. Δροσίνη.
«Τὸ τραγούδι τῶν Χριστουγέννων»	Λ. 'Αστέρη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἄνθου Ροδίνη :
«Μὲ τὸ Φανάρι τοῦ Διογένη»,
Λένιας Γ. Πιερίδου - Δρακούδη :
«Οὐράνιον Τόξον».
Γιώργου Μολέσκη :
«Τετράδιο ποιημάτων».
Μ. Ι. Μαραθεύτη :
«Προσωπικὲς σχέσεις Γονέων · Παιδιῶν».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«ΜΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ ΤΟΥ ΔΙΟΓΕΝΗ»
(Ἄνθου Ροδινή)

Γνωστὸς ἀνὰ τὸ Παγκύπριον ὁ Διογένης (Ἄνθος Ροδίνης) του Φιλελεύθερου, ψυχαγωγεῖ, προβληματίζει καὶ διδάσκει μὲ τὸν σατιρικό του στίχο τὸ Κυπριακὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, γιὰ χρόνια τώρα. Δύσκολη πραγματικὰ ἡ ἀποστολὴ τοῦ σατιρικοῦ ποιητῆ ἔχει ν' ἀνταποκριθεῖ ὄχι μόνο στὴν ἀπαραίτητη στιχουργικὴ αἰσθητική, ἀλλὰ καὶ στὸν λεπτοφέστατο, στὸν διπλωματικὸ ρόλο τῆς ἰδιοτυπίας του, νὰ διακωμωδεῖ πρόσωπα καὶ πράγματα μὲ ὕφος ἀρκετὰ ἔντονο, γιὰ νὰ κάνει αἰσθητὴ τὴν τοποθέτησή του, ἀλλὰ καὶ μὲ προσέγγιση ἀντικειμενική, γιὰ νὰ τοποθετεῖ τὸ ἀνόητον, τὸ ὑπερβολικὸν ἢ τὸ ἀσυνάρτητον τοῦ θέματος μέσα σὲ πλαίσιο καθολικό.

Σ' αὐτὸ τὸν ρόλο ὁ κ. Ροδίνης, ἡ πρόσφατη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν συνεργασία του μὲ τὸν καθημερινὸ «Φιλελεύθερο», ἀνταποκρίθηκε μὲ εὐσυνειδησία καὶ πλήρη ποιητικὴ καὶ θεματικὴ ἑτοιμότητα. Καλοδουλεμένος ὁ στίχος τοποθετεῖ τὸ νυστέρι ἀκάθεκτο ἀλλὰ κι' ἀπρόσωπο πάνω σὲ πλεῖστες τόσες καταστάσεις ποὺ δημιουργοῦνται παροδικὰ ἢ καὶ παρατηροῦνται μόνιμα στὸ Κυπριακὸ ἢ στὸ διεθνὲς τοπίο.

Ἡ πολιτική, τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο, ἡ... γεωργία, οἱ ἐξέχουσες ἢ μὴ φυσιογνωμίες, τὰ Κυπριακὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἕνας ἀνεξάντλητος κύκλος ἀπὸ θέματα διατρέχει τὶς σελίδες τῆς νέας αὐτῆς ποιητικῆς προσφορᾶς, ποὺ ἀποτελεῖ πραγματικὰ εὐχάριστο διάλειμμα μέσα στὸ ζόφος τῆς σύγχρονης ποίησης. Τόσο γιατὶ στὴν Κύπρο ἔχουμε σοβαρὴ ἔλλειψη ἀπὸ σατιρικὸ στίχο, ὅσο καὶ γιατὶ ὁ προκείμενος στίχος εἶναι ἐπεξεργασμένος, συγκροτημένος καὶ γνήσιο δημιούργημα ἔμφυτου ταλέντου.

«ΟΥΡΑΝΙΟΝ ΤΟΞΟΝ»
(Λένιας Γ. Πιερίδου-Δρακούδη)

Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ εἶναι ἡ πρώτη τῆς δίδος Δρακούδη. Ἐλπίζουμε δὲ νὰ μὴν εἶναι καὶ ἡ τελευταία της. Ὄχι γιατὶ φρονοῦμεν ὅτι βρῆκε τὴν πραγματική της φλέβα ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μπορεῖ καὶ θὰ πρέπει πιὰ νὰ δημιουργεῖ μὲ συνέπεια ἀλλὰ γιατὶ ἀκριβῶς, παρ' ὅλον τὸ δυνατὸ ἔνστικτο γιὰ τὴν καλλιτεχνία ποὺ διακρίνουμε, ὑπάρχουν πολλὰ τρωτὰ ποὺ πρέπει ἡ ποιήτρια νὰ ξεπεράσει μὲ τὴν ἐπίμονη ἐργασία.

Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν ποίηση τῆς δ. Δρακούδη ἡ αἴσθηση τοῦ περιττοῦ. Ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ στὸν σχετικό του πρόλογο ὁ κ. Α. Περνάρης, ἡ ποιήτρια «λέγει ἐκεῖνο ποὺ νοιώθει, ἐκεῖνο ποὺ τὴ συγκινεῖ καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἡ ἴδια τὸ νοιώθει, ὅπως θὰ τόλεγε ἕνας λαϊκὸς τραγουδιστής». Δὲν γράφει ὅμως «λαϊκὴ ποίηση» ἡ δ. Δρακούδη, γιατὶ στοιχεῖο τῆς λαϊκῆς ποίησης δὲν εἶναι ἡ διάνθηση μὲ ἀποφθέγματα ἀπὸ κλασσικὰ ἔργα καὶ ἡμέρας, ἀθάνατης σημασίας γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα — Μπαλζάκ, Σαίξπηρ, Λίνκολν — Γι' αὐτὸ κι' ἐνδείκνυται μιὰ ἀναμέτρηση τοῦ ἑαυτοῦ της μὲ τὸ ἔργο της, μιὰ ἀνασκόπηση τῆς δημιουργίας της μὲ μέτρο αὐστηρότερο, γιὰ νὰ μειωθεῖ ἡ πλαδαρότης καὶ ἡ ἀτέλειωτη περιττολογία, καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ περισσότερη περισυλλογὴ καὶ συγκράτηση. Ἡ ποιήτρια ἔχει ὑποχρέωση ἐπίσης ἀπέναντι στὴν ἴδια τὴν καλλιτεχνική της ἔφεση, νὰ στυλιζάρει τὸ στίχο της — ποὺ πότε εἶναι ἐλεύθερος, πότε παραδοσιακὸς καὶ πότε «νόθος», στὸ ἴδιο καὶ τὸ αὐτὸ ποίημα.

Παραθέτουμε ἕνα δεῖγμα ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τῆς δ. Δρακούδη, στὴν ὁποία εὐχόμεθα νὰ διαδεχθεῖ ἐργασία πιὸ ἐπεξεργασμένη καὶ πιὸ εὔφορη.

«Η ΜΟΙΡΑ Η ΧΡΥΣΗ»

Στὰ χέρια σου εἶναι
ἡ θέλησις, ἡ δύναμις, τὸ θάρ-
(ρος.
Ταπεινὰ καὶ μεγαλόψυχα
προχώρα στὴ ζωή,
κτύπα τὴν πόρτα τῆς ζωῆς
καὶ μιὰ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς.
Τότε θὲ νὰ προβάλη
ἡ μοῖρα ἡ χρυσή,
γιὰ νὰ διαφεντέψη
τὴν τύχη καὶ θὰ πῆ.
Σοφὸς δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος,
μὰ γίνεται αὐτὸς
ὡς τιμονιέρης, ποὺ κρατεῖ
ΠΗΔΑΛΙΟΝ ΚΑΙ ΦΩΣ».

★

«ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ»
(Γιώργου Μολέσκη)

Βελτιωμένος μᾶς ἔρχεται αὐτὴ τὴν φορὰ ὁ κ. Μολέσκης, στὴν πρόσφατη πολυγραφημένη ἐργασία του. Ὁ στίχος εἶναι πιὸ λιτός, πιὸ δουλεμένος καὶ πιὸ περιεκτικός. Περισσότερη μουσικότητα διατρέχει τὴν πλοκή, καὶ ἕνας παλμὸς βαθύτερος χρωματίζει τὴν οὐσία τῆς ποίησης του μὲ πειστικότερα χρώματα.

«Τοῦτες οἱ κοιλάδες μὲ τὰ
(πεῦκα,
τοῦτα τὰ πεῦκα
δέθηκαν μὲ τὸν οὐρανό μας
δέθηκαν μὲ τὰ κλαδιά τους
ὅπως δένονται μὲ τὴν γῆς τὰ
(χέρια μας
καὶ σπέρνουν καὶ θερίζουν».

«Ἄνθρωποι τῆς πατρίδας μου
ἀληθινὸ σᾶς λέω
ἀληθινὸ εἶναι τὸ τραγούδι
(μου».

Οἱ εἰκόνες τοῦ ποιητῆ, ἁδρὲς καὶ τρυφερὲς συνάμα ξεχωρίζουν ἐπανειλημμένα γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν εὐαισθησία τους. Μιὰ δύναμη καὶ μιὰ εὐαισθησία ποὺ ἐδραιώνεται σὲ μεγάλο μέρος πάνω στὸν ἄξονα τοῦ ἐθνικοῦ δράματος ποὺ περνᾶ ἀκόμα τὸ νησί μας. Κι' αὐτὸς ὁ ἄξονας, στὸ στριφογύρισμά του, φτάνει σὲ προεκτάσεις πιὸ δυνατὲς καὶ πιὸ παγκόσμιες, ἂν ὄχι τόσο ὁλοκληρωμένα καθολικές.

«Κόσμε,
Πατρίδα,
Θρησκεία,
Ἄνθρωπε,
νὰ λέω τοῦτο τὸ τραγοῦδι
καὶ νὰ λέω πὼς θέλω πάνω
(στὰ σύνορα
ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὰ συρματο-
(μπλέγματα καὶ οἱ ξιφολόγχες
νὰ ποτίζουμε λουλούδια,
πολλὰ λουλούδια γιὰ τὴν αὐ-
(ριανή μας μέρα».

Ἀδυναμία παρατηρεῖται στὶς κλιμακώσεις τοῦ ποιητῆ, πιὸ ἰδιαίτερα στοὺς αἰσθηματικοὺς σὲ περιεχόμενο στίχους. Ὑπάρχει ὅμως διάχυτη σ' ὅλη τὴν ὕλη τῆς συλλογῆς ἡ λυρικὴ διάθεση ποὺ σώζει καὶ τὶς μέτριες στιγμές. Πιστεύουμε ὅτι ὁ κ. Μολέσκης ἀρχίζει πιὰ νὰ μπαίνει σὲ καλὸ δρόμο καὶ νὰ πλησιάζει περισσότερο τὸν καλύτερο του ποιητικὸ ἑαυτό.

★

«ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ - ΠΑΙΔΙΩΝ»
(Μ. Ι. Μαραθεύτη)

Σύντομη ἡ μελέτη τοῦ κ. Μαραθεύτη, κυκλοφορεῖ σὲ ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Παιδαγωγ. Ἀκαδημίας 1966—1967. Μὲ μιὰ σύντομη, ἄμεση εἰσαγωγὴ ὁ κ. Μαραθεύτης, ὁδηγεῖ τὸν ἀναγνώστη στὴν οὐσία τοῦ θέματος ποὺ πραγματεύεται. Μὲ σαφήνεια καὶ συνοπτικότητα προσεγγίζει τὸ τριπλὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως συζύγων, γονέων καὶ παιδιῶν, καὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν τελευταίων σχέσεων πάνω στὴ συμπεριφορὰ τοῦ παιδιοῦ. Τὸ θέμα ἀσφαλῶς εἶναι καὶ τεράστιο σὲ σημασία, καὶ πλουσιώτατα σὲ περιεχόμενο γιὰ ἐπεξεργασία. Ὁ συγγραφέας τὸ ἁπλοποιεῖ — γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς πρωταρχικῆς δημοσιεύσεώς του ἀναμφίβολως — χειριζόμενος τὶς κυριώτερες φάσεις τοῦ ὅλου ζητήματος. Μὲ ὕφος ἁπλὸ καὶ πινελιὲς ἁδρές, ὁ κ. Μαραθεύτης σκιαγραφεῖ, ἐντάσσοντας ὅσες λεπτομέρειες" τοῦ ἐπιτρέπει τὸ κείμενο, μερικοὺς ἀπὸ τοὺς κυριώτερους παράγοντες τῆς παιδαγωγικῆς ψυχολογίας, ὅπως εἶναι ἡ «ὑπερπροστασία», ἡ ἡ «παραμέληση», ἡ «ἀποδοχὴ» ἢ ἡ «ἀπόρριψη» τοῦ παιδιοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ παιδιοῦ, ὡς ἡ «ψυχικὴ ὑπερεξάρτηση», «οἱ ἐπιθετικὲς τάσεις», κ.ἄ.

Πρόκειται μὲ λίγα λόγια γιὰ ἕνα σύντομο, ἁπλουστευμένο κείμενο, χρήσιμο καὶ προσιτὸ στὸν ἁπλὸ ἐνδιαφερόμενο, ἢ στὸν ἄμεσο μελετητή, γύρω ἀπὸ τὸ καυτὸ θέμα τῆς διαπαιδαγώγησης τοῦ παιδιοῦ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Στόχοι καί πραγματοποίηση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὸ τετεχνητό τῆς χρονικῆς διαίρεσης. Ξέρει πὼς λίγη πραγματικὴ σημασία ἔχουν οἱ δωδεκάμηνοι κύκλοι ποὺ χαράζουν τὴν πορεία του πάνω στὴ γῆ. Ἀδυσώπητη ὅμως ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐπίγειου συμβιβασμου τῆς ἀπαράβατης προσκαιρότητας τοῦ ἐπέβαλαν το θεσμὸ αὐτὸ τῆς δωδεκάμηνης διαίρεσης σὰν ὁρόσημο ἀπαραίτητο στὴ ζωὴ καὶ στὴ σκέψη του. Κι' ἔτσι περιέβαλε τὴν ἀρχὴ κάθε νεας χρονιᾶς μὲ καίρια σημασία γιὰ τὸ ἀνθρώπινο ἱστορικό. Κι' ἴσως νὰναι ἀπαραίτητο. Γιατὶ ἡ μνήμη εἶναι ἀδύνατη. Καὶ χρειάζεται ὁρόσημα. Χρειάζεται νησίδες πάνω στὶς ὁποίες ν' ἀπομονώνει γεγονότα, πρόσωπα, πράγματα.

Πλάϊ ὅμως στὴν ἑορταστικὴ πλευρὰ ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔδωσε στὰ σύνορα τῆς χρονικῆς διαίρεσης, πλάϊ στὴ λάμψη τῆς ὑποδοχῆς καὶ στὸ πικρὸ ἢ τὸ ἀναπολικὸ χαμόγελο τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, εἶναι καὶ μιὰ ἄλλη, ἡ σοβαρώτερη ὄψη τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Φοβᾶται ὁ ἄνθρωπος τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Τρέμει ἐνδόμυχα ὅταν σκεφτεῖ ὅτι ἀκόμα μιὰ ἀπαιτητικὴ Δαμόκλειος ἔχει ὑψώσει τὴν κόψη τῆς προσμονῆς της πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη πράξη. Καὶ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ὁρθώσει ἀνάστημα μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀδηφάγο ἀστραπὴ προτάσσει τὴν προοπτική. Κι' ὄχι μόνο οἱ εὐχές ἁπλώνουν τὸν ἀόριστο προγραμματισμό τους στὸ νεφέλωμα τῆς προσωπικῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ πιὸ συγκεκριμένες ἀποφάσεις γίνονται γιὰ τὴ νέα χρονιά. «Φέτος θὰ τακτοποιήσω ἐκείνη τὴν οἰκογενειακὴν ἐκκρεμότητα», «Φέτος πρέπει νὰ στεμάτησω ἐκεῖνο τὸν ἐπικίνδυνο δεσμό», «Φέτος πρέπει νὰ δώσω ριζικὴ λύση στὸ οἰκονομικό μου πρόβλημα», «Φέτος θὰ ταξιδέψω», «Φέτος θὰ περάσω τὶς ἐξετάσεις μου», «Φέτος θὰ ἀλλάξω ἐπάγγελμα», «Φέτος θὰ βάλω σὲ τάξη ὅλες τὶς κτηματικές μου ἀνωμαλίες». Μιὰ ἀπέραντη ἀλυσίδα ἀποφάσεων γεμίζει τὴν ψυχή μας μὲ εὐφορία γιὰ τὸ σύντομο μέλλον τῶν 300 τόσων ἡμερῶν ποὺ μᾶς ἀναμένει μέχρι τὸν ἑπόμενο σταθμό, μέχρι τὸν ἑπόμενο ἀπολογισμό.

Θὰ πούμε τώρα κοιτώντας ἐκτιμητικὰ ὅλα τὰ χρόνια τῶν ἀποφάσεων ποὺ πέρασαν μὲ μελαγχολία ἢ καὶ μὲ συγκατάβαση ἀκόμη. Πόσες ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις πραγματοποιοῦνται; Πόσοι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς στόχους ἐπιτυγχάνονται. Καὶ σὲ πιὸ βαθμὸ βέβαια; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ προκύψει. Μερικὴ ἡ ὁλοκλήρωση, σχετικὸς ὁ βαθμός. Σπάνιες, δυσεύρετες ἴσως, οἱ περιπτώσεις τῶν ὁλοκληρωτικῶν πραγματοποιήσεων. Τὸ ἀντίξοο τῶν συνθηκῶν, τὸ ἀδυσώπητο τοῦ ἀπροσδόκητου, ἡ καθημερινὴ ἄρνηση ποὺ καραδοκεῖ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα φτερουγίσματα, μπαίνουν στὸ δρόμο μας. Καὶ κατεβάζουν ἀνάλγητα τοὺς μετεωρίτες τῆς ἀπόφασης ἀπὸ τὸ βάθρο τοῦ ἀπόλυτου, στὸ ταπεινὸ ὀκαλὶ τῆς σχετικότητας. Κι' ἡ προβλεψη γιὰ τὸ λαμπρὸ γίνεται μετριο χειρόπιασμα. Κι' ὁ ἄνθρωπος, ἀπογοητεύεται λὲς ἀπ' τὸν συμβιβασμό. Καὶ λέει πικραμμένα πὼς τὸν ἑπόμενο χρόνο δὲ θὰ ξαναπάρει ἀποφάσεις, δὲ θὰ σταθεῖ κόντρα στὴ λίμνη ποὺ τὸν προσμένει ἀτιθάσσος κι' ἀπειθάρχητος νὰ ξαναπροβάλει τὸ ἀξίωμά του; Θ' ἀναλογιστεῖ ταπεινὰ τὸ μέτριο ἢ καὶ τὸ ἀρνητικὸ ἀκόμα τῆς ἔκβασης, καὶ θὰ σκύψει συντριμμένος μπροστὰ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἑπόμενου κύκλου, χωρὶς σχέδια, χωρὶς ὄνειρα, χωρὶς ἐλπίδες, χωρὶς νέες ἀποφάσεις;

Καὶ νὰ τόλεγε δὲ θὰ τόκανε. Καὶ νὰ τὸ δήλωνε ἐξωτερικά, ὁ ἐσωτερικός του ἑαυτὸς θὰ σκιρτοῦσε ἐπαναστατικὰ καὶ θὰ πρόβαλλε καὶ πάλι τὸ ἀξίωμα τῆς προοπτικῆς γιὰ τὸν νέο χρόνο. Γιατὶ εἶναι ἀξίωμα ζωῆς. Εἶναι ἡ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ συνέχιση τῆς δημιουργίας. Ἀλλοίμονο ἂν ἡ πτώση ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ ξεκινήματος, ἐμπόδιζε τὸ νέο ξεκίνημα. Ἀλλοίμονο ἂν ἡ ἀποτυχία ἔσκυβε τὸ κεφάλι κάτω στὴν γῆ ἀνεπανόρθωτα. Ὁ Φοίνικας δὲ θὰ ζοῦσε, οὔτε σὰ μῦθος, οὔτε σὰν σύμβολο, ἀλλὰ κι' οὔτε σὰν ἱστορικὴ καὶ σὰν καθημερινὴ πραγματικότητα. Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἡ διαδοχὴ τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ἀποτυχίας, ὑπάρχει καὶ ἡ συνέχιση τῆς ζωῆς. Ἂν τὸ ξεμάκρυμα ἀπὸ τοὺς στόχους ὑπόσκαπτε τὴ βάση τοῦ

παρόντος ἀνεπανόρθωτα, τὸ μέλλον θάσβυνε. Κι' ὅλες οἱ ἀποφάσεις κι ὅλοι οἱ στοχοι δυθίζουν τὰ ζωογόνα πλοκάμια τους στὴν ἀόρατη ἔκταση ποὺ μᾶς προσμένει θολὴ κι' ἀφανέρωτη. Προσδιορίζουμε καὶ προκαθορίζουμε τὸ χρῶμα καὶ τὴν ποιότητά της μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ παρόντος. Προσανατολίζουμε τὸ καράβι τῶν πράξεών μας ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς τωρινῆς γνωριμίας στ' ἀνοιχτὰ τῆς ἀορίστιας μὲ γνώμονα πάντα τὴν ἐλπίδα, αἰσιόδοξη καὶ πολυλογοῦσα, ἡ σιωπηρὴ καὶ ἤρεμη καὶ διωματική.

Ἔτσι μέσα στὸ γνωστήρι ποὺ σμίγουν παρελθὸν καὶ μέλλον, κάθε τρακόσες τόσες μέρες, ὅταν μᾶς ἀποχαιρετᾶ ἕνας ἀκόμα χρόνος ποὺ μέσα στὴν ποιητική μας φαντασία τὸν βλέπουμε νὰ ψυχομαχάει στὸ παλάτι του «γέρος, ὀκνός, βαρύς», ἐκεῖνο τὸ κάτι τὸ συμβολικὸ ποὺ πραγματικὰ ἀποχαιρετοῦμε δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας ποὺ φθάρηκε στὴν πάλη μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Κι' ἀποχαιρετώντας αὐτὸ τὸ κομμάτι τοῦ ἡρωϊκοῦ, τοῦ παλαίμαχου κόσμου μας, πραγματοποιοῦμε παράλληλα καὶ τὴν προαιώνια κοσμογονία τῆς δυαδικότητάς μας. Παραδίδουμε τὴν σκηπτρικὴ σκυτάλη στὴν αἰσιοδοξία καὶ στὴν πίστη μέσα μας, ποὺ πάντα θέλουν νὰ προχωροῦν πάνω στὶς θετικὲς γραμμὲς τῆς λεωφόρου τοῦ μέλλοντος.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 15 Ἰανουαρίου 1968

Σύγχρονες σκέψεις

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Θόρυβος διεθνὴς ἐδημιουργήθη μὲ τὸ ψήφισμα τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Τὸ ψήφισμα, χαρακτηρίζει σὰν «ἄδικον κάθε διάκρισιν εἰς βάρος τῶν γυναικῶν, καὶ καλεῖ ὅλας τὰς Κυβερνήσεις νὰ καταργήσουν οἱουσδήποτε νόμους, οἱ ὁποῖοι κάμνουν διακρίσεις εἰς βάρος τῶν γυναικῶν». Ἡ παραχώρηση αὐτοῦ τοῦ σοβαροῦ ἠθικοῦ ὅπλου στὸ γυναικεῖο φῦλο ἐσχολιάσθηκε κατ' ἐπέκταση καὶ στὴν Κύπρο, καὶ πιο ἰδιαίτερα σὲ σειρὰ τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν ὑπὸ ἁρμοδίων παραγόντων. Παρ' ὅλον ὅμως τὸ θερμὸ τῆς ὑποδοχῆς τῆς ὁποίας ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἔτυχε ἀπὸ τοὺς πάντας, παντοῦ, στὴν δική μας πατρίδα τουλάχιστον, ὑπάρχει μιὰ ἄλλη ὄψη τοῦ ζητήματος ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἐμβάλει σὲ σκέψεις τὸν ἀντικειμενικὸ στοχαστή.

Οὐδεμία ἀσφαλῶς ἀμφιβολία μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχει γιὰ τὸ ἑξῆς ἀληθὲς: ὁσθεισομένων στὴν γυναίκα τῶν ἰδίων εὐκαιριῶν πνευματικῆς ἀναπτύξεως, τῶν ἰδίων συνθηκῶν μορφώσεως καὶ ἐργασίας, οὐδόλως ὑστερεῖ ἀπὸ τὸν ἄντρα σὲ ἐπίπεδο ἢ σὲ ἐπίδοση. Ὅμως στὴν Κύπρο, ὅπου ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης γιὰ τὴν χειραφέτηση τῆς γυναίκας, καὶ ἡ δημιουργία εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ἀπὸ τὰ ἁρμόδια κρατικὰ σώματα, δὲν ἔχει συστηματοποιηθεῖ παρὰ τὶς τελευταῖες δυὸ - τρεῖς δεκαετίες, ἡ κατάσταση παίρνει καὶ μιὰ τρίτη διάσταση ποὺ ἀφορᾶ ἄμεσα τὴν Κυπρία γυναίκα ὄχι σὰν ὅπλο ὑπεροχῆς, ἀλλὰ σὰν ἀφορμὴ γιὰ αὐτοέλεγχο καὶ αὐτο - ἐπίκριση. Στὴν πρώτη διάσταση τῆς κατάστασης ποὺ προέκυψε μὲ τὸ ψήφισμα, φέρουν εὐθύνη ἠθικὰ δεσμευτικὴ γιὰ τὴν ἐφαρμογή του ὅλες οἱ Κυβερνήσεις κρατῶν - μελῶν τοῦ Ὀργανισμοῦ. Στὴ δεύτερη διάσταση, τὸ ψήφισμα γίνεται ἠθικὸν ὅπλον στὸν ἀγῶνα τῆς παγκόσμιας γυναίκας γιὰ τὴν καταξίωση της σὰν ἀνθρώπου, ἰσότιμου μὲ τὸν ἄντρα. Στὴν τρίτη ὅμως διάσταση, ἡ Κυπρία ἔχει ἕνα ἄλλο σοβαρὸ καθῆκον νὰ ἐπιτελέσει: τὴν αὐτοεκτίμησή της κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς νέας διεθνοῦς ἀναγνώρισης, στὴν ὁποία συμπεριλαμβάνεται.

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς Κυπριακῆς πολιτείας — ὅπως καὶ στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη — ἡ γυναίκα εἶναι μόνο τυπικῶς ἐξισωμένη μὲ τὸν ἄντρα. Στὴν οὐσία, ὑπόκειται εἰς κάπως «εἰδικώτερην μεταχείρηση», καὶ πολλὲς ἀδικίες καὶ διακρίσεις εἰς βάρος της εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀντιμετωπίσει, γιατὶ ἡ παράδοση δὲν ἔχει ἀκόμα ἀφαιρέσει τὰ πέπλα ἀπὸ τὰ μάτια γιὰ νὰ ἀντικρυσθοῦν ἄντρες καὶ γυναῖκες μὲ τὸ φακὸ τῆς οὐσίας: σὰν ἄνθρωποι δηλαδὴ μὲ τὶς ἴδιες δυνατότητες καὶ προοπτικές. Κι' ἔτσι ἡ Κυπρία, μὴ ἔχοντας νὰ παρατάξει πολυετεῖς ἀγῶνες γιὰ χειραφέτηση, ἀτυχῶς ὑστερεῖ στὴν μεγάλη της πλειοψηφία ἔναντι τοῦ Κύπριου ἀντίποδά της. Κι' ἡ μειονεχτικότητα βέβαια αὐτή, συνδυασμένη μὲ τὸ νέο προνόμιό της, τὴν ὁδηγεῖ καὶ τὴν ἐξαναγκάζει σὲ νέο ἀναλογισμὸ τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν καθηκόντων της. Καθῆκον λοιπὸν τῆς σύγχρονης Κυπρίας εἶναι νὰ ἐξασκήσει αὐστηρὸν προσωπικὸ ζύγιασμα. Δικαιολογεῖ πραγματικὰ τὸ νέο ψήφισμα τοῦ Διεθνοῦς Ὀργανισμοῦ, σὰν ἰδιαίτερο ἄτομο, καὶ ὄχι σὰν ἀφηρημένη μονάδα μιᾶς τάξεως ἀνθρώπων;

Μπορεῖ πράγματι νὰ ἰσχυρισθεῖ ὅτι σὰν μονάδα ἐργασίας ἢ κοινωνικῆς λειτουργίας δὲν προσφέρει λιγότερο ἀπὸ τὸν ἀρσενικὸ σύντροφό της; Κι' ἂν ὄχι, ποῦ βρίσκεται τὸ κλειδὶ τῆς μειονεχτικότητας; Ἴσως στὴν ἀνισορροπία ἀνάμεσα στὸν συναισθηματικὸ καὶ τὸν διανοητικὸ παράγοντα; Ὁ ἄντρας ἀντιμετωπίζει καλύτερα τὶς σκληρὲς ἀνάγκες τοῦ ἐπαγγελματικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συναγωνισμοῦ ὄχι γιατὶ εἶναι τέρας δύναμης, ἀλλὰ γιατὶ ξέρει νὰ χαλιναγωγεῖ τὰ συναισθήματά του, καὶ νὰ ἐπιβάλλει στὶς καθημερινὲς ἐνέργειές του τὴ συγκροτημένη διανοητική του δύναμη. Καὶ μιὰ ἀπόδειξη παράλληλη μὲ τὰ στενώτερα ἐπαγγελματικὰ του καθήκοντα, ὁ ἄντρας παρέχει μὲ τὰ νεώτερα πνευματικὰ του ἐνδιαφέροντα. Ξέρει νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν στενὸ κύκλο τῶν προσωπικῶν του συναισθημάτων, οἰκογενειακῶν καὶ ἀτομικῶν, προκειμένου νὰ ὑπηρετήσει σὲ γενικώτερους πνευματικοὺς τομεῖς. Πόσες ὅμως γυναῖκες μποροῦν στὴν Κύπρο νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὴ τὴν ἀπόσπαση καὶ μὲ ποιὸ βαθμὸ ἐπιτυχίας; Πόσες μποροῦν καὶ θέλουν — καὶ ὅταν τοὺς παρέχονται εὐνοϊκὲς οἱ ἐξωτερικὲς συνθῆκες — νὰ ἀφήσουν γιὰ λίγο τὶς κούφιες κοσμικὲς συναθροίσεις, τὴ στεῖρα ρουτίνα τῶν οἰκιακῶν εὐθυνῶν, ἢ τὸν ὑποχρεωτικὸ κύκλο τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ, γιὰ νὰ προωθήσουν τὴν προσωπική τους πνευματικὴ καλλιέργεια, ἢ γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν στὴν προώθηση τῶν πνευματικῶν ζητημάτων τοῦ τόπου; Ἀσφαλῶς ὕστερα ἀπὸ προσεχτικὴ ἐξέταση ἀριθμῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, τὸ συμπέρασμα δὲ θάταν καὶ πολὺ ἐνθαρρυντικό. Μπορεῖ νὰ περηφανεύεται ἡ Κυπρία γιὰ τὴν πρόοδο ποὺ ἔχει ἐπιτελέσει τὰ τελευταῖα χρόνια. Δὲν ἔχει ὅμως κανένα δικαίωμα νὰ στρέφεται πρὸς τὸ μέλλον μὲ ναρκισσικὴ αὐτοϊκανοποίηση.

Σὰν σύνολο, κι' ὄχι σὰν μειονότητα — σὰν ἐλάχιστη μειονότητα — ὑστερεῖ σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄντρες. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ὁδηγοῦμε αὐτοκίνητο, καὶ νὰ καπνίζουμε καὶ νὰ ἐλευθεριάζουμε, καὶ νὰ διεκδικοῦμε ἢ καὶ νὰ κατακτοῦμε ἐπαγγελματικὲς θέσεις. Χρειάζεται πάνω ἀπ' ὅλα, συγκρότηση. Ἐσωτερικὴ παγιοποίηση τῆς προσωπικότητας. Θεμελίωση ἐνδοατομικὴ τῶν ἀρχῶν πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται ἡ αὐτοεξέλιξη.

Ὑπέρβαση τῶν προπατορικῶν ἀρχῶν μὲ τὶς ὁποῖες ἐγαλουχήθη ἡ Κυπρία ἐπὶ γενεαῖς γενεῶν. Καὶ ρεαλιστικὴ καὶ θαρραλέα ἀντιμετώπιση τοῦ νέου ρόλου της, τῶν νέων προοπτικῶν της μέσα στὸ κοινωνικὸ σύμπλεγμα ποὺ ἡ ἱστορία τὴν ἐτοποθέτησε.

Τὸ ψήφισμα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἦταν σήμαντρο ἐλπίδας γιὰ ὅλες τὶς γυναῖκες τοῦ κόσμου. Γιὰ τὴν Κυπρία ἂς μὴν εἶναι μόνο σήμαντρο ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινοῦς ἀναπροσανατολισμοῦ, ἢ ἐκεῖ ὅπου εἶναι, πεπεισμένη ὅτι ἀκολουθεῖ τοὺς σωστοὺς δρόμους, ἂς εἶναι καὶ ἐνισχυτικὴ πανοπλία γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν νέων καθηκόντων της, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν νέων της προνομίων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 22 Ἰανουαρίου 1968

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Οἱ νέες διαστάσεις στὸν σύγχρονο πατρικὸ ρόλο

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τῆς μητέρας ἡ σκέψη προκαλεῖ τὴν στοργή, τὴν τρυφερότητα. Τοῦ πατέρα, τὴν ἐκτίμηση, τὴ βαρειὰ ἀναγνώριση τοῦ ἡγετικοῦ ρόλου στὸ οἰκογενειακὸ πλαίσιο. Ὁ ἡγετικὸς ὅμως αὐτὸς ρόλος μέσα στὰ σύγχρονα σκληρὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας, παρέμεινε ἀμετάβλητος, τὸ ἴδιο κυριαρχικός, ὅσο ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν μίνι-φούστα, τὸ διαστημόπλοιο καὶ τὴν «νέα» γυναῖκα; Ὅσο καὶ νὰ θέλουμε νὰ τὸ πιστέψουμε, τὰ πράγματα μιλοῦν γιὰ μιὰ ἄλλη πραγματικότητα.

Στὰ παληὰ καλὰ χρόνια ποὺ ἡ γυναῖκα ἦταν ἡ δέσποινα τῆς ἑστίας, μὲ ἑνωμένη κι' ἀκέραια τὴν παθητικὴ θηλυκή της προσωπικότητα, ὁ πατέρας ἦταν δεσπότης δύναμης καὶ κύρους. Στοὺς ἄντρικούς του ὅμως εἶχαν ὅλη τὴν βαρειὰ εὐθύνη γιὰ τὴν οἰκονομικὴ συντήρηση τῆς οἰκογένειας, κι' ὅλο τὸ ἀπαιτητικὸ καθῆκον τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκογενειακῆς διαμόρφωσης καὶ ἀγωγῆς. Προμηθευτής, διοικητής, ἔστεκε σκέπη γερὴ κι' ἀσάλευτη μέσα στὶς καλὲς καὶ τὶς κακὲς ἡμέρες ποὺ περνοῦσε τὸ οἰκογενειακὸ σύνολο. Ὅλες οἱ βαρειὲς ἀποφάσεις ἀκουμποῦσαν στὸ δικό του κουτέλο, ὅσο κι' ἂν ἡ γνώμη τῆς συντρόφου του ἦταν ἄξια σεβασμοῦ καὶ ὑπολογισμοῦ.

Τὰ πράγματα ὅμως ἀλλάξανε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἡ γυναῖκα ἀνεκάλυψε ὅτι δὲν ἦταν ἀπαραίτητο νὰ παίζει πάντα τὸν ρόλο τοῦ δευτεραγωνιστῆ. Σκίρτησε μέσα της ἡ αἴσθηση τῆς δύναμης. Μάζεψε αὐτὰ τὰ σκιρτήματα ἕνα - ἕνα ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης, ἀπὸ τοὺς πρώτους πολιτικοὺς ἀγῶνες της, ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους, ποὺ στάθηκε δίπλα στὸν ἄντρα ἀποτελεσματικὴ συνεργάτις, ἀπὸ τὴν μορφωτικὴ καὶ πολιτιστική της ἄνοδο, κι' ἔφτιαξε τὴν σημερινὴ διασπασμένη ἀλλὰ ἀποφασιστικὴ κι' ἀμετάκλητη προσωπικότητά της. Τώρα τὰ δυὸ σκέλη τῆς οἰκογένειας ἀποτελοῦνται ἀπὸ δυὸ ἀναθεωρημένες προσωπικότητες. Γιατὶ μιὰ κι' ἡ γυναῖκα ἀναθεώρησε τὴν δική της, ὁ ἄντρας ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖ νὰ μένει στὰ παληὰ καλούπια τῆς δικῆς του. Κι' ὁ νέος ρόλος του δίπλα στὴν προβιβασθεῖσα σύντροφό του ἀπαιτεῖ νέες προεκτάσεις.

Σήμερα ὁ πατέρας, στὶς χῶρες ὅπου ἡ γυναῖκα ἔχει πραγματοποιήσει ἕνα ὑπολογίσιμο βαθμὸ ἐξελίξης ἔχει δυὸ καινούργιες πλευρὲς νὰ ἀφομοιώσει μέσα στὴν ἀποστολή του. Κι' οἱ δυὸ ἀλληλεντύετες κι' ἀλληλοπροκύπτουσες. Ἡ γυναίκα του δὲν εἶναι πιὰ ἡ συντροφος μὲ τὴν «παράλληλη» ἀποστολή. Εἶναι ἡ σύντροφος καὶ ἡ συμπαίκτρια σ' ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς οἰκογένειας, μικρὲς ἢ μεγάλες. Δὲν τῆς ζητᾶ πιὰ τὴ γνώμη, γιὰ νὰ τὴν ἀπορρίψει ἢ νὰ τὴν υἱοθετήσει κατὰ τὸ δοκοῦν. Συνεργεῖ μαζί του σὲ ὅλες τὶς ἐκλογὲς καὶ ὅλες τὶς ἀποφάσεις σὰν ἄνθρωπος ἴσος. Δὲ λυγίζει πιὰ τὴ γνώμη της σὰν ἰδιαίτερη ἰδέα ἑνὸς ἰδιαίτερου ἀνθρωπου, μὲ πολὺ πιο ἰδιαίτερη ψυχοσύνθεση. Ἡ τριβὴ μὲ τὴ ζωὴ ὅλο καὶ πάει νὰ ἐξαμβλύνει τὸ «ἰδιαίτερο» τῆς γυναικείας ψυχοσύνθεσης. Κι' ἐκεῖ ὅπου κοινὰ τίθενται «ἐπὶ τάπητος», εἶναι πιὰ ὁ πατέρας ἀναγκασμένος νὰ παραδεχτῆ ὅτι ὁ πατριαρχικὸς ἀπολυταρχισμός του μετεβλήθη σὲ μιὰ καμουφλαρισμένη συγκυριαρχία. Καὶ στὴν συγκυριαρχία αὐτή, ὁ πατέρας ποὺ ἀντανακλᾶ ὅλες τὶς ζυμώσεις καὶ τὶς μεταβολὲς στὸ χαρακτήρα τῆς συντρόφου — ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὴν μητέρα ἐξ ἄλλου — ἐπενδύεται ἐπίσης καὶ μιὰ νέα ἄλλη διάσταση. Πρῶτα ποὺ τὰ βασίλεια ἦταν ξεχωριστὰ ἡ γυναῖκα ἀποτελοῦσε «μυστήριο» γιὰ τὸν ἄντρα, κι' ἡ μητέρα ἀποτελοῦσε ἱερὴ ἰδιότητα. Σήμερα ἡ γυναῖκα - μητέρα βαδίζει ὦμο μὲ ὦμο μὲ τὸν ἄντρα - πατέρα.

Σύγχρονες σκέψεις

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(Μετεδόθη εἰς τὴν ἑκπομπὴν τοῦ ΡΙΚ «Νεανικοὶ Παλμοί», τὴν Παρασκευήν, 26ην τρέχοντος).

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κι' ὁ πατέρας ζώντας τόσο πιο πολὺ κοντὰ τὸν γυναικεῖο κόσμο, καὶ μοιραζόμενος μαζί του, ὅσα πρῶτα εἶχε στὴν μοναδικὴ ἀποκλειστικότητα, ἀφομοιώνει πολλὰ ἀπ' αὐτὸν ποὺ πρὶν τοῦ ἦταν ξένα κι' ἀκατανόητα.

Ἔτσι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἡ μητέρα μπορεῖ σήμερα νὰ συνδράμει τὸν οἰκονομικὸ προϋπολογισμό, νὰ κάνει τὶς προμήθειες γιὰ τὸ νοικοκυριό, νὰ προγραμματίσει τὸ οἰκογενειακὸ πλάνο μαζὶ μὲ τὸν ἄντρα, κι' ὁ πατέρας μπορεῖ νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ συμπράττει ἐνεργὰ στὸ μεγάλωμα τῶν παιδιῶν, ὄχι μόνο στὶς μεγάλες στιγμὲς ἀλλὰ καὶ στὶς ἁπλὲς ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς φροντίδας κι' ἐπιβλέψεως τους.

Σήμερα ὁ πατέρας ἔχει μιὰ ἄλλη μορφὴ ἀπὸ τὴν χτεσινή. Μοιράζεται τὴν εὐθύνη τῆς ἀτομικῆς του ἀποστολῆς μὲ τὴ γυναῖκα του. Ὅμως κι' αὐτὸς δίπλα της, καλλιέργησε γι' ἀντάλλαγμα ἄλλα χαρίσματα ποὺ βρίσκονταν προηγουμένως σὲ μορφὴ λανθάνουσα. Ὁ συναισθηματικός του κύκλος μεγάλωσε. Ἀναπτύχθηκε πιὸ πολὺ μέσα του ἡ τρυφερότητα, ἡ εὐαισθησία, ἡ συναισθηματικὴ ταύτιση, κι' ὑπεχώρησε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ παλιὰ του νοοτροπία γιὰ τὸ ἀποκλειστικὸ τῆς ἐξουσίας του. Μ' ἄλλα λόγια πραγματοποιήθηκε, ἀνάμεσα στὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μιὰ συναλλαγὴ ἐπικοδομητικὴ καὶ γιὰ τὰ δυὸ μέρη. Δὲ μποροῦσε ἐξ ἄλλου νὰ μὴ σημειωθεῖ αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ μέσα στὴν κοσμογονία τῆς ψυχικῆς ἀλλαγῆς ποὺ διέρχεται τὸ σημερινὸ ἄτομο. Δὲν μποροῦσε, ἡ ἀνθρωπότητα νὰ ἐξελιχθεῖ πρὸς τὸ ἀρτιώτερο, νὰ βαδίσει πρὸς τὴν πιὸ ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα, ἂν δὲν ἐπραγματοποιεῖτο παράλληλα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ καὶ κάποια μορφὴ ἐσωτερικῆς ἀλλαγῆς.

Εἶναι λυπηρὸ γιατὶ μέχρι νὰ ἀφομοιώσει ὁ ἄνθρωπος τοὺς στόχους τῆς ἀλλαγῆς, διακωμωδεῖ τὴν πορεία του μὲ πολλὰ ἐξωτερικὰ ἀπαράδεκτα. Ἔτσι σ' αὐτὴ τὴν πορεία, καὶ σ' αὐτὴ τὴν συναλλαγὴ ποὺ σταθήκαμε σήμερα παρατηροῦμε σήμερα τὰ ἄκρα καὶ τὶς ὑπερβολές. Ἀφομοιώνουν οἱ ἄντρες παραπάνω θηλυκότητα ἀπ' ὅ,τι πρέπει, κι' οἱ γυναῖκες παραπάνω ἀντρισμὸ μὲ τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα. Ὅμως αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς ἡ πορεία μπορεῖ νὰ σταματήσει. Ὑπάρχει σκοπός, κι' ὅπου ὑπάρχει ὁ σκοπός, οἱ διακυμάνσεις εἶναι ἁπλῶς μεταβατικὰ στάδια. Γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ ὁ ἄνθρωπος σὰν ἄτομο ἔπρεπε νὰ ξεπεράσει τὰ στεγανὰ διαμερίσματα τῶν «φύλων». Σήμερα ἔχει πραγματοποιήσει τεράστια ἅλματα στὸν τομέα. Ὅταν θὰ ἔχει ξεπεράσει τὰ παρακινδυνευμένα μονοπάτια τῶν ἐξωτερικῶν ὑπερβολῶν, θἄχει βρεῖ τὸ δρόμο του πολὺ πιὸ ἀκέραιος, καὶ πολὺ πιὸ πλούσιος.

Πλούσιος, λοιπόν, εἶναι καὶ σήμερα ὁ σύγχρονος πατέρας. Μπορεῖ νὰ μοιράστηκε τὶς εὐθύνες του, ἀλλὰ στὸ μοίρασμα βγῆκε κερδισμένος. Πλούτισε τὸν ψυχικὸ καὶ συναισθηματικό του κόσμο, ὄχι μόνο μὲ τὴν ἔμπρακτη παραχώρηση στὴ σύζυγο δικαιωμάτων ἀποκλειστικὰ δικῶν του. Κοντὰ στὸν ἄλλο ἐσωτερικὸ κόσμο τῆς συντρόφου του ποὺ γευίζει σήμερα μὲ διώματα εὐφορίας, ζεῖ κι' ὁ ἴδιος μιὰ ζωὴ πολὺ πιὸ ἄρτια, πολὺ πιὸ ὁλοκληρωμένη.

Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἡ ἀνθρωπότητα σήμερα πιὸ πολὺ παρὰ ποτὲ πρέπει νὰ στρέφεται μ' εὐγνώμονη διάθεση στὸ παγκόσμιο εἴδωλο τοῦ πατέρα. Ἦταν ὀδυνηρὴ ἡ ἐπιταγὴ τῆς ἐποχῆς. Κι' ἡ προσταγὴ μιλοῦσε γιὰ μοίρασμα καὶ ἀναδιπλασιασμό. Ὁ σημερινὸς πατέρας — στὴν ὑγιῆ του μορφὴ — μπορεῖ νὰ περηφανεύεται γιατὶ ἄκουσε τὸ κάλεσμα καὶ πειθάρχησε.

Α' ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Σμίλεψε πάλι δάσκαλε ψυχές!
Κι' ὅτι σ' ἀπόμεινε ἀκόμη στὴ ζωή σου,
μὴν τ' ἀρνηθῆς! Θυσίασε το, ὡς τὴ στερνὴ πνοή σου.
Χτίσ' το παλάτι δάσκαλε σοφέ!
Κι' ἂν λίγη δύναμη μέσ' τὸ κορμί σου μένη,
μὴν κουρασθῆς. Εἶναι ἡ ψυχὴ σου ἀτσαλωμένη.
Θέμελα βάλε τώρα πιὸ βαθιά,
ὁ πόλεμος νὰ μὴν μπορῆ νὰ τὸ γκρεμίση
σκάψε βαθιά. Τὶ κι' ἂν πολλοί, σ' ἔχουνε λησμονήσει;
Θὰ θυμηθοῦνε κάποτε κι' αὐτοί
τὰ βάρη ποὺ κρατᾶς σὰν Ἄτλαντας στὴν πλάτη.
Ὑπομονή! Χτίζε, σοφέ, τῆς κοινωνίας τὸ παλάτι.

Β' ΑΦΗΓ.: Χωρὶς παιδεία δὲν στεριώνει κοινωνία. Δίχως μάθηση δὲν βλέπει τόπος προκοπή. Κι' αὐτὲς τὶς μέρες, ποὺ ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ Κύπρος φέρνει στὴ μνήμη της τὶς τρεῖς ἐξαίσιες ἱεραρχικὲς μορφὲς τῶν πατέρων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν γραμμάτων ἁπλώνει ὁ στοχασμὸς τὸ φῶς του πάνω ἀπ' τὶς σκοπιὲς τῶν αἰώνων. Καὶ μετρᾶ στὴ μορφὴ τοῦ χρόνου τὰ μάτια τὰ πολύχρονα τῆς Κυπριακῆς μάθησης.

Γ' ΑΦΗΓ.: 1400 π.Χ. Οἱ Ἀχαιοὶ πατοῦν τὸ πόδι τους στὴν Κύπρο. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ξαπλώνεται ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸ νησί. Τὰ Ἑλληνικὰ γνωρίσματα τοῦ Κυπριακοῦ βίου παίρνουν καινούργια προέχταση. Πλάϊ στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ στὰ Ἑλληνικὰ ἔθιμα μπαίνουνε τώρα οἱ βάσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσης: Ἡ διπλὴ ἄσκηση τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος γίνεται συνείδηση στὰ Κυπριακὰ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ Ὅμηρος πρῶτα, ὁ Πλάτωνας καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὕστερα διαμορφώνουν τὴ μόρφωση τῶν νέων ἀνθρώπων. Ἡ ἀντανάκλαση αὐτῶν τῶν φωτισμένων διανοιῶν διασχίζει τὶς θάλασσες καὶ στεριώνεται στὴν Κυπριακὴ κοινωνία. Κάθε μεγάλη Κυπριακὴ πόλις ἔχει τὸ γυμνάσιό της καὶ στὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ φυτώρια πλάθεται ἡ Κυπριακὴ νεολαία μέσῳ τῶν αἰώνων μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς ἀκόμα ἐποχῆς, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἤκμαζε καὶ στὴ Μεσόγειο καὶ στὴν Ἀνατολή.

Α' ΑΦΗΓ.: «Τῆς ἀρετῆς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον, οὐδὲ βεβαιότερον ἐστίν», ἔλεγε ὁ μεγάλος ρήτορας Ἰσοκράτης. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς διὰ τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ ἀτόμου ἦταν ἡ βάση τόσο τῆς Ἑλληνικῆς ὅσο καὶ τῆς Κυπριακῆς παιδείας. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ τῆς ἀνθρωπιστικῆς μόρφωσης ἀνέβασε ὁ Χριστιανισμὸς σὲ νέα ὕψη μὲ τὴν διάδοσή του.

Β' ΑΦΗΓ.: Τέταρτος μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὴν Κύπρο οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτελοῦν ἔργον πνευματικῆς καθοδήγησης καὶ διαφώτισης. Κύπριοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ὅπως εἶναι ὁ Πάφου Κύριλλος, ὁ Ἐπίσκοπος Λήδρας Τριφύλλιος καὶ ὁ Κωνσταντίας Ἐπιφάνιος ὄχι μόνο μεριμνοῦν γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν διάδοση τῶν γραμμάτων. Παράλληλο ἐξ ἄλλου τὸ πνευματικὸ αὐτὸ φαινόμενο στὴν Ἑλλάδα, ἀναδεικνύει κι' ἐπιβάλλει σ' ὁλόκληρο τὸν Χριστιανικὸ ἑλληνισμὸ εἰς τρεῖς φωτισμένες μορφὲς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Μὲ τὰ σοφὰ συγγράμματά τους, μὲ τὴ δυνατὴ διάνοιά τους καὶ μὲ τὴν ἔμπρακτη ἀγάπη τους γιὰ τὴν ἀρετὴ συμβάλλουν εἰς τὴν ἀνύψωση τοῦ πνεύματος καὶ τὴν παίδευση τῶν νέων. Ἔτσι ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, συμπληρώνεται τώρα ἀπὸ μιὰν ἄλλη διάσταση: τὴ διάσταση τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς. Γράφει σχετικὰ ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας.

Γ' ΑΦΗΓ.: Ἔτσι λοιπὸν διηγοῦνται πὼς κι' ὁ πολὺς καὶ σπουδαῖος Μωϋσῆς, ποὺ 'ναι τ' ὄνομά του τὸ πιὸ ξακουσμένο σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σοφία του ἀφοῦ πρῶτα ἐκπαίδευσε καὶ καλλιέργησε τὸ νοῦ του, μὲ τὴν αἰγυπτιακὴ παιδεία (καὶ σοφία), ἔτσι ἐπειτα πλησίασε καὶ προχώρησε στὴ μυστικὴ ἑπαφὴ καὶ γνωριμία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Παρόμοια ἐξ ἄλλου μ' αὐτὸν τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων διηγοῦνται πὼς ὁ σοφὸς προφήτης Δανιήλ, ἀφοῦ πρῶτα γνώρισε καλὰ τὴ Χαλδαϊκὴ σοφία, τότε ἄρχισε νὰ μελετᾶ τὴ θεία διδασκαλία.

Α' ΑΦΗΓ.: Ἀναμφισβήτητον λοιπὸν εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς ὕπαρξης πνευματικῆς ζωῆς στὴν Κύπρο κατὰ τὴν Βυζαντινὴ Περίοδο. Γιατὶ παρ' ὅλο ποὺ δὲν ὑπῆρχαν Ἀνώτατοι Σχολαί, ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευση ἦτο ἀρκετὰ διαδεδομένη. Δὲν ἦτο μὲν ὑποχρεωτική, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία στὴν ὁποία τὸ κράτος εἶχε ἀναθέσει τὴν μέριμνα τῆς παιδείας, ἐφρόντιζε νὰ ἐπιτελέσει τὸ ἔργο της εὐσυνείδητα διαθέτουσα καὶ βιβλιοθήκας ἀκόμη στὰ μοναστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀρκετὰ σχολεῖα ἐστεγάζοντο.

Β' ΑΦΗΓ.: Ὅμως βαρειὰ ἡ μοῖρα τοῦ τόπου· ὅλο τοῦ τάζει νέους ἀφέντες, κι' ὅλο τὸν σκύβει σὲ καινούργια ὑποταγή. Αἰῶνας: Δωδέκατος, ὡς δέκατος ἕκτος. Λατινοκρατία. Πρῶτα οἱ Φράγκοι κι' ὕστερα οἱ Ἐνετοί. Ἀφέντες σκληροί, ἐκμεταλλευτές, συμφεροντολόγοι κι' ἀδιάφοροι. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πολεμᾶται. Τὰ φράγματα ἀνάμεσα στὶς τάξεις ὑψώνονται ἀπροσπέλαστα. Γράφει ὁ W. V. Oldenberg.

Γ' ΑΦΗΓ.: «Ὅλοι ὑπακούουν εἰς τοὺς Φράγκους καὶ πληρώνουν φόρους ὡς δοῦλοι. Ὅθεν βλέπετε, ὅτι οἱ Φράγκοι εἶναι κύριοι τῆς γῆς, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀρμένιοι ὑπακούουν ὡς δουλοπάροικοι. Εἶναι τραχεῖς στοὺς τρόπους, πενιχροὶ ὡς πρὸς τὴν ἀμφίεσιν, θύοντες κυρίως εἰς τὰς ἡδονάς των».

Α' ΑΦΗΓ.: Μὲ τέτοιες λοιπὸν συνθῆκες δὲν μποροῦσε νὰ εὐφορήση ἡ μόρφωση καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐλειτουργοῦσαν ἐλάχιστα σκόρπια σχολεῖα τῶν γραμματιστῶν εἰς τὰ χωριὰ καὶ ἕνα Ἑλληνικὸ σχολεῖο εἰς τὴν πρωτεύουσα. Δι' ἀνώτερη δὲ μόρφωση, οἱ Κύπριοι μετέβαιναν εἰς ἐκπαιδευτήρια τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μετὰ τὸν 14ον αἰῶνα τὰ σχολεῖα ἀρχίζουν μὲν νὰ αὐξάνωνται, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν καλύπτουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ κενὰ τῆς χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ δὲ γλῶσσα ἤρχισε νὰ φθείρεται, ἀναμιγνυομένων μαζί της Φράγκικων ὅρων. Οἱ διάδοχοι τῶν Λουζινιανῶν, οἱ Ἐνετοί, ἦσαν χειρότεροι τῶν προκατόχων τους. Ἠλάττωσαν τοὺς διδασκαλικοὺς μισθούς, ἔκλεισαν τὰ ἤδη κακῶς λειτουργοῦντα σχολεῖα, καὶ τὰ ἀντικατέστησαν μὲ Ἰταλικὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ Ἰταλοὺς δασκάλους.

Β' ΑΦΗΓ.: Κι' ὅμως μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς παρακμῆς ἀκτινοβολοῦν καὶ πάλιν μορφὲς πνευματικὲς ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴν προσφορά τους στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Εἶναι ὁ Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος, ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως Γρηγόριος ὁ Κύπριος, οἱ Βουστρώνιοι, ὁ Λεόντιος ὁ Μαχαιρᾶς.

Α' ΑΦΗΓ.: —Κι' ἤρθαν καιροὶ κατάμαυροι
ποὺ ἁπλώθηκε τὸ πένθος
στῆς Ρωμιοσύνης τὴν καρδιά.
Κατάρα ἡ Τούρκικη σκλαβιὰ
ξεχέρσωσε τὴ χώρα
καὶ καταμάτωσε τὸ φῶς
καὶ στεῖρα ἀπόμεινε ἡ ψυχή.

Γ' ΑΦΗΓ.: «Ἡ γεωργία παρημελημένη, οἱ κάτοικοι ὑπὸ πίεσιν, ὁ πληθυσμὸς κατεστραμμένος, ὁ ἀὴρ λοιμώδης, μόλυσμα, πενία, ὀκνηρία, ἐρήμωσις». Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς Τουρκοκρατίας ποὺ δίνει ὁ Κ. Γιόρκ. Στὰ πρῶτα ἔτη γιὰ πολλὰ δὲ χρόνια δὲν λειτουργοῦσε κιανενὸς τύπου σχολεῖο στὴν Κύπρο. Τὸ πρῶτο ἀνώτερο σχολεῖο λειτούργησε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Λάρνακα τὸ 1733 καὶ τὸ 1741 ἀκολούθησε ἄλλη μιὰ τέτοια σχολὴ στὴ Λευκωσία.

Β' ΑΦΗΓ.: Τὸν δέκατον ἔνατο αἰῶνα μετὰ τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἡ μόρφωση παίρνει καινούργια ἄνοδο στὸν Ἑλληνισμό. Στὴν Κύπρον, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πανάρετος φρόντισε προσωπικὰ γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκπαίδευσης στὴν Κύπρον.

Γ' ΑΦΗΓ.: Τὸ 1841 σὲ Παγκύπρια Γενικὴ Συνέλευση ἀποφασίζεται ἡ ἵδρυση Ἑλληνικῶν σχολείων στὴν Πάφο καὶ στὴν Κερήνεια. Καὶ τὸ 1842 λειτουργοῦν στὸ νησὶ 10 ἐν ὅλῳ σχολεῖα.

Α' ΑΦΗΓ.: Τὸ 1859 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἱδρύει τὸ πρῶτο Παρθεναγωγεῖο στὴ Λευκωσία. Ἀκολουθεῖ σχεδὸν ταυτόχρονα Παρθεναγωγεῖο στὴ Λάρνακα καὶ λίγο ἀργότερα στὴ Λεμεσό.

Β' ΑΦΗΓ.: Πρὸς τὸ τέλος τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς ὑπῆρχαν ἐν ὅλῳ 83 Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς τὴν Κύπρον, τὰ ὁποῖα ἐσυντηροῦντο ἀπὸ συνδρομὲς ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἀπὸ συνεισφορὲς τῶν γονέων

τῶν μαθητῶν. Τὰ δὲ σνολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐδιαιροῦντο εἰς τρεῖς κατηγορίες: α) εἰς τὰ ἰδιωτικὰ δημοτικά, β) εἰς τὰ κοινοτικὰ δημοτικὰ καί γ) εἰς τὰ Ἑλληνικα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν καὶ τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας, καὶ λειτουργοῦσαν στὴ Λευκωσία, στὴ Λάρνακα καὶ στὴ Λεμεσό.

Γ' ΑΦΗΓ.: 1878. Ἀπαρχὴ τῆς Ἀγγλικῆς κυριαρχίας εἰς Κύπρον. Πιὸ φωτισμένοι οἱ καινούργιοι κυρίαρχοι τῆς Κύπρου, ἐπιλαμβάνονται πιὸ ἄμεσα τοῦ θέματος τῆς παιδείας. Γράφει σὲ σχετικὴ ἔκθεση ὁ διοικητὴς Συνταγματάρχης Γκόρτον:

Α' ΑΦΗΓ.: «Τὸ ζήτημα τῆς παιδείας διατελεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ μελέτην καὶ ἐλπίζω ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει τῆς Λευκωσίας σχολεῖα θὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν. Ὑπάρχουσι μόνον τέσσαρα Χριστιανικὰ σχολεῖα. Τὰ εἶχον πάντα ὑπὸ καλὴν ἐπίβλεψιν, καθαρὰ καὶ μὲ καλὴν τάξιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ τρεῖς φαίνεται ὅτι λαμβάνουν μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν καλήν των συντήρησιν. Πολλαὶ ὅμως βελτιώσεις εἶναι ἐπιθυμηταί».

Β' ΑΦΗΓ.: Σὲ διάφορες δὲ ἐκθέσεις γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Κύπρου, συναντᾶμε ἐπανειλημμένα τὴν σύσταση γιὰ νέα μέτρα στὴν ἐκπαίδευση. Ἔτσι τὸ 1881 τόσον τὰ Ἑλληνικὰ ὅσον καὶ τὰ Τουρκικὰ σχολεῖα παίρνουν χορηγήσεις ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Ὀργανοῦνται Ἐκπαιδευτικὰ Συμβούλια, καὶ πιὸ ἀργότερα ἐξεπαστικὰ Συμβούλια διὰ τοὺς προβιβασμοὺς διδασκάλων.

Γ' ΑΦΗΓ.: Ἐξ ἄλλου τὸ 1911 οἱ διδάσκαλοι τῆς Λευκωσίας ἱδρύουν τὸν «Παγκύπριον Διδασκαλικὸν Σύνδεσμον», ὁ ὁποῖος καὶ ἀρχίζει τὴν δράσιν του διὰ τὴν βελτίωση τῶν ὅρων ἐργασίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Τὸ 1930, ἡ Κυβέρνηση ψηφίζει νόμον δι' ὑποχρεωτικὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευση. Τὰ δὲ Παρθεναγωγεῖα ἔχουν ἀρχίσει νὰ αὐξάνωνται καὶ νὰ βελτιώνωνται μὲ τὴν προσθήκην ἀνωτέρων τάξεων, πρὸς σχηματισμὸν τῶν Διδασκαλείων καὶ τῶν Ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων.

Α' ΑΦΗΓ.: Θὰ ἦταν ἴσως ἀνώφελο στὰ χρονικά μας πλαίσια ν' ἀσχοληθοῦμε περαιτέρω μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς παιδείας ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας. Τόσον ἡ Μέση ὅσον καὶ ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς διαστάσεις ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν εἶχε γνωρίσει. Παράλληλα ὅμως μὲ τὴν προώθηση καὶ τὴν παγίωση τῆς Παιδείας στὸ Νῆσο, διακρίνεται πάντα ἡ προσπάθεια τῶν Ἄγγλων νὰ θέσουν τὴν ἐκπαίδευση κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχον των. Ἡ Μέση ὅμως Παιδεία ἰδιαίτερα ἀγωνίζεται πάντα ἐπιμονα νὰ διατηρήσει τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Κυπριακῆς ἐκπαίδευσης.

Β' ΑΦΗΓ.: Μερικοὶ νέοι θεσμοὶ ποὺ καθιερώθησαν ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας ἦσαν οἱ σειρὲς τῶν θερινῶν ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων, τὰ πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ Σνολικὰ Ταμιευτήρια, τὰ Διδασκαλικὰ Κολλέγια, καὶ οἱ Σύλλογοι Γονέων.

Γ' ΑΦΗΓ.: Σήμερα λειτουργοῦν στὴν Κύπρο 553 σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μὲ 72.446 μαθητὲς καὶ μαθήτριες καὶ 2.115 δασκάλους καὶ 64 σχολαὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως μὲ 33.558 μαθητὲς καὶ μαθήτριες καὶ 1409 καθηγητάς.

Α' ΑΦΗΓ.: Ἡ παιδεία μας πέρασε καὶ περνὰ θύελλες καὶ περιπέτειες. Πάντα ὅμως μέσα ἀπὸ τὶς ἀστραπὲς ἱστορικοῦ χαλασμοῦ, προβάλλει τὸ ἦμερο φῶς τῆς φωτισμένης φυσιογνωμίας ποὺ ἀποδέχεται τὴν ἐπιταγὴ κι' ἀνταποκρίνεται ὁλόψυχα. Καὶ προσφέρει στὸ νῆμα τῶν Κυπριακῶν γραμμάτων, ὅπως προσφέρανε κι' οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ὅσο ἄφθονα μπορεῖ, ἀπὸ τὴν προσωπική του ἄσβεστη πηγή. Κι' ἡ παράδοση ἑνὸς λαοῦ ποὺ πάντα ἀτίθασσος καὶ πάντα διψασμένος ἀγωνίζεται νὰ διατηρήσει τὴν ἐθνικότητά του ἀκέραιη συνεχίζεται. Συνεχίζεται στοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες. Συνεχίζεται στὴν πολιτιστική του ἔκφανση. Συνεχίζεται στὰ φυτώρια ὅπου καλλιεργεῖται καὶ χαλυβδώνεται ἡ ἁπλαστη παιδικὴ ψυχή.

Β' ΑΦΗΓ.: —Τὰ σχολειὰ (χτίστε, ὑψῶστε τὰ πλατάνια γιὰ τὸ δροσὸ στῆς ρεματιᾶς τὴ (χάρη, γιὰ τὸν καρπὸ σπάρτε τ' ἀμπέ- (λια, ἂς εἶναι τ' ἀγαθά τους ἀγνὰ κρασιά, κι' (ἂς εἶναι γούρμα σταφύλια, λογῆς, κεχριμπαρένια, μαῦρα. Ὅπου ἁπλωσιά, ὅπου ψήλωμα, (ὅπου ὑγεία στὰ πέλαα ἀγναντεύουν τὰ κα- (ράβια καὶ τοὺς ἀητοὺς νὰ λανταροῦν (καὶ τ' ἄστρα στὰ οὐράνια πλάτια,

Καὶ βαθιοὺς τάφους γύρω - γύ- (ρω σκάφτε καὶ πύργους πολεμόχαρους ὑ- (ψῶστε καὶ βαρδιατόρους βάλτε νὰ (κρατοῦνε μακριὰ - μακριὰ τὸν ψεύτη καὶ (τὸν πλάνο τῆς Ρωμιοσύνης. Ξόβεργα καὶ καρφιὰ κρατᾶ καὶ (πάει καὶ πιάνει καὶ καρφώνει καὶ σκοτώνει τοῦ φτε- (ρωτοῦ πιὸ ἀπ' ὅλα κυνηγάρης, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς (πεταλοῦδες, φτάνει στὴ Σκέψη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Ἐπιστήμη καὶ ζωή.—Ἕνα ἀγαθὸ συναπάντημα

Τῆς Καις ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὰ μετέωρα καὶ στὶς κοιλάδες τῆς ζωῆς μας, στὶς ἐπάλξεις καὶ στὰ παρασκήνια παίζεται χρόνια τώρα ἕνα δράμα μὲ διπλὴ προέχταση. Ὄχι διπλὴ ἀπὸ φυση ἀλλὰ ἀπο χοήση Πρόκειται γιὰ τὸ δράμα ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὴν ἐπιστήμη. Σ' αὐτὸ τὸ δράμα, ὁ ἄνθρωπος διαδραματίζει τὸν πρώτο, τὸν τεράστιο ρόλο. Κι' ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος, σὰν κεντρικὸς ἥρωας αὐτοῦ τοῦ δράματος, εἶναι φύση διπλὴ μὲ ριζιμιὸ ἀξεκλήρωτο τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, προκύπτει τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα: σ' αὐτὸ τὸ δράμα —στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστημονικῆς δημιουργίας στὰ μικρὰ καὶ στὰ μεγάλα τῆς ζωῆς μας— βλέπουμε ὅπως εἴπαμε τὸ διπλὸ παιγνίδι. Καὶ πότε τὰ μεγάλα ἢ μικρὰ ἐπιστημονικὰ ἐπ.τεύγματα βρίσκουν τὸν ὡραῖο καὶ ὑψηλό τους προορισμὸ στὶς πολλαπλὲς ἐκδηλώσεις μας. Καὶ τότε ἡ ἀνθρωπότητα ἐπικροτεῖ. Ἐπικροτεῖ τὶς τεράστιες προόδους τῆς βιολογίας, τῆς φαρμακευτικῆς, τῆς τεχνολογικῆς ἐπιστήμης. Πότε ὅμως ἡ σκοτεινὴ πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀδράχνει μὲ ὁρμὴ τὸν μῖτο ποὺ οἱ ἀνακαλύψεις καὶ οἱ ἐφευρέσεις βάζουν στὰ χέρια του, κι' ἀντὶ νὰ τὲν χρησιμοποιήσει γιὰ νὰ βγῆ πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὸν ἥλιο, τῆς μάθησης καὶ τῆς γνώσης καὶ τῆς ὁλοκλήρωσης, τὸν ἐκσφενδονίζει κατακέφαλα στὰ κεφάλια τοῦ γένους του, καταστρέφοντας, σκοτώνοντας, σπέρνοντας αἷμα καὶ θρῆνο. Κι' ἀντὶ τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ κατορθώματα νὰ ἀνακουφίζουν, νὰ παρηγοροῦν, νὰ χαρίζουν τὴν ὑγεία, τὴν ἄνεση καὶ τὴν μακροζωΐα, χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ὕπουλη ἐξόντωση καὶ τὴν ἐξαφάνιση. Εἶναι ὅμως δίκαιο, ὅταν βλέπουμε τὴν ἀρνητικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστήμης νὰ τὴν καταδικάζουμε —ὅπως γίνεται μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, κι' ἀντιθέτως νὰ σιγοῦμε μπροστὰ στὰ λαμπρά της κατορθώματα;

Στὴν Πόλη τοῦ Ἀκρωτηρίου (Κεῖπτάουν) τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, πραγματοποιήθηκε πρόσφατα ἕνα τέτοιο λαμπρὸ ἐπιστημονικὸ κατόρθωμα, ποὺ τιμᾶ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀπαιτεῖ φόρο τιμῆς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα. Πολλὴ συζήτηση ἔγινε γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα, καὶ πολλὰ ἐλέχθησαν κι' ἐδημοσιεύθησαν. Ὅχι ὅμως πάρα πολλά, φρονοῦμε, γιὰ νὰ μὴ χωροῦν ἀκόμα μερικὲς σκέψεις πάνω στὸ θέμα. Ὁ νεαρὸς γιατρὸς Κρὶς Μπάρναρντ ἔδωσε σάρκα καὶ ὀστᾶ σὲ κάτι ποὺ μονάχα στὴν ἐπιστημονικὴ φαντασία ὑπῆρχε. Κι' ἡ μεταφορὰ τῆς καρδιᾶς ἀπὸ τὸ σῶμα ἑνὸς ἀνθρώπου στὸ σῶμα κάποιου ἄλλου, δὲν εἶναι μόνο δύσκολο χειρουργικὸ ἐγχείρημα ποὺ ἐξυπακούει ὕψιστη χειρουργικὴν ἐπιδεξιότητα εἶναι ταυτόχρονα κι' ἕνας ἠθικὸς ἄθλος τὸν ὁποῖο ἔχουμε καθῆκο ν' ἀντικρύσουμε μὲ τὸ σωστὸ φακό. Ἡ καρδιὰ εἶναι ἡ ἕδρα τῆς ζωῆς μας. Ἡ ἑστία ἀπ' ὅπου οιακλωωνεται η τροφη γιὰ τους μυς, για τὰ νεῦρα μας, για τη σκέψη καὶ τὰ αἰσθήματα μας. Γι' αὐτο καὶ ἡ ἀσιοποίηση της και πέραν τοὺ θανατου του υπιλοιπου σωματος ειναι καὶ ο ψιστος φορος τιμης που μπορεῖ ο ανορωπος να προσφερει στην ἀξια της ζωῆς, δια της Επιστήμης. Το αιμα μεταγγίζεται, οι νεφροὶ μεταφυτεύονται, τωρα ἡ καρδιὰ μεταμοσχεύεται. Αυριο —ἴσως— ποιος το αποκλειει κι' αὐτος ὁ εγκεφαλος νὰ μπορεῖ να μεταφερεται ἀπὸ ἕνα νεκρὸ σῶμα ποὺ δὲν τον χρειάζεται, σ' ἕνα ζωντανό, ποὺ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος. Ἤδη στὴ Ρωσσία γίνονται πειράματα πάνω σὲ ζῶα καὶ τὰ πειράματα βρίσκονται σ' ἕνα ἀρκετὰ προχωρημένο στάδιο. Κι' ὕστερα ἀπο ποιός ξέρει πόσες δεκαετίες, οἱ Ἰατρικὲς Τράπεζες θὰ γεμίζουν μὲ ὀνόματα ἐθελοντῶν ποὺ θὰ θέλουν νὰ κληροδοτήσουν στοὺς συνανθρώπους τους, ὄχι αἷμα, ἀλλὰ ρυθμιστὲς αἵματος, ὄχι ἀγαθὲς σκέψεις ἀλλὰ ἕδρες κινητήριες τῆς σκέψης, καρδιές. ἐγκεφάλους. Ποῦ βλέπετε τότε τὰ φράγματα;

Ἕνα μικρὸ Νεγράκι στὸ Κεῖπτάουν ἤδη ζεῖ μὲ τὰ νεφρὸ τῆς Ντενὶζ Νταρβάλ, τῆς ὁποίας ἡ καρδιὰ μεταμοσχεύτηκε στὸν Βασκάνσκυ. Ποῦ βλέπετε διαφορὲς θρησκείας, χρώματος, φυλῆς, ἰδεολογίας, ὅταν ἡ Ἐπιστήμη τὰ ἰσοπεδώνει σαρωτικὰ μὲ μιὰ μόνο ἀξία — τὴν ἀξία τῆς ζωῆς; Γυμνὸ τὸ νυστέρι τῆς χειρουργικῆς ὑψώνει κεραυνὸ τὴν πρόκληση: Ἔτσι βλέπουμε τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ αἰσθάνεται: Γυμνὸ ἄθροισμα μὲ κοινὴ φυσιολογία καὶ κοινὴ πνευματικότητα.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἄρθρου νὰ ἐπεκταθεῖ στὴν ἄλλη ὄψη τῆς ἠθικῆς γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα, ὅσο κι' ἂν δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀγνοήσει. Βαθειὰ ριζωμένες ἀντιλήψεις γύρω ἀπὸ τὸν μεταφυσικὸ ρόλο τῆς καρδιᾶς, ποὺ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀκόμη ἐθεωρεῖτο ἕδρα τῆς ψυχῆς, πιθανὸν καὶ νὰ ἐμποδίσει πολλοὺς ν' ἀπροδεχτοῦν ἀβασάνιστα τὸ νέο αὐτὸ θαῦμα τῆς Ἐπιστήμης, ποὺ πιθανὸν καὶ νὰ θεωροῦν βίαιη κι' αὐθαίρετη τὴν ἀνθρώπινη ἐπέμβαση σ' ἕνα ζωντανὸ μέλος τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ ὅταν ἡ κινητήρια δύναμη τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει. Οἱ διαμαρτυρίες ἴσως καὶ νἆναι ἐντονώτερες καὶ πιθανὸν πιὸ δικαιολογημένες λόγω τοῦ πλέον περίπλοκου τοῦ ζητήματος, ὅταν καὶ ἂν καρποφορήσει καὶ γίνει πραγματικότητα μιὰ ἄλλη φιλόδοξη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου: ἡ μεταφύτευση τοῦ ἐγκεφάλου.

Πόσο ὅμως πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν οἱ ἐπιφυλάξεις αὐτές, ὅταν ἕνα ἄλλο μήνυμα μεταφυσικὸς ἀλλὰ καὶ ἁπλὴς ἀνθρώπινης ἠθικῆς, μᾶς καταυγάζει μὲ τὴν ὑπέροχη λάμψη του; Ἡ καρδιὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, εἶναι ταυτόχρονα καὶ πηγὴ τῆς ἀγάπης. Κι' αὐτὲς τὶς δυὸ ἐντολὲς ἡ σημερινὴ Ἐπιστήμη ἀναλαμβάνει νὰ δισφυλάξει καὶ νὰ περισώσει ἀπὸ τὴν φυσικὴ φθορὰ τοῦ θανάτου. Τὶς παραδίδει σὰν σκυτάλη προανακρούσματος γιὰ τὶς ἠθικὲς ἀξίες ποὺ πρέπει κάποτε νὰ ἐπιβληθοῦν πάνω ἀπὸ τὸ χάος καὶ τὸ σκοτάδι ποὺ τώρα διερχόμαστε. Ὁ Βασκάνσκυ πέθανε, γιατὶ τὸ πείραμα δὲν πέτυχε. Τὰ πειράματα ὅμως δὲν σταιάτησαν. Κι' ὁ Ντράϊπεογκ ζεῖ. Ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ἀφομοιώσει τὰ νέα μηνύματα; Δὲ θ' ἀντιδράσουν τὰ ἀντισώματά της στὴν μεταμόσχευση τῆς νέας οὐσίας, τῆς νέας ἀξίας; Θὰ ἀφομοιώσει τὰ νέα στοιχεῖα καὶ θὰ ἐπιζήσει; Ὅλοι δὲν μποροῦν παρὰ νὰ περιμένουν μὲ ἀγωνία. Ἄλλοι μὲ πίστη, ἄλλοι μ' ἐπιφύλαξη, ἄλλοι μὲ διστακτικὴ κι' ἐπίκριση, ἄλλοι μὲ ἐλπίδα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

«ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΜΟΥ» — Ρήνας Κατσελλῆ.
«ΑΓΩΓΗ» — Ἐκπαιδευτικὸν ὄργανον τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Ἀμμοχώστου. (Πανηγυρικὴ ἔκδοσις ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 20ετίας).

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΜΟΥ»

Ἡ νεα πεζογραφικὴ ἐργασία τῆς Ρήνας Κατσελλῆ ἀποτελεῖ στὴ βάση της ἕνα σύγχρονο χρονικὸ τῶν Κυπριακῶν πραγμάτων. Τὸ χρονικὸ αὐτὸ καλύπτει μιὰ ἀπο τὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας — τὴν πρώτη περίοδο τῆς Τουρκικῆς ἀνταρσίας τοῦ 63—64. Τὰ διάφορα γεγονότα ἰδωμένα μέσα ἀπὸ τὸ ἀντίκρυσμα καὶ τὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς μιᾶς νεαρῆς ἀστῆς ποὺχει βαθειὰ μέσ' τὴν ψυχή της τὴν πικρία τῆς ἐθνικῆς ἀδικίας, παρελαύνουν μπρὸς στὸν ἀναγνώστη ποτισμένα μὲ πολλὴ ἀνθρωπιὰ καὶ πρὶν αὐθορμητισμό. Ἁπλὴ κι' ἡ γλῶσσα προσαρμόζεται στὶς προθέσεις τῆς συγγραφέως, ποὺ μακρυὰ ἀπὸ τοῦ νὰ κάνει φιλολογία, ἀφήνει τὰ προσωπικὰ συναισθήματα καὶ τὶς προσωπικὲς σκέψεις τῆς ἡρωΐδας της νὰ κυλοῦν φυσικὰ κι' ἀνεμπόδιστα μέσα στὶς σελίδες τῶν «Τετραδίων». Τὰ συναισθήματα εἶναι χρωματισμένα μὲ ἀρκετὸ ρωμαντισμὸ γιὰ τὴν ἐποχή μας.

Οἱ σκέψεις, ἰδεαλιστικὰ τοποθετημένες δίνουν μ' ἕνα ὑποκειμενικὸ τόνο μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῶν. σαθρῶν καταστάσεων ποὺ σκωληκοτρώνε τὴν κοινωνία μας — καταστάσεων κοινωνικῶν, πολιτικῶν. Πιστεύουμε ὅμως ὅτι τὰ «Τετοάδια» θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποτελέσουν ἀρτιώτερη προσφορὰ στὴν Κυπριακὴ πεζογραφία, ἂν ἀπεφεύγοντο ὡρισμένες βασικὲς παραλείψεις.

Καὶ πρῶτο ἀπ' ὅλα δὲ θἄπρεπε νὰ ὑποτιμηθεῖ μιὰ γενικὴ ἀναθεώρηση τοῦ ἔργου μὲ ἀρκετὲς ἀφαιρέσεις, οἱ ὁποῖες πλαδαρώνουν τὴ δομή, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅταν πρωτογράφτηκαν σὲ σταδιακὲς σημειώσεις, εἶχαν ὅλη τὴν ζωντάνεια τῆς ἄμεσης ἐμπειρίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θἄσπαζε ἡ μονοτονία τῆς ἀφήγησης καὶ τὸ μυθιστόρημα θ' ἀποκτοῦσε περισσότερη δραματικότητα. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἑπόμενη παρατήρηση: Ὑπάρχει πολλὴ ἀφήγηση προσωπικῶν βιωμάτων, συλλογισμῶν καὶ ἀπόψεων, χωρὶς τὸ ἀνάλογο δέσιμο μὲ τὸ μεγαλύτερο πλάνο τοῦ περιβάλλοντος ἄμεσου ἢ μακρυνότερου. Ἔτσι δημιουργεῖται μιὰ κάποια γεύση μονοτονίας ἢ στὶς καλύτερες στιγμὲς προσδοκημένης ἐξέλιξης, ποὺ τίποτα τὸ ἀπρόοπτο, τίποτα τὸ ξαφνικὸ κι' ἀπροσδόκητο δὲν τὴν ταράζει.

Πάντως, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ βιβλίο δὲν προβληματίζει πάνω σὲ σύγχρονα πνευματικὰ ἐπίπεδα, καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποτελεῖ προσωπικὸ ἁπλῶς ἀφήγημα μὲ κάποια ἱστορικὴ τοποθέτηση. εἶναι ἐν τούτοις πολλὲς οἱ στιγμὲς τῆς ἀνθρωπιᾶς ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς σελίδες του, ἀποτελώντας ἔτσι τὸν στυλοβάτη μιᾶς λογοτεχνικῆς προσφορᾶς, γεμάτης ἁπλότητα, εὐαισθησία, παρ' ὅλα τὰ τρωτὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς ἐπεξεργασίας.

«ΑΓΩΓΗ»

Τὸ 17ον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἀνωγὴ» ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο Ἀμμοχώστου εἶναι ἀφιερωμένο στὰ εἰκοσάχρονα τῆς ἐκδοτικῆς του ζωῆς με υλικο σκέλος συνεργασίας: ἀπὸ παλαιοὺς ἀποφοίτους, στὸ πρῶτο μέρος κι' ἀπὸ μαθητὲς στὸ δεύτερο. Ἐπιμελημένη ἡ ἔκδοση περιέχει συνεργασία στὸν λογοτεχνικὸ τομέα — ποίηση, δοκίμιο, παδαιγωγικὰ θέματα, ἀνατύπωση ζωγραφικῶν πινάκων. Ἀξιοπρόσεχτη ἡ πολυσχιδὴς συνέργασία ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικὸ ξεδίψασμα γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο τοῦ τόπου μας, ποὺ ὅπως κατάντησε καρτερεῖ νὰ κορέσει τὴ δίψα του μονάχα στὸ ἔντυπο, ἀφοῦ λείπει ἢ εἶναι τόσο ἀνάρια ἡ ζωντανὴ πνευματικὴ προσφορά, θέατρο, συζήτηση. συναυλία. Ἀνάμεσα στὴ διαλεκτὴ συνεργασία τοῦ πρώτου μέρους, γλαφυρὸ καὶ ἄρτιο μελέτημα ἀποτελεῖ τὸ δοκίμιο τοῦ κ. Θεοδόση Νικολάου γιὰ τὸν «Ποιητὴ T.S. Eliot», διεισδυτικὴ ἡ μελέτη τοῦ κ. Κυριάκου Πλησῆ «Τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος μιᾶς ἐποχῆς», καὶ ἐνδιαφέροντα τὰ παιδαγωγικὰ ἄρθρα τοῦ κ. Μ. Σαμάρα «Αἱ ποιναὶ - ἀμοιβαὶ ὡς μέσα ἀγωγῆς τῶν μαθητῶν» καὶ τῆς κας Νέλλης Σαβεριάδου - Τσουγιοπούλου «Σχολεῖο καὶ πραγματικότητα». Δημοσιεύεται ἐπίσης ποίηση τῶν κ.κ. Κυρ. Χαραλαμπίδη, Ντίνας Παγιάση - Κατσούρη, Ἄντρης Κων)νίδου - Φιτικίδου, καὶ ἄλλη ἐπίλεκτη συνεργασία.

Στὴν εἰσαγωγὴ τῆς ἐκδόσεως ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γυμνάσίου Δρ Κυριάκος Χ'' Ἰωάννου, γράφει: «Σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ, ὅπως ἔγραφα τότε ποὺ πρωτοεκδόθηκε, ἦταν: νὰ παρακινηθῇ ἡ μαθητιῶσα νεότης εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ἑκτὸς τοῦ σχολείου χρόνον εἰς τὴν λογοτεχνίαν, εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὰ παιγνίδια, ε'ς τὸν ἀθλητισμόν, εἰς τὴν μουσικήν, εἰς τὴν καλλιτεχνίαν». Καὶ στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐκδόσεως πραγματοποιοῦνται αὐτοὶ οἱ στόχοι μὲ τὸν πιὸ πειστικὸ τρόπο.

Ἄνω τῶν εἴκοσι μαθητῶν καὶ μαθητριῶν συνεργάζονται μὲ ποικίλη προσφορά. Ποιήματα: Θωμᾶς Συμεοῦ, Μιχαλάκης Τιγγιρίδης. Σύντομα ἀφηγήματα: Ἀντρέας Χαραλάμπους Εὐέλθων Χαραλάμπους, Ντίνος Ἀδάμ. Μελέτες: Κώστας Παπανικόλα Μιχαλάκης Χ'' Κυριάκου. Ἰδιαίτερα μελετημένα καὶ τεκμηριωμένα τὰ γραφτὰ τοῦ τελευταίου δίνουν σίγουρη ὑπόσχεση γιὰ μιὰ εὐδόκιμη λογοτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ σταδιοδρομία. Πιστεύουμε ἀκράδαντα ὅτι δὲν ὑπάρχει καλύτερη ὥθηση γιὰ τὴν μαθητιῶσα νεολαία ἀπὸ τὸ κέντρισμα καὶ τὴν ἱκανοποίηση καὶ τὴν πρόκληση μαζί, ποὺ μποροῦ νὰ προσφέρει ἡ εὐκαιρία γιὰ ἔκφραση, γιὰ διέξοδο πνευματική. Πολλὰ σχολεῖα ἐφαρμόζουν ἐν μέτρῳ τὸ παιδαγωγικὸ κι' ἀνθρώπινο συνάμα αὐτὸ ἀξίωμα — λαιπρὰ σημερινὸ δεῖγμα εἶναι ἡ «Ἀγωγή». Οἱ ἴδιες εὐκαιρίες ὅμως, ζωντανές, χειροπιαστὲς γιὰ δράση, καὶ πρωτοβουλία εἶναι ἀπαραίτητες καὶ στὴν ἐνδωσχολικὴ ζωή. Πραγματοποιοῦνται, καὶ σὲ ποιὸ βαθμό;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια ὁρόσημα

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΟΝ

Ὁ πρῶτος Ἀμερικανὸς Πρόεδρος

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πλαστήκανε ἴσοι. Ὁ Δημιουργὸς τοὺς ἔδωσε ὁρισμένα ἀναφαίρετα δικαιώματα· κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ εἶνι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ δικαίωμα γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῆς εὐτυχίας».

Ἦταν 30 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1789, στὰ δυτικὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ νεα ἐλεύθερη ζώνη στὴν ὄψη του κοσμου, ἀνεκήρυττε τὸν πρῶτο της πρόεδρο σημαίνοντας τον φλογερο ἐξαγγελο γιὰ τὴν ὁρκη ποὺ θὰ εσαρωνε τὴ Βαστίλλη δυόμιση μῆνες ἀργότερα. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀνακηρύττουνε τὸν πρῶτο τους πρόεδρο τὸν Γεώργιο Οὐάσιγκτων. Μπροστὰ στὸν ἡγέτη τῆς νεοφώτιστης αὐτῆς χωρας ἦταν 4,000,000 κάτοικοι, ἀπο τοὺς ὁποιους οἱ 700 χιλιάδες ἦταν σκλάβοι. Τὸ ἐθνικὸ ταμειο, ἦταν ἄδειο, τὸ σύνταγμα πρόχειρο καὶ ἀσυμπλήρωτο καὶ ἡ ἐνικὴ στρατιωτικὴ δύναμη ἀμελητέα. Τὰ μειονεκτήματα ὅμως αὐτὰ ὅσο κι ἂν ὑποσκάπτανε τὴ νέα ἁρμοδιότητα τοῦ Οὐάσιγκτον, δὲν τὸν ἀφοπλίζανε. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συνυφασμένη μὲ τὰ ἐμποδια, τὴν πρόκληση καὶ τὸν ἀγῶνα.

«Ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτον γεννήθηκε στὸ Οὐαίκφηλντ τῆς Βιργινίας στὶς 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1732, σὲ μία οἰκογένεια ἀγροτικὴ καὶ εὐκατάστατη. Ἡ παράδοση κι' ὁ θρῦλος ἀποδώσανε στὸν Οὐάσιγκτον ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ του ἡλικία μιὰ πνευματικότητα ἐξαιρετική, γεγονὸς ποὺ δικαιολογεῖ τὴν αἴγλη καὶ τὸν θρῦλο ποὺ ἔχει δημιουργηθῆ γύρω στὸν Οὐάσιγκτον τόσο ποὺ ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος κινδύνεψε νὰ χαθεῖ μέσα στὴν ἐξαρση τῶν βιογράφων του καὶ στὴν ὑπέρμετρη ἀφοσίωση τοῦ λαοῦ του. Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ το γεγονὸς ὅτι στὸ Χάρτη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν φέρανε τὸ ὄνομά του βουνὰ καὶ πόλεις, λίμνες καὶ δρόμοι. Κι ἀπὸ τὰ πρῶτα ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τους, οἱ Ἀμερικανοὶ ζοῦνε μὲ τὸ ὁμοίωμά του. Ἡ μορφὴ του τοὺς ἀτενίζει στὰ γραμματόσημα καὶ στὰ νομίσματα, στὶς αἴθουσες διδασκαλίας καὶ στὴν ἐθνικὴ συνείδηση ἀπὸ τὴν ὁποία προβάλλει ἐπιβλητικὸς καὶ πολυδιάστατος. Πότε σὰν ἥρωας καὶ πότε σὰν ἐθνικὸς πατριάρχης. Πότε σὰν ἀνιδιοτελὴς πατριώτης καὶ πότε σὰν ἐπαναστατικὸς ἡγέτης.

Πίσω ὅμως ἀπὸ τὸ μῦθο τῆς Ἀμερικανικῆς παράδοσης γιὰ τὸν ἡμίθεο ὑπάρχει κρυμμένος καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔζησε καὶ μεγαλούργησε ὄχι μόνο γιατὶ ἦταν πλασμένος ξεχωριστός, ἀλλὰ γιατὶ ζοῦσε σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ζητοῦσε, ποὺ ἐπέβαλλε τὴν δημιουργία μορφῶν ἡγετικῶν.

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὁ Οὐάσιγκτον πέρασε μέσα στὴν ἀνήσυχη ἀτμόσφαιρα τῆς ἀποικοκρατούμενης Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία ὑπέφερε παγιδευμένη ἀνάμεσα στὶς ἐχθρικὲς διαφορὲς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Κι' ἀφοῦ μέχρι τὰ εἴκοσί του χρόνια οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲν εἶχαν ἀκόμη νοιώσει τὴν σπίθα νὰ φουντώνῃ ἐνάντια στὸν ἀποικισμό, ὁ νεαρὸς πατριώτης πρόσφερε τὶς στρατιωτικές του ὑπηρεσίες στὴν θετὴ πατρίδα του ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ἔτσι οἱ πρῶτες ἐξορμήσεις του γίνονται γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ σύνορα τῆς Βιργινίας ἀπὸ τοὺς Γάλλους, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Βρεττανοὶ Κυβερνῆτες εἶχαν ἐδαφικὲς διαφορές.

Παρ' ὅλα αὐτά, ὅπως εἶναι πρῶτος στὸν πόλεμο, ἔτσι εἶναι καὶ πρῶτος στὴν εἰρήνη. Πολίτης ἐυπειθὴς, ἀφοσιωμένος στὸ καθῆκον, πάνω ἀπ' ὅλα, κάτω ἀπὸ ὁποιαισδήποτε συνθῆκες, περνᾶ τὰ προεπαναστατικὰ χρόνια ἀφοσιωμένος στὶς φυτεῖες του καὶ στὴν οἰκογενειακή του ζωὴ μὲ τὴν Μάρθα Ντάντριτζ τὴν ὁποία ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ παντρευθεῖ. Παράλληλα ὅμως, δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς του. Οἱ Ἀμερικανοὶ συμπολίτες του ἀρχίζουν νὰ νοιώθουν βαρειὰ τὴ σκιὰ τῆς Ἀλβιώνος πάνω στὴ μοίρα τοῦ τόπου τους. Οἱ Ἄγγλοι δὲν διστάζουν νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύωνται ὅπως μποροῦν. Ἡ ἡμέρα τῆς Ἀμερικανικῆς ἐξέγερσης ἔχει ἤδη ἀρχίσει μὲ ἀπομονωμένες αἱματηρὲς ἐξεγέρσεις. Ἡ μέρα τῆς μεγάλης ἐξέγερσης πλησιάζει. Στὸ ζύγωμα τῆς μέρας ὁ διάσημος συγγραφέας Τὸμ Παίην, γράφει:

«Ὅλα ὅσα εἶναι ὀρθὰ καὶ λογικὰ συνηγοροῦνε ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ. Τὸ αἷμα τῶν σκοτωμένων, ἡ ὀδυρώμενη φωνὴ τῆς φύσης ὁρύεται: «Εἶναι καιρὸς πιὰ νὰ ἀποχωριστοῦμε». Ἀκόμη κι' ἡ ἀπόσταση ποὺ ὁ παντοδύναμος ἔχει βάλει ἀνάμεσα στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἀποτελεῖ μιὰ δυνατὴ καὶ φυσικὴ ἀπόδειξη ὅτι οἱ οὐρανοὶ δὲν ὥρισαν τὴ μιὰ νὰ κυβερνᾶ τὴν ἄλλη».

Ἀπὸ τὶς σελίδες ὅμως τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Γουίλλιαμ Μπλαίηκ μιὰ ἄλλη μαρτυρία ποιητική, προσωπική, ἡ φωνὴ τοῦ Οὐάσιγκτον ἀκούεται προφητικά, λαλιὰ τιτάνια, ποὺ βροντᾶ κι' ἀστράφτει κεραυνοὺς ἐπανάστασης. «Φίλοι τῆς Ἀμερικῆς, κυτάχτε πέρα ἀπ' τὸν Ἀτλαντικὸ στοὺς οὐρανοὺς ὑψώνεται ἕνα σπασμένο τόξο καὶ μιὰ βαρειὰ ἁλυσίδα σιδερένια κρίκο μὲ κρίκο κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς λόφους τῆς Ἀγγλίας, πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα νὰ δέσῃ τ' ἀδέλφια καὶ τὰ τέκνα τῆς Ἀμερικῆς, ὥσπου οἱ μορφές τους κίτρινες, χλωμές, σκυφτὰ κεφάλια ἀδύνατες φωνές, μάτια χαμηλωμένα, καὶ τὰ χέρια τους σκληρὰ ἀπὸ τὴ δουλειά. Τὰ πόδια πληγωμένα σ' ἀμμουδιὲς ἡλιόκαφτες νὰ νοιώθουν τὸ μαστίγιο ν' αὐλακώνῃ γενηὲς ποὺ κάποτε στὸ μέλλον, ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ξεχάσουνε».

Ἡ Ἀμερικὴ χρειάζονταν ἕνα σωτῆρα. Ἕνα καβαλλάρη Ἄη - Γιώργη. Καὶ αὐτὸς ὁ σωτήρας σαρκώθηκε στὴ ψυχωμένη μορφὴ τοῦ Οὐάσιγκτον. Στὰ 1775 ὁ Οὐάσιγκτον τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς στρατοῦ κακογυμνασμένου κι' ἀποδύεται σ' ἕνα πόλεμο σκληρὸ κι' ἀδυσώπιτο ποὺ θὰ κρατήσῃ ἕξη χρόνια. Ἕνα πόλεμο γεμάτο ἐμπόδια καὶ ἀπογοητεύσεις.

Καὶ οἱ μακρόχρονοι ἀγῶνες του, ἡ πίστη κι' ἡ ἀφοσίωσή **του στὴν ὑπέρτατη ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, οἱ σκληροὶ ἀγῶνες του, ἦρθε ἡ μέρα νὰ δικαιωθοῦν.**

Τριάντα Ἀπριλίου, 1879. Ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκον ὁρκίζεται σὰν ὁ πρῶτος πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὰ 7 χρόνια τῆς θητείας του ἦταν μιὰ ἔκθυμη τρανὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἠθικὴ του ἀκεραιότητα. Μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξη ὅτι ἡ δύναμη δὲν διαφθείρει πάντα ἀλλὰ συχνὰ ἐξυψώνει. Σεμνός, ψύχραιμος, φιλόπονος καὶ φιλελεύθερος ἐργάζεται ἀκούραστα γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὸ νεο κράτος ἐ μιὰ δημοκρατικότητα κεἰ καποτε παρερμηνεύετο σὰν ἀδυναμία. Χαρακτηριστικὸ τῆς σε-

μνότητος και της ανθρώπινης επιφυλακτικότητός του, ήταν τα ακόλουθα λόγια που είπε όταν ωρκίσθηκε σαν πρόεδρος. «Νοιώθω πώς μπαίνω σ' ένα τομέα ανεξερεύνητο, βυθισμένο στα νέφη και την καταχνιά». Μέσα σ' αυτή την πρώτη σκοτεινιά της παιδικής ηλικίας της Αμερικανικής πολιτείας ακτινοβολούν σαν φάροι λαμπροί η προσωπικότητα και το έργο του Ουάσιγκτον.

Ίσως και στα σημερινά σκοτεινά χρόνια των συγκρουομένων συμφερόντων της μεγάλης πια Αμερικής, μια τέτοια λαμπρή φυσιογνωμία σαν τη δική του να μπορούσε να βρεί μια λύση δημοκρατική κι' ανθρώπινη που θα σταματούσε τον άνθρωποχαμό στην Άπω Ανατολή, και θάβρισκε το σωστό δρόμο που θ' απομάκρυνε από την αίματοχυσία, την προσφυγιά, την απανθρωπιά του Βιετνάμ.

Τα τελευταία τρία χρόνια της ζωής του τα πέρασε ήσυχα στην έπαυλή του, στο Μάουντ Βέρνον. Πέθανε στα 1799, αφήνοντας πίσω του ένα μνημείο πατριωτικής δράσης κι' ευγενικής παράδοσης. Ο άνθρωπος αυτός που στον κολοφώνα της δόξας, αγνόησε και περιφρόνησε την πρόταση που του έκαναν για τη βασιλεία της χώρας άφηκε πίσω του μιά βασιλεία ζωντανή κι' ακατάλυτη! Τη βασιλεία του στις καρδιές εκατομμυρίων ανθρώπων που τον ελάτρεψαν γιατί τους άφοσιώθηκε μ' όλα τα μειονεκτήματά του, στην πιό επώδυνη στιγμή της ιστορίας τους: την στιγμή της εθνικής τους δημιουργίας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 26 Φεβρουαρίου 1968

ΔΙΑΠΡΕΠΕΙΣ ΚΥΠΡΙΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΣΟΛΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Νὰ προσεχθῆ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκπατριζομένου πνεύματος

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Σπνθέτης καὶ ἀρχιμουσικός, ἐμβριθὴς μουσικολόγος - συγγραφεύς, ὁ κ. Σόλων Μιχαηλίδης εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ πολύτιμες προσωπικότητες τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς ζωῆς, καθὼς μάλιστα ἔχει ἀφιερώσει τὴ δράσι του στὴν Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα καὶ τὸ Κρατικὸ Ὠδεῖο Βορ. Ἑλλάδος, στὴ Θεσσαλονίκη. Ἔτσι χαρήκαμε τὴν ἐμφάνισή του, αὐτὴ τὴ Δευτέρα στὴν Κρατική μας Ὀρχήστρα ποὺ διηύυνε μὲ ὅλη τὴν πεῖρα καὶ τὴν γνῶσι του, ἀρχιζοντας τὸ πρόγραμμά του μὲ τὶς «Ιαραλλαγὲς» τοῦ Ἄγγλου συνθέτη Μπρίττεν πάνω σὲ ἕνα θέμα τοῦ Πέρσελ».

Αὐτὰ ἔγραφε γιὰ τὸν συμπατριώτη μας μουσουργὸ κ. Σόλωνα Μιχαηλίδη, ἡ Ἀθηναϊκὴ «Βραδυνὴ» τῆς 25ης Ἰαν., μὲ ἀφορμὴ συναυλία ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα Βορείου Ἑλλάδος.

Μορφὴ διαποτισμένη μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν τέχνη, ὁ κ. Μιχαηλίδης ἐπεβλήθη εἰς τὸν διεθνῆ στίβο τῆς μουσικῆς δημιουργίας, σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐξέχουσες φυσιογνωμίες τῆς σύγχρονης σοβαρᾶς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Μιᾶς φυσιογνωμίας ποὺ καλεῖται νὰ δώσει τὸ παρόν της μὲ συνέπεια σὲ διεθνεῖς μουσικὲς ἐκδηλώσεις. Ὅπως εἶναι ὁ Διεθνὴς Μουσικὸς Διαγωνισμὸς Eisteddfod ποὺ διεξάγεται κάθε χρόνο στὴν Οὐαλλία, καὶ στὸν ὁποῖο προσκαλεῖται τακτικὰ ἀπὸ τὸ 1949 νὰ λάβει μέρος ὡς κριτής. Ἄλλες ἐξ ἄλλου διεθνοῦς κλίμακος δραστηριότητές του συμπεριλαμβάνουν συμμετοχή του στὴν Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν διπλωματικῶν ἐξετάσεων τοῦ Παρισινοῦ Ὠδείου «Ecole Cesar Franck». Ἀπὸ τὸ 1952 εἶναι Ἐπίσημος Ἑταῖρος τοῦ Κολλεγίου Τρίνιτυ τοῦ Λονδίνου.

Δὲν ἔχουμε στόχο στὸ ἄρθρο μας τὴν ἀπαρίθμηση οὔτε τῶν πολλῶν δραστηριοτήτων, οὔτε τῶν ἐπιτευγμάτων καὶ τῆς συνολικῆς προσφορᾶς τοῦ κ. Μιχαηλίδη στὸν τομέα τῆς μουσικῆς. Ἡ δράση καὶ ἡ δημιουργία του εἶναι ἀρκετὰ εὐγλωττα στοιχεῖα γιὰ τὴν αἴγλη καὶ τὸ κῦρος του στὸν Πανελλήνιο χῶρο. Μὲ ἀφορμὴ ὅμως τὴν ὑπόμνηση τῆς Ἀθηναϊκῆς κριτικῆς ὡδηγηθήκαμε σὲ μερικὲς σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ πλατύτερο θέμα τοῦ ξενητεμένου Κυπριακοῦ καλλιτεχνικοῦ καὶ πνευματικοῦ κεφαλαίου. Δὲν εἶναι βέβαια τοῦ παρόντος ἄρθρου νὰ ἀπαριθμίσουμε συγκεκριμένους Κυπρίους ἐκπροσώπους τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, οἱ ὁποῖοι διαπρέπουν στὴν ξένη. Ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρουμε ἕνα μόνο ἀκόμη ὄνομα, ἐκεῖνο τοῦ διάσημου σκηνοθέτη Μιχάλη Κακογιάννη ποὺ ἔδρεψε δάφνες στὸν ὁρίζοντα τοῦ κινηματογράφου.

Ἀσφαλῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μας οἱ ὁποῖοι διαπρέπουν ἔξω ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν ὅταν αὐτὴ δὲν ἦτο ἀκόμη ἐλεύθερη. Καὶ ἐλαφρυντικολογοῦντες θὰ λέγαμε ὅτι οἱ ξένες κυβερνήσεις πολὺ λίγο ἐνδιαφέρονταν γιὰ νὰ κρατήσουν μὲ στοργὴ καὶ προώθηση τὸ πνευματικὸ κεφάλαιο στὸν τόπο. Ἀλλὰ ἂς μὴ τρέφουμε αὐτοπάτες. Ἂν καὶ νεοσύστατο τὸ κράτος, ἔχει ἄραγε ἐκπληρώσει ἢ τουλάχιστον ἔχει καταβάλει κάθε δυνατὴν προσπάθειαν γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ πρέπον χρέος του ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν; Στυγνὸ τὸ ἐρώτημα, καμμιὰ ἀμφιταλάντευση δὲ χωρᾶ.

Ἐνῶ ἡ ὑλικὴ εὐφορία στὸν τόπο μας δημιουργεῖ κλίμα εὐημερίας, ποὺ λίγες χῶρες τοῦ μεγέθους μας μποροῦν νὰ ἐπιδείξουν, στὸν τομέα τοῦ πνεύματος ὑστεροῦμε, ὑστεροῦμε ἔντονα, ἴσως ἀπαράδεκτα. Ἀπόδειξη περὶ τούτου ἡ πικρία καὶ ἡ ἀπογοήτευση ποὺ ξεχειλίζει μέσα ἀπὸ ἀρθρογραφικὲς σειρὲς ὅπως ἡ τοῦ κ. Γλαύκου Ξένου εἰς τὴν «Ἐλευθερία», «Πνευματικὴ νάρκη καὶ κάτι χειρότερο». Ἀπόδειξη περὶ τούτου ἡ ἔλλειψη ἑνὸς καὶ μόνον κρατικῶς ἐπιχορηγούμενου ἢ καὶ διαχειριζόμενου ἐκδοτικοῦ οἴκου, καὶ οἱ ποικίλες καὶ παρδαλὲς ἐκδόσεις τῆς κάκιστης ποιότητος ποὺ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα κι' ἀνεμπόδιστα. Ἀπόδειξη περὶ τούτου, τοῦ χιλιοειπωμένου ἀλλ' ἀκόμη ἐκκρεμοῦντος θέματος τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου.

Ἀπόδειξη περὶ τούτου ἡ ἔλλειψη συγκροτημένης καὶ ἄρτιας Κρατικῆς Ὀρχήστρας. Ἀπόδειξη ὁ κακῶς ἐννοούμενος ἐρασιτεχνισμός, ἡ προχειρότης, τὰ ψυχία τοῦ πνεύματος ποὺ ἁρπάζει ὁ καθένας ὅπου κι' ὅπως μπορεῖ μέσα σὲ πλαίσια στενά, ὁμαδικά, ποὺ κάποτε δὲν ἐκπληροῦν τὸν σκοπόν τους, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ ν' ἀποβοῦν μέσα γιὰ τὴν ἐκπλήρωση σκοπῶν ἄλλων. Ἀπόδειξη ἄλλη χειροπιαστὴ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐπανέρχονται στὸν τόπο μας ὕστερα ἀπὸ μιὰ σχετικὴ κατάρτιση ἐπιστημονικὴ ἢ καλλιτεχνική, καὶ ἀφοῦ σφυγμομετρήσουν γιὰ λίγο τὴν κατάσταση, ξανασαλπάρουν μακρυά, πρὶν τοὺς καταπιῆ ὁ βάλτος τῆς παθητικότητας, τῆς στασιμότητας, τοῦ συμβιβασμοῦ. Κακὰ εἶν' τὰ ψέματα. Οἱ καλλιτέχνες κι' οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος ποὺ παραμένουν στὴν Κύπρο, ἔστω κι' ὅταν ἔχουν καταφέρει, ἢ ἔχουν πιθανότητες νὰ καταφέρουν τὴν ὀρθότερην ἀξιολόγησιν τους σὲ πλαίσια ἔξω - Κυπριακά, ὑποκύπτουν σὲ ἕνα νόμο σκληρό, σαρκαστικὸ ἢ ἀνελέητο ποὺ μαστίζει τὸν τόπο μας. Τὸν νόμο τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν συμβιβάζονται, ἀναζητοῦν ἀλλοῦ τὴν στοργή, τὴν ἀναγνώριση, τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἱεραρχικὴ ἀναγνώριση ποὺ τοὺς ἀνήκει στὸν κλάδο τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας. Ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς νέους ἀνθρώπους, τοὺς ἀδημιούργητους, τοὺς νεοσσοὺς ποὺ τώρα ἀκόμη ἑτοιμάζονται νὰ πετάξουν, ἀκοῦς ἄπειρες φορὲς τὴν ἀμείλιχτη ἀνακοίνωση: «Ὅταν τελειώσω καὶ πάρω τὸ δίπλωμά μου, δὲ θὰ γυρίσω πίσω στὴν Κύπρο. Νὰ γυρίσω δηλαδὴ νὰ κάνω τί;» Ἀνακοίνωση ποὺ ἀποτελεῖ στὴν οὐσία της ἀπειλή. Γιὰ τὸν τόπο, γιὰ τὴν κυβέρνησή του καὶ τὸ γόητρό της, γιὰ τοὺς αὐριανοὺς πολίτες.

Αὐτὴ ἡ ἀπειλὴ φτάνει ἄραγε μὲ τὴν ὀρθὴ ἠχώ της τὴν ἁρμόδια ἀκοή; Ἢ χάνεται ἀναμεσα στοὺς θολοὺς πλαγιόδρομους τῆς σκοπιμότητας, τοῦ συμφέροντος, τῆς ἀτέλειωτης πολιτικῆς ἐκκρεμοτηκολογίας; Ἀσφαλῶς ἡ πολιτικὴ ἐκκρεμότης ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ πολλὰ κακά. Δὲν μᾶς ἐμπόδισε ὅμως ἀπὸ τοῦ νὰ αὐξάνουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν αὐτοκινήτων μας, ἢ νὰ ἐπεκτείνουμε τὸν οἰκοδομικὸ ὀργασμὸ καὶ τὶς ἐπενδύσεις μας σὲ ἀστικὲς περιουσίες. Δὲν μᾶς ἐμπόδισε ἀπὸ τοῦ νὰ δημιουργήσουμε μιὰν τεράστια κοινωνία μπουρζουάδων ποὺ βλέπουν τὸ πιάνο σὰν ἀπαραίτητο ἔπιπλο στὸ σπίτι, ἄσχετα ἂν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ παίξει, καὶ θεωρεῖ τὴν βιβλιοθήκη ἀπαραίτητη διακόσμηση τῆς νεόκτιστης κατοικίας, καὶ ἂς εἶναι γεμάτη μὲ ἄγνωστα χαρτόδετα ἀντικείμενα.

Γιατὶ λοιπὸν μᾶς ἐμπόδισε ἢ προσπαθοῦμε νὰ αὐτοπεισθοῦμε ὅτι μᾶς ἐμπόδισε ἀπὸ τὴν ὀρθότερη ἀξιολόγηση τοῦ πνεύματος; Λόγοι κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως — ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πρωτίστως ἡ τεράστια ἀναδίπλωση ἀκριβῶς τῆς μεσαίας τάξεως — οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπαιτοῦν σοβαρὴν κι' ἐξαντλητικὴν μελέτη, προεκάλεσαν τὸ φαινόμενο. Στὸ φαινόμενο ὅμως αὐτὸ οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου δὲν μποροῦν νὰ ἀποποιοῦνται εὐθύνης, καὶ μάλιστα μεγίστης. Ἡ ἀρχὴ ἀκριβῶς τοῦ τόπου μπαίνει τώρα σ' ἕνα νέο στάδιο ζωῆς καὶ δράσης. Τὴν ἀναμένουν πολλὰ προβλήματα. Ἄλυτη πολιτικὴ ἐκκρεμότης, κοινωνικὰ κενά, οἰκονομικὰ προβλήματα. Τὴν ἀναμένει ὅμως ἄλυτο ἐπίσης καὶ τὸ καυτὸ πρόβλημα τοῦ θέματος ποὺ σήμερα εἴδαμε ἀκροθιγῶς. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀναξιοποίητου πνεύματος, ποὺ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὸν ἐκπατρισμό του. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ὑλικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ μιὰ χώρα εἶναι ἐπιβλαβὴς καὶ ὀλέθρια. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ πνευματικοῦ κεφαλαίου — δι' ἐμμέσου καταναγκασμοῦ — εἶναι προσβλητική, ὑποτιμητικὴ καὶ ἀπαράδεκτη. Ἂς δημιουργηθοῦν ἐδῶ λοιπὸν οἱ κατάλληλες Τράπεζες διὰ τὴν ὀρθὴν ἐπένδυσιν αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου. Ἂς γίνουν τὰ πρῶτα θετικὰ βήματα. Ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης καρτερεῖ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

1968 : ΕΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Τὸ ἱερὸν τῆς ἀρχῆς καὶ οἱ συγκρούσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σὲ πρόσφατη δήλωσή της ἡ Ὀργάνωση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν προκηρυξε τὸ φετεινὸ χρόνο σὰν «ἔτος ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων». Ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ὅταν κατέρρεε ἡ ἀριστοκρατικὴ θεουδαρχία τῆς Εὐρώπης, σαρωμένη ἀπὸ τὴν θύελλα τῆς Γαλλικῆς ἐποποιΐας, ἀλλὰ καὶ λίγο πιὸ πίσω ἀκόμη ὅταν ἡ νεο-ἀφυπνισθεῖσα Ἀμερικανικὴ κοινωνία ὥρθωσε ἀνάστημα μπρὸς στὴν Ἀγγλικὴ ἀποικιοκρατία προκηρύττοντας τὸ ἱερὸν τῆς ἀνθρωπινης ἰσότητας, ὡς τὰ σημερινὰ δικά μας χρόνια ἡ ἀνθρωποτητα πέρασε πολλὰ στάδια χειραφέτησης. Ἡ χειραφέτηση αὐτὴ ἀκόμα δὲν τελειώθηκε. Ἀλλάζει ἁπλῶς μορφὴ καὶ στάδιο, ἐφ' ὅσον τὸ ἄτομο μεταβαίνει ἀπὸ μιὰ μορφὴ ἐσωτερικῆς ἀποδέσμευσης στὴν ἄλλη. Σήμερα ὅμως, δυὸ σχεδὸν αἰῶνες μετὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο τολμηρὸ ἀνθρώπινο ἀξίωμα γιὰ σεβασμὸ στὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητας, ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος ὀργανισμὸς τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας γιὰ συμβίωση καὶ ἀλληλοσεβασμὸ στρέφει ξανὰ τὴ σκέψη τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας στὴν ἱερὴ ἀρχὴ τῶν «ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων». Καὶ δὲν ἐμπεριέχεται στὸν ἀναλογισμὸ αὐτό, οὔτε παλινδρομηση σκέψεως, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτοϊκανοποιημένος ἀπολογισμός.

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ μιὰ εὐκαιρία νὰ ξανασκεφτεῖ ὁ ἄνθρωπος. ὄχι μόνο τὰ δικαιώματα ποὺ κέρδισε στὶς δεκαετηρίδες ποὺ πέρασαν, οὔτε κι' αὐτὰ ποὺ θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ διεκδικήσει καὶ νὰ ἀποκτήσει στὰ χρόνια ποὺ ἔρχονται, ἀλλὰ νὰ δεῖ πῶς καταξιώνει τὰ πρῶτα καὶ πῶς προετοιμάζεται γιὰ τὰ δεύτερα. Καὶ κάνοντας αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀντιπαράθεση θὰ βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μὲ ἀρκετὲς ὑποκαλυπτικὲς καταστάσεις. Καταστάσεις ποὺ δημιούργησε ἡ σύγκρουση, κι' ἡ ἀντίφαση τῆς δύσκολης, ἀξιόλογης ἐποχῆς μας.

Στὶς χῶρες ὅπου ἡ κοινωνία πέρασε τὴν κάμινο τοῦ ἀγῶνος γιὰ πολιτικὰ καὶ ταξικὰ δικαιώματα, ὅπως εἶναι ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερική, δημιουργήθηκε τώρα μιὰ νέα μορφὴ ἀγῶνος: ὁ ἀγώνας γιὰ τὸ ἀτομικὸ δικαίωμα ἐκδήλωσης — σ' ὅλες τὶς παραδεκτὲς κι' ἀπαράδεκτες ὑπερβολές του. Ἔτσι σ' αὐτὲς τὶς χῶρες, μιὰ μερίδα τῶν ἀνθρώπων ποὺ χόρτασαν πιὰ τὰ καθιερωθέντα, ταξικά, πολιτικά, κοινωνικὰ δικαιώματα, προβάλλει τὸ ἀξίωμα γιὰ τὸ πολυσχιδὲς καὶ πολύπλοκο δικαίωμα τῆς αὐστηρὰ προσωπικῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἡ ἀξίωση αὐτὴ δὲν περιορίζεται στὸν τρόπο τῆς προσωπικῆς θρησκείας, ἢ στὴν ὕπαρξη προσωπικῶν πολιτικῶν, ἠθικῶν, κοινωνικῶν ἀντιλήψεων.

Ἐπεκτείνεται καὶ στὴ συμπεριφορὰ τῆς ὁρισμένης αὐτῆς μερίδας σὲ τομεῖς, ὅπου ἡ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπινου συνόλου ἀποτελεῖ ἐνιαῖο σύνολο. Καὶ τὰ ἤθη διασείονται. Δὲν ἔχει σημασία ἂν ἡ διάσεση αὐτὴ γίνεται στὸ ὄνομα μιᾶς πλεονεζούσης ζωτικότητος, ἢ στὸ ὄνομα τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, πότε ντυμένης τὴν «ψυχεδελικὴ» φιλοσοφία μιᾶς παράξενης γενεᾶς (the flower generation) καὶ πότε τὴν ἀμφίεση τῶν δημοκρατικῶν ἰδανικῶν (Σκανδιναυϊκὸ ἀδιέξοδο). Σημασία ἐνέχει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ὑπονομὴ τῶν ἠθῶν σ' αὐτὲς τὶς χῶρες πραγματοποιεῖται εἰς τὸ ἱερὸ ὄνομα τοῦ «ἀνθρώπινου δικαιώματος». Καὶ δημιουργεῖται τὸ δραματικὸ ὀξύμορο: ὁ ἄνθρωπος ἔχυσε τόσο αἷμα γιὰ τὴν κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων του. Τώρα ποὺ τὰ βλέπει νὰ παρερμηνεύωνται καὶ τὰ παραβλάπτουν στὴν ἐφαρμογή τους τὸ κοινωνικὸ σύνολο, πῶς ἀντιδρᾶ; Ἐπειδὴ στὶς χῶρες ποὺ ἀναφέραμε ἐπικρατεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ «ἐλεύθερο πολίτευμα» ὁ ἄνθρωπος γίνεται θῦμα τῆς κατάχρησης του, περιμένοντας τὴν χρονικὴ κάθαρση καὶ σεβόμενος ἔτσι τὶς ἰδεατὲς ἐπάλξεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ξεκίνησε ἡ ἀφετηρία τῶν ἀγώνων του. Καὶ μένοντας πιστός, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ στὴ συνέπεια τῶν πρώτων του ἐπιδιώξεων γιὰ τὸ ἱερὸ καὶ ἀναφαίρετο τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, δημιουργεῖ ἀντιφατική, κατ' οὐσίαν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν καθολικώτερη ἄποψη: ὅτι παραβλάπτει μερίδα τῆς κοινωνίας, ἀνεχόμενος ἕνα καρκίνωμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει δικαίωμα ἡ ἀρχὴ νὰ ἐπέμβει ἀναστολτικά, ἐν ὀνόματι τοῦ δικαιώματος τοῦ συνόλου.

Στὰ λεγόμενα «ἀπολυταρχικὰ» καθεστῶτα παρατηρεῖται μιὰ ἄλλη μορφὴ σύγκρουσης ποὺ θολώνει τὴν ἔννοια τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ σύγκρουση ὁ ἀντίποδας ἀκριβῶς τῆς σύγκρουσης ποὺ εἴδαμε συντομα στὸ πρωτο μέρος. Ἐκεῖ ἀπ' ὅπου πρωτοξεκίνησε ἡ ἐπανάσταση γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τῆς οἰκειοθούνης καὶ τῆς ἴσης μεταχειρησης, πετυχε ὡς τωρα σημαντικος, ἂν οχι ολοκληρωτικος δικαιος καταμερισμὸς των ἐξωτερικῶν δικαιωματων του ἀνθρωπου — της ἐργασίας, της στεγης τῶν ὑλικων ἀγαθων καὶ τῶν κοινωνικων προνομιων. Ὁ σκοπελος πρόβαλε στὰ βαθεια προσωπικὰ δικαιωματα. Στο δικαιωμα της σκεψης, της ἐκφρασης, της λατρειας, της ἠθικο-κοινωνικης τοποθετησης.

Μπορεῖ ἡ ἔκταση νὰ μὴν εἶναι τόση ὅση τὴν παρουσιάζει ἡ ἀντίθετη πολιτικὴ σκοπιμότητα. Παραμένουν ὅμως μαρτύρες ἀψευδεῖς ἡ περιπτωση Πάστερνακ, κι' ἡ καταδίωξη των Ρώσσων διανοουμένων μένοι πρόσφατα ἀκόμα. Καὶ τὸ ὀξύμορο σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση καλύπτεται μὲ την δικαιολογια του σκοπου: γιὰ νὰ ἀριθμεῖ τὸ νεο πολιτικο-κοινωνικο σωστημα, ἐπρεπε νὰ ὑπαρχει ἐλεγχος καὶ ἐπιβολη ἐξωτερικη υπο της ἁρμοδιας κρατικης ἀρχης.

Μια δὲ συνισταμενη των ἀντιφασεων των δυο πολιτικων κοσμων, παρατηρειται στὴν ἀκρατη (πότε νευηλωμενη, πότε ἐνυπαρχουσα) ἐπιδιωξη τους, νὰ προσκολλησουν μικρότερα κράτη στὴν ἰωιαιτερη πολιτικὴ τους πορεια, κάποτε μὲ ὁλέθριες συνεπειες (ἡ ἐξαρθρωση των ἀνθρωπινων δικαιωματων στο Βιετναμ).

Ἐκτὸς ὅμως, ἀπὸ τὶς δυὸ ἀντιφάσεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα μας ποὺ παρατηρήσαμε ἐπὶ κλίμακος στὰ δυὸ ἡμισφαίρια τῆς ἀνθρωπίνης τοποθέτησης (σχηματικὴ διατύπωση γιὰ λόγους ἀναπτύξεως), ὑπάρχουν μέσα στὴν ἔκφραση τῶν πανανθρώπινων ἐκκλήσεων ἄπειροι πυρῆνες ποὺ δημιουργοῦν τὴ σύγκρουση γύρω ἀπὸ τὸ ἱερὸ ἀξίωμα τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων: Χιλιάδες ἄνθρωποι πεινοῦν, κι' ἐνῶ κι' αὐτοὶ διεκδικοῦνται τῆς εὐλογίας τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς, ἄλλοι ἄνθρωποι καταχαραλοῦν χρηματικὰ ποσὰ σὲ ἀνόητη κι' ἀνώφελη ψυχαγωγία. Κι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνεται ὄχι ἁπλῶς σὲ «πολιτισμένα» καθεστῶτα, ἀλλὰ καὶ σὲ «Χριστιανικὰ» καθεστῶτα, ὅπου εἶναι παραδεκτὴ ἡ πρώτη ἱερὴ ἀρχὴ τοῦ ἱδρυτὴ τῆς θρησκείας: «ἀγάπη καὶ ἰσότητα» μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Χιλιάδες παιδιὰ λιμοκτονοῦν, κι' αὐτὰ τὰ ἴδια Χριστιανικὰ καθεστῶτα, στηλιτεύουν τὴν περιστολὴν τῶν γεννήσεων, ἐπικαλούμενοι τὸ «αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι», ἐν ὅσω πολλοὶ ἀπ' ἐκείνους ποὺ ἤδη ὑπάρχουν δὲν μποροῦν νὰ τραφοῦν. Ἡ ἐπιστημονικὴ δύναμη φτερουγίζει περήφανα στοὺς ὁρίζοντες τῆς θετικῆς δημιουργίας καὶ χρησιμοποιώντας τὸ ἴδιο ἱερὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης δημιουργικότητος, μετέρχεται τὸ δημιούργημα γιὰ τὸν ὄλεθρο καὶ τὸν ἀφανισμό.

Θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε μὲ τὶς πολύπλευρες προεκτάσεις τοῦ θέματός μας γιὰ πολλὲς σελίδες. Συνοψίζοντας ὅμως, κι' ἀφιερώνοντας τὶς λίγες αὐτὲς γραμμὲς στὴ φετεινὴ χρονιὰ τῶν «ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», ἔχουμε καθῆκο νὰ θυμούμαστε: ἡ ἀνθρωποτητα κατωχύρωσε πολλὰ ἀπὸ τὰ δικαιώματά της καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ συγκεντρωμένα στὴν Παγκόσμια ΟΗΕ. Πάνω ἀπ' ὅλα δὲ κατωχύρωσε τὸ σεβαστὸν πρὸς αὐτὰ τὰ δικαιώματα, ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας.

Ἀπὸ τὴν θεωρητικὴ ὅμως κατοχύρωση ὡς τὴν ἐμπρακτη ὁλοκλήρωση μᾶς χωρίζουν ἀρκετά. Ἀρκετὰ ποὺ ὅπως εἴδαμε ἀνάγονται στὴ σφαῖρα τῆς ἀντιφατικῆς, διπλῆς ἀνθρώπινης φύσης, ποὺ διανύει τὸν μακρυτενῆ δρόμο τῆς τελείωσης, μέσα στὴν σύγκρουση καὶ τὴν ἀντίθεση. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ, ὄντως νὰ ἐναι περήφανος γιὰ τὴ χρήση τῶν δικαιωμάτων του — ὄχι πάντα δυστυχῶς — ἀλλὰ μπορεῖ σίγουρα νὰ ἐλπίζει ὅτι μὲ συνεχῆ μόχθο θὰ ὁλοκληρώσει τὸ οἰκοδόμημα αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνει χρειάζεται νὰ ἐπαγρυπνεῖ καὶ νὰ αὐτογνωρίζεται σὲ μιὰ ἀκατάπαυστη πνευματικὴ ἀναδίπλωση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΑΝΟΙΞΗ ΚΑΙ ΝΕΙΑΤΑ

Τὸ δίδαγμα τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς θυσίας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σ' ἐκεῖνα τὰ σύνορα τοῦ χρόνου ποὺ γέρνει ὁ χειμώνας ξέψυχος, φορτωμένος παγωνιὰ κι' ἀνεμοθύελλα, προβάλλει πάντα μιὰ μορφὴ δροσάτη, χαρούμενη. Ἡ μορφὴ τῆς ἐλπίδας, τῆς ἀνανέωσης, ἡ μορφὴ τῆς ἄνοιξης. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο ποὺ ἡ σύντομη αὐτὴ ἐποχὴ τοῦ χρόνου, ἔγινε σύμβολο, κι' ἔγινε ἔμπνευση ἀπὸ τ' ἀρχαῖα ὡς τὰ σημερινὰ χρόνια. Κι' ἀπὸ τὸ μῦθο τῆς Περσεφόνης καὶ τῆς Δήμητρας ὡς τὸν ὀισημο στίχο ποὺ ξεχειλίζει μ' αἰσθήματα εὐφορίας στὸ ἄγγελμα τῆς πρώτης ζεστῆς λιαχτίδας, μπλέκει ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀστραφτερὸ ἀνοιξιάτικο στεφάνι.

Στὸν γῦρο αὐτοῦ τοῦ στεφανιοῦ εἶναι καὶ μιὰ πέτρα διαμαντόπετρα, ποὺ ὅσες φορὲς κι' ἂν τὴν προσέξουμε δὲ χάνει τὴν ζωντάνεια της, τὴν ὁμορφιά της. Κι' εἶν' αὐτὴ ἡ πέτρα, ὁ ἀρραβώνας τῆς ἀντιφατικῆς, διπλῆς ἀνθρώπινης φύσης, ποὺ διανύει τὸν μακρυτενῆ δρόμο τῆς τελείωσης, μέσα στὴν σύγκρουση καὶ τὴν ἀντίθεση. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ, ὄντως νὰ ἐναι περήφανος γιὰ τὴ χρήση τῶν δικαιωμάτων του — ὄχι πάντα δυστυχῶς — ἀλλὰ μπορεῖ σίγουρα νὰ ἐλπίζει ὅτι μὲ συνεχῆ μόχθο θὰ ὁλοκληρώσει τὸ οἰκοδόμημα αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνει χρειάζεται νὰ ἐπαγρυπνεῖ καὶ νὰ αὐτογνωρίζεται σὲ μιὰ ἀκατάπαυστη πνευματικὴ ἀναδίπλωση.

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ νόημα τῆς ὑπόσχεσης ἴσως καὶ νάναι τὸ μεγάλο, τὸ δυνατὸ συνταίριασμα τῆς νειότης καὶ τῆς ἄνοιξης. Ποτὲ ὅταν γύρω μας ἡ γῆ γιορτάζει μ' ὅλα τὰ χρώματα κι' ὅλα τὰ κάλλη της, τὰ νειάτα δίπλα της, εἶναι κι' ἐκεῖνα μιὰ γιορτὴ ἀνθοστόλιστη, μιὰ μεγάλη ὁμολογία πίστης. Ἴσως ὅμως κάποτε τὰ ἴδια τὰ νειάτα, ντυμένα μὲ τὴν αἴγλη τῆς χρονικῆς τους ἀκτινοβολίας, νὰ ξεχάσουνε αὐτὴ τὴν αἰσιόδοξη πραγματικότητα. Ἀσίγαστη πάντως ὑπενθύμιση παραμένει ἡ πικρὴ μαρτυρία τῆς ἀπόμακρης νειότης, ποὺ βλέπει τώρα τὴν Ἄνοιξη σὰ θεατὴς κι' ὄχι σὰ μέριο καὶ κομμάτι τῆς ὑπαρξής της.

Ἐφέτος ἄγρια μ' ἔδειρεν ἡ
(βαρυχειμωνιὰ
ποὺ μ' ἔπιασε χωρὶς φωτιά,
(καὶ μ' ἦρε χωρὶς νιάτα,
κι' ὥρα τὴν ὥρα πρόσμενα νὰ
(σωριαστῶ βαριὰ
στὴ χιονισμένα στράτα.
Μὰ χτὲς καθὼς μὲ θάρρεψε τὸ
(γέλιο τοῦ Μαρτιοῦ
καὶ τράβηξα νὰ ξαναβρῶ τ'
(ἀρχαῖα τὰ μονοπάτια
στὸ πρῶτο μοσκοβόλημα ἐ-
(νὸς ρόδου μακρινοῦ
μοῦ δάκρυσαν τὰ μάτια.

Ὁ Μάρτης λοιπὸν γελᾶ γύρω μας, μ' ἔλες τὶς χάρες καὶ τὰ ὄνειρα του. Καὶ τὰ ὄνειρα αὐτὰ ἴσως ἀνήκουνε σὲ ὅλους, κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἀνήκουνε στοὺς νέους.

Μόνο ποὺ σήμερα θὰ προσπαθήσουμε νὰ ξεφύγουμε γιὰ λίγο ἀπὸ τὰ γνώριμα ἀνοιξιάτικα μονοπάτια καὶ νὰ δοῦμε γιὰ λίγο μιὰν ἄλλη πλευρὰ τῆς ἐποχῆς, πιὸ σοβαρή, πιὸ ἀπαιτητική. Ἐκείνη τὴν πλευρὰ ποὺ ἀπαιτεῖ θυσία, προσφορά. Γιατὶ ἂν κοιτάξουμε καλὰ τὴν οὐσία τῆς Ἄνοιξης αὐτὸ τὸ δίδαγμα θὰ πάρουμε. Τὸ ἔκθαμβο ξεφανέρωμα τῆς ὁλοζώντανης φύσης, δὲν ὁδηγεῖ παρὰ στὸ μέστωμα τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὸ μπουμπούκι χαρίζει τὴ φρεσκάδα του γιὰ νὰ φτειάξει τὸ λουλούδι, καὶ τὸ λουλούδι χαρίζει τὴ γῦρι του γιὰ νὰ τραφεῖ ἡ πεταλούδα καὶ ἡ μέλισσα. Καὶ τὸ πράσινο βλαστάρι τοῦ κάμπου, μαραίνεται καὶ κιτρινιάζει γιὰ νὰ γίνει ὁ καρπός.

Ἔτσι καὶ τὰ νειάτα ἔχουν καθῆκο ν' ἀντλήσουνε ἀπὸ τὸ ὕψιστο νόημα τῆς Ἄνοιξης. τὸ παράδειγμα γιὰ τὴ δική τους προσφορά, γιὰ τὴ δική τους προετοιμασία. Τώρα κρατοῦνε οἱ νέοι στὰ χέρια τους ὅλες τὶς ἀνεπίστρεπτες εὐκαιρίες ποὺ θὰ χτίσουνε τὸν αὐριανὸ κόσμο. Ζεσταίνεται μέσα τους ἡ πίστη καὶ μέσα στὰ σχέδιά τους γιὰ τὴν αὔριο, ἀναδιπλώνεται ὄχι μόνο τὸ δικό τους μέλλον ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον τῶν

αὐριανῶν ἀνθρώπων, πού καρτεροῦν ἀπὸ τὴ σημερινὴ γενεὰ νὰ τοὺς κληροδοτήσει τὸ ἀγαθό, τὸ χρήσιμο, τὸ ὡραῖο. Ἂν δὲ ἀνατρέξουμε σὲ δυὸ μόνο σταθμοὺς τῆς ἱστορίας θὰ παρατηρήσουμε δυὸ ἀπὸ τὰ πιὸ ὑφηλόφρονα μαθήματα τῆς θυσίας, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχή: Τὴ μεγάλη θυσία τοῦ ἐνσαρκωμένου θεανθρώπου, καὶ τὸ τρανὸ ξεσήκωμα τοῦ σκλαβωμένου ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ νειάτα σ' ὅλο τὸν κόσμο ἔχουν καθῆκο νὰ κλείσουν μέσα στὴν ψυχή τους τὴν πεμπτουσία αὐτοῦ τοῦ ἀνοιξιάτικου μηνύματος. Μπορεῖ ἡ ἄνοιξη ν' ἀγγίζει μέσα μας τὶς πιὸ τρυφερὲς χορδὲς τῆς νεανικῆς εὐαισθησίας μας. Καὶ πολὺ πιὸ ἔντονα καὶ φυσικά, μπορεῖ γιὰ τοὺς νέους ἡ ἄνοιξη νὰ σμίγει τὶς χίλιες μελῳδίες της μὲ τὴν ἀνήσυχη πολύπτυχη ψυχή τους. Ὅμως, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ ἄνοιξη ὅπως κι' ἡ νειότη, εἶναι τὸ πρῶτο ζωντανὸ σπέρμα ποὺ θριαμβεύει πάνω στὴ νέκρα τοῦ κενοῦ, ἡ πρώτη εἰκόνα ποὺ παίρνει μορφὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν θολὴ κυοφορία τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Αὐτὸ τὸ σπέρμα, αὐτὴν ὑπόσχεση ἀκοῦμε μέσα στὴ χρυσὴ θαλπωρὴ τοῦ Μάρτη. Αὐτὴ ἡ ὑπόσχεση ἂς ἀποτελέσει τὸ μοτίβο τῶν νέων ἀνθρώπων γι' αὐτὴν τὴν ἄνοιξη. Ἡ ἄνοιξη κι' ἡ θυσία, ἡ ἄνοιξη κι' ἡ τελείωση, ἡ ἄνοιξη καὶ ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν τελειοποίηση. Οἱ ἀνθισμένες μυγδαλιὲς κι' οἱ ἀνεμῶνες δὲν εἶναι τρυφερὰ τραγούδια ποὺ σβύνουν ἄδοξα μέσ' τὴν καλοκαιριάτικη νοτιά. Εἶναι τὰ φλάμπουρα τὰ μοσκομύριστα ποὺ πάνω στὶς κορφὲς τους ἡ νειότη κι' ἡ ἄνοιξη στήνει τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀγώνα καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς προσφορᾶς τους. μὲ τὴν πασίχαρη σιγουριὰ τοῦ θεμελιώματος:

«Ἡ πληγωμένη ἄνοιξη τεντώ-
(νει τὰ λουλούδια της
οἱ βραδυνὲς καμπάνες τὴν
(κραυγή τους
κι' ἡ κάτασπρη κοπέλα μέσα
(στὸ γαρύφαλα
συνάζει στάλα στάλα τὸ αἷμα
ἀπ' ὅλες τὶς σημαῖες ποὺ πο-
(νέσανε
ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια ποὺ σφα-
(χτήκαν
γιὰ νὰ χτιστεῖ ἕνας.. πύργος».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 25 Μαρτίου 1968

25η Μαρτίου

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

«Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἔνστικτον συνυφασμένον μὲ τὸ εἶναι κάθε ζῶντος ὀργανισμοῦ» — Βολταῖρος.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι μέρες, σ' ὅλους τοὺς λαούς, ποὺ ὁροντὰ στὴ μνήμη τὸ κανόνι τῆς ἱστορίας. Καὶ λέει γιὰ τοὺς ἀγῶνες, καὶ γιὰ τὶς θυσίες καὶ γιὰ τὰ θεμελιώματα. Καὶ λέει πρὸ παντὸς γιὰ τὴ ξύπνια συνείδηση ποὺ δὲν ἀφήνεται στὴν νάρκη τῆς φτηνῆς στιγμῆς, καὶ στὴν αὐτοϊκανοποίηση τοῦ παρόντος. Ἀπὸ τέτοιες μέρες καὶ τέτοιες μνῆμες ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας εἶναι πλούσια. Τόσο πλούσια ὅσο τῆς ἐπέβαλλε ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀσταμάτητου προχωρήματος στὴν πορεία τῆς τελείωσης — μιὰ πορεία δίχως τελειωμό. Τέτοιες μνῆμες εἶναι ἀκόμα πιὸ ἄφθονες στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πότε σὰν ἠθικὸς ἢ μεταφυσικὸς συμβολισμὸς — Ἡρακλῆς, Θησεύς, Προμηθέας — καὶ πότε σὰν πολεμικὴ ἀντίσταση ἐνάντια στὴν ὑλικὴ καὶ ἠθικοπνευματικὴν ὑποδούλωση. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀγέραστες μνῆμες προβάλλει κάθε χρόνο ἐπιταχτικὰ τὴ μορφή της, ἀξεθώριαστη μέσα ἀπὸ τὴν ὑπερβολή, μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ περιπέτεια. μέσα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα, μέσα τέλος ἀπὸ τὰ λείψανα τοῦ σημερινοῦ νεοελληνισμοῦ.

Πολλὰ τὰ νοήματα ποὺ ἀναδιπλώνονται στὴν ἐπέτειο αὐτή, θριαμβικὰ τὰ δείγματα τοῦ ἀνθρώπινου ἡρωϊσμοῦ, βρίσκουνε πάντα πρόθυμους καὶ ἀφειδεῖς ὑμνολόγους γιὰ νὰ πλέξουν ἐγκώμια καὶ νὰ ξαναστήσουν τὸν θρῦλο τῆς ἑλληνικῆς παλληκαριᾶς. Στὴ μνήμη μας σήμερα δὲ θὰ φέρουμε τὸν χιλιοτραγουδημένο αὐτὸ θρῦλο. Δὲ θὰ ξαναζήσουμε τὶς χαλύβδινες μορφὲς ποὺ κληροδότησαν στὴν ἱστορία μιὰ ἐποποιΐα ἀπαράμιλλη. Θὰ δοῦμε σύντομα κάτι βαθύτερο, κάτι οὐσιαστικώτερο, κάτι ποὺ στέκει πάνω ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα· κάτι ποὺ ὁρίζει καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν πόλεμο.

Εἶναι κοινότοπη ἀλήθεια ὅτι ἡ χρονικὴ ἐκείνη διάσταση ποὺ προκαλεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν δρόμο τῆς ἀνύψωσης, ἢ στὸ δρόμο τοῦ γκρεμοῦ, εἶναι ἡ διάσταση τοῦ μέλλοντος. Τὰ χνάρια τοῦ παρόντος μπλεγμένα μ' ἐκεῖνα τοῦ παρελθόντος, προδιαγράφουν, καθρεφτίζουν τὸ μέλλον. Μιλοῦν εὔγλωττα κι' ἀλάθητα γιὰ τὴν αὔριο γιὰ τὴν εἰκόνα ποὺ ἡ βάση, οἱ ἀρμοί της συγκόβουνται τώρα μέσα στὴν στενὴ προοπτικὴ τῆς ἀμεσότητας. Ἡ διάγνωση αὐτὴ μεταφερμένη ἀπὸ τὸ ἄτομο στὸ σύνολο, παίρνει ξεχωριστὲς διαστάσεις ποὺ διογκώνουν τὸ μέγεθος τῆς παρατήρησης καὶ ἐπισφραγίζουν τὸ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Ἂν ὑπάρχει δὲ μιὰ περίπτωση ὅπου τὸ δραδικὸ αὐτὸ ψυχόρμητο λάμπει μ' ἐπιβολὴ καὶ δύναμη, εἶναι ἡ περίπτωση τῶν λαϊκῶν ἀγώνων, καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐξεγέρσεων ὅπως ἦταν ἐκείνη τῆς 25ης τοῦ Μάρτη, τοῦ 21. Εἶναι μιὰ περίπτωση ποὺ ὁ ἄνθρωπος ὑψώνεται ἀδάμαστος προκλητής, ἀρνητὴς τῆς ζωῆς, ὄχι γιὰ νὰ τὴ συντρίψει ἀνελέητα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀναχαιτίσει στ' ὁλισθηρό της δρόμο, καὶ νὰ τὴν ξαναρυμουλκήσει σὲ λιμάνια καθαρώτερα, σὲ ὁρίζοντες πιὸ φωτεινούς.

Εἶναι μιὰ περίπτωση ὅπου ἕνα ἐθνικὸ σύνολο ξυπνᾶ ἀπὸ τὴν μοιρολατρεία, καὶ τὸ ατομικό, τὸ προσωρινὸ ἐνστιγκτο τῆς αὐτοσυντήρησης ὑποχωρεῖ μπροστὰ σὲ ἄλλο ξυπνημένο ἔνστικτο — τὸ ἐνστιγκτο τῆς ἐλευθερίας. Κι' ἡ ἀφύπνιση ἀποβαίνει στιγμὴ ζωῆς. Στιγμὴ εὐφορίας κι' ἀναδίπλωσης. Στιγμὴ ὑπέροχης ἐκλαμψης. Δὲν σκέφτεται αὐτὸ τὸ σύνολο τὶς πληγὲς ποὺ προκαλεῖ. Δὲν σκέφτεται τὴ συφορὰ ποὺ τὸ προσμένει. Δὲν ἀναλογίζεται τὸ αἷμα καὶ τὸ θάνατο. Καὶ σ' αὐτὴ τὴ λησμονιὰ τοῦ θανάτου, τὸν νικᾶ. Ξεπερνᾶ τὰ σύνορα του μὲ τὸ ἔμβλημα τῆς ζωῆς. Ὄχι τῆς ζωῆς τοῦ τώρα, τῆς ἀθλιας, τῆς συφοριασμένης, ἀλλὰ τῆς ζωῆς τοῦ ὀνείρου, τοῦ ἰδανικοῦ, τῆς πίστης, τοῦ μέλλοντος.

Τὸ ἔνστικτο τῆς ἐλευθερίας προκαλεῖ στὴν ἐκδήλωση τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς σωστὰ καὶ θετικὰ καθοδηγημένο, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ὑψηλὲς ἀρετὲς τῆς ἀνθρώπινης φύσης: τὴν αὐταπάρνηση. Ὁ ἄνθρωπος ξεφεύγει ἀπὸ τὸν μικρὸ προσωπικό του κύκλο. Ἀρνεῖται τὰ δικά του ἄμεσα προβλήματα, τὴν ἀτομικὴ εὐτυχία καὶ δυστυχία του, τὸν ὑποκειμενικὸ προγραμματισμό του. Ἐντάσσεται μέσα στὸ εὐρὺ σύνολο, ξεπερνᾶ τὴν ὑπόστασή του καὶ τὸ ἀτομικὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον του. Οἱ στόχοι του ἐξευγενίζονται διπλά. Γιατὶ καὶ «ἂν ἄτομο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δουλεύει ἀπὸ τὸ παρὸν πρὸς τὸ μέλλον, ξεφεύγει ἀπὸ τὴν δολερὴν πλάνη τοῦ ὑλισμοῦ. Ἀλλὰ ὅταν ἀκολουθεῖ αὐτὸ τὸν προσανατολισμὸ ὄχι πιὰ σὰν ἄτομο, γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἢ γιὰ τὸ ἄμεσο περιβάλλον του, ἀλλὰ γιὰ τὸ εὐρύτερο σύνολο, τότε ἡ πνευματική του στάθμη ἀνεβαίνει πολὺ πιὸ ψηλά.

Ἴσως στὴν ἐποχή μας οἱ ἐθνικοὶ ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες νὰ ἔχουνε πιὰ καταλαγιάσει. Φουντώνουν ἀκόμα ποῦ καὶ ποῦ, σὲ χῶρες ὅπου ὑπάρχει, σὲ πιὸ ἐκπολιτισμένη μορφὴ καθεστὼς ὑποταγῆς πολιτικῆς· ὅπως εἶναι ἡ ἀποικιοκρατία, ἢ ἀκόμα καὶ σὲ καταστάσεις πιὸ νοθες καὶ πιὸ ἔντεχνες ἢ πιὸ ἐντοπισμένες — Βιετνάμ, φυλετικό.

Στὴν μεγάλη της κλίμακα ὅμως, ἡ ἀνθρωπότητα ἀγωνίζεται γιὰ ἐλευθερία σὲ ὅλους τομεῖς, πότε ἐσωτερικώτερους καὶ καθολικώτερους, πότε πιὸ εὔθραυστους, παροδικούς, ἀνεδαφικούς.

Γιάντα, εἴτε ἐνσυνείδητα εἴτε ἀσυνείδητα ἡ διεκδίκηση τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἕνα σαλπάρισμα γιὰ τὸ μέλλον. Μιὰ ἀντιμετώπιση τῆς δυσάρεστης πραγματικότητας ποὺ παρόντος, μὲ ἔργα θετικά, ἔργα προοπτικῆς, ἔργα ἐξυγίανσης. Πιὸ ἐξωτερική, ἀλλὰ καὶ πιὸ συγκλονιστικὴ θὰ παραμένει ὅμως πάντα στὴν ἱστορία ἡ περίπτωση τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων, ὅπως ἐκείνη τοῦ ἑλληνικοῦ ξεσηκωμοῦ. Πιὸ συγκλονιστικὴ στὸ μεγαλεῖο τῆς αὐτοθυσίας, τῆς δύναμης, τῆς αὐταπάρνησης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 1 Ἀπριλίου 1968

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΚΑΙ Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ (Χρύσανθου Σ. Κυπριανοῦ)'

ΑΞΙΟΘΕΑ (Κύπρου Χρυσάνθη)

ΔΥΟ ΟΜΙΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΣΕΦΕΡΗ (Ε. Π. Λαγάκου)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ ΤΟΥ ΕΠΟΚ 1967 — 1968

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΠΑΓΚ. ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΚΑΙ Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Στὸν δεύτερο τόμο ποὺ κυκλοφόρησε τελευταῖα μὲ λαογραφικὸ περιεχόμενο, περιλαμβάνεται τὸ ὑλικὸ ποὺ ἐδημοσιεύθη στὴν «Μαθητικὴ Ἑστία» τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀπὸ τὰ ἔτη 1950-67, καὶ ποὺ δὲν περιελήφθη στὸν πρῶτο τόμο. Ἀνάμεσα στὰ κεφάλαια τοῦ δευτέρου τόμου συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Μοιρολόγια», «Γητεῖαι», «Ἐργατικὰ τραγούδια», «Τραγούδια τοῦ Γάμου». Δὲν ὑπάρχει βέβαια ἀνάγκη νὰ τονίσουμε ξανὰ τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς αὐτῆς εἰς τὰ Κυπριακὰ γράμματα, μιὰ καὶ εἶναι ἀδιαμφισβήτητη ἡ ἀνάγκη τῆς γνωριμίας μὲ τὸν λαϊκὸ θησαυρό, γιὰ τὸ ἔθνος ἢ τὸ ἄτομο ποὺ θέλει νὰ ἀντικρύσει τὶς ἀναδιπλώσεις τοῦ γένους του μέσα στὴν πορεία τοῦ γνήσιου, ἀφθάρτου λαοῦ. Κι' ὁ Κυπριακὸς λαός, πλούσιος σὲ συναισθήματα καὶ σὲ παράδοση, γεμίζει τὶς σελίδες κάθε λαογραφικῆς ἔκδοσης μὲ τὴν ἀδιάψευστη μαρτυρία τοῦ πολιτισμοῦ του ποὺ διέσχισε τοὺς περιπετειώδεις αἰῶνες, χωρὶς νὰ χάσει τὴν μοναδική, τὴν αὐθεντική του ἐθνικὴ καὶ πολιτιστικὴ γνησιότητα. Τὰ δείγματα ποὺ ἀνατυπώνουνται προέρχονται ἀπὸ περιοχὲς σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς νήσου — Πάφος, Μαραθάσα, Μεσαορία. Καρπασία. Ἐπανειλημμένα δὲ συναντοῦμε τὶς ἴδιες παραλλαγὲς σὲ διαφορετικὲς τοποθεσίες, νὰ δένουν μὲ συνέπεια καὶ πολιτιστικὴ συνοχὴ τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες γιὰ τὰ καλάντα — Μαραθάσα, Μεσαορία· Σ' ὅλη δὲ τὴν ἔκταση τῶν λαογραφικῶν δειγμάτων ὑπάρχει ἀδιαμφισβήτητη ἡ δροσεράδα τῆς Κυπριώτικης ἀτμόσφαιρας, ποὺ δένει τὸ λαὸ σὲ μιὰ ἑνότητα ἀδιάσπαστης ἐθνικῆς ὀντότητας, δυνατῆς κι' ἀκαταλυτης μέσα στὸ χρόνο.

ΑΞΙΟΘΕΑ

Στὴν σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τῆς Πνευματικῆς Κύπρου, ἐκκλοφόρησε ἀκόμη ἕνα ἔργο τοῦ κ. Κύπρου Χρυσάνθη. Πρόκειται γιὰ τὸ μονόπραχτο «Ἀξιοθέα», ποὺ δημοσιεύθηκε πιὸ πρὶν στὴν «Φιλολογικὴ Κύπρο» τοῦ 1967-68.

Τὸ ἔργο διαδραματίζεται στὴν ἀρχαία Κύπρο τῶν πολλῶν βασιλείων, κι' ἐξελίσσεται πυκνό, κλιμακωτό, σὲ μιὰν ἑνότητα. Τὸ ὕφος καὶ τὸ κλίμα κινοῦνται σὲ χῶρο ἀρχαιοπρεπῆ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ ἀκόμα γνωρίσματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος. Γνωρίσματα ποὺ ἐπεκτείνονται καὶ στὴν ποσωπολογικὴ διάρθρωση: ἡ πρωταγωνίστρια, οἱ δευτεραγωνιστές, ἡ τροφός, ὁ χορός. Ἡ δραματικὴ ἀνέλιξη τοῦ ἔργου, μὲ τὶς ἐκφάνσεις τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων, κορυφώνεται μέσα στὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ γυναίκειου συναισθηματισμοῦ τῆς ἡρωΐδας ποὺ στεφανώνει τὸν μῦθο τοῦ Ἑλληνικοῦ γυναίκειου ἡρωϊσμοῦ μὲ τὴν πράξη τῆς θυσίας, χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ Σοῦλι καὶ τὸ Μεσολόγγι.

ΔΥΟ ΟΜΙΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΣΕΦΕΡΗ

Στὴν πνευματικὴ δραση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου ἀνήκει ἡ ἐπόμενη συντομη ἔκδοση. Πρόκειται γιὰ δυὸ ὁμιλίες γύρω ἀπὸ τὸν Γιῶργο Σεφέρη, ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸν κ. Εὐστάθιο Λαγάκο, τέως Σύμβουλο τῆς ἐν Κύπρω Βασιλικῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδος. Στὴν πρώτη ὁμιλία, ποὺ ἔχει τίτλο «Ὁ Σεφέρης καὶ ἡ σύγχρονη αἰσθητική», ὁ ὁμιλητὴς προσπαθεῖ. ὅπως λέει ὁ ἴδιος, νὰ «τοποθετήσει μὲ ἀδρὲς γραμμὲς τὴ μορφὴ τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Σεφέρη στὸ γενικώτερο χῶρο τῆς σύγχρονης αἰσθητικῆς. Γραμμένη σὲ ὕφος καὶ λόγο ἁπλό, ἡ ὁμιλία πραγματοποιεῖ ζωτικὴ καὶ σύντομη τομὴ στὰ πιὸ καίρια πλεονε-

χτήματα τῆς Σεφερικῆς δημιουργίας ποὺ ἐπέβαλαν τὴν τοποθέτηση της στὸ πρῶτο διεθνὲς λογοτεχνικὸ πλάνο — ζωντάνεια, ἁπλότητα, ἀφαίρεση, ἐσωτερικότητα.

Στὴ δεύτερη ὁμιλία ποὺ ἔχει τίτλο «Ὁ Ποιητὴς Γεώργιος Σεφέρης καὶ τὸ βραβεῖο Νόμπελ» καὶ ποὺ δόθηκε εἰς ἐκδήλωση τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ὕστερα ἀπὸ τὴν βράβευση τοῦ Σεφέρη μὲ τὸ Νόμπελ, τὸ '63, ὁ κ. Λαγάκος ἀντιμετωπίζει μὲ συντομία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐμπεριστατωμένη τεκμηρίωση κατηγορίες γιὰ τὸν βραβευμένο ποιητή, ὅτι ἦταν «ἄγνωστος» κι' ὅτι δὲν ἦταν τόσο ἀντιπροσωπευτικὸς τοῦ σύγχρονου Ἑλληνικοῦ λόγου καὶ τῆς σύγχρονης γενικὰ Ἑλλάδας.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Τέλος στεκόμαστε σὲ μιὰ ἄλλη κάθε - χρονικὴ ἔκδοση τοῦ ΕΠΦΚ, τὴν τελευταία «Φιλολογικὴ Κύπρο», ποὺ εἶχε πανηγυρικὸ χαρακτήρα, μιὰ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὅμιλος ἔκλεισε τὸ '67 εἴκοσι χρόνια ζωῆς. Ἡ ὁμιλία μὲ εὐκαιρία τὸν ἑορτασμὸ ἔγινε ἀπὸ τὸν Δρα Κωνσταντῖνο Σπυριδάκη, στὸν ὁποῖο εἶναι καὶ ἀφιερωμένη ἡ ἔκδοση. Ἐκλεκτὴ ἡ συνεργασία καλύπτει πολλοὺς τομεῖς τοῦ λόγου· Ποίηση: Κριναῖος, Χρυσάνθης, Μαρκίδης, Μιχαηλίδης. Διήγημα: Νίτσα Χριστοδούλου· Λογοτεχνικὴ Μελέτη: Κ. Σ. Χ΄΄ Στεφάνου Π. Λ. Παττίχη. Ἱστορικὸ Δοκίμιο: Π. Περσιάνης, Βενέζης. Θέατρο: Χρυσάνθης, Περνάρης. Ἰδιαίτερη θέση στὴν ἔκδοση δίνεται στὸν Κύπριο ποιητὴ Γλαῦκο Ἀλιθέρση ποὺ πέθανε τὸ 1965. Δημοσιεύονται δυὸ ὁμιλίες γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του, ἀπὸ τὸν Κ. Α. Πιλαβάκη καὶ τὴν Ε. Παλαιολόγου - Πετρώνδα.

Πλούσια ἡ πνευματικὴ τροφὴ τῆς ἔκδοσης αὐτῆς τὴν καθιστᾶ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καλόδεχτες παρουσίες στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὴν ρηχότητα τῆς πνευματικῆς μας πραγματικότητας.

Σύγχρονες σκέψεις

5/4/68

ΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΑΣ

Ἡ ὀδύνη τῆς ἀπώλειας καὶ ἡ νίκη τῆς προσφορᾶς

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀγῶνες ἡ ζωὴ γεμάτη. Πρὶν λίγες μόλις μερες φεραμε στὴ μνήμη μας δυο εθνικους ἀγῶνες, δυο πολεμικες ἐξεγέρσεις. Καὶ στὴ μεγαλη τους κλίμακα τὰ κράτη καὶ τὰ σύνολα κρατοῦν στὰ μητρῶα τους ἀτέλειωτες σειρὲς ἀπὸ ἀγῶνες, εἰρηνικούς, πολεμικούς, πολιτικούς, πνευματικούς, οἰκονομικούς κοινωνικούς. Σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες ἡ ἀνθρώπινη σκεψη κλίνει εὐλαβικὰ τὸ μετωπο, ἀναγνωρίζοντας στὴ ὑαθύτερη οὐσία τους, τὸν ἄσουστο πόθο τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς γιὰ τὸ ἀνέβασμα καὶ τὴν ἐξέλιξη, ὅπως τὴν ὁρίζουν οἱ σχετικὲς καὶ ἰδιαίτερες συνθήκες, τοῦ ἔθνους, τοῦ συνόλου της ὁμάδας. Πέρα ὅμως ἀπὸ τοὺς ὁμαδικοὺς αὐτοὺς ἀγῶνες ποὺ συγκλονίζουν καὶ ἐμπνέουν τὴν ψυχή, εἶναι καὶ ἕνας ἄλλος πλατὺς ἀγώνας μοχθερός, μυριόμορφος καὶ ταπεινός. Εἶναι ὁ ἀγώνας τῆς κάθε ἀνθρώπινης ὑπαρξης στὴν ἰδιαίτερη προσωπικὴ παλαίστρα ποὺ τὴν ὥρισε τὸ γραφτό.

Αὐτὸ τὸν ἀγώνα τὸν ἀρχίζει ὁ ἄνθρωπος μόλις βρεθεῖ ἀδύναμος καὶ ἀσχημάτιστος μέσα στὴ δίνη τῶν ἐγκοσμιων. Κι' αὐτὸς ὁ ἀγώνας κρατᾶ ἀπὸ τὸ πρῶτο φοβισμένο κλάμα τοῦ νεογέννητου ὡς τὸ στερνὸ δραματικὸ ἐπιθανάτιο ρόγχο. Τ' ἀδύνατα αὐτὰ σύνορα κλείνουν μέσα τους μιὰ ὁλόκληρη ἐποποιΐα. Τὴν ἐποποΐα τῆς ἀνθρώπινης σύγκρουσης. Γιατὶ ἀγώνας καθ' αὐτὸ σημαίνει σύγκρουση. Νὰ σηκώνει ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀνάστημά του σὲ κάθε βῆμα καὶ νὰ χτυπιέται. Μὲ τὶς συνθῆκες, μὲ τὴν Ἰδέα, μὲ τὸν Ἄνθρωπο. Καὶ ἡ σύγκρουση ἀπαιτεῖ θυσία. καὶ θυσία σημαίνει φθορά. Ἀνελέητη ἐρινύα ἡ φθορὰ καραδοκεῖ τὸ κάθε μας βῆμα. Χωρὶς νὰ παραβλέπει, χωρὶς νὰ προσπερνᾶ. Γιὰ κάθε ἕνα μικρὸ σβῶλο δημιουργίας ἀπαιτεῖ τὸ ἀντάλλαγμα, τὴν προσφορὰ τοῦ ἰσοσταθμίματος. Κι' ἡ ἀνθρώπινη ἐνέργεια, ἡ παρακαταθήκη τῆς ζωῆς πληρώνει δαμασμένη τὸ φόρο της.

Τὸ διπλὸ αὐτὸ ρεῦμα τῆς δημιουργίας καὶ τῆς αὐτοκαταστροφῆς ποὺ φεύγει ἀσταμάτητα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο δημιουργεῖ ἔτσι τὸ πιὸ ζωτικὸ δράμα, ὅπου ρόλους πρωταγωνιστῶν παίζουν πάντα οἱ δυὸ αὐτὲς καταστάσεις τῆς συναλλαγῆς, ὑπεισέρχονται κατόπιν μυστικά, σὲ κάθε μιὰ ζωὴ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ποὺ καθορίζουν τὴν ἰσορροπία τῆς συναλλαγῆς αὐτῆς καὶ ἀποφασίζουν τὴν τελικὴ ἔκβαση.

Ἀποφασιστικὸ ρόλο δὲ μπορεῖ βέβαια παρὰ νὰ διαδραματίζει πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ποιότητα καὶ ἡ κεντρικὴ κατεύθυνση τοῦ προσωπικοῦ ἀγῶνα τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Τὸ ἄθροισμα μιᾶς ζωῆς τὶ συνοψίζει; Μιὰν ἀδιάκοπη μάχη γιὰ ὑλικὲς κατακτήσεις κι' ἐξωτερικὲς ἐπιτυχίες. Μιὰν ἀσθματικὴ πορεία γιὰ μεγαλύτερη οἰκονομικὴ ἐπιτυχία, ἢ μιὰν ἀνοδικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν κατάκτηση ἑνὸς μεγαλύτερου πνευματικοῦ ὁρίζοντος; Μιὰν ἀκοίμητη προσφορὰ στὰ πιὸ βαθειὰ, τὰ πιὸ ἀποφασιστικὰ σπλάχνα τῆς ὕπαρξης; Μήπως καὶ πάλιν, σ' ἄλλες περιπτώσεις πραγματοποιεῖται ἕνα ἁρμονικὸ συνταίριασμα ὕλης καὶ πνεύματος στὴν ἰσόβια διαδρομὴ τοῦ ἀγωνιστῆ - ἀνθρώπου;

Ἢ κι' ἀλλοῦ πάλι, ὅπως τὸ ἀντικρύζουμε στὶς πιὸ πολλὲς στροφὲς τοῦ δρόμου μας, ὁ μέσος ἄνθρωπος δὲν ἀσχολεῖται παρὰ μὲ τὴν πιὸ πεζή, τὴν πιὸ ἀπαραίτητη μορφὴ τοῦ ἀγώνα, τὴ μορφὴ ἐκείνη ποὺ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν αὐτοσυντήρηση, τὴ διαιώνηση μέσα στὰ πατριαρχικὰ πλαίσια τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ. Κι' ὕστερα στὴν καθολικώτερη τους ἐπισκόπηση εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες ποὺ κατατάζονται στοὺς δυὸ στίβους, μὲ λίγες ἢ πολλὲς ἢ καὶ καθόλου διασταυρώσεις: τὸν στίβο τὸν ἀτομικό, καὶ τὸν στίβο τὸν ἐξω - ατομικὸ — εἴτε πρόκειται γιὰ ἀγώνα ποὺ προσφέρει σὲ ἄλλα ἄτομα εἴτε σὲ ἄλλα σύνολα.

Ὅμως ὅσες — κι' εἶναι ἄπειρες — πλευρὲς δοῦμε τοῦ ἀνθρώπινου ἀγώνα, δὲν μποροῦμε ὅπως εἴπαμε παρὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν ὀδυνηρὴ πραγματικότητα. Ὅτι ἀπαραίτητη συνοδεία του ὁ ἀγώνας ἔχει τὴν παρακμή, τὴν ἀργὴ φθορὰ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν σταδιακὴ ἐξάντληση τῆς ἀνθρώπινης δύναμης καὶ στὸ μοιραῖο τέλος τοῦ θανάτου.

Σ' αὐτὴ τὴν κονταρομαχία ἀνάμεσα στὴν προσφορὰ καὶ στὴν ἀπώλεια. ἀνάμεσα στὴν οἰκοδομὴ καὶ στὴν ὑπονόμευση, διερωτᾶται κάποτε ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἡ δικαίωσή του. Καὶ τὰ ἐρωτήματά του κάποτε γίνονται βασανιστικὰ βιώματα ἀπορίας. Γιατὶ τόσος μόχθος, καὶ ποὺ πάει, καὶ πρὸς τί; Καὶ εἶναι μόνο οἱ μεγάλοι στόχοι καὶ οἱ δυνατοὶ προσανατολισμοὶ ποὺ δικαιώνουν τὸν ἀγώνα; Καὶ πῶς τὸν δικαιώνουν ὅταν δὲν ὑπάρχει τὸ ἀστραφτερὸ φῶς τῆς ἄμεσης νίκης στὸν ὁρίζοντα; Ὅταν ἡ προσφορὰ τοῦ πόνου καὶ τῆς μάχης μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς γίνεται καθημερινὴ ἀπαρατήρητη τροφὴ γιὰ τὴ μεγάλη χοάνη, γιὰ τὸ στόμα τοῦ μεγάλου δράκοντα τοῦ ἀνθρώπινου χρέους;

Δὲ θὰ θέλαμε ν' ἁπλουστεύσουμε σχηματικά, προβλήματα ποὺ ἀπασχολήσανε τὴν πιὸ μεστή, τὴν πιὸ βαθειὰ ἀνθρώπινη διάνοια. Ὅμως ὅπως καὶ νὰ τὸ στοχαστεῖ κανένας. ὅταν τὸ στοχαστεῖ, χωρὶς νὰ καταφύγει στὴν μεταφυσικὴ χωρὶς νὰ χαθεῖ σὲ πολυδαίδαλους φιλοσοφικοὺς συλλογισμούς, μονάχα μιὰν παρηγοριά — ὄχι ἀπάντηση — μπορεῖ ν' ἀντλήσει. Ἡ δικαίωση ἴσως νὰ μὴ βρίσκεται στὸ ἀποτέλεσμα. Ἄλλωστε πόσοι τὸ πραγματοποιοῦν ὅπως θέλουν, ἢ καὶ πόσοι τὸ πραγματοποιοῦν καθόλου; Ἐκεῖνο ποὺ δικαιώνει, ποὺ πρέπει νὰ δικαιώνει τὴν ἀπώλεια, τὴν φθορά, τὴν θυσία, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλυσιδωτὴ πράξη τοῦ ἀγώνα. Ἀπὸ τὰ κουρασμένα χέρια τοῦ πάτερ - φαμίλια, κι' ἀπὸ τὸ ἱδρωμένο μέτωπο τοῦ ἀγρότη, κι' ἀπὸ τ' ἀστραποβόλο μάτι τοῦ πνευματικοῦ ταγοῦ, τὸ μήνυμα βγαίνει τὸ ἴδιο πάντα: Εἴμαστε ἐδῶ γιὰ νὰ δώσουμε, καὶ νὰ δώσουμε ὅσο μποροῦμε καλύτερα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀμοιβή μας. Τὸ δῶρο τῆς ζωῆς πού τὸ ξαναγυρνοῦμε πίσω στὸ ἰδιαίτερο περιβάλλον μας μεταμοσχευμένο στὴν κλίμακα τῆς προσωπικῆς μας δύναμης τῆς προσωπικῆς μας ἀδυναμίας, τῆς προσωπικῆς μας προσπάθειας. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἀποτελεῖ στὴν οὐσία τὸν ἐπίλογο κάθε ἥττας, κάθε νίκης, κάθε ἀγώνα μας. Γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια στηρίζονται οἱ ἐπερχόμενοι. Κι' αὐτὸ πρέπει νὰναι τὸ μεγάλο νόημα τῆς θυσίας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΜΑΡΤΙΝ ΛΟΥΘΕΡ ΚΙΝΓΚ

Ἀκόμη ἕνας μάρτυρας τῆς «Εἰρηνικῆς Ἐπανάστασης τῆς Ἐλπίδας»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ μοῖρα τῶν πρωτοπόρων εἶναι πάντα σκληρή. Δέν μποφεῖς νά ορϋώνεσαι κόντρα στο ρεῦμα χωρὶς συνέπειες. Πιό σκληρὴ καὶ πιὸ εἰρωνικὴ ὅμως εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς εἰρήνης. Σὲ μιὰ τόσο δυναμικὴ ἐποχὴ ὅπως εἶναι ὁ αἰώνας μας, ποὺ διαθέτει τόσα βίαια μέσα γιὰ νὰ ἐπιβάλει γνώμες καὶ ἀπόψεις καὶ δίκαια, ἡ θέση τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀγωνίζονται νὰ ἐπιβάλουν αὐτὲς τὶς γνῶμες καὶ αὐτὰ τὰ δίκαια, μὲ μέσα εἰρηνικὰ καθίσταται ὅλο καὶ πιο ἐπισφαλής. Δὲν εἶναι πὼς ὁ ἄνθρωπος παλαιότερα εἶχε ἀνεπτυγμένο σὲ μεγαλυτερο βαθμὸ το αἴσθημα τῆς ἀνάγκης γιὰ εἰρηνικὴ συνύπαρξη σ' ὅλα τὰ πλάτη τοῦ κόσμου. Αὐτὸ ἁλλωστε ἀνατρεπεται ἀπὸ τὸ ἄμεσο καὶ εὔστοχο παράδειγμα τῆς δολοφονίας ἑνὸς ἄλλου ἀποστόλου τῆς εἰρηνικῆς δικαιοσύνης στὴν Ἀμερική, πρὶν ἕνα αἰῶνα, τοῦ Ἀβραὰμ Λίνκολν.

Σήμερα ὅμως ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση ἔχει ὑποστεῖ μιὰ ἔντονα αἰσθητὴ διαστολή. Καὶ ἴσως ἕνας ἀπὸ τούς κύριους παράγοντες ποὺ συνείργησαν σ' αὐτὴ τὴν διαστολὴ νὰ ἦταν ἀρνητικός. Ἡ δύναμη τῆς ἐξόντωσης πού κρατᾶ ὁ ἄνθρωπος στὰ χέρια του ἀνέστειλε τὴν ἐπιθυμία του γιὰ ἐπιβολή κι' ἔδωσε ἀνάπτυξη στὸ αἴσθημα τῆς ἀνεκτικότητας, τῆς ἀλληλοανοχῆς, χάριν τῆς ἐπιβίωσης. Ἔτσι σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ὁ ἄνθρωπος νοιώθει κυριολεκτικὰ πιὸ δυνατὸς ἀλλὰ καὶ πιὸ ἀδύνατος παρὰ ποτὲ ἄλλοτε στὴν ἱστορία του, ἐκεῖνοι οἱ λίγοι, οἱ ξεχωριστοὶ πού ἀνοίγουνε δρόμους μὲ τὸ κλαδὶ τῆς ἐλπίδας στὸ χέρι, γιατὶ τὸ προτιμοῦν ἀπὸ τὸν ἀναμμένο ἢ τὸν ἑτοιμοπυρόδοτο πυρσὸ τοῦ μίσους καὶ τῆς βίας πληρώνουν πάντα βαρὺ τὸ τίμημα τῆς τόλμης τους: Γκάντι, Κέννεντυ, Κίνγκ. Στὴν περίπτωση δολοφονίας πρωταγωνιστῶν τῆς εἰρήνης ποὺ προσφέρουν τὴν θυσία σὲ ξένα ἀντιμέτωπα ἐθνικὰ σύνολα, ἡ κατάσταση εἶναι ἐπώδυνη, ἀλλὰ ἡ ἐκτίμησή της ἀποβαίνει λεπὴ ὑπόθεση λόγω τῶν πολιτικῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι συνεπάγονται. Σὲ περιπτώσεις ὅμως ὅπως εἶναι ἡ πρόσφατη δολοφονία τοῦ Λούθερ Κίνγκ, οἱ πανανθρώπινες ἀρχὲς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δημοκρατίας ὀρθώνουν ἀπαιτητικὰ τὸ παράστημά ους, ἀψεγάδιαστες ἀπὸ τὰ ψεμμύθια τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητας, καὶ προστάζουν εἰλικρίνειαν καὶ ἀνατοποθέτηση.

Αὐτὰ τὰ προστάγματα δέχεται τώρα ἡ Ἀμερικανικὴ ἡγεσία, καὶ ὁ Ἀμερικανὸς λευκός. Δὲ θὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ πρόσταγμα ποὺ ἀφήνει στοὺς ὁμόφυλούς του μὲ τὸ θάνατό του ὁ πάστορας τῆς εἰρήνης. Ὄχι γιατὶ δὲν πρέπει νὰ δεχτοῦν αὐτὸ τὸ πρόσταγμα καὶ τὸ ἔλεον θυσίας εἰρηνικῆς στὶς λαβωματιὲς τῆς ἀδικίας, τῆς καταπίεσης, τῆς ἐκμετάλλευσης. Πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦν. Πρέπει νὰ πρυτανεύσει πώνω στὸ χάος τοῦ μεγάλου πλήγματος, τὸ κήρυγμα τῆς μεγάλης ἀνοχῆς. Ἀλλὰ ἂς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι καὶ νὰ μὴ πρυτανεύση, δὲν μποροῦμε νὰ κακίσουμε τὴ βίαιη ἀντίδραση ἀφοῦ ἔχει τὸ μεγάλο ἐλαφρυντικὸ μὲ τὸ μέρος της.

Τὸ ἐλαφρυντικὸ ποὺ ἔχουν οἱ ἀδικημένοι ὅπου γῆς. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἔχουν καθῆκον νὰ πάρουν τὸ μεγάλο ἀποφασιστικὸ δίδαγμα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄσκοπη, τὴν ἀνόητη αἱματοχυσία, εἶναι αὐτὴ ἡ «νέα γενεὰ Ἀμερικανῶν», στοὺς ὁποίους τὸ τραγικὸ θῦμα τοῦ Ντάλλας ἀνάγγελλε μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας του μιὰ νέα «εἰρηνικὴ ἐπανάσταση τῆς ἐλπίδος». Τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης τὸ ἔφερε καὶ ὁ δολοφονημένος νέγρος ἡγέτης. Μὲ ψυχικὸ μεγαλεῖο, μὲ ἀπτότητη τὴν φυλετικὴ συνείδηση, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀδιάσειστο τὸ αἴσθημα τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, διεξήγαγε μὲ ὑπομονή, σύστημα, μὲ ἐλπίδα ἕνα ἀγῶνα ἀστασμάτητο γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τῶν ὁμοφύλων του. Θὰ ἀναγνωρίσει ὅμως ἄραγε καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ ἡγεσία τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναλήψεως αὐτῆς τῆς εἰρηνικῆς ἐπανάστασης ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν «οἶκον» της; Γιατὶ γιὰ νὰ παραμείνει «κύριος στὸν οἶκο του», ὅπως διεκήρυττε ὁ τελευταῖος δολοφονηθεὶς πρόεδρος τοῦ Νέου Κόσμου, τὸ κράτος πρέπει νὰ βάλει τάξη σ' αὐτὸ τὸν οἶκο. Ἡ Γερουσία ψήφισε τὰ «πολιτικὰ δικαιώματα» τῶν Νέγρων. Ἐπιβάλλεται τώρα, καὶ ὑποδεικνύεται ἀπὸ πολλούς ἡ ἄμεσος ἐπιβολὴ **των.** Πέραν ὅμως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, πρέπει νὰ καλλιεργηθῆ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγνώρισης τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν 28 ἑκατομμυρίων ἐγχρώμων ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἀμερική. Θὰ χρειασθοῦν ἴσως χρόνια συστηματικῆς καὶ ὀδυνηρῆς προσπάθειας γιὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς προκατάληψης τῆς ἀντιπάθειας, τῆς διαίρεσης. Ἀλλὰ ἂν δὲν ἀρχίσει τώρα πότε μπορεῖ ν' ἀρχίσει; Οἱ φλόγες τοῦ πάθους σκεπάζουν μιὰν Ἀμερικὴ ποὺ περνᾶ ἡμέρες φόβου καὶ θανάτου. Χιλιάδες οἱ πληγωμένοι, δεκάδες (σαράντα σχεδὸν) οἱ νεκροί. Ἑκατομμύρια δολλάρια οἱ ζημιές. Ἕνα δεύτερο μέτωπο ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει τὸ κράτος. Μέτωπο ὄχι τοῦ μακρυνοῦ Βιετνάμ, ὅπου θυσιάζει αἷμα καὶ χρῆμα, ὡς προασπιστὴς τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, ἀλλὰ μέτωπο στούς θόλους τῆς ἰδιαίτερης ἑστίας **της** ὅπου **ἀρνεῖται τὴν καταξίωση τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας — μαύρης ἢ κίτρινης ἢ λευκῆς.**

Τραγική, ὡμὴ ἡ ἀντίφαση, δὲ χωρᾶ ἀμφισβήτηση. Τίθεται μιὰ μὲ τὸν πιὸ ἀνοιχτό, τὸν πιὸ χειροπιαστὸ τρόπο, ποὺ δημιούργησε ἡ ἀφορμὴ τῆς δολοφονίας τοῦ Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ. Ἡ ἀντίφαση πρέπει ν' ἀναγνωρισθεῖ θαρραλέα τίμια, ἔγκαιρα, ἔστω καὶ τὴν ὕστατη ἐνδέκατη ὥρα, πρὶν σπαράξει τὴν τεράστια αὐτὴ χώρα τῆς εὐημερίας, ἕνας νέος ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ θὰ ρημάξη καὶ θὰ σπρώξει ἕνας ἔθνος μακρυὰ ἀπὸ τὴν προκοπὴ καὶ τὴν ἐξέλιξη, στὴν παλινδρόμηση καὶ στὴν ντροπή. Ἕνα δεῖγμα ἐθνικῆς συνέπειας ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸ Ἀμερικανικὸ ἔθνος. Ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἐξοργισμένους νέγρους πολίτες του ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν κοιμισμένο Νέγρο ἡγέτη, ποὺ πέθανε ἤρεμα μὲ τὴν ἱκανοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐπετέλεσε τὸ ἔργο του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη. Ἕνα δεῖγμα συνέπειας στὴν ἀποπληρωμὴ ἐθνικοῦ χρέους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ἡ Μαΐου

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἡ μετουσίωση τῆς ἐπάρατης ἀναγκαιότητας σὲ πανανθρώπινο ἀξίωμα δημιουργίας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἱστορικὴ περίοδος ποὺ προηγήθηκε τῆς πρωτομαγιᾶς τοῦ 1886, ὑπῆρξεν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σκληρὲς ἀποδείξεις γιὰ τὸ ἐπάρατον τῆς ἀνθρώπινης ἐργασιας. Γιατὶ στὰ χρόνια πού ἐδημιούργησαν οἱ σκληρὲς κοινωνικὲς συνθῆκες τῆς «βιομηχανικῆς ἐπανάστασης», ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον ἐκέρδιζε τὸν ἄρτο του μὲ τὸν «ἱδρῶτα τοῦ προσώπου» του, ἀλλὰ κάποτε καὶ μὲ φόρο τιμῆς τὴν ἴδια τὴ ζωή του. Πόσα ἀνήλικα παιδιὰ δὲν ἔφθιναν ἀνεπανόρθωτα κάτω ἀπὸ τὶς ἀπάνθρωπες συνθῆκες τῆς νεοσύστατης βιομηχανίας τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ; Ἄλλα καὶ σὲ πόση φθορὰ καὶ ἀπώλεια ζωῆς δὲν ὁδηγοῦσαν οἱ ἄθλιες περιστάσεις κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες δούλεψαν οἱ ἐργάτες ἀνθρακωρυχείων, ἔτσι ὅπως περιγράφονται στὸ μυθιστόρημα τοῦ Αἰμιλίου Ζολὰ «Ζιερμινάλ»;

Ἡ νέα λοιπὸν δύναμη ποὺ ἡ νέα μηχανιστικὴ ἐποχὴ ἔβαλε στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ἐξύπνησε μέσα του μιὰ νέα προσωπικότητα ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρει θέση καθαρὴ μέσα στὰ νέα ταξικὰ πλαίσια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Ὁ ἄνθρωπος μέχρι τότε, μὴ ἔχοντας σαφῆ συνείδηση τοῦ δυναμισμοῦ τῆς προσφορᾶς του εἰς τὸν τομέα τῆς ἐργασίας δὲν ὥρθωνε ἀνάστημα, καὶ δὲν ἄρχιζε μάχη γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸν τομέα τῆς ζωῆς του.

Μὲ τὴν εἴσοδο ὅμως τῆς μηχανῆς στὶς ἄπειρες ἐκδηλώσεις του, μὲ τὴ νέα δύναμη ποὺ οἱ νέες ἐφευρέσεις βάζανε στὰ χέρια του, ξύπνησε κι' ὥρθωσε ἀνάστημα μέσα του, μιὰ νέα ἱστορικὴ πλευρά του: ἡ ἀτομικότητα. Ὁ ἄνθρωπος ἔβλεπε πιὰ τὸν ἑαυτό του, ὄχι σὰν ἁπλὸ ἐξάρτημα στὴν κοινωνικὴ - οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ σὰν ἕνα ὑπολογίσιμο, ζωτικὸ κι' ἀπαραίτητο παράγοντα. στὴν ἀντιπαράθεση κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, καὶ στὴν συνοχὴ ἐργασίας καὶ παραγωγῆς. Ἡ ἀδικία δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι πιὰ ἀνεκτή. Τὸ δηλώνουν μὲ τὸν πιὸ ἔντονο τρόπο οἱ ἡγέτες τῆς δοκιμαζόμενης, τῆς ἐκμεταλλευόμενης μάζας:

«Τὸ ἡμερομίσθιον εἶναι μιὰ νέα μορφὴ σκλαβιᾶς. Εἶναι καιρὸς πιὰ νὰ εἴμαστε κύριοι. Εἶναι καιρὸς πιὰ νὰ παύσουμε νὰ ὑπηρετοῦμε. Εἶναι καιρὸς πιὰ νὰ ζήσουμε καὶ **μεῖς**». («Ζιερμινὰλ» - Ζολά).

Οἱ ἀγῶνες λοιπὸν τοῦ **ἐργαζόμενου** κόσμου γιὰ περισσότερη δικαιοσύνη καὶ περισσότερο σεβασμὸ στὰ δικαιώματα του καὶ σὰν ἐργατικῆς **μονάδας**, ἀλλὰ καὶ σὰν ἀνθρώπινης ὕπαρξης, δημιούργησαν τὴν πρώτη τοῦ Μάη τὸ 1886 ἕνα σταθμὸ σημαντικὸ μὲ τὴν ἀπεργία τοῦ Σικάγου. Στὴν ἀπεργία αὐτὴ ποὺ ἔγραψε παγκόσμια ἱστορία δὲν ὑπῆρξε πολλὴ ἡ ἀπώλεια ζωῆς. Σκοτώθηκαν ἕνας ἀστυνομικὸς καὶ τέσσερεις ἀπεργοί. Τὰ συνθήματα ὅμως τοῦ ἐργατικοῦ αὐτοῦ ξεσπάσματος ὠδήγησαν σὲ μιὰ νέα τάξη ἐργατικῶν πραγμάτων: «Ὀχτὼ ὧρες δουλειά, ὀχτὼ ὧρες ὕπνο, ὀχτὼ ὧρες ψυχαγωγία, ἀνάπαυση καὶ μόρφωση».

Μὲ τὶς νέες αὐτὲς ἀρχὲς οἱ ἐργαζόμενοι τῆς Ἀμερικῆς ἐδημιούργησαν ἕνα σταθερὸ κι' εὔφορο σύστημα ἐργατικῶν ὁμοσπονδιῶν, οἱ βάσεις τοῦ ὁποίου διεδίδονταν καὶ ἐφαρμόζονταν πιὰ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Ἔτσι ἄρχισε μιὰ νέα περίοδος ποὺ ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς τοῦ προσέδιδε νέα ἀξιοπρέπεια καὶ καινούργιες εὐκαιρίες, ἐνῶ ἀπὸ πλευρᾶς ἱστορικῆς ἐσημείωνε μιὰ νέα ἀξιολόγηση τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας: ἀξιολογοῦσε τὴν προσφορὰ τῆς ἐργασίας ὄχι πιὰ μὲ τὰ στενὰ κριτήρια τῆς τοξικῆς διαίρεσης, ἀλλὰ μὲ τὴν σταθμη τῆς ἰδιαίτερης ἀτομικῆς προσφορᾶς στὸ πλατύ, πολυποίκιλο δίχτυ τῆς κοινωνικῆς δημιουργίας.

Ἡ ἀξία «ἄνθρωπος» παίρνει ἔτσι τὸν δέκατο - ἔννατο αἰῶνα, νέες διαστάσεις καὶ νέα πλήρωση. Τὸ ἐπιμαρτυρεῖ ἡ Φροϋδικὴ — ἴσως παρατραβηγμένη ἐν μέρει — «ψυχολογία τοῦ βάθους». Τὸ μαρτυρεῖ τὸ νέο κίνημα, ἡ νέα σχολὴ τοῦ «ἐμπρεσσιονισμοῦ» στὴν ζωγραφική: οἱ ἀπόστολοι τοῦ εἴδους (Λωτρέκ. Σελάν, Βὰν Γκόγκ), ὄχι μόνο ἀποδίδουν τὰ θέματα τους μέσα ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ ἐμπειρία τους, ἀλλὰ σπάζουν τοὺς κλασσικοὺς τρόπους τῆς καλλιτεχνικῆς ἀπεικόνισης, κυνηγώντας τὴν ἔμπνευση μὲ τρόπο πιὸ ἄμεσα ἀνθρώπινο: ὁ Λωτρὲκ στὰ χαμαιτυπεῖα καὶ ὁ Βὰν Γκὸγκ στὰ ἀνθρωκομεῖα.

Στὴ μουσική, ὅπως καὶ στὴ Λογοτεχνία γίνεται ἔντονα αἰσθητὸς ἕνας νέος προσανατολισμός: ἡ ρωμαντικὴ ἐνδοσκόπηση, δημιουργεῖ καλλιτέχνες ποὺ ἀναζητοῦν τὴ λύση τῶν μεγάλων προβλημάτων μέσα στὸν ἐσωτερικό τους κόσμο: Σοῦμαν, Σολωμός Κήτς. Μια καινούργια δηλαδὴ περίοδος ἐγκαινιάζεται γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἡ ὁποία ἔχει σὰν κύριο στόχο τὴν παγίωση τῆς ὀντοτητάς του σὰν ξεχωριστῆς, αὐθύπαρκτης μονάδας ποὺ ζητᾶ νὰ ἐπιβληθεῖ μέσα στὸν κυκεῶνα τῶν πολιτικο - κοινωνικῶν ἀλλαγῶν τῆς ἐποχῆς.

Ὁ δέκατος ἔννατος λοιπὸν αἰῶνας πού ὑπῆρξε ἀπὸ πλευρᾶς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης, ἡ περίοδος τοῦ «ἀτομικισμοῦ». ἐμαρτύρησε ὅπως τονίσαμε καὶ στὴν ἀρχὴ τὴν μεγάλη ἀλλαγὴ στὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας. Τώρα χιλιάδες ἐργατικὰ σωματεῖα λειτουργοῦν σὲ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς, μὲ στόχο τὴν προστασία καὶ προώθηση τῶν ἐργατικῶν δικαιωμάτων. Καὶ ὁ ἀνθρώπινος μόχθος ποὺ ἀποτελοῦσε πρὶν χρόνια πηγὴ ὀδύνης καὶ ἀδικίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι ὅπως τὸν ὥρισε ἀρχικὰ ἡ σκληρὴ πτώση του στὸ ἀπαιτητικὸ κι' ἀτελειωποίητο φυσικὸ βασίλειο, σήμερα ἀποτελεῖ ἐπίτευγμα ἐπικοδομητικῆς προσφορᾶς. Μιᾶς προσφορᾶς ποὺ εὐδοκίμησε τόσο ὥστε τὰ ἀποτελέσματα νὰ δημιουργοῦν τὶς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ μεγαλύτερη ἀκόμη ἐξέλιξη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φυλή: τὴν μεγαλύτερη σταδιακὰ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ φόρτο τῆς ἐπιμοχθης, μηχανικῆς ἐργασίας, καὶ τὴν ἀποδέσμευση περισσότερου χρόνου, γιὰ χρήση σὲ ἐπίπεδα **ἀνώτερης** δημιουργίας.

Μ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ πρῖσμα ἰδωμένη ἡ πρωτομαγιάτικη «ἡμέρα ἐργασίας» ἀποκτᾶ καινούργιες πνευματικὲς διαστάσεις. Ἀποτελεῖ ἡ μνήμη τῶν αἱματηρῶν ἀγώνων γιὰ τὰ ἐργατικὰ δικαιώματα ἀφετηρία πλατύτερης ἐχτίμησης τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης, σ' αὐτὸ τὸν ἰδιαίτερο σταθμό: 'Ο ἄνθρωπος ἔνοιωσε μέσα του δυνατώτερο τὸ πρόσταγμα τοῦ αὐτοσεβασμοῦ, καὶ ἐντονώτερο τὸ πρόσταγμα γιὰ πνευματικὴ ἄνοδο. Καὶ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πιὸ χαμηλὴ μορφὴ τῆς χειρωνακτικῆς δουλειᾶς ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ ἐλαττώσει τὰ χρονικὰ καὶ ἐνεργειακὰ δεσμὰ ποὺ ἡ τέτοια ἐργασία τοῦ ἐπέβαλλε, ἔτσι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ διαθέτει πιὸ πολὺ χρόνο καὶ πιὸ πολλὴ ἄνεση γιὰ τὴν ἀτομική του αὐτοεξέλιξη. Μένει στὸ μέλλον ν' ἀποδείξει, ἂν ἡ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἡ πνευματικὴ ἄνοδος στὴν ὁποία ὡδήγησαν οἱ ἐργατικοὶ ἀγῶνες, ἐτοποθετήθηκαν ὀρθὰ μέσα στὰ πλατειὰ ἱστορικὰ - κοινωνικὰ πλαίσια τῆς ἀνθρωπότητας. Μένει στὸ μέλλον νὰ μᾶς δείξει ἂν ὁ χρόνος ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀποδέσμευσε ἀγωνιζόμενος, κι' ἐπιμορφωνόμενος ἀξιοποιήθηκε μὲ τὸν πιὸ σωστὸ τρόπο. Καὶ τὸ μέλλον κρατᾶ τὴν ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ μετουσίωση τῆς «ἐπάρατης ἀναγκαιότητας» τῆς ἐργασίας, σὲ ἁπλὸ ἐργαλεῖο στὰ ἀνθρώπινα χέρια, ποὺ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸ δοκοῦν. ὁδηγώντας ἔτσι τὸ ἀνθρώπινο γένος σὲ καταστάσεις πιὸ εὔφορης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς πλήρωσης, ὁδηγώντας το στὸ μακρυνό, ἀπώτατο μέλλον, πίσω στὸν χαμένο παράδεισο τῆς παντογνωσίας καὶ τῆς τελειότητας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 6 Μαΐου 1968

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: «Συνέσιος ὁ Κυρηναῖος»
ΧΡ. ΠΟΛΥΕΓΓΕΡΗ: «Σπῦρος Μολυβᾶς»
ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΥ: «Ἡ Βασιλεια στὴν Ἑλλάδα»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μελῆ Νικολαΐδη: «Συνέσιος ὁ Κυρηναῖος»

Στὶς ἐκδόσεις τῆς 'Αθηναϊκῆς «Γνευματικῆς Ζωῆς» ἀνήκει τὸ νέο «ἱστορικο μυθιστορημα» τοῦ συμπατρώτη μας διακεκριμένου λογοτέχνη Μελῆ Νικολαΐδη. Τὸ ἔργο διαδραματίζεται στὰ πρῶτα Χριστιανικὰ χρόνια, στὴν ἀρχαία Κυρήνη, τμῆμα τοῦ Βυζαντίου. Κεντρικὸ πρόσωπο τοῦ μυθιστορηματος εἶναι ὁ Συνέσιος, μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ὁποίου περιγραφονται οἱ διάφορες ἱστορικο-χριστιανικὲς φάσεις τῆς ἐποχῆς. 'Ο βίος τοῦ πρωταγωνιστῆ τοῦ μυθιστορήματος διαιρεῖται σὲ δυὸ μέρη, ἀνάλογα μὲ τὶς περιόδους ποὺ διέρχεται ὁ ἥρωας, τοῦ ὁποίου ἡ βιογραφία ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ περίυδο τῆς μελετημένης σοφίας, γιὰ νὰ ὡριμάσει μέσα στὴ Χριστιανικὴ ἀγάπη, καὶ στὰ ὑψηλὰ νοήματα τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ δράσης, τὰ ὁποῖα συνοδεύουν τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Συνέσιου σὰν ἐπισκόπου τῆς Κυρήνης.

Τὴν ἀναδίπλωση τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς φυσιογνωμίας, τὴν πραγματοποιεῖ ὁ συγγραφέας μὲ γλαφυρότητα ὕφους, ἱστορικὴ ἀκρίβεια καὶ δραματικὴ δύναμη. Μὲ λόγο ἁπλὸ καὶ εὔστοχο, ἀπόλυτα ἐναρμονισμένο μὲ τὸ δεδομένο ἱστορικὸ κλῖμα, δημιουργεῖται ἡ εὐσεβὴς ἀτμόσφαιρα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ πρώτου Χριστιανισμοῦ, καὶ τοποθετεῖται μὲ τὶς σωστὲς διαστάσεις καὶ τὴν σωστὴ προοπτικὴ μέσα στὸ πλαίσιο τῶν λοιπῶν ἱστορικῶν γεγονότων: ὁ ἐξανθρωπισμὸς ποὺ ἐπέβαλλε ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν μιά, μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν δούλων, καὶ τὶς διάφορες ἀνθρωπιστικὲς δράσεις — ἵδρυση νοσοκομείων, ἀνακούφιση τῶν πασχόντων, καὶ ὑπεράσπιση τῶν ἀδικουμένων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ σκληρὴ ἐκμετάλλευση καὶ καταπίεση τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ οἱ ἄγριες βαρβαρικὲς ἐπιδρομὲς ἀπὸ τὴν 'Αφρική.

'Έργο καὶ χαρακτῆρες — ἡ Εὐδοκία, γυναίκα τοῦ Συνέσιου, καὶ ὁ 'Ανδρόνικος διοικητὴς τῆς Κυρήνης ἀποτελοῦν τὰ δυὸ ἄλλα κύρια πρόσωπα — κινοῦνται μέσα σὲ ἁδρὰ πλάνα τὰ ὁποῖα προσφέρονται ἔτοιμα γιὰ ἄμεση δραματοποίηση. Εἶναι τὸ νέο ἔργο τοῦ κ. Νικολαίδη ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους, ποὺ ἐντάσσεται ἀνεπιφύλακτα πλάϊ σὲ ἄλλα ξένα παρόμοια ἔργα τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων, ὅπως εἶναι «Ὁ Χιτὼν» καὶ «Τὸ Σημεῖο τοῦ Σταυροῦ».

Χρ. Πολυέγγερη: «Σπῦρος Μελυβᾶς»

Στὸ Χριστουγεννιάτικο αὐτὸ διήγημα ποὺ ἐξεδόθη στὸ Λονδῖνο βρίσκουμε ἀκόμα μια φορὰ τὴν χιλοειπωμένη ἱστορία: ὁ φτωχὸς βιοπαλαιστής, πού μὴ ἔχοντας τὰ ἀπαραίτητα ὑλικὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ περάση τὴ μεγάλη γιορτὴ ἀνθρωπινώτερα με τὴν οἰκογένειά του, καταφεύγει στὴν παράνομη πράξη τῆς κλοπῆς. 'Ο δράστης - ἥρωας δὲ τοῦ ἔργου, ἐκ φύσεως καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος. πού σπρώχτηκε στὴν παρανομία ἀπὸ τὶς συνθῆκες, παίρνει ἔφεση καὶ μὲ τὴ βοήθεια ἀγαθῶν συνανθρώπων ξαναφτειάχνει τὰ οἰκονομικά του. 'Ιστορίες ἀληθινές, δίχως ἄλλο, ποὺ συμβαίνουν ὁλόγυρά μας, σὰν ἀποτέλεσμα τῶν ἄνισων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Γι αὐτὸ καὶ ἡ μετάβασή τους στὴ τέχνη θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ πιὸ πολλὴ διπλωματικότητα ἂν εἶναι νὰ δημιουργηθεῖ ἡ αἰσθητικὴ πλήρωση καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση σὲ δέκτες διάφορης νοοτροπίας καὶ ψυχοσύνθεσης. 'Αλλοιώτικα ἡ ἁπλὴ ἀνεπεξέργαστη πλοκὴ καὶ οἱ στερεότυποι, χιλιοδημιουργημένοι χαρακτῆρες δὲν κατορθώνουν παρὰ νὰ συνθέτουν ἕνα κοινὸ καὶ τετριμμένο λογοτεχνικὸ συναρμολόγημα ποὺ ἀγγίζει ἐπιφάνειες μόνο. Δὲ λέμε πὼς οἱ τέτοιες ἱστορίες, ἐφ' ὅσο πηγάζουν ἐπανειλημμένα ἀπὸ τὴν ζωή, πρέπει νὰ πάψουν πιὰ ν' ἀποτελοῦν πηγὴ ἐμπνευσης. 'Ο καλλιτέχνης ὅμως ἔχει καθῆκον νὰ τὶς μεταπλάθει μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ πείθουν σὰν τέχνη, κι' ὄχι σὰν ἕνα στεγνὸ κομμάτι τῆς πραγματικότητας. Διαφορετικὰ πραγματοποιεῖται κάτι ἀνάλογο μὲ τὴν φωτογραφικὴ ἀντιπαράθεση μὲ τὴ ζωγραφική.

Μεσεβρινοῦ: «Βασιλεία στὴν Ἑλλάδα»

'Η ἔκδοση αὐτὴ ποὺ ἐρχεται ἀπὸ τὴ Σουηδία, εἶναι ἡ πρώτη σὲ μιὰ σειρὰ ποὺ ἐπεται καὶ ποὺ τιτλοφορεῖται «Τὰ τετράδια τοῦ Ρήγα». 'Η ἐκδοτικὴ ὁμάδα ποὺ ἀνέλαβε αὐτὴ τὴν προσπάθεια δηλώνει στὸν πρόλογο ὅτι «ἡ δοκιμαστικὴ αὐτὴ ἐπιχείρηση δὲν ὑπηρετεῖ καμμιὰ πολιτικὴ σκοπιμότητα. Σκοπὸς εἶναι νὰ δημοσιευτοῦν διαλεγμένα, βασικὰ κείμενα προσανατολισμοῦ πάνω στὰ ἱστορικὰ καὶ ἐθνικὰ προβλήματα τοῦ Νεοελληνισμοῦ, γραμμένα ἀπὸ ἱστορικούς, κοινωνιολόγους, πολιτικοὺς παληούς ἢ νεώτερους».

Στὴν πρώτη προκειμένη ἔκδοση, ὁ συγγραφέας διερχεται τὰ χρόνια τῆς βασιλείας στὴν 'Ελλάδα ἀπὸ τὸ 1832 μέχρι τὶς μέρες μας, μὲ διπλὴ πυξίδα: «Στήριξε τὴν ἐργασία του στὴν ἀντικειμενικὴ ἱστορικὴ ἔρευνα, πιστεύοντας ὅπως κι' ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Henri Beer ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι μιὰ μορφὴ ἔρευνας τῆς ἀλήθειας. 'Αλλὰ ταυτόχρονα προσπάθησε νὰ ὁδηγήσει τὸν ἀναγνώστη πάνω στὸ σωστὸ δρόμο τῆς ἑρμηνείας τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ποὺ εἶναι δεμένα μεταξύ τους, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὰ κοιτάξουμε χωριστὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο».

"Ολη ἡ πολυτάραχη περιπετειώδης πορεία τῆς βασιλείας στὴν 'Ελλάδα, ἀρχικὰ Βαυαρικῆς, μεταγενέστερα Δανικῆς προέλευσης ἐξετάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα μὲ πνεῦμα ὀξὺ καὶ κριτικό. Καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς ἀναγνώστης, γνωρίζοντας τὸ ἄστατο 'Ελληνικὸ Κυβερνητικὸ κλῖμα ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν 'Ελλάδα ἐδῶ κι' ἑκατὸ χρόνια καὶ πλέον, δέχεται μιὰ συγκεκριμένη τοποθετημένη μορφὴ καθοδήγησης γύρω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Πόση ἀπ' αὐτὴ τὴν τοποθέτηση εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχτεῖ ἀβασανιστα, ἴσως καὶ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ πολιτικο - κοινωνικά του πιστεύω. 'Εκεῖνο πάντως ποὺ ἐνέχει ἀκλόνητης ἀλήθειας εἶναι τὸ ἐκ τῶν πραγμάτων γεγονὸς ὅτι κάτι δὲν πάει καλὰ· «κάτι εἶναι σαθρὸ» στὸ ὅλο κλῖμα τῆς ἑλληνικῆς διακυβέρνησης καὶ τοῦ ἐν γένει 'Ελληνικοῦ πολιτικοῦ βίου. Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἐξορίες, οἱ κομματικὲς ἔριδες, οἱ συχνὲς Κυβερνητικὲς ἀλλαγές, καὶ στὶς μέρες μας ἀκόμη ἡ αὐτοεξορία τοῦ Βασιληᾶ, καὶ ἡ συνέχιση τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος τῶν στρατιωτικῶν. 'Ο συγγραφέας τοῦ παρόντος ἔργου δίνει τη δική του ἀπάντηση: «Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουμε, ὅτι ὁ 'Ελληνικὸς λαός, βγαίνοντας ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς Τουρκοκρατίας εἶχε ἀνάγκη ὄχι μόνο ἀπὸ ἱκανὴ κυβέρνηση, παρὰ κι' ἀπὸ γερὴ πολιτικὴ διαπαιδαγώγηση καὶ πνευματικὴ μόρφωση. Καὶ ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία ὅπως παρατηρεῖ ὁ 'Άγγλος ἑλληνιστὴς George Thomson, δὲν εἶναι παρὰ τὸ πρῶτο στάδιο στὴν ἀπελευθέρωση ἑνὸς λαοῦ, καί δὲν ἀοκεῖ ἂν δὲν ἀκολουθήσει ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία, ποὺ θὰ δώσει στο λαὸ τὴ δυνατότητα νὰ ἀναπτύξει -ἠν ἐθνική του οἰκονομία καὶ νὰ τὴν προσαρμόσει στὰ δικά του ἐθνικὰ καὶ πολιτιστικὰ συμφέροντα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια όρόσημα

10 ΜΑΪΟΥ: ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Ἡ μητέκαὶ ὁ νεοελληνικρα ὸς λόγος

«Δικαίως ὀνομάζομεν τὴ γῆ μητέρα, ἀφοῦ τὴν ποδοπατοῦμε καὶ αὐτὴ δὲν παύει νὰ ἀποδίδει καρποὺς καὶ ἄνθη»
(Καμπούρογλου)

Πολλὲς ἀξίες στὴν ἐποχή μας γκρεμίζονται μέσα στο χωνευτήρι τῆς μετάβασης. Πολλὲς ἀντιλήψεις ἀλλάζουν ἔνδυμα. Πολλὲς ἀπόψεις ἀνασχηματίζονται καὶ ἀνατοποθετοῦνται. Μιὰ ἀπὸ τὶς παγκόσμιες ὅμως πανανθρώπινες ἔννοιες που ποτὲ δὲ μποροῦν νὰ ὑποστοῦν τὴν ἀλλοίωση καὶ τὸν ἀποχρωματισμὸ τῶν καιρῶν, εἶναι καὶ ἡ ἔννοια τῆς μητρικῆς ὑπόστασης. Ἡ γυναίκα ἀναμορφώνει τὴν ὑπόστασή της ἀσταμάτητα. Μαζὶ μ' αὐτὴ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐκπέμπει ἀνταυακλάσεις στὴ μητρική της φύση. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ γυναίκα - μητέρα εἶναι ἀδιαρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴ ζωή, ἐφ' ὅσον παραμένει φορέας αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ἡ μορφὴ κι' ὁ ρόλος της, παραμένουν ἀσάλευτοι μάρτυρες τῆς ἱερότητας τῆς παρουσίας της στὸν ἀνθρώπινο κόσμο.

Ἡ Νεοελληνικὴ ποίηση εὐαίσθητη πάντα στὶς πιὸ λεπτὲς πτυχὲς τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, ὕμνησε τὴ μητέρα ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια τοῦ ξετυλίγματός της, τὰ χρόνια τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος. Ἡ πρωταρχική, ἡ θεμελιώδης μέριμνα τῆς μητρικῆς **φύσης, ἡ ἔγνοια** γιὰ τὸ παιδί της, καθρεφτίζεται στὴν μεταθανάτια κραυγὴ ποὺ τυραννᾶ τὴ μητρικὴ συνείδηση, καὶ ποὺ τόσο ἁπλὰ μεταμορφώνεται στὸ λιτὸ δημοτικὸ «Ἡ μήτηρ ἀποθαμμένη»:

«Μὲ τὶ ψυχή, μὲ τὶ καρδιὰ θὲ νἄμπω γὼ στὸν ἅδη,
Ν' ἀφήσω τὰ παιδάκια μου, νὰ κλαῖν' αὐγὴ καὶ βράδυ,
Νὰ κλαῖνε, νὰ φωνάζουνε, μανούλα μας ποῦ νᾶσαι;
Βαρυὰ τοὺ ποκοιμήθηκες κι' ἐμᾶς δὲ μᾶς θυμᾶσαι;

Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τῆς μητρικῆς φύσης, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωή, καὶ ὁ ἀπέραντος σεβασμὸς γιὰ τοὺς πιὸ εὐαίσθητους ἀνθρώπινους δεσμούς, βρίσκουν λιτὴ πλήρωση στὸ δημῶδες. «Ὁ Χάρος καὶ ἡ Μάνα του»:

«Ὁ Χάρος ἐκαλίγωνεν ὄξου στὸ φεγγαράκι
Κι' ἡ μάνα του τόνε ρωτάει κι' ἡ μάνα του τοῦ λέγει:
—Γιέ μ' στὸ κυνῆγι ποὺ θὰ πᾶς καὶ στὸ κυνήγημά σου,
Μὴν πάρης πρωταντρόγυνα, πρωτοστεφανωμένα».

Ἐπανειλημμένα ἐξ ἄλλου στὴ νεοελληνικὴ ποίηση συναντοῦμε τὴν ἀφοσίωση τῆς μητέρας, στὰ βλαστάρια που φέρνει στὸν κόσμο, ἔτσι ποὺ νὰ ἐξεχνᾶ τὴ δική της ὑπόσταση, νὰ σμίγει τὸν ἑαυτό της, νὰ χάνει τὴν ὕπαρξή της μέσα στὴ ζωὴ τῶν ὑπάρξεων ποὺ πρέπει νὰ ἐνσαρκωθοῦν μέσα της:

«ΜΑΝΟΥΛΑ» — (Μ. Πετρίδη)
«Δική μου, ξέχωρη ἀπὸ σᾶς, ζωὴ
δὲν ἔχω
ξοπίσω σας. μὲ τὴ δική σας πάντα συλλογὴ
σὰν ἴσκιος σας, παιδιά μου τρέχω».

Οἱ εἰκόνες τῆς μητρικῆς στοργῆς ἔτσι ὅπως συλλαμβάνονται στὶς διάφορες τρυφερὲς στιγμές τους, ἀποδίδονται ἀπὸ πολλοὺς ποιητὲς μὲ διάφορο τρόπο:

«Πολλὲς φορὲς σ' ἀγκάλιασα...
πολλὲς μὲ τὴν ἀγάπη μου καὶ μὲ τὸ πέταμά μου».

τραγουδᾶ ὁ μεγάλος λυρικὸς τῆς καρδιᾶς Σολωμὸς στὴν «Ἑλληνίδα Μητέρα». Κι ἀργότερα ὁ Πολέμης θὰ μᾶς δώσει ἄλλη μιὰ τρυφερὴ μητρικὴ στιγμὴ στὰ «Ψηφιδωτά»:

«Βαστᾶ ἡ μητέρα τὸ μωρὸ
στὴν ἀγκαλιά της.
Τὸ γάλα της πιὸ γλυκερὸ
ἢ τὰ φιλιά της;

Στέκει ὁ πατέρας στὸ πλευρό,
λίγο πιὸ πέρα,
καὶ μιὰ κοιτάζει τὸ μωρό,
μιὰ τὴ μητέρα».

Πιὸ ἐκτεταμένη καὶ πολύπλευρη ποιητικὴ παρουσία τῆς «μάνας» πραγματοποιοῦν ἄλλοι ποιητές, ὅπως ὁ Γ. Μασκαρᾶς στὸ ὁμώνυμο ποίημά του:

«Μάνα! δὲ βρίσκεται
λέξη καμία
νἄχει στὸν ἦχο της
τόση ἁρμονία
σὰν ποιὸς νὰ σ' ἄκουσε
μὲ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο;
Παιδὶ ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα,
μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει
καὶ μάνα κράζει.
Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ' ἀπάτης,
καὶ ἀναστενάζοντας,
μάνα μου! λέει,
μάνα! καὶ κλαίει.
Τῆς νειότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι' ἡ χάρη
τριγύρω σέρνεται
μὲ ἄργὸ ποδάρι,
ὥσπου στὴν κλίνη του,
σὰ βαρεμένος,
πέφτει ὁ καημένος.
Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλει,
ἀργὰ ταράζονται
τὰ κρῦα του χείλη
καὶ μὲ τὸ μάνα μου!
πρώτη φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυχή του».

ΣΥΝΕΧΕΙΑ
ἀπὸ τὴν 2αν σελ.

Ἡ συγκινησιακὴ θεώρηση τοῦ μητρικοῦ συναισθήματος βρῆκε ἀποκορύφωμα στὴν μεγάλη ὀδύνη τῆς μητέρας τοῦ Χριστοῦ. Ἀνθρώπινα τὰ συναισθήματα ποὺ βάζει ὁ Κώστας Βάρναλης στοὺς «Πόνους τῆς Παναγιᾶς»:

«Ποῦ νὰ σὲ κρύψω γιόκα μου, νὰ μὴ σὲ φτάνουν οἱ κακοί;
Σὲ ποιὸ νησὶ τοῦ Ὠκεανοῦ, σὲ πιὰ κορφὴν ἐρημική;
Δὲ θὰ σὲ μάθω νὰ μιλᾶς καὶ τ' ἄδικο φωνάζεις.
Ξέρω πῶς θἄχεις τὴν καρδιὰ τόσο καλή, τόσο γλυκή,
ποὺ μὲ τὰ βρόχια τῆς ὀργῆς ταχιὰ θὲ νὰ σπαράζεις».

Καὶ τὸ παράπονο τῆς ἁπλῆς μάνας ποὺ προτιμώτερο θὰ τὄχε νὰ εἶχε παιδὶ ἁπλό, νὰ τὸ χαρεῖ σὰν ὅλες τὶς μανάδες, μακρυὰ ἀπὸ τὸ γολγοθᾶ τῶν μεγάλων πεπρωμένων, κορυφώνεται ἀνεπιτήδευτα καὶ σπαραχτικὰ στὴ «Μάνα τοῦ Χριστοῦ»:

«Ἀ! πῶς εἶχα σὰ μάνα κι' ἐγὼ λαχταρήσει
(ἦταν ὄνειρο, κι' ἔμεινεν, ἄχνα καὶ πάει)
σὰν καὶ τ' ἄλλα σου ἀδέρφια νὰ σ' εἶχα γεννήσει
κι' ἀπὸ δόξες ἀλάργα κι' ἀλάργ' ἀπὸ μίση».

Τὸν ἴδιο θρῆνο γιὰ τὴ θυσία τοῦ γεννημένου ἀπὸ γήϊνη μητέρα Θεανθρώπου, μπολιασμένο μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς συναντοῦμε καὶ σὲ δυὸ ἄλλους ποιητές. Γράφει ὁ Κρίτων Ἀθανασούλης στὸ ποίημά του, «Ὦ γλυκύ μου Ἔαρ»:

«Γιέ μου, σάρκα μου ρόδινη, γλυκό μου καλοκαίρι,
λιβάνι ἀνάφτω καὶ κρατῶ μνημόσυνου ἁγιοκέρι.
...Καὶ μάνα ὡς εἶμαι, στὸν ὀχτρὸ βόλι πετάει ἡ ἀρά μου,
μὰ μεταγνωίνω — εἶμ' ἄκακη, ὡσὰν ἐσὲ χαρά μου.
...Γιέ μου, στὸ μάγουλο ἔδυσε τῆς νιότης ἡ πορφύρα
πείνα, σκλαβιά, στοὺς ζωντανοὺς σκληρὴ κι' ἄδικη μοῖρα.
...Κοίμου παιδί μου ἀνάλαφρα, ξεφτάει τ' ἄχρωμο δείλι
γιατὶ κεντιοῦνται ἐφτάφωτοι μέσ' τὶς καρδιές μας ἥλιοι...»

Καὶ πιὸ ἄμεσα μεταφυτευμένο τὸ μητρικὸ κλάμα γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ στέρνου της, γεμίζει τὸν «Ἐπιτάφιο» τοῦ Ρίτσου μὲ τὸ κοφτερό, ὀδυνηρὸ σπαθὶ τῆς κοινωνικῆς σύγκρουσης:

«Γιέ μου, σπλάχνο τῶν σπλάχνων μου,
καρδούλα τῆς καρδιᾶς μου,
πουλάκι τῆς φτωχειᾶς αὐλῆς,
ἄνθὲ τῆς ἐρημιᾶς μου.
Δὲ μοῦ μιλεῖς κι' ἡ δόλια ἐγώ,
τὸν κόρφο, δές, ἀνοίγω
καὶ στὰ βυζιὰ ποὺ βύζαξες
τὰ νύχια, γιέ μου μπῆγω.
Χείλι μου μοσκομύριστο
ποὺ ὡς λάλαγες ἀνθίζαν
λιθάρια καὶ ξερόδεντρα
κι' ἀηδόνια φτερουγίζαν.
Εἴσουν καλὸς κι' εἴσουν γλυκὸς
κι' εἶχες τὶς χάρες ὅλες,
ὅλα τὰ χάδια τοῦ ἀγεριοῦ,
τοῦ κήπου ὅλες τὶς βιόλες.
Ὦ Παναγιά μου, ἂν εἴσουνα,
καθὼς ἐγώ, μητέρα,
βοήθεια στὸ γιό μου θἄστελνες
τὸν Ἄγγελο ἀπὸ πέρα».

Ἀλλὰ κι' ἀπὸ τοὺς δικούς μας Κύπριους ποιητές, πλέχτηκε τὸ στεφάνι τῆς μητρικῆς αἴγλης. Ἡ καταφυγὴ στὴν ἀπέραντη παρακαταθήκη τῆς μητρικῆς συγγνώμης, τῆς μητρικῆς κατανόησης, ἀποτελεῖ βασικὸ μοτίβο στὸ ποίημα τοῦ Θεοκλῆ Κουγιάλη «Τῆς Μάνας»:

«Βοήθα, Μάνα, νὰ ξεχάσω
ὅσους μὲ ἀδίκησαν.
Βοήθα νὰ βροῦμε τὴν ἀδικία
καὶ τὴν ἀπόσταση τῆς γῆς ἀπὸ τὰ χέρια.
Βοήθα, Μάνα νὰ ξεχάσω ὅσους μᾶς ἀδίκησαν.
Βοήθα νὰ τραγουδήσουμε τὴν ἡλικία τοῦ νεροῦ».

Κι' αὐτὸς ὁ ἤρεμος κόλπος, αὐτὴ ἡ ἑστία τῆς χαρᾶς, αὐτὴ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀφοσίωσης ποὺ λέγεται μητέρα, στὴν τέλεια, τὴν οὐσιαστική της μορφή, καὶ στὸν ἀμετάκλητο προορισμό της, μόνο μὲ μιὰ λέξη μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ, σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου, μὲ τὴ λέξη ἀγάπη:

«Μητέρα» (Μαρίας Πατττίχη).

«Ὁ ἀέρας σφύριζε στὰ σπασμένα
τῆς στέγης κεραμίδια.
Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τρύπωνε ἀπ' τὶς ρωγμὲς
τῶν τοίχων.
Μὰ τὰ ροῦχα ἦταν ζεστὰ
ἀπ' τὴν ἀγάπη σου Μητέρα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπίκαιρα θέματα

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

Μιὰ Ἀχίλλειος τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐλέχθη πολλὲς φορὲς ὅτι οἱ ἀποτυχημένοι δημιουργοὶ στρέφονται στὴν κριτική. Δὲ θὰ ἐξετάσουμε τὸ ἀληθὲς τοῦ ἀφορισμοῦ, ἢ ἔστω τὴν ἀναλογία ἀληθείας. Ἄλλωστε ὅπως κάθε ἀφορισμός, περιέχει ἀσφαλῶς μεγάλη δόση ἀπόλυτης τοποθέτησης καὶ ὑπερβολῆς. Στὸν τόπο μας ὅμως, συμβαίνει τοῦτο τὸ παράδοξο. Οἱ ὅροι ἀντιστρέφονται, καὶ ἄνθρωποι ποὺ τίποτα δὲν ἔχουν δημιουργήσει, πούθενὰ στὸν πνευματικὸ τομέα, νὰ παρουσιάζωνται σὰν ἐπίσημοι κριτὲς πνευματικῆς προσφορᾶς, καὶ μάλιστα ἀπὸ στῆλες σοβαρῶν καὶ ὑπευθύνων ἐντύπων. Ἔχει ἐπανειλημμένα τονισθεῖ ἡ διάσταση ποὺ χωρίζει τὴν πνευματικὴ προσφορὰ στὸν τόπο μας ἀπὸ τὴν κατ' ἀξίαν τοποθέτηση κι' ἀξιολόγησή της μέσα στὸ παγκόσμιο, ἢ ἔστω στὸ Πανελλήνιο τοπίο.

Ἡ ἐπίφαση ποὺ σκεπάζει τὴν μικρὴ ἔστω, ἀλλὰ ἀναμφισβήτητη ἑστία τῆς γνήσιας ἐνικῆς πνευματικότητας, ἔχει συζητηθεῖ κατ' ἐπαναληψη, σὲ ὁμάδες, σὲ φιλικοὺς κύκλους, σε πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς συγκεντρώσεις. Ὁ ἐρασιτεχνισμός, ἡ προχειρότητα, ἡ ἀνευθυνότητα, εἶναι στοιχεῖα ἐπώδυνα ποὺ συνθέτουν μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ εὐαίσθητες Ἀχίλλειες προεχτάσεις τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Ἀλλὰ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς Ἀχίλλειες προεχτάσεις, ἡ κριτική, ἀποτελεῖ ἕνα θέμα γιὰ σοβαρὴ σκέψη καὶ πλατειὰ συζήτηση, ποὺ πρέπει πιά, ἔστω καὶ ξεκινώντας, ἢ μᾶλλον πρωτίστως ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀτομική μας πνευματικὴ ἐνδοσκόπηση, νὰ προεχταθεῖ ὅσο γίνεται μέσα στὴν συνείδηση καὶ μέσα στὴ δράση τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων. Ὄχι γιατί, ὅπως λέγεται ἐπανειλημμένα σὲ ὅμορφα σχήματα, ἡ κριτικὴ ἀποτελεῖ σοβαρὸ ἁπλῶς καὶ ὑπεύθυνο πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ λειτούργημα. Ἀλλὰ γιατὶ μὲ λίγα γυμνὰ λόγια, ἡ κριτικὴ εἶναι ἴσως ὁ μεγαλύτερος καὶ ἀποφασιστικώτερος παράγοντας στὴν διαμόρφωση τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν κριτηρίων ἑνὸς τόπου.

Στὴ δική μας μπουρζουάδικη κοινωνία, ἦταν φυσικό, ἔτσι ποὺ δημιουργήθηκε ἡ αἴγλη τῆς καλοπέρασης, ἔντεχνη μερικῶς, ἀληθινὴ σὲ ἀρκετὰ μεγάλο βαθμό, τὰ αἰσθητικὰ κριτήρια νὰ γνωρίσουν κι' αὐτὰ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς αὐτοϊκανοποίησης καὶ τὴν ἀντανάκλαση τῆς προβατικῆς συσπείρωσης. Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι συναντοῦνται σὲ μιὰ προχωρημένη συνισταμένη ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς τάξεως, εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἴδια συνάντηση καὶ στὰ ἄλλα ἐπίπεδα. Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ κριτικὴ τῶν κύκλων. Ἂν ἀνήκεις σ' αὐτὴ τὴν ὁμάδα, στὸν ἄλφα κύκλο, μὲ κοινοὺς στόχους, ἢ ἔστω κοινὰ κριτήρια καὶ προσανατολισμούς, εἶναι γνωστὴ ἡ κριτικὴ ποὺ πρέπει νὰ περιμένεις.

Καταλήγουμε ἔτσι μοιραία στὸν κλικαδισμό, στὸ ἀλληλολιβάνισμα, στὸ μασκάρεμα τῆς τέχνης. Κι' ἐπειδὴ ὅπως εἴπαμε οἱ κοινωνικοὶ κύκλοι στὸ Κυπριακὸ τοπίο ἐφάπτονται σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό, ὅταν ὑπάρξει ἡ κριτικὴ ἀπὸ κύκλο διαφορετικό, λόγοι συμβιβαστικῆς κοσμιότητος --- τὶ νὰ χαλοῦμε τώρα τὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους — περιορίζουν τὶς ἀπόψεις στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀβλαβοῦς κοινοτυπίας ἢ γενικολογίας. Οἱ δὲ καυστικὲς ἀπόψεις ἐπιφυλάττονται γιὰ τὶς χαμηλόφωνες συζητήσεις ποὺ γίνονται «μεταξύ μας», μὲ δόση χολῆς καὶ καυστικῆς εἰρωνείας. Ἔτσι ἕνας μουντὸς μανδύας ἰσοπεδώνει τὴν τέχνη καὶ τὸ πνεῦμα συμβαδίζοντας ἀπόλυτα μὲ τὸ κλίμα τῆς πνευματικῆς νωθρότητας καὶ τῆς ρηχότητας.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ μιὰ δεύτερη τάξη ἢ ἕνας δεύτερος τύπος κριτικῆς. Ἔξω ἀπὸ γίνεται βέβαια, ἀπὸ τὶς κλίκες καὶ τοὺς κύκλους. Καὶ σ' αὐτὸ τὸν τύπο ξεχωρίζουν πιὰ οἱ κριτικοὶ οἱ ἴδιοι σὰν πνευματικὲς μονάδες ποὺ συνεργάζονται γιὰ τὴν διαμόρφωση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόπου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ πάρει ἕνας τὸ χρῖσμα τοῦ κριτικοῦ, ὅπως ἀκροβίξαμε εἰσαγωγικὰ δὲν φαίνεται νὰ χρειάζονται καὶ πολλὰ πράγματα. Ἂν τουλάχιστον ὑπάρχουν τὰ διαπιστευτήρια τῆς προσωπικῆς δημιουργίας, ὑπάρχει τὸ ἐλαφρυντικὸ τῆς προσωπικῆς, τῆς ἄμεσης ἐμπειρίας τῆς διαδικασίας τοῦ πνευματικοῦ τοκετοῦ. Ἀλλὰ ὅταν δὲν ὑπάρχει οὔτε αὐτὸς ὑπάρχουν ἄλλα συμπληρωματικά. Ὑπάρχει ἡ πλατειὰ γνώση, τὸ θεωρητικὸ ἢ τὸ πρακτικὸ πνευματικὸ βίωμα. Ὑπάρχει ἡ πολύχρονη αἰσθητικὴ κατάρτιση ποὺ προκύπτει ἴσως ἀπὸ πνεῦμα φιλερευνητικό, ἢ ἡ λιγόχρονη εἰδικὴ αἰσθητικὴ κατάρτιση ποὺ χαρίζει ἡ πρὸς τοῦτο σπουδή. Ὅτι καὶ νὰ ὑπάρχει ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέραμε πάντως, εἶναι πράγματα ποὺ δὲ μποροῦν παρὰ νὰ μιλήσουν μόνα τους, μέσα ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ γράφοντος. Ὅταν ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτα ἀπ' αὐτὰ σὲ σχετικὰ ἱκανοποιητικὸ βαθμό, ὑπάρχει κάτι ἄλλο στὴν Κύπρο. Μιὰ σχετικὴ εὐχέρεια στὸ γράψιμο, μιὰ σχετικὴ ὀξύνοια, μιὰ εὐνοϊκὴ συμπαράσταση ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντες διαφόρων ἐντύπων, ποὺ θέλουν νὰ δώσουν τὴν εὐκαιρία σὲ νέους δημιουργικοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὁ κριτικὸς εἶναι ἕτοιμος, πάνοπλος, μὲ τὴ φαρέτρα του γεμάτη ἀπὸ βέλη γιὰ τοὺς παρατολμους ποὺ νομίζουν ὅτι κάνουν τέχνη. Τὸ ἀτύχημα ὅμως εἶναι ὅτι ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους ὄχι μόνο ἀνειδίκευτους στὴν λεπτὴ τέχνη τῆς κριτικῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἀνθρώπους ὅπως εἴπαμε ἡμιμαθεῖς, ἀκατατόπιστους γύρω ἀπὸ τὴν τεράστια λογοτεχνικὴ παράδοση ποὺ κουβαλᾶ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος στὴν πλάτη του, καὶ ἀνίδεος ἀπὸ τὰ σύγχρονα ρεύματα ποὺ κατασπαράζουν τὸν ἀνθρώπινο φυχισμό, στὴν μεγαλύτερη δοκιμασία τῆς ἐποχῆς μας, οἱ ὅροι ἀντιστρέφονται. Καὶ ὁ κριτικὸς νομίζει ὅτι κάνει κριτική, ἐνῶ στὴν οὐσία προσπαθεῖ νὰ κάνει πνεῦμα, φτηνὸ κάποτε καὶ ἀνειρμάτιστο, ἀξιολύπητη ἐπισφράγιση τῆς ἀδεξιότητας καὶ τῆς ἄγνοιας του. Δὲν λαμβάνω ὑπόψη τὶς προσωπικὲς βέβαια ἀδυναμίες πολλῶν κριτικῶν. Γιατὶ μιὰ καὶ κάθε κριτικὴ ἐργασία ἐξυπακούει αὐτόματως καὶ τὴν ὑποκειμενικὴ προσέγγιση, εἶναι φυσικό, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν εἰδικὴ γνώση τοῦ ζητήματος, νὰ ὑπεισέρχεται καὶ τὸ προσωπικὸ ταμπεραμέντο τοῦ κριτῆ. Κι' ὅσο χωλαίνουμε στὴν εἰκόνα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, ἄλλο τόσο βέβαια χωλαίνουμε καὶ στὴν εἰκόνα τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων. Ἡ λέξη ἔχει καταντήσει σὲ πολλὲς περιπτώσεις νὰ μὴν εἶναι παρὰ κενὸ σχῆμα, κοινωνικῆς μᾶλλον χρησιμότητας χωρὶς κανένα ἐσωτερικὸ ἔρεισμα. Ἔτσι κι' ἡ πνευματικότητα ἀρκετῶν κριτικῶν μας κινεῖται τραγικὰ ἀνάμεσα στὶς ἐπιφάνειες καὶ τοὺς κύκλους τῆς πνευματικῆς στειρότητας.

Δὲν ἀρνούμαστε τὴν ὕπαρξη τῆς γόνιμης κριτικῆς στὸν τόπο μας. Ὑπάρχουν οἱ λιγοστὲς ἐξαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων ποὺ προσεγγίζουν τὴν πνευματικὴ προσφορὰ μὲ κριτήρια ἀντικειμενικά, μὲ ἐπικοδομητικὴ διάθεση, καὶ μὲ τὸ θάρρος ἀλλὰ καὶ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν εὐθύνη ποὺ ἐξυπακούει τὸ λειτούργημα. Εἶναι ὅμως λιγοστὲς οἱ περιπτώσεις. Τὰ ζιζάνια ποὺ φυτρώνουν πληθωρικὰ ἀποτελοῦν μολυσματικὸ κίνδυνο γιὰ τὰ ὑγιῆ βλαστάρια τοῦ κριτικοῦ πνευματικοῦ χώρου. Βέβαια τὸ μόνο ἴσως ἄμεσο μέτρο θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν ἡ ἐπίδειξη περισσότερης εὐθύνης καὶ ἐλέγχου ἀπὸ μέρους τῶν ὑπευθύνων τῶν διαφόρων ἐντύπων, στὰ ὁποῖα πραγματοποιεῖται κριτική. Γιατὶ ὅπως εἴπαμε ἡ εὐθύνη τῆς κριτικῆς δὲν εἶναι μόνο ἐναντι τῶν πνευματικῶν δημιουργῶν. Εἶναι κυρίως καὶ πρωτίστως ἐναντι στὸ πλατὺ κοινό, ἐναντι στοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι καρτεροῦν καθοδήγηση, διαφώτιση στὴν διαμόρφωση τῆς πνευματικῆς τους διαπλάσης. Κι' ὅταν αὐτὴ ἡ παιδαγώγηση χωλαίνει, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μιὰ κοινωνία μὲ ψεύτικα κριτήρια, μὲ ρηχὴ πνευματικότητα, μὲ ὑπόβαθρο πάνω στὸ ὁποῖο κανένα πολιτιστικὸ οἰκοδόμημα δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ γιὰ πολύ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΔΥΣΗ ΣΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Μιὰ ἀδικημένη ὥρα, μιὰ ἀδικημένη ἐποχὴ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κοιτᾶς τριγύρω σου. Μπαίνει τὸ μούχρωμα στὶς φλέβες σου. Θαμπώνει τὸ σκηνικό. Μιὰ μαργαρίτα ἁπαλοκλείνει τὰ φύλλα της. Ἕνα ροδόφυλλο πέφτει ἥσυχα στὸ μουδιασμένο χῶμα. Τὰ πουλιὰ φτερουγίζουν ἤμερα γιὰ τὴν φωλιά τους. Ἕνας λυγμικὸς χαιρετισμὸς ἁπλώνεται πάνω ἀπ' τὰ πράγματα. Καὶ σπάζουν οἱ χορδὲς τοῦ ὀνείρου πάνω στ' ἀνθρώπινα καὶ πάνω στὰ πραγματικά. Καὶ γίνεται μιὰ ἕνωση τῆς λύπησης. Κάθε δύση κι' ἕνας νέος δεσμός. Ἕνας νέος δεσμὸς καὶ ταυτόχρονα μιὰ νέα ἀπολύτρωση. Στὴν ἡλικία τῆς μέρας, στὴν ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου. Στὰ πράγματα, στὰ πλάσματα.

Ὑπάρχει μιὰ καθιερωμένη προοπτικὴ στὴ θεώρηση τῆς ὥρας αὐτῆς. Ὁ Ρωμαντισμὸς τὴ θέλει μελαγχολική, φορτωμένη μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὰ γέλια, μὲ τὴν πλήρωση, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἀμετάκλητο ἀποχαιρετισμὸ μιᾶς ἡμέρας καὶ μιᾶς ζωῆς. Ἀλλὰ κι' ὁ ἁπλὸς ἄνθρωπος, ὁ πραγματιστὴς ποὺ εἶναι δεμένος μὲ τὴ μοῖρα τῶν χρονικῶν συνόρων, τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, χρωματίζει, ἴσως ἀπὸ λιγόπιστη συνήθεια τὴν αὐλαία τοῦ τέλους μὲ μιὰ μαβιὰ πινελιά. Ἴσως νὰ συντείνουνε σ' αὐτὸ καὶ οἱ φυσικοὶ παράγοντες. Τὸ δειλινό, ὕστερα ἀπὸ ἕνα σβυσμένο παλμό, ἡ φύση παραδίδεται στὸ σκοτάδι. Ἡ ζωὴ παύει νὰ ξεδιπλώνεται κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἡσυχάζουνε ὅλοι οἱ ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ μέσα στὴν περισυλλογὴ τῆς ἀνάπαυλας, καὶ τῆς προσμονῆς. Πόσα θ' ἀντέξουν τὸ κενὸ τῆς νύκτας, γιὰ νὰ ξαναση κωθοῦνε τὸ πρωῒ τὸ ἴδιο ζωντανά, τὸ ἴδιο ἀνανεωμένα, τὸ ἴδιο ἕτοιμα γιὰ τὴν πρόκληση τοῦ καινούργιου ἀγώνα; Πόσα πράγματα, πόσα αἰσθήματα, σκέψεις, σχέδια, ἐλπίδες, κακίες; Ἡ δύση τάχει μαζώξει καὶ τάχει ἁπλώσει στεφάνι στὸ κενοτάφιο τῆς νύχτας. Οἱ πρῶτες λιγχτίδες τῆς αὐγῆς θὰ ξεδιαλέξουν τὰ δυνατὰ ποὺ ἔχουν τὴν τύχη νὰ προεκτείνουν τὴν παρουσία τους μέσα στὸ νέο φῶς, τῆς αὐριανῆς πραγματικότητας.

Ἀλλὰ καὶ στὴν ἄλλη μεγάλη δύση, τὴν δύση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ποιά ἡ θεώρηση, ποιά ἡ θέση τῆς ἀνθρώπινης σκέψης; Πόσες φορὲς στέκει μὲ κατάνυξη μπροστὰ σὲ μιὰ ζωὴ ποὺ σώθηκε, καὶ καρτερεῖ τὰ φυσικὰ δεσμὰ νὰ σπάσουν γιὰ νὰ πετάξει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γήϊνης δράσης, στὸ ἄγνωστο σούρουπο τῆς μεταφυσικῆς; Καὶ πάλι ἡ λύπηση. Καὶ πάλι ἡ καρδιὰ γεμίζει μὲ ἔλεος γιατὶ χάθηκε ἡ δύναμη κι' ἡ θέρμη τῆς νειότης, γιατὶ σώθηκε ἡ ἐλπίδα καὶ τ' ὄνειρο, γιατὶ ὄδειασε ὁ μπόγος τῶν ὑποσχέσεων, καὶ τὸ οἰκοδόμημα στάθηκε πιὸ μετέωρο μέσα στὸ χρόνο, μὲ τὰ λαμπρὰ χρώματα τῆς ἐπίτευξης, μὲ τὸ ξεθώριασμα τῆς ἀποτυχίας, μὲ τὸ διαμάντι τῆς προσφορᾶς καὶ τὸ ἔκτρωμα τῆς ἀνολοκλήρωτης πρόθεσης, ὅλα ἀράδα στὸ μέτωπο ποὺ στέκει πιότερο κοντὰ στὸν οὐρανὸ παρὰ στὴ γῆς.

Ὅμως εἶναι καὶ μι' ἄλλη ἔποψη, μιὰ ἄλλη θετικὴ ἐνατένιση τῆς ὥρας αὐτῆς τοῦ σώματος, ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν θυμᾶται παρὰ μονάχα ὅταν πρόκειται νὰ «φιλοσοφήσει», ἢ νὰ «ἠθικολογήσει». Κι' αὐτὴ ἡ θετικὴ ἐνατένιση ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἡ πιὸ σωστή, ἡ πιὸ ἐπιβεβλημένη ἀντιμετώπιση τῆς τόσο ἀδικημένης αὐτῆς ὥρας, τῆς τόσο ἀδικημένης αὐτῆς ἐποχῆς στὴν ἀνθρώπινη ἡλικία. Γιατὶ τὴν ὥρα ποὺ σώνεται τὸ φῶς μιᾶς ἡμέρας, τὸ φῶς μιᾶς ζωῆς, ἐκεῖνο ποὺ τέλειωσε ἔχει σημασία, κι' ὄχι ἐκεῖνο ποὺ δὲν πραγματοποιήθηκε καὶ ποὺ ποτὲ δὲν θὰ πραγματοποιηθεῖ μέσα στὶς ἴδιες τοπικὲς ἢ χρονικὲς συνθῆκες.

Ἡ ὁμορφιὰ τοῦ δειλινοῦ ἀναδιπλώνεται μέσ' τὶς πτυχὲς τοῦ ὥριμου κρίνου, μέσα στὰ πρῶτα φτερουγίσματα τοῦ χελιδονιοῦ, ποὺ αὔριο θὰ γίνουν θαρρετότερα, μέσα στὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς τελείωσης. Τὸ ἴδιο κι' ἡ ὁμορφιὰ τοῦ ἀνθρώπινου ἀποτραβήγματος

Ἐπικαιρότητες

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΙΣ ΣΧΟΛΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Τὸ Φεστιβὰλ: Παρατηρήσεις καὶ σκέψεις.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ Σάββατο, 25ην Μαΐου, ἐπραγματοποιήθηκε στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση τῶν Σχολῶν Μέσης Παιδείας, ποὺ ὁδηγεῖ τὸν Κύπριο φιλόμουσο σὲ πολλὲς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις. Στὴν μουσικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση — καλὰ ὀργανωμένη ἀπὸ πλευρᾶς παρουσιάσεως καὶ γενικῆς διεκπαιρεώσεως — ἔλαβαν μέρος δεκαπέντε σχολικὲς χορωδίες ἀπὸ τὴν Κύπρο ὁλόκληρη. Δὲ θᾶταν ὁλοκληρωμένη ἡ εἰκόνα ποὺ θὰ δίναμε γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἂν δὲν ἀρχίζαμε πρῶτα ἀπὸ τὰ παρασκήνια, ἀπὸ τὴν ὅλη ἀτμόσφαιρα ποὺ προηγήθηκε τῆς πραγματοποίησης αὐτοῦ τοῦ καλλιτεχνικοῦ γεγονότος. Καὶ ἐπροηγήθηκε μιὰ ἀρκετὰ ἠλεκτρισμένη ἀτμόσφαιρα. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργειοῦ Παιδείας νὰ ἐπαναλάβει καὶ φέτος ὅπως καὶ πέρυσι τὴν ἐκδήλωση αὐτή, σὰν ἐπιστέγασμα ἐπαρχιακῶν πρῶτα ἐκδηλώσεων ποὺ θὰ ἐπροηγοῦντο, ἐπροκάλεσε ἀντίδραση καὶ ἀναστάτωση ἀνάμεσα στοὺς καθηγητὲς τῆς μουσικῆς ὅλης τῆς Κύπρου. Σὲ συγκεντρώσεις τους σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα, ἐπανέλαβαν τὴν ἀπόφαση τους νὰ μὴ λάβουν μέρος σὲ μιὰ τέτοια ἐκδήλωση. Τὴν ἴδια δὲ ζωηρὴ τους ἀντίθεση ἐξέφρασαν μὲ ἀντιπροσωπεία τους στὸν ἴδιο τον Ὑπουργό. Καὶ ὡς τὰ τελικὰ προστάδια ἀκόμα τῶν ἐκδηλώσεων, πολλὲς ἦταν οἱ ἀντιφάσεις, οἱ διχογνωμίες, οἱ ἀμφιταλαντεύσεις.

Τελικὰ ἐπραγματοποιήθηκαν καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ καὶ τὸ παγκύπριο φεστιβὰλ χορωδιῶν σχολῶν Μέσης Παιδείας. Τί ἐμεσολάβησε; Τὸ ἐπαγγελματικὸ φιλότιμο ἴσως κυρίως, τὸ αἴσθημα τῆς ἁμίλλας, οἱ ἔντονες καὶ συστηματικὲς ὑποδείξεις ἀπὸ μέρους τῶν ἁρμοδίων, καὶ τελικά, ἡ σκιὰ τῆς ἁμίλλας, ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία τῆς μιμητικότητας, γιὰ νὰ μὴ «μειονεχτήσουμε», σὰν σχολεῖο, ἢ σὰν ἐκπαιδευτικὲς μονάδες, ἢ ἀκόμα καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργήσουμε κακὴ ἐντύπωση γύρω ἀπὸ τὴ δουλειὰ μας, στὰ ἀνώτερα ὑπεύθυνα στρώματα τῆς Ἐκπαίδευσης.

Τὸ ἐρώτημα βέβαια ποὺ προβάλλει γιὰ τὸν ἀκατατόπιστο, εἶναι τὸ ἑξῆς: Γιατί οἱ μουσικοὶ ἀντέδρασαν τόσο ἔντονα στὴν πραγματοποίηση αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων — μὲ ἀποτέλεσμα μάλιστα ἕνα τουλάχιστο σχολεῖο τῆς πρωτεύουσας νὰ μὴ λάβει καθόλου μέρος οὔτε στὸ Ἐπαρχιακό, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὸ Παγκύπριο; Κι' ἐδῶ ἂς σημειώσουμε ὅτι τὸ Ἐπαρχιακὸ στὴν Λευκωσία ὀργανώθηκε μιαν ἐργάσιμον διὰ τὰ Σχολεῖα ἡμέρα, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, χωρὶς κοινὸ καὶ χωρὶς ἐπίσημες παρουσίες, ὅπως ἔγινε στὶς ἄλλες πόλεις. Τὴν ἀπάντηση γιὰ τὴν ἀντίδραση τῶν Κυπρίων μουσικῶν θὰ τὴν βροῦμε, ὄχι θεσπεσιολογώντας, ἀλλὰ ἐξετάζοντας αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ Φεστιβὰλ στὶς διάφορες πτυχές του.

Ὅπως εἴπαμε στὴν ἐκδήλωση αὐτὴ ἔλαβαν μέρος δεκαπέντε σχολεῖα. Δεκαπέντε διαφορετικὲς χορωδίες ἐμφανιστήκανε μπροστὰ σ' ἕνα ἀρκετὰ ὑπολογίσιμο εἰς ἀριθμὸ καὶ ἀρκετὰ ἀπαιτητικὸ ἀκροατήριο, μὲ τὴν πιὸ ἀνομοιογενῆ, τὴν πιὸ ἀντιθετικὴ προσφορά. Πῶς μπορεῖσε δὲ ἡ ὅλη ἐργασία νὰ μὴν παρουσιάζει τὴν ἐμφανῆ αὐτὴ μουσικὴν ἀνομοιογένεια; Χορωδίες ἀπὸ ἀγόρια μόνο — ἀγόρια στὴ μεταφώνηση ποὺ θὰ τραγουδήσουν εἴτε σωστά, χωρὶς ὄγκο, εἴτε μὲ ὄγκο καὶ μὲ φωνὲς σπασμένες, παράφωνες. Χορωδίες ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ κορίτσια μόνο. Φωνὲς κοριτσίστικες, δροσερές, εὔστροφες ποὺ μποροῦν νὰ χρωματίσουν ἄνετα καὶ νὰ δημιουργήσουν σύνολο εὐαίσθητο κι' εὔκαμπτο στὰ χέρια τοῦ δασκάλου. Χορωδίες μικτὲς ἀπὸ διάφορη προέλευση, μὲ διάφορες σχολικὲς συνθῆκες: Παιδιὰ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε τὸ Ἰνστιτοῦτο, οὔτε τὴν ποικιλόμορφη ἐξωσχολικὴ δραστηριότητα καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα ποὺ ἀπορροφοῦν τὰ παιδιὰ τῆς πόλης, κι' ἔχουν ἔτσι ὅλον τὸν χρόνο τους — τὸν ἐλεύθερο ἀπογευματινό τους κόπτε χρόνο — ἀλλὰ καὶ τὴν σκέψη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τους, ἐλεύθερα γιὰ νὰ τὰ ἀφιερώσουν σὲ μεγάλο μέρος στὴν σχολικὴ χορωδία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μιὰς παιδιὰ τῆς ἐπαρχίας, ἢ ἄνομα καὶ τῆς πόλης, ποὺ ὑστεροῦν στὴν ἰδιωτικὴ μουσικὴ παιδεία, γιατὶ σὲ ὡρισμένα σχολεῖα φοιτοῦν παιδιά, μὲ μουσικὴ κατάρτιση τοῦ Ὠδείου, καὶ τοῦ ἰδιαίτερου σπιτικοῦ μαθήματος. Ἐνῶ ἡ κοινωνικὴ ἢ τοπικὴ τοποθέτηση πολλῶν μαθητῶν σχολῶν δὲν ἐξυπακούει τὴν προϋπαρξη αὐτοῦ τοῦ πρόσφορου κλίματος γιὰ τὴν δημιουργία τῆς καλῆς σχολικῆς χορωδίας. Ἂς προσθέσουμε δὲ στοὺς παράγοντες κι' ἕνα ἀκόμη σημαντικό, σχετικὰ μὲ τὶς συνθῆκες ἐργασίας: Ἐνῶ φέτος εἶχε ἀποφασισθεῖ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο νὰ παραχωρηθοῦν δυὸ περίοδοι κάθε ἑβδομάδα εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐκγύμναση τῆς Σχολικῆς Χορωδίας, ἡ διευθέτηση αὐτὴ ἀκυρώθηκε σὲ ὁρισμένα σχολεῖα — τὰ Κλασσικὰ Γυμνάσια — λόγῳ ἀλλαγῆς εἰς τὸ σχολικὸν πρόγραμμα στὸ ὁποῖο σύμφωνα μὲ προσαρμογὴ στὸ Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸ Πρόγραμμα, προσετέθησαν τὰ Λατινικά, κι' ἔτσι ἐκτοπίσθηκαν οἱ ὧρες τῆς Χορωδίας.

Ἕνα φεστιβὰλ λοιπὸν στὸ ὁποῖο ὄχι μόνο τὸ ὑλικὸ ἦτο ἀνομοιογενὲς — χαρακτηριστικὸ ἴσως καὶ ἄλλων τέτοιων ἐκδηλώσεων — ἀλλὰ πρὸ πάντων οἱ συνθῆκες ἐργασίας οἱ ὁποῖες καὶ τόσην ἄμεση ἐπίδραση ἐξασκοῦν ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ, ποιὰν εἰκόνα μποροῦσε νὰ παρουσιάσει;

Ἀπὸ τὶς 15 Χορωδίες ποὺ ἐμφανιστήκανε, μόνο πέντε ἢ ἕξη μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι κρατήθηκαν στὸ ἐπίπεδο ποὺ ἀπαιτεῖ μιὰ τέτοια ἐκδήλωση. Οἱ ὑπόλοιπες ἀγωνίστηκαν θαρραλέα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν παρὰ νὰ κερδίσουν τὴν ἐπιεικῆ ἐπευφήμηση τῶν παρευρισκομένων, ποὺ ἔκριναν τὴν προσφορὰ σὰν μιὰ «φιλότιμη προσπάθεια». Μιὰ προσπάθεια στὴν ὁποία ἄλλοτε τὸ τέμπο ἦταν ἀπαράδεκτα ἀργό, ἄλλοτε οἱ φωνὲς «πέφτανε», ἢ παραφωνούσανε, κι' ἄλλοτε ἦταν ἀκριβεῖς μέν, ἀλλὰ καταπιεσμένες γιὰ νὰ μὴ «σπάσουν» — στὴν περίπτωση τῶν ἀγοριῶν. Καὶ ἡ σύγκριση ἀναπόφευκτη: Πρᾶγμα ἀκατόρθωτο νὰ μὴν τὴν κάνουν καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιά, τὸ πλατὺ κοινό. Τὰ παιδιὰ φεύγοντας δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ ἐκφράσουν ἐλεύθερα τὰ αἰσθήματά τους: «Σκίσαμε», «Εἴμαστε οἱ καλύτεροι», «Οὔτε σύγκριση κοντά μας ἡ Α Χορωδία». «Γελοία ποὺ ἦταν ἡ Β Χορωδία». Καὶ ἡ προκατάληψη, ἡ ἐπίκριση, δηλητηριάζει τὴν εὐγενικὴ προσπάθεια ποὺ θᾶπρεπε νὰ διεγείρει αἰσθήματα ἀγαθῆς καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς.

Καὶ τὸ κοινό; Τί γνωρίζει γιὰ τὶς συνθῆκες ἐργασίας τοῦ κάθε καθηγητῆ; Βλέπει τὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ βλέποντας συμπερασματολογεῖ, μὴ γνωρίζοντας γενησιουργὰ αἴτια. Χαλιὰ ἡ Χορωδία τοῦ Α», «Πάντα ὁ Β παρουσιάζει ἐργασίαν ἐξαιρετικήν». Καὶ καταστολάζουν οἱ ἁβίκες ἀντιλήψεις καὶ ἀπόψεις γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, γιὰ καθηγητὲς καὶ γιὰ σχολεῖα. Γιατὶ τότε μόνο οἱ δυνάμεις καὶ ἡ ἀπόδοση ἑνὸς καθηγητῆ μποροῦν νὰ κριθοῦν ἐπὶ ἴσης βάσεως, ὅταν ὑπάρχουν καὶ κοινοὶ ὅροι — ὅσο γίνεται — συνθηκῶν ἐργασίας.

Δικαιωμένες ἐκ τῶν πραγμάτων λοιπὸν οἱ ἐπιφυλάξεις, οἱ ἀντιδράσεις, ἡ ἄρνηση τῶν μουσικῶν σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδήλωση αὐτή. Ἡ ἐκδήλωση ὅμως αὐτὴ τέλειωσε, ἀνήκει πιὰ στὸ παρελθόν. Κα μένουν ὁ ἐπερχόμενος χρόνος, οἱ ἐπερχόμενοι σχολικοὶ χρόνοι. Ἂν οἱ ἁρμόδιοι θέλουν μουσικὴ κίνηση στὰ σχολεῖα, μὲ ἐπίπεδο ποὺ νὰ καθρεφτίζει τὴν προθυμία καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν τέχνη, καθηγητῶν καὶ μαθητῶν, καὶ ἀντίκρυσμα ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἀντέχῃ τὴν σύγκριση, καὶ μὲ ἐξω - Κυπριακὰ ἀκόμη πλαίσια — κι' ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ ζῆλος καὶ τὸ ὑλικὸ μόνο οἱ συνθῆκες χρειάζονται — ἔχουν χρέος ἀπέναντι στὸν ἑαυτό τους καὶ στὸν τόπο νὰ τὸ καταλάβουν: νὰ δώσουν ὧρες γιὰ χορωδία, νὰ ἐπεκτείνουν τὴ διδασκαλία τῆς Μουσικῆς πέραν τῆς τρίτης τάξης, ὡς τὰ χρόνια ποὺ μπορεῖ τὸ παιδὶ νὰ δεχτεῖ καὶ νὰ ἀπομοιώσει τὰ οὐσιαστικώτερα στοιχεῖα τῆς τέχνης τῶν ἤχων. Νὰ παράσχουν διευκολύνσεις γιὰ μουσικὲς ἀκροάσεις καὶ ἄλλες ἐνδοσχολικὲς δραστηριότητες. Νὰ δώσουν μὲ λίγα λόγια βαρύτητα στὸ μάθημα τῆς Μουσικῆς. Βαρύτητα ποὺ ὁλόενα γίνεται καὶ πιὸ λειψή. Νὰ δώσουν τὶς πιὸ βασικές, τὶς φυσικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν διδασκαλία τοῦ μαθήματος καὶ τὴν ἐκγύμναση τῆς χορωδίας. Πολλοὶ καθηγητὲς Μουσικῆς δὲν ἔχουν αἴθουσα διδασκαλίας μὲ τὰ σχετικὰ ἐφόδια — πιάνο, πὶκ - ἄπ κλπ. — καὶ τὸ μάθημα τῆς μουσικῆς διεξάγεται τότε στὴν μιὰ αἴθουσα καὶ πότε στὴν ἄλλη.

Αὐτὰ λοιπὸν καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ οἱ ἰθύνοντες γνωρίζουν καλύτερα, ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθοῦν. Τότε οἱ μουσικὲς ἐκδηλώσεις τῶν σχολείων μας μποροῦν νὰ παίρνουν καὶ τὴν μορφὴ ἑνὸς πιὸ ὁμοιογενοῦς Φεστιβάλ, ποὺ νὰ δικαιώνει πληρέστερα τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐργασία ὀργανωτῶν, καθηγητῶν καὶ μαθητῶν. Καὶ οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς θὰ ἀποτελοῦν πραγματικὸ τεκμήριο τοῦ Κυπριακοῦ πολιτισμοῦ. Τώρα ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς πασκίζει νὰ γίνει διώσιμος μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν τέχνη ποὺ πολεμᾶ μέσα ἀπὸ ἀντιξοότητες νὰ δώσει καρποὺς ποὺ ἀποτελοῦν δείγματα ἀξιέπαινης ἀλλὰ ἀνολοκλήρωτης προσπάθειας, ἐνῶ στὸ μέλλον θὰ ἀποτελοῦν καρποὺς ὡριμότερους καὶ ἀδιαμφισβήτητους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ἀπ' τὸ προσκήνιο τῆς δράσης καὶ τῆς προσφορᾶς. Ἔχουν τὴν τάση τὰ νειάτα νὰ βλέπουν τὴ δύση μὲ συγκατάβαση. Τὴ δύση τῆς μέρας τὴν παραγνωρίζουν καὶ τὴν προκαλοῦν. Δὲν συμμορφώνονται μὲ τὴν προσταγὴ γιὰ ἀνάπαυση, γιὰ ἀναζωογόνηση ὅταν πέσουν τὰ σκοτάδια πάνω ἀπ' τὸν κόσμο. Προεκτείνουν πεισματάρικα κι' ὑποσυνείδητα τὴν δράση, τὴν ἐνέργεια τους μέσα στοὺς πέπλους τῆς νύχτας, ἀσεβώντας στὰ ὁρόσημα, ἀσηλεύοντας τὸ ἱερὸ πρόσταγμα τῆς φύσης γιὰ τοὺς μικροὺς κύκλους τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσης. Ἀλλὰ καὶ στὴ δύση τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας ἀσεβοῦν. Ξεχνοῦν καὶ παραγνωρίζουν τὴν περασμένη πραγματικότητα. Διαφεύγει ἀπ' τὴ σκέψη τους ἡ προσφορὰ μιᾶς περασμένης ζωῆς. Ἴσως γιατὶ τὴν ζυγίζουν μὲ τὰ δικά τους κριτήρια. Ἴσως γιατὶ βυθισμένοι ὅπως εἶναι στὴν παραζάλη τοῦ νεανικοῦ σφρίγους, στὸν πληθωρισμὸ τῆς δικῆς τους πραγμάτωσης, προσπερνοῦν μὲ περιφρόνηση τὸν κῦκλο πάνω στὸν ὁποῖο μπορέσανε νὰ χτίσουν τὰ δικά τους κάστρα. Ἔτσι λοιπὸν ἄδικα πρυτανεύει ἡ καθιερωμένη τρυφερὴ πικρία τὴν ὥρα ποὺ φεύγει ὁ ἥλιος, τὴν ὥρα ποὺ σώνεται τὸ καντήλι τῆς δράσης καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὥρα εὐφορίας θὰ πρέπει νᾶναι ἡ ὥρα τῆς δύσης. Ὥρα ἱκανοποίησης γιὰ τὸ τέρμα τοῦ ἀγῶνα, καὶ γιὰ τὸ ἄθροισμα ποὺ καρτερεῖ ἑτοιμοπαράδοτο τὴν καινούργια ἀνατολή. Μὲ τὸ πισωθώρημα, ἴσως νᾶναι πολλὰ ποὺ χρειάζονται ἀνασκεύασμα. Πολλὰ ἴσως ποὺ θὰ θέλανε ξαναφτειάξιμο. Ἀλλὰ ἡ εὐλογία παραμένει. Τὸ δῶρο τοῦ μόχθου καὶ τῆς νίκης, τῆς ἔλλειψης καὶ τοῦ κατορθώματος, τῆς μάχης γιὰ ἰσοζύγιο δημιουργίας.

Ἡ δύση δὲν πρέπει νᾶναι ὥρα μελαγχολίας, ἀλλὰ ὥρα μεστώματος. Ὥρα φωτεινῆς ἀγαλλίασης ποὺ τρυβελίζει γλυκὰ τὴ ψυχὴ ὁ ψαλμὸς τῆς πράξης ποὺ καθαγίασε τὰ πράγματα καὶ τὰ πλάσματα. Ὥρα ποὺ ἁπλώνεται ὁ καρπὸς γλυκὸς σὰ χρυσόδετος στάχυς στὴν ἅπλα τοῦ ἀνθρώπινου κάματου, στὴν ἅπλα τοῦ αἰώνιου ὀργασμοῦ τῆς Φύσης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ: «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ»

ΚΩΣΤΑ ΓΡΑΙΚΟΥ: «ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ»

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΜΜ/ΣΤΟΥ - 1967

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Λαογραφικαὶ Σπουδαὶ» Χρ. Κυπριανοῦ

Ἡ πρόσφατη ἔκδοση τοῦ κ. Χρυσάνθου Κυπριανοῦ ἔρχεται σὰν συνεπὴς συνέχεια στην ἐργασία του σχετικὰ μὲ τὴν Κυπριακὴ λαογραφικὴ παράδοση. Ἕνα μεγάλο μέρος, τὸ ἤμισυ μᾶλλον περίπου τῆς παρούσης ἐκδόσεως εἶναι ἀφιερωμένο στὸ λαογραφικὸ ἔντυπο ποὺ ἐπαρουσιάσθη στὴν ἔκθεση τῆς Σεβερείου Βιβλιοθήκης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἡ ὁποία ἐκράτησε ἀπὸ τὴν 20ὴν τοῦ Νιόβρη τοῦ '67 μέχρι τὴν 20ὴν τοῦ Γεννάρη '68. Στὴν ἔκθεση αὐτή, τὴν ὁποία εἶχε ὀργανώσει ὁ κ. Κυπριανοῦ μὲ τὴν βοήθεια μαθητῶν του, ἐξετέθησαν μυθολογίες, λαογραφικὲς συλλογές, κείμενα Ἑλληνικῆς καὶ Κυπριακῆς λαογραφίας, λαογραφικὰ ἄρθρα καὶ μελέτες ἀπὸ διάφορα περιοδικά, Ἑλληνικὰ καὶ Κυπριακὰ κ.ἄ.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ κ. Κυπριανοῦ «Αἱ Νεοελληνικαὶ Παραδόσεις». Πρόκειται γιὰ ἕνα σύντομο, περιεχτικὸ ἀπάνθισμα ἀπὸ παραδόσεις «αἰτιολογικές θρησκευτικὲς καὶ μυθολογικές», στὶς ὁποῖες ὁ μελετητὴς παραθέτει μὲ πνεῦμα διεισδυτικὸ καὶ μὲ παραλληλιστικὴ δεξιοτεχνία παραλληλιστικὴ δεξιοτεχνία μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ γνωστὲς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως εἶναι ἡ παράδοση γιὰ τὸν Μεγάλο Ἀλέξαντρο, οἱ μῦθοι γιὰ τὶς νεράϊδες, γιὰ τὶς γοργόνες καὶ τοὺς θαλάσσιους δαίμονες καὶ γιὰ τὴν ἀποκαλυπτικὴν δύναμη τῶν ὀνείρων. Ἡ δεύτερη μελέτη τοῦ βιβλίου καταπιάνεται μὲ τὴν Νεοελληνικὴ Δημοτικὴ Ποίηση. Καλύπτονται ἐν συντομίᾳ μὲ παραδείγματα τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως εἶναι τὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης, τοῦ γάμου, τὰ νανουρίσματα, τὰ ἱστορικὰ τραγούδια, τὰ ἐργατικά, οἱ παραλλαγὲς κλπ.

Συμπληρωματικὴ ἐργασία στὴν ἔκδοση αὐτὴ ἀποτελεῖ παράθεση τῶν ἐκδόσεων τῶν σχολῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσης ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν λαογραφία τὸ 1965—66, ὡς ἐπίσης καὶ ἀνέκδοτον λαογραφικὸν ὑλικὸ γύρω ἀπὸ γητιές, γνωμικὰ καὶ παροιμίες, ἀκριτικὰ τραγούδια καὶ παρωνύμια. Ὁ πρῶτος αὐτὸς τόμος τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Κυπριανοῦ ποὺ προλογίζεται ἀπὸ τὸν Διευθυντὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Μιχαλάκην Μαραθεύτην, εἶναι ἀφιερωμένος σ' ἕναν ἄλλον πρωτοπόρον μελετητὴ τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας, κ. Νέαρχον Κληρίδην. Ἀσφαλῶς θὰ σημειώναμε παράλειψη ἂν δὲν ἐτονίζαμε τὸν πολύμοχθο καὶ συστηματικὸ ζῆλον, τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀκάματη ἐργασία ποὺ ἐνέχει μιὰ τέτοια πολύτιμη προσφορὰ στὸν τόσο πλούσιο ἀλλὰ ἀδιοργάνωτο αὐτὸ τομέα τοῦ Κυπριακοῦ πολιτισμοῦ.

«Τὸ νησὶ τῆς Ἀφροδίτης» Κώστα Γραικοῦ

Στὴν ποίηση, ὅσο καὶ στὴν Τέχνη γενικώτερα, ὑπάρχουν δυὸ εἴδη προσφορᾶς, ποὺ ἐπιμαρτυροῦν δυὸ εἴδη θὰ λέγαμε καλλιτεχνικῆς ἀναδίπλωσης στὸν ψυχισμὸ τοῦ δημιουργοῦ. Εἶναι πρῶτα ἐκείνη ἡ προσφορὰ τῆς τέχνης ποὺ διαρκῶς ἀναθεωρεῖ τὴ μορφή, τὸ περιεχόμενο, τὴν τεχνοτροπία. καὶ τὴν ὅλη ἀνέλιξη τοῦ καλλιτέχνη, ὅπως ὑπόκειται στὶς διάφορες ἐξωτερικὲς ἀλλαγὲς τοῦ πολιτισμοῦ μας. Κι' ὕστερα εἶναι ἐκείνη ἡ προσφορὰ ἡ εὐθυγραμμισμένη, ποὺ ἐντοπίζεται μέσα σὲ ὁρισμένα πλαίσια καὶ ὑπηρετεῖ ἕνα σκοπὸ ἢ καλύτερα μιὰ σκοπιὰ τῆς πολυσύνθετης ζωῆς μας. Κι' οἱ δυὸ τύποι τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας εἶναι βιώσιμοι καὶ ἄξιοι σεβασμοῦ, ἐφ' ὅσον καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ γνήσιο πάθος ποὺ ἐμπνέ ἡ τέχνη μέσα στὸν λεπταίσθητο δέχτη, τὸν πνευματικὸ δημιουργὸ τῆς κάθε κοινωνίας.

Ὁ ποιητὴς Κώστας Γραικὸς ἀνήκει ἀποφασιστικὰ στὴ δεύτερη κατηγορία. Ἡ Μοῦσα του εἶναι ἐντοπισμένη, δεμένη μὲ τὰ χώματα τῆς γῆς ποὺ τὸν ἀνέθρεψε, ἀφιερωμένη στὴν ἀνησυχία, στὴν ὁμορφιά, στὸ παράπονο, τοῦ πατροπαράδοτου περιβάλλοντος, τοῦ Κυπριακοῦ τοπίου. Τραγουδᾶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀφρόλουστης νήσου μας μὲ στίχους λυρικούς, παραδοσιακούς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπροβλημάτιστος, κι' ἀπομακρυσμένους ἀπὸ τὴν ὀδύνη τοῦ σημερινοῦ ἀτόμου. Ἀλλωστε μπορεῖ ἄραγε αὐτὴ ἡ ὀδύνη νὰ ἀντέξει πολὺ δίπλα στὴν ἄφθονη ἀμόλυντη μαγεία τῆς Κυπριακῆς φύσης:

«Εἶσαι φτωχὴ πατρίδα μου, μᾶ-
(χεις δροσάτ' ἀγέρα
καθάριο. ζαφειρόπετρα, γαλάζιο
(να οὐρανό.
Σὲ κάθε σου μυρόλουστο ἀπ' τὸ
(θρο μπὶ δουνὸ
ψάλλει γλυκὰ τὸν ἔρωτα τσοπά-
(νης μὲ φλογέρα».

Κι' ἀλλοῦ πάλι ψάλλει ὁ ποιητὴς μὲ αἰσθησιασμό, σὲ ρυθμὸ ἐλεύθερο:

«Ταῦτο τὸ δελφίνι
ποὺ μὲ τὸν Κρόμμυο καὶ τὸν
(Καβογάτα
μαχαιρώνει τὴ μερεμένη Μεσό-
(γειο
καρφωμένο, ἀσάλευτο
μαγεμένο ἀπ' τὴν ἅρπα τοῦ Ἀ-
(ρίωνα
καὶ τὴ φλογέρα τοῦ Πάνα στὶς
(ρεματιές...»

Πλάϊ στὴν αὐθόρμητη λαλιὰ τοῦ ποιητῆ, βρίσκουμε ὅμως ποῦ καὶ ποῦ κι' ἕνα στοιχεῖο ἀπὸ τὴν ἀνήσυχη ἐποχή μας, ἕνα τεκμήριο ὅμως θετικῆς, ἐποικοδόμησης μπροστὰ στὴν τυραννία τοῦ μέλλοντος:

«Ἅπλα τριγύρω ἀτέλειωτη
καὶ στὸ ξωπόρτι δυὸ γλάστρες
(βασιλικὸ
δυὸ γλάστρες — γκαζοτενεκέ-
(δες —
γαρούφαλα καὶ κατηφέδες
π' ἀνάθρεψε ἡ στέρηση
σὰ φούντωνε ἡ δίψα τοῦ μεσο-
(καλόκαιρου
δυὸ φύλλα πράσινο
ντυμένα στὶς ἐλπίδες μας
τὴν ὑπόσχεση τῆς διαιώνισης
ποὺ τὰ βράδυα δίνουν κουρά-
(γιο γιὰ τὸ αὔριο».

Πιὸ συνειδησιακὰ ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὴν εἰδυλλιακὴ θωριὰ τῆς Πέτρας τοῦ Ρωμηοῦ κι' ἀπὸ τὴν νόμιμη διαστάυρωση τῆς φύσης καὶ τῆς ἱστοριας στὰ «Ἑκατὸ σπίτια τῆς Ρήγαινας», καὶ πιὸ κοντὰ στὴν πρόσφατη ἱστορικὴ πραγματικότητα τῶν ἡμερῶν τῆς Κύπρου, εἶναι ὁρισμένοι ἄλλοι στίχοι τοῦ ποιητῆ, τοποθετημένοι στὸ πλαίσιο τοῦ

(Συνεχίζεται)

δημοτικοῦ ρυθμοῦ:

«Ποδὼ' ὁ καιρὸς γιὰ τὸ χαρό,
(γιὰ γέλια γιὰ τὴ ζήση
νὰ βγάλ' ἡ μάνα ποὺ φορεῖ τὰ
(μαῦρα νὰ γελάσει,
γάμους νὰ δοῦν τὰ μάτια της,
(βαφτίσια νὰ γιορτάσει;
Στοῦτα τὰ χώματα χορὸ ὁ Χά-
(ρος ἔχει στήσει».

Δελτίον Ε.Φ.Σ.Α. - 1967

Ποικιλία θεμάτων καὶ συστηματικὴ ἐπιμέλεια χαρακτηρίζει τὴν πολύπλευρη δράση τοῦ Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου, ὅπως παρατίθεται σὲ λεπτομέρεια στὸ δελτίο τοῦ περασμένου χρόνου, 1966 - 1967. Ὑπὸ τὴν συνεχιζόμενη προεδρία τοῦ κ. Κυριάκου Χατζηϊωάννου καὶ μὲ ἐπίλεκτα μέλη ἀνθρώπους τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ὁ ὅμιλος αὐτὸς συνεχίζει ἀμείωτη τὴν δράση του καὶ τὴν πολύτιμη προσφορὰ στὸ πνεῦμα ποὺ τόσην ζωτικὴν τροφοδότησην ἀπαιτεῖ γιὰ νὰ γίνει βιώσιμο στὸν τόπο μας. Τὰ θέματα τῶν διαλέξεων ποὺ ἐδόθησαν τὴν χρονικὴ περίοδο ποὺ ἡ ἔκδοση καλύπτει, ἀναφέρονται σὲ διάφορους τομεῖς τῆς πνευματικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Στὴν πλάστιγγα πάντως βαραίνει ὄχι ἄσκοπα ἴσως, ἀφοῦ ἀπευθύνεται πιὸ γενικὰ στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, ἡ λογοτεχνία, ἀρχαία καὶ νεώτερη, καὶ τὸ θέατρο: Ζ. Ζαννέτου: «Τὸ παράλογο Θέατρο», Κ. Χαραλαμπίδη: «Προσπάθεια ἑρμηνείας τοῦ Ὀθέλλου, ἥρωα τοῦ Σαίξπηρ», Θ. Νικολάου: «Ἡ μελαγχολία καὶ ἡ ἔξαρσις τοῦ Κωνσταντίνου Καβάφη», Π. Παττίχη: «Ὁ Εὐριπίδης καὶ τὰ σύγχρονα μὲ αὐτὸν γεγονότα».

Ἄλλα γενικώτερα θέματα καλύπτουν τὴν ἀρχαιολογία: Β. Καραγιώργη: «Αἱ ἀνασκαφαὶ Σαλαμῖνος ἀναβιοῦν τὰ Ὁμηρικὰ Ἔπη». Τὴν ἐκπαίδευση, Ζ. Γεωργιάδη: «Ἡ καθοδήγησις καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἐκπαίδευσιν». Τὸ νόμο, Γ. Βασιλειάδη: «Τὰ Κυπριακὰ Δικαστήρια» καὶ Φ. Ποιητῆ: «Περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς δικαστικῆς». Τὴν ἱστορία, Σπ.. Σωτηρόπουλου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» καὶ Κ. Χ'' Ἰωάννου: «Ἡ προσφορὰ τῶν Φιλελλήνων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Εἰκοσιένα» κ.ἄ.

Πλεῖστες τῶν διαλέξεων ἠκολουθοῦντο ἀπὸ συζήτηση τῆς ὁποίας παρατίθεται τὸ κείμενο. Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ συζητήσεις αὐτὲς χαρακτηρίζονται ἀπὸ ζωντάνεια καὶ γνώση, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι ὑπάρχουν στὸν τόπο μας οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος, ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν μικρὴ ὀθόνη μὲ τοὺς ἥρωες καὶ τὰ δράματά της, μὲ τὸ «Πέϊτον» καὶ τὴν «Ἀγωνία», ἄνθρωποι ποὺ μποροῦν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ταραχώδη ψυχαγωγία τῆς μοντέρνας κοινωνίας καὶ νὰ ἀφιερώσουν χρόνο κι' ἐνέργεια σὲ κάτι διαφορετικό, στὴν πνευματικὴ λειτουργία, ποὺ ὅσο πάει καὶ ἐκτοπίζεται ἀπὸ τὶς βιομηχανοποιημένες συνθῆκες τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ τοὺς φροντίζει ὡς «κόρην ὀφθαλμοῦ» καὶ τὸ κράτος ἔχει καθῆκον νὰ ἐνισχύει ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς ποὺ ἀποδύονται εἰς τὸν ἀγῶνα πνεύματος. Τὸ δελτίον τοῦ ΕΦΣΑ περιέχει ἐπίσης καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα κείμενα ὅπως εἶναι ἡ Λογοδοσία τοῦ Προέδρου, ἡ Ταμειακὴ Κατάσταση, καὶ διάφορες εἰδήσεις.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Ὁ μεγάλος λυρικὸς τῆς νεοελληνικῆς ποίησης

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὶς 19 Ἰουνίου τοῦ 1951, πέθανε ὁ Ἄγγελος Σικελιανός, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς μορφὲς τῆς Νεοελληνικῆς ποίησης. Προσωπικότητα ἔντονη, ὁ ποιητὴς ἀφῆκε πίσω του μιὰ ποιητικὴ δημιουργία γεμάτη πηγαία καλλιτεχνικὴ αἰσιοδοξία ποὺ σφράγισε τὴν ποίησή του μ' ἕνα μοναδικό, προσωπικὸ χαρακτήρα. Κι' ἂν ἴσως σήμερα, ὁ ἠχηρὸς μεγάλος λόγος τοῦ ποιητῆ φαίνεται λίγο ξένος καὶ παράταιρος μέσα στὸ ἀγχώδες κλίμα τῆς ἀστικῆς ποιητικῆς, δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι γιὰ τὴν ἐποχή του ὁ Σικελιανὸς ὑπῆρξε ἕνας μεγάλος, ἕνας σημαντικὸς λειτουργὸς τῆς τέχνης, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἔγινε ἔντονη μνεία σχετικὰ μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ. Κι' αὐτὸ ὄχι μόνο γιατὶ πρόσφερε τὸ Λόγο του θαρρετὰ καὶ μὲ συνέπεια στὸν ἑλληνικὸ ἀντιστασιακὸ ἀγώνα τοῦ σαράντα, ἀλλὰ γιατὶ πλάϊ στὴν καθαρὴ ἀξίωση τῆς ποιητικῆς αἰσθητικῆς του, ἡ Ἑλλάδα γέμιζε τὸ ἔργο του σὰν ἀρχαῖο ἰδανικό, καὶ σὰν σύγκαιρό του ὀδυνηρὸ πρόβλημα.

Γράφει σχετικὰ ὁ Λίνος Πολίτης: «Βαθιὰ ποτισμένος ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ παράδοση, ἀποζητώντας μιὰ ἐσωτερικὴ λύτρωση σὲ μιὰ καθολικὴ σύλληψη τοῦ κόσμου, ποὺ τὴν ἔβρισκε στὸ μῦθο, στὰ μυστήρια ἢ στὸν ὀρφισμό, ζωογονοῦσε τὴ θεωρητική του ἐνόραση μὲ μιὰ θαυμαστὴ αἴσθηση, ταύτιση σχεδὸν μὲ τὴ φύση, καὶ μὲ μιὰ θερμὴ καὶ πάντα ἀνανεωμένη ἔμπνευση».

Ἡ πίστη του αὐτὴ ἐξ ἄλλου στὶς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἀξίες, τὸν ὁδήγησε στὴν ἀνανέωση τῆς Δελφικῆς ἰδέας, στὴν ἀναβίωση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ὁποίας ἐθέλεπε μιὰ ἐπανασύνδεση τοῦ παγκόσμιου πνεύματος μὲ συνισταμένη τὸ ἀρχαῖο Δελφικὸ πνευματικὸ φῶς. Ὅσο δὲ χιμαιρικὴ κι' ἂν μᾶς φαίνεται ἡ ἰδέα αὐτὴ τοῦ ποιητῆ, ἂς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι μποροῦσε καὶ νὰ ἀποτελοῦσε ἕνα θαμπὸ ὑποσυνείδητο ὁραμα τοῦ σημερινοῦ ἰδανικοῦ τῆς παγκόσμιας εἰρήνης κι' ἀδερφότητας, τοποθετημένης μέσα σὲ πλαίσια πολὺ πιὸ πλατειὰ καὶ διεθνιστικά. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως, τὸ τοπίο της, τὸ φῶς της, τὸν πανάρχαιο σοφὸ συμβολισμὸ της, ὁ ποιητὴς τὰ ὕμνησε μὲ περίσσια εὐφορία σ' ὁλοκληρο τὸ ἔργο του.

«Δαυλὸς τῆς ἱστορίας σου ἔκρα-
(ξα, εἰμαι,
καὶ νά, ἂς καεῖ σὰ δαυλὸ τὸ ἔρ-
(μο μου κουφάρι,
καταβολάδα του Ἐμπορείου,
μὲ τὴν ὁδὰ τούτων
ὀρθὸς πορευόντας, ὡς μὲ τὴν ὕ-
(στερη ὥρα,
ὅλες νὰ φέξω τέλος τὶς γωνιὲς
(τῆς Οἰκουμένης,
ν' ἀνοίξω δρόμο στὴ ψυχή,
στὸ πνεμα, στο κορμι ὁσυ, Ἑλ-
(λάδα».

(Ἀπὸ τὸ «Πνευματικὸ Ἐμβατήριο»)

Μὲ θαυμαστὴ ἐξ ἄλλου συνέπεια στους πνευματικούς του προσανατολισμοὺς ὁ ποιητὴς ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς τὴν ἀφοσίωσή του, στὴν μεγάλη Ἰδέα τῆς Λευτεριᾶς ποὺ λέγεται Ἑλλάδα:

«Ὁμπρός, βοηθᾶτε νὰ σηκώσου-
(με τὸν ἥλιο πάνω ἀπ' τὴν
(Ἑλλάδα·
ὁμπρός, βοηθᾶτε νὰ σηκωσουμε
(τὸν ἥλιο πάνω ἀπὸ τον
(κόσμο»

(Ἀπὸ τὸ «Πνευματικὸ Ἐμβατήριο»)

Πλάϊ ὅμως στὴν ἐθνικὴ αὐτὴ βρυσομάνα ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ στοχασμὸς καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ ποιητῆ ἀντλοῦν τὸν δυνατὸ στίχο, ὑπάρχει σ' ὅλη τὴν δημιουργία τοῦ καλλιτέχνη καὶ μιὰ ἄλλη φλέβα ποὺ διοχετεύει τὸ πλουσιο μετάλλευμά της στὰ κανάλια τῆς ἔμπνευσης· ἡ μυστικόπαθη τάση τοῦ ποιητῆ ποὺ τὸν σπρώχνει στὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου συμβολισμοῦ, ποὺ χρωματίζει τὸ ἔργο του μ' ἕνα τόνο ἀριστοκρατικῆς ἀπομόνωσης, στὴν ὁποία ἐμπεδώνεται μέσα του ἡ αἴσθηση τοῦ διαλεχτοῦ, τοῦ ἡμιθεϊκοῦ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ του. Γιατὶ κι' ὅταν ἀκόμη ἀφήνει τὸ λαό, νὰ μπεῖ στὸ ἔργο του — ἂς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι ἔζησε πολὺ κοντὰ στὸν ἁπλὸ κόσμο τῆς ὑπαίθρου — τὸ κάνει σὰν μιὰ συνειδητὴ χειρονομία ἀποδοχῆς, τῆς φυσικῆ παρουσίας τοῦ λαοῦ, παρὰ σὰν μιὰ ἀνοιχτὴ ὁμολογία πίστης στὴν ἱστορικὴ προσφορὰ τῆς ἁπλῆς, ζωντανῆς μορφῆς τῶν συνηθισμένων ἀνθρώπων:

«Παντοῦ ὁ λαός!
γύρα, στὸν κάμπο, στὰ βουνά,
παντοῦ ὁ ἄδρὸς ἀργάτης,
ἁπλὰ στ' ἀμπέλια ὁ τσικὸς
ἀγρύπναε κι' ὁ δραγάτης
ὁλοῦθε ὁ ἱδρωμένος
κυβέρναγε χωριάτης».

(Ἀπὸ τὸν «Ἀλαφροΐσκιωτο»)

Πολὺ ἀργότερα σὲ δραματικὰ ἔργα του ὅπως εἶναι «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη» κι' ὁ «Θάνατος τοῦ Διγενῆ», ὅταν θὰχει ξεπεράσει τὸν διονυσιακὸ παγανισμὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, ὁ ποιητὴς θὰ δῆ τὸν λαὸ σὰν ζωντανὸ φορέα καὶ παράγοντα διαμορφωτὴ τῆς ἱστορίας.

Ἄλλωστε ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ στὴν τοποθέτηση τοῦ Σικελιανοῦ ἀπέναντι στὸ λαό, ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ γραφόμενά του στὴν ὡριμότητα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας, σὲ ἐπιστολὴ στὸν Θεόδωρο Ξύδη τὸ 1940: «Ὄχι δὲν δικαιοῦμαι νὰ πεθάνω ὅσο δὲν ἔσωσα τὸ μεγάλο τάμα, ὅσο δὲ νοιώθω γύρα μου μακάριο τὸ λαό». Καὶ συμπληρώνει: «Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπέρτατη ἠθικὴ ἐπιταγὴ ποὺ ἀπὸ παιδὶ ἐσήκωσα στὴ συνείδησή μου καὶ γιὰ τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ἀγωνίστηκα, ἀγωνιέμαι καὶ θ' ἀγωνιστῶ».

Τὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ διαιρεῖται σὲ δυὸ κύρια τμήματα: ποίηση καὶ θέατρο. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ποίησης του ἀποτελοῦν οἱ ἁδρὲς ζωντανὲς εἰκόνες, δοσμένες μὲ ὕφος ἔντονο καὶ μὲ λόγο πλατύ, κάποτε ἴσως καὶ στομφώδη. Παρ' ὅλην ὅμως τὴ μεγαλοστομία του δὲν γίνεται κουραστικὸς, ρητορικός. Χρησιμοποιεῖ τὸν δεκαπεντασύλλαβο σὲ πολλοὺς δικούς του συνδυασμοὺς καὶ σὲ διάφορες ἐπεκτάσεις, ὅπως εἶναι ὁ 19σύλλαβος ἢ ὁ στίχος μὲ τὶς 23 συλλαβές. Πλάϊ δὲ στοὺς μετρικοὺς ρυθμοὺς ποὺ χρησιμοποιεῖ συστηματικά, στὴ σύνθεση τῶν ποιητικῶν εἰκόνων ποὺ ἐπιδιώκει, χρησιμοποιεῖ καὶ τὴ φωνητικὴ ἐπανάληψη ποὺ δημιουργεῖ τὴν δυνατὴ λυρικὴ ὑποβολή:

«Σὲ ἄνθια περνᾶ, στ' ἄνθια
(κεντά,
στ' ἄνθια ἀνασαίνει ἡ φτώχεια...»

ἢ

«Κάθε κλωνὶ κι' ἀτίμητο κλωνὶ
(μαργαριτάρι
κάθε σπειρὶ κι' ἀντίκλειδο στὸν
(ἄμετρο καιρό».

Πλάϊ στὴ μυστικόπαθη τάση τῆς ψυχοσύνθεσής του, ἡ μᾶλλον πηγὴ τῆς μυστικόπαθης αὐτῆς τάσης, ὑπῆρξε ἡ διπλὴ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὸν χριστιανισμὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀπὸ τὸ διπλὸ αὐτὸ συμβολισμὸ ἄντλησε καὶ μετουσίωσε: «Κι' ἐγὼ σὲ θέμελα παλιὰ ἀκούμπαα πρὶν τὴ λύρα», γράφει ὁ ἴδιος, ἐξηγώντας ἔτσι τὸν ἀνεμπόδιστο αἰσθησιασμό του ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν ποίησή του πότε σὰν ὕμνος στὴ γῆ καὶ στὶς χαρὰς της, καὶ πότε σὰν ὕμνος στὸ πνεῦμα καὶ τὴν αἴγλη του. Συνθέτει δὲ ὁ ποιητὴς μὲ τὴν διπλὴ αὐτὴ κατεύθυνση τὸ κράμα τῆς κοσμοθεωρίας του: ἀκράτητη ρωμαλέα ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς ἀπολαύσεις της, μὲ κεντρικὸ προσανατολισμὸ κάποια δύναμη μυστηριακὴ κι' ἀκριβοδίκαιη ἔξω ἀπ' τὸν ἄνθρωπο:

«...Κοιτᾶχτε
πῶς λάμπουνε τὰ δόντια αὐτοῦ
(τοῦ σκύλου
στὸν ἥλιο ὡς τὸ χαλάζι, ὡσὰν τὸ
(κρίνο,
πέρα ἀπ' τὴ σάψη, ὑπόσχεση
(μεγάλη,
ἀντιφεγγιὰ τοῦ Αἰώνιου, μὰ κι'
(ἀκόμα
σκληρὴ τοῦ Δίκαιου ἀστραπὴ
(κι' ἐλπίδα».

(ἀπὸ τὸν «Ἀγραφον»)

Κι' ἔρχεται συνακόλουθη ἡ ἄλλη ὁμολογία:

«Γιατὶ βαθιά μου δόξασα καὶ
(πίστεψα στὴ γῆ
καὶ στὴ φυγὴ δὲν ἁπλωσα τὰ
(μυστικὰ φτερά μου,
μὰ ὁλάκερον ἐρίζωσα τὸ νοῦ
(μου στὴ σιγή,
νὰ ποὺ καὶ πάλι ἀναπηδᾶ στὴ
(ποίησά μου ἡ πηγή,
πηγὴ ζωῆς, χρεστικὴ πηγή, πη-
(γὴ χαρά μου».

(ἀπὸ τὸ ποίημα «Γιατὶ βαθιά μου δόξασα»)

Πιὸ ὁλοκληρωτικὰ προσανατολισμένο στὸν ἀρχαῖο ἑλληνοχριστιανικὸ μῦθο καὶ στὰ σύμβολά του εἶναι τὸ θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ. Ὁ ἴδιος λέει γιὰ τὸν «Ὀρφικὸ Διθύραμβο», γιὰ τὴ «Σίβυλλα» καὶ γιὰ τὸ «Διάβαλο στὴν Κρήτη», ὅτι ἡ ἰδέα ποὺ τὰ ἐμπνέει εἶναι ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα στὴ βία καὶ στὸ πνεῦμα καὶ πὼς τὰ δράματα αὐτὰ ἐκφράζουν τὸ καθένα καὶ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴν φοβερὴ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐλευθερία. Καὶ προσθέτει ὁ κριτικὸς Μάρκος Αὐγέρης: «Ὁ Σικελιανὸς στὰ δράματά του βλέπει τὸ πνεῦμα σὰν ἀγωνιζόμενη ἀπελευθερωτικὴ δύναμη. Ὅλα τὰ θεατρικά του ἔργα εἶναι τὸ κατὰθενα, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία, κ' ἕνα ἰδιαίτερο κομμάτι, ἕνα μερικὸ αὐτόνομο δρᾶμα, ἀπὸ τὸ μεγάλο γενικὸ δραμα τῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ τὸ δράμα τῆς λύτρωσης τοῦ σταυρωμένου ἀνθρώπου».

Τὰ ποιητικὰ δράματα τοῦ Σικελιανοῦ εἶναι γραμμένα στὸ κλίμα καὶ στὴ μορφὴ τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς τραγωδίας. Ἡ πλοκὴ ὅμως τῶν ἔργων, συμβολὴ καὶῶς εἶναι πνίγεται κάποτε κάτω ἀπὸ τὸ φόρτο ἀρχαιολογικῶν καὶ θρησκειολογικῶν μουσειακῶν στοιχείων. Ὁ ζεστός, παλμώδης λόγος ἐπανειλημμένα ἀποτελεῖ λυτρωτικὸ στοιχεῖο στὸ Σικελιανὸ δράμα, ὅπως συμβαίνει στὸ «Χριστὸ στὴ Ρώμη». Παρὰ τὸ θαμπό, μυστηριακὸ κλίμα στὸ ὁποῖο κινοῦνται τὰ ἔργα τοῦ Σικελιανοῦ, στὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔργα του, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα στὸ «Θάνατο τοῦ Διγενῆ», ἕνας νέος πλοῦτος νοημάτων φανερώνεται μέσα στὶς σελίδες του, στὶς ὁποῖες ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ γιὰ τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη διαγράφεται ἔντονη:

«Ψεύτικοι θεοὶ πολλοὶ σαπίζου-
(νε τὴν πλάση,
μ' αὐτὸς ὁ θεὸς ποδναι ὁ λαός
(θὰ μείνει πάντα
στὴ σαπισμένη γῆ νὰ φέρνει τὴν
(ὑγεία της...
Καρδιά, παιδιά... καὶ θ' ἁπλωθεῖ
(ὁ Παράδεισος μιὰ μέρα...»

Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς τὰ πέρασε μέσα στὴ στέρηση, χωρὶς ποτὲ νὰ κάμει τὸ παραμικρὸ βῆμα πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ποὺ τὸν ἀγνόησαν, γιὰ νὰ κερδίσει τὴ εὔνοιά τους. Ἔμεινε πιστὸς στὰ προσωπικὰ ἰδανικά του, προσκολλημένος στὸ λαό, πρὸς τὸν ὁποῖο, στὰ χρόνια τῆς μαύρης φασιστικῆς κατοχῆς ἔδωσε συγκεκριμμένα τὴν συμπαράστασή του μὲ ὅση βοήθεια μποροῦσε νὰ παράσχει στὸν ἀγωνιζόμενο ὑπόδουλο Ἑλληνισμό.

Κι' ἂν σήμερα ἡ ποίηση του μὲ τὰ λαμπρὰ εὐτυχισμένα της χρώματα, καὶ μὲ τὴν πλούσια λυρικὴ αἰσιοδοξία της, φαίνεται λίγο ξένη κι' ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸ ἄγχος, τὴν ὀδύνη, τὴν ἀφαίρεση καὶ τὸ κενὸ τῆς ἐποχῆς μας, ὁ Σικελιανὸς κρατᾶ καλὰ τὴ θέση του.

Στὰ Νεοελληνικὰ γράμματα παραμένει μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἁδρές, ἀντρίκιες φωνές, ἕνα ἀνάστημα ποὺ συγκεντρώνει τὸ πλούσιο φῶς τοῦ Ἑλλαδικοῦ τοπίου, τὴν κλασσική του ὁμορφιά, τὸ γλαφυρὸ λυρισμὸ καὶ τὴν πνευματικότητά του. Σὰν μιὰ τέτοια παρουσία ὁ Σικελιανὸς παραμένει μιὰ ἀξία δυνατὴ καὶ ἀκλόνητη στὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια όρόσημα

ΖΑΝ - ΖΑΚ ΡΟΥΣΣΩ

'Ο μεγάλος προφήτης τοῦ ἀτομου

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«'Ο ἄνθρωπος, λοιπόν, γεννήθηκε ἐλεύθερος μὰ παντοῦ εἶναι ἁλυσοδεμένος». (Κοινωνικὸ Συμβόλαιο).

Α'

Δὲν εἶναι σπάνιο φαινόμενο οἱ ἀντιφατικὲς ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὶς μεγάλες μορφὲς της ἀνθρωπότητας. Καὶ γύρω ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ Ζὰν - Ζὰκ Ρουσσώ, τοῦ ὁποίου τὴ γέννηση στὶς 28 τοῦ 'Ιούνη, φέρνουμε αὐτὴ τὴ βδομάδα στὴν μνήμη μας, οἱ ἀντιφάσεις ὑπῆρξαν πολλὲς καὶ ἔντονες. Ἔτσι ἐνῶ ὁ φιλόσοφος Μπέρξον γιὰ παράδειγμα, φρονεῖ ὅτι «ἡ πιὸ δυνατὴ ἐπίδραση ποὺ ἀσκηθηκε στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ὕστερ' ἀπὸ τὸν Καρτέσιο, εἶναι ἀναμφισβήτητα τοῦ Ρουσσώ», ἄλλοι στοχαστές, ὅπως εἶναι ὁ Ταὶν καὶ ὁ Ζιραρταίν, ὄχι μόνο βλέπουν τὴν ἀξία τῆς προσφορᾶς του σὰν μικρότερη, ἀλλὰ τοῦ ἐπισυνάπτουν καὶ τὴν κατηγορία γιὰ «τὸ ξεσήκωμα τῶν ὠμῶν ἐνστίκτων τῶν ἀνθρώπων».

'Η ἀλήθεια δὲν βρίσκεται κάπου ἀνάμεσα στὶς δυὸ κατηγορίες ἀπόψεων. Γιατὶ ἂν ἦταν ἔτσι, ἡ προσφορὰ τοῦ Γάλλου φιλόσοφου, θὰ εἶχε ξεθωριάσει ἀφόρητα μέσα στὸν δυσβάσταχτο ὄγκο τῶν δυό, σχεδὸν, αἰώνων ποὺ κύλησαν πάνω ἀπὸ τὸ ἔργο του. 'Αντίθετα, ὅμως, ἡ ἐπίδραση τοῦ ἔργου του ποὺ προεχτείνεται σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πνεύματος — ἐπιστήμη, τέχνη, φιλοσοφία — ὑπῆρξε τεράστια, ὄχι μόνο στὴν ἐποχή του, ἀλλὰ καὶ στὶς κατοπινὲς ἐποχές, καὶ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, ποὺ ὁ ἄνθρωπος στρέφει τὸ πνεῦμα του στὸν στοχασμό, ἀλλὰ καὶ στοὺς καιροὺς τῶν μεγάλων κοινωνικῶν ἀνακατατάξεων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος νοιώθει δυσβάσταχτη τὴν ἀδικία, τὴν καταπίεση, τὴν ἀνισότητα, καὶ ξεσηκώνεται γιὰ νὰ ξαναφτειάξει τὴν κοινωνία μὲ ὅλη τὴ δύναμη ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει ἡ καταπιεσμένη του ἀξιοπρέπεια.

Προσωπικὰ ἐλαττώματα τοῦ Ρουσσώ, ὅπως ἦταν ἡ μεγάλη νοσηρὴ κάποτε ὑπερευαισθησία του, ἡ καχυποψία του, ἡ ἔλλειψη προσαρμοστικότητάς του, ἀντανακλούσαν μὲ τρόπο αἰσθητὸ στὰ συγγράμματά του, μὲ τὴ μορφὴ τῆς ὑπερβολῆς, τῆς μεγαλοστομίας, τοῦ ρητορισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἴσως μελετητὲς τοῦ ἔργου του, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰ ἐπιφανειακὰ αὐτὰ ἐλαττώματα, παραγνωρίζουν ἢ ἀρνοῦνται νὰ ἀποδεχτοῦν τὸ βάθος τῆς σκέψης του, τὸ πρωτότυπον τῆς ἔκφρασής του τὸ τολμηρὸ καὶ πρωτοπορειακὸν τῶν ἰδεῶν του, ποὺ διείσδυσαν ὁρμητικές, μεγαλεπήβολες σὲ τόσους τομεῖς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Γνήσιο ἐξ ἄλλου παιδὶ τῆς ἐποχῆς του, ὁ Ρουσσὼ δὲν μποροῦσε νὰ παραμείνει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸ κλίμα της. Ἔζησε κι' ἔδρασε μέσα στὸ ὁλοκαύτωμα τῆς Γαλλικῆς 'Επανάστασης. Τοῦ ξεσηκώματος ἐκείνου ποὺ προάγγειλε τὶς βαθειές, σιαρωτικὲς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ἀλλαγὲς ποὺ θὰ κατακλύζανε τὴν Εὐρώπη καὶ θὰ ἀναμορφώνανε τὴν σύγχρονη ἱστορία. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ἀντανακλᾶ καὶ στὸ ἔργο του τὴ φλόγα, τὴν ἀνησυχία, τὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴν ὠμότητα ἴσως τῆς κοινωνικο - πολιτικῆς ἀναγέννησης ποὺ τὸν περιέβαλλε μὲ τοὺς τεράστιους ἀπαιτητικούς της πλοκάμους.

Σὰν ἰδιαίτερο ἄτομο ὁ Ρουσσὼ βρέθηκε ριγμένος στὴν περιπέτεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἔρευνας ἀπὸ μικρός. Μαθήτευσε σὲ δικηγόρο, ἔγινε χαράκτης, ἀλήτευσε περιπλανήθηκε. Μελέτησε Πλάτωνα Βολταῖρο, 'Επίκουρο, Ντεκάρτ. 'Ερευνητικός, ἀνικανοποίητος, ζεῖ κοντὰ στὴ φύση, μὲ τὴν ὁποία συνάπτει μυστικούς, βαθειούς δεσμούς. Διαβάζει μουσική, γιὰ τὴν ὁποία ἐφευρίσκει νέο σύστημα γραφῆς. Μελετᾶ καὶ ἀσπάζεται τὸν Καθολικισμό, παρὰ τὴν καλβινιστικὴ καταγωγή του. Γνωρίζει μὲ λίγα λόγια ὅλη τὴν ὑπέροχη φλόγα ποὺ κατατρώγει τὰ μεγάλα πνεύματα τῶν δημιουργῶν.

'Η πρώτη σημαντικὴ ἐπιτυχία τοῦ Ρουσσὼ σημειώνεται τὸ 1750 ὅταν παίρνει μέρος στὸ διαγωνισμὸ τῆς 'Ακαδημίας τῆς Ντιζόν, ποὺ εἶχε γιὰ θέμα: «'Η πρόοδος τῶν ἐπιστημων καὶ τῶν τεχνῶν συντέλεσε στὴν κάθαρση τῶν τεχνῶν;» 'Ο «Λόγος» τοῦ Ρουσσώ, βραβεύεται καὶ ἡ παρουσία τῶν ἰδεῶν του γίνεται ἔντονα αἰσθητὴ στοὺς διαλογικοὺς κύκλους τοῦ Παρισιοῦ.

Τὰ θεμέλια τοῦ «πιστεύω» του ταράζουν τὰ βαλτονέρια τῆς Γαλλικῆς σκέψης. Διακηρύττει τὴν ἄποψη ὅτι οἱ ἐπιστῆμες καὶ οἱ τέχνες διαφθείρουν τὸν ἄνθρωπο, ἐφ' ὅσον ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἰσχυροὺς ποὺ τὸν καταπιέζουν, ἀρνούμενοι νὰ τοῦ δώσουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀξιοποιήσει τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα στὴν ζωή του. Τὴ διαμαρτυρία του αὐτὴ ἐνάντια στὴν ἀπολυταρχία καὶ στὸν φεουδαρχισμὸ ποὺ καταπίεζε τὸν λαό, ἀκολουθεῖ ἕνας δεύτερος «λόγος» γιὰ τὴν «'Ανισότητα τῶν ἀνθρώπων». Στὸ ἔργο αὐτό, ἄσχετα μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν βραβεύτηκε, ὁ Ρουσσὼ πραγματοποιεῖ σημαντικὴ ἐξέλιξη στὴ συγκρότηση καὶ διατύπωση τῶν ἰδεῶν του. Διαγράφει τὴν ἀνθρώπινη ἐξέλιξη ἀπὸ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἱστορίας, καυτηριάζοντας τὸν θεσμὸ τῆς ἰδιοκτησίας, πηγὴ ἀνισότητας καὶ ἀδικίας, μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια: «"Οποιος περίφραξε πρῶτος ἕνα κομμάτι γῆς καὶ σκέφτηκε νὰ φωνάξει: «τοῦτο εἶναι δικό μου», καὶ βρῆκε ἀνθρώπους τόσο ἀφελεῖς ὥστε νὰ πιστέψουν τὰ λόγια του, τοῦτος εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. 'Απὸ πόσες ἀμαρτίες, ἀπὸ πόσους πολέμους, ἀπὸ πόσους φόνους, ἀπὸ πόσες δυστυχίες καὶ φριχτὰ πράγματα δὲ θὰ γλύτωνε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἔβγαζε τοὺς πασάλους τοῦ φράχτη κι' ἀφοῦ γέμιζε τὶς τρῦπες μὲ χῶμα, θὰ φώναζε στοὺς ἄλλους: «Προσέχτε, μὴν ἀκοῦτε τοῦτο τὸν ἀπατεώνα. 'Αλοίμονο ἂν λησμονήσετε πὼς οἱ καρποὶ εἶναι κοινοὶ κι' ὅτι σὲ κανένα δὲν ἀνήκει ἡ γῆ».

Πιὸ ὡριμος ὁ στοχασμός του, στὴ δεύτερη αὐτὴ πραγματεία του, ἐγκαταλείπει τὴν οὐτοπιστικὴ θέση ποὺ πῆρε στὴν πρώτη, σχετικὰ μὲ τὴν περιφημη «ἐπιστροφὴ στὴ φύση», καὶ διακηρύττει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ εὐτυχήσει στὸ κοινωνικό του περιβάλλον ἂν ἐκλείψει ἡ ἀδικία, καὶ δημιουργηθοῦν οἱ συνθῆκες γιὰ ἰσότητα, ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη. Οἱ δυὸ αὐτὲς πραγματεῖες τοῦ Ρουσσῶ, τοῦ χάρισαν τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν δημοτικότητα στοὺς Παρισινοὺς κύκλους.

Ξαφνιασμένος ἀπὸ τὸ κοσμικὸ ρεῦμα ποὺ τὸν ἀπορρόφησε, ἄρχισε νὰ παραγνωρίζει τοὺς κανόνες τῆς εὐπρέπειας, καὶ νὰ γίνεται, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, «κυνικὸς καὶ καυστικὸς ἀπὸ ντροπή». "Αρχισε νὰ περιφρονεῖ τὴν εὐγένεια, μιὰ καὶ δὲν ἤξερε πῶς νὰ τὴν ἐκδηλώσει. 'Οτιδήποτε ὅμως καὶ νὰ συμβαίνει στὶς κοσμικὲς σχέσεις τοῦ συγγραφέα, ἡ δημιουργικὴ του δραστηριότητα συνεχίζεται ἀπρόσκοπτη. Μιὰ δραστηριότητα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει οὔτε ἡ ἐξορία, οὔτε ἡ καταδίωξη, οὔτε τὸ δημόσιο κάψιμο τῶν βιβλίων του. Στὸν πυρετὸ αὐτῆς τῆς δραστηριότητας, βλέπουν τὸ φῶς ὁ «Αἰμίλιος», ἀπὸ τὰ πιὸ πρωτότυπα βιβλία ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ἡ «Νέα 'Ελοΐζα», οἱ «'Εξομολογήσεις», τὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιο». Παράλληλα δὲ ὁ Ρουσσὼ γράφει μουσικὰ μελοδράματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ κλίμα τοῦ 'Ιταλικοῦ στύλ.

(Τὸ τέλος στὸ ἑπόμενο)

Παγκόσμια όρόσημα

ΖΑΝ - ΖΑΚ ΡΟΥΣΣΩ

'Ο μεγάλος προφήτης τοῦ ἀτόμου

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«'Ο ἄνθρωπος, λοιπόν, γεννήθηκε ἐλεύθερος μὰ παντοῦ εἶναι ἁλυσοδεμένος». (Κοινωνικὸ Συμβόλαιο)

Β' (Τελευταῖον)

Μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ρουσσώ, ὅπως ἄλλωστε μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα ὅλων τῶν μεγάλων δημιουργῶν προβάλλουν οἱ δυὸ μορφὲς ποὺ ὑποβάλλουν οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ μετασχηματισμοί: ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ δημιουργία. 'Ανατέμνει, καυτηριάζει, ὑψώνει τὸ μεγάλο κατηγορῶ ἐνάντια στὴν κοινωνία τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ καὶ τῆς ἀδικίας, ὅπως κάνει στὴν «'Ανισότητα», καὶ παράλληλα δραματίζεται, αἰσιόδοξος προφήτης - οἰκοδόμος, τὴν εὐτυχισμένη κοινωνία τοῦ μέλλοντος, ὅπως κάνει στὸν «Αἰμίλιο» καὶ στὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιο». Καὶ ἡ κοινωνία αὐτή, ὅπως προβάλλει φωτεινὰ χαραγμένη μέσα στὰ ὁρόσημα τῆς σκέψης αὐτοῦ τοῦ παθιασμένου ὁραματιστῆ ἀποτελεῖ τὸ ὅραμα τῶν σύγχρονων του καταπιεσμένων κοινωνικῶν στρωμάτων τοῦ 18ου αἰῶνα. Εὐαίσθητος δέκτης, συνέλαβε τὰ ἰδανικὰ τῆς ἐποχῆς του καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὰ συνέθεσε τὴν δική του παρακαταθήκη, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν πρώτιστη, τὴν ἡγετηρίδα ἐπιταγὴ τῆς ἐποχῆς.

Κι' ἄλλοι σύγχρονοί του διάνοιξαν τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς Γαλλικῆς 'Επανάστασης. Φωτισμένες διάνοιες ὅπως ὁ Μοντεσκιὲ καὶ ὁ Βολταῖρος τονίσανε τὸ ἱερὸ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, καὶ καταπολεμήσανε τὴν μισαλλοδοξία, τὴ σκλαβειά, τὸν πόλεμο. 'Ο Ρουσσὼ ἐπιστεγάζει τὸ δικό τους ἔργο μὲ τὴν πολύπετρη κορωνίδα τοῦ δικοῦ του. 'Ελέχθη χαρακτηριστικὰ ὅτι «μὲ τὸν Βολταῖρο ὁ παλαιὸς κόσμος τελειώνει. Μὲ τὸν Ρουσσώ, νέος κόσμος ἀρχίζει».

'Αναδιπλώνεται ἡ σκέψη του σ' ἕνα φανταχτερὸ καλειδοσκόπιο θεμάτων ποὺ τὰ φωτίζει μὲ τὴν ὀξύτητα, τὴ διαύγεια, τὴν διεισδυτικότητα τῆς πολύπλευρης διανόησής του. 'Ο ἀτομικισμὸς μόλις ποὺ πρόβαλλε ἀχνὰ τὴ μορφή του, στὴν ἐποχή του, πασκίζοντας νὰ τσακίσει αἰώνων ἁλυσσίδες, καὶ νὰ δημιουργήσει τὰ νέα ρεύματα τοῦ ρωμαντισμοῦ, τῆς ἀτομικῆς ἐνδοσκόπησης.

Αὐτοῦ τοῦ ἀτομικισμοῦ γίνεται πατέρας καὶ πρόδρομος. Σ' ὅλους τοὺς τομεῖς ποὺ προσέφερε, ἀφῆκε τὴν δική του δυναμικὴ σφραγίδα: Τὴν ἀνεξίτηλη μορφὴ μιᾶς προσωπικότητας πληθωρικῆς, πολύπτυχης, ἐπαναστατικῆς. Οἱ ἰδέες ποὺ διετύπωσε στὸν «Αἰμίλιο», ἀπετέλεσαν ἐπαναστατικὴ κιμπὴ στὴν παιδαγωγική. 'Επηρέασαν βαθειὰ ὄχι μόνο τοὺς γονεῖς τῆς σύγχρονης του κοινωνίας, κάνοντάς τους πιὸ στοργικούς, πιὸ ἀφοσιωμένους στὰ καθήκοντά τους, καὶ βοηθώντας τους νὰ μεγαλώσουν τὰ παιδιά τους μὲ τρόπο πιὸ φυσικό, πιὸ ἐλεύθερο, πιὸ ἀνθρώπινο. 'Επηρέασε ἐξ ἴσου παράλληλα καὶ τὶς σύγχρονες παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις, τὶς ὁποῖες θεμελίωσε, βασιζόμενος στὴ δική του προσφορὰ ὁ Πεσταλότζι.

Γράφει στὸν «Αἰμίλιο», σχετικὰ μὲ ὁρισμένες ἀρχὲς σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες προτείνει νὰ διαπαιδαγωγηθῆ τὸ παιδί: «Τὸ πνεῦμα αὐτῶν τῶν ἀρχῶν ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ δωθῆ στὸ παιδὶ περισσότερη πραγματικὴ ἐλευθερία καὶ λιγώτερη δύναμη, γιὰ νὰ τὸ καταστήσει ἱκανὸ νὰ κάνει περισσότερα πράγματα μόνο του, καὶ νὰ περιμένει λιγώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. "Ετσι διδάσκοντάς το ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ περιορίζει τὶς ἐπιθυμίες του μέσα στὰ ὅρια τῶν ἱκανοτήτων του, δὲ θὰ νοιώθη σχεδὸν τὴν ἔλλειψη ἐκείνων (τῶν ἐπιθυμιῶν) ποὺ εἶναι ὑπεράνω τῶν δυνάμεών του».

Τὴν ἴδια ἔμφαση στὸ ἄτομο

βλέπουμε μεταμορφωμένη στὸν λογοτεχνικὸ κορμό, κυρίως στὰ βιβλία του «Νέα Ἐλπίδα» καὶ «Ἐξομολογήσεις», στὰ ὁποῖα καταπιάνεται μὲ τρόπο πρωτότυπο καὶ ὕφος γεμάτο παλμό, μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλες πτυχὲς τῆς προσφορᾶς τοῦ Ρουσσὼ καλύπτουνε τοὺς τομεῖς τῆς ἠθικῆς, τῆς μεταφυσικῆς, τῆς γνωσιολογίας: Γιὰ τὴν γνωσιολογία γράφουν ἡ Δανάη καὶ ὁ Νίκος Κούχτσογλου, στὴν εἰσαγωγή τους σὲ μετάφραση τοῦ Κοινωνικοῦ Συμβολαίου: «Ἔδωσε ὥθηση στὴ γνωσιολογία, μελετῶντας μὲ διαύγεια καὶ πρωτοτυπία τὴ σύγκρουση τοῦ ἰντιβιντουαλισμοῦ μὲ τὸν ἰντελλεκτουαλισμὸ ἢ τὸ ρασιοναλισμό. Στὴ μεταφυσική: ἀσχολήθηκε μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ντεϊσμοῦ καὶ θεϊσμοῦ, ἀποκλείνοντας πιότερο στὸ ντεϊσμό. Καὶ στὴν ἠθική: ἔκανε μιὰ βαθιὰ ἀνάλυση στὸ πρόβλημα τοῦ ντετερμινισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Παράλληλα ἐρεύνησε μὲ βάθος τὰ εἰδικὰ προβλήματα τῶν δικαιωμάτων στὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις, τῶν δασκάλων καὶ μαθητῶν κλπ».

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ μέρος τῆς προσφορᾶς του ποὺ τοῦ χάρισε τὴν πιὸ μεγάλη θέση στὶς γενιὲς ποὺ ἀκολούθησαν, ἀλλὰ καὶ κυρίως καὶ πρωτίστως, στὴν ἴδια τὴν σύγκαιρη του κοινωνία, ἦταν ἡ προσφορά του στὸν κοινωνικο-πολιτικὸ τομέα. Οἱ ἀρχὲς ποὺ διατύπωσε στὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιο» ἀποτελοῦν ἕνα κοινωνικὸ εὐαγγέλιο γιὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς σκέψης του.

Ὁ Πὼλ Ζανὰ γράφει γιὰ τὸ ἔργο: «μπορεῖ κανεὶς δίχως ὑπερβολή, νὰ πεῖ ὅτι τὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιο» γέννησε τὴν Ἐπανάσταση». Οἱ ἀρχὲς ποὺ ὁ συγγραφέας διατυπώνει στὸ ἔργο, τοποθετημένες σ' ἕνα φιλοσοφικὸ-κοινωνιολογικὸ πλαίσιο, ἀποτελοῦν τὴν πιὸ βαθειὰ ἔκφραση τῆς ἐπαναστατικῆς δημοκρατίας, τῶν ἀστικῶν κυρίως τάξεων. Πολλοὶ ἰσχυρίστηκαν ὅτι ὁ Ρουσσὼ ἄντλησε ἀπὸ προγενέστερες πηγές, γιὰ τὴν συγγραφὴ τοῦ ἔργου. Ὁποιαισδήποτε ὅμως ὁμοιότητες τοῦ συγγράμματος μὲ προγενέστερα παρόμοια δὲν ἀποτελοῦν παρὰ συμπτωματική, ἢ ἐκλεκτικὴ προσέγγιση σ' ἕνα θέμα τοῦ ὁποίου ὁ Ρουσσὼ ἄλλωστε δὲν ὑπῆρξε ἐφευρέτης, ἀλλὰ μόνο ὑπερασπιστὴς — ἡ δημοκρατία ἀνάγεται στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἡ θερμὴ ὅμως καὶ λογικὴ συνέπεια μὲ τὴν ὁποία ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τὶς ἰδέες του, ἐπιμαρτυροῦν τὸ ἀπόλυτα προσωπικὸ καὶ πρωτότυπο τῆς καταγωγῆς τοῦ ἔργου.

Ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ Συμβολαίου εἶναι τὸ λογικὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ ἐξουσία δὲν ἀποτελεῖ «θεῖο θέλημα» ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν λαό, ὁ ὁποῖος καὶ «συμβάλλεται» μὲ τοὺς ἐξουσιαστές του, οἰκιοθελῶς σὲ μιὰ κοινὴ συμφωνία, **στὴν** ὁποία γίνεται πάνω ἀπ' ὅλα σεβαστὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἐποποιΐα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, δὲν ἔπαψε νὰ διαδραματίζει διὰ μέσου τῶν δυὸ αἰώνων ποὺ κυλήσανε βασικὸ κι' ἀπαράβατο ρόλο σ' ὅλους τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες τῆς ἀνθρωπότητας.

Στὴν ἐποχή μας δέ, ὅπου τὸ ἄτομο γνωρίζει τὴν ἐλευθερία στὴν πιὸ ἐπικίνδυνη, τὴν πιὸ ἀπειλητική της μορφή, τὴν μορφὴ ποὺ προκαλεῖ ἡ διασπασμένη ὀντότητα, οἱ ἰδέες τοῦ Ρουσσώ, δὲν μποροῦμε νὰ πρῶμε ὅτι ἀποτελοῦν ξεπερασμένη διοθεωρία. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄμεση ἀπήχηση ποὺ βρίσκουν σὲ πολλοὺς λαοὺς καὶ κοινωνίες ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχουν καταφέρει νὰ δημιουργήσουν τὸ ἰδανικὸ πολιτικὸ-κοινωνικὸ κλίμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητας, σὲ πολλὲς ἄλλες κοινωνίες τὸ κλίμα αὐτὸ ἢ ἐπιφανειακὸ καὶ ρηχὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ καὶ ἀνισοσκελές. Τὸ δὲ βαθύτερο μήνυμα τοῦ Ζὰν-Ζὰκ Ρουσσὼ γιὰ τὸ σεβαστὸ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας παραμένει πάντα μιὰ οὐσιαστικὴ ἀλήθεια **ποὺ ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόζει στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις του, προδίδοντας, πολλὲς φορὲς δυστυχῶς, τὸν καλύτερο ἴσως ἑαυτό του.**

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

8 Ἰουνίου 1968

Δευτέρα, 15 Ἰουλίου 1968

Παγκόσμια ὁρόσημα

ΡΕΜΠΡΑΝΤ

Φῶς, Τέχνη καὶ ἱστορία

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὴν ἱστορία τῆς τέχνης ποτὲ δὲν εἶναι ἄσχετες οἱ ἀλλαγὲς στὴν ἐξωτερικὴ ἔκφραση εἴτε πρόκειται γιὰ τὴ μορφὴ εἴτε γιὰ τὸ μῦθο, μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνελικτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς συνείδησής του. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα τῶν μεγάλων δημιουργῶν σταματᾶ πάντα ἡ ἀνθρώπινη διάνοια μὲ προσοχὴ προκειμένου νὰ ἀντλήσει παραλληλισμοὺς καὶ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν χρονικὴ συγκυρία τοῦ καλλιτεχνικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ σταθμοῦ. Ἂν βέβαια οἱ μεγάλες καλλιτεχνικὲς συνειδήσεις ἀποτελοῦν αἰτία,, ἀντανάκλαση, ἢ παράλληλο φαινόμενο τῶν μεγάλων ἱστορικο - κοινωνικῶν ἀλλαγῶν, εἶναι ζήτημα συζήτησης μὲ πλατειὲς καὶ ἴσως ἀκατάληκτες προεκτάσεις:

Στὴν περίπτωση τοῦ Ὁλλανδοῦ ζωγράφου Harmensz Van Ryn Rembrandt, ποὺ γεννήθηκε στὶς 15 Ἰουλίου 1606, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἄμεση, στενὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ πρωτότυπον τοῦ ἔργου του καὶ στὴν ἱστορικὴ καμπὴ τῆς ἐποχῆς του.

Ἀπὸ πλευρᾶς ἱστορικο - κοινωνικῆς, ὁ Ρέμπραντ εἶχε τὴν τύχη νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μεγαλώσει σὲ μιὰ χώρα ποὺ περνοῦσε τὴν πρώτη ἄνθηση τῆς ἐλεύθερης πολιτείας της. Ἡ Ὁλλανδία, ἀποσπασθεῖσα τὸν 16ον αἰῶνα ἀπὸ τὴν Ἱσπανικὴ κυριαρχία, διεκρίνετο γιὰ τὴν ἄνετη οἰκονομία της, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ στοιχεῖο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν τεχνῶν. Καὶ ἡ ζωγραφική, πρώτη καὶ καλύτερη ζωντανὴ ἔκφραση τῶν καλλιτεχνικῶν διωμάτων τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζει μεγάλη περίοδο ἀκμῆς. Διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν μέχρι τώρα μεγάλην Ἰταλικὴν καὶ ἄλλην καθολικὴν τέχνην σὲ σημεῖα ζωτικῆς σημασίας: Ἁπλὸ τὸ ἐπίσημο θρησκευτικὸ δόγμα τῆς χώρας, ὁ Προτεσταντισμός, δὲν ἐξυπακούει τὴν ἐσωτερικὴ διακόσμηση τῶν ἐκκλησιῶν. Ἔτσι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους παράγοντες, ὁ θρησκευτικός, ποὺ ἐδημιούργησε τὰ μνημειώδη ἀριστουργήματα τοῦ Ραφαὴλου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου, ἐλλείπει **ἀπὸ** τὴν **Ὁλλανδικὴ** ζωγραφικὴ καὶ οἱ ζωγράφοι, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικὸ στρέφονται **στὴν** ἁπλούστερη ἀρχιτεκτονική. Οἱ πίνακες εἶναι μικροί, **στὰ μέτρα** μᾶλλον τῆς ἰδιωτικῆς χρήσης, ἀφοῦ καὶ τὰ σπίτια εἶναι μικρὰ καὶ στενά, πιὸ ἁπλά, πιὸ προσωπικά, χωρὶς τὸ φανταχτερὸ μεγαλεῖο τῶν «παλάτζι» τῆς Φλωρεντίας, ἢ τῶν φανταχτερῶν ἐπαύλεων τῆς Ρώμης. Καὶ συμβαδίζουν τὰ θέματα: Ἡ προσοχὴ στρέφεται στὸν ἄνθρωπο — ἀφθονοῦν **οἱ** προσωπογραφίες, στὸ τοπίο, στὴν ἐσωτερικὴ σκηνή, παρὰ στὸ μεγάλο πλάνο τῆς ἐπιβλητικῆς θρησκευτικῆς ἢ μυθολογικῆς κοσμογονίας. Μὲ λίγα λόγια **ἡ τέχνη τῶν** χρωμάτων διέρχεται **ἕνα** σημαντικὸ στάδιο ἐξανθρωπισμοῦ. Μὲ προσγειωμένο τὸ βῆμα, **μὲ τὸ** αἰσθητήριο στραμμένο στὰ καθημερινὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, στὴν ἀγάπη, στὴν οἰκογένεια, στὸ φυσικὸ περιβάλλον, **ὁ** Ὁλλανδὸς ζωγράφος οἰκοδομεῖ τὴν προσφορά του μὲ ἄνεση **καὶ** φυσικότητα, χωρὶς τὴν ἐκζήτηση, καὶ τὴν ἐπιτηδευμένη ὑψιπέτεια γνωστῶν καλλιτεχνῶν.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα ἐκλήθηκε ὁ Ρέμπραντ νὰ προσφέρει τὴν τελείωση τῆς δικῆς του μεγαλοφυΐας. Διερχόμενοι τὰ περιστατικὰ τῆς ἐξωτερικῆς βιογραφίας τοῦ καλλιτέχνη, δὲν παρατηροῦμε καμμιὰ ἀπότομη ἔκλαμψη στὴν πορεία τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀνάπτυξης. Ὡρίμασε στάδιο μὲ στάδιο τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν αἰσθητικὴ τῆς τέχνης του, περνώντας μέσα ἀπὸ τὴν κάμινο τῆς ἀνθρώπινης δοκιμασίας — πέθανε ἡ γυναίκα του Σάσκια — ἐπανειλημμένο θέμα στοὺς πίνακές του τὰ τρία παιδιά του, γνώρισε καὶ ξαναγνώρισε τὸν ἔρωτα, τὴν οἰκονομικὴ ἄνθηση, καὶ μὲ λίγα λόγια ἔζησε τὴν κοινὴ περιπέτεια τῶν θνητῶν, μὲ τὸ ὀξύτερο αἰσθητήριο τῆς πάντα πιὸ εὐαίσθητης καὶ πιὸ ἀφυπνισμένης καλλιεχνικῆς προσωπικότητας.

Γι' αὐτὸ καὶ στὰ πρῶτα ἔργα τοῦ ζωγράφου δὲν διακρίνεται τίποτε τὸ ἰδιαίτερο, τίποτε τὸ πρωτότυπο ἢ τὸ συναρπαστικό, τὸ ὁποῖο προάγγελε τὸ λαμπρὸ καὶ παγκόσμιο τῆς μεγάλης καὶ ἀνυπέρθετης προσφορᾶς του. Ἄλλωστε καὶ τὰ πρῶτα μαθήματά του τὰ πῆρε στὸ Ἀμστερνταμ ἀπὸ τὸν ζωγράφο Λάσεμαν, καλλιτέχνη ἄσημο μᾶλλον, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα μόνο ἕνα στοιχεῖο χαρακτηριστικὸ τῆς μεγάλης καινοτομίας ποὺ ὁ Ρέμπραντ θὰ ἐπραγματοποιοῦσε περιέχουν : τὴν ἀντίθεση τῆς σκιᾶς καὶ τοῦ φωτός.

Τὸ πρῶτον ὅμως σημαντικὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη ποὺ ἐσημείωσε μεγάλο καὶ οὐσιῶδες βῆμα στὴν προσωπική του σταδιοδρομία ἦταν τὸ «Μάθημα Ἀνατομίας», ποὺ ἐζωγράφισε κατὰ παραγγελία τοῦ περίφημου χειρούργου Νικολάου Τούλιο. Τὸ θέμα τοῦ πίνακα ζωντανό, ρεαλιστικό, ἀπηλλαγμένο ἀπὸ ὁποιαδήποτε συμβατικὴ ὡραιοποίηση. προσφέρει στὸ νεαρὸ ζωγράφο τὴν εὐκαιρεία νὰ τοῦ δώσει ὅση πιὸ πολλὴ μποροῦσε δύναμη καὶ πρωτοτυπία. Τὸ πτῶμα παρουσιάζεται σὲ ὅλη του τὴ γυμνή, ἀνατριχιαστικὴ λεπτομέρεια. Καὶ τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν παρακολουθοῦν τὸ μεγάλο δρᾶμα τῆς φθορᾶς μὲ ἀγωνία καὶ πάθος γεμάτα ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ τὸ δέος τῆς ψυχῆς ποὺ ἀντικρύζει τὴν προσωρινότητα μέσα στὸ μεγαλεῖο τῆς ἀθανασίας. Μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ καθηγητῆ, ψυχρὸ καὶ ἐπαγγελματικό, παραμένει νὰ ὑπενθυμίζει τὸ ἀναπόφευκτο τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Τὸ φῶς **που** παιγνιδίζει **στὰ** πρόσωπα **καὶ** στὰ πράγματα **τοῦ** ἔργου τονίζει τὴν ἔκφραση **τοῦ** αἰσθήματος, καὶ προαγγέλλει τὴν μεγάλη ἀλλαγὴ ποὺ θὰ πλημμυρίσει τὰ κατοπινὰ ἔργα τοῦ ζωγράφου. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ρέμπραντ **ποὺ ἔδωσαν μὲ τὸν** πιὸ ἀριστουργηματικὸ τρόπο τὴν τεχνικὴ τῆς φωτοσκιάσεως, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν τελειοποίησε», εἶναι ἡ «Νυχτερινὴ Περίπολος», σύνθεση σὲ μυστηριώδη ἀτμόσφαιρα, ποὺ πολλὲς ἀντιγωμίες καὶ **πολλὴν ἀντίδραση** ἐπροκάλεσε, ὁ «Ἀγαθὸς Σαμαρείτης», ἡ «Ἐσθήρ», οἱ «Σύνδικοι», καὶ πολλὲς προσωπογραφίες. μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δικές του.

Οἱ διαβαθμίσεις τοῦ φωτὸς ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ Ρέμπραντ ἀποτελοῦν τὸ βαθύτερο μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἔργων του. Ξεπερνώντας τὸ κλασσικὸ κιαροσκοῦρο, ξεπερνώντας ἀκόμα καὶ **τὴν** πιὸ πρωτοποριακὴν ἀντιπαράθεση τῆς ἐλαφρᾶ φωτισμένης σκιᾶς, μὲ τὸ κάπως μουχρωμένο φῶς ποὺ ἐπραγματοποίησε ὁ Ἰταλὸς Καραβάτζιο καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι του, ὁ Ρέμπραντ, **διθίζει** τὴν παλέττα του μέσα στὴν χρυσὴ ἄγνη τοῦ Ὁλλανδικοῦ τοπίου. Κι' ἀπ' **ἐκεῖ** φτειάχνει τὴν προσωπική του παράδοση στὴ δομὴ τῆς σύγχρονης του ζωγραφικῆς. Τὸ φῶς περιλούζει τὰ πάντα, χύνεται σὰν νυστέρι ὁμορφιᾶς καὶ πάθους σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς ἔμπνευσης. Καὶ ὁ δημιουργὸς πραγματοποιεῖ ἕνα ξευγάρωμα τοῦ φωτός. καὶ τῆς σκιᾶς πρωτόφαντο. Εἶναι σὰ νὰ πέφτει τὸ παραπέτασμα ποὺ χώριζε ὡς τώρα τὰ διαμερίσματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, τὸ ὑψηλό καὶ τὸ χαμηλό, τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ ἐνστικτῶδες, τὸ ἀσπρόμαυρο ἀγγελικὸ κτῆνος, ὁ ἄνθρωπος τῆς παράδοσης ποὺ πάλαιψε μέσα ἀπὸ τὴν ὑπέροχη ἀποκάλυψη τῆς Ἀναγέννησης, βρίσκει ἐπὶ τέλους τὴ δικαίωσή του. Ἕνα κρᾶμα, μιὰ πάστα ἀδιαχώριστη ἀπὸ φωτισμένες σκιὲς καὶ μουντὲς λάμψεις γεμίζουν τώρα τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Εἶναι ἡ πρώτη καμπάνα τοῦ συμανισμοῦ. Τὸ πρῶτο σήμαντρο, **γιὰ** τὴν σωστὴ ἀξιολόγηση **τοῦ** ἀνθρώπου, σὰν ἄτομο **μὲ** ἐλλείψεις, ἀλλὰ καὶ μὲ πιθανότητες ἀπεριόριστες. Εἶναι πάνω **ἀπ' ὅλα** ἡ ἀξίωση τοῦ ἀνθρώπου **νὰ** ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτό **του** ἐλεύθερα. χωρὶς δεσμοὺς τυπικοὺς καὶ ἀλύγιστους ποὺ **ἐπιβάλλει ἡ** παράδοση τῆς τέχνης **καὶ** τῆς Ἱστορίας. Εἶναι ἡ πρώτη **ἀστραπὴ** σ' ἕνα ὁρίζοντα **ποὺ σὲ** λίγες δεκαετηρίδες θὰ σειόταν κατάκορφα ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς ἀλλαγὲς τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης.

Κοσμογονικὲς ἀλλαγὲς ποὺ ἐκφράζονται μέσα στὸ ἔργο τοῦ Ρέμπραντ μὲ μιὰ ποίηση, ἕνα πάθος καὶ μιὰ ἀνθρωπιὰ ἀπαράμιλλη. Καὶ στὰ ἔργα ποὺ βάσισε στὴ θρησκευτικὴ παράδοση ὅπως οἱ πολλοὶ προγενέστεροί του, ὅπως τὴν «Ἀποκαθήλωση», τὴν «Σταύρωση», τὸν «Ἰησοῦ καὶ τοὺς Ἐμπόρους», ἀλλὰ καὶ στὰ ἄλλα, τὰ πιὸ πεζά. τὰ πιὸ ἀνθρώπινα δημιουργήματα του, ὅπως τὴν «Μπετσαμπὲ» (Λουβρο). τὴν «Χέντριτζ Στόφελ» (Ἐδιμβούργο), ἢ τὴ «Γυναικα κοντὰ στὸ τζάκι», ὁ Ὁλλανδὸς ζωγράφος πραγματοποιεῖ πάντα τὴ διπλὴ ἑρμηνεία ποὺ ἐπιβάλλει ἡ Τέχνη στοὺς διαλεγτούς: τὴν ἑρμηνεία τοῦ δικοῦ του κόσμου, μὲ τὴν ἀλάθητη δική τους σφραγίδα, καὶ τὴν ἑρμηνεία ὅμως ταυτόχρονα τῆς μεγάλης Ἱστορικῆς ἐπιταγῆς: φῶς στὴν ἀνθρώπινη ψυχοσύνθεση, φῶς στὴν ἔκφραση, ἐλευθερία στὴν ἐξωτερίκευση τοῦ ἀνθρώπινου συναισθήματος. Φυσικότητα ποὺ σύντομα θὰ ὁδηγοῦσε τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀναιμέτρηση τοῦ ἀναστήματος μὲ τὶς συνθῆκες του, καὶ στὶς σαρωτικὲς ἀλλαγὲς τοῦ ἐπερχόμενου 18ου αἰῶνα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΥΔΡΟΚΕΦΑΛΟΣ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ 2.000 Μ.Χ.;

Ἡ «Ἀναδημιουργία τῆς προσωπικότητας» καὶ τὰ σημερινὰ δεδομένα.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πυκνώνουν ὁλοένα οἱ προβλέψεις γιὰ τὸν πολιτισμὸ ποὺ μᾶς περιμένει ὕστερα ἀπὸ λίγες δεκαετίες. Ἀπο τὰ ἔντυπα ὁλου τοῦ κόσμου διαβάζουμε γιὰ τὴν θαυμαστὴ ἐπανάσταση ποὺ θὰ μεταβάλει τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν μας σὲ εὐλογία παραδείσου. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ὀχληρότητα τῆς ἐργασίας, μακάρια μακροβιότητα, ἔλεγχος πάνω στὴν σκέψη καὶ στὴν ἐνέργεια, ἀπεριοριστη δύναμη ἐπικοινωνίας καὶ ταχύτητα ὁράσεως χάρη στὸν ἠλεκτρονικὸ αὐτοματισμό, ἕνας κόσμος τέλος παντων γεμάτος ἀπὸ τὰ ὡραιώματα ποὺ τωρα ἐκκολάπτει ἡ ἀνθρώπινη προσπάθεια, ἢ μπορεῖ καὶ ἡ φαντασία;

Διαβάζουμε πάντως, ἀνάμεσα στὰ πολλὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα, ἀπὸ ἄρθρο τοῦ «Espresso», (ἀνατύπωση «Ταχυδρόμου» 7ης Ἰουνίου): «Ἡ δεύτερη φάση (τῆς βιολογικῆς ἐπανάστασης) θὰ συμπέση μὲ τὸ ἔτος 2000. Θὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐκτεταμένες πνευματικὲς μεταβολὲς καὶ ἀπὸ δυνατότητες ἀναδημιουργίας τῆς προσωπικότητος· ... δημιουργία ζώων μὲ γονιμοποίηση ἐξωσωματικὴ ἢ μὲ παρθενογένεση... διασταυρώσεις ἀνθρώπων μὲ ζῶα... τὴν παραγωγὴ ἀνθρωπίνων πλασμάτων στὸ ἐργαστήριο ἢ μὲ παρθενογένεση... τὴ δημιουργία διασταυρώσεων μὲ μηχανήματα καὶ τὴν ἀπεριόριστη ἀναβολὴ τοῦ θανάτου».

Κι' ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ μυαλό μας τρέφεται λαίμαργα μὲ τὸ μεγαλεῖο ἑνὸς κόσμου ἄφθαστης ὁλοκλήρωσης, σταματοῦν ξαφνικὰ καὶ μυαλὸ καὶ αἰσθήματα μπροστὰ σὲ γραμμὲς σὰν τὶς πὶο πάνω μὲ δέος πρῶτα, κι' ὕστερα μὲ ἀπορία καὶ τελικὰ μὲ ἀγωνία.

Σπαράζει μέσα μας ὁ homo sapiens μ' ἀποστροφὴ μπροστὰ στὴν τερατώδη προφητεία: «διασταυρώσεις ἀνθρώπων μὲ ζῶα». Καὶ διερωτώμαστε: Διαβάζουμε πράγματι προβλέψεις γιὰ ἕνα τελειότερο πολιτισμό, ἢ μήπως ἔπεσε στὰ χέρια μας καμμιὰ σελίδα τροπικῆς περιπετειας, γεμάτη ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ τὸ πάθος ὑπάρξεων καὶ καταστάσεων πρωτόγονων; Κι' ἡ ἀποστροφή μας ἀμέσως μετατρέπεται σὲ σπαραγμὸ στὴν ἐπόμενη πρόβλεψη: «παραγωγὴ ἀνθρωπίνων πλασμάτων στὸ ἐργαστήριο». Καὶ καταθέτουμε τὰ ὅπλα τῆς μάχης γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον γιὰ τὰ παιδιά μας, φοροῦμε στάχτη στὸ κεφάλι, καὶ σύρνουμε τὸ θρῆνο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ὁ χρόνος τοῦ ζητᾶ πιὸ πολλὲς θυσίες ἀπ' ὅτι τοῦ ἐπιτρέπει ἡ κοινωνική του μοῖρα.

Τώρα βρισκόμαστε στὸ κατώφλι τῆς νέας ἐποχῆς. Οἱ νέες ἀξίες ποὺ προβάλλουν ἔντονα στὸν ὁρίζοντα, μπορεῖ νὰ σκορπίζουν τὴν σύγχιση, τὴν ἀβεβαιότητα, τὴν ἀντίφαση. Μπορεῖ νὰ σείουν ἐκ θεμελίων κοσμοθεωρίες, θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις, ἤθη καὶ ἔθιμα. Σείουν ἀκόμη ἐκ θεμελίων, τὴ σημερινὴ ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Ὅ,σοη, ὅμως, ἀναστάτωση κι' ἂν φέρνουν στὸ ἀνθρώπινο ψυχοσύνολο, δὲν ἔχουν καταφέρει ἐν τούτοις μέχρι σήμερα νὰ ἀναπροσανατολίσουν ὁριστικὰ καὶ ριζικὰ τὸν ἄνθρωπο: παραμένει μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση τὸ μεγάλο θυμικὸ πλέγμα ποὺ ἐὰν δὲν ἐπιβάλλεται τοῦ νοητικοῦ τμήματος στὴν ἀνθρώπινη ψυχοσύνθεση τῶν πιὸ ἐξελιγμένων λαῶν, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ἀνεξίτηλο μέρος τῆς μέσης ἀνθρώπινης ἐκδήλωσης καὶ ἐνέργειας. Ἀφήνουμε βέβαια κατὰ μέρος τοὺς ἄλλους λαούς, τὰ ἑκατομμύρια τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ὅπου οἱ γεωγραφικές, οἰκονομικὲς καὶ πολιτιστικὲς συνθῆκες δὲν εὐνόησαν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ νοητικοῦ στοιχείου, ὑπεράνω τοῦ θυμικοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα, ἑκατομμύρια ἄνθρωποι νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τους μὲ τὸν μηχανισμὸ τοῦ συναισθήματος ἀντὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

Μ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν πραγματικότητα ἀντιμετωπίζουμε ἐμεῖς, ἡ σημερινὴ γενεά, τὴν πρόκληση καὶ τὴν ἐντολὴ τῆς ἐπιστήμης νὰ μεγαλώσουμε παιδιὰ ποὺ νὰ δεχτοῦν, νὰ ἀφομοιώσουν καὶ νὰ ζήσουν τὸ νέο πολιτισμὸ μὲ τὰ ἐπιτεύγματα ποὺ τοὺς ἐπιφυλάσσει. Κι' αὐτὰ τὰ ἐπιτεύγματα δὲν εἶναι, ὅπως εἴδαμε μονάχα οἱ ἐλπιδοφόρες ἐν κα. ριζοσπαστικὲς ἀλλαγὲς στὴ καθημερινὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἀλλαγὲς ποὺ θὰ ἀλαφρύνουν τὸν ἀνθρώπινο μόχτο, ποὺ θὰ καταργήσουν τὰ τεχνητὰ φράγματα μὲ τὴ συναδέλφωση τῆς ἀστραπιαίας ἐπικοινωνίας, ποὺ θὰ προεχτείνουν τὴν ἀνθρώπινη ζωή. Εἶναι κι' οἱ ἄλλες. Οἱ ἄλλες ἀλλαγὲς γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ λέμε ἀπὸ τώρα στὰ παιδιά μας: Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ δημιουργήσετε οἰκογένεια γιὰ νὰ διαιωνίσετε τὴ ζωή. Κι' ἡ ἔλξη σας πρὸς τὸ ἀντίθετο φυλο δὲν εἶναι ἡ προϋπόθεση ἢ το ἑλατηριο γιὰ τὴν διαιωνιση τοῦ ανθρωπινου εἴδους. Μὲ λίγα λογια μπορεῖτε νὰ ἀποδυθεῖτε σ' ενα οργιο ἀχαλινωτο ερωτισμοῦ, χωρις φοβο για συνεπειες, και χωρις νὰ βλέπετε στὸν συντροφό σας τιποτ' ἄλλο παρὰ ἕνα συμπαικτη στὶς ἐνστικτώδεις ἐκδηλώσεις σας. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ δημιουργοῦνται κατὰ βούληση, καὶ κατὰ περίσταση. κι' ὄχι κατὰ συνθήκην. Χρειάζονται δεκα Αἰνσταῖν στὸν κόσμο; Ἑτοιμοι, ἀπὸ τὸ ἐργαστήριο σὲ ἀπίστευτα ἴσως, εἰς συντομία, χρονικὰ διαστήματα. Τόσοι Μπετόβεν; Τόσοι μέσοι ἀνθρωπάκοι γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πεζὴ ρουτίνα τῆς καθημερινῆς ὕπαρξης; Καὶ θὰ λέμε στὰ παιδιά μας. Τὰ ζῶα; Δὲν εἶναι κατώτερες μορφὲς ὕπαρξης ποὺ πρέπει νὰ προστατεύετε καὶ νὰ βοηθᾶτε πρὸς τὸ δρόμο τῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς τελειοποίησης τῶν δυνατοτήτων τους. Εἶναι μονάδες μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ καὶ νὰ προβεῖ σὲ γενεσιουργὸ ἐπαφή, γιὰ νὰ δημιουργήσει, τί; Ἴσως ξανὰ τὸν φυσικὸ σημερινὸ πιθηκάνθρωπο, καὶ νὰ ἀποδείξει ἔτσι παλινδρομώντας τὶς νεφελώδεις ἀπόψεις τῆς ἐξελικτικῆς κοσμογονίας. Ἔτσι οἱ ἠθικὲς ἀξίες πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς σημερινῆς κοινωνίας θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρηθοῦν ἄρδην. Ἠθικὲς ἀξίες συνδεδεμένες μὲ θρησκευτικὰ δόγματα. Ἠθικὲς ἀξίες συνδεδεμένες μὲ τὴν βιοθεωρία ποὺ θεμέλιωσε μακρόχρονη παράδοση καὶ πολιτισμός. Ταμποὺ καὶ θεσμοί. Γάμος καὶ οἰκογένεια.

Εἶναι ἕτοιμη λοιπὸν ἡ σημερινὴ γενεὰ νὰ γιαλουχήσει τὴν αὐριανή, αὐτὴν ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχει «ἀναδημιουργημένη τὴν προσωπικότητα», μὲ τὶς νέες αὐτὲς ἀξίες; Ἢ μήπως θὰ βρεθοῦμε, ὅπως ἤδη βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ ὀδυνηρὸ φαινόμενο τῆς ρήξης, τῆς διάστασης; Τὰ παιδιά μας, οἱ πολίτες τῆς αὐριανῆς ἐπανάστασης, ἢ καὶ πιὸ μακρόπνοα ἀκόμη, οἱ γονεῖς αὐτῶν τῶν πολιτῶν σπαράζουν δεμένοι στὸ κατάρτι κι' ἄλλοτε σπάζουν τὰ δεσμὰ γιὰ νὰ ἀνταμώσουν τὶς σειρῆνες τοῦ αὐριανοῦ πολιτισμοῦ, δημιουργώντας χάσμα ἀθεράπευτο κι' ἀνεφύρωτο μὲ τὴν παλαιότερη γενεά. Κι' ἄλλοτε συγχισμένα ἀπὸ τὶς πολλὲς φωνὲς δὲν ξέρουν πιὸ δρόμο νὰ πάρουν, ἀκολουθώντας τὴν ὑπερβολὴ τῆς στιγμῆς, τὴν παρόρμηση τῆς ψεύτικης αὐτο - ἐκδήλωσης, γυρεύοντας τὴν ὁλοκλήρωση μέσα σ' ἕνα κόσμο ποὺ ἀρχίζει νὰ ξυπνᾶ πάνω σ' ἕνα ὑφαίστειο νέων δυνατοτήτων.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ νέος πολιτισμὸς τί πολίτες περιμένει ἀπὸ μᾶς; Θὰ καταφέρει νὰ στεριώσει τὸ οἰκοδόμημά του πάνω σὲ γραμμὲς ἰσορροπημένης ἁρμονίας, ἢ θὰ δημιουργήσει μιὰ ὑδροκέφαλη πραγματικότητα, μὲ μιὰ τερατώδη δυσαναλογία ἀνάμεσα στὸ μυαλὸ καὶ στὸ αἴσθημα, ἢ σὲ προέχταση ἀνάμεσα σὲ μιὰ ὁμάδα ὑπεράνθρώπων ποὺ θὰ ρυθμίζουν τὶς τύχες τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἁπλοῦ μέσου ἀνθρώπου ποὺ θὰ βρίσκεται ἀκόμη στὴν μέση ὁδὸ τῆς ἐξισορρόπησης τοῦ συναισθήματος, τοῦ ἐνστίγκτου καὶ τῆς νόησης;

Ἀδυσώπητα τὰ ἐρωτήματα βαραίνουν τὴν συνειδησιακὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θαυμαστό, τρομαχτικὸ αὔριο. Μιὰ πορεία φορτωμένη νέες προοπτικές, κάποτε μεγαλειώδεις, κάποτε ἀπαράδεκτες μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἀνθρώπινης ἀνάπτυξης. Πόσα ἄλματα μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξη μέσα στὶς ἐπερχόμενες λιγοστὲς δεκαετίες; Τόσα ποὺ νὰ ἑτοιμάσουν τὴν ἀνθρωπότητα νὰ δεχτεῖ σὰν ὁμοιογενὲς σύνολο, τὸν ἐργαστηριακὸ ἄνθρωπο, τὴν κατάρριψη τῶν ἠθικῶν καὶ ἱεραρχικῶν φραγμῶν ἀνάμεσα στὶς διάφορες μορφὲς ὕπαρξης; Ἢ τόσα μόνο ποὺ νὰ δημιουργήσουν μιὰ τάξη ἐξάρχουσα ποὺ θὰ ποεσβεύει τὸ καινούργιο, ἐνῶ γύρω ἕνας ὁλόκληρος λαὸς ἀνθρώπων θὰ βλέπει καὶ θὰ ἀπορεῖ, θὰ φρικιᾶ, ἢ θὰ μένει στὸ περιθώριο τῆς παρατήρησης, ἀναζητώντας νέο εἰρμὸ στὶς πράξεις καὶ στὴν ἱστορία του;

Τὸ τρομαχτικὸ γίνεται κάποτε γελοῖο μέσα στὸ πρίσμα τῆς σημερινῆς ἑτοιμότητας. Καὶ δυστυχῶς δὲν μποροῦμε νὰ ἀναφωνήσουμε κι' ἐμεῖς μὲ τὸν φιλόσοφο «Credo quia absurdum». Στὴν πιὸ κρίσιμη ὥρα τοῦ ὁραματισμοῦ μας καὶ πάλι σέρνουμε θρῆνο, ἱερεμιάδα πόνου γιατὶ πλάϊ στὸ ἀγαθὸ ἐπισείεται τὸ σκοτεινό, τὸ ἀπαράδεκτο. Καὶ στὴν πιὸ εὔφορη μας στιγμὴ εὐελπιστοῦμε ὅτι τὸ φῶς τῆς νέας ἐπιστήμης θὰ διώξει, θὰ νικήσει τὰ τερατόμορφα σχήματα ποὺ τώρα ἀχνοπροβάλλουν μέσ' τὸ ἡμίφως, εἴτε αὐτὸ εἶναι τὸ ἡμίφως μιᾶς ἐπαρσιωμένης συνειδησης ποὺ ὁραματίζεται πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα πρέπει, εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ ἡμίφως ποὺ παραμορφώνει τὴν προοπτικὴ καὶ τὰ σχήματα τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

Τσεχοσλοβακία—Κέννεντυ : Τὸ πρῶτο λυκόφως μιᾶς ἐποχῆς

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ τὸν πλανήτη μας ἕνα κῦμα ἠλεκτρισμένης δύναμης. Ἀγγίζουν τὰ καλώδιά του καταστάσεις σὲ διάσπαρτες χῶρες καὶ ἡ σκέψη τρέφεται μὲ ποικίλα ἀποφθέγματα: Ὑπεύθυνες γιὰ τὸ κῦμα τῶν φοιτητικῶν ταραχῶν, οἱ ἡλιακὲς κηλίδες. Καὶ οἱ ψυχολόγοι: Οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς μας ἐπαναστατοῦν ἐνάντια στὴν καλοπέραση καὶ στὴν ἀβεβαιότητα τῆς πυρηνικῆς εὐημερίας. Στὴν δὲ Ἀμερικὴ ὅπου πρὶν λίγες ἑβδομάδες ἐσυγκλόνισε τὸ παγκόσμιο ἡ δολοφονία ἑνὸς ἀκόμη Κέννεντυ, ἀκούστηκαν πάλιν οἱ φωνὲς τῶν αἰτιολόγων: σκοτώνουν γιατὶ εἶναι ψυχικὰ ἀνώμαλοι. Σκοτώνουν σύμβολα ἐξουσίας γιὰ νὰ ἀντισταθμίσουν τὴν μηδαμινότητά τους. Τώρα πιὸ πρόσφατα, ἕνα νέο ξέσπασμα ἀπασχολεῖ τὴ σκέψη: τὸ φούντωμα στὴ Τσεχοσλοβακία, ἐνάντια στὴν πολιτικὴ ὑποταγὴ πρὸς τὸ Ἀνατολικὸ καθεστώς. Ἕνα φούντωμα γιὰ τὸ σβύσιμο τοῦ ὁποίου μόνο ἡ χρήση τῆς βίας καὶ πάλιν θὰ φέρει ἀποτέλεσμα, ἂν πρόκειται νὰ ἀποσοβηθεῖ καὶ ἄλλο σχίσμα μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Ἀνατολικοῦ μπλόκ.

Κοντὰ σὲ ὅσα ἔχουν γραφτεῖ γιὰ τὸν φόνο τοῦ Ρόμπερτ Κέννεντυ, θὰ ἦταν ἴσως περιττολογία ἡ ἐπανάληψη ὁποιαδήποτε νευρολογία μας. Ἄλλωστε τὸ οὐσιαστικὸ ποὺ πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπώλεια μιᾶς πολιτικῆς προσωπικότητας τόσον ἔντονης ὅσον ἐκείνης ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα ἔκλαψε τὸν Νιόβρη τοῦ '63, εἶναι ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν Κέννεντυ δὲν σταματᾶ μὲ τὸ τέρμα τῆς φυσικῆς τους ὕπαρξης. Εἶναι μιὰ ὑποβὴκη πνευματικὴ ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ἀγωνίζεται νὰ ἀφομοιώσει καὶ νὰ ἐφαρμόσει μέσα στὶς δεκαετίες ποὺ ἔρχονται. Οὔτε ἄλλωστε θὰ ἐπιχειρήσουμε τὴν ἀνατομία τῆς νέας ἔκρηξης πίσω ἀπὸ τὸ Σιδηροῦν Παραπέτασμα. Τὸ ὅλο θέμα δὲν ἔκλεισε ἀκόμα, καὶ ἡ ὅλη ἔκφανσή του γιὰ μᾶς δὲν ἐνέχει τόσον πολιτικὴ σημασία, ὅσον ἠθικο-κοινωνικὲς μᾶλλον προχετάσεις, τὶς ὁποῖες θὰ δοῦμε σὲ ἕνα σχετικὸ παραλληλισμὸ μὲ τὴν ὑπόθεση Κέννεντυ. Γιατὶ τὰ δυὸ αὐτὰ γεγονότα τόσο ἀνόμοια μεταξύ τους, μπορεῖ ἐξωτερικὰ νὰ μὴ προσφέρουν ἔδαφος γιὰ πολλὴ σύγκριση. Ὅταν ὅμως ἐξετασθοῦν λίγο βαθύτερα, πολλὰ συμπεράσματα μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ μιὰ πολιτικὴ δολοφονία στὴ Δύση καὶ μιὰ πολιτικὴ ἀποσκίρτηση στὴν Ἀνατολή.

Δὲν ξεχνοῦμε ἄλλωστε ὅτι τὰ δυὸ ἡμισφαίρια συναντηθήκανε ξανὰ στὴν γραμμὴ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἔκφρασης, τὸ 1963 μὲ τὴν δολοφονία τοῦ Τζὼν Κέννεντυ καὶ μὲ τὴν καθαίρεση τοῦ Νικήτα Κροῦστσεφ. Τώρα ἡ βία χτύπησε ξανὰ καὶ σχεδὸν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Μ' ἕνα τρόπο ποὺ ζεγυμνώνει τὶς ἀδυναμίες δυὸ καθεστώτων, ἀποκαλύπτει τὰ κενά τους, καὶ ταυτόχρονα σημαίνει τὶς ἀλλαγὲς ποὺ ἐπιβάλλει τὸ σούρουπο μιᾶς ἱστορικῆς στιγμῆς, σὲ δύση καὶ σ' ἀνατολή.

Κεντρικὸς ἄξωνας, καὶ συνισταμένη τῶν δυὸ ἐπεισοδίων παραμένει ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ἡ ἐξέλιξη τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς πολλὲς προσωπικὲς ἐλευθερίες ποὺ ἐπιτρέπουν τὰ καπιταλιστικὰ καθεστῶτα, ἔχει δώσει στὸν πολίτη μεγάλο πεδίο ἰτομικῆς δράσης καὶ ἔκφρασης — ἀφήνουμε τοὺς Νέγρους ποὺ ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο πρόβλημα. Χωνευτήρι τεράστιο, ἡ Ἀμερικανικὴ πολιτεία δέχεται στοὺς κόλπους της ἀνθρώπους διαφόρων φυλῶν, χρωμάτων, καταγωγῆς. Μόνο ποὺ ὑπεράνω αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων δὲν ὑψώνεται τὸ ἰσοπεδιστικὸ ἔμβλημα τῆς πολιτικο-κοινωνικῆς ἀποξυλοταρχίας. Ἀφήνονται οἱ πολίτες ἀνοιχτοὶ στὴν ἐπίδραση ἰδεολογικῶν ρευμάτων, τρεχουσῶν ἀντιλήψεων, συγκρουομένων προσωπικῶν ἢ φυλετικῶν συμφερόντων. Καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀντίδρασης ἢ τῆς ἀφομοίωσης ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ ἀντίσταση τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη ἐπιλεκτικότητα τῆς μονάδας. Καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα συγχισμένη ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίο τοῦ σύγχρονου ἄγχους γίνεται πρόσφορο ἔδαφος γιὰ τὸν ἀτομικὸ παραλογισμό, γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἔκρηξη. Καὶ ἡ ἀτομικὴ ἔκρηξη εὔκολα παίρνει τὴ μορφὴ τῆς φυσικῆς βίας, σὲ μιὰ χώρα ὅπου οἱ πολλὲς ἐλευθερίες ἐπιτρέπουν καὶ τὴν ἀνεμπόδιστη διάδοση τῶν δολοφονικῶν ὅπλων. Καὶ μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ἀναδείχτηκαν ὁ Λὴ Ὄσβαλντ, ὁ Ἔλ Ραίη, καὶ στὶς 4 Ἰουνίου ὁ Σιρχὰν Μπισάρα Σιρχάν.

Ἔφτασε λοιπὸν ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, στὸ ἡγετικὸ κράτος τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, σὲ κατακόρυφο πιὰ κίνδυνο. Ἀφοῦ παρέχονται οἱ εὐκαιρίες σὲ παρέχονται οἱ εὐκαιρίες σὲ ἀνθρώπους ἀσήμαντους νὰ κατεδαφίζουν πύργους ἐλπίδας ὅπως ἦταν οἱ Κέννεντυ καὶ ὁ Λοῦθερ Κίνγκ, μιὰ ἄλλη ὁδὸς αὐστηρότερη πρέπει νὰ χαραχθεῖ, ἕνας ἄλλος ἔλεγχος ἐντονώτερος πρέπει νὰ ἐξασκηθεῖ πάνω στὶς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου. Καὶ τὸ πρῶτο βῆμα γίνεται μὲ τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ἔλεγχον πάνω στὶς πωλήσεις τῶν ὅπλων. Πόσες δολοφονίες θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ γίνουν πρὶν μπεῖ αὐτὸς ὁ ἔλεγχος σ' ἐφαρμογή, ἂν μπεῖ, ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔχει τόση σημασία. Σημασία ὅμως ἔχει ἡ κοινὴ συνείδηση ποὺ ἔχει ἀρχίσει νὰ διαμορφώνεται σχετικὰ μὲ τὴν ὁλέθρια ζημιὰ ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει στὸ ἐθνικὸ καὶ στὸ ἀνθρώπινο σύνολο, τὸ ἄτομο, ὅταν ἀφήνεται ἀπεριόριστα ἐλεύθερο στὶς πράξεις του, ἐλεύθερο νὰ ὑπακούει σὲ παρορμήσεις ποὺ ἀποστεροῦν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ δοκοὺς τόσον σημαντικούς, ὅσο ὁ δολοφονημένος γερουσιαστής.

Καὶ στὴν Τσεχοσλοβακία ἡ ἴδια συνειδητοποίηση συνεχίζεται, ἀλλὰ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀντίθετη ἐντελῶς κατεύθυνση. Τὸ ὁλοκληρωτικὸ καθεστὼς τοῦ Κομμουνισμοῦ δέχεται μὲ τὴν ἀποσκίρτηση τῆς χώρας αὐτῆς πλῆγμα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα. Οἱ δηλώσεις ποὺ ἔγιναν σχετικὰ μὲ τὴν ἀξίωση τῆς Τσεχοσλοβακίας γιὰ ἀποδέσμευση ἀπὸ τὴν Ρωσσικὴ τροχιὰ εἶναι σαφέστατα ἐνδεικτικές: σοσιαλιστικὴ δημοκρατία μὲ κατοχύρωση τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Εἶναι παραδεγμένη ἡ ὑποταγὴ τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας στὰ ἀπολυταρχικὰ καθεστῶτα προκειμένου νὰ ἐπιβιώσουν καὶ νὰ πετύχουν τοὺς πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς στόχους τους. Ἦρθεν ὅμως ἡ στιγμὴ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποσκιρτήσει, νὰ ζητήσει νὰ σπάσει δεσμά, νὰ ζητήσει νὰ ἀφήσει πιὸ ἐλεύθερο, πιὸ ἀδέσμευτο τὸν ἑαυτό του. Ἡ στιγμὴ αὐτὴ ξανάρθε μὲ τὴν Οὐγγαρία. Ἡ διαφορὰ ὅμως τώρα εἶναι ἔντονη καὶ χαρακτηριστικὴ τοῦ κρίσιμου σταδίου ποὺ διέρχεται ἡ Ρωσσικὴ κυριαρχία: Στὴν Οὐγγαρία τὸ Κρεμλῖνο ἐχρησιμοποίησε τὴ βία ἀστραπιαία, ἀμείλικτα γιὰ νὰ ὑποτάξει τὴν ἐξεγερμένη πολιτεία, τὴν ἐπαναστατημένη προσωπικότητα. Στὴν Τσεχοσλοβακία, ἡ βία δὲν χρησιμοποιήθηκε ἀκόμα, τὰ Ρωσσικὰ στρατεύματα ἀποχωροῦν, προδιαγράφονται συνομιλίες μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, καὶ ἡ Ρωσσία δέχεται προειδοποιήσεις νὰ ἀποφύγει τὴν χρήση βίας, ἂν δὲν θέλει νὰ χάσει ἔδαφος καὶ πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς — στὴ συνείδηση τοῦ σύγχρονου πολιτισμένου ἀτόμου. Ἀλλὰ χρειάζονται οἱ προειδοποιήσεις; Ἡ Ρωσσο-Κινεζικὴ διάσταση δὲν εἶναι ἀρκετὴ προειδοποίηση, ἀλλὰ ἴσως καὶ ἀρκετὴ ἔνδειξη ὅτι δὲν θὰ χρησιμοποιηθεῖ τελικὰ ἡ βία; Ὁ πρῶτος φανατισμὸς σχετικὰ μὲ τὴν ἀμετάκλητη ἐφαρμογὴ τῆς κομμουνιστικῆς ἰδέας πέρασε σὲ ἠπιώτερα στάδια στὸ πάτριον ἔδαφος. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σχίσμα μὲ τοὺς θερμοκέφαλους νεοφώτιστους τοῦ Μάο.

Μπορεῖ λοιπὸν ἡ Ρωσσικὴ ἡγεσία νὰ ριψοκινδυνεύσει ἕνα δεύτερο σχίσμα μὲ τὰ λοιπὰ κράτη μέλη της; — ἡ Τσεχοσλοβακία δὲ θὰ μείνει χωρὶς συνέχεια. Ἀσφαλῶς ὄχι, γιατὶ ἂν τὸ κάνει θὰ κλίνει πρὸς τὶς γραμμὲς τοῦ Κινεζικοῦ κόμματος καὶ θὰ μείνει ἔτσι ἡ πιὸ φιλελεύθερη γραμμὴ ποὺ ἀκολουθεῖ — τὴν τελευταία πενταετία - δεκαετία χωρὶς συνέπεια.

Ἔτσι λοιπὸν φτάνουμε στὸ λυκόφως μιᾶς ἐποχῆς, μέσα στὸ ὁποῖο διαδραματίζονται δυὸ εἰκόνες μὲ διαστάσεις ποὺ σμίγουν ἀξεδιάλυτα παρὰ τὶς ὀξεῖες διαφορές τους: στὴ Δύση ἡ ὑπερβολικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ὁδηγεῖ στὴν βία, στὴν Ἀνατολή, ἐγκαινιάζεται ἕνας νέος ἀγώνας γιὰ περισσότερη ἀτομικὴν ἐλευθερία, ἀγώνας ἀπὸ τὸν ὁποῖο λείπει καὶ ἐλπίζουμε νὰ λείπει ὡς τὸ τέλος ἡ βία. Καὶ στὰ δυὸ καθεστῶτα, καὶ στὶς δυὸ κοινωνίες ἡ ἱστορία ἐπιβάλλει ἀπολογισμό, ἀναμέτρηση μὲ τὴν στιγμή, ἀνάπλευσην ἴσως καὶ ἀναμόρφωση.

Πολλὴ δυναμικότητα, πολλὴ δραστηριότητα παρατηρεῖται στὸν πλανήτη μας. Σὲ ποικίλες μορφὲς σὲ πολλοὺς τόπους καὶ πολλὲς κλίμακες.

Στὰ δυὸ αὐτὰ συμβάντα ποὺ ἀπομονώσαμε ἴσως νὰ ὑπάρχει πιὸ πολλὴ βαρύτητα γιὰ τὴν ξαναδημιουργία τῶν δύο κόσμων, γιὰ τὸ καινούργιο συναπάντημα τους σὲ μιὰ νέα σημαντικὴ, ἴσως ἱστορική, καμπή. Μιὰ καμπὴ στὴν ὁποία οἱ μεγάλες ἀντιθέσεις δὲν ἔχουν πιὰ χῶρο γιὰ ἐπιβίωση. Ὁ ἴδιος ὁ χῶρος, ἡ μορφὴ τῶν πραγμάτων, τοὺς ἐπιβάλλει ὄχι πιὰ ἀναμέτρηση ἀλλὰ συμφιλίωση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΤΟΜΟ

Ναρκισσισμός καὶ αὐτοτέλεια

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟΚΑΘΙΣΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ θέμα πανάρχαιο. Τὸ σκηνικὸ κι' οἱ πρωταγωνιστὲς μεταμορφωμένοι. Ἡ πλοκὴ ἐκσυγχρονισμένη καὶ μὲ ἄπειρες λεπτὲς παραλλαγὲς ποὺ καθιστοῦν τὴν ἐξέλιξη ἄκρως ἐνδιαφέρουσα. Πρόκειται γιὰ τὸ πιὸ ἀρχαῖο ἴσως ἀνθρώπινο βίωμα: τὴν ἀμοιβαία ἕλξη τῶν ἀντιθέτων. Μία ἕλξη ποὺ ξεπερνᾶ τὰ ἀνθρώπινα, εἰσδύει στὰ ὑπερβατικά, καὶ βρίσκεται ἀναπόσπαστο ὑπόβαθρο καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν κόσμο τῆς συμπαντικῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ σήμερα δὲ θὰ κανουμε φιλοσοφία, οὔτε μεταφυσική. Θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ κάτι πιὸ ἁπλό, πιὸ καθημερινό. Τὴν ἕλξη ἀνάμεσα στὰ δυὸ φῦλα, τὸν μικρόκοσμο αὐτὸ τῆς μακροκοσμικῆς δημιουργίας, ποὺ ἐκτυλίσσει τὸ δρᾶμα του μέσα σὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ψυχές, ὅλων τῶν ἐποχῶν.

Σ' ὅλα τὰ μεγάλα παραδείγματα τοῦ σφοδροῦ ἔρωτα, τοῦ ἰδανικοῦ ζευγαρώματος ἀνάμεσα σ' ἄντρα καὶ γυναῖκα, ὑπῆρχε — γιατὶ ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἰδιας τῆς ἐνέργειας ὑπάρχει — ἡ ἀναζήτηση καὶ ἡ πλήρωση. Ἡ Εὔα μετάδωσε στὸν Ἀδὰμ τὴν γνώση, ὁ Τριστάνος μαζὶ μὲ τὴν Ἰζόλδην ὑλοποίησαν τὴν μεγαλη σχέση καὶ τὸ μεγάλο κοινὸ ὑποστρωμα τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανάτου — θυσία, ἀφαίρεση, ἐξομοίωση — καὶ ὁ Ρωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλιέττα, ὑπῆρξαν τὸ πρῶτο πρότυπο τοῦ ρωμαντικοῦ ἔρωτα, τῆς ὑποσυνείδητης παρόρμησης τῆς ἐνδόμυχης δίψας γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση μέσα στὴν ἀντίθετη, μέσα στὴν «ἄλλη» ἀνθρώπινη ψυχή. Αὐτοῦ τοῦ ρωμαντικοῦ ζευγαριοῦ ἡ ἀνθρωποτητα κράτησε τὴ συνέχεια γιὰ αἰῶνες ὁλόκληρους μέσα στὴν ἐλάσσονα καὶ στὴ μείζονα ἱστορία της. Μέσα στὶς ἑκατονταετηρίδες ποὺ κύλισαν οἱ ἄνθρωποι, φορεῖς τῆς ἀκατάσχετης ἐπιθυμίας νὰ καθρεφτίσουν τὸν ἑαυτό τους σὲ κάποιον ἄλλο ἑαυτό, ἐσυνέχισαν τὸ παράγγελμα τοῦ πρωτογονικοῦ, τοῦ κοσμογονικοῦ ζευγαρώματος μὲ ἀπείρες προεχτάσεις στὸν κόσμο τῆς ψυχοτροπίας τους. Καὶ μέσα στὴν περιπέτεια τῆς γνωριμίας μὲ τὸ ἄλλο μέλος, ἡ αὐτογνωσία πέρασε ἀπὸ διάφορα στάδια ἐμπειρίας καὶ ἀνάπτυξης.

Ὅταν ὁ Ἱππότης τοῦ μεσαίωνα γονάτιζε μπροστὰ στὴν διαλεχτή του γιὰ νὰ τῆς φιλήσει τ' ἀκροδάχτυλα, ἐδημιουργοῦσε τὴν παράσταση τῆς ἐποχῆς: ὁ δυνατὸς ἄντρας, τῆς δράσης, τοῦ πολέμου καὶ τῆς περηφάνειας, μαλάκωνε μπροστὰ στὴν ἀδύνατη, τρυφερή, στοργικὴ πυργοδέσποινα — μόνο μητέρα καὶ σύζυγο. Μὲ τὸ ζευγάρωμα δὲν ἐπιδιώκετο ἀνταλλαγὴ ἰδιοτήτων. Οἱ ἀντίποδες παρέμεναν στὰ κάστρα τους, καὶ ζοῦσαν ἱκανοποιημένοι ἐξ ἀντικειμένου ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρίσματα ποὺ τοὺς ἐλειπαν, καὶ ποὺ βρίσκανε δίπλα τους σὲ συμπαγῆ ἀλλὰ ἑτεροβίωτη μορφή.

Στὸν αἰῶνα τοῦ ρωμαντισμοῦ per excellence, τὸν αἰῶνα τῆς δαντελλωτῆς Σοπενικῆς μαζούρκας, τῆς τραγικῆς «Λίμνης» τοῦ Λαμαρτίνου, τῆς ἐξαλλης ὑπερβολῆς, τοῦ ἄγριου κυνηγητοῦ τοῦ συναισθήματος ἀπὸ ἕνα Λίστ, μιὰ Σάνδη, ἕνα Μπερλιόζ, οἱ ἰδιότητες ἄρχισαν νὰ γνωρίζουν διαφορετικὲς διαστάσεις καὶ διαφορετικὴ μορφὴ μέσα στὸ χῶρο τοῦ ἐρωτικοῦ ἐναγκαλισμοῦ. Ὁ ἄντρας, τὸ δυνατὸ σκέλος, δὲν ἔβλεπε τὴ γυναῖκα μόνο σὰ σύμβολο ὁμορφιᾶς καὶ ἀγνότητας. Οἱ ἀρετές της δὲν ἦταν ἁπλῶς ἕνα ὁμοίωμα ἀνώτερο μπροστὰ στὸ ὁποῖο θὰ ἀγωνιζόταν γιὰ ν' ἀποθέσει σὰ φόρο τιμῆς τὶς νίκες καὶ τοὺς ἄθλους του. Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς πῆραν πιὸ ἐνεργὴ μορφή.

Γίναν ἐμπνευστριες. Ἡ ἀκτινοβολία τους δὲν ἦταν πιὰ σκεπὴ καὶ καταφύγιο, ἦταν προταγὴ καὶ πρόκληση γιὰ δράση καὶ κτόρθωμα. Ἔτσι δημιουργήθηκε στὴν ἱστορία τοῦ ἔρωτα τὸ νέο πλέγμα τοῦ ἄντρο - γύνου. Οἱ γυναικεῖες ἰδιότητες βγῆκαν ἀπὸ τὸ προσκυνητάρι. Ὁ ἄντρας τὶς γνώριζε πιὰ ἀπὸ κοντύτερα, ἀντλοῦσε ἀπ' αὐτὲς ὅ,τι ἐκείνου τοῦ ἔλειπε. Ἡ ἀφοσίωση τῆς Κλάρα Σοῦμαν στὸ ἔργο τοῦ ἄντρός της, τῆς Γεωργίας Σάνδη στὸν ἄρρωστο Σοπέν, τῆς Ντάνιελ Στέρνι στὸν ἄστατο Λίστ, καὶ τὰ ἔργα ποὺ δημιουργήθηκαν μέσα στὰ πλαίσια αὐτῶν τῶν ζευγαρωμάτων μιλοῦν εὔγλωττα.

Μὲ μεγάλα ἅλματα, γιατὶ ἁπλῶς ἐπιλέγουμε σταθμούς, δὲν κάνουμε ἀνάλυση, φτάνουμε στὴν ἐποχή μας. Σήμερα ποὺ ἡ γυναίκα πέρασε τὴν κάμινο τῆς ἀνεξαρτητοποίησης, κι' ὁ ἄντρες βρῆκε ἀντίποδα ἀντιμέτωπο τὸ ἄτομο, κι' ὄχι ἁπλῶς τὸ θηλυκὸ ἄτομο, σὲ ποιὸ στάδιο βρίσκεται ὁ ἔρωτας; Ἀκόμα φάχνουν τὰ δυὸ φῦλα γιὰ τὸ ἰδεατό, στὸ σύντροφο; Ἀκόμα ἐπιζητοῦν τὸ χρῖσμα τῶν χαρισμάτων ποὺ τοὺς λείπουν, στὸ ἕτερο μέλος τῆς ἐρωτικῆς σύμβασης: Ἀκόμα συνεχίζεται ἡ ἀντικειμενικὴ ἀναζήτηση τῆς τελείωσης, ἡ παρόρμηση γιὰ ὁλοκλήρωση μέσα στὰ συναισθήματα, στὶς σκέψεις στὸ σύνολο μιᾶς ἄλλης ὕπαρξης;

Ἡ ἐποχή μας ἁπλούστευσε τὰ πράγματα. Ὁ ρωμαντισμὸς πῆρε ἄλλο σχῆμα. Τὸ ἄτομο γνώρισε πιὸ πολλὰ γιὰ τὸν μηχανισμὸ τοῦ ψυχο - σωματικοῦ του κόσμου. Διέγνωσε μέσα του πολλὲς ἀπὸ τὶς ἰδιότητες ποὺ πρῶτα ἀναζητοῦσε κι' ἀναγνώριζε ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ἡ κατὰ πλειοψηφίαν τουλάχιστο στὸ ἄλλο ' φῦλο. Ἄντρες καὶ γυναῖκες κατέρριψαν τὸ τεῖχος ποὺ χώριζε τὴν ψυχοσύνθεση τους Ἡ ἑξομοίωση τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης δὲν εἶναι συμπτωματική. Ὁ ἔρωτας, σὰν πράξη βιώσιμη, σὰν πρόθεση ἀτμοσφαιρική, καὶ σὰν ἕλξη ἀπαράβατη ὑπάρχει. Ἐκεῖ ὅπου δίνεται ἀχαλίνωτη διέξοδος στὸ ἔνστικτο, ὑπάρχει κι' ἡ πρώτη μαρτυρία: Τὸ ἄτομο ζητᾶ τὴν ἴδια τὴν ἱκανοποίησή του, σὰν πράξη ὁλοκλήρωσης, ἢ καὶ σὰν ἐμπλουτιστική, ἀφυπνιστικὴ ἐμπειρία, μέσα στὸ ἐνστικτῶδες σμίξιμο. Ἡ κατανόηση, ἡ τρυφερότητα γιὰ τὸ ἄλλο μέλος, δὲν ἀποτελοῦν πιὰ συνειδητὰ δείγματα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς ἐποχῆς. Δὲν γίνονται ψεύτικα ἐλατήρια, προσποιητὲς ἀφετηρίες καὶ στόχοι ἀνεξαφκεῖς καὶ ἑτοιμορροποι. Ἔτσι ἐξηγοῦνται καὶ οἱ πολλὲς διαστροφὲς στὸν τομέα — τὸ ἄτομο κατέρριψε τὴν συμβατικότητα, καὶ εἶναι πιστότατο στὸν ἑαυτό του— ἄλλωστε καὶ ἡ ἐλευθερία ποὺ γνωρίζει εἶναι ἐπίπροσθετος συνεργὸς παράγων. Ἡ ἰδία κατάρριψη τῶν συμβατικῶν φραγμῶν παρατηρεῖται καὶ στὴν πιὸ συμβατική, ἀφ' ἑαυτῆς ἐφαρμογὴ τοῦ ἔρωτα — στὴν σύμβαση τοῦ γάμου. Λιγοστεύουν οἱ γάμοι ἀπὸ τὸ «μεγάλο αἴσθημα», λένε οἱ Ἀμερικανοὶ κοινωνιολόγοι. Πληθαίνουν οἱ γάμοι ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ σύντροφο, καὶ σὰν ἀποτέλεσμα πιὸ διαγωνης «κοινῶν» ἐνδιαφερόντων καὶ προσανατολισμῶν. Ἀλλὰ κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ πολυ - συζητούμενος πυκνὸς ἀριθμὸς τῶν διαζυγίων ἐπιμαρτυρεῖ: τὸ ἄτομο γνωρίζει καὶ σέβεται τὸν ἑαυτό του περισσότερο ἴσως παρὰ ποτέ. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν σταματᾶ μπροστὰ στὰ κοινωνικὰ ταμπού, στὶς συνηθείες καὶ στὶς καταδίκες, προκειμένου νὰ συνέχίσει τὸν ἀγῶνα του γιὰ ὁλοκλήρωση μὲ ἄλλη, ἢ ἄλλες ἐκλογές.

Μὲ ἄλλα λόγια τὸ σημερινὸ ἄτομο, στὴν ἐρωτικὴ του ἐκδήλωση, εἶναι πιὸ πιστὸ στὸν ἑαυτό του. Τὸν γνωρίζει καλύτερα, αὐτὸν τὸν ἑαυτό, τὸν σέβεται περισσότερο, γιατὶ τοῦ ἔχει ἀποκαλύψει περισσότερη γονιμότητα, ἀπὸ ὅσον οἱ προγενέστεροι, ποὺ ἀναζητοῦσαν τὴν συμπλήρωση αὐτῆς τῆς ψυχο - πνευματικῆς γονιμότητας στὸν ἐρωτικὸ συμβαλλόμενο. Ὁ ὑποκειμενισμὸς αὐτὸς εἶναι ἀληθεία ὅτι ὁδηγεῖ σὲ ὑπερβολές. Ἀλήθεια ὅτι οἱ ὑπερβολὲς αὐτὲς ἑρμηνεύονται ἄνετα κάποτε σὰν νοσηρὴ ἐνδοστρέφεια, σὰν ναρκισσισμός. ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐλλείπει τὸ ἐλατήριο τῆς θυσίας, τῆς ἀφοσίωσης, τὸ «δίδειν» ποὺ εἶναι τόσο πιὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «λαμβάνειν». Ὅμως ἀνάμεσα στὶς δυὸ καταστάσεις τοῦ ὑγιειοῦς ὑποκειμενισμοῦ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πληρέστερη ἀνάπτυξη τοῦ ἀτόμου, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἁρμονικώτερο ζευγάρωμα, καὶ τῆς νοσηρῆς αὐτο - ἱκανοποίησης, ποὺ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν ἐπικοδομητικὸ οὐμανισμὸ — ὑγιὲς χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας — βρίσκεται ἡ λεπτὴ κλωστὴ τῆς ἰσορροπίας. Καὶ ἴσως ἡ λεπτὴ αὐτὴ κλωστὴ θὰ ἀποφασίσει πῶς καὶ πότε ὁ Πλατωνικὸς ἔρωτας τοῦ ὁποίου ὅλες οἱ ἄλλες μορφὲς δὲν εἶναι παρὰ διαθλάσεις, θὰ γνωρίσει τὴν ἀληθινώτερη μορφὴ του — τὴν παγκόσμια ἀγάπη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ - Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: «ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ»

ΝΑΣΟΥ ΦΛΟΓΑ: «ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΦΩΤΕΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΝΘΙΜΟΙ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α΄

Καλόδεχτη ἀπ' ὅλον τὸν πνευματικὸ κι' ἐκπαιδευτικὸ κόσμο τῆς Κύπρου ἡ πρωτοποροειακὴ γιὰ τὸν τομέα της ἐργασία ποὺ σταχυολόγησαν οἱ κ.κ. Α. Καραγιώργης καὶ Κ. Χρυσάνθης ἀποτελεῖ ταυτόχρονα ἀφετηρία γιὰ συνεχῆ προσπάθεια καὶ προσφορὰ σ' ἕνα κλάδο τόσο ζωτικὸ ἀλλὰ καὶ τόσο ἀγνοημένο. Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲ νοεῖται δημιουργία λογοτεχνικοῦ αἰσθητηρίου στὸ παιδί, ἂν δὲν τοῦ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ βιώματα τῆς χώρας του μέσα στὶς σελίδες τῶν καλλιτεχνικῶν λειτουργῶν της. Σὲ ἀντίθετη περίπτωση θὰ προσπαθήσει — ἂν διακρίνεται σὰν ὥριμος πολίτης γιὰ πνευματικὴ συγκίνηση — νὰ συμπληρώσει τὰ κενὰ τῆς σχολικῆς κατάρτησης. Ἀλήθειες προφανέστατες ἀσφαλῶς, ἀλλὰ ἀγνοημένες στὴν Κύπρο μέχρι τώρα. Κι' ὁποιαδήποτε ἀλήθεια ἀγνοεῖται, ὅσο κοινότυπη καὶ νὰ εἶναι, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται μέχρις ὅτου γίνει συνείδηση καὶ βίωμα ἔμπρακτο στὴν καθημερινὴ ἐφαρμογή. Εὐχάριστο δὲ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὅπως διαβάζουμε στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου, θ' ἀκολουθήσει σειρὰ τέτοιων ἐκδόσεων ποὺ ν' ἀπευθύνονται στὰ παιδιὰ τῶν' Δημοτικῶν Σχολείων — τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνει καὶ γιὰ τὴ μέση ἐκπαίδευση.

Στὸ «Ἀγαπημένο Κυπριακὸ Διήγημα ,σταχυολογοῦνται δεκαοχτὼ σύντομα διηγήματα καὶ ἄλλα πεζά. Τὰ θέματα ἁπλώνονται ἀπὸ τὴν κλίμακα τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων, ὡς τὶς ἱστορικὲς στιγμὲς τῶν ἐθνικῶν σταθμῶν τῆς πατρίδας μας. Ἐνδεικτικὸ ἐξ ἄλλου τῆς καταλληλότητας τῶν πεζῶν αὐτῶν γιὰ τὰ παιδιὰ στὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται, εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἤδη χρησιμοποιηθήκανε σὲ σχολεῖο μὲ ἐπιτυχία. Κι' ἀσφαλῶς ἡ προσοχὴ τῶν παιδιῶν δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ κρατηθῆ σδιάπτωτη, ὅταν γίνει ἡ κατάλληλη διέγερση τοῦ συγκινησιακοῦ τους κόσμου, μὲ θέματα δεμένα μὲ τὴν ψυχολογία τους καὶ μὲ λογοτεχνικὸ μέσο ἁπλὸ καὶ κατανοητο. Καὶ ἀσφαλῶς θέματα σὰν αὐτὰ ποὺ θίγονται στὸ «Κυπαρίσσι», στὸν «Πυρή», στὸν «Μηνὰ τὸν Ζεβλέκη», καὶ στὸ «Πετράδι τῶν Μελχιὼρ» πάντα δονοῦν τὶς λεπτὲς μας χορδὲς ποὺ στὸ παιδὶ εἶναι φυσικὰ πιὸ ἀνόθευτες καὶ γι' αὐτὸ πιὸ εὐαίσθητες — τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ δέντρο, γιὰ τὸ πουλί, γιὰ τὸ ζῶο, τὴν εὐπείθεια καὶ τὴν ἀφοσίωση στὰ θεῖα. Καὶ τόσον ὁ λόγος ποὺ χρησιμοποιεῖται. ὅσο καὶ τὸ ὅλο κλῖμα ἀνήκουν στὴν συντηρητικὴ παράδοση τὴν ὁποία ἀκολούθησαν οἱ σταχυολογούμενοι συγγραφεῖς. Πράγμα διόλου συμπτωματικὸ ἀσφαλῶς, ἀφοῦ ἡ σταχυολόγηση ἔγινε ἀπὸ τοὺς πιὸ δόκιμους πεζογράφους μας ποὺ ἔγραψαν σὲ φόρμες καθιερωμένες, χωρὶς πειραματισμοὺς ἢ πρωτοπορειακὲς τάσεις. Ἄλλωστε στὸ Κυπριακὸ διήγημα καὶ τῆς πιὸ σύγχρονης ἀκόμη παραγωγῆς δὲν διαγράφεται καὶ πολὺ ἔντονο τὸ κλῖμα τῆς σύγχρονης πεζογραφικῆς τεχνοτροπίας ἢ ψυχογραφίας. Καλὸ ὅμως θὰ ἦταν ἂν στὸ μέλλον ἄλλες τέτοιες ἀνθολογήσεις δὲν παραγνωρίσουν τὴ νεώτερη παραγωγὴ — εἴτε πρόκειται γιὰ πεζό, εἴτε γιὰ ποίηση. Καὶ ἐλπίζουμε, ὅτι ἡ συνέχεια θὰ δοθεῖ σύντομα. Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δὲ ἔχει καθήκον μέγιστο νὰ συντρέξει τὴν ὅλη προσπάθεια. Οἱ σταχυολογούμενοι συγγραφεῖς εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Λουκῆς Ἀκρίτας, Γλ. Ἀλιθέρσης, Α. Λ. Γεωργ. Κυπρολέοντας, Πάνος Ἰωαννίδης. Χρήστος Κάρμιος, Παῦλος Κριναῖος, Ἰάκωβος Κυθρεώτης, Ξάνθος Λυσιώτης Μελῆς Νικολαΐδης, Ἀνδρέας Παυλίδης, Γ. Φιλίππου Πιερίδης. Φῶτος Χ΄΄ Σωτηρίου, Κύπρος Χρυσάνθης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΟΚΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ:
«Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ»
ΡΟΓΗΡΟΥ Γ. ΛΟΪΖΙΔΗ:
«Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ»

Κρυμμένες πτυχὲς τῆς ζωῆς τῶν Δωριέων.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Β΄.

Καὶ οἱ δυὸ ἐκδόσεις ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν σήμερα ἀποτελοῦν, κάθε μιὰ στὸ εἶδος της πολύτιμη προσφορὰ ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ δυὸ κύρια στοιχεῖα: τὸ σοβαρὸ ἐρευνητικὸ πνεῦμα σὰν πρόθεση καὶ τὴν ἐπιτυχῆ συμπλήρωση ἑνὸς κενοῦ, σὰν πραγμάτωση.

Ὁ Παλαμὰς στάθηκε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἕνας κορυφαῖος σταθμὸς ποὺ ἔνωσε μέσα στὸ πλούσιο πολυκύμαντο ταλέντο του παληοὺς δρόμους καὶ ἀφετηρίες καινούργιες. Γι' αὐτὸ ὅσα καὶ νὰ γραφτοῦν γύρω ἀπὸ τὸ Παλαμικὸ ἔργο ἢ τὸν Παλαμὰ σὰν ἄνθρωπο - ποιητὴ ἀποτελοῦν καλόδεκτη διαφώτιση γύρω ἀπὸ ἕνα κολοσσο τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἡ προκειμένη ἔκδοση τοῦ Ὑφυπουργοῦ παρὰ τῷ Προέδρῳ κυρίου Πατρόκλου Σταύρου εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίμοχθης ἐργασίας ποὺ συνεπείγετο ἔρευνα καὶ ἀγάπη. Τὸ περιεχόμενο ἐξ' ἄλλου τοῦ βιβλίου περιστρέφεται γύρω ἀπὸ ἕνα δεσμὸν ἀγάπης — «τὸν δεσμὸν ἀγάπης τοῦ Παλαμὰ πρὸς τὴν Κύπρον». Τὸ βιβλίον τοῦ κυρίου Σταύρου ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: Τὸ πρῶτο μέρος,, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν πιὸ ἄμεση προσωπικὴ δημιουργία τοῦ συγγραφέα, εἶναι ἡ ἀνατύπωση μιᾶς διάλεξης ποὺ ὁ κος Σταύρου ἔδωσε σὲ τέσσερεις ξεχωριστὲς περιπτώσεις, μὲ τίτλο «Ὁ Παλαμὰς καὶ ἡ Κύπρος». Τὸ δεύτερο μέρος παρουσιάζει δέκα ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ ποιητῆ σὲ Κύπριους καὶ τὸ τρίτο μέρος ἀφιερώνεται σὲ κείμενα στὰ ὁποῖα ὁ Παλαμὰς ἀναφέρθηκε στὴν Κύπρο ἢ στοὺς Κυπρίους.

Ἡ μελέτη τοῦ κυρίου Σταύρου χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγκρατημένο καλλιτεχνικὸ στοχασμὸ ποὺ καταφέρνει νὰ δώσει μὲ τὴν ἀντικειμενική του προσέγγιση τὴν αἰσθητικὴ ἱκανοποίηση στὸν φιλεύρετο ἀναγνώστη.

Τὰ δείγματα τῆς Παλαμικῆς γραφῆς ὑπογραμμίζουν τὴν πρώτη μὲ τὸν πιὸ ἄρτιο τρόπο, ἐνῶ τὰ ἄφθονα τεκμήρια (ἀπὸ τὰ γραφτὰ τοῦ Παλαμὰ — ἐπιστολές, προλόγοι, δημοσιεύσεις) ὁλοκληρώνουν καὶ ζωντανεύουν τὴν εἰκόνα τῆς ἔλξης τοῦ μεγάλου ποιητῆ στὸ νησὶ τῆς ἀγάπης, στὴ γῆ τὴ μακάρια. Ἡ προέχτασση ποὺ δίνει ὁ συγγραφεὰς - μελετητὴς στὶς διάφορες φάσεις τοῦ Παλαμικοῦ δεσμοῦ μὲ τὴν γενέτειρα τῆς Ἀφροδίτης, ποτὲ δὲν πλαδαρώνει ἢ δὲν πλατειάζει τὴν προτεινόμενην αἰχμή. Ἀντίθετα, τονίζει μὲ κάποια πάντα προσωπικὴ προσέγγιση καὶ ὁλοκληρώνει μὲ φυσικὴ συνέπεια τὶς ἰδέες καὶ τὶς μορφὲς - σκέψεις ποὺ προτείνει στὸν ἀναγνώστη. Μὲ μιὰ ὁλοκληρωμένη διάθεση τέλος, ἡ προσέγγιση τοῦ κ. Σταύρου καταπιάνεται μὲ τὶς διάφορες πτυχὲς τοῦ Παλαμικοῦ δεσμοῦ μὲ τὴν Κύπρο: ἡ ἀγάπη γιὰ τὶς φυσικὲς ὁμορφιές της, ἡ βαθειὰ ἐχτίμηση γιὰ τὴν παλλικαρίσια ψυχή της.

«Ἀπ' τὴν Κύπρο ποὺ εἶναι καὶ κείνη ξακουστὴ παλληκαριῶν γενν(ήτρα καὶ τραγουδιῶν, εὐλογημένη ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη πάντοτε, ποὺ εἴτανε θεὰ καὶ τώρα ἡ Ρήγαινα εἶναι κι' ἡ ἀγέραστη, κι' ἡ ἀντίμαχη (τοῦ Διγενῆ καὶ τάστρο τὸ ἀμάντευτο ποὺ τὸ νησὶ θαμπώ(νει μὲ τὸ φῶς του.

Στὸ δεύτερο καὶ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνάγλυφο ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητῆ ποὺ διαγράφεται στὰ διάφορα κείμενα, διαφαίνονται καὶ πολλὲς πτυχὲς τοῦ χαρακτήρα καὶ τῆς ψυχοσύνθεσης του, ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν μοναχικὴ ζωή, ἡ ἀμέριστη συμπαράσταση ποὺ ἔδειγνε γιὰ τοὺς νεώτερους λογοτέχνες, ἡ συνέπεια καὶ ἡ μετριοφροσύνη του ὅσον ἀφοροῦ τὴν πλούσια καλλιτεχνική του δημιουργία. Μιὰ ἔκδοση πραγματικὰ ἄρτια καὶ ἀξιόλογη τόσο σὲ περιεχόμενο, ὅσο καὶ στὸν προσανατολισμό, ποὺ ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχὴ ἀποτελεῖ συμπλήρωμα ἑνὸς αἰσθητοῦ κενοῦ στὸν Παλαμικὸ βίο καὶ τὴν πολιτεία.

ΡΟΓΗΡΟΥ Γ. ΛΟΪΖΙΔΗ:
«Ἡ Μουσικὴ Καὶ Ὁ Χορὸς Στὴν Ἀρχαία Σπάρτη».

«Ἀναζήτηση» ἀποκαλεῖ ὁ συγγραφέας — Βοηθὸς Διευθυντὴς τῶν Μουσικῶν Προγραμμάτων στὸ ΡΙΚ — τὴν σειρὰν αὐτῶν τῶν διαλέξεων ποὺ δόθηκαν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος «Ραδιοφωνικὸ Πανεπιστήμιο». Πολὺ εὔστοχος ὁ χαρακτηρισμός, ἀπὸ ἀπόψεως τεκμηριωμένης ἔρευνας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μονόπλευρος ἀπὸ ἄποψη πραγματοποιηθέντος στόχου.

Γιατὶ ἡ «ἀναζήτηση» πετυχαίνει μέσα στὰ δέκα κεφάλαια τοῦ βιβλίου νὰ μᾶς ὁδηγήσει σὲ μιὰ πλήρη ἀναθεώρηση, σὲ μιὰ «ἀποκατάσταση» θὰ λέγαμε τῶν ψυχο - πνευματικῶν ἰδιοτήτων τῶν Δωριέων. Ἡ προσέγγιση στὴν ἀναζήτηση αὐτὴ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀποκατάσταση, πραγματοποιεῖται ὅπως ὁ τίτλος καὶ πάλιν συνοπτικὰ διαγράφει, μὲ μιὰ μέθοδο κι' ἕνα πνεῦμα ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ σπάνια στὴν ἐποχή μας: ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει τὸν μελετητὴ εἶναι οἱ «κρυμμένες» πτυχὲς τῆς ζωῆς τῶν Σπαρτιατῶν. Κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες ὑπάρχει πάντα μιὰ ἄλλη πραγματικότητα, ποὺ πλεῖστες φορὲς διαφέρει καὶ ἀντιτίθεται μὲ τὴν συμβατικὴν καὶ παραδεδεγμένη.

Πόσα συγγράμματα καταπιάνονται μὲ τὴν ἀνατομία αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀλήθειας; Ὄχι πολλὰ ἀσφαλῶς. Στὴν προκειμένη ἔκδοση ἡ ἀπασχόληση τοῦ συγγραφέα μ' αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν ἀλήθεια γύρω ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τοὺς πολίτες τῆς Σπάρτης μετουσιώνεται σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσυνήθιστα καὶ πιὸ πολύτιμα συγγράμματα ποὺ γράφτηκαν πάνω στὸ θέμα, στὸν ἑλληνικὸ ἀλλὰ καὶ στὸν ξένο χῶρο.

Γιατὶ ἀσφαλῶς ἡ ξένη βιβλιογραφία — Γερμανικὴ κυρίως — ἔχει ἀρκετὰ νὰ ἐπιδείξη γύρω ἀπὸ τὸ θέμα. Ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ τίποτα ἴσως. Στὴν ἔκδοση ὅμως αὐτὴ συγκεντρώνονται τόσα πολλὰ στοιχεῖα μὲ τόσο κυνικὸ στοχασμὸ ποὺ ν' ἀποτελοῦν μιὰ ὁλοκληρωμένη σύνθεση ἀδιαμφησβήτητης ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Ἐξέχον στοιχεῖο τῆς ἐργασίας ποὺ θὰ ἀπαίτησε πολλὺν καιρὸν καὶ πολλὴν ἔρευνα, ἀποτελεῖ ἡ προσεχτικὴ ὑπολογισμένη χρήση τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν εὐθύνη καὶ τὴν σοβαρότητα ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ ὅλο θέμα. Καμμιὰ ὑπερβολὴ στὴν ἐκφραση ποὺ ζωντανεύει τὴν πρόθεση μὲ τὸν ἀντικειμενικώτερο τρόπο. Στὴν ὅλη δὲ δομὴ τοῦ ἔργου διαγράφεται καὶ διαρθρώνει τὴν ἐξέλιξη ὁ διπλὸς γνώμονας ποὺ ποτὲ δὲν ξεχνᾶ ὁ συγγραφέας: ἡ προκαθορισμένη εἰκόνα τοῦ μέσου ἀνθρώπου γιὰ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ ἡ νέα πραγματικότητα ποὺ ἀποκαλύπτεται μέσα στὴ συνθετικὴ ἐπισκόπηση τῆς κρυμμένης ἀλήθειας. Βαραίνον πραγματικὰ στοιχεῖο ἡ συνθετικὴ αὐτὴ ἐπισκόπηση. Ἡ τεκμηρίωση γίνεται μὲ πηγὲς ἀπὸ τὴν ψυχολογία, τὴν φιλοσοφία, τὴν μουσικὴ καὶ τὴν τέχνη γενικώτερα, τὴν ἱστορία. Στοιχεῖο ἐκούσιο ἀναμφισβήτητα. Ἀφοῦ καὶ τὸ θέμα ὑπὸ πραγμάτευση — ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς — ἀποτελοῦν καὶ ἔτσι πρέπει καρποὺς σύνθετης ψυχοσωματικῆς καλλιέργειας ποὺ σὲ μακροκοσμικὴ προέχταση δημιουργοῦν τὴν ἰσορροπημένη πολιτεία, τὴν εἰρηνεμένην ἀνθρωπότητα, τὴν σφαιρικὴν ἁρμονία.

Μὲ συνθετικὸ καὶ πάλιν συνδυασμὸ γνώσης, στοχασμοῦ καὶ διαίσθησης ὁ κ. Λοϊζίδης πραγματοποιεῖ τὸ γκρέμισμα τῶν ψεύτικων εἰδώλων: ἡ στεγνή, ἀπολυταρχικὴ Σπάρτη, ποὺ εἶχε σὰν πρῶτο καὶ κύριο μέλημα τὸν πόλεμο, μεταμορφώνεται σὲ μιὰ πολιτεία πειθαρχημένων ἀτόμων μὲ καλλιέργεια αἰσθημάτων καὶ μὲ ὑψηλὸν τὸ αἰσθητήριο τῆς μουσικῆς, αὐτῆς τῆς ἀκρόπολης τῆς πολιτείας καὶ τοῦ χοροῦ, αὐτοῦ τοῦ μέσου τῆς τόσο προσωπικῆς ἔκφρασης τῶν καλλιτεχνικῶν ἐφέσεων τοῦ ἀτόμου.

Τὸ ὅλο σύγγραμμα ἀποτελεῖ σὲ σύνοψη μιὰ συγκλονιστικὴ ἀποκάλυψη. Μιὰ ἐπανάληψη ποὺ συμπυκνώνει ὁ μελετητὴς στὶς τελευταῖες γραμμὲς τῆς δέκατης καὶ τελευταίας διάλεξής του:

«Στὴ Σπάρτη, ἡ πλούσια συλλογικὴ μουσικὴ δραστηριότης, ἡ πληθώρα τῶν τραγουδιῶν καὶ τῶν χορῶν, οἱ μελωδικοὶ αὐστηροὶ ἦχοι καὶ ρυθμοὶ ποὺ γέμιζαν τὸν αἰθέρα, συνέτειναν χωρὶς συζήτηση στὸ νὰ διατηροῦν ζωντανή, ὑγιὴ κι' ἀφυπνισμένη τὴ Σπαρτιάτικη ψυχή, ἔτσι ὥστε ἡ ὑπακοὴ κι' ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀτόμου σ' αὐτὴ νὰ γινόταν μιὰ πιὸ λογικὴ καὶ πιὸ χειροπιαστὴ ἀναγκαιότης ἀκόμα, ἡ πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς ὑποταγῆς, ἡ βίωση μιᾶς, γιὰ μᾶς, ἀπαράδεκτης ζωῆς, ὡραιοποιεῖτο καὶ ἐγίνετο πιὸ εὔκολη, ὅπως πιὸ εὔκολη ἐγίνετο ἡ ἐπίτευξη συλλογικῆς ἁρμονίας.... Τὸ νᾶχη γνωρίσει καὶ ζήσει κανεὶς λίγη ὁμορφιὰ ὅπως τὴ γνώρισαν οἱ Σπαρτιᾶτες, ὄχι τόσο πλουσιοπάροχα ὅσο οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, μὰ στὴν αὐστηρή της ἐκείνη κι' ἴσως πιὸ συγκινητικὴ μορφή, καὶ νᾶναι ἕτοιμος στὴν κάθε στιγμὴ νὰ τὴν ἀπαρνηθῆ κι' αὐτὴν καὶ νὰ τὴν βάλη στὸ βωμὸ τῆς θυσίας θεληματικά. Αὐτὸ ἂν μπορέσουμε νὰ τὸ νοιώσουμε, εἶναι κάτι ποὺ θὰ συγκλονίσει τὴν ὕπαρξή μας συθθέμελα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Νάσου Φλόγα:
«ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΦΩΤΕΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΝΘΙΜΟΙ»

Ποιοτικὴν καὶ τεχνικὴν ἀνιοῦσαν διαγράφει ὁ Νάσος Φλόγας μὲ τὴ νέα ποιητική του ἐργασία. Ἡ νέα του συλλογὴ ἡ ὁποία καλύπτει σαρανταέξη σελίδες περιέχει ποιήματα καὶ τῶν δυὸ τύπων: ἔμμετρα καὶ ἐλεύθερα. Πλούσια τὰ βιώματα ποὺ μεταμορφεύει στὸ στίχο ξεχειλοῦν μέσα ἀπὸ τὸ ζωντανό, πλαστικὸ λόγο σὲ εἰκόνες καὶ χρώματα ποὺ παρασύρουν στὴ νύησια αἰσθητικὴ ἀπόλαυση. Ὅτα κι' ἂν εἶναι τὰ μειονεκτήματά τους.

Καὶ τοῦτο γιατὶ σ' ὅλο τὸ ὄγο τοῦ ποιητῆ, ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια ποὺ πείθει. Μιὰ ἀλήθεια τοῦ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν λούσιο συναισθηματικο του ὸσμο, ποὺ ἀνεβοκατεβαίνει τὴ εἰζονα κλίμακα τοῦ ἀνθρώπιυ ψυχισμοῦ μὲ τὶς χαρὲς καὶ ς λύπες του. Τώρα γιατὶ σταζει πιοτερη λύπη παρὰ χαρὰ γραφίδα τοῦ ποιητῆ, δὲ θᾶυ ἀσφαλῶς δύσκολο νὰ καταδοῦμε. Μονάχα οἱ ἀνοξύδωτοι πὸ τὴν ἀγωνία τῆς ἐπίγειας σάρκωσης, μποροῦν νὰ προαγανδίζουν ἀνέφελη τέχνη. Ὁ οιητὴς παραδέχεται τὴν ὀδύνη υ, καὶ δὲν ντρέπεται γιὰ τὰ κρυά του — δάκρυα πραγμάν — «καὶ κυλᾶ τὸ δάκρυ μας λᾶ, καὶ κανεὶς δὲν ξέρει γιατὶ αίμε» - λέει ὁ Γιῶργος Γερας. Ὅπως σὲ ὅλες τὶς ὑγιεῖς αγνώσεις. ὅμως τοῦ ἀνθρώπιυ δράματος, ἡ φωτεινὴ πτυχὴ ν λείπει ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ οιητῆ — σὰ νύξη, σὰν αἰχμή, ν πιθανότητα:

«Ξέψυχο μέσα στὴν αὐλὴ
μιὰ στράτα πένθος
Κι' ἡ ρίζα,
χέρι ἀνθρώπου,
τεντωμένο
ποὺ πονεῖ,
Νὰ δείχνει τάχα
πρὸς τὸ φῶς
ἢ τὸν ἀπόντα θεό:»
(«Ξεριζωμένο Δέντρο»)

Αὐτὰ τὰ λίγα γιὰ τὸν οὐσιστικώτερο προσανατολισμὸ ὧν ποιημάτων — δὲν λείπουν υσικὰ τὰ πιὸ ἄμεσα προσωπιὰ ποιήματα.

Οἱ παραδοσιακοὶ στίχοι διαρίνονται — ὅπως καὶ ἡ προγούμενη ἐργασία τοῦ ποιητῆ ὰ τὴν μουσικότητα καὶ τὴν ρυθμία τους. Πραγματοποιήκε πρόοδος στὴν ὀργανικὴ ρηση τῶν λέξεων — ξεπεράτηκε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ διασμητικὴ - ἠχητικὴ τους τοθέτηση. Παραμένει ὅμως ἡ ίσθηση τοῦ συμβιβασμοῦ ἐκεῖ που θὰ μποροῦσε νὰ κινηθεῖ ὸ ἐλεύθερα ὁ ποιητής, ἔξω πὸ καλούπια.

«Ὅταν ὁ ὕπνος στὰ κλαδιὰ
γέρνει μ' ὁλόδροσα φτερὰ,
ξυπνᾶ ἡ δεύτερη καρδιὰ
μὲ τὴν ἀσήκωτη ὁμορφιά».

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ὁ ποιητὴς ὅτυχα ἔδωσε λιγότερα σὲ τεχνικὴ τελειότητα εἶναι ὁ ἐλεύθερος στίχος. Ἀδέσμευτος ἀπὸ τὰ καλούπια τῶν ρυθμῶν καὶ τῶν λέξεων, ὁ ποιητὴς ἐμπλουτίζει τὸ λεξιλόγιό του καὶ δίνει ἀδρώτερες, ἐντονώτερες τὶς εἰκόνες του:

«Ἐμεῖς,
ποὺ σχεδιάζαμε καρδιὲς
ὑπομονῆς καὶ φιλίας,
πλαισιωμένες μὲ ἀνθοὺς
κι' ἀστέρια
κι' ἀπέναντι οἱ ἄλλοι,
ποὺ σχεδιάζουν
μαντέλα θερμοηρδιστικῶν
καὶ τάνκς
καὶ πυραύλων,
καὶ θανάτου
καὶ ἀφανισμοῦ.
Ἐδῶ εἴμαστε μεῖς.
Χωρὶς ψωμί,
χωρὶς ἀγάπη,
χωρὶς ἥλιο,
γιατὶ ὅλα τοῦτα
κι' ἄλλα
τὰ μοιράσαμε στοὺς ἄλλους».
(«Νοσταλγοὶ»)

Χαρακτηριστικὸ ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι στὰ ἐλεύθερα κι' ὄχι στὰ παραδοσιακὰ ποιήματα ἔδωσε ὁ ποιητὴς τὸν πιὸ ὥριμο ψυχικό του κόσμο, κάνοντας ποίηση τὰ προβλήματα ἐκεῖνα ποὺ τὸν προβληματίσαν πιὸ πολὺ παρὰ νὰ τὸν τέρψουν ἢ νὰ τὸν ὠθήσουν σὲ λυρικὸ ξέσπασμα. Κι' ὅσο κι' ἂν ἡ ποίηση ἀποτελεῖ φορέα ὁμορφιᾶς, ἄλλο τόσο ἀποτελεῖ τεκμήριο τοῦ πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ μιᾶς ἐποχῆς, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ της πληρότητα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΠΕΙΝΑ ΣΤΗΝ ΜΠΙΑΦΡΑ

Ἄλλο ἕνα στίγμα στὸν πολιτισμό μας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἂν σὰν κάθεσαι ἄνετα καὶ ἀνενόχλητα μπροστὰ στὸ πλούσιο τραπέζι σου καὶ νὰ τρῶς εὐχάριστα, χωρὶς περισπασμοὺς καὶ δυσάρεστες σκέψεις, ἀκούσεις ἔξω στὴν αὐλή σου τὸ κλάμμα τῆς πείνας ἑνὸς τετράποδου — γάτου ἢ σκύλλου, δικοῦ σου ἢ ξένου — μπορεῖ νὰ ἀντιδράσεις μὲ δυὸ τρόπους: ἂν ἡ φαντασία καὶ τὰ αἰσθήματα σου φτάνουν μόνο μέχρι τὰ σύνορα τοῦ δικοῦ σου βιολογικοῦ περιβλήματος θὰ μορφάσεις δυσάρεστα θὰ ἀγνοήσεις τὴν ἐνόχληση καὶ θὰ συνεχίσεις τὴν εὐχάριστη ἀπασχόληση τῶν γαστρικῶν τέρψεων. Ἂν ὅμως διαθέτεις καὶ αἰσθήματα καὶ φαντασία καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ προεχτείνεις τὸν ὑποκειμενικό σου κόσμο πέρα ἀπὸ τὰ δικά σου στενὰ σύνορα, τότε ἴσως καὶ νὰ λυπηθῆς γιὰ τὸ ἄδειο στομάχι ποὺ μαραίνεται δίπλα σου καὶ νὰ προχωρήσεις εἰς τὴν κυριολεκτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς: καὶ τὸ ταπεινὸ τετράποδο θὰ χορτάσει ἀπὸ τὰ ψίχουλα τῆς ἀφθονίας σου.

Στὴν Μπιάφρα οἱ ἄνθρωποι λιμοκτονοῦν. Οἱ λέξεις δὲν εἶναι παρὰ ἀνηρημένοι ἦχοι. Κοιτάζεις ὅμως τὶς φωτογραφίες στὴν ἐφημερίδα καὶ τότε οἱ ἦχοι ἐκτοπίζονται ἀπὸ κάτι πιὸ χειροπιαστό, πιὸ ζωντανό, πιὸ ἄσκημο καὶ πιὸ σπαραχτικό: μαχαιρώνουν τὰ στήθεια σου οἱ κραυγὲς τῆς ἀνθρώπινης τραγωδίας. Ἕνα παιδικὸ κορμὶ ποὺ ἔχει ἀποστεωθεῖ δὲν ἀπιτελεῖ πιὰ εἰδεισεογραφικὴ μαρτυρία. Ἀποτελεῖ βρισιὰ γιὰ τὸ χορτασμένο χαμόγελο τῆς ἀνθρωπότητας. Κι' ἕνα παιδικὸ βλέμμα ποὺ ἔχει πιὰ βασιλέψει μέσα στὸ δράμα τῆς φυσιολογικῆς ἐξάντλησης ἀποτελεῖ λόγχη στὸ πλευρὸ τῆς νεκρῆς Χριστικῆς μας ἰδιότητας. Νεκρὴς ἀφοῦ τριγύρω μας κινοῦνται οἱ ἄνθρωποι κεφάτοι, χορτασμένοι, διαστικοί, ἀνυπόμονοι νὰ κερδίσουν πιὸ πολλά, νὰ ζήσουν πιὸ ἔντονα, νὰ ἀπολαύσουν περισσότερα. Νεκρὴς ἀφοῦ μᾶς περιβάλλουν ἀπὸ παντοῦ κάτι τεράστιες διαφημίσεις παχουλῶν μπεμπέδων, μὲ κάτασπρη σάρκα καὶ μάτια γαλάζια σπινθροβόλα, γεμάτα ζωὴ καὶ ἱκανοποίηση. Νεστλέ, Σίσσυ, Φαρὶν Λακτέ. Καὶ στὴν ἄλλη ὄχθη ἡ μάνα προτείνει στὸ ἀνοιγμένο παιδικὸ στόμα ἕνα κουρέλι ἄδειας σάρκας ἐνῶ ὁ θάνατος ἀρχίζει ἤδη νὰ σφαλίζει τὰ μάτια. Κι' ὅμως, διαβάζουμε κι' ἀκοῦμε ἀσταμάτητα γιὰ τὴν βοήθεια ποὺ προσφέρεται ἀπὸ πολλὲς πλευρές. Ὁ Γαλλικὸς Ἐουθὸς Σταυρός, ὁ Πάπας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση. Μόνο ποὺ ἡ προσφορὰ μένει μετέωρη, δὲν μπορεῖ ν' ἀνακουφίσει, δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει στὸν προορισμό της μιὰ κι' ἡ δύναμη τοῦ κακοῦ ὑψώνει θανατηφόρο ἀνάστημα στὰ μέσα τοῦ δρόμου σὰν μοῖρα ποὺ ἐπιβάλλει, ποὺ καθορίζει τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν δὲν ἦταν ἡ πολιτικὴ σκοπιμότητα θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ὁλοκλήρωση. Δὲν θὰ ἔμενε ἡ προσφορὰ μετέωρη κι' ἡ ἀνθρώπινη πρόθεση γιὰ ἐπικοδόμηση θὰ νικοῦσε τὴν διάθεση γιὰ τὴν καταστροφή. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπάρχουν οἱ σκοπιμότητες. Τὰ συμφέροντα, οἱ πολιτικοὶ - οἰκονομικοὶ ὑπολογισμοί. Ἰδεολογικοὶ αὐτοὶ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀποκαλοῦνται. Ἀφοῦ εἶναι τόσο μικροὶ καὶ ταπεινοὶ ποὺ νὰ ἐπιβάλλονται μιᾶς μεγαλύτερης ἰδέας, πλατείας καὶ ἀνυπέρθετης καὶ ἀσύγκριτης: τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο, οἵος δή.

Κι' ἔτσι βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ τραγικὸ φαινόμενο καὶ πάλιν τῆς σύγχρονης διάσπασης — τὸ λάϊτ - μοτὶφ τῆς δύσκολης ἐποχῆς μας. Τὰ συμφέροντα ἐπιβάλλουν τὴν ἀσιτία, καὶ γιὰ νὰ ἐπανορθώσουμε τὸ κακὸ τρέχουμε μὲ βοήθεια γιὰ ν' ἀνακουφίσουμε τὴν δυστυχία. Καὶ διερωτᾶται κανένας, φυσικῷ τῷ τρόπῳ, πόσα ἀκόμη χρόνια θὰ σπαράζει ἀκόμα ἡ ἀνθρωπότητα ἀνάμεσα στὶς δυνάμεις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ πόσες ἀκόμη πληγὲς θὰ δεχτεῖ στὸ ματωμένο της σῶμα. Σ' αὐτὸ τὸν αἰῶνα τῆς προόδου, τῆς ἀσύγκριτης ἐπιστημονικῆς ἐξέλιξης ποὺ ἀνεβάζει τὰ ἀνθρώπινα κατορθώματα σὲ μιὰ κορυφαία βαθμίδα ἐπίτευξης, παρεμβαίνουν οἱ σελίδες τῆς ἀθλιότητας σὰν αὐτὴ ποὺ γράφτηκε στὴν Μπιάφρα. Νὰ πέφτουνε θύματα ὁ ἄοπλος πληθυσμὸς σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ πολεμικὴ σύγκρουση ἀποτελεῖ ντροπὴ στὴν πολεμικὴ ἱστορία. Ἀλλὰ ὅταν ἡ βία σκοτώνει μ' αὐτὸ τὸν ἀργὸ τὸν ἀπάνθρωπο τρόπο τοὺς ἀθώους, τοὺς ἀμέτοχους στὶς διάφορες πτυχὲς τῆς ἀναδιπλωσής της, ἡ ὑπόθεση θυμίζει μεσαίωνα, θυμίζει πολεμικὲς μεθόδους περασμένων αἰώνων ἀγριότητας. Καὶ ἀναρωτιόμαστε: τόσο λίγο λοιπὸν ἀλλάζει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ κύλημα τοῦ χρόνου. Στὸ Μεσολόγγι πρὶν ἕνα - ἑνάμισυ αἰῶνα οἱ ἄνθρωποι πέθαιναν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἡ πολιορκία ἴσως νάναι τώρα πιὸ συγκεκαλυμμένη. Παραμένει ὅμως ἡ ἴδια ἀγριάδα τῆς μεθόδου. Κι' ὅπως τότε δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ἀνακουφίσουν τὰ ἐλεύθερα οὐδέτερα κράτη — ἡ ἀγαθὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρωπότητας στὴν δεδομένη στιγμὴ — ἔτσι καὶ τώρα ἡ ἴδια ἀπαγόρευση φράζει τὸν δρόμο μὲ τὴν ἀμείλιχτη πολιτικὴ σκοπιμότητα. Κι' ὁ στοχασμὸς ἐκ τῶν πραγμάτων μᾶς ὁδηγεῖ στὸ μοιραῖο συμπέρασμα: ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅσα στάδια προόδου κι' ἂν περάσει διατυρεῖ πάντα μέσα του τὴν πρωτόγονη σκληράδα τοῦ ἐγωϊστικοῦ ἐνστίγκτου τοῦ ζώου: καὶ πότε αὐτὸ τὸ ἔνστιγκτο γίνεται ἀτομικὴ προσπάθεια γιὰ ἐπιβολή, καὶ δημιουργοῦνται οἱ ἀμείλιχτοι ἀτομικιστὲς ποὺ ποδοπατοῦν κάθε ἱερὸ καὶ ὅσιο προκειμένου νὰ ἱκανοποιήσουν τὶς δικές τους ἐπιθυμίες καὶ φιλοδοξίες, καὶ πότε δημιουργεῖται ἡ μαζικὴ σκοπιμότης: ἔθνη, κράτη, σύνολα, δὲ διστάζουν νὰ καταπατήσουν καὶ τὴν πιὸ στοιχειώδη ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια προκειμένου νὰ ἐφαρμόσουν τὰ συμφεροντολογικά τους σχέδια. Πόσην κάθαρση ἐπιφέρουν οἱ ἀνώτερες τάσεις μέσα στὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου; Ἴσως σὰν κατάσταση πιθανότητος ἀρκετή. Ὄχι ὅμως καὶ σὰν ὥθηση γιὰ ἄμεση πρᾶξη. Ἴσως καὶ νὰ χρειάζονται πολλὰ πολλὰ χρόνια γιὰ νὰ γίνει ἡ πρόθεση πρᾶξη. Γιατὶ τώρα ἐσυντελέσθηκε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ στὴν καρδιὰ τῆς ἀνθρωπότητας τὸ δράμα τοῦ χαλασμοῦ. Πληρώσανε τὸν ἐγωϊσμὸ τῶν ἐθνῶν μὲ τὸν ἀργὸ φοιχτὸ θάνατο τῆς πείνας οἱ ἀθῶοι. Στίγμα καινούργιο στὸ ἐνδυιά μας. Στίνμα τραγικό, ἀξιολύπητο. Ἂν ἦταν τουλάχιστον τὰ στίγματα νὰ μᾶς γίνονται ἐμπειρίες διδάγματος. Ἀλλὰ γίνονται; καὶ σὲ ποιό βαθμό; Σὲ ποιό βαθμὸ ἀφυπνοῦν τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση καὶ σὲ ποιὸ βαθμὸ τὴν βοηθοῦν νὸ βρίσκει τὸν σωστὸ δρόμο μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς χρονικῆς της πορείας;

Διορθώσεις: Στὴν ἔκδοση τῆς «Κύπρου» τῆς περασμένης Δευτέρας, 19ης Αὐγούστου, στὸ ἄρθρο γιὰ τὶς «Ἐκδόσεις», στὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου «Ἡ Μουσικὴ καὶ ὁ Χορὸς στὴν Ἀρχαία Σπάρτη» τοῦ κ. Ρ. Λοϊζίδη, ἡ λέξη «κυνικὸ στοχασμὸ ποὺ ν' ἀποτελοῦν μιὰ ὁλοκληρωμένη..» νὰ διαβαστεῖ «πυκνὸ στοχασμό...», καὶ ἡ λέξη «ἀναλήψη ποὺ συμπυκνώνει ὁ μελετητής...» νὰ διαβαστεῖ «ἀποκάλυψη ποὺ συμπυκνώνει...».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ
ΚΑΙ Η ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΗ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Μιὰ νόσος τῆς ἑλληνικῆς δισκογραφίας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Διαβάσαμε πρόσφατα σὲ Ἑλληνικὴ ἐφημερίδα ὅτι ἀπαγορεύθηκε ἡ μετάδοση τοῦ βαρειοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ τὰ προγράμματα τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ραδιοφωνίας, καὶ ὅτι θὰ περιορίζετο ἡ μετάδοσή του στὰ διαφημιστικὰ μάγαζα προγράμματα. Αὐτὸ δικαιώνει ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ τὶς ἀπόψεις ἑνὸς σύγχρονου Ἕλληνα συνθέτη τοῦ ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ, τοῦ Γιάννη Σπανοῦ, ὁ ὁποῖος σὲ κάποια συνέντευξή του ἐδήλωσε:

«...Εἶναι καλὸ νὰ καταργήσει τὸ ΕΙΡ ἕνα ὡρισμένο εἶδος λαϊκῶν τραγουδιῶν, ἀρκεῖ ἡ ἐπιλογὴ νὰ γίνεται μὲ σύνεση καὶ μὲ γνώση τοῦ καλοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ἴσως, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, νὰ ξεχωρίσει τὸ καλὸ λαϊκὸ τραγούδι ἀπ' τὸ ἄλλο, ποὺ οὔτε κἂν τὸ ὀνομάζω».

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ὁ γνωστὸς συνθέτης δὲν ὀνόμασε, στὴν Κύπρο ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα ἄλλωστε, ἔχει γίνει τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ πραγματικὴ μάστιγα. Καὶ πρῶτον, ὅσον μὲν ἀφορᾶ τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἵδρυμα Κύπρου μπορεῖ παράλληλη ἀπαγόρευση γιὰ τὴν μετάδοση τοῦ λαϊκοῦ νὰ μὴν ὑπάρχει, ἀπ' ὅτι γνωρίζουμε. Ἔξω ὅμως ἀπὸ τὰ κατ' ἐκλογὴν προγράμματα, στὰ ὁποῖα τὸ λαϊκὸ ἀκούεται ἀνεμπόδιστα, ὄχι ὅμως καὶ ἀνεξέλεγκτα ὅσον ἀφορᾶ τὴν ποιότητα, στὰ ὑπόλοιπα προγράμματα, διακρίνεται ἡ προσπάθεια γιὰ αἰσθητικὸν στόχο καὶ καλλιτεχνικὸν ἐπίπεδο. Παρὰ δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀρκετὰ πυκνὴ μετάδοση τοῦ βαρειοῦ λαϊκοῦ στὰ «κατ' ἐκλογὴν» εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσον θεωρεῖται αἴτιον ἢ ἀποτέλεσμα στὴν ἔντονη στροφὴ μεγάλης μερίδας τοῦ Κυπριακοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ εἶδος, ὑπάρχει ἓν τούτοις μιὰ ἄλλη πτυχὴ τοῦ ὅλου θέματος ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει γιὰ λίγο.

Καὶ γιὰ ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν βάση: δὲν ὑπάρχει κανένας κρατικὸς ἔλεγχος πάνω στὸν εἰσαγόμενο Ἑλληνικὸ ἢ καὶ ξένο βέβαια, δίσκο. Ἂν ὑπῆρχε ἐπιτόπιος ἔλεγχος στὴν Ἑλλάδα πάνω στὶς διάφορες δισκογραφικὲς ἑταιρεῖες, ἡ εὐθύνη τῶν Κυπρίων εἰσαγωγέων θὰ ἐπεριορίζετο. Ἀλλὰ ὅπως εἶναι τὰ πράγματα, ὅποιος διαθέτει τὰ κεφάλαια μπορεῖ καὶ νὰ ἱδρύση δικήν του ἑταιρείαν δίσκων. Πολλοὶ ἐξ ἄλλου καλλιτέχνες τοῦ τραγουδιοῦ στὴν Ἑλλάδα διευθύνουν τέτοιες ἑταιρεῖες καὶ κυκλοφοροῦν τοὺς δίσκους τους ἀνεξέλεγκτα καὶ στὴν ἑλλαδικὴ καὶ στὴν ξένη ἀγορά.

Ἔτσι καὶ στὴν Κύπρο μᾶς φτάνει τὸ καλὸ τραγούδι, τὸ μέτριο καὶ τὸ ἀπαράδεκτο. Ἀπαράδεκτο βέβαια, σὲ στίχους, σὲ μουσικὴ γραμμή, σὲ ἐνορχήστρωση καὶ σὲ ἑρμηνεία μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ὁποιο τραγούδι, κι' ὄχι μόνο τὸ λαϊκό. Ἐντοπισθήκαμε ὅμως στὸ λαϊκὸ λόγῳ τῶν διαστάσεων ποὺ παρατηροῦνται στὶς προτιμήσεις τοῦ Κυπριακοῦ κοινοῦ. Κι αὐτὲς οἱ διαστάσεις τώρα τὸ καλοκαίρι παίρνουν μιὰν ἀνάγλυφη ὀδυνηρὴ μορφή. Εἶναι ἡ καλοκαιριάτικη περίοδος μιὰ ἐποχὴ φυγῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἀποδρᾶ, βαρυεστημένος ἀπὸ τὴν ὁλόχρονη ρουτίνα, στὸ βουνὸ καὶ στὴ θάλασσα, ἀναζητώντας ἀνανέωση τοῦ κόσμου του. Ψάχνοντας γιὰ νέες προοπτικὲς καὶ καινούργιες προεχτάσεις στοὺς ὁρίζοντες τοῦ καθημερινοῦ ἀγώνα του, καὶ στὶς περιοχὲς τῆς καθημερινῆς προσφορᾶς του. Ἡ ζέστη στὰ κλίματα μας ὑπογραμμίζει καὶ διογκώνει τὴν ἀνάγκη αὐτὴ γιὰ ἀνανέωση. Κι' ἔτσι ὁ κόσμος ζεῖ πολλὲς ὧρες ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Χαίρεται πολλὲς ὧρες

ἐλευθερίας στὴν κάψα τοῦ θαλασσινοῦ λιοκάματος, ἢ στὴν δροσιὰ τῆς δουνίσιας ἡσυχίας. Ἡ ἡσυχία ὅμως ἔτσι ποὺ ἔγιναν τὰ πράγματα παραμένει σχῆμα λόγου. Γιατὶ ὅπου στραφεῖ ὁ καλοκαιρινὸς δραπέτης, στὰ ὕψη ἢ στὰ χαμηλώματα, θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσει μιὰν συνεχῆ, πληγή, μιὰν ἀπαραίτητη ἐνόχληση: τὸ λαϊκὸ τραγούδι. Ἑκατοντάδες οἱ εἰσαγώμενοι δίσκοι. Εὐκαιρία λοιπὸν γιὰ τοὺς ἰδιοκτῆτες ψυχαγωγικῶν κέντρων. Οὔτε ὀρχήστρα, οὔτε καλλιτέχνες χρειάζονται. Κοντέρβα — ὅπως τόσα ἄλλα στὴ ζωή μας — ἡ μουσικὴ τέρψη. Τὰ τζούκ - μπόξ. Μιὰ ἀποθήκη ξελαρυγγισμάτων. Ἕνας φορέας κακόγουστων ἤχων. Ἕνα κουτὶ γεμάτο ἀπειλὴ καὶ πρόκληση γιὰ τὶς αἰσθητικές σου ἀντιλήψεις, γιὰ τὴν ψυχολογικὴ ἠρεμία σου, γιὰ τὴν ἀκουστική σου ἀπόλαυση. Δὲν θ' ἀσχοληθοῦμε μὲ λεπτομέρειες. Μερικὰ τραγούδια δὲν εἶναι ἀπαράδεκτα. Ὁρισμένα στὸ ἐλαφρὸ ἢ ἐλαφρὸ λαϊκὸ κλίμα εἶναι καλά, ἡ πλειονότης ὅμως ἀποτελοῦν μουσικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἄρνηση. Δεσπόζει ἡ πεννιά. Ὄχι ὅμως ἀξιοποιημένη μὲ τὸν πιὸ εὐχάριστο, ἢ ἔξυπνο ἢ ἱκανοποιητικὸ ἀπὸ μουσικῆς πλευρᾶς τρόπο — ὅπως ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ ἕνα Θεοδωράκη, ἢ ἕνα Ξαρχάκο, ἢ καὶ μερικῶς ἀκόμη ἀπὸ συνθέτες τοῦ «Νέου Κύματος». Δεσπόζει ἡ πεννιά, σὲ ρυθμοὺς Ἀνατολίτικους, σὲ στίχους γεμάτους ἀπελπισία, κραυγὴ καὶ ἀπόγνωση. Ἱκανοποιοῦνται ἴσως τὰ γούστα πολλῶν. Ἀμφιταλαντεύονται οἱ ἀπροσανατόλιστοι: «Δὲν εἶναι καὶ ἄσχημο τραγούδι», ἢ «Δὲν μὲ ἐνοχλεῖ». Ἐξανίστανται ἀλλὰ ἄσκοπα οἱ ἐλάχιστοι. Ὅλοι ὅμως στὴν πραγματικότητα ἐνοχλοῦνται.

Οἱ πολλοὶ ποὺ τοὺς ἀρέσει περιορίζουν τὰ ἐνδιαφέροντά τους σὲ μιὰ κλίμακα διωμάτων ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ ἀνελικτικὰ εἶναι, καὶ τὶς μουσικές τους προτιμήσεις σ' ἕνα εἶδος ποὺ καμμιὰ ὠφέλιμη ἐπίδραση δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασκήσει πάνω στὸν νευρο - ψυχικό τους κόσμο — οὔτε ἡ ἀγωγή, οὔτε τὸ ὕφος, οὔτε τὰ ὄργανα συντείνουν. Καὶ ὅλοι, ἐν τελευταία ἀναλύσει, ἀθέλητα συναποκομίζουν στὸ ὑποσυνείδητό τους μιὰ στιγμὴ βλαβερῆς ἠχητικῆς ἐνέργειας ποὺ ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν εὐαισθησία τοῦ ἀτομικοῦ ψυχισμοῦ, μπορεῖ νὰ ἐξασκήσει φυσιολογικὴν δυσάρεστην ἐπίδραση, ἢ συναισθηματικὴν καὶ νευρικὴν διέγερση μὲ ἀπότομην ἴσως κατάπτωσιν, ἢ ἔκρηξη — ποὺ ἀκολουθεῖται φυσικὰ καὶ μοιραία ἀπὸ κατάπτωση. Καὶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔχει γίνει, εἴτε τὸ γνωρίζουμε ἐνσυνείδητα εἴτε ὄχι, ὁ ἐφιάλτης πιὰ τῆς καλοκαιρινῆς μας ψυχαγωγίας. Τὸ χειμώνα μποροῦς νὰ ἐκλέξεις. Τὸ καλοκαίρι πρέπει νὰ τὸ ὑποστεῖς.

Δὲν ἀπορρίπτουμε παντελῶς τὸ Ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι. Μέσα στὰ πλαίσια ποὺ κινεῖται ἡ σκοπιμότητα καὶ ἡ ἀπήχηση του ἀσφαλῶς ἔχουν τὸν προορισμό καὶ τὴν χρήση τους. Ποῦ ὅμως θὰ πρέπει νὰ τραβήξουμε τὴν γραμμή, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ λαϊκοὶ συνθέτες συζητοῦν, καὶ μάλιστα σέ τόνους ὀξεῖς καὶ δυσάρεστους, τὴν γνησιότητα τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ὁ Βασίλης Τσιτσάνης, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ παραγωγικοὺς συνθέτες τοῦ γνήσιου λαϊκοῦ εἶπε σὲ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸ θέμα:

«Ἀσυνείδητοι ἔμποροι καὶ ὄχι συνθέτες παρουσιάζουν γιὰ δικά τους ξένα ἀριστουργήματα. Τοὺς παρασύρει τὸ ἀραβοτουρκικὸ κλίμα...» Καὶ «...ὁ καλύτερος τρόπος ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς συνετίσει ὅλους αὐτοὺς τοὺς συνθέτες τοὺς ἀσυνείδητους, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐμπόρους, εἶναι νὰ ὑπογράφουν μιὰ ὑπεύθυνη δήλωση στοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς ὅτι τὰ τραγούδια τους ποὺ παίζονται καὶ θὰ παίζωνται εἶναι ἰδικῆς των ἐμπνεύσεως».

Ἐξανέστησαν βέβαια μὲ τὶς δηλώσεις ἄλλοι λαϊκοὶ συνθέτες ὅπως ὁ Θεόδωρος Δερβενιώτης: «Τὸ λαϊκὸ τραγούδι γράφεται πάνω στὴν βυζαντινὴ μουσική, πράγματι, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ δημοτικό, καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὴ τὴ μουσικὴ χρησιμοποιοῦν κατὰ βάσιν καὶ οἱ ἄλλοι λαοί, ὅπως οἱ Τοῦρκοι, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἱσπανοὶ καὶ ἄλλοι πολλοὶ δὲν μπορεῖ παρὰ τὸ «χρῶμα» νὰ εἶναι ἴδιο. Ὁ κύριος Τσιτσάνης λέει ἀκόμα ὅτι οἱ λαϊκοὶ συνθέτες κλέβουν τοὺς «ρυθμοὺς» τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Ὁ ρυθμὸς δὲν κλέβεται. Δὲ" ἔχει σύνορα. Θὰ ἔλεγα δικό μας ρυθμὸ τὰ 7)8 (καλαματιανὸς) καὶ τὰ 2)4 (συρτός). Ἀλλὰ καὶ τὰ 7)8 δὲν μποροῦμε νὰ τὰ ποῦμε δικά μας γιατὶ βρίσκονται στὴ μέθοδο τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ποὺ διδάσκεται σ' ὅλο τὸν κόσμο...».

Καὶ προσθέτει ὁ Ἀπόστολος Καλδάρας: «...Ἄρα δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ ξένοι ἔκλεψαν τὰ δικά μας 7)8. Δὲν ὑπάρχουν ὅρια στὴν ἔμπνευση τῆς μουσικῆς».

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὶς προσωπικὲς γνῶμες ἄμεσων δημιουργῶν τοῦ εἴδους, ὑπάρχει ἡ πραγματικότητα. Ὁ διαχωρισμὸς στὸ λαϊκὸ τραγούδι ὑπάρχει καὶ μιλᾶ μόνο του, γιὰ ὅποιον κατέχει λίγα μόνον γιὰ τὴν ἱστορία, ἢ καὶ ἁπλούστερον, γιὰ τὴν ἄμεση αἰσθητικὴ κατεύθυνση τῆς λαϊκῆς μουσικῆς. Στὴν Κύπρο κανένας φραγμὸς δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ὑποβοηθᾶ, αὐτὸ τὸν διαχωρισμό. Καλὴ καὶ ἅγια ἡ ἐλευθερία στὴ ζωὴ καὶ στὶς ἐκδηλώσεις ἑνὸς λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ λίγη καθοδήγηση ἢ καὶ περιορισμὸς δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ὠφελήσουν ὅταν ἐξασκοῦνται μὲ διακριτικότητα καὶ σύνεση. Γιατὶ νὰ ἐπιτρέπουμε νὰ ὑπονομεύεται τὸ μουσικὸ αἰσθητήριο τοῦ λαοῦ μας χωρὶς φραγμὸ καὶ χωρὶς ἔλεγχο; Δὲν ἀποτελεῖ τραγικὴ ἄραγε εἰρωνεία τῆς ὑλιστικῆς ἐποχῆς μας νὰ ἐπιβάλλονται παντοῦ καὶ πάντοτε στὰ εἰσαγόμενα εἴδη οἱ οἰκονομικοὶ δασμοί, ἀλλὰ κανένας καλλιτεχνικός; Καμμιὰ ἀξίωση στὴ» ποιότητα, στὸ ἦθος, στὸ ἐπίπεδο;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 9 Σεπτεμβρίου 1968

ΤΟ «ΦΤΗΝΟ» ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΑ ΗΘΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΑΣ
Κ' Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ σκηνὴ ἀνάμεσα σὲ πατέρα καὶ γυιό, ἢ μητέρα καὶ κορη ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλο συνδυασμὸ παλαιότερης καὶ νέας γενεᾶς. Θέμα τὸ ἐλαφρό, ψυχαγωγικὸ ἀνάγνωσμα. Οἱ θέσεις γύρω ἀπὸ τὴν σύγκρουση ὁλοφάνερες. «Γιατὶ δὲν διαβάζεις, κάτι καλύτερο;» «Αὐτὸ μοῦ ἀρέσει». «Αὐτὸ μπορεῖ νὰ σοῦ κάνει κακό». «Θέλω νὰ τὸ διαπιστώσω μόνος μου. Τώρα μὲ εὐχαριστεῖ». Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὰ πράγματα παίρνουν διαφορετικὴ κατεύθυνση, ἀνάλογα μὲ τὶς ἰδιοσυγκρασίες. Ἀλλοῦ ἡ ἀπαγόρευση, ὁ αὐστηρος ἔλεγχος πάνω στὰ ἀναγνώσματα τοῦ παιδιοῦ, ἀλλοῦ ἡ χαλαρὴ παρακολούθηση, κι' ἀλλοῦ ἡ ἀπηυδησμένη ἀδιαφορία. Ἡ ζημιὰ ὅμως γίνεται. Κι' ἀλλοῦ πάλιν μπορεῖ καὶ ν' ἀποδειχτεῖ βραχύβια, μέχρι ποὺ νὰ τὴν ἐπανορθώσουν ἐπικοδομητικώτερες ἀσχολίες, ἀλλοῦ ὅμως μπορεῖ καὶ νὰ ἐξακολουθήσει τὸ ὑπονομευτικὸ ἔργο της, ἔργο καὶ ἀποτέλεσμα μιᾶς φθίνουσας πορείας ποὺ παρατηρεῖται στὰ ἐλαφρὰ ἀναγνώσματα ποὺ ἀπασχολοῦν μερίδα τῆς νεολαίας μας.

Τὸ θέμα ἴσως καὶ νὰ φαίνεται σὰν προέχταση ἐκείνου ποὺ σχετίσαμε μὲ τὸ «λαϊκὸ τραγούδι» στὴν στήλη τῆς περασμένης Δευτέρας. Ἴσως καὶ νὰ εἶναι. Πιὸ εἰδικὰ ὅμως μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ ἄμεση ἀπήχηση του στὰ νειάτα, τοὺς εὔπλαστους δημιουργοὺς τοῦ αὐριανοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ στὴν περίπτωση τῆς μουσικῆς ἡ ζημιὰ ποὺ κάνει τὸ καταστρεπτικὸ εἶδος μπορεῖ καὶ νάναι πιὸ βαθεία καὶ πιὸ ἀνεπανόρθωτη, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ προκαλεῖ ὁ ἔντεχνος λόγος. Εἶναι ὅμως ἡ ζημιὰ αὐτὴ ἀποτέλεσμα ὑποσύνειδης διαδικασίας. Ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ λόγου ἡ ἀρνητικὴ ἐπίδραση εἶναι κάτι ποὺ ὁδηγεῖ σὲ ἄμεση χειροπιαστή, συνειδητοποιημένη φθορὰ — συνειδητοποιημένη πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν παρατηρητὴ παρὰ ἀπὸ τὸ θῦμα ἀσφαλῶς. εἰκόνες, παραστάσεις, βιώματα καὶ καταστάσεις παρελαύνουν μέσα ἀπὸ τὸ τρυφερὸ θυμικὸ πλέγμα, καταστάλαζουν, ἀποκρυσταλλώνονται καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐξωθοῦν στὴν ἄμεση πράξη.

Γνωστὰ ἀσφαλῶς τὰ θέματα ποὺ γεμίζουν τὶς σελίδες τοῦ «φτηνοῦ» περιοδικοῦ ποὺ κυκλοφορεῖ ἀνεμπόδιστα στὸν τόπο μας. Πάνω ἀπ' ὅλα οἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων σὲ μιὰ παρέλαση ὅλων τῶν βαθμίδων καὶ τῶν τόνων. Πότε ἀπίθανα καὶ νοσηρὰ ὡραιοποιημένες, πότε δοσμένες σ' ἕνα τόνο ἀπότομου καὶ καταστρεπτικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ πότε γαργαλιστικὰ παρουσιασμένες μὲ τρόπο ποὺ ν' ἀγγίζει ὄχι μόνο τὸ τολμηρό, ἀλλὰ καὶ τὸ χυδαῖο. Ὑποθέσεις μυστηρίου καὶ δράσεως μὲ ὁλέθριαν ἐξώθηση σὲ ἐπικίνδυνες περιπέτειες εἶναι τὸ ἄλλο σκέλος.

Κι' ἕνα τρίτο. ὄχι, εὐκαταφρόνητο τμῆμα τέλος αὐτῶν τῶν ἐλαφρῶν ἐντύπων ἀσχολεῖται μὲ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν προβολὴν «εἰδώλων». Τὰ πρότυπα αὐτὰ «εἴδωλα», ποὺ πότε προέρχονται ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ καὶ πότε τοῦ κινηματογράφου, δημιουργοῦν τὰ ἀρχέτυπα πρὸς μίμησιν, τοὺς ἥρωες τῆς νεανικῆς φαντασίας ποὺ τρέφεται μὲ τὰ σκάνδαλά τους, μὲ τὶς ἀδυναμίες τους, μὲ τὴν ψεύτικη, ἐπιφανειακὴν αἴγλη τους. Ἔτσι ὁ κόσμος αὐτὸς τοῦ «glamour» βρίσκει πρόσφορον ἔδαφος τὴν νεανικὴ δίψα γιὰ ἔντονη ζωή, ἡ ὁποία καὶ διοχετεύεται μέσα στὴν πολυτάραχη ζωὴ τῶν ἀγαπημένων στάρ, τῶν διάσημων τραγουδιστῶν, τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ δημιουργοῦν τὴν παράδοση τοῦ «βεντετισμοῦ».

Προσθέτουμε τὴν ὅλη διάταξη καὶ παρουσίαση τῆς ὕλης, ποὺ πολὺ λίγες ἀξιώσεις μπορεῖ νὰ ἔχει: πολλὲς «ἱστορίες» καὶ «νουβέλλες» παρουσιάζονται σὰν «φωτο - ρομάντζα» μὲ τρόπο ποὺ ἀπευθύνεται στὸ νηπιακὸ μᾶλλον πνευματικὸ ἐπίπεδο, παρὰ στὸ ἐφηβικό, καὶ μὲ αἰσθητικὴ ποὺ διαστρέφει παρὰ νὰ ἀνεβάζει. Ἡ γλῶσσα δὲ πολλῶν τέτοιων ἐντύπων κάθε ἄλλο παρὰ λογοτεχνία ἀξιώσεων μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ.

Εἶναι, λοιπὸν, φανερὸ πόση ζημιὰ μποροῦν νὰ προκαλέσουν τὰ περιοδικὰ αὐτὰ τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν ἀνεμπόδιστα καὶ ἀνεξέλεγκτα στὴν ἀγορά μας.

Ἂν ὅμως, ὅπως ξανατονίσαμε σὲ ἄλλες περιπτώσεις, οἱ ἁρμόδιες ἀρχὲς δὲν θεωροῦν σκόπιμη τὴν ἐπιβολὴν ἐλέγχου στὴν εἰσαγωγὴν καὶ κυκλοφορίαν αὐτῶν τῶν μέσων καταστροφῆς τῆς νεολαίας, τότε τί ἄλλο θὰ μπορεῖ ἄρα γε νὰ γίνει.

Ἡ πιὸ ἕτοιμη καὶ πιὸ φανερὴ ἴσως διέξοδος εἶναι ἡ αὔξηση γιὰ πρώτα ἀπ' ὅλα τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπεκταθοῦμε πάνω στὴ χρησιμότητα τῆς δημόσιας βιβλιοθήκης. Ἀποτελεῖ ἀδιαμφισβήτητο δεῖγμα τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου μιᾶς χώρας, ἀφοῦ προσφέρει μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ ὑπολογίσιμες μορφὲς ψυχο - πνευματικῆς ἀγωγῆς μὲ τὸ δῶρο τοῦ ἐπωφελοῦς ἀναγνώσματος. Καὶ ἡ δημόσια βιβλιοθήκη μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ μιὰ προέχταση τῆς σχολικῆς, γιὰ ὅσους εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν τῆς μέσο - παιδειακῆς ἐκπαίδευσης. Γιὰ τοὺς ἄλλους νέους δέ, ποὺ δὲν εἶχαν αὐτὴν τὴν εὐκαιρία, θ' ἀποτελοῦν ἕνα ἀσύγκριτο τρόπο τελειοποιήσεως τῶν γνώσεων τους καὶ συμπληρώσεως τῆς ἀτελοῦς μορφώσεώς των. Γιατὶ στοὺς πρώτους δὲν ὠφελεῖ καὶ πολὺ ἡ χρήση τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης, ὅταν γνωρίζουν ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν πιὰ ἀποφοιτώντας νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν δίψα τους παρὰ μὲ ἰδιωτικὰ μέσα. καὶ στοὺς δεύτερους ἡ ἔλλειψη εὐκαιρίας γιὰ αὐτομόρφωση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀπομακρύνει ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς προσανατολισμοὺς καὶ νὰ ὁδηγήσει στὴν λαμπερὴ λεωφόρο τῆς εὔκολης ψυχαγωγίας. Ἐνθαρρυντικὸ βῆμα σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἀποτελεῖ ἡ ἵδρυση ἀρκετῶν δεκάδων κοινοτικῶν βιβλιοθηκῶν σ' ὁλόκληρη τὴν Κύπρο, ὑπὸ τῆς Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ἀλλὰ ἀρκοῦν αὐτὲς οἱ βιβλιοθήκες γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου; Ἢ καὶ κατορθώνουν πραγματικὰ νὰ ἀνακινήσουν τὸ πνευματικὸν ἐνδιαφέρον τῆς νεολαίας κυρίως ποὺ ζητᾶ πάντα τὸν εὔκολο δρόμο;

Δευτέρα, 16 Σεπτεμβρίου 1968

Ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν τόσο πλούσια διάδοση τοῦ «φτηνοῦ» ἐντύπου μᾶλλον ὄχι. Χρειάζεται ἀρα νέα ἐξόρμηση, νέες ἀποφάσεις. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία δὲ τοῦ σκοποῦ, ἀπαραίτητη ἴσως καὶ νάναι ἐπίσης ἡ ἵδρυση «κέντρων νεότητος». Ἐλάχιστα τὰ κέντρα ποὺ ἤδη ὑπάρχουν δὲν ἐπαρκοῦν. Ὁ νέος χρειάζεται εἰδικὴ μέριμνα, εἰδικὴν εὐκαιρία, εἰδικὲς συνθήκες γιὰ νὰ δημιουργήσει καὶ νὰ τελειοποιήσει τὴν προσωπικότητά του. Οἱ στέγες ἐκεῖνες ποὺ θὰ εἶναι εἰδικὰ ὀργανωμένες γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ νὰ χειριστοῦν τὰ προβλήματα τῆς ἀνάπτυξής του, ἀποτελοῦν καὶ τὴν καλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὴν πνευματική του ἐξέλιξη. Καὶ εἶναι ἐπὶ τῷ προκειμένῳ, καὶ οἱ «ψέλες ἐκεῖνες ποὺ θὰ τὸν ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν θανατερὴ γῦρι τῆς ἀσυλλόγιστης, τῆς ἀπερίσπαστης ψυχαγώγησης, ποὺ τὸν ὁδηγεῖ στὴν ἀμερημνησία τοῦ πνευματικοῦ μαρασμοῦ, καὶ στὴν καταστρεπτικὴ διάβρωση τοῦ ἤθους. Σ' αὐτὲς τὶς «στέγες», ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ βιβλίο θὰ πρέπει νὰ καλλιεργηθῆ μὲ τὸν πιὸ συστηματικὸ τρόπο.

Ἴσως θἄπρεπε παράλληλα νὰ τονισθῆ καὶ ἡ ἀνάγκη ὀργανώσεως διαλέξεων γιὰ τὸ βιβλίο καὶ γιὰ τὴν ὠφελιμότητά του, ἢ ἄλλου εἴδους «σεμιναρίου βιβλιοφίλων» ἀκόμη, ἐφ' ὅσον ὅλα κινοῦνται **μὲ τὴν διαφήμιση καὶ τὴν προβολὴν στὴν ἐποχή μας. Διαφορετικά, ἂν ἐπιμένουμε νὰ ἀντικρύζουμε παθητικὰ** τὸ ὅλο θέμα τῆς μαζικῆς κατανάλωσης τοῦ φτηνοῦ περιοδικοῦ καὶ ἐντύπου, **θὰ πρέπει** νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ τὰ ὀψώνια: οἱ νέοι μας θὰ κριμάζουν καὶ θὰ βρίσκουνε τὸν δρόμο τους μέσα ἀπὸ τοὺς δαιδάλους τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας ποὺ ἐπιτρέπει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ πονηρό, τὸ μαῦρο καὶ τὸ ἄσπρο. Καὶ τὰ ὀψώνια αὐτά, ἡ δοκιμασία αὐτή, ἴσως νὰ μὴ κρατήσει γι' αὐτὴ μονάχα τὴ γενεά.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«ΧΙΠΠΥΣ»

Ἡ γενεὰ τῶν ἀνθέων καὶ τὸ παρερμηνευόμενο μήνυμα τῆς ἀγάπης

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὴν Κύπρο μᾶς φτάνουν εἴτε σὰν τουρίστες, εἴτε σὰν ἀπομιμήσεις στὰ πρόσωπα τῆς σύγχρονης γενιᾶς ποὺ ἁρπάζει ὅ,τι τῆς προσφέρεται προκειμένου νὰ ἱκανοποιήσει τὴν δίψα της γιὰ ἀποσκίρτηση ἀπὸ τὴν πεπατημένη. Στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἔχουν πιὰ δημιουργήσει παράδοση. Ἀποτελοῦν μιὰ «κοινωνία» ξεχωριστή, ἕνα «τύπο» ἀνθρώπου ποὺ ἐπιβάλλει τὶς ἀξιώσεις του πάνω στὸ κοινωνικὸ σύνολο μὲ τὸν πιὸ τολμηρό, τὸν πιὸ ἐπαναστατικὸ τρόπο. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει στὴν «περίπτωση», δὲν εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά. Οὔτε τὰ κουδουνάκια στὸ λαιμό, οὔτε τὸ παρδαλό, παράξενο ντύσιμο οὔτε οἱ ἀτημέλητοι τρόποι. Σημασία ἔχει ὁ πνευματικὸς προσανατολισμός. Πολλὰ σύγχρονα ἐπαναστατικὰ κοινωνικὰ κινήματα ἀποτελοῦν προέκταση καὶ διαφοροποιημένη συνέχεια τοῦ ὑπαρξισμοῦ. Σμῆνος οἱ νέες ἐμπειρίες στὸν αἰῶνα μας, προβληματισαν τὸ ἄτομο μέχρι σημείου τέτοιας ἀνυπόφορης ἔντασης, ποὺ νὰ προκηρύξει τὸ «σχίσμα» ἀνάμεσα στὸν ὑποκειμενικό του κόσμο καὶ στὴν καθεστηκυία τάξη τῶν πραγμάτων. Καὶ σὰν ἀποτέλεσμα δημιουργοῦνται ἀσταμάτητα οἱ διάφορες τάξεις τῶν ὀργισμένων νέων ἀνθρώπων ποὺ χαράζουν καὶ μιὰ νέα γραμμή, ἀνακαλύπτουν ἕνα ὄνομα καινούργιο, καὶ τραβοῦν ἕνα νέο μονοπάτι μόνωσης, καὶ «ὅσοι πιστοί». Στὸ σημερινὸ ἱστορικὸ στάδιο ποὺ ἀποτελεῖ κρίσιμη καμπὴ στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἐπαναστατημένοι «Χίππυς» ἀποτελοῦν ἴσως τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα σωστῆς λήψης καὶ λανθασμένης ἀναμετάδοσης τῶν μηνυμάτων τῆς ἐποχῆς μας. Ἕνα δὲ ἀπ' αὐτὰ τὰ μηνύματα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δέθηκε πιὸ στενὰ μὲ τὰ βιώματα καὶ τὶς προκηρύξεις τους: τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης. Ἕνα μήνυμα ποὺ θεωρητικὰ προβάλλουν σὰν τὸ προσωπικὸ κοσμοσωτήριο πιστεύω τους, ἀλλὰ ἔμπρακτα παραγνωρίζουν, καταπατοῦν καὶ ἴσως ἄθελα ἐμπαίζουν.

Χαρακτηριστικὸ σύμβολο τῆς ὁμάδας αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὰ ἄνθη. Ἔμβλημα ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν μόνο στὴν ἐμφάνισή τους, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀντιλήψεις καὶ τὶς ἀντιδράσεις τους. Στὶς διαδηλώσεις τους ρίχνουν λουλούδια κι' ὄχι βόμβες. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἀπάντηση τους στὴ βία, στὴν σκληρότητα, στὴν ὠμότητα καὶ στὴν ἐκμετάλλευση τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἡ ἀθωότητα, ἡ ὁμορφιά, ἡ πραότητα, ἡ διακοσμητικότητα καὶ ἡ ἀβλάβεια τοῦ λουλουδιοῦ. Καὶ ἀσφαλῶς τὰ λουλούδι εἶναι ἔμβλημα ἀγάπης, γιὰ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἰδιότητες ποὺ τὸ κάνουν νὰ γεμίζει τὴ ζωή μας φῶς καὶ χαμόγελο. Ὅμως στὶς καθημερινὲς πρακτικὲς ἐκδηλώσεις τους, στὸν γενικὸ κοινωνικό προσανατολισμό τους, οἱ χίππυς ὑποπίπτουν στὴν μοιραία ἀντίφαση. Κι' ἴσως μάλιστα τὸν προσανατολισμὸ θἄπρεπε μᾶλλον νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ἀντίθετα σὰν «ἀντι - κοινωνικό». Φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ἡ ἀπομόνωσή τους. Ὅταν μποροῦν νὰ ζοῦνε μαζί, στὶς δικές τους μικρὲς κοινότητες, τὸ ἐφαρμόζουν ἤδη στὴν Ἀμερική, δημιουργήσανε δυὸ τέτοιες κοινότητες χωρὶς μεγάλην ἐπιτυχία. Καὶ ὅπου μποροῦν νὰ ἀποφύγουν τὸν κοινωνικὸ περίγυρό τους τὸ κάνουν ἀπροκάλυπτα. Δὲν συμφωνοῦν μὲ τὶς τρέχουσες ἀντιλήψεις, μὲ τὶς καθιερωμένες συμβατικότητες, μὲ τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη ποὺ γεμίζουν τὴν καθημερινὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων σ' ἀνατολὴ καὶ δύση. Καὶ τὴ διαφωνία τους αὐτὴ τὴν ἐκδηλώνουν μὲ τὸν πιὸ ἔντονο κι' ἐμφανὴ τρόπο. Ἀπομονώνονται ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, καὶ ἀπαντοῦν μὲ τὴ δική τους περιφρόνηση στὴ δική του. Ἀρνοῦνται, τοὺς νόμους του, καὶ ἀπαξιώνουν τὶς ἀρχές του. Καὶ τὴν ἔντονη διαμαρτυρία τους τὴν ἐκφράζουν ἀνοιχτὰ κι' ἄφοβα ὅπως μποροῦν. Σὲ κάθε βῆμα καὶ κάθε ἐκδήλωσή τους. Κι' ὅμως ἡ βάση τῆς φιλοσοφίας τους εἶναι ἡ ἀγάπη. Μιὰ βάση ποὺ θὰ πρέπει νὰ τεθῆ σὰν ὑποβαστάζον κιονόκρανο σ' ὅλες τὶς σύγχρονες καταστάσεις, γιὰ νὰ ἐξυγιανθοῦν πολλὰ μιάσματα ποὺ ἐδημιούργησαν τὰ τεράστια κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων.

Ἡ παρεξήγηση λοιπὸν ποὺ δημιουργεῖται; «Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ... πάντα ἀνέχεται, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει». Ποιὸ ἀκριβῆς, πιὸ ἐμπνευσμένος καὶ ἐμπεριστατωμένος ὁρισμὸς τῆς ἀπόλυτης ἀγάπης σὰν ἰδανικοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀπὸ τὸν ὁρισμὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸ κεφάλαιο 13, τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς. Γιὰ χριστιανὸν καὶ μή, γιὰ πιστὸν καὶ ἄπιστο. Ἀπ' ὅλον δὲ τὸ κεφάλαιον τὸ ἀπόσταγμα ποὺ μένει στὸ μυαλὸ τοῦ ἀναγνώστη ἔχει τούτην τὴν ὁσμή: «ἡ ἀγάπη δὲν ἀποκλείει, περικλείει». Γιατὶ ἂν ἕνα πρόσωπο διακατέχεται ἀπὸ γνήσια αἰσθήματα ἀγάπης, καὶ σὰν ἀποτέλεσμα μακροθυμεῖ καὶ ἀνέχεται τὰ πάντα, γιατὶ βλέπει πιὸ μακρυὰ ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ γιατὶ ἐλπίζει καὶ πιστεύει ὅτι σὰν περάσουν οἱ ταραχὲς τῆς σημερινῆς σκοτεινιάς ὁ ἄλλος κύκλος, θἄναι καλύτερος, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλείσει τὸ σημερινό. Καὶ δὲ θὰ τὸ ἀνεχτεῖ ἁπλῶς. Θὰ τὸ κατανοήσει. Καὶ τὸ κλειδὶ ἴσως νὰ βρίσκεται ἀκριβῶς στὴν κατανόηση αὐτή. Ἀνέχεται, ὄχι περήφανα καὶ ἐπαρσιωμένα κι' ἐπαιρόμενα γιὰ τὴν ἰδικήν ἀγαθότητα, ἢ τελειότητα, ἀλλὰ γιατὶ καταλαβαίνει. Δὲν ἀναζητεῖ τὰ «ἴδια», ὡς τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία — μεγάλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας. Κατανοεῖ τὴν ἀναγκαιότητα, ἢ τὸ ἀδύνατον τῆς ἀποφυγῆς ὁρισμένων καταστάσεων καὶ πραγμάτων. Κι' ἀφοῦ κατανοεῖ δὲν μπορεῖ νὰ στασιάσει, νὰ ἀπορρίψει, νὰ ἀποκλείσει, καὶ νὰ ἀπομακρύνει. Δέχεται, καὶ προσπαθεῖ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργον της ἡ ἀγάπη καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου τὸ ἔδαφος δὲν φαίνεται πρόσφορον, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἔδνη σφαγιάζονται γιὰ τὸ συμφέρον, καὶ λαοί, λιμοκτονοῦν γιὰ τὸ συμφέρον, καὶ ἀνθρώπινες ζωὲς θυσιάζονται γιὰ τὸ συμφέρον.

Οἱ χίππυς συνέλαβαν τὸ μήνυμα τῆς ἐποχῆς. Δὲν εἶναι καινούργιο. Ἀριθμεῖ ὅπως βλέπουμε δυὸ, σχεδὸν, χιλιάδες χρόνια. Τώρα ὅμως ποὺ οἱ κοσμοτοὶ τῆς γῆς ἔχουνε φτάσει σ' ἕνα κατακόρυφο δύναμης, ποὺ ἀπειλεῖ σὲ συνέχεια προηγούμενων δεκαετηρίδων ἕνα ἀρμαγεδώνα ἀλληλοεξόντωσης, τὸ μήνυμα αὐτὸ ὄχι μόνο χρειάζεται πιὸ πολὺ παρὰ ποτέ, ἀλλὰ σωστὰ τοποθετημένο μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ ἡ νέα κοσμοθεωρία, τὴ νέα σωτήρια συνταγή. Γιατὶ ἡ δύναμη ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴ βία, καὶ ἡ βία δημιουργεῖ τὸ μῖσος.

Καλὸ λοιπὸν τὸ προληπτικὸ ἀλλὰ καὶ θεραπευτικὸ μήνυμα τῆς «γενεᾶς τῶν ἀνθέων. Κακὴ ὅμως ἡ ἐφαρμογή του. Δὲν ἀποδεικνύουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ὅταν ἀποκόπτονται ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν κορμόν. Πῶς ἐφαρμόζουν τὸ δίδαγμα τῆς ἀγάπης, ὅταν ἀρνοῦνται νὰ ζήσουν μὲ ἀγάπη μέσα στὰ πλαίσια ποὺ τοὺς ἔταξε ἡ ἐποχή τους, προσφέροντας ἕνας ἕκαστος τὸ τάλαντον του; Κρύβουν τὰ δικά τους τάλαντα μέσα στὸ ναρκισσισμὸ τῆς ἀπομόνωσής τους, μέσα στὴν αὐταρέσκεια τῶν ἰδιαίτερων πεποιθήσεών τους. Στὰ μάτια τοῦ «κυρίου» στὴν ἐπισκόπηση τοῦ ἀμέτοχου ἀναλογιστοῦ τῆς ἱστορίας κατέχουν ἴση ἴσως θέση μὲ ὅλους καὶ τὸν ὁποιονδήποτε — σὰν ἀναγκαία παρουσία καὶ φωνὴ μιᾶς ἱστορικῆς στιγμῆς. Στὰ μάτια τοῦ σημερινοῦ διανοητῆ λανθάνονται Ἀντιφάσκουν. Ἡ ἀγάπη ἐκτελεῖ τὸ ἔργον της συμπράττουσα, κι' ὄχι ἀποκοπτόμενη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ο ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

«Ἀγαπητὴ Σύνταξις.

Ἡ ἐκλεκτὴ συνεργάτις τῆς «Κύπρου» κ. Νάγια Ρούσου εἰς πρόσφατον ἄρθρον της διὰ τὸ λαϊκὸ τραγούδι θέτει ὡς ὑπότιτλον τὴν ὀρθὴ διαπίστωσι ὅτι ἡ ἑλληνικὴ δισκογραφία νοσεῖ. Δὲν θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰν τοῦ θέματος ἀλλὰ εἰς τὴν ἠθικήν, ἡ ὁποία, δυστυχῶς, τίθεται ὑφ' ἡμῶν εἰς κατωτέραν μοῖραν ἀπὸ οἱανδήποτε ἄλλην πλευράν.

«Δὲν ὑπάρχει κανένας κρατικὸς ἔλεγχος πάνω στὸν εἰσαγόμενο Ἑλληνικὸ ἢ καὶ ξένο δίσκο» γράφει ἡ συνεργάτις σας. Σκληρὴ διαπίστωσις ἡ μᾶλλον σκληρὴ πραγματικότης. Ἐφ' ὅσον, κατὰ τὸν Ἀριστείδη Κοϊντιλιανὸ «ἡ μουσικὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ κάθε ἀνθρώπινη πρᾶξι», ἐφ' ὅσον ἡ μουσικὴ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔγινε κάτι πρώτης ἀνάγκης, δὲν δικαιολογεῖται κατ' οὐδένα λόγον κρατικὴ ἀδιαφορία.

Ὁμολογουμένως λαϊκὸ τραγούδι — φορεὺς οἱουδήποτε νοήματος ἢ συνθήματος — μὲ ἑρμηνευτὰς π.χ. τὴν Μοσχολιοῦ ἢ τὸν Παπανικολάου (δυὸ ὀνόματα εἰς τὴν τύχη) θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ φέρη καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα ἐν ἀντιθέσει μὲ κήρυγμα ἀξιώσεων (τεχνικῆς, λογοτεχνικῆς) τοῦ πλέον διασήμου ἱεροκήρυκος. Τὸ σημερινὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔγινε ἕνα λαϊκὸ προσφιλὲς κήρυγμα ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ λαουτζίκος ἀντλεῖ τὰ «πιστεύω» του καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁμνεῖ **τὸ ἐνδαλμά του ἢ τὸ πάθος** του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπειδὴ τὸ λαϊκὸ τραγούδι μαζὶ μὲ τὸ ψωμοτύρι εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν στοιχειώδη διαβίωσι τοῦ λαοῦ χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ δίσκων πρέπει νὰ τυγχάνη εἰδικῆς μερίμνης ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἄλλως νὰ μὴν ἐξανίσταται ἡ κυβέρνησις διὰ τὴν «χαλάρωσιν τῶν ἠθῶν» εἰς τὴν Κύπρο. Νὰ μὴν ἀπορῇ διὰ τὴν μὴ ἀποτελεσματικότητα τῶν προσφάτων μέτρων διὰ **τὴν** νεότητα. Εἰς τὸ κάτω - κάτω εἶναι κρῖμα **αἱ** προσπάθειαι τῶν Χριστιανικῶν ὀργανώσεων πρὸς ἀνακοπὴν τῆς κατηφορικῆς πορείας τῶν νέων μὲ τὰ ἄκρως ἀντίξοα σημερινὰ δεδομένα.

«Τελικὸς σκοπὸς **τῆς μουσικῆς**», κατὰ τὸν Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ, «εἶναι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ **τιμῶμεν** τὸν θεὸν καὶ θὰ ζωογονοῦμεν **τὸ** πνεῦμα μας».

Μετὰ τιμῆς

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗΣ»

Στρόβολος.

Σύγχρονες σκέψεις

ΤΟ "ΟΧΙ" ΤΟΥ ΠΑΠΑ
Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΥΘΥΝΗ

'Ο «ἔλεγχος» ἀπαραίτητος γιὰ ἕνα τελειότερον ἄνθρωπον.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία πῆρε θέση πάνω σ' ἕνα ζήτημα ποὺ βασανίζει σήμερα τὴν ἀνθρώτινη συνείδηση — ἕνα ἀπὸ τὰ πολλά. 'Ο ἡγέτης της, ἀπεφάνθη ἐναντίον τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων. Κι' αὐτὸ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ ἀρκετὲς ἄλλες ἐκδηλώσεις του ὁ Πάπας Παῦλος ἔδειξε προοδευτικὴν διάθεση καὶ ἐνέπνευσε πολλὲς ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση πολλῶν καταστάσεων «κακῶν σχέσεων» μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Καθολικισμοῦ. Ἡ ἀπόφασή του νὰ καταδικάσει τὴν χρῆσι τῶν ἀντισυλληπτικῶν ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τῶν πιστῶν του, τὸν ἐξέθεσε εἰς παγκόσμια κριτικὴ καὶ ἐπροκάλεσε ἄπειρα σχόλια καὶ σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα καὶ ἀπὸ τὴν στάση του. Μερικοὶ παραλλήλισαν τὴν ἀπόφαση τοῦ Πάπα μὲ τὸ «Σουέζ» τοῦ Ἤντεν. Κι' ὄχι ἄδικα. Χιλιάδες πιστοὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατεδίκασαν τὴν ἀπόφαση τοῦ Πάπα, πότε μὲ τρόπο πολιτισμένο καὶ σιωπηλό, καὶ πότε μὲ ζωηρὲς καὶ ἔντονες διαδηλώσεις. Καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἡγέτες τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας ἐτάχθησαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Ὅσο δὲ ἀπόλυτος κι' ἂν εἶναι ὁ Πάπας Παῦλος σὲ ὁρισμένες ἀντιλήψεις του, κι' ὅσο κι' ἂν ἀρνήθηκε νὰ συμβαδίσει μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ εἰδικοῦ συμβουλίου ποὺ συνεδρίαζε πάνω σ' αὐτὸ καὶ πάνω σὲ ἄλλα θέματα δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ κλονισθῇ ἀπὸ τὴν τεράστια ἀντίδραση ποὺ συνάντησε μὲ τὴν περιδόητη πιὰ ἐγκύκλιό του. Καὶ σύμφωνα μὲ διαδόσεις καὶ προβλέψεις — στὸν Ἀγγλικὸ «Ὁπσέρβερ» ἤδη γράφτηκε σχετικὸ ἄρθρο — ὁ Πάπας θ' ἀνακαλέσει καὶ θὰ ἀναθεωρήσει. Διαφορετικὰ θὰ ἀντιμετωπίσει ἐσωτερικὸ σχίσμα: οἱ Ὁλλανδοὶ Καθολικοὶ ὄχι μόνο διαφωνοῦν γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων ἀλλὰ πιστεύουν ὅτι οἱ ἱερεῖς πρέπει νὰ ἀφήνωνται ἐλεύθεροι νὰ διαλέγουν ἂν θέλουν νὰ πατρεύονται ἢ ὄχι — ἄλλο ζωτικὸ πρόβλημα τῆς Καθολικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Γιατὶ ἀπὸ πλευρᾶς καθαρὰ θρησκευτικῆς τὸ θέμα τοῦ ἐλέγχου ἐνδιαφέρει ἄμεσα ὄχι μόνο τοὺς Καθολικοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς Χριστιανοὺς Ὀρθοδόξους, ἀφοῦ ὁπωσδήποτε θὰ συζητηθεῖ ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀρκετὰ σύντομα. Ἄσχετα ὅμως μὲ τὴν θέση ποὺ θὰ πάρει καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ προκειμένου — καὶ ἐλπίζεται ὅτι δὲν θὰ δημιουργήσει καὶ αὐτὴ ὅπως ἡ Καθολικὴ ἕνα σχίσμα γεμάτο σύγχιση καὶ προβλήματα — ἡ ἀπόφαση τοῦ ἰδίου τοῦ Πάπα ὑπῆρξε ἕνας μοιραῖος ἀλλὰ φυσικὸς ἀναχρονισμός.

Δὲν εἶναι κοινοτοπία στερουμένη σημασίας τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κόσμος ποτὲ δὲν πάει πίσω. Γιατὶ καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος παλινδρομεῖ στοὺς ἐξελικτικοὺς κύκλους τῆς πορείας του, ποτὲ δὲν ἐπαναλαμβάνει τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς ἴδιες συνθῆκες. Ἡ ἐλευθερία στὶς σχέσεις τῶν φύλων ἔφθασε, μποροῦμε νὰ ποῦμε σὲ πολλὲς ἐξελιγμένες χῶρες ἕνα κατακόρυφο, ἀνησυχητικό. Ἕνα κατακόρυφο στὸ ὁποῖο τὸ ἔνστιγκτο ἀφήνεται ἐντελῶς ἐλεύθερο νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ὁρμὴ τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς. Ἀνεπιθύμητη ἀσφαλῶς κατάσταση. Δημιούργησε ἠθικὰ προβλήματα, ἐχτὸς ἀπὸ τὰ κοινωνικά. Ὁ αὐτοσεβασμὸς τοῦ ἀτόμου — ἰδιαίτερα στὸ γυναικεῖο φῦλο — κλονίσθηκε ἐκ θεμελίων καὶ πολλὲς κοινωνίες ἤδη ἀντιμετωπίζουν τὸ δραματικὸ πρόβλημα τῶν νόθων παιδιῶν: τραυματισμένες ψυχές, ἐχθρικὲς συνειδήσεις, ἀντικοινωνικὲς ἀντιδράσεις, ἀρνητικὰ ἄτομα. Ἤδη ὅμως στὶς χῶρες ἐκεῖνες ὅπου ἡ σεξουαλικὴ ἐλευθερία μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἀντισυλληπτικῶν ἔχει φτάσει στὸ ζενίθ, προέκυψεν ἤδη τὸ τεράστιο ἠθικὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ γνώρισε τὸν ἑαυτό του σ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐλεύθερης ἐκδήλωσης, κι' ὅμως δὲν βρῆκε τὴν πληρότητα. Ἀντίθετα τὸ κενὸ πλήθυνε ἀφοῦ δὲν ἀξιοποίησε τὴν «ἐλευθερία» του ὅπως ἔπρεπε καὶ ἡ κατακύρωση τοῦ κενοῦ, οἱ αὐτοκτονίες.

Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀφύσικο μὲ τὴν ἀποχαλίνωση ποὺ γνωρίζει τὸ ἔνστιγκτο στὴν ἐποχή μας, ἕνας διανοούμενος θρησκευτικὸς ἡγέτης ὅπως τὸν Πάπα νὰ πάρη θέσην ἀρνητική. Ἀσφαλῶς ἡ ἀπόφαση του εἶναι προϊὸν μιᾶς γνήσιας ὅπως ἐλέχθη πνευματικῆς ἀγωνίας. Ὅμως διακατεχόμενη ἀπὸ τὴν ἴδια εἰλικρινὴ πνευματικὴ ἀγωνία μεγάλη μερίδα τῆς ἀνθρωπότητας ἀρνεῖται νὸ δεχθῇ τὴν ἀπαγόρευση τῶν ἀντισυλληπτικῶν σὰν τὸν ὀρθότερο τρόπο ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος.

Ἀνάμεσα στοὺς λόγους ποὺ προβάλλονται γιὰ μιὰ ἐπιθυμητὴ καὶ ἀνεμπόδιστη αὔξηση τοῦ «λευκοῦ» πληθυσμοῦ, εἶναι καὶ ἡ ραγδαία ἀνεμπόδιστη αὔξηση καὶ τῆς μαύρης καὶ τῆς κίτρινης φυλῆς. Ἀρνούμαστε νὰ πιστέψουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἀκόμη νὰ ἐγείρει τείχη ἀνάμεσα στὰ χρώματα καὶ στὶς φυλές, καὶ ὅτι ὁ ρατσισμός του τὸν ὠθεῖ στὴν ἀπαράδεκτη θεωρία τῆς ἐπιλεχτικῆς ἐξέλιξης. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος εἶναι νὰ δώσει ὅσες εὐκαιρίες μπορεῖ σὲ ὅσους μπορεῖ — οἱουσδήποτε ἄλλους — συναν θρώπους του, ἔτσι ποὺ ἡ φυλή του νὰ μὴν κινδυνεύει πνευματικὰ καὶ διανοητικὰ μὲ τὴν ἐπικράτηση ὁποιασδήποτε μερίδας τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ἀρνητικὴ του κατοχύρωση δὲν τὸν τιμᾶ: τὰ πολεμικὰ μέσα ἐξοντώσεως δὲν προλαβαίνουμε πάντα νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὸν ἐχθρό, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ χρησιμοποιήσουμε, κάπου ἀλλοῦ μέσα στὸν χρόνο μᾶς προσμένει ἡ ἀνταπόδοση.

Ὅσο γιὰ τὸ φάσμα τῆς πείνας τὸ ὁποῖον πολλὰ ἐπισείουν γιὰ τὸ μακρυνότερο μέλλον, ὁ ἀναξιοποίητος πλοῦτος τοῦ πλανήτη μας πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση. Ἡ συνέχεια στὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἐλέγχου ἀποτελεῖ πιὸ ἰδιαίτερο κεφάλαιο. Οἱ σύγχρονες τεράστιες ἐξελίξεις τοῦ πολιτισμοῦ μας χρειάζονται ἄτομα μὲ τελειότερη διαπαιδαγώγηση. Οἱ ἐνδείξεις στὴ σύγχρονη παιδαγωγικὴ μιλοῦν εὔγλωττα: «ἕνας δάσκαλος γιὰ κάθε πιωδί», λένε οἱ μοντέρνοι παιδαγωγοί ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν διδασκαλία μὲ ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους. Ἀλλὰ οἱ ψυχολόγοι μᾶς λένε ὅτι οἱ βάσεις τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτῆρα τίθενται μεχρὶ τὰ πρῶτα τέσσερα χρόνια, δηλαδὴ στὸ σπίτι. Μπορεῖ λοιπὸν μιὰ μητέρα νὰ δώσει τὴ σημασία ποὺ πρέπει σ' ἕνα παιδὶ ὅταν ἔχει οἰκογένεια ἀπὸ πέντε, ἕξη ἢ καὶ ὀχτὼ — δέκα; Εἶναι ἀνθρωπίνως ἀδύνατο. Ἐξ ἄλλου ἐδῶ ὑπεισέρχεται καὶ ὁ ἄλλος παράγων τῆς σύγχρονης ἐξέλιξης τῆς γυναίκας, τῆς ἐργαζόμενης γυναίκας. Τῆς γυναίκας ποὺ ἀπέκτησε πιὰ συνείδηση τῆς ἐξελισσόμενης ὀντότητάς της καὶ ἀναζητεῖ διέξοδον καὶ ἔκφραση στὴν εὐρύτερη ἐπαγγελματικὴν καὶ κοινωνικὴν δράση. Μποροῦμε νὰ ποῦμε σ' αὐτὴν τὴν ἀφυπνισμένη, ἀγωνιζόμενη γυναίκα, νὰ ἐπιστρέψει στὴν παραδοσιακὴ ἑστία, καὶ νὰ ξεχάσει τὸν ἠμιτελὴ ἀγώνα της γιὰ ἀτομικὴ τελειοποίηση. Ἐφ' ὅσον μάλιστα καὶ ἡ ἀτομική της τελειοποίηση δὲν ἀποτελεῖ πηγὴ ἐγωϊστικῆς ἱκανοποίησης μόνον, ἀλλὰ καὶ πηγὴν δύναμης ψυχο - πνευματικῆς γιὰ τὴν καλύτερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη ἀγωγὴν τῶν ἀνθρώπων ποὺ φέρνει στὸν κόσμο; Δὲν μποροῦμε νὰ γυρίσουμε πίσω τὸν τροχὸ τοῦ κόσμου. Ἐκεῖνο ποὺ μποροῦμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ προσφέρουμε στὸν ἄνθρωπο τὶς δυνατότητες γιὰ μιὰν προσωπικότητα πιὸ τελειοποιημένη, πιὸ ἰσορροπημένη. Ἰσορροπημένη τόσο ποὺ νὰ γνωρίζει πότε καὶ γιατὶ νὰ ἐλέγχει τὸ ἔνστιγκτό του, κι' ὄχι γιατὶ φοβᾶται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνεμπόδιστης ἐκδήλωσής του: ἀποτελέσματα κοινωνικὰ καὶ ἀτομικὰ ὀδύνης ὅπως εἶναι τὸ νόθο ἢ τὸ ἀνεπιθύμητο παιδί. Σ' αὐτὸ τὸν τομέα ἡ θρησκεία μπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ κάνει πολλὰ — ὅταν δὲν ἀποτελεῖ γράμμα κενὸ — στὴν δημιουργία ἐλεύθερης μέν, ἀλλὰ ὑπεύθυνης προσωπικότητας. Τὰ δυὸ ἐξ ἄλλου εἶναι στὴν οὐσία ταυτόσημα. Ἔτσι καὶ ἡ ἔλευση τῶν ἀθανάτων ψυχῶν στὸν κύκλο τῶν ἐνσαρκώσεων θὰ ἀποτελεῖ ὑπόθεση πολὺ πιὸ ὑπεύθυνη, ἀφοῦ θὰ ἔλκωνται στὴ γῆ κατ' τὴν οἰκείας βουλήσεως τῶν οἰκοδεσποτῶν - γονέων των.

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΘΕΟΚΛΗ ΚΟΥΓΙΑΛΗ: «Ἀλλ' ἴσως ὄχι».
ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: «Προβλήματα Παιδείας», «Ὧρες ἀνάτασης», «Τὸ Φρούριο τῆς Κερύνειας», «Ἡ ἐποποιΐα τῶν Κεντρικῶν Φυλακῶν».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΘΕΟΚΛΗ ΚΟΥΓΙΑΛΗ

Ἡ νέα ποιητικὴ ἐργασία τοῦ Θεοκλῆ Κουγιάλη κινεῖται ἀποκλειστικὰ μέσα στὸ σύγχρονο κλῖμα μορφῆς καὶ πνευματικῆς τοποθέτησης. Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀνελίσσονται μέσα σὲ σύντομες ἑνότητες. Τίτλος τῶν κεφαλαίων εἶναι «Ἄτρωτος» (ἀλλ' ἴσως ὄχι), «Φονιάς» καὶ «Ἔρωτας» (ἀλλ' ἴσως ὄχι). Ἐλεύθερος ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ, παίρνει πολλὲς φορὲς μιὰ μορφὴ σπασμωδικῆς ἀνακολουθίας ἴσως ποὺ καθρεφτίζει ἀπόλυτα τὸν ἐσωτερικὸ προβληματισμό του. Γιὰ νὰ βρῆς τὸ νῆμα σὲ πολλοὺς δρόμους τῆς ἐποχῆς μας, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα στὸν ὄρομο τῆς τέχνης, πρέπει νὰ περάσεις ἀπὸ τὰ στενορύμια τῆς ἀπομόνωσης. τῆς ἀγωνίας, τῆς ἐνδοστρεφικῆς βασάνου. Ἄν στὴν καλλιτεχνικὴ μορφοποίηση τῶν καταστάσεων αὐτῶν ξεπεράσεις τὶς πεθαμμένες μορφὲς καὶ προσπεράσεις καὶ τὶς ζωντανές, λίγοι οἱ προβληματισμένοι πιστοὶ ποὺ θὰ σὲ ἀκολουθήσουν. Ποὺ θὰ παραβλέψουν κατὰ ἕνα μέρος αἰσθητικὲς ἀξιώσεις γιὰ νὰ σμίξουν τὴν ἀγωνία τους μὲ τὶς γραμμές σου. Ἀπὸ πολλοὺς μπορεῖ νὰ παρερμηνευθῆς σὰν «ἀκαταλαβίστικος σουρρεαλιστής».

'Ο Κουγιάλης ἐκτίθεται στὸν κίνδυνο — ὀξύτερος στὸ δικό μας κάπως ἐπαρχιώτικο ἀκόμη Κυπριακὸ πλαίσιο. Ἐκτίθεται τολμηρά, καὶ ἀδιάφορα, καὶ γυμνώνει τὸν ψυχικό του κόσμο μὲ μιὰ εἰλικρίνεια καὶ ἕνα πάθος ἀξιοπρόσεχτο. Δὲ λείπουν οἱ ἀναλαμπὲς τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸ ἔργο — ὁ τίτλος τὸ ὑποδηλοῖ. Δεσπόζει ὅμως τὸ πρόβλημα. Ἡ αὐτοεξέταση. Τὸ ζύγιασμα τῆς πράξης πάνω στὸ μεταίχμιο τῆς γνωριμιᾶς — τῶν ἄλλων καὶ τοῦ κόσμου μας.

«Ψάξε στὴν ψυχή σου.
Θὰ μὲ βρῆς εὔκολα.

Γεμίζει παντοῦ τὸ βιβλίο ἡ ἰδιότητα τῶν πραγμάτων. Τὰ ὀνόματα δὲν παίζουν ρόλο. Σημασία ἔχει ἡ στέρεὰ προέκταση τους καὶ ἀλληλοδιασταύρωσή τους μέσα στὸν ὑπερκείμενο χῶρο τῆς ἀνθρώπινης κοσμοθεωρίας: αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ οὐσία τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ.

«Σὲ φοβᾶμαι σταγόνα.
Ἐσένα καὶ τὶς ἀδελφές σου.
Ὅσες εἰκόνες κρυμμένες ἀδέξια (μάζεψες,
δσους οὐρανοὺς χώρεσαν τὰ μά- (τια σου.
δσα σύμβολα σὲ μοιράστηκαν.
τώρα ποὺ σκοτώνουμε ἀδιακρί- (τως...
Σὲς φοβᾶμαι σταγόνες».

Οἱ λίγες πιθανὲς λυτρωτικὲς στιγμὲς τῶν στίχων, ἴσως καὶ νὰ μὴ βγαίνουν ἄστοχα ἢ συμπτωματικὰ ἀπὸ τὰ παραδοσιακὰ σύμβολα τῆς Ἀγάπης:

«Μὴν ἀνησυχῆς γιὰ μένα, Μάνα
εἶμαι ὅπως πάντα καλός.
Ἴσως νὰ μὴν πάρης ἄλλο γράμ- (μα μου,
γιατὶ σήμερα ἀκριβῶς ξομολογή- (θηκα
καὶ κοινώνησα.
Νομίζω πῶς ἀπόψε...
Ἀντίο Μάνα.
Σοῦ φιλῶ τὰ χέρια».

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Πήραμε συγκεντρωμένες τὶς ἐκδόσεις τοῦ γνωστοῦ Κυπρίου βουλευτῆ, πρώην ἀγωνιστῆ, κ. Πέτρου Στυλιανοῦ. Οἱ τρεῖς πρῶτες ἐκδόσεις καταπιάνονται μὲ σέματα καὶ καταστάσεις τοῦ ἀγῶνα τοῦ '55—'59, τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἔζησε ἄμεσα καὶ προσωπικα: «Το Φρούριον τῆς Κερυνειας» ἐξεδόθη σε 2.000 ἀντίτυπα τὸ 1966, καὶ ἤδη ἔχει ἐξαντληθῆ. Πρόκειται γιὰ ἕνα τομίδιο ἀπὸ 23 σελίδες, στὸ ὁποῖο περιγράφονται τὰ διάφορα στάδια της φυλακίσεως των πολιτικῶν κρατουμένων εἰς τὸ φρούριο: Κράτηση, Ἀπόδραση, Βασανιστήρια στὸν Ἐνετικὸ Πύργο. Παρατίθεται ἐπίσης καταλογος τῶν Πολιτικῶν κρατουμένων ποὺ ἐκρατήθησαν εἰς τὸ φρούριο.

Ἡ δευτέρα ἐκδοση τοῦ κ. Στυλιανοῦ ἀναφέρεται στὶς φυλακίσεις ποὺ εγίνοντο στὶς Κεντρικές Φυλακές: «Ἡ ἐποιΐα των Κεντρικῶν Φυλακῶν». Συνέχεια αὐτῆς της ἐκδοσης ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους, ἀποτελεῖ ὁ τόμος μὲ τὸν τίτλο «Ὧρες Ἀνάτασης», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐκδιήγηση τ[illegible] περίπου φάσεων: «Ἀπαγχονισμοί», «Ἐκδηλώσεις καταδίκων», «Ἀποδράσεις» καὶ «Ἐξορία τῶν πρώτων πολιτικῶν καταδίκων εἰς τὲς Ἀγγλικὲς φυλακές». Καὶ τὰ τρία αὐτὰ βιβλία τοῦ κ. Στυλιανοῦ εἶναι

γραμμένα μὲ ὕφος ἁπλὸ κι' ἀνεπιτήδευτο. Ἡ προσωπικὴ συμμετοχὴ στὸ ὅλο δρᾶμα τοῦ ἀγῶνα, καθιστᾶ τὴν ἀνιστόρηση μιὰ ζωντανὴ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀναγνώστη, ὁ ὁποῖος διαβάζει μὲ ἐνδιαφέρον ἀδιάπτωτο καὶ συγκίνηση αὐθόρμητη τὸ ἀδρό, ἀληθινό, δημοσιογραφικὸ κείμενο τῶν δύσκολων δραματικῶν στιγμῶν ἑνὸς λαοῦ, μικροῦ στὸν ἀριθμό, ἀλλὰ μεγάλου στὴν ἀπόφαση καὶ στὸ σθένος.

Ἡ φετεινὴ ἔκδοση τοῦ κ. Στυλιανοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου «κατὰ τὴν συζήτησιν ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ βελτιώσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ 1968». Στὴν ὁμιλία του ὁ κ. Στυλιανοῦ καταπιάστηκε μὲ προβλήματα τῆς Κυπριακῆς παιδείας — κι' ὁ τίτλος ἑξ ἄλλου τοῦ βιβλίου εἶναι «Προβλήματα Παιδείας».

Μερικὰ ἀπὸ τὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα σημεῖα ποὺ θίγει ὁ συγγραφέας, προσφέροντας ἐπικοδομητικὲς εἰσηγήσεις, εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν», «Ἐνθάρρυνσις Κυπρίων Συγγραφέων», «Κρατικὴ Βιβλιοθήκη» κ.ἄ. Στὸ δεύτερο καὶ τρίτο μέρος τῶν «Προβλημάτων» ποὺ ἀποτελοῦν ἄλλες ὁμιλίες του δοθεῖσες στὴν Βουλὴν κατὰ τὸ 1967, ὁ κ. Στυλιανοῦ ὑποβάλλει εἰσηγήσεις διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος. Μεταφέρουμε χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Στυλιανοῦ, σχετικὰ μὲ τὴν μέση ἐκπαίδευση:

«...Πέραν ὅμως τῶν δυσκολιῶν τούτων, ἔντιμοι κύριοι συνάδελφοι, πέραν τοῦ γεγονότος ὅτι μόνον ἡμεῖς, οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Τοῦρκοι παραμένουμεν ἀπὸ δεκαετηρίδων στάσιμοι εἰς τὸν ἐξαετῆ κύκλο σπουδῶν, πέραν τῶν ἐλλείψεων εἰς τὸν τομέα τῆς δωρεὰν παιδείας, πέραν τῶν ἀδυναμιῶν μας εἰς τὴν Τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν πρέπει νὰ διακηρύξωμεν ὅτι ὑπάρχει καὶ ὀπισθοδρόμησις».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 7 Ὀκτωβρίου 1968

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΩΣΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ: "Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ"

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: "ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ"

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΚΩΣΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ «Ἀνταρτοπόλεμος», ἢ τὸ «Μυστιστόρημα τῆς ΕΟΚΑ», τοῦ ὁποίου ἤδη ἐκυκλοφόρησαν δύο ἐκδόσεις, ἀποτελεῖ τὴν μαρτυρία τοῦ Κυπριακοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα, ὅπως θὰ θέλαμε νὰ τὴν παραδώσουμε στὰ παιδιά μας. Ζωντανὲς οἱ εἰκόνες καὶ οἱ ἄνθρωποι γιομίζουν τὸ βιβλίο μὲ τὴν ἁδρὴ παρουσία τους. Ἀρκετὰ δυνατὸ τὸ δραματικὸ αἰσθητήριο κρατᾶ σταθερὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη μὲ διάφορες ἐκφάνσεις τῶν ἐπεισοδίων δράσης καὶ τῶν ψυχολογικῶν καταστάσεων. Λίγο - πολὺ θίγονται οἱ κυριώτερες πλευρὲς τοῦ ἀγώνα: οἱ Τοῦρκοι, οἱ προδότες οἱ κατακτητές, οἱ ἀγωνιστές.

Γιλοκὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἔργου ἀκολουθοῦν μιὰ ἀνοδικὴ ἐξελιχτικὴ πορεία ποὺ μαζὶ μὲ τὸν λόγο, δημιουργοῦν ἕνα ζωντανό σύνολο. Ζωντανὸ ἀλλ' ἴσως ὄχι πάντα μέσα στὰ καλούπια τῆς καθημερινῆς ἀλήθειας. Ἴσως νὰ ὑπάρχει σὲ πολλὲς στιγμὲς τοῦ ἔργου μιὰ δόση ὑπερβολικοῦ ἰδανισμοῦ. Μιὰ διάθεση ἀπόλυτης διαιρετικότητας ἀνάμεσα στὴν μεθύρι, ἀνάμεσα στὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς τοὺς ἐλεύθερους ποὺ πασκίζομε νὰ σπάσουμε τεχνητὰ δεσμά, καὶ στοὺς «ἄλλους», τοὺς μύωπες ποὺ μᾶς σφιχτοδένανε αὐτὰ τὰ δεσμὰ ἀκόμα περισσότερο, μὴ γνωρίζοντας τὸ κακὸ ποὺ κάναν ἔτσι στὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους τους.

Ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχει ἡ βαθύτερη, ἡ ἀνθρωπινότερη προσέγγιση στὰ πρόσωπα καὶ στὴν ἀτομική τους ψυχολογία, δὲν ὁλοκληρώνεται ὅμως. Παραμένει πάντα ρευστή, διάχυτη ἀτμόσφαιρα ἡ ὑπερφαλάγγιση τῶν ἄψογων μαχόμενων ἐπὶ τῶν λιγόψυχων κατακτητῶν καὶ τῶν συνεργατῶν τους. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλη πλευρὰ ἰδωμένη ἡ δημιουργία τῶν μαχομένων ἀγωνιστῶν παρουσιάζει καὶ πάλιν τὸ ἴδιο πρόβλημα, τὸ ἴδιο κενό: ἡ τελειότητα τρομάζει. Ἡ θεληματικότητα, ἡ γενναιοψυχία, ἡ τόλμη, ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ ἡ αὐτοθυσία, εἶναι γνωρίσματα ἀπαραίτητα γιὰ ἕνα μικρὸ λαὸ ποὺ ἀγωνίζεται κόντρα σὲ μιὰ μεγάλη μοῖρα — ποὺ τὸν σκλάβωσε αἰῶνες ὁλάκαιρους. Ὅμως οἱ μαχητὲς αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι σύμβολα — ἐκτὸς μέσα στὴν κληροδοτουμένην ἱστορία. Εἶναι ἄνθρωποι μὲ ψεγάδια, μὲ ἀδυναμίες, μὲ φόβους. Στιγμὲς κλονίζονται, στιγμὲς σκύβουν μὲ ἀγωνία, μὲ τρόμο, μὲ ἀπορία μπροστὰ στὴ μοῖρα τους, μπροστὰ στὴν ἐπιταγὴ αὐτοῦ τοῦ προσωπικοῦ, αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ πεπρωμένου. Αὐτὲς οἱ στιγμὲς δὲν σαρκώνονται στὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Σωκράτους σὰν ὁλοκληρωμένες φάσεις. Λάμπουν περαστικές, ὅσο γιὰ νὰ μᾶς θυμίσουν ἀόριστα τὴν ὕπαρξη τῆς σάρκας, τὴν παρουσία τοῦ μικροῦ, ζωντανοῦ ἑαυτοῦ μας, κι' ὕστερα πάλι μᾶς πλακώνει τὸ ἄπειρο, γεμάτο πηλὸ στὴ μιὰ γωνιὰ καὶ φτερούγες στὴν ἄλλη.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν πολιτικὴ διαίρεση τῶν ἀνθρώπων, ὁ συγγραφέας ζωγραφίζει μὲ ἕνα ζωντανό, σπαραχτικὸ τρόπο πολλὲς στιγμὲς καθαρὰ ἀνθρώπινου δράματος, ὅπως εἶναι τὸ κεφάλαιο τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Ἄννας ἢ τῆς Μύρας. Πρᾶγμα ποὺ ἐνισχύει τὴν εἰκόνα τοῦ προικισμένου πεζογράφου ποὺ ὑπόσχεται πολλά, ἀλλὰ ποὺ στὴν προκειμένη περίπτωση ὡθεῖται ἀπὸ τὸ ὑποκειμενικὸ πάθος τῆς ἄμεσης ἴσως ἐμπειρίας.

Οἱ ἑνότητες τοῦ μυθιστορήματος δένουν σφιχτά. Ἡ ἀφήγηση κυλᾶ φυσικὰ κι' ἀβίαστα — βγαίνει αὐθόρμητα ἀπὸ ἄμεση συμμετοχὴ καὶ προσωπικὸ πάθος. Ὁ λόνος ζωντανός, προσαρμοσμένος στὸν ἀσθματικὸ ρυθμὸ τοῦ δράματος. Ἡ τεχνοτροπία παραδοσιακή, χωρὶς ἴχνος ἀφαίρεσης, ζωγραφίζει ὅλη τὴν λεπτομέρεια, φωτίζει ὅλες τὶς γωνιὲς μὲ τὸ καθαρὸ φῶς τῆς ἐξιδανίκευσης:! Ὁ «Ἀνταρτοπόλεμος» εἶναι τὸ μυθιστόρημα ποὺ θὰ λέει στὰ παιδιά μας γιὰ τὸν «ὅμορφο» ἀγῶνα μας.

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ὁ «Λυρικὸς Λόγος» μιὰ ὀγκώδης ποιητικὴ ἔκδοση τοῦ γνωστοῦ Κυπρίου λογοτέχνη Κύπρου Χρυσάνθη, ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος». Τὸ βιβλίο ἀπαρτίζουν 473 σελίδες μὲ ποίηση ποὺ γράφτηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1931—1966. Ἀνάμεσα στὶς συλλογὲς καὶ στοὺς κύκλους ποὺ σταχυολογοῦνται εἶναι τὰ «Ἐπιλύχνια», οἱ «Δώδεκα Στιγμὲς», οἱ «Ἀποθεώσεις καὶ Χορικά», οἱ «Μικρὲς Πατρίδες».

Θέματα ἔμπνευσης, ἐθνικά, ἱστορικά, σύγχρονα καὶ ἀρχαῖα, φυσικὲς ὁμορφιές, προσωπικὲς ἐμπειρίες, προβλήματα καὶ ἀγωνίες τοῦ παναθρώπου καὶ τοῦ μικροῦ ἀγωνιστῆ τῆς καθημερινότητας. Μιὰ ἀπειρία βιωμάτων σπρώχνεται πολύβουη, πληθωρικὴ μέσα στὸ λόγο.

Κάποτε ἡ πνευματικὴ εὐφορία προσπερνᾶ λίγο ἀνέμελα τὴν αἰσθητικὴ ἀξία. Σημασία ἔχει ἡ ἔκφραση, ἡ ἐλεύθερη, ἀνεμπόδιστη ἔκφραση, ποὺ σὲ στιγμὲς πιὸ ὁλοκληρωμένης μεταποίησης παίρνει μορφὴ ἀξιόλογη μέσα στὸν ἑλληνικὸ στίχο. Ἄλλωστε κι' ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας δὲν ἀπαρνιέται τὰ πιὸ ἀδύνατα παιδιά του, εἴτε στὰ παληά, εἴτε στὰ τωρινὰ χρόνια ἀσφαλῶς: «Ἴσως μερικὰ ἀπ' τὰ παλιά μου ποιήματα νὰ μὴ μ' ἐνθουσιάζουν σήμερα. Πάντως δὲν τ' ἀπαρνιέμαι καὶ δέχομαι τὴν εὐθύνη γι' αὐτά». Ἡ κάθε φάση τῆς ζωῆς μας καὶ πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι παρὰ ὁ συγκερασμὸς ἀνακεφαλαίωσης καὶ προοπτικῆς. Πῶς μπορεῖ λοιπὸν ἡ δημιουργία νὰ μένει ἀδιάκοπα ἕνα ξεκάρφωτο κομμάτι τελειότητας;

«Αὔριο τὸ ζύγι θὰ μιλήση: μὲ (ἀνησυχοῦν οἱ ἀποκληρώσεις.
Αἷμα δικό μου τὸ ραχιτικὸ (παιδί.
Ὅταν θὰ πάρουμε τοὺς πήχεις (μὲ αὐστηρὲς ἀναλογίες
καὶ τύπους μαθηματικοὺς
δὲν ξέρω ποιὸς θὰ μᾶς κοιτάζη (ἀθῶος κι' ἀσπρομέτωπος».

Σημασία στὴν περίπτωση ἔχει ἡ ἐξελικτικὴ ἀναδίπλωση τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ βάρκα του δὲν ἀκινητεῖ στὰ νερὰ τοῦ ξεκινήματος. Ἀκολουθεῖ τὸ πρόσταγμα τῶν νέων ἀνέμων. Ζυγίζει, ξεδιαλέγει τὶς νέες ἀξίες, δὲν κωφεύει στὶς καινούργιες φωνές. Ἔτσι ἡ παράδοση ὑποχωρεῖ σὲ κάποιο σημεῖο μπροστὰ στὶς νέες γραμμὲς ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ λόγος, κι' οἱ νέες μορφὲς παίρνουν φυσικὰ καὶ ἀβίαστα τὴ θέση τους μέσα στὸν ὑποκειμενικὸ καὶ τὸν ἀντικειμενικὸ χῶρο τοῦ δημιουργοῦ.

Πυκνὴ παντοῦ ἡ συγκίνηση προκαλεῖ ἀδιάκοπα τὴν δημιουργικὴ προϋπόθεση, ποὺ φτάνει ἄλλοῦ ψηλότερα, ἄλλοῦ χαμηλότερα, πάντα ὅμως σκύβει ἄγρυπνη πάνω στὸ προαιώνιο ἐνύπνιο τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης: τῆς ἀνάπλασης τοῦ Θεοῦ, μέσα στὸ λόγο, στὸ χρῶμα, στὸν ἦχο:

«Ποιὰ δύναμη ξυπνᾶ τὸ κοιμι- (σμένο μου ὅραμα,
τὸ κοιμισμένο μέσ' τὰ κύτταρά (μου,
τὴν κρατικότητά μου κατανυ- (μαχεῖ
καὶ τὸ περνᾶ στὴν ἐπιφάνεια μὲ (φῶς
σὲ παρουσία μορφῆς;»

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΙ' ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Ἀνεξαρτησία, ἐμφάνιση καὶ συμπεριφορά.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πρόσφατα ἐκοινοποιήθηκε ἐγκύκλιος διευθυντοῦ σχολῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ τῆς ὁποίας γίνεται σαφὴς ἡ προσπάθεια νὰ περιαρισθῆ ἡ χαλάρωση στὴν τολμηρὴ ἐξωτερικὴ περιβολὴ καὶ στὴν συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐχαιρετίσθηκε ἀπ' ὅλους τοὺς ἐχέφρονες, ὅλους τοὺς ὥριμους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἀτενίζουν μὲ φόβο τὴν κατρακύλα ποὺχει πάρει μιὰ ὁρισμένη μερίδα τῆς νεολαίας μας. Ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ τιμὴ τῆς μαθητιώσης. Τὸ ὅλον ὅμως ζήτημα μᾶς ἐμπνέει γενικὰ ὁρισμένες σκέψεις γύρω ἀπὸ τὴν τόσο προβληματισμένη ἀνθρώπινη ἡλικία, τὰ ἐφηβικὰ νειάτα. Κι' ὅταν δέβαια αὐτὰ τὰ νειάτα χαράζουν ἀνεξάρτητη πορεία ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῶν ἐκπαιδευτηρίων, τὸ ζήτημα παίρνει ἄλλη προέχταση. Ὅταν ὅμως αὐτὰ τὰ νειάτα ὑπάγονται κάτω ἀπὸ τὴν πεπειραμένη καθοδήγηση ἐξειδικευμένων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καθήκον νὰ διαμορφώσουν χαρακτῆρες καὶ προσωπικότητες, τότε δημιουργοῦνται οἱ μεγάλες συγκρούσεις: Ἀνάμεσα στὶς σύγχρονες τάσεις καὶ τὴν κατασταλαγμένη, τὴν πεπατημένη τοῦ συντηρητικοῦ καθοδηγητῆ. Κι' ἀνάμεσα στὴν νέα προσωπικότητα ποὺ προσπαθῆ νὰ δημιουργηθῆ μέσα ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους δηματισμούς της, καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς κανόνες ποὺ σκοπὸν ἔχουν τὴν καθοδήγηση τῆς προσωπικότητας πάνω στὸ σωστὸ πειθαρχημένο δρόμο. Οἱ συγκρούσεις αὐτὲς παίρνουν πολλὲς φορὲς ὀδυνηρὴ τροπή.

Στὸ ἐξωτερικό, ποὺ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ἔχει ἤδη πιὰ γιὰ καλὰ συγχισθῆ μὲ τὴν ὁποιαδήποτε ἐξαλλη, ἀνεξέλεγκτη ἐκδήλωση, ἡ πλάστιγγα πιὰ βάρυνε ὑπὲρ τοῦ ἐλευθεριασμοῦ κι' ὄχι ὑπὲρ τῆς πειθαρχίας τῆς ἐφηβείας. Στὴν Κύπρο τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἀκόμη φτάσει ὡς ἐκεῖ. Τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν εἶναι ὅμως ἀρκετὰ ἔντονα καὶ πυκνὰ γιὰ νὰ ἐμπνεύσουν ἀνησυχίες καὶ νὰ προκαλέσουν μέτρα ὅπως ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχή.

Τὸ ἐρώτημα ὅμως, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τίθεται στὴν ἀρχὴ μποροῦμε νὰ ποῦμε μιᾶς καταστάσεως, εἶναι πολὺ πιὸ καυτό, καὶ προβληματίζει πολὺ πιὸ ἔντονα καὶ ἀποφασιστικά. Γιατὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ θ' ἀντιμετωπισθῆ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ὄξυνση του ἢ ἡ χαλάρωσή του. Ἐξαρτᾶται ἡ κατεύθυνση ποὺ θὰ πάρουν τὰ σύγχρονα νειάτα καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς αὐριανῆς γενεᾶς. Κανείς, πιστεύουμε, ὅση σοφία καὶ νὰ διαθέτει δὲν μπορεῖ νὰ χαράξει ἀπόλυτο δρόμο καὶ νὰ θέσει ἀδιάσειστες γραμμὲς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος. Γιατὶ ἀκριβῶς τὸ ἀπόλυτο καὶ τὸ ἀμετάθετο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ σὰν φυσικὴ συνέπεια θὰ προκαλέσει τὴν ἀκρότητα. Ἀλλὰ στὴν ὅλη εἰκόνα βαραίνουν τόσοι καὶ τόσοι παράγοντες: οἱ τεράστιες σύγχρονες ἐξελίξεις, οἱ παγκόσμιοι ἀναπροσανατολισμοί, οἱ ριζικὲς ἀναθεωρήσεις στὸν τομέα τῆς σχέσεως ἀνθρώπου καὶ συνόλου. Τὰ παντελόνια καμπάνα λοιπόν, ἡ μίνι - φούστα, τὸ κάπνισμα καὶ ἡ προκλητικὴ συμπεριφορὰ δὲν εἶναι ἁπλῶς συμπτώματα. Εἶναι ἀποτελέσματα. Ἀρνητικὰ ἴσως. Ἄρρωστα, ἀλλὰ ἀλάθητα ἀποτελέσματα τῶν βαθειῶν αἰτίων ποὺ συνταράζουν, ποὺ ἀναμοχλεύουν τὴν πανανθρώπινη συνείδηση.

Ποτὲ δὲν ὑπῆρξε ἴσως ζωτικότερη ἀπὸ σήμερα ἡ παρουσία καὶ ἡ σπουδαιότητα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Γιατὶ τὰ νειάτα μας ταλαιπωροῦνται σήμερα στὸ μεταίχμιο τῶν παληῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῶν νέων φωνῶν. Σ' αὐτὰ τὰ νέα καλέσματα, πῶς θὰ πρέπει νὰ ἀντιδράσουν; Ἡ καθοδήγηση τους εἰς τὸ νὰ κάνουν τὴ σωστὴ ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν πληθωρικὴ «νέα προσφορὰ» τῆς ἐποχῆς μας, βρίσκονται στὰ χέρια τῶν πιὸ πολύτιμων ἴσως σήμερα ἀνθρώπων, τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Τεράστια ποαγματικὰ ἡ εὐθύνη τους ὑπῆρξε πάντα. Σήμερα ἡ εὐθύνη αὐτὴ παίρνει νέα τροπή. Δὲν μποροῦμε σήμερα νὰ λέμε στὸ παιδὶ ὅτι ἀνοίγονται μπροστά του δυὸ δρομοι, δυὸ σαφεῖς κατευθύνσεις, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ποὺ διανοίγονται μπρὸς στὸν μυθικὸ Ἡρακλῆ. Γιατὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ σήμερα εἶναι τόσο μπλεγμένα, μέσα στὸ ἴδιο κανάλι τῆς σύγχρονης ἐπίτευξης ποὺ μόνο ἡ ὥριμη κρίση καὶ ἡ μελετημένη ἐκλογὴ μποροῦν νὰ τὰ ξεδιαλύνουν ἐν τῷ ὁδῷ.

Τὰ ἐξωτερικὰ πειθαρχικὰ μέτρα εἶναι ἀναμφισβήτητα ἀπαραίτητα. Ἀλλὰ ἂν δὲν ἔχουμε καλλιεργήσει στὸ παιδὶ τὴν δύναμη τῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας, πῶς θ' ἀντιδράσει στὴν ἐξωτερικὴ ἀπαγόρευση; Ἢ μὲ τὴν ὑποκρισία, ἢ μὲ τὴν κρυφὴ διέξοδο. Καὶ ἐπιπρόσθετα, μὲ τὰ καταπιεσμένα ἐχθρικὰ αἰσθήματα. Ἀκρότητα ἀπαράδεκτη θὰ ἦταν καὶ ἡ ἀκράτητη ἐλευθερία: Ὑπάρχουν στὸ ἐξωτερικὸ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια στὰ οἰκοτροφεῖα τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται ὁ ἐλεύθερος ἔρωτας!

Στὴν Κύπρο βρισκόμαστε ἴσως, καὶ ἀναλογικὰ καὶ σὲ ἔνταση, στὸ στάδιο ποὺ θὰ μποροῦμε νὰ ἐφαρμόσουμε προληπτικὰ ἀντὶ θεραπευτικὰ μέτρα. Οἱ ἀπαγορεύσεις οἱ ἐξωτερικὲς ἀσφαλῶς χρειάζονται. Ἀλλὰ μαζί τους πρέπει νὰ συμβαδίζει καὶ μιὰ ἄλλη προσπάθεια: ἡ οἰκοδόμηση τοῦ χαρακτήρα. Ὄχι μέσα στὰ στεγνὰ καλούπια τῆς αὐστηρῆς συντηρητικῆς, καθιερωμένης παιδείας, ἀλλὰ μέσα στὸ κλίμα τῆς σύγχρονης ἀναπόρευσης τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα στὸ κλίμα αὐτό, ὅπου ὁ μαθητὴς δὲν νοιώθει πιὰ σὰν μονάδα ὑποταχτικὴ σ' ἕνα ἀλύγιστο «ρεζίμ», ἀλλὰ σὰν ἕνας ἐλεύθερος ἄνθρωπος ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐκφρασθῆ. Δίνουμε στὰ παιδιὰ τοῦ θρανίου τὴν συμπαράστασή μας γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦν; Ὄχι βέβαια μὲ «καμπάνες», μὲ «μίνι» μὲ κομμώσεις, καὶ αὐθάδικη, ἄσεμνη κι' ἀνάγωγη συμπεριφορά. Ἀλλὰ ὅταν ἐκφράζωνται μ' αὐτὰ τὰ ἀρνητικὰ μέσα, μήπως ἀραγε τὸ κάνουν ἀπὸ ἀντίδραση, γιατὶ τὰ στεροῦμε, ἢ δὲν τὰ βοηθοῦμε νὰ βροῦν τὴν πιὸ ὀρθή, τὴν πιὸ ἐπικοδομητικὴ διέξοδο; Ὅλος ὁ κόσμος πάει μπροστά, καὶ πηγαίνοντας μπροστά, προσταθεῖ νὰ γεφυρώσει. Μήπως ἀφήνουμε τὸ κενὸ ἀνάμεσα στὶς γενιὲς νὰ μεγαλώνει πιὸ πολὺ ἀπ' ὅτι πρέπει;

Ἀπὸ καιροὺς πανάρχαιους τὰ νειάτα δέβαια κατηγοροῦσαν τοὺς ὡριμότερους γιὰ ἀκαταινοησία. Σήμερα τὰ δεδομένα δικαιολογοῦν τὴν κατηγορία περισσότερο — ὁ ρυθμὸς τῶν ἀλλαγῶν εἶναι καταπληκτικὰ γρήγορος. Τί κάνουν οἱ ὡριμότεροι, οἱ ὑπεύθυνοι, οἱ ἁρμόδιοι, ὄχι νὰ ἀντιμετωπίσουν, ἀλλὰ νὰ προλάβουν τὶς κατηγορίες; Νὰ ἕνα πρόβλημα ποὺ τίθεται πιὸ καυτὸ παρὰ ποτὲ μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου σχολικοῦ χρόνου. Ἕνα πρόβλημα ποὺ ἴσως ἔχει πιὸ πλατειὰ προέχταση πάνω στὸ ὅλο ἐκπαιδευτικό μας σύστημα. Ἴσως ἡ ὑφαιστειώδης, ἐντυπωσιακή, πολύχρωμη ἀντίδραση τῶν νέων, νάναι ἀπεγνωσμένη προσπάθεια νὰ διατηρήσουν τὴν ἀτομικότητα, τὴν ἀνθρωπιά τους, μπροστὰ στὴν σαρωτικὴ ἰσοπέδωση τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητας ἀπὸ τὴν ὑλιστική, μηχανιστικὴ ἐποχή μας. Τί κάνουμε γιὰ νὰ τοὺς τονώσουμε αὐτὸ τὸ αἴσθημα τῆς ἰδιαίτερης ἀνθρωπιᾶς, ποὺ ἀπειλεῖ ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος καὶ τὸ πυρηνικὸν ἐργαστήριο;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η «ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΤΗΤΑ» ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ἕνα βασικὸ ψυχολογικὸ ἀξίωμα ποὺ δεσπόζει τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἴπαμε καὶ ξανάπαμε γιὰ τὶς τεράστιες ἀλλαγὲς στὸν σύγχρονο πολιτισμο μας. Θέμα ἀνεξάντλητο ἡ περιοδος αὐτὴ τῆς μετάβασης προσφέρει ἀπειρη τροφὴ στὴ βασανισμένη σκέψη τοῦ τέκνου τοῦ διαστημικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν τονίζεται, ἴσως ὅσο πρέπει, εἶναι ἀκριβῶς ἡ «προσαρμογή», ὁ παράγων ἐκείνος τῆς ψυχολογίας ὁ ὁποῖος παίζει τεράστιο ρόλο στὴν μεγάλη καμπὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας. Καὶ στὴν κόγχη αὐτὴ ἀκριβῶς κρίνεται ἡ τυχη τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων πολιτισμῶν, τῶν παλαιῶν, τῶν νέων, τῶν τωρινῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἱκανότητα τοῦ προσαρμόζεσθαι ἀποτελεῖ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου μας βασικὴ προϋπόθεση γιὰ ὕπαρξη κι' ἐπιβίωση. Ἀντίθετα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης δημιουργοῦν τὴν ὁλοκλήρωση, τὴν ἰσορροπία. Γιὰ νὰ διασχίσει ὅμως ὁ ἄνθρωπος τὰ μακραίωνα στάδια τῆς ἐξέλιξής του καὶ νὰ σταθεροποιήσει τὴν προσωπικότητά του, σὲ κάθε βῆμα τεράστιο, ἀσφαλῶς ρόλο διεδραμάτιζε ἡ ἐπιλεχτική του προσαρμοστικότητα. Σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα βρίσκεται κληρονόμος μιᾶς τεράστιας παρακαταθήκης ἐπιτευγμάτων, διωμάτων καὶ ἐμπειριῶν. Καὶ πλάϊ στὸ τεράστιο ἀπόθεμα τοῦ παρελθόντος, ἀντιπαρατίθεται ἀγέρωχη κι' ἀπαιτητικὴ ἡ πρόκληση τοῦ μέλλοντος. Κι' αὐτὴ ἡ πρόκληση ἐξ ἴσου πληθωρικὴ μὲ τὴν παρακαταθήκη.

Στέκει λοιπὸν ὁ προβληματισμένος ἄνθρωπος μας μὲ τὸ διάσκελο ἀνοιχτὸ στὶς ὄχθες τῆς ἐξέλιξης. Ἀπὸ τὴ μιὰ ὅσα πῆρε κι' ἀφομοίωσε κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅλα τὰ καινούργια μὲ τὴν καταπληκτικὴ ἔνταση καὶ τὴν πολυσχιδῆ μορφή τους. Καὶ πλάθεται μέσα του τὸ μεγάλο, τὸ παντοτινὸ δράμα ὅλων τῶν κρίσιμων στιγμῶν τῆς ἀνθρωπότητας: τὶ θὰ δεχθῆ **καὶ τὶ** θὰ ἀπορρίψει. Καὶ ἀπὸ τὸ **τὶ** ἀκριβῶς θὰ δεχθῆ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ διαμόρφωση τοῦ αὐριανοῦ πολιτισμοῦ. Γιατὶ στὴν ἑπόμενη ἀκριβῶς φάση αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ θἄχουν ἤδη ξεκαθαρίσει οἱ νέες ἀξίες ποὺ θ' ἀποτελέσουν τὴν αὐριανὴ ἀνθρώπι-

Λίγες φάσεις, λοιπον, ὅπως δήποτε στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία θὰ παρουσίασαν τέτοιο ραγδαῖο ρυθμὸ ἐξέλιξης ὅσο φάση τῶν τελευταίων τριάντα σαράντα χρόνων. Εἶναι γνωστὲς καὶ χιλιοτονισμένες οἱ ἐπτυπωσιακές, μηχανολογικὲς ξελίξεις οἱ ὁποῖες ἐπέφεραν τ στην ἀναστάτωση στὶς καθιερ μένες ἠθικὲς ἀξίες. ἀτόμου κ συνόλου. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δ εἶναι γνωστὸ εἶναι τὸ ποῦ ἀκρ βῶς θὰ ὁδηγήσουν τελικὰ τὲς οἱ ραγδαῖες ἐξελίξεις.

Καὶ γιὰ νὰ πάρουμε μό μερικὰ παραδείγματα: ὁ κνώτατος ρυθμὸς τῶν μέσων πικοινωνίας, ὁ ὁποῖος ἐμβολι ζει διαρκῶς σύνολα, ἄτομα, θη καὶ κοινωνίες μὲ τὶς «ξ νες» κάποτε διαφορετικές, κ ποτε ἀντίθετες ἀντιλήψεις, καὶ ἔθιμα, κατὰ ποῦ θὰ ἐπ ρεάσει τὴν προσαρμοστικότητ τοῦ ἀνθρώπου; Θ' ἀποβάλ πράγματι ἀργὰ καὶ σταδιακ τὸ ἔθνος, ἡ φυλή, ἡ κοινότητ τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα τ τὰ δικά της ξεχωριστὰ γνωρ σματα, γιὰ νὰ ἐνταχθῆ στ μεγαλύτερη ὁμοιόμορφη οἰκου νεια τοῦ παγκόσμιου ἀνθρ πους; Ἢ γιὰ νὰ δοῦμε κάτι ε δικώτερο: ἡ γυναῖκα ποὺ ἐγκ τέλειψε τὸν περιορισμένο ρόλ της στὴν οἰκογενειακὴ ἑστ γιὰ νὰ προσφέρει πλατύτερ κοινωνικὲς καὶ διαφορετικοῦ τ που πνευματικὲς ὑπηρεσίες, ἀπομακρυνθῆ ἀκόμα περισσ τερο ἀπὸ τὸ σπίτι; Καὶ ἡ κ νωνία πῶς θ' ἀντιδράσει σ' α

τὴν τὴν ἀπομάκρυνση; Θ προσαρμοσθῆ σ' ἕνα καινο γιο τροπο ἀνατροφῆς του πα διοῦ μέσα σε ομαδικα, ἐξω - κογενειακα πλαισια. Και, γ να συνεχισουμε με συνεπει το παιδί, αὐτος ὁ αὐριανος π λίτης τοῦ κόσμου, πῶς θὰ πρ σαρμοσθῆ στὴν στερηση τ ἀπο τὴν ἄμεση καὶ συνεχὴ μ τρικὴ στοργή; Θὰ προσαρμ σθῆ πρὸς ἕνα νέο τύπο προσ πικότητας, μὲ ἐλαττωμένο μειωμένο τὸν συναισθηματ του κόσμο, καὶ ηὐξημένη διανοητικὴ του ὀξυτητα; Με λάσσον το αἰσθημα τοῦ ατ σμοῦ καὶ τοῦ στενοῦ οἰκογεν ακοῦ δεσμοῦ καὶ μεῖζον τὸ σθημα τοῦ πλατειοῦ κοινωνικ συνόλου;

Θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε σὲ μιὰ ἀπειρία παραδειγμάτων πότε μικρῶν καὶ πότε μεγάλων. Δὲν πιστεύουμε ὅτι θὰ τονίζαμε περισσότερο τὸ θέμα μας ἂν ἐπεκτεινόμαστε σὲ περισσότερα ἀκόμη παραδείγματα.

Πιὸ καθαρὰ καὶ πιὸ ἔντονα παρὰ ποτὲ τίθεται ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ ἀξιώματα τῆς ψυχολογίας γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο: τὸ ἀξίωμα τῆς προσαρμοστικότητας. Ὅμως στὸν κόσμο τῆς ψυχολογίας, ἡ προσαρμοστικότητα εἶναι ἐκείνη ἡ σωτήρια δύναμη ἡ ὁποία ἐξισορροπεῖ τὴν προσωπικότητα πρὸς μιὰν θετικὴν γραμμὴν προσανατολισμοῦ. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος — καὶ μιλοῦμε γιὰ ἕνα ἀόριστο ἀφηρημένο σύμβολο ποὺ συγκεντρώνει κατ' ἀναλογίαν τὰ θετικὰ κι' ἀρνητικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας — μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι παρουσιάζει μιὰ πραγματικὰ ἰσορροπημένη εἰκόνα; Μὰ μποροῦμε νὰ παραβλέψουμε τὰ τεράστια κύματα τῆς ἀρνητικῆς ἀντίδρασης, τὸν ὄλεθρο καὶ τὸ αἱματοκύλισμα ποὺ προκαλεῖ τὸ «κακὸ» δαιμόνιο τῆς ἀνθρωπότητας, τὴν κατάπιεση τοῦ ἀτόμου ποὺ βαδίζει πλάϊ στὶς ἐλεύθερες δημοκρατικὲς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, τὶς ψυχοδιανοητικὲς διαταραχὲς ποὺ βασανίζουν κι' ἀναστατώνουν ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀκόμα καὶ τὶς βιολογικὲς ἀνωμαλίες — σεξουαλικὲς διαστροφὲς — οἱ ὁποῖες ἀξιώνουν τὴν ἀναγνώριση μιᾶς καινούργιας ἠθικῆς στὶς σεξουαλικὲς σχέσεις; Κι' ὅλα αὐτὰ πλάϊ στὴν τεράστια ἐπιστημονικὴ καὶ πνευματικὴ πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ μας; Τὰ πράγματα λοιπὸν μιλοῦνε μόνα τους: ὁ ἄνθρωπος περνᾶ ἴσως σήμερα τὴν πιὸ δύσκολη περίοδο τοῦ ψυχικοῦ ἐγώ του, μιὰν περίοδο ριζικῆς ἀναπροσαρμογῆς. Θὰ μπορέσει ἄραγε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν πρόκληση τῆς ἐπιλογῆς μὲ τὴν ψυχικὴ ὡριμότητα ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἱστορικὴ στιγμή; Αὐτὸ κρίνεται καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ ἑνὸς ἑκάστου. Ἀλλὰ ὄχι μόνο στὴν ἄμεση ἐφαρμογὴ τῆς καθημερινότητας, ἀλλὰ καὶ στὴν προοπτικὴ τῶν ἄμεσων μεταγενέστερων: οἱ αὐριανοὶ ἄνθρωποι, τὰ σημερινὰ βρέφη, φέρνουν ἄραγε μαζί τους μιὰ καταπληκτικὰ ὀξεῖα δύναμη πρὸς προσαρμογή; Ἔχουν δηλαδὴ ἐκ γενετῆς ὄχι μόνο τὰ φυσιολογικὰ χαρίσματα γιὰ γρηγορώτερην ἀντίδραση καὶ ληπτικότητα, ἀλλὰ καὶ τὶς ηὐξημένες διανοητικὲς δυνατότητες νὰ δεχτοῦν, καὶ νὰ ἐπιλέξουν τὸ καλὸ καὶ τὸ θετικό, γιὰ νὰ συντείνουν ἔτσι στὴν διαμόρφωση ἑνὸς σωστοῦ, ἰσορροπημένου κόσμου; Νὰ ἕνα ἐνδιαφέρον ἐρώτημα γιὰ τὴν παιδικὴ ψυχολογία. Νὰ κι' ἕνα βασανιστικὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ σημερινὴ γενεά, σὰν αὐτόνομη ἀνθρώπινη ὁμάδα καὶ σὰν σκυταλοδότρια στὸ ἀμφιθέατρο τοῦ κόσμου.

Σύγχρονες σκέψεις

ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ «ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ»

"Ενα σοβαρὸ κοινωνικὸ κενό, κι' ἕνα ἀπαραίτητο κοινωνικὸ καθῆκον.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὴν Κυπρο τὸ αντιμετωπίζουμε ὀξύτερα ἀπὸ πολλὲς ἄλλες χῶρες. Οἱ λόγοι εἶναι προφανεῖς. Καὶ παράγων ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποτελεῖ τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ. Ἡ ἀνεξαρτητοποίηση τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν οἰκογένεια καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἀποτελεῖ τάση τῶν τελευταίων χρόνων, τάση ποὺ δὲν ὁλοκληρώθηκε καὶ δὲν ἀπείλησε σοβαρὰ ἀκόμη τὸν οἰκογενειακὸ θεσμό μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παλαιότερη γενεὰ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ζῆ, ὄχι μόνο μὲ τὴν νεώτερη, μὲ τὰ ὄνειρα καὶ τὶς ἐλπίδες της καὶ τὶς προοπτικές της, ἀλλὰ καὶ «μέσω» τῆς νεώτερης γενεᾶς. Ὅταν πιὰ δηλαδὴ ἐκτελέσουν τὸν δικό τους ἄμεσο προορισμό, οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου μας, ὅταν πιὰ μεγαλώσουν κι «ἀποκαταστήσουν» τὰ παιδιά τους τότε ἀρχίζει τὸ μεγάλο πιὰ πρόβλημα. Σβήνουν τὰ ἄμεσα ἐνδιαφέροντά τους, ποὺ ἄλλωστε στὴ μεγάλη μερίδα γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦμε κιόλας, περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλωμα καὶ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν τους. Καὶ ἡ ζωή τους γίνεται σκιώδης. Ἂν ἀποκτήσουν ἐγγόνια νωρίς, τότε ἀφωσιώνονται στὰ νέα αὐτὰ πλάσματα στὰ ὁποῖα νοιώθουν ἀνανεωμένες τὶς δυνατότητες καὶ τὴν χρησιμότητά τους. Ἂν ὄχι, τότε δυὸ πράγματα μποροῦν νὰ συμβοῦν: ἂν οἱ συνθῆκες κι' οἱ χαρακτῆρες τὸ ἐπιτρέπουν ἐξακολουθοῦν αὐτοαπατώμενοι νὰ προσπαθοῦν νὰ διευθύνουν τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν τους, κι' ἂν ὄχι, παύουν πιὰ νὰ κοιτάζουν μὲ ἐνδιαφέρον τὸ περιβάλλον τους. Σταματοῦν νὰ ἀνανεώνουν τὸν ψυχικὸ καὶ τὸν πνευματικό τους κόσμο, καὶ ὁ μαρασμὸς ἐπέρχεται τὸ γρηγορώτερο.

Κι' ἔτσι ἐνῶ ἀκοῦμε σὲ ἄλλες κοινωνίες γιὰ ἀνθρώπους ποὺ στὰ ἑξήντα τους διευθύνουν ἀκόμα ἐπιχειρήσεις καὶ συνδικάτα, παντρεύονται καὶ τεκνοποιοῦν, στὴν Κύπρο, στὰ ἑξήντα συνήθως ὁ ἄνθρωπος ἂν δὲν θεωρεῖται «ξοφλημένος», ἔχει ὅμως πιὰ κλείσει τὰ σοβαρά του νταραβέρια μὲ τὴ ζωή. Δὲ μιλοῦμε βέβαια γιὰ τὶς λίγες ἐξαιρέσεις. Οὔτε καὶ θεωροῦμε ἱκανοποιητικὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ πιὰ φτάσουνε τὴ συντάξιμη ἡλικία παραμένουν ἐν τούτοις ἀποδοτικοὶ στὸν ἰδιαίτερο τομέα ποὺ ὑπηρέτησαν γιὰ χρόνια, ἢ καὶ στρέφονται ἀκόμη σὲ παραπλήσιους τομεῖς. Μιλοῦμε γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἄντρες καὶ τὶς γυναῖκες. ποὺ στὴν Κύπρο εἶναι πιὰ βαλτωμένοι ἀνεπανόρθωτα καὶ ἀθεράπευτα μετὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες πέντε - ἕξη δεκαετίες τῆς ζωῆς τους.

Ἡ κατάσταση εἶναι βέβαια ἀποδεικτικὴ καὶ μιᾶς ἄλλης σοβαρῆς ἐλλείψεως: τῆς μὴ ἐπαρκοῦς μορφώσεως τῶν παρερχομένων γενεῶν. Ἀφοῦ τὸ μυαλὸ δὲν ἐσυνήθισε στὴν λῆψι καὶ στὴν ἀφομοίωση πνευματικῆς τροφῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ λειτουργεῖ ἀκμαῖα, ἀφοῦ ὅτι δὲν τρέφεται πεθαίνει. Γι' αὐτὸ γιὰ νὰ διατηρηθοῦν ἀκμαῖες οἱ πνευματικὲς δυνάμεις καὶ στὰ ἑξήντα μας χρόνια — καὶ ἡ Ἐπιστήμη πιστεύει ὅτι αὐτὸ εἶναι πραγματικότητα — αὐτὲς οἱ δυνάμεις θὰ πρέπει νὰ διέλθουν μιὰ ζωὴ δράσεως καὶ ἀνανεώσεως.

Ὕστερα ὅμως, καὶ γιὰ τοὺς «μορφωμένους» καὶ γιὰ τοὺς «μή», προκύπτει ἄλλο ἕνα κενό: ἡ ἔλλειψη κοινωνικῆς μέριμνας καὶ προσοχῆς στὴν ἀπασχόληση τῆς περασμένης ἡλικίας. Ὅλα γιὰ τοὺς νέους. Σωστά. Αὐτοὶ εἶναι ὁ ἄξονας τοῦ τωρινοῦ καὶ τοῦ ἐπερχόμενου πολιτισμοῦ. Πνευματικὴ καλλιέργεια, μορφωτικὲς εὐκαιρίες, ψυχολογικὴ φροντίδα, σημασία ποὺ διαρκῶς αὐξάνεται. Γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους, ἡ μέριμνα περιορίζεται στὸν ὑλικὸ μόνο τομέα. Στὴ διατροφὴ καὶ τὴν συντήρηση. Πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα, ἱορύματα εὐγηρίας. Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ μιὰ ἄδικη, ἴσως καὶ ἀνισοβαρὴς μεταχείρηση; Ὁ ἄνθρωπος ὅσο κι' ἂν δὲν ἐγαλουχήθηκε μὲ πνευματικὰ ἰδανικὰ ὅσο καὶ ἂν δὲν ἐμαθε νὰ ἀκονιζει τὸ μυαλό του, παραμένει ἐν τούτοις πάντοτε ἕνα κρᾶμα ὕλης καὶ πνεύματος, σ' ὅλες τὶς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς του. Κι' ὁ ἁπλος ἄστος κι' ὁ ταπεινὸς ἀγροτης διπλὰ πάντα ἐκφράζονται. Καὶ στὴν ὕλη καὶ στο πνευμα. Ἡ φροντίδα για τὸ μεγάλωμα ἑνος παιδιοῦ, δὲν ἐξυπακουει διατροφὴν μόνον. Ἐξυπακουει ἀγωνίαν γιὰ τὴν προοδο καὶ τὴν ἐξέλιξή του. γιὰ τὶς δυνατότητες καὶ τοὺς περιορισμούς του.

Ἡ σπορὰ ἑνὸς ἀγροῦ δὲν ἀποβλέπει στὴν ὡριμη μονάχα στιγμὴ τῆς χρυσῆς συγκομιδῆς. Ἐξυφαίνει μέσα στὸ δίχτυ τῆς προσμονῆς καὶ τῆς παρακολούθησης ἕνα κόσμο ἀπὸ συναισθήματα καὶ συγκινήσεις. Ποιὸς μπορεῖ νὰ καθορίσει πόση πνευματικότητα, πόση κατανάλωση φαιᾶς οὐσίας, πόση διανόηση ἐσπαταλήθηκε γιὰ τὴν δημιουργία ἑνὸς ἔργου τέχνης, ἢ γιὰ μιὰ νύχτα ἀγρυπνίας πάνω ἀπ' τὸ προσκέφαλο ἑνὸς ἄρρωστου παιδιοῦ ἢ πάνω στὸ προσκέφαλο μιᾶς ἄρρωστης, ἐμπόλεμης ἀνθρωπότητας. Ἡ ἀναλογία τῆς προσπάθειας δὲν ἐξισορροπεῖται οὔτε καὶ καταξιώνεται πάντα μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀξία τοῦ κατορθώματος ἢ καὶ τοῦ ἀντικειμένου.

Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἄδικο νὰ φροντίζεται μονάχα ἡ μιὰ πλευρὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ διῆλθαν πιὰ τὸν Ρουβικῶνα τῆς νειότης. Τὸν λιμῶνα τῆς ὁλοκληρωμένης δημιουργίας.

Οἱ ἡλικιωμένοι δικαιοῦνται τόσον πνευματικῆς ὅσον καὶ ὑλικῆς ἀναγνώρισης καὶ εὐκαιρίας. Ἂς μὴ ξεχνοῦμε ἐξ ἄλλου ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ σημερινοῦ ἄγχους δὲν βρίσκουν ποτὲ καιρὸ νὰ πραγματοποιήσουν τὰ σχέδιά τους, πιασμένοι μέσα στὴν ἀράχνη τῆς βιασύνης. Καὶ μόνον ἀφοῦ περάσει ἡ ἀκμὴ τῆς νειότης τους, εἶναι πιὰ σὲ θέση νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν δίψα τους γιὰ πράγματα ὅπως εἶναι ἡ μελέτη, ἢ τὸ θέατρο ἢ ἡ μουσική. Τώρα ἴσως νὰ ποῦμε ὅτι γιὰ πολλοὺς ἡ δίψα αὐτὴ μπορεῖ καὶ νὰ σβύσει πιὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν ἄμβλυνση τῶν δυνάμεων, ἢ καὶ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τόσον ἔντονη, ποὺ νὰ χρειάζεται εἰδικὴ σημασία. Δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ προεξοφλοῦμε καταστάσεις. Ἂν ὑπῆρχαν οἱ εὐκαιρίες νὰ τραβήξουν τοὺς κουρασμένους ἀπόμαχους ἀπὸ τὰ τάβλι καὶ τὴν καφενειακὴ πολιτικολογία, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ μιλήσουμε. Εὐκαιρίες ὅπως ἡ κατάλληλη διάλεξη, τὸ καλὸ βιβλίο, τὸ ἀνάλογο θέαμα, ἡ πρέπουσα συντροφιὰ καὶ ὁ κατάλληλος κύκλος. Ἡ παρότρυνση γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχολογικὴ τροφοδότηση. Τὸ ἐρέθισμα ἐκεῖνο ποὺ θὰ ξυπνήσει τὴν στάσιμη ψυχὴ ποὺ βλέπει ὅλες τὶς κουρτίνες κατεβασμένες, καὶ τὸν κόσμο αἰχμάλωτο, πουλὶ σκλαβωμένο στὰ σύρματα τῆς παρελθοντολογίας. Ἂν ἐγίνετο αὐτό, σὰν ἀναγνώριση, σὰν φόρος τιμῆς σ' αὐτοὺς ποὺ πέρασαν πιὰ στὸ περιθώριο, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε: «ἦταν μάταιο». Τώρα ἡ κατηγορία τοῦ κενοῦ μᾶς βαραίνει. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιθωρίου ἀποτελοῦν μομφὴ σὲ κοινωνίες ποὺ δὲν τοὺς ἀναγνωρίζουνε καμμιὰν πιὰ ἰκμάδα ζωῆς. Σὲ κοινωνίες ὅπου θεωροῦνται κιτρινιασμένες σελίδες. Ἕνα ἀπὸ τὰ ὑπέρτατα πολιτιστικὰ καθήκοντα μας εἶναι καὶ τοῦτο. Νὰ δοθοῦν οἱ εὐκαιρίες γιὰ ἐνδιαφέροντα, νὰ δοθῆ ἡ παράταση, ἡ ἀνανέωση ἡ ὁποία θὰ τιμήση τὸ κράτος καὶ τοὺς παλαιοὺς ὑπηκόους του.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΒΑΘΕΙΑ ΓΑΛΑΖΙΑ... ΓΝΩΣΗ

'Αναχωρήσεις—Φοιτητὲς—Πτυχία

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κόμπος ἡ ἐλπίδα στὰ μάτια. Χούφτα ἀνοιγμένη ἡ ἀπόφαση στὴν καρδιά. Τὸ λιμάνι. 'Ο θόρυβος. Οἱ ἀποσκευές. Τὰ τελευταῖα φιλιά. Τὰ ἀραια δάκρυα. Τὰ λιγοστὰ μαντήλια. Στὴν ποδιὰ τῆς γῆς προσκυνήτρα ἡ βαθειὰ γαλάζια θάλασσα, μὲ τοὺς τρανταχτοὺς κλυδωνισμούς της. Μὲ τὰ κορυφώματα καὶ τὶς ἀμπώτιδες. Μὲ τὴν τεράστια κλίμακα τῶν συμβολικῶν της προεκτάσεων — συναίσθημα, μυστήριο, πρόκληση, καταγωγή. Καὶ μέσ' ἀπ' τὸ πολύβουο προσκήνιο, μιὰ μορφὴ ποὺ κυριαρχεῖ στὴν τρέχουσα χρονικὴ περίοδο: 'Ο φοιτητής.

Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς συγκινεῖ δὲν εἶναι οὔτε ἡ μάνα μὲ τὰ φορτωμένα στοργὴ χέρια, ποὺ κατευοδώνει, οὔτε ἡ μελαγχολία ποὺ κουρνιάζει λυπημένα, παραδοσιακὰ καὶ μελοδραματικὰ στοὺς ὤμους τοῦ λιμανιοῦ. Μᾶς τρίβει τὴν καρδιὰ ἡ φυσιογνωμία. 'Η μοναδικὴ ξεθωριασμένη βαλίτσα. 'Η πρόχειρη τσάντα. Τὸ σφιγμένο πρόσωπο κι' ἡ κάθετη ρυτίδα. 'Η πεῖνα στὴν ὄψη. Μιὰ πεῖνα ποὺ ἑρμηνεύεται σὲ δυὸ συγκεκριμμένους τόνους: πεῖνα γιὰ μάθηση, πεῖνα γιὰ τὸ στέρεο ἀνταπόδωμα τῆς ἐπίμοχθης προσπάθειας: τὸ χαρτί. Καὶ μᾶς συνθλίβει ἡ προσπάθεια νὰ ξεδιαλύνουμε διαχωριστικὴ γραμμή, νὰ ὑπολογίσουμε ἀναλογίες, νὰ ἀποδώσουμε κίνητρα. "Ολα πιὰ στὴν μηχανοκίνητη ἐποχὴ μας λειτουργοῦν μὲ τὸ «σύστημα», μὲ τὴν «ὀργάνωση», μὲ τὴν «ἐξειδίκευση».

Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται ἔντονη ἡ τάση σὲ χῶρες τῆς δύσης, ὅπως ἡ 'Αμερική, πρὸς ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ γραμμὴ τῆς ἐξειδίκευσης. Μιὰ πλατύτερη καὶ γενικώτερη μόρφωση ἀποτελεῖ πιὰ τὸν στόχο πολλῶν ἐκπαιδευτηρίων — ἀνωτέρων βέβαια. Παραμένει ὅμως πάντα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σύγχρονου πνευματικοῦ ἐξοπλισμοῦ ἡ τακτικὴ φοίτηση, ἡ προκαθορισμένη χρονικὴ παρακολούθηση μαθημάτων.

Στὴν Κύπρο μποροῦμε ἴσως νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξειδικευμένη μόρφωση ἔχει φτάσει σ' ἕνα πολὺ ὑψηλὸ βαθμό. 'Απόδειξη καὶ ὁ κορεσμὸς σὲ ἀρκετὰ ἐπαγγέλματα: θεολόγοι, μουσικοί, γυμναστικοί, φιλόλογοι. Γιατὶ ἡ τάση ποὺ παρατηρεῖται τὶς τελευταῖες δεκαετίες γιὰ τὴν ἀπόκτηση χαρτιῶν εἶναι πραγματικὰ ἕνα φαινόμενο ἀξιοπαρατήρητο.

'Η ἄνοδος τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου ἐβάδισε παράλληλα μὲ τὴν ἀνύψωση τῶν ὑψηλῶν βιοτικῶν συνθηκῶν. 'Η διανοητικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνέλιξη δὲν ὑστέρησε ἀπὸ τὴν διαρκῶς ἀνερχόμενη στάθμη τῆς ὑλικῆς εὐμάρειας. Καὶ μιὰ νέα ἐπαγγελματικὴ τάξη ἀνῆλθε στὸ φῶς τοῦ προσκηνίου: οἱ προσοντοῦχοι. Τάξη ποὺ αὐτομάτως ἐξυπακούει ἐξασφάλιση κοινωνικοῦ ὑπόβαθρο, εὐκαιρίες γιὰ πρόοδο καὶ ἀναγνώριση. 'Η μόρφωση ἐξ ἄλλου πῆρε τέτοιες διαστάσεις στὴν κοινωνία μας, ποὺ ἡ πανεπιστημιακὴ κατάρτιση νὰ θεωρεῖται σὰν κάτι φυσικὸ καὶ δεδομένο ὕστερα ἀπὸ τὴν γυμνασιακή. 'Επιπρόσθετος λοιπὸν ὁ παράγων τοῦ προσοντικοῦ πληθωρισμοῦ ἀποτελεῖ πρωταγωνιστικὸ ἴσως ἐρέθισμα στοὺς νέους μας γιὰ τὶς «ἀνώτερες σπουδές». Κι' ἔτσι βλέπουμε τὰ παιδιὰ ὄχι μόνο τῶν εὐπορων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀστῶν, τῶν μικροαστῶν, τῶν ἀγροτῶν, ἀκόμα καὶ τῶν βιοπαλαιστῶν νὰ ἀναδύονται στὸ στίβο τῆς μεταγυμνασιακῆς μόρφωσης. Φαινόμενο καθ' ὅλα βέβαια ἐνθαρρυντικό. Γιατὶ δὲν μαρτυρεῖ μονάχα ὑλικὴν εὐμάρεια. Δὲν ἀποδεικνύει τὴν δίψα γιὰ γνώση. Δημιουργεῖ καὶ τὶς εὐκαιρίες γιὰ ἕνα ἄλλο σύγχρονο παγκόσμιο ρεῦμα: τὴν ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὰ ἔθνη, στὶς φυλές, στὰ θρησκεύματα. Τὴν ἀνταλλαγή, τὴν προσέγγιση, τὸν διάλογο.

Καὶ σ' αὐτὸ τὸν τομέα δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑστερούμε ἐδῶ στὴν Κύπρο. "Εκδηλες οἱ ἐπιδράσεις τῆς συνδιαλλαγῆς. "Οχι μόνο στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση ἀλλὰ καὶ στὴ σκέψη στὸν προσανατολισμό, στὴν τοποθέτηση. Οἱ φιλοπρόοδες πολιτικὲς συνθῆκες ἡ μακραίωνη συμβίωση μὲ ξένους λαούς, τὸ ἀνοιχτό, ἐρευνητικὸ πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πιὸ ζωντανὸς ἴσως κρίκος μας μὲ ἄλλους πολιτισμούς. οἱ φοιτητές, ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸ δεῖγμα τὶς πλεῖστες φορές, τῶν ἀνθρώπων ποὺ μποροῦν, σήμερα νὰ ἑνώνουν τὸν κόσμο.

"Υστερα ὅμως ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἀπασχόληση μὲ τὰ πλεονεκτήματα τῆς Κυπριακῆς πανεπιστημιακῆς νεολαίας ξαναφέρνουμε βόλτα στὸ λιμάνι: Ξαναγεμίζουν τ' αὐτιά μας μὲ τὴ σειρήνα τοῦ πλοίου. Καὶ ἡ ἀπορία μας πλημμυρίζει πιὸ ἔντονη παρὰ ποτέ: σειρήνα πρὸς τὸ πέλαγο τῆς γνώσης, σειρήνα πρὸς τὸ πέλαγο τῆς κοινωνικῆς συμβατικότητας ἢ ἂν εἶναι καὶ γιὰ τὰ δυό, μὲ ποιὰ ἀναλογία. Τί πρόκληση ἀποδέχεται ἐνσυνείδητα ὁ κουρασμένος νέος μὲ τὸ χλωμὸ μέτωπο, ἢ καὶ ὁ ἄλλος, ὁ καλοζωϊσμένος ποὺ ντύθηκε ἀνέμελα τὴν ξεγνοιασιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, γιὰ νὰ τὴν ἀποβάλει μὲ τὰ πρῶτα κρύα καὶ νὰ μείνει γυμνὴ καὶ πάλιν στὰ μάτια του ἡ σκιὰ τῆς ἐπικείμενης προσπάθειας; Τὰ πτυχία λοιπόν. 'Η ἐπικύρωση τῆς βαθειᾶς ἀπέραντης γνώσης ἀποτελοῦν τὸ ἔμβλημα τῆς σημερινῆς κοινωνίας. 'Ο μόχθος γιὰ τὴν ἀπόκτηση τους ἀξιοσέβαστος. 'Ο μόχθος ὅμως γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν γνώσεων ποὺ ἐξυπακούουν, ποὺ ἐναποτίθεται στὸ τέλος τοῦ δρόμου; Σὰν ἐπίλογος - φυλαχτὸ μὲ τὸν ἐπίσημο χάρτη ποὺ θὰ κοσμίσει κάποιο ντουβάρι; "Η σὰν ἀρόσημο - ἀφετηρία γιὰ κατακτήσεις καινούργιες; 'Αποδημοῦν κάθε φθινόπωρο τὰ θαλασσοπούλια τῆς γνώσης. Πόση ὅμως ἀπὸ αὐτὴ τὴ γνώση μεταποιοῦνε σὲ βίωμα πνευματικῆς πλεύσεως; "Αν ἡ τέχνη εἶναι μακρὰ καὶ ὁ βίος βραχύς, μακρύτερη καὶ ἀτελείωτη εἶναι ἡ μάθηση. Νέα θαύματα ξανοίγονται μπρὸς στὰ ἔκθαμβα μάτια μας κάθε μέρα. 'Αρκεῖ μιὰ συμπυκνωμένη μελέτη χρονικῆς διαρκείας γιὰ νὰ μᾶς ὀνομάσει «προσοντούχους» ἢ μελετημένους ἢ πεπαιδευμένους; "Η θὰ πρέπει μιὰ τέτοια φοίτηση νὰ θεωρεῖται ἁπλῶς μιὰ προκατήχηση, μιὰ πρώτη βασικὴ μύηση στὸν μεγάλο, ἀτέλειωτο ἀγῶνα τοῦ πνεύματος. Ἐκεῖνο τὸν ἀγῶνα ποὺ εἶναι ξένος ἀπὸ θέσεις καὶ μικρο - ἀνταγωνισμοὺς καὶ καιροσκοπισμούς κι' εἶναι βαθὺς κι' ἀπέραντος καὶ πολυκύμαντος σὰν τὴν γαλάζια ἀνεξερεύνητη θάλασσα: 'Εκεῖνο τὸν ἀγῶνα ποὺ μορφώνει καὶ μυαλὰ καὶ πνεύματα καὶ ψυχές.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣ[illegible]

Σύγχρονες σκέψεις

ΔΙΣΚΟΙ, ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

'Η ὠφελιμότητα μιᾶς Δημόσιας Δισκοθήκης

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

"Ενας δίσκος μπορεῖ ν' ἀποτελέσει φορέα πολιτισμοῦ. 'Εκατομμύρια λοιπὸν τέτοιοι φορεῖς κυκλοφοροῦν σ' ὅλο τὸν κόσμο τὴν ἐποχή μας. Μόνο ποὺ σὲ πλεῖστες πολιτισμένες χῶρες οἱ δίσκοι αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦν ἀκρόαμα μόνο ἀπὸ Ραδιοφωνικὰ 'Ιδρύματα ἢ ἰδιωτικὲς συλλογές, ἀλλὰ προσφέρονται γιὰ ἀκρόασιν ἢ καὶ δανεισμὸ ἀπὸ δισκοθῆκες συντηρούμενες ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ ἢ μορφωτικὴ ὑπηρεσία τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Στὴν Κύπρο αὐτὸς ὁ θεσμὸς εἶναι κάτι ποὺ μᾶς λείπει. 'Εγὼ στὸν τομέα τῆς δημόσιας βιβλιοθήκης μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει κατακτηθῆ ἀρκετὸ ἔδαφος, τὸ θέμα τῆς ὀρθῆς προσφορᾶς πρὸς ἐπιμόρφωση τοῦ περιεχομένου τοῦ γραμμοφωνικοῦ δίσκου ἀποτελεῖ ἀκόμη παρθένον περιοχή. "Ισως νὰ βρεθοῦν ἀπόψεις περὶ τῆς λιγοστῆς ἢ καὶ τῆς ἀνύπαρκτης χρησιμότητος μιᾶς τέτοιας προσφορᾶς πρὸς τὸ κοινό. Εὐσταθοῦν ὅμως ἄραγε;

Δὲν γνωρίζουμε ποιά εἶναι ἡ πολυαριθμότερη ἰδιωτικὴ συλλογὴ δίσκων στὸν τόπο μας. 'Υπάρχουν οἱ εἰδικοὶ καὶ οἱ μανιῶδεις, καὶ πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν ἀριθμοὶ ποὺ νὰ ἐντυπωσιάζουν. 'Η χρησιμότητα ὅμως τῶν δίσκων αὐτῶν παραμένει περιορισμένης ἔκτασης — στὸν ἕνα ἰδιότη, ἢ καὶ στὸν προσωπικό του κύκλο, ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπολαύσει τὰ ἀγαθὰ τοῦ γραμμένου ἤχου.

Πάντως ἡ μεγαλύτερη συλλογὴ δίσκων, ἀπ' ὅ,τι γνωρίζουμε— βρίσκεται στὸ Ραδιοφωνικὸ "Ιδρυμα Κύπρου, τὸ ὁποῖον καὶ μπορεῖ νὰ καυχηθῆ δι' ἀριθμὸ δίσκων πέραν τῶν σαράντα χιλιάδων, ὅλων τῶν τύπων, μεγεθῶν καὶ ἱστορικῶν περιόδων. Αὐτοὶ ὅμως οἱ δίσκοι δὲν προσφέρονται δι' ἰδιωτικὴν χρήση. 'Αξιοποιοῦνται κατὰ τὸν ἐποικοδομητικώτερον τρόπον εἰς τὰ διάφορα προγράμματα τοῦ 'Ιδρύματος, προσφέροντας τὶς ἰδιότητες τοῦ περιεχομένου των εἰς τοὺς ἀκροατές, οἱ ὁποῖοι ἀνάλογα μὲ τὶς προτιμήσεις των, κλείνουν ἢ ἀνοίγουν τὸ κουμπὶ τοῦ ραδιοφώνου τους. Τὸ γεγονὸς πάντως ὅτι ἕνας τεράστιος ἀριθμὸς δίσκων εἰσάγεται στὸν τόπο, καὶ ὅτι ἕνα σεβαστὸ μέρος τῶν μουσικῶν προγραμμάτων τοῦ 'Ιδρύματος —πέραν τῶν 75%— εἶναι ἀπὸ δίσκους, οἱ πυκνὲς ἐπικοινωνίες —τηλεόραση, τύπος— ἔφεραν τὸν δίσκο στὸ προσκήνιο τῆς ἀτομικῆς προσοχῆς. "Ετσι ἡ ζήτηση ἔφερε τὴν προσφορά: τὰ τζουκμπόξ. Οἱ δίσκοι ποὺ ἀκούονται ἀπὸ τὶς συσκευὲς αὐτὲς σὲ τόσα κέντρα ψυχαγωγίας, σ' ὅλο τὸ νησί, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τὰ λαμπρότερα δείγματα τῆς δισκογραφικῆς βιομηχανίας, εἶναι ὅμως οἱ προτιμήσεις τῶν πολλῶν, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ συρμοῦ καὶ τῶν σύγχρονων τάσεων. 'Η ἀπόδειξη ὅμως παρέχεται: ὁ δίσκος κέρδισε πιὰ μιὰ θέση στὴ σκέψη καὶ στὴ ζωὴ τοῦ Κυπρίου. 'Από δῶ ἀρχίζει καὶ ἡ εὐθύνη τῶν ὁμοδίων γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἄνοδο τοῦ λαοῦ.

Δὲν διαθέτουν ὅλοι οὔτε πικάπ, οὔτε εἰσόδημα γιὰ τὸν σχηματισμὸ ἀτομικῆς δισκοθήκης. Γιατὶ λοιπὸν νὰ ἀφήνονται στὴν ὀλέθρια πολλὲς φορὲς πρόκληση κι' ἐπίδραση τῆς μουσικῆς ποὺ μεταδίδει τὸ τζουκ-μπόξ κατὰ μαζικὴν προτίμηση; Γιατὶ σὲ προγράμματα τοῦ ραδιοφώνου ἀσφαλῶς χρησιμοποιοῦνται ἐκεῖνοι οἱ δίσκοι οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ψυχοφελὲς ἀκρόαμα. Τὸ κενὸ ὅμως ἀνάμεσα στοὺς ἤχους καὶ στὸν ζωντανὸ λήπτη δὲν εἶναι τὸ ἰδανικώτερο ἔδαφος γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ἀγαπήσει τὸ ἀντικείμενο ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ τόσα νὰ τοῦ προσφέρει. "Αλλο εἶναι ν' ἀκούει ἕνας ἀκροατὴς σχόλια καὶ ἀναλύσεις γιὰ τὴν σοβαρὰ μουσικὴ ποὺ εἶναι γραμμένη σὲ κάποιο δίσκο — θεωρητικολογία ποὺ [illegible] ν' ἀπομακρύνει τὸν ἀμύητο— κι' ἄλλο εἶναι ἡ ζωντανὴ ἐπαφή.

Σὲ μιὰ δημόσια ἢ κοινοτικὴ δισκοθήκη δὲν θὰ ὑπάρχει μόνο τὸ κατηρτισμένο προσωπικὸ ποὺ θὰ παρέχει ὅλες τὶς σχετικὲς πληροφορίες καὶ λεπτομέρειες. Θὰ ὑπάρχει καὶ τὸ ὠμέγα, ζωντανὸ ὑλικό: ὁ δίσκος. 'Ο ἐπισκέπτης θὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἀποσύρει, νὰ τὸν χρησιμοποιήσει ὁ ἴδιος. "Ισως, ἂν εἶναι καὶ δανειστικὴ δισκοθήκη —ποὺ πρέπει νὰ εἶναι— θὰ μπορεῖ καὶ νὰ τὸν πάρει νὰ τὸν ἀκούσει ἡ σπίτι του, ἢ σὲ κάποιο γνωστό του ποὺ διαθέτει τὸ πὶκ-ἀπ. 'Ο σεβασμὸς πρὸς τὴν προσφορὰ θὰ δημιουργήσει τὸν δεσμό, θὰ κεντρίσει τὸ ἐνδιαφέρον. 'Η ἀτμόσφαιρα, ἐξ ἄλλου, θὰ πραγματοποιήσει ἀκόμη περισσότερα: Οἱ δίσκοι δὲν θ' ἀκούονται μέσα στὴν θορυβώδη ἀτμόσφαιρα τοῦ ψυχαγωγικοῦ κέντρου, ὅπου τὰ αἰσθητικὰ ἀκρόαματα συμβάντα ὅπως τὸ προσφιλὲς στὸ Τρίκωμο, μπορεῖ νὰ τραματίσουν θανάσιμα τὴν ἀνθρώπινη λογική. 'Ενδιαφέρον καὶ ἐπιθυμία γιὰ ψυχαγώγηση θὰ βρίσκουν ἐκπλήρωση μέσα σὲ πλαίσιο ὀργανωμένης ἐξυπηρέτησης, ὅπου ἡ ἀξία τῆς δισκογραφικῆς ἐφεύρεσης τυγχάνει τῆς πρέπουσας ἀναγνώρισης καὶ χρήσης.

"Υστερα, σκεφθῆτε τί προσφορὰ θὰ ἀποτελεῖ ἕνα τέτοιο ἵδρυμα γιὰ τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς ἐφήβους μας. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς ποικίλης προσφορᾶς χωρὶς σημασία. 'Η προτίμηση εὔκολα μπορεῖ νὰ περάσει ἀπὸ τὸ ἕνα στάδιο στὸ ἄλλο, ὅταν ὑπάρχει ἡ κατάλληλη, εἰδικευμένη νουθέτηση καὶ ὑπόδειξη. 'Η κίνηση ἄλλωστε ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ τὴ λειτουργία ἑνὸς τέτοιου δημόσιου ἱδρύματος, ἀπὸ μόνη της, ὁπωσδήποτε θὰ ἐπιφέρει τὴν διασταύρωση, τὴν μετατόπιση, τὸν ἀναπροσανατολισμὸ τῶν προτιμήσεων.

'Η κίνηση τῶν δίσκων ἀνάμεσα στὶς διάφορες χῶρες εἶναι κάτι τὸ καταπληκτικό: 'Η Ἑλλάδα παράγει τεσσεράμισυ ἑκατομμύρια δίσκους τὸ χρόνο καὶ ἐξάγει στὴν 'Αμερικὴ μόνο, 228.208. 'Η Γαλλία εἰσάγει ἀπὸ τὴν 'Αμερικὴ δίσκους ἀξίας 391.909 δολλαρίων κάθε χρόνο, ἐνῶ ἡ Δυτικὴ Γερμανία ἐξάγει 44 περίπου ἑκατομμύρια. Οἱ τεράστιοι αὐτοὶ ἀριθμοὶ δὲν ἀφοροῦν βέβαια πάντα τὴν μουσικὴ ποιότητος. Τὴν συμπεριλαμβάνουν ὅμως. Κι' εἶναι ἀπόδειξη ὅτι σήμερα πιὰ ὁ δίσκος παίρνει μιὰ θέση ἀξιόλογη στὴ ζωὴ τοῦ ὑδρογονικοῦ πολίτη. "Ισως γιατί, ὅπως τόσα ἄλλα πράγματα στὸν πολιτισμό μας, προσφέρει συσκευασμένη τροφὴ γιὰ τὸ αἴσθημα, τὸ πνεῦμα καὶ στὶς χειρότερες περιπτώσεις γιὰ τὸ ἔνστικτο.

"Ισως θὰ πρέπει πιὰ κι' ἡ δική μας μικρὴ πολιτεία ν' ἀναγνωρίσει τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ νὰ δράσει στὴν προεπούμενη κατεύθυνση. 'Η ἀπήχηση μιᾶς τέτοιας προσφορᾶς θ' ἀργήσει νὰ φανῆ ἴσως, ἀλλὰ θὰ ἀποτελεῖ πραγματικὴν ἐξυπηρέτηση στὴ σημερινή, καὶ —πιὸ πολὺ ἴσως— στὴν αὐριανὴ κοινωνία.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΕΡΣΙΑΝΗ :
«Ὁ δάσκαλος τῆς ἐποχῆς μας»

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ :
«Ἀναδρομὴ»

ΠΑΥΛΟΥ ΛΕΟΝΤΙΟΥ :
«Ἐπιμαρτυρία»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΕΡΣΙΑΝΗ

Μιὰ καινούργια ἐπιστημονικὴ ἐργασία μᾶς προσφέρει ὁ κ. Παναγιώτης Περσιάνης γύρω ἀπὸ τὰ Ἐκπαιδευτικά, στὸ σύντομο τόμο του ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 46 σελίδες καὶ ποὺ τιτλοφορεῖται «Ὁ Δάσκαλος τῆς ἐποχῆς μας». Ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει ἰδιαίτερη μνεία πρὶν ποῦμε ὁτιδήποτε ἄλλο, εἶναι ἡ σύντομη, συνοπτικὴ μορφὴ ποὺ ὁ συγγραφέας ἔχει δώσει στὴ μελέτη του, χωρὶς ν' ἀφαιρεῖ διόλου ἀπὸ τὴν αὐθεντικότητα καὶ τὴν τεκμηριωμένη ἐπιστημονικότητά της. Παράδειγμα γιὰ μίμηση σὲ πολλοὺς τομεῖς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Γιατὶ σήμερα, ποὺ ὁ χρόνος ἔχει πάρει στὴ ζωή μας τὶς διαστάσεις τοῦ ἐκβιασμοῦ πιὰ κι' ὄχι τῆς βιασύνης, ἔχει τεράστια σημασία τὸ «λακωνίζειν», ἰδιαίτερα σὲ τομεῖς καυτῆς οὐσίας καὶ ἐπιστημονικῆς ὑφῆς.

Τέτοιος δὲ τομέας εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία καμμιὰ καὶ ὁ τομέας τῆς ἐκπαίδευσης. Ἄλλωστε αὐτὸς τὰ δυὸ σημεῖα ὁ συγγραφέας τὰ τονίζει μὲ προεξέχουσα ἔμφαση, μιὰ καὶ ἐμπίπτουν, καθὼς τονίζει ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του, μέσα στοὺς κύριους στόχους τῆς μελέτης του. Γιατὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οὔτε ἡ ἐπιστημονικότητα — τόσο ἡ κατάρτιση, ὅσο καὶ ἡ συστηματικὴ μελετημένη καὶ ἀναδιπλωνόμενη ἐφαρμογὴ — τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργήματος τὸ ὑπογραμμίζουν, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἡ οὐσιαστικὴ προτεραιότητα τὴν ὁποία οἱ ἐκπαιδευτικοὶ παίζουν στὴ ζωή μας μποροῦν σήμερα νὰ ἀμφισβητηθοῦν, πολλοὶ παράγοντες, ἀναπτύσσει ὁ κ. Περσιάνης, ὅπως εἶναι ἡ ταχεῖα παροχὴ γνώσεων ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας, ἢ ἡ ὑλικὴ εὐημερία τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν ἔμφαση στὴν ἄνεση ἀντὶ στὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση, τείνουν νὰ ἀλλοιώσουν τὴν σπουδαιότητα τοῦ «δασκάλου τῆς ἐποχῆς μας».

Ἡ προσπάθεια δὲ τοῦ μελετητὴ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν σπουδαιότητα τοῦ διδασκαλικοῦ λειτουργήματος ἀκολουθεῖ δύο κατευθύνσεις, ὅπως τονίζει: τὴν ἀποκατάσταση τῆς σημασίας τοῦ δασκάλου στὴν Κυπριακὴ κοινωνία ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ στὴν ἴδια τὴν συνείδηση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ ὁποῖος νοιώθει μειωμένη τὴν ἀξία τῆς προσφορᾶς του μέσα στὰ πλαίσια τῆς ὑλιστικῆς, μηχανοκρατικῆς ἐποχῆς μας.

Διπλὲς οἱ πηγὲς ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ κ. Περσιάνης γιὰ νὰ στηρίξει τὴν μελέτη του, προέρχονται καὶ ἀπὸ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ συγκεκριμένες καταστάσεις τοῦ Κυπριακοῦ χώρου: οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, σχέσεις ἐκπαιδευτικῶν καὶ γονέων, περιορισμοὶ καὶ δυνατότητες τοῦ δασκάλου στὴν ὑλικὰ εὐημεροῦσα κοινότητά μας.

Λογοτεχνικὸ τὸ κλῖμα, παραστατικὲς οἱ εἰκόνες, εἰλικρινὲς τὸ ὕφος, συμβάλλουν στὴν ζωντανότερη παρουσίαση τῶν προθέσεων. Προθέσεων οἱ ὁποῖες ἀποσκοποῦν καὶ πρέπει νὰ πραγματοποιοῦν μιὰ τομὴ στὴν αὐτοϊκανοποίηση τοῦ πνευματικοῦ μας βαλτότοπου.

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ

Δόκιμος κι' ἀκούραστος λυρικὸς δουλευτὴς τοῦ λόγου ὁ κ. Ξάνθος Λυσιώτης μᾶς προσφέρει τὴ νέα ἐργασία του στὸ γνωστὸ ὕφος τοῦ μελωδικοῦ παλμοῦ. Ὁ στίνος μπορεῖ νὰ ἔχει μορφὴ ἐλεύθερη, πίσω ὅμως ἀπὸ τὴ δομὴ μπλέκονται ὅλα τὰ γνωστὰ στοιχεῖα τῆς ὁμορφιᾶς ποὺ δὲν ἀποψίλωσε ἡ γυμνότητα στὴν ἐποχή μας: ἡ ἐσωτερικὴ ἁρμονία, ὁ γλυκόλαλος στίνος, ἡ σιωπηλὴ ἀντικραυγικὴ ἀγωνία.

«Ἕνα ὀνειροπόλο πουλὶ
κελαϊδᾶ αὐτὸ τὸ μελαγχολικὸ (δεῖλι
τὸ μελωδικό του σκοπό.
Ἕνα σκοπὸ ποὺ αἰωρεῖται ἀνά- (μεσα γῆς κι' οὐρανοῦ —
ἀνάμεσα γῆς
ποὺ ἀνωθρώσκει τὸ θυμίαμα τῶν (γλυκῶν ἀναπάλσεων,
ἀνάμεσα οὐρανοῦ
ποὺ ἁπλώνει μιὰ μεγαλόπρεπη (ἁρμονία μέσ' τὴν ψυχή».

Ποτὲ μέσα στὴν ἁρμονία τοῦ καλλιτεχνικοῦ δώσματος, ὁ ποιητὴς δὲν μένει «γαλήνιος» ἢ «ἀπαθής». Τὸν ταράζει τὸ ὅραμα, τὸ ἀνύψωμα, ἡ μετατόπιση, ἡ συνέπεια τῆς ἀγωνίας. Ὅμως καθὼς εὔστοχα λέει ὁ ἴδιος, τὸν ρόλο του τὸν παίζει στὸ «ρῆγμα τῶν ἐνορχηστρωμένων ἀντίλαλων», σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ μελωδία ἔχει σκορπίσει τὰ μοναχικὰ μονάχα θρύμματα στὶς πληγωμένες ψυχὲς τῶν λειτουργῶν της. Ἡ μοναξιὰ τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ ἀνθρώπου διαγράφεται μὲ ἄφθονο τὸ φόντο τῆς φύσης. Τὰ δέντρα, τὰ πουλιά, τὰ κρίνα ἡ νύχτα καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα, ἐπανειλημμένα συνδέουν τὸν ποιητὴ μὲ τὴν σύλληψή του δημιουργώντας ἔτσι ἕνα κλῖμα πλήρωσης, μιὰν ἀτμόσφαιρα ποὺ σκιωμένη, ἢ φωτερή, δὲν σὲ φοβίζει μὲ τὸ κενό της, δὲν σοῦ κεντρίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὰ καρφιὰ τῆς προέχτασης μέσα στὸ χῶρο τῆς δραματικῆς σημερινῆς ἀφαίρεσης.

Εἶναι ἡ νέα ποιητικὴ ἐργασία τοῦ κ. Λυσιώτη ὁλόμεστη ἀπὸ παρουσία. Μιὰν παρουσία πληθωρική, ὄμορφη καὶ παραδοσιακή, ἀκόμα καὶ μέσα στὶς πικρὲς πτυχές της.

«Φλόγα τοῦ πόνου,
προσπαθῶ νὰ σὲ φυλάξω ζωντα- (νὴ μέσα στὰ στήθια μου,
στὰ ταπεινά μου στήθια,
ποὺ εἶν' ἀνοιχτὰ σὰν μιὰ φωλιὰ
στὶς καταιγίδες τῆς ἔμπνευσης,
προτοῦ βυθιστῶ μέσα στὴν ἀ- (δυσσο τῆς ἀνυπαρξίας.
Φλόγα ἱερή!
Λατρεύω τὴ θαλπωρὴ τῆς δημι- (ουργικῆς σου πνοῆς,
ποὺ περιζώνει τὸ θόλο τῆς θεό- (τητας
μέσ' ἀπὸ τὸν δόγγο τοῦ Προ- (μηθέα».

ΠΑΥΛΟΥ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Ἀξιοπρόσεχτη ἡ πρώτη αὐτὴ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ Παύλου Λεοντίου. Στὴν παρουσία αὐτῆς τῆς πρώτης δημιουργίας σχηματίζεται ἔντονη ἡ εἰκόνα τῆς ἰσχυρῆς δημιουργικῆς ἰδιοσυγκρασίας ποὺ ξέρει νὰ φέρνει τὴ σύλληψη στὸ αἴσιο πέρας — στὴν τελειωμένη μορφὴ τοῦ λόγου. Ἔντονη ἀφετηρία τῆς ἔμπνευσης τοῦ νέου ποιητῆ ἀποτελεῖ ἡ Κύπρος καὶ ἡ ἱστορία της — πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του μπλέκονται γύρω ἀπὸ τὶς ἱστορικές μας στιγμές. Δὲν πιάνεται ὅμως μέσα στὸ τοπικὸ μαγνάδι, ἁπλώνει τὴ σκέψη, προβληματίζεται πλατειά. Καὶ τὰ προβλήματά του τὰ ντύνει μὲ τὸ σπασμωδικὸ ἀλλὰ σεινηρμικὸ κλῖμα τοῦ μοντέρνου στίχου:

«Ὅλα μᾶς ἀνήκουν'
ὁ σημερινὸς Θεὸς ὁ ἀνύπαρκτος,
(ὁ πανταχοῦ παρὼν
στὰ πρωτόγονα φαράγγια
κι' οἱ πόλεις οἱ ἁμαρτωλὲς κι'
(οἱ ξέγνοιαστες
κάτω ἀπὸ τὶς διάπυρες πράξεις
(τοῦ ἥλιου
τὴ ρωμαντικὴ ἀδιαφορία τοῦ
(φεγγαριοῦ
καὶ τὴ συσσώρευση τῆς ἀβεβαι- (ότητας ὅλων τῶν ἐποχῶν».

Μερικοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοῦ τοῦ σύγχρονου κράματος τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς δημιουργίας, πέφτουν ἀπ' τὸ δέντρο τῆς ἔμπνευσης σὰν ὥριμοι διαλεχτοὶ σταλαχτίτες:

«...ἡ πεσμένη στὰ πόδια μας (ποίηση
καθὼς στερνὴ ἀγάπη».

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ ὑψηλὸς τόνος τῆς σύνθεσης δὲν κρατιέται πάντα στὴν ἴδια ἔνταση — πρᾶγμα ἀφύσικο ἄλλωστε σὲ ἀδόκιμα βήματα:

«Πρωΐ, δείλι καὶ νύχτα
χωρὶς ὑπεκφυγὲς καὶ διαλόγους
χωρὶς ἀντίδραση καὶ δύναμη (καμμιὰ
τὴν ἄχαρη λυπητερὴ ζωή τους
περνοῦν σύμφωνα πάντα
μὲ τῶν ἄλλων τὶς ὅποιες σκέψεις
σύμφωνα πάντα μὲ τῶν ἄλλων
(τὶς ὅποιες διαθέσεις».

Ἡ καθαρότητα ὅμως τῆς ἔμπνευσης, τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ λόγου, τὸ παραστατικὸν τῆς λειψῆς, βασανισμένης εἰκόνας κυριαρχοῦν στὰ εἰκοσιδυὸ ποιήματα τοῦ βιβλίου καὶ ὁλοκληρώνουν τὴν ἐντύπωση τῆς πρώτης αὐτῆς γνωριμιᾶς: Ὁ Λεοντίου εἶναι μιὰ καινούργια δυνατὴ φωνὴ στὴν Κυπριακὴ ποίηση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Την ἔβδομη μέρα ἡ τελείωση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ Κυριακή. Μιὰ μέρα ἰδιόρρυθμη, ξεχωριστή. Ἕνα εἰκοσιτετράωρο γιὰ τὸ ὁποῖο γράφτηκαν καὶ γράφονται πολλά. Ἀπὸ τὴν θρησκεία, ἀπὸ τὸν συμβολισμό, ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἀπὸ τοὺς οἴκους μόδας, ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ διαφήμιση προϊόντων διάφορης ποικιλίας καὶ προορισμοῦ. Μιὰ μέρα ποὺ χτυπιέται, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς μας ἀνάμεσα σὲ ἀντίθετες ἀπόψεις, ἀντιλήψεις, τρόπους πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Σὲ τελευταία ὅμως ἀνάλυση μιὰ μέρα ποὺ ἀκόμα πρὸς τὸ παρόν, ἀποτελεῖ σταθμό, ἀνάπαυλα, διαφορετικὴ νότα, ξέχωρο μοτίβο στὴ ζωὴ ἑνὸς ἑκάστου. Ὅμως ὅσες πολλὲς γραμμὲς προσέγγισης, ὅσους τρόπους κι' ἂν ἐφαρμόση κανεὶς στὴν ἀξιοποίηση τοῦ διαλεχτοῦ αὐτοῦ λιγόωρου διαλείμματος, τὸ συμπέρασμα πάλιν θὰ προκύψῃ κατηγορηματικό: ἡ Κυριακὴ παραμένει ξέχωρη μονάδα χρόνου, μιὰ συνεχὴς ὑπόσχεση, μιὰ συνεχὴς εὐκαιρία ὁλοκλήρωσης, μιὰ ἐπαναλαμβανόμενη πρόκληση.

Ὁ ἕνας — ὁ λίγο σπάνιος στὴν ἐποχή μας — τὴν περνᾶ μὲ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο: ξύπνημα πρωϊνό, ἐκκλησιασμός, λίγη δουλειὰ — πολὺ ἐλαφρὴ — ἀφιέρωση τοῦ χρόνου καὶ τῆς σκέψης στὰ οἰκογενειακά, στὰ ἀνώτερα, στὰ θεῖα, πράξεις ἐλεημοσύνης καὶ συμπαράστασης στὸ συνάνθρωπο. Ἀνταλλαγὴ φιλικῶν ἐπισκέψεων. Ἴσως κύκλοι θρησκευτικῶν μαθημάτων καὶ σχετικὲς διαλέξεις. Ἴσως νὰ διάλεξα γιὰ πρῶτο παράδειγμα τὸ λιγότερο συνηθισμένο στὴν ἐποχή μας. Τὸ ἀραιὸν τοῦ ἐν λόγῳ τύπου, ἐξ ἄλλου, τὸ ἐπιμαρτυροῦν οἱ μισο-ἄδειες ἐκκλησίες καὶ ἡ κρίση ποὺ κατ' ὁμολογίαν καὶ τῶν ἴδιων τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν μας, διέρχεται ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ὁ τύπος ὅμως αὐτὸς τῆς παράδοσης, κι' ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀξιοποίησης τοῦ Κυριακάτικου διαλείμματος ἀκόμη ὑπάρχει σὲ σεβαστὴν ἔκταση στὴ δική μας Ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἴσως γιὰ νὰ μᾶς θυμίζει, μὲ τὴν πεπατημένη τὸν «ὀρθόδοξο τύπο» τῆς Κυριακάτικης ἀργίας. Ὅμως πλάϊ σ' αὐτὸ τὸν «τύπο», ἡ ἐποχή μὲ τὶς ἀνάγκες της ἐτοποθέτησε ἄλλους τρόπους, ἄλλη προσέγγιση, ἄλλη κίνηση μορφῆς καὶ σκέψης μέσα στὸ πλάνο τῆς οὐσιώδους ἑβδομης μέρας.

Κι' εἶναι πρῶτα ὁ κουρασμένος ἐργαζόμενος. Ποὺ καρτερεῖ μὲ λαχτάρα τὸ ξημέρωμα ποὺ θὰ τὸν δῆ ἐπὶ τέλους ὁ ἥλιος στὸ στρῶμα, ποὺ δὲν θὰ ξεσηκωθῆ ἀπὸ τὸ ζεστὸ κρεββάτι γιὰ νὰ ἀοχίσει τὸν μόχθο τῆς καθημερινότητας μέσα στὸ σύθαμπο τῆς τόσο φορτικῆς χειμωνιάτικης μέρας. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὸ ἀργό, πρέμο ξύπνημα, ἡ ἐλεύθερη ἀφιέρωση στὰ προσωπικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἴσως τεμπελιὰ καὶ εὐχάριστη συναναστροφὴ γιὰ ὁρισμένους. Γιὰ ἄλλους ἐπίδοση στὴν ἰδιαίτερη ἀπασχόληση τους — διάβασμα, γραμματόσημα, ποδόσφαιρο, κηπουρική. Ἢ καὶ γιὰ ἄλλους ἡ διαρκῶς καὶ συχνότερα ἐφαρμοζόμενη πιὰ Κυριακάτικη ἀοχὴ τῆς «ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος», τὸ σύντομο ταξίδι, ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐντυπώσεων, ἡ ἀνανέωση τῆς ὀπτικῆς εἰκόνας, τὸ ψυχολογικὸ ἀναβάπτισμα.

Ὑπάοχει βέβαια κι' ἄλλη μιὰ τάξη ἀνθοώπων ποὺ τοποθετοῦν τὴν Κυριακὴ σὲ διαφορετικὴ προοπτική: οἱ ἐργαζόμενες οἰκοκυρές. Γι' αὐτὲς εἶναι ἡ μιὰ χρυσὴ εὐκαιρία τῆς ἑβδομάδας νὰ συμπληρώσουν τὰ ἀτέλειωτα κενὰ τῆς σπιτικῆς καθαριότητας. Νὰ τακτοποιήσουν τοὺς ἐκκοεμεῖς λογαριασμοὺς τῆς σπιτικῆς ρουτίνας, ποὺ μένουν ἀδιευθέτητοι καὶ παρενοχλοῦν τὴν οἰκοκυρικὴ συνείδησή τους, ὁλόκληοη τὴ βδομάδα. Κι' ὄχι μόνο τὸ σπίτι, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά. Νὰ κοιτάξουν τὶς ἐλλείψεις, τὶς ἀνάγκες τους, πρακτικές, ψυχολογικές. Πιὸ πολὺ ἀφιέρωση στὸν δεσμὸ μαζί, στενώτερη ἑπαφή, πλάϊ στὸ μαντάρισμα ἴσως καὶ στὸν γενικώτερο ἔλεγχο τῆς γκαντεμοῦρας.

Ἀλλὰ ἂς μὴ ξεχνοῦμε καὶ μιὰ ἄλλη τάξη, ἕνα διαφορετικό, ἀνοιχτὰ ἴσως τοόπο ἐορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς. Ἐκεῖνοι ποὺ τὴν βλέπουν ἀποκλειστικὰ σὰν ἡμέρα ψυχαγωγίας. Ἀπὸ τὴν παραμονὴ το ἐφαρμόζουν, ξενύχτι Σαββατιάτικο μέχρι τὶς πρωϊνὲς ὧρες. Καὶ τὸ πρωϊνὸ τῆς Κυριακῆς πάει χαμένο στὸν συμπληρωματικὸ ὕπνο. Ἄστε ποὺ καὶ τὸ ἀπόγευμα, στὶς πιὸ ἄκρες περιπτώσεις, τὸ χρειάζεται κανεὶς γιὰ νὰ συνέλθη ἀπὸ τὸ βραδυνὸ γλέντι, ἴσως μὲ καμιὰ βόλτα ἢ καὶ πάλιν μὲ κανένα σύντομο ταξιδάκι.

Δὲ θἄπρεπε ὅμως ἴσως νὰ κλείσουμε τὸ ἀπάνθισμά μας, χωρὶς νὰ σταθοῦμε γιὰ λίγο στὸν «φιλόδοξο». Ποὺ στὴν Κυριακὴ δὲ βλέπει παρὰ μιὰ ἀκόμη εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐντατικοποιήσει τὶς δραστηριότητές του, νὰ συμπληρώσει τὰ κενὰ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, νὰ συνεχίσει ἐκεῖνο τὸ πάρεργο ποὺ ἀνέλαβε στὸ σπίτι. Ἡ Κυριακὴ γι' αὐτὸν εἶναι ἡ χρυσὴ εὐκαιρία γιὰ περισσότερη οἰκονομικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ προώθηση ἀναγνώριση, ἀνάδειξη, ἢ ἴσως στὶς ἀγαθώτερες περιπτώσεις, ἡ εὐκαιρία γιὰ περισσότερη πνευματικὴ κατάρτιση.

Τόσοι κι' ἄλλοι τόσοι τρόποι λοιπὸν γιὰ τὴν Κυριακή. Ὅσοι ἴσως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ μὲ τὴν ἰδιάζουσα, ἀτομικὴ σκέψη τους, μὲ τὴν προσωπική τους προσέγγιση, χρωματίζουν καὶ τὸν πολύτιμον αὐτὸ χρόνο στὴ ζωή μας. Ὅμως, ὅσοι κι' ἂν εἶναι οἱ τρόποι κι' ὅσο θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ κι' ἂν μᾶς φαίνεται ὅτι ξοδεύεται ἡ Κυριακή, ἡ μαρτυρία, μιὰ ποὺ προκύπτει, τὴν Κυριακὴ καταξιώνουμε ἕνα κομμάτι τοῦ εἶναι μας, ποὺ μένει πιὸ πολὺ στὴ σκιὰ τὶς ἄλλες μέρες, τῆς δουλῆς, τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἔντασης. Τὴν Κυριακὴ ἔχουμε δηλαδὴ τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσουμε πιὸ πολὺ τὸν ἑαυτό μας, ἔστω καὶ μὲ τὴν ἐκλογὴ τῶν συμβατικῶν καταστάσεων ποὺ ἐδημιούργησε το κοινωνικὸ σύνολο. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτοῦ τοῦ συνόλου ἀποφασίζουμε ποιὰ γωνιὰ τῆς προσωπικότητάς μας θέλουμε νὰ προεκτείνουμε, νὰ ὁξύνουμε. Αὐτὴ ἡ γωνιὰ ἔχει σημασία ἀφοῦ ἀποφασίζουμε νὰ τῆς ἀφιερώσουμε τὸν πολύτιμο Κυριακάτικο χρόνο μας καὶ νὰ γυρίσουμε τὴ Δευτέρα στὴ ρουτίνα ἠρεμώτεροι, πιὸ ἱκανοποιημένοι

Ἔτσι ἡ Κυριακὴ στὴν ἐποχή μας, μποροῦμε ἴσως νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει πάρει ἕνα ἰδιαίτερο, ἕνα κατ' ἐξοχὴν τόνο ἀνθρωπισμοῦ. Στὰ χρονικά της πλαίσια ὁ κουρασμένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας ἀναζητᾶ τὴν πλήρωσή του. Ξεφεύγει ἀπὸ τὸ ὁλοβδόμαδο σφυροκόπημα τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ μυαλοῦ του, γιὰ νὰ κάνει — ὅσο τοῦ ἐπιτρέπει, ὑπογραμμίζουμε, ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα — ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πιὸ κοντὰ στὴ ψυχοσύνθεση, στὴν ἀτομικότητά του. Μαστορεύει μ' ἄλλα λόγια τὴν «ἀνθρώπινη» πλευρά του, ἐκείνη τὴν αἰχμὴ ποὺ κατορθώνει νὰ περισώσει ἀπὸ τὸν ταχὺ ἰσοπεδωτικὸ φορτικὸ ρυθμὸ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Αὐτὸ τὸ μαστόρεμα μπορεῖ καὶ νὰναι θετικὸ ἢ ἀρνητικό. Μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὰ θεωρούμενο ψυχοφελὲς ἢ καταστρεπτικό. Μέσα ὅμως ἀπ' αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς καταστάσεις ὁ ἄνθρωπος «γνωρίζει» πιὸ πολὺ τὸν ἑαυτό του, μέσα ἀπὸ τὰ κενὰ ἢ τὰ ὁλοκληρώματα ποὺ φανερώνουν οἱ προτιμήσεις του. Πότε ἐνσυνείδητα καὶ ἄμεσα, πότε — γιὰ τοὺς πολλοὺς — ἀργά, ἀποκαλυπτικὰ καὶ ἐπώδυνα. Καὶ μόνο ἡ γνωριμιὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ ἐξανθρωπίζει. Καὶ μόνο ὁ ἐξανθρωπισμὸς μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει πέραν τοῦ ἑαυτοῦ. Ἡ τυπικὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἀφιέρωση τοῦ ἀνθρώπου στὰ θεῖα τὴν ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως, σύμβολο κι' αὐτή. Ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖται στὰ θεῖα μονάχα ἀφοῦ γνωρίσει καὶ ξεπεράσει τὰ ἀνθρώπινα. Ἴσως σὲ μιὰ μακρυνὴ ἐποχή, ὅταν ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ κατακτηθῆ, ὅταν ὁ ἄνθρωπος θἄχει τόσο χρόνο ἐλεύθερο στὰ χέρια του κάθε ἑβδομάδα, ὅσο κάνουν πολλὲς μαζεμένες Κυριακές, τότε ἡ κουφὴ σημασία τῆς Κυριακῆς θἄναι πλήρωση: ἡ κάθε μέρα θἄναι ἡμέρα «πνεύ!ιατος». ἡμέρα τελείωσης. Τώρα μεταβαίνουμε.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΤΟ ΜΗΤΡΙΚΟ ΕΝΣΤΙΚΤΟ

Ἄμβλυνόη τοῦ πρωταρχικοῦ γυναικείου γνωρίσματος στὴν ἐποχή μας;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Οἱ παραδοσιακοὶ θὰ ξαφνιαστοῦν δυσάρεστα. Οἱ πιὸ ἐκσυγχρονισμένοι θὰ ἔχουν ἕτοιμη ἤδη ἴσως τὴν ἀπάντηση, οἱ στοχαστικοὶ ἴσως θὰ δεχτοῦν τὸ ἐρώτημα σὰν φυσικὴ ἀπορία μιᾶς ἐποχῆς ποὺ διαρκῶς ἀναμορφώνει τὶς ἀξίες της.

Αἰῶνες ὁλόκληροι εἴδανε τὴ γυναικεία ψυχοσύνθεση κυριαρχούμενη, καθοδηγούμενη ἀπὸ τὸν ἔμφυτο, βασικὸ προορισμὸ τοῦ γυναικείου φύλου: τὸν προορισμὸ τῆς μητρότητας..

Ἡ θρησκεία ἐπενδύει μὲ ἀσύγκριτη αἴγλη τὸν ρόλο τῆς μητέρας. Ἡ γυναίκα τοῦ Ἀβραὰμ, ἡ μητέρα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστή, ἡ Θεομήτωρ, πήραν τὸ μήνυμα γιὰ τὴν ἐπικείμενη μητρότητα τους, μέσῳ τῶν ὑψηλότερων ἀγγελιαφόρων, τῶν ἄμεσων ἀπεσταλμένων τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ μυθολογία μᾶς περιγράφει μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὸ δράμα τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὴ μητέρα της Δήμητρα — «τῆς δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ ὀξὺ δέ μιν κραδίην ἄχος ἔλλαβε..» — παρὰ τὸν πλατὺ συμβολισμὸ τοῦ μύθου. Καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τραγωδία δημιουργεῖ τὸν πιὸ μακάβριο καὶ ἀποκρουστικό, τὸν πιὸ ἀφύσικο ἴσως, γυναικεῖο ρόλο στὸ πρόσωπο τῆς παιδοκτόνου Μήδειας.

Αὐτὸς ἐξ ἄλλου ἦταν ὁ τακτὸς ἀπὸ τὴ φύση ρόλος τῆς γυναίκας, καὶ οἱ συνθῆκες τοποθέτησαν αὐτὸ τὸν ρόλο στὴν κορυφαία βαθμίδα τῆς γυναικείας ἐπιμέλειας καὶ εὐαισθησίας. Ἡ γυναικεία ὅμως ἀτομικότητα γνωρίζει στὴν ἐποχή μας τὴν μετάσταση ὅλων τῶν πραγμάτων. Εἶναι γνωστὲς ἐξ ἄλλου καὶ χιλιοειπωμένες οἱ διάφορες ἱστορικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθῆκες ποὺ ἐπέβαλαν στὴν γυναικεία προσωπικότητα τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐξ ἄλλου ἐδῶ αἴτια, ἀλλὰ ἡ διαπίστωση ἀποτελεσμάτων.

Σήμερα ἡ γυναίκα ξοδεύει σεβαστὸ μέρος τοῦ χρόνου της, ἂν ὄχι τὸ πλεῖστον σὲ ἔξω-σπιτικὴν ἐργασίαν. Οἱ ὧρες ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ παιδιά της γεμίζουν μὲ ἄλλες σκέψεις, πλατύτερες καὶ πολυδιαφορετικὲς ἀπὸ τὴν καθημερινὴ στοργικὴ ρουτίνα τῆς μητρικῆς ἀπασχόλησης. Καθήκοντα καὶ προβλήματα ἐπαγγελματικά, οἰκονομικοὶ ἀγῶνες, καθημερινὸς συναγωνισμὸς στὸν στίβο τῆς κοινῆς ἐργασίας. Ἡ ἀνάγκη γιὰ προώθηση καὶ ἀναγνώριση, ἡ παρόρμηση γιὰ περισσότερη ἐξίσωση μὲ τὸν ἄντρα, ἡ φιλοδοξία γιὰ τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν ἐπιβολή, ἀποτελοῦν πιὰ γνωρίσματα καί τοῦ γυναικείου φύλου. Βάζουμε πλάϊ σ' αὐτὰ καὶ τὰ γενικώτερα ἐνδιαφέροντα — κοινωνικὰ καὶ πνευματικὰ τῆς ἐκσυγχρονισμένης γυναίκας, καὶ τότε σχηματίζουμε τὴν εἰκόνα: ἡ γυναίκα ὄχι μόνο ἀπουσιάζει πολλὲς ὧρες ἀπὸ τὰ παιδιά της, ἀλλὰ καὶ τὶς ὧρες ποὺ εἶναι μαζί τους στὸ σπίτι, ἀφιερώνει τὴν σκέψη της ἀλλοῦ. Τὸ ἐρώτημα δὲ βέβαια ποὺ ἀμέσως προκύπτει εἶναι τὸ ἀκόλουθο: ἡ συμπυκνωμένη, εἰς χρόνον, ἀφιέρωση τῆς μητρικῆς προσοχῆς καὶ φροντίδας, εἶναι τόσον ἔντονη καὶ ὀξεία σὲ συναίσθημα καὶ σὲ ψυχικὸ κραδασμὸ ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ θεωρεῖται σὰν τὸ πρωταρχικὸ ψυχολογικὸ γνώρισμα τῆς γυναικείας ψυχοσύνθεσης; Δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ἐξετάσουμε τὸ ζήτημα πραγματιστικά. Μπορεῖ τὰ αἰσθήματα νὰ κατατάσσονται εἰς πρωτοβάθμια καὶ δευτεροβάθμια. Ἀλλὰ πόσα χρόνια μπορεῖ νὰ ἀνθέξη ἕνα «πρωτοβάθμιο» αἴσθημα στὴν περιορισμένη, ὁλιγόωρη ἔκφραση, ἐνῶ, ἐξ ἀντιθέτου, μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ νέες ἐμπειρίες, καινούργιες σκέψεις καὶ διαφορετικοὺς πνευματικοὺς προσανατολισμοὺς γεμίζουν ἐπὶ χρόνια πολὺν ἀπὸ τὸν χρόνο τῆς γυναικείας ζωῆς. Δὲν εἶναι φυσικὸν ἄραγε ἐφ' ὅσον λιγοστεύουν οἱ ὧρες στὶς ὁποῖες μιὰ ἰδιότητα βρίσκει τὴν πλήρη της ἔκφραση, ἀργὰ καὶ σταδιακὰ νὰ χάνει ἀπὸ τὴν ὀξύτητά της; Ἀφοῦ ἡ γυναίκα, μὲ λίγα λόγια, παίζει τὸν ρόλο τῆς μητέρας σήμερα

για τόσο μόνο χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ γεμίζει μὲ διαφορετικὲς ἀναζητήσεις καί ἐκπληρώσεις, δὲν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ φυσικὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ γυναίκα ἀρχίζει νὰ ἐξισώνει τὸν «ἄνδρωπο» πιὰ μέσα της μὲ τὴ «μητέρα» — στοιχεῖο πατροπαράδοτης ἀπολυτότητας στὴν φύση της; Μήπως ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ὁ «ἐξανθρωπισμὸς» ἀκριβῶς αὐτὸς τοῦ γυναικείου φύλου — κι' ὄχι ἡ «ἐξίσωση» του μὲ τὸ ἀντρικό, ὅπως τονίζουν οἱ κοινωνιολόγοι — ποὺ ὁδηγεῖ τὴν ἐπιστήμη σὲ τόσες ἀναζητήσεις ποὺ σκανδαλίζουν καὶ προκαλοῦν πολλὲς φορὲς τὴν ἀγανάκτηση ἢ τὴν συζήτηση; Ἔλεγχος γεννήσεων σήμερα, αὔριο ἴσως ἡ ἀποφυγὴ τοῦ τοκετοῦ, μεθαύριο ἴσως, ποιὸς ξέρει, ἡ ἀνατροφὴ τοῦ παιδιοῦ σὲ κοινώβια ἐκπαιδευτήρα, μακρυὰ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ στοργὴ καὶ φροντίδα τῆς μητέρας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν οὔτε παράξενο, οὔτε ἄξιον ἀπορίας ὅταν διερωτώμαστε γιὰ τὴν «ὀξύτητα» τοῦ μητρικοῦ ἐνστίγκτου. Εἶναι μήπως ὀρθότερον ἄραγε νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ριζικὸν αὐτὸ γυναικεῖο γνώρισμα διεξάγει στὴν ἐποχή μας ἀγῶνα μὲ τὶς ἀλλοιωνόμενες συνθῆκες καὶ ὅτι σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα, ὅπως, ὅλα τὰ πράγματα περνᾶ τὴν διασάλευση τῆς προσωρινῆς καθίζησης, ὥσπου νὰ βρεῖ τὸ ἔδαφος, τὸ πανανθρώπινο ὑπόστρωμα τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τὴν κανονική του θέση;

Ἕνα πάντως εἶναι τὸ παρήγορο ἴσως σημεῖο στὴν ὑπόθεση:

Μὲ τὴν πολύωρη ἀπασχόλησή της ἡ μητέρα, ἐκτὸς τοῦ «μητρικοῦ τείχους», πραγματοποιεῖ δύο στόχους: τὸν ἀρνητικό: ὅταν πρόκειται γιὰ ἀσχολίες ἐξωτερικὲς καὶ ἐπιπόλαιες, ὅπως εἶναι οἱ κοινωνικὲς συγκεντρώσεις, ἡ κοσμικὴ ζωή, τὰ τσάγια, τὸν κοὺμ - κάν, τότε ἡ ἀπομάκρυνση ὄχι μόνο δὲν διακαιολογεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀποξηραίνει ἴσως τὸ μητρικὸ αἴσθημα, ἀφοῦ ἀπομακρύνει τὴ μητέρα ἀπὸ τὸ παιδὶ γιὰ σκοποὺς πολὺ λίγο ἐπικοδομητικούς. Ὅταν ὅμως ἡ ἀπομάκρυνση τῆς μητέρας ἀπὸ τὸ παιδὶ ὁδηγεῖ στὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ βιώματος καὶ τῆς ψυχικῆς ἐμπειρίας, τότε ὁ ψυχικὸς κόσμος διευρύνεται, ὁ πνευματικὸς ὁρίζοντας μεγεθύνεται καὶ οἱ συνέπειες εἶναι πολὺ πιὸ ὠφέλιμες στὴν διαπαιδαγώγηση καὶ στὴν ἀγωγὴ τοῦ παιδιοῦ.

Μπορεῖ ὁ ὁρόμος τώρα νὰ ἔχει πολλὰ ἀγκάθια. Μπορεῖ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους παράγοντες ποὺ κατέκτησαν τὸν μητρικὸ χρόνο νὰ μᾶς ὁδηγοῦν στὸ βασανιστικὸ ἐρώτημα τοῦ τίτλου μας. Δὲν πρέπει ὅμως ἄραγε νὰ ἐπικρατήσει στὴν συνείδησή μας ἡ ἐλπίδα ὅτι ὁ νέος αὐτὸς πλουσιώτερος, ἀρτιώτερος ἄνθρωπος ἡ σύγχρονη γυναίκα, θὰ βρεῖ ἕνα τρόπο νὰ σταθῇ στὸ ὕψος ἑνὸς ρόλου παναρχαίου, καὶ τόσον ζωτικοῦ καὶ ἀπαραίτητου γιὰ τὴν κοινωνία. Ἢ μήπως πάλιν ἄραγε, αὐτὴ ἡ ἴδια κοινωνία προδιαγράφει χαλάρωσιν τῶν ἀπαιτήσεών της ἀπὸ τὸν μητρικὸν ρόλον καὶ ἀντικατάστασίν του διαφοροτρόπως; Χαρακτηριστικὰ παραθέτουμε διαπίστωση τῆς παιδο - ψυχολογίας: τὸ παιδὶ δὲ νοιώθει ψυχικὸ δεσμὸ μὲ τὴν μητέρα ἀπὸ τὴν γέννησή του. Ἀγαπᾶ καί ἐμπιστεύεται τὸ πρόσωπο ποὺ τὸ τρέφει καὶ τὸ περιποιεῖται.

«...αὐτῆς δὲ ἡ Δέσποινα τῆς Γῆς (μητέρα, ἄκουσε, κι' ἕνωσε στὴν καρδιά της πό- (νο δυνατό».

('Από 'Ομηρικὸν ἄσμα στὴν Δήμητρα)

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 9 Δεκεμβρίου 1968

Σύγχρονες σκέψεις

Η «ΜΙΚΡΟΛΟΓΙΑ» ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Σκέψεις, λόγοι, προβληματισμοί

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μικρὸς ὁ τόπος. Μικρὸς κι' ὁ ὁρίζοντας. Γνωστὰ κι' ἀναμασημένα τὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς του διπλανοῦ, τῆς ζωῆς του μακρυνοῦ. Καθημερινὴ τροφὴ γιὰ σκέψη τὰ ἐπεισόδια σὲ ὁμάδες ἢ σὲ τάξεις ἀνθρώπων, στὴν πόλη μας, στὴν ἄλλη πόλη, στὸ χωριό, στὴν πρωτεύουσα. Ἕνας κύκλος πράξεων κι' ἀντανακλάσεων ποὺ μᾶς κρατοῦν δέσμιους μέσ' τοὺς μικροὺς καυρεφτὲς τῆς καθημερινότητας. Ἕνας κύκλος ποὺ ἡ τροχιά του καθαπτεται τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης μας ἀνεπιφεύκτα, μοιραία σὲ πολλά, ἴσως σὲ ὁλα τὰ χρονικὰ στάδια τῆς ζωῆς μας. Κάποτε, ἐξ ἄλλου, ὁ μικρός, πεζὸς αὐτὸς κύκλος δὲν μᾶς αἰνιμαλωτίζει σὲ στάδια μόνο ἀλλὰ καὶ σὲ ἐπίπεδα. Στὸ ἐπίπεδο τῆς κοινωνικῆς ἐπαφῆς, τῆς ἐπαγγελματικῆς πορείας, τῆς πνευματικῆς κοινωνίας. Γλυτωμὸς δηλαδὴ ἀπὸ τὰ μικρά, γνωστὰ θαλασσοκύματα ποὺ μᾶς περιβάλλουν, δὲν ὑπάρχει. Καὶ κάποτε αὐτὰ τὰ κύματα ξεσποῦν μὲ ἄγρια, ἀπότομη μανία γιὰ νὰ καταστρέψουν. Αὐτὸ βέβαια ἴσως νὰ συμβαίνει σὲ πλατύτερες θάλασσες. Στὸ δικό μας μικρὸ νησὶ τὰ μικροκύματα αὐτά, χτυποῦν, ξαναχτυποῦν καὶ συνεχίζουν τὰ μικρά, ἐκδικητικά τους ξεσπάσματα μέχρι νὰ διαβρώσουν, νὰ φθείρουν ἀργά, ἐπώδυνα, ἴσως ἀπαρατήρητα ἀπὸ τοὺς μὴ ἔχοντες αὐτογνωριμιὰ καὶ γνώση τοῦ περιβάλλοντος.

Ἴσως νὰ δίνω τὴν ἐντύπωση τῆς ἀσάφειας, ἢ τῆς ἀοριστίας. Δὲν μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιῶς, γιατὶ τότε θὰ «μικρολογοῦσα», τάση τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀγωνίζεται ἕνας ἐρρωμένα κι' ἀστα μάτητα γιὰ νὰ ξεφύγει.

Κάποιο παληὸ ρητὸ λέει: «ὅπως εἶναι οἱ σκέψεις σου, ἔτσι κι' ἐσὺ κι' οἱ πράξεις σου». Κι' ἡ Ἐπιστήμη τῆς μηνανιστικῆς ἐποχῆς μας παραδέχεται τὴ «δύναμη» τῆς σκέψης, ἐντάσσοντας τὸ φαινόμενο τῆς «τηλεπάθειας» στὸν κλάδο τῆς παραψυχολογίας. Ἔτσι λοιπόν, θυμοσοφία κι' ὀργανωμένη λογικὴ δὲν παραγνωρίζουν τὸν τεράστιο ρόλο ποὺ διαδραματίζει τὸ «σκέπτεσθαι» στὴ ζωή μας. Σὰν χωνευτήρι ἐμπειρίας, ἀλλὰ καί, πρωταρχικὰ ἴσως, σὰν πηγή, σὰν ὁρμητήριο δράσης κι' ἐνέργειας. Πιὸ συγκεκριμένα δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος ζεῖ καὶ πεθαίνει μέσα στὸ κλουβὶ ποὺ δημιουργεῖ μὲ τὴ σκέψη του καὶ τὰ ἀποτελέσματά της, τὴν ἰδιαίτερη μέσα στίς ἰδιαίτερες συνθῆκες του δράση του. Ὁ ἁπλὸς ἄνθρωπος ποὺ συγκεντρώνει τὴ σκέψη του στὴ δουλειά του, στὴν οἰκογένειά του καὶ στὸ πιὸ ἄμεσο περιβάλλον του, ἴσως νὰ αὐτοκαταδικάζεται στὸν μικρὸ κύκλο τῆς ὕπαρξής του, ὅταν δὲν ἀφήνει τὶς νέες ἐντυπώσεις, τὶς νέες ἰδέες ποὺ μπαίνουν στὴν ζωή του νὰ πάρουν κάποια μορφὴ συγκεκριμμένης ὑπόστασης καὶ κύρους.

Ἀλλὰ σὲ διαφορετικὸ ἴσως ἐπίπεδο κάτι ἀνάλογο μπορεῖ νὰ συμβεῖ καὶ στὸν πιὸ «ἐκπολιτισμένο», τὸν πιὸ πνευματικὰ ἀνεπτυγμένο, ἡ χρόνια καλλιέργεια ὁρισμένων ἀπόψεων καὶ ἀντιλήψεων, παγοποιεῖ, ἢ ἂν θέλετε κρυσταλλώνει τὴν σκέψη. Καὶ ἀκινησία σημαίνει θάνατος. Τώρα καὶ στὴ μιά καὶ στὴν ἄλλη ἄκρη περίπτωση ποὺ ἐσταθήκαμε, ἡ στασιμότητα μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ δυὸ καταστάσεις: εἴτε τὰ ὑποκείμενα παύουν νὰ ἀφομοιώνουν νέες ἐντυπώσεις, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ στενεύει, νὰ «μικραίνει» καταδικαστικὰ ὁ ὁρίζοντας, εἴτε ἡ λήψη τῶν νέων ἐντυπώσεων, ἡ εἰσροὴ ἰοῦ καινούργιου, ὑποβαλλεται στὴν κάκωση τῆς «μικρότητας» ἡ ὁποία παρουσιάζεται σὲ τόσην καρκινωτικὴν ἔκταση, ὅπως τονίσαμε εἰσαγωγικά, στὴν δική μας μικρὴ κοινωνία. Δὲν ἐννοοῦμε τὴν μικρότητα μὲ τὴ στενή, φτηνή της ἔννοια. Ἡ συστηματικὴ ἀπασχόληση τοῦ μυαλοῦ μὲ ὁτιδήποτε ποὺ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ μυαλὸ καὶ τὴν καρδιὰ τὴν πιθανότητα τῆς ἀναοίπλωσης, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποτελεῖ μικρότητα. Τέτοιες μικρότητες μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ὑπερμετρη ἀπασχόληση μὲ τὸ οἰκονομικό, μὲ τὸ ἀποκλειστικὸ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν, μὲ τὶς «μικρότητες» τοῦ διπλανοῦ, ἢ ἔρτω ἀκόμη ἁπλῶς καὶ μὲ τὶς πιὸ ἐξωτερικὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς τοῦ διπλανοῦ. Ὅλ' αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ «μικρολογία» ποὺ ἀναπόφευκτα καθηλώνει τοὺς ὁρίζοντές μας στὸν σταυρὸ τῆς ἀκινησίας, στὸν γολγοθᾶ τοῦ θάλτου. Σ' αὐτὸ τὸν γολγοθᾶ βλέπουμε πολλὲς ἀράδες «καθηλωμένων» στὸν τόπο μας. Δὲν εἶναι πὼς δὲν μᾶς φτάνουν ἄλλες ἐντυπώσεις. Οἱ ἐπικοινωνίες μᾶς ἔχουν διανοίξει πολλὲς διεξόδους, μᾶς ἔχουν προσφέρει πολλὰ ἀνοίγματα ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ διευρύνουν τὶς πνευματικὲς ἀναζητήσεις μας, ἀλλὰ ἡ πρόκληση τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς πνίγεται μέσα στὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἄμεσης γνωριμιᾶς, τοῦ περβάλλοντος. Τὸ ἀσφυκτικὸ δὲ αὐτὸ τοῦ μικροῦ περιβάλλοντος εἶναι γεγονὸς ὅτι πολὺ λίγο εὐνοεῖ τὴν πνευματικὴ ἄνοδο. Οἱ μεγάλοι δὲν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν ἀποστολὴ μέσα σὲ κλειστοὺς ὁρίζοντες. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σπάνια δημιουργοῦνται οἱ μεγάλες φυσιογνωμίες, ἢ οἱ μεγάλοι καλλιτεχνικοὶ σταθμοὶ μέσα σὲ μικρὰ πληθυσμιακὰ πλαίσια.

Ἀπὸ τὴν δημιουργίαν ὅμως τῶν «ὑψηλῶν» ποὺ τόσο χωλαίνει μὲ συνθῆκες σὰν τοῦ τόπου μας, μέχρι τὶς χαμηλὲς βαθμίδες ποὺ βλέπουμε νὰ κατρακυλοῦν κι' ὁ «μέσος» ἄνθρωπος, ἀλλὰ κι' ὁ «κοινωνικός», ἢ κι' ὁ «πνευματικὸς» ὑπόκειται μιὰ ὀδυνηρὴ ἀπόσταση. Αὐτὴ τὴν ἀπόσταση καλεῖται σήμερα ὁ Κύπριος ἴσως νὰ μειώσει, ἀνεβαίνοντας ὅσο μπορεῖ πάνω ἀπὸ τὴ σκέψη, τὸν λόγο, τὸν προσανατολισμὸ ποὺ τοῦ ἔχουν τόσο σμικρύνει οἱ τοπικὲς συνθῆκες. Ἡ μακραιωνη παράδοση τῆς ἐπαφῆς του μὲ ἄλλους λαούς, κι' ἄλλες νοοτροπίες χρησιμεύει ἴσως σὰν δίκοπο μαχαῖρι: ἡ νοοτροπία του θὰ πρέπει, ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ ἔχει ἐμπλουτισθῆ ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει στὴν διαφυγή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως ἡ πολύχρονη ὑποδούλωση χαλάρωσε ἴσως τὴν πνευματική του ἀντίσταση στὶς μικρὲς καθημερινὲς φάσεις τῆς ζωῆς του. Ἔτσι στὴν παροῦσα δεδομένη ἱστορικὴ μετάβαση πρὸς τὴν ἐλεύθερη διαβίωση ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ δύσκολο πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς, σὰν ἄτομο ἀπηλευθερωμένο ἀπὸ ἐξωτερικὰ δεσμά, ἔχει νὰ ἀντλήσει ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ τοῦ κληροδότησε ψυχοσύνθεση καὶ ἱστορία, προκειμένου νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ ὀδυνηρὸ μαγγανοπήγαδο τῆς «μικρῆς» ζωῆς του. Μπορεῖ ἄραγε νὰ σηκώσει τὸ βλέμμα καὶ τὸ πνεῦμα ψηλότερα; Ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη ἢ ἔστω καὶ ἐπιφανειακὴ ὑλικὴ εὐημερία μας. Ἴσως καὶ νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη ἡ πνευματικὴ μας ἀποκοπὴ ἀπὸ ἕνα «κέντρο» ἐθνικό, πνευματικό, μὲ μακρύτερη παράδοση καὶ δράση ἐλεύθερης πολιτείας ἀπὸ τὴ δική μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΝΤΩΝΗ ΜΥΣΤΑΚΙΔΗ:
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ
ΕΛΕΝΑΣ ΣΤΡΙΓΓΑΡΗ - ΤΑΚΗ ΣΠΗΛΙΑΚΟΥ:
ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΩΝ
ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ:
Η ΠΑΝΑΓΙΑ — ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗ:

Τὸ συγχρονο αὐτὸ Νεοελληνικὸ ἀναγνωστικὸ τὸ ὁποῖο προορίζεται γιὰ τοὺς Σουηοους μασητες, ἀποτελεῖ συνεχεια μιας αλλης πρωτης ἐκδόσεως ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1965. Σχετικα με το περιεχομενο καὶ τοὺς στόχους τοῦ βιβλίου, γραφει ο συγγραφεας εισαγωγικά: «Τὰ κειμενα που συγκεντρώνονται στὶς σελίδες του εἶναι διαλεγμενα σε τροπο ὥστε νὰ ὑπηρετήσουν τὸ διπλὸ αὐτὸ σκοπό — τῆς μαθησης τῆς νέας ελληνικῆς καὶ μιᾶς πρωτης γνωριμιας με τὰ νεοελληνικὰ γραμματα — κι' οἱ συγγραφεῖς ποὺ τὰ ὑπογράφουν εἶναι ἀναγνωρισμένοι ἀντιπρόσωποι — οἱ περισσότεροι κορυφαῖοι — τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ἀναγέννησης, ποὺ ἄοχισε μὲ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ΙΘ' αἰῶνα καὶ συνεχίζεται στὶς μέρες μας».

Ἀνάμεσα στὰ κείμενα ποὺ σταχυολογοῦνται στὶς 137 σελίδες τοῦ βιβλίου συγκαταλέγονται δημοτικὰ τραγούδια, ὁ «Ὕμνος στὴν ἐλευθερία», ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς «Πατρίδες» τοῦ Παλαμᾶ, ἀπὸ τὴ «Γοργόνα» τοῦ Καρκαβίτσα, κι' ἀπὸ «Τὸ μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας», τοῦ Ξενόπουλου. Κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ κείμενα συνοδεύεται ἀπὸ γλωσσάριον τῶν ἀγνώστων λέξεων καὶ στὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν σύντομες βιογραφικὲς σημειώσεις στὰ Σουηδικά, τῶν σταχυολογημένων συγγραφέων.

Ἁπλοποιημένος ὁ τονισμὸς τοῦ κ. Μυστακίδη, ὅπως σὲ ὅλα του τὰ κείμενα, κάνει χρήση τῆς ὀξείας μόνο καὶ ἡ ἁπλὴ Δημοτικὴ χρησιμοποιεῖται στὶς μεταφράσεις τῶν νέων λέξεων καὶ ὅρων τῶν κειμένων.

Χωρὶς ποτὲ νὰ εἴμαστε ὑπὲρ τῆς καινοτομίας, γιὰ χάριν ἁπλῶς τοῦ «καινούργιου», θεωροῦμεν ἐν τούτοις ἀξιόλογη τὴν προσφορὰ τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος μέσα σὲ ἐκσυγχρονισμένα, ἀνανεωνόμενα ἐκφραστικὰ ἢ καὶ ὀρθογραφικὰ μέσα. Τίποτε ἴσως δὲν κάνει περισσότερο καλὸ στοὺς ἀναζητητές τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση καὶ συνειδητοποίηση τους μέσα σὲ πνεῦμα ἀνανέωσης. Ἕνα τέτοιο πνεῦμα δὲ ἀνανέωσης πολλὰ ἴσως θὰ εἶχε νὰ προσφέρη στὶς μεγάλες κι' ἀληθινὲς ἀξίες τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος. Οἱ ξένοι — γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ προορίζεται ἡ ἔκδοση — ἴσως νὰ τὸ ἐκτιμοῦν αὐτὸ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ:

Ἡ νεανικὴ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἀποτελεῖ πάντα ἀντικείμενο στοργῆς καὶ ἠθικῆς ὑποστήριξης. Γιατὶ οἱ νέοι εἶναι τὸ σημερινὸ χαμόγελο, κι' ἡ αὐριανὴ ἀστραπή. Μὲ αὐτὴν ἀσφαλῶς τὴν πίστη καὶ μὲ τὸν δικό τους νεανικὸ ἐνθουσιασμὸ οἱ δυὸ ἀνθολογητὲς τῆς παρούσης ἐκδόσεως— Ἔλενα Στριγγάρη καὶ Τάκης Σπηλιακοῦ — ἐσυγκέντρωσαν στὶς σελίδες τῆς ἀνθολογίας τους ποιήματα νέων ἀνθρώπων ἀπὸ ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς Ἑλλάδας, μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκόμη ὅπως λένε καὶ οἱ ἴδιοι. Λαμβάνουμε ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μεῖζον ἐργασία ποὺ παρουσιάζεται εἶναι πρωτόλεια καὶ κάποτε ἀνέκδοτη. Λαμβάνουμε ὅμως ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀνθολόγοι εἶχαν ἕνα περιθώριο ἐκλογῆς γιὰ ποιήματα 120 τόσων σελίδων, ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες ἀποστολές, καὶ βγαίνουμε μὲ μιὰν ἀπορία: εἶναι ἄραγε συμπτωματικὸ τὸ «ἀνώριμο» ὁρισμένων ποιημάτων, ἢ μήπως εἶναι μέσα στὰ πλαίσια ἀκριβῶς τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἐπιλογῆς;

Ποτέ, προσωπικά, δὲν θὰ κρίναμε αὐστηρὰ τὴν νεανικὴ δημιουργία ὅταν θὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἐνθάρρυνση. Ἀλλὰ μιὰ σοβαρὴ ἔκδοση ἐγείρει ἀξιώσεις. Ἀξιώσεις ποὺ ἐξυπακούουν περιεχόμενο καὶ ἐπίπεδ[illegible] καὶ πιστεύουμε ἀκράδαντα ὅτι τὸ ἐπίπεδο ὑπάρχει, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀπορία. Ὑπαρχει στην Κύπρο, καὶ τὸ συναντουμε — πότε στὶς στῆλες τῶν «νέων ποιητῶν» τῆς Κύπρου, καὶ πότε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Περιοδικοῦ. Στὴν Ἑλλάδα θὰ πρέπει κατὰ φυσικὴν καὶ πληθυσμικήν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν συνέπειαν νὰ ὑπάρχει ἐντονώτερα.

Ἡ Κύπρος ἀντιπροσωπεύεται στὸ βιβλίο μὲ τὸν εἰκοσάχρονο Ἄγγελο Ὀλύμπιο. Τὰ δυό του ποιήματα δὲν μᾶς ἀπογοήτευσαν. Μουσικότητα καὶ πάθος καὶ ἡ ἐλλειπτικότης τοῦ σύγχρονου, χαρακτηρίζουν τοὺς στίχους του. Πιὸ τελειωμένο ἀπὸ τὰ δυὸ ὁ «Χωρισμός» :

«Ροδισμένο δείλι
Ἀγάπη χαμένη
Βρεχτὸ μαντῆλι τῆς κόρης
Ἄπειρη θάλασσα
Πόσο λίγο τοὺς ἀνθρώπους ἀ-
(γαπᾶς.
Νωϊκὸ καράβι
Πότε ὁ ἐρχομός σου;
Χαρὰ τοῦ γυρισμοῦ
Βγὲς ἀπ' τὶς ὑγρὲς σπηλιὲς
Ξεγυμνωθεῖτε μυστήρια
Φέρτε τὸν γυρισμό.
Μιὰ ἀγάπη πεθαίνει.

Ἡ ἀφαίρεση κι' ὁ ψυχικὸς προβληματισμὸς ποὺ βασανίζουν τὴν σύγχρονη ποίηση βρίσκουν τὴν θέση τους, μὲ πολὺ φυσικὸ τρόπον ἄλλωστε καὶ στὶς σελίδες αὐτὲς τῆς νεανικῆς δημιουργίας. Μεταφέρουμε ἕνα σχετικὸ δεῖγμα, γραμμένο ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Κούρτη:

ΑΠΟΣΥΝΔΕΣΗ

Τούτη τὴ χώρα
ποὺ φιλοῦν τὰ πουλιὰ
κι' ἀγκαλιάζει ἕνα πλῆθος ἀ-
(στρα
τὴ κάναμε πατρίδα μας.
Βρήκαμε σ' αὐτὴ
μιὰ θάλασσα πλατύτερη ἀπὸ
('κείνη
ποὺ μᾶς ἔλεγαν τὰ παραμύθια
κι' ἀνθρώπους ποὺ μᾶς κοίταζαν
(στὰ χείλη
σὰν μιλούσαμε
καὶ κοίταζαν τὰ μάτια μας ὅταν
(μιλοῦσαν«
Στὴ σκόνη τῶν λεωφόρων μας
ζητήσαμε νὰ δέσουμε τὰ χέρια
(μας
καὶ ν' ἀντικρύσουμε τὴ μνήμη
τῆς αὐγῆς μας,
τὴν ἀπουσία ποὺ μᾶς χωρίζει ἀ-
(πὸ τὸ χτές».

Η ΠΑΝΑΓΙΑ :

Ἡ πολυγραφημένη αὐτὴ μελέτη ἡ ὁποία ἔγινε ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Παναγιᾶς ἔχει σὰν κύριο στόχο τὴν παρουσίαση τῆς «θρησκευτικῆς πλευρᾶς» τῆς Παναγιᾶς, γιατὶ τόσον ἡ τοποθεσία τοῦ χωριοῦ, ἀνάμεσα στὰ μοναστήρια τοῦ Κύκκου καὶ τῆς Χρυσορογιάτισσας, ὅσον καὶ τὰ πολλὰ παρεκκλήσια καὶ οἱ ἐκκλησίες τῆς κοινότητας, πιθανὸν νὰ ὁδηγήσουν στὸ τρίτο θρησκευτικὸ χαρακτηριστικό της: πολλοὶ μοναχοὶ καὶ κληρικοὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ πρώτη φυσιογνωμία τῆς σημερινῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς Κύπρου ἔλκουν τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τὴν περιοχήν. Ἀνάμεσα στὰ περιεχόμενα τῆς ἐκδόσεως συγκαταλέγονται καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Θρησκευτικότης τῶν κατοίκων», «Γειτονικὰ Μοναστήρια», «Κληρικοὶ ἀπὸ τὴν Παναγιὰ», «Θρῦλοι, παραδόσεις, θαύματα», «Θρησκευτικὰ Τραγούδια», «Προλήψεις καὶ Δεισιδαιμονίες».

Κάθε, ὑπεύθυνη βέβαια, προσφορὰ στὸν λαογραφικὸ τομέα τοῦ τόπου, ἀποτελεῖ καλόδεχτο ἔργο. Καὶ πιὸ ἀξιέπαινο γίνεται ὅταν σὰν καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση προέρχεται ἀπὸ ἰδιαίτερη πρωτοβουλία ὁμάδας ἀνθρώπων. Τὸ ἔργο εἶναι γραμμένο σὲ ἁπλὴ γλῶσσα καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι πολυγραφημένο, τόσον ἡ διάταξη τῆς ὕλης, ὅσον καὶ ὁ «τύπος» τῶν ψηφίων συντείνουν στὴν δημιουργία μιᾶς φροντισμένης, εὐπαρουσίαστης ἔκδοσης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπίκαιρο διήγημα

ΧΩΡΙΣ ΧΡΙΣΤΟ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ξαναμέτρησε τοὺς στύλους. Τοῦ μένανε ἀκόμη πέντε. Ἕνας δηλαδὴ περίπου δρόμος. Ξανάκανε τσιγάρο. Ἔφτυσε στὴ γῆ, κοίταξε τὸν οὐρανό, ἔκανε νὰ λύση τὴν γραβάτα του. Μετάνοιωσε. Τὸ χέρι μετεώρησε. Κάτι σάλεψε στὸ αὐλάκι τοῦ δρόμου. Ἕνα μουθούνισμα σπασμωδικό. Κάτι στερνὰ παράπονα ἑνὸς γάτου ποὺ πέθαινε. Ἀπὸ πεῖνα, ἀπὸ αὐτοκίνητο. Χαλάρωσε τὸ κάτω χεῖλι καὶ προχώρησε. Ξανακοίταξε ἐμπρός του. Ἕνας... δύο... πέντε.

—Βέβαια δὲν μπορῶ νὰ σᾶς πῶ μὲ βεβαιότητα. Ἡ ἐπιστήμη κάνει καὶ θαύματα σήμερα. Ἡ ψυχολογικὴ ἐξ ἄλλου κατάσταση τοῦ ἀσθενοῦς παίζει ρόλο τεράστιο. Ὅμως...

—Ἕνας... δύο...

—Φτάνει. Τὸν ἔκοψε ἄγρια. Ἄρχισε νὰ ντύνεται διαστικὰ καὶ κοίταξε τὸ ρολόϊ του. Πρέπει νὰ πηγαίνω. Κοίταξε συχαμένα τὴν ἄσπρη μπλούζα του. Μισοῦσε τὰ λευκά. Τὸν ὑπνωτίζανε. Τὸν τραβοῦσαν μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸν ἀπατοῦσανε. Ἀπεχθανόταν τὴν λευκὴ φόρμα τοῦ ἐστιατορίου, τοῦ νοσοκομείου. Ἐνοιωθε πὼς κρύβανε τὴν ἀπάτη. Γιὰ τὴ ζωή, γιὰ τὸ τέλ...

Τὸ σπίτι του ἦταν στὸ τέλος τοῦ δρόμου. Εἶχε ἀκόμη μερικὰ λεπτά. Τὸ-κρύο τοῦ ξεκαθάριζε τὶς σκέψεις.

—Ἡ γυναίκα του.. ξαφνικὰ θυμήθηκε. Αὔριο ἦταν Χριστούγεννα. Δαγκώθηκε. Ἀπὸ συνήθεια. Κοίταξε τὰ ἄδεια χέρια του.

Τὸ μυαλό του ξανασταύρωσε ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ πέρασε, ὅλη τὴ βουή, ὅλες τὶς βιτρίνες, ὅλα τὰ φῶτα. Καὶ ξανακοίταξε μὲ πάθος τὰ λίγα μέτρα ποὺ τοῦ μείνανε.

—Καλὰ Χριστούγεννα. Ἔτσι θὰ τῆς τὄλεγε ἁπλᾶ καὶ θὰ τὴν φιλοῦσε ζεστὰ στὸ μάγουλο. Κι' ἐκείνη θὰ κοιτοῦσε ἀπορημένη τὰ ἄδεια χέρια του.

—Ξέρεις, ἀγάπη μου, δὲν πρόλαβα νὰ σοῦ πάρω κάτι. Θὰ τὸ ἀναπληρώσω ὅμως τὴν Πρωτοχρονιά. Ὄχι. Τοὔρθε ἀναγούλα. Τὴν ξαναφίλησε. Ξαναδοκίμασε.

—Γιὰ μένα δὲν ἔχει ἄλ... Ὄχι... Ἀχρεῖε, μπάσταρδε. Σμίξατε τὶς ζωές σας. Δὲν τὶς ἀνταλλάξετε.

Τὴν σκέφτηκε ξανά. Κοντοστάθηκε μ' ἀπορία. Γιατί; Γιατὶ τῆς ἔμεινε πιστὸς πέντε χρόνια; Γιατὶ ἦταν ὑπόδειγμα ἐνάρετης, πειθαρχημένης συντρόφου;

—Σκατά. Ἀνακάλυψε πὼς ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἄναψε τὸ τσιγάρο στεκόταν μονότοπα. Ἔκανε νὰ προχωρήσει ξανά, ἀγριεμένος.

—Γιατὶ μ' ἔφαγε ἡ δουλειά. Γιατὶ ἔξασκα γιὰ νὰ ξοφλήσω τὸ σπίτι καὶ τὸ αὐτοκίνητο. Γιατί...

Τὸ σπίτι περίμενε περιποιημένο, ἥσυχο μέσ' τὴν ἀστικὴ σιγουριά του, στὸ τέλος τοῦ δρόμου. Κι' ἡ γυναίκα μέσα, κι' αὐτὴ περίμενε. Μέσα στὰ στολισμένα δωμάτια. Μέσα στὴν μυρουδιὰ τῆς γιορτῆς. Μέσα στὴν αἴγλη τοῦ μυστικοῦ της.

Δούλεψαν κι' οἱ δυὸ σκληρὰ πέντε χρόνια. Ὅμως κάναν τὸ δικό τους. Τώρα πιά... Ξανακοίταξε τὸ ρολόϊ. Ἀργοῦσε δμως. Μὴ δὲν τοῦ φτειάξανε ἀκόμη τὸ αὐτοκίνητο;

Ἦταν ἥσυχος ὁ δρόμος. Νέα ἡ συνοικία.

—Τὰ παιδιά μας θἄχουν ὡραῖο περιβάλλον. Ὡραῖος γάμος, ὡραῖο σπίτι, ὡραῖο ζευγάρι. Ἤθελε νὰ ξαναφτύσει. Ξαναθυμήθηκε τὰ Χριστούγεννα, καὶ τὸ δῶρο, **καὶ τὴ γυναίκα.**

Τὴ γυναίκα του... Ἔνοιωσε τὸ κορμί του νὰ φωνάζει. Νὰ τεντώνεται, ν' ἀναδιπλώνεται, νὰ τρέμει, νὰ μεγαλώνει... Δὲν προνόησε νὰ σφραγίσει τὸ πέρασμά του οὔτε καὶ μέσα ἀπὸ τὰ σκέλια του. Καλύτερα ἔτσι, ἀνατρίχιασε. Ἀνακάλυψε πὼς πάλιν εἶχε ξαναστα-θεῖ. Δὲν ἔκοβε δρόμο. Πῆρε τὸ κούτελο του μιὰ θροχοσταγόνα. Ξανακοίταξε τὸν οὐρανό. Ἔσκισε τὸ μυαλό του ἡ ἀστραπή.

—Ὁ γάμος μας ἦταν ἀνήθικος.

«Διὰ τοῦ παρόντος πιστοποιεῖται ἡ ἕνωση τοῦ... μετὰ τῆς... πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ των ἐπιπέδου, καὶ τῆς νομιμοποιήσεως τῶν σεξουαλικῶν των συνηθειῶν...»

—Ἡ ἀγάπη ἔγινε στοργή, ἡ στοργὴ ἀνεκτικότητα, ἡ ἀνεκτικότητα συνήθεια, ἡ συνήθεια πόλωσε ἀθεράπευτα τὴν ἐνέργεια...

—Ἡ ἐνέργεια τοῦ μυαλοῦ σας, ἡ φυσική σας ἐνεργητικότητα, ὅλα, ὅλα πιὰ ἐξαρτοῦνται ἀπὸ τὸ ἠθικό σας, πρέπει νὰ τὸ καταλάβετε.

—Μὲ τὴν γωνιὰ τοῦ ματιοῦ του εἶδε στὸ μισοσκόταδο τοῦ δρόμου τὴ λευκὴ σιλουέττα τοῦ σπιτιοῦ. Ἄσπρο... Τὸ σπίτι τους ἦταν ἄσπρο. Πήδησε ἡ φλόγα μέσα του. Τὸ λευκὸ ὑπνωτίζει, προδίνει τὴν πραγματικότητα. Τὴν κίτρινη, τὴν κόκκινη, τὴν παρδαλή, τὴν ἀλλοπρόσουμη πραγματικότητα. Ἔκανε ἕνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω.

—Πλάνη. Πλάνηηηη... Συλλογίστηκε τὸ πρόσωπό της. Ἤρεμο, μὲ τὸ βλέμμα τοῦ σίγουρου, τοῦ προγραμματισμένου.

—Σὲ θέλω ἀπόψε, τώρα, θέλω ν' ἀφήσω μιὰ μαρτυρία. Μὴ μοῦ λὲς ὄχι, σὲ θέλω.

—Δὲν κάνει ἀγάπη μου. Εἶναι γιορτή. Αὔριο.

Στράφηκε ἀπότομα πίσω. Ἡ βροντὴ πύκνωσε. Πῆρε ἕνα ταξὶ λίγο πιὸ κάτω, καὶ ξανακατέβηκε στὴν πόλη...

...Ἡ γυναίκα μάρανε στὸν καναπέ. Λαγοκοιμότανε ἀποκαμωμένη. Τὸ σπίτι ἦταν ὁλόφωτο. Τὴν τρόμαξε τὸ κουδούνι. Λαφιάστηκε. Πῆγε ν' ἀνοίξη. Πάντα κρατοῦσε κλειδί.

—Ἤρθες; Δόξα σοι ὁ Θεός. Ἤμουνα ἕτοιμη νὰ τηλεφωνήσω στὴν Ἀστυνομία. Τί ἔπαθες; Δὲν φτειάξανε τὸ αὐτοκίνητο; Γι' αὐτὸ ἄργησες; Ἔδειξε μὲ τὸ βλέμμα του τὸ ρολόϊ. Ἦταν δύο περασμένα μεσάνυχτα. Χαμήλωσε τὰ μάτια. Τὸν ξανακοίταξε μὲ μιὰ πικρὴ ζάρα στὰ χείλη. Τότε;

Τὸ ζύγιζε ἀκόμη. Δὲν ἤξερε τί νὰ τῆς πῆ. Θ' ἄνοιγε τὸ στόμα του. Θὰ τὴν κοιτοῦσε μὲ μιὰ ἄγρια ὑπεροχή.

—Σὲ ἀπάτησα. Ἔσπασα τὴν πλάνη. Ἔσπασα τὸν κλοιό. Ἔδωσα τὴν μαρτυρία στὸν ἑαυτό του, ὄχι στὸν κόσμο, στὸν ἑαυτό μου. Πείστηκα ὅτι ἀκόμα ὑπάρχω. Ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια...

Ἀκόμα ὑπ... Ἡ θὰ τὴν κάρφωνε μὲ τὸ βαρυσήμαντο βλέμμα τοῦ κατάδικου καὶ θά...

—Τότε... Ποῦ ἤσουνα; Τί ἔπαθες;

—Ἤ... ἤμουνα, ἔκοψα... μὲ παρέα. Στὸ γραφεῖο, τὰ παιδιὰ ξέρεις... Εἴπαμε νὰ πᾶμε κάπου νὰ ξεσκάσουμε λίγο...

Ξεσυννέφιασε τὸ πρόσωπό της. Γλύκανε ἡ φωνή της.

—Δὲν πειράζει. Ἔλα, πᾶμε στὴν Τραπεζαρία. Σοῦχω ἔκπληξη. Τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ μπράτσο. Ζύγωσε τὸ πρόσωπό της στὸ δικό του. Τὴν χτύπησε στὰ μοῦτρα ἡ ξένη μυρουδιά. Δὲν προδόθηκε. Τὸν τράβηξε, τὸν παράσυρε ἐλαφρά. Ἐνοιωσε μειωμένος. Καμπούριασε λιγάκι. Μέσα τὸ τοαπέζι στολισμένο μὲ δυὸ κόκκινα καντηλέρια καὶ μ' ἕνα βάζο στὸ μέσο φορτωμένο κόκκινες, κίτρινες κορδέλλες. Κι' ἀπάνω, στὴν κορυφὴ ἕνα μικρὸ γυμνὸ κουκλάκι, μ' ἕνα ἀσημένιο ἄστρο στὰ χέρια του. Πῆγε ἀργὰ ὡς τὸ τραπέζι. Ὑπολογισμένα. Πῆρε τὸ γυμνὸ παιχνιδάκι. Τοῦ τόβαλε ἀργὰ στὰ χέρια ποὺ κρέμμονταν σὰν μαϊμοῦδες ἔξω ἀπ' τὴν καμπαρντίνα του.

Τὸν φίλησε ζεστὰ στὸ μάγουλο.

—Μὲ τὴν ἀγάπη μου. Καὶ τοῦ χρόνου.

Τὸν κοίταζε, βαρυσήμαντα, καρτερώντας.

Ἄρχισε νὰ ζουλίζει σαστισμένα τὸ πλαστικὸ βρεφάκι μέσ' τὰ χέρια του. Τὴν κοίταζε σὰ λυωμένο μυρμήγκι. Κι' ὕστερα... ὕστερα σὰν ἀφηνιασμένο ἄλογο. Ἤθελε νὰ τῆς τὸ πετάξει στὰ μοῦτρα.

—Τρελλή. Τρελλή. Δὲν ἔπρεπε. Ἡ συμβατική σου δυστυχία θὰ ὁλοκληρωθῆ.

—Ἡ εὐτυχία μας θάναι πιὰ ὁλοκληρωμένη. Ἀγάπη μου, τὰ Χριστούγεννα δὲν εἶναι φέτος πολὺ ὄμορφα;

Ἔνοιωσε μιὰ ρωγμὴ στὰ βλέφαρα του.

—Ποιά Χριστούγεννα; Ποιά Χριστούγεννα... Ἄνοιξε μέσα του μιὰ βρύση. Ὥρμησε, ἀνέβηκε ὡς τὰ χείλη του.

—Ποιός σοῦπε; Μὲ ρώτηξες; Γιατί πῆρες τὴν εὐθύνη; Αὐτή, αὐτὴ ἡ δημιουργία εἶναι πράξη ἀγ...

—Θάναι ἡ ὑπογραφὴ τῆς ἀγάπης μας.

Ἡ φωνή της ἦταν χαδιάρικη. Ἀνακάλυψε ὅτι ἔσφιγγε τὰ χείλη του μὲ μανία. Ἤθελε νὰ τὴν χτυπήσει. Ξέσπασε στὸ παιγνιδάκι. Τόσφιξε, τόσφιξε. Τὸ τσαλάκωσε, τὸ ζάρωσε, τὸ παραμόρφωσε. Τὸ παραμόρφωσε. Τὸ ἄφησε νὰ κυλίσει στὸ πάτωμα. Ἄνοιξε τὰ χέρια. Τὴν ἅρπαξε μὲ μανία. Τὴν φίλησε, τὴν ξαναφίλησε. Τὴν ἔπνιξε μὲ τὰ χείλη του.

—Σ..γά, θ.. μὲ πν..ξης.

Τὴν ἄφησε. Πῆγε στὸ τραπέζι, γέμισε ἕνα ποτήρι. Τὸ ἄδειασε. Ἔβγαλε ἀργὰ τὴν καμπαρντίνα του. Τὴν πέταξε σὲ μιὰ καρέκλα. Ἔφτειαξε ἐκείνη τὰ μαλλιά της. Ἔκατσε σὲ μιὰ πολυθρόνα. Τὴν πρόσταξε.

—Ἔλα.

Προχώρησε μισοζαλισμένη. Ξαφνικὰ αὐτοκυριάρχησε. Σταμάτησε.

—Τί ἔγινε μὲ τὴν ἐπίσκεψή σου στὸ γιατρό; Σ' ἐξέτασε;

—Ναί.

—Δὲ φαντάζομαι νάταν τίποτε σοβαρό.

—Ἀστειεύεσαι; Λίγη ὑπερένταση ἁπλῶς. Ἡ καρδιά μου κρατάει ἀκόμα πενήντα χρόνια.

...Πενήντα... Πέντε...

—Πέντε μῆνες τὸ πολύ. Δυστυχῶς οἱ ἰστοὶ ἔχουν πολὺ ἀδυνατίσει. Ἡ φθορὰ εἶναι ἀνεπανόρθωτη. Εἶστε ἀρκετὰ δυνατὸς γιὰ νὰ τὸ πάρετε ἀπόφαση. Βέβαια, ὅπως σᾶς εἶπα γίνονται καὶ θαύματα...

Ἔκατσε στὰ γόνατά του. Τῆς χάδεψε τὰ χέρια.

—Θὰ ζήσω δίπλα σου πενήντα χρόνια.

—Θὰ τ' ἀγαπᾶς;

Κοίταξε τὴν παραμορφωμένη κούκλα στὸ πάτωμα. Κοίταξε τὸ εἴδωλό του στὰ μάτια της. Τρεμόσβυναν ὑγρά. Ἅπλωσε τὰ χέρια γιὰ νὰ στηρίξει τὴν εἰκόνα, νὰ ξελαγαρέψει τὴ θάλασσα. Τῆς χαμογέλασε ἐνθαρρυντικά.

—Ἀλήθεια, ἀπόψε εἶναι Χριστούγεννα;

Δευτέρα, 30 Δεκεμβρίου 1968

Τῆς Σελήνης

ΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Βαβὲλ ἡ ἀποθέωση, ἡ κατάκτηση;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ἐπαφὴ τῆς γῆς μὲ τὸ διάστημα δὲν ἀποτελεῖ σημερινὴ μόνο ἐπιδίωξη. Ὑπάρχουν μαρτυρίες ὅτι ἱπτάμενοι δίσκοι εἶχαν ἐπισκεφθῆ τοὺς ἀρχαίους Κινέζους καὶ Ἀζτέκους. Πολλοὶ Ἀτλαντολόγοι διατείνονται ὅτι οἱ θρυλικοὶ Ἄτλαντες κατεῖχαν μυστικὰ τοῦ διαστήματος καὶ εἶχαν ἐπικοινωνία μὲ ἄλλες διαστημικὲς ὑπάρξεις ἐνῶ πρόσφατα ὁ Ἰταλὸς ἐπιστήμων Τσέζαρε Ἀρμάνο ἑρμηνεύει τὸ φωτεινὸ ὄνειρο τοῦ προφήτη Ἰεζεκιὴλ σὰν «ἱπτάμενο δίσκο», καὶ τὰ «φωτεινὰ πλάσματα» ποὺ ἐπεσκέφθησαν τὸν προφήτη, σὰν κατοίκους τοῦ διαστήματος. «Εἰκασίες καὶ πιθανολογίες» βεβαίως θὰ λὲν οἱ προσγειωμένοι πραγματιστές. Ἴσως ναί, ἴσως ὄχι. Σήμερα ὅμως δὲν ἔχουμε ν' ἀντιμετωπίσουμε οὔτε εἰκασίες οὔτε πιθανολογίες οὔτε χίμαιρες. Ἔχουμε ν' ἀντικρύσουμε τὴν μεγαλειώδη, τὴν ἀνυπέρθετη εὐθύνη: ὁ ἄνθρωπος κατάκτησε τὸ διάστημα. Σήμερα μπορεῖ καὶ πηγαινοέρχεται στὸ φεγγάρι. Αὔριο θὰ πηγαινοέρχεται στοὺς ἄλλους πλανῆτες. Πῶς θὰ χειριστεῖ τὴν τεράστια δύναμη ποὺ ἡ ἀνακάλυψη αὐτὴ βάζει στὰ χέρια του; Θὰ ἀρθεῖ στὸ ὕψος τοῦ μεγαλείου στὸ ὁποῖο τὸ μυαλό του τὸν ἀνέβασε, ἢ θὰ ἐπιτρέψει στὸν κατώτερό του ἑαυτὸ νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸν στρόβιλο τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς μικρότητας;

Ὁ κίνδυνος ἐπιμαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ἡ μεγαλειώδης αὐτὴ ἐξόρμηση μοιράζεται ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες ἀνταγωνιστικὲς δυνάμεις τοῦ κόσμου. Αὐτὲς οἱ δυνάμεις δημιουργοῦν τὰ πολιτικὰ στρατόπεδα, τὶς ζῶνες ἐπιρροῆς, τὰ διεθνῶς ἐξαπλωμένα δίκτυα κατασκοπείας, καὶ τὴν ἐφιαλτικὴν ἀπειλὴν τοῦ τελικοῦ ὀλέθρου. Τώρα σ' αὐτὲς τὶς δυὸ μεγάλες δυνάμεις ἔλαχε ἀκόμη ἕνα βῆμα τεράστιας ἐκπληκτικῆς ἐξέλιξης: ἡ κατάκτηση τοῦ διαστήματος. Περίφοβη, ἐντυπωσιασμένη ἡ ἀνθρωπότητα δὲ διερωτᾶται: οἱ ἐπιτεύξεις τοῦ διαστήματος θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἄραγε γιὰ λόγους στρατηγικῆς δύναμης; Αὐτὸ τὸ θαυμάσιο ἐπίτευγμα στὴν ἀνθρώπινη πορεία ποῦ θὰ ὁδηγήσει; Ἔξω ἀπὸ τὴν γήϊνη ἀτμόσφαιρα ἡ σφαῖρα ἀποκτᾶ δυὸ ἰδιότητες — σὰν τὸν ἄνθρωπο: ἑνωμένη κι' ἀδιαίρετη γῆ ἀπὸ τὴ μιά, ἕνα μαζικὸ σύνολο ποὺ κατέχει μιὰ μόνο συμπαγῆ θέση μέσα στὸ ἄπειρο — μιὰ θέση ἔξω ἀπὸ συναισπισμούς, χρώματα, φυλές, δόγματα, κοινωνικὰ πολιτικὰ συστήματα. Ἀπὸ τὸ διάστημα ὅμως ἐπίσης οἱ «στόχοι» εἶναι ἐντελῶς ἐκτεθειμένοι. Ἀπὸ τοὺς διαστημικοὺς σταθμοὺς - πυραύλους τὸ ἀντίπαλον στρατόπεδο μπορεῖ νὰ βληθεῖ μὲ μεγαλύτερην ἀκρίβειαν, εὐστοχίαν ἢ καὶ ταχύτητα.

Κι' ἡ διπλὴ ὑπόσταση τῆς γήϊνης σφαίρας μέσα στὸ σύμπαν, ἔτσι ὅπως μπορεῖ νὰ κοιτάζεται ἀπὸ τὸν ἐκπατρισμένο ἄνθρωπο μᾶς καλεῖ στὸ μεγάλο ἀγωνιώδες ἐρώτημα: οἱ γήϊνοι ποὺ πεινοῦν, ποὺ πεθαίνουν ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες, ποὺ μαστίζονται ἀπὸ τὶς πολεμικὲς συγκρούσεις, τί ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου στοὺς ξένους πλανῆτες; Θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἄραγε οἱ φυσικοί τους πόροι γιὰ τὴν ἀνακούφιση, γιὰ τὴν βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ἐδῶ ζωῆς; Καὶ τὰ σημαντικὰ ἐπιστημονικὰ μυστικὰ ποὺ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀνακαλύψει μὲ τὴν ἐπαφή του μὲ ἄλλες ἴσως μορφὲς ζωῆς θὰ τὰ ἐφαρμόσει γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ; Καὶ τέλος τὸ μεγάλο δίδαγμα, ἡ μεγάλη ἀνακάλυψη ποὺ θὰ κατακεραυνώσει τὸν διαστημικὸ ταξιδευτή, σὲ τί ἔδαφος ἄραγε θὰ πέσει; Τὸ δίδαγμα τῆς μικρῆς μας ἰδιόρρυθμης παρουσίας μέσα σ' ἕνα ἀχανὲς σύμπαν ὅπου ζοῦν καὶ κινοῦνται ἑκατομμύρια πλανῆτες καὶ δισεκατομμύρια ἀστέρια; Αὐτὸ τὸ δίδαγμα τῆς μικρῆς ἄσημης παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ μεγαλεῖο τῆς συμπαντικῆς συνείδησης τί καρποὺς θὰ δώσει στὸ στάδιο ποὺ βρίσκεται ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος; Σ' αὐτὸ εἰδικὰ τὸ στάδιο τῆς ἐξέλιξής του, πού, τόσα θετικὰ πραγματοποιεῖ καὶ τόσα ἀρνητικὰ δημιουργεῖ μὲ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ἐλλείψεις του. Σ' αὐτὸ τὸ καίριο ἐνδιαφέρον στάδιο ὅπου τὸ φῶς κι' ὁ ἴσκιος μπλέκονται στὸ μυαλὸ καὶ στὴν ἱστορία τοῦ γένους σ' ἕνα ἐξοντωτικὸ ἀγώνα, τὸ ὁλόλαμπρο κατάκορφο κατόρθωμα τῆς διαστημικῆς κατάκτησης, ποῦ θὰ τὸν ὁδηγήσει;

«Ὅλα βαίνουν καλῶς». Μὲ δέος ὁ γήϊνος ἀκούει τὸ μήνυμα νὰ τὸν φτάνει ἀπὸ τὸ ἄπειρο. Κι' ὕστερα; Κατὰ ποῦ θὰ ὑψώσει τὸν πύργο του; Οἱ ἄνθρωποι τῆς βίβλου προσπαθούσανε λέγει νὰ φτάσουνε τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ σύγχισε τὶς γλῶσσες κι' ἐπῆλθε ἡ ἀσυνεννοησία. Ὅμως δὲν πρέπει νάναι ἔτσι τὰ πράγματα. Ὁ Θεὸς ποτὲ δὲ θὰ πειραζόταν ἂν προσπαθοῦσε ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸν φτάσει «ἐν πνεύματι Θεοῦ». Ἂν ὅμως μέσα στὴν ἀνοδικὴ πορεία τῆς ἐξέλιξης ὁ ἄνθρωπος ξέχασε τὸν προοριζόμενο στόχο του, καὶ τὴ δύναμη τῆς ἐξελισσόμενης ψυχῆς του τὴν χρησιμοποιοῦσε καταστρεπτικὰ κι' ὄχι ἐπικοδομητικὰ τότε δὲν εἶναι ἄξια ἀπορίας ἡ σύγχιση κι' ἡ καταστροφή. Οἱ Ἀτλαντολόγοι καὶ πάλιν, δὲν ὑπαινίσσονται ὅτι ἡ θρυλικὴ ἤπειρος κατεπόντισθη ἐπειδὴ τὰ τεράστια δυναμικὰ μυστικά τους, οἱ κάτοικοί της τὰ χρησιμοποίησαν γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τοῦ ἐγωϊσμοῦ τους;

Ὕστερα ἴσως ἀπὸ δεκάδες χρόνια ἡ νεώτερη ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἔχει σὰν κεντρικὸ ἄξονα τὰ λίγα σπουδαῖα χρόνια ποὺ τώρα διανύουμε. Κι' ἴσως αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ χρόνια νὰ χρησιμοποιοῦνται σὰν διαχωριστικὸ ὁρόσημο ἀνάμεσα στὴν πρὸ καὶ μεταδιαστημικὴ περίοδο.

Ἐμεῖς, λοιπόν, ἡ προνομιοῦχα γενεὰ ποὺ ζοῦμε σ' αὐτὰ τὰ σημαντικὰ χρόνια τῆς μεταπήδησης ἀπὸ τὴν μιὰ ἐποχὴ στὴν ἄλλη, ἀπὸ τὴν μιὰ περιοδο στὴν ἄλλη, πῶς θ' ἀντεπεξέλθουμε στὴ μεγάλη εὐθύνη τοῦ ἱστορικοῦ μας κλήρου;

Ὅλα εἶναι ὥριμα γιὰ τὴν μεγάλη μετάβαση. Ἡ πανανθρώπινη συνείδηση ποὺ καταδικάζει, ἔστω καὶ σὰν μειοψηφία τὸν πόλεμο, τὴν βία, τὴν ἐκμετάλλευση, τὴν ἐλλειψη ἀνεχτικότητας, ποὺ διακηρύττει τὸ ἱερὸ καὶ ἀπαράβατο τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, δὲν εἶναι παρὰ ὁ πυρήνας τῆς κοινότητας ἐκείνης ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἁρμόδια γιὰ τὴν πυροδότηση τοῦ διαστημικοῦ δράματος. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ δράμα, ὅπου ἥρωες καὶ θεατὲς μέλλονται στὴν οὐσία νὰ παίξουν σὲ κατοπινὸ στάδιο τὸν ἴδιο ζωτικὸ ρόλο, ἡ μαρτυρία τῆς ἐποχῆς ἀποτελεῖ τὸν πρόλογο τοῦ κορυφώματος: σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἔκανε τὸ γῦρο τῆς σελήνης. Αὔριο θὰ τὴν πατήσει. Μεθαύριο θὰ πάει στὸν Ἄρη. Θὰ στήσει κατάκορφο τὸ κάστρο τοῦ κατορθώματός του στὴν πορεία τῆς ἱστορίας του. Σ' αὐτὸ τὸ κτίσιμο ὅμως τί θὰ ἐπικρατήσει; Τί θὰ ὁλοκληρωθεῖ; Ἡ ἀποθέωση, ἢ ὁ πλήρης ἐξανθρωπισμὸς τοῦ ἀνθρώπου (τὸ ἑπόμενο μας μᾶλλον ἄμεσο στάδιο) ἢ ἡ Βαβέλ;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ :
«ΚΥΠΡΙΑ ΕΠΗ»

★

ΣΑΒΒΑ ΧΑΛΛΟΥΜΑ :
«ΑΝΑΛΑΜΠΕΣ ΣΤΗ ΝΕΚΡΗ ΓΗ»

★

ΣΤΑΥΡΟΥ Σ. Χ'' ΚΥΡΙΑΚΟΥ :
«Η ΠΑΛΑΙΠΑΦΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΚΥΠΡΙΑ ΕΠΗ

Κατακτᾶ ὁ Πάνος Ἰωαννίδης μὲ τὰ καινούργια ἐννηά του διηγήματα. Ὁ ἀναγνώστης τὰ χαίρεται, γιατὶ εἶναι γραμμένα σὲ λεπτό, πνευματῶδες ὕφος καὶ τὰ θέματα, γνωστὰ σὲ ὡρισμένους κύκλους τῆς Κυπριακῆς πολιτείας, προσεγγίζοντας μὲ ὕφος εὔστροφο, χρωματισμένο μὲ μιὰ διακριτικὴ εἰρωνεία ποὺ ἔχει σὰν σκοπὸ τὴν ἀπογύμνωση τῶν κενῶν τῶν χαρακτήρων. Ἡ γλῶσσα, ἐμπλουτισμένη μὲ νέον ἐμβόλιον φραστικῶν κι' αἰσθητικῶν μέσων φανερώνει τὴν συνεχιζόμενη ἀναδίπλωση τοῦ συγγραφέα στὸν τομέα τοῦ πεζοῦ λόγου. Κι' ὁ πεζὸς λόγος εἶναι τόσο φτωχὸς καὶ σὲ ποιότητα καὶ σὲ ποσότητα στὸν τόπο μας, ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τέτοιες προσφορὲς σὰν τὴν καινούργια συλλογὴ τοῦ κ. Ἰωαννίδη ἀποτελοῦν ὅαση σὲ ἐρημιά. Ἐξ' ἄλλου πιστεύουμε ὅτι ἡ διηγηματογραφία τοῦ λογοτέχνη μπορεῖ ἐπάξια νὰ κρατήσει τὴ θέση της στὸν μεγαλύτερο Ἑλλαδικὸ χῶρο.

Ὑπάρχει ὅμως στὴν πραγματικὰ ἐκλεκτὴ αὐτὴ νέα προσφορὰ κάτι, ποὺ πιστεύουμε ἀδικεῖ τὸν δημιουργό. Πρόσωπα καὶ καταστάσεις — ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο, εἰσαγωγικὸ διήγημα — στεροῦνται ἑνὸς ἀποφασιστικοῦ ὑπόβαθρου: τῆς προσωπικῆς ψυχικῆς συμμετοχῆς τοῦ πλάστη τους. Καὶ σὲ πρόσωπα καὶ σὲ ἐπεισόδια ἀναγνωρίσαμε, παρὰ τὴν ἀμφίεση, παράγοντες τῆς Κυπριακῆς ζωῆς, παρὰ τὴν ἀρχικὴ δήλωση τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸ ἐναντίον. Αὐτὸ ὅμως δὲν θἄπρεπε νὰ κάνει τὸν συγγραφέα νὰ ἀποδώση ἔξω-ὑποκειμενικά. Δὲ θἄπρεπε, ἀλλὰ ἔγινε. Κι' αὐτὸ δὲν μαρτυρεῖ οὐδ' ἐπὶ στιγμῆ, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ προηγούμενη ἐργασία τοῦ κ. Ἰωαννίδη, ἔλλειψη ἱκανότητας γιὰ ταύτιση. Μαρτυρεῖ ἴσως — δὲν μποροῦμε βέβαια παρὰ νὰ πιθανολογήσουμε — τὴν ἔμφυτη, ἀλλὰ καὶ ἀποκλειστικὴν **δραματικὴν** ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ λογοτέχνη. Δεξιοτέχνης τῆς ἀφήγησης παραμένει εἴτε στὸ ἐλαφρό, εἴτε στὸ βαρὺ κλῖμα. Ὅμως δὲν συγκλονίζει στὴν διακωμώδηση — κι' αὐτὸ μπορεῖ κάλλιστα νὰ γίνει. Συγκλονίζει στὸ δράμα — «Στὴν Κύπρο τὴν ἀέρινη». Ἡ εἰρωνεία του, ἡ δηκτικότης του εἶναι ἔξω-θωριακή. Καὶ πολὺ φοβόμαστε, ὅτι ὑποσυνείδητα — ἢ ἴσως καὶ ἐνσυνείδητα; — εἶναι **τέτοια** γιατὶ ἂν ὁ συγγραφέας **σκύψει πιὸ** βαθειὰ **πάνω** στὰ **βίτσια**, τὰ κουσούρια, τὰ κενὰ **καὶ τὶς** ἐλλείψεις, δὲ θὰ μπορεῖ **πιὰ** νὰ σατυρίσει. Θὰ πονέσει. Καὶ ἡ διακωμώδηση θὰ μεταβληθεῖ σὲ διεκτραγώδηση — τὸ **φυσικό του κλῖμα.**

ΑΝΑΛΑΜΠΕΣ

Ἐντελῶς ἐκσυγχρονισμένη ἡ ποίηση τοῦ Σάββα Χαλλούμα, ὅπως μᾶς δίνεται στὴν πρόσφατη σύντομη ποιητικὴ συλλογή του «Ἀναλαμπὲς στὴ νεκρὴ γῆ». Ἐκσυγχρονισμένη στὸ ὕφος καὶ στὴν αἰσθητική, καθὼς καὶ στὰ θέματα ὑπὸ χειρισμόν, ἐλλειπτικότης καὶ προκλητικὸς συνδυασμὸς εἰκόνων καὶ σχημάτων, ὀρθώνονται κάποτε μπρὸς στὸν ἕτοιμο σύγχρονο ἀναγνώστη, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ παρακολουθεῖ τὸ ξετύλιγμα τῶν ἰδεῶν μέσα ἀπὸ ἀντιθετικά, δυναμικὰ σχήματα.

«Τὸ νὰ βαρέσης τὴν σάλπιγγα
δὲν χρειάζεται
παρὰ ἕνας κόμπος φωνῆς...».

Συχνὰ ὅμως ἡ ἁπλότητα τοῦ λόγου συμβαδίζει ἀπόλυτα μὲ τὸ εὐδύ, ἀφηγηματικὸ ὕφος, καὶ τὸ πολὺ ἀνθρώπινο περιεχόμενο, σχηματίζοντας ἔτσι μιὰ φωνὴ ζεστὴ κι' ἀνεπιτήδευτη, λαξεμένη στὴν πολλὴ ἀνθρωπιὰ κι' ὄχι στὴν πολλὴ αἰσθητικὴ καὶ τεχνικὴ ἐπιδεξιότητα:

«Ὁ Ἐρνεστῖνο τὸ παιδὶ τῶν
(φτωχῶν ἐργατῶν
θὰ γυρέψη τὴν ἀγάπη τῆς μά-
(νας του
ὅπως τὸν ἥλιο στὰ μάτια τοῦ
(ψυχροῦ χειμώνα.
Θὰ κυνηγᾶ τὸν ἥλιο τῆς χαρᾶς
σὰν τ' ἀηδόνι τὴν καρδιὰ τῆς
(Ἄνοιξης.
Θὰ κελαδῶ σὰν τὸ μισὸ τὸ πε-
(ριστέρι
τὸ κρεμμασμένο στὸ σβυστὸ τὸ
(τζάκι
θὰ κοιμηθῆ, τὸ παιδί, σὰν τ' ἀ-
(ηδόνι
στὴ φωλιά, ἀγκαλιὰ
μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς τραπεζιτι-
(κῆς ἐπιταγῆς
σφιγμένη, στὰ κόκκινα μάγουλά
(του».

Ἀσυνήθιστα σὲ μορφὴ εἶναι τὰ «ποιητικὰ ἀναγνώσματα» μὲ τὰ ὁποῖα διανθίζεται ἡ συλλογή. Ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι πολλὲς φορὲς πιὸ ποιητικὸς στὸ συνειρμό του, ἀπ' ὅτι εἶναι στὴν καθαρὴ ἐλεύθερη ποιητικὴ φόρμα. Ἡ δὲ ἐξέλιξη καὶ ὁλοκλήρωση τῶν νοημάτων, τίποτα δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ποιητικῆς στιγμῆς. Θὰ μπορούσαμε σχεδὸν νὰ ποῦμε ἄφοβα ὅτι ἡ «ποίηση αὐτὴ σὲ πεζὸ» — ἂν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ἔτσι — ἀποτελεῖ προσφορώτερο ἔδαφος γιὰ τὸν νέο λογοτέχνη. Ὅπως ὅμως καὶ νὰ κοιταχτῆ τὸ πρῶτο αὐτὸ πόνημα, ἀποτελεῖ δεῖγμα ψυχικῆς εὐαισθησίας, πνευματικοῦ ὁρίζοντα καί, συμπερασματικά, ὑπόσχεσης **γι'** αὔριανὴ συγκομιδή.

Η ΠΑΛΑΙΠΑΦΟΣ

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Χ'' Κυριάκου δὲν ὑστερεῖ σὲ τίποτα ἀπὸ μιὰ ὁλοκληρωμένη ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἔξω ἀπὸ ἕνα σημεῖο. Τὸ ἔργο εἶναι πολυγραφημένο, ἀντὶ ἐκτυπωμένο. Κι' αὐτὸ μᾶς ἐμβάλλει σὲ ἀπορίες. Δὲν ἔχει καθῆκον ἄραγε τὸ Τμῆμα Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως νὰ ἐκδίδει μὲ ἴδια ἔξοδα ἔργα σὰν τὸ παρὸν ποὺ προσφέρουν τόσο πολύτιμη διαφώτιση στὴν ἱστορία καὶ στὴν λαογραφία τοῦ τόπου;

Ἡ μελέτη βέβαια ἀφορᾶ ἕνα ὁρισμένο τοπικὸ τμῆμα τῆς Νήσου — τὴν Παλαίπαφο. — Ἀλλὰ δεδομένου ὅτι ἡ προσέγγιση στὶς διάφορες ὄψεις τῆς περιοχῆς εἶναι τόσο πολύπλευρη καὶ τεκμηριωμένη, τὸ σύγγραμμα ἀποκτᾶ πλέον ἐνδιαφέρον πολὺ γενικώτερον. Ὁ κατάλογος ἐξ ἄλλου τῆς βιβλιογραφίας στὴν ὁποία ἀνέτρεξε ὁ μελετητὴς γιὰ τὴν τεκμηρίωση τοῦ ἔργου του, εἶναι ἀποδεικτικὸς τῆς ὑπευθυνότητας καὶ τῆς ἐρευνητικότητας μὲ τὴν ὁποία τὸ θέμα ἐπλησιάσθηκε.

Σὲ σύντομες, σαφεῖς ἑνότητες, ἡ Παλαίπαφος παρατίθεται στὸν ἀναγνώστη μέσα ἀπὸ τὴν παράδοση μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὴν λαογραφία, τὴν θρησκεία — παγανιστική, χριστιανική — καθὼς καὶ τὴν σύγχρονη ἀρχαιολογικὴ ἀξιολόγηση — ἀνασκαφὲς μουσεῖα κλπ. Ἡ μελέτη συμπληρώνεται ἀπὸ διάφορους διαφωτιστικοὺς χάρτες καὶ σχεδιαγράμματα, τὸ ὅλον δὲ ἔργο ἐκτείνεται σὲ 33 σελίδες. Πιστεύουμε δὲ ὅτι καὶ αὐτό, ἀλλὰ καὶ πολλὰ παρόμοια ἔργα τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ βοηθήσουν τὸν μαθητὴ — στοιχειώδους ἢ μέσης, ἀνάλογα — νά, σχηματίσει πληρέστερην εἰκόνα τοῦ τόπου μας, θὰ πρέπει νὰ εἰσάγονται στὰ σχολεῖα μας σὰν συμπληρωματικὰ σχολικὰ κείμενα. Ἤδη ἔχει γίνει ἡ ἀξιέπαινη ἀρχὴ μὲ τὴν ἀνθολογία τῶν κ.κ. Χρυσάνθη καὶ Α. Καραγιώργη, κι' ἐλπίζουμε γι' αὐτὸ ἡ συνέχεια νὰ εἶναι πυκνὴ καὶ ἐπικοδομητική.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β΄

ΣΠΥΡΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ:
«ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΗΡΩΩΝ»

★

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜ. ΚΥΠΡΟΥ

★

Μ. Δ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ:
«28Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940»

★

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ:
«Ο ΗΡΟΦΙΛΟΣ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀκόμη ἕνα βιβλίο γιὰ τὸν Κυπριακὸ Ἀγῶνα μᾶς προσφέρει ὁ κ. Παπαγεωργίου μὲ τὴ νέα του ἔκδοση. Ἕνα βιβλίο μὲ ἰδιαίτερη ἐντελῶς θέση, ἀφοῦ ἔχει γιὰ περιεχόμενο ὑλικὸ ἐντελῶς ἰδιαίτερης σημασίας. Ἔντεκα ἀγωνιστὲς ποὺ δώσανε τὴ ζωή τους στὴν ἀπελευθερωτικὴ προσπάθεια τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ παρουσιάζουν πτυχὲς τῆς ζωῆς καὶ τῆς προσωπικότητάς τους μέσα ἀπὸ δικά τους γραφόμενα, ἐπιστολές, ποιήματα, ἡμερολογιακὲς σημειώσεις. Οἱ ἔντεκα αὐτοὶ ἀγωνιστὲς εἶναι οἱ ἀκόλουθοι, κατὰ σειρὰν παρουσιάσεως: Γρηγόρης Αὐξεντίου, Κυριάκος Μάτσης, Μιχαὴλ Γιωργάλλας, Φώτης Πίττας, Νίκος Εὐαγόρου, Ἰάκωβος Πατάτσος, Σάββας Ροτσίδης, Ἀντρέας Κάρυος, Εὐαγόρας Παλληκαρίδης, Μιχαλάκης Καραολῆς καὶ Μιχαλάκης Παρίδης.

Στὴν παρουσίαση τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν κειμένων, εἶναι φανερὴ ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ φωτίσει καὶ νὰ προβάλει τὶς «ἀνθρώπινες» πλευρὲς τῶν παλληκαριῶν αὐτῶν ποὺ θυσιαστήκανε στὸ βωμὸ τῆς «Μεγάλης Ἰδέας». Ἀλλωστε τὰ σχόλια μὲ τὰ ὁποῖα συνδέει τὰ αὐθεντικὰ γραφτὰ εἶναι λιτὰ καὶ ἀνεπιτήδευτα ἀπὸ τὴ μιά, τόσο ὅσο ἀπαιτεῖ τὸ ἱερὸν τοῦ θέματος. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως δὲν τοὺς λείπει ἡ πρέπουσα βαρύτητα, ἡ ὁποία πρέπει νὰ συνοδεύει τέτοιας φύσεως ἐργασία. Καὶ ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν πολύτιμη ἱστορικὴ προσφορὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς, εἶναι φανερὴ καὶ ἡ ἄλλη κοπιαστικὴ ἔρευνα τὴν ὁποία ὑπέστη ὁ συγγράφων, προκειμένου νὰ μαζέψει τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικόν. Προσπάθεια τὴν ὁποία δὲν θὰ κατέβαλλε κανένας εὔκολα βέβαια, ὁδηγούμενος μόνο ἀπὸ ἀκαδημαϊκὸ ἐνδιαφέρον. Ἐδῶ εἶναι φανερὴ καὶ ἡ προσωπικὴ συγκίνηση, ἡ ὑποκειμενικὴ συμμετοχὴ στὶς δραματικὲς στιγμὲς τὶς ὁποῖες ζήσανε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τῶν ὁποίων ὁ συγγραφέας ἀποκαλύπτει πτυχὲς μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τους. Τὸ βιβλίο συμπεριλαμβάνει ἐπίσης καὶ «ἄλλα κείμενα» ἡρώων τῆς ΕΟΚΑ ὅπως τοῦ Μάρκου Δράκου, Παντελῆ Κατελάρη καὶ Πετράκη Γιάλλουρου, καθὼς ἐπίσης καὶ διάφορες κρίσεις γύρω ἀπὸ προηγούμενα **ἔργα τοῦ κ. Παπαγεωργίου.**

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

Ἡ Ἐπετηρὶς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου **γιὰ** τὰ ἔτη 1967—68, καλύπτει 181 σελίδες **καὶ** διαιρεῖται **σὲ** τρία μέρη.

Τὸ πρῶτο καὶ μεγαλύτερο μέρος περιέχει ὁμιλίας τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Μ. Μαραθεύτη, καθὼς καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ παρέχει λεπτομέρειας διὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱδρύματος: Ἐπιτροπαὶ Καθηγητῶν Ἐκπαιδευτικαὶ Ἐκδρομαὶ καὶ ἐπισκέψεις κ.ἄ. Τὸ δεύτερο μέρος σταχυολογεῖ ὁμιλίας ἀπὸ τοὺς διάφορους ἑορτασμοὺς — 25η Μαρτίου, 1η Ἀπριλίου κλπ. Στὸ δὲ τρίτο μέρος παρατίθενται ἐνδιαφέρουσαι μελέται πνευματικῶν ἀνθρώπων σχετιζόμεναι μὲ τὴν εἰδικότητα ἑνὸς ἑκάστου: Μ. Ἀλεξανδράκη «Ἡ Διπλωματικὴ Ὑπηρεσία», Α. Περνάρη «Ἡ Δημοσιογραφία σὰν Δημόσιο Λειτούργημα καὶ σὰν Ἐπάγγελμα», Κ. Σπυριδάκι «Ὁ Θουκυδίδης καὶ Σύγχρονοι Πολιτικαὶ Ἀντιλήψεις».

Δὲν ξέρουμε ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀπουσία ἄμεσης συνεισφορᾶς ἀπὸ μέρους τῶν σπουδαστῶν τῆς Σχολῆς, ὑπὸ τύπον δημιουργικῆς ἐργασίας, ἡ ἀπουσία ὅμως αὐτὴ εἶναι ἀρκετὰ ἐμφανής, καὶ πιστεύουμε, ὅτι παρὰ τὴν ἀρτίαν συγκρότησιν καὶ τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῆς ὡς ἄνω ἐκδόσεως, ἡ ἐπετηρὶς θὰ καθίστατο πολὺ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὴ μὲ τὴν δημιουργικὴ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ἄλλωστε φαίνεται ὅτι τέτοια δημιουργικὴ ἐργασία γίνεται μὲ σύστημα ἀπὸ τοὺς σπουδαστάς. Ἔχουμε ὑπ' ὄψιν ἔκδοσιν (τοῦ Δεκεμβρίου) τοῦ «Δελτίου» τοῦ Θρησκευτικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ Ὁμίλου τῶν Σπουδαστῶν καὶ Σπουδαστριῶν τῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας. Ἐκτὸς ἀπὸ δύο ὁμιλίες, μίαν ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ μίαν ὑπὸ τοῦ κ. Παπαβασιλείου, τὰ ὑπόλοιπα δημοσιεύματα ἀνήκουν στοὺς σπουδαστάς. Ὁμολογοῦμεν ὅμως, ὅτι παρὰ τὶς εὐγενεῖς των ἐπιδιώξεις, περιμέναμε ὑψηλότερον ἐπίπεδο λογοτεχνικῆς δημιουργίας — ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὸ διήγημα καὶ τὸ ποίημα τῆς ἐκδόσεως.

«28Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ» «Ο ΗΡΟΦΙΛΟΣ»

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐξακολουθεῖ τὶς μικρὲς ἐκδόσεις της. Δυὸ πρόσφατες ποὺ μᾶς φτάσανε εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθες: «Ὁμιλία μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, 1940», ποὺ ἔδωσε ὁ ἐν Κύπρῳ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Μενέλαος Ἀλεξανδράκης, στὴ σχετικὴ γιορτὴ τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου καὶ σύντομο θεατρικὸ τοῦ κ. Χρυσάνθη, σχετικὰ μὲ τὸν ἀρχαῖο Ἀλεξανδρειανὸ ἀνατόμο Ἡρόφιλον.

Παραστατικὸς στὸν λόγο ὁ κ. Ἀλεξανδράκης κρατᾶ ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὴν ζωντάνεια καὶ τὴν ἁπλότητα τῶν εἰκόνων του. Καὶ μὲ τὴν διπλῆν του ἰδιότητα, σὰν ἀνθρώπου τοῦ λόγου καὶ σὰν ἐκπροσώπου τῆς χώρας τῶν μεγάλων ἰδανικῶν, νειρίζεται τὸ θέμα μὲ μία ὁλοζώντανη παραστατικότητα.

Ὁ «Ἡρόφιλος» εἶναι γραμμένος σὲ στίχο ἐλεύθερο, καὶ σὲ ὕφος ἀρχαίας τραγωδίας, μὲ τὸν ἀφηγητὴ στὴ θέση τοῦ «Χοροῦ». Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν καθαρὰ ἱστορικὴ τοποθέτηση τῆς μορφῆς τοῦ ἀρχαίου ἀνατόμου, μέσα σὲ λογοτεχνικὰ πλαίσια, στὰ ὁποῖα ὁ κ. Χρυσάνθης βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ δημιουργήσει ποιητικὲς σκέψεις καὶ συλλογισμοὺς φιλοσοφημένους, τὸ θέμα δὲν προσφέρεται πολὺ ἄνετα γιὰ τὴν μορφὴ τοῦ λόγου ποὺ ὁ ποιητὴς διάλεξε. Λείπει ἡ κλιμακωτὴ ἐξέλιξη στὰ ἐπεισόδια καὶ τὸ τέλος δὲν ἀνεβαίνει ἀρκετὰ ψηλὰ σὲ ἔνταση αἰσθήματος ἢ δραματικῆς πλοκῆς, γιὰ νὰ δώσει τὸ ἀπαιτούμενο ἐντυπωσιακὸ κλείσιμο ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ μορφὴ τοῦ λόγου. Γι' αὐτό, ἐπανερχόμεθα. Ἡ οὐσιαστικὴ ἀξία τῆς προσφορᾶς ἔγκειται στοὺς δυὸ πρώτους λόγους ποὺ ἀναφέραμε, ποὺ ἴσως καὶ νὰ μποροῦσαν νὰ καταξιωθοῦν μιὰ πιὸ ἁπλὴ λογοτεχνικὴ μορφή.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ «ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ»

Ἕνα μαζικὸ φαινόμενο ἐξωτερικῆς αἴγλης.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ψυχολογία καθορίζει ἀξιωματικὰ τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα σὲ τέτοιες περίπου γραμμές: τὸ σύνολο τῶν ἐκδηλωμένων τάσεων οἱ ὁποῖες σχηματίζουν μίαν, συγκεκριμμένην εἰκόνα στοὺς παρατηρητὲς τοῦ ὑποκειμένου. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ «προσωπικότητα» εἶναι ἀπαραίτητο γνώρισμα κάθε ἀνθρώπου, μιὰ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικειμενικὸ σχῆμα τὸ ὁποῖο ὑποπίπτει στὴν ἐξωτερικὴ ἀντίληψη. Ἐνῶ ὅμως κάθε ἕνας ἕκαστος ἀπὸ μᾶς ἔχει τὴν δική του προσωπικότητα, στὸ γλωσσάριο τῶν σημερινῶν χαρακτηρισμῶν ἡ λέξη πῆρε ἄλλη ὑπόσταση. Κι' ὅταν θέλουμε νὰ **ἐκφρασθοῦμε** κολακευτικὰ γιὰ τὴν δυναμικότητα, ἢ τὰ προεξέχοντα χαρίσματα κάποιου, τὸν χαρακτηρίζουμε σὰν «προσωπικότητα». Κι' ὡς ἐδῶ βέβαια, τὰ πράγματα παίρνουν μιὰ ἀρκετὰ φυσικὴ τροπή: Ὅταν δηλαδή, ἐκεῖνα τὰ προσωπικὰ γνωρίσματα ποὺ χαρακτηρίζουν κάποιο, εἶναι ἐξαιρετικὰ ἔντονα σὲ μιὰ ὁρισμένη φυσιογνωμία, χρησιμοποιοῦμε τὸν ὅρο «προσωπικότητα» σὰν κατ' ἐξοχὴν ἐπικρατοῦν ἀναγνωριστικό. Ὅμως στὶς μέρες μας ἡ **ἐκλαΐκευση** αὐτὴ τοῦ ὅρου γνωρίζει καὶ μιὰν ἄλλη κακοποίηση, φαινόμενο καὶ ἀποτέλεσμα φυσικὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐξωτερικῆς αἴγλης **τὴν** ὁποία διανύουμε.

Ἀκούουμε συχνὰ **νὰ** χαρακτηρίζωνται σὰν προσωπικότητες, ἄνθρωποι τοῦ ἐξωτερικοῦ μόνον ἐντυπωσιασμοῦ. Λέμε ὅτι μπορεῖ νὰ διαθέτει προσωπικότητα **ὁ Α ἢ ὁ** δεῖνα **μὲ** τὴν μεγαλύτερη **προχειρότητα καὶ** εὐκολία. Κι' **ἡ** λέξη δίνει καὶ παίρνει ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς κύκλους τῶν σαλονιῶν, ὡς τοὺς κύκλους τῶν διανοουμένων, τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Χαρακτηριστικὰ δέ, συχνά, κι' ἐπανειλημμένα **ὁ** ὅρος ἀναφέρεται σὲ καλλιτέχνες, **ὁ**ποιασδήποτε βαρύτητας, **προ**κειμένου **νὰ** δοθεῖ ἔμφαση στὸ ἰδιαίτερον τοῦ **ἀτόμου** τους. Καὶ τὸ **πιὸ ἀτυχὲς** σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου σὲ ὁρισμένα ἄτομα δὲν εἶναι ὁ ἰδιαίτερος **καὶ** ξεχωριστὸς ἐσωτερικός τους κόσμος, ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωση τὴν ὁποίαν καταφέρνουν **νὰ** δημιουργήσουν πλεῖστες **φορὲς μὲ** πολὺ φτειαχτὰ μέσα. Μιὰ ὑπερβολικὰ χτυπητὴ κι' **ἐντυπωσιακὴ** περιβολή, συμπεριφορὰ ἐπιτηδευμένη κι' ὑπολογισμένη νὰ τραβᾶ **τὴν προσοχὴ μὲ** τὸν πιὸ φωναχτὸ τρόπο, **ἢ** ἀκόμη **ἡ** συμμόρφωση **μὲ** τὶς ἀντιλήψεις τῶν πολλῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση, **τὴν** συμπεριφορὰ **ἢ καὶ τὶς γνώσεις καὶ** τὶς γνωριμίες **ποὺ περι**μένουν ἀπὸ κάποιον, καταφέρνει νὰ ὑποβάλει τὴν χρῆσιν **τοῦ** ὅρου, χωρὶς βασάνισμα, **μὲ ἐντελῶς** ἐλαφρὰν τὴν καρδίαν.

Κι' ἀπὸ τὸ **ἕνα κακὸ ὁδηγοῦ**μεθα στὸ ἄλλο. Οἱ «προσωπικότητες» βρίσκουν ἀμέσως ἕτοιμους καὶ πρόθυμους τοὺς μιμητές. Κι' οἱ μιμητὲς βέβαια εἶναι οἱ ἀνώριμες, **οἱ** ἀσχημάτιστες προσωπικότητες ὅπως εἶναι οἱ νεαροὶ ἂς ποῦμε, οἱ ὁποῖοι ἐνατενίζουν τὰ πρότυπα ποὺ ἔχει ἐπιβάλει ἡ πλατειὰ ἀντίληψη, γιὰ νὰ σχηματίζει δική της γραμμὴ συμπεριφορᾶς.

Καὶ τὸ ἕνα βῆμα εὔκολα ὁδηγεῖ στὸ ἄλλο. Οἱ προσωπικότητες, ὅταν ἰδιαίτερα δημιουργοῦνται στὸν κόσμο τῆς «μεγάλης πλάνης», τῆς καθαρὰ ἐξωτερικῆς αἴγλης, ὅπως εἶναι ὁ κόσμος τῆς ψυχαγωγίας, ἡ ἐλαφρὰ μουσική, ὁ κινηματογράφος, τὸ ἐλαφρὸ θέατρο, κλπ., μεταβάλλονται σὲ κάτι ἀπαιτητικώτερο καὶ πιὸ δυναμικό: στὰ εἴδωλα. Τὰ ὁποῖα εἴδωλα ἀπαιτοῦν ὀπαδούς, ἀξιώνουν μιμητές, προσκαλοῦν τοὺς ἀπροσανατόλιστους στὶς δικές τους κατευθύνσεις, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ δημιουργοῦν διάφορα πλαίσια, καθιερωμένες τάσεις, μέσα κοινωνικὰ ἢ πλαίσια χρονικῆς ἡλικίας. Περιττὸν βέβαια νὰ τονίσουμε τὸ ἐπιβλαβές, τὸ καταστρεπτικὸν ἢ ἀκόμη καὶ τὸ ὀλέθριον τῶν τέτοιων ὑποδειγμάτων πάνω στὴν νοοτροπία μιᾶς μερίδας ἀνθρώπων, καὶ πάνω στὴν γενικὴν πνευματικὴν ἄνοδον μιᾶς ἐποχῆς.

Θὰ **ἦταν** βέβαια παρήγορο καὶ εἶναι ὅταν συμβαίνει ἡ ἁπλουστευμένη, ἐκλαϊκευμένη ἑρμηνεία τῆς προσωπικότητας νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς καθαρὰ ἐξωτερικῆς αἴγλης. Νὰ ἑρμηνεύονται σὰν «προσωπικότητες ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι προσφέρουν τὸν ἰδανικὸ συνδυασμό: ἐξωτερικὰ γνωρίσματα ποὺ ἐπιβάλλονται, ὄχι μόνο διὰ τῶν ἐπιφανειακῶν προτερημάτων ποὺ ἀπευθύνονται στοὺς ἀβασάνιστους κι' ἀπροβλημάτιστους ὅπως τονίσαμε, ἀλλὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα, προερχόμενα ἀπὸ ἕνα ἀνεπτυγμένο ψυχο-πνευματικὸ κόσμο, προκαλοῦν σὰν ἐξωτερικὸ ἀποτέλεσμα, χαρίσματα ἠθικὰ καὶ πνευματικά, τὰ ὁποῖα σφραγίζουν τὸ ἄτομο μὲ μιὰ ξεχωριστὴ ἔντονη ἀτομικότητα, ποὺ δὲν προσφέρει παρὰ εὐεργετικὸ **παράδειγμα** γιὰ μίμηση. Αὐτὸ ὅμως χρειάζεται ὅπως εἴπαμε **ὄχι** μόνο ἀνεπτυγμένες μονάδες **οἱ** ὁποῖες πραγματικὰ νὰ ἀνταποκρίνονται στὸν δημοφιλῆ ὁρισμὸ τῆς προσωπικότητας, μὲ τὸν πλέον ἐπικοδομητικὸ τρόπο, ἀλλὰ καὶ σύνολα τὰ ὁποῖα ξέρουν **νὰ** ξεχωρίσουν καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὸν ἀληθινὸ ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο σὰν καθρέφτη κι' ἀντανάκλαση τοῦ ἐσωτερικοῦ, **κι'** ὄχι νὰ σταματοῦν ὡς τὴν ἐπιφάνεια μόνο.

Ἡ ἐποχή μας ὅμως δυστυχῶς μὲ ὅλη τὴν διάσπαση ποὺ τὴν χαρακτηρίζει παρουσιάζει καὶ σ' αὐτὸν τὸν εἰδικὸ τομέα τὸ ἴδιο βαθὺ χάσμα ἀντιθέσεων. Ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ ὁ ἄνθρωπος ἔχει προχωρήσει στὴν κατάκτηση καὶ ἀξιοποίηση τόσης ἐπιστημονικῆς γνώσης, καταξιώνοντας ἔτσι τὸν ἐσώτερο πνευματικώτερο ἑαυτό του, ἔχει ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ξεπεράσει ἀκόμη ἕνα ὀξὺ φαινόμενο ἐξωτερικῆς φύσεως: τὴν σαγήνη τῆς αἴγλης. Τὴν ἀνάπη γιὰ τὸ φανταχτερό, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς παιδικῆς πνευματικῆς ἡλικίας. Κι' ἴσως ἡ ἀντίφαση αὐτὴ μέσα στὸ πανανθρώπινο σῶμα νὰ εἶναι ἄλλη μιὰ ἔνδειξη τῆς ἀναπτυσσόμενης ἀνθρωπότητας. Ἡ ἀνωριμότητα πλάϊ στὸ ὑπεύθυνο εὔφορο ἀνθρώπινο πνεῦμα. Κι' ἡ ἀνωριμότητα αὐτὴ ἔχει στὸν τομέα τῆς ἐκτίμησης τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ δημιουργήσει ἕνα ὁλόκληρο καθεστώς: τὸ καθεστὼς τῆς αἴγλης. Κι' ὑπήκοοι τοῦ καθεστῶτος αὐτοῦ, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μᾶς ποὺ ἀνυποψίαστοι ποὺ σαγηνεύονται ἀπὸ τὸ θάμπωμα τῶν πρόσκαιρων πραγμάτων, ὑπήκοοι ὅμως ἀσυνείδητοι εἶναι ἐπίσης κι' ἐκεῖνοι ἀπὸ μᾶς ποὺ ὑπόκεινται στὸν κυριολεκτικὸ βομβαρδισμὸ τῆς ἀντίληψης μὲ τὴν σύγχρονη πλαστὴ «προσωπικότητα». Κι' ἡ διάκριση κι' ἡ κατάταξη ἐδῶ δὲν παίζει μόνο ρόλο στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ, στὴν ἐξέλιξη τοῦ περιβάλλοντός του, τῆς κοινωνίας του, τῆς ἐποχῆς του.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΓΙΑΝ ΠΑΛΑΧ

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ -ΒΩΜΟΣ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Ἡ μαρτυρία μιᾶς τραγικῆς γνήσιας μορφῆς ἐπαναστάσης

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πρὶν ἑκατοντάδες χρόνια μιὰ νεαρὴ δεκαπεντάχρονη Γαλλίδα, ἡ Ἰωάννα τῆς Λωραίννης, ὡδήγησε τὸν λαό της σὲ ἕνα ἀγῶνα ἐλευθερίας ἐνάντια στὴ σκλαβιὰ τοῦ ξένου ζυγοῦ. Σὲ αὐτὴ της τὴν πράξη ἐπικαλέσθηκε τὴν βοήθεια καὶ τὴν συμπαράσταση τῶν ἁγίων, ποὺ ἡ θρησκευτικὴ παράδοση καὶ ἡ σύγχρονη της νοοτροπία εἶχε σὰν ἀπαραίτητη πηγὴ ἔξω-ανθρώπινης προστασίας. Γι' αὐτὴ της τὴν πράξη οἱ ἄνθρωποι τὴν καταδίκασαν σὲ μιὰ ἀπάνθρωπη μορφὴ θανάτου: στὸν θάνατον διὰ πυρᾶς. Γιὰ νὰ τὸν ἀντιμετωπίση ἐπικαλέσθηκε τὰ ἅγια πνεύματα ποὺ τὴν καθοδηγούσανε. Καὶ τὸ μαρτύριό της ἔγινε τραγωδία ποὺ ἐβραματοποίησαν λογοτέννες καὶ τραγουδήσανε μουσικοί. Καὶ ἡ μορφή της πέρασε στὶς μορφὲς τῶν ἁγίων τῆς θρησκείας της.

Πρὶν λίγες μέρες ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι, ἀντιμετώπισε τὴν ἴδια μοῖρα ἡ ὁποία ἐπεβλήθη στὴν Ζὰν ντ' Ἄρκ, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἕνας νεαρὸς Τσεχοσλοβάκος, ὁ Γιὰν Πάλλαν δημιουργώντας ἱστορία στὴν χώρα του, καὶ συγκινώντας τὴν παγκόσμια ἐλεύθερη κοινὴ γνώμη. Πέραν δμως τῆς δμοιότητας στοὺς δυὸ θανάτους, ὑπάρχει μιὰ ριζική, μιὰ συντα ρακτικὴ διαφορά:

Τὴν Ἰωάννα τὴν κάψανε — προσφέρθηκε γιὰ νὰ τὴν κάψουνε, γιὰ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας, στὸ ὁποῖο πίστευε. Ὁ Γιὰν δὲν περίμενε νὰ τὸν κάψουνε. Αὐτοπυρπολήθηκε. Ἀλλοστε αἱ μέθοδοι καταδίκης τῶν ἑνόχων τοῦ 15ου αἰῶνος δὲν ἐφαρμόζονται πιὰ σήμερα. Οἱ τιμωρίες τοῦ νόμου ἔχουν ἐξευγενισθεῖ. Δὲν ἔχουν δμως ἐξευγενισθεῖ οἱ προθέσεις καὶ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα μεγάλων κρατῶν, τόσο, ὥστε νὰ γίνεται πάντοτε σεβαστὴ ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Καὶ τὸ ἀκατάκτητον αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας τῶν ἐποχῶν μας, μᾶς τὸ ἀπέδειξεν μὲ τρόπον συγκλονιστικὸν ὁ νεαρὸς Τσέχος φοιτητὴς γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε τόσος θόρυβος πρόσφατα, ὕστερα ἀπὸ τὴν δραματική του αὐτοπυρπόληση.

Τώρα ἴσως πολλοὶ νὰ ἀντιταχθοῦν στὴν εἰσαγωγική μας παρομοίωση μὲ τὸν ἀκόλουθο συλλογισμό: ἡ αὐτοκαταστροφή, εἶναι πάντα πράξη κατακριτέα, δσον ὑψηλὰ νοήματα κι' ἂν ἐξυπηρετεῖ. Ἀντίθετα ἡ καταδίωξη κι' ἡ θυσία τοῦ ἀτόμου γιὰ τὰ προσωπικά του ἰδανικά, ἀνεβάζει τὸ θῦμα στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση σὰν ὕπαρξη μὲ τὴν δυνατὴ θέληση καὶ τὸ ἠθικὸ σθένος τῶν ἐκλεκτῶν. Ὅμως καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται ἐναντίον συγκεκριμένων συνθηκῶν καὶ προσώπων ἢ καθεστώτων — δπως ἡ Ἰωάννα ἢ ἄλλοι ἐθνικοὶ ἥρωες — γνωρίζοντας τὴν ἀνυπέρβλητη μοῖρα ποὺ τοὺς περιμένει ἐν τῇ πορείᾳ τους — δὲν ὁδηγεῖ καὶ πάλιν μὲ πλήρη γνώση τὸν ἑαυτό του πρὸς τὴν καταστροφή; Κι' δμως τὸ κάνει γιὰ τὰ ἰδανικά του. Τὸ μεγάλο του δέβαια ἐλαφρυντικὸ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἀγωνιζόμενος, προσπαθεῖ νὰ προωθήση καὶ νὰ ἐξυπηρετήση ἐπικοδομητικὰ τὶς προσωπικές του ἰδέες γιὰ τὶς ὁποῖες μάχεται, ἔστω καὶ μὲ πλήρη ἐπίγνωση τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ὕστατης μοίρας. Ἐνῶ ὁ αὐτόχειρας δὲν προσφέρει παρὰ τὸν ἑαυτό του, σὰν θυσία στὸ βωμὸ τῶν πιστεύω του, τὰ ὁποῖα καὶ συμμερίζεται μὲ ἄλλους δμο - ιδεάτες.

Ὅμως μέσα στὴν αὐτοθυσία τοῦ ἑκούσια θυσιασμένου, ποὺ ἐν ψυχρῷ ἀφαιρεῖ τὴν ζωή του γιὰ νὰ διαλαλήσει μὲ αὐτὴ τὴν πράξη τῆς ἄρνησης τὴν πίστη του σὲ μιὰ ζωὴ θέσης, (ζωὴ ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας γνώμης, δράσης, ἔκφρασης), ὑπάρχει κάτι τὸ ἀνυπέρβλητα τραγικὸν καὶ ἐξιλαστήριον συνάμα. Κάτι ποὺ προβληματίζει ὄχι μονάχα δσους ἀνήκουν στὰ τάγματα τῶν πιστῶν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ποὺ ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ὑπογραμμίζει τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, καὶ τὸ πανίσχυρο σθένος τῶν νέων τῆς ἐποχῆς μας, ἐκείνων τῶν νέων οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπάγονται στὶς στρατιὲς τῶν ἀρνητῶν, τῶν χιππυς, τῶν ἐξαλλων, τῶν ἐξαθλιωμένων χασισοπότηδων, τῶν κυνηγῶν τῆς ἐξωπραγματικῆς χίμαιρας, τῆς κακοπαθημένης ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, (στὸ ὄνομα τοῦ ὑπαρξισμοῦ, τοῦ ψυχεδελισμοῦ).

Ἀβάσιμες λοιπὸν οἱ σφοδρὲς κι' ἀπόλυτες κατηγορίες ἐναντίον τῆς σύγνοονης νειότης. Ἔξω ἀπ' τοὺς ἀρνητές, ὑπάρχουν κι' οἱ φλογισμένοι πιστοὶ τῶν ἰδανικῶν, οἱ ἀπόστολοι τῶν μεγάλων πιστεύω. Κάτι δμως ἀκόμη πιὸ συνταρακτικὸν ἔρχεται νὰ μᾶς πεῖ μὲ τὸν θάνατό του ὁ Πάλαχ. Ἐνῶ τὰ παραδείγματα νέων ποὺ ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὰ πιστεύω τους σὲ πράξεις αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ, δὲν εἶναι καὶ τόσο σπάνια στὰ χρόνια μας, ἡ μιὰ αὐτὴ πράξη διακρίνεται γιὰ δυὸ στοιχεῖα διαφορετικῆς σημασίας καὶ προέχτασης. Ἡ θυσία αὐτὴ ἐπραγματοποιήθηκε σὲ πλήρη μόνωση, πρᾶγμα ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὸν φυσικὸ συμπερασματικὸ συλλογισμό: δὲν ὑπῆρχε ἡ μέθη τῆς ὁμάδας τοῦ πλήθους, τὸ συνέπαρμα τῆς μαζικῆς σκέψης. Ἡ προσφορὰ ἔγινε ἐν ψυχρῷ, ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ νοησιμοποίησε τὴν ἀτομική του θέληση γιὰ νὰ φέρει εἰς πέρας τὴν θυσίαν του.

Ὅταν ἀκοῦμε γιὰ αὐτοπυρπολήσεις στὴν Ἀνατολή, στὶς χῶρες τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς παράξενης ἐπήρειας τῆς ψυχῆς πάνω στὸ σῶμα, συγκλονιζόμαστε βέβαια, ἀλλὰ κάτι μέσα μας θεωρεῖ τὸ συμβὰν σὰν πιὸ φυσικό, πιὸ συνεπές, σχετίζοντας τὴν φιλοσοφημένη θέση τῆς Ἀνατολῆς μπροστὰ στὸ θάνατο, μὲ τὴν ἀφοσίωσή της σὲ ἔξω-ψυχικὲς πεποιθήσεις καὶ ἀπόψεις. Τώρα δμως ἀκούσαμε γιὰ αὐτοπυρπολήσεις καὶ στὴν Δύση. Πῶς ἄραγε θὰ πρέπει νὰ τὸ ἑρμηνεύσουμε τὸ φαινόμενο; Μυστικιστικὰ καὶ πάλιν; Μεγάλωσε ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς πάνω στὴν ὕλη καὶ στὸν πρακτικὸ γνωσιολογικὸ πολιτισμὸ τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου; Ἡ μεγάλωσε ἡ γνώση τόσο, ποὺ ἡ ἐξουσία της νὰ γίνεται ἄνισα μεγάλη πάνω στὴ φθαρτὴ ὕλη τοῦ σώματος. Μεγάλωσε καὶ μεγαλώνει τόσο τὸ ἠθικὸ σθένος τῶν ἀνθρώπων, ποὺ νὰ μποροῦν, νὰ ἀντιμετωπίζουν ἀπὸ τὰ φριχτότερα μαρτύρια, τὴν πυρά, ἑκούσια, γιὰ ν' ἀποδείξουν τὴν πίστη τους σὲ μιὰ δική τους μορφὴ ὕπαρξης; Μπορεῖ ἡ ἀπάντηση νὰ βρίσκεται λίγο ἐδῶ, λίγο παρακάτω. Ὅτι δμως ἄλλο καὶ ἂν ἀποδεικνύει ἡ θυσία τοῦ Πάλαν, ἕνα εἶναι τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐπιμαρτυρεῖ χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία: ὁ ἄνθρωπος εἶναι σήμερα ἀρκετὰ δυνατὸς γιὰ ν' ἀνεβαίνει πάνω ἀπ' τὸ σαρκίον του καὶ μάλιστα μόνος, μέσα ἀπὸ μιὰ σφοδρὴ ψυχικὴ διεργασία ἡ ὁποία ἀνεβάζει τὴν μοναχικὴ αὐτοθυσία σὲ βωμὸ σεβασμοῦ. Βωμὸ σεβασμοῦ γιὰ μιὰ γνήσια μορφὴ τραγικῆς ἐπανάστασης: τοῦ ἀνίσχυρου ἀνθρώπου ἐνάντια στὸν πλανεμένο καταπιεστὴ συνάνθρωπο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΕΝΗΜΕΡΟΤΗΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΤΟΜΟ

Μιὰ ἀπαιτητικὴ πλευρὰ τῆς σύγχρονης ζωῆς

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ἐφημερίδα, τὸ ραδιόφωνο, ἡ τηλεόραση, τὸ περιοδικό. Ἕνα δίκτυ ἀπεριόριστης δυνατότητας ποὺ καθημερινὰ βομβαρδίζει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο μὲ μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ πληροφορίες ποὺ ὅλες ἀποσκοποῦν στὴν συμπλήρωση μιᾶς ἀπαιτητικῆς πλευρᾶς τῆς ζωῆς του: τῆς ἐνημέρωσης. Ἀπὸ τὶς συνομιλίες γιὰ τὸ Βιετνὰμ στὸ Παρίσι, ὡς τὶς μεταμοσχεύσεις τοῦ Μπάρναρντ. Ἀπὸ τὶς κατακτήσεις τῆς ἀστροναυτικῆς, ὡς τὶς ἀλλαγὲς στὴν ἡγεσία τοῦ Λευκοῦ Οἴκου, κι' ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων στὴν Τσεχοσλοβακία, ὡς τὶς συνομιλίες γύρω ἀπὸ τὸ Κυπριακό. Ἀπὸ τὴν Μεσανατολικὴ κρίση ὡς τὰ σκάνδαλα τοῦ Ἀλαὶν Ντελὸν, ὡς τὸν κλονισμὸ τοῦ Ντεγκωλικοῦ καθεστῶτος, ὁ ἄνθρωπος διέρχεται μιὰ φοβερὴ γραμμὴ ἀκαταπαύστου πυρός. Ἡ νοημοσύνη του, ἡ ἀντιληπτικότης του, ἡ διανοητικότητά του βρίσκονται διαρκῶς σὲ μιὰ κατάσταση ὑπερδιέγερσης γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν πρόκληση καὶ νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸ τερατῶδες κάλεσμα τῆς ἐποχῆς: τὸ κάλεσμα σὲ μιὰ πολύπλευρη, πολυπρισματικὴ προσωπικότητα.

Δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς νὰ ἐπεκταθοῦμε σ' ἕνα θέμα ποὺ ἀπασχολεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ τοὺς κοινωνιολόγους τῆς ἐποχῆς μας: τὸ θέμα τῆς ἐξειδίκευσης. Μὲ πολὺ λίγα λόγια ὅμως θὰ μποροῦσε κανένας νὰ πεῖ ὅτι ἂν καὶ ἡ ἐξειδίκευση ἀκμάζει στὸν αἰῶνα μας, ἄρχισε ἤδη σταδιακὰ νὰ γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ γενικώτερη, πιὸ ὁλοκληρωμένη μορφὴ πνευματικῆς συγκρότησης. Κι' ἡ ἀνάγκη αὐτὴ ἤδη ἀναγνωρίστηκε σὲ πολλὰ πρωτοποριακὰ ἐκπαιδευτήρια, στὰ ὁποῖα τὸ ἄτομο παίρνει μιὰ γενικὴ πολύπλευρη κατάρτιση γύρω ἀπὸ θέματα ὄχι μόνο συναφῆ, ἀλλὰ καὶ ἄσχετα κάποτε μὲ τὸν εἰδικὸ κλάδο στὸν ὁποῖο ἔχει ταχθεῖ. Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν αὐτὴ ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὅπως γίνεται ἀρκετὰ συχνά, στὰ μεγάλα πλάνα τῆς μαζικῆς, τῆς ἀπρόσωπης ἀνθρώπινης ὑπόστασης, πρᾶγμα ποὺ θίξαμε εἰσαγωγικά. Ἔτσι, ἀπὸ τὸν ταπεινὸ χειρονάκτη ποὺ ἀτενίζει τὴν ὥρα τῆς ἐφημερίδας σὰν ἀνάπαυλα ψυχικὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιμορφωτικὴ συνάμα, ὡς τὸν διανοούμενο ἀστὸ ποὺ ὠφείλει νὰ ἀντιμετωπίζει τὸ περιβάλλον του μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ «καταστοπισμένου», σὲ ὁποιοδήποτε τομέα ποὺ ὑπολογίζεται ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, ὁ σύγχρονος πολίτης τοῦ κόσμου κτίζει τὴν προσωπικότητα του πάνω στὸ ἀπαιτητικὸ ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνο ὑπόβαθρο τῆς γενικῆς «ἐνημέρωσης».

Ἀπαιτητικὸ εἶπαμε γιατί. Καὶ προσθέτουμε βέβαια, ὄχι μόνον εἶναι τόσοι οἱ τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας, τῶν ἐπιτευγμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν κενῶν, τόσο ἀλματώδης ἡ ἐξέλιξη ἀλλὰ καὶ τόσο ἔντονα κι' ἐμφανῆ τὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς εἶναι τόσο σαρωτικὰ γρήγορος, ποὺ οἱ ἀπαιτήσεις πάνω στὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο ἀφήνουνε τὸ ταλαιπωρημένο μυαλό μας πολὺ πιὸ πίσω ἀπὸ τὸν ρυθμὸ τῶν πραγμάτων.

Εἶναι δμως αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνημέρωσης καὶ ἐπικίνδυνη συνάμα κι' αὐτὸ γιὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: Ἂν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θέλει ἀνυπέρθετα νὰ παρακολουθεῖ τὰ νήματα στὴν κάθε μιὰ περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα: θὰ τὸ πραγματοποιήσει, εἰς βάρος δμως μιᾶς ὁποιασδήποτε ἄλλης σοβαρῆς καὶ συστηματικῆς ἀπασχόλησης. Θὰ ἔχει κατακτήσει τὴν παγκόσμια ἐπικαιρότητα εἰς βάρος δμως τῆς πιὸ ἐξειδικευμένης γραμμῆς τὴν ὁποία θὰ ἤθελε ν' ἀκολουθήσει. Κι' ἔτσι, μιὰ καὶ ἡ ἐπικαιρότητα δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ κύκλους ἐπιφάνειας οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ πάρουν ὀντότητα μέσα στὸν χρόνο πρέπει νὰ ἀνθέξουν πολλὰ γρονθοκοπήματα μαζί του κι' ἡ σκέψη τοῦ «ἐνημερωμένου» μὲ τὴν ἀποκλειστικὴ ἐπικαιρότητα, ἀφομοιώνονται μὲ τὶς ἐπιφάνειες, καὶ ἀργὰ μὰ σίγουρα, τὸ βάθος ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὴν θαμβωτικὴ ἐπιφάνεια τῆς πολυσχιδοῦς περαστικότητας. Ἐξ ἴσου βέβαια ἐπικίνδυνο εἶναι καὶ τὸ ἄλλο ἄκρον. Ἂν τὸ ἄτομο δὲν ἔχει πίσω του τὸ σχετικὸ βιωματικὸ συσσώρευμα τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν μέτρων σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ζυγίζει καὶ θὰ συγκρίνει τὰ περαστικὰ καὶ τὰ πρόσκαιρα, θὰ χαθεῖ μέσα σ' ἕνα λαβύρινθο ἀπὸ ἀξίες ποὺ ἔρχονται καὶ παρέρχονται μαζὶ μὲ τὴν καθημερινὴ ἐπικαιρότητα.

Καὶ πάνω βέβαια ἀπὸ τοὺς ἐπικίνδυνους σκοπέλους τῶν ἄκρων ποὺ περικλείνει ἡ πρόκληση τῆς ἐνημέρωσης ὑπάρχει ἡ σοφὴ «μέση ὁδός». Μπορεῖ ὁ ἐκσυγχρονισμένος πολίτης τῆς κοινωνίας μας νὰ τηρεῖ τὸν ἑαυτό του ἐνήμερο πάνω στὰ ποικίλα μεγάλα γεγονότα τῆς ὑδρογείου χωρὶς ν' ἀφίνει νὰ τοῦ γίνωνται βασανιστικὰ βιώματα ποὺ τὸν παρεμποδίζουν στὴν σοβαρή του ἀπασχόληση μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀπαιτητικώτερο κλάδο. Αὐτὸ δμως ὅσο ἁπλὸ καὶ εὔκολο κι' ἂν φαίνεται ἐξυπακούει ἕνα μέτρο προσωπικότητας ποὺ ἴσως καὶ νὰ ὑποτιμοῦμαι. Ἡ ἰσορρόπηση τῶν ἀντιλήψεων, τῆς ἱκανότητας γιὰ διάκριση, γιὰ παραλληλισμό, γιὰ ἐξαγωγὴ συμπερασμάτων, ὅλες αὐτὲς οἱ ἰδιότητες καλοῦνται νὰ παίξουν σημαντικὸ ρόλο στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀτόμου. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα τῆς ἀναδίπλωσης καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς προσωπικότητάς τους μ' ἕνα τρόπο πολὺ δεύτερο παρὰ ποτὲ ἄλλοτε. Γιατὶ κάλλιστα θὰ μποροῦσαμε ν' ἀποκαλέσουμε τὴν ἐποχή μας, ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἐποχὴ «ἐνημέρωσης».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΕΜΕΙΣ ΚΙ' Ο ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

Ἡ ὕλη τὰ ὄνειρα καὶ τὰ σύμβολα τοῦ αἰῶνα μας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ σκηνὴ στὸ δικαστήριο τοῦ Χρόνου. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ χριστιανικοῦ διαστήματος στὸ ἐδώλιο ἀκοῦει τὴν κατηγορία μὲ φρίκη. Προδότης τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς χίμαιρας. Σκλάβος τῆς ὕλης. Ἀποστάτης τοῦ πνεύματος. Ἀρνητὴς τοῦ δεύτερου ἑαυτοῦ του. Ἀρνητὴς τοῦ αἰώνιου ἱππότη ποὺ πλανᾶται μέσα στὶς συμπληγάδες τῶν γιγάντων γιὰ νὰ χαράξει τὸν δρόμο τῆς νίκης καὶ τῆς σωτηρίας, τὸν δρόμο τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν ἐκλεχτή του. Ἀκούει ὁ ἄνθρωπος μὲ φρίκη κι' ἐγείρει φωνή.

Ἀρνοῦμαι. Δὲν σκότωσα τὸν Δὸν Κιχώτη. Δὲν φταίω ἂν ἄλλαξε μανδύα. Δὲν φταίω ἂν ἄλλαξε μορφή. Ἔχει καθῆκον ἡ ἱστορία νὰ τὸν ἀποκαλύψει ὅπου τὸν βρεῖ. Νὰ τὸν ἀναγνωρίσει ὅπου τὸν βρεῖ, νὰ τὸν διακώσει ὅπου τὸν βρεῖ.

Ἐμεῖς σήμερα τὸν βλέπουμε, τὸν ζοῦμε τὸν ἀναγνωρίζουμε. Ζοῦμε τὴν ἀποθέωση τῆς ὕλης. Μεγαλύτερα κτίρια, τελειότερες μηχανές, μεγαλύτερη ἄνεση. Κι' αὐτὸς ἀκόμη ὁ διάλογός μας μὲ τὸ πνεῦμα ἔχει πάρει ὑλικὴ μορφή. Σήμερα δὲ δονοῦν τὴν ψυχὴ τῶν πολλῶν τὰ ὑψιπετῆ πνευματικὰ δημιουργήματα ἀλλὰ ἡ γαργαλιστικὴ προσφορὰ τῆς εὔκολης τέχνης, τῆς εὔκολης ψυχαγωγίας, τῆς εὔκολης φυγῆς. Σήμερα ἀκόμη κι' αὐτοὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ πνεύματος παύσανε νὰ εἶναι οἱ μεταρσιωμένοι ἀναχωρητὲς ποὺ δημιουργοῦν μακρυὰ ἀπὸ τὸν σάλο τῆς καθημερινότητας. Εἶναι οἱ πρακτικοί, προσιτοὶ πολίτες ποὺ πολλὲς φορὲς ὑπηρετοῦν τὴν τέχνη ἢ τὸ πνεῦμα στὸ περιθώριο μιᾶς ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας. Ὅμως σ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ πλαίσια τῆς πεζῆς ἀγάπης γιὰ τὸ «πραγματικό», βρίσκεται ἡ ἄμυνα τοῦ κατηγορημένου ὑπηκόου τοῦ Χριστιανικοῦ διαστήματος.

Ὁ «Δὸν Κιχώτης» μπορεῖ νὰ λείπει ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν πολλῶν. Μπορεῖ νἄχει σβύσει τὸ ρομάντζο μέσ' τὸ παραμύθι τῆς κοιρδιᾶς. Μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νἄχουν ξεπεράσει τὴν πιὸ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ συμβόλου: τὸν συναισθηματισμό. Μπορεῖ σήμερα, σὰν πιὸ πραγματιστὲς νὰ ἀναζητοῦν καὶ νὰ ὑπηρετοῦν τὸ συγκεκριμμένο. Στὰ ὑψηλότερα ὅμως ἐπίπεδα, στοὺς λίγους, ἐκλεχτοὺς ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀνθρώπινη ἐπίδοση, θυσία καὶ προσπάθεια, ὁ Δον-Κιχωτισμὸς μπορεῖ καὶ πάλιν νὰ ἔχει πολὺ πιὸ συγκεκριμμένη μορφή. Δὲν παύει ὅμως ἀπὸ τοῦ νὰ φέρει ἀνεξίτηλη τὴν σφραγίδα τοῦ ἀνώτερου, τὴν σφραγίδα τοῦ ὀνείρου. Καὶ γιὰ νὰ στηρίξουμε τὴν ὑπεράσπιση θὰ σταθοῦμε πολὺ σύντομα σὲ τέσσερα εἴδωλα τοῦ χρόνου ποὺ πέρασε. Τέσσερεις μορφὲς ποὺ συμπυκνώνουν στὴ ζωή, στὸ θάνατο καὶ στὴν προσφορά τους τὸ εὐγενικό, τὸ ἀνώτερο, τὸ ὑψηλὸ καὶ τὸ ἀνίκητο μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Σ' ὅλο τὸν κόσμο πέρυσι ξεγινε εὐρὺς λόγος γιὰ τὰ ἀκόλουθα σύμβολα: Ὁ Μπάρναντ: σύμβολο τῆς ἀνθρώπινης ἀγάπης γιὰ τὴν ζωὴ καὶ ἀκατανίκητη προσπάθεια γιὰ τὴν διατήρησή της. Ἀστροναῦτες: σύμβολο τῆς ἐπίμοχθης, πολυδάπανης προσπάθειας τοῦ ἀνθρώπου νὰ σπάσει τὰ δεσμὰ τῆς γῆς καὶ νὰ δῆ τὸ γένος σὰν ἕνα μαχόμενο σύνολο. Κένεντυ: σύμβολο τῆς θυσίας γιὰ μιὰ σοφώτερη, δικαιότερη ἀνθρώπινη διακυβέρνηση. Λοῦθερ Κίνγκ: σύμβολο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ὑπεράνω τῆς κακίας, τοῦ διαχωρισμοῦ καὶ τῆς οἰχόνοιας.

Ἀσφαλῶς οἱ φωνὲς τῆς ἀντίφασης δὲν λείπουν. Φωνὲς ποὺ καταδικάζουν τὶς μεταμοσχεύσεις σὰν ἀνήθικη ἐπέμβαση στοὺς νόμους τῆς φύσης. Φωνὲς ποὺ καταδικάζουν τὶς ἐξορμήσεις τοῦ διαστήματος σὰν ἀποστασία ἀπὸ τὰ ὁδυνηρὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος στὴ δική του σφαῖρα: πεῖνα, προσφυγιά, ἀρρώστεια. Φωνὲς ποὺ βάζουν τὰ μικρὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα ἐθνῶν, ἢ φυλῶν πάνω ἀπὸ τὰ μεγάλα διδάγματα τῆς διανθρώπινης κοινωνίας γιὰ τὴν ὁποία θυσιάστηκαν οἱ Κέννεντυ κι' ὁ Λοῦθερ Κίνγκ. Φωνὲς ὅμως καταδίκης, φωνὲς ἐπίκρισης, εἰρωνείας κι' ἀποδοκιμασίας ἐσυναντοῦσε σὲ κάθε βῆμα του κι' ὁ ἱππότης τοῦ Θερβάντες. Δὲν σταμάτησε, γιατὶ ἦταν τῆς φύσης καὶ τοῦ πεπρωμένου του νὰ τραβήσει μπροστά, στὸ δρόμο τοῦ ὀνείρου, τῆς ἀναζήτησης, τῆς ἐλπίδας.

Τί σημασία λοιπὸν ἔχει ἂν ὁ Δὸν Κιχώτης πῆρε σήμερα νέες μορφές. Ἂν χαράζει τὸν δρόμο του μέσα ἀπὸ τοὺς ἐπιστημονικοὺς δαιδάλους τῆς βιολογίας, μέσα ἀπὸ τοὺς πολύπλοκους συνδυασμοὺς τῆς μηχανοκρατίας, καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς καὶ διαφυλετικοὺς διαχωρισμούς; Μήπως αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ πάφουμε νὰ τὸν ἀναγνωρίζουμε; Καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν τέχνη — πεδίο κατ' ἐξοχὴν δράσεώς του — ἡ πορεία του ἔχει πάρει ἄλλη μορφή. Κάνουν σήμερα σοβαρὰ μουσικὴ ὄχι μέσα στὸ θεσπέσιο κλίμα τῆς ἁρμονίας τῶν ἤχων, ἀλλὰ μέσα στὰ τεχνικὰ ἐργαστήρια τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐγγραφῶν. Ἑρμηνεύουν μουσικὴ ὄχι μέσα ἀπὸ τὶς καλοβαλμένες νότες τῆς κληρονομιᾶς κάποιας ἀνυπέρβλητης ἰδιοφυΐας, ἀλλὰ μέσα στὸν ὑποκειμενικὸ πυρετὸ τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ. Παραμερίζουν τὸν λόγο σὰν αὐτάξια μορφὴ τέχνης, καὶ σπάζουν τὶς ἐπιφάνειες γιὰ ν' ἀναπλάσουν ἀπὸ τὰ θρυμματισμένα σχήματα, τὶς θολὲς μορφὲς καὶ τὶς κομματιασμένες εἰκόνες, τὴ νέα λογοτεχνικὴ κοσμογονία. Κι' ἀλλοῦ ὑπερβάλλουν. Ἀλλοῦ γίνονται κωμικοί. Ἀλλοῦ ἐπιβάλλονται κι' ἀνοίγουν δρόμους. Δὲν εἶναι ἀπόδειξη: Ὁ Δὸν Κιχώτης νὰ ξεπέρασε τὸ εἰδυλλιακὸ πλαίσιο τοῦ παληοῦ ἱσπανικοῦ μυθιστορήματος. Κατακτᾶ, ὅταν θέλουμε νὰ τὸ ἀναγνωρίσουμε τὴ ζωή μας σήμερα στὴν πιὸ ἀγνή, πειστικὴ του μορφή. Στὴ μορφὴ τοῦ συμβόλου. Ὁ ἄνθρωπος ἀναδιπλώνεται. Σ' αὐτὴ τὴν ἀναδίπλωση τὸν προκαλοῦν γίγαντες, τὸν γελειοποιοῦν ἀνεμόμυλοι. Καὶ κάπου στὸ βάθος τῆς πορείας του τὸν προσμένει ἡ ἀγαθὴ ἡρωΐσσα τῆς ἐξέλιξης, ἡ ἴδια ἡ ψυχή του, τὸ ἀδάμαστο πνεῦμα του, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ κατακτήσει μέσα ἀπὸ τὶς περιπέτειες τῆς σύγχρονης πρόκλησης. Τὸ δικαστήριο τοῦ χρόνου δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξει. Δὲν πρόδωσε τὴν χίμαιρα. Τὴν ἔνωσε μὲ τ' ἀτσαλένιο πουκάμισο τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐποχῆς. Γι' αὐτὸ καὶ φαίνεται τόσο κούο στ' ἀγκαλιάσματά του. Δὲν ἔχει νὰ κάνει. Τὸ ἄγγιγμά της πάλι ἐκπληρώνει τὸ σκοπό. Ὅσο σκληρὴ κι' ἂν εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μετάλλινου θώρακά της, μέσα μας μεταγγίζει τὸ ἱερὸ ρίγος γιὰ τὸ ἄλμα, γιὰ ὅπλωμα. Δὲν χρειάζεται ὑπεράσπιση. Μιλοῦν τὰ γεγονότα;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ
(Μετάφραση: ΜΙΜΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ)

«ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΥΡΑ» — «ΧΕΛΙΔΟΝΑΚΙΑ»
(ΚΥΠΡΟΥ ΤΟΚΑ)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ
("Εκδοσις: Τετράδια τοῦ Ρήγα)

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ
(Μετάφρ. Μίμη Ἰακωβίδη)

Εἶναι λεπτὸ τὸ ἐγχείρημα τοῦ μεταφραστῆ γνωστῆς καὶ καθιερωμένης λογοτεχνίας, καὶ δύσκολο ταυτόχρονα ἔργο μὲ πολλαπλὲς ἀπαιτήσεις στὴν γλωσσική του κατάρτιση, στὴν αἰσθητική του διεισδυτικότητα καὶ στὴν καλλιτεχνική του ἰδιότητα. Αὐτὰ τὰ λίγα γιὰ νὰ ὑπενθυμίσουμε τὸ ὑπολογίσιμο καὶ ἀξιοσέβαστο μιᾶς μεταφραστικῆς ἐργασίας. Προσθέτουμε δέβαια τὴν εὐρετικὴ μετάγγιση πολιτιστικῶν κατευθύνσεων καὶ αἰσθητικῶν γραμμῶν ἀπὸ ἕθνος σὲ ἔθνος, καὶ ἀπὸ λαὸ σὲ λαό, καὶ βλέπουμε πόσο ψηλὴ θέση κατέχει στὴν προσφορὰ τῆς τέχνης, ἡ μετάφραση.

Ἐνδιαφέρουσα λοιπὸν ἀλλὰ καὶ πολύτιμη ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ κ. Μίμη Ἰακωβίδη, σταχυολογεῖ ποιήματα ἀπὸ 38 Γάλλους καὶ γαλλόφωνους ποιητὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς προλογίζει τὴν ἔκδοσή του μὲ τὰ ἀκόλουθα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα: «Χωρὶς νὰ τολμῶ νὰ ἰσχυριστῶ ὅτι τὰ ποιήματα ποὺ διάλεξα εἶναι τὰ καλύτερα ἢ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ τῶν ποιητῶν ποὺ παρουσιάζονται, νομίζω ὡστόσο ὅτι, ἔστω κι' αὐτὰ μποροῦν νὰ δώσουν στὸν ἀναγνώστη κάποιαν ἰδέα γιὰ τὶς τάσεις καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς σύγχρονης γαλλικῆς λογοτεχνίας».

Κι' ὁ μεταφραστὴς πραγματοποιεῖ τὸν στόχο του καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Ἀνάμεσα στοὺς ποιητὲς ποὺ διάλεξε συγκαταλέγονται γνωστὰ ὀνόματα ὅπως τοῦ Γκιγιὼμ Ἀπολλινέρ, τοῦ Λουῒ Ἀραγκὸν καὶ τοῦ Πὼλ Ἐλουάρ. Στὰ ποιήματα δὲ ποὺ διάλεξε, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰ γνωστότερα τῶν ἀνθολογούμενων ποιητῶν, διακρίνεται ἡ ἄνεση στὸν χειρισμὸ τῆς γλώσσας, καθὼς καὶ ἡ εὐαίσθητη προσαρμοστικότητα στὸ πρωτότυπο κλίμα. Ἁπλὰ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα μεταφέρουν μὲ πολλὴ ζωντάνεια καὶ πειστικότητα τὸν βαθὺ ἀνθρωπισμὸ καὶ τὴν εἰλικρίνεια ποὺ χαρακτηρίζει τὴν σύγχρονη Γαλλικὴ ποίηση. Παραθέτουμε στίχους ἀπὸ ποίημα τοῦ Πὼλ Ἐλουάρ, «Gabriel Peri»:

«Ἕνας ἄνθρωπος πέθανε ποδχε (γιὰ προστασία
Στὴ ζωὴ μονάχα τὰ ὁλάνοιχτα (του χέρια
Ἕνας ἄνθρωπος πέθανε ποϊχε (μονάχα ἕναν
Δρόμο ἐκεῖνο τὸ δρόμο ποὺ μι- (σοῦνε τὰ ὅπλα
Ἕνας πέθαν' ἄνθρωπος ποὺ τὴ (μάχη συνεχίζει
Ἐνάντια στὸ θάνατο ἐνάντια (στὴ λήθη».

ΚΥΠΡΟΥ ΤΟΚΑ: «Παιδικὴ Λύρα» καὶ «Χελιδονάκια»

Πολλὴ ἀνθρωπιὰ ἔχουν ἐπίσης κι' οἱ στίχοι ἄλλων δυὸ συλλογῶν ποὺ πήραμε τοῦ Κύπριου λογοτέχνη Κύπρου Τόκα. Καὶ οἱ δυὸ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ποιήματα γραμμένα γιὰ παιδιά. Ἡ πρώτη συλλογή, ἡ «Παιδικὴ Λύρα», εἶναι φετεινὴ ἔκδοση, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι ἔκδοση τοῦ '63. Καὶ οἱ δυὸ μικροὶ τόμοι ὅμως ἀποτελοῦν μιὰ πολὺ χρήσιμη προσθήκη στὴν τόσο μικρὴ ἀλλὰ καὶ τόσο ζωτικῆς σημασίας παιδικὴ λογοτεχνία μας. Γιατὶ ἡ μικρὴ ἁπλαστη ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ δὲ θὰ σκύψει μονάχα μὲ δίψα πάνω ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ κόσμου του. Ἀπ' αὐτὲς τὶς σελίδες θὰ βγεῖ μὲ νέες ἀρχές, καινούργιες ἀντιλήψεις, ἰδέες, ἄλλη προέχταση τοῦ ὁρίζοντα. Αὐτὸ δὲ φαίνεται νὰ διαφεύγει τοῦ κ. Τόκα, ὁ ὁποῖος πολλὰ προσπαθεῖ νὰ προσφέρει στὴν παιδικὴ εὐαισθησία. Μπορεῖ ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ στίχου νὰ μὴν εἶναι πάντα ἀπὸ ψεγάδια, τὰ θέματα ὅμως ποὺ βγαίνουν κι' ὁ τρόπος τῆς προσέγγισης ἀποζημιώνουν ἀρκετὰ μὲ τὸ κλίμα τῆς παιδιάτικης ἀγνότητας καὶ ἀφέλειας στὸ ὁποῖο κινοῦνται. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ φύση, γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τὸ σχολεῖο, τοὺς γονεῖς καὶ γιὰ

το σπίτι, αποτελούν τα κυριώτερα θέματα των συλλογών. Παραθέτουμε ποίημα από την πιο προσφατη έκδοση:

ΕΙΡΗΝΗ

Ὦ, μὲ τι πόθο ἡ ψυχή μας σὲ
(λαχτάρησε
ἀγαπημένη μας εἰρήνη ἐλπιδο-
(φόρα
μέσ' τοὺς λαμπρούς σου τοὺς ὁ-
(ρίζοντες νὰ ζήσουμε
πόσο ποθήσαμε τὴν ἁγια τούτη
(ὥρα!
Χρόνια οἱ μπόρες τοῦ πολέμου,
(δὲν ἀφήνουνε
λίγη χαρὰ νὰ φτερουγίσει στὴν
(καρδιά μας
μονάχα πόνο μέσ' τὰ στήθεια
(μας ἁπλώνουμε
καὶ τὰ ὡραῖα φαλιδίζουν ὄνειρά
(μας!
Γι' αὐτὸ μ' ἐλπίδα καὶ ἀγάπη
(σὲ προσμένουμε
ναρθεῖς, γαλήνη κι' εὐτυχία νὰ
(μᾶς δώσεις
καὶ τὰ χαλιὰ τῆς ὀμορφιᾶς στὸ
(δρόμο μας
μὲ τὰ μεγάλα χέρια σου ν' ἁ-
(πλώσεις!
Ὦ μὲ τι πόθο ἡ ψυχή μας σὲ
(λαχτάρησε
ἀγαπημένη μας εἰρήνη ἐλπιδο-
(φόρα
μέσ' τοὺς λαμπρούς σου τοὺς
(ὁρίζοντες νὰ ζήσουμε,
πόσο ποθήσαμε τὴν ἁγια τούτη
(ὥρα!

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων «Τετράδια τοῦ Ρήγα», τῶν εἰς Σουηδίαν ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, προσετέθη πρόσφατα μιὰ μικρὴ ἀνθολόγηση ποιημάτων ποὺ ἔχουν γιὰ θέμα τὴν σημερινὴ πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα. Σὲ σχετικὸ πρόλογό του ὁ λογοτέχνης Μεσσηβρινὸς γράφει ἀνάμεσα σὲ ἄλλα: «Τὰ λιγοστὰ ποιήματα ποὺ ἀποτελοῦν τὴ συλλογὴ τοῦ τετραδίου αὐτοῦ, εἶναι σποραδικὲς ἀλλὰ πεντακάθαρες φωνὲς τῆς ἀγωνιζόμενης ἑλληνικῆς ψυχῆς ποὺ σήμερα ἀνεβαίνει καὶ πάλι τὸ Γολγοθᾶ τῆς ἱστορικῆς της μοίρας.

Ἀναφέρονται ἀποκλειστικὰ στὴ σημερινὴ ἀντίσταση τοῦ λαοῦ μας κι' εἶναι μιὰ μικρὴ μόνο δεσμίδα στίχων ἀναμεσα σὲ πολλὲς ἄλλες, ποὺ δὲν ἔφταναν ἀκόμα στὰ χέρια μας ἢ παραμένουν ἄγνωστες. Ἡ ἀλήθεια τους θὰ κριθεῖ σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω κριτήρια, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ σύμφωνα μὲ τὴ γνησιότητα τῆς πίστης ποὺ ἀπ' αὐτὴν πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἄλλη σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιταγὴ τῆς αἰσθητικῆς αὐτονομίας, ποὺ αὐτὴ μόνη μετουσιώνει ἰδέα καὶ αἴσθημα σὲ ἔργα τέχνης.

Ἀναμοιογενὴς ἡ προσφορὰ ἀπὸ πλευρᾶς αἰσθητικῆς καὶ στὶ χουργικῆς τεχνικῆς περιλαμβάνει ποιήματα τῶν: Στράτη Χαβιαρᾶ, Κωστῆ Παπακόγκου, Α. Νικολαΐδη, Μεσεβρινοῦ καὶ Θεοδόση Πιερίδη. Στὰ ποιήματα ὅμως ὑπάρχει ἡ σφραγίδα τῆς εἰλικρίνειας ἀνθρώπων ποὺ πονοῦν καὶ δημιουργοῦν.

Ἀπὸ τὸ ποίημα «Ξαναρχινοῦμε» ποὺ ὁ δικός μας Θεοδόσης Πιερίδης ἔγραψε στὰ τελευταῖα του, στὸ νοσοκομεῖο τῆς Πράγας, τέλη Ἀπρίλη τοῦ '67, παραθέτουμε ἀπόσπασμα:

«...Ξαναρχινοῦμε λοιπόν.
Στ' ὄνομα αὐτοῦ τοῦ τόπου ποὺ
(τὸν σκέπασαν
παλι τὰ μηχανοκίνητα τοῦ κατα-
(χτητή,
στ' ὄνομα τῶν μυριάδων νεκρῶν
(μας ποὺ δὲν εἶναι
δυνατὸν νὰ πεθαναν γιὰ τὸ τί-
(ποτα,
στ' ὄνομα τῶν ζωντανῶν ποὺ δὲν
(θέλουν
νὰ πάψουν νὰ εἶναι ἄνθρωποι,
Ἐμεῖς, ποὺ δὲν ὀνειρευτήκαμε
(νὰ εἴμαστε
ἥρωες, παρὰ μόνον ἄνθρωποι,
Ξαναρχινοῦμε... ξαναρχινοῦμε».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΝΔΡΕΑ ΕΛΣΥΝΟΡΟΥ :
«Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΒΥΣΣΟΥ»

Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ :
«Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΛΕΒΕΝΤΗ :
«Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΩΦΕΛΕΙΝ ΦΙΛΟΥΣ ΚΑΙ ΒΛΑΠΤΕΙΝ ΕΧΘΡΟΥΣ ΣΤΟ ΣΟΦΟΚΛΗ»

ΝΙΚΟΥ ΑΡΒΑΝΙΤΗ :
«Τ. ΒΕΡΙΤΗΣ, Ο ΟΔΗΓΗΤΙΚΟΣ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α. ΕΛΣΥΝΟΡΟΥ: Εἶναι πιὰ ἀδιαμφισβήτητο ποῦ κλίνει ἡ πλάστιγγα τῆς ποιητικῆς λογοτεχνίας στὴν Κύπρο. Γιατὶ ὄχι μόνο ἡ ποσότητα τῆς ποίησης ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν παραγωγὴ σὲ ἄλλες μορφὲς τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἡ στάθμη τῆς Κυπριακῆς ποίησης στέκει πολὺ πιὸ ψηλὰ — μιλοῦμε πάντα γενικὰ βέβαια — ἀπὸ τὸ πεζὸ ἢ τὸ θεατρικό. Καὶ ἡ βεβαίωση γιὰ τὴ διαπίστωση δίδεται πιὸ ἔντονα ἀσφαλῶς κάθε φορὰ ποὺ ἕνας καινούργιος λογοτέχνης προσθέτει τὴν φωνή του στὴν τέχνη τοῦ ἔμμετρου λόγου.

Ἡ πρώτη ποιητικὴ ἐργασία τοῦ Α. Ἐλσυνόρου ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσει ἀκόμα μιὰ φορὰ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Σὰν ἔργο πρωτόλειο δὲν ἀρνούμεθα βέβαια ὅτι ἔχει τὰ τρωτά του. Τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ ἡ θὰ ξεπεραστοῦν μέσα στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ καλλιτέχνη, ἢ θὰ μετατραποῦν σὲ ἰδιαίτερα γνωρίσματα, ἢ θὰ μεταπλαστοῦν σὲ ἰδιάζοντα ἀκόμη πλεονεκτήματα. Οἱ 38 ὅμως σελίδες τοῦ βιβλίου δίνουν ἐπανειλημμένα τὴν παρουσία μιᾶς καινούργιας ἔντονης ποιητικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἑνὸς μυαλοῦ ἐρευνητικοῦ, μιᾶς ματιᾶς ἄγρυπνης, μιᾶς ψυχῆς γεμάτης ἀγωνία. Μπορεῖ νὰ μὴ βρίσκει ὁ ἀναγνώστης τὴν πλήρωση σὲ ὅλα τὰ ποιήματα ποὺ περιλαμβάνονται στὸ βιβλίο — ποιήματα ποὺ ἀγκαλιάζουν πολλοὺς τομεῖς τῆς ἰδιαίτερης Κυπριακῆς πραγματικότητας, ἀλλὰ καὶ τῶν πολλῶν τεταραγμένων πτυχῶν τῆς πανανθρώπινης συνείδησης. Τὰ κενὰ ὅμως τῆς πλήρωσης συμπληρώνονται ἀπὸ τὸ πληθωρικὸ αἴσθημα, τὴν καυτὴ αἴσθηση τῶν πραγμάτων, τὴν τολμηρὴ εὐαισθησία στοὺς ἤχους καὶ στοὺς λεκτικοὺς συνδυασμούς. Κάποια ἐπίδραση ἀπὸ καθιερωμένους ποιητὲς ὅπως τὸν Ἐλύτη διακρίνεται ποῦ καὶ ποῦ. Ἄλλωστε τὸ κάποιο φόρτωμα τῆς ἔννοιας μὲ τὸν πυκνὸ λόγο, ποὺ τείνει ν' ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συνοπτικότητα, ἐμπεριέχει καὶ στοιχεῖα ἐγκεφαλισμοῦ. Αὐτὰ θὰ κατακτηθοῦν μὲ τὸν καιρό. Τώρα ὅμως προβάλλει μέσα ἀπὸ τὴν νέα αὐτὴ προσφορὰ μιὰ φωνὴ σίγουρη — ἴσως λίγο προκλητικὰ σίγουρη, ἀλλὰ ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτό, σίγουρη καὶ ἀξιοπρόσεχτη:

«Τώρα κουρνιάζουν τῆς Πόλης
(οἱ κάμπιες στὰ χαμομή-
(λια τοῦ ὕπνου.
Σὲ ἀγρύπνιας καλώδια σαλεύ-
(ουν τὰ κουρασμένα βλέφαρα.
Κι' οἱ νυσταγμένοι φρουροὶ κοι-
(τάζουν τὰ σκουριασμένα
(τους ξίφη.
Μὰ ἂν ὁ Πόνος πεθάνη ποιὰ εὐ-
(τυχία θὰ μπορέση νὰ μᾶς
(ζυγίση;»

(Ἀπὸ τὴν «Μικρὴ Δακρυρή»).

★

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ: Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Νίκου Παναγιώτου γύρω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θέμα τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀγαμέμνονα ἀπὸ τὴν σύζυγο του Κλυταιμνήστρα, καὶ τὴν ἐκδίκηση τοῦ ἀδίκου θανάτου του ἀπὸ τὴν τραγικὴ Ἠλέκτρα καὶ τὸν ἀδελφό της Ὀρέστη, δὲν εἶναι μόνο μιὰ ἀξιοπρόσεχτη ἔρευνα, καὶ μιὰ φιλολογικὴ ἐργασία ἀξιώσεων. Εἶναι ἐπίσης καὶ μιὰ διεισδυτικὴ ἀνάλυση τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ μύθου ὅπως ἀντικρυστήκανε ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀρχαίους τραγικούς: τὸν Αἰσχύλο στὶς «Χοηφόρους», τὸν Σοφοκλῆ στὴν «Ἠλέκτρα» καὶ τὸν Εὐριπίδη στὴν «Ἠλέκτρα» καὶ πάλιν — καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς Κυπρίους Δ. Κούρον καὶ Κ. Χρυσάνθη στὴν «Ἠλέκτρα» καὶ πάλιν.

Ἡ διαφορετικὴ προσέγγιση ἑνὸς ἑκάστου συγγραφέα στὴν ὑπόθεση καὶ στοὺς χαρακτῆρες τοῦ μύθου παραλληλίζεται μὲ πολλὴ σαφήνεια καὶ μὲ ἄφθονη τεκμηρίωση ἀπὸ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἡ συγκροτημένη δὲ ἀντικειμενικὴ τοποθέτηση τῶν ἀπόψεων καὶ τῶν κρίσεων γύρω ἀπὸ τὶς διάφορες ἑρμηνεῖες τῆς τραγωδίας καθιστοῦν τὴν ὅλη μελέτη μιὰ εὐπρόσδεκτη προσθήκη ὄχι μόνο στὴν σχολικὴ βιβλιοθήκη — ὅπου καὶ θὰ πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ εἰσαχθεῖ — ἀλλὰ καὶ στὴν ἰδιαίτερη συλλογὴ ἐκείνων ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν πορεία τοῦ ἀρχαίου μύθου μέσα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση καὶ πιὸ ἐντοπισμένα στὴν περίπτωση μέσα ἀπὸ μερικὲς ἐκλεκτὲς συνειδήσεις.

★

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΩΦΕΛΕΙΝ ΦΙΛΟΥΣ... : Γύρω ἀπὸ μ.ἀν ἀκόμη μορφὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας στρέφεται ἐπίσης κι' ἡ μελέτη τοῦ κ. Δημητρίου Π. Λεβέντη. Ὁ συγγραφέας ἐξετάζει μὲ ὑποστηριγμένα πάντα παραδείγματα πῶς ἐφαρμόζει ὁ Σοφοκλῆς στὰ διάφορα ἔργα του τὴν ἀρχὴ τῆς εὐεργεσίας στοὺς φίλους καὶ τῆς βλάβης στοὺς ἐχθρούς. Σὲ μιὰ ἐποχὴ βέβαια σὰν τὴ δική μας ριζωμένη βαθειὰ στὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τῆς Χριστιανικῆς ταχτικῆς τῆς εὐεργεσίας ἐχθρῶν καὶ φίλων, ἴσως νὰ μᾶς ξενίζει τὸ γεγονὸς ἑνὸς ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ ἑδραιωμένου σὲ τέτοιες γραμμές. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς διαφεύγει ἡ συνέπεια τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς σκέψης — μιὰ συνέπεια αὐστηρὴ κι' ἀκριβοδίκαιη στὴν συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου καὶ στὴν κατεύθυνση τῶν συλλογισμῶν του. Στὴ συνέπεια ἐξ ἄλλου αὐτὴ ὀφείλεται καὶ ἡ λαμπρὴ διαύγεια τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ποὺ καταύγασε τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ κ. Λεβέντης ἀναλύει εἰσαγωγικὰ τὴν μελέτη του μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια — πολὺ συνοπτικὰ καὶ χαρακτηριστικά:

«Σκοπὸς τοῦ μελετήματος αὐτοῦ εἶναι νὰ δείξη ἂν ἡ ἀρχὴ ἐφαρμόζεται καὶ στὸ Σοφοκλῆ. Ὅπου εἶναι ἀπαραίτητο, θὰ ἐξεταστῆ σὲ γενικὲς γραμμὲς καὶ τὸ ποιοὺς θεωρεῖ ὁ Σοφοκλῆς φίλους ἢ ἐχθρούς, θὰ προηγηθῆ τὸ ὠφελεῖν φίλους ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὶς παρεκκλίσεις του καὶ τὶς μεταβολὲς αἰσθημάτων φιλίας. Στὴ συνέχεια θὰ ἐξετασθῆ τὸ βλάπτειν ἐχθροὺς ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὶς παρεκκλίσεις του καὶ τὶς μεταβολὲς αἰσθημάτων ἔχθρας. Θὰ ἀκολουθήση ἡ ἐξέταση τοῦ ἂν ἡ ἀρχὴ ἐφαρμόζεται σταθερὰ ἢ ὄχι στὸ Σοφοκλῆ καὶ ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τῶν παρεκκλίσεων. Στὸ τέλος θὰ δειχτῆ σὲ ποιὲς πλάνες μπορεῖ νὰ ὁδηγήση ἡ ἀνυπαρξία λεπτομερειακῆς ἔρευνας τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων.

Ἡ μελέτη εἶναι ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν Γ' τόμο τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασῖνος».

★

Τ. ΒΕΡΙΤΗΣ, Ο ΟΔΗΓΗΤΙΚΟΣ: Ἀνάτυπο ἐπίσης ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἀκτῖνες», τοῦ Δεκέμβρη τοῦ περασμένου χρόνου εἶναι καὶ τὸ σύντομο μελέτημα τοῦ Ν. Ἀρβανίτη σχετικὰ μὲ τὸν γνωστὸ ποιητὴ Γ. Βερίτη ποὺ πέθανε πρὶν 20 χρόνια. Ὁ Βερίτης ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἐκείνους μὲ τὴν μοναδικὴ προσήλωση στὴν ἐξυπηρέτηση καὶ τὴν διάδοση τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν πιστεύω του μέσα ἀπὸ τὴν τέχνη του. Πίστευε στὸν Χριστιανισμὸ σὰν προσωπικὸ βίωμα, σὰν κοσμοσωτήρια διοθεωρία καὶ αὐτὸ τὸ «κρέντο» τὸ διοχέτευσε ὅπως μποροῦσε στὸν στίχο του. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει πὼς ὁ στίχος ὑστεροῦσε σὲ αὐτόνομη ποιότητα. Γιατὶ ἂν κάποτε ἡ τεχνικὴ δὲν εἶναι στὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδο ποὺ ἐξυπακούει τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἀντίθετα πολὺ συχνὰ ἡ ζεστὴ ἔφεση τοῦ ποιητῆ στὰ ὅμορφα ἠθικὰ ἰδανικὰ τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς βρίσκει τὸν ἀπαιτούμενο φορέα στοὺς ρυθμοὺς τῆς φτερωτῆς ἔμπνευσης.

Οἱ διάφορες φάσεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας τῆς ξεχωριστῆς φυσιογνωμίας τοῦ Βερίτη, τοῦ κατ' ἐξοχὴν «θεωρητικοῦ τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνίας», ἐξετάζονται μὲ πολλὴν κατανόηση ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῆς μελέτης. Ἀνάμεσα δὲ σὲ ἄλλα γράφει τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν ποιητή: «Ὁ Βερίτης σὰν λογοτέχνης καὶ σὰν ἄνθρωπος εἶναι ὁδηγητικός, μὲ ἀκατανίκητο πάθος στὴν ἀποστολή του στὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, ὅπως τὸν ἔβλεπε ἐκεῖνος».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ

"Ενα ἀπὸ τὰ πολλὰ «μότο» τῆς ἐποχῆς μας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι παντοῦ διάχυτη σὲ ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα της σύγχρονης κοινωνίας. Τὴν βλέπουμε νὰ καθρεφτίζεται μέσα στὸν ἀσθματικὸ ἀγώνα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, μέσα στὶς ἐπιδιώξεις του, μεσα στὶς μεθόδους καὶ μέσα στὶς ἐργασίες του. Κι' ἡ αἴγλη αὐτὴ ποὺ ὀνομάζουμε «ἐπιτυχία» ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς κεντρομόλες δυνάμεις τῆς πολιτείας μας. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐξ ἄλλου τρυφερὰ βήματα του μέσα στὸ σκληρό, ἀπαιτητικὸ περιβάλλον του ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ μεγάλο αἴτημα τῆς διαστημικῆς ζωῆς μας: τὸ αἴτημα τοῦ πλατειοῦ, ἀκατάπαυστου συναγωνισμοῦ. Κι' ὅλα στὸν δρόμο του τοῦ κεντρίζουν τὶς δυνάμεις, τοῦ ἀφυπνίζουν τὸν ἐγωϊσμό, τὸν ἐξωθοῦνε στὸν περαιτέρω ἀγῶνα. Μόνο ποὺ ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια τῆς ἁπλαστης ἀκόμα μαθητικῆς ἡλικίας τὰ ἐξωτερικὰ κεντρίσματα ποὺ προκαλοῦν τὸν, ἀτελείωτο ἄνθρωπο στὸ κυνηγητὸ τῆς διάκρισης, εἶναι κεντρίσματα ποὺ μποροῦν νὰ παραπλανήσουν ἀπὸ τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τῆς μαθητικῆς ἢ τῆς μετέπειτα διάκρισης - ἐπιτυχίας.

Ἡ ἐπιβράβευση παίρνει σχεδὸν πάντα τὴν μορφὴ μιᾶς ὑλικῆς, μιᾶς συγκεκριμένης ἀμοιβῆς — τὸ βραβεῖο εἶναι ἕνα βιβλίο, ἢ ἕνα χρηματικὸ ποσό. Πρᾶγμα πολὺ φυσικὸ ἐξ ἄλλου ἀφοῦ ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀποθέωσης τοῦ «συγκεκριμένου». Ὅμως αὐτὲς οἱ πρῶτες τρυφερὲς στιγμὲς τῆς ὑπεροχῆς, ἐπεκτείνονται μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν χαρακτῆρα σ' ὁλόκληρη τὴν ζωὴ τοῦ ἀτόμου. Καὶ τὸ βασικώτερο πρὸ πάντων ὑπόστρωμα ὑπάρχει σχεδὸν πάντα καὶ παντοῦ: Τὸ ὑπόστρωμα τοῦ συναγωνισμοῦ.

Οἱ ἀποστάσεις σμίκρυναν, κι' ἡ ἰδιαιτερότητα ἐξαφανίζεται. Τὰ μαζικὰ κριτήρια πρυτανεύουν τῆς ζωῆς, τῶν σκέψεων, τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὰ σπίτια στὰ ὁποῖα ζοῦμε, ὡς τὸν τρόπο ποὺ ντυνόμαστε, ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματική μας ἐπίδοση, ὡς τὴν οἰκογενειακή μας εὐτυχία, ὅλα ζυγίζονται μὲ τὸν κοσμο ποὺ μᾶς περιβάλλει. Τὰ μέτρα ὑπάρχουν ἕτοιμα, καὶ μαζικὰ στὴ γειτονιά, στὴν περιοχή, στὸν «κυκλο» μας, στὴν πολη μας. Καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ τὰ μέτρα ἀγωνίζεται καὶ τὸ ἄτομο νὰ ἐπιπλεύση, νὰ ἀνυψωθεῖ, νὰ διακριθεῖ. Κι' ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα εἶναι ἐξωτερικά, ἐξωτερικοὶ καὶ συγκεκριμένοι εἶναι κι' οἱ στόχοι. Καὶ ἡ ἐπιτυχία συνταυτίζεται πολὺ συχνὰ μὲ ἕνα ὑλικὸ «φτάσιμο». Τὸ μέγεθος τοῦ σπιτιοῦ, ἡ πολυτέλεια τῆς ἐπίπλωσής του, ἡ τιμὴ — καὶ τὰ ἄλογα φυσικὰ — τοῦ αὐτοκινήτου, τὸ ὕψος τοῦ μισθοῦ, αὐτὰ μετράνε κι' αὐτὰ εἶναι οἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπιτυχίας. Οἱ κοινωνιολόγοι φυσικὰ αὐτὰ τὰ κατατάσσουν στὰ συμπτώματα τῆς ἀστικῆς τάξης. Μιᾶς τάξης ποὺ πρόσφατα στὸν τόπο μας βλέπουμε ν' ἀναπτύσσεται μὲ πολὺ ταχὺ ρυθμό. Ὅμως τὸ φαινόμενο τοῦ κυνηγητοῦ τῆς ἐπιτυχίας δὲν παρατηρεῖται μόνο στὸν τόπο μας. Ἀποτελεῖ γενικὴ παρατήρηση καὶ πιὸ ἰδιαίτερα στὶς μεγάλες κοινωνίες μὲ τὶς πυκνὲς εὐκαιρίες καὶ τὴν μεγάλη ὑλιστικὴ ἄνοδο. Γιατὶ σ' αὐτὴν τὴν ἄνοδο καὶ πάλιν βασιλεύει σὲ γενικὲς γραμμὲς ὁ πανίσχυρος παράγων τοῦ συναγωνισμοῦ. Ἀπὸ τὶς ἐξορμήσεις στὸ διάστημα, τὰ μεγαλα συνδικατα καὶ τοὺς ἰδιαίτερους μπίζνεσμεν, ὡς τοὺς ἁπλοὺς ἀστούς, ποὺ ἀλλάζουν αὐτοκίνητο κάθε τρία χρόνια καὶ διατηροῦν δεύτερο σπίτι στὴ θάλασσα ἢ στὸ βουνό, παντοῦ συναντοῦμε τὴν ἴδια μονομανία γιὰ τὴν διάκριση τῆς ἐπιτυχίας. Βάζουμε δὲ πλάϊ σ' αὐτὰ καὶ τὸν τομέα τῆς τέχνης ὁ ὁποῖος προσεβλήθη ἀπὸ τὸ ἴδιο μικρόβιο τῆς ἐξωτερικῆς ἀναγνώρισης καὶ καταλήγουμε στὸ ὀδυνηρὸ συμπέρασμα. Λογοτέχνης «φτασμένος» θεωρεῖται ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πέντε, ἂς ποῦμε, ἐκδόσεις στὸ ἐνεργητικό του. Καὶ ζωγράφος ἐκεῖνος μὲ τὶς τρεῖς ἐκθέσεις, κ.ο.κ. Συμπέρασμα λοιπόν:

Ἡ ἐπιτυχία στὴν ζωὴ μας πῆρε ὄχι μόνο ἀπειλητικὲς διαστάσεις, ἀλλὰ καὶ πολὺ τραγικὰ παρερμηνευμένη σημασία. Δὲν θεωρεῖται σὰν φυσικὴ ἐξωτερικὴ ἀνταπόδοση μιᾶς μακρᾶς ἴσως κι' ἐπίμοχθης ἐσωτερικῆς διεργασίας ποὺ ὠθεῖ πρὸς τὰ ἄνω. Δὲν ἀποτελεῖ, ὅπως θἄπρεπε τὴν τυπικὴ ἐπισφράγιση μιᾶς ὁλοκλήρωσης σὲ ὁποιονδήποτε τομέα. Γίνεται ἡ ἴδια αὐτοσκοπός. Χάνει τὴν πνευματικότητα της καὶ καταλήγει ἕνα ἀντικείμενο ὅπως ὅλα τ' ἄλλα ἀντικείμενα στὴ ζωή μας. Συμβαίνει μ' ἄλλα λόγια τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅτι θἄπρεπε νὰ παρατηρεῖται σὲ μιὰ κοινωνία μὲ ὥριμη πνευματικὴ κληρονομιά. Ἐνῶ καὶ αὐτὰ τὰ ὑλικὰ πράγματα θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν μιὰ κρυφὴ πνευματικὴ ὄψη, τὰ πνευματικὰ ὑλοποιοῦνται. Ἔτσι τὸ ἀπόκτημα ἑνὸς σπιτιοῦ, μιᾶς περιουσίας ἢ μιᾶς θέσης, ὄχι μόνο δὲν ὑποδηλώνει ἢ δὲν διανοίγει προοπτικὲς γιὰ καταλληλότερα ὑλικὸ ὑπόβαθρο προκειμένου γιὰ μεγαλύτερα πνευματικὰ κατορθώματα, ἀλλὰ τουναντίον: κλείνει ἕνα κεφάλαιο στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μ' ἕνα τρόπο τελεσίδικο καὶ καταδικαστικό: ὁ σκοπὸς — ἡ ἄνεση χάριν τῆς ἄνεσης, τὸ χρῆμα ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ αἴγλη τῆς κοινωνικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς τοποθέτησης — ἔχει πιὰ ὁλοκληρωθεῖ.

Τὸ ἀποτέλεσμα βέβαια δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐννοηθῆ. Οἱ «πετυχημένοι» κατασταλάζουν. Λιμνάζουν ἱκανοποιημένοι. Ἀπολαμβάνουν τὸ ψεύτικο φῶς τῆς ἔπαρσης καὶ τῆς διάκρισης, καὶ... πεθαίνουν. Ἐσωτερικά, ἡ ἀναδίπλωση παύει. Οἱ στόχοι σταματοῦν τὴν πορεία τους σ' ἕνα σημεῖο σχετικὰ ἱκανοποιητικό, καὶ ἡ δομὴ τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτῆρα σφραγίζεται μὲ τὸ τελευταῖο δοκάρι τῆς ἐξωτερικῆς ἀναγνώρισης.

Αὐτὸ λοιπὸν μὲ πολὺ λίγα λόγια εἶναι τὸ σύγχρονο ὀξὺ πρόβλημα τῆς ἐπιτυχίας. Ἴσως κάποτε, ὅταν ἡ πνευματικότητα τοῦ ἀνθρώπου ξαναύρει τὴ σωστὴ κυρίαρχη θέση της, τὸ πρόβλημα νὰ ἐξουδετερωθῆ. Κι' ἴσως τότε νὰ γκρεμιστοῦν τὰ εἴδωλα τῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ πνεῦμα τὴν σωστὴ αἴγλη του — μιὰν αἴγλη ποὺ τώρα ὁ ἄνθρωπος δίνει ἀμέριστη στὸ συγκεκριμένο. Ὅμως τώρα...

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΕΡΗΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ μόνωση στὴ συνύπαρξη

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ «μοναξιὰ» στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο τείνει πιὰ νὰ γίνει κλισέ. Τὸ ἄγχος τοῦ παλεμου ποὺ πέρασε, ο τρόμος αὐτοῦ που ἐπικρέμεται, μὲ τὰ τερατώδη μαζικὰ μεσα καταστροφῆς, ἡ ἀνατροπὴ ἀρχῶν, ἀντιλήψεων καὶ ἀξιῶν, τὸ χάσμα που χωρίζει τὶς τωρινὲς γενιες ποὺ μαρτυροῦν τὴν μεγαλη ὀδυνηρὴ μετάβαση, ἀπο την παληὰ ἐποχὴ ποὺ παει νὰ δυσει στὴ νέα ἐποχὴ ποὺ διαγράφεται στον ὄχι τόσο μακρυνὸ ὁριζοντα ἐχει φοβίσει τον ἄνθρωπο. Τὸν ἐχει σπρώξει σὲ μιὰ ἀγωνία ἐνοοσκόπησης, σὲ μιὰ ἐξέταση της θεσης του σαν μοναδας ἀνάμεσα στὸ παράξενο, ἐλπιδοφορο, ἀλλοπρόσαλλο περιβάλλον ποὺ τὸν περιστοιχίζει. Αὐτὴ ἡ στροφὴ του ἀνθρωπου πρὸς τὸν ὑποκειμενικό του κόσμο ἔχει δημιουργήσει τὴν «μόνωση» γιὰ τὴν ὁποία τόσα λέγονται καὶ γράφονται. Καὶ στὴν ἔνταση αὐτῆς τῆς μόνωσης, δὲν πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ξεχνοῦμε τὸ πόσο συνέτειναν οἱ ὁμαδικὲς συνθῆκες διαβίωσης ποὺ ἰσοπεδώνουν τὴν μονάδα καὶ τὴν κάνουν ν' ἀντιδρᾶ μὲ μιὰ μυστικὴ ἐνδοστρέφεια. Ὁ βιομηχανισμὸς μὲ τὰ τεράστια πλάνα τῆς μητροπολιτικῆς διαβίωσης δὲν ἐπρόσθεσε καὶ πολὺ στὴν ἰδιαίτερη ἀξία τοῦ ἀτόμου. Μᾶλλον τὴν καθυπόταξε σὲ ὁμαδικὰ μέτρα ζωῆς, μὲ ἕνα γρήγορο ρυθμὸ καὶ μιὰ ὁμαδικὴ ὑποβολὴ ἑτοίμων ἀξιῶν καὶ ἀρχῶν: στὴ διάδοση αὐτῶν τῶν ἀξιῶν καὶ πεπιθήσεων συνέτειναν τὰ ὁλοένα βελτιωνόμενα μέσα τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Ἔτσι ἡ ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀτόμων ἔχει ἀποκτήσει μιὰν ἐξωτερικὴν ὁμοιογένεια ἡ ὁποία ἐπροκάλεσε τὴν ἐσωστρέφεια σὰν φυγὴ ἀπὸ τὸν θεόρατο κύλιντρο τῆς ἐξομοίωσης.

Ἡ φυγὴ ὅμως αὐτὴ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἐσωτερικό του κόσμο δὲν εἶχε τὰ γνωρίσματα τῆς δημιουργικῆς μοναξιᾶς. Ἀκοῦμε συχνὰ νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν ἐρημιὰ τοῦ ποιητῆ, τοῦ ζωγράφου, τοῦ μουσικοῦ, τοῦ καλλιτέχνη. Μοναξιὰ ποὺ διαιρεῖ σὲ σφαῖρα κι' ἀντι - σφαῖρα τὸν χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ φορέας τῆς καλλιτεχνικῆς ἔμπνευσης. Ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ σφαῖρα τοῦ ὑποκειμενικοῦ μυστικοῦ του κόσμου μὲ ὅλους τοὺς λεπτοὺς κραδασμοὺς τῆς μυστικῆς ἐπικοινωνίας του μὲ πλάνα ἀπρόσιτα κι' ἀκατανόητα γιὰ τοὺς πολλούς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀντι - σφαῖρα τῆς χοντρῆς πραγματικότητας στὴν ὁποία κινοῦνται οἱ πολλοὶ αὐτοί. Ἡ σύγκρουση αὐτὴ ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς σφαῖρες προωθεῖ σὰν συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα καὶ τὸ τρίτο πεδίο: τὸ πεδίο τῆς καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς. Ὅμως ἡ μοναξία τῶν πολλῶν ἀνθρώπων μέσα στὸ τεράστιο ἱστορικὸ γκρεμπλὰν ποὺ θὰ δοῦμε ἐδημιούργησε, ἀντὶ τῆς καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς — ρευστὸ κῦμα ἀσταμάτητο στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου — ἕνα ἄλλο συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα: τὴν ἀνάγκη τοῦ διαλόγου, ποὺ μόλις τώρα ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται στὶς διανθρώπινες σχέσεις.

Ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῶν τελευταίων δυὸ - τριῶν ἀγώνων ἦταν μιὰ προεργασία γιὰ τὸ κορύφωμα τῆς μοναξιᾶς καὶ τὴν ἀναζήτηση διεξόδου ἀπ' αὐτὸ τὸ κορύφωμα στὴν ἐποχή μας.

Τὰ πρῶτα ἔντονα σκιρτήματα τῆς ἐθνικῆς ὀντοποίησης παρατηρηθῆκαν φυσικὰ τὸν 18ον καὶ τὸν 19ον αἰῶνα: Γαλλικὴ, Ἀμερικανική, Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ τεράστιοι ἀνασχηματισμοὶ στὸν χάρτη τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν. Καὶ σ' αὐτὲς τὶς δεκαετίες ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ διαφωτίζεται πιὸ πολὺ γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος κι' ἄρχισε νὰ ἐπενδύει αὐτὴ τὴν διαφώτιση μὲ τὸν πειστικώτερο πιὰ τρόπο στὰ διάφορα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ κινήματα ποὺ ἀφήσανε ὁλοζώντανη τὴν παρουσία τους στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας καὶ στὰ μουσεῖα τῆς τέχνης: ρωμαντισμός, ἐμπρεσσιονισμός, ψυχολογία τοῦ βάθους. Ἡ ἐξέλιξη ὅμως τοῦ μηχανιστικοῦ πολιτισμοῦ στὸν αἰῶνα μας ἐπραγματοποίησε ἕνα ἀνατρεπτικὸ ἅλμα: ἡ «μονάδα» ἡ ὁποία εἶχε αἰσθητοποιήσει τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν τοποθέτησή της μέσα στὸ φῶς τῆς παγκόσμιας ἀνθρώπινης ἀφύπνισης δημοκρατικὰ ἰδεῶδη, ἀξία τῆς ψυχῆς καὶ διερεύνηση τοῦ μηχανισμοῦ της (Φρόϋντ, Ἄντλερ, Γιάνγκ), κατοχύρωση τῶν γυναικείων δικαιωμάτων, ὅλον αὐτὸν τὸν νέο πλοῦτο ποὺ ἐνίσχυε καὶ ἀτομικοποιοῦσε τὴν ἀνθρώπινη ὀντότητα, ἦρθε νὰ διασαλεύσει ἡ βιομηχανοποίηση τοῦ ἀνθηροῦ, τοῦ ἡλικιοῦ αἰῶνα μας. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος κέρδισε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς δημοκρατίας, ἄσχετα ἂν ἀκόμα ἐμπρακτα δὲν ἐφαρμόζεται παντοῦ. Κατάκτησε πολλὰ μυστικὰ τῆς φύσης, ὑπέταξε τὸ περιβάλλον του καὶ δημιούργησε ἕνα ἐπίβουλο δυναμικὸ ὑπηρέτη - ἐχθρό: τὴν μηχανή. Αὐτὸς δὲ ὁ ἐπίβουλος ἐχθρὸς μὲ τὶς σαρωτικὲς ἐξυπηρετήσεις ποὺ ἐπρόσφερε στὴν ἀνθρωπότητα μετέβαλε ἄρδην μονάδες καὶ σύνολα. Μετέτρεψε τὴν ἰδιαίτερη ὑπόσταση σὲ κρίκο κοινωνικῆς ἁλυσίδας. Κι' οἱ αὐτοτελεῖς νησίδες τοῦ διανοητικοῦ ἐκλεπτισμοῦ τοῦ 19ου αἰῶνα μετεβλήθησαν σὲ ὄμοια ἐξαρτήματα τοῦ μηχανοποιημένου περιβάλλοντος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ στράφηκε πρὸς τὸν «ἀτομικισμὸ», πρὸς τὸ μονόλογο τοῦ ἰσοπεδωμένου ἐγώ του, βρῆκε τὴ λύση καὶ τὴν διέξοδο ἀπὸ τὴν ἐρημιάν του μέσα ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἀκριβῶς δαιδάλους ποὺ τοῦ πνίξαν τὴν ἰδιότητα: Ἡ ὁμοιοπάθεια, τὸ κοινὸ αἴσθημα τοῦ φόβου, τῆς ἀνασφάλειας μπροστὰ στὴν τεχνικὴ τελειοποίηση τῶν μαζικῶν μέσων καταστροφῆς, ἡ μείωση τῆς προσωπικότητάς του ἀπὸ τὴν τελειοποιούμενη ἠλεκτρικὴ συσκευή, ἡ χρησιμοποίηση του σὰν ὑποτελοῦς μέλους στὰ μεγάλα πολιτικὰ στρατόπεδα, τὸν προκάλεσαν σὲ μίαν ἀντίδραση ποὺ ἔχει ἀπώτερο στόχο τὸ ξαναχτίσιμο τῶν δεσμῶν του πάνω σὲ μιὰ διανθρώπινη ἰσότιμη βάση. Κι' ἔτσι ὁ μονόλογος τοῦ τυρανισμένου πολίτη τοῦ κόσμου πάει ἀργὰ μὰ σίγουρα νὰ μεταστραπεῖ σὲ διάλογο.

Ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ κινήματα πρὸς τὴν κατεύθυνση πρέπει ν' ἀναφέρουμε ἀσφαλῶς τὴν προσπάθεια τῆς προσέγγισης τῶν δυὸ μεγάλων πολιτικῶν συνασπισμῶν, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, τὴν ἔντονη κίνηση γιὰ μιὰ παγκόσμια ἐκκλησία, τὴν μεγάλη καὶ πυκνὴ πολιτιστικὴ ἀνταλαγὴ πολλῶν χωρῶν καὶ διαφορετικῶν ἀκόμη κοινωνικῶν ἰδεολογιῶν καὶ ἀντιλήψεων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ὕπαρξη τῆς ὁμαδικῆς συνείδησης ἡ ὁποία κατατάσσει πολλοὺς ἀνθρώπους σὲ διάφορα καλλιτεχνικά, πνευματικὰ καὶ ἄλλα ὁμαδικὰ συγκροτήματα ἀπ' ὅπου προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες του μέσα ἀπὸ ἐνωμένη δυναμικότητα. Ἀκόμα κι' ἡ παρουσία ὁμαδικῶν φαινομένων ὑστερίας μπροστὰ στὴν μετάβαση τῶν ἀξιῶν, φαινομένων ὅπως εἶναι οἱ «χίππυς» καὶ ἡ «γενεὰ τῶν ἀνθέων», ἐπιμαρτυρεῖ τὴν δίψα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐκφράσει τὶς ἀπόψεις του πιά, μέσα σὲ πλαίσιο ὁμαδικό, κι' ὄχι ἀτομι-

κο. Όχι σαν ὑπαρξη ἀλλα σαν τμῆμα μιᾶς ὁμαδικῆς συνύπαρξης.

Ὑπάρχουν ἀκόμα ἀσφαλῶς ἀνεμοστρόβιλοι καὶ σιμοὺν μέσα στὴν ἔρημο ποὺ λέγεται ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος. Σιμούν αἰματηρῶν συμπλοκῶν γιὰ πολιτικὰ κι' οἰκονομικὰ συμφέροντα. Θύελλες καὶ λαίλαπες ὅπως αὐτὴν τοῦ Βιετνάμ, ὅπως ἐκείνην τῆς Μπιάφρα, ὅπως αὐτὴν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Ὅμως στὴν δύνη αὐτῶν τῶν τραγικῶν στιγμῶν ἔρχεται πάντα ἡ ἀπόδειξη τῆς διαφυγῆς: ὁ διάλογος γιὰ τὸ Βιετναμικὸ στὸ Παρίσι. Τὸ παγκόσμιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀπάλυνση τοῦ φριχτοῦ στίγματος τῆς Μπιάφρα. Οἱ ὑποοργανισμοὶ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν μὲ τὴν προσφερόμενη βοήθεια καὶ συμπαράσταση ποὺς ὅλα τὰ πλάτη... Ὁ πέπλος ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα πάει πιὰ νὰ ξεσκιστῆ. Ἡ ἱστορία ποὺ ἔτσι τὸ ὥρισε θὰ μᾶς ἀποκαλύψει καὶ τὸ ἑπόμενο βῆμα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὸν κόσμο τῆς τέχνης

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εὐθῦνες τοῦ πολίτη καὶ τοῦ καλλιτέχνη

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τεράστιο ἀσφαλῶς τὸ θέμα τῆς πολιτιστικῆς ἀποστολῆς. Δὲν ἀρχίζουμε μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ δήλωση γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε τὴν σύντομη περιεχτική, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀνάγκην ἐλλειπὴ προσέγγιση μας στὸ ὅλο θέμα, ἀλλὰ γιατὶ τὸ θέμα εἶναι πραγματικὰ μιὰ ὑπόθεση πολύπλευρη καὶ τεράστια, ποὺ διαρκῶς ἐξελίσσεται κι' ἀναδιπλώνεται ἀνάλογα μὲ τοὺς τόπους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους, κι' ἀνάλογα μὲ τὶς ἱστορικὲς καὶ κοινωνικὲς διακυμάνσεις ποὺ ἐπηρεάζουν τοὺς διάφορους αὐτοὺς παράγοντες. Καὶ στὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη ἑνὸς τόπου οἱ διακυμάνσεις αὐτὲς ἐπηρεάζουν ἄμεσα τὰ τρία πρῶτα ἀγωνιστικὰ σκέλη στὴν πορεία τῆς πολιτιστικῆς στάθμης: τὸ κράτος, τὸ κοινὸ καὶ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Κι' οἱ τρεῖς αὐτοὶ παράγοντες εἶναι στενὰ, ἄμεσα ἀλληλένδετοι καὶ ἀλληλοεξαρτώμενοι, προκειμένου νὰ δημιουργηθεῖ ἡ παράδοση ποὺ θὰ ἀνεβάσει τὸν πολιτισμὸ ἑνὸς λαοῦ.

Στὴν Κύπρο, χώρα μὲ τόσο ὀλιγόχρονη πολιτικὴ ἀνεξαρτησία οἱ τρεῖς αὐτοὶ παράγοντες διέρχονται μιὰ κρίσιμη μεταβατικὴ φάση συνειδητοποίησης εὐθυνῶν καὶ καθηκόντων. Συχνὰ ἀκούεται τὸ παράπονο ἀπὸ τοὺς καφτὰ ἐνδιαφερόμενους, ἀπὸ τοὺς ἀναμασοῦντες κι' ἀπὸ τοὺς πνευματώδεις «κατατοπισμένους», γιὰ τὴν ἔλλειψη στοργῆς, ἐνθάρρυνσης καὶ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ μέρους τοῦ κράτους, γιὰ τὰ πράγματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Κι' αὐτὰ τὰ παράπονα πότε ἔχουν γιὰ κύριο θέμα τὴν μουσική, πότε τὴ θεατρική, καὶ πότε τὴν λογοτεχνικὴ κίνηση τοῦ τόπου. Πολλὲς φορὲς δὲ μάλιστα τὰ παράπονα αὐτὰ παίρνουν καὶ τὴν μορφὴ ἀνοιχτοῦ ἢ κεκαλυμμένου κατηγορητηρίου. Δὲν εἶναι τῆς θέσεως ἢ τῆς ἁρμοδιότητός μας νὰ μποῦμε στὶς λεπτομέρειες, κι' οὔτε βέβαια νὰ ζυγίσουμε τὴν βαρύτητα καὶ τὴν ὀρθότητα αὐτῶν τῶν παραπόνων. Γιατὶ τότε θὰ πελαγώναμε σ' ἕνα ὠκεανὸ παρασκηνίων, προσωπικῶν ἀδυναμιῶν, τεχνικῶν δυσκολιῶν ἢ καὶ ἁπλούστερα ἴσως, προφάσεων ἐν ἁμαρτίαις. Ὅμως ἐπιθυμώντας, ὅπως τονίσαμε εἰσαγωγικὰ νὰ δοῦμε τὴν κάποια κρυφὴ δομὴ ποὺ διέπει τὶς σχέσεις ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς παράγοντες τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς, ὅσο πιὸ ἐμπεριστατωμένα μποροῦμε, προχωροῦμε στὰ ἄλλα δυὸ μέλη τοῦ τριγώνου. Τὸ πλατὺ κοινὸ τῆς Κύπρου, τὸ στρῶμα ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναμένεται νὰ δημιουργηθεῖ τὸ κοινὸ ποὺ θὰ ἐπιζητήσει καὶ θὰ ἀναγνωρίσει τὰ τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος, εἶναι ἕνα κοινὸ ποὺ τώρα διέρχεται τὴν κρίσιμη φάση τῆς μεγάλης κοινωνικῆς ἀνακατάταξης του. Ἡ μεταπολεμικὴ εὐμάρεια συνδυασμένη μὲ τὰ λίγα χρόνια τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ ὁποία ἀνεξαρτήτως τῶν πολιτικῶν ἐκκρεμοτήτων καὶ ἀναστατώσεων, ἐχάρισε στὸν Κυπριακὸ λαὸ μιὰν περίοδο ἱκανοποιητικώτατης οἰκονομικῆς εὐεξίας, ἔχει σχηματίσει μιὰ μεγάλη κοινωνικὴ τάξη, ἢ μᾶλλον ἔχει ἐπεκτείνει τὰ ὅρια της σὲ πολὺ μεγαλύτερες διαστάσεις, ἀπ' ὅτι ἦταν προηγουμένως: τὴν μεσαία τάξη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ὑπάλληλο, τὸν ἐμπορευόμενο, τὸν ἐκπαιδευτικό, τὸν ἐπιστήμονα. Μιὰ μεγάλη δηλαδὴ ποικίλη ὁμάδα ἀνθρώπων, βρέθηκαν σχετικὰ ἀπότομα μέσα σὲ μιὰ ὑλικὴ ἄνεση ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν καλύτερων οἰκονομικῶν συνθηκῶν στὸν τόπο.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν μεγάλη, σχετικὰ καινούργια μεσαία τάξη λοιπὸν πρέπει νὰ σχηματισθεῖ τὸ ἀπαιτητικὸ κοινὸ στὸ ὁποῖο ἤδη σταθήκαμε. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν τάξη λείπει ἡ παράδοση. Τὸ βιβλίο, ἡ μουσική, τὸ θέατρο, δὲν ἦταν βιώματα παιδικὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς τάξης. Δὲν ρίζωσαν μέσα τους σὰν ἀρχὲς κι' ἀξιώματα πάνω στὰ ὁποῖα νὰ στηριχθοῦν τὰ κριτήρια τῆς ὥριμης ὑπεύθυνης κοινωνικῆς ζωῆς. Καὶ στὶς πιὸ ἀραιὲς περιπτώσεις ποὺ ὑπῆρχαν αὐτὲς οἱ ἀρχὲς ἐμπεδωμένες παιδιόθεν, οἱ συγκλονιστικὲς ἱστορικὲς - πολιτικὲς περιπέτειες τοῦ τόπου, δὲν ἦταν καὶ πολὺ εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν. Στὴ μείζονα ὅμως μερίδα τῆς ἀνέτοιμης μέσης τάξης, ἡ ἀναζήτηση τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης ἀντισταθμίστηκε μὲ τὸν πιὸ φυσικό, τὸν πιὸ προσιτὸν τρόπον: κατέφυγε ἡ τάξη αὐτὴ στὶς ὑλικὲς ἀνέσεις. Ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ αὐτοκίνητο, μὲ τὸ ταξίδι, μὲ τὴν τηλεόραση, μὲ τὰ «τσάγια», μὲ τὶς κοινωνικὲς συγκεντρώσεις, μὲ τὶς βραδυνὲς διασκεδάσεις. Κι' ἔτσι τὸ καλὸ θεατρικὸ ἔργο, παραμένει ἀπραγματοποιητη οὐτοπία, τὸ καλὸ βιβλίο μένει κλειστὸ στὶς προθήκες τῶν βιβλιοπωλείων, καὶ ἡ καλὴ μουσικὴ ἀκούεται μόνο ἀπὸ τοὺς λίγους σὲ εἰδικὲς συγκεντρώσεις ἢ στὴ μόνωση.

Κι' ἐρχόμαστε στοὺς καλλιτέχνες καὶ στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου. Κι' ἐδῶ στοιχεῖο ἔντονο ἡ ἔλλειψη παράδοσης. Ἡ ἀπασχόληση μὲ τὶς «καλὲς τέχνες», ἢ ἡ ἐτικέττα τοῦ «πνευματικοῦ» ἀνθρώπου, πολλὲς φορὲς δὲν κρύβει παρὰ κούφιες προσωπικότητες ποὺ στὴν προβολὴ τῆς τέχνης δὲν γυρεύουν παρὰ τὴν λάμψη τοῦ προσκηνίου ποὺ θὰ κολακεύση τὸ φτωχό τους ἐγὼ καὶ στὴν ἐκδούλευση τοῦ πνεύματος δὲν ἐπιζητοῦν καμμιὰ ἐσωτερικὴ πλήρωση, παρὰ μόνο γυρεύουν πῶς νὰ ἱκανοποιήσουν τὶς κοινωνικὲς ἢ ἄλλες φιλοδοξίες τους. Καὶ στὴν στεῖρα αὐτὴ πεδιάδα τῶν πρώτων λειτουργῶν τοῦ πολιτισμοῦ, βλέπουμε σὰν φυσικὸ ἀποτέλεσμα ἕνα ἀδιάκοπο ἀλληλοφάγωμα. Μιὰ διαίρεση, ἕνα κλικοδισμὸ καὶ μιὰ ἄκαιρη κι' ἀχαρακτήριστη, πολλὲς φορές, ἀντιζηλία ποὺ δὲν καταλήγει παρὰ σὲ παραφουσκωμένα ἐγὼ ποὺ κοιτάζουν μὲ ποιὸ προσωπεῖο νὰ ἐξυπηρετήσουν καλύτερα τὰ ἰδιωτικά τους συμφέροντα. Βέβαια στὴν στεῖρα αὐτὴ πεδιάδα ὑπάρχουν κι' οἱ μοναχικὲς τάσεις, τὰ ἄτομα ποὺ ἐργάζονται — σιωπηλὰ τὶς περισσότερες φορὲς — γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ πνεύματος καὶ γιὰ τὴν ἀνύψωση τῆς τέχνης.

Καὶ τὰ τέτοια ἄτομα ὑπάρχουν παντοῦ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς τέχνης, χωρὶς νὰ παρίστανται ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε ὀνόματα. Γιατὶ καὶ μόνο τὸ γεγονὸς ὅτι γίνεται ἐπανειλημμένα τόσος λόγος γιὰ μιὰ ἀναδίφηση τέχνης καὶ πνεύματος στὸν τόπο, εἶναι μαρτυρία γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν «παθιασμένων» αὐτῶν ἀνθρώπων - μονάδων ποὺ ἀγαποῦν καὶ δουλεύουν τὸ πνεῦμα. Τὸ εὐτύχημα βέβαια θὰ ἦταν ἂν αὐτοὶ οἱ «παθιασμένοι», οἱ «ἀληθινοί», βρισκόντουσαν συστηματικὰ τοποθετημένοι στὰ πόστα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπὸ φύσεως πιὰ καὶ θέσεως, θὰ μποροῦσαν νὰ ἀναζωπυρήσουν καὶ πνεῦμα καὶ τέχνη. Ὅπως ὅμως ἔχουν οἱ μεγάλες ὁμάδες τῶν καλλιτεχνῶν μας δὲν ὑπηρετοῦν — ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ μεγάλο κοινὸ — παρὰ ὅπου τοὺς καλεῖ τὸ οἰκονομικὸ συμφέρον, ἡ προσωπική, προσκαιρη, αἴγλη. Κι' οἱ δυὸ αὐτοὶ παράγοντες, κοινὸ καὶ λειτουργοί, βρίσκουν τὸ ἀνάλογο καθρέφτισμά τους καὶ στὸ κράτος. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ἐξετάσουμε τώρα τὴν κότα καὶ τὸ αὐγό. Ἀλλὰ σ' ἕνα δημοκρατικὸ καθεστώς, ἂν τὸ κοινὸ δὲν ζητοῦσε «ἄρτον» μόνο, ἀλλὰ καὶ «θεάματα» — ποιότητος — αὐτὸ θὰ ἦταν ἕνα βῆμα. Κι' ἂν οἱ καλλιτέχνες κι' οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ξεφεύγουνε ἀπὸ τὸν φτηνὸ καὶ στενὸ ἐπαγγελματισμὸ καὶ βλέπανε τὴν τέχνη καὶ τὸ πνεῦμα σὰν ἱερὴ ἀποστολή, ἂν μὲ λίγα λόγια, ἀνακατεύανε λίγο ἰδεαλισμὸ μέσα στὸν πικρό, στεγνὸ πραγματισμό τους, τότε θὰ ἐδημιουργεῖτο ἡ ὁμαδικὴ πρόκληση τῆς ἑνότητος τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ κράτος — ὅπως γίνεται μὲ τὸ «Ἐπιμελητήριον Καλῶν Τεχνῶν» (ΕΚΑΤΕ), καὶ τὸ κράτος θὰ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει καὶ νὰ προωθήσει ἕνα ἐπίπεδο δημιουργίας προερχόμενο ἀπὸ ἰδιῶτες - πολίτες. Κι' ἂν τέλος τὸ κράτος ἔβλεπε πιὸ μακρυὰ ἀπὸ τοὺς ὑδατοφράχτες, τοὺς δρόμους, τὰ λιμάνια καὶ τὰ ἀγάλματα ,θὰ ἔβλεπε ἕνα λαὸ ποὺ πάει νὰ κερδίσει τὸν πλοῦτον, χάνοντας τὴν ψυχή του. Καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς ὁ λαὸς δὲν ἔδωσε σύγχρονες ἀποδείξεις γιὰ τὴν μεγάλη δίψα του γιὰ τέχνη καὶ πνεῦμα, θὰ τοῦ ἐδημιουργοῦσε τὶς πρέπουσες συνθῆκες, σὰν στοργικός, ἀνώτερος πατέρας καὶ καθοδηγητής, ἢ ἔστω σὰν ἄρχων ποὺ ξέρει νὰ ἐπιβάλλει καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ χρήσιμο ὅπου χρειάζεται, ἔστω κι' ἂν ἔχει ἀπαιτηθεῖ ἢ ὄχι. Ὅπως ὅμως ἔχουν τὰ πράγματα στὸν ὁρίζοντα τῆς Κυπριακῆς τέχνης, κράτος, πολίτες καὶ καλλιτέχνες βρίσκονται σ' ἕνα φαῦλο δίχτυ ἐπιφανειακότητος ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὅλοι ἀγωνίζονται νὰ βγοῦν ἐνσυνείδητα ἢ ἀσυνείδητα, καρτερώντας, ὅπως εἶναι φυσικὸ σὲ καταστάσεις ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἐνσυνείδητου κεντροβαροῦς προσανατολισμοῦ καὶ κατεύθυνσης, καρτερώντας τὶς ψυχωμένες προσπάθειες τῶν λιγοστῶν, καὶ τὸ κύλημα, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τῆς ἐπικαιρότητος

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Μιὰ παράδοση ποὺ πρέπει νὰ κρύβει τὴν ἀλήθεια.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κάθε χρόνο, ὅταν ὁ ἥλιος γίνεται λαμπρότερος. "Οταν τὸ χαμόγελο τῆς ἡμέρας μεγαλώνει, ὅταν ὁ ὁρίζοντας μακραίνει καὶ τὰ χρώματα ζωηρεύουν, οἱ Χριστιανοὶ γιορτάζουν τὸ μεγάλο, τὸ τρανώτερο γεγονὸς τῆς θρησκείας τους: τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. "Απειρα δὲ γράφονται καὶ λέγονται κάθε χρόνο τὴν ἴδια ἐποχὴ γιὰ τὸ κοσμοϊστορικὸ αὐτὸ πνευματικὸ γεγονός.

Ὑπάρχει ὅμως μιὰ πλευρὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γεγονότος ποὺ ἐπαναλαμβάνεται ἀπαραίτητα κάθε φορὰ ποὺ οἱ Χριστιανοὶ γιορτάζουν τὸ μεγάλο σταθμὸ στὸ δόγμα τους. Οἱ ἐξωτερικὲς ἑτοιμασίες γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Πάσχα. "Ισως βέβαια τὸ ἴδιο φαινόμενο νὰ μὴν παρατηρεῖται στὴν ἴδια ἔνταση σὲ ὅλους τοὺς λαούς. Μιὰ μορφὴ ὅμως ἑτοιμασίας, ἀνάλογα ἴσως μὲ τὴν ψυχοσύνθεση καὶ τὴν παράδοση κάθε λαοῦ παρατηρεῖται παντοῦ, προκειμένου γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γεγονότος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Στὸ δικό μας λαό, ἰδιαίτερη πάντα εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ὀργάνωση καὶ ἑτοιμασία προκειμένου γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Πάσχα.

"Ισως γιατὶ μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς προγονικῆς ἱστορίας ξεκινᾶ ἡ τελετουργικὴ ὑποδοχὴ τῆς ἀνάστασης τῆς φύσης καὶ τοῦ βαθειοῦ συμβολισμοῦ της, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐξωτερίκευαν μέσῳ τῶν ἀνθρωπόμορφων θεῶν τους. "Ισως πάλιν γιατὶ ζοῦμε σ' ἕνα γεωγραφικὸ κλίμα ποὺ δίνει τὴν ἀνανέωση τῆς φύσης σ' ὅλο τὸν ἀποθεωτικό της ὀργασμό. "Οπως ὅμως καὶ νἄχουν τὰ πράγματα ἡ πραγματικότητα εἶναι πῶς ὅταν πρόκειται νὰ ὑποδεχτοῦμε τὸ μεγάλο Πάσχα, ὅλα γύρω μας ὑπόκεινται στὴν σφοδρὴ ὁρμὴ τῆς ἀνακαίνισης. Ἀπὸ τὸ σπίτι, ὡς τὴν γκαρνταρόμπα μας, ὡς τὸ μενοῦ μας. Τὰ πάντα δέχονται τὴν αὔρα τῆς ἀνανέωσης. Φεύγουν σκόνες, λάμπουν τὰ πράγματα. "Ολα ἐκεῖνα τὰ ἐξωτερικὰ πλαίσια ποὺ περιβάλλουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν χειροπιαστή τους αἴγλη ἀποβάλλουν τὴ θαμπάδα τῆς συνήθειας, ἀνανέουν τὸν χαρακτήρα τοῦ «δεδομένου», γιὰ νὰ ὑποβληθοῦν, στὴ μεγάλη «τόνωση». Γιατὶ πραγματικὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο πραγματοποιεῖται αὐτὴ τὴν ἐποχὴ εἶναι μιὰ τόνωση τοῦ περιβάλλοντος. Ἐνῶ κυλᾶ ὁ χρόνος, οἱ ἐποχές, οἱ μῆνες κι' οἱ ὧρες, μὲ τὴν φθοροποιὸ δράση τους, ὁ ἐρχομὸς τῆς «ἑορτῆς τῶν ἑορτῶν» καὶ τῆς «πανηγύρεως τῶν πανηγύρεων» κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ σταθεῖ ἔξαφνα στὴν πορεία του, καὶ ν' ἀναρωτηθῆ, περιτριγυρισμένος ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ τὰ εἴδωλά τους, «Δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ ἀλλαγή;» Καὶ τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ἑξορμᾶ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ μὲ τὸν πιὸ ὁλοκληρωτικό, τὸν πιὸ σαρωτικὸ τρόπο. "Ισως ἡ ἀνανέωση τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς νὰ συγκινῇ περισσότερο τὰ παιδιὰ — δὲν ἀφήνει ὅμως ἀσυγκίνητους καὶ τοὺς μεγάλους. "Ισως τὸ καθάρισμα τοῦ σπιτιοῦ νὰ μὴν ἐπηρεάζει τόσο τοὺς ἄντρες ὅσο τὶς νοικοκυρές, ὅμως δὲν ἀφήνει καὶ τοὺς πρώτους ἀσυγκίνητους. Τέλος οἱ ὀρεχτικὲς μυρουδιὲς ποὺ κατακλύζουν σπίτια, κέντρα καὶ ζαχαροπλαστεῖα δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἀπευθύνονται, στὴν γαστριμαργία μικρὴ ἢ μεγάλη, ἔκδηλη ἢ κρυφή, μικρῶν καὶ μεγάλων.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι τὸ Πάσχα γίνεται ὑποδεκτὸ στὸν τόπο μας μὲ μιὰ ὁρισμένη τελετουργικὴ διαδικασία ποὺ τονίζει τὶς ἐξωτερικὲς ὄψεις τῶν ἀνθρωπίνων. "Ομως ὅσο κι' ἂν δὲν τὸ φιλοσοφήσουμε τὸ ζήτημα, τὸ συμπέρασμα ποὺ προβάλλει ἀπὸ τὴν ὀργανωμένη, καθιερωμένη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναζωπυρώσῃ τὰ χρώματα τοῦ περιβάλλοντος του, εἶναι ἀλάθευτο: Ἐνσυνείδητα ἢ ὑποσυνείδητα ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται ἕνα σταθμὸ ἀναλογισμοῦ καὶ ξαναζεκινήματος. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ τοῦ σταθμοῦ νὰ συμπίπτῃ καὶ μὲ τὸν μεγάλο θρησκευτικὸ σταθμὸ τῆς Ἀνάστασης καὶ μὲ τὴν ἀνοιξιάτικη ἀναζωογόνηση τῆς φύσης.

"Ομως ἂν αὐτὴ ἡ ταύτιση γίνει ἐνσυνείδητα τόσο τὸ καλύτερο. Κι' ἀκόμη καλύτερο ἂν ἡ ταύτιση αὐτὴ ξεφύγει ἀπὸ τὰ καθαρὰ ἐξωτερικὰ πλαίσια καὶ μπεῖ σ' ἕνα ὑγιὲς πνευματικὸ βάθρο. Τότε ἡ ἀνανέωση τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος δὲ θὰ ἔχει τὸν πρῶτο λόγο, ἀλλὰ ἡ ἀνανέωση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου, τῶν πνευματικῶν του ἐφοδίων, τοῦ ψυχικοῦ του ὁρίζοντα, τῶν στόχων καὶ τῶν ἀναζητήσεών του, τῶν βαθύτερων ἐσώψυχων ἀναγκῶν του. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τῆς μεγάλης ἀνάγκης του γιὰ προσήλωση σὲ κάτι μεγαλύτερο, ὑψηλότερο ἀπὸ τὸν μικρὸ καθημερινὸ ἑαυτό του. Μήπως ἄλλωστε ὅλες οἱ μεγάλες γιορτὲς αὐτὸ δὲν προσπαθοῦν νὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπο νὰ κάνῃ; Νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν συνηθισμένη συμβατικότητα καὶ νὰ δῇ τὰ πράγματα ἀπὸ μιὰ νέα θέση ἀπὸ μιὰ τοποθέτηση ἀνανεωμένης ὄψης; Καὶ ἀφοῦ οἱ δικοί μας ἄνθρωποι αὐτὴν εἰδικὰ τὴ γιορτὴ, τὴν τοποθετοῦν πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες, τότε κι' ἡ ὅλη τους προσπάθεια πρέπει νἄχει τὸ μεγαλύτερο ἀνάστημα γιὰ νἄχει καὶ τὸ ἀνάλογο ἀποτέλεσμα.

"Ετσι γι' ἄλλη μιὰ φορὰ φέτος ἐνῶ τὸ λιβάνι καὶ τὸ κερὶ κι' ἡ βυζαντινὴ μελωδία προσπαθεῖ ν' ἀντισταθμίση μὲ ψυνικὸ μπόλιασμα τὶς κουλοῦρες, τὰ γιορτινὰ ροῦχα, τὶς γιορτινὲς συγκεντρώσεις καὶ τὰ λαμπροντυμένα σπίτια, ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθῆκον νὰ ἀντιμετωπίση τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ὀφείλει στὸ Μεγάλο Πάσχα μὲ πολὺ πιὸ μεγαλύτερο τρόπο, μὲ τὸν τρόπο τῆς ψυχῆς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

13/4/1968
ΠΑΣΧΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α'

ΝΑΣΟΥ ΦΛΟΓΑ : «Τεφρὲς πνοές»

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΩΝ)ΤΙΝΙΔΗ : «'Επένδυση στὸ χρόνο ἑνὸς ὀνείρου καὶ κάποιων μαρτυριῶν»

ΚΩΣΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ : «Σκαμάνδριος, Ἑκτορίδης, 'Αστυάναξ»

ΜΑΡΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ : «Τὸ πρῶτο φῶς»

ΑΝΔΡΕΑ Δ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ : «Γκριζογάλανες χάντρες»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΝΑΣΟΥ ΦΛΟΓΑ: Πληθωρικὸς κι' ἀκούραστος συνεχίζει τὴν ποιητική του προσφορὰ ὁ Νάσος Φλόγας. Ἡ καινούργια ποιητικὴ συλλογή του «Τεφρὲς Πνοές», μιὰ πολυγραφημένη ἔκδοση ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πέμπτη συγκεντρωμένη ἐργασία του μέσα σὲ ἕξη χρόνια — ἀπὸ τὸ '63 ποὺ πρωτοεμφανίστηκε — διακρίνεται γιὰ ὅλα καὶ πάλιν τὰ στοιχεῖα ποὺ τονίσαμε στὴν προηγούμενη δουλειά του, μὲ τίτλο, «'Αντίλαλοι, φωτεροὶ καὶ πένθιμοι». Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα σημειώνουμε τὸν πλούσιο, πηγαῖο συναισθηματικό του κόσμο. "Ενα κόσμο ποὺ δονεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς κραδασμοὺς τῆς ζωῆς ποὺ τὸν περιβάλλει. Τὸ πλούσιο δὲ συναίσθημα ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ ἀσφαλῶς γνώρισμα τῆς γνήσιας ποιητικῆς ἰδιοσυγκρασίας. "Οταν ὅμως πραγματοποιηθεῖ ὁ ταιριαστὸς ἀρραβώνας τοῦ συναισθήματος μὲ τὴ «δυνατὴ σύλληψη τοῦ νοῦ» ὅπως λέει ὁ Σολωμός, τότε ἔχουμε καὶ τὰ πιὸ εὐτυχισμένα ἀποτελέσματα. Στὴν προκειμένη περίπτωση, ὑπάρχουν οἱ ἐνδείξεις τῆς νοησιαρχικῆς συγκίνησης, ἐπιβάλλεται ὅμως μὲ τὰ ποικίλα φυσικά του χρώματα τὸ πεδίο τοῦ συναισθήματος.

Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ τὸ «μέσο» μὲ τὸ ὁποῖο ἐκφράζεται ὁ ποιητὴς εἶναι κατὰ πλειοψηφίαν τὸ μέτρο, ἡ παράδοση, ὁ ἀδιάλειπτος ρυθμὸς ποὺ μπορεῖ ν' ἀποδώσει καλύτερα τὸν παλμικὸ αὐθορμητισμό του. "Ομως, ὅπως ξανατονίσαμε ἡ ἐξωτερικὴ τάξη τοῦ ἤχου δὲν πρέπει νὰ θυσιάζει ἢ νὰ συμβιβάζει τὸ περιεγόμενο ὅπως κάποτε γίνεται. Ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἐπεξεργαστεῖ τὸν ἐλεύθερο στίχο. στὸν ὁποῖο ἄλλωστε δείνει ἀσταμάτητα πολλὲς ὑποσχέσεις. Τὸ ὀφείλει στὸν ἑαυτό του, σὰν ὁλοκλήρωση τοῦ λειτουργήματος ποὺ γίνεται μέσα του. Παραθέτουμε δεῖγμα ἀπὸ τὸν μὴ παραδοσιακὸ στίχο.

«ΟΙ ΓΕΝΝΑΙΟΙ»

Καὶ σ' ἀκλουθοῦν
αὐτοὶ
ποὺ θὰ σὲ κρίνουν,
οἱ γενναῖοι·
ἐσέ,
ποὺ στάθηκες
ἀπέραντα δειλός,
ἐσένα,
ποὺ πλανήθηκες
σ' ἀβέβαιες στράτες
ἴσως,
τῆς ἐφηβείας τὰ χρόνια
νὰ ρημάξεις·
ἐσέ,
ποὺ γνώρισαν
τῆς ἄρνησης οἱ πόρτες,
ταπεινωμένο,
συντριμμένο,
ἀνέλπιδο,
γιὰ τὴν ἀγάπη.
Καὶ σ' ἀκλουθοῦν,
ἀφίψνητοι
οἱ γενναῖοι,
ἐσένα,
τὸν ἀπέραντα
δειλό.

☆ ★ ☆

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΩΝ)ΤΙΝΙΔΗ: Ἡ ποίηση τοῦ κ. Κων)τινίδη κινεῖται μέσα στὸ φανταχτερό, ἀπαιτητικὸ κλίμα τῆς σύγχρονης ἀναζήτησης. Φανταχτερὸ στὴν δημιουργία τῶν εἰκόνων, τῶν μορφῶν τῶν ἀντλημένων ἀπὸ τόσο παράταιρες πηγὲς καὶ κατευθύνσεις, κι' ἀπαιτητικό, τόσο γιὰ τὸν δημιουργό, σὰν πηγὴ μετουσίωσης, ὅσο καὶ γιὰ τὸν ἀναγνώστη σὰν πηγὴ ἱκανοποίησης. Ὁ στίχος ἐλεύθερος δὲν στερεῖται καθόλου ἀπὸ μουσικότητα:

«'Αγαπήσαμε
καὶ κλάψαμε.
Κλάψαμε
μὰ δὲν ὑπάρχει ἀγάπη.
Γυρέψαμε
κι' ἡ ἀναζήτηση μᾶς βούλιαξε.
Τί καρτεροῦμε; 'Αλήθεια τί καρτεροῦμε;»

(ἀπὸ τὶς «Στροφές»).

Παράλληλα ὅμως εἶναι φορὲς ποὺ ἡ πεζότητα τῶν λέξεων ποὺ χρησιμοποιοῦνται καταφέρνει νὰ δημιουργήσει τὴν ἐντύπωση ποὺ χρειάζεται πάντα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἰδιαίτερου θέματος — «Ὁ θάνατος τῆς ἐλπίδας», «Βαστίλλη». "Αλλωστε ἂν ὑπάρχει μιὰ γενικὴ τάση γιὰ τὴ χρήση τοῦ «ὑποταγμένου» παρὰ τοῦ τονισμένου ὕφους, αὐτὸ ἐξυπακούει ἡ γενικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ — πικρή, σκεπτικιστική, σὲ στιγμὲς ἀρνητικές. Συστατικὰ πολὺ φυσικὰ σὲ μιὰ σύγχρονη ἄποψη τοῦ κόσμου. 'Απ' ὅποιες ὅμως τάσεις, ρεύματα ἢ προσανατολισμούς, φιλοσοφικοὺς ἢ ποιητικοὺς κι' ἂν ἐπηρεάζεται ὁ ποιητής, ἡ φωνή του ἔχει πάντα τὸν δικό της προσωπικὸ τόνο: τὸν τόνο τῆς ἀληθινῆς ἀγωνίας ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ νὰ δώσει τὴν σφραγίδα τῆς γνησιότητας.

☆ ★ ☆

ΚΩΣΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Ἡ «ἀγωνία» στὰ ἑντεκα ποιήματα τοῦ κ. Βασιλείου εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα πιὰ τὰ σύγχρονα διάθματα ποὺ ἔχουν τινάξει τὸ παραπέτασμα τοῦ συμβιβασμοῦ. Ὁ ποιητὴς δὲν κάνει καμμιὰ προσπάθεια ν' ἀπολογηθεῖ, νὰ πλησιάσει, ν' ἀντικρυστεῖ μὲ τὸν ἀναγνώστη του. Γυμνώνει τὸ ὑποσυνείδητο χωρὶς μεταποιημένα ὡραιοσχήματα, κι' ὅπως μπορεῖ, τολμᾶ. Οἱ συνειρμοὶ τῶν παραστάσεων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας μὲ τὴ σύγχρονη ἀγχώδη παγκοσμιότητα βομβαρδίζουν τὸν ἀναγνώστη μέσα σ' ἕνα διαρκῆ ὁδυρμὸ γιὰ τὴν μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου. 'Αφαίρεση καὶ ὑπερρεαλισμὸς ἀλληλοσπρώχνονται στὸν λόγο σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ καταβάλουν τὴ λογικὴ καὶ νὰ ὑποβάλουν τὴ φαντασία. Μεγάλο πλεονέχτημα στὸ κλίμα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς, ὁ κοφτός, σύντομος λόγος. "Ενας λόγος λακωνικός, γυμνὸς σὰν μαχαίρι ποὺ κρέμμεται ἀνήσυχο, ματωμένο πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀτόμου, τοῦ ὑδρογόνου:

«Δεκαπέντε μάνες
μὲ ἐπικεφαλῆς
τὴν Παναγιὰ
ξυπόλυτες
μὲ ἀκρωτηριασμένα
στήθη,
σκυμμένες πάνω στὰ ζεστὰ
χαλάσματα τοῦ ἥλιου
ψάχνουν νὰ βροῦν
τὰ τρυφερά του
κόκκαλα
νὰ τὰ φυτέψουν
μέσα στὴ βροχὴ
καταπίνοντας
ἐξορκισμούς,
νανουρίσματα.
Γιέ μου
Σκαμάνδριε,
τί γυρεύεις ἐσὺ
στὴ Χιροσίμα;»

(Λέξεις — Ε΄).

☆ ★ ☆

ΜΑΡΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ: Τὰ λίγα ποιήματα τῆς πρώτης αὐτῆς συλλογῆς τῆς Μαρίας Ἰωάννου ἀποτελοῦν καὶ τὴν πρώτη ἐπίσημη παρουσία της στὸν ποιητικὸ κόσμο τῆς Κύπρου. Εὐαίσθητη ἡ ποιήτρια στὰ δράματα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καὶ ποῦ ἀφήνει νὰ τῆς ξεφύγει μιὰ κραυγὴ γιὰ τὴν δυστυχία τοῦ κόσμου: «Μπιάφρα». Ὅμως στὴν γενικότητά τους, τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἕνα ὑποκειμενικὸ ὑπερκχύλισμα τῶν πληθωρικῶν βιωμάτων μιᾶς εὐσυγκίνητης, ζεστῆς ἰδιοσυγκρασίας ποὺ ζητᾶ ἔκφραση καὶ δικαίωση μέσα στὸν κόσμο τοῦ λόγου. Ἀλλωστε τὰ πρῶτα φτερουγίσματα αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν συνήθως: τὴ γνωριμιὰ τοῦ ἐσώτερου κόσμου τοῦ τεχνήτη μὲ τὸν κόσμο τοῦ λόγου. Ὕστερα θ' ἀκολουθήσει ἡ ὑποταγὴ τοῦ λόγου στὶς πιὸ πλατειὲς ἀνατάσεις, στὰ ἐξω-ἀτομικὰ περπατήματα, στὶς μεγάλες στράτες τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὑπόσχεση γιὰ τὴν μεγαλύτερη ἀποστολὴ ὑπάρχει ἀδιαμφισβήτητη στὰ πρῶτα λουλούδια τῆς νέας ποιήτριας. Ὑπάρχει συνυφασμένη ἀνάμεσα στὸν πόνο της καὶ στὸν πόνο τοῦ πολίτη τοῦ κόσμου.

«ΑΤΙΤΛΑ»

Πέρα ἀπὸ τούτη τὴ θάλασσα
ποιός ξέρει πόσους θεοὺς λα-
(τρέψαμε,
πόσες πληγὲς ἀνοίξαμε φυτεύ-
(οντας
κόκκινα τριαντάφυλλα.
Ἔψαξα τὸν ἥλιο ὡς τὰ βάθεια
(του
μὰ δὲν βρῆκα μιὰ ἄκρη
νὰ κρύψω τ' ἀκρωτηριασμένο
κορμὶ τῆς νειότης μας,
θὰ ὑπάρχη πάντα μιὰ κηλίδα
(πολέμου
στὸν ἥλιο μας!
Πέρασες κι' ἀφῆκες
ἕνα μικρὸ σημάδι χρόνου
στὴν ἀπαλάμη μας.
Καὶ ζητᾶς κάθαρσι νὰ βρῆς μι-
(κρὲ ποιητὴ
ζητιανεύοντας λύτρωση ἀπ' τὸν
(ἥλιο!»

☆ ★ ☆

ΑΝΔΡΕΑ Δ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: Ἡ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ κ. Γεωργιάδη φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ βίωμα μιᾶς δύσκολης ὀδυνηρῆς περιόδου στὴ ζωή του — τῆς περιόδου ἐκείνης ποὺ πέρασε μακρυὰ ἀπὸ τὸν τόπο του, στὴ ψυχρὴ μητρόπολη τοῦ Λονδίνου. Γι' αὐτὸ κι' ὁ λόγος εἶναι σφιχτὰ δεμένος μὲ τὴν προσωπικὴ συγκίνηση, τὴ νοσταλγία, τὴν πίκρα, τὴν ἀνάμνηση, τὸν πόθο τοῦ γυρισμοῦ. Αἰσθήματα ἔντονα ποὺ πείθουν γιὰ τὴν δύναμή τους σὲ πολλὲς στροφές. Ὁ φορέας ὅμως τῶν αἰσθημάτων — ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ κ. Γεωργιάδη ἂν καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐκλάμψεις, χρειάζεται ἐν τούτοις νὰ περάσῃ κι' ἄλλη βάσανο, πάντα μέσα στὸ σύγχρονο ἀπαιτητικὸ πλαίσιο τῆς πανελλήνιας ποίησης, πρὶν φτάσει στὸν προορισμὸ καὶ στὸν στόχο της. Περισσότερη ἀφαίρεση κοινότυπων εἰκόνων ἢ παρομοιώσεων, ὅσο κι' ἂν οἱ εἰκόνες αὐτὲς ἔχουν τὴν αὐθεντικότητα τῆς προσωπικῆς συγκίνησης, θὰ προσθέσω στὴν συνέπεια καὶ στὴν λιτότητα τοῦ στίχου. Οἱ πλατειασμοί, σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο ἀγχώδικα βιαστικὴ ὅπως τὴ δική μας, ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι πλεονέχτημα. Ξεχωρίζουμε λυρικὲς νότες ὅπου ἰδέες καὶ ἀντικείμενα βρίσκουν τὴν εὐτυχισμένη τους ἐναρμόνιση μέσα στὴν ἰδιαίτερη μοῦσα τοῦ ποιητῆ:

«Πῶς μπορέσαμε
καὶ περάσαμε στὴν κλωστὴ τοῦ
(χρόνου,
— μὲ τόσην ὑπομονὴ —
τόσα ποικιλόχρωμα πετράδια,
(τόσες πίκρες καὶ χαρές,
τόσα βάσανα κι' ἐλπίδες),
βγαλμένα ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς
(ζωῆς
καὶ τὰ κάναμε περιδέραιον πο-
(λύτιμο,
καὶ τὸ καρφώσαμε στὸ πλατὺ
(στῆθος τῆς θύμησης)».

(Ἀπὸ τὴν «Ἀπορία»).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β΄

ΑΝΤΡΕΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ:
«ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ»

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ:
«Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ»

ΛΕΥΚΟΥ ΑΣΤΕΡΑ (ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΚΚΙΝΟΥ):
«Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ»

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ΄΄ ΚΩΣΤΗ:
«ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ»

Μ. Π. ΜΟΥΣΤΕΡΗ:
«ΛΑΣΠΗ ΚΑΙ ΗΛΙΟΣ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΝΤΡΕΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ: Ὁ πεζὸς λόγος, καὶ σὲ ποιότητα καὶ σὲ ποσότητα εἶναι πολὺ πιὸ ἀραιὸς ἀπὸ τον ποιητικό. Γι' αὐτὸ ἰδιαίτερα εὐχάριστη εἶναι ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάνονται οἱ πέντε ἐκδόσεις ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν σήμερα. Κι' ἀπὸ τὸν πεζὸ λόγο, ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπαιτητικὲς μορφές, τὸ δοκίμιο, ἔχει βρεῖ ἕνα ἐκλεχτὸ δουλευτή, τὸν κ. Ἀντρέα Χριστοφίδη διευθυντὴ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Ἱδρύματος Κύπρου. Ἡ ἔκδοση «Θέματα καὶ Ἀπόψεις» δεύτερη συλλογὴ δοκιμίων τοῦ κ. Χριστοφίδη, καὶ προσφορὰ στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Ἱδρύματος Κύπρου, ἀποτελεῖ μιὰ μεστὴ συγκομιδὴ συλλογισμοῦ πάνω στὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα τῆς ἐποχῆς μας ποὺ λίγο ἢ πολὺ προβληματίζουν τὸν σύγχρονο διανοητή. Ὁ πρῶτος δὲ καὶ βασικώτερος λίθος πάνω στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ στηριχθεῖ μιὰ δοκιμή, ἡ σύνθεση, ἀποτελεῖ συνεπὲς γνώρισμα τοῦ κ. Χριστοφίδη. Κι' ἡ σύνθεση παρατηρεῖται σ' ὅλα τὰ πλάτη τῆς συνείδησης καὶ τῆς μορφοποίησης τοῦ ὑλικοῦ τοῦ δοκιμιογράφου. Ἀπὸ τὰ ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα τῶν μεγάλων ρευμάτων στὸν κόσμο τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, καὶ τὰ ἀγωνιζόμενα λογοτεχνικὰ ἡλιοτρόπια τοῦ Κυπριακοῦ τοπίου, συνθέτει ὁ συγγραφέας τὶς «Παρατηρήσεις στὴν σύγχρονη Κυπριακὴ Λογοτεχνία». Τὸ πρῶτο δηλαδὴ καὶ βασικὸ συνθετικὸ λειτούργημα τοῦ διανοητὴ πραγματοποιεῖται ἀκάθεκτα: Τὸ τοπικὸ γεωγραφικὸ πλάτος παίρνει τὴ σωστὴ διάσταση καὶ προσοπτικὴ μέσα στὸ παγκόσμιο κλίμα. Ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα εἶναι φυσικὸ πιὰ ἡ σύνθεση νὰ διέπη τὸν στοχασμὸ μὲ τὴν ἀκρίβεια τοῦ ἐπιστήμονα καὶ τὴν συνέπεια καὶ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ποιητῆ. Ἀπὸ τὶς πιὸ διεισδυτικὲς σύγχρονες τομὲς στὴν παγκόσμια κατάσταση ἀναταραχῆς ὅπως καθρεφτίζεται στὴ συνείδηση τῆς νέας γενιᾶς ἢ στὸ λειτούργημα τῆς τέχνης, τὸ δοκίμιο «Ὅσα Γιατρεύονται καὶ τ' Ἀγιάτρευτα», κατέχει μιὰ ἐξαιρετικὴ θέση στὴ συνθετικὴ διάσταση ποὺ διακρίνει τὴν προσφορὰ τοῦ δοκιμιογράφου. Πολλὴ συμπάθεια ταιριασμένη μὲ τὴν ἐπὶ τόπου ρεαλιστικὴ παρατήρηση ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν φαντασία τοῦ πλατειοῦ στοχασμοῦ διακινεῖ τὰ δοκίμια γιὰ τὸν πνευματικὸ κόσμο τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος «Κόσμοι» καὶ «Ἀντίκοσμοι». Ἀναμόχλευαν δὲ τοῦ λειτουργήματος τοῦ λόγου μὲ νέες σκέψεις καὶ προσωπικὲς παρατηρήσεις ἀποτελοῦν τὰ δοκίμια γιὰ τὴν «Ἀφηρημένη ποίηση;» τὴν «Κριτικὴ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους» καὶ τὸν «Παντογνώστη Λογοτέχνη». Στὰ «Πρόσωπα καὶ Προσωπεῖα», ὁ μελετητὴς ἀνατέμνει τὴν διχασμένη προσωπικότητα τοῦ σύγχρονου ἀτόμου, ἐνῶ τὸ εἰσαγωγικὸ δοκίμιο τῆς συλλογῆς «Vita Longa Ars Brevis» ἐχει χαρακτῆρα «κάπως ἐξομολογητικοῦ», ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ δοκιμιογράφος. Ἡ εἰκόνα, ὁ ἦχος τοῦ λόγου, ἡ νοερὴ παράσταση πίσω ἀπὸ τοὺς μορφικοὺς συνδυασμούς, κι' ἡ οὐσία τοῦ λόγου, ὁ στοχασμός, ἀποτελοῦν, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἕνα καινούργιο ἐπίπεδο προσφορᾶς καὶ πρόκλησης στὴν μορφὴ αὐτὴ τοῦ Κυπριακοῦ πεζοῦ.

☆

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ: Πολλὴ ἔρευνα καὶ πολλὴ συστηματικὴ ἐργασία θὰ πρέπει νὰ ἐχει διεξαχθεῖ γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐνδιαφέρουσας αὐτῆς ἔκδοσης γιὰ τὴν ἱερὰ μονὴ τοῦ Μαχαιρᾶ, ἡ ὁποία κατατίθεται, ὅπως πολλὲς ἄλλες βελτιωτικὲς ἐνέργειες, στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ παρόντος ἡγουμένου τοῦ μοναστηριοῦ Πανοσιολογιωτάτου Διονύσιου Μαχαιριώτη. Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπὸ τριακόσιες περίπου σελίδες, μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἀφιερωμένος στὴν ἀνιστόρηση τῆς ἱδρύσεως τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Π. Τσικνοπούλου, γνωστοῦ γιὰ πολλὲς ἄλλες θρησκευτικὲς μελέτες του.

Ἡ ἀφήγηση συνοδεύεται ἀπὸ συνοπτικὴ παράθεση τῶν κυριωτέρων σταδίων στὴν ἱστορία τῆς εἰκόνος τῆς μονῆς, ἢ καὶ τῆς ἴδιας τῆς μονῆς, μὲ συνοδεία καταλλήλων εἰκονογραφήσεων ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Κυπρίου ζωγράφου Μίκη Φιλιππίδη. Ἕνα δὲ ἐνδιαφέρον στοιχεῖο γιὰ τοὺς ξένους ἐπισκέπτες ἢ ἀναγνῶστες, ἀποτελεῖ ἡ μετάφραση τῆς περιληπτικῆς ἀφήγησης στὰ Ἀγγλικά. Ἡ ἔκδοση ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν παράθεση πολλῶν ἄλλων στοιχείων σχετικὰ μὲ τὴν μονήν, ὅπως εἶναι οἱ λεπτομέρειες γιὰ τοὺς διάφορους ἡγουμένους καὶ ἱερομονάχους ποὺ περάσανε ἀπὸ τὴν μονὴν ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ διεκρίθησαν. ὅπως ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πάφου κ.κ. Γεννάδιος, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιτίου κ.κ. Ἀνθιμος. ὁ Θεοφιλέστατος Χωρεπίσκοπος Ἀμαθοῦντος κ.κ. Καλλίνικος. Ἄλλα κεφάλαια τοῦ βιβλίου (πλούσια εἰκονογραφημένου) παρέχουν πλήρεις λεπτομερείας γιὰ τὰ ἱερὰ ἀρχεῖα καὶ τὶς παλαιὲς εἰκόνες τοῦ εἰκονοστασίου τῆς Μονῆς, καὶ εἰδικὸν κεφάλαιον ἀναφέρεται στὴν συμβολὴ τοῦ Μοναστηριοῦ στὸν Κυπριακὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, μὲ τὴν ἐκεῖ θυσία τοῦ Γρηγόρη Αὐξεντίου.

☆

ΑΝΤΡΕΑ ΚΟΚΚΙΝΟΥ: Μὲ τὴν καινούργια αὐτὴ προσφορά του στὸν τομέα τῆς ἔρευνας καὶ τοῦ στοχασμοῦ πάνω σὲ ζητήματα ἀλήθειας ὁ κ. Ἀντρέας Κόκκινος (Λευκὸς Ἀστέρας) προσφέρει πολλὴν τροφὴ γιὰ σκέψη πάνω σὲ ἄξιες ποὺ στὴν ἐποχή μας — ὅπως ὅλες ἄλλωστε γενικὰ οἱ ἀξίες — γνωρίζουν τὸν κίνδυνο καὶ τὰ κακοτόπια τῆς μεταπολεμικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ φασματικοῦ μέλλοντος. Ἀφετηρία τῆς σκέψης καὶ τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέα εἶναι τὸ βαθὺ ἐνδιαφέρον κι' ἡ ἔγνοια — ἡ ἐπικοδομητικὴ ἀγωνία — γιὰ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ. Κι' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι μιὰ μονάδα ἐξελισσόμενη, ὁ συγγραφέας στηρίζει τὶς προτάσεις του γιὰ τὴν ψυχικὴν ἀνέλιξη τοῦ ἀτόμου ἀκριβῶς πάνω σ' αὐτὴ τὴν καταβολικὴν ἀνοδικὴν ὥθηση ποὺ διέπει τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Τὸ πιστεύω τοῦ συγγραφέα γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο πρόβλημα καὶ τὴν μεγάλη ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς μας — τὴν σωστὴ ἀρχηγία σ' ὅλους τοὺς τομεῖς κι' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς — διακινεῖται σὲ χριστιανικὸ περίγραμμα. Ἔξω ὅμως ἀπὸ στενὰ δογματικὰ πλαίσια, μὲ τὴν ἁπλὴ γλῶσσα τῆς βαθειᾶς εἰλικρίνειας ὁ συγγραφέας ἀντλεῖ (ἐνσυνείδητα) βαθειὲς ἐσωτερικὲς ἀλήθειες ποὺ τὶς παρουσιάζει μὲ τρόπο ἐκλαϊκευμένο ἢ ἂν θέλετε προσιτὸ στοὺς ἀνυποψίαστους ἢ τοὺς ἀμύητους. Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξη μέρη στὰ ὁποῖα μεγάλα κομμάτια τῆς πανάρχαιας σοφίας τῆς κατάκτησης τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς ὑπέρβασης τῶν ὑλικῶν περιορισμῶν ποὺ ὑποσκάπτουν τὶς ἀνθρώπινες δυνατότητες, παρουσιάζονται μὲ τρόπο τόσο ἁπλὸ ποὺ κάποτε μποροῦν νὰ ξεγελάσουν (ὄχι ὅμως καὶ τοὺς γνωρίζοντες) ὅσον ἀφορᾶ τὴν αὐθεντικότητά τους. Καὶ τοῦτο γιατὶ ὁ συγγραφέας (ἐσκεμμένα ἴσως;) δὲν παρέθεσε πηγὲς καὶ τεκμήρια γιὰ πολλὲς σκέψεις, ἀπόψεις, τρόπους καὶ εἰσηγήσεις του γιὰ αὐτοβελτίωση, παρὰ μόνο ἔδωσε μέσα σ' ἕνα κλίμα προσωπικῆς ἀφομοίωσης ὅσο πιὸ αὐθόρμητα καὶ πηγαῖα μποροῦσε. Ἀναφέρουμε μεσικὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ συγγράμματος:

«Τὰ μυστικὰ τῆς ἀποταμιεύσεως δυνάμεως». «Πρακτικοὶ τρόποι διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτοκυριαρχίας». «Ἡ Τέχνη τῶν καλῶν σχέσεων». «Ὁ ρόλος τοῦ ἀρχηγοῦ κράτους καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης», καὶ «Εἶσθε ἕνα κομμάτι τοῦ Θεοῦ».

☆

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ΄΄ ΚΩΣΤΗ: Ἡ ἐπαοχία τῆς Πάφου εἶναι ἀναμφισβήτητα μιὰ ἀπὸ τὶς γραφικώτερες κι' ἱστορικώτερες τοῦ νησιοῦ μας. Γι' αὐτὸ καὶ προσφέρει πλοῦτον ἔμπνευσης **στὸν ἐνδιαφερόμενο μελετητή.**

ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν αὐτὸς τὴν βλέπει μὲ τὰ συμπαθητικώτερα μάτια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα της. Αὐτὴ τὴν συμπάθεια — τὴν ταύτιση τῆς ἀγάπης μὲ τὰ πράγματα καὶ τὰ πέριξ τους τὴν βλέπουμε ζεστὴ καὶ διάχυτη στὸ βιβλίο τοῦ κ. Χ΄΄ Κωστῆ ποὺ ἔχει τὸν ποιητικὸ τίτλο «Ὧρες τῆς Πάφου», ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερεις μελέτες σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς γενέτειρας τῆς Ἀφροδίτης. Τὰ τρία πρῶτα μέρη εἶναι βασισμένα σὲ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς ποὺ γραφτῆκαν γιὸ τὴ σειρὰ «Στ' ἀχνάρια τῶν πατέρων μας», ἐνῶ τὸ τέταρτο ἀναφέρεται στὸ «Κτῆμα». Θέματα τῶν πρώτων τριῶν κεφαλαίων εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Ἀφροδίτη στὴν Πάφο», «Ὁ Βασιλιᾶς Κινύρας» καὶ ἡ «Νέα Πάφος». Ἡ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ συγγραφέας μὲ ὅλον τὸν πλοῦτο τῶν τεκμηρίων, τῶν ἀποδείξεων, τῶν παραπομπῶν, καὶ τῶν στηριγμένων παρατηρήσεων — τίποτα δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ἔλξη ποὺ ἀσκεῖ τὸ θέμα στὸν ἀναγνώστη. Κι' αὐτὸ γιατὶ ὁ λόγος εἶναι γλαφυρὸς καὶ τὸ θέμα ἀγαπητὸ σ' ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἱστορικὴ καταβολὴ τοῦ τόπου.

Μ. Π. ΜΟΥΣΤΕΡΗ: Κοινωνικὸ τὸ πλαίσιο τοῦ μυθιστορήματος τοῦ κ. Μουστερῆ παρουσιάζει τύπους καὶ χαρακτῆρες τῆς ἁπλῆς, ταπεινῆς, κάποτε τῆς ἀπωθητικῆς πραγματικότητας. Τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα, μακρυὰ ἀπὸ τὴν λιτὴ ἀφαίρεση τοῦ σύγχρονου ἀντιμυθιστορήματος ἀκολουθεῖ τὴν συντηρητικὴ παράδοση τῆς λεπτομεροῦς ὁλοκληρωμένης ἀφήγησης, στὴν ὁποία ἡ λεπτομέρεια δὲν ἀποτελεῖ καρίκευμα ἀλλὰ τμῆμα ἀναπόσπαστο τοῦ ἔργου. Ὁ ρεαλισμὸς εἶναι ἡ χτυπητὴ ἴσως νότα τοῦ μυθιστορήματος. Οἱ τῦποι χυδαῖοι, ἄσκημοι, κράματα κακοῦ καὶ κοινοῦ ἀβοήθητοι στὴν ἄγνοια καὶ στὸ δίχτυ τῆς μοίρας τους ζωγραφίζονται μὲ μιὰ φυσιοκρατικὴ σχεδὸν λογοτεχνικὴ παλέττα. Ἄσχετα ὅμως ἀπὸ τὴν τεχνοτροπία τοῦ συγγραφέα, ἡ οὐσία εἶναι ὅτι οἱ ἥρωες του, μέσα στὰ δικά τους πλαίσια εἶναι ἄνθρωποι ζωντανοὶ ποὺ σὲ πείθουν γιὰ τὴν ζωντάνεια τους γιατὶ ἡ ὅλη συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται ἀπὸ συνέπεια καὶ λογικὸν εἰρμό. Καλὰ ἰσορροπημένη ἡ δομὴ τοῦ ἔργου, προσφέρει ἕνα στέρεο οἰκοδόμημα στὸ ὁποῖο δίνουν πνοὴ οἱ μορφὲς ποὺ κινοῦνται μὲ τὴν ἴδια φυσικότητα — κάποτε θλιβερὴ ἴσως — ποὺ ἔχουν οἱ διπλανοὶ «ἄγνωστοι» τῆς καθημερινῆς ζωῆς μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΣΤΟΥΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥΣ

Πρόκληση κι' ἐπανάληψη

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὅταν σήμερα μιλᾶμε γιὰ τὰ μεγαλα πλανα της σύγχρονης ζωῆς, γιὰ τὴν βιομηχανοποίηση καὶ τὴν ἰσοπέδωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν μιλᾶμε γιὰ τὸν ὁδοστρωτῆρα τῶν μαζικῶν μέσων ζωῆς, κάνουμε αὐτόματα μιὰ θλιβερὴ διαπίστωση, τὴν ὁποία πρέπει ὅμως κάπου - κάπου νὰ βασανίζουμε ἴσως γιὰ νὰ τὴν φέρνουμε στὸ φῶς τῆς συνείδησης. Κι' ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἔχει νὰ κάνει μὲ κάτι βαθύτερο κι' οὐσιαστικώτερο. Ἀφορᾶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα καὶ τὴν ἀρχέγονη τάση του γιὰ δημιουργία καὶ διάκριση. Στὴν ἐποχή μας λοιπὸν ἐξέλειπεν τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς δημιουργίας, τῆς «πρωτοτυπίας»;

Ποτὲ κανεὶς ἀσφαλῶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τόσον ἀπόλυτος. Ἄλλαξε βέβαια μορφή, τρόπους ἐκδήλωσης. Τρόπους συνεποῦς ἐφαρμογῆς. Μέσα ὅμως στὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐνυπάρχουν κοσμογονικὴς ἴσως σημασίας ἀναπροσαρμογὲς ποὺ ἐπιμαρτυροῦνται ἀπὸ τὶς διάφορες τάσεις ποὺ παρατηροῦμε, πιὸ ἰδιαίτερα στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου τὰ πολυόροφα κτίρια σκιάζουν τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα, κι' ὅπου ἡ προσωπικότητα αὐτὴ παλαίει κάτω ἀπὸ τὸ γρανιτένιο πέλμα τῆς παντοκρατόρισσας μηχανῆς. Τὰ πλάνα τῆς ζωῆς ἀκολουθοῦν ἕνα κυκλικὸ ρυθμὸ ἀποκαρδιωτικῆς ἴσως ὁμοιομορφίας. Τὰ μέσα παραγωγῆς ἐξ ἄλλου εἶναι μαζικά. Στὸν τομέα τῆς διατροφῆς, τῆς ἐπένδυσης, τῆς ψυχαγωγίας, τῆς μόρφωσης, τὰ μέτρα καὶ τὰ ἐπίπεδα ἀλληλοδιαδέχονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο σὲ μεγάλες ὁμοιογενεῖς ἐκτάσεις ποὺ ἁπλώνουν στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση τὸ σύνθημα τῆς ἐποχῆς, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μονάδα, ἀλλὰ μονάδα ἐξ ὁμάδας. Σὰν μονάδα λοιπὸν ἀπὸ μιὰ τεράστια ὁμάδα φορᾶ περίπου τὰ ἴδια ροῦχα μὲ τὸν διπλανό, συχνάζει στὰ ἴδια κέντρα, φοιτᾶ στὰ ἴδια σχολεῖα κὲ τὸ διπλανό, διαβάζει τὴν ἴδια ἐφημερίδα καὶ ἀπασχολεῖται μὲ τὰ ἴδια πολιτικὰ γεγονότα ἢ τὸ ἴδιο τελευταῖο μπεστ - σέλλερ τοῦ Ἴαν Φλέμινγκ, ἢ τὴν τελευταία τηλεοπτικὴ ταινία τῶν «Ἐκδικητῶν».

Μέσα σ' ὅλον αὐτὸ τὸν ρευστὸ χῶρο τοῦ ἀπειλητικοῦ ἰσοπεδωτικοῦ ἰσομαζώματος, ὁ ἄνθρωπος καλεῖται, ἐκ τῶν ἔσωθεν, ἀπὸ τὴν προαιώνια ἐπιταγὴ γιὰ δημιουργία νὰ ξεχωρίσῃ, νὰ πρωτοτυπήσῃ. Ἀλλὰ βέβαια εἶναι καὶ τὸ ἄλλο ποὺ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε. Ὁ κόσμος μας εἶναι ἀρκετῶν ἑκατομμυρίων χρόνων. Κι' αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ μεγάλες πτυχὲς τοῦ ἀνθρώπινου συνόλου ἀναδιπλωθῆκαν κατ' ἐπανάληψιν, ἐξαντλητικὰ ἴσως. Τὰ πάντα ἀλλάζουν, ὅπως λέει ὁ φιλόσοφος, κύλησαν. ξανακύλησαν, ἦρθαν, πέρασαν, ξαναγύρισαν. Ἴσως ἐξ ἄλλου τὰ δυὸ αὐτὰ τείχη ποὺ περιφράσσουν τὸ σημερινὸ ἄτομο νὰ μὴν εἶναι ἀσύνδετα. Ἡ βαρειὰ του κληρονομιά, τὰ πυκνὰ προαιώνια βιώματα, τὰ χαραγμένα στὰ λιθώματα τῆς μνήμης ἀρχέτυπα, ἴσως καὶ νὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ ὡδήγησαν ἄμεσα στὴν τωρινὴ μαζικοποίηση μέσα στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος, ἀράχνη, ἀγωνίζεται νὰ φτειάξει μιὰ γωνιὰ μὲ σύγχρονους ἰστοὺς στοὺς θόλους τῆς αἰωνιότητας. Κι' ἀπὸ τὴν προσπάθεια αὐτὴ δημιουργοῦνται καὶ τὰ σύγχρονα μεγάλα ρεύματα τῶν ἀνθρώπινων ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγωνιώδεις προσπάθειες — ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀγχώδης συναίσθηση τοῦ ἰσοπεδωτικοῦ — τοῦ ἀτόμου στὴν καθημερινὴ ἀντιμετώπιση τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν.

Μὲ τὰ μεγάλα πλάνα τῆς ἀνθρώπινης ἐκδήλωσης δὲ θὰ μπορούσαμε βέβαια νὰ καταπιαστοῦμε ἐδῶ ἀναλυτικά. Ὅμως μιὰ σύντομη ἀναφορὰ θὰ ἐπαναφέρῃ στὴ μνήμη μας τὰ πράγματα. Στὶς εἰκονικὲς τέχνες τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐμφανές. Ἡ εἰκόνα ἀξιοποίησε, ἐξάντλησε ἴσως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ὁμορφιὰ τῆς αἰσθητικῆς. Τὰ δὲ μηνύματα ἦρθαν καὶ φύγαν καὶ ξαναγύρισαν ἐπανειλημμένα κι' ἀσταμάτητα — μυστικισμός, ρεαλισμός, οὐμανισμός. Κι' ὁ σύγχρονος εἰκονιστής, ὁ γλύπτης, ὁ ζωγράφος ἀσφυκτιᾶ, ἐξορμᾶ καὶ σπάζει τὸν κλοιό, μὲ τὴν δική του πρωτότυπη προσφορά. Κάποτε δὲν κατανοεῖται. Ἡ γεωμετρικὴ σύνθεση, τὰ ἀνάγλυφα ἐπίπεδα, ἡ ἀποστεωση της λεπτομέρειας, εἶναι στοιχεῖα ποὺ κάποτε φαίνονται νὰ ἔχουν αἰσθητικὸ μόνο στόχο, με ἔντονη ἀναφορὰ στὴν δομή, καὶ σπάνια, ἢ ἴσως δυσδιάκριτη ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη στὸν μῦθο, προβληματίζουν τὸν σύγχρονο φιλότεχνο. Τὸν κάνουν ν' ἀπορεῖ, νὰ διερωτᾶται, νὰ συζητᾶ, νὰ σχολιάζει, νὰ διεγείρῃ μὲ μιὰ λέξη τὸν κόσμο τοῦ συναισθήματος, τοῦ λογισμοῦ, τῆς φαντασίας. Κι' ἔτσι ἡ παρώρμηση, ἡ ἐπιταγὴ γιὰ πρωτοτυπία, γιὰ διάκριση πραγματοποιεῖται διπλᾶ, κάπατε ἴσως σὲ τόνους πειραματισμοῦ, ὑπερβολῆς, ἀκρότητας ἢ καὶ ἀσάφειας: ὅμως οἱ δημιουργοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνοίξουν νέους δρόμους, νέα χαράγματα, κι οἱ δέκτες προσπαθοῦν νὰ ταυτισθοῦν μ' αὐτὴ τὴν καινούργια προσφορά. Κάτι παράλληλο συμβαίνει στὴν λογοτεχνία: τὸ παράλογο θέατρο προσπαθεῖ ν' ἀποκαλύψει τὴ συνέπεια πίσω ἀπὸ τὰ παράταιρα ἀνειρμάτιστα σχήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης, τὸ ἀντι - ρομὰν καταργεῖ τοὺς ἥρωες καὶ τοὺς πρωταγωνιστὲς — πλήρης συμφωνία μὲ τὴν ἐξομαδικοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου συνόλου καὶ ἀνατέμνει καταστάσεις καὶ προβλήματα μὲ τὴν οὐδετερότητα ποὺ ἐπιβάλλει μιὰ ἐξωκειμενικὴ θεώρηση τῆς πολύβουης ζωῆς μας. Κι' ἡ ἀφηημένη, ἡ αὐτόματη, ἡ ὑπερρεαλιστικὴ ποίηση προσπερνᾶ τὰ σύμβολα, τὰ εἴδωλα καὶ φτάνει στὴν καρδιὰ καὶ τὴν οὐσία, χωρὶς νὰ σταθεῖ οὔτε δευτερόλεπτο στὴν κροῦστα, στάση ποὺ δίνει τὴν αἴσθηση τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰρμοῦ τῶν πραγμάτων. Ὕστερα ἔχουμε τὸν κινηματογράφο μὲ τὰ νουβὲλ βάγκ : Ἀντονιόνι Φελλίνι, Μπέργκμαν. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ θεάματος ἀπὸ τὴν μυσταγωγία τῆς ψυχικῆς γύμνωσης τῶν χαρακτήρων. Ἔχουμε τὴν μουσική: Στοκχάουζεν, Πουλάν, Ξενάκης. Ὁ ἐκπατρισμὸς τῆς ἁρμονίας, τῆς μελωδίας, ἡ ἐκμηχανοποίηση τῆς ἔμπνευσης μέσα στὰ ἠλεκτρονικὰ στούντιο, ὁ αὐτοσχεδιασμὸς καὶ ἡ αὐτόματη σύνθεση.

Παντοῦ, ὁ ἄνθρωπος δίνει λοιπὸν τὴν μεγάλη μάχη τῆς ἐποχῆς μας. Τὴν μάχη τῆς πρωτοτυπίας. Ἀλλωστε σὲ κάθε ἐποχή, σὲ κάθε στάδιο ἀναγέννησης — καὶ τὸ δικό μας εἶναι ἕνα τέτοιο στάδιο — αὐτὴ ἡ μάχη εἶναι φαινόμενο φυσικό. Οἱ κύκλοι τῆς ἐπανάληψης φτάνουν σ' ἕνα ὕψιστο σημεῖο κόρου, κι' ἡ πρόκληση ὁρίζει νέους ἐρεθισμοὺς γιὰ τὸ ἄνοιγμα νέων ὁρόμων. Μέσα λοιπὸν σ αὐτὴ τὴν κοσμογονικὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν μιὰ ἱστορικὴ περίοδο, ὅπου οἱ ἀξίες κινδυνεύουν ἀπὸ τὴν σύγχιση τῆς ἀναζήτησης καὶ τοῦ πειραματισμοῦ, σὲ μιὰν ἄλλη ποὺ τὸ περίγραμμα της ἀκόμα δὲν ἔχει καλὰ - καλὰ μορφοποιηθῆ, τὸ ἄτομο δίνει τὴν προσωπικὴ του γενναία μάχη γιὰ «πρωτοτυπία», μέσα σ' ἕνα σύνολο ποὺ φρικιᾶ μὲ τὸ δέος τῆς ὁμοιομορφίας. Τόσο στὶς ὑλικές, ὅσο καὶ στὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις του λοιπόν, ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος δίνει μιὰ σκληρὴ συνεχῆ ἀψιμαχία καὶ μιὰ μεγάλη γενναία μάχη μὲ τὰ «μέτρα» καὶ τὶς ἀιτιατήσεις τῆς ζωῆς, ποὺ τὸν περιβάλλει. Στὸ ντύσιμο, στὴν ἔκφραση, στὶς πεποιθήσεις σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἀτομικοῦ του κόσμου, συσπᾶται διαρκῶς ἀπὸ τὶς διπλωσιὲς τῆς ἀπορίας: ξεχωρίζω σὰν ἰδιότυπη ὕπαρξη, πῶς ξεχωρίζω, ἢ ἀκόμη καὶ πρέπει ἄραγε νὰ ξεχωρίζω; Κάμινος λοιπὸν τῆς προσωπικότητας ὁ αἰώνας μας. Γι' αὐτὸ ὅπως ἄλλωστε ξαναθίξαμε ἀπὸ τὴν στήλη μας, κι' ἡ διαγραφὴ ἑνὸς τρομακτικοῦ ἀλλ' ἴσως μοιραίου διαχωρισμοῦ: τῆς ἀνθρωπότητας σὲ ὑπερεγκεφάλους, στοὺς λίγους μεγάλους ἴσως ποὺ θὰ κατευθύνουν καὶ θὰ καθορίζουν, καὶ στοὺς πολλούς, τοὺς ἄπειρους ποὺ θὰ συμμορφώνονται καὶ θ' ἀκολουθοῦν. Ἴσως μὲ διαβαθμίσεις κι' ἄλλοτε νάταν ἔτσι. Σήμερα τὰ πράγματα γίνονται σαφέστερα λόγῳ ἴσως τῆς ἔκβασης τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν συνθηκῶν. Τὸ αὔριο παραμένει στὸ περιθώριο τῆς πιθανότητας. Τὸ σήμερα στὴν ἀμεσότητα τῆς ἀντιμετώπισης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

Ἄμεση ἀνάγκη εἰδικῆς μεταχείρισης στὰ ἐξωτερικὰ ἰατρεῖα.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μιὰ ἀπὸ τὶς κυριώτερες τάσεις τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀναμφισβήτητα κι' ἡ μεγάλη ἐμφαση ποὺ δίνεται στὸ παιδί. Στὶς πιὸ προηγμένες χωρες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ εἶναι πραγματικὰ τεράστια ἡ συγκεντρωμένη προσπάθεια ποὺ καταβάλλεται, μὲ σύστημα καὶ μὲ συνέπεια γιὰ τὴν βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγωγῆς τῆς μόρφωσης καὶ της εν γένει ἀνάπτυξης τοῦ παιδιοῦ. Κι' ὄχι ἀδικαιολόγητα ἀσφαλῶς. Καταλαβαίνει ἡ κοινωνια τον τεράστιο ρόλο ποὺ θὰ παίξει στὴν διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ σημερινὸ παιδί, ὁ αὐριανὸς πολίτης. Ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα καταλαβαίνει καὶ συνειδητοποιεῖ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ βίωμα τῆς σύγχρονης ψυχολογίας: ὅτι τὰ βιώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔχουν κύρια, ἄμεση εὐθύνη, ἔχουν τεράστιο ρόλο στὴν διαμόρφωση τοῦ ὥριμου, τελειωμένου χαρακτῆρα. Γι' αὐτὸ ἐξ ἄλλου παρατηρεῖται στὶς μέρες μας μιὰ τέτοια προώθηση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ εἰδικοῦ κλάδου τῆς παιδοψυχολογίας.

Στὴν Κύπρο τὰ τελευταῖα λίγα χρόνια μόλις ἄρχισε νὰ ἀναγνωρίζεται τὸ μεγάλο αὐτὸ ζωτικὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ λαμβάνονται κάποια μέτρα γιὰ συμμόρφωση μὲ τὸ παγκόσμιο. Ἔτσι μαρτυροῦμε τὴν αὔξηση τῶν Νηπιαγωγείων, τὴν πύκνωση τῶν τάξεων τῶν παιδιάτρων, τὴν ἐπέκταση τῶν Νηπιακῶν σταθμῶν καὶ ἐντελῶς πρόσφατα τὴν δημιουργία μιᾶς «Σχολῆς Γονέων». Κι' ὅλα αὐτὰ (κι' ἄλλα ἴσως ποὺ παραλείπουμε ἐδῶ), εἶναι ἀσφαλῶς εὐπρόσδεκτα τεκμήρια ἑνὸς λαοῦ ποὺ προσπαθεῖ εὐσυνείδητα νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ αἰῶνα μας. Σήμερα ὅμως θὰ θίξουμε μὲ λίγα μόνο λόγια μιὰ πτυχὴ τῆς κοινωνικῆς μέριμνας γιὰ τὸ παιδὶ ποὺ πληγώνει βαθειὰ ὁποιονδήποτε εὐαίσθητο, καὶ εὐσυνείδητο πολίτη.

Ἡ σκηνὴ (γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ παραστατικὰ) λαμβάνει μέρος στοὺς διαδρόμους τῶν ἐξωτερικῶν ἰατρείων τοῦ Κυβερνητικοῦ Νοσοκομείου, στὴν καρδιὰ τοῦ χειμώνα. Κι' ὁ χειμώνας φέτος ἦταν βαρύς, φορτωμένος ἐπικίνδυνες παιδικὲς ἀρρώστειες, βαρειὰ κρυολογήματα, γαστρεντερικά, βρογχοπεριπνευμονίες. Εἶναι πολὺ πρωΐ, γύρω στὶς 7.30—8. Οὐρὲς πυκνὲς ἔχουν ἤδη μαζευτεῖ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὶς θυρίδες γιὰ τὴν ἐγγραφή, καὶ ἐξασφάλιση σειρᾶς. Κι' ἀνάμεσα στὸ πυκνὸ ἀνθρωπομάζωμα, καταπονεμένο, παθητικό, μὲ βαρειὰ τὴν καρδιά, τὴν κούραση στὰ μάτια καὶ τὴν ψυχὴ φορτωμένη ἀπὸ τὸν κάματο τῆς ἀναζήτησης καὶ τῆς προσδοκίας, διακρίνουμε καὶ τοῦτο τὸ θλιβερώτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα θεάματα. Στριμωγμένοι ἀνάμεσα στὸ πλῆθος στέκονται πότε ἡ μητέρα, πότε ὁ πατέρας μ' ἕνα ἄρρωστο μωρὸ στὴν ἀγκαλιά. Δὲν θὰ συναισθηματολογήσουμε ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ ποιὸς πολιτισμένος ἄνθρωπος δὲν ἐξεγείρεται ὑτὸ ἀντίκρυσμα ἑνὸς ἀβοήθητου πλάσματος ὅπως τὸ παιδί, ἀβοήθητου ὑπὸ ὁμαλὰς συνθῆκας, να στέκεται καταμαραμένο ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, στριμωγμένο ἀνάμεσα σὲ οεκάδες ἄλλους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι μπορεῖ νὰ εἶναι φορεῖς οἱωνδήποτε μικροβίων, καὶ νὰ ἀναμένει σειρὰν δι' ἁπλὴν ἐξέταση; Κι' αὐτὴ ἡ ἀναμονὴ μπορεῖ κάποτε νὰ διαρκέση ὧρες ὁλόκληρες. Καθήκον ἀσφαλῶς κάθε πολιτισμένου, ὥριμου ἀνθρώπου θὰ ἦταν νὰ παραχωροῦσε προτεραιότητα στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς ἡλικιωμένους. Ἂς μὴ ξεχνοῦμε ὅμως ὅτι βρισκόμαστε σ' ἕνα τόπο ὅπου κοινὸς ὁ πόνος (κοινὸς ἀπὸ πολλὲς πλευρές). Γι' αὐτὸ κι' οἱ ὧρες μποροῦν νὰ περνοῦν ὀχληρες γεμᾶτες ταλαιπωρία καὶ ὀδύνη γιὰ ἕνα πλᾶσμα ἀνίκανο ν' ἀντιδράση σὲ μιὰ κρίσιμη κιόλας ἴσως στιγμὴ φυσιολογικῆς ἀδυναμίας. Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν πολὺ πιὸ πρακτικό, πιὸ ἄνετο καὶ πιὸ εὔκολο γιὰ τοὺς γονεῖς νὰ καταφύγουν σὲ ἰδιωτικὰ ἰατρεῖα παρὰ νὰ περιμένουν στὴν οὐρὰ τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου. Ἂς μὴ μᾶς διαφεύγει ὅμως ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι ποὺ μποροῦν νὰ παραβλέψουν τὸν οἰκονομικὸ παράγοντα. Κι' ἄλλωστε τὸ Κυβερνητικὸ Νοσοκομεῖο διαθέτει μέσα τὰ ὁποῖα δὲν βρίσκεις εὔκολα σὲ ἰδιωτικὰ ἰατρεῖα ἢ κλινικές. Καὶ παίρνοντας τὸ παιδὶ γιὰ ἐξέταση δὲν μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ προεξοφλήσει κανένας ὅτι δὲν θὰ παραστεῖ ἀνάγκη κρατήσεώς του γιὰ ἐσωτερικὴ θεραπεία, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ νόσους λοιμώδεις ποὺ μαίνονται στὴ διάρκεια τῆς χειμερινῆς περιόδου. Ἐξ ἄλλου ἡ Πολιτεία ἔχει καθήκον νὰ καταμερίση τὴν μέριμνα καὶ τὴν φροντίδα της μὲ τὸν πιὸ σωστὸ καὶ τὸν πιὸ ἀνθρωπιστικὸ τρόπο.

Τώρα βέβαια πέρασε πιὰ ἡ δύσκολη περίοδος τῆς χρονιᾶς ποὺ τὰ παιδιὰ εἴτε κατέφευγαν στὸ Νοσοκομεῖο, εἴτε νοσηλεύονταν ἐκεῖ κατὰ δεκάδες. Τὸ μέλλον ὅμως πάντα ὑπάρχει μὲ τὴν ἀπειλὴ ἢ μὲ τὴν πρόκληση του ἂν θέλετε. Τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ τυγχάνουν εἰδικῆς, ἐντελῶς ξεχωριστῆς μεταχείρησης στὰ ἐξωτερικὰ ἰατρεῖα (χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνη ὅτι ἡ ἴδια βαρύτητα στὴν μεταχείρηση δὲν πρέπει νὰ δίνεται καὶ στὶς συνθῆκες τῆς ἐσωτερικῆς νοσηλείας καὶ περίθαλψης. Μιλοῦμε, ὅμως ὅπως τονίσαμε, ἐμπειρικά, ἀπὸ τὴν μαρτυρία θλιβερῆς — συχνῆς ἀσφαλῶς — κατάστασης). Καμμιὰ ταλαιπωρία, καμμιὰ καθυστέρηση καμμιὰ ἐξοικείωση, ἢ καὶ χοντρύτερα «ἰσοπέδωση», τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸν οἱονδήποτε ἐνήλικα ἀσθενῆ δὲν χωρᾶ σ' ἕνα τόπο πολιτισμένο ποὺ λαχταρᾶ νὰ πάρει τὴν σωστή του θέση στὸ πανόραμα τῆς ἀνέλιξης τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Δὲν πρέπει νὰ χωρᾶ. Γιατὶ τότε μιλᾶ πολὺ ἄσχημα γιὰ τὴν θέση ποὺ κατέχει τὸ παιδὶ σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία. Καὶ τὸ παιδὶ εἶναι ὁ λίθος ποὺ θὰ στερεώσει τὰ χαλάσματα καὶ θὰ θεμελιώσει τὴν αὐριανὴ οἰκοδομή.

Σύγχρονες σκέψεις

ΡΟΥΤΙΝΑ ΚΑΙ ΟΝΕΙΡΑ

Ἡ σκληρὴ καθημερινότης καὶ τὸ ποθητὸ μέλλον.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σὲ μιὰ μεγάλη μερίδα ἀνθρώπων, ἂν ὄχι μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὑπάρχει ἕνα γνώρισμα κοινὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἄθροισμα τῶν σκέψεων καὶ τῶν σχεδίων τους: ἡ ἐνατένιση σ' ἕνα μέλλον πιὸ φωτεινό, πιὸ ὁλοκληρωμένο ἀπὸ τὸ παρόν. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου ἀποτελεῖ καὶ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης: ἡ ἐπιθυμία τῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ἀνόδου ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦ παρόντος σὲ κάποιο καλύτερο στάδιο τοῦ μέλλοντος. Ἴσως ὅμως ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ περνοῦν τὰ μεγάλα στάδια τῆς ζωῆς τους χωρὶς νὰ λεπτομεροῦν αἰτίες κι' ἀποτελέσματα, νὰ διαφεύγη ὁ ἑξῆς παράγων ποὺ συνδέει παρὸν καὶ μέλλον: ἡ βαρύτητα ποὺ δίνει τὸ ἄτομο στὰ σχέδια καὶ στὰ ὄνειρα ποὺ κάνει γιὰ τὸ μέλλον μέσα στὴν τροχιὰ τῆς καθημερινῆς ρουτίνας. Γιατὶ εἴτε τὸ ἀντιλαμβανόμαστε εἴτε ὄχι μέσα στὸ κύλημα τῶν πεζῶν ὡρῶν τῶν φορτωμένων καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις, ὑπάρχει πάντα κάποιος τόπος γιὰ τὰ ὄνειρα γιὰ τὰ σχέδια καὶ τὶς ἐπιθυμίες ποὺ θὰ ἐκπονήσουν καταστάσεις, πράξεις καὶ ἀποτελέσματα στὸ μέλλον. Πιὸ ἀνησυχητικὴ ἀσφαλῶς θὰ ἦταν μιὰ ψυχολογικὴ κατάσταση χωρὶς ἐπιδιώξεις, χωρὶς σχέδια χωρὶς ἐλπίδες γιὰ τὴν αὔριο. Γιατὶ σωστὰ ἐλέχθηκε ἐπανειλημμένα ὅτι αὔριο θὰ εἴμαστε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τώρα ὑποσχόμαστε καὶ προδιαγράφουμε. Ὅμως καὶ γιὰ τὴν μεγάλη πλειοψηφία τῶν ὑγειῶν ἐκείνων ψυχοσυνθέσεων ποὺ ποτὲ δὲν περιορίζονται στοὺς στενοὺς ὁρίζοντες τῆς καθημερινότητας, ἀλλὰ πάντα θέλουν νὰ ξανοίγονται πάρα πέρα μὲ πανιὰ πιὸ μεγάλα, ἄνεμο πιὸ δυνατὸ καὶ θάλασσα πιὸ πλατειά, ὑπάρχουν ἴσως τόσοι τρόποι προδιαγραφῆς τοῦ μέλλοντος στὴν καθημερινὴ ζωὴ ὅσες καὶ οἱ ψυχοσυνθέσεις. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει σημασία καὶ ποὺ θὰ θίξουμε σὲ ἀδρὲς γραμμές, εἶναι οἱ δυὸ κύριοι τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους τὸ μέλλον εἰσχωρεῖ στὶς σελίδες τῆς καθημερινῆς ρουτίνας.

Ὁ προσγειωμένος ἴσως τύπος τοῦ φιλόδοξου ἀντιμετωπίζει τὰ καθήκοντα τῆς ρουτίνας ὅσο πιὸ ἀποτελεσματικά, ψύχραιμα καὶ μεθοδικὰ μπορεῖ, μ' ἕνα συνδυασμὸ (ἀνάλογα μὲ τὴν ποικιλία τῆς "υχοσύνθεσης) κινήτρων: μὲ τὸ κίνητρο τῆς ἐπιθυμίας νὰ φέρει εἰς πέρας ἕνα καθῆκον, ἕνα ἔργο, καὶ μὲ τὸ κίνητρο τῆς διάκρισης, κίνητρο ποὺ ἐνέχει τὰ σπέρματα τῆς οἰκοδομῆς γιὰ τὸ μέλλον. Τὸ δεύτερο δὲ κριτήριο ἀσφαλῶς ἐξασθενεῖ ὅσο συναντοῦμε λιγώτερη τὴν ἀνησυχία, τὴν φιλοδοξία καὶ περισσότερο ἀνεπτυγμένη τὴν πρακτικὴ εὐσυνειδησία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῶν ἄμεσων εὐθυνῶν τοῦ ἀτόμου. Πῶς ὅμως γνωρίζουμε, ὅπου ὑπάρχει λιγώτερο, ἢ περισσότερο ἀνεπτυγμένο τὸ δεύτερο κίνητρο τὸ κίνητρο τῆς διάκρισης; Δηλαδὴ μὲ ποιό τρόπο ἐμβολιάζει αὐτὸ τὸ κίνητρο τὶς πράξεις ἐκείνες τοῦ ἀτόμου οἱ ὁποῖες περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονα τοῦ παρόντος μὲ περιφέρεια τὸ μέλλον; Ἀλλοῦ βλέπουμε μιὰ παράξενη πυκνὴ διασταύρωση μέλλοντος καὶ παρόντος (ὅταν μιλοῦμε βέβαια γιὰ τὸ παρὸν ἐξυπακούεται καὶ ὁλόκληρο τὸ παρελθὸν μέσα του).

Ἡ ρουτίνα μὲ τὶς καθιερωμένες ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες της γεμίζει ἀπὸ μιὰ ἀναλογία συλλογισμῶν ποὺ εἶναι κρᾶμα ἐκείνου ποὺ πρέπει νὰ γίνει καὶ ποὺ τώρα γίνεται, καὶ ἐκείνου ποὺ πιθανὸ νὰ προκύψει καὶ ποὺ θὰ ἔπρεπε ἐπιθυμητὸ νὰ προκύψει σὰν ἀποτέλεσμα στὸ μέλλον. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀναλογία ἂν βαραίνει πιὸ πολὺ στὴν πλάστιγγα τοῦ μέλλοντος τότε τὰ ὄνειρα κερδίζουν τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Κι' ἐνῶ μπορεῖ ἐξωτερικὰ νὰ φαίνεται καθ' ὅλα συγκροτημένο, στὴν πραγματικότητα ἡ ἐσωτερική του ζωὴ νὰ εἶναι καταμερισμένη πολὺ ἄνισα ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ στὸ ὄνειρο. Αὐτὸ ἀσφαλῶς πιὸ πολὺ κακὸ ἴσως μπορεῖ νὰ προκαλέσει παρὰ καλό. Γιατὶ ἂν ὁ προσανατολισμὸς γεμίζει μὲ πιὸ πολλὲς λεπτομέρειες γιὰ το μέλλον, τὸ παρὸν θ' ἀρχίσει νὰ χάνει τὴ διαύγεια τοῦ περιγράμματός του, κι' ἴσως κιολας τὰ ἴδια τὰ παρόντα καθήκοντα κι' οἱ εὐθύνες, νὰ ἀρχίσουν νὰ ὑπόκεινται εἰς συνέπειες. Ἐν πάσει δὲ περιπτώσει ὅλες οἱ μικρὲς, πυκνὲς σκέψεις ποὺ τὸ ἄτομο κάνει γιὰ τὸ μέλλον θὰ πάρουν σιγὰ - σιγὰ μιὰ μορφὴ ἀποκρυσταλλωμένη ἡ ὁποία ὄχι μόνο θὰ προδιαγράψει, ἀλλὰ καὶ θὰ προδικάσει καὶ θ' ἀποφασίσει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἔκβαση τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων. Γιατὶ ὅπως εἴπαμε τὸ μέλλον χτίζεται στὸ παρόν. Ἂν λοιπὸν στὶς βάσεις τῆς οἰκοδομῆς μποῦνε οἱ προσοπτικὲς γιὰ ἕνα ἄλφα ἢ ἕνα βῆτα στύλ, ὅταν θἄρθη ἡ ὥρα στὸ μέλλον ποὺ θὰ μορφοποιηθῆ αὐτὸ τὸ στύλ, θἄναι ἤδη πολὺ ἀργὰ γιὰ ὁποιεσδήποτε ριζικὲς ἀλλαγὲς ἢ ἀναπροσαρμογές.

Ἀντίθετα βέβαια ἂν στὴν ἀντιμετώπιση τῆς καθημερινῆς ρουτίνας, τῆς σκληρῆς πεζῆς πραγματικότητας, τὸ ἄτομο κρατήσει μιὰ πολλὴ ἰσορροπημένη ἀναλογία ἀνάμεσα στὴν σκέψη ποὺ ἀφιερώνει στὸ παρὸν καὶ σ' αὐτὴ ποὺ ἀφιερώνει στὸ μέλλον. Ἂν δηλαδὴ γιὰ τὸ μέλλον δὲν ἀπασχολεῖται παρὰ μόνο μ' ἕνα πολὺ σταθερό, γενικὸ τρόπο, χωρὶς ν' ἀφήνει τὶς λεπτομέρειες τοῦ παρόντος νὰ ἐκτοπίζονται ἀπὸ αὐτὲς τοῦ μέλλοντος, τότε ἐκεῖνο ποὺ θ' κρυσταλλοποιηθεῖ ὅσον ἀφορᾶ τὸ μέλλον, θὰ εἶναι ὁ σκελετός, ἡ γενικὴ εἰκόνα, στὴν ὁποία ἡ λεπτομέρεια θὰ ἀποτελεῖ ζήτημα ἐξελικτικῆς προσαρμογῆς. Κι' ἔτσι ὅταν πιὰ θἄχει ὡριμάσει ἡ ὥρα γιὰ τὸ αὐριανὸ οἰκοδόμημα ποὺ εἶναι ἤδη προσχεδιασμένο οἱ περιορισμοὶ στὴν ἀνέγερση, στὴν ὁλοκλήρωσή του θὰ εἶναι πιὸ λίγοι, ἀφοῦ δὲ θὰ προϋπάρχει τόση λεπτομέρεια γιὰ τὴν ἐκ-

τελεσιν τοῦ σχεδίου. Λεπτομέρεια ποὺ ὅταν ὑπάρχει σὲ βαθμὸ περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει μπορεῖ νὰ καταστήσει τὸ ἄτομο ἕνα ἀπογειωμένο ὀνειροπόλο, χαμένο μέσα στὶς νυφάδες τῆς αὔριον, ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, τὶς ἀνάγκες, τὴν πρόκληση καὶ τὴν ἱκανοποίηση τῆς καθημερινῆς, ἀπαιτητικῆς σημερινῆς ρουτίνας. Γιατὶ ὅπως τονίσαμε καὶ στὴν ἀρχὴ τὰ μεγάλα στάδια στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ διέπονται ἀπὸ μιὰ διαστάυρωση αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων καὶ τὰ μεγάλα κεφάλαια τοῦ μέλλοντος δὲν ἐξαρτῶνται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἀπὸ τὰ «μεγάλα» κεφάλαια τοῦ παρόντος. Ἐξαρτῶνται καὶ προδιαγράφονται καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ συνηθισμένα ἐπεισόδια ποὺ μᾶς συμβαίνουν στὴν καθημερινὴ ζωή μας. Κι' ὅσο σκληρὴ κι' ἂν εἶναι ἡ πραγματικότητα, κι' ὅσο μεγάλα, τολμηρὰ ἢ ὁλόψυχα κι' ἂν εἶναι τὰ ὀνειρά μας, ἡ ἰσορροπία τῆς ἐνέργειας ποὺ ἀφιερώνεται ὑπὸ μορφὴ σκέψης (ἢ καὶ δράσης ὅπου τὸ μέλλον δὲν ἐξυπακούεται αὐτόματα μέσα στὴν πράξη τοῦ παρόντος) πρέπει πάντα νὰ τηρεῖται γιὰ νὰ μὴ καθίσταται τὸ παρὸν νεφελῶδες καὶ νὰ μὴ προδιαγράφεται τὸ μέλλον μὲ ἀνώριμα ἴσως καὶ γι' αὐτὸ ἄδικα κριτήρια.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΤΟΜΟ

"Ενα στοιχεῖο μὲ διπλῆ ἔκφραση.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐποχὴ μας εἶναι πραγματι μια ἐποχὴ αφθονιας ὑλικης. Μπορεῖ αὐτὴ ἡ ἀφθονία νὰ μὴν εἶναι καταμερισμένη ἀνὰ τὴν ὑδρογειο μὲ δικαιοσυνη κι' ἀνθρωπισμό. Ὅμως ἀποτελεῖ γεγονος ὅτι ὁ μεταπολεμικὸς ἀνθρωπος ζεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἀσύγκριτα πιὸ πολλὰ ἀπὸ προγενέστερες γενεές. Κι' ἐπειδή, παρὰ τὶς ἀπαισιόδοξες φωνὲς ποὺ ἀκούονται κατα καιροὺς ἀπὸ πολλοὺς, ὅσον ἀφορᾶ τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοὺ ἀνθρωπου τῆς ἐποχῆς μας, (φωνὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μεμονωμένα ἀρνητικα φαινόμενα), πιστεύουμε ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐξωτερικὴ ἔκφραση τῆς ἐσωτερικης πραγματικότητος, συμπεραίνουμε φυσικὰ καὶ τοὺτο: καὶ στὸν τομέα τοῦ πνεύματος ὑπάρχει ἡ εὐφορία. Κι' ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ὄχι μόνο διδάσκεται καὶ μαθαίνει πῶς νὰ χρησιμοποιῆ τὶς διανοητικές του ἱκανότητες διαρκῶς μὲ ἕνα ὀξύτερο καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸ τρόπο — πράγμ. ἄσχετο κάποτε μὲ τὸ πραγματικὸ πνεῦμα — ἀλλὰ καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ ἐπενδύει αὐτὲς τὶς διανοητικὲς ἱκανότητες στον τομέα τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας μὲ πιὸ πυκνὰ κι' ἐποικοδομητικὰ ἀποτελέσματα. Ἔτσι καὶ στὴν Τέχνη καὶ στὴν Ἐπιστήμη, ἡ ὑπερβολικὴ πνευματικὴ εὐφορία ἔχει ἴσως ὁδηγήσει σ' ἕνα σημεῖο κόρου, ποὺ σὰν ἀντανάκλαση προκαλεῖ ἢ τὸ πισωδρόμισμα καὶ τὸν πειραματισμὸ (στὴν Τέχνη), ἢ τὴν καταστρεπτικὴ ἢ ἐγωιστικὴ (τὸ ἴδιο εἶναι) ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων (ὁ πόλεμος, ἢ ἀκόμη καὶ ὁ ἁπλὸς ἐξοπλισμὸς γιὰ τὸν πόλεμο).

Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἐπίδοσης στὸ πνεῦμα καὶ στὴν διανόηση, ὑπάρχει φυσικὰ κι' ἕνας παράγοντας ποὺ παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴν ὅλη πορεία τοῦ ἀνθρώπου: Ὁ παράγων τοῦ συναγωνισμοῦ. Κι' αὐτὸς ὁ παράγων παρατηρεῖται ἐξ ἴσου ἔντονα σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Γιατὶ ἡ μάχη τοῦ συναγωνισμοῦ εἶναι ἐξ ἴσου σκληρὴ καὶ πολὺ πιὸ ἐμφανὴς στὸν ὑλικό, ἀπ' ὅτι εἶναι στὸν πνευματικὸ τομέα.

Καὶ τὰ δυὸ ἀποτελέσματα τοῦ συναγωνισμοῦ στὸν ὑλικὸ τομέα εἶναι ἀσφαλῶς πολὺ πιὸ ἐμφανῆ. Ἡ μάχη γιὰ διάκριση σπρώχνει στὸ ἀνέβασμα τῆς ποιότητος, στὴν ἐντονώτερη διαφήμιση, στὴν πιὸ ἀποτελεσματικὴ προώθηση. Ἡ βελτίωση δὲ τοῦ προσφερόμενου ὑλικοῦ εἶναι τὸ βασικώτερο πλεονέκτημα τοῦ συναγωνισμοῦ. Στὸ σκληρὸ ὅμως ἀγῶνα γιὰ ἐπίπλευση μέσα σ' ἕνα ὁλόκληρο ὠκεανὸ προσφορᾶς, πολλὰ εἶναι τὰ ἄτοπα καὶ τὰ καταστρεπτικὰ μέσα στὰ ὁποῖα καταφεύγουν οἱ συναγωνιστὲς προκειμένου νὰ παραμερίσουν ἢ νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἀντίπαλό τους, καὶ νὰ ὑπερισχύσουν στὸν κόσμου τοῦ ἐμπορίου τῆς οἰκονομίας, στὸν κόσμο τοῦ κεφαλείου. Αὐτὲς ὅμως τὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ ἀμφίστομου μαχαιριοῦ τοῦ συναγωνισμοῦ τὶς βρίσκομε μὲ πιὸ συγκαλυμμένο τρόπο ἀλλὰ μὲ πιὸ βαρύνουσα σημασία στὸν ἄλλο κόσμο, τὸν κόσμο ποὺ διέπει τὴν λειτουργία τῆς διανόησης, τῆς τέχνης. Ἔτσι ὁ πόθος γιὰ τὴν ἀπόκτηση περισσότερης γνώσης, γιὰ τὴν ἐπίδοση καὶ τὴν διάκριση σ' ἕνα κόσμο πυκνῆς καὶ ψηλῆς προσφορᾶς μπορεῖ νὰ πάρει δυὸ τροπές. Τὸ ἄτομο μπορεῖ, βλέποντας σὰν πρόκληση τὸ ψηλότερο καὶ τὸ τελειότερο νὰ συσσωρεύση, νὰ συγκεντρώσει ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ τὶς δυνατότητες του καὶ ἀνεβάζει τὴν ἀπόδοσή του στὸ ψηλότερο ἴσως σημεῖο ποὺ δυνητικὰ μπορεῖ νὰ φτάσει. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια γιὰ ἀνέβασμα, εἶναι φυσικὸ νὰ παραμερίζεται σὲ δευτερεύουσα μοῖρα ἡ ἀφορμὴ καὶ νὰ παίρνει τὸν κύριο ρόλο ἡ διαδικασία τῆς βελτίωσης καὶ τῆς τελείωσης, ἔτσι οὔτε τὰ πρόσωπα ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ ἀτομική τους ἐπίδοση ἔχουν τὴν πρώτη σημασία. Τὸ ἄτομο εἴτε ενσυνείδητα εἴτε αὐτόματα ὁμολογεῖ ὁτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐπιλεγονται γιὰ νὰ ἀνεβάσουν, γιὰ νὰ συντείνουν στὸ ἀνέβασμα μιᾶς στάυμης, ἑνὸς μέτρου, ἑνὸς ἐπιπέδου, εἶναι ἁπλοὶ φορεῖς, ἐντολοδόχοι σ' ἕνα μεγαλο κοσμογονικὸ πλάνο (καὶ γιὰ τὸν ὑπερφυσικὸ τελολόγο, καὶ γιὰ τὸν ἀνθρωποκεντρικό).

Ἔτσι το ἐκτόπισμα τῶν ἀτόμων παίρνει τὴ σωστὴ του διασταση μέσα στὸ χρονο. Δὲ γίνεται αὐτὸ τὸ ἐκτόπισμα αὐτοσκοπός, κι' οὔτε παίρνει φασματικὲς διαστασεις ποὺ ὑποβαλλουν στὸν διαρκῶς προκαλούμενο ἄνθρωπο προσωπικὰ αἰσθήματα γιὰ τὰ ἄτομα ποὺ «δίδουν» μέσα στὸ περιβάλλον του, στὸν ἰδιαίτερο κοινωνικό, πνευματικό του κύκλο. Στὶς ἰδανικώτερες δὲ περιπτώσεις, ἡ ἀνθρώπινη μορφή, ἡ προσωπικότητα, αὐτὸ τὸ τόσο παρερμηνευμένο φθογγόσημο τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, σμίγει τὴν ἰδιαίτερη ἀχτινοβολία της μέσα στὸ λαμπύρισμα τῆς ἐποχῆς μὲ ὅλα τὰ διάφορα στάδια τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ποὺ ἐξυπακούει ἡ ἑτοιμότητα γιὰ πρόοδο, γιὰ ἄνοδο. Αὐτὸ ὅμως ὅπως εἴπαμε δὲ συμβαίνει παρὰ στὶς καλύτερες περιπτώσεις. Ὑπάρχει πάντα καὶ ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ τοῦ συναγωνισμοῦ, πιὸ ἰδιαίτερα ἐμφανὴς στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὶς κοινωνίες ὅπου εἶναι ὑπερτροφικὰ ἀνεπτυγμένο τὸ «ἐγώ», εἰς βάρος τοῦ συνόλου, καὶ τῆς ὁμάδας. Γιατὶ τὸ ἐγωκεντρικὸ ἄτομο, δὲ θὰ ζυγίσει ἀξίες, οὔτε καὶ θὰ προσπαθήσει ν' ἀνεβεῖ ὡς τὸ ἐπίπεδο ποὺ ἄλλοι δημιουργοῦν χωρὶς πικρία ἢ καὶ πολλὲς φορὲς φθόνο γιὰ τὸ «καλύτερο» ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἔτσι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς τῆς μικρότητος καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ πνεύματος, τὸ βάρος κι' ἡ οὐσία παραμερίζονται γιὰ νὰ μπεῖ σὲ πρῶτο πλᾶνο τὸ ὄργανο ποὺ ἔχει τὴν ἀποστολὴ τῆς ἀνόδου καὶ τῆς διαφώτισης. Καὶ φυσικὰ ὅσο πιὸ «μικρὰ» κι' ἀρνητικὰ εἶναι τὰ ἄτομα μιᾶς πνευματικῆς κοινωνίας, τόσο χαμηλότερο εἶναι καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς της ἐπίδοσης. Κι' αὐτὴ ἡ ἔντονη ἀπασχόληση μὲ τὸ ἄτομο ποὺ προσφέρει, ὄχι σὰν μὲ μονάδα ἀποστολική, ἀλλὰ σὰν μὲ ἰδιαίτερη ὀντότητα μὲ καθαρὰ ἐγωκεντρικὲς προεκτάσεις παρατηρεῖται φυσικὰ ἴσως πολὺ πιὸ ἔντονα στὶς πιὸ ὀλιγάριθμες κοινωνίες ὅπως εἶναι καὶ ἡ δική μας. Ἡ εὐγένεια, ἡ ἀνωτέρα ὁμολογία σὲ ὁτιδήποτε καλύτερο, ἀπὸ ὁπουδήποτε κι' ἂν προέρχεται δὲν βαραίνουν στὴν πλάστιγγα, δὲν ὁδηγοῦν στὴν καλύτερη, τὴν θετικώτερη ἔκφραση τοῦ συναγωνισμοῦ, στὴν ἅμιλλα. Ἐπικρατοῦν ὄχι μόνο ἡ ὑπόβλεψη, ἡ ἄρνηση, ἀλλὰ καὶ ἡ διαβολὴ πολλὲς φορὲς προκειμένου νὰ θαμπώσει μιὰ λάμψη ποὺ δὲν ἀνεχόμαστε μὲ τὰ δικά μας μικρότερα καὶ ταπεινώτερα ἐφόδια. Κι' αὐτὸ βέβαια, ἐνῶ ὁπουδήποτε κι' ἂν παρατηρεῖται ἀποτελεῖ μειονέκτημα ἑνὸς συναγωνιζόμενου λαοῦ, στὴν περίπτωση μιᾶς μικρῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ πραγματικὸν ὄλεθρο, προαγματικὴ καταστροφὴ ποὺ κάποτε ἐκδηλώνεται ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε μὲ τὴν πιὸ σκληρὴ τὴν πιὸ ἀναχρονιστικὴ μορφὴ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Καὶ τὸ πνευματικὸ ἄτομο μετατρέπεται ἀπὸ φορέα πολιτισμοῦ, σὲ φορέα μικροβίων μικρότητας, φθόνου καὶ ἀναξιότητας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

Τὸ δρᾶμα τῆς ἀνεργίας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀκόμα ἕνας σχολικὸς χρόνος κοντεύει νὰ φτασει στὸ τέρμα του. Πολλὰ λέγονται, πολλὰ γράφονται τοὺς μῆνες αὐτοὺς γιὰ τοὺς νέους τοῦ θρανίου. Πολλὰ καὶ παχειὰ λόγια τοὺς ἀπευθύνονται. Καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ θὰ συνεχίσουν, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ τελειώνουν. Πιὸ εἰδικὰ ὅμως γιὰ ἐκείνους ποὺ συμπληρώνουν τὴν μαθητεία τους στὴν μέση ἐκπαίδευση τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι πάντα πιὸ ἔκδηλο καὶ πιὸ ἔντονο. Κι' ἀφοῦ λήξουν οἱ γιορτές, κι' ἀπονεμηθοῦν τὰ βραβεῖα, ἀφοῦ δοῦν οἱ συμβουλές, οἱ προειδοποιήσεις, οἱ νύξεις, ἡ ἐμψύχωση καὶ τὸ κουράγιο, ἀφοῦ ὁλοκληρωθεῖ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ φωτεινὸ μέλλον ποὺ ἀνάγεται μπροστὰ στοὺς νέους πολίτες τῆς χώρας, οἱ νέοι αὐτοὶ πολίτες, ἐγκαταλείπουν τὸ προστακτικὸ περιτοίχισμα τοῦ ἐκπαιδευτηρίου γιὰ νὰ μποῦνε στὸν στίβο τοῦ ἀνθρώπινου ἀγῶνα. Ἑνὸς ἀγῶνα ποὺ τὸ πρῶτο του στάδιο ἔχει ὄχι μόνο ζωτικὴ σημασία, ἀλλὰ σημασία ποὺ βαραίνει ἀπάνω στὴν ζωὴ ὁλόκληρη τοῦ ὡριμάζοντος ἀτόμου.

Ὁ θεσμὸς τῆς θητείας εἶναι φυσικά, ἐλπίζουμε, παροδικὴ κατάσταση, γι' αὐτὸ καὶ ὅσα ἔχουμε νὰ ποῦμε ἀναφέρονται καὶ ἰσχύουν γιὰ τοὺς ἀποφοίτους ὅλων τῶν χρόνων, ἀλλὰ πιὸ ἰδιαίτερα τῶν δικῶν μας ἴσως, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ ἐκθέσουμε πιὸ κάτω.

Πολλοὶ ἀπόφοιτοι τῆς μέσης παιδείας (μὲ ὁλοένα αὐξανόμενο ρυθμὸ τελευταῖα), συνεχίζουν τὶς σπουδές τους στὸ ἐξωτερικό. Ὅμως ἡ πλειοψηφία παραμένει ἐδῶ στὴν Κύπρο καὶ μπαίνει ἀναπόφευκτα στὸν σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀξιοποίηση μόρφωσης, ἐφοδίων, χαρακτῆρα, στὸν πληθωρικὸ χῶρο τῆς γραφικῆς ἐργασίας. Κι' ἐκεῖ πιὰ εἶναι ποὺ δημιουργοῦνται τὰ δράματα τῆς ἀνεργίας.

Ὅτι καὶ νὰ γραφτῆ κι' ὅτι καὶ νὰ λεχθῆ γιὰ τὴν ψυχικὴ φθορὰ γιὰ τὸν πνευματικὸ μαρασμό, γιὰ τὴν ἠθικὴ κατάπτωση ποὺ κατρακυλᾶ τὸν νέον ἄνθρωπο ποὺ νοιώθει τὶς δυνάμεις του ἀκινητοποιημένες, ἀχρηστευμένες, ποὺ νοιώθει τὶς ἱκανότητές του στὸ περιθώριο, ποὺ βλέπει τὶς δυνατότητές του νὰ παραμερίζονται διαρκῶς ἀπὸ τὴν τραγικὴ πραγματικότητα, παραμένουν ἁπλοῖ λόγοι. Ἡ οὐσία μιὰ εἶναι. Ὅτι στὸ ὑποσυνείδητο τοῦ νέου αὐτοῦ ἀνθρώπου συντελεῖται μιὰ μεγάλη τραγωδία σύγκρουσης. Σύγκρουσης ἀνάμεσα σὲ ὅσα ἐδιδάχθηκε νὰ πιστεύη καὶ σὲ ὅσα ἀντιμετωπίζει. Σύγκρουσης ἀνάμεσα στὴν πίστη, στὴ συνεργασία, στὴν κατανόηση καὶ στὴν ἀλληλεγγύη, καὶ ἀνάμεσα στὴν ἀδιαφορία, στὸν τομαρισμό, στὴν φιλοκέρδεια ποὺ βρίσκει διάχυτες στὸ κοινωνικό του περιβάλλον. Κι' ἀπὸ τὰ πρῶτα - πρῶτα αὐτὰ βήματα ἀποτρέπονται εἴδωλα, ἰδανικά, πεποιθήσεις, ἀντιλήψεις. Αὐτὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος τῆς πίκρας, τῆς ἀπογοήτευσης εἶναι ὄχι μόνο ὁ αὐριανὸς πατέρας, ὁ ἄνθρωπος ποὺ θ' ἀναλάβει μὲ τὴν σειρά του τὸν ρόλο τῆς διαπαιδαγώγησης, τῆς ἐμφύσησης σὲ ἰδανικὰ καὶ ἀρχὲς μὲ ὁραματισμὸ καὶ αἰσιοδοξία, ἀλλά, πιὸ ἄμεσα θὰ εἶναι ἡ μονάδα ποὺ θὰ προσφέρει τὶς δικές της ὑπηρεσίες στὸ σύνολο. Πόσα τραύματα μένουν; Πόσα παληὰ συμπλέγματα μορφοποιοῦνται καὶ πόσα καινούργια σχηματίζονται;

Ἀσφαλῶς κράτος καὶ κοινωνία ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν πολλὰ τέτοια ἢ παρόμοια προβλήματα. Καὶ τὸ πρόβλημα ἴσως αὐτὸ τῆς ἀνεργείας τῶν ἀποφοίτων μας ἀνάγεται σὲ ἀνάλυση στὸ βασικώτερο ζήτημα τῆς ἀναπροσαρμογῆς στὸν τύπο τῆς μέσης ἐκπαίδευσης. Οἱ ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς μας μιλοῦν πιὰ εὐγλωττα κι' ἀλάνθαστα τὴν πραγματικότητα: ἡ γυμναστικὴ μόρφωση χωρὶς καμμία παραλληλα τεχνικὴ κατάρτηση ἔχει πιὰ δημιουργήσει μίαν τάξη ὑπερπληθυσμική, κορεσμένη — μιλοῦμε ἀσφαλῶς γιὰ τὴν τάξη τῶν μέσων μαθητῶν ποὺ ἔχουν σὰν σκοπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόληση ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποφοίτηση κι' ὄχι τὶς περαιτέρω σπουδές.

Ἡ Κυπριακὴ κοινωνία ὅμως τὰ τελευταία μόλις χρόνια ἔχει ἀρχίσει νὰ προσέχει καὶ νὰ ἐκτιμᾶ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευση. Καὶ τὸ κράτος, σ' αὐτὸ τὸν τομέα δίνει ὁλοένα καὶ περισσότερη σημασία (καὶ πέρυσι μόλις μὲ τὴν ἵδρυση τοῦ Τεχνολογικοῦ Ἰνστιτούτου), χωρὶς ὅμως παράλληλα νὰ παίρνει καὶ τὰ μέτρα ποὺ χρειάζονται ἢ γιὰ νὰ ἐκσυγχρονίσει τὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ γυμνασιακοῦ τύπου ὅσο χρειάζεται ἴσως, ἢ γιὰ νὰ διαφωτίσει καὶ νὰ κατατοπίσει τοὺς νέους καὶ γενικὰ τὸ κοινὸ πάνω στὶς ἐπαγγελματικὲς προοπτικές. Κι' ἐδῶ ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ θὰ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἀποτελέσει στόχο γιὰ περισσότερη ἐφαρμογὴ καὶ βελτίωση. Τώρα στὴ μεγάλη μερίδα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἡ παραδοσιακὴ ἐκτίμηση γιὰ τὴν γραμματειακὴ μόρφωση. Ὁ δὲ σεβασμὸς γιὰ τὴν τεχνικὴ κατάρτιση ἀνεβαίνει ἴσως περισσότερο, καὶ ἀνεβαίνει ἴσως ἀνάμεσα στὰ λιγώτερο ἀνθηρά, οἰκονομικά, κοινωνικὰ στρώματα. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτῶν τῶν τάξεων ἔχουν καταλάβει ὅτι τὶς περισσότερες πιθανότητες ἀπασχόλησης προσφέρει ἡ τεχνικὴ μόρφωση ἀπὸ τὴν γυμνασιακή. Ὁ ἄνθρωπος τῆς μέσης τάξης, ποὺ δὲν ἔχει ὅμως τὴν οἰκονομικὴ εὐχέρεια νὰ στείλει τὸ παιδί του γιὰ πανεπιστημιακὲς σπουδές, βαυκαλίζεται ἀκόμη μὲ τὴν αἴγλη τῆς γυμνασιακῆς μόρφωσης. Ἀποτέλεσμα; Κορεσμὸς στοὺς φιλολόγους, στοὺς θεολόγους. Ἀνακοινώσεις θέσεων κλητῆρος μὲ ἀπαραίτητο προσὸν τὸ πτυχίο Μέσης Παιδείας...

Τὰ πράγματα ὡς ἐκ τούτου μιλοῦν μόνα τους. Οἱ κλάδοι στοὺς ὁποίους πρέπει ὁ Κύπριος νὰ στραφεῖ δὲν ἔχουν ἀκόμη κερδίσει τὴν ἐκτίμησή του ἀρκετὰ γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ στροφὴ ποὺ θὰ ὠφελήσει καὶ ἄτομο καὶ σύνολα. Καὶ ὁλο σ' αὐτὴ τὴν διαφώτιση ἔχει τὸ κράτος. Ὄχι μόνο γιὰ τὸ ἴδιο τὸ ἄμεσο καλὸ τοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἀπώτερο καλό του. Καλὸ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ εὐθύνονται οἱ σημερινοὶ νέοι, ποὺ φεύγουν ἀπὸ τὸ θρανίο μὲ τὴν ψυχὴ γεμάτη ὄνειρα, γιὰ νὰ σπάσουν τὶς ἐλπίδες καὶ τὴν αἰσιοδοξία τους στὰ τείχη τῆς ἀνεργίας στὰ πιὸ κρίσιμα στάδια τῆς ζωῆς τους. Ἡ στοργὴ πολιτείας καὶ κοινωνίας εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΣΤΑΣΕΙΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

Ἀνάγκη ἐκσυγχρονισμοῦ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μεσημέρι. Καύσωνας. Μπορεῖ νἄναι κῦμα. Μπορεῖ προοίμιο ἑνὸς ἀσυνήθιστα ζεστοῦ καλοκαιριοῦ. Ἐν πάσει περιπτώσει εἶναι καλοκαίρι. Ἐποχὴ ἄκρων δηλαδή. Ὅπως ὁ χειμώνας μὲ τὴν παγωνιά του. Καὶ κάθε ἐποχὴ ἄκρων εἶναι πάντα πιὸ ἀπαιτητικὴ στὶς αἰσθήσεις. Φανερὸ τὸ συμπέρασμα στὴ σκηνὴ ποὺ ἀντικρύζουμε. Ἕνα πεζοδρόμιο γεμᾶτο ἀνθρώπους. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἀνάκατες μορφές, βαρυεστιμένες, κατάκοπες, καταϊδρωμένες μὲ μιὰ μόνο σπίθα στὸ ὄαους τῆς ματιᾶς. Μιὰ σπίθα ποὺ ζωντανεύει μὲ μιὰ προσμονή. Τὴν προσμονὴ τοῦ ἐπομένου μέσου ἐπικοινωνίας. Καὶ θὰ φτάσει τὸ λεωφορεῖο. Καὶ θὰ στριμωχτοῦν ὅλοι γύρω ἀπὸ τὴν πόρτα, ἕνα ὁμάδι ἱδρωμένοι, ἀπηυδησμένοι, ἀνυπόμονοι ἄνθρωποι, χωρὶς καμμιὰ τάξη, χωρὶς πολὺ σεβασμὸ γιὰ τὸν διπλανό, καρτερώντας μόνο τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ καταφέρουν νὰ βολευτοῦν στὸ κάθισμα τους γιὰ νὰ πᾶνε στὰ σπίτια τους γιὰ τὴν ξεκούραση, τὴ δροσιά. Ἀκαταστασία λοιπόν, καὶ τὸ βασικώτερο ταλαιπωρία καὶ κούραση.

Οἱ συγκοινωνίες στὸν τόπο μας βελτιώθηκαν ἄρδην στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια. Ἀπόδειξη ἐξ ἄλλου ἡ ὑψηλὴ ἀναλογία τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων γιὰ ἕνα τόσο μικρὸ πληθυσμὸ (ἡ Κύπρος εἶναι ἡ τρίτη ἢ τέταρτη χώρα στὸν κόσμο μὲ τὰ περισσότερα αὐτοκίνητα, ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμό). Πολλὰ ἐπίσης ἔχουν γίνει καὶ στὸν τομέα τῆς δημόσιας συγκοινωνίας — δρόμοι, λεωφορεῖα σὲ μικρότερες, σὲ μεγαλύτερες ἀποστάσεις. Ὅμως ἡ συγκοινωνία δὲν εἶναι παρὰ ἡ πιὸ ἐξωτερική, ἡ πιὸ συγκεκριμένη πλευρὰ τῆς διανθρώπινης ἐπικοινωνίας ἢ ἂν θέλετε ὁ πιὸ χειροπιαστὸς τρόπος ποὺ συντείνει στὴν προώθηση τῆς ἐπικοινωνίας. Σκηνὲς λοιπὸν σὰν αὐτὲς ποὺ βλέπουμε καθημερινὰ στοὺς δρόμους τοῦ τόπου μας, δὲν ἀποτελοῦν πολὺ κολακευτικὴ μαρτυρία γιὰ τὰ μέσα ποὺ συντρέχουν τὴν ἐπικοινωνία, ἢ σὲ ἀπώτερο συμπέρασμα γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἀσφαλῶς ὁ ταλαιπωρημένος ἀστὸς ποὺ διασχίζει μιὰ ὑπολογίσιμη ἀπόσταση μ' ἕνα κοινόχρηστο λεωφορεῖο πρὶν φτάσει σπίτι του ἀφοῦ ἔχει προηγηθεῖ ἡ μαρτυρικὴ ἀναμονὴ μέσα στὴν κάψα ἢ μέσα στὴν παγωνιὰ ἢ στὴ βροχή, κι' ἀφοῦ ἔχει στριμωχτεῖ κι' ἔχει σπρώξει (ἄλλη ἔλλειψη σεβασμοῦ = ἔλλειψη ἐπικοινωνίας), δὲ θὰ βρίσκεται σὲ κατάσταση μιᾶς τέτοιας ψυχικῆς εὐφορίας ποὺ νὰ ὑποβοηθεῖ τὸν διάλογό του μὲ τὸ περιβάλλον του. Ἢ ἂν τὸ βάλουμε πιὸ ἥπια ἴσως, ἡ ψυχική του διάθεση θὰ ἦταν ἀσφαλῶς πολὺ πιὸ καλὴ ἂν ὑπῆρχαν διαφορετικές, πιὸ ἀνθρώπινες συνθῆκες σχετικὰ μὲ τὴν κοινόχρηστη συγκοινωνία.

Τὸ θέμα ὁπωσδήποτε ξαναθίγηκε, ἀλλὰ πιστεύουμε ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ δέοντα μέτρα δὲν ἔχουν ληφθεῖ, ἀκόμα προσφέρεται καὶ πρέπει νὰ προσφέρεται γιὰ σχόλια, εἰσηγήσεις, παρατηρήσεις. Οἱ στάσεις τῶν λεωφορείων πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ προσφέρουν ὑπόστεγα. Εἶναι ἀσυμβίβαστο μὲ τὰ πολλὰ ὀχήματά μας, μὲ τὰ πολλὰ ὁδικά μας ἔργα, μὲ τὶς ἐπεκτεινόμενες πόλεις μας, ὁ φτωχὸς πολίτης ποὺ δὲν διαθέτει ἰδιωτικὸ ἀμάξι, νὰ τσουρουφλίζεται, ἢ νὰ ψύγεται καρτερώντας τὸ λεωφορεῖο.

Τὸ ὑπόστεγο στοὺς κυριώτερους σταθμοὺς ὄχι μόνο θὰ προσφέρει τὴν πρώτη βασικὴ ἄνεση στὸν ἐπιβάτη ποὺ περιμένει ἀλλὰ θὰ τονίσει τὸ στοιχεῖο τῆς ἀξιοπρέπειας ποὺ λείπει τώρα ἀπὸ τὶς δημόσιες συγκοινωνίες μας. Στοιχεῖο ποὺ πρέπει νὰ χαρακτηρίζει ὅλες τὶς ὁμαδικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα φυσικὰ ἐκδηλώσεις σὰν αὐτὲς ποὺ ἀνάγονται στὸν τομέα τῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὸν συνάνθρωπο, τομέας ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ χωρὶς εὐπρέπεια καὶ ἀλληλοσεβασμό. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἕνα μέτρο ἐπιβάλλεται νὰ ληφθεῖ στὶς στάσεις γιὰ τοὺς ἴδιους ἀκριβῶς

λόγους. Οἱ ἐπιβάτες πρέπει νὰ ἀναγκάζωνται δι' εἰδικῶν περιφραγμάτων νὰ ἐπιβαίνουν τοῦ λεωφορείου ἀκολουθώντας μιὰν ὁρισμένη σειρὰ κι' ὄχι ὅπως συμβαίνει τώρα ἅταχτα, σπρώχνοντας καὶ προτρέχοντας, ἐπιτείνοντας ἔτσι τὸ ὀχληρὸ καὶ τὸ ἀνεπιθύμητο τῆς ὅλης καταστάσεως. Ἄλλωστε σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἡ τάξη καὶ ὁ σεβασμὸς στὴν προτεραιότητα δὲν εἶναι συχνὰ φαινόμενο στὸν τόπο μας. Γι' αὐτὸ καιρὸς εἶναι ἴσως ν' ἀρχίσουμε νὰ ὑποδεικνύουμε ἢ ἂν θέλετε νὰ ἐπιβάλλουμε στὸ κοινό μας τὴν ἀνάγκη τῆς τάξης ὅπου γίνεται «οὐρά».

Καιρὸς εἶναι λοιπὸν καὶ αὐτό, ἀλλὰ καὶ οἱαδήποτε ἄλλα μέτρα ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀπὸ τὴν ἁρμόδια Κυβερνητικὴ ὑπηρεσία, γιὰ νὰ ἐκλείψει ἡ ἀπαράδεκτη προχειρότητα ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ τώρα στὶς δημόσιες συγκοινωνίες μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η «ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ» ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Ἕνας ἀπολογισμὸς γιὰ τὸν σύγχρονο νέο, γιὰ τὸν σύγχρονο «ὥριμο».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι φλέγον τὸ ζήτημα τῆς νειότης. Φλέγον γιὰ ὅλους τοὺς σκεπτόμενους τῆς ἐποχῆς, γιὰ δυὸ κυρίως λόγους. Ὄχι μόνο γιατὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς τῆς ἱστορίας ὁ νέος ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ βάση γιὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ γιατὶ εἰδικὰ στὴν ἐποχή μας, αὐτὸ τὸ μέλλον διαγράφεται φανταστικὰ παράξενο, ἀπαιτητικὸ ἀλλὰ καὶ ἐντυπωσιακό, συνταραχτικὸ καὶ ριζικὰ ἀποστατικὸ ἀπὸ τὸ σημερινὸ παρόν. Ἡ ἀποστασία φυσικὰ τῆς γενεᾶς τῶν πραγμάτων ποὺ ἐπέρχονται ἀπὸ τὴ γενεὰ ποὺ διερχόμαστε, ἤδη διαγράφεται καὶ τώρα. Ἀλλὰ μέσα στὶς διακυμάνσεις της ποὺ μᾶς ταράζουν ἢ καὶ κάποτε μᾶς συγκλονίζουν ἐκεῖνο ποὺ τώρα ἐμεῖς οἱ ὡρισμένοι διαισθανώμαστε (ὅσο ὀξεῖα καὶ νάναι) οἱ σημερινοὶ νέοι, οἱ αὐριανοὶ ὥριμοι θὰ τὸ ζοῦν στὴν ὁλοκληρωτική, σαρωτική του ἔκταση. Θὰ ζοῦν σὰν ὑπεύθυνα ἐνεργὰ ἄτομα, σὰν μονάδες ἐνεργητικὲς τὰ διαστημικὰ ταξίδια, τὸν προχωρημένο, ἢ ἂν θέλετε τὸν ὁλοκληρωνόμενο ἠλεκτρονικὸ αὐτοματισμό, τὴν ἀστραπιαία ἐπικοινωνιακὴ ταχύτητα (μὲ τηλεοπτικοὺς δορυφόρους καὶ μὲ ἰδιωτικὰ ἑλικόπτερα ἀντὶ γιὰ αὐτοκίνητα), θὰ ζοῦν τὸ θαῦμα τῆς ἀπίστευτης ἐπιστημονικῆς κυριαρχίας πάνω στὶς κοινωνικές, στὶς ἐπαγγελματικές, στὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ ὑπόσχεση λοιπὸν (μ' ὅλο τὸ δέος καὶ τὴν ἀπειλή της ἴσως) ἐπικρέμεται στὰ κεφάλια ὄχι μόνον τὰ δικά μας. Ἐμεῖς μπορεῖ νὰ προβληματιζόμαστε μ' αὐτά, νὰ θεωρητικολογοῦμε, νὰ δραματιζόμαστε ἴσως. Ἐπικρέμεται ὅμως ἐπίσης πάνω στὰ κεφάλια τῆς νειότης. Κι' αὐτὸ σημαίνει πιὸ πολλά.

Ὅλα αὐτὰ τὰ συστατικὰ τῆς αὐριανῆς ἐποχῆς βρίσκονται ἤδη στὸ ὑπόστρωμα τῆς σημερινῆς νεανικῆς ψυχοσύνθεσης. Σὲ μορφὴ λανθάνουσα ἴσως ἀλλὰ πολὺ αἰσθητὴ ἔστω καὶ ἀσυνείδητα. Μὲ ὅλην αὐτὴ τὴν κοσμογονικὴ ἀλλαγὴ λοιπὸν ποὺ τὸ μέλλον ἐπισείει στὰ κεφάλια τῶν νέων μας, δὲν πρέπει ἴσως νὰ μᾶς ἐκπλήττει ἡ συμπεριφορά τους ποὺ μὲ τὰ δικά μας μέτρα τοῦ σήμερα φαίνεται ἀσυμβίβαστη. Δὲν πρέπει ἄλλωστε νὰ ξεχνοῦμε τὴ διαφορὰ στὴ δική μας κληροχομιὰ καὶ στὴ διαφορὰ τῆς κληρονομιᾶς τοῦ σημερινοῦ νέου — πόλεμοι, φῆμες πολέμων κι' ἡ μεγάλη ἀλλαγή, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ μιὰ ἐποχὴ στὴν ἄλλη.

Ἔχοντας λοιπὸν ὑπ' ὄψει ὅλους αὐτοὺς τοὺς παράγοντες ποὺ διαμορφώνουν κι' ἐπηρεάζουν τὴ σημερινὴ νεανικὴ ψυχοσύνθεση προσεγγίζουμε τὸ φαινόμενο τῆς «πειθαρχίας» στὸ σημερινὸ νέο. Στὸ νέο αὐτὸ ποὺ μεταφέρει ἕνα ὁλόκληρο φόρτο γνώσης, ἀπορίας, ἀνασφάλειας, ἀναμονῆς κι' ἐλπίδας ὅμως. Ἀποροῦμε κάποτε γιὰ τὸ φαινόμενο. Ἡ ἀνυπακοὴ τοῦ σημερινοῦ νέου, ἡ ἀπροθυμία του νὰ συμμορφωθῇ στὴν ὥριμη ἢ τὴν ἐκ τῶν ἄνω ὑπόδειξη, ἡ δυσφορία κι' ἡ μὲ κανονισμοὺς καὶ καθωρισμένους τύπους συμπεριφορᾶς, τὸ ἄθροισμα μιᾶς στάσης ποὺ συχνὰ ἀπολήγει κι' ἐκδηλώνεται σὰν ἄρνηση, δημιούργησε τὸν σημερινὸ ἀπειθάρχητο νέο ποὺ ὄχι μόνο προβληματίζει ἁπλῶς ἀλλὰ κάποτε ἀνησυχεῖ καὶ λυπεῖ ἢ φοβίζει μὲ τὴ στάση του.

Καὶ μπροστὰ στὸ φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ ἀπειθάρχητου, ἀνυπότακτου ἀτόμου ποὺ αὔριο θὰ εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ πολιτισμὸ καὶ γιὰ ἐξέλιξη, ὁ σημερινὸς ὥριμος στέκει πολλὲς φορὲς μὲ ἀναποφασιστικότητα, ἐρωτηματικά. Ὁ νέος ποὺ ὁρμᾶ μὲ καταλυτικὴ μανία γιὰ νὰ διεκδικήσῃ θέση στὴ λειτουργία τῶν ἀνώτατων ἀνθρώπινων ἐκπαιδευτηρίων (φοιτητικὰ κινήματα) ὁ νέος ποὺ θέλει νὰ ἐπηρεάσει τὸ δρόμο τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ πολέμου (Ἀμερική - Βιετνάμ, Τσεχοσλοβακία), ὁ νέος ποὺ ἀρνεῖται νὰ ὑποστεῖ τὴν ταπείνωση τοῦ ἰσοπεδωτικοῦ κατὰ συνθήκην συμβιβασμοῦ (ὁ Χίππυ, ὁ μπῆτνικ, τὸ παιδὶ τῶν ἀνθέων, ὁ ὑπήκοος τῆς Κάρ-

Ἐπικαιρότητες

ΓΡΑΠΤΑ ΚΑΙ ΔΟΛΙΕΥΣΗ

ΟΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ: Μάθημα ἠθικῆς γιὰ τὸν μαθητόκοσμο.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σὲ κάποια μακρυνώτερη κοινωνία ποὺ θ' ἀχνοροδίση μέσα στὰ πέπλα τοῦ μέλλοντος ὅταν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχει ἀποκτήσει περισσότερη αὐτογνωσία, αὐτοσεβασμὸ καὶ αὐτάρκεια τὸ μεγάλο μαρτύριο τοῦ Ἰούνη δὲ θὰ διαδραματίζεται πιὰ κάθε χρόνο στὰ σχολεῖα, στὰ Πανεπιστήμια, στὰ λογῆς Ἐκπαιδευτικὰ Ἱδρύματα. Γιατὶ ὁ ἐκπαιδευτὴς (μπορεῖ καὶ νάναι παντοῦ ἕνας ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος, ὅπως τώρα πειραματικὰ στὴν Ἀμερικὴ) θὰ παραχωρεῖ τὴν γνώση ὄχι σὲ μιὰ μονάδα ποὺ προσπαθεῖ νὰ προσαρμοστεῖ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντός του, ὅπως εἶναι ὁ σημερινὸς μαθητής, ἀλλὰ σὲ ἕνα ἄτομο διαφορετικό. Σὲ ἕνα ἄτομο, ποὺ μαθητεύει γιατὶ ἀγαπᾶ τὴ γνώση, γιατὶ ἐνσυνείδητα θέλει νὰ πλουτίσει τὸν ὁρίζοντά του, γνωρίζοντας ὅτι μόρφωση σημαίνει τελειοποίηση. Θὰ εἶναι καὶ πάλιν ἀσφαλῶς ὁ μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ, ὁ μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου, ὁ φοιτητής.

Ὅμως τὰ πρότυπα ποὺ θὰ τὸν περιστοιχίζουν (γονεῖς, ἐκπαιδευτές, ὡριμοι ἐνήλικες), θὰ ἔχουν πιὰ ξεπεράσει κατὰ πολὺ τὴ σημερινὴ μάχη μὲ τὴν ὕλη. Τὰ ὑλικὰ πράγματα ποὺ τώρα παίζουν τέτοιο τεράστιο, πρωτεύοντα ρόλο στὴ ζωή μας, θὰ ἔχουν πάρει τὴ σωστὴ τους θέση στὴ σκέψη μας. Καὶ τὸ πνεῦμα θάχει ἐπὶ τέλους βρεῖ τὴ σωστὴ ἀναλογία του στὶς καθημερινὲς ἐκδηλώσεις μας. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀναλογία ὁ ἄνθρωπος θάχει πιὰ συνειδητοποιήσει ὅτι ὁ ἀγῶνας γιὰ μάθηση, γιὰ ἐπιμόρφωση κι' ἀναδίπλωση εἶναι ὑπόθεση ἰσόβια κι' ὄχι ὑπόθεση καταναγκαστικῆς προσαρμογῆς στοὺς κανονισμοὺς κάποιου ἐκπαιδευτηρίου στὰ περιθώρια μιᾶς ἡλικίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ αὐριανὸς μαθητὴς θὰ περιβάλλεται ἀπ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα, κι' ἀφοῦ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ προσανατολισμὸς τῶν πραγμάτων, τότε ἀσφαλῶς καὶ ἡ δική του τοποθέτηση ἀπέναντι στὴ μάθηση θὰ ὑποστεῖ μιὰ ριζικὴν ἴσως ἀναθεώρηση. Κι' ἔτσι ὁ μαθητὴς τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ «μαθητεία» θὰ ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν ἡλικία τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσης καὶ θὰ φτάνει ὡς τὰ τελευταῖα στάδια τῆς γεροντικῆς ἡλικίας — ἡ βιολογία κάνει καὶ θὰ κάνει θαύματα μὲ τὴν φύση καὶ τὴν διάνοια τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ μαθητὴς λοιπὸν τοῦ μέλλοντος θὰ μαθαίνει γιατὶ θέλει κι' ὄχι γιατὶ πρέπει.

Σήμερα τὰ πράγματα εἶναι ἀλλοιώτικα. Βλέπουμε ἀκόμη τὴν ἀποθέωση τῆς ὕλης. Πασχίζουμε νὰ ξανακερδίσουμε τὴν ψυχή μας. Ὁ ἀγῶνας ὅμως περνᾶ ἀπὸ φάσεις κάποτε ἴσως τρομαχτικές. Σ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ στάδιο τοῦ ἀγῶνα, τί γίνεται στὶς σχολικὲς ἐξετάσεις; Ἐκεῖνο ποὺ γίνεται σὲ πολλὲς ἄλλες ἐκδηλώσεις ὅπου συνθήκες καὶ ἀνώτερο ὁρμέμφυτο ἀνταγωνίζονται. Τὰ πράγματα διχάζονται. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς δὲν βλέπουν τὶς ἐξετάσεις παρὰ σὰ μιὰ εὐκαιρία γενικῆς ἀναζωογόνησης τῶν γνώσεων τῆς χρονιᾶς. Ἄλλοι σὰν μιὰ εὐκαιρία προβολῆς αὐτῶν τῶν γνώσεων, μὲ πολλὴ ἔμφαση στὸ βαθμό, στὴν ἀναγνώριση δηλαδὴ καὶ τὴν ἐπιβράβευση. Ἄλλοι σὰν τὸ τελικὸ μαρτύριο (πολλοὶ εἶν' αὐτοί) ποὺ θὰ τοὺς ἀποδεσμεύσει ἀπὸ τὴν δοκιμασία τῆς σχολικῆς χρονιᾶς. Κι' ἄλλοι σὰν τὸ μεγάλο, ἀπεχθὲς βάσανο τὴν ὕπαρξη τοῦ ὁποίου δὲν μποροῦν μὲ τὴν δική τους λογικὴ νὰ δικαιολογήσουν ἢ νὰ καταλάβουν. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις φυσικὰ ὑπάρχει πολλὴ διασταύρωση τῶν ἄνω προσεγγίσεων. Ἡ τελευταία ὅμως προσέγγιση δὲν δηγεῖ ἀρκετὲς φορὲς σ' ἕνα φαινόμενο ποὺ δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα σὲ γονεῖς, ἐκπαιδευτὲς καὶ μαθητές, καὶ δίνει ἀφορμὴ γιὰ σκέψη. Τὸ φαινόμενο τῆς δολίευσης παίρνει πολλὲς μορφές. Κρυφὲς σημειώσεις στὰ χέρια, στὰ χαρτάκια. Βοήθεια στὸν μαθητὴ ποὺ κάθεται πίσω μας. Ἐρωτήσεις ποὺ κλέβονται ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ σχολείου πρὶν ἀκόμα φτάσουν στὴν αἴθουσα τῶν ἐξετάσεων. Ψιθυρίσματα ποὺ ἀκούονται τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἐξοργισθεῖ ὁ ἐπιτηρητής, νὰ συλλάβει τοὺς ἔνοχους, νὰ τοὺς μηδενίσῃ, νὰ τοὺς ἀφήσει ἐπανεξεταστέους, νὰ δημιουργήσει τὸ μικρὸ δράμα στὴν οἰκογένεια. Τὴν ἀγωνία τῶν γονιῶν, τὸ σχίσμα, τὴν σύγκρουση ἀνάμεσα στὸ παιδὶ καὶ στοὺς γονεῖς, τὴν πικρία καὶ τὴν ἀπορία τοῦ μαθητή: Ἀλήθεια, ἦταν τόσο σοβαρὸ αὐτὸ ποὺ ἔκανα; Ἔχουν τόση σημασία τρεῖς χρονολογίες, δυὸ ὀνόματα

γραμμένα στὴν ἀναποδιὰ ὥρη τοῦ ρολογιοῦ μου; Εἶναι τόσο κακὸ ἂν πέρασα στὸν δικηλανὸ μιὰ μπαλίτσα χαρτὶ μὲ τὴν λύση τοῦ προβλήματος, ἢ μὲ τὴν μεταφραση ἀφοῦ ζορίζε ταν τόσο; Δὲν ἦταν ἠθικὸ νὰ τοῦ βοηθήσω, νὰ τοῦ συμπαραστα θῶ;

Ἡ ἠθικὴ τῶν ἐξετάσεων εἶναι ἕνα ὁλόκληρο κεφάλαιο ποὺ θὰ πρέπει ὁ μαθητὴς ν' ἀφομοιώσει πάνω ἴσως ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὰ κεφάλαια τῆς σχολικῆς μάθησης. Ἀκόμα στὴν ἐποχὴ μας χρειάζονται ἀποδείξεις. Στὶς ἐξετάσεις ὁ μαθητὴς θὰ δώσει τὴν ἀπόδειξη στὸν ἑαυτό του ἀλλὰ καὶ **στοὺς ἄλλους ποὺ παιδεύτηκαν ἕνα χρόνο νὰ τοῦ ἐμπλουτίσουν τὶς γνώσεις του, ὅτι κέρδισε, προχώρησε, ἀνέβηκε.** Στὶς ἐξετάσεις θὰ συμπυκνώσει τὴ γνώση τῆς χρονιᾶς, καὶ θὰ σχηματίσει ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ ἀπάνθισμα, **τὴν οὐσία ὅλης ἐκείνης τῆς διαδρομῆς μέσα ἀπὸ τὰ ἀτέλειωτα φύλλα τῶν μαθηματικῶν, τῆς ἱστορίας, τῆς χημείας, τῆς ἠλεκτρο - μηχανικῆς,** τῆς φιλολογίας, τῆς ψυχολογίας. Οὐσία ποὺ θὰ κατασταλάξει μέσα του **χρόνο μὲ χρόνο** σὰν βίωμα, σὰν **θεώρηση ζωῆς. Στὶς ἐξετάσεις θὰ τοῦ βοηθεῖ ἡ εὐκαιρία ν' ἀντιμετωπίσει** τοὺς καρποὺς τῆς **ὁλόχρονης** ἐπίδοσής του. Ἂν ἦταν καλή, δὲ θὰ τὶς φοβηθεῖ. Ἂν ὄχι, θὰ τὸν τρομοκρατήσουν. Τόσο κιόλας ποὺ θὰ τὸν κάνουν νὰ μὴ μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει τίμια τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσέγγισής του στὰ μαθήματα τῆς χρονιᾶς. Στὶς ἐξετάσεις — ὅσο σκληρὸ κι' ἂν φαίνεται — **ὁ μαθητὴς παίρνει ἕνα μεγάλο μάθημα αὐτάρκειας, αὐτοτέλειας, ἀνεξαρτησίας. Βρίσκεται ἀντιμέτωπος μὲ μιὰ δοκιμασία στὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀντικρύσει τίμια μόνος, χωρὶς ἄλλη συνδρομή, ἄλλη βοήθεια. Καὶ εἶναι μεγάλο τὸ μάθημα, γιατὶ εἶναι πολλές, ἄπειρες οἱ περιστάσεις στὴ ζωὴ ποὺ πρέπει νὰ τὶς ἀντιμετωπίσει μόνος. Πολλὲς θὰ εἶναι αὔριο οἱ στιγμὲς τῆς κρίσης ποὺ δὲ θἄχει νὰ ἀνατρέξει παρὰ στὶς ἴδιες δυνάμεις, στὶς ἴδιες πηγές, στὴν ἴδια σκέψη, αὐτοπεποίθηση, δυνατότητα.**

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν καθεχρονικὴ εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἐτήσιας συγκομιδῆς, τὴν εὐκαιρία τῆς ἐξάσκησης αὐτοκυριαρχίας, τὴν εὐκαιρία γιὰ τὴν **καλλιέργεια τῆς αὐτοπεποίθησης καὶ τοῦ σεβασμοῦ σὲ κανονισμοὺς καὶ ἀρχές, αὐτὴ τὴν εὐκαιρία γιὰ πειθάρχηση στὶς ἀπαιτήσεις ἑνὸς σχολείου, ἑνὸς οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, ἀπαιτήσεις μιᾶς ἐποχῆς, γιὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, στοιχεῖα ποὺ νὰ κατοχυρώνουν τὴν μάθηση καὶ νὰ ἀνυψώνουν τὸν αὐτοσεβασμὸ καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια** τοῦ μαθητῆ, ἔρχεται αὐτὸς **ὁ** ἴδιος ὁ μαθητὴς νὰ τὰ ἀγνοήσει νὰ τὰ λερώσει μὲ τὴν δολίευση. Καταλαβαίνει ἄραγε **ὅτι «κλέφτοντας»** σ' ἕνα γραπτό, δὲν μηδενίζεται στὴν Ἱστορία ἢ στὰ Θρησκευτικά, ἀλλὰ στὴν Ἠθική; Μηδενίζεται στὴν ἀξιοπρέπεια καὶ στὸν αὐτοσεβασμό. Ἀφοῦ ὁμολογεῖ ἀσυνέπεια στὶς πράξεις του: ὁλόκληρο τὸ χρόνο δὲν διάβαζε, δὲν ὑπολόγιζε τὰ μαθήματα (ἂν τὰ ὑπολόγιζε δὲ θὰ ἐχρειάζετο νὰ «κλέψη»). Τώρα γιατί τὰ ὑπολογίζει τόσο ποὺ καταφεύγει στὸ ψέμα καὶ στὰ ἀνήθικα μέσα; Μηδενίζεται στὸ σεβασμό του στὸν συμμαθητή του. Ἂν τὸν ἐσέβετο δὲ θὰ τοῦ ἐπρόσφερε τὴν εὔκολη βοήθεια. Θὰ τὸν ἄφηνε νὰ δοκιμασθεῖ καὶ νὰ χαλυβδώσει τὸν χαρακτῆρα του μόνος, ἀντλώντας ἀπὸ τὰ δικά του μέσα. Μηδενίζεται στὴν δύναμη γιὰ πειθαρχία καὶ στὴν δύναμη νὰ παραδέχεται τὸν ἑαυτό του ὅπως εἶναι μὲ τὶς ἐλλείψεις καὶ τὰ κενά του. Κι' αὐτὲς τὶς ἐλλείψεις οἱ ἐξετάσεις τοῦ δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ τὶς συνειδητοποιήσει γιὰ μελλοντικὴ συμπλήρωση. Ὅμως καταλαμβαίνει ὁ μαθητὴς π ο ῦ μηδενίζεται; Τὸ ἐρώτημα ἐναπόκειται στὸν ἐκπαιδευτικὸ κυρίως νὰ τὸ ἀπαντήσει. Κι' εἶναι ἐρώτημα ποὺ πρέπει νὰ ἀπαντηθεῖ μέσα στὰ ὁλόχρονα πλαίσια τῆς σχολικῆς χρονιᾶς. Ὄχι σὲ στιγμὴ ὀργῆς, ἐπίκρισης, ἢ ἀγανάκτησης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Σοφοκλῆ Λαζάρου:
ΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, Σ. ΑΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου:
Ο ΓΑΜΟΣ (Μερικὰ προβλήματα του)

Δελτίον Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου — Ἔτος 1968

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σ. ΛΑΖΑΡΟΥ: Διάβασα τὶς 118 σελίδες τοῦ πρώτου αὐτοῦ πεζοῦ τοῦ γνωστοῦ Κύπριου ποιητῆ σὲ τρεις δόσεις, χωρὶς καμμιὰ διακοπη. Ἡ διαπίστωση ἔγηκε αὐθορμητη, ἀλάβευτη: πρόκειται ὄχι μόνο γιὰ ἕνα ἀπο τὰ πιὸ πειστικὰ ἢ συγκλονιστικὰ ντοκουμέντα τοῦ ἀγωνα, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀνθρώπινα. Γιὰ τὸν ἀγῶνα αὐτο τῆς Κύπρου ποὺ τοσα λάθη καὶ τόσα τρωτὰ ἔχει νὰ παραδώσει στὴν Ἱστορια, γραφτηκαν καὶ θὰ γραφτοῦν πολλά. Ἀνάμεσα ὅμως σ' αὐτὰ τὰ πολλὰ στὴν πλούσια φιλολογία στὰ ὡραῖα σχήματα, στοὺς περίπλοκους λογοτεχνικοὺς καὶ δραματικοὺς ἱστοὺς μέσα στοὺς ὁποίους μπλέχτηκε ὁ λιγόχρονος ἀγῶνας ἑνὸς πικραμμένου, βασανισμένου λαοῦ, ξεχωρίζουν καὶ οἱ θεατὲς ποὺ συγκινήθηκαν καὶ «γράψαν», καὶ αὐτοὶ ποὺ ζήσανε γεγονότα καὶ καταστάσεις, σὲ διάφορους βαθμοὺς τῆς κλίμακος, καὶ τὰ πέρασαν ὕστερα στὸ λόγο, ἀλλὰ πρὸ πάντων ξεχωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔζησαν βαθειά, μ' ὅλη τὴν ἔνταση τῆς ἀτομικότητας τους τὶς φάσεις αὐτὲς τῆς ἀξίωσης μιᾶς κοινωνίας γιὰ ἐλευθερία, κι' ἀπὸ τὴν βαθειά τους ἐμπειρία ἔγηκε τὸ σωστό, τὸ ἀληθινὸ ἔργο τέχνης. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς **κατατάσσουμε καὶ τὸ** ἔργο **τοῦ** κ. Λαζάρου. Δὲν πρόκειται **γιὰ μυθιστόρημα μὲ** πλοκὴ δύσκολη κι' ἐνδιαφέρουσα, οὔτε **καὶ** γιὰ θέατρο μὲ ἀπαιτητικὲς ἑρμηνευτικὲς ἀξιώσεις καὶ δυνατὸ δραματικὸ ὑπόστρωμα. Πρόκειται γιὰ τὴν **ἀ**φήγηση μιας σύντομης παρένθεσης **στὴ ζωὴ** ἑνὸς ἀγωνιστῆ, τῆς παρένθεσης τῶν βασανιστηρίων **καὶ τοῦ θανάτου.**

Ὅμως **ἡ** σφραγίδα ποὺ αὐτὴ **ἡ** παρένθεση ἀφῆκε στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα **ποὺ** πέρασε αὐτὴ τὴν ἐμπειρία προσωπικά, ἦταν καυτή. Τόσο ποὺ νὰ μετατρέψει τὴν ἐξομολόγηση αὐτὴ σ' ἕνα παρατεταμένο σπαραχτικὸ λυγμό, σ' ἕνα ξέσπασμα, σ' ἕνα ξέσκισμα τῆς καρδιᾶς, σ' ἕνα ξεγύμνωμα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ δυνατὸ ἥλιο τῆς μοίρας του, τῆς μοίρας τοῦ λαοῦ του.

Ἡ παράθεση **τῶν** γεγονότων ἀκολουθεῖ ἕνα σωστὸ χρονικὸ εἰρμό, κι οἱ συνοχὲς κυλοῦν ἀβίαστα καὶ φυσικά, ὅπως κυλοῦν μέσα στὸ μυαλό μας ὅταν τὶς ζοῦμε **καὶ** τὶς ἀντιμετωπίζουμε μέσα στὸ κύλημα τῆς καθημερινότητας. Πλάϊ ὅμως στὸ κύλημα αὐτῶν τῶν χρονικῶν συνοχῶν συμπλέκεται μ' ἕνα τρόπο ἀληθινὸ ὅσο ποὺ **νὰ** πείθει καὶ **ποιητικὸ** ὅσο **ποὺ νὰ** συνταράζει **κι'** ἕνας ἄλλος **λυ**ρικὸς ρυθμός. Ὁ ρυθμὸς τῆς σκέψης, **τῆς φαντασίας, τῆς ψυ**χῆς. Ἡ εἰκόνα ἔτσι ἀποτελεῖ ἕνα δισπόστατο σῶμα, τοῦ πραγματικοῦ **περιβάλλοντος** ἀπὸ τὴ μιά, **καὶ τῆς** μυστικῆς λειτουργίας τοῦ ψυχικοῦ **κό**σμου ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ «προσωπεῖο» τοῦ ἀγωνιστῆ ἀφαιρεῖται. Τὸ εἴδωλο πέφτει. Κι' ὁ ἄνθρωπος, ἡ οὐσία, ἡ ζωή, μορφάζει τραγικά, σαρκαστικά, μορφάζει ἀπελπισμένα γιὰ τὸ ἀμετάκλητο τῆς μοίρας, γιὰ τὴ συφορὰ τοῦ παγιδευμένου ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ματαιότητα καὶ τὴν γυμνότητα τῆς «ἀνάγκης» τῆς ἱστορικῆς, τῆς ἐθνικῆς, τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου, τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὰ ἰδανικά, γιὰ τὶς ἀρχὲς γιὰ τὴν θεμέλιωση τοῦ πολιτισμοῦ. Ἴσως τὸ βιβλίο νἄναι πολὺ πικρό. Μὰ κι' ἡ ἐμπειρία μας δὲν ἦταν πικρή, εἰρωνική, μιὰ στιγμὴ ἀλ-

ληπρόσαλλης συγκρουσης μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὶς σκιὲς τῶν πραγμάτων μέσα στὸν χρόνο; Κι' ἄλλωστε ὅπως εἴπαμε ἀρχικὰ δὲν πρόκειται γιὰ φιλολογία ἐδῶ. Πρόκειται γιὰ μαρτυρία. Μιὰ μαρτυρία ποὺ σὲ καθηλώνει μὲ τὴν γυμνὴ κραυνή της. Μιὰ κραυνὴ μεταπλασμένη σὲ λόγο γλαφυρό, λυρικό, δυνατό, ἀτομικό.

Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα στὴ μελέτη αὐτὴ εἶναι, ὅπως λέει κι' ὁ ἴδιος σε σχετικὸν ἐπίλογο, νὰ ἐκθέσει μερικὰ σοβαρὰ συγχρονα προβληματα τοῦ γάμου τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τελευταία τὴν παγκόσμια κοινὴ γνώμη. Τὰ κεφάλαια δὲ τοῦ βιβλίου καταπιανονται μὲ τὶς ἑξῆς φάσεις τοῦ γάμου: «Ὁ Γάμος μια ἀπὸ τὰς σοβαρωτερας καὶ ἱερωτέρας ἐκδηλώσεις εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου», «Ἡ Παπικὴ ἐγκύκλιος καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων», «Οἱ μικτοὶ γάμοι» καὶ «Οἱ ἐν διαστάσει τελοῦντες σύζυγοι καὶ τὸ θέμα τοῦ διαζυγίου».

Εἶναι, φυσικά, διεθνῶς παραδεδεγμένο ὅτι ἡ χειραφέτηση κι' ἡ ἀνεξαρτητοποίηση τῆς γυναίκας, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ μηχανιστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ τεράστια ἀναγνώριση τῆς ὕλης σὰν προεξέχον στοιχεῖο στὴ ζωή μας κατέφεραν ἀπανωτὰ πλήγματα κατὰ τοῦ γάμου τόσο σὰ θεσμοῦ, ὅσο καὶ σὰν ἐμπράκτου βιώσιμου δεσμοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῶν δυὸ φύλων. Οἱ δὲ προθέσεις τοῦ συγγραφέα ν' ἀπασχολήσει τὸν Ἕλληνα (Ἑλληνοκύπριο περισσότερο) ἀναγνώστη μὲ τὸν κλονισμὸ ποὺ περνᾶ ὁ γάμος, εἶναι καθ' ὅλα ἀξιόλογες γιατὶ κάθε τόπος νοιώθει τὸν ἀντίκτυπο τῶν παγκόσμιων ρευμάτων μὲ διαφορετικὴ ἔνταση καὶ **μὲ** διαφορετικὸ τρόπο.

Ὅμως πιστεύουμε πὼς ἡ μελέτη του θὰ κέρδιζε ἀπείρως εἰς καθολικότητα, ἂν ἐτοποθετοῦσε τὶς ἀπόψεις καὶ τὴν προσέγγισή του μέσα σ' ἕνα πλαίσιο γενικώτερου ἐνδιαφέροντος, κι' ὄχι ἀποκλειστικὰ σχεδὸν χρωματισμένου μὲ τὴν θεολογικὰ ἔποψη. Αὐτὸ ἀσφαλῶς συνάδει ἀπόλυτα μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ κ. Παπαβασιλείου σὰν θεολόγου. Ὅμως προσωπικὰ πιστεύουμε — καὶ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων μᾶς δικαιώνει — ὅτι ἡ ἀποκλειστικότητα στὴν ἐποχὴ μας δέον νὰ θεωρεῖται πεπερασμένη. Κλάδοι, εἰδικότητες, ἁρμοδιότητες, ὅλα διασταυρώνονται καὶ ἀλληλοδανείζονται τὰ φῶτα τῆς πλούσιας δύσκολης ἐποχῆς μας, τοῦ δύσκολου ἀσθμαίνοντος πολιτισμοῦ μας.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΦΣΑ: Μέσα στὸ καινούργιο δελτίο τοῦ Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου, πάντα ἐπιμελημένο καὶ καλοδεμένο, παρουσιάζεται καὶ φέτος ἡ πλούσια δράση τοῦ περασμένου χρόνου, τοῦ ὁμίλου αὐτοῦ ποὺ ἀποτελεῖ παράδοση πιὰ στὰ στεγνὰ πνευματικὰ πλαίσια τῆς Κυπριακῆς διανόησης. Κοιτάζοντας τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων τῆς ἐκδόσεως ἐπισημαίνουμε γνωστὰ ὀνόματα σὲ ἐνδιαφέροντα θέματα ποικίλου περιεχομένου. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀναφέρουμε τὴν διάλεξη τοῦ κ. Μ. Μαραθεύτη μὲ τίτλο «Ἡ ὀργάνωση τῆς προσωπικότητος καὶ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα», τοῦ κ. Φρ. Βράχα, μὲ τίτλο «Κωμωδία καὶ πολιτικὴ προπαγάνδα στὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα», τοῦ κ. Ἀν. Πασχάλη μὲ τίτλο «Ἡ ἐπιτυχὴς θεραπεία τῆς παιδικῆς σχιζοφρένειας», τοῦ κ. Κ. Χαραλαμπίδη «Ὁ ποιητὴς Τάκης Παπατσήνης καὶ τὸ ἔργο του», καὶ τοῦ κ. Σ. Χατζησωτηρίου «Ἡ σοφία τοῦ Κυπριακοῦ λαϊκοῦ σπιτιοῦ». Πλούσιο τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τοῦ τόμου ἀποτελεῖ πραγματικὴ προσφορά, γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο καὶ πιὸ ἰδιαίτερα ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ παρευρεθεῖ στὶς διάφορες αὐτὲς ἐκδηλώσεις. Ὁ τόμος ἐπιστεγάζεται μὲ τὴν βιβλιογραφία τοῦ περασμένου χρόνου καὶ μὲ βιογραφικὰ σημειώματα τῶν συνεργατῶν.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ Σ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ:

«Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία» (τόμος Γ΄) — «Λαογραφικὸν Λεξικόν» (τόμοι Α΄, Β΄, Γ΄) — «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς «Ἡμέρας Ἐλευθέρων δραστηριοτήτων» ἐν τῷ Παγκυπρίῳ Γυμνασίῳ» κ.ἄ.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ Π. Χ΄΄ ΙΩΑΝΝΟΥ:
«Τὰ ἐν διασπορᾷ».

«ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ»

(Περιοδικὸν τῶν μαθητριῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου Θηλέων Κύκκου).

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΡ. Σ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ: Πλούσια ἡ συγκομιδὴ τοῦ βιβλίου ποὺ μᾶς ἀπεστάλη τὶς μερες ποὺ περασαν, ἀναμεσα στοὺς πιὸ πιστοὺς καὶ συνεπεῖς ἐργατες τοῦ δυνατοῦ αὐτοῦ ἐπιμορφωτικοῦ μέσου, συγκαταλέγει καὶ τὸν κ. Κυπριανού, ο ὁποίος ἐχει νὰ παρουσιάσει μιὰ πληθωρικὴ ἀξιόλογη σειρὰ ἐκδόσεων τα τελευταῖα λίγα χρόνια. Συνεχίζοντας δὲ τὴν παράδοση ποὺ ξεκίνησε στὸν τομέα τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας, ἐξέδωσε ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους τὸν τρίτο τόμο τῆς λαογραφικῆς προσφορας τοῦ Παγκυπριου Γυμνασίου («Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία - τόμος Γ΄»). Ὁ τόμος, ποὺ περιέχει λαογραφικὴν ὕλη τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1967-68, παρουσιάζει μιὰ συλλογὴ ποικίλης ὕλης προσφερθείσης ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ σχολείου. Ἔτσι στὶς 72 σελίδες τοῦ βιβλίου, ποὺ ἐπιστεγάζεται ἀπὸ γλωσσάριο, βρίσκουμε «Σατιρικὰ ποιήματα», «Παραλαγές», «Γητειές», «Λογοπαίγνια», «Θρησκευτικὰ ποιήματα», «Τοπωνύμια καὶ παραδόσεις», κ.ἄ.

Περαιτέρω ἐπίσης προσφορὰ στὸν λαογραφικὸ τομέα ἀποτελεῖ ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἔκδοση τοῦ κ. Κυπριανοῦ, μετὰ τοῦ κ. Μενελάου Ν. Χριστοδούλου, «Λαογραφικοῦ Λεξικοῦ», τὸ ὁποῖο εἶναι βασισμένο πάνω στοὺς τρεῖς τόμους τοῦ κ. Κυπριανοῦ ποὺ παρουσίασαν λαογραφικὴν ἐργασία τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου («Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία» - Τόμοι, α, β, γ). Αὐτοτελὴς ἡ ἔκδοση — πρᾶγμα ποὺ τὴν καθιστᾶ πολὺ εὔχρηστη γιὰ ἐργασία σχετικὴ — ἀποτελεῖ ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τρίτο τόμο τῆς λαογραφικῆς ἐργασίας τοῦ Παγκυπρίου.

Ἕνας ὠφελιμώτατος θεσμὸς ποὺ καθιερώθηκε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο τὸ 1965-66, ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Φρίξου Πετρίδη, ἡ «ἡμέρα ἐλευθέρων δραστηριοτήτων», ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ στὸν κ. Κυπριανοῦ νὰ προβεῖ εἰς σχόλια σχετικὰ μὲ τὸν θεσμὸν αὐτόν, εἰς σχετικὸν ἄρθρον του μὲ τίτλο «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς "ἡμέρας ἐλευθέρων δραστηριοτήτων" ἐν τῷ Παγκυπρίῳ Γυμνασίῳ». Τὸ ἄρθρον ἐδημοσιεύθηκε εἰς τὸ «Δελτίον Καθηγητῶν τοῦ Π.Γ.», τὸν φετεινὸ Μάϊο, κυκλοφόρησε δὲ πρόσφατα εἰς ἀνεξάρτητο τόμο, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἀφιερωμένος στὸν Γυμνασιάρχη τοῦ Π.Γ. κ. Πετρίδην, ἐμπνευστὴν τῆς «ἡμέρας ἐλευθέρων δραστηριοτήτων». Ὁ κ. Κυπριανοῦ παρουσιάζει εἰς εἰσαγωγικὸ σημείωμα τὸν σκοπὸ καὶ τοὺς στόχους τῆς μελέτης του, καὶ παραθέτει ἐπίσης σχετικὲς πληροφορίες. Ἡ ἔκδοση περιλαμβάνει πίνακες, σχεδιογράμματα καὶ φωτογραφίες, καθὼς ἐπίσης καὶ σχόλια τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ Γυμνασίου κ. Κυπριανοῦ, ὅλα σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασία ποὺ τελεῖτοι κατὰ τὴν ἐν λόγω ἡμέρα ἀπὸ τοὺς διάφορους ὁμίλους. Μιὰ καθ' ὅλα τεκμηριωμένη καὶ ἀξιόλογη μελέτη, ἡ ὁποία, μὲ τὰ συμπεράσματα, μὲ τὶς συγκρίσεις καὶ μὲ τὶς στατιστικὲς ποὺ παραθέτει βοηθᾶ πολὺ εἰς τὴν σωστὴν ἀξιολόγηση τοῦ νεοκαθιερωθέντος ἐπικοδομητικώτατου αὐτοῦ θεσμοῦ.

Ἄλλες δυὸ ἐκδόσεις τοῦ κ. Κυπριανοῦ εἶναι ἕνα «Εὑρετήριο» τῶν πέντε πρώτων τόμων (1960-65) τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος», καὶ ἀπαρίθμηση τῶν βιβλίων ποὺ παρουσιάσθήκανε στὴν «Ἔκθεση βιβλίων τῆς Σεβαστείου Βιβλιοθήκης μὲ θέμα: Ἕλληνίδες εἰς τὴν Λογοτεχνίαν». Τὸ τελευταῖον ἐγχειρίδιον εἶναι ἀνατύπωσις ἀπὸ τὴν «Μαθητικὴν Ἑστίαν» (Σεπτ. '68 - Φεβρ. '69), ἡ δὲ ἔκθεση (πολὺ ἀξιέπαινη πράγματι πρωτοβουλία, ποὺ ἴσως δὲν ἐγκαίρισε τὴν δημοσιότητα ποὺ ἔπρεπε), ὀργανώθηκε ἀπὸ μιὰ ὁμάδα μαθητριῶν τῆς Στ΄3 τοῦ Π.Γ., ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ κ. Κυπριανοῦ.

Ἄλλες δυὸ ἐνδιαφέρουσες ἐκδόσεις ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ Π.Γ., εἶναι ἐπίσης δύο τόμοι τοῦ «Δελτίου Καθηγητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου». Ὁ ἕνας ἐξεδόθη τὸν Δεκέμβριο τοῦ '68, κι' ὁ δεύτερος τὸν Μάϊο τοῦ τρεχοντος ἔτους. Ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσαν, ποικίλην ὕλη, τοῦ πρώτου τόμου σημειώνουμε τα ἀκόλουθα: «Ἐφηβικὰ προβλήματα» (Χρ. Σ. Κυπριανοῦ), «Τὸ αἴνιγμα τῆς Ἀτλαντίδος ἀπὸ τὰς Πλατωνικὰς ἀποκαλύψεις» (Δήμου Χρίστου) καὶ «Αἱ ἀποδεικτικαὶ μέθοδοι τῶν μαθηματικῶν (Σταύρου Φιλιππίδη). Ὁ δεύτερος τόμος ἐξεδόθη «εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος (τῆς συμπληρώσεως 75 χρόνων ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Γυμνασίου ὡς ἰσοτίμου μὲ τὰ ἐν Ἑλλάδι Γυμνάσια) καὶ πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην πάντων τῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον συμβαλόντων εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ὅπως ἐδήλωσε ὁ κ. Πετρίδης εἰς σχετικὴν ἐπετειακὴν ὁμιλίαν του ἡ ὁποία ἀνατυπώνεται στὴν ἔκδοση. Ἄλλες συνεργασίες τῆς ἐκδόσεως περιλαμβάνουν τὰ ἀκόλουθα: «Ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις» (Γεωργίου Προδρόμου), «Συναισθηματικὴ προσέγγιση καὶ ἀγωγή» (Θ. Π. Στυλιανοῦ), «Ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ τραγικοῦ στὴν ποίηση τοῦ Γ. Σεφέρη» (Γεωργίου Ν. Χ΄΄ Κωστῆ).

Κ. Π. Χ΄΄ ΙΩΑΝΝΟΥ: «Τὰ ἐν διασπορᾷ». Ὁ ὀγκώδης αὐτὸς τόμος ποὺ ἐξεδόθη τιμητικὰ ἀπὸ ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης τῶν ἑξήντα χρόνων τοῦ γνωστοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου κ. Κυριάκου Π. Χ΄΄ Ἰωάννου, δὲν μᾶς προσφέρει μόνο τὴν φωτισμένη σκέψη καὶ τὴν πολύπλευρη γνώση ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ὑπηρετεῖ μὲ συνέπεια τὸ Κυπριακὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Μᾶς δίνει κι' ἕνα δυνατὸ σκούντημα, ἐμᾶς πρὸ πάντων τοὺς νεώτερους, μιὰ ἀκόμη ἀφορμὴ νὰ ἀναλογιστοῦμε τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ νὰ ἐρωτηθοῦμε; Προσφέρει ἕνας ἕκαστος ὅτι κι' ὅπως μπορεῖ, στὰ δικά του πάντα μέτρα φυσικά, στὴν πρωθηση καὶ ἀνύψωση τοῦ πνεύματος, στὴν πολιτιστικὴ ἄνοδο τῆς ἐποχῆς του (καὶ τῆς κοινωνίας του); Κι' αὐτὸ γιατὶ ἔχουμε μπροστά μας, σ' αὐτὸ τὸν τόμο, τὴν περίπτωση ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ πρόσφερε, ὑπηρέτησε, δημιούργησε, ἔγραψε γιὰ τὴν «ἱστορία, τὴ γλῶσσα, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν ὅλη πνευματικὴ ἀρχοντιὰ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅπως λέει ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως στὸν σχετικὸ πρόλογο. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενά, τὰ ὁποῖα ὅπως νοεῖται ἀπὸ τὸν τίτλο, συγκεντρωθήκαν ἀπὸ ὅλη τὴν πολύμορφη προσφορὰ ποὺ ἔδωσε ὁ κ. Χ΄΄ Ἰωάννου, σὲ σκόρπια ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ μελετήματα, ἀναφέρουμε τὰ ἀκόλουθα: «Αἱ ἑορταὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐν Κύπρῳ καὶ ἡ καταγωγή των», «Ἡ ἑλληνικότης τῆς Κύπρου βάσει τῶν γλωσσικῶν κριτηρίων», «Ὁ Λιπέρτης κι' ἡ Κυπριακὴ πραγματικότης», «Γεωργικὰ καὶ ποιμενικὰ τῆς Κύπρου». Ἡ ἔκδοση, καθ' ὅλα τεκμηριωμένη μὲ πίνακα πραγμάτων, βιβλιογραφίας καὶ γενικὸ πίνακα ὀνομάτων, πραγμάτων καὶ κυριωτέρων γλωσσῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ σχετικὲς συνοδευτικὲς φωτογραφίες ἐξεδόθη ὑπὸ ἐπιτροπῆς παλαιῶν μαθητῶν τοῦ κ. Χ΄΄ Ἰωάννου ποὺ περιλαμβάνει τοὺς ἀκόλουθους (ὅλους γνωστοὺς ἐργάτες τοῦ πνεύματος κι' ἐπιφανεῖς πολῖτες τοῦ τόπου): Ρένος Σολομίδης, Φρῖξος Βράχας, Παναγιώτης Σέργης, Κυριάκος Πλησῆς, Νῖκος Γεωργούδης, Κυριάκος Χαραλαμπίδης.

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ: (Περιοδικὸ τῶν μαθητριῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου Θηλέων Κύκκλου). Ὁ τόμος αὐτὸς ποὺ καλύπτει τὸ σχολικὸν ἔτος 1968-69, ἀποτελεῖ, ὅπως κάθε πνευματικὴ προσφορὰ ἀπὸ τὰ μαθητικὰ νειάτα ἕνα εὐχάριστο ἐφησυασμα. ὅπως ἀποτελοῦν ἄλλωστε ὅλες οἱ τέτοιες προσπάθειες (ἐπιπέδου) τοῦ μαθητόκοσμου. Ὄχι γιατὶ δὲν περιμένει κανεὶς πνευματικὴ ἐργασία ἀπὸ τὰ νειάτα τοῦ θαυμίου, ἀλλὰ γιατὶ ἡ προσευνή του ἀκριβῶς δικαιώνεται, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι καὶ λίγο μέσα στὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς ἀλλοπρόσαλλης, ὀργισμένης, καταλυτικῆς νειότης. Ὁ τόμος περιέχει εἰσαγωγικὸ σημείωμα τῆς Διευθυντρίας τῆς Σχολῆς κας Ο. Κοκκίνου, σχετικὰ μὲ τὸν «χρυσοῦν κανόνα» τῆς χριστιανικῆς ὑποθήκης «...Οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς», καὶ τὴν βαθειά, ἀπερθετη σημασία τοῦ χρέους, τοῦ καθήκοντος. Οἱ συνεργασίες τῶν μαθητριῶν καλύπτουν μεταξὺ ἄλλων τοὺς ἀκόλουθους τομεῖς: «Ποίημα», «Διήγημα», «Μελέτη», «Λαογραφία», «Χρονογράφημα». Ἀναφέρουμε μερικὲς ὀνομαστικά: «Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος» (Λέα Ζαμπαρλούκου) (μελέτη). «Μπιάφρα, ἕνα ἀπὸ τὰ δράματα τῆς ἐποχῆς μας» (Ἀλεξία Βασιλᾶ) (Χρονογράφημα», «Κι' ὅμως ξαναγύρισα...» (Χρυσῆ Πολυκάρπου) (διήγημα), «Μετὰ τὴν τελευταία παράσταση» (Ἀνδρεανὴ Ἰωαννίδου). Τὸ ποίημα αὐτὸ πῆρε (πολὺ δικαιολογημένα) τὸ πρῶτο βραβεῖο σὲ διαγωνισμὸ τοῦ σχολείου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΑΓΩΝΕΣ

Μιὰ ἀδυσώπητη τυχὴ τῆς μοίρας τῶν πλασμάτων

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἕνα ἀσήμαντο μυρμήγκι κουβαλᾶ ἕνα τεράστιο κουκούτσι παραριγμένο στὴν ἄκρη τοῦ δρομου. Τὸ σέρνει μὲ προσοχή, μὲ σεβασμό, μὲ τὸ δέος ποὺ ὑποβάλλει πάντα ἡ συμπλήρωση τῆς τωρινῆς ἀναγκης, κι' ἡ συνειδητοποίηση για τὴ συνέχιση, τὴ διατήρηση αὐτῆς τῆς ανάγκης. Κι' ἕνα τέτοιο μυρμήγκι ἀποτελεῖ για ὁποιοδήποτε σκεπτόμενο θεατὴ ἕνα ἀντικείμενο διαλογισμοῦ. Διαλογισμοῦ για τὴν δυσαναλογία τῶν πραγμάτων καὶ πλασμάτων, ἀλλὰ πρὸ πάντων διαλογισμοῦ για ἕνα ἄξίωμα βασικὸ τῆς ὑπαρξης: τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀγώνα. Γιατὶ τὸ φαινόμενο ἁπλώνεται πέρα ἀπὸ τὸ μυρμήγκι. Ἀγκαλιάζει τὶς πιὸ ταπεινές, ἀλλὰ καὶ τὶς πιὸ τέλειες, τὶς πιὸ πολύπλοκες ὑπάρξεις.

Ὁ κισσὸς ἀγωνίζεται νὰ σκαλώσει στὸν δυνατὸ ξένο κορμό, κι' ἡ βιολέττα πασκίζει ν' ἁπλώσει νὰ ριζώσει τὰ φύλλα της πιὸ πλατειά, πιὸ βαθειὰ μέσ' τὸ χῶμα. Τὰ ζῶα ἀγωνίζονται νὰ προφυλάξουν τὴ ζωή τους, νὰ διαιωνίσουν τὸ εἶδος τους, πότε χαμένα, ἐκτεθειμένα στὴν σκληρότητα τῆς ζούγκλας, καὶ πότε ἐκτεθειμένα στὴν ἀδιαφορία ἢ τὴν δαναυσότητα τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος. Κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὑψώνει παντοῦ, ὁλοῦθε τὸ ἀνάστημα του, μικρό, μεγάλο, δυνατὸ ἢ ἀνεμικό, κι' ἀποδύεται σὲ μιὰ ἀτέλιωτη μάχη μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὶς σκιές τους, μὲ τὸν συνάνθρωπο, μὲ τὴν φύση καὶ τὸ περιβάλλον, μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Γιὰ λόγους πρακτικῆς κατάταξης, γιὰ λόγους ἱστορικῆς οἰκονομίας, καὶ ἐξελικτικῆς ἐπισκόπησης, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος μπαίνουν σὲ καλούπια, παίρνουν σχήματα καὶ τύπους. Κι' ἀκοῦμε ἔτσι για «ταξικούς» ἀγῶνες, για ἀγῶνες «ἐθνικοὺς» κι' «ἀπελευθερωτικούς», για ἀγῶνες στὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης ἢ τοῦ πνεύματος. Κι' ἀσφαλῶς ἡ τέτοια κατάταξη μπορεῖ νὰ βοηθᾶ, ἔστω ἰσοπεδώνοντας ἄτομα, εἰς τὴν τοποθέτηση ὁρόσημων στὸν δρόμο τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης.

Ὅμως πέρα ἀπὸ τὴν δημόσιαν ἔκθεση τῆς ἀνθρώπινης ἀνάτασης για τὸ «καλύτερο», για τὸ «τελειότερο», μέσα στὰ στεγανὰ πλαίσια τῆς ὁμοιομορφίας, οἱ «ἀγῶνες» τῶν πλασμάτων εἶναι ἴσως τόσο διαφορετικοί, τόσο ἰδιαίτεροι καὶ τόσο πολύτιμοι για ἕναν ἕκαστο, ὅσοι εἶναι οἱ διάφοροι ἀνθρώπινοι τύποι, οἱ ἰδιοσυγκρασίες, οἱ χαρακτῆρες.

Ἔτσι ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος τοῦ βουνοῦ ἢ τοῦ κάμπου, ποὺ πολεμᾶ νὰ κρατήσει, νὰ μεγαλώσει τὸ βιός του, καταναλώνοντας τὶς φυσικὲς δυνάμεις καὶ τὴ σκέψη καὶ τὶς λαχτάρες καὶ τὰ ὄνειρά του για μιὰ πιὸ πλούσια συγκομιδή, κι' ἕνα καρπερώτερο μέλλον, εἶναι ἕνα σύμβολο «ἀγῶνα». Κι' ἄλλο ἕνα τέτοιο σύμβολο εἶναι κι' ὁ ἄνθρωπος τῆς πόλης. Ὁ ἀστὸς ποὺ ἀγωνίζεται νὰ φτάσει πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸν ἄμεσο πρόγονό του, ν' ἀνεβεῖ κοινωνικά, οἰκονομικά. Σύμβολο ὅμως μήπως δὲν εἶναι ἐπίσης κι' ὁ ἐκπρόσωπος τῆς πλούσιας τάξης, ποὺ καὶ πάλιν κάνει ὅτι μπορεῖ για νὰ κρατηθεῖ στὰ πλαίσια του, καὶ για νὰ μεγαλώσει ἀκόμα τὴν αἴγλη του; Κι' ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, κι' ὁ καλλιτέχνης, κι' ὁ ἐπιστήμονας, μὲ τὶς ἀτέλειωτες, τὶς ἀσταμάτητες μαχες ποὺ δίνουν χάνοντας, κερδίζοντας, ἐνῶ προχωροῦν στὸν δρόμο τῆς γνώσης, τῆς δημιουργίας, τῆς ἀνακάλυψης, τῆς ἐφεύρεσης;

Ὅμως πίσω ἀπὸ τὰ σύμβολα αὐτὰ ποὺ συνοψίζουν στὶς μορφὲς καὶ στοὺς τύπους των, τὶς μεγάλες, ποικίλες ἀναδιπλώσεις τοῦ ἀνθρώπινου ἀγῶνα, βρίσκεται πάντα κάτι ἀλλοιώτικο, κάτι πιὸ ζεστό, πιὸ ἀληθινό, πότε ὄμορφο, πότε ἄσχημο, πότε μικρό, πότε μεγαλόπνοο. Κι' εἶναι αὐτὸ τὸ «κάτι», ὁ ἀνώνυμος ἄνθρωπος, τὸ πλάσμα ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ποὺ χωράει, σὰν ξεχωριστὴ ζωντανὴ μονάδα, ἕνα ὁλόκληρο δράμα ἔντονα κι' ἀποκλειστικὰ προσωπικό: τὸ δράμα τοῦ προσωπικοῦ ἀγῶνα. Ἡ μάχη μὲ τὰ καθήκοντα, μὲ τὶς προσωπικὲς ὠφελές, ἡ καθημερινὴ σύγκρουση μὲ τὸ ἰδιαίτερο περιβάλλον, ἡ ἀντανάκλαση τῆς σύγκρουσης στὸν ἰδιαίτερο ψυχικό του κόσμο.

Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι λέξεις σύμβολα. Κι' ἐνῶ μποροῦν φυσικὰ νὰ χαρακτηρίζουν πολλὲς περιπτώσεις, για μίαν ἕκαστη σημαίνουν ἀσφαλῶς κάτι τὸ ἐντελῶς προσωπικό, κάτι τὸ ἀπόλυτα ὑποκειμενικό. Μόνο ποὺ καμμιὰ φορὰ μὲ τὸν συνηθισμένο ἐγωκεντρισμὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο ποὺ θέλει νὰ ἐπιβιώσει καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ, ὁ «ἀγῶνας» παραβλέπεται ἢ μᾶλλον παραγνωρίζεται στοὺς ἄλλους. Κι' ἔτσι ἡ μικρότητα, ἡ ἀδυναμία, τὸ κενό, ποὺ προκύπτουν σὰν φυσικὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν σύγκρουση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ μοίρα του, ὅλες οἱ δυσάρευστες δηλαδὴ ἐπιπτώσεις, ἡ μαύρη ἀντανάκλαση τοῦ «ἀγῶνα», ὄχι μόνο μένουν χωρὶς δικαιολογία, ἀλλὰ καὶ χωρὶς κατανόηση ἢ κάποτε καὶ ἁπλῆ ἐξήγηση — ποὺ εἶναι ἴσως τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν κατανόηση. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμο αὐτὸ μὲ τὶς σελίδες γραμμένες (καὶ ἡ ἁπλῆ παραδοχὴ τῆς κληρονομικότητας μόνο, καταστρατηγεῖ τὸ ἐπιχείρημα τῆς «τάμπουλα ράζα»), ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν μὲ τὶς γραμμένες σελίδες ποὺ κατέρχεται στὸν στίβο για νὰ γράψει ἀκόμη, για νὰ ἀποσβέσει, για νὰ πληρώσει καὶ για νὰ εἰσπράξει, πῶς μπορεῖ νὰ μὴν κάνει λάθη στὸν τεράστιο, στὸν ἀσίγαστο κι' ἀδυσώπητο αὐτὸ «ἀγῶνα» μοίρας καὶ προσωπικότητας, ἀτόμου καὶ περιβάλλοντος;

Δὲν πιστεύουμε ὅτι ἡ συνειδητοποίηση τοῦ γεγονότος ὅτι κάθε πυρῆνας ὕπαρξης εἶναι κι' ἕνας πυρῆνας ἀγῶνος, πρέπει νὰ δίνει σ' ὅλα τὰ ἔκτροπα συγχωροχάρτι. Αὐτὸ δὲ θάταν παρὰ ἡ εὔκολη ἠθική, ποὺ δὲν ὁδηγεῖ πουθενά, σὲ κανένα ἐποικοδομητικὸ στόχο. Ὅμως ἡ συνειδοτοποίηση, ἡ ἀναγνώριση τοῦ πολύμορφου ἀδυσώπητου ἀγῶνα ποὺ χαρακτηρίζει ὅλες τὶς μορφὲς τοῦ πλανήτη δὲν μπορεῖ, πρέπει νὰ καλλιεργεῖ μέσα μας περισσότερο δυνητικὰ πάντα βέβαια, σεβασμὸ καὶ κατανόηση, περισσότερη παραδοχὴ τῆς ἀνάπτυξης μέσα ἀπὸ τὴν σύγκρουση, καὶ περισσότερη ἀποδοχὴ τῆς ἀντανάκλασης στὴν σκοτεινὴ πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς φθορᾶς, τῆς τριβῆς, τῆς πικρίας τοῦ «ἀγῶνα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΗΛΙΚΙΕΣ

Ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ ἡ χρησιμότης των

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κοιτάζεις ἕνα γέρικο κορμὸ τοῦ δέντρου. Μιὰ ἐλιὰ θεόρατη, φορτωμένη χρονια, καρπούς, ἠλιους κι' ἀνέμους. Καὶ γεμίζει ἡ ψυχή σου ἀπο το δέος καὶ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἐμπνέει ἡ ἀντίσταση των πραγμάτων στὴν μήνι τῆς φθορας. Κοιτάζεις κι' ἕν' ἀχαμνὸ τρυφερὸ βλαστάρι ποὺ μόλις ἔχει ἀναστηλώσει τὸ κορμί του πάνω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ πλημμυρίζεις τρυφεράδα καὶ στοργή. Για τὴν τόλμη τῶν νέων μορφῶν, τῶν νέων πραγμάτων, πάντα νὰ προκαλουν τὸ ἀσταμάτητο ρεῦμα τοῦ καιροῦ τὸ τεράστιο κῦμα τοῦ ἀπείρου ποὺ ἀγέρωχα ἀγνοεῖ τον πιὸ παράξενο ἀλλοπρόσαλλο ἀνθρώπινο μετρητή, τὸ χρόνο.

Τὰ ἴδια περίπου συναισθήματα, σὲ μιὰ τεράστια ποικιλία καὶ κλίμακα διαβαθμίσεων μᾶς τροξενεῖ κι' ἡ σκέψη πάνω στὶς πολλές, τὶς κλιμακωτὲς ἀνθρώπινες ἡλικίες. Μόνο ποὺ στὴν περίπτωση τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως μπορεῖ καὶ νἀναι, φυσικὸ ἄλλωστε, ὁ τρόπος, ἡ διάθεση μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζονται οἱ χρονικοὶ σταθμοὶ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πολὺ συχνὰ χρωματισμένα μὲ πολὺν ὑποκειμενισμὸ ἀπὸ τὴ μιά, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τυποποιημένους τρόπους σκέψης ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἔτσι μπορεῖ τὸ νήπιο νὰ ἐμπνέει σέ ὅλους κοινὰ αἰσθήματα: ἔκπληξη, εὐχαρίστηση, προστατευτικότητα, ἕνα εἶδος συμπόνοιας για τὴν ἀνικανότητά του, ἀνάμικτης μὲ θαυμασμὸ για τὸ πεῖσμα του νὰ ὀρθοποδήση καὶ νὰ στηλώση, κάποιο φθόνο για τὸ μέλλον ποὺ θὰ χαρεῖ αὐτὸ στὴ δική του ὡριμότητα, καὶ μιὰν ἄπειρη ἀγάπη για τὴ δροσιά του, τὴ δύναμή του, τὴν ἀγνότητά του. Σὲ κάθε ἕναν ἔκαστο ὅμως, ἕνα ὁρισμένο νήπιο ἀσφαλῶς θὰ μιλᾶ μὲ διαφορετικὸ ἐντελῶς τρόπο. Ἀλλοιώτικα ἂν εἶναι δικό του νήπιο, ἂν εἶναι μιὰ τυχαία συνάντηση, ἢ ἂν εἶναι συγγενικὸ ἢ φιλικὸ ἢ ἀκόμα κι' ἂν ἀνήκει σὲ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει τὶς καλύτερες τῶν σχέσεων. Τὸ ἴδιο περίπου θὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ λεχθεῖ για τὶς ἄλλες ἡλικίες τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ νειάτα κι' ἡ προσφορά τους, ἡ ὡριμότητα, ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ πραγματοποίηση, ἡ μέση ἡλικία κι' ἡ συγκομιδή, τὰ γηρατειὰ κι' ἡ ἀποχώρηση, ἡ ξεκούραση, ἡ παράδοση τῆς σκυτάλης.

Ἐμαθε ὁ ἄνθρωπος μὲ λίγα λόγια νὰ ἐπενδύει τα τεχνητα αὐτὰ ὁρόσημα μὲ τὰ ὁποία ὁ ἰδιος κασοριζει τὴν πορεία του στὸν κοσμο τῆς ὕλης μὲ ὁρισμένες ἀρχές, ἀξίες. Ἔτσι τὸ ἄτομο τῆς σημερινῆς κοινωνίας, τῆς κοινωνίας αὐτῆς τοῦ ἀστροναυτη, της πείνας, τοῦ πολέμου καὶ της μηχανῆς, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ σύνολο ποὺ τὸν περιβάλλει μὲ μιὰ διπλῆ ὑπόσταση: τὴν χρονική, ὅπως ὑπολογίζεται μὲ τὶς μονάδες τοῦ χρόνου ποὺ τὸ γένος του χρησιμοποιεῖ, καὶ τὴν προσωπική, ὅπως τὴν ἐδημιούργησε, ὅπως τὴν ἐχρωμάτισε μὲ τὶς πράξεις, τὴ δημιουργία του, τὴν προσφορά του, τὸ πέρασμα του μέσα ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, ὡς τὴν ἄλφα ἢ τὴν ὅητα στιγμὴ, ὡς ἐκεῖνο, ἢ ὡς τὸν ἄλλο χρόνο. Τὶς πλείστες φορὲς οἱ δυὸ ὑποστάσεις, ἡ χρονικὴ κι' ἡ προσωπικὴ συγκλίνουν, βρίσκουν μιὰ συνισταμένη για νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἁρμονικὸ γεφύρι, μιὰ καλοδεμένη «ὀντότητα - προσωπικότητα». Ὅμως δὲν εἶναι πάντα τὸ ἴδιο.

Δὲν εἶναι πάντα ὁ ἄνθρωπος ἔφηβος - φοιτητής. Πατέρας στὰ 35, ὑπεύθυνος, ἀποδοτικὸς πολίτης στὰ 45, γεμάτος καρπούς κι' ἐγγόνια στὰ 50-60. Οἱ συνθῆκες, τὸ περιβάλλον, ἡ ἰδιαίτερη προσωπικὴ μοῖρα τοῦ ἀτόμου εἶναι μοναδικὰ στοιχεῖα στὴν κάθε περίπτωση. Γι' αὐτὸ μοναδικὴ καὶ ἰδιαίτερη εἶναι ἡ παράδοση, ἡ ἀτμόσφαιρα, τὸ ἱστορικὸ ποὺ συνοδεύει κάθε ἄτομο σ' ἕναν ἕκαστο χρονικὸ σταθμὸ τῆς ζωῆς του, σὲ μιὰ ἑκάστη ἡλικία. Λαμβάνομε ὑπ' ὄψιν, ὅταν σκεφτόμαστε ἢ ὅταν μιλοῦμε, για τὸν Α ἢ τὸν δεῖνα τὸ ἰδιαίτερο ἄτομό του μέσα στὸ ἰδιαίτερο πλαίσιό του, σὲ μιὰ δεδομένη στιγμὴ ἢ στάδιο τῆς ζωῆς του; Ἢ ἰσοπεδώνουμε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν μάζα, τὸ βάζουμε μέσα στὰ καλούπια τῆς ἀφόρητα, κάποτε, ὁμαδι-

Σύγχρονες σκέψεις

ΚΙ' ΥΣΤΕΡΑ ΑΠ' ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ;

Τὸ μεγάλο ἀνθρώπινο ἐπίτευγμα κι' οἱ πιθανὲς ἐπιπτώσεις του

Τῆς Καὸ ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

κῆς ἀδιάκριτης κι' ἀπρόσωπης ἐποχῆς μας; Κι' ἔπειτα τὰ συγκριτικὰ κριτήριά μας μὲ ποιὰ πρόθεση, ποιὰ προσέγγιση εἶναι διαποτισμένα; Μὲ τὴν πρόθεση νὰ δοῦμε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν προσφορά του σὰν μορφὴ ποὺ ἀγωνίζεται ὅπως μπορεῖ μέσα στὴν ἀτέρμονη διάσταση τοῦ χρόνου, σὲ ὁποιοδήποτε στάδιο τῆς χρονικῆς ἡλικίας του; Ἢ σὰν αὐτόματο ποὺ ἀνταποκρίνεται ἢ δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ὁμαδικὲς περὶ ἡλικίας καὶ προσφορᾶς προσδοκίες; Δεν πρεπει, οεν μπορουμε, δὲν τολμοῦμε νὰ ξεχνοῦμε ὅτι ἕνας Μοτσαρτ σύνθετε στὰ τέσσερα χρόνια του, ἐνῶ ἕνας Σιούρ ἀρχισε νὰ γραφει στὰ σαράντα του. Κι' οἱ δυὸ μεσουράνησαν. Καὶ μιλοῦμε γιὰ πνευματικὴ δημιουργια. Ὁλοκληρη ὅμως ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δημιουργία. Σὲ πολλοὺς τομεῖς, σὲ διαφορες κλίμακες, μὲ διαφορετικες ακτινοβολίες, στόχους, διάφορης ἔντασης, ποιοτητος καὶ ὀλκῆς.

Μὲ λίγα λόγια ἕνα ἀπὸ τὰ προβλήματα, μιὰ ἀπὸ τὶς προκλήσεις ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος τῆς προ-εποχῆς τῶν ρομπὸτ εἶναι καὶ τὸ προβλημα τῆς μετρήσεως τοῦ ἀνθρώπινου ἀναστήματος μὲ τὴν ἡλικία. Οἱ προκαθορισμένες ἀντιλήψεις ποὺ διέπουν τὸ κοινωνικό μας σύστημα ἔχουν κάνει κι' ἐδῶ τὴ βλάβη τους. Καὶ τὸ σκεπτόμενο ἄτομο, ποὺ ἀγωνίζεται, ἔστω καὶ τὴν δωδεκάτη, πρὶν κατορθώσει ἡ μηχανὴ κι' ἡ δύναμή της νὰ τὸν μεταβάλουν εἰς αὐτόματο μετρητὴ τῆς ὑλικῆς δύναμης, κάπου - κάπου τραβιέται πίσω κι' ἀναρωτιέται διλημματικά : «Γιατὶ ἡ «νέα γενιὰ», νὰ κλείνει τὶς πόρτες στοὺς τριανταπεντάρηδες;» «Γιατί ἡ γυναίκα στὰ σαράντα της νὰ εἶναι ἡ «κατασταλαγμένη ὥριμη, κι' ὁ συνομήλικος ἄντρας νὰ διέρχεται τὴν δεύτερη νειότη του;» «Γιατί γύρω στὰ ἑξῆντα ὁ ἄνθρωπος θὰ πρέπει ν' ἀποσύρεται ἀπὸ τὸν δημόσιο βίο, ὅση ζωτικότητα κι' ἂν διαθέτει;» Ἀσφαλῶς ἡ ἀπάντηση εἶναι προφανής. Ὅσο κι' ἂν ἐξελίσσεται ἡ ἐπιστήμη τῆς βιολογίας, ὅσο κι' ἂν τελειοποιεῖται ἡ γεροντολογία, ὅσο κι' ἂν ἐξισώνονται τὰ φύλα (μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἡλικιακὴ καὶ βιολογικὴ προέχταση τῆς γυναικείας ἀκμῆς), ὅσο τολμηρὰ κι' ἂν προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ προκαλέσει, νὰ νικήσει τὸ χρόνο, τὴ φθορά, τὴν ἀπειλὴ καὶ τὴν διάλυσή του, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀκόμα προβάλλουν φασματικά, πραγματικὰ κι' ἀνυπέρβλητα. Γι' αὐτὸ κι' οἱ κανόνες, οἱ ἀντιλήψεις, τὰ ἔθιμα κι' ἡ τυποποιημένη προσέγγιση στὶς χρονικὲς διαιρέσεις θεωροῦνται ἀπαραίτητης πρακτικῆς χρησιμότητας γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ γυρεύει παντοῦ καὶ πάντα στὶς πράξεις του πυξίδα, ὁδηγὸ ἐξωτερικό. Ὅμως ἐσωτερικά, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ποὺ κάνει τὸν ἑκάστοτε ἀπολογισμό του στὰ χρονικὰ πλαίσια μιᾶς δεδομένης ἡλικίας, ὠφείλει στὸν ἑαυτό του περισσότερη ἀκόμη ἀνθρωπιά, περισσότερη ἀκόμα ἀνοιχτοσύνη καὶ θάρρος καὶ παρδιὰς κι' ἀπ' αὐτὸν τὸν θεατὴ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας. Καὶ τὸ ὀφείλει αὐτὸ στὸν ἑαυτό του, ὄχι σὰν συγχωροχάρτι γιὰ ὅσα δὲν ἐπραγματοποίησε ὡς τὰ 30 ἢ τὰ 50 του, ὄχι γιὰ νὰ ξεχάσει τὶς ἐλλείψεις καὶ τὴ μειονεκτικότητά του μπροστὰ στοὺς πιὸ πετυχεμένους ὁμήλικούς του, ἀλλὰ γιὰ κάτι ἄλλο πολὺ πιὸ σοβαρὸ κι' οὐσιαστικό. Γιὰ νὰ δῆ πιὸ πέρα, πιὸ μακρυὰ ἀπ' ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ἔχοντας γιὰ γνώμονα τὶς δικές του ὀφειλές, καὶ τὴ δική του προσφορά. Τὰ συγκριτικὰ ἢ τὰ καθιερωμένα κριτήρια γιὰ τὸν αὐτοεξεταζόμενο πρέπει νὰ ἔχουν μίαν καὶ μόνη πρακτικὴ χρησιμότητα. Νὰ τὸν βοηθοῦν νὰ σταματᾶ, νὰ περισυλλέγεται, νὰ διαλογίζεται, νὰ καταλήγει, νὰ ἀντλεῖ, καὶ νὰ προχωρᾶ. Ποτέ, καμμιὰ ἡλικία δὲν πρέπει νὰ φοβίζει, νὰ ἐνθουσιάζει, νὰ ἀπωθεῖ ἢ νὰ μαγνητίζει. Κι' αὐτὲς οἱ δυὸ ἀμετάκλητες ληξιαρχικὲς πράξεις ποὺ καθορίζουν τὴ μετάβασή μας ἀπὸ τὸ ἕνα σύνορο στὸ ἄλλο, δὲν εἶναι παρὰ ὑπομνήσεις. Κι' ἡ γέννα κι' ὁ θάνατος. Ἐρχομὸς καὶ φευγιὸ δὲ μιλοῦν παρὰ γιὰ μιὰ τοποθέτηση. Μιᾶς ζωῆς μέσα σ' ἕνα χρονικὸ εἱρμό. Σ' αὐτὸ τὸν εἱρμό, οἱ ἡλικίες δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται παρὰ σὰ σταθμοί. Οὐδέτεροι, ξένοι σταθμοί, ποὺ ἐμεῖς καθωρίσαμε γιὰ ξεκούραση γιὰ ἀνεφοδιασμό, γιὰ ἀνανέωση ἀπὸ τὰ ταξίδι ποὺ κρατᾶ τόσα λίγα χρόνια μέσα στὸ ἄπειρο τὸ ἄχρονο σύμπαν.

Ἂν σᾶς λέγαμε ὅτι τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀνακάλυψης του ραδίου ἀπὸ τὴν Μαντὰμ Κιουρὶ ἢ τῆς ἐφεύρεσης τῆς πενικιλλίνης ἀπο τον Ἀλεξαντερ Φλέμιγκ ἐπαρακολουθοῦντο, ἐκινηματογραφοῦντο, ἐσχολιάζοντο στάδιο μὲ στάδιο ἀπὸ ἑκατομμύρια κατοίκους τῆς γῆς. Ἂν σᾶς λέγαμε ὅτι ἀποθεώνετο ἡ μεγάλη Πολωνίδα ἐπιστήμων στὶς νύχτες τῆς ἀγρύπνιας, τοῦ κρύου, τῆς φτώχειας της, ἂν κάθε κίνησή της, κάθε βασανισμένο ταλαιπωρημένο ξενύχτι της στὸ ἄθλιο ἐργαστήριο της περνοῦσε στὴν ἀθανασία τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ καὶ ἐγίνετο ἀντικείμενο ζητωκραυγῆς, ἀλλόφρονου ἐνθουσιασμοῦ, ἀποθέωσης ἀπὸ χιλιάδες ἄγρυπνα φιλοπρόοδα πνεύματα, τί θὰ ἀπαντοῦσατε; Ἀσφαλῶς ὅτι δὲν εἴμαστε καλά. Ἀσφαλῶς ὅτι ἕνα ἀλλόκοτο κῦμα θεατρινισμοῦ μᾶς ἔχει παρασύρει στὴ δίνη του. Ὅτι ἡ ψεύτικη αἴγλη τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἐπισκιάζει, σβήνει τὴν θεόρατη ἀχτινοβολία τῆς ἐσωτερικῆς ἀλήθειας: ὅτι ἡ ἐπιστήμη διάλεξε ἕνα ἀκόμη ὑπηρέτη, μιὰ ἀκόμα ἱέρεια γιὰ νὰ τραβήξει, νὰ σπρώξει πιὸ πέρα, πιὸ πάνω στὸ ἀνθρώπινο γένος. Καὶ τὸ ράδιο καὶ ἡ πενικιλλίνη σώσανε καὶ σώζουνε ἀπὸ τὸν θάνατο κι' ἀπ' τὴν ἀρρώστεια ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Ὅμως οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐπιστήμης ποὺ τὰ προσφέρανε δὲν περάσαν στὴν ἀθανασία σὰν θεαματικοὶ ἥρωες, ἀλλὰ σὰν μάρτυρες, σὰν θαρραλέοι σεμνοὶ ἐξερευνητὲς τῶν θαυμάτων τῆς ἐπιστήμης.

Καὶ τὸ ράδιο ἐδῶ βρίσκονταν κι' ἡ πενικιλλίνη (στὶς δυνητικὲς πιθανότητες τοῦ ἀνθρώπου) κι' οἱ ἀμέτρητες ἐπιστημονικὲς καὶ τεχνολογικὲς ἐπιτεύξεις ποὺ πρόσφεραν στὸν ἄνθρωπο: ζωή, ἀνακούφιση, ἀνέλιξη. Κι' οἱ ἀστροναῦτες μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμία τους ἀπὸ τὸ γένος βγήκανε, κι' ἡ λαμπρὴ σκέψη, ἡ θαυμαστὴ ἐπίτευξη τοῦ διαστημικοῦ ἄθλου, κι' ὁ Φὸν Μπράουν κι' οἱ ἄλλοι ἀπὸ μᾶς βγήκανε, κι' ἐμᾶς ὑπηρετοῦνε. Αὐτὰ ὅμως περνοῦν στὴν ἀθανασία σὰν θεαματικὰ ὄντα μιᾶς ἀστραποβόλας νικήτρας στιγμῆς, σὰν ἡμίθεοι ποὺ τόλμησαν ν' ἀφησουν τὰ γήϊνα καὶ νὰ παραδεχτοῦν τὴν ὕπαρξη, τὴν πρόκληση, τὴν προσήνεια ἄλλων οὐρανίων σωμάτων. Περνοῦν στὴν ἀθανασία μέσα στὸ ἐκτυφλωτικὸ φῶς τῶν neon, μέσα ἀπὸ τὴν μικρὴ πολλαπλασιασμένη ὀθόνη τῆς τηλεόρασης, μέσα στὴν λεπτομερῆ, ἐξονυχιστικὴ φωτογράφηση τῆς κινηματογραφικῆς ταινίας, μέσα ἀπὸ τὸ σπάταλο, μεγαλόστομο μελάνι τοῦ καθημερινοῦ παγκόσμιου τύπου, μέσα ἀπὸ τὴν ἐπιβλητικὴ ἀστραπὴ τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Ἴσως ὅμως ἐπίσης γιατὶ συγχίσαμε κάπως, συγχίζουμε, ἐνῶ καλούμαστε διαρκῶς νὰ μὴ συγχίζουμε τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας;

Ὑποκλινόμεθα μπρὸς στὸν ἄνθρωπο. Ὄχι γιὰ πρώτη, οὔτε γιὰ τελευταία φορά. Γιὰ πολλοστήν. Συγκλονιζόμαστε. Ἀνανεώνουμε τὴν πίστη μας. Ἀποσυρόμαστε γιὰ λίγο ἀπὸ τὸν σάλο καὶ τὴν βουὴ τῶν σαλπισμάτων, ἀπὸ τὰ πολυάσχολα ραδιόφωνα καὶ τὶς πολυπαρακολουθούμενες τηλεοράσεις. Ἀποσυρόμαστε ἀπὸ τὶς δραματικὲς λεπτομέρειες γιὰ ἀποστάσεις διαστημικές, γιὰ διαστάσεις διαστημοπλοίων, γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ διαστημικῶν σκαφάνδρων, γιὰ τὶς κινήσεις, τὶς ἀντιδράσεις, τὰ πρῶτα βήματα τῶν πρώτων ἀνθρώπων πάνω στὸ φεγγάρι. Ἀποσυρόμαστε ἀπὸ τὶς ὧρες τοῦ ὕπνου, τοῦ ξύπνιου, τῆς ἀνάπαυσης, τῶν αἰσθημάτων, ἐντυπώσεων, σχολίων των. Ἀποσυρόμαστε καὶ ρωτοῦμε. Κι' ὕστερα; Ὕστερα τί;

Οἱ ἠθικές μας ἀρχές, οἱ ἀνέσεις τῆς τεχνολογίας, ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος, οἱ διανθρώπινες σχέσεις θὰ τραβήξουν τὴν στατιστικὴ γραμμὴ πρὸς μιὰ κατάκορφη ἄνοδο; Ἂν τὸ φεγγάρι δὲν ἀποδειχτῆ ἕνα τεράστιο ζωντανὸ ὑφαίστειο (ἡ πρώτη σεισμικὴ δόνηση ποὺ κατάγραψαν οἱ γήϊνοι σεισμογράφοι, κι' οἱ πολλοὶ κρατῆρες στὴν ἐπιφάνεια εἶναι ἤδη ἀνησυχητικὰ σημεῖα), τότε ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὶς σεληνιακὲς ἐπισκέψεις του. Οἱ ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις, κι' ἡ γνώση κι' ἡ ἐμπειρία ποὺ θὰ κερδίσει ἀπὸ τὶς ἐπισκέψεις αὐτές, ποὺ θὰ πρέπει νὰ τοῦ διευρύνουν τὴ γνώση τοῦ σύμπαντος, καὶ κατὰ πρῶτον φυσικὰ τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος, θᾶναι τέτοια ποὺ θὰ μεταγγίσουν στὸν ψυχο - διανοητικό του κόσμο κάτι ἀπὸ τὴν μεγαλωσύνη, κάτι ἀπὸ τὴν ἀπειρότητα τοῦ σύμπαντος; Θὰ γίνει καλύτερος; Ὅπως δηλαδὴ διερωτοῦνται χιλιάδες σκεπτόμενοι ἄνθρωποι, θὰ πάψει νὰ πολεμᾶ τὸν συνάνθρωπο, θὰ πάψει νὰ τὸν ἀφήνει νὰ πεινᾶ, θὰ πάψει νὰ τὸν μισᾶ, νὰ τὸν καταπιέζει, νὰ τὸν ἀντιμάχεται; Τὰ πρῶτα σημεῖα αὐτῆς ταύτης τῆς πρώτης διαστημικῆς κατάκτησης δὲν παρέχουν τέτοια ἔνδειξη. Γιατὶ ξεκινῆσαν γιὰ τὸ διάστημα τὰ δυὸ μεγάλα ἔθνη, χωριστά, χωρισμένα ἀπὸ οἰκονομικά, πολιτικά, στρατηγικὰ συμφέροντα. Καὶ σ' αὐτὸ ἔτσι τὸ στάδιο μιᾶς τῶν λαμπρῶν σελίδων τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ὑπῆρχε ἡ χωριστικότητα.

Τὸ ἔθνος ποὺ προπορευόταν κατὰ τρία χρόνια ἀπὸ τοὺς τελικοὺς νικητές, οἱ Ρῶσσοι, στεῖλαν τὸ δικό τους διαστημόπλοιο πλάϊ στὸ ἄλλο, χωρὶς ἐξήγηση, χωρὶς δήλωση, χωρὶς συμπέρασμα. Γιὰ ἀντιπερισπασμό; Γιὰ διάσωση γοήτρου; Γιὰ ἰδικοὺς μυστικοὺς σκοπούς; Ὅλα κακὰ κι' ἐγωϊστικά. Οἱ ἴδιοι δὲ οἱ κατακτητὲς τοῦ διαστήματος, ὅπως τονίσαμε εἰσαγωγικά, συνεπαρμένοι ἀπὸτὴν δόξα τοῦ κατορθώματος μετέτρεψαν τὸ ἱερὸ ἄλμα εἰς χορευτικὴ φαντασία, ὅπου στροβιλίζονταν ἐγχρωμα τεκμήρια ἀνθρώπων, ἄνθρωποι νικητὲς καὶ ἥρωες, κι' ἕνα ἔθνος ποὺ χαιρονταν ἀσυγκράτητα κι' ἐπιδεικτικὰ ὄχι γιὰ ὅτι καλὸ μπορεῖ νὰ προκύψει (αὐτὸ θὰ ἦταν ἀποτέλεσμα ἤρεμης, κατοπινῆς περισυλλογῆς) ἀλλὰ γιὰ τὸν μεγάλο ἆθλο τῆς στιγμῆς. Πάλιν ἐπίδειξη ἐγωϊσμοῦ καὶ κάπως ἴσως ἀβασάνιστης προσέγγισης. Τέλος ἕνα ἄλλο πολύπληθο ἔθνος, οἱ Κινέζοι μὲ τὰ 700 ἑκατομμύρια δὲν ἀνέφεραν οὔτε λέξη γιὰ τὸ διαστημικὸ κατόρθωμα. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ξεκινᾶ γιὰ τὸ διάστημα κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κακοὺς οἰωνοὺς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ματαιοδοξίας, εἶναι παράξενο γιατὶ ἐνῶ οἱ διαστημάνθρωποι κάναν τὰ πρῶτα δειλά τους βήματα σὲ ξένο οὐράνιο σῶμα, τὰ παιδιὰ στὴν Μπιάφρα ἀκόμα πεθαίνουν ἀπὸ πεῖνα, ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ στὸ Βιετνὰμ ἀκόμα πνίγεται στὸ αἷμα, τὸ Μεσανατολικὸν ἀκόμα κοχλάζει, ὁ καρκῖνος ἀκόμα θερίζει, τὸ φυλετικὸ ἀκόμα διαχωρίζει; Μπορεῖ λοιπὸν τὸ φεγγάρι νὰ γίνει σεβαστό. Νὰ μὴ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ στρατηγικοὺς σκοπούς. Νὰ μὴ γίνει βάση πυραύλων, ἀλλὰ βάση εἰρήνης, αὐτὴ ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ ἡ διακήρυξη. Ὅμως τὰ δισεκατομμύρια ποὺ σπαταλοῦνται γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση ποὺ θὰ προκύψει, θ' ἀξιολογηθοῦν ὅπως πρέπει στὴ ζωὴ τοῦ γήϊνου; Θὰ προσφέρει τουλάχιστον δηλαδὴ ἡ γνώση ποὺ θὰ προκύψει κάτι ἀνάλογο, κάτι ἰσότιμο μὲ τὴν προσφορὰ τοῦ ραδίου, τῆς πενικιλλίνης, τῆς δυναμίτιδος; (ὡραῖο παράλληλο ἀμφίστομο παράδειγμα).

Ἡ μήπως ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς σελήνης δὲ θὰ κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ προσθέσει νέα ἐπιτεύγματα στὸν τομέα τῶν τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων, προσφέροντας νέες ὑλικὲς ἀνέσεις, καὶ δημιουργώντας μιὰ ἀποστεγνωμένη, ἐγκεφαλικὴ ἀνθρωπότητα ποὺ θὰ ἀντικαταστήσει τὴ φαντασία, τὸν δραματισμὸ καὶ τὸ συναίσθημα μὲ διαστημικὴ γνώση καὶ τεχνολογικὴ κατάρτιση; Ἢ καὶ πάλιν ἂν τὸ φεγγάρι δὲ θᾶναι παρὰ ἡ πρώτη τόλμη ποὺ θὰ βοηθήσει τὸν ἄνθρωπο ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα νὰ προχωρήσει σ' ἄλλους πλανῆτες σ' ἄλλους πολιτισμούς;

Ἂς μὴ αὐταπατώμεθα. Ἂν μετὰ τὸ φεγγάρι ὁ ἄνθρωπος μπορέσει νὰ γνωρίσει ἄλλους πολιτισμούς, ἂν βρίσκεται στὸ ἴδιο στάδιο τῆς διαίρεσης, τῆς πείνας, τοῦ πολέμου καὶ τοῦ διαχωρισμοῦ ποὺ βρίσκεται τώρα στὰ πρῶτα δειλά του βήματα πάνω στὴ σελήνη, οἱ πολιτισμοὶ αὐτοὶ δὲ μπορεῖ νὰναι καλύτεροι. Δὲ θᾶταν ἔτοιμος νὰ δεχτεῖ τὰ μηνύματά τους. Γιατὶ ἁπλούστατα τὰ σπέρματα αὐτῶν τῶν μηνυμάτων ἤδη ὑπάρχουν μέσα του καὶ δὲν ἀξιοποιοῦνται.

Τὰ σπέρματα δηλαδὴ μιᾶς γῆς ἑνωμένης, ἑνὸς γένους μὲ ὁμοιογένεια σκέψης καὶ δράσης. Δὲν τὰ ἀναγνωρίζει ὅμως αὐτὰ τὰ σπέρματα καὶ δὲν τὰ ἀξιοποιεῖ. Χειρότεροι ἴσως μπορεῖ νἄναι. Ἴσως γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν πρόκληση τους, τὴν ἐπίθεση τους, ἢ στὴν καλύτερη τῶν περιπτώσεων, τὴν κραυγὴ τῆς ἀθλιότητός τους. Γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συλλέξει ἡνωμένες τὶς γήϊνες δυνάμεις καὶ τὶς ἀντιπαρατάξει, ἢ νὰ τὶς προσφέρει. Ὅμως κι' ἄλλο εἶναι ἐπίσης πιθανό. Ὅτι τότε μόνο θὰ γνωρίσει ἕνα πολιτισμὸ καλύτερο, πιὸ ἀνεπτυγμένο ἀπὸ τὸν δικό του, ὅταν ὁ ἴδιος θᾶχει ξεπεράσει τὴν χαμηλώτερη φύση του, κι' ὅταν θᾶναι ἕτοιμος νὰ κερδίσει ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ πιὸ ἐξελιγμένες μορφὲς ὕπαρξης ἀπὸ τὴ δική του.

Πατήσαμε λοιπὸν τὸ φεγγάρι κι' ἀλαλάξαμε θριαμβευτικά. Πρὶν ὅμως θριαμβολογήσουμε ἔπρεπε πρῶτα ν' ἀναλογιστοῦμε: Κι' ὕστερα; Γιατὶ πρέπει ὁπωσδήποτε (εἶναι στὴν φύση τῆς ἀπεριόριστης δίψας τῆς περιέργειας τοῦ ἀνθρώπου) νὰ ὑπάρχει ἕνα ὕστερα. Αὐτὸ τὸ ὕστερα μᾶς προσμένει ν' ἀναμετρήσουμε μαζί του τὸ ἀνάστημά μας. Μετὰ ἀπὸ τὸ φεγγάρι, ὡς ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει, ὡς ποῦ μποροῦμε νὰ τὸ ψηλώσουμε:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ»
('Εκδοσις Παιδαγωγικῶν 'Ακαδημιῶν)
«ΞΥΛΟΦΑΓΟΥ»
(Μελέτη ὑπὸ μαθητῶν Α΄ Δημοτικοῦ Ξυλοφάγου. 'Επεξεργασία καὶ ἐπιμέλεια: Α. Π. Πολυδώρου)
«ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»
(Μάρτιος - 'Ιούνιος)
«ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ»
(1ον τεῦχος)

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ: "Ολες οἱ ἐκδόσεις ποὺ ἔχουμε νὰ παρουσιάσουμε σήμερα σχετίζονται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μὲ τὰ ἐκπαιδευτήριά μας, ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ὡς τὰ στοιχειώδη. «Ο Παιδαγωγὸς» εἶναι μιὰ «διασχολικὴ ἔκδοσις Παιδαγωγικῶν 'Ακαδημιῶν 'Ελλάδος καὶ Κύπρου. Η πρωτοβουλία γιὰ τὴν πρωτότυπη αὐτὴ ἔκδοση προῆλθε ἀπὸ τὸν Καθηγητικὸ σύλλογο τῆς ἐν Κύπρῳ Παιδαγωγικῆς 'Ακαδημίας, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως δέκα χρόνων ἀπὸ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς. Η δὲ ἰδέα ἐπρωωθήθη μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ Υπουργείου Παιδείας καὶ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας στὴν Κύπρο, μὲ ἀπώτερη προοπτικὴ τὴν καθιέρωση τῆς ἐκδόσεως ἐτησίως.

'Εκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὴν εὐκαιρία ποὺ παρέχει ἡ συγκέντρωση αὐτὴ τῆς συνεργασίας τῶν φοιτητῶν - σπουδαστῶν γιὰ τὴν περαιτέρω σύμπτυξη τῶν πνευματικῶν μας δεσμῶν μὲ τὴν 'Ελλάδα — πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο πολλὰ λέγονται καὶ λίγα γίνονται — εἶναι ἐπίσης ζωτικῆς σημασίας καὶ τὸ ἴδιο τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μελλοντικοὶ διδάσκαλοι μποροῦν νὰ δοῦν συγκεντρωμένη ἐργασία συναδέλφων των, ἐμπλουτίζοντας ἔτσι τὴ γνώση, τὴν προοπτική, τὴν ἑτοιμότητά τους. 'Εκεῖνο ἐξ ἄλλου ποὺ ἐπιδιώκεται σὲ πολὺ ἐκτεταμένη κλίμακα στὶς μέρες μας εἶναι ἡ ὁλοένα πλατύτερη διανθρώπινη ἐπικοινωνία. Καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ὁμάδων ἢ τάξεων ἀνθρώπων μὲ κοινὰς ἐπιδιώξεις καὶ προβλήματα ἀποτελεῖ ἀνάγκη κι' ὄχι πολυτέλεια στὸν τομέα αὐτό. Πολλὲς φορὲς ἐξ ἄλλου ἀκοῦμε γιὰ τὴν ἀνάγκη συγκρίσεως κι' ἀναμετρήσεως μὲ ἄλλα μέτρα ἐκτὸς τῆς χώρας μας. Εἶναι δμως πρῶτα ἀπαραίτητον ὁπωσδήποτε νὰ πραγματοποιεῖται μιὰ ἐσωτερικὴ συναρμολόγηση, ἕνας συγκριτικὸς συντονισμὸς μέσα σὲ κοινὲς συνθῆκες, γλωσσικές, ἐθνικὲς καὶ πολιτιστικές, προτοῦ γίνει προσπάθεια γιὰ μεγαλύτερους ὁρίζοντες. Γι' αὐτὸ καὶ πιστεύουμε ὅτι τὸ πρῶτο αὐτὸ βῆμα γιὰ τὴν συγκέντρωση πνευματικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὶς 'Ελληνικὲς Παιδαγωγικὲς 'Ακαδημίες, ὄχι μόνο εἶναι ἀξιέπαινο καὶ καλόδεχτο, ἀλλὰ καὶ θὰ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ τύχη τῆς κατάλληλης συνέχειας. Καὶ φυσικὰ μιὰ καὶ ἡ πρώτη χειρονομία προῆλθε ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ 'Ακαδημία, ἡ ἐνθάρρυνση καὶ ἔμπρακτη ὑποστήριξη ἀπὸ οἱονδήποτε ἁρμόδιο σῶμα πρέπει νὰ δοθεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

'Αναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς 'Ακαδημίες ποὺ συνεργάζονται: Ζαρίφειος 'Ακαδημία 'Αλεξανδρουπόλεως, Μαράσλειος Παιδαγωγικὴ 'Ακαδημία 'Αθηνῶν, Παιδαγωγικὴ 'Ακαδημία Καρδίτσης, Τριπόλεως, Φλωρίνης, Λαρίσσης, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν καὶ φυσικὰ Κύπρου.

ΞΥΛΟΦΑΓΟΥ: 'Ανεκτίμητη πραγματικὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἡ συνεργασία τοῦ παιδιοῦ σὲ μελέτες — ἢ ὁποιεσδήποτε ἄλλες μορφὲς πνευματικῆς ἐργασίας — ὅπως εἶναι αὐτὴ ποὺ μᾶς ἔχει φτάσει, σχετικὰ μὲ τὸ χωριὸ Ξυλοφάγου τῆς ἐπαρχίας Λάρνακος. Η πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἔρευνα, ἡ συγκρότηση τῶν πληροφοριῶν, ἡ συνεργασία πρὸς μίαν ὁμαδικὴν προσφορά, ἀκόμη κι' ἡ κοινωνικότητα κι' ἡ σιγουριὰ ἡ ὁποία καλλιεργεῖται στὸ παιδὶ αὐτομάτως κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς τέτοιας συλλογῆς πληροφοριῶν καὶ γενικοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὅλης ὕλης ἀποτελοῦν ἀδιαμφισβήτητα ζωτικοὺς εὐεργετικοὺς παράγοντες στὸν τομέα τῆς διάπλασης τοῦ χαρακτῆρα καὶ τοῦ κεντρίσματος τοῦ ὁραματισμοῦ.

Η μελέτη αὐτὴ γιὰ τὸ Ξυλοφάγου πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τῆς Πέμπτης καὶ "Εκτης τάξης τοῦ Α΄ Δημοτικοῦ τοῦ ὁποίου διευθυντὴς εἶναι ὁ κ. Α. Π. Πολυδώρου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἐπιμέλεια τῆς «πολυγραφημένης) ἐκδόσεως. Πλούσιο τὸ περιεχόμενο τῆς ἐκδόσεως καλύπτει ὅλους ἴσως τοὺς τομεῖς τῆς ἱστορίας, τῆς λαογραφίας καὶ τῆς γεωγραφικῆς τοποθέτησης τοῦ χωριοῦ, σὲ γλῶσσα ἁπλῆ, ἀλλὰ ἐλκυστικὴ καὶ εὔστοχη. 'Αναφερόμαστε σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖο διανθίζεται μὲ χρήσιμους χάρτες καὶ σχετικὲς φωτογραφίες: Θέση τοῦ χωριοῦ (μὲ σχετικο σχεδιάγραμμα), «Τὰ σπίτια τῆς Ξυλοφάγου», «Τὸ ντύσιμο τῶν κατοίκων», «Συγκοινωνίες», «Η συμβολὴ τῆς κοινότητος στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα», «'Αφηγήσεις γιὰ γεγονότα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ».

Μιὰ καλὴ χειρονομία ἀπὸ τὸ Υπουργεῖον Παιδείας, θὰ ἦταν χωρὶς ἄλλο καὶ ἡ ἀκόλουθη: ἡ προκήρυξη ἑνὸς ἐτήσιου διαγωνισμοῦ ἀνάμεσα στὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαίδευσης γιὰ τὴν συγγραφὴ τοιούτου εἴδους μελέτης ποὺ ἀσφαλῶς καὶ στὸν τόπο θὰ εἶχε νὰ προσφέρει (εἰς λαογραφικὸν ὑλικὸν) καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς δασκάλους των.

ΜΑΘΗΤ. ΕΣΤΙΑ: Περιοδικὸ μὲ παράδοση, ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Μαρτίου - 'Ιουνίου, τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τοῦ Π.Γ. Θηλέων Φανερωμένης καὶ τοῦ Π. Γ. Νεαπόλεως, φιλοξενεῖ πολλὴν καὶ ἐνδιαφέρουσαν ὕλη, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ εὐχάριστη ἀπόδειξη γιὰ τὸ ἐπίπεδο σκέψεως ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς πνευματικὲς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἱκανότητες τῶν μαθητῶν αὐτῶν τῶν σχολείων. Η ἔκδοση ἀνατυπώνει τὴν «Εἰσαγωγικὴ 'Ομιλία τοῦ Γυμνασιάρχου τοῦ Π. Γυμνασίου κ. Φρίξου Πετρίδη γιὰ τὸν ἐνδοσχολικὸν ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἐπετείῳ τῆς 25ης Μαρτίου 1821». 'Απὸ τὴν ὕλη μὲ τὴν ὁποία συνεργάζονται οἱ μαθητὲς κι' οἱ μαθήτριες, ποὺ μιλᾶ εὐγλωττα γιὰ τὴν ἐνημέρωση καὶ τὴν ταύτιση τους μὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς πολυκύμαντες πτυχὲς τῆς σημερινῆς ζωῆς. Στεκόμαστε στὰ ἑξῆς: Πεζά: «Διάστημα» (Μετάφρασις ἀπὸ κείμενο ἐκδόσεως τῆς «ΝΑΣΑ»), «Τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ εὐημερία», «"Ανθρωποι καὶ μηχαναί». Ποίηση: «Μετάφρασις ἑνὸς ἀποσπάσματος ἀπὸ τὴν «'Αντιγόνη» τοῦ 'Ανουίγ», «Καταιγίδα» (ἀπὸ τὴν «Αἰνειάδα» ταῦ Βιργιλίου). Μελέτη: «Κωνσταντῖνος Καβάφης».

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ: Τὸ πρῶτο αὐτὸ τεῦχος τοῦ διμηνιαίου αὐτοῦ περιοδικοῦ ποὺ ἀποτελεῖ «ἐπίσημον ὄργανον τῆς 'Ομοσπονδίας Συνδέσμων Γονέων καὶ Κηδεμόνων Δημ. Σχολείων Πόλεως καὶ 'Επαρχίας Λευκωσίας», δηλώνει σὰν σκοποὺς τῆς ἐκδόσεως, τὴν προβολὴ τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Συνδέσμου, καθὼς καὶ τὴν πλατύτερη τοποθέτηση του ἐπὶ βάσεως συνεργασίας, καὶ ἀλληλεγγύης μὲ ἄλλους τέτοιους Συνδέσμους, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἐπιδίωξη νὰ προσφέρει ὕλην ἐπιπέδου στὰ πλαίσια τῆς ὁποίας θὰ μποροῦν νὰ συνεργάζονται ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης. Η ἐκδοτικὴ 'Επιτροπὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους: Πέτρος Στυλιανοῦ, Νῖκος Νικολαΐδης, Κωνσταντῖνος Μιχαλόπουλος, Τάκης Παναγίδης, Σταῦρος Σωφρονίου. 'Αναφέρουμε μερικὴν ἐκ τῆς συνεργασίας: Ποιήματα: «Ξένος» ('Ελένης Λεοντιάδου - Κύρρη), «'Ιούδας» καὶ «Τὰ παραμύθια» (Ντίνας Κατσούρη), Μελέτες: «Ο 'Αγώνας τοῦ 1821 στὴν δόκιμον ἑλληνικὴν ποίησιν» (τοῦ κ. Πατρόκλου Σταύρου), «Τὸ ἄτομο καὶ ἡ κοινωνία (ἡ σπουδαιότητα τῶν ρυθμισμένων ἀντιδράσεων)» (τῆς κας 'Ελένης Λεοντιάδου - Κύρρη), καὶ «Η ἀνάγκη ἱδρύσεως εἰς Κύπρον κέντρου Βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης βιβλίων καὶ χειρογράφων» (τοῦ κ. Πέτρου Στυλιανοῦ).

Σύγχρονες σκέψεις

ΚΗΔΕΙΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΗ

'Η κοινὴ πολιτογράφηση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

"Ισως θεωρηθεῖ νοσηρόν, πένθιμο, ἢ ἀκόμα καὶ ἄκαιρο ἀπὸ ὁρισμένους, τὸ σημερινό μας θεμα. "Ομως δὲν πρόκειται γιὰ «lapsus kalami» ὅπως θἄλεγαν οἱ νομικοὶ κι' οἱ λόγιοι. Κι' οὔτε, ἐξ ἄλλου φρονοῦμε ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι οἱ πιὸ «δυσάρεστες» πλευρὲς τῆς ζωῆς μας δὲν πρεπει νὰ θίγωνται ἢ νὰ ἀπασχολοῦν τὴ σκέψη μας. Γιατὶ ἀνήκουν στὴ ζωή μας τόσο ὅσο καὶ οἱ εὐχάριστες πλευρές. Φυσικὰ τώρα τὸ καλοκαίρι ποὺ ὁ περισσότερος κόσμος λαχταρᾶ νὰ περάση τὶς διακοπές του εὐχάριστες κι ἀνέφελες, καὶ ν' ἀναλάβει ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁλόχρονη κούραση τῆς δουλειᾶς, ἡ ἀπασχόληση μὲ μιὰ κηδεία δὲν ἀποτελεῖ ἴσως τὸ πιὸ εὐχάριστο, ἢ τὸ πιὸ ἐπίκαιρο τῶν θεμάτων. "Ομως καὶ σὲ σᾶς καὶ στὸν διπλανό καὶ σὲ ὅλους μπορεῖ νὰ συμβεῖ νὰ κληθῆτε νὰ παρευρεθεῖτε σὲ μιὰ τέτοια πένθιμη ἐκδήλωση, χωρὶς νὰ μπορεῖτε νὰ τὸ ἀποφύγετε. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἀπασχόληση ἀπὸ τὴ στήλη μας δὲν νομίζουμε νὰ εἶναι καὶ τόσο ἄκαιρη μιὰ καὶ ὅλοι μας τὴν ἴδια ἀνθρώπινη μοῖρα ἀκολουθοῦμε.

Μιὰ κηδεία λοιπὸν καλοκαιριάτικα ἀποτελεῖ μιὰ ἀπαιτητική, μιὰ προκλητικὴ κι' ὀδυνηρὴ παρένθεση ἀσκησης μυαλοῦ καὶ καρδιᾶς. (Τὸ ἴδιο φυσικὰ ἰσχύει γιὰ μιὰ κηδεία σὲ ὁποιαδήποτε ἐποχή. Συνέπεσε στὴν ἐμπειρία μας ἡ κηδεία αὐτὴ ν

κετή σιωπή γιά νά ξελαγαρέψει τό λογικό άπό τούς θυμιατούς τών άναμνήσεων καί νά διαλογισθεί γιά τό πώς μπορεί νά προσφέρει, άντί νά μοιρολογιέται καί ν' αναμασά καί νά έπανέρχεται. Ή ζωή κυλά. Δέ συγκλονίζουν, δέ τρομάζουν οί «προσφιλείς» τού νεκρού. Θά ξανάβρουν τόν είρμό. Θά συνεχίσουν τήν πορεία. Θά ξαναζήσουν καί θά ξαναχαρούν καί θά ξαναπολαύσουν. Όμως έκείνο πού συγκλονίζει, έκείνο πού συντράζει, πού τρομάζει, είναι ό ίδιος ό νεκρός. Θέλεις νά τόν βοηθήσεις καί δέν σέ χρειάζεται. Θέλεις νά τόν κάμης ν' άντιδράσει κι' είναι μάταιο. Θέλεις νά τού ξαναδώσεις τή χαμένη ζωτικότητα, νά τόν κάνεις νά μπορεί νά κινείται ξανά, νά μιλά, νά βλέπει, ν' άκούει, θέλεις νά τόν ξαναφέρεις πίσω. Γιατί οί άξιες οί πατροπαράδοτες έτσι μάς διδάξανε. Νά φοβούμαστε, νά διώχνουμε τή σκιά τού θανάτου. Κι' άς λένε τά δεφτέρια τής έκκλησίας ότι ή «ζωή είναι τού όνείρου άπατηλώτερη», κι' ότι ή μόνη δίκαια κατάσταση στήν όποία γίνονται ένα «βασιλιάς καί στρατιώτης, πλούσιος καί φτωχός», είναι ό θάνατος. Παιδιά άκόμη θά χτυπήσατε τό πόδι σας πεισματωμένα, άγρια κι' άπελπισμένα μαζί καί θά φωνάζετε, θά κραυγάζετε γιά τό θάνατο στενού σας προσώπου, «Γιατί... Θέλω νά ξανάρθει... Γιατί...». Τό γιατί μέ τήν ώριμότητα δέν ξερριζώνετε άπό μέσα μας. Άν ξερριζωνόταν δέ θά θέλαμε νά κάνουμε «κάτι» γιά τόν νεκρό. Θά καταλαβαίναμε πώς όχι μόνο είναι κάτι τό άμετάκλητο, άλλά κάτι πού φέρνουμε μαζί μας μέ τό πρώτο κλάμα τής ζωής.

Ό,τι γεννιέται είναι καταδικασμένο νά πεθαίνει. Αύτό ποτέ δέ μάς γίνεται βίωμα. Άν μάς γινόταν, θάπρεπε νά δεχώμαστε τό θάνατο μέ περισσότερη έτοιμότητα, άξιοπρέπεια, σεβασμό, άναγνώριση. Καί θά καταλαβαίναμε ότι τό μόνο πού μπορούμε νά προσφέρουμε στό πλάσμα πού πέρασε στήν άλλη όχθη είναι τονίζοντας, ύπογραμμίζοντας μέσα μας, στίς θύμησες μας καί στά σχόλιά μας, ό,τι καλό, ό,τι θετικό πρόσφερε στή ζωή. Άν πιστεύουμε στήν άθανασία τής ψυχής, τήν βοηθάμε έτσι νά ξαλαφρώσει περισσότερο. Άν πιστεύουμε στήν ύλική μεταρσίωση στήν ρευστή άλλαγή τής μεταποίησης τών μορφών, τότε ή μορφή πού πέρασε μπορεί νά βρεί τή συνέχεια της στό κύλημα τής ζωής πιό πρόσφορα, πιό έπικοδομητικά γιά όλους όταν τονίζονται οί θετικές πλευρές τής μορφής πού έφυγε, οί καλύτερες των πράξεων καί τών ένεργειών. Κι' αύτός ό θετικός άπολογισμός όχι νά γίνεται σέ στιγμές συναισθηματικής παλίρροιας πού συνήθως χαρακτηρίζουν τούς συνοδούς μιάς σοροϋ. Άλλά νά γίνεται συγκροτημένα, ψύχραιμα, μέ κατεύθυνση καί γνώση.

Άπό τούς πιό έκδηλωτικούς λαούς, οί Μεσογειακοί, δέν είναι φυσικά παράξενο τό γεγονός ότι έξωτερικεύονται μέ τόση ύπερβολή όταν σημαίνει τό τέλος μιάς άνθρώπινης ζωής. Χωρίς όμως νά θέλουμε νά φιλοσοφήσουμε εύκολα πάνω σ' ένα θέμα πού άπασχόλησε τίς λαμπρότερες διάνοιες άνά τούς αίώνες, άφήνουμε τόν χώρο τής «κοινής πολιτογράφησης», μέ μιά βαθειά, έντονη σκέψη πού κάνει βαθύτερα καί βαθύτερα μέσα στόν καύσωνα τού Κυπριακού καλοκαιριάτικου μεσημεριού. Άς έγίνετο οί άνθρωποι νά κλαίνε λιγώτερο. Νά σκέφτωνται περισσότερο. Άς έγίνετο νά μάθουν τά παιδιά καί τά παιδιά τών παιδιών τους τρομάζουν τόσο, νά μή πονούνε, νά μή σπαράζουνε, νά μή ταπεινώνουνε τόσο τόν θάνατο, νά μήν ύποδουλώνονται τόσο στή ζωή. Άς έγίνετο οί άνθρωποι νά ήταν πιό έλεύθεροι, λίγο πιό έλεύθεροι.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ή γνωσιολογική έποχή μας ύπονομεύει τήν παιδικότητα;

Τής Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Καί σέ σάς έτυχε καί σ' έμάς καί σ' όλους. Άκουμε τούς περήφανους γονείς νά μιλούν γιά τήν καταπληκτική «ώριμοτητα» τών εξάχρονων ή έφτάχρονων παιδιών τους. Μιλούνε, λέει, γιά μια ποικιλία θεμάτων άπροσδόκητης. Για μουσική, γιά γαμο, γιά σεξ, για θρησκεία. Καί μέ μιά στοχαστικότητα άπίθανη γιά τήν ηλικία τους. Άκούς όμως καί τούς άλλους γονείς —ή καί τούς ίδιους μπορεί σέ άλλες στιγμές καί για άλλες καταστάσεις. Κι' άντιστρέφουν τά πράγματα. «Είναι λανθασμένη, προωρη κι' άντιπαιδαγωγική ή χειρονομία τού Ύπουργείου Παιδείας. Δέ μπορούν τά παιδιά στά πεντέμιση χρόνια τους νά παρακολουθούν όργανωμένη σχολική αγωγή. Είναι άκομα άνώριμα σ' αύτή τήν ήλικία γιά τήν πρώτη τάξη τού δημοτικου».

Καί στή μιά καί στήν άλλη φυσικά περίπτωση ό άντικειμενικός στοχαστης ξέρει ότι κρύβεται πολλή δοση συναισθηματικής υπερβολής καί ύποκειμενικής άντιμετώπισης ένός νεοεισαχθέντος στήν Κύπρο παιδαγωγικού θεσμού. Όμως αύτά είναι τά συμπτώματα.

Άν τά παραμερίσουμε, άν άποσύρουμε λίγο τά πέπλα τής λεπτομέρειας, ή ούσία πού θ' άντικρύσουμε είναι μιά. Έχει εισβάλει καί στήν Κύπρο τό μικρόβιο τής ύπερβολικής συσσώρευσης γνώσεων στά μικρά κεφάλια τών παιδιών μας. Άλλωστε, έφ' όσον αύτό τό φαινόμενο τής γνώσης είναι καί φαινόμενο παγκόσμιο τής έποχής (τό ύποβάλλουν οί τρομαχτικές κι' άλματώδεις εξελίξεις σ' όλους τούς τομείς), τό φαινόμενο αύτό τής δίψας γι' άπόκτηση όλοένα περισσοτέρων γνώσεων δέ μπορούσε νά μήν άπλωθή κι' ώς τίς μικρές, τίς μικρότερες ήλικίες. Τό μεταφέρουν έκεί οί ένήλικες, ένσυνείδητα, ύποσυνείδητα. Τό ύποβάλλουν οί περισσότερες άνέσεις μέ τό βελτιωνόμενο λεξιλόγιο, τά περισσότερα καί πλέον άνεπτυγμένα μέσα έπικοινωνίας (τηλεόραση, ραδιόφωνο, βιβλίο, έντυπο). Τό ύπαγορεύει ό συναγωνισμός καί τό πνεύμα του (συναγωνισμός γιά καλύτερα σπίτια, μεγαλύτερα αύτοκίνητα, γιά καλύτερες θέσεις, γιά έξυπνότερα παιδιά).

Κι' έτσι, μέσα σ' ένα τέτοιο κοινωνικό πλαίσιο, σ' ένα τέτοιο περιβάλλον μιάς τέτοιας έποχής, είναι πολύ φυσικό καί τά παιδιά μας νά ύποβάλλωνται στόν μεγάλο άγώνα τής έντατικώτερης, τής έντονώτερης, πλουσιώτερης μάθησης. Κι' έδώ άκριβώς προβάλλει ή μεγάλη άπειλή, τό μεγάλο πρόβλημα.

Άκούστε πώς συνοψίζει τό πρόβλημα ό Άμερικανός παιδαγωγός E. Leshan στό βιβλίο του «Συνωμοσία κατά τής παιδικότητας» («Ρήντερς Νταϊτζιέστ», Μάρτιος 1969).

«Τό πρόβλημά μας, όπως τό βλέπω, άποτελείται άπό τό γεγονός ότι μάς διακατέχει μιά μανία κολασμένων νά άφανίσουμε τήν παιδικότητα. Ό Δόκτωρ Τζαίημς Λ. Χάϋμς, τού Ύπουργείου Παιδείας (Τμήμα παιδιών) στό Πανεπιστήμιο τής Μαίρυλαντ βάλλει έτσι τό ζήτημα: Διαρκώς γινόμαστε περισσότερο καί περισσότερο άποφασισμένοι νά κάνουμε τά παιδιά μας νά «παράγουν» καί νά προσαρμόζονται. Μάς άρέσουν έτσι στήν πραγματικότητα καλύτερα τά παιδιά όταν παύουν νά είναι παιδιά καί γίνονται σάν έμάς —ένήλικες».

Οί άποδείξεις δέ γιά τά πιό πάνω συμπεράσματα ύπάρχουν άφθονες καί στήν Άμερική καί σέ άλλες προηγμένες χώρες. Τό βιβλίο «Δώστε στό παιδί σας έ-να άνώτερο μυαλό» ποσοφέρει διδασκαλία γιά τά άκόλουθα άποτελέσματα: νά καταστήσει τό παιδί ικανό νά διαβάζει 150 λέξεις τό λεπτό, νά ποσοθέτει, νά άφαιρεί, νά κάνει άπλές άλνεβρικές έξισώσεις καί νά καταλαβαίνει τά κλάσματα πρίν φτάσει τά πέντε του χρόνια.

Ή πιό ποσόφατη δέ μόδα στίς παιδικές μαξηλαροθήκες είναι νά κυκλοφοροϋν μέ προτάσεις τυπωμένες μέ μεγάλα γράμματα, ή μέ τό ρολόϊ σχηματισμένο έπάνω γιά νά μαθαίνουν τα παιδιά νά διαβάζουν τήν ώρα.

Φυσικά στήν Κύπρο όπως είπαμε δέν έχουμε άκόμη φτάσει στο σημείο να θελουμε νά ώριμάσουμε τα παιδιά μας, νά τά «ενηλικιωσουμε άπό τά πέντε κιόλας χρονια τους. Όμως μηπως δέν όδηγούμεθα πρός αύτη την κατεύθυνσιν όλοταχώς; Τωρα τά παιδιά μας πάνε στο Νηπιαγωγείο άπό τά δύο καί τρία τους χρόνια (ή έργαζομένη γυναίκα, ή αύξηση των κατηρτισμένων νηπιαγωγών, καί ή γενικά μεγαλύτερη ώθηση στήν προσχολική άγωγή, είναι μερικά άπό τά αίτια. Πηγαίνουν στο δημοτικό στά πεντέμισυ άντι στά έξη. Καί άπό τίς πρώτες άκόμη τάξεις τού Δημοτικού τά παραφορτώνουμε μέ «ιδιαίτερα» στά Άγγλικά, μαθήματα μουσικής, μαθήματα μπαλλέτου, μέ τόν προσκοπισμό. Άφήνω τά τελευταία έθιμα τών παιδικών «πάρτυς» στά γενέθλια, τούς παιδικούς μασκαράτικους χορούς, καί τίς λοιπές παιδικές συγκεντρώσεις. Ή εικόνα δηλαδή συμπληρώνεται θαυμασια. Προσπαθούμε έναγωνίως νά δημιουργήσουμε μιά μικρή παιδική κοινωνία μέ πολίτες καθ' όλα ώριμους, πολυάσχολους καί όλοκληρωμένους σάν έμάς τούς ένήλικες.

Έμβολιάζουμε τήν άνέμελη, ξέγνοιαστη παιδιοτητα τής γενεάς τής όποίας ή τύχη κι' ή αύριανή προσωπικοτητα βρίσκονται στά χέρια μας μέ τό μικρόβιο τού αίώνος, γνώση άφθονη, πυκνή, μιά άπεριόριστη σπατάλη ένέργειας, μιά μανιασμένη έπίδοση στά πολλά, στά ποικίλα ένδιαφέροντα πού μάς περιστοιχίζουν. Ένα ξέσκισμα μέ λίγα λόγια τής προσωπικότητας τού άνθρώπου. Μιά όλοσχερής άπορρόφηση, στόν έξωτερικό αγχώδη ρυθμό όπου τά πράγματα παιρνουν τερατώδεις διαστάσεις καί μάς άποσπούν άπό τόν μυστικο, τόν ιερό έσωτερικό μας κόσμο, έπαφή καί μόνο μέ τόν όποίο μπορεί νά μάς άνανεώνει, νά μάς άνεφοδιάζει γιά τήν άντιμετώπιση τών άπαιτήσεων τής ζωής μας.

Κι' όλα αύτά τά παιδιά μας, θά τά άντιμετωπίσουν άμετάκλητα άδυσώπητα, άργά ή γρήγορα. Όμως έμείς σπρώξαμε τή μεθόριο τών ήλικιών, καταργήσαμε τή διαχωριστική γραμμή πού περιφρουρούσε τήν παιδική ήλικία, σάν έποχή άγνότητος, προετοιμασίας, ξεγνοιασιάς. Καί ή παιδικότητα τών μικρών άπογόνων τού γήϊνου άπειλείται. Τραγικά. Άφύσικα. Άν τό παιδί σπρώχνεται στήν ώριμότητα όλοένα πιό έντατικά, ώθείται στίς εύθύνες, στά καθήκοντα, στήν ικανοποίηση τής ύπεύθυνης έν τώ συνόλω προσφοράς κι' άποδοχής, χωρίς νά του παρέχεται ό έλεύθερος καιρός γιά τό άνέμελο παιχνίδι, ή ώρα πού θά ψαχουλέψει τό ίδιο τό είναι του πού θά βρεί τό νήμα τής δικής του προσωπικότητας, πού θ' άπολαύσει τά λίγα - λίγα χρόνια τής άνεύθυνης άπόλαυσης τών όσων τού προσφέρει τό περιβάλλον του, είναι έτομο νά δεχτεί αύτές τίς καταστάσεις, χωρίς έπιπτώσεις; Τό έρώτημα δηλαδή προβάλλει άμείλικτο. Μήπως πραγματικά έχουμε στά χέρια μας μιά νέα γενηά άνθρώπων πού θέλουν, πού μποροϋν νά ώριμάσουν πολύ πιό γρήγορα άπό ποτέ άλλοτε; Ή μήπως έντεχνα τούς σπρώχνουμε έμείς, στήν πρόωρη άνάπτυξη; Άν συμβαίνει τό πρώτο, τότε ή χαμένη παιδικότητα δέ θάναι ίσως παρά τό πρώτο βήμα γιά μιά χαμένη «άνθρωπιά», γιά τήν άπώλεια τού συγαισθήματος, γιά τήν άποστέγνωση, τήν έγκεφαλοποίηση τού άτόμου — τού άτόμου τού διαστήματος. Άν είγαι όμως τό δεύτερο πού συμβαίνει τότε θά δημιουργήσουμε άνήσυχους, άνικαγοποίητους, άχόρταγους έπαναστατημένους, όργισμένους, διασπασμένους άνθρώπους — καί πολλοί άπό τούς νέους μας δέν είναι μήπως όλ' αύτά καί κάποτε καί κάτι παραπάνω; Στήν Κύπρο άκόμα. δέν άφομοιωθήκαμε. Ύπάρχει άραγε άκόμα καιρός;

Σύγχρονες σκέψεις

"Ο ΒΕΝΤΕΤΤΙΣΜΟΣ"

"Ενα ἀπὸ τὰ ψυχοφθόρα φαινόμενα τῆς ἐποχῆς μας.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι μέσα στὸ συρμὸ τῆς αἴγλης τῆς ἐπιφάνειας, τῆς ὁμορφης γυαλιστερῆς ἐξωτερικότητας. Γιὰ τὶς «προσωπικότητες» τῆς ἐποχῆς μας ξαναμιλήσαμε. Ὄχι βέβαια γιὰ «τ ἡ ὐ» προσωπικότητα τοῦ κάθε ἀτόμου. Γιὰ τὴν ἀναφαίρετη ἰδιοτυπία ποὺ χαρακτηρίζει τὸ σύνολο τοῦ χαρακτήρα καὶ τῶν ἐκδηλώσεων του. Μιλήσαμε μόνο γιὰ τὶς ψεύτικες, ἀνέβαθες φιγοῦρες ποὺ στήνουνε οἱ ἄνθρωποι μπροστὰ στ' ὄνομά τους καὶ ποζάρουν ἐπισύροντας τὴν προσοχὴ τοῦ περιβάλλοντος τους σὲ μιὰ ἀτομικότητα ποὺ μπορεῖ νὰ φαντάζει, ἀλλὰ δὲν πείθει, μπορεῖ νὰ ἐντυπωσιάζει, ἀλλὰ δὲν στέκει.

"Ενα λοιπὸν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ συνοδεύουν τὶς «προσωπικότητες» —ποτὲ τὴν προσωπικότητα — εἶναι κι' ὁ βεντετισμός. Εἶναι γνωστὴ φυσικὰ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἡ ὁποία καὶ ἔχει τὶς ρίζες της σ' ἕνα θεσμὸ τοῦ κινηματογράφου ποὺ ἀποτελοῦσε ἀντίλαλο τῶν ψυχολογικῶν τάσεων τοῦ αἰῶνα μας :

'Η ἀπομόνωση τοῦ ἀτόμου, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἐγρηγόρσεως του σὰν ὀντότητας ξεχωριστῆς μέσα στὸ διαρκῶς ἀπαιτητικώτερον περιβάλλον του (κοινωνικά, ἐπιστημονικά, τεχνολογικά) ἔφτασε σ' ἕνα ἀπόγειο μὲ τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους τοῦ αἰῶνα μας —γεγονότα ἄλλωστε ποὺ συνέτειναν στὴ διαμόρφωση τοῦ ἀτόμου ἐναντι τοῦ συνόλου. Κι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ φαινόμενο στὸν κινηματογράφο βρῆκε τὴ μορφή του σὲ μιὰ καθιέρωση τοῦ θεσμοῦ τῆς «βεντέττας». 'Ο ἕνας, ἡ μιὰ δυναμική, ἐκτυφλωτικὴ πρωταγωνίστρια, περιβαλλόταν ἀπὸ ἕνα ἰσοπεδωμένο σχεδὸν πλαίσιο, στὸ ὁποῖο καὶ ἐλαμπε. 'Ισοπεδωμένο ἀπὸ πλευρᾶς ἑρμηνευτικῶν ἀξιώσεων, ἀπὸ πλευρᾶς ἐμφανίσεως, δυναμικότητας, ἀπὸ πλευρᾶς προσωπικοῦ μύθου. Φτάνει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς βεντέττες ποὺ θριάμβευσαν στὶς πρόσφατες δεκαετίες: Χέντυ Λαμάρ, Μπέττυ Νταίηβις, Γκρέτα Γκάρμπο, Κλάρκ Γκαίημπολ, Γκάρρυ Γκούπερ, Ρόμπερτ Ταίηλορ.

Καὶ τὸ κινηματογραφικὸ εὕρημα μετεφέρθη στὴ ζωή. Ὄχι μόνο σὰν ψυχολογικὴ προσέγγιση μεταποιημένη σὲ σοβαρότερους τόνους, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ μεταπήδησε ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς ράμπας στὰ πλατὺ τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων. Ἔτσι στὰ γραφεῖα, στὶς πνευματικὲς συναναστροφές, στὶς κοινωνικὲς καὶ κοσμικὲς συγκεντρώσεις τὸ φαινόμενο εἶναι συχνό. 'Ο ἕνας ἢ ἡ μιὰ ποὺ προσπαθοῦν νὰ ξεχωρίσουν. 'Απὸ τὸν τρόπο ποὺ μιλοῦν, ποὺ συμπεριφέρονται, ἡ συγκατάβαση, ἡ ὑπεροψία ἢ στὶς καλύτερες περιπτώσεις τὸ ὕφος τῆς αὐθεντίας, ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ κινοῦνται, λὲς κι' ἐπιδιώκουν ἕνα ἐκτόπισμα ἐντυπωσιακῶν διαστάσεων, ἐπισύρουν τὸν ἀμεταχείριστο χαρακτηρισμὸ τῆς «βεντέττας». Ἄλλωστε τὸ δείχνουν κιόλας μὲ τὴν ὅλη τους συμπεριφορά. 'Η θέλησή τους ἀπαιτοῦν νὰ γίνεται νόμος κι' ἐπιταγή. Οἱ ἐπιθυμίες τους ἐντολές. Οἱ κινήσεις τους κέντρον παρακολούθησης καὶ μίμησης ἢ θαυμασμοῦ. Κι' ἡ ὅλη συμπεριφορά τους ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ γίνεται δεκτὴ ὅπως εἶναι μὲ ὅλα τὰ ψεγάδια καὶ τὶς ἀναποδιές της, χωρὶς ἐπίκριση, χωρὶς σχόλιο, χωρὶς σύγκριση μὲ ὁτιδήποτε προηγούμενο ἢ παράλληλο, μιὰ καὶ πιστεύουν ὅτι ἀνήκουν σ' ἕνα ἐντελῶς ἰδιόμορφο εἶδος ποὺ δικαιοῦται κάθε ἰδιοτροπία, παραξενιά, κάθε ἀσυμβίβαστη ἔποψη, κάθε ἰδιόρρυθμη τοποθέτηση κι' ἐκδήλωση.

Ὅμως τὸ φαινόμενο αὐτὸ τοῦ βεντετισμοῦ δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἐκδηλώνεται, περνᾶ καὶ φεύγει χωρὶς συνέπεια. Χαράζει βαθειὰ τὰ ἴχνη του στὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. 'Υποσκάπτει τὶς γνήσιες, πραγματικὲς ρίζες της, φθείρει τὴν ἀνώτερη καταγωγή, τὴν ὑψηλότερη ποιότητα τοῦ ἀτόμου. Γιατὶ τὸ ἄτομο, ὁ πυρήνας αὐτὸς τῆς γήϊνης ἔκφρασης, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μ' ὅλα τὰ ψεγάδια τοῦ βεντετισμοῦ ποὺ ἀραδιάσαμε πιὸ πάνω. 'Ο ἄνθρωπος σὰν ἡ πιὸ ἐξελιγμένη μορφὴ τοῦ πλανήτη μας, τίποτα δὲν ἔχει νὰ κάμει μὲ τὰ φτηνὰ «ξιππάσματα», μὲ τὴν φαντασμαγορικὴ προβολὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐγώ, μὲ τὸν πόθο γιὰ κολακεία τοῦ ἐγωϊσμοῦ, μὲ τὴ δίψα γιὰ ἐπικράτηση καὶ ἐντυπωσιασμὸ μέσα σ' ἕνα πλαίσιο καὶ σ' ἕνα πλᾶνο ποὺ τίποτα δὲν ἀντιπροσωπεύει ἀπὸ τὶς ἀληθινὲς οἰκουμενικὲς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας. Γι' αὐτὸ κι' ὁ βεντετισμὸς ἀποτελεῖ φαινόμενο ὀλέθριο, ψυχοφθόρο, ἐκδήλωση ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθήκον νὰ καταπολεμήσει καὶ νὰ κατανικήσει μὲ ἕνα ὅπλο μοναδικὸ ἴσως σὲ ἀποτελεσματικότητα, ποὺ ἤδη ἔχει ἀρχίσει νὰ βρίσκει τὸν δρόμο του στὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων. Τὸ ὅπλο τῆς φυσικότητας. "Ηδη βλέπουμε πολλὲς ἐνδείξεις τῆς ἐκδήλωσής του στοὺς διάφορους τομεῖς τῆς ζωῆς μας. Στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὰ δυὸ φύλα. 'Η ἐξομοίωσή τους στὸ ντύσιμο, στὰ δικαιώματα, στὴ συμπεριφορά, ἡ ἐξίσωσή τους σὲ πολλοὺς τομεῖς, ἔχει σπρώξει ἀγόρια καὶ κορίτσια, ἄντρες καὶ γυναῖκες, σ' ἕνα δρόμο πιὸ γνήσιας, πιὸ ἀνθρώπινης κι' ἀληθινῆς ἀξιολόγησης ἀναμεταξύ τους. Μιὰ κι' οἱ τεχνητοὶ φραγμοὶ ντυσίματος, τῶν ταμπού, τῆς παράδοσης καταρριφθήκανε, ἡ βαθύτερη, οὐσιαστικώτερη ἀξία τῆς ἀνθρωπιᾶς τοῦ ἀτόμου, ἄντρα ἢ γυναίκας, ἔχει κερδίσει περισσότερο ἔδαφος καὶ ἀναγνώριση. Ἄλλωστε ἕνας ἄλλος τομέας στὸν ὁποῖο τὸ ἄτομο προσπαθεῖ νὰ ἐπανακτήσει τὴ χαμένη του φυσικότητα, εἶναι κι' ὁ τομέας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Οἱ «χίππυς» ἐπανεστάτησαν στὸν σύγχρονο, βιομηχανοποιημένο τεχνητὸ πολιτισμό μας, στὸ ψεύτικο κοινωνικό μας πλαίσιο, κι' ἐπιστρέφουν μ' ἕνα τρόπο φωναχτὸ ἴσως στὸν «φυσικώτερο» τρόπο τῆς συμβίωσης. Ἴσως ὅπως λέμε φυσικά, ὁ τρόπος αὐτὸς νὰ ἐγκυμονεῖ μιὰν ὑπόνοια βεντετισμοῦ καὶ πάλιν μὲ τὶς κραυγαλέες ἀκρότητες του. Ὅμως εἶναι στὴν οὐσία μιὰ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπινου ὑποσυνείδητου νὰ ἐπιστρέψει στὴ φύση, ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν τεχνητὸ πολιτισμό μας κι' ἀπὸ τὸ διασπασμένο ἄτομο καὶ δημιούργησε, ἐξωθώντας το ἔτσι στὸ «βεντετισμό» — μορφὴ ἐπούλωσης —ἀλλὰ ἀρνητικῆς — τοῦ σπασμένου ἀτόμου.

Καὶ σὰν αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις ἴσως θὰ μπορούσαμε νὰ παραθέσουμε κι' ἄλλες. Τὸ συμπέρασμα πάντως εἶναι ἕνα: ὁ βεντετισμός, ἡ ἀπεγνωσμένη ἀλλὰ πιὸ ἐλαφρόκαρδη προσπάθεια τοῦ ἀτόμου νὰ παρουσιάσει ἀπὸ ἀντίδραση, ἕνα κόσμο ἀκέραιο καὶ πιὸ δυνατό, καὶ πιὸ ἄξιο σεβασμοῦ στὸν ἄμεσο κύκλο του, ἔχει ἀρχίσει νὰ ξεπερνιέται. 'Ο ἄνθρωπος νοιώθει πὼς πρέπει νὰ ἀφήνει τὸν πραγματικό, τὸν ἐσωτερικό του ἑαυτὸ ἐλεύθερο, ὄχι γιὰ νὰ κερδίζει ἐπιβολή, κι' ἀναγνώριση, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκαθιστᾶ καλύτερες σχέσεις μὲ τὸ σύνολο. "Οχι γιὰ νὰ τοῦ ἐπιβάλλεται, (ὅπως ὑποσυνείδητα ἐπιδιώκουν οἱ «βεντέττες» τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ζωῆς), ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεται ἕνα καλύτερο, χρησιμώτερο μέλος του.

Σύγχρονες σκέψεις

ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΙΔΥΛΛΙΑ

Μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἀποφεύγουμε ν' ἀντικρύζουμε

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μπορεῖ τὰ μαθητικά, (στὴν Κύπρο ἰδιαίτερα), καὶ πιὸ πολὺ ὁμως τὰ φοιτητικὰ νειάτα, νὰ παίρνουν συχνὰ ἐπάνω τους εὐθῦνες πολιτικὲς, ἱστορικὲς, κοινωνικές. Συνάδει ἐξ ἄλλου αὐτὸ μὲ τὸν χαρακτήρα, τὴν ὁρμὴ τῆς ἡλικίας τους. Ὅμως ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ ἰδιάζων χαρακτήρας τῆς χρονικῆς περιόδου ποὺ διανύουν εἶναι καὶ ὁ μεγάλος παράγων ποὺ δημιουργεῖ μιὰ ἄλλη κατάσταση γύρω ἀπὸ τὰ νειάτα τῆς ἐφηβείας, τὰ νειάτα τῆς ἥβης. Τὴν κατάσταση, τὴν περίοδο τῶν πρώτων ἐρωτικῶν σκιρτημάτων, τῶν πρώτων συναισθηματικῶν δεσμῶν τῆς πρώτης ἕλξης στὸ ἀντίθετο φῦλο. Κι' ἔτσι συνεχῶς κι' ἀσταμάτητα ἀκοῦμε γιὰ τὰ περίφημα μαθητικὰ εἰδύλλια, ποὺ τόσην ἀναστάτωση προκαλοῦν ὄχι μόνο στοὺς ἄμεσα ἐνδιαφερόμενους ἀλλὰ καὶ στοὺς γονεῖς καὶ στοὺς παιδαγωγούς των. Γιατὶ ἐκεῖ ποὺ εἴχαμε μέχρι τώρα νὰ κάνουμε μ' ἕνα παιδὶ πειθαρχημένο, ὑπάκουο σὲ ὁδηγίες, ἐπιθυμίες, ἐντολές, ξαφνικὰ ἔχουμε ν' ἀντιμετωπίσουμε ἕνα ἄτομο ὡριμότερο, μὲ προσωπικὲς ἀπόψεις πάνω σὲ λεπτὰ ζητήματα, μὲ ἐπίμονες ἀντιλήψεις καὶ μὲ μιὰ ἀποκαρδιωτικὴ ἢ ἐκνευριστικὴ ἐπιμονὴ νὰ γίνεται ἐκεῖνο ποὺ θέλει ἐφ' ὅσον μάλιστα συναντᾶ ἀντίδραση. Κι' ἡ ἀντίδραση δυστυχῶς αὐτή, ὅσο φυσικὴ κι' ἂν εἶναι, ἀπὸ τὸν πρωτοξυπνημένο ἔφηβο, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γίνεται δεκτὴ μὲ ἀνάλογα ἔντονα αἰσθήματα, γιατὶ ἀμέσως τοῦ δημιουργεῖται ἡ αἴσθηση τοῦ κενοῦ. 'Η ἔλλειψη τῆς κατανόησης. 'Η ταύτιση μὲ τὴν νέα ψυχολογικὴ του κατάσταση. Μποροῦν ὅμως ἄραγε οἱ ὡριμότεροι νὰ κάνουν κάτι τέτοιο, νὰ ἀρθοῦν στὸ ὕψος ποὺ τοὺς καλεῖ ἡ ἰδιαίτερη αὐτὴ φάση στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν τους;

Κι' ἡ φάση αὐτὴ τῆς πρώτης συναισθηματικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἐφήβου εἶναι μιὰ ἐποχὴ κρίσης γιὰ τὶς σχέσεις του με τοὺς ὡριμότερους ὑπεύθυνους του, καὶ πρὸ πάντων γιὰ τοὺς γονεῖς του. Γιατὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ θ' ἀντιμετωπισθεῖ αὐτὴ ἡ κρίση θὰ διαμορφωθοῦν οἱ μελλοντικοὶ δεσμοὶ ἀνάμεσα παιδιῶν καὶ γονιῶν. Οἱ τελευταῖοι μέχρι τώρα εἴχαμε τὸ μονοπώλιο σχεδὸν τῆς συναισθηματικῆς ἀφοσίωσης τῶν παιδιῶν τους. Εἶναι ἕτοιμοι ψυχολογικὰ νὰ δεχτοῦν τὴν ἀποσκίρτηση, τὴν ἀπουστασία, ἢ πιὸ ἤπια τὴν ἀναδιοχέτευση καὶ τὸν διχασμό; Ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιὰ εἶναι ἄραγε ἕτοιμα νὰ μοιράσουν τὰ αἰσθήματά τους μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ μὴ προσβάλλουν, νὰ μὴ προκαλοῦν, νὰ μὴ πληγώνουν τοὺς γονεῖς τους; Οἱ τελευταῖοι νοιώθουν στὴν περίπτωση τὴν κυριαρχία τους νὰ ὑπονομεύεται, νὰ διασαλεύεται. Ἀντιλαμβάνονται, διαισθάνονται ὅτι ἕνα ξένο πρόσωπο ἔχει μπεῖ στὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ τους. Ἴσως νὰ τὸ ἀπορροφᾶ καὶ νὰ τὸ ἀποσπᾶ ἀπὸ τὰ μαθήματά του. Ἴσως νὰ τὸ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ τὶς σωστὲς ὑγιεῖς του συνήθειες. Ἴσως νὰ τὸ ζημιώνει στὴν ὑγεία, στὴν ψυχικὴ εὐφορία. Ὀργή, πίκρα, ἀγανάκτηση ἡ πρώτη ἀντίδραση. Κι' ἐπίθεση, καταπίεση, τὸ πρῶτο βῆμα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα φυσικὰ τὸ ρῆγμα, τὸ χάσμα. Ὅμως πιθανὸ νὰ συμβεῖ καὶ τὸ ἄλλο. Κατανόηση μέχρι σημείου ἀπάθειας καὶ ἀδιαφορίας. 'Η ἐντύπωση ποὺ δίνεται στὸ παιδὶ καὶ πάλι ὀλέθρια: δὲν ἔχει σημασία ἡ σημαντικὴ ἀλλαγὴ ποὺ περνᾶ, δὲν ἔχουν σημασία οἱ πιθανὲς ἐπιπτώσεις τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς. Ἄρα εἶναι μόνο, πολεμᾶ μόνο κι' ἔτσι δὲν ἔχει σημασία ποιὰ μέσα θὰ χρησιμοποιήσει, ποιὸ θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ποιὰ ἡ συνέχεια. Καὶ πάλιν δηλαδὴ ὑπόθεση χαμένη. Τέτοιες χαμένες ὑποθέσεις στὸ ἐξωτερικὸ στὶς «ἐξελιγμένες» χῶρες, εἶναι συνηθισμένο φαινόμενο. 'Η νέα γενιὰ νοιώθει μόνη, συμπερι-

φέρεται σὰν μόνη, ἐπαναστατημένη, ἀτίθασση, γεμάτη ἀπὸ χάσματα, γεμάτη δυσφορία κι' ἀγανάκτηση γιὰ τοὺς ὥριμους.

Γιατὶ στὸ ἐξωτερικὸ τὰ σχολικὰ εἰδύλλια, τὰ μαθητικὰ σκιρτήματα, θεωροῦνται κάτι τὸ τόσο συνηθισμένο, τόσο φυσικὸ ποὺ γίνονται ἀποδεκτὰ ἀπὸ τοὺς ἐνήλικες μὲ ἀπάθεια κι' ἀδιαφορία ποὺ ὁδηγεῖ, ἢ κατοχυρώνει τὴν ψυχρότητα, τὴν ἀποξένωση. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐλευθερία ποὺ ἐπικρατεῖ στὰ ἤθη καὶ τῶν μαθητῶν ἢ καὶ τῶν φοιτητῶν περισσότερο, τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶναι κατὰ πολὺ ἀούλληπτη καὶ ἀπαράδεκτη ἀπὸ τὴν δική μας συντηρητικὴ ἀκόμη νοοτροπία.

Στὰ δεκατέσσερα - δεκαπέντε τους, μόλις τὰ παιδιὰ ἔχουνε τὸ δικό τους «μπόϋ-φρέντ», καὶ πηγαίνουν ραντεβοὺ (ντατίνγκ), μόνοι τους, στὸν κινηματογράφο, στὸ χορό, στὰ παρτυς. Κι' ὅταν μάλιστα τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια τῆς ἡλικίας αὐτῆς δὲν ἔχουνε τὸ σταθερὸ τους «φλὲρτ» ἴσως καὶ νὰ θεωροῦνται λίγο ἀντικοινωνικά, ἢ κάπως ἀνώμαλα καὶ καθυστερημένα ἐν πάσει περιπτώσει. Στὶς χῶρες ὅμως αὐτὲς ὅπως ξανάπαμε ἔχει ἐπικρατήσει τὸ ἄλλο ἄκρον. Οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ εἶναι πολὺ πιὸ χαλαροί. Κι' ἡ ἐπανάσταση, κι' ἡ ἀποξένωση τῶν παιδιῶν, τῆς νέας γενηᾶς, ἔχει πάρει διαστάσεις παγκόσμιου ἀνησυχητικοῦ φαινομένου. Ὅμως στὴν Κύπρο ὑπάρχει ἀκόμη καιρός. Οἱ ἔφηβοί μας ἐκδηλώνονται φυσικὰ πολὺ πιὸ ἐλεύθερα ἀπὸ πρίν. Οἱ συντροφιὲς ἀνάμεσα στὰ ἀντίθετα φῦλα, καὶ οἱ ὁμαδικὲς ἔξοδοι εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένα καὶ φυσικὰ φαινόμενα. Ὅμως ἂν ἐξαιρέσουμε ἴσως τὰ μεικτὰ σχολεῖα στὰ ὁποῖα ἡ οἰκειότητα ἀνάμεσα στὰ δυὸ φῦλα εἶναι τέτοια ποὺ ἡ ἀτμόσφαιρα νὰ μὴν διασαλεύεται ἀπὸ ὑπερβολὲς καὶ κακὴ προσέγγιση στὶς σχέσεις ἀνάμεσα τους, τὰ ὑπόλοιπα σχολεῖα, ἀνάμεσα στοὺς ὑπόλοιπους μαθητὲς καὶ μαθήτριες, τῶν ἀρρεναγωγείων καὶ τῶν παρθεναγωγείων, ὑφίσταται λίγο - πολὺ πρόβλημα: Τὰ αἰσθήματα, οἱ δεσμοὶ ποὺ συνάπτονται ἀνάμεσα στοὺς ἀσχημάτιστους σχεδὸν ἀκόμη νέους (δὲν μιλοῦμε γιὰ τὴ διαφθορὰ ποὺ παρατηρεῖται ὡς ἕνα βαθμὸ τελευταῖα στὸν μαθητόκοσμο), δὲν μποροῦν ν' ἀκολουθήσουν μιὰ φυσικὴ πορεία ἀνάπτυξης κι' ὡρίμανσης. Οὔτε τὸ κοινωνικό, οὔτε τὸ οἰκογενειακό, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ σχολικὸ περιβάλλον τὰ βλέπει μὲ πολὺ καλὸ μάτι. Στὶς καλύτερες ἴσως τῶν περιπτώσεων ἴσως νὰ γίνονταν ἀνεκτὰ μὲ σιωπηρὰ σύσταση. Δὲν εἶναι ὅμως λίγες οἱ περιπτώσεις στὶς ὁποῖες ἀκοῦμε γιὰ τιμωρίες, γιὰ διχόνοια ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς γονεῖς, γιὰ καταπίεση καὶ περιφρονητικὴ ἴσως μεταχείριση τῶν παιδιῶν ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ περιβάλλοντός τους. Εἶναι ἄραγε αὐτὸς ὁ σωστὸς δρόμος; Κάτι ποὺ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ χάνουμε ἀπὸ τὴ σκέψη μας εἶναι τοῦτο πρώτιστα: τὰ πρῶτα αὐτὰ ρωμαντικὰ σκιρτήματα δὲν εἶναι μόνο φυσικά, ἀλλὰ καὶ κατὰ πλειοψηφίαν παροδικά. Ἡ πρώτη ἐπένδυση τοῦ ἐφηβικοῦ συναισθηματισμοῦ ἔχει χαρακτῆρα σχεδὸν πάντα συμβολικό. Τὸ πρῶτο, ἐξιδανικευμένο πρόσωπο, ἡ πρώτη μορφή, ποὺ συγκεντρώνει τὴν πρώτη ἐρωτικὴ ἔφεση σβύνει στὸ χρόνο, καὶ μένει μόνο σὰν ἀκαθόριστη μνήμη - ὁρόσημο. Γι' αὐτὸν ἴσως κυρίως τὸν λόγο οἱ ἀνησυχίες τῶν γονιῶν ἢ τῶν παιδαγωγῶν γιὰ μιὰ κατεστραμμένη καρριέρα, γιὰ μιὰ διακεκομμένη σχολικὴ κατάρτηση εἶναι συνήθως ὑπερβολὲς μιᾶς ἀπεριόριστης προστατευτικότητας. Ἔτσι ἂν κάθε φορὰ ποὺ προκύπτει θέμα, ποὺ δημιουργεῖται πρόβλημα μὲ τὰ σχολικὰ εἰδύλλια, ἀντὶ νὰ δίνεται ὑπερβολικὴ σημασία, θεωροῦνται πιὸ πολὺ σὰν κάτι τὸ φυσικὸ ἀλλὰ καὶ παραστατικὸ ταυτόχρονα, ἡ ψυχολογικὴ ζημιὰ δὲ θάναι ἴσως τόσο μεγάλη, οὔτε γιὰ τοὺς γονεῖς, οὔτε γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀτόμου θὰ μποροῦσε νὰ συνεχισθεῖ κανονικὰ μέσα σ' ἕνα πλαίσιο ἁρμονικὸ ποὺ νὰ δείχνει καὶ τὴν στοργὴ καὶ τὴν κατανόηση ποὺ χρειάζεται γιὰ τὸ μεγάλωμα καὶ τὸ ὡοίμασμα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 8 Σεπτεμβρίου 1969

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τὸ Κυπριακὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ ἡ προσεχὴς δεκαετία. Νὰ ἱδρύση τὸ Κράτος Ἐκδοτικὸ Οἶκο.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πάντα μὲ γεμίζει μ' ἕνα παράξενο κενὸ ἕνα βιβλίο μὲ πολυγραφημένες ἀντὶ τυπωμένες σελίδες. Ἕνα κενὸ εὐγλωττο στὴ σιωπὴ μέσα στὴν ὁποία μετροφυλλῶ, διέρχομαι νοήματα, σταματῶ σὲ φράσεις, συγκεντρώνομαι σὲ εἰκόνες, ἀντλῶ συμπεράσματα. Ἕνα κενὸ λύπησης. Γιατὶ ἀπὸ τὴ μιὰ δὲν πρέπει οἱ ἄνθρωποι ποὺ θέλουν νὰ ἐκδηλωθοῦν νὰ καταδικάζονται στὴ σιωπή, ἐπειδὴ δὲν διαθέτουν τὰ χρήματα γιὰ μιὰ κανονικὴ προσωπικὴ ἔκδοση σὲ τυπογραφεῖο καὶ γιὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ ἀμφίβολα ἂν θὰ εισπράξουν μὲ τὶς πωλήσεις τοῦ βιβλίου των. Καὶ γιατί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἕνας τόπος που γνώρισε παλαιότερα τόσην αἴγλη πολιτισμοῦ, σημερα ὑστερεῖ ἀπελπιστικὰ σ' ἕνα τομέα τόσο ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν διάδοση τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν, στὸ τομέα τῆς ἐκδοτικῆς κίνησης καὶ τῆς ἔκτασης τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ.

Γιατὶ οὔτε ἐκδοτικὸ οἶκο διαθέτουμε, οὔτε καὶ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τόσο ἀφοσιωμένο, ταχτικὸ κι' ἐνεργητικὸ ποὺ νὰ στηρίζει, νὰ αἱμοδοτεῖ μὲ ἔμπνευση καὶ ἠθικὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πέννας, καὶ νὰ δικαιολογεῖ τὴν ἐπένδυση τῶν χρημάτων τους σὲ προσωπικὲς ἔστω ἐκδόσεις, μιὰ καὶ κανένας ἐκδοτικὸς οἶκος, ἰδιωτικὸς ἢ κρατικός, δὲν βρίσκεται στὸν εὔκαρατο ναρκωμένο αὐτὸ τόπο. Κι' ὅλ' αὐτὰ δὲ συμβαίνουν στὶς πρῶτες δεκαετηρίδες μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς πρώτης λινοτυπικῆς μηχανῆς, συμβαίνουν στὸν αἰῶνα τοῦ διαστήματος, συμβαίνουν στὰ πρόθυρα μιας νέας καταπληκτικὰ εὔφορης – ὅπως προβλέπεται ἀπὸ ἀγγλικοὺς κύκλους – γιὰ τὸ βιβλίο δεκαετίας, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ νέο χρόνο, 1970.

Σὲ μιὰ πρόσφατη ἔρευνα λοιπὸν ποὺ τὸ Ἀγγλικὸ περιοδικὸ "Books and Bookmen", (τεῦχος Ἰουλίου) διεξήγαγε σχετικὰ μὲ τὶς προοπτικὲς ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας τοῦ βιβλίου τὴν προσεχὴ δεκαετία, τὰ προγνωστικὰ ἦταν τόσο εὐνοϊκὰ ποὺ θὰ πρέπει νὰ μᾶς κάνουν νὰ κοκκινίζουμε μὲ τὰ χάλια μας. Ἀπὸ ἔρευνα ποὺ ἔγινε πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπεκαλύφθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ποὺ ἐκδίδεται τώρα στὴν Βρεττανία ἔχει διπλασιασθεῖ ἀπὸ τὸ 1939, μέχρι τὶς μέρες μας. Κι' ἂς ἔχει μεσολαβήσει ὁ Μεγάλος Πόλεμος ('40), κ' ἡ Τηλεόραση ('50) κ' ὅλες οἱ ἄλλες μηχανολογικὲς ἀλλαγὲς ποὺ ἐξασκοῦν περισσότερη πίεση χρόνου στὸ ἄτομο, κι' ἂς ἔχει ὁ ἀνθρώπινος ὁρίζοντας μεγαλώσει τόσο ποὺ τὸ ἄτομο νὰ νοιώθει τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν ἰδιαιτερότητά του (privacy) νὰ ἀπειλεῖται διαρκῶς ἀπὸ τὴν μοῖρα τῆς ἀσφυκτικῆς ἰσοπέδωσης. Καὶ ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεων ἔχει διπλασιασθεῖ εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ὄχι μόνο δὲν ἔχει ἀναχαιτισθεῖ ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ ἀναφέρουμε, ἀλλὰ ἔχει τονώσει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ ἀφιερώνει διαρκῶς καὶ περισσότερες ὧρες στὸ διάβασμα. Δὲν μιλοῦμε φυσικὰ γιὰ ποιότητα, γιατὶ εἶναι εὐθύνη καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἐκδοτικῶν οἴκων νὰ ἀνεβάσουν ὅπως μποροῦν τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀναγνώστου, μοιράζοντας ἔστω τὸν δρόμο. Ἡ κυκλοφορία ὅμως τοῦ βιβλίου εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι ἀνθηρότατη ἐπιχείρηση γιὰ χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ παράδοση, ὅσο ταχὺς καὶ πιεστικὸς κι' ἂν εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς, κι' ὅσο ποικίλα κι' ἂν εἶναι τὰ μέσα μόρφωσης καὶ ψυχαγώγησης. Κι' ἴσως κιόλας γιατὶ πάντα κάτι καινούργιο δημιουργεῖται, κάτι νέο βρίσκεται ποὺ νὰ τονώνει τὴν ζωτικώτατη αὐτὴ προσφορά. Ἡ δεκαετία ποὺ πέρασε εἶδε τὴν δημιουργία τῆς φτηνῆς χαρτόδετης ἔκδοσης (Paper - back editions - Penguins, Pelicansuon), ποὺ μᾶς ἔφτασε καὶ στὴν Κύπρο καὶ ποὺ γνώρισε ἀρκετὴ δημοτικότητα.

Γιὰ τὴν δεκαετία ποὺ σὲ λίγους μῆνες ἀρχίζει ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῶν Ἀγγλικῶν ἐκδοτικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ Jain Sproat, προβλέπει ριζικὲς καὶ ἐκτεταμένες ἀλλαγὲς στὴν ὅλη ἔκδοση καὶ κατανάλωση τοῦ βιβλίου. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι καὶ ἡ συμπύκνωση τῶν σελίδων ἑνὸς βιβλίου σὲ εἰδικὴ ταινία (eassette) ἡ ὁποία θὰ παρουσιάζει αὐτὲς τὶς σελίδες κινηματογραφημένες μὲ τὸ σύστημα Video (Electronic Video Recording), ποὺ μὲ εἰδικὴ συσκευὴ θὰ προσαρμόζεται στὶς τηλεοπτικὲς συσκευὲς καὶ τὸ βιβλίο θὰ ἀνοίγει τὶς σελίδες του ἑτοιμες γιὰ ἀνάγνωση, ὁλοζώντανες, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ θεατῆ τῆς Τηλεοράσεως, ποὺ θὰ μπορεῖ νὰ σταματήσει τὴν συσκευή του σὲ ὁποιαδήποτε φράση, πρόταση, παράγραφο, γιὰ μελέτη, κ' ἐξέταση.

"Ἕνας δὲ τρόπος ποὺ ὁ ἀρθρογράφος εἰσηγεῖται γιὰ τὴν μεγαλύτερη ἀκόμη(!) κυκλοφορία τοῦ βιβλίου εἶναι κι' ὁ ἑξῆς: Τὸ βιβλίο νὰ μεταφερθεῖ ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο ποὺ μέχρι τώρα τὸ φιλοξενοῦσε ἀποκλειστικὰ καὶ στὸ γειτονικὸ ἀποικιακό, στὸ μπακάλικο, στὸ κατάστημα νευτεριζμῶν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου οἱ ἀνθρωποι καταφεύγουν γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὶς πιὸ καθημερινές, τὶς πιὸ πεζὲς κι' ἄμεσες τους ἀνάγκες, ἐκεῖ ἐπίσης νὰ ὑπάρχει ἕνα τμῆμα, μιὰ γωνιὰ ἀπὸ βιβλία, μὲ μιὰ κλίμακα καὶ μιὰ ποικιλία ἀρκετὰ μεγάλη κι' ἐνδιαφέρουσα, γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίζει πάντοτε τὶς πνευματικές του ἀνάγκες καὶ νὰ τὶς τροφοδοτεῖ.

Αὐτὰ γιὰ χῶρες ὅπου ὑπάρχει πλατὺ ἀναγνωστικὸ κοινό, καὶ πολλοὶ ἐκδοτικοὶ οἶκοι. Γιὰ χῶρες ὅπου ἡ ἐπιχείρηση τοῦ βιβλίου θὰ πρέπει νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν. Κι' ἐδῶ τὰ χάλια μας ἐξακολουθοῦν. Μπαίνεις σὲ σπίτια «μορφωμένων» ἀνθρώπων, κι' ἐχτὸς ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα καὶ τὸ φτηνὸ περιοδικό, δὲν βλέπεις ἄλλο ἔντυπο. Μπαίνεις σὲ σπίτια καὶ βλέπεις ὁλότοιχες βιβλιοθῆκες, καὶ ἀντικρύζεις ἄτομα ἄδεια, ποὺ δὲν ἔχουν ἀγγίσει, καὶ οὔτε τάχουν ἀγγίσει φυσικὰ οἱ στοιβαγμένες στὰ ράφια σελίδες. Ἀκοῦς γιὰ ποιητὲς καὶ γιὰ συγγραφεῖς ποὺ ἔχουν ὁλόκληρους σωροὺς ἀπὸ τὰ βιβλία τους ἀπσύλητα, κλειδωμένα στὰ συρτάρια καὶ στὶς ντουλάπες. Ἀντικρύζεις ἕνα λαὸ μὲ ὑπνωτισμένα μάτια προσηλωμένα στὴν καλοπέραση, στὴν Τηλεόραση, στὴν ψυχαγωγία, καταδικασμένο κι' αὐτοκαταδικαζόμενο στὴν πνευματικὴ στασιμότητα, στὸν μαρασμό, στὴν ἐπιφάνεια, στὴν αἴγλη τῶν πραγμάτων τῆς ὕλης. Ἕνα λαὸ ποὺ δὲν ἔμαθε νὰ διαβάζει. Κι' ὅταν ἀφήνει τὸ θρανίο, ἕνα λαὸ ποὺ πολὺ λίγο γνωρίζει τοῦ βρίσκονται τὰ βιβλιοπωλεῖα, ποιοὶ εἶναι οἱ τελευταῖοι συγγραφεῖς (τοῦ τόπου του λιγώτερο ἀπ' ὅλα φυσικὰ) καὶ ποιὰ τὰ τελευταῖα ἔργα τους.

Τὸ Τμῆμα Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως προσπαθεῖ. Ἱδρύει κοινοτικὲς βιβλιοθῆκες. Ἀγοράζει ὁρισμένα ἀντίτυπα νέων ἐκδόσεων. Καλὴ χειρονομία, ἀλλὰ σταγὼν ἐν τῷ ὠκεανῷ. Γιατὶ δὲν κάνει κάτι οὐσιαστικώτερο; Γιατὶ δὲν προεχτείνει τὴν κρατικὴ μέριμνα μὲ τρόπο πιὸ ριζικό, πιὸ ἀποτελεσματικό: Ἐφ' ὅσον δὲν τὸ κάνουν ἰδιῶτες, τὸ κράτος τὸ ὀφείλει στὸ λαό, τὸ πρῶτο αὐτὸ βῆμα: τὴν ἵδρυση κρατικοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου. Τὴν ἵδρυση δημόσιου ἀναγνωστηρίου, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ συνδυασθεῖ γιὰ περισσότερην ἔλξη μὲ δημόσια δισκοθήκη, τὴν συχνότερη ὀργάνωση ἔκθεσης βιβλίου, τὴν γενικὴ προβολὴ μὲ θορυβώδη ἔστω τρόπο τοῦ βιβλίου, τὴν δημιουργία ἀτμόσφαιρας γύρω ἀπὸ τὸ πανίσχυρο αὐτὸ πολιτιστικὸ μέσον. Μὲ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν λογοκρισίαν γιὰ τὰ φτηνὰ εἰσαγόμενα περιοδικὰ ποὺ φθείρουν γοῦστα καὶ ψυχὲς. Εἶναι δὲ ἀπαράδεκτον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ ἐλέγχωνται οἱ εἰσαγόμενες κινηματογραφικὲς ταινίες, κι' ὄχι εἰσαγόμενο περιοδικὸ (αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἐξαιρεῖ καὶ τὸ βιβλίο), ἢ καὶ ὁ εἰσαγόμενος δίσκος.

Μιὰ νέα δεκαετία βρίσκεται ἐπὶ θύραις. Μιὰ δεκαετία εὐνοϊκὴ γιὰ τὸ ξένο βιβλίο. Θὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ μᾶς βρεῖ στὴν κατάσταση ποὺ περιγράψαμε, στὴν κατάσταση ποὺ ἀντικρύζουμε καθημερινὰ καὶ ποὺ δεχόμαστε σὰν μαστίγωμα στὴ πολιτιστικὴ μας στάθμη, μαστίγωμα στὴν ὑπόστασή μας ἀνάμεσα στὰ πολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΤΣΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΠΙΝΕΛΙΕΣ
('Αντρέου Παυλίδη)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ
(Χρήστου Λαβάρδη — Καμέρη)

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
(Θ. Π. Στυλιανοῦ)

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ
(Χρύσανθου Σ. Κυπριανοῦ — Νικολάου Παναγιώτου)

ΚΑΛΛΙΓΡΑΜΜΑΤΑ
(Κύπρου Χρυσάνθη)

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ: 'Η συλλογὴ «Πινελιὲς» ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 διηγήματα καὶ εἶναι ἡ πρώτη τοῦ "Αντρου Παυλίδη. Σύντομα καὶ περιεχτικὰ τὰ διηγήματα αὐτὰ δίνουν στιγμὲς ἔντονης αἰσθητοποίησης καταστάσεων ψυχολογικῶν τοῦ συγγραφέα διασκευασμένων φυσικὰ καὶ διοχετευμένων στοὺς διάφορους χαρακτῆρες τῶν διηγημάτων. Τὸ ὕφος εἶναι ἁδρό, ἡ γλώσσα ἁπλὴ κι' ἀνεπιτήδευτη, μὲ φανερὴ τὴν εἰσαγωγὴ καθαρὰ κυπριακῶν ὅρων (κόμα, ἄντερα, γαΐμα) καὶ ἄλλων πολὺ δημοτικοποιημένων συντακτικῶν ἢ γραμματικῶν τρόπων (στροβιλίζουνταν. ἐνοῦ οὐρλιάσματου) κοκ. Σύντομη ἡ δομὴ τῶν διηγημάτων κτίζεται πάνω στὶς μεγάλες στιγμὲς τῆς ἀγωνίας τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἐκδηλώνονται μὲ ἀφορμὴ ἕνα περιστατικὸ ('Η θύελλα), ἢ μιὰ σύμπτωση ('Ο καθρέφτης), ἢ ἕνα πρόσωπο (Τὸ ταξίδι). Βασικὰ μοτίβα στὰ σύντομα αὐτὰ ψυχογραφήματα τοῦ διηγηματογράφου εἶναι ἡ τραγικὴ ἀπομόνωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀποξένωση του ἀπὸ τὸ συνάνθρωπο, ἡ ἔχθρα κι' ἡ διαίρεση. Ἡ καὶ ἡ πικρὴ ἐναγώνια προσπάθεια του νὰ βρεῖ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του (Τέταρτη διάσταση: ὁ ἄνθρωπος, κι' οἱ ἄλλες τρεῖς, τὸ «ὕψος», τὸ «πλάτος», τὸ «βάθος»).

★

ΧΡ. ΛΑΒΑΡΔΗ - ΚΑΜΕΡΗ. Τὰ ποιήματα τοῦ κ. Καμέρη δὲν ἔχουν μόνο τὰ χαρίσματα τοῦ «αὐθορμητισμοῦ καὶ τῆς εἰλικρίνειας», ὅπως εὔστοχα λέει στὸ εἰσαγωγικό του σημείωμα ὁ Δῶρος Χρίστης - Ἰγερινός. "Εχουν καὶ τὴ χάρη ἐπίσης τοῦ κάπως παράταιρου, ἀλλὰ συνηθισμένου γιὰ τὴν ἐποχή μας συνδυασμοῦ: την ζωγραφιὰ τῆς εἰκόνας μὲ τὸ λυρικό, τὸ χιμαιρικὸ πλάϊ στὸ χειροπιαστό, στὸ συγκεκριμένο. "Ετσι ἴσως ἀπὸ τὴν ἀντίθεση αὐτὴ νὰ δημιουργῆται ἡ παράξενη ἁρμονία τῶν στίχων τοῦ κ. Καμέρη, ποὺ λὲς καὶ μόλις ποὺ καταφέρνουνε νὰ σοῦ δημιουργήσουν τὴν ποιητικὴ πλήρωση. Γιατὶ σὲ καίουν γιὰ μιὰ στιγμὴ ἴσως μόνο, γιὰ δευτερόλεπτα ἴσως ν' ἀμφιταλαντεύεσαι ἀνάμεσα στὴν τέχνη καὶ στὰ ἀντικείμενα, ὥσπου στὸ τέλος σὲ κερδίζει ἡ Τέχνη καὶ τὸ κέρδος εἶναι τοῦ συγγραφέα, ποὺ καταφέρνει τὴν ἐξισορρόπηση.

«'Επινοῆστε τέλος πάντων
μιὰ βράβευση τῆς ἤττας
γιὰ νὰ κυκλοφορῶ χωρὶς τριβὴ
χωρὶς κίτρινα ἐξώφυλλα.
'Απόψε μοῦ εἶπαν
γιὰ τὸν ἀντι - ἄνθρωπο
ποὺ θὰ μείνει γιὰ πάντα
στὴ φρικτὴ διασταύρωση
ἐνσωματωμένος σὲ μιὰ πληγὴ
ποὺ ρέει ἀγάπη καὶ θάνατο».

('Ανώνυμα κράματα)

"Ισως δὲ τὸ καλύτερο δεῖγμα τῆς πετυχημένης διασταύρωσης, τῆς καλλιτεχνικῆς χώνεψης τοῦ περιστατικοῦ καὶ τῆς ἔμπνευσης, νὰ εἶναι τὸ ποίημα γιὰ τὸν Κυριάκο Μάτση:

«'Εσεῖς νὰ δῆτε ἔξω νέα παι-
(διά μου
γιατὶ δὲν εἶστε θυμωνιὲς
ἀπὸ σιτάρι γιὰ φωτιά.
Σεῖς εἴσαστε κελλάρια γεμάτα
ἀπὸ λαδιές, ξηρὴ σταφίδα, ρό-
(δια».

('Η τελευταία διαθήκη τοῦ Κυριάκου Μάτση).

'Υπάρχουν φυσικὰ καὶ οἱ ἀδύνατες στιγμὲς τοῦ ποιητῆ, μὲ τὴν κάπως ἀμετουσίωτη ἔμπνευση:

«"Ενα κλειστὸ τηλέφωνο
κατακρατᾶ τοὺς στίχους μου
μέσα στὸ σῦρμα του
ποὺ μὲ ἀπωθεῖ».

('Επιφύλαξη).

"Η ἀκόμα πιστεύουμε καὶ οἱ στιγμὲς τῆς ἄστοχης ἐκδήλωσης γιὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος ('Εξάρσεις - κατευθύνσεις). "Ομως ἡ ὅλη γεύση ἱκανοποιεῖ. Προβληματίζει. Ξυπνᾶ. 'Ενσπείρει τὸν κόκκο τῆς ἀναζήτησης, τῆς σκέψης, τοῦ πόθου γιὰ τὴν αἰσθητικὴ πλήρωση. Κι' αὐτὰ σίγουρα εἶναι ἡ σωστὴ δικαίωση τῆς ποίησης καὶ τῆς τέχνης.

★

Θ. Π. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: Πιστὸς στὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ποὺ εἰσαγωγικὰ τονίζει κιόλας, ὁ κ. Στυλιανοῦ καταπιάνεται γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ στὴ σύντομη αὐτή του ἔκδοση ποὺ ἀνήκει στὴν 'Εθνικὴ Φοιτητικὴ "Ενωση, μὲ τὰ σύγχρονα νειάτα καὶ τὴ θέση καὶ τὴν προσφορά τους στὸ σύγχρονο πολιτισμό. 'Ο συγγραφέας τονίζει, ὅπως καὶ σὲ παλαιότερη ἔκδοσή του ('Ανήσυχα Νερά) τὴ διάσταση ἀνάμεσα στοὺς νέους καὶ στοὺς πρεσβύτερους, τὴν ἐπανάσταση τῶν νέων ἐνάντια στὰ «κατεστημένα», στὰ σαθρά, τὰ ξεπερασμένα. Πολλὲς βέβαια ἀπὸ τὶς πτυχὲς αὐτὲς τῆς σύγχρονης προβληματισμένης νειάτης δὲν ἀποτελοῦν παρθένο ἔδαφος γι' αὐτοὺς ποὺ προβληματίζονται πάνω στὸ θέμα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα. 'Απλῶς ἐπαναποθετοῦνται μὲ μιὰ συνοπτικὴ ἔκθεση τῶν πραγμάτων, στὴν ὁποία διακρίνουμε ποῦ καὶ ποῦ κάτι καινούργιο: «'Ενῶ τὸ κίνημα τῆς νεολαίας (γιὰ ἀναγέννηση) ξεκινᾶ ἀπὸ ἀγνὰ ἐλατήρια, στὴν πορεία ἐκφυλίζεται μέσα στὴ δίνη τοῦ πάθους τῶν ταξικῶν, δημαγωγικῶν καὶ κομματικῶν διεκδικήσεων». Καὶ σήμερα ποὺ ἔθνος καὶ κόμματα, ἀληθινὲς ἀξίες καὶ προσωρινὲς καταστάσεις σύγχρονες κυβερνήσεις καὶ παναρχαιοι πολιτισμοί, ἔχουν μπερδευτεῖ, ἔχουν μπλεχτεῖ μέσ' τὸ μυαλὸ πολλῶν ἀνθρώπων μέχρι σημείου ποὺ νὰ ἐπιφέρουν τὴ σύγκρουση καὶ τὸν διχασμό, εἶναι καλὸ ἡ 'Εθνικὴ Φοιτητικὴ "Ενωσις Κύπρου νὰ μὴ χάνει ποτὲ τὴν πρόθεσή της (ὅπως τουλάχιστον διαφαίνεται στὸ τομίδιον αὐτὸ τοῦ κ. Στυλιανοῦ ποὺ εἶναι καὶ ἔκδοσή της) νὰ ἀγωνισθεῖ «πνευματικὰ» κι' ὄχι κομματικά. 'Η ἀγνὴ ἄλλωστε «πνευματικὴ» προσφορὰ σ' ἕνα ἐθνικὸ σύνολο σφαγιασμένο ἀπὸ τὰ κομματικὰ τὰ ἀπατηλὰ καὶ τὰ παροδικὰ) πολλά, πιὸ πολλὰ ἀπ' ὁποιαδήποτε ἄλλη ὑπηρεσία ἐχει νὰ προσφέρει. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ σύντομη αὐτὴ μελέτη τοῦ κ. Στυλιανοῦ μοιάζει μὲ εἰσαγωγή, μὲ προδιάθεση μᾶλλον, γιὰ μιὰ συνέχεια. "Επεται;

★

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ: 'Η ἔκδοση αὐτὴ ὑπὸ τῶν καθηγητῶν φιλολόγων κ.κ. Νικολάου Παναγιώτου καὶ Χρύσανθου Κυπριανοῦ ἀποτελεῖ προσάρτημα τῆς Μαθητικῆς 'Εστίας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ("Εκδοση Μαρτίου - 'Ιουνίου, '69) στὴν ὁποία εἶχε τὴν μορφὴ λαογραφικῆς στήλης. 'Αναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἕξη κεφάλαια τοῦ βιβλίου: «Τιμητικὴ ἐκδήλωσις εἰς μνήμην τοῦ λαογράφου κ. Νεάρχου Κληρίδη (Εἰσαγωγικὴ 'Ομιλία ὑπὸ κ. Νικολάου Παναγιώτου), καὶ ἄλλη ὁμιλία ὑπὸ τοῦ κ. Χρύσανθου Κυπριανοῦ «Παγκύπριος Μαθητικὸς Λαογραφικὸς Διαγωνισμὸς (ἐπιλογὴ ὑλικοῦ)» καὶ «Δραστηριότητες τοῦ Λαογραφικοῦ 'Ομίλου τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου».

'Ενδιαφέρον παρουσιάζει ἡ πρωτότυπη ἰδέα τοῦ παγκύπριου μαθητικοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ λαογραφικὸ ὑλικό. Οἱ Συμμετοχὲς περιλαμβάνουν τοπωνύμια ('Αγ. Βασιλείου)·(Α΄ βραβεῖο), «Τραγούδια τῆς ἀγάπης», «Παραμύθια», «Τραγούδια Τσιαττισμάτου» κ.ἄ. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία. κι' ἴσως τὸ ξανατονίσαμε κιόλας ὅτι τὸ Π.Γ. μὲ ὁδηγητὲς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πιὸ δραστήριους καθηγητὲς στὸν τομέα αὐτὸ (ὅπως ὁ κ. Κυπριανοῦ) ἔχει ἐπιβληθεῖ πιὰ μὲ μιὰ δική του ἀξιόλογη παράδοση στὴν λαογραφία.

★

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ. 'Η καινούργια ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Χρυσάνθη (Καλλιγράμματα), ἀφιερωμένη στὸν πρέσβυ τῆς 'Ελλάδος κ. Μενέλαον 'Αλεξανδράκην, «βασίζεται — ὅπως λέει ὁ συγγραφέας — στὶς δυνατότητες τῆς τυπογραφικῆς». Γι' αὐτὸ ἐξ ἄλλου καὶ ἡ μεγαλύτερη αἰσθητικὴ ἔκπληξη τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν παράξενη τοποθέτηση σὲ διαφορετικὰ σχήματα καὶ εἰκόνες τῶν ψηφίων, ἔκπληξη ποὺ ἴσως θὰ βοηθοῦσε καλύτερα τοὺς μαθητὲς τῆς μέσης ἐκπαίδευσης, νὰ ἐχτιμήσουν καὶ νὰ ἀναπήξουν τὴν ποίηση, ἂν τὸ βιβλίο ἢ ἄλλα παρόμοια του εἰσάγονταν στὰ σχολεῖα. 'Ανεξάρτητα βέβαια ἀπὸ τὴν μορφικὴ διάταξη τῶν στοιχείων, ἀρκετοὶ συλλογισμοὶ κι' οἰκόνες μᾶς κάνουν νὰ σταματοῦμε:

«Τοὺς θεοὺς γιατί, γιατὶ τοὺς κρεμμάσαμε;» ('Αγχόνη)' «Κάθε βραδυὰ κοιτᾶμε τὰ κομμάτια μας» (Τεμαχισμὸς), «Τὴν ἄνοιξη ἀνθίζουν τὰ βιολιὰ» ("Ανοιξη), «Στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν γυαλίζει σὰν τὸ δάκρυ τὰ ὅσα δὲν ἔδωσα φιλιά» (Τὰ φιλιά).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 22 Σεπτεμβρίου 1969

Σύγχρονες σκέψεις

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΚΙ' ΑΝΑΝΕΩΣΗ

Μπροστὰ σ' ἕνα καινούργιο χειμῶνα

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὅλα τὰ γνωστὰ ἀποδεικτικὰ τῆς σαιζὸν ποὺ τέλειωσαν μᾶς περιβάλλουν ἀμείλικτα: Οἱ σχολικὲς στολὲς ποὺ γεμίζουν τοὺς δρόμους, ἡ δροσιὰ τὶς νύχτες, τὰ μικρὰ ἄσπρα νέφη ποὺ γεμίζουν μακρυὰ τὸν ὁρίζοντα, ἡ ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὶς ἐξοχὲς καὶ τὰ ταξίδια, ἡ ἀραιότερη ἀνθρώπινη παρουσία στὶς ἀκρογιαλιές, τὸ ξαναμάζεμα στὸ σπίτι, ἡ ἐπανασυγκέντρωση τῆς οἰκογένειας, ἡ συνάθροιση ὕστερα ἀπὸ τὴν φυγή, ὕστερα ἀπὸ τὸ ξάνοιγμα σ' ἕνα κόσμο ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, κι' ἀπὸ τὴν τριβὴ τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ρουτίνας. Ἔτσι ἀμετάκλειτη κι' ἀμείλιχτη ἡ πραγματικότητα μᾶς περιβάλλει. Ἡ ἐποχὴ τῆς ξεκούρασης, ἡ περίοδος τῶν διακοπῶν, τῆς ἀλλαγῆς, τῶν ταξιδιῶν ἔχει περάσει γιὰ μιὰ ἀκόμη χρονιά. Κι' ὁ ἀπολογισμὸς μπροστὰ στὴ νέα περίοδο ἐργασίας ποὺ ξαναρχίζει, διασταυρώνεται, παίρνει ξανὰ μὲ τὴν προεργασία, τὴν προετοιμασία, τὸν προγραμματισμό.

Ἀνανεωμένα τὰ διώματα, οἱ ἐμπειρίες, ἀνανεωμένος ὁ φυσικὸς κι' ὁ ψυχικός μας κόσμος, οἱ ἐντυπώσεις μας, οἱ ἀπόψεις μας, οἱ προσανατολισμοί μας. Ἄλλους λιγώτερο, ἄλλους πιὸ πολύ. Ἀνάλογα πάντα μὲ τὴν ἔκταση τῆς ἀλλαγῆς ποὺ περνοῦμε κάθε καλοκαίρι. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἱκανότητά μας σὲ κάθε εὐκαιρία γιὰ ἀνανέωση καὶ ἀνατοποθέτηση. Ὅμως ὅση κι' ἂν εἶναι ἡ φυσικὴ μας ἱκανότητα γιὰ ἀνανέωση, ὅσο λίγες κι' ἂν ἦταν οἱ εὐκαιρίες μας γιὰ ἐμπλουτισμὸ κι' ἀνεφοδιασμὸ τῆς προσωπικότητός μας, τὸ τέλος κάθε καλοκαιριοῦ κι' ἡ ἀπαρχὴ κάθε χειμῶνα ἀποτελοῦν μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία γιὰ τὴν μεγάλη βάση τῆς ἀνανέωσης ποὺ διέπει ὅλη τὴ ζωὴ καὶ τὰ φαινόμενά της. Ὁ ὕπνος ἀνανεώνει τὴ χαμένη ἐνεργητικότητα, τὸ φαΐ τὰ χαμένα κύτταρα, οἱ νέες γνώσεις ἀναπληροῦν τὶς χαμένες παληές, οἱ νέες γνωριμίες κάνουν πολλὲς παληὲς νὰ ξεθωριάζουν, οἱ νέες ἰδέες κι' οἱ ἀντιλήψεις σπρώχνουν στὸ περιθώριο τὶς παληές, οἱ νέοι ἄνθρωποι μπαίνουν στὸ πρῶτο πλάνο, κι' οἱ ἡλικιωμένοι σιγὰ - σιγὰ ἀποτραβιοῦνται. Ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις κι' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν ἀνανέωση σὰν ἀμείλιχτο ἀπαράβατο ὑπόβαθρο.

Μὲ τὴν ἔναρξη λοιπὸν μιᾶς καινούργιας χειμερινῆς περιόδου (μιᾶς περιόδου περισυλλογῆς, δουλειᾶς καὶ καρπῶν), πολλὰ ἴσως θὰ εἴχαμε νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ μιὰν ἐπανεξέταση, μιὰν ἐπανεκτίμηση τῶν δυνάμεών μας, τῶν κατευθύνσεων καὶ τῶν ἐπιδιώξεών μας. Καὶ γιὰ νὰ γίνη αὐτὸ ἴσως ὁ καλύτερος τρόπος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ μιὰν ἐξέταση τῆς ὑπόστασης τῆς προσωπικότητας, τοῦ συνόλου τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἀποθεμάτων μας μπροστὰ σ' ἕνα νέο χειμῶνα.

Τὸ καλοκαίρι ποὺ πέρασε, πῶς μᾶς ἐξυπηρέτησε; Τί μᾶς πρόσφερε ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπλουτισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ, προσωπικοῦ μας κόσμου; Ἦταν μήπως μιὰ εὐκαιρία γιὰ τὸ εὔκολο κέρδος τῆς περαστικῆς ξεκούρασης, τῆς φανταχτερῆς ψυχαγώγησης, τῆς ἐπιπόλαιης ἀπόλαυσης τῶν καλοκαιρινῶν θεαμάτων, τῶν εὐχάριστων μετακινήσεων, τῶν περαστικῶν γνωριμιῶν; Ἢ μήπως, ἔστω κι' ἂν δὲν μᾶς ἐδόθηκε ἡ δὲν ἐδημιουργήσαμε τὴν εὐκαιρία γιὰ πιὸ ἐπιδομητικὴ καλοκαιριάτικη ἀπασχόληση ὅπως εἶναι τὸ διάβασμα, ἢ τὸ σοβαρώτερο θέαμα (μουσική, θέατρο), παρὰ τὴν ἔλλειψη τοῦ στὸν τόπο μας, μήπως παρὰ τὴν ἔλλειψη αὐτοῦ τοῦ ἐπικοδομητικοῦ καλοκαιριάτικου στοιχείου, ἀφιερώσαμε ἐν τούτοις λίγο ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο χρόνο μας στὴν ἀνασύσταση τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου, στὴν ἀναθεώρηση τῶν ἐλαττωμάτων στὴν ἐξέταση τῶν προτερημάτων μας, στὴν περισυλλογὴ καὶ στὴν ἐνδοσκόπηση; Γιὰ μερικοὺς βέβαια ἀνθρώπους ἡ ἐνδοσκόπηση κι' ὁ γενικὸς αὐτὸς διαλογισμὸς πάνω στὶς χειροπιαστές, τὶς ἐμφανεῖς πλευρὲς τῆς ζωῆς, τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς προσωπικότητάς τους ἀποτελεῖ καθημερινὴ ἢ λίγο - πολὺ κεκτημένη συνήθεια.

Πολλοὶ ὅμως εἶναι κι' οἱ ἄνθρωποι ποὺ διασχίζουν τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν διασκεδάσεών τους, χωρὶς νὰ σκοτίζωνται γιὰ συγκρίσεις, ἀναλογίες, παραλληλισμούς. Γι' αὐτοὺς τὸ καλοκαίρι ἴσως καὶ νὰ ἐπαυξάνει τὴν ἀνεμελιά, τὴν χαλαρότητα, τὴν ἀπάθεια ἴσως μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζουν τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἐξελίξεις τῆς ζωῆς τους καὶ τῆς ζωῆς τῶν κοντινῶν ἢ καὶ τῶν μακρυνότερων τους. Ὅμως γιὰ ὅλους, καὶ τοὺς πρώτους καὶ τοὺς δεύτερους, γιὰ τὸν καθένα, κάθε καλοκαίρι πρέπει ν' ἀποτελεῖ πάντα πιστεύουμε, ἕνα ἰδιαίτερο σταθμό. Μιὰ χρυσὴ εὐκαιρία γιὰ ἄθροισμα, γιὰ συμπέρασμα, γιὰ μεταφορά. Γιατὶ κι' ἡ ἀνανέωση - μεταφορὰ εἶναι: Μπόλιασμα τοῦ παληοῦ μὲ νέα ὑγεία. Ὅπως μπολιάσαμε τοὺς πνεύμονές μας μὲ τ' ὀξυγόνο τοῦ βουνοῦ, τὸ ἰώδιο τῆς θάλασσας, ὅπως ἀνανεώσαμε τὴν ἐπιδερμίδα μας στὶς ζεστὲς λιαχτίδες, ὅπως ξαναζωντανέψαμε τὶς παραστάσεις μας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὸ φυσικὸ περιβάλλον, ὅπως ἐτοιμαζόμαστε ν' ἀνανεώσουμε τὴν ἐμφάνισή μας καὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ σπιτιοῦ μας μὲ τὴ νέα χειμωνιάτικη περίοδο ποὺ βρίσκεται ἤδη πολὺ κοντά μας, ἔχουμε καθῆκον νὰ ρωτηθοῦμε: δὲν ὑπάρχει ἄλλη πλευρὰ τῆς προσωπικότητάς μας ποὺ χρειάζεται ἀνανέωση; Κι' ἀφοῦ ὑπάρχει, πῶς τὸ ἀντιμετωπίζουμε;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 29 Σεπτεμβρίου 1969

Σύγχρονες σκέψεις

ΓΙΑ ΤΗΝ "ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ"

Ἔχουμε δικαίωμα ἐπέμβασης στὴν δοκιμασία τοῦ θανάτου;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πρὶν λίγους μόλις μῆνες τὸ ζήτημα ἠγέρθη ἀπὸ μερικοὺς γιατροὺς. Χωρὶς φωνασκία, χωρὶς πολὺ θόρυβο, χωρὶς ἐντυπωσιακὲς συνεδρίες καὶ ἐντυπωσιακώτερες δηλώσεις. Ἡ μόνη ἴσως, κάπως ἐπίσημη, τροπὴ ποὺ πῆρε τὸ ζήτημα ἦταν κάποια ἀνακοίνωση ὅτι τὸ θέμα θὰ «ἐσυζητεῖτο» στὴν Ἀγγλικὴ βουλή. Καὶ τὸ ὅλο ζήτημα ἐμεινε ὡς ἐκεῖ. Μιὰ φωνή δυό, τρεῖς ἀπὸ τὸν ἰατρικὸ κόσμο, ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτὸ που εἶναι διαρκῶς κοντὰ στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο, κάποιες λοιπὸν φωνὲς θέσανε τὸ δραματικὸ ἐρώτημα μπρὸς στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση: Ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὸ δικαίωμα νὰ συντομεύει τὴν ἐπιθανάτια ἀγωνία; Ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει στὴν δοκιμασία ποὺ περνᾶ ἡ ψυχὴ πρὶν ἀφήση τὰ ἐγκόσμια; Εἶναι ἠθικό, εἶναι Χριστιανικό, εἶναι ἀνθρώπινο νὰ διευκολύνεται ὁ πάσχων ποὺ χτυπιέται μὲ τὸν θάνατο στὴν τραγικὴ, στὴν τρομαχτικὴ του μάχη; Ἕνα δισκίο, μιὰ ἔνεση, μιὰ ὁρισμένη «δόση», κι' ἡ μάχη τερματίζεται. Τὸ κορμὶ ξεκουράζεται, ἡ ψυχὴ ἀπελευθερώνεται. Ἡ ἀγωνία ἐπισφραγίζεται μὲ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων, μὲ τὴ λύση ποὺ περιμένει τὴ μεγάλη, τὴν πολυκύμαντη πορεία τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ.

Πρὶν φτάσουμε δὲ στὰ μεγάλα «ὄμως», καλὸ θάταν ἂν εἴχαμε ὑπ' ὄψιν τὸ ἑξῆς: ἡ φωνὴ γιὰ τὴν «εὐθανασία» δὲν προέρχεται ἀπὸ ὁποιονδήποτε στρῶμα. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν τάξη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν τάξει τὴ ζωή τους στὴν φροντίδα καὶ στὴν ἐξυπηρέτηση, στὴν συνέχιση καὶ στὴν διάσωση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀπὸ τοὺς ἰδιους τοὺς φροντιστές, τοὺς σωτῆρες τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν ἰατρικὸ κόσμο εἶναι ποὺ προῆλθε ἡ φωνὴ γιὰ τὸ δίαιο τερματισμὸ τῆς ἐπιθανάτιας πάλης. Μήπως τότε, θάλεγε κανεὶς ἡ ἐπιστήμη ἔχει κυνικοποιηθεῖ; Μήπως ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος χάνουν γιὰ μερικοὺς τουλάχιστον ἐπιστήμονες τὴν ἐσωτερικὴ βαθειὰ οὐσία τους, τὸ νήμα ἐκεῖνο ποὺ συνδέει τὰ δυὸ αὐτὰ ἀδυσώπητα ὁράσημα μὲ τὸν κύκλο τῆς ἐπίγειας διάβασης τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὶς λιγοστὲς δεκάδες ἢ μονάδες τῶν χρόνων ποὺ πατᾶ στὴ γῆ; Μήπως ξεχνᾶ ἡ ἐπιστήμη τὸ νόμο τῆς μεγάλης συνέπειας ποὺ διέπει ὅλα τὰ φαινόμενα κι' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις φυσικές, ἀνθρώπινες; Ἐνδείξεις μὲ αὐτὸ ἔχουν ἤδη δοθεῖ ἀπὸ τὶς προσπάθειες τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργήσει ζωή, κι' ἀπὸ τὶς μεταμοσχεύσεις ποὺ τόσο θόρυβο ἐπροκάλεσαν γύρω ἀπὸ τὴν ἠθικὴ πλευρὰ τοῦ «κλινικοῦ» καὶ τοῦ «φυσικοῦ» θανάτου. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι γενικὴ ἡ παρατήρηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος παλαίει σήμερα ἀγάμεσα στὴν ὕλη καὶ στὶς ἀξίες; Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἡ Ἐπιστήμη δείχνει τὰ σημάδια αὐτῆς τῆς ἔντονης πάλης.

Ὅμως ἄσχετα ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ φωνὴ ποὺ ὑψώθηκε πρόσφατα γιὰ τὴν εὐθανασία, ὁ μέσος ἄνθρωπος, πῶς θ' ἀντιμετώπιζε ἄραγε τὸ ζήτημα; Ἐσὺ κι' ἐγώ, ἐμεῖς οἱ πολλοὶ ποὺ ζοῦμε σ' ἕνα κύκλο ἀνθρώπων μὲ τὶς πίκρες τους, τὶς χαρές, τὶς ἔγνοιες καὶ τὶς ἀγωνίες τους, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ποὺ σὲ κάποιο στάδιο, λίγο ἢ πολὺ ἔχουμε ζήσει ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀγωνία, τὸ δράμα τῶν τελευταίων ἑβδομάδων ἡμερῶν, ὡρῶν ἑνὸς ἀνθρώπου, τί ἔχουμε νὰ ποῦμε πάνω στὸ ζήτημα; Ἡ ψυχρή, ἀντικειμενικὴ ἐπιστήμη λύγισε μπρὸς στὸν πόνο καὶ στὴν ἀγωνία, τὴν παρατεταμένη, τὴν παρατεινομένη ὀδύνη καὶ ἀπεφάνθη ἐρωτηματικά, προβληματικά: πρέπει νὰ ἐπιστεύδουνε τὸ τέρμα; Ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάνουμε· χωρὶς δηλαδὴ συναισθηματισμὸ προσωπικό, χωρὶς ἐπήρεια ἀπὸ προσωπικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν μαχόμενη ψυχή, ἔβαλε τὴν ἀνθρωπιὰ πιὸ πάνω ἀπὸ τὸν φυσικὸ εἰρμό, πιὸ πάνω ἀπὸ τὸ αἴτιο καὶ τὸ αἰτιατὸ ποὺ διέπει τὴν πράξη καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν μορφοποίησή της, τὸ ξόδεμα καὶ τὸ μάζωμα, τὴ σπορὰ καὶ τὴ σοδειά. Καὶ θὰ πρῦμε φυσικὰ. τότε ἀκόμη πιὸ ἔντονα ἐμεῖς οἱ λαϊκοί, ποὺ περνοῦμε σὲ κάποιο στάδιο τῆς ζωῆς μας ὧρες σύσπασης, ὧρες δέους, μπροστὰ στὴ ζωή, ποὺ ἀργοσβύνει, μπροστὰ στὸ ἀνθρώπινο κορμὶ ποὺ ἀρνεῖται, ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ συνεχίσει τὴ φυσικὴ λειτουργία του κι' αὐτὴ ἡ ζωὴ ὑπῆρξε κατὰ στενώτερο ἢ πιὸ ἀπομακρυσμένο τρόπο ἕνα μέρος τῆς δικῆς μας ζωῆς. δὲν δικαιολογεῖται νὰ δοῦμε τὸ ζήτημα μὲ τὴν ἴδια καταδαθη ἀνθρωπιὰ καὶ συμπόνοια καὶ νὰ ἑνώσουμε τὴ φωνή μας. «Ναί». Ὅπου μπορεῖ ἡ Ἰατρικὴ ἐπιβάλλεται νὰ συντομεύει τὸ μαρτύριο. Ὅταν τὸ μυαλὸ θολώνει πιά, ὅταν οἱ πόνοι μόνο συσπάσεις καὶ σπασμοὺς καταφέρνουν, ὅταν πάνω στὰ ἀποστεωμένα μάγουλα δὲ φωλιάζει ζωή, ἐλπίδα, ὅταν ὁ ἱδρώτας τοῦ θανάτου περιβρέχει τὸ κορμὶ ἀσταμάτητα, κι' ὅμως ἡ πάλη ἀκόμα παρατείνεται κι' ὅμως ἀκόμα τὸ σχίσμα ἀνάμεσα στὴν ὕλη, καὶ στὴν ἀθέατη οὐσία ποὺ τὴν συγκροτεῖ ἀργεῖ. τότε γιατὶ ἡ Ἰατρικὴ νὰ παρίσταται ἀπαθὴς μάρτυρας; Γιατὶ νὰ μὴν ἐπεμβαίνει γιὰ τὸ καλὸ τοῦ πάσχοντος; Ὅμως, τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, ἡ Ἐπιστήμη πῶς τὸ βλέπει; "Ηδη ἔχει γίνει φανερό. Ἡ πρόταση γιὰ τὴν εὐθανασία δὲν ἐξυπηρετεῖ τίποτα ἄλλο ἐχτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ γιὰ τὴν γρηγορώτερη ἀνάπαυσή του καὶ μόνον προνοεῖ. Οἱ πολλοὶ ὅμως ἄνθρωποι δὲν βλέπουν στὸ σῶμα μόνο μιὰ χοῦφτα κόκκαλα καὶ σάρκα ποὺ προορισμό τους ἔχουνε τὴ φθορά, τὸ χώνεμα, τὸ σμίξιμο, τὴν ἐπιστροφὴ στὸ χῶμα. Πιστεύουν πῶς τὴ σάρκα καὶ τὰ ὀστᾶ τὰ συγκολλᾶ μιὰ ἀθέατη οὐσία. Ἄλλοι τὴ λένε ψυχή, ἄλλοι συνείδηση. Ἄλλοι ἁπλῶς ἀπόψη τῆς ὕλης. Ὅμως ὅλοι, λίγο - πολὺ πιστεύουν στὴν ἐπίζηση αὐτῆς τῆς οὐσίας ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς ὕλης. Κι' αὐτὴ ἡ οὐσία δὲν μπορεῖ νὰναι χρονια συνδεδεμένη μὲ τὴν ὕλη καὶ νὰναι ἀμέτοχος τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν της. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ τελευταῖα στάδια τῆς παρακμῆς, ὅταν πιὰ ἐπικρέμμεται ἡ διάλυση, αὐτὴ ἡ ψυχὴ, αὐτὴ ἡ συνείδηση, αὐτὴ ἡ κρυφὴ δύναμη ποὺ βλέπει τὴν ὕλη νὰ φθείρεται καὶ

Σύγχρονες σκέψεις

Η "ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ" ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

"Ενας θεσμὸς ἀλληλοσεβασμοῦ ποὺ συχνὰ ξεχνοῦμε

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Οἱ Ἄγγλοι τὸ λένε privacy. Κι' ὁ μόνος τρόπος ἐλεύθερης ἑρμηνείας του γιὰ μᾶς εἶναι ἴσως «τὸ δικαίωμά στὴν μοναξιά μας, τὸ δικαίωμα στὴν ἰδιωτικὴ ζωή μας, στὶς ὑποθέσεις μας, στὶς ἐκδηλώσεις ποὺ ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ τὸ ἄτομό μας». Ἀλλὰ δὶ Ἄγγλοι, ὅπως καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς δὶ ὁποῖοι ζοῦνε τὸ σύγχρονο κλίμα τῆς ταχύτητας τῆς δραματικῆς πίστης τοῦ χρόνου, τῆς ἀσφυκτικῆς πάλης μὲ τὴν πληθυσμικὴ ἀνωνυμία, μὲ τὴν ραγδαία ἐξέλιξη σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, εἶναι φυσικὸ νὰ νοιώθουν διαρκῶς κι' ὅλο πιὸ ἔντονα τὴν ἀνάγκη αὐτὴ νὰ ἀποσύρωνται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ περίγυρο, ἀπὸ τὸν διπλανό, τὸν στενώτερο ἢ τὸν μακρυνώτερο, καὶ νὰ βρίσκουν τὸν χαμένο εἰρμὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τους.

Ὅμως τὸ σύγχρονο αὐτὸ «ἄγχος» τοῦ προπολιτισμοῦ τοῦ διαστήματος δὲν ἔχει ἀκόμη ἐγκαθιδρυθεῖ στὴν δική μας ἀνθρώπινη πολιτεία. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τῆς φυγῆς, ἡ δίψα αὐτὴ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας, ποὺ ἄλλοτε παίρνει τὶς διαστάσεις τῆς δραματικῆς ἀπομόνωσης κι ἄλλοτε γίνεται ἀφορμὴ ἀσυνεννοησίας, παρανόησης καὶ σύγκρουσης, στὸν δικό μας τόπο δὲν παρατηρεῖται στὴν ἴδια ἔνταση. Ἀντίθετα μᾶλλον ἀντιμετωπίζουμε συχνὰ ἕνα ἄλλο πρόβλημα ποὺ πηγάζει κιόλας ἀπὸ τὴν ψυχοσύνθεση καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Μεσογειακοῦ λαοῦ μας. Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ τάση τῆς κατάργησης τοῦ σεβασμοῦ γιὰ τὴν «προσωπικὴ» ζωὴ τοῦ διπλανοῦ μας, ποὺ παίρνει πολλὲς καὶ ποικίλες ὄψεις. Στὸν τομέα τῆς προσωπικῆς ἐκδήλωσης. τῆς ἐκλογῆς γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς, στὸν τομέα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ στὴν ἐκλογὴ τοῦ τρόπου αὐτῆς τῆς ζωῆς, στὴν κοινωνικὴ ζωή, παντοῦ, βλέπουμε μιὰ ἀπαράδεκτη κάποτε ἔλλειψη σεβασμοῦ στὸ δικαίωμα αὐτὸ τοῦ διπλανοῦ μας στὴν «ἰδιαιτερότητα» του ἂς τὴν ποῦμε. Κάθεσαι στὴ βεράντα σου τὸ βράδυ κι' ἀκοῦς τὶς φωνὲς τοῦ παρακάτω γείτονα κι' αὐτοῦ καὶ τῶν παιδιῶν του νὰ συγκλονίζουν τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας, καὶ νὰ κατασπαράζουν τὶς ἐλπίδες σου γιὰ μιὰ ἤρεμη περισυλλογὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴν ἔνταση τῆς ἡμέρας. Ξαπλώνεις τὸ μεσημέρι γιὰ μιὰ ἐνδιάμεση ἀνάπαυση, καὶ σὲ τέρπουν ἐκὼν-ἄκων οἱ ραδιοφωνικοὶ μεσούρανοι ἤχοι τοῦ ἀντικρυνοῦ ἐπαγρυπνοῦντος φιλόμουσου. Κάθεσαι μεσημέρι νὰ φᾶς καὶ πρὶν κατεβάσῃς τὴν πρώτη μπουκιά, βουΐζει ἐπίμονο κι' ὀργισμένο τὸ τηλέφωνο, μὲ δράστη κάποιον κοντινὸ ἢ μακρυνὸ ποὺ ἐννοεῖ σώνει καὶ καλὰ νὰ κανονίζει τὶς δουλειές του χωρὶς νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ ρολόγια ποὺ ὁ ἀπελπισμένος ἀνθρωπίσκος ἐφεῦρε γιὰ νὰ βάλει κάποια τάξη στὸ ἄπειρο ποὺ τὸν περιβάλλει ἄχρονο κι' ἀπεριόριστο. Λές, κάποια βραδυά: Ἀπόψε ἐπὶ τέλους θὰ ἠσυχάσουμε, μόνοι, ἢ ἀπόψε θὰ πραγματοποιήσουμε ἐκείνη τὴν ἔξοδο ποὺ ἀπὸ καιρὸ προγραμματίζουμε. Καὶ τὴν τελευταία στιγμή, ὅταν ἤδη ἀρχίζεις ν' ἀπολαμβάνεις πρακταρκτικὰ καὶ λίγο... πρόωρα τὸν θρίαμβο σου πάνω στὴ χρῆσι τοῦ βραδυνοῦ χρόνου σου, κάποιοι ἐπισκέπτες σὲ καθηλώνουν σὲ στάση ὑποδεχτικοῦ μειδιάματος. Ἀποφασίζεις νὰ περάσεις τὶς διακοπές σου γιὰ τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι μὲ τὸν Α ἢ Β τρόπο ἀπὸ τὰ πρῶτα χειμωνιάτικα κρύα. Κι' ἔρχεται τὸ καλοκαίρι, κι' ὄχι μόνο διάφοροι παράγοντες τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος προσπαθοῦν νὰ σὲ ἀναπροσανατολίσουν. Ἀλλὰ ἀπὸ ἐπίδοξος παραθεριστὴς μπορεῖ ξαφνικὰ νὰ βρεθεῖς οἰκοδεσπότης ἄλλων στενῶν... παραθεριζόντων. Ἀποφασίζεις νὰ στείλης τὰ παιδιὰ στὸ δεῖνα σχολεῖο. Καὶ τὸ ζήτημα μπορεῖ νὰ πάρει τὶς διαστάσεις οἰκογενειακῆς σύρραξης. Τέτοιες ἐξ ἄλλου συρράξεις ἔχω ἀκούσει συχνὰ γιὰ τό... ὄνομα τοῦ μωροῦ. Τὰ πάντα στὸν τόπο μας ὑπόκεινται, συχνὰ κι' ἐπανειλημμένα σ' ἕνα εἶδος φριχτῆς κι' ἀνελέητης ἐξέτασης καὶ κριτικῆς. Ἀπὸ τὰ ροῦχα ποὺ φοράς, ὡς τὸ φαΐ ποὺ τρῶς, ὡς τὰ κέντρα ποὺ συχνάζεις, ὡς τὴν ἐπίπλωση τοῦ σπιτιοῦ σου, κι' ὡς τὸ αὐτοκίνητο ποὺ χρησιμοποιεῖς. Δὲν ἔχουμε ἀσφαλῶς τὴν φλεγματικότητα τοῦ Βόρειου. Δὲν μποροῦμε νὰ προσανατολισθοῦμε σὲ μιὰ γραμμὴ πιὸ προσωπική, νὰ μάθουμε νὰ μὴ «χώνουμε τὴ μύτη» μας στὶς διπλανὲς ὑποθέσεις, ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὶς λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου. Ὁ Μεσογειακὸς λαὸς εἶναι θορυβώδης, ἐκρηκτικός, περίεργος. Δὲν μπορεῖ νὰ «κλειστεῖ» στὸν ἑαυτό του. Ἀσφυκτιᾶ ἂν δὲν συμμετέχει, ἂν δὲν ὁρίζει ἕνα μέρος ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ «ἄλλου». Προσθέτουμε στὴν ἔμφυτη αὐτὴ τάση του καὶ τὸν κάπως ἀργότερο ρυθμὸ τῆς ζωῆς του, τὴν ἔλλειψη «ἐνδιαφερόντων» πνευματικώτερων, τὴν ἔλλειψη ψυχαγωγίας ποιότητος ποὺ νὰ τὸν ἐξευγενίζει καὶ νὰ τὸν ἀναπροσανατολίζη, καὶ καταλήγουμε στὸ θλιβερὸ σχῆμα: ἄνθρωποι ποὺ ἀδειάζουν διαρκῶς, ποὺ φθίνουν χωρὶς ἀνανέωση, ποὺ μαραγκιάζει ὁ πνευματικός ἑαυτός τους — ὄχι μόνο λόγῳ ἔλλειψης οὐσιαστικῆς ψυχικῆς τροφῆς — ποὺ θὰ μποροῦσαν στὸ κάτω-κάτω ἀπὸ μόνοι τους νὰ τὴν ἀναζητήσουν — ἀλλὰ καὶ λόγῳ «κακῆς» τροφῆς μὲ ἀσήμαντες σκέψεις, ποὺ τοὺς μετατρέπουν σὲ μικρολόγους μετρητὲς τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ διερωτᾶται λοιπὸν κανείς: Δὲν εἶναι ἴσως καιρὸς ἐκεῖνοι ποὺ νοιώθουν περισσότερο τὴν ἔλλειψη αὐτοῦ τοῦ σεβασμοῦ ἀπέναντι στὴν «ἰδιαίτερη» ζωή τους νὰ προσπαθοῦνε ὀργανωμένα πιὰ καὶ συστηματικὰ νὰ ἐπιβάλουνε αὐτὸ τὸν σεβασμὸ στὸ περιβάλλον τους; Ἀλλωστε ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὰ παιδιὰ μεγαλώνουν ἀκόμα μέσα στὸ σπίτι, καὶ παίρνουν τὴν σχετικὴ ἀγωγή τους, ἕνας ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματα ποὺ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ δεχτοῦν τοὺς γονεῖς, εἶναι ἀκριβῶς τὸ γεγονός, τὴν ἀρχὴ μᾶλλον ὅτι κάθε μέλος τῆς οἰκογένειας διακαιοῦται νὰ ἔχει ὁρισμένες στιγμές, ὁρισμένο τμῆμα τῆς ζωῆς του ἐλεύθερο, ἀφοσιωμένο σὲ προσωπικὲς προτιμήσεις ἢ ἀνάγκες. Ἂν αὐτὸ γίνη βίωμα τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια του, ἴσως νὰ δημιουργήσουμε μὲ τὸν καιρὸ ἕνα τύπο ἀνθρώπου πιὸ προσαρμοσμένο στὰ καλύτερα στοιχεῖα ἄλλων πολιτισμῶν.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΔΟΝ-ΖΟΥΑΝΙΣΜΟΣ

Ἡ ἐξίσωση τῶν φύλων πάει νὰ τὸν ἐξαλείψῃ;

Τῆς Καν ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι γνωστοὶ οἱ μῦθοι ποὺ δημιουργήθηκαν γύρω ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸ Ἱσπανὸ ἱππότη τῆς ἀναγεννήσεως Ντὸν Χουὰν καὶ ἡ σημασία ποὺ πῆρε ἡ γενικώτερη σύνοδος τῆς περιπετειώδους ἐρωτικῆς ζωῆς του μὲ ἐκείνους τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ ἰσχυροῦ φύλου ποὺ χαρακτηρίζονται γιὰ τὶς πολλὲς καὶ ποικίλες ἐρωτικὲς ὑποθέσεις τους. Ἄλλα μὲ τὸ φαινόμενο τοῦ Δὸν-Ζουανισμοῦ δὲν ἀσχολήθηκε φυσικὰ μόνο ἡ λογοτεχνία (Μολιέρος, Κορνήλιες) ἢ ἡ μουσικὴ (Μότσαρτ, Γκλοὺκ), ἀλλὰ καί, ὡς ἦταν φυσικὸ ἡ ψυχολογία. Ἔτσι ἡ ψυχανάλυση ἀποδίδει τὴν δίψα τοῦ ἀτόμου γιὰ ἐπανειλημμένη ἐρωτικὴ ἐμπειρία σὲ συμπλέγματα κατωτερότητος ποὺ τὸ ἐξωθοῦν πρὸς ἐπιβολὴν καὶ ἀποκατάστασιν καὶ ἀνύψωση τοῦ «ἐγὼ» διὰ τῆς ἐπανολαμβανόμενης ἐρωτικῆς ἐμπειρίας. Ἔτσι συναντοῦμε ἐπανειλημμένως τὸν τύπο τοῦ «γυναικοκατακτητῆ» στὴν μορφὴ κομπλεξικῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι κερδίζουν τὴν ἐκτίμηση πρὸς τὸ ἄτομο τους μὲ τὶς πυκνὲς σχέσεις καὶ μὲ τὶς ἐπανειλημμένες κατακτήσεις τοῦ ὡραίου φύλου. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μπορεῖ καὶ νἄναι εἴτε μικρόσωμοι, εἴτε ἀσχήμοι, μειονεκτικοὶ ἢ ἐν πάσει περιπτώσει κομπλεξικοί. Δὲν εἶναι ὅμως φυσικὰ ἀβάσιμη καὶ ἡ θεωρία περὶ «ναρκισσισμοῦ». Τὸ ἄτομο ἀρέσκεται εἰς τὸ νὰ ἐλκύει ὁλονὲν περισσοτερη προσοχὴ κι' ἀγάπη στὸ ἄτομό του, ἁπλῶς καὶ μόνο γιατὶ τὸ μόνο ὑποκείμενο ποὺ ἀγαπᾶ κατὰ βάθος εἶναι ὁ ἑαυτός του. Κι' ἐπειδὴ οἱ σχέσεις μὲ τὸ ἀντίθετο φῦλο (παλαιότερα ἀκόμα πιὸ πολύ) συνεπάγονταν ἐκδηλώσεις ὑποταγῆς ἀπὸ μέρους τῆς γυναίκας, καὶ ἀναγνώριση ἤττας της, προκειμένου νὰ συνάψει ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἄντρα, οἱ ναρκισσιστικὲς διαθέσεις τοῦ «ἐρωτολήπτου» ἀτόμου τοῦ ἰσχυροῦ φύλου βρίσκανε πολὺ φυσικὴ ἱκανοποίηση.

Μιὰ τρίτη — κι' ἴσως ὑπάρχουν κι' ἄλλες βέβαια ἐξηγήσεις — εἶναι κι' αὐτὴ τῆς δίψας γιὰ τὴν ἐμπειρία. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἄντρες, ποὺ διψοῦν γιὰ περιπέτεια, γιὰ νὰ πλουτίσουν τὸν κόσμο τους μὲ νέα βιώματα, γιὰ νὰ ζήσουν στιγμὲς διαφορετικές, ἄλλα συναισθήματα, γιὰ νὰ διευρύνουν τὴν κλίμακα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὰ πρόσωπά της.

Ὅλες οἱ ἐξηγήσεις τοῦ φαινομένου ὑπέχουν ἀληθείας. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ σύντομου διαλογισμοῦ μας. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς προβληματίζει εἶναι ἡ σημερινὴ θέση καὶ πιὸ ἰδιαίτερα ἡ συχνότητα τῆς παρουσίας τοῦ τύπου αὐτοῦ ἀνάμεσα στὸ ἀντρικὸ φῦλο. Ὅσο περισσότερο, λοιπόν, ἐρευνοῦμε στὶς χῶρες, ἰδιαίτερα τῆς ἁλματώδους προόδου καὶ ἐξέλιξης τῆς γυναίκας, τόσο πιὸ φανερὴ εἶναι κι' ἡ διαπίστωση. Ἐφ' ὅσον ἡ γυναίκα ἔχει κερδίσει ἰσοτιμία μὲ τὸν ἄντρα, ἐφ' ὅσον τῆς ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ οἱ ἴδιες ἱκανότητες, πιθανότητες, προοπτικές, εὐκαιρίες, ἡ ἴδια γενικὰ ἀξία καὶ ἡ ἐλευθερία στὴν ἐρωτικὴ ζωὴ καὶ στὸν σεξουαλικὸ τομέα ὑπῆρξε πολὺ πιὸ πλούσια. Ἔτσι τὸ μειονεκτικὸ τῆς θέσης της στὶς ἀλλοτινὲς ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἄντρα ἀντεκατεστάθη, καὶ ἀντικαθίσταται σιγὰ - σιγὰ μὲ τὴν ἐξίσωση καὶ σ' αὐτό, ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ προγαμιαία πεῖρα δὲν θεωρεῖται πιὰ προσβολὴ γιὰ τὴ γυναίκα σὲ πολλὲς χῶρες.

Μέσα λοιπὸν στὴν κοσμογονικὴ ἄνοδο τῆς γυναίκας, ἦταν πολὺ φυσικὸ ὁ ἄντρας νὰ χάσει τὸν φωτοστέφανο τοῦ κατακτητῆ. Νὰ πάψει νὰ θεωρεῖται ὁ ἀποπλανητὴς τοῦ ὡραίου φύλου στὶς τρυφερες σχέσεις τους. Κι' ἡ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ μιλᾶ παντοῦ (μιλοῦμε συγκριτικα πάντοτε γιὰ τὶς «προηγμένες» χῶρες): οἱ ἄντρες ὄχι μονο δὲν νοιάζονται νὰ «κατακτήσουν», νὰ νικήσουν ἢ νὰ ὑποταξουν τὸ γυναικειο φῦλο. Ἐξομοιώνονται μαζί του. Στὴν ἀμφίεση — μακρυὰ μαλλιά, ἴδιο παρδαλὸ ντύσιμο — στὴν παραδοχὴ τῆς ἀπιστίας ἀπὸ μέρους τῆς γυναίκας μὲ πολὺ περισσότερη ἀπάθεια ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε — στὴν συντρόφευση τῆς γυναίκας στὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν (ὅταν πιὰ «νοικοκυρευτοῦν») παρὰ στὴν ἀναζήτηση ἐξωγαμιαίων περιπετειῶν — ὅταν ἐπέρχετο ὁ κόρος — ὅπως συνέβαινε πολὺ πιὸ συχνὰ προηγουμένως.

Φυσικὰ σ' ὅλην αὐτὴ τὴν μαζικὴ ἰσοπέδωση τῶν δύο φύλων ὑπάρχει κι' ἡ ἄλλη ἐκδοχή: Καταργήθηκε μὲν ἡ ὑπεροχὴ ἢ ἡ παρόρμηση γιὰ ὑπεροχὴ τοῦ ἀντρικοῦ φύλου πάνω στὸ γυναικεῖο, ἀλλὰ καὶ τὰ δυὸ φῦλα κινδυνεύουν ἀπὸ ἐξάρθρωση ἠθική: οἱ γυναῖκες μὲ τὴν ἀνεμπόδιστη ἐρωτικὴ ζωὴ χάνουν τὸν αὐτοσεβασμό τους (παράδοση, ταμποῦ, κοινωνία, μητρότης, ἐγκυμοσύνη) καὶ οἱ ἄντρες ἐκφυλίζονται (ὁμοφυλοφιλία, ἐξασθένηση τοῦ ἀνδρισμοῦ, φυγὴ μπροστὰ στὴ διαρκῶς διογκούμενη ἀπειλὴ τῆς γυναικείας προόδου).

Αὐτὲς ὅμως εἶναι ἄλλες πιθανὲς κατευθύνσεις οἱ ὁποῖες καὶ μποροῦν νὰ ὁδηγήσουν τὰ δυὸ φῦλα σὲ μονοπάτια καταστροφῆς ἂν δὲν βρεθοῦν τὰ σωστὰ νήματα τοῦ νέου οὐμανισμοῦ ποὺ διαμηνύεται ἀπὸ τὶς ὑγιεῖς πλευρὲς τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἑνὸς πολιτισμοῦ ποὺ προσπαθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ χάος πολλῶν φωνῶν ν' ἀναγνωρίσει τὶς σωστὲς ποὺ ὑποδεικνύουν ἰσοτιμία, ἀλληλεγγύη, ἀλληλοεκτίμηση, κατανόηση κι' ἀδερφοσύνη.

Μέσα λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸν πολιτισμὸ ποὺ κάποτε βρίσκει τὸν ἑαυτό του σὲ ἐκλάμψεις προσανατολισμοῦ ὁ τύπος τοῦ παληοῦ «Δὸν Ζουὰν» δὲν ἔχει πιὰ θέση. Δὲν τὸν ἀνέχονται οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς, οἱ καταστάσεις, οἱ ἀντιλήψεις καὶ οἱ θεσμοί. Δὲν μποροῦμε φυσικὰ νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει ἐκλείψει ἐντελῶς. Καὶ στὶς προηγμένες χῶρες μὲ τὴν μεγάλη «ἐξέλιξη», ἀλλὰ περισσότερο φυσικὰ καὶ στὴ δική μας, ἢ στὸν τύπο τῆς δικῆς μας, ἡ φυσιογνωμία ὑπάρχει ἀκόμη, ἀνταποκρινόμενη στὴν μιὰ ἢ στὴν ἄλλη, ἢ σὲ κάποια ψυχολογικὴ ἐξήγηση. Καὶ τότε βλέπεις λυπηρὲς περιπτώσεις ἀπατημένων γυναικῶν ποὺ σιωποῦν καὶ ἀνέχονται τὶς ἀπανωτὲς κατακτήσεις τῶν ἀντρῶν τους γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, βλέπεις ἄντρες ποὺ στηρίζουν τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν περιωπή τους πάνω σὲ ἐρωτικὰ δεκανίκια καὶ βλέπεις κοινωνίες ποὺ ἀνέχονται αὐτὲς τὶς καταστάσεις κι' αὐτὲς τὶς μορφὲς γιατὶ ἡ ὥρα δὲν τοὺς ἐπιτρέπει λύση, κάθαση, ἀναπροσανατολισμὸ τοῦ ἀτόμου. Εἶναι οἱ κοινωνίες ὅπου τὸ γυναικεῖο φῦλο ἀκόμη θεωρεῖται «ἀδύνατο», «μειονεκτικὸ» ἀπέναντι στὸ ἀντικό. Καὶ μέχρι ἀποκαταστάσεώς του οἱ ἄντρες θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ναρκισσεύανται κι' οἱ γυναῖκες νὰ ταπεινώνονται — ταπείνωση, φυσικά, εἶναι οὐσιαστικὰ καὶ γιὰ τοὺς πρώτους ἡ ἀδιάκοπη ἐρωτικὴ περιπέτεια, μόνο ποὺ ὅταν βρίσκονται στὴν δύνη της δὲν μποροῦν νὰ τὸ καταλάβουν ἢ νὰ τὸ στοματήσουν.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Ἐκφυλίζεται μὲ τὴν αὐξανόμενη ὑλικὴν εὐμάρεια

Τῆς Καν ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἴσως δὲν θάπρεπε κἂν νὰ ρωτοῦμε. Ἴσως ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τέρπεται ὁ σημερινὸς πολίτης τοῦ κόσμου νὰ μὴν ἐπιτρέπει συζήτηση νὰ δινη ἀδιαμφισβήτητη τὴν ἀπάντηση; Ἡ ἀναζήτηση τῆς τέρψης γνωρίζει αἰσθητικὴν κατρακύλα. Κι' οἱ ἴδιοι οἱ μέθοδοι ψυχαγωγίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἔχουν ξεφτίσει σὲ ἀξία, σὲ ἐπίπεδο, σὲ στόχο σὲ ἀποτέλεσμα. Βάλαμε ὅμως, ἐν πάσει περιπτώσει, τὸ ζήτημα ἐρωτηματικά, ὄχι μόνο γιὰ προβληματισμό, ἀλλὰ καὶ γιατὶ οἱ ἀπόλυτες θέσεις πολὺ σπανία ἔχουν σαφὴ ὑπόσταση στὸ κλυδωνιζόμενο ἀσπρόμαυρο πλάνο τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Εἶναι γνωστὴ ἡ θεωρία τοῦ Κὰντ πὼς ἀπὸ τὰ βασικώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς τέχνης εἶναι ἡ «ἔλλειψη ὠφελιμότητας» καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς τέχνης σὰν αὐτοσκοποῦ. Τὴν αἰσθητικὴ αὐτὴ ἄποψη ἐξ ἄλλου συμμεριζότανε καὶ ὁ Σίλλερ, ὁ ὁποῖος γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα, στὶς «Μελέτες γιὰ τὴν αἰσθητική: «Ἡ αἰσθητικὴ δημιουργικὴ παρόρμηση, πυργώνει ἀσύνειδα ἀνάμεσα στὸ τρομερὸ βασίλειο τῶν φυσικῶν δυνάμεων κι' ἀνάμεσα στὸ ἱερὸ βασίλειο τῶν νόμων, τὸ τρίτο, τὸ χαρούμενο βασίλειο τοῦ παιχνιδιοῦ καὶ τῆς ἐμφάνισης (τοῦ στολισμοῦ) τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ παρόρμηση αὐτὴ σπάει τὰ δεσμὰ ποὺ δένουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὶς ὁποιεσδήποτε σχέσεις του καὶ τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὸ κάθε τι ποὺ εἶναι καταναγκασμὸς τόσο μὲ τὸ φυσικό, ὅσο καὶ μὲ τὸ ἠθικό του νόημα».

Ἡ ὁλοσχερὴς αὐτὴ ἀφαίρεση ἠθικοῦ περιεχομένου ἀπὸ τὴν ἐπίδοση τοῦ ἀνθρώπου στὴν καλλιέργεια τῆς αἰσθητικῆς (τέχνη, ψυχαγωγία) δὲν δικαιώνεται φυσικὰ μέσα στὸν χῶρο καὶ στὸν χρόνο. Γιατὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἄνθρωπος καταπιάνεται μὲ τὴν ἱκανοποίηση ἀναγκῶν του μὴ ὑλικῶν, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἐργασίας του καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης καὶ ἀναζητεῖ ἱκανοποίηση στὴν ζωγραφική, στὴν μουσική, στὴν λογοτεχνία, ἐμπλουτίζει αὐτόματα τὸν κόσμο τῆς γνώσης. Ἀξιοποιεῖ τὴν παρατηρητικότητά του, ὀξύνει τὰ συγκριτικὰ κριτήριά του. Καλλιεργεῖ τὸ στοχασμό. Ἀποσύρεται ἀπὸ τὸ «ὑλικό» γιὰ νὰ ἐνδιατρίψει στὸν κόσμο τῆς ἰδέας, στὸν κόσμο τῆς ρευστῆς μορφῆς, ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ ἐμπλουτίσει καὶ θ' ἀνανεώσει τὰ βιώματά του καὶ θὰ ἀνεφοδιάσει τὶς ἐμπειρίες του. Στοιχεῖα ποὺ ἀσφαλῶς δὲν «πυργώνουν» ἕνα κόσμο «παιγνιδιοῦ», ἀπομονωμένο ἀπὸ τὸν φυσικὸ καὶ τὸν ἠθικὸ κόσμο, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποτελοῦν χρυσὸ γεφύρι ἀνάμεσα ἀκριβῶς στὸν ὑλικὸ καὶ στὸν ἠθικὸ κόσμο. Ἂν δὲ λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὰ πρῶτα δείγματα ἀπασχόλησης τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου (πρώτη μορφὴ πολιτισμοῦ) μὲ κάτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργασία του ἦταν οἱ εἰκαστικὲς τέχνες — (τὸ ἀγρίμι ἦταν τὸ συχνότερο θέμα παραστάσεων, τότε εὔλογα συμπεραίνουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος «ὠφελεῖτο» ἀπὸ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἱκανοποίηση: Ἐφήρμοζε τὴν παρατηρητικότητά του, τὴν μνήμη του, τὴν δεξιοτεχνία του, ἐμπλούτιζε τὶς γνώσεις του, δημιουργώντας καὶ ἀπολαμβάνοντας αἰσθητικὴν προσφορά. Ὅσο δὲ γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχε ἡ τέτοια αἰσθητικὴ δημιουργία πάνω στὸ ἀνθρώπινο περιβάλλον, δὲ θὰ μποροῦσε κανένας ν' ἀμφισβητήσει τὴν ὠφελιμότητά της.

Διαβάζουμε στὴν «Ἱστορία τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων λαῶν» (Β. Φ. Λεβίνσον - Λέσσινγκ): «Δὲ μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε κι' τοῦτο ἀκόμη. πὼς τὰ χρώματα καὶ οἱ γραμμες, οἱ ἦχοι καὶ οἱ ὄσμες ἐχουν ἐπίδραση καὶ στὸν ὀργανισμὸ τοῦ ἀνθρώπου». Αὐτο ἐξ ἄλλου κατασιώνεται θαυμασια μέσ' τον ἀρχαῖο Ἑλληνικο πολιτισμο, ὁπου βρίσκουμε στοὺς Ἕλλη-

νες μια θεώρηση της τεχνης και τών άξιών της, το λιγωτερο συναρπαστική. Ἡ τέχνη γενικώτερα κι' ἡ μουσικὴ ἰδιαίτερα ἀποτελοῦν ζωτικό, ἀπαραίτητο μέρος της παιδείας των νέων, καὶ ἡ τέχνη των ἤχων ἀνεβαζεται σὲ πεδία φιλοσοφικὰ ἐνέχοντα ὄχι μόνο ἡδοπλαστική, αλλὰ καὶ κοσμογονικὴ σημασια (Πυθαγόρας καὶ οἱ νόμοι περὶ ἁρμονίας).

Ἔτσι ἀπὸ λίγα μόνο ἐσπευσμένα παραδείγματα διαπιστώνουμε τὴν ὠφελιμότητα τῆς τέχνης σὲ διάφορα στάδια τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ στάδια τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ στάδια, ὅπως ἄλλωστε καὶ σὲ ὅλα σχεδόν, ἡ ψυχαγωγία ἐπηγαζεν, ἐστηρίζετο πάνω στὴν τέχνη.

Σήμερα ὅμως παρατηρεῖται ἕνας θλιβερὸς διαχωρισμὸς ἀκριβῶς ἀνάμεσα στὴν ὠφελιμότητα τῆς τέχνης - ψυχαγωγίας καὶ τῆς τελευταίας σὰν αὐτοσκοποῦ, ἢ μᾶλλον σὰν σκοποῦ ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὰ χαμηλώτερα ἔνστικτα ἢ τὶς χοντρότερες ἢ χυδαιότερες αἰσθητικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου.

Ὁ χορὸς ξέφυγε ἀπὸ τὴν πλαστικὴν μορφὴ τῆς ἀρχαιότητας. Ἀπομακρύνθηκε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἐλαφρώτερο κοινωνικὸ - αἰσθητικὸ του προορισμὸ ποὺ πῆρε τὸν 19ον αἰῶνα μετὰ ἀπὸ τὴν βιομηχανικὴν ἐπανάσταση καὶ τὴν περίοδο τοῦ οὐμανισμοῦ - ρωμαντισμοῦ (βάλς, ταγκὸ κ.ἄ.). Τὸ θέατρο ἔχασε τὸ νῆμα τῆς προσεγγίσης του στὰ μύχια τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανόησης τοῦ ἀτόμου. Πειραματίζεται ἀδιάκοπα καὶ κάποτε ἄσκοπα, ἀπελπιστικὰ καὶ αὐτοκαταδικαστικὰ παράλογο, αὐτοσχέδιο, χυδαῖο. Ἡ λογοτεχνία παραπαίει ἀνάμεσα στὴν παράδοση καὶ στὴν κατάργηση τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθητικῶν κεραίων τοῦ δέκτη καὶ στὴν ἄμεση ἀπόπειρα ἐπικοινωνίας μὲ τὸ ὑποσυνείδητο (σουρρεαλισμός, ἀφαίρεση, αὐτοματισμός). Στὸν τομέα δὲ τῆς μουσικῆς τὸ διονυσιακὸ στοιχεῖο ἢ ἡ κινητοποίηση τοῦ χαμηλότερου ἀνθρώπου μὲ τὸν ἔξαλλο πρωτόγονο ρυθμὸ ἔχει πρὸ πολλοῦ εἰσχωρήσει σὲ πολλὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἐπισκιάζοντας ἢ καὶ ἐξοστρακίζοντας τὴν πραγματικὴν μουσικὴν τέχνην, καὶ ὅλα ὅσα ψυχοφελῆ καὶ ἐπικοδομητικὰ συνεπάγεται. Ἔτσι ἔχουμε φτάσει στὸ ἀξιοθρήνητο χάλι νὰ βλέπουμε καὶ νειάτα ἀλλὰ καὶ ἄλλες ἡλικίες νὰ «φθείρουν» κι' ὄχι νὰ «ἀγωγοῦν» τὴν ψυχή τους μὲ τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους τῆς σύγχρονης ψυχαγωγίας. Μιὰς ψυχαγωγίας ποὺ ὀργανωμένα κι' ἀδιάκοπα βομβαρδίζει φτηνὰ αἰσθητήρια τοῦ ἀτόμου μὲ βαυκαλιστικὲς ὑποσχέσεις — τὸ ἡμίφως, τὰ κλάπ, τὰ μπάρς, ὁ φτηνὸς κινηματογράφος. Ἡ χυδαία ἐπιθεώρηση, ὅλος ὁ ἔξαλλος κόσμος τῆς ἀπόλαυσης ποὺ σὲ κάνει νὰ ξεχνᾶς τὸ κάθε τι μέσα στὴν ἀπατηλὴ ἀτμόσφαιρα τῆς παροδικῆς ζάλης.

«Σύμφωνα μὲ μιὰ ἱστορικὴ διαπίστωση — πολὺ σωστὴ ἄλλωστε, ἡ ἐργασία προηγήθηκε τῆς τέχνης, κι' ὑπῆρξε ἡ σωστὴ κι' ἱκανοποιητικὴ διοχέτευσή της — ἡ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν δημιουργία τῆς τέχνης. Ἀλλὰ ἂν πᾶμε πιὸ βαθειὰ θὰ συνηδειτοποιήσουμε ὅτι ἡ ἐντατικὴ ἐργασία ἦταν ἀσφαλῶς ἀποτέλεσμα πολλῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης. Σήμερα ἡ οἰκονομικὴ εὐμάρεια εἶναι πολὺ διαδεδομένο φαινόμενο. Ἡ εὐημερία, ἡ ἄνεση, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ πολὺ φόρτο ἐργασίας μὲ τὶς τελειώτερες μηχανικὲς κι' ἠλεκτρικὲς συσκευές, ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν προβληματισμό, τὸν κάνει πιὸ ἱκανοποιημένο, πιὸ ἀπερίσπαστο, πιὸ ὡριμασμένο γιὰ ὑλικὴ ἱκανοποίηση — μιὰ κι' ὅλος ὁ πολιτισμός μας δείχνει σαφεῖς τάσεις πρὸς τὸν ὑλισμὸ — οἱ ἔλπιδες δὲν παύουν νᾶναι λειτουργικὸ μέρος τοῦ σχεδίου, ἀλλὰ παραμένουν πάντα ἕνα κεφάλαιο μειοψηφικὸ ἴσως. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ψυχαγωγία φτήνησε. Ἔχασε τὸν προορισμό της. Τὸ τραχούδι, ὁ κινηματογράφος τὸ βιβλίο, ἐμπορποιηθήκανε, κατρακυλήσανε. Φταίει ἄραγε μόνο ἡ ὑλική μας ἄνθηση, ἢ εἶναι κι' ἕνα ζενὶθ ἢ μᾶλλον ἕνα «ναδίρ», ποὺ πρέπει νὰ περάσουμε γιὰ νὰ ξαναβροῦμε τὶς σωστὲς ἀξίες καὶ τὴν φωτισμένη ὁδό;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παγκόσμια ὁρόσημα

28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί, στρατιῶται τοῦ σώματος στρατοῦ «Τσαμουριᾶς». Ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν θὰ κληθῆτε νὰ διέλθετε τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον. Εἶναι ὑψηλὴ τιμὴ αὖτη, ἥτις σᾶς ἐπιφυλάσσεται, τὸ νὰ κάμετε δηλαδὴ νὰ διαλάμψη ἅπαξ ἔτι εἰς γῆν ὑπερπόντιον ἀνδρεία τοῦ Ἰταλοῦ στρατιώτου... Θραύσατε τὴν ἐχθρικὴν ἄμυναν, κατακλύσατε τὰς πεδιάδας μὲ τὰ σιδηρόφρακτα τάγματά σας, ὡς ἡ χιονοστιβάς, ἡ ὁποία κατερχομένη ἐκ τῶν ὀρέων συμπαρασύρη τὰ πάντα κατὰ τὴν διάβασίν της. Ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ἀντιστῆ εἰς τὴν ἀνδρείαν σας, εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων σας καὶ τοῦ πυρός σας».

Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰν ἡμερησίαν διαταγὴν τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ Κάρλο Ρόσσι, ὁ ὁποῖος διῳκοῦσε τότε τὰ Ἰταλικὰ τάγματα πρὸ εἴχε διαταχθῆ νὰ βεβηλώσουν μὲ τὴν ἀναντρη εἰσβολή τους τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη, τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1940. Μιὰ ἀνακοίνωση στὴν ὁποίαν ἡ μοναδικὴ ἀρετὴ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἶναι ἡ Ἰταλικὴ «ἀντρεία». Κι' αὐτή, πιὸ κάτω, ὅταν ὁ γράφων τὸ ἀνακοινωθὲν γίνεται πιὸ ἐνθουσιώδης κι' ἔτσι πιὸ ἀπροκάλυπτος, αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ τοῦ μαχόμενου στρατιώτη, ἀναφέρεται μόνον ἐν παρόδῳ, καὶ τονίζεται μέσα στὴ χυδαία παράταξη τῶν ὑλικῶν πολεμικῶν μέσων μὲ τὰ ὁποῖα ἡ χώρα τοῦ Ντοῦτσε ἐπροτίθετο καὶ ἤλπιζε νὰ καταχτήση τὴ μικρὴ σταλιὰ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ποὺ ἡ ἀχόρταγη βουλιμία τοῦ Ἄξονα ἔβλεπε σὰν ἐμπόδιο στὰ σχέδιά της.

Ἡ νύχτα ὅμως ἐκείνη τῆς 27ης—28ης τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, δὲν ἦταν γραμμένο νὰ σβήση στὸ σκοτάδια της μέσα στὸ ἄγχος καὶ τὸν πυρετὸ τῆς Ἰταλικῆς πολεμικῆς ἐπίθεσης, ἀλλὰ νὰ ὁδηγήση σ' ἕνα ξημέρωμα ἀπὸ τὰ πιὸ λαμπρὰ καὶ νικηφόρα τῆς ἀνθρωπότητας. Τὸ ξημέρωμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου παρέδωσε στὸν κόσμο μιὰ ἀκόμα τρανὴ ἀπόδειξη πὼς ὅσο χαμηλὰ κι' ἂν ὁδηγήσουν τὸν ἄνθρωπο ἡ φιλοδοξία, ὁ φανατισμός, ἡ δικτατορία, ὑπάρχει πάντα σὲ κάποιο μέρος του πλανητη μας κάποια δύναμη ἠθικὴ συσπειρωμένη σὲ κάποιο ἔθνος, σὲ κάποια φυλή, σὲ κάποια χώρα, ἀρκετὰ δυνατὴ γιὰ ν' ἀνακόψη τὴν πορεία τῆς φθορᾶς καὶ νὰ ἐπαναφέρη τὸ ἰσοζύγιον στὴν πάλη ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό, σώζοντας ἔτσι τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸν ὄλεθρο καὶ τὴν καταστροφή. Τὸ προνόμιο αὐτῆς τῆς ἠθικῆς δύναμης οἱ συνθῆκες τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου τὸ τάξαν στὸν Ἑλληνικὸ λαό. Πολλὲς ἄλλες βέβαια χῶρες πολεμήσαν τότε ἐνάντια στὴν δικτατορία τοῦ Χιτλερικοῦ ναζισμοῦ καὶ τοῦ Ἰταλικοῦ φασισμοῦ, ποὺ ἀπειλοῦσε τὸν κόσμο ὁλάκερο μὲ τὸ τυφλὸ μῖσος τους. Καμμιὰ ὅμως χώρα δὲν ὕψωσε τόσο ἐπιβλητικὸ τὸ ἠθικό της ἀνάστημα καὶ δὲν κεραύνωσε τὸν πολεμόδψιο, εἰσβολέα μὲ ἀπάντηση τόσο περήφανη καὶ τόσο ἀντρίκια.

Εἶναι βέβαια γνωστὸ ἀπὸ τὴν Παγκόσμια Ἱστορία, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπὸ τὰ σπάργανα ἀκόμη τῆς δημιουργίας της ἐπέδειξε πολεμικὴ ἀντρεία, ἡρωϊσμὸ ἀσύγκριτο κι' ἀγάπη γιὰ τὴ λευτεριά, ἀκούραστη κι' ἀκατάβλητη μαχητικότητα ὅταν τὸ χρέος ὥριζε νὰ στηθῆ στὶς ἐπάλξεις τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος τῆς ὑπερασπίσης τῆς πατρίδας. Ἀλλὰ τούτη τὴ φορὰ τὸ κάλεσμα δὲν ἦταν ζήτημα ἀποκλειστικὰ ἐθνικό, ἀλλὰ διεθνές. Δὲν παίζονταν ἐδῶ ἡ τύχη μιᾶς χώρας, ἢ ἑνὸς λαοῦ, ἀλλὰ ἡ τύχη τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ τύχη τῶν ἀνωτέρων ἠθικῶν ἰδεωδῶν της. Καὶ ἡ ἔκβαση τοῦ Ἑλληνο-Ἰταλικοῦ πολέμου θὰ ἐπηρέαζε μοιραῖα τὴν πολεμικὴ πορεία τῆς Γερμανο-Ἰταλικῆς συμμαχίας.

Διπλὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τοῦ Χίτλερ ὅταν ὑποκινοῦσε καὶ παρώτρυνε τὸν Μουσσολίνι στὴν κήρυξη τοῦ Ἑλληνο-Ἰταλικοῦ πολέμου.

Ἂν ἡ Ἰταλία κατάφερνε νὰ ἐξουθενώση τὴν Ἑλληνικὴ ἀντίσταση, ἡ Γερμανία μὲ ἐξορμητήριο τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο, θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκκαθάριση τῶν Ἄγγλων ἀπὸ τὴν Μεσόγειο. Ἂν ἡ Ἰταλικὴ προσπάθεια ἀποτύγχανε, ἡ Γερμανία θὰ ἐπενέβαινε καὶ θὰ συνέτριβε τὴν Ἑλλάδα, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι διπλὰ κέρδη: Θὰ ταπείνωνε πρῶτα τὴν Ἰταλία κι' ὕστερα θὰ ἐγκαθιστοῦσε ἀνενόχλητα πιὰ τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα στὸ Ἰταλικὸ ἔδαφος.

Ἡ Ἰταλικὴ ἀπόπειρα ἀπέτυχε οἰκτρὰ κι' ἀξιοκατακρόνητα. Τὸ Ἰταλικὸ τελεσίγραφο στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἐνέργεια τυπική. Οἱ σκοτεινὲς προθέσεις τῆς Ἰταλίας εἶχαν ἀρχίσει κι' ὅλας νὰ ἐκδηλώνωνται ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ δεκαπενταύγουστου, μὲ τὸν τορπιλλισμὸ τῆς «Ἑλλης». Καὶ μισὴν ὥρα πρὶν ἀκόμα ἐκλείψη ἡ διορία τοῦ ἐπίσημου τελεσίγραφου οἱ Ἰταλικὲς θωρακισμένες μονάδες εἶχαν διέλθει τὴν Ἑλληνικὴν μεθόριον καὶ εἶχαν ἀρχίσει τὶς πολεμικὲς ἐπιθέσεις τους. Ἡ ἀντίδραση ποὺ προκάλεσε αὐτὸ τὸ τελεσίγραφο ἦταν μιὰ ὁλοκληρωτικὴ ἐξέγερση τῆς ἐθνικῆς συνείδησης. Ἄπειρα τὰ συγκινητικὰ ἐπεισόδια γιομίζουν τὶς Ἑλληνικὲς ἱστορικὲς καὶ λογοτεχνικὲς σελίδες, γιὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡρωϊσμοῦ, στὴν πρώτη γραμμή, στὰ μετόπισθεν, στὴν πόλη, στὴν καλύβα, παντοῦ. Ὁ λαὸς ἦταν μιὰ ὁλόφλογη πυρωμένη καυτὴ δύναμη. Ἡ δύναμη τῆς Ἀντίστασης. Καὶ μιὰ τέτοια δύναμη, ὅσο κι ἂν ἦταν δυσανάλογη μὲ τὸν ἐχθρὸ ποὺ ἀντιμετώπιζε, δὲν μποροῦσε τελικὰ νὰ μὴ νικήση. Οἱ Ἰταλοὶ μὲ τὶς μηχανοκίνητες μεραρχίες τους. Οἱ φαντάροι μὲ τὴν ψυχὴ προσάναμμα στοῦ ντουφεκιοῦ τὴ σκανδάλη. Οἱ Ἰταλοὶ βομβάρδιζαν. Ὁ λαὸς ἔγραφε ἐπικὲς σελίδες θάρρους κι' αὐτοθυσίας. Ἦταν πιὰ φανερὸ πὼς ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς εἰσβολῆς πήγαινε πιὰ ὄχι ἁπλῶς ν' ἀποτύχη, ἀλλὰ καὶ νὰ ρεζιλέψη τὸ σύμμαχο τοῦ Βερολίνου.

Ἔμεινε ὁ δεύτερος σκοπός. Κι' ἡ βάρβαρη μπότα τοῦ Γερμανοῦ ναζιστοῦ ποὺ πάτησε τὰ Ἑλληνικὰ χώματα, ἐχάραξε ἴχνη αἵσχους ἀνεξίτηλου κι' ἀναχρονιστικοῦ ἐπάνω στὴν Ἱστορία τῆς πολεμικῆς ἀγωγῆς. Καὶ τὸ Ἑλληνικὸ ντουφέκι βουβάθηκε μπροστὰ στὶς πάνοπλες ὀρδὲς τῶν νεοβαρβάρων. Ὅμως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὅσα μαρτύρια κι' ἂν ὑπέφερε κάτω ἀπὸ μιὰ ἀπάνθρωπη κι' ἀνελέητη ἐχθρικὴ κατοχή, δὲν ἐλύγισε. Μέσα στὴ ψυχή του ἔλαμπε ἄσβυστη ἡ φλόγα ὄχι μονάχα τῆς ἐθνικῆς συνείδησης ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς ἀποστολῆς ποὺ τοῦ ἀνέθεταν οἱ ἱστορικὲς συνθῆκες. Ἔτσι ὅπου κι' ὅπως μποροῦσε ἔτεινε χέρι βοήθειας στοὺς Ἄγγλους συμμάχους του, ποὺ πολλὰ κι' ἀπεριόριστα πρέπει νὰ τοῦ χρωστοῦνε.

Κι' ὁ δεύτερος λοιπὸν σκοπὸς τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς ἔμενε ἀπραγματοποίητος στὸ μεγάλο του μέρος. Οἱ Ἄγγλοι παρέμεναν στὴν Μεσόγειο χάρις στὴν ἀδάμαστη Ἑλληνικὴ παλληκαριά. Κι' ὄχι μονάχα αὐτό. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα σχέδια τοῦ Χίτλερ τοῦ τὰ καθυστεροῦσε ἡ Ἑλληνικὴ ἀντίσταση. Σχέδια εἰσβολῆς καὶ κατάχτησης ποὺ φτάνανε μέχρι καὶ σ' αὐτὴ τὴ Ρωσσία ἀκόμη. Σχέδια ἀνίερα κι' ἀνήθικα. Στὴν πρόθεση, στὴν ἐχτέλεση. Καὶ στοὺς δυὸ λοιπὸν τομεῖς, ἡ Ἑλλάδα ἀντέταξε τὰ μόνα ὅπλα κατάλληλα γιὰ τὴν περίσταση: Τὰ ὅπλα τῆς ἠθικῆς. Ἡ ἀκεραιότητα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἐπέβαλλε τὴν μιὰν καὶ μοναδικὴν ἀπάντηση ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις ποὺ ἀπεργάζονταν τὴ δουλεία, τὴν καταπίεση, τὴν ὑποδούλωση.

«Ἐμπρὸς στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸ ἴδιον πάντοτε θάρρος, μὲ τὴν ἴδια καὶ ἀδάμαστον θέλησιν συντρίψατε τὸν ἐχθρὸν ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ θίξη τὴν τιμὴν τῆς χώρας μας».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια προσφωνοῦσαν τοὺς Ἕλληνες μάχιμους οἱ ἡγέτες τους, στὰ πρόθυρα τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς. Κι' ὁ κόσμος κρατοῦσε τὴν ἀνάσα του καὶ καρτεροῦσε. Κι' οἱ ἡγέτες τοῦ ἐλεύθερου κόσμου, ἡγέτες τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐσχολίαζαν: «Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ πολλὰ ἔθνη. Ὑπάρχει ὅμως ἕνα μικρὸν ἡρωϊκὸν ἔθνος πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ σκέψεις μας στρέφονται σήμερον μὲ συμπάθειαν καὶ θαυμασμόν. Εἶναι ἡ γενναία Ἑλλὰς καὶ τὰ στρατεύματά της τὰ ὁποῖα ἀμύνονται σήμερον τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἐναντίον τῆς τελευταίας Ἰταλικῆς ἐπιδρομῆς. Πρὸς αὐτοὺς στέλλομεν σήμερον ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ παλαιοῦ Λονδίνου, τὴν πιστὴν ὑπόσχεσιν ὅτι μέσα εἰς ὅλας τὰς στενοχωρίας καὶ τὰς ἀγωνίας, θὰ κάμωμεν ὅ,τι ἠμποροῦμεν διὰ νὰ τοὺς βοηθήσωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα των. Δὲν θὰ παύσωμεν οὐδὲ στιγμὴν νὰ κτυποῦμεν τὸν ἄτιμο ἐπιδρομέα μὲ διαρκῶς αὐξανομένην δύναμιν...».

Ὁ ἀγώνας ἐκεῖνος ἔληξεν. Ἡ Ἑλλάδα μαρτύρησε, πόνεσε, σφάδασε, ἀλλὰ ὁ ἀγώνας ἔληξε εὐνοϊκὰ γιὰ ὁλόκληρο τὸν ἐλεύθερο κόσμο. Καὶ στὸ αἶσιο αὐτὸ πέρας, ἡ Ἑλλάδα συνέβαλε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις της. ἀνθρώπινες κι' ὑπεranθρώπινες.

"Αν ὅμως αὐτὸς ὁ ἀγώνας ἔληξε, ἄλλες μορφὲς ἀγώνων γιὰ ἐλευθερία, γιὰ δικαιοσύνη καὶ ἀξιοπρέπειαν ἐξακολουθοῦν καὶ θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν ἱστορίαν κάποτε ματωμένην, κάποτε οἰκτρὴ καὶ ἀξιοκατάκριτην, ἱστορίαν κάποτε ἀναχρονιστικὴ καὶ κάποτε λαμπρὴ στὸν τυρανισμένο ἑλληνικὸ χῶρο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου 1969

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

'Η πολιτικὴ στὴν ἐποχή μας ἔχει φτάσει σ' ἕνα ζενὶθ ποὺ λίγη ἐπανάληψη ἴσως γνώρισε ἡ ἱστορία. Κι' αὐτὸ ὄχι σὰν ἀποτέλεσμα συμπτωματικῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν. "Οχι σὰν κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε τεχνητὰ καὶ μόνο ἀπὸ ἐπιδιώξεις καὶ συμφέροντα διεθνῆ κι' ἀπὸ ἐπιδιώξεις ποὺ κεντρικὸ ἄξονα ἔχουνε μόνο τὸ οἰκονομικὸ συμφέρον. Εἶναι κ ι' α ὐ τ ὰ σὰν ὑπόβαθρο. Εἶναι ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ συστατικὰ ὑπάρχει κι' ἕνας ἄλλος παράγων ποὺ προσδίδει ἕνα σοβαρώτερο χαρακτῆρα, μιὰ πιὸ ἐπίκαιρη ὄψη στὸ ὅλο κεφάλαιο τῆς πολιτικῆς.

"Οταν οἱ λαοὶ ἀποφασίζανε νὰ ζήσουν ἐλεύθερα κι' ἀξιόπρεπα τὸν 18ον αἰῶνα στὴν Γαλλία τῆς «ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητας καὶ τῆς ἀδερφοσύνης», εἶναι γνωστὸ ὅτι χαράζανε μιὰ καινούργια τομὴ στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας. Μιὰ τομὴ ποὺ ἀπέβλεπε στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀτόμου σὰν μονάδα μὲ σημαντική, μὲ μοναδικὴ λειτουργικὴ ὑπόσταση στὸν πλανήτη, στὸ σύμπαν. "Ολες οἱ ἐπαναστάσεις, ὅλες οἱ κοινωνικὲς ἀλλαγὲς στοὺς ἑπόμενους αἰῶνες, εἶχαν αὐτὴ τὴν ἀρχὴ σὰν βάση. Κι' ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση στὴ Ρωσσία αὐτὴ τὴν ἀρχὴ εἶχε σὰν βάση. Μιὰν ἀρχὴ ἰδεολογική. Τὰ πράγματα περιεπλάκησαν καθ' ὁδόν, ὅπως ἦταν φυσικό. 'Η Δύση εἶνε ἤδη πίσω της δεκαετηρίδες αἰῶνες ἐλεύθερης δημοκρατικῆς ζωῆς. Φυσικὸ λοιπὸν ἦταν ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου νὰ ἔχει ἤδη πάρει μιὰ ἐλαστικότητα ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ δρᾶ μέσα στὸ σύνολο, πιὸ ἀνενόχλητα, πιὸ ἐλεύθερα. Τὸ Σοβιετικὸ καθεστὼς προσπαθοῦσε «τώρα» νὰ κάμη τὸ ξυπνημένο ἄτομο νὰ συνειδητοποιήσει τὴν ἐλευθερία του. Γι' αὐτὸ κι' οἱ περιορισμοὶ ποὺ τοῦ ἐπιβάλλονταν τὸ ὑπαγάγανε στὸν μοχλὸ τοῦ «συνόλου», τὸ ὑποτάζανε στὸν κλοιὸ τοῦ «γενικοῦ καλοῦ». 'Η μέριμνα κατ' οὐσίαν δηλαδὴ καὶ στὰ δυὸ στρατόπεδα — ποὺ σχηματίσθηκαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου — ἦταν μέριμνα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, μὲ διαφορετικὴ ὅμως προσέγγιση. Γι' αὐτὸ ἄσχετα μὲ — «... ἰσμούς», καὶ ὅρους καὶ οἰκονομικὰ συστήματα, ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα στὰ δυὸ στρατόπεδα εἶναι σύγκρουση ἰδεολογίας — γιὰ τὸ ἄτομο καὶ γιὰ τὴν βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ἀνάπτυξης του. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ ὑπόβαθρο λοιπὸν χτίστηκε καὶ ἀνεγείρεται ἡ πολιτικὴ τοῦ αἰῶνος, ἡ ὁποία καὶ εἶναι, παρ' ὅλες ὅσες ἀντιφάσεις τὴν περιζώνουν, ἕνα καινούργιο κεφάλαιο στὸν τομέα. Γιατὶ ὅπως τονίσαμε εἰσαγωγικά, παρὰ τὰ συμφέροντα ποὺ διέπουν τὴν ἑκάστοτε πολιτικὴ ζωὴ τοῦ πλούτου, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια αὐτῶν τῶν συμφερόντων βρίσκεται κι' ἡ μεγάλη διαπίστωση: τὸ ἄτομο διεκδικεῖ τὴ θέση του σ' ὅλα τὰ καθεστῶτα σὰν μοναδικὴ ὕπαρξη. Γι' αὐτὸ κι' ἡ πολιτικὴ στὸν αἰῶνα μας γνωρίζει μιὰ τόσο θεαματικὴ προβολή. Στοιχεῖο δὲ ἀπαραίτητο στὴν πολιτικὴ ζωὴ εἶναι ἡ διπλωματικότητα. Εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ διπλωματικότητα κακῶς συνδέθηκε μὲ τὸν διαβόητο 'Ιταλὸ πολιτικὸ τοῦ 15ου αἰῶνα, Νικόλαο Μακιαβέλλι. Κακῶς διότι ὁ ἴδιος διεκρίνετο ὄχι γιὰ τὴν διπλωματική του ἐπιδεξιότητα, ἀλλὰ γιὰ τὸ δόλο καὶ τὸ ψέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἐχειρίζετο τὶς πολιτικὲς ὑποθέσεις τῆς χώρας του. Καὶ διπλωματικότητα δὲν σημαίνει ψεῦδος ἢ δόλος, ἀλλὰ ἐπιδέξιας χειρισμὸς τῆς ἀλήθειας μὲ τρόπο ποὺ νὰ συμβιβάζει ὡς ἕνα σημεῖο (ἀνεχτὴς συνύπαρξης, καὶ συμβίωσης) ἀντίθετες ἀπόψεις καὶ θέσεις, ἐφ' ὅσον δὲ (παρὰ τὸ κοινὸ ὑποστρωμα τῆς φροντίδας γιὰ τὸ ἄτομο), τὰ δυὸ στρατόπεδα ἔχουν προκεκηρυγμένες ριζικὲς διαφορὲς (κεφαλαιοκρατία — κομμουνισμὸς) καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ βρίσκουν τρόπο συνύπαρξης κι' ἀλληλοανεχτικότητας μέσω τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, ἡ ἔνδειξη εἶναι φανερή: ἡ ἀνάγκη ἔχει δημιουργήσει μιὰν διπλωματία ὄχι μόνο ὑψηλῆς χρησιμότητας καὶ προορισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀνάγκην ὑψηλῆς ποιότητος καὶ προσπτικῆς. "Οτι ὅμως δημιουργεῖται σὲ μεγάλα πλάνα, γνωρίζουμε ὅτι ἔχει καὶ τὸ ἀνάλογο ἀντίκρυσμα σὲ πλάνο καὶ σὲ κλίμακα μικρότερη. Οἱ σημερινοὶ λοιπὸν ἄνθρωποι εἶναι διπλωματικώτεροι, παρὰ σὲ ἄλλες ἐποχές; Χειρίζονται δηλαδὴ τὶς δύσκολες ἐκεῖνες καταστάσεις ὅπου ἡ ἀνάγκη διαπιστώσεως τῆς ἀλήθειας συγκρούεται μὲ προσωπικὰ συμφέροντα διάφορα κατ' ἀντίθεσιν, μὲ τέχνην καὶ μὲ τρόπον ποὺ καὶ νὰ συμβιβάζει προβλήματα καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν γαλήνη στὶς διανθρώπινες σχέσεις;

Παντοῦ συναντοῦμε ἐνδείξεις γιὰ αὐξανόμενη ἀνεχτικότητα. Στὶς πολιτισμικὲς ἀνταλλαγές, στὴν θρησκευτικὴ ἀνεχτικότητα, στὴν γυμνὴ ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιὰ ἐπαφὴ ἀνάμεσα σὲ διαφορετικοὺς λαούς, διαφορετικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐθίμων. Καὶ ἐφ' ὅσον παραμερίζονται διαφορετικὲς ἀντιλήψεις, ἀπόψεις, τοποθετήσεις, σκοπιές, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ διπλωματικότητα παίζει πιὰ κύριο ρόλο στὴ ζωὴ καὶ στὶς ἐκδηλώσεις τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ τὸ ὑγιὲς τῆς τάσης αὐτῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀμφιβολία. Μιὰ «διπλωματικότητα» ποὺ κατ' οὐσίαν θὰ ἦτο ἁπλῆ ὑποκρισία, δὲ θὰ μποροῦσε ἀσφαλῶς νὰ γεφυρώσει τὰ κενὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γιὰ πολὺ καιρό. Μιὰ διπλωματικότητα ὅπως ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τὸ ἄτομο σὲ μιὰ ψυχραιμότερη καὶ πιὸ ἀνεχτικὴ στάση ἀπέναντι στὸ περιβάλλον του δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔχει ὑγιεῖς βάσεις ποὺ μόνο ἐποικοδομητικὰ ἀποτελέσματα μποροῦν νὰ προσφέρουν. "Ετσι ἡ διπλωματικότητα στὸν αἰῶνα μας παίρνει καινούργιο βάπτισμα, νέο προσανατολισμό: ἀπὸ τέχνη συμβιβασμοῦ δύσκολων κι' ἀντίθετων, καταστάσεων, μεταβάλλεται σταθερὰ εἰς (ἐπίκτητην ἔστω) ἀλλὰ γνήσια διάθεση ἀντικρύσματος τῆς ἀντίθεσης καὶ τοῦ κενοῦ μὲ περισσότερη κατανόηση. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ἕνα τεράστιο βῆμα ἄραγε στὶς διανθρώπινες σχέσεις; Κι' ἡ «διπλωματικότητα» δὲν πάει πιὰ νὰ καθιερωθεῖ σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ «μότο» τῆς ἐποχῆς μας;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 10 Νοεμβρίου 1969

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«ΟΔΟΙΠΟΡΟΙ» — Ναταλίας Ρωσσίδη,
«ΠΟΛΥ ΚΑΙ ΛΙΓΟ» — Τζούλιας Λάρα,
«ΚΑΥΜΟΙ ΣΤΑ ΜΟΥΡΓΙΑ» — 'Ελένης 'Αργέστη,
«ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΟΡΕΙΑ» — Περιοδικὸ τῶν Μαθητῶν καὶ Μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου Λευκονοίκου.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΟΔΟΙΠΟΡΟΙ: «Δὲν εἶμαι συγγραφέας καριέρας. 'Η ταξινόμηση αὐτὴ τῶν κειμένων μου γίνεται σὰν προσφορὰ ὄχι στὴν τέχνη μὰ στὴ ζωή. Σ' αὐτὸ μὲ σπρώχνει: Πρῶτον, ἡ ἀνάγκη τοῦ τόπου νὰ παρουσιάση ὅσο γίνεται περισσότερους ὑπεύθυνους λογοτέχνες καὶ λογοτέχνιδες προ παντός, μὲ ἔργα ποὺ ἐξυψώνουν τὴ γυναίκα στὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ της. Δεύτερον, ἡ ἀπαίτηση τῆς ἐποχῆς σὰ κρίσιμης. Τρίτον, ἡ ἀξίωση τῆς ἐπιστήμης νὰ συνοδοιπορήση μὲ τὴν τέχνη ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἴδιο πρόβλημα ἀνήκει σ' ὅλους μας καὶ μένει τὸ ἴδιο σταθερὸ σημεῖο πάνω ἀπὸ ἀλαλαγμοὺς καὶ λογῆς - λογῆς ὀξύτητες. Σκοπὸς ἕνας. Διατήρηση - διαιώνιση - καλυτέρευση ζωῆς».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια προλογίζει τὸ βιβλίο της ἡ Κα Ρωσσίδου. Σὰν ἀπόσταγμα οὐσίας, σὰν προανάκρουσμα καὶ ἀντήχηση τῶν νοημάτων ποὺ μπλέκονται μέσα στὰ διηγήματα καὶ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς.

Κι' ὅπως στοχεύει καὶ συμπυκνώνει ἡ συγγραφεὺς προλογητικά, ἔτσι πραγματικά, μέσα στὰ ἑντεκα διηγήματά της, περνοῦν οἱ πολλές, οἱ ποικίλες φάσεις τῆς ζωῆς, οἱ διάφορες καθημερινὲς πτυχές της, ὅπως εὐφανίζονται κι' ἀναδιπλώνονται στὸ περιβάλλον μας, στὴν προσωπική μας ἐμπειρία. «'Η ζωή, ἡ ζωή! Πόσην ἀξία ἀλήθεια τῆς δίναν τῆς ζωῆς τοῦτα τὰ εὔθυμα παιδιὰ ποὺ χόρευαν, πηδοῦσαν, γελοῦσαν, πειράζονταν μέσ' τὴν πλατυχώρια τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου κείνη τὴ μέρα τῆς γιορτῆς». ('Απὸ τὸ διήγημα «'Ο ἕνας κι' ὁ ἄλλος»). Πολλὲς ἀπὸ τὶς καταστάσεις ποὺ ἡ διηγηματογράφος ἀγγίζει μὲ πολλὴ διαίσθηση ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὶς ἰδιαίτερες περιστάσεις τῆς Κυπριακῆς πραγματικότητος. "Αλλες ὅμως πηγάζουν ἀπὸ γενικώτερα προβλήματα καὶ γενικώτερες πτυχὲς ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν κάτω ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες προσωπικὲς συνθῆκες τους. Στὰ ποιήματα ποὺ ἐμφανίζονται στὸ βιβλίο, ἴσως καὶ λόγω τῆς ἰδιαίτερης λογοτεχνικῆς μορφῆς τους, ἡ ποιήτρια προβληματίζεται μὲ πιὸ ρευστές, πιὸ ἄϋλες, πιὸ λεπτὲς πλευρὲς τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης.

«Απ' τὸ βυθὸ ξεπηδᾶ ἡ ψυχὴ (τῆς συνείδησης.
'Η πρωταρχικὴ ὕλη τῆς ἠθικῆς.
"Ενας Σωκράτης περιγελᾶ μιὰ (ρητή,
μιὰ φτηνὴ δόξα
ἕνα μάταιο βρίαμβο.
'Υπάρχει ἕνα μέτρο· ἡ ἀόρατη (συνείδηση.
'Υπάρχει μιὰ πυξίδα ὁ προορι(σμός.

Κοινωνικὲς διαφορὲς, ἀγάπη καὶ πρόσβλεψη στὴ δημοκρατικὴ πολιτεία ἀποτελοῦν ἐπίσης μερικὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ μοτίβα τῆς ποιήτριας. 'Απλὸς ὁ στίχος, ἐλεύθερος ὑποτάζει τὸ λόγο στὸ νόημα καὶ κυλᾶ μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ μουσικὴ συνοχή.

ΠΟΛΥ ΚΑΙ ΛΙΓΟ: Κάποια πίκρα διακρίνεται ποῦ καὶ ποῦ στὰ ποιήματα αὐτὰ τῆς Τζούλιας Λάρα ('Ελένης Παπαϊωάννου - 'Αγγλία). Κάποια πίκρα ποὺ φαίνεται νὰ πηγάζει ἀπὸ μιὰν εὐαίσθητη ἰδιοσυγκρασία κι' ἕνα πληγωμένο βάθος. Μόνο ποὺ ἡ πίκρα αὐτὴ δὲν εἶναι ἀρκετὰ δυνατὴ κι' ἀρκετὰ σκληρὴ γιὰ νὰ σκληρύνη, νὰ γιγαντωθεῖ καὶ νὰ γίνει κραυγὴ λόγου καὶ δημιουργίας. "Ετσι ἡ πίκρα αὐτὴ παίρνει τοὺς ἡσυχους σιωπηλοὺς τόνους μιᾶς λύρας μελαγχολικῆς, ποὺ ἐκφράζεται μὲ μιὰ τρυφεράδα καθαρὰ γυναίκεια. Μιὰ τρυφεράδα ποὺ βρίσκεται στὸ καλύτερο στοιχεῖο της ὅταν μιλᾶ γιὰ τὶς λυρικὲς στιγμὲς τῆς φύσης, γιὰ τὰ πουλιά, γιὰ τὰ μισοκαλόκαιρα, γιὰ τὴν ἄνοιξη καὶ γιὰ τὸν Θεό. Ξεχωρίσαμε καὶ μεταφέρουμε γιὰ τὴ βαθειά, στοργική του κατανόηση τὸ ποίημα «Πληθαίνουν οἱ σκιές».

«Κι' άπόψε πάλι στην γωνιά του
(καρτερούσε
(Βραχνάς κατήντησε ή συνήθεια
(νά γίνει).
Νάρτουν οί φίλοι γιά νά νιώσει
(πώς έζούσε.
...'Ανοίγει κάτι νά διαφάσει
(μά τό κλείνει.
Νάχε τουλάχιστον ή έφημερίδα
κάτι πού τό ένδιαφέρον νά ξυ-
(πνήσει!
Καί φτάνει στά «Κοινωνικά»
(τρίτη σελίδα.

—"Ενας άκόμα φίλος πού θ' ά-
(ναχωρήσει. —
Κι' άλλος χωρίς άποσκευές,
(χωρίς άντίο
έφυγε, σώπκε τό λάδι στό κανι-
(τήλι.
Δέν έφυγε μ' άεροπλάνο είτε
(πλοίο.
Ψάχνει στην τσέπη νευρικά,
(βγάζει μαντήλι,
κρύωσα, λέγει θράχνα καί ψευ-
(τοβήχει.
...Γύρω πληθαίνουν οί σκιές,
(σβήνουν οί ήχοι.

ΚΑΥΜΟΙ ΣΤΑ ΜΟΥΡΓΙΑ: Γνήσιο ποιητικό ταλέντο διακρίνει τήν έργασία αύτή τής 'Ελένης 'Αργέστη ('Αθήνα). 'Ο δημοτικός δεκαπεντασύλλαβος σπασμένος σέ γραμμές τών ό-κτώ καί έφτά συλλαβών είναι τό μέτρο όλόκληρης τής συλλογής. "Αλλωστε τό δημοτικό χρώμα καί κλίμα φαίνεται νά βρίσκεται πάντα στό ύποσυνείδητο, (ή στό συνειδητό) τής ποιήτριας. "Ολα τά ποιήματα, όπως δηλώνει κι' ό τίτλος, καταπιάνονται μέ τήν πίκρα τής γυναίκας πού καρτερά τόν τα-ξιδευτή. Μιά τόλμη άντρίκια στήν σκέψη, μιά καθαρότητα στήν έκφραση καί μιά μουσικότητα στόν ήχο δίνουν μιά σύνθεση ζωντανή, σπαρταριστή. Είναι μέσα στά ποιήματα στιγμές λυρικές, πού σέ σκλαβώνουν μέ τή ροή τού λόγου, μέ τήν άδρή εικόνα:

«Οί γλάστρες άνακούρκουδες
γριές μέ μπλάβες μπόλιες
κακολογάνε δειλινές
λαχτάρες τής ψυχής μου.

"Ενας αίσθησιασμός πού θ
ναρριγᾶ μέσ' άπ' τίς διπλω
σιές τού σχήματος άποτελεῖ ἐ
πανειλημμένη έντονη «έκπλη
ξη»:

«"Ανοιξε πόρτα μου νά μπεῖ
καί πάλι εύθύς σφαλίσου.
Μάτι κακό νά μήν ίδεῖ
τό σφιχταγκάλιασμά μας.
Χέρι κρουστό, στόμα γλυκό
Έλα καί φίλησέ με.
Διῶξε άπ' τό σπίτι μας μακρυά
τού χωρισμοῦ τόν πόνο.
Δέσου στόν κλῶνο μου σφιχτά
μπολιάσου στό κορμί μου.
Ξέχασε πιά τῆς θάλασσας
τήν πίκρα τώρα πού βρες
κάτω άπ' τόν ἥλιο τοῦ ἔρωτα
ν' άνθίσουν τά κορμιά μας».

Μιά βαθειά τέλος είλικρίνεια σμιλεύει τόν στίχο μέ μιά ἔν-τονη προσωπική σφραγίδα, πού δημιουργεῖ δυνατή τήν έντύπωση τῆς ἄμεσης ἐμπειρίας:

«Ποῦ πᾶς καί πᾶς καί χάνεσαι
καί μοναχή μου ἡ σκέψη
γοργή στό πόδι καί στ' αὐτί
ὅπου 'σαι σέ προφταίνει;
Κουράστηκα σέ πέλαγα
νά σπέρνω καί σ' ἀνέμους
λόγια κι' ἀντίλογα, καῦμοὺς
τό βόγγο τῆς καρδιᾶς μου».

«ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΟΡΕΙΑ»: "Ετσι λέγεται τό περιοδικό πού έκδίδεται άπό τούς μαθητές καί τίς μαθήτριες τοῦ Γυμνασίου Λευκονοίκου. Καί τό άντίτυπο πού ἔχουμε μπροστά μας καλύπτει όλόκληρο τόν περσινό σχολικό χρόνο. 'Η ένδιαφέρουσα δέ ὕλη του περιέχει άνάμεσα σέ ἄλλα καί τά άκόλουθα: Προσφώνησις τῶν ἀποφοιτούντων τοῦ ἔτους 1967-68, ὑπό τοῦ κ. Σοφοκλέους. 'Αντιφωνήσεις άπό μέρους τῶν μαθητῶν, μελέτες, ποιήματα, διηγήματα, εὐθυμογραφήματα.

«Ο ΦΑΡΟΣ». Είναι μιά ἄλλη μαθητική ἔκδοση. "Εχει τό σχῆμα καί τήν μορφήν ἐφημερίδος κι' ἐκδίδεται άπό τούς μαθητές καί τίς μαθήτριες τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου. 'Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης εἶναι ὁ πολυγραφώτατος δημιουργικός Γυμνασιάρχης κ. Χρύσανθος Στ. Κυπριανού, καί περιέχει άνακοινώσεις περί ἔνδο-σχολικῶν δραστηριοτήτων κι' ἐκδηλώσεων, σύντομες μελέτες, «Τό Φρούριο Κυρηνείας, «Ἐπαγγελματικός Προσανατολισμός», καί ἄλλες σχετικές εἰδήσεις.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 17 Νοεμβρίου 1969

'Επιμύθιον αὐτοκτονίας

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΤΗΣ ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΡΟΥΣΣΙΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ ΤΗΣ

Πάθη, συμβιβασμοί κι' ἀλήθειες

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

'Ο Γκαῖτε, μὲ δυὸ μόνο λέξεις συνέλαβε θαυμάσια καὶ προσδιορισε τὴν οὐσία τοῦ ἔρωτα. Τὸν ὀνόμασε: «Ἐκλεκτικὴ συγγένεια». 'Η ἔκφραση εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν χημεία ποὺ ὀνομάζει ἔτσι τὴν τάση δύο σωματων νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ σχηματίσουν ἕνα νέο στοιχεῖο τοῦ ὁποίου ὅλες σχεδὸν οἱ χαρακτηριστικὲς ἰδιότητες (χρῶμα, πυκνότητα, ἐλαστικότητα, ἐπίδραση στὰ ἄλλα σώματα κλπ.) εἶναι τελείως διαφορετικὲς σὲ σχέση μὲ κεῖνες τῶν πρώτων σωμάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα προῆλθε.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς γίνεται καὶ μὲ τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό. Δυὸ ἄτομα, ἢ ἀσκοῦν, ἢ δὲν ἀσκοῦν ἐπίδραση τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο. "Οταν ἔχουν τὴν ἐκλεκτικὴ συγγένεια, ἀγαπιοῦνται, τείνουν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο καὶ γίνονται πηγὴ νέων μορφῶν».

Αὐτὰ ἀνάμεσα σ' ἄλλα λέει γιὰ τὸν ἔρωτα ὁ Μὰξ Νορντάου στὸ βιβλίο του «Τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη».

Πρόσφατα ἡ Γαλλικὴ κοινὴ γνώμη ἀλλὰ κι' ἕνα πολὺ μεγάλο μέρος τῆς παγκόσμιας κοινῆς γνώμης ἀναστατωθήκανε ἀπὸ ἕνα ἀσυνήθιστο, σφοδρὸ ρωμάντζο, ποὺ κατέληξε σὲ μιὰ τραγικὴ ρωμαντικὴ αὐτοκτονία. Τὸ ρομάντζο τῆς καθηγήτριας Γκαμπριὲλ Ρουσσιέ, 32 χρόνων μὲ τὸν μαθητή της Κιρστιάν, 17 χρόνων, καὶ τὴν αὐτοκτονία τῆς πρώτης ὕστερα ἀπὸ τὴν περιφρόνηση καὶ τὴν καταδίκη τοῦ δεσμοῦ της καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ ἐραστή της, καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη, καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσημο νόμο. "Αν ἐπιζοῦσε ἡ καθηγήτρια τῆς ὀδυνηρῆς αὐτῆς ἐμπειρίας θ' ἀντιμετώπιζε τὴν ταπείνωση καὶ τὴν καταφρόνια μὲ δυὸ τρόπους. Εἴτε θἄβρισκε δύναμη (ἔξυπνη καὶ καλλιεργημένη καθὼς ἦταν) νὰ παραγνωρίση τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὸ ἄτομο της καὶ νὰ ἀναδιοργανώση τὴ ζωή της χωρὶς τὸν ἄνθρωπο ποὺ ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς της, εἴτε (εὐαίσθητη καθὼς ἦταν) θὰ κλείνονταν ἴσως στὸν ἑαυτό της καὶ θ' ἀφυκτιοῦσε στὰ βρόγχια μιᾶς κοινωνίας μνησίκακης καὶ μικρόψυχης. Τὰ γεγονότα ὅμως ὑπῆρξαν ἀλλοιώτικα. 'Η εὐαισθησία καὶ τὸ φιλότιμο, ἡ πληγωμένη ἀξιοπρέπεια, ἴσως κι' ὁ πληγωμένος γυναίκειος ἐγωϊσμός (ὁ Κριστιὰν δὲν τῆς παραστάθηκε ὅπως ἔπρεπε στὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τοῦ δεσμοῦ τους) τὴν ὁδήγησαν στὴν αὐτοκτονία. Πράξη ἤττας γιὰ τὴν ἴδια. "Οχι ντροπῆς ἢ μετάνοιας. Φυλακισμένη, ὕστερα ἀπὸ τὴν καταδίκη της γιὰ «ἀποπλάνησιν ἀνηλίκου», δὲν μετανοοῦσε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ γιὰ τὸν δεσμό της. Πίστευε ὅτι τὸ αἴσθημά της εἶχε ἀντέξει καὶ στὴν σκληρὴ ἐμπειρία τῆς φυλάκισης καὶ τῆς καταδίκης ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη. «Δὲν μετανοῶ οὔτε στιγμή, οὔτε στὶς δυσκολώτερες ὧρες. Λυπήθηκα μόνο ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἱστορία θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν, πολὺ ὡραία καὶ νὰ διαρκέση περισσότερο».

'Η ἤττα ὅμως τῆς αὐτοκτονίας μπορεῖ νἄβαζε τελεία στὸ δικό της πρόβλημα, ἀλλὰ γιὰ τὴν κοινωνία ὑπῆρξε ἀφετηρία προβληματισμοῦ.

'Η μόνη μορφὴ τοῦ ἔρωτα (μεταξὺ μελῶν τοῦ ἀντιθέτου φύλου) ποὺ ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ἀπὸ τὸ νόμο εἶναι ἐκείνη ποὺ γίνεται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ γάμου. "Ομως, ἐφ' ὅσον αἱ ὁποιουδήποτε ἄλλου τύπου σχέσεις δὲν δημιουργοῦν ἐπιπτώσεις, δὲν προκαλοῦν, δὲν ἀψηφοῦν, δὲν ἐξοργίζουν τὸ κοινωνικὸ σύνολο, οἱ ἐραστὲς δὲν καταπιέζονται, δὲν κατα-διώκονται. Γι' αὐτὸ καὶ βλέπουμε σήμερα ἀποχολινωμένο κυριολεχτικὰ τὸ ἐνστίγκτο νὰ ἐκδηλώνεται ἐλεύθερα σὲ πάμπολλες μορφές, σὲ πάμπολλες κοινωνίες, πότε μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ «ψυχολυτρωτικοῦ» σέξ, πότε σὰν μέσο «ἐμπειρικῆς» ἀνάπτυξης, πότε σὰν ἐκδήλωση ἀνάπτης. Καὶ μέσα σ' ὅλο αὐτὸ τὸ παγκόσμιο πανδαιμόνιο ὅπου ἡ ἐλευθερία στὶς σχέσεις τῶν δυὸ φύλων γνωρίζει μιὰν ἄνθιση καὶ μιὰν εὐφορία καταπληκτική, τὰ «δυὸ εἴδη τῶν σχέσεων» τοῦ Νορντάου δὲν μποροῦν, φυσικά, παρὰ νὰ ὑ-πάρχουν, παράλληλα μέν, ἀλλ' ὄχι καὶ πολὺ συγχισμένα: «Δυὸ εἴδη σχέσεων ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὸν ἄντρα καὶ τὴ γυναίκα: "Η εἶναι σχέσεις ποὺ βασίζονται στὴν φυσιολογικὴ φυσικὴ ἕλξη, ὁπότε ἔχουν πάντοτε σὰ σκοπό, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα τὴν ἀναπαραγωγή, ἢ αὐτὸς ὁ σκοπὸς δὲν βρίσκεται στὴν πρώτη γραμμὴ καὶ ζητᾶνε μόνο τὴν ἱκανοποίηση τοῦ ἐγωϊσμοῦ τους, ἀδιάφορο μὲ ποιὰ μορφή. Οἱ πρῶτες σχέσεις εἶναι δικαιολογημένες καὶ ἠθικές οἱ ἄλλες, με ὁποιονδήποτε τρόπο κι' ἂν παρουσιάζονται ἐξωτερικά, ἀνήκουν στὴ μεγάλη κατηγορία τῆς πορνείας».

Τὰ δυὸ αὐτὰ «εἴδη σχέσεων» λοιπόν, ὑπάρχουν ὁπωσδήποτε σὲ κάποια ἀναλογία στὴν σύγχρονη ἐρωτικὰ ἀφηνιάζουσα κοινωνία. Καὶ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ συμπεράνουμε φυσικὰ ἂν ὑπερβάλλουν οἱ «ἠθικές» ἢ οἱ «ἀνήθικες» σχέσεις στὸ μακρυνώτερο ἢ στὸ κοντινώτερο περιβάλλον μας. Φτάνει νὰ θυμούμαστε τὰ πληθωρικὰ διαζύγια, τὴν κρυφὴ καὶ φανερὴ πορνεία, τὰ «Κὰλλ γκέρλς», τοὺς χίππυς καὶ τὴν «ἐλεύθερη» ζωή τους, τοὺς γνωστούς σας μὲ τὶς φιλεναδίτσες καὶ μὲ τὶς «γκαρσονιέρες» τους, τὶς γνωστές σας μὲ τὸν ἄντρα καὶ τὰ παιδιά, καὶ μὲ τὸν «ἐπίσημο ἐρωμένο», τὰ πάρτυς μὲ τὰ «κλειδιά», τὶς νεαρὲς μαθήτριες καὶ τὶς «ὑπηρεσίες» τους στὰ διάφορα «σπίτια» τὶς «καλλιτέχνιδες», καὶ τὴν εὔκολη προσφορά τους στὸ ναὸ τοῦ ἔρωτα, φτάνει νὰ θυμούμαστε τὸ πανδαιμόνιο, τὸ πανζούρλισμα, τὸ ὄργιο τοῦ «ἔρωτα» ποὺ κρυφὰ καὶ φανερὰ μᾶς περιβάλλει. 'Η ἕλξη λοιπὸν ἀνάμεσα στὰ φῦλα βρίσκεται στὸ ἀπόγειό της. Οἱ ἠθικὲς ἀξίες κλονίζονται συνθέμελα, ὁ πολιτισμὸς τραντάζεται κι' ὁ ἄνθρωπος περιμένει τὸν ἀναπροσανατολισμό, τὸ ξελαγάρεμα, τὴν ἀναπροσαρμογή, τὸ νέο ξεκίνημα.

Καὶ μιὰ γυναίκα ποὺ ὡς τότε ποὺ «παραστράτησε» ἦταν τίμια, ἠθική, ὑπόδειγμα στὴ κοινωνία, ξαφνικὰ βρέθηκε ἐκτεθειμένη κι' ἀπροστάτευτη στὴν κοινὴ γνώμη. Γιατὶ τόλμησε νὰ συνάψη σχέσεις μ' ἕνα ἄνθρωπο ποὺ εἶχε μόνο τὰ μισά της χρόνια σχεδόν. 'Αλλὰ λοιπόν, ὅπως ἔλεγε κι' ἡ ἰ-δια ἡ διανοητικὴ κι' ἡ ψυχικὴ ὡριμότητα, μήπως μετροῦνται πάντοτε μὲ τὶς πενταετίες καὶ τὶς δεκαετίες; Πόσους τρελλοὺς κι' ἀνόητους τριαντάρηδες γνωρίζετε, καὶ πόσους μυαλωμένους καὶ ὡρίμους ἑφηβους;

"Αν οἱ γονεῖς τοῦ νεαροῦ μαθητή, κι' ἡ κοινὴ γνώμη κι' ἡ νομικὴ ἐξουσία εἶχαν τὴν ἀνθρωπιὰ καὶ τὴν ὑπομονὴ νὰ περιμένουν, τίποτα ἴσως τὸ δραματικὸ δὲ θἄ συνέβαινε. 'Ο δεσμὸς ἴσως καὶ νὰ ξέφτιζε μὲ τὸν χρόνο (εἴτε μεσολαβοῦσε γάμος εἴτε ὄχι). "Αν ἦταν πλάνη, ἂν ἦταν μιὰ καθαρὰ φυσικὴ ἕλξη, χωρὶς καμμιὰ «ἐκλεκτικὴ συγγένεια», ἡ μακρόχρονη ἱκανοποίηση τῆς φυσικῆς ὁλοκλήρωσης, θὰ ἐπέφερνε τὸν κόρο καὶ τὴν διάλυση. "Αν δὲν ἦταν μόνο διάλογος σάρκας ἀλλὰ καὶ διάλογος ψυχῆς (ἢ ἕνα κράμα ἐπιδιώσιμο στὸ χρόνο) οἱ γονεῖς τοῦ Κριστιάν, ἡ κοινὴ γνώμη, ὁ νόμος, ἐγκληματίσανε. Τὰ πράγματα ὅμως δὲν πήρανε τὴ φυσική τους πορεία. Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ καταδικάσουμε. Μποροῦμε μόνο νὰ ὑποθέσουμε. Νὰ προβληματιστοῦμε. "Οτι καὶ νὰ συμβαίνει πάντως, χάθηκε μιὰ ζωὴ ἀποδεδειγμένα χρήσιμη γιὰ τὴν κοινωνία (κάθε ζωή, ὅποια καὶ νἄναι εἶναι χρήσιμη κι' ἐπιτελεῖ τὸν δικό της προορισμό), τραυματίσθηκε ἕνας ἄνθρωπος στὸ ξεκίνημα τῆς ζωῆς του, καὶ δυὸ παιδιὰ ὑπέστησαν τὸ δεύτερο πλῆγμα τῆς ὀρφάνειας, ὕστερα ἀπὸ τὸ πλῆγμα τοῦ διαλυμένου σπιτιοῦ. Αὐτὰ χωρὶς συναισθηματισμοὺς ἢ δραματικότητες. Καὶ ἄσχετα ἀπὸ τὰ σπέρματα τοῦ πεπρωμένου ποὺ κάθε ὕπαρξη κουβαλᾶ στὸ ἄθροισμα τῶν πράξεών της, ρωτοῦμε:

Ποιοί αὐτουργήσανε ἠθικὰ σ' αὐτὴ τὴν αὐτοκαταστροφή; "Ατομα, κοινωνία, κράτος, πολιτεία; Ἀπὸ τὶς νύξεις ποὺ ἀφῆκε ἡ Ρουσσιὲ πρὶν πεθάνη ἦταν κι' ἡ ἑξῆς:

«"Ημουν γενικὰ μὲ τὸ μέρος τῶν νέων. Στὰ γεγονότα τοῦ Μαΐου (φοιτητικαὶ ἐξεγέρσεις ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως) ἤμουν μαζί τους. Μαζὶ μὲ μερικοὺς ἄλλους συναδέλφους εἴχαμε καταλάβει τὸ σχολεῖο μαζὶ μὲ τοὺς μαθητές. "Ισως λοιπὸν αὐτὴ τὴν τοποθέτηση μου νὰ ἤθελαν νὰ χτυπήσουν καὶ βρῆκαν ἀφορμὴ στὴν ἱστορία μὲ τὸν Κριστιάν».

Ποῦ τελειώνει ἡ εἰκασία, ποῦ ξεκινᾶ ἡ πραγματικότητα; Ποιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὰ πάθη, γιὰ τοὺς συμβιβασμούς, γιὰ τὴν ὑποκρισία καὶ γιὰ τὴ συνέπεια;

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

Σβήνει ἡ ἰδιοτητα στὴν ἐποχή μας;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μία κοινωνία, ένα περιβάλλον, ενας κόσμος ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρελλοὺς ἢ παληανθρώπους θὰ ἦταν πληγή, θὰ ἦταν ντροπιασμα γιὰ τὴν ἀνθρωποτητα. Ἕνα συνολο ἀπὸ τὸ ὁποιο θὰ ἐλειπε ἢ στὸ ὁποῖο θὰ ὀργοπέδαινε τὸ τίμιο, τὸ ἀκεραιο ἀτομο θὰ ἦταν μιὰ ἄρρωστη κατάσταση. Μιὰ κατάσταση στὴν ὁποία θὰ πρυτάνευαν οἱ συμβιβασμοί, ὁ «ζιὲ-μανφουϊσμός», ἡ συμφεροντολογια, ὁ ἐγωκεντρισμός, κι' ἡ προδιάθεση γιὰ εὐκολες λύσεις, θὰ ἦταν μιὰ κατάσταση ἐπαισχυντη, μιὰ κατάσταση ἐμετική, ἀλλὰ πρὸ πάντων μιὰ κατάσταση σφόδρα ἀνησυχητική. Μιὰ κατάσταση ποὺ μόλις τὴν διέγνωσαν οἱ ἀρμόδιοι, οἱ ἰθύνοντες θἄπρεπε νὰ διερωτηθοῦν κατατρομαγμένοι: «Ποῦ πάει ἡ πολιτεία, ποῦ πάνε οἱ λαοί, ποῦ πάει ὁ ἄνθρωπος;»

Ἡ ἐποχή μας, ὄχι, δὲν ἀποτελεῖται ἀκόμη ἀπὸ τρελλοὺς καὶ πολιανθρώπους. Ἀκόμη ὑπάρχει ἠθικὴ τάξη ἢ μιὰ μορφή της τέλος πάντων, ἀκόμα ἐγείρονται οἱ φωνὲς τῆς συνέτισης, οἱ φωνὲς τῆς λογικῆς, οἱ φωνὲς τῆς συνέπειας. Ἀκόμα στὴν ἐποχή μας ἡ παρόρμηση τοῦ πιὸ ἀνήσυχου θεριοῦ, τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ ἐπιβίωση κι' ἐπιβολή, δὲν ἔχει πάρει τὶς διαστάσεις τῆς καθολικῆς ἀσυνειδησίας, τῆς μαζικῆς κι' ὁλοκληρωτικῆς πόρωσης, τοῦ ἀνίερου κυνηγητοῦ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος εἰς βάρος κάθε ἀξίας, κάθε ἀρχῆς, κάθε ἠθικῆς. Ὅμως στὴν ἐποχή μας, εἶναι δική σας, δική μου, εἶναι ὁλονῶν ἐμπειρία, ὅτι δυστυχῶς πληθαίνουν οἱ τρελλοὶ κι' οἱ παληάνθρωποι. Ὅτι αὐξάνεται ἀνησυχητικὰ καὶ διογκώνεται τὸ ρεῦμα τῶν ἀνθρώπων ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἐμμανὴ ἀγάπη γιὰ τὰ ἴδια, εἰς βάρος τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας, καὶ τῆς σωστῆς θεώρησης προσώπων, πραγμάτων. Μὲ μιὰ λέξη εἶναι κοινὴ πιὰ ὀδυνηρὴ ἐμπειρία ὅτι ἡ ἀκεραιότητα χλωμιαίνει, ἀσθμαίνει, χάνει ἔδαφος, χάνει πιστοὺς, μαραίνεται, καταδιώκεται, χτυπιέται μαραζωμένη στὴ γωνιὰ τοῦ ἀνθρώπινου ὑποσυνείδητου.

Εἶναι πικρὴ ἀλήθεια ὅτι ὁ ἄνθρωπος περνᾶ κρίση. Κρίσεις ἀπανωτές. Κρίσεις ἠθικὲς ποὺ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ δροῦν πάνω στὸ μέτρο τῶν ἀξιῶν του, κρίσεις ποὺ δὲ μποροῦν παρὰ νὰ ἀντανακλοῦν πάνω στὰ κριτήρια, στὶς ἐκλογές, στὶς ἀποφάσεις του. Ξεδιπλώνουμε τὴν κατάσταση στὶς γενικὲς ἀδρὲς γραμμές της. Ἡ λεπτομέρεια ἀνήκει στὴν καθημερινὴ πεῖρα τῆς καθημερινῆς συνηθισμένης ζωῆς μας. Ἡ ἀσυνειδησία στὸν ἐπαγγελματικὸ τομέα ὅπου ἄνθρωποι ἀνέρχονται σὲ ψηλὲς βαθμίδες, μὴ ὑπολογίζοντας ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα συνεπάγονται τὴν ἐφαρμογὴ ἀρχῶν σεβασμοῦ πρὸς τὸν συνάνθρωπο, ἀρχῶν ἀξιολογήσεως, ἀρχῶν τίμιου καὶ ἠθικοῦ συναγωνισμοῦ. Ἡ ἐμπορική, ἡ οἰκονομικὴ ἀσυνειδησία, ὅπου τὰ πάντα θυσιάζονται προκειμένου γιὰ τὴν συσσώρευση χρήματος, προκειμένου γιὰ τὴν ἀπόκτηση πιὸ ἀμφίστομης δύναμης τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἡ ἀσυνειδησία στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀξιωμάτων, τίτλων, ἡ ἀσυνειδησία στὸν ἀγῶνα γιὰ διάκριση, γιὰ ἐπιτυχία. Ἀφήνουμε φυσικά, ὄχι κατὰ μέρος, ἀλλὰ σὰν ξεχωριστὸ ἐντελῶς κεφάλαιο, τὴν ἀσυνειδησία ἡ ὁποία διέπει τὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις, ἀσυνειδησία ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὸν πιὸ οἰκτρὸ τρόπο στὴν ἀποστασία, στὴν ἐπιορκία, στὸ μουντζούρωμα, στὸ ἀμαύρισμα τῆς ὑψηλῆς ἔννοιας τοῦ γάμου. Ἡ λεξη «ἀσυνειδησία» μπορεῖ νὰ ἠχεῖ ὑαρειά. Ἂν ὅμως τὴν ἀναλύσουμε δὲν εἶναι διόλου ἄστοχη. Γιατὶ ἡ «ἔλλειψη συνείδησης», ἡ ἀπουσία δηλαδὴ τῆς φωνῆς τοῦ ἐλέγχου, τῆς σωστῆς καθοδήγησης, δὲν εἶναι μόνο σχηματικὸ ψυχολογικὸ λειτούργημα στὶς περιπτώσεις, τὶς τόσες πολλὲς σημερινὲς περιπτώσεις «ἀσυνειδησίας». Εἶναι ἐπίσης καὶ πρόδηλη ἔνδειξη ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν λειτουργεῖ ἐπαρκῶς τὸ συνειδητόν, δὲν ἐκπληροῖ δηλαδὴ τὸν δυνατὸν ἀρχικόν, ἀναχαιτικὸν προορισμόν του, τὸν λόγον ἔχει τὸ ἀσυνείδητο, ἢ τὸ ὑποσυνείδητο.

Οἱ παρορμήσεις, οἱ ἀπαιτήσεις, οἱ ἀξιώσεις τῆς κρυφῆς πλευρᾶς τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, βγαίνουν στὸ φῶς τῆς ἐκδήλωσης, τῆς ἐξωτερίκευσης μὲ τὸ πιὸ ἀπροκάλυπτο, τὸ πιὸ ξεδιάντροπο σχῆμα. Καὶ δίνουν καὶ παίρνουν ἡ κολακεία, ἡ ὑποκρισία, ἡ διαβολή, ἡ μικρολογία κι' ἡ μικροψυχία, ἡ ἐπιπολαιότητα (ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνώδυνες μορφές), ἡ ἀσυνέπεια, ἡ κατακεραύνωση κάθε μέτρου, εὐθυκρισίας, ἀμεροληψίας, ἀκεραιότητος.

Ἡ ὑπονόμευση αὐτὴ τῆς ἠθικῆς τάξεως, λιγώτερο ἢ περισσότερο σὲ πολλὲς χῶρες τοῦ κόσμου, ὀφείλεται βέβαια σὲ πολλοὺς καὶ διάφορους παράγοντες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους δὲ μποροῦμε νὰ παραβλέψουμε τοὺς ἀκόλουθους: Χειραφέτηση καὶ ἐκπόρνευση τῆς γυναίκας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν νόθευση κριτηρίων καὶ ἀξιῶν, ἡ ὀξεία αἴσθηση τῆς προσωρινότητος (ὁ φόβος τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς), τὸ ἄγχος τῆς μηχανιστικῆς, ὑλιστικῆς, ἀποπνευματοποιούμενης κοινωνίας, ἡ ὁλοταχὴς ἀλλαγὴ καὶ ἀναδίπλωση κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων (Κομμουνισμὸς - Ρωσσία, Κίνα καὶ κεφαλαιοκρατία), σύγκρουση ἰδανικῶν καὶ ἀντιλήψεων ἀνάμεσα στὶς γενεὲς (πάντα ὑπῆρχε, τώρα εἶναι πιὸ ὀξεία, λόγω τῶν πιὸ πάνω ἴσως παραγόντων). Ὅλ' αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἴσως παραλειπόμενα ἔχουν δημιουργήσει τὴν ἀγωνία αἴσθηση τῆς μερικῆς ζούγκλας ποὺ νοιώθουμε ἐναγώνια νὰ μᾶς περιβάλλει. Καὶ διερωτᾶται ἴσως τὸ διαλογιζόμενο, ἐπιρρεπὲς στὴν ἀκεραιότητα, ἢ τὸ ἀκέραιο ἄτομο, ἂν πρέπει νὰ κλονισθεῖ, ἂν πρέπει νὰ πάει ἔστω καὶ κατὰ μέτρο τὸ ρεῦμα. Ἢ ἂν πρέπει νὰ παραμείνει στὶς προσωπικές του ἐπάλξεις γιὰ τὴν ἐξυγίανση καὶ τὴν ὀρθοπόδηση τοῦ δικοῦ του ἔστω μικροῦ συνόλου;

Ἡ Κύπρος εἶναι κράτος μικρό, ποὺ μόλις πρὶν λίγα χρόνια ἔνοιωσε τὴν γλυκειὰ γεύση τῆς ἀνεξαρτησίας. Βαραίνουν λοιπὸν τὸ σύνολο του ὄχι μόνο τὰ γενικὰ ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω, ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ εἰδικὰ τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν. Τὰ πιὸ εἰδικὰ τῆς εὐνοιοκρατίας ἔναντι τῆς ἀξιοκρατίας, τῆς μεροληψίας ἔναντι τῆς εὐθυκρισίας τῆς ὑγιοῦς ἀντιμετώπισης καταστάσεων, ἔναντι τῆς ὑποκειμενικῆς συμφεροντολογίας, ἔναντι τοῦ προσωπικοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, τοῦ ἄγριου κυνηγητοῦ τῆς ψεύτικης αἴγλης τῆς προσωρινῆς διάκρισης, τῆς κούφιας ἐπιτυχίας. Βαραίνει ἡ εὐθύνη, ἡ ἱστορική, τεράστια, τερατώδης, τοὺς πολίτες αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἀπὸ τοὺς πιὸ ψηλὰ βρισκόμενους μέχρι τοὺς πιὸ ἁπλοὺς, ταπεινοὺς ὑπηκόους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΦΥΓΗ

Ἀντίδοτο τῆς ἐποχῆς μας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μπαίνετε σ' ἕνα λεωφορεῖο. Κάθεστε. Ἀνοίγετε τὴν ἐφημερίδα, καρφώνετε ἀπάνω τὸ βλέμμα σας καὶ χάνεστε σ' ἕνα κόσμο ἀλλοιώτικο ἀπ' τὸ περιβάλλον σας. Τελειώνετε τὸ φόρτο τῆς μέρας, ἢ ἀκόμα στὰ μέσα τοῦ φόρτου. Κι' ἀνοίγετε τὸ περιοδικὸ καὶ μεταπηδᾶτε μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του σ' ἕνα κύκλο προσώπων, πραγμάτων, ὑποθέσεων ἀπομακρυσμένων ἀπὸ τὸ δικό σου καθημερινό, ἀνιαρὸ κύκλο. Ἀποβραδὶς. Ὕστερα ἀπὸ τὸ δεῖπνο. Κι' ἀκόμα κουβαλᾶμε μαζί μας τὸ δεῖπνο. Μπροστὰ σ' ἕνα κουτὶ φωτεινό, γεμάτο ἀπὸ ἱστορίες, ἀπὸ χαρακτῆρες, μυθιστορηματικούς, φανταστικούς, ἀλοιώτικους ἀπ' τοὺς πεζοὺς ἑαυτούς μας. Ἕνα κόσμο γεμάτο ἕτοιμες λύσεις, συσκευασμένα προβλήματα, ἕνα κόσμο συγκρούσεων κι' ἐξομαλύνσεων, ντυμένων τὴν αἴγλη τοῦ ρωμαντισμοῦ, τὴν αἴγλη τοῦ τηλεοπτικοῦ θεάματος. A propos. Τὸ θέατρο, ὁ κινηματογράφος, τὰ φῶτα τῆς ψυχαγωγίας, ὁ κόσμος τῆς φυγῆς.

Τὰ ὄνειρα, λένε τελευταῖα οἱ ψυχολόγοι εἶναι ἀπαραίτητο μέσο ἀποτοξίνωσης τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τὸ καθημερινὸ ἄγχος, τὴν ἀγωνία, τὴ φθορὰ τῆς μέρας. Εἶναι μ' ἄλλα λόγια δηλαδὴ ἕνα θαυμάσιο μέσο ὑποσυνείδητης «φυγῆς». Ἀλλὰ κι' ἡ ἐνσυνείδητη φυγὴ δὲν λείπει. Τὰ «ἠρεμιστικὰ» ποὺ οἱ γιατροὶ λένε ὅτι στὸ τέλος χαλαρώνουν ἐπικίνδυνα τὶς ἀντιδράσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, τὰ ναρκωτικὰ — ἀπὸ τὸ L.S.D., ὡς τὸ χασίσι καὶ τὴ μαριχουάνα — εἶναι ὅλα μέσα γιὰ τὴν «φυγή», γιὰ τὴν δραπέτευση ἀπὸ τὸ βασανιστήριο, ἀπὸ τὴν ἔνταση, ἀπὸ τὰ προβλήματα, ἀπὸ τὴν τριβὴ τῆς καθημερινότητας. Ἀλλὰ ἂν κοιτάξουμε τὴ ζωή μας ἀπὸ πιὸ κοντά, ἂν ξεχάσουμε τὶς μεγάλες κτυπητὲς μορφὲς τῆς «φυγῆς», μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἤδη ἀναφέραμε εἰσαγωγικά, θὰ διαπιστώσουμε ἴσως ὅτι τὸ τεράστια μωσαϊκὸ τῶν καθημερινῶν μας ἐκδηλώσεων εἶναι διαστικτο ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη καὶ τὸ κυνηγητὸ τῆς «φυγῆς» αὐτῆς διάστικτο ἀπὸ σημεῖα, πότε παράλληλα, πότε ἀπομονωμένα, δραπέτευσης πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις, ποὺ ἀποσποῦν τὸ ἄτομο ἀπὸ τὶς καθιερωμένες, τακτὲς ἐκδηλώσεις του, ποὺ ἀκολουθοῦν μέρες, ἑβδομάδες, χρόνια, τὸ ἴδιο πλάνο, τὸν ἴδιο στερεότυπο τρόπο ἔκφρασης. Γιὰ νὰ «ξεσκάσει», ἡ νυκοκυρὰ θὰ καταφύγει στὰ κοσμικὰ «τσάγια», ἢ στὸ λαϊκώτερο ἢ καὶ «ἀριστοκρατικώτερο» «κοὺς - κοὺς». Ἡ κτυπημένη ἀπὸ τὴν ἀνία θὰ καταφύγη στὸ «χόμπι» γιὰ νὰ ζήσει μὲ τὴ φυγὴ αὐτὴ τὸ αἴσθημα τῆς ἀγωνίας, τῆς περιπέτειας, τῆς ἐκκρεμότητας. Γιὰ νὰ ξεφύγει ὁ ἄντρας ἀπὸ τὸ βραχνᾶ τῆς καθημερινῆς οἰκογενειακῆς εὐθύνης θὰ καταφύγει στὸ καφενεῖο, γιὰ τάβλι, γιὰ μπιλιάρδο, γιὰ πρέφα, ἢ γιὰ ραχάτι, ἢ ἀκόμα θὰ παραχαϊδέψει τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ καμμιὰ ἐξωγαμιαία - «περιπετειούλα», ποὺ θὰ χρυσώσει τὸ χάπι τῆς ἰσόβειας μονογαμίας. Ὁ μαθητὴς θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ φόρτο τῆς μελέτης μὲ τὸν περίπατο, μὲ τὰ ζαχαροπλαστεῖα, μὲ τὸ φλερτάκι (ἄστε ποὺ αὐτὸ εἶναι πιὰ παρωχημένη κάπως ἀπασχόληση), ἢ κάποτε καὶ μὲ πιὸ ὑγιεῖς ἀπασχολήσεις ὅπως εἶναι τὸ βιβλίο, ὁ κινηματογράφος, τὰ σπόρ, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπίδοση (μουσική, λογοτεχνία). Ἡ ἀστικὴ οἰκογένεια ποὺ πνίγεται ὅλη τὴ βδομάδα μέσα στὴ δίνη τῆς πολης, θὰ ἐκδράμει γιὰ «ἀλλαγὴ» (γιὰ φυγὴ καὶ πάλιν) πρὸς τὴν ἐξοχή, πρὸς τὸ πράσινο, πρὸς τὴν φύση. Κι' ὁ ἀγρότης ποὺ ἀπολαμβάνει τὴν φύση ἀλλὰ καὶ τὴν ἥσυχη οἰκογενειακὴ ζωή του ὁλόχρονα, περιμένει τὴν πανήγυρη, τὴ γιορτή, τὸ γάμο, περιμένει τὴν κοινὴ γιορτάσιμη χαρούμενη συνάθροιση στὴν ὁποία θὰ ξεχάσει τὰ προβλήματά του, θὰ γλεντήσει, θὰ χαρεῖ, θὰ «φύγει» γιὰ λίγες ὧρες ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σκληρῆς, ἀπαιτητικῆς ἀγροτικῆς του ὕπαρξης.

Ἴσως θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε γιὰ πολὺ ἀκόμη τὸ μεγάλο πολύχρωμο, πολύμορφο μωσαϊκὸ τῆς «φυγῆς». Εἶναι ἀρκετὰ ὅμως πιστεύουμε τὰ παραδείγματα γιὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν παρόρμηση ποὺ βρίσκεται παντοῦ καὶ πάντα στὴν ἀν-

θρωπινη συνείδηση. Όχι όπως στὰ ρωμαντικὰ μυθιστορήματα τοῦ παληοῦ καλοῦ καιροῦ, ποὺ ἡ «φυγὴ» συμβολίζονταν ἀπὸ ἕνα καράβι καὶ μιὰ ἀράδα ἀπὸ λιμάνια κι' ὄχι ὅπως τὴν πιὸ χτυπητὴ μορφὴ φυγῆς ποὺ μιὰ μερίδα τῶν πιὸ ἔξαλλων (οἱ Χίππυς) ἐφαρμόζει, ἀποκηρύττοντας, περαγωνιζόντας τὰ καθιερωμένα ἤθη καὶ ἔθιμα, καὶ δημιουργώντας ἕνα δικό τους κλῖμα, ἕνα δικό τους τρόπο ζωῆς, ριζοσπαστικό, κι' ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὴν συμβατικότητα.

Στὸ ὅλο ὅμως αὐτὸ τεράστιο ὑφαντὸ τῆς φυγῆς, ὅπου ἡ ἀναζήτηση τῆς ποικιλίας, ἡ ἀναζήτηση τοῦ διεξόδου ἀπὸ τὸ βρόγχο τῆς καθημερινότητας, ἐκεῖ ὅπου ἡ «φυγὴ» σιγὰ - σιγὰ δὲν καθιερώνεται καὶ πάλιν, δὲ γίνεται τακτὴ πράξη καὶ καθιερωμένη καὶ πάλιν ἐνέργεια, ἀφαιρώντας ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν [illegible], τὴν ἀπόσπαση ποὺ πρέπει νὰ συνοδεύουν ἀκριβῶς τὴν «φυγή», διερωτώμαστε: Ἡ «φυγὴ», πρέπει ἄραγε νὰναι ἐπικοδομητική, ἢ ἁπλῶς ψυχαγωγική; Ἢ πρέπει νὰ συνδυάζει καὶ τὰ δύο; Νὰ ἕνα πρόβλημα ποὺ τὸ ἄτομο, ἕνα ἕκαστο ἄτομο, πρέπει νὰ ἀπαντήσει μόνο του, διερευνώντας τὴν ἰδιοσυγκρασία του, τὰ κενά του, τὶς πιθανότητες, τὶς προτιμήσεις του. Κι' ἂν ἔχει ἀνεπτυγμένο (ἢ ἔστω καὶ ὑπὸ ἀνάπτυξιν) τὸ κριτήριο ὄχι μόνο τῆς αὐτογνωσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δίψας γιὰ ἐξέλιξη καὶ προχώρημα, τότε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὴ φυγή, αὐτὸ τὸ ἕν τῶν βασικώτερων μοτίβων καὶ ἀντιδότων τῆς ἐποχῆς μας, θὰ τὸ δῆ σὰν μιὰ εὐκαιρία διοχέτευσης ἀλλὰ καὶ ἀπόκτησης ταυτόχρονα ἐνέργειας, ἔξω ἀπὸ τὰ στερεότυπα καλοζωπία ποὺ μερόνυχτα προκαλοῦν ἢ ὑποθάλπτουν τὴ πλήξη (ἄσχετα ἂν τὴν «πλήξη» ἐπίσης τὴ θεωροῦμαι προσωπικὰ σὰν ξέχωρο, ἀμφισβητήσιμο κεφάλαιο, στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 8 Δεκεμβρίου 1969

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α΄

«Ο ΗΓΕΜΟΝΑΣ»
(Ντίνας Παγιάση — Κατσούρη)
«Ο ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΧΩΡΙΣ ΦΑΝΑΡΙ»
(Ἄνθου Ροδίνη)
«ΣΤΑΛΑΚΤΙΤΕΣ»
(Μπέλλας Σαφφῶν — Χριστοφίδη)

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ο ΗΓΕΜΟΝΑΣ: Κενὰ πάθος κυλᾶ στὶς φλέβες τοῦ «Ηγεμόνα». Εἶναι τὸ πάθος μιᾶς φθειρόμενης κοινωνίας, τὸ πάθος μιᾶς ἀπελπισμένης φυσιογνωμίας (ἡ ἀνωνυμία ἀλλὰ καὶ ἡ περιοπτικότητα τὴν ἀνεβάζουν στὸ ὕψος τοῦ συμβόλου) ἡ φρίκη τοῦ ἀδιέξοδου ποὺ περιχαρακώνει τὴν πράξη μὲ «ἀτέλειωτους διαδρόμους, γιομάτους ἴσκιους καὶ μισοσβυσμένα δαδιά». Εἶναι ἡ ἀπόγνωση τῆς σιωπῆς ποὺ ἡ ἀγωνιζόμενη, ὑπεύθυνη ψυχὴ συναντᾶ μπροστὰ καὶ στὴν ὑπερβατικὴ ἀκόμα δύναμη:

«Ὦ ἡγεμόνα
τὰ εἰκονίσματα
δὲν ἔχουν γιὰ σένα καμμιὰ
(προφητεία».

Αὐτὸ τὸ πάθος, αὐτὴ τὴν φρίκη, αὐτὴ τὴν ἀπόγνωση τοῦ φανταστικοῦ(;) ταγοῦ (μπορεῖ ἀκόμα καὶ νὰ κινεῖται μέσα στὸ δικό μας γνώριμο πλαίσιο) ἡ Ντίνα Κατσούρη τὸ μετάγγισε στοὺς στίχους τοῦ νέου ποιητικοῦ ἔργου της μὲ δύναμη καὶ συνέπεια. Δύναμη καὶ συνέπεια ποὺ σφραγίζουν τὸν στίχο μὲ τὴ γνήσια δωρεὰ τῆς δημιουργίας. Γιατὶ πίσω ἀπ' τὶς στροφὲς τῆς ἀπελπισίας δὲν κινεῖται ἁπλῶς μιὰ τραγικὴ μορφὴ ποὺ ξεκίνησε μὲ μεγάλες προπτικὲς γιὰ νὰ ξεφτίσει στὸ δρόμο του πεπρωμένου του, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κίνηση πέρασε τὸ διπλὸ δρόμο τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ μυαλοῦ τῆς ποιήτριας, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ στρογγύλεμα, στὸ ὁλοκλήρωμα τοῦ λόγου ποὺ λέγεται ποίηση:

«Τώρα
πῶς θὰ μπορέσεις
νὰ ἰσορροπήσεις
στὰ χέρια σου
καὶ στὴν καρδιά σου
τὸ ἑπόμενο πιόνι; Ξέρω,
δὲ θὰ μπορέσεις.
Τὰ δάκρυα
θὰ στιμματίσουν
τὸ προσωπό σου
καὶ τὰ χέρια σου
θὰ μείνουν μετέωρα
πάνω ἀπὸ μιὰ
τετραγωνισμένη πεδιάδα
σὲ μιὰ κίνηση
ποὺ δὲ θὰ γίνει ποτέ».

Ὁ κάποιος ἀμετουσίωτος ἐγκεφαλισμὸς καὶ ἡ πεζολογία — «Τετραγωνισμένη πεδιάδα»,

«κι' ὅταν ὁ καθρέφτης τοῦ δω-
(ματίου
ταυτίσει τὸ εἶναι του
μαζί σου...»,
«Κι' ἡ ἀκουστική του, τὸ ξέρεις
δὲν εἶναι καί τόσο καλή»,

προεχτείνεται κάπως πιὸ ἔντονα στὰ συμπληρωματικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς:

«Δὲν ξέρω
πόσα μόρια
διαφεντεύουν τὴν ὕπαρξή μου.
Ὅμως ὅσα κι' ἂν εἶναι, εἶναι,
νὰ τὸ ξέρεις, ὅλα δικά σου».

Φορτωμένη ἡ πρόθεση, πληθωρική, ἀδύνατη ἡ σάρκωση, τὸ ντύσιμο μὲ τὸν λόγο. Περισσότερη, δραματικὴ παρὰ λυρικὴ ἡ ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία τῆς κας Κατσούρη βρίσκει πιὸ ἀκέραια ἔκφραση στὴν ἀγωνία παρὰ στὸ στοχασμό, στὴν μάχη παρὰ στὴν ἤρεμη ἀνάπαυλα:

«Τότε, γιατί πολεμούσαμε;
Ἔτσι ἀπὸ συνήθεια».

Διαφορετικά, ὅπως εἴπαμε, οἱ εἰκόνες, τὰ σχήματα, κι' οἱ λέξεις της μένουν βρέφη ἀβάφτιστα, ἀνέτοιμα γιὰ τὴ μεγάλη, σκληρὴ μάχη μὲ τὸ χρόνο, βρέφη ποὺ δὲν ἔχουν ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα τοῦ νοῦ πίσω τὴν τέχνη, τοῦ διαλογισμοῦ πρὶν ἀπ' τὴν ἔμπνευση, πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπέρταση:

«Ἄσε με
νὰ μπολιάσω
τὸ αἷμα μου
μὲ τὸ δικό σου.
Θέλω νὰ συνλίψω
τοὺς λαιστρυγόνες
καὶ τοὺς Κύκλωπες
ποὺ χρόνια τώρα.
κυκλοφοροῦν μέσα μου
καὶ μὲ μολύνουν».

★

Ο ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΧΩΡΙΣ ΦΑΝΑΡΙ. Γνωστὴ ἡ σάτυρα τοῦ Α. Ροδίνη, συγκεντρωμένη στὴν καινούργια αὐτὴ ἔκδοσή του, χαρίζει στοὺς φίλους τοῦ ὑγιοῦς, ἄκακου γέλοιου, μιὰ πλούσια πηγὴ εὐθυμίας, ποὺ βγαίνει, ὄχι μέσα ἀπὸ τὴν ἀμεριμνησία, μέσα ἀπὸ τὴν ἀνεμελιὰ γιὰ τὸν κόσμο ποὺ μᾶς περιβάλλει, ἀλλὰ μέσα ἀκριβῶς ἀπὸ τὶς ἔγνοιες, τὶς πίκρες, τὶς σκοτοῦρες αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ποὺ ὅσο πᾶνε αὐξάνονται κιόλας. Ἐνήμερος λοιπὸν ὁ ποιητὴς πάνω στὰ πολλαπλὰ προβλήματα ὄχι μόνο τοῦ τόπου του, ἀλλὰ καὶ σὲ μεγάλη κλίμακα πάνω σὲ προβλήματα, ἢ σὲ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν παγκόσμια κάποτε γνώμη, βρίσκει τρόπο, μὲ τὴν ὀξεία διεισδυτικότητα τοῦ σχολιαστῆ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν εὐαίσθητη δεκτικότητα τοῦ ποιητῆ, νὰ ἀπομονώση τὰ πιὸ καφτά, ἢ κάποτε τὰ πιὸ ἀνθρώπινα, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ἐν πάσει περιπτώσει σημεῖα, γιὰ νὰ πλέξει τὸν στίχο του, καὶ γιὰ νὰ τὸν παραδώση στὸν ἀναγνώστη γιὰ βάσανο, ἀλλὰ καὶ γιὰ ψυχαγώγηση. Κι' αὐτοὺς τοὺς στόχους, ἀπὸ τοὺς βασικώτερους τὶς σάτιρες, ὁ ποιητὴς τοὺς φτάνει, μπορούμε νὰ ποῦμε πέρα γιὰ πέρα. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια πως σὲ μιὰ ἐποχὴ μὲ τοσο μαράζι, τόση αγωνια καὶ τοση ὀξυτητα σὰν τὴ δική μας, εἶναι ἡ ὑγιὴς ἐπικοδομητικὴ σάτιρα, μιὰ μικρὴ ὄαση ποὺ τέρπει τὸν ἀναγνώστη τὸν ταλαιπωρημένο ἀπὸ τὴν «σοβαρὴ λογοτεχνία τοῦ βάθους» κι' ἀπὸ τὰ πολλαπλὰ προβλήματα ποὺ μᾶς ζώνουν ἀπὸ παντοῦ μὲ φασματικὴ πυκνότητα. Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Διογένη χωρὶς Φανάρι».

ΜΥΑΛΑ

Στὸν ἄλλο τὸν αἰῶνα — ἀλή-
(θεια τί καλὰ —
θὰ θάζουν στοὺς ἀνθρώπους
(καί... τεχνητὰ μυαλά,
θὰ λείψουν οἱ στριμμένοι, θὰ
(λείψουν οἱ χαζοὶ
καὶ φυσικὰ ὁ κόσμος καλύτερα
(θὰ ζῆ.
Πόσο καὶ μεῖς ρὲ φίλε θὰ νοιώ-
(θαμε καλὰ
ἐὰν ὑπῆρχαν τώρα τὰ τεχνητὰ
(μυαλὰ
τί εὐτυχὴς θὰ ἦτο ἡ Κύπρος ἡ
(φιλτάτη
ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχαν καθόλου...»
(οἱ σκαρτάτοι».

★

ΣΤΑΛΑΚΤΙΤΕΣ: Βαθειὰ ἡ πίκρα τῆς ποιήτριας σφραγίζει ὅλα τὰ ποιήματα της μὲ τὸ κοινὸ γνώρισμα τῆς ἀπελπισίας τῆς ὀδύνης γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῆς φρικτῆς ἀπογύμνωσης τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητος ἀπὸ κάθε οὐσία γαλήνης, ἀγάπης, ἀνθρωπιᾶς. Ὁλοκληρο τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ μιὰ κραυγὴ διακεκομμένης ἄρνησης:

«Τρανταχτήκαμε σὰν μηχανὴ
καὶ πέσαμε στὰ ἔλη... Σερριζ
(σαμε τὶς αἰσθήσεις
μεταβληθήκαμε στὴν γῆ ποὺ
πλημμύρισε ὁ κατακλυσμός».
(ἀπὸ τὸν «Ἐφιάλτη»)

ἢ στὴν «Προσπάθεια»:

«Μάτια ἀνέκφραστα, γεμάτα κυ-
(νισμὸ
χανόμαστε σ' αὐτὰ σὰν πνεύμα
(τα
καταδικασμένα νὰ μὴ μάθουμε
ποτὲ ποιοὶ εἴμαστε».

ἢ στοὺς «Ἐφιάλτες»:

«Μᾶς γέμισε τὴν ψυχὴ
ὁ τρόμος τοῦ Ἄβελ·
οἱ σπηλιὲς δὲν μᾶς προσφέρανε
καταφύγια, οἴκτο».

Οἱ μόνες ἀχτίδες ποὺ φωτίζουν τὴ συνείδηση τῆς ποιήτριας εἶναι ἡ ζεστασιὰ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, κι' ἡ συνείδηση τῆς ὕπαρξης τοῦ Χριστοῦ. Λέει στὴν «Τέχνη»:

«Ὁ λόγος γίνεται λαχτάρα
μιὰ γραμμὴ χωρὶς ἴσκιους·
ἐκφραστήκαμε πεντακάθαρα
Μιὰ σταθερὴ φωνὴ λευτεριᾶς
ἕνα φῶς ποὺ παλεύει μὲ τὸ
(σκοτάδι».

Καὶ στὴν «Ἐξομολόγηση»:

«Τὸ «θέλω μου» εἶσαι Σύ,
Μονάκριβε μου
Ἰησοῦ γλυκύτατε.
Κανε μέσα μου μιὰ τέτοια ἀ-
(ναμόχλευση
ποὺ ἡ παιδικὴ ἐκείνη ἀκακία
καὶ ἡ πίστη ἡ τυφλὴ
νὰ πλέουν στὴν καρδιά μου».

Σαφὲς λοιπὸν τὸ κλῖμα, οἱ προθέσεις, κι' οἱ λυτρωτικὲς γραμμὲς τῆς κας Χριστοφίδου μὲ τὴν εὐαισθησία ποὺ τὴν διακρίνει στὶς ἀνθρώπινες ἐλλείψεις καὶ στὰ κενὰ τοῦ σύγχρονου ἀτόμου, θάπρεπε ἴσως νὰ φτάνη σὲ ὡριμότερους ποιητικοὺς καρπούς, κι' αὐτὸ ἴσως καὶ νὰ μπορῆ νὰ προεξοφληθῆ γιὰ τὸ μέλλον· στὴν παροῦσα ὅμως ποιητικὴ συλλογή, οἱ προϋποθέσεις παραμένουν ἀπομονωμένα στοιχεῖα. Δὲν πέρασαν ἀπὸ τὴν κάμινο τῆς ποιητικῆς δοκιμασίας γιὰ νὰ βγοῦν σὰν μιὰ σχηματισμένη, ἰδιόμορφη φωνή. Μεταγγίζουν ἀσφαλῶς τὴν πρόθεση τῆς ποιήτριας. Πρόθεση ἡ ὁποία μᾶς προβληματίζει, μᾶς ὠθεῖ στὴν σκέψη, στὴν ἐξέταση, στὴν ἀναμόχλευση. Δὲ μᾶς συγκινεῖ ὅμως. Δὲ μᾶς ἐμφυσᾶ ἐκείνη τὴ δίψα γιὰ τὸν παρακάτω στίχο. Δὲ μᾶς προκαλεῖ ἐκεῖνο τὸ ρίγος τῆς αἰσθητικῆς πλήρωσης. Δὲν φταίει γι' αὐτὸ τόσο ὁ ἀγχώδης, διακεκομμένος στίχος, ποὺ κυλᾶ ψυχρά, χωρὶς κορύφωμα, καταλήγοντας συστηματικὰ στὴν ἀπελπιστικὴ αὐτοτέλεια. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι στοιχεῖο συνειρμικὸ μὲ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν θεμάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὴ στιχουργό. Τὸ κενὸ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ πληθωρικὸ αἴσθημα ποὺ δὲ χωνεύτηκε μέσ' τὶς λέξεις γιὰ νὰ κοσκινίσει, νὰ ξεδιαλέξη, καὶ ν' ἀπομονώση τοὺς φορεῖς του, πιὸ λιτά, πιὸ συνδυασμένα, ἀλλὰ ταυτόχρονα πιὸ ταιριαστὰ κι' ἀποφασισμένα γιὰ νὰ συναφθῆ ὁ ταιριαστὸς ἀρραβώνας ποὺ μεταβάλλει τὸ στοχασμό, τὸ αἴσθημα σὲ στίχο. Ἀρραβώνας ποὺ ὅταν λείπη μεταβάλλει τὸν στίχο (ἐλεύθερο ἢ ρίμα, δὲν ἔχει σημασία) σὲ ἁπλὸ ἀνάγνωσμα (ἐνδιαφέρον ἴσως) ἀλλ' ὄχι ποιητικό. Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Παρέα», ποὺ στὸ εἶδος του μᾶς ἄρεσε:

«Θυμᾶμαι δυὸ φλυτζάνια καφέ,
ἕνα ποτῆρι μπράντυ - σάουερ.
Μιλήσαμε γιὰ ὅλα.
Ἦταν πετυχεμένος ὁ καφές· μι-
(λήσαμε γιὰ τοὺς ἄλλους
μέσα στὴν ἀφαίρεση μας· ἡ γεύ-
(ση τῆς τυρόπηττας ἦταν
(ὅπως πάντα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

(Εἰρήνης Παναγῆ — Τσουλλῆ)
«ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ»
(Κώστα Ὀλύμπιου)
«ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ»
(Α. Ν. Μενεδάκη)
«Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ»
(Χρύσανθου Στ. Κυπριανοῦ)
«ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝ. ΛΑΠΗΘΟΥ»
«ΚΥΠΡΙΟΙ ΔΕΙΠΝΟΣΟΦΙΣΤΕΣ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Τοῦ πολέμου». Αὐτὴ εἶναι ἡ δεύτερη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς Εἰρήνης Παναγῆ—Τσουλλῆ, ἐκτὸς ἀπὸ συστηματικὴ συνεργασία της, διασκορπισμένη σὲ διάφορα λογοτεχνικὰ ἔντυπα. Γνήσια ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία ἡ Εἰρήνη πλάθει πάντα μὲ τὸ λόγο της μιὰ σίγουρη, εὐαίσθητη ἀτμόσφαιρα, ἕνα κλίμα στὸ ὁποῖο τὸ βίωμα, οἱ ἀρευστὲς εἰκόνες, οἱ λεπτοί, πλούσιοι χυμοὶ τοῦ λογισμοῦ, ζωντανεύουν μ' ἕνα λόγο γεμάτο δόνηση, γεμάτο ἠντικὴ, γεμάτο δραμα.

Οἱ θόλοι εἶναι θόλοι γυναίκειας καρδιᾶς. Δὲν γίνεται λάθος. Ἀπὸ τὸν πρῶτο ὅμως ὑπερβολικό, πληθωρικὸ συναισθηματισμὸ ποὺ προσωπικὰ θυμούμαστε νὰ ἐκχειλίζει στὰ πρῶτα ποιήματα τῆς Εἰρήνης, ἡ ἀτμόσφαιρα ἔχει ἀλλάξει. Τὰ σημάδια τῆς πλούσιας τρυφεράδας, τὰ σημάδια τῆς πλούσιας ζεστῆς καρδιᾶς παραμένουν. Ὁ στίχος ὅμως εἶναι πιὸ δουλεμένος — συνέπεια ἄλλωστε τεχνικῆς ἀνάπτυξης. Πιὸ ὑποταγμένες σὲ λογικοὺς συνειρμούς, πιὸ κοντὰ στὴν σκληρὴ μοῖρα τῶν πραγμάτων, τῶν πεπρωμένων.

«Τὸ χέρι, ποὺ τὰ πιὸ λεπτά σου (αἰσθήματα πιέζει
ἦταν, καλέ μου φίλε, κάποιας ἄλλης ἐποχῆς.
Ἤθελες ὅλο τὸν οὐρανὸ γαλανὶ κι' ὅταν εἶπες πὼς θ' ἀνάψῃς ἕνα κερὶ
ἀπὸ τὸ μεσημεριάτικο ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ
ἐμεῖς γελάσαμε, θυμάσαι;
Ξεκίνησες μαζὶ μὲ μιὰ φούχτα ἄλλους
στὸ σκοτάδι μιᾶς ἀτέλειωτης νύκτας,
γινήκετε φωτιά, πῆραν τὰ δάση.
Τότε εἴδαμε στὸ φῶς τὴν πραγματικότητα».

Τὰ ποιήματα, ὅπως μαοτυρεῖ ὁ τίτλος, μιλοῦν γιὰ τὸν πόλεμο. Μὲ συμπόνοια, μὲ τραυματισμένη συνείδηση, μὲ τραγικό, κτυπημένο λυρισμό, μὲ μιὰ πικρὴ παραδοχὴ τῆς ἀνάγκης του, καὶ μὲ μιὰ σαφὴ διάθεση γιὰ τὴν καταδίκη του, γιὰ τὴν ἐκδίωξη του, μὲ μιὰ ἀσήκωτη βαθειὰ ἀνθρώπινη κραυγὴ διαμαρτυρίας ἐνάντιά του:

«Ἡ μάνα του εἶχε καθήσει στὰ πόδια τοῦ φέρετρου.
Ἀκίνητη σὰν πέτρινη στήλη!
Ἐνόμιζε ἴσως πὼς τὸν εἶχε σὰν κάποτε δεκαπέντε μηνῶν
σὲ λίκνο γαλάζιο.
«Τοῦ Μάη τριαντάφυλλο καὶ πούλια τῆς αὐγῆς
ἄκακε κρίνε, μοσκομύριστε, μονάκριβο μου ἀγόρι, ἄχ!»
Τὰ μάτια της δυὸ πηγὲς στεγνωμένες στὸν ἥλιο τοῦ θέρους.
Τὰ φρύδια της ἦταν δυὸ κρέπια γιὰ πένθος.
Στὸ μέτωπο κατέβαινε ἡ μαύρη μανδήλα της. Κι' ὅπως τὴν ἔλυνε, ἀνέμιζαν τ' ἄκρα της
στὸ χλωμὸ του ἀκίνητο πρόσωπο: "Ἂν δὲν ἦταν ὁ πόλεμος
ὁ γιός μου θὰ ζοῦσε».
(Περίπτωση ἕκτη).

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Τὰ πρῶτα αὐτὰ συγκεντρωμένα διηγήματα τοῦ Κώστα Ὀλύμπιου μᾶς θυμίζουν ἔντονα—ἴσως νὰ τοῦ τὸ 'χουν πεῖ κι' ἄλλοι—Σαμαράκη. Ὄχι τόσο στὸ ἐνδότερο ψυχολογικὸ κλίμα. Ἄλλωστε τὰ δυό, κλίμα κι' ὕφος, εἶναι ὀργανικὰ δεμένα καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις.

Φυσικὰ ἡ ἔντονη αὐτὴ ὑπόμνηση ἴσως καὶ νάναι ἁπλὴ σύμπτωση. Ἄλλωστε κοινὸ τὸ πλέγμα τοῦ σύγχρονου ἄγχους, τῆς φθορᾶς, τῆς προστριβῆς μὲ τὰ ψεύτικα κι' ἐπιφατικὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας, δὲν εἶναι παράξενο νὰ βρίσκουν παράλληλους φορεῖς σ' ὁποιοδήποτε σημεῖο τῆς γῆς. Σύντομα τὰ δεκατέσσερα διηγήματα τοῦ Κ. Ὀλύμπιου, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴ μικρὴ ἐπίσης πρόταση, τὴ λακωνικὴ ἔκφραση, ποὺ σπάζει μὲ τὶς ἀπότομες προεξοχές της κάθε γλυκερή, εὔκολη ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων της. Ἴσως νὰ ὑπάρχη μιὰ κάποια ὑπερβολὴ στὴν ἀπαισιοδοξία, στὴν ἄρνηση, ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἡλικία τοῦ συγγραφέα; Ἂν ὅμως πάλιν λάβουμε ὑπ' ὄψιν τὴν γνήσια πικρία, τοὺς μεγάλους κλυδωνισμοὺς ποὺ συνταράζουν τὴν μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τὴν μελλοντικὴ καὶ τωρινὴ πορεία τῆς νεολαίας, ἴσως δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ξεζιζώμαστε. Ἄλλωστε ἡ πικρία αὐτὴ τεκμηριώνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μ' ἕνα τρόπο πειστικὸ ἀπὸ λογοτεχνικῆς καὶ δημιουργικῆς πλευρᾶς. Μεταφέρουμε χαρακτηριστικὴ παράγραφο ἀπὸ τὸν «Γιὸ τοῦ Ἀδάμ».

«Ἤθελα πόντα νὰ βλέπω, συνέχισε, μ' ἀντίκρυζα τὴν καταστροφὴ τοῦ ὀνείρου μου. Ἔπαψα νὰ πιστεύω στὴν ὕπαρξή μου. Δὲν εὕρισκα κάτι νὰ τὴ στηρίξω. Πολέμησα γιὰ τὴν πεῖνα. Πολέμησα γιὰ τὴν ἀγάπη. Ἔμεινα μόνος. Μὴ μὲ κοιτᾶς φοβισμένα. Δὲν εἶμαι τρελλός. Προσπαθῶ νὰ κρατηθῶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ σταγόνα τοῦ εἶναι μου ποὺ ἔμεινε νὰ ἐξατμίζεται στὸ γυαλὶ τοῦ ὀνείρου μου».

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ: «Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος» εἶναι ἱστορικὸ σημείωμα, γραμμένο εἰδικὰ γιὰ τὰ «Τετράδια τοῦ Ρήγα». Ἡ ἔκδοση δὲ αὐτὴ στὴ σειρὰ τῶν «Τετραδίων τοῦ Ρήγα», εἶναι μιὰ σύντομη, ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ κ. Μενεδάκη γιὰ τὴν ὑποδούλωση τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1645-1669). Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἴσως μέρος τῆς μελέτης ποὺ εἶναι ἁπλὰ γραμμένη καὶ πληροφορεῖ καὶ διδάσκει χωρὶς νὰ κουράζει, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τοποθετεῖ τὸν «Κρητικὸ πόλεμο» μέσα στὸ ἱστορικὸ-κοινωνικό του πλαίσιο μὲ μιὰ ἐξελιχτικὴ προσέγγιση ποὺ κρατᾶ ἀδιάπτωτο τὸ ἀναγνωστικὸ ἐνδιαφέρον ὡς τὸ κορύφωμα τῆς μεγάλης τραχικῆς στιγμῆς στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνίας μεγαλονήσου.

Μεταφέρουμε μέρος τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ Ἱστορικοῦ αὐτοῦ ἐγχειριδίου.

«Οἱ θυσίες τῶν ἐμπόλεμων εἶναι ἀσύλληπτες! Ἑξακόσιες χιλιάδες Τοῦρκοι τακτικοί, ἐθελοντὲς καὶ βοηθητικοὶ χάθηκαν στὸν Κρητικὸ Πόλεμο, σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα γράφει ὁ Α. Θ. Ὑψηλάντης. Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθοῦν οἱ ἀπώλειες στὶς ναυμαχίες στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα. Κι' οἱ Βενετοὶ παραδέχονται 100 χιλιάδες νεκροὺς Εὐρωπαίους ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Γάλλους... «Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος, κυρίως τοῦ Χάνδακα, ἦταν ὁ τρομερότερος πόλεμος, ὁ πιὸ καταστρεπτικὸς ποὺ εἶχε γίνει ποτὲ στὴν ἀνθρωπότητα», γράφει ὁ Α. Βακαλόπουλος. ...Στὴν καταγραφὴ ποὺ ἔγινε ἀμέσως ἀπὸ τοὺς Τούρκους, σχετικὰ μὲ τὸν κεφαλικὸ καὶ ἄλλους φόρους, οἱ Κρητικοὶ εἶχαν μείνει 133.820 ψυχές...».

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ: Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγρυπνους καὶ συνεπεῖς ἐργάτες τοῦ πνεύματος, ὁ κ. Χρύσανθος Κυπριανοῦ, μετέφερε φέτος τὴν ἐκδοτική του δραστηριότητα στὸ Γυμνάσιο Λαπήθου, ὅπου διορίστηκε φέτος Γυμνασιάρχης. Ἕνα δὲ ἀπὸ τὰ δείγματα αὐτῆς τῆς προσφορᾶς εἶναι κι' ἡ παροῦσα ἔκδοσις, ἡ ἐπιμέλεια τῆς ὁποίας ὀφείλεται στὸν κ. Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος προλογίζει τὴν ἔκδοση. Ὁ μικρὸς αὐτὸς τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννιὰ ἐν ὅλῳ διαλέξεις (μὲ διάφορον περιεχόμενο) οἱ ὁποῖες δοθήκανε στὸ Γυμνάσιο Λαπήθου μεταξὺ 15ης Σεπτεμβρίου καὶ 16ης Νοεμβρίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἀπὸ πνευματικοὺς παράγοντες, Κυπρίους καὶ Ἑλλαδίτας. Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ αὐτές: Χρύσανθου Κυπριανοῦ: «Τὸ λαογραφικὸ στοιχεῖο στὴν ποίηση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη» καὶ «Ἡ 21η Ὀκτωβρίου, 1931». Κυριάκου Χαραλαμπίδη: «Ὁ Θεόφιλος», Νεοπτόλεμου Μαυρονικόλα: «Τὸ Σύμπαν», καὶ Μαργαρίτας Δαλμάτη: «Τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

ΚΥΠΡΙΟΙ ΔΕΙΠΝΟΣΟΦΙΣΤΕΣ: Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», προλογίζεται ἔτσι ἀπὸ τὸν Κύπρο Χρυσάνθη: «Ὁ Ὅμιλος Κυπρίων Δειπνοσοφιστῶν» ἔχει σκοπὸ τὸν πνευματικὸ διάλογο σὲ στιγμὲς εὐφορίας γύρω ἀπὸ ἐνδιαφέροντα θέματα, ποὺ προσωπικὰ ἀπασχολοῦν τὰ μέλη του. Σὲ συνέχεια παραχωροῦνται οἱ σημειώσεις πρὸς δημοσίευση γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι τὶς ἐργασίες αὐτές. Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» μ' εὐχαρίστηση περίλαβε μέσ' τὶς δραστηριότητές του τὴν δημοσίευση τῶν ἐργασιῶν, ποὺ τὴν ἐφεφετεινὴ ἀνοιξιάτικη περίοδο πραγματοποίησε ὁ «Ὅμιλος τῶν Κυπρίων Δειπνοσοφιστῶν». Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐνδιαφέρουσες συνεογασίες:

Κύπρου Χρυσάνθη: «Ἡ Μυρτιώτισσα στὴν Κύπρο». Κυριάκου Χαραλαμπίδη: «Στοιχεῖα ἀπὸ τὴ μυστικὴ ζωὴ τοῦ Τάκη Παπατσώγη». Κύπρου Χρυσάνθη: «Ὁ τρίτος τόμος τῶν «Ἑλλήνων Πεζογράφων» τοῦ Πέτρου Χάση». Νίκου Παναγιώτου: «Ἡ Ἀξιοθέα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη». Ἀντρέα Χριστοφίδη: «Ὁ ὁλος τῆς Τηλεοράσεως στὴν Κύπρο».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Χωρὶς Χριστουγεννιάτικη πρόσκληση

ΔΙΗΓΗΜΑ ΣΕ ΕΠΤΑ ΕΙΚΟΝΕΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ

Ἔβαλε προσεχτικὰ τὸ ἀκουστικὸ στὴ θέση του. Κοίταξε γύρω τὰ χαλιά, τὴ σκόνη πανω στὰ ἐπιπλα, τὴν ἄρρωστη γυναίκα του. Κάθονταν βαθειὰ μέσα σὲ μιὰ πολυθρόνα, μὲ τὰ πόδια ἁραιά, νεκρά, μὲ τὰ μάτια ἄδεια.

Ἡ φωνὴ τῆς ἀδερφῆς του στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σύρματος ἦταν πεσμένη, συμπονετική.

—Εὐχαριστῶ. Χρόνια πολλὰ καὶ σὲ σάς. Θἄθελα νὰ σᾶς προσκαλέσω γιὰ νὰ φᾶμε ὅλοι μαζὶ τὸ μεσημέρι. Ὅμως ξέρεις ὁ ἄντρας μου θὰ λείπει σὲ ταξίδι. Κι' ἔχω μιὰ διάθεση φρίκη.

Προσπάθησε νὰ μὴν ἀλλοιώσει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του. Νὰ μὴ δείξει καμμιὰ ἀπολύτως μετάπτωση.

—Μὴ στεναχωριέσαι. Ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ παληόκαιρος ἔξω.

Ἐννοοῦσε τὴ γυναίκα του. Δὲ μποροῦσε νὰ κυκλοφορεῖ εὔκολα μαζί της. Ὅλοι τὸ ξέρανε. Κι' ὅλοι, ὅταν θέλανε νὰ τοὺς ἀπαλλαχτοῦνε, κάνανε ἔξυπνη — ἢ ὠμὴ — χρήση τῆς κατάστασης ἀνάλογα.

Ὅμως ἐδιερωτᾶτο. Τί νὰ συνέβαινε μὲ τὴν ἀδερφή του; Ὁ ἄντρας της, μήπως... Τὰ συχνὰ ταξίδια... Ἡ ὡριμότης, ἡ ζωντάνεια της ποὺ ἔσκαγε γύρω στὴν ἀτμόσφαιρα σὰν πυροτέχνημα ἀσυγκράτητο, μήπως δὲν εὕρισκε ἀνάλογη ἀνταπόκριση, ἱκανοποίηση; Τί νὰ συνέβαινε; Ἡ μήπως — μαράζωσε μέσα του ἡ καρδιά του σὰν λυωμένο θειάφι — ἁπλῶς δὲν τοὺς ἤθελαν; Τὰ χέρια του παρέμεναν γύρω στὸ ἀκουστικό. Καὶ μιὰ πίκρα ζάρωνε τὰ χείλη του, θόλωνε τὰ μάτια του.

ΕΙΚΟΝΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ξεσφίξε τὸ χέρι της ἀπ' τὸ ἀκουστικὸ καὶ ρίχτηκε σὲ μιὰ πολυθρόνα. Τί ὄμορφα ποὺ ἦταν γύρω. Ζεστά, στολισμένα, μυρωμένα. Ἕνα σπίτι γεμάτο εὐχάριστες γωνιές, ἕνα σπίτι μὲ γιορτάσιμη ἀτμόσφαιρα. Ὄχι, ὁ ἄντρας της δὲ θἄλειπε σήμερα σὲ ταξίδι. Εἶπε ψέματα. Θἄταν σπίτι καὶ θἄχαν ἕνα Χριστουγεννιάτικο τραπέζι πλούσιο, φιλόξενο, ἐκεῖνοι καὶ τὰ δυὸ παιδιά τους, μιὰ οἰκογένειὰ ὁλοκληρωμένη, «εὐτυχισμένη», καὶ θἄταν — δὲν ἔπρεπε νἄταν κι' Ἐκεῖνος.

Ἄπλωσε τὰ χέρια στὰ γόνατα της καὶ ἔνοιωσε ξανὰ τὸ ἴδιο ρῖγος νὰ διαπερνᾶ τοὺς πόρους, τὶς ἶνες, τὶς φλέβες, νὰ παγώνει τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου της. Ἕνα ρῖγος πάθους. Ζοῦσε ἴσως τὴν τελευταία της σύγκρουση. Κάθε ξύπνημα ἦταν ἕνα σάλτο μέσα στὴν πυρὰ τῆς μέρας. Ἤξερε τὶ ἔκανε. Ξερρίζωνε, ρίζα μὲ ρίζα, ἀργά, ἐπώδυνα, κάθε ὥρα, κάθε στιγμὴ καὶ κάθε δευτερόλεπτο τὴν ἰδέα τοῦ πάθους ἀπὸ μέσα της. Ἤξερε πῶς θὰ νικοῦσε. Ὁ ἐγκέφαλος της ἦταν πολὺ ἀριστοτεχνικά, πολὺ τέλεια φτειαγμένος γιὰ νὰ ἀφήσει ἄλλο μέρος τοῦ κορμιοῦ νὰ ἐπιβληθεῖ, νὰ κυριαρχήσει. Κι' ὅλη ἡ ἐπανάσταση, ὅλη ἡ δίψα ποὺ κουβαλοῦσε μέσα της χρόνια τώρα ὡς τὴν πλήρη της ὡριμότητα, ὡς τὴν πλήρη τωρινὴ ἄνθιση τῆς σύζυγου, τῆς μητέρας, τῆς γυναίκας, τώρα ξεδίπλωνε παντιέρα.

Ἐξωτερικὰ τίποτα δὲ συνέβαινε. Τὸν ἤξερε χρόνια. Τὴν ἤξαιρε χρόνια. Οἱ ὀργανισμοὶ ὅμως ὑπόκεινται σὲ τόσες χημικὲς ἀλλοιώσεις μὲ τὸν χρόνο. Καὶ ἡ χημικὴ σύσταση τῆς γυναίκας ἀλλοιοῦται κάθε τρία χρόνια. Κι' ὁ ἔρωτας, λένε οἱ πιὸ ἐκσυγχρονισμένοι βιολόγοι δὲν εἶναι παρὰ μιὰ χημικὴ ἔλξη. Ἀλλοιῶς δὲν ἐξηγεῖτο. Συνδέονταν οἰκογενειακὰ μαζί τους,

μπαινόβγαινε σὰ φίλος οἰκογενειακὸς τόσα χρόνια, καὶ κάποια στιγμὴ μέσα στὸ χρόνο, μέσα στὴ διασταύρωση της πορείας τους διαβασαν στὰ ματια τους μιὰ ὁμολογία ἀπελπισίας.

Μιὰ ὁμολογία τρομαχτικὴ στὶς συνέπειές της. Γιὰ ἐκείνον ἴσως γιὰτι σωτηρία. Μιὰ λύτρωση τοῦ ὑποσυνείδητου. Μιὰ ἀπόδειξη καὶ μιὰ προσωρινὴ ἐπισφράγιση — μάτωσε στὴ λέξη — τῆς ὕπαρξης του. Γιὰ ἐκείνη δὲ θάταν παρὰ ἕνα κανάλι πίκρας κι' ἤττας. Πίκρας γιὰ τὸν ἄντρα, γιὰ τὰ παιδιὰ της. Ἤττας τῆς προσωπικῆς, ἀπόλυτης, ἰσόβιας ἀξίωσης της. Τὸν ἔρωτα τὸν ἤθελε ὁλοκληρωτικό. Τὸν ἤθελε πάθος, μυθιστόρημα, μόνιμο, ἀσάλευτο μετεωρίτη μέσ' τὰ σπλάχνα τῆς προσκαιρότητας, τῆς συμβατικότητας. Κι' ἤξευρε πῶς κανένας ἄντρας, κανένας, δὲ μποροῦσε νὰ τῆς τὸν προσφέρει. Κανένας ἐχτὸς ἀπ' τὸν ἄντρα της. Μὲ τὸν δικό του ἤσυχο ἀθόρυβο τρόπο. Κι' αὐτὴ ὅλο δέχοντα. Κι' ὅλο ἔδινε ἀπὸ καθῆκον, ἀπὸ εὐθύνη, ἀπὸ στοργή. Χωρὶς συγκίνηση, κραδασμό, ἔκσταση, χωρὶς πάθος.

Λυπήθηκε πού δὲν προσκάλεσε τὸν ἀδερφό της γιὰ τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Δὲν ἄντεχε ἄλλους μάρτυρες. Ἐνοιωθε τὴν πίκρα του. Καταλάβαινε τὶς ὑποψίες του. Τὶς ἔβλεπε νὰ ταξιδεύουν μέσ' ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ τὴν ἀγγίζουν ἐνοχλητικά, νὰ τὴν ἐνοχοποιοῦν, νὰ τὴν ντροπιάζουν.

—Ὄχι δὲν λείπει ὁ ἄντρας μου. Ὄχι δὲν μὲ ἀπατᾶ. Ὄχι... Σήκωσε λίγο τὸ κεφάλι, πέταξε τὸ μέτωπο στὸν ἀέρα καὶ πῆγε νὰ ἐτοιμάσει τὸ τραπέζι. Θὰ νικοῦσε κι' αὐτὴ τὴ φορά. Ἴσως νὰ μὴν ὠφελοῦσαν τόσο, οἱ τόσες «νίκες» της... Τῆς ἔμενε μόνο πάντα μιὰ πίκρα, μιὰ «παρθενιά», μιὰ ταπείνωση κάποια αὐτοτέλεια καὶ μιὰ μοναξιὰ ἀπροσμέτρητη.

ΕΙΚΟΝΑ ΤΡΙΤΗ

Ἡ σκόνη στὰ ἔπιπλα δὲν τὸν ἐνοχλοῦσε τόσο, ὅσο τὸ χαμόγελο στὰ χείλη τῆς γυναίκας του. Μόρφαζε ὅταν ἤθελε νὰ γίνει εὐχάριστη. Τὰ χέρια του ἀκόμη ἦταν γύρω ἀπ' τὸ ἀκουστικό, ὕστερα ἀπὸ τὸ δεύτερο τηλεφώνημα, στὴν ξαδέρφη του.

Οὔτε κι' ἀπ' αὐτὴν ἐξασφάλισε τὴν πρόσκληση.

—Θάταν ὡραῖα ἂν περνούσαμε μαζὶ τὰ Χριστούγεννα. Ὅμως ξέρεις στραμπούληξε ὁ ἄντρας μου τὸ πόδι του, καὶ δὲν θάθελα νὰ σᾶς στεναχωρήσω. Εἶναι στὸ κρεββάτι ἐδῶ καὶ δυὸ - τρεῖς μέρες τώρα.

Ἡ πίκρα στὰ χείλη του δίπλασε. Ὑποπτευόταν ὅτι ἡ ἐξαδέλφη του τὸν σνόμπαρε κανονικὰ τὸν τελευταῖο καιρό. Δὲν ἦταν ζήτημα περιουσίας. Τριπλασίαζε ἡ δική του τὴν δική της. Οὔτε ζήτημα κοινωνικῶν σχέσεων. Ἡ κατάσταση τῆς γυναίκας του δὲν τὶς ἐπέτρεπε. Ὅμως ἂν ἤθελε... Ἦταν ἡ ἴδια ἡ γυναίκα του. Ἀρρωστημένη, ἐκκεντρική, ὑποχονδρίασε στὴν ἀρρώστεια της. Κι' ὅπου τὴν ἔπαιρνε εἶχε καὶ μιὰ σκηνή. Γιατί ὅμως αὐτὸς νὰ πληρώνει, νὰ πληρώνει ἰσόβια, νὰ πληρώνει καὶ τὶς μέρες τῆς δουλειᾶς καὶ τὶς μέρες τῆς σκόλης καὶ τὶς μέρες τὶς γιορτάσιμες, ποὺ ὅλα φέγγαν, ὅλα γελοῦσαν, κι' ἄνθρωποι καὶ σπίτια.

ΕΙΚΟΝΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἡ ξαδέρφη του σκούπισε λίγο τὰ μάτια της — δὲν τ' ἄφησε σχεδὸν νὰ τρέξουν καὶ θόλου τὰ δάκρυα ἀπ' τὰ μάτια της — ἔβαλε τὸ ἀκουστικὸ στὴ θέση του κι' ἀπάντησε στὸν ἄντρα της ποὺ φώναζε ἀπ' τὴν κουζίνα — ὄχι δὲν ἦταν στὸ κρεββάτι, τὸ στραμπούληγμα ἦταν ἀστεῖο πρᾶγμα — ρωτοῦσε ἀπ' τὴν κουζίνα, ὅπου τὴν βοηθοῦσε νὰ φτειάξουν ἕνα χριστουγεννιάτικο γλύκισμα, γιὰ τὸ τηλεφώνημα.

Τοῦ ἐξήγησε πῶς ἦταν ὁ ξάδερφος της καὶ πῶς δὲν τὸν κάλεσε γιὰ τὸ τραπέζι, οὔτε γιὰ τὰ Χριστούγεννα οὔτε γιὰ τὴν Πρωτοχρονιά. Τὴν μάλλωσε. Εἶναι κρῖμα τῆς εἶπε. Μὲ μιὰ τέτοια γυναίκα, κάπου σὲ κάποιο περιβάλλον πιὸ ἀνθρώπινο πρέπει νὰ περάσει τὶς μέρες αὐτές. Ἀλλοιῶς δὲ θάχουν πιὰ καμμιὰ σημασία, οὔτε τὰ ὁρόσημα τοῦ χρόνου. Θὰ χάσει, θὰ ξεχάσει τὸ μέτρημα, τὸ κύλημά του.

Τὸν κοίταξε στὴ μέση τῆς πόρτας. Ἁπλῶς τὸν κοίταξε. Κι' αὐτὸς παράτησε ὅτι κρατοῦσε, φόρεσε τὸν σάκκο του, ἔσκυψε τὸ κεφάλι, βγῆκε καὶ χτύπησε πίσω του τὴν πόρτα.

Ἔκατσε σὲ μιὰ καρέκλα τῆς κουζίνας κι' ἀκούμπησε τὸ μάγουλο στὸ χέρι. Δὲν στέναξε, δὲν δάκρυσε. Ἔνοιωσε ἁπλῶς — κάτι ἔξω ἀπὸ τὴ δύναμη ἢ χι... Σήκωσε λίγο τὸ κεφάλι, πέταξε τὸ μέτωπο στὸν ἀέρα καὶ τὸν ἔλεγχό της — ἔνοιωσε τὸ μέτωπό της νὰ τραβιέται πρὸς τὰ πάνω, ψηλά, νὰ διπλώνεται τὸ δέρμα της, νὰ ζαρώνει, νὰ πυκνώνει σ' αὐλάκια, σὲ ἀπόγνωση, σὲ ἀγωνία.

—Δεκαπέντε χρόνια γάμου. Ὁ γυιός, ἔφηβος, ὁμοφυλόφιλος, κι' ὁ πατέρας... Δὲν ἄντεξε. Ἔσπασε, θρυμμάτισε τὸ μέτωπό της πάνω στὴν πορσελάνη τῆς κουζίνας. Θυμήθηκε τὶς πρῶτες νύχτες τοῦ γάμου τους. Θυμήθηκε τὸ πάθος τοῦ ἀρραβῶνα. Τὰ γλέντια ὡς τὸ ξημέρωμα στὰ κέντρα διασκεδάσεως. Θυμήθηκε τ' ἀνακλαδισμένο κορμί του, ζεστό, δυνατό, πάντα πρόθυμο πλάϊ της. Στὰ σαράντα μόλις χρόνια του ἡ ἀντρική του δραστηριότητα πήχαινε νὰ κλείσει. Τραῦμα ψυχολογικό, ἀπεφάνθη κι' ὁ εἰδικός, κι' ὁ οἰκογενειακὸς γιατρός.

Δὲν στολίζανε πιὰ δέντρο, ἀπ' τὸν καιρο ποὺ μεγάλωσε ὁ γυιός τους — πότε ἀκριβῶς μεγάλωσε, τὸ κατάλαβαν ὅταν πρωτοκατάλαβαν τὸν πρῶτο δεσμό του μ' ἕναν ἄντρα ποὺ τὸν δίπλαζε στὰ χρόνια — ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ μεγάλωσε, ἐδῶ καὶ ἕνα - δυὸ χρόνια, δὲν στόλιζαν δέντρο. Πῆγε στὸ παράθυρο τῆς κουζίνας. Ἀπέναντι ἦταν ἕνας σταθμὸς βενζίνης. Στὴ βιτρίνα του ἦταν ἕνα δεντράκι σχηματικό, συμβολικό, μὲ χιόνια καὶ φωτάκια μόνο στὰ κλαδιά. Τὸ κοίταξε. Ἄνοιξε τὴ βρύση, σκούπισε τὰ μάτια της, ἔπλυνε τὰ χέρια της καὶ πιάστηκε νὰ τελειώσει τὸ γλύκισμα. Λυπόταν γιὰ τὸν ξάδερφό της. Μακάρι νὰ μποροῦσε νὰ τὸν προσκαλέσει. Τί σημασία εἶχε ἡ δύστροπη γυναίκα του, στὸ δικό τους δράμα. Ἴσως, κιόλας — κρῖμα — ἴσως καὶ νὰ νόμιζε πὼς τὸν περιφρονοῦσαν. Ἂν μποροῦσε νὰ τοῦ ἐξηγήσει...

ΕΙΚΟΝΑ ΠΕΜΠΤΗ

Τὴν ἔκπληξη ἀπὸ τὸ τελευταῖο τηλεφώνημα δὲν τὴν περίμενε. Ἡ θειά του ἦταν πάντα τὸ τελευταῖο χαρτί του. Πάντα τοὺς δέχονταν τέτοιες χρονιάρες μέρες. Γιὰ νὰ ξεχάσει κι' ἡ ἴδια ἡ μοναξιά της. Χήρα τόσα χρόνια μὲ μόνη συντροφιὰ τὶς γάτες της, μὲ μόνο προορισμὸ τὴν φιλανθρωπικὴ δράση της, τὶς Χριστιανικὲς δραστηριότητές της. Ἴσως, κιόλας, σκέφτηκε μὲ μιὰ τρίτη πικρα στὰ χείλη, ἴσως κι' αὐτοὺς νὰ τοὺς ἔβλεπε λίγο σὰν ἀντικείμενα Χριστιανικῆς εὐεργεσίας. Αὐτὸν καὶ τὴν ἄρρωστη ἀνύμπορη γυναίκα του. Αὐτὰ τὰ Χριστουγεννα οὔτε αὐτὴ τοὺς κάλεσε. Τὴν ἐνοχλοῦσε, λεει, ὁ νευρικός της ἴλιγγος. Κι' ἔτσι μᾶλλον θὰ δυσφοροῦσαν παρὰ θὰ ξέσκαγαν μαζί της. Ἡ γυναῖκα του ἀπέναντι χαμογελοῦσε πάντα, ὕστερα ἀπὸ καθε τηλεφώνημα. Ὄχι χαιρέκακα. Μὲ τὸ αἴσθημα τῆς ἐκπλήρωσης τῆς γνώσης τῶν ἀνθρώπων — ὄχι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάμει αὐτὸ ἐνσυνείδητα. Πιὸ πολὺ θολά, μέσα στὴν μοναξιὰ καὶ τὴν ἀδυναμία τῆς ἀρρώστειας της.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΤΗ

Χαμογελοῦσε ἀκόμη ἐνῶ ἀποκρεμνονταν ἀπ' τὸ τηλέφωνο. Ἔτριψε τὰ χέρια μὲ πονηριὰ κι' ἱκανοποίηση. Πῶς τὰ κατάφερε καὶ τοὺς ξεφορτώθηκε... Ὄχι πῶς δὲν τοὺς ἤθελε — πράξη ἀντιχριστιανική, δαγκώθηκε — ὄχι. Ἀλλὰ σήμερα δὲν μποροῦσε. Ξαναδαγκώθηκε ἀπάνω στὸ «Χριστιανική». Θυμήθηκε τὴν ἱστορία τοῦ Σολομῶντος — ἦτανε, ἢ τοῦ Δαυῒδ — καὶ τὴν προσπαθειά του νὰ εἰσδύσει στὰ μυστήρια πέραν τοῦ τάφου. Πράγμα ποὺ ἡ Ἐκκλησία κατεδίκαζε. Ἀντέδρασε. Ἂς ἔλεγε ὅτι ἤθελε ἡ Ἐκκλησία. Τὴν Χριστιανικὴ δράση της θὰ τὴν ἐξακολουθοῦσε. Ἄλλωστε γιὰ τὴν διαφθορά, γιὰ τὴν ἀνηθικότητα, γιὰ τὸ βοῦρκο ποὺ μάστιζε τὴν κοινωνία, τί εἶχε νὰ πεῖ; Δὲν ἔκανε κακὸ σὲ κανένα. Εὕρισκε ὅμως ἀντίθετα τόση ἀνακούφιση στὴ συντροφιὰ αὐτοῦ τοῦ πλάσματος ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν σκιῶν. Μόλις σουρούπωνε ἄρχιζε νὰ μπαινοβγαίνει στὸ σπίτι μὲ ἄνεση, μὲ ἐλαφράδα. Μιὰ μορφὴ λεπτή, χλωμή, σφιγμένη σ' ἕνα σακκάκι ναυτικοῦ, λίγο τριμμένο στὶς μπλὲ ἀγκῶνες, στὰ προστήθια καὶ στὰ μανικέττα. Δὲ μιλούσανε. Κάποτε τὸν ἔβλεπε νὰ κάθεται γιὰ λίγο στὴ βαθειὰ πολυθρόνα τοῦ σαλονιοῦ ποὺ φύλαγε γιὰ τὸν γυιό της — πέθανε ξαφνικὰ σὲ ἀεροπορικὸ δυστύχημα — ἴσως ἂν ἦταν ναυτικὸς νὰ σωζόταν. Τοῦ ἄρεσε κι' ἐκείνου αὐτὴ ἡ πολυθρόνα. Ὕστερα ἐσηκώνετο, δημάτιζε γιὰ λίγο στ' ἄλλα δωμάτια, τὴν ἔβλεπε πάντα ἀχνά, μακρυά, ἀλλὰ πάντα μέσα στὰ μάτια μὲ μιὰ ἑτοιμότητα ὅλο ζωντάνεια κι' ἀλήθεια. Ἔβλεπε λίγο ἔξω ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα κι' ὕστερα χάνονταν.

Καὶ σήμερα ἦταν γιορτή. Κι' ἤθελε νὰ τοῦ κάνει ἔκπληξη. Τὴν κατάσταση αὐτὴ τὴν ζοῦσε ἐδῶ καὶ ἕνα ὁλόκληρο χρόνο. Συμβουλεύτηκε τελικὰ κάποιο πνευματιστή, γνωστὸ στὸν τόπο. Τῆς εἶπε πῶς εἶναι πνεῦμα ἀγαθό, καὶ πῶς θὰ μποροῦσε — τὴν ἐκαθοδήγησε — νὰ ἐπικοινωνήσει μαζί του. Γι' αὐτὸ σήμερα τὸ σπίτι πεντακάθαρο, γυαλίσμενο, λαμπερό, κι' αὐτὴ ἕτοιμη γιὰ τὸ μεγάλο πείραμα.

Λυπόταν φυσικὰ γιὰ τὸν ἀνεψιό της καὶ τὴ γυναίκα του. Ἀλλὰ ἂν καθυστεροῦσαν τὴν ἀναχώρησή τους, ὕστερα ἀπ' τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι; Δὲν ἐμφανίζοταν ποτὲ μπροστὰ σὲ τρίτους. Καὶ σήμερα ἡ μέρα εἶχε σημασία. Ἰδιαίτερη σημασία.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΒΔΟΜΗ

Φίλησε τὴ γυναίκα του στὸ μάγουλο, κι' ἔφυγε ἀπ' τὸ σπίτι. Τῆς εἶπε πῶς πήγαινε στὴ Λέσχη γιὰ καμμιὰ παρτίδα. Ἤξερε ἐκείνη μ' ὅλη τὴν θολούρα τῆς ἀρρώστειας της πῶς πήγαινε στὴ φιλενάδα του. Τί ἄλλο νὰ κάνει; Προσπάθησε ἐξ ἄλλου. Δὲν βρῆκε ἀνταπόκριση. Ἡ καρδιά του δὲ θάντεχε γιὰ καιρὸ ἀκόμη ἐξ ἄλλου. Τὰ ἐρχόμενα Χριστούγεννα θ' ἀνῆκε στὸν κόσμο τῶν σκιῶν.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 29 Δεκεμβρίου 1969

Σύγχρονες ακέψεις

ΕΚΕΧΕΙΡΙΕΣ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Μιὰ θλιβερὴ ὁμολογία δύναμης ἢ ἀδυναμίας;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κάθε χρόνο τέτοιες μέρες, τὸ ραδιόφωνο, ὁ τύπος, ὅλα τὰ μέσα ἐπικοινωνίας μεταδίδουν διατυμπανιστικά, ἐμφαντικά, τὴν εἰδηση γιὰ τὴν Χριστουγεννιατικη ἐκεχειρία στὶς διαφορες ἐνοπλες συρραξεις ποὺ σκοτεινιαζουν τὸν ὁριζοντα μὲ τὴν σκληροτητα, μὲ τὴν ολοσχερη ελλειψη σεβασμοῦ στὴν ανθρωπινη ζωη, στο ὀνομα της «οικαιοσυνης», τῶν «ηθικων αρχων», τῶν συμφερόντων τῶν οἰκονομικων, των πολιτικων, των ἐθνικων. Καὶ μάθαμε νὰ δεχόμαστε τὶς τέτοιες ἀγγελίες αὐτὲς τὶς μέρες, μὲ παθητικότητα, σὰν κατι τὸ δεδομένο, κάτι τὸ φυσικὸ στὸ ὅλο κυλημα τοῦ χρόνου, στὴν ὁλη πορεια τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὶς μέρες καὶ τὶς ἐποχὲς καὶ τὸ ὁρόσημα. Χριστούγεννα εἶναι, σκεφτόμαστε, εἶναι λογικὸ νὰ πάψη γιὰ λίγες ὧρες ὁ σκοτωμός, ἡ αἱματοχυσία, ἡ ἀφαίρεση τοῦ δικαιώματος στὴ ζωή. Καὶ βάζουμε τελεία. Δὲν ὑπολογίζουμε μὲ ἀριθμοὺς πόσες ζωὲς γλυτώνουν, πόση καταστροφὴ ἀποφεύγεται, πόσος ὁλεθρος μένει ρευστὸς κι' ἀπραγματοποίητος στὸ κρυφὸ παρασκήνιο τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, στὰ ἐπίπεδα τοῦ ὁμορφου σχηματισμοῦ. Κι' ὅταν παλιν περάσουν τὰ Χριστούγεννα, κι' ἐπαναληφθῆ μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ ἡ μορφοποίηση, ἡ ὑλοποίηση τοῦ ἀφανισμοῦ, τῆς κατάλυσης, κι' ἐμεῖς συνεχίζουμε τὴν πορεία [illegible] σκέψεων, τῶν πράξεών [illegible] χωρὶς νὰ βασανίζουμε [illegible] τράγματα καὶ καταστά[illegible] Ὁμως.

Τί ὁμολογεῖ ὁ ἀνθρωπος μὲ τὶς Χριστουγεννιάτικες ἐκεχειρίες; Μὲ τὴν ἐκεχειρία της ἐμπρακτης πολεμικῆς σύρραξης, μὲ τὴν ἐκεχειρία ποὺ ἐσεῖς κι' ἐγὼ συναντοῦμε ἢ ἐφαρμόζουμε στὸν δικό μας προσωπικὸ κύκλο αὐτὲς τὶς μέρες; Τὴν ἐκεχειρία ἐκείνη στὶς σχέσεις μας μὲ τὸ περιβάλλον, ἐπαγγελματικό, οἰκογενειακό, κοινωνικό, τὴν ἐκεχειρία ἐκείνη ποὺ μᾶς ὑπαγορεύει ἀναθεώρηση τῆς στάσης μας, ποὺ μᾶς κάνει νὰ μαλακώνουμε στὴν σκέψη, στὸ λόγο, στὴν πράξη, ποὺ μεταγγίζει ἕνα χιλιοστόγραμμο καλωσύνης, προσωρινῆς καλῆς προαίρεσης, ἀνεχτικότητας, κατανόησης, συναν[illegible]πισης, μὲ τὴν ἐκεχειρία ἐκείνη ποὺ μᾶς ὑπαγορεύει τὶς μέρες ἀκριβῶς αὐτὲς νὰ ἀλλάξουμε τοὺς φακοὺς τῆς ἐνατένισης τοῦ περίγυρου μας. Νὰ τοὺς χρωματίσουμε μὲ μία περαστικὴ λάμψη ἀγάπης, τρυφερότητας γιὰ τὶς ἀδυναμίες, γιὰ τὰ κενά, γιὰ τὶς ἐλλείψεις τῶν συνοδοιπόρων μας στὸν δύσβατο δρόμο τῆς ἐξέλιξης, τῆς αὐτογνωσίας; Ἐλλείψεις καὶ κενὰ ποὺ ὁλόχρονα σκληραίνουν τὴν καρδιά μας, τὴ στάση καὶ τὴ συμπεριφορά μας, μπαίνουν, ἀφήνουμε μάλλον αὐτὲς τὶς μέρες νὰ μποῦν προσωρινὰ σ' ἕνα δεύτερο πλάνο, ὑπογράφουμε μέσα μας — ὅπως κάνουν στὸ χαρτὶ στὸ μέτωπο τοῦ Βιετνὰμ — μιὰ σύντομη, παροδικὴ ἐκεχειρία. Βοηθοῦν ἀσφαλῶς οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες. Ὁ διάκοσμος μὲ τὰ φῶτα, τὰ δῶρα, ἡ ἀφθονία κι' ἡ ἐξαιρετικότητα τῶν ἐδεσμάτων, τὸ καλύτερο ντύσιμο, ἡ ἀπλοχεριὰ στὰ χαρίσματα, ἡ ἀνάπαυλα ἀπὸ τὴν ὁλόχρονη περισυλλογή. Κι' ἡ ἐξωτερικὴ ὅμως ἀτμόσφαιρα, μ' ὅλη τὴν ὑλιστικὴ συνεισφορά της στὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ ὑπογραφὴ τῆς ἐκεχειρίας, δὲν ἔχει — ὅπως ὅλες ἄλλωστε οἱ «ἐξωτερικὲς» καταστάσεις, τὴν δική της «ἐσωτερική», πραγματικὴ σημασία;

Ἡ ἀφωνία, τὸ περίσσιο ξόδεμα, τὸ γιορταστικο περιβαλλον τῆς αὐλῆς ὑποβαλλει στον συναισθηματικο κοσμο τοῦ ἀνθρώπου ενα αισθημα ικανοποιησης, μιὰ μικρὴ παῦλα παραμερισης τῶν προβλημάτων, τῶν διαφορων, τῶν συγκρούσεων μὲ τὸ ἄτομο του καὶ μὲ τὸ περιβάλλον του. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ — τὴν κάπως ναρκωτικὴ ἴσως, ἀλλ' ἀποδοτικὴ ἐν πάσει περιπτώσει ἀνάπαυλα εὐτυχίας — ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει νὰ διαβέτει καιρὸ γιὰ νὰ ἐχθρεύεται, νὰ συγκρούεται, να φθείρεται στὸ ἀμόνι τῆς τριβῆς μὲ τὰ ἄτομα ποὺ τὸ περιβάλλουν. Μιὰ τεχνητὴ μὲ ἄλλα λόγια γαλήνη, ἠρεμία, ἀπόσταση δημιουργεῖται γιὰ λίγο. Δὲν θὰ κηρύξουμε φυσικά. Γι' αὐτὸ ἀναφέρουμε παροδικὰ — ἔτσι μᾶς κατάντησε ἡ ὑλιστικὴ ἀποπνευματοποιοῦμενη ἐποχή μας — τὴν ἄλλη τὴν πραγματικὴ ὅαση ποὺ διαμηνοῦν τὰ Χριστούγεννα. Τὴν ὅαση τοῦ μηνύματος τῆς Γέννησης μιᾶς ὀντότητας ποὺ μὲ τὴ Ζωὴ καὶ τὰ Ἔργα της διακήρυξε τὸ μεγάλο ἀπαραίτητο μάθημα — παράδειγμα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα: τὸ μάθημα τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς θυσίας. Αὐτὴ τὴν ὅαση λίγοι ἴσως εἶναι ποὺ τὴν ἀνακαλύπτουν, ποὺ τὴν ζοῦν αὐτὲς τὶς μέρες, σὰν ἀντανάκλαση, σὰν σπίθα, σὰν περαστικὴ ὀπτασία, σὰν ἕνα «mirage» μέσα στὴν ψυχική μας ἔρημο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτο, τὴν εὐφορία ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικὴ ραχοκοκκαλιὰ τῆς ἐπίκαιρης «ἐκεχειρίας» γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦμε. Οἱ πολλοί ὅμως, ποὺ συνήθισαν νὰ μὴ βλέπουν τὰ κηρύγματα, τὰ μηνύματα τῶν ἡμερῶν μὲ τὸ μυαλὸ ἀλλοῦ προσηλωμένο, στὶς «χαρὲς», στὶς ἔξοδους, στὰ γλέντια τῶν ἑορτῶν, καὶ ἐν τούτοις προσυπογράφουν τὴν γιορταστικὴ «ἐκεχειρία», τί ὁμολογοῦν; Ἥττα ἢ δύναμη; Ἡ ἕνα κράμα; Παραδοχὴ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης νὰ συγχωρῆ, νὰ κατανοῆ, νὰ ἐπιτρέπη ὅλο τὸν ἄλλο χρόνο; Ἢ νίκη παροδική, πράγμα ποὺ ἐπισφραγ[illegible] ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐμφυτη ἀγαθότητα τοῦ ἀνθρώπου, σὲ λανθάνουσα, ὑποσυνείδητη, ἀνεκδήλωτη κατάσταση τὶς ὑπόλοιπες μέρες τοῦ χρόνου;

Ἡ Χριστουγεννιάτικη ἐκεχειρία στὰ μέτωπα ποὺ κτυπιοῦνται οἱ ἄνθρωποι μὲ σφαῖρες κι' ὀβίδες, κι' ἡ ἐκεχειρία στὸ δικό σας, στὸ δικό μου προσωπικὸ μέτωπο ὁμολογεῖ δύναμη ἢ ἀδυναμία, ἢ ἕνα κράμα, καὶ σὲ ποιὰ ἀναλογία ποιᾶς ποιότητας; Ἀξιώτερα ἴσως σεβασμοῦ εἶναι τὰ ἄτομα — κι' αὐξάνονται ἀπὸ προσωπική μου πεῖρα — ποὺ ἀρνοῦνται νὰ ὑπογράψουν τὴν συναισθηματική, παροδικὴ ἐκεχειρία τῶν ἑορτῶν, ὁρμώμενοι ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ τύπο, τῆς παράδοσης καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὑποβολῆς. Κι' ἐμμένουν στὴν βάσανο, στὴν σύγκρουση, στὸ συνεχὲς ὁλόχρονο χτύπημα μὲ τὸ ἄτομο καὶ μὲ τὸ περιβάλλον. Ἴσως βρίσκουν περισσότερες εὐκαιρίες μέσα τους γιὰ Χριστουγεννιάτικες «ἐκεχειρίες», ἄλλες ἐποχές. ἄλλες μέρες, ἄλλους μῆνες τοῦ χρόνου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΟΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΑ... ΛΑΘΟΣ!

στὸν κόσμο.

Ἡ μεταμόρφωση τοῦ Τζαίημς Φίνλεϋ ὁλοκληρώθηκε πράγματι μέσα σὲ μιὰ ἑβδομάδα. Καὶ τότε ἄρχισε τὸ δρᾶμα του. Δὲν ἔβρισκε πιὰ δουλειὰ πουθενά. Κάποτε ἔκανε τὴ σκέψη, νὰ φύγη γιὰ τὸ Σικάγο, ὅπου δὲν τὸν γνώριζε κανείς, ἐκεῖ ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ ἀρχίση μιὰ νέα ζωή. Μόνιμη δουλειὰ ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ οὔτε στὸ Σικάγο.

Ὕστερα πῆρε τὸ θλιβερὸ μήνυμα: ἡ γυναίκα του τὸν ἐγκατέλειψε. Ἡ κατάσταση τῆς ἐπιδερμίδος του χειροτέρευε διαρκῶς, γιατὶ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος ἔγινε τόσο εὐαίσθητη, ὥστε ὁ ἥλιος τοῦ προξενεῖ ἐγκαύματα ἀμέσως. Μὲ δυὸ λόγια ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος ἀντὶ νὰ τοῦ φέρη τὴν εὐτυχία τῶν λευκῶν, τοῦ πρόσφερε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο βάσανα.

Ποιὰ ἦταν ὅμως ἡ χημικὴ οὐσία, ποὺ ἐπέφερε μιὰ τέτοια ἀλλαγή; Οἱ γιατροὶ σηκώνουν τοὺς ὤμους: ἡ κατάσταση αὐτή, λένε, εἶναι πρωτοφανής!

Ὁ δικηγόρος του ὅμως Φ. Ντόναλντ ὑποστηρίζει, ὅτι αὐτὴ ἡ ἄγνοια δὲν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ εὐθύνες.

—Ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἐξακριβώσει, ὑποστηρίζει ὁ Ντόναλντ, ὅτι ὁ Φίνλεϋ ἦταν ἀλλεργικός.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΑΙ ΕΚΔΡΟΜΑΙ
ΕΙΣ ΕΥΡΩΠΗΝ
«ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ»
ΑΙ ΕΚΔΡΟΜΑΙ ΠΟΥ ΕΠΕΒΛΗΘΗΣΑΝ
Ἀπὸ τὸν ἀρτιώτερον ὀργανισμὸν ἐκδρομῶν τῆς Ἑλλάδος.
ΠΛΗΡΗ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΤΩΡΑ
Ἀπὸ τοὺς Γεν. Ἀντιπροσώπους Κύπρου:
KEY TRAVEL SERVICE LTD.
Λεωφ. Μακαρίου 10Γ—Τηλ. 72067,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.
ΛΕΜΕΣΟΣ : ΤΗΛ. 4625,
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ ΤΗΛ. 64217.

